





48 **GELLE** (Claude) called Claude Lorrain 1600-1682. *Le départ pour les champs* (Departing for the Pastures). Original etching on laid paper. 124x181 mm. and margins of c. 5 mm. all around.

H. Diane Russell 30, II/III. Robert-Dumesnil I, 16, II/III.

Watermark: Circle enclosing an unidentified central design. Several such watermarks are reproduced in Russell.

Vigorous impression, well preserved. \$2,400.00



No. 48

49 **GHEYN** (Jacob de) II 1565-1629. Neptune's Kingdom. Circular design for a serving dish. Original engraving after a drawing by Guilelmus Telcho (Willem van Tetrode), published by H. Goltzius, 1587. Diameter: 248 mm., laid into paper margins.

Hollstein VII, no. 433, I/II, with reproduction. Wurzbach I, no. 207 and II, no. 4 (under Tetrode).

Rich composition of Neptune and his horses surrounded by marine deities, dolphins and putti. Watermark: escutcheon with letter B, flower and name.

Well printed impression. Trace of folds; a few pinholes and thin spots. \$500.00



No. 49

50 **GHEYN** (Jacob de) II 1565-1629. Prudence (Prudentia). Plate 5 of a series of the 7 Virtues. Original engraving, circular subject. Diameter: 148 mm.; sheet size: 224x173 mm.

Hollstein VII, no. 44. Cat. de Gheyn, Institut Néerlandais, 1985, no. 24, discusses this series. It is placed

in the early 1590's when the artist settled in Amsterdam. Excellently printed impression, well preserved.

An early collector has written a few words at the top and bottom of the sheet, well away from the subject.

\$440.00



No. 50

Furore : Ripa

a woman with burning
torch in right-hand!

Oil on canvas

Harry Shaw Newman Gallery

The Old Print Shop, N.Y.

32. THOMAS DAVIES

A view of Green Bush on the Hudson's
River Near Albany in the Province
of New York in North America

1766; signed and dated

Albany, Albany County

Watercolor drawing

The Detroit Institute of Arts

41

33 JAMES EIGHTS

East side Market Street (now
Broadway) from Maiden Lane South
Albany 1805

About 1820-1845

Albany, Albany County

42

14

Jcc. v. Jean Christophe Jegher
1618 - 1666.

100

ICONOLOGIA,

of

uytbeeldingen des Verstands :

van

CESARE RIPA van Perugia, Ridder van
SS. Mauritius en Lazzaro.

WAER IN

Verscheiden afbeeldingen van Deughden, Ondeughden, Genegentheden, Menschlijke Hertztochten, Konsten, Leeringen, Sinlijkheden, Elementen, Hemelsche Lichamen, Landschappen van Italien, Revieren van alle deelen des Werrelts, en alle andere ontalijcke stoffen, met hare verklaringen, werden verhandelt.

Een werck dat dienstigh is, allen

Reedenaers, Poëten, Schilders, Beeldhouwers, Teyckenaers, en alle andere Konstbeminners en Liefhebbers der Geleertheit en eerlijcke Wetenschappen.

Om uyt te drucken, en te vinden,

't Begrip van alle Sinnebeelden, Invallen, Devijfen of Sinteykenen.

Oock om te spreekken,

Van allerleye toerustinghen, 't zy op Bruyloften, Lijckstaetien en Zeege-seeften.

Mede om te vertoonen, de Gedichten der Tonneelspeelders, en om uyt te beelden, met haere eygene teyckenen, al her geene, eenighsins, in der Menschen gedachte, kan vallen.

Verrijckt met veele Beeldnissen en geestige geleerde overwegingen, door de uytnemende verbeteringe van

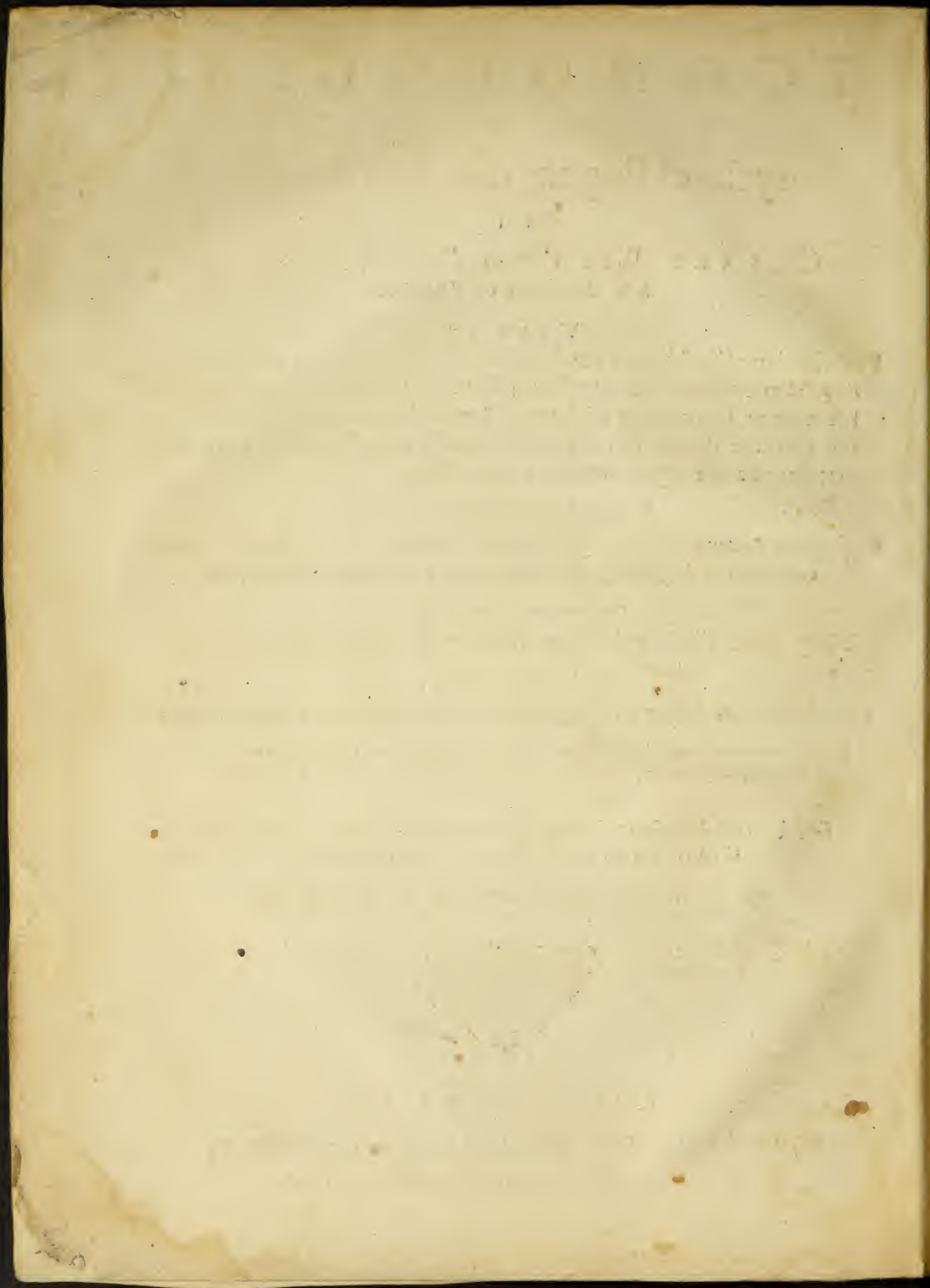
GIOV. ZARATINO CASTELLINI Romano.

uyt het Italiaens vertaelt door D. P. PERS.



AMSTELREDAM,

By Dirck Pieterz Pers, Boeckverkooper op 't Water,
recht over de Kooren-merckt, in 't jaer 1644.



DES OVERSETTERS
ONTSCHULDINGE

over de

Il piu che novissima **ICONOLOGIA**,
van **CESARE RIPA**, aen allen Beminders der
Konsten en eedele Wetenschappen.

DE lust, die my eygentlyck tot dese oversettinge gedreven, heeft my te gelyck, veele moeyte over den hals gebaect, die ick my, in 't eerste, te licht hadde ingebeelt: Want alsoo ick dit werck maer van buyten besagh, dacht my geraeden, om de leergierige verstandenen enige aenleidinge te geven, dat ick het ontwerpen en de stellinge der beeldnissen, alleene wilde voor den dagh brengen: Maer alsoo my dit, voor den weetgeerigen, al te mager scheen, ben ick voort geraeckt in de verklaringe der reedenen: Doch ick had dieselve nauelijx aengeroert, en derselven wichtigheit overwogen, of ick wierde, door de duystere en geleerde stoffe, die hier en daer schuyldte, afgeschrickt, dat ick 't selve vermeende te staecken, vermits my 't werck te treflijck dachte, dat ick 't met ruwe handen soude betasten. Evenwel heb ick de lust niet konnen verdoven, maer heb de gewoonte en 't staedigh gebruyck ter hand genomen: waer in ick den Boer naevolghde, die sich dagelijx gewende, een jongh kalf te dragen, ter tijd het een koe wierde. Dit is my oock medervaeren: Want alsoo ick voor eerst de gemeene stoffe ter hand nam, heb ick my, daer nae, verstout, de geleerde en hooge stoffe te verhandelen: doch hoe ick 't hebbe uytgevoert, staet een ander te oordeelen. De dichten soo uyte Italiaensche als Latijnsche Poëten, heb ick na mijn vermogen gevolght, en van veelen den sin verklaert, achtende onnoodigh eene sake, soo overtolligh, te herhaelen, als die wel uyt veele uytheemsche, in hunne eygene taalen, sonder eenigen arbeyt, daer by konnen werden gevoeght. Doch ick hebbe altijd gepooght, dat mijne oversettinge en dichten, mochten klaer en als 't geld gangbaer zijn. Wat deses Schrijvers arbeyt belanght, dat ick alleene, door des Heeren genade, heb gevolght en aldus uytgevoert, daer van vertrouw ick, dat yder zijn hoogh verstand sal prijsen, schoon iemand de goede konsten en weetenschappen mocht verachten. Dit boeck is van hem genaemt Iconologia, spruytende uyt een gekoppelt Griex woord: Want Icon bediet een beeld, en Logia, spraecke. Alsoo dat dit woord Iconologia niet anders bediet, als Beeldespraeck, zijnde als Werckbeelden

O N T S C H V L D I N G E.

des Verstands : Want hier in werden ontallijcke beeldnissen uytgeleyt , en met seer geleerde en bewijslijcke grondredenen en deftige overwegingen, verklaert : waer uyt dan werden verতোont, de heerlijckheyd der deughden en schandlijckheyd der ondeughden , ten einde men dese vlieden en d'andere sal omhelsen. Dit Boeck is om zijne uytnemende nuttigheyd en deughd, tot verscheyden tijden gedruckt, en aldereerst van den Romeinschen Ridder C E S A R E R I P A toegestelt , 't welck hy met onnaevolghlijcke arbeyt en vlyt , uyte Egyptische , Chaldeeische , Griexsche , Latijnsche en andere Schryvers heeft opgesocht, en daer toe veele dingen, van zelf, gevonden, noodigende zijne Vrienden en Geleerden , tot gelijcke naevolginge : gelijck dan oock verscheyden geleerde Mannen, sich tot vercieringe deses, hebben bewijsticht, doch insonderheyd Gio. Zaratino Castellini Romano. Dit Boeck is eerst te Romem, doch sonder beeldnissen, gedruckt, daer na te Milanen in Lombardien : Nu wederom te Romem met beelden. Daer na wederom te Fiorenzen en te Siena voltrocken. Nu wederom te Florenzen , en te Padua voleint. Daer nae wederom te Padua in 't jaer 1611, 1615, 1618, 1625, 1630, en misschien noch meermaels. Doch desen laesten druck, onder den tyttel Il piu che novissima Iconologia, hebben wy oock nagesien, en dit werck daer na vermeerdert. Maer van andere drucken, hebben wy noch geene kennisse. En op datmen magh bespeuren , dat dit boeck onder den Grooten en Geleerden in hooger waerde is gehouden, blyckt hier uyt, dat de yurige natie de Spagniards, in 't Jaer 1622, in een algemeen tonneel of schouwplaetse, over de Canonisatie van den H. Isidorus van Madrid, gedaen in 't H. Basilica binnen Romem , verscheyden beeldnissen , te langh om verhaelen , nae den inhoud van dit boeck, hebben toegestelt ; gelijck mede is geschiet, in de Canonisatie van S. Elizabetha Koninginne van Portugal, in 't jaer 1625. Iae dese Iconologia is de Werlt soo aengenaem geweest, insonderheyd den Geleerden, en die lust hebben sich in de wetenschappen te oeffenen, datse waerdig is geoordeelt, om in alle openbare Bibliotheken gestelt, en besonderlijck by den konstbeminners, om in hunne Boeck-kamers te werden bewaert, en den nakomelingen, als een gedenckwaerdigh pand, nagelaeten te worden. Dit Boeck zal misschien, ter eerster opsicht, en op sommige plaetsen, wat te spitsinnigh en te duyster schijnen , maer als men de moeyte wil aenwenden, soo sal 't, onder de hand, lichter vallen. Men springht soo terstont niet met beslobde schoenen totte konsten : daer moet leerlust , naerstigheyt, overlegh en gestadigheyt by komen. De weetgierige verstanden , die de konsten en wesen schap beminnen , zullen desen Romeinschen Ridder danck weeten, dat hy zijne vlyt tot yders nut en onderwijsinge heeft aengewent, te meer men hier uyt, als uyt een lustige Waerande, die tot allen tijden bloeyt, lieflijcke vruchten kan plucken, en tot zijn vermaek genieten. Ia hy zal van al't geene de morale of zeedige Philosophie en oock de natyurlijcke in sich begrijpt, 't zy van deughden of ondeughden, of wat een geestigh brein weet te bedencken, stoffe vinden, om sich te verlustigen, te meer hy 't niet alleene heeft getrocken, uyt de alderoudste

O N T S C H V L D I N G E.

oudste Philosophen, Poëten en Redenaers, maer oock uyt de H. Schrift, Oudvaderen, Historien en d'aldertreflykste schriften. 't Sal den Predikheeren en Reedenaers voor een locale of plaatslycke memorie dienen, om een beeld van deugd of ondeugd, in hunne gedachte te drucken, en dat selve na dese deelen te ontleeden, en met cierlyke ommewegen uyt te breyden. Den Schilders, sal't niet alleene leeren, alle ontwerpsels, die hun souden mogen voorkomen, uyt te beelden, 't zy dat se historien of andere sinnebeelden en invallen, op 't penneel willen vertoonen, maer oock om hunne wercken te verrijken en met reeden te bevestigen, en dat niet alleene in de stellingen en kleedingen, maer oock in de wetwen. Den Beeldhouwers, Plaetsnijders en Teykenaers zal't onderwijzen, hoe zy sich in hunne teykningen en konst zullen oeffenen, om alsoo hunne wercken, met oordeel en geestigheyt, te beleyden, ten einde men magh speuren, dat se soo wel in de konst, als wetenschap der vindingen, hebben toegenomen. Den Poëten of Dichters sal't onderrechten om hunne vindingen met oordeel en geestigheyt te ontwerpen, en gelegentheyt geven tot hooger spiegelinge of pricklinge tot dieper navorschinge: 't zy om hunne Dichten uyt te wercken, of om hunne Tonneelen of Schouplaetsen te vercierren, en hunne vertooningen met oordeel te beleyden. In't kort, soo sal dit boeck een yder Liefhebber der Wetenschappen den wegh baenen, tot opwekkinge der deugd en eerlycke konsten, en als een spoore wesen, om de yvrige verstandentotte liefde desselven voort te drijven. Maer wat heeft nu d'Oversetter, tot zyne verschooninge voor te wenden? Niet anders dan so den Leser iet berisplyx mocht voorkomen, 't zy dat hy eenige feylen merckt, of dat het niet klaer gestelt, of den sin niet genoegh was getroffen, dat hy't met een bescheiden oog en oordeel wil overwegen, en gedenccken, dat hy dit boek met afgebroken wyren heeft moeten toestellen, en dat zyne dagelijxe beesigheyt een hinderpael is, so 't na zijne waerdigheyt niet is bearbeyt. Oock is't niet wel mogelijk, datter in so vele veranderingen van stoffe en dichten, niet somtijts eenige duysterheyt soude konnen insluypen. Allen te vernoeogen, is onmooglyck, noch min my selve, als die tegens danck, en boven mijn groote opsicht, niet alles heb konnen vermijden. Yder heeft sijn eigen oordeel. Doch ik zal so wel den onbescheidenen, als bescheidenen, danck weten, soo mijne omwetenheyt, door hare opmerckinge, zal werden verlicht. Nochtans vertrou ik mede, dat my vele edele verstandent sullen geluk toe wenschen, dat ick, met so groote moeyte, desen Schrijver, de Werrelt heb vertoont, en hem Nederduyts geleert, op dat alle meetgierige vernustien, de wetenschappen en de geleertheyt mogen naspeuren. Oock dacht my, dat het seer onbetaemlyck was, dat ick, door mijne Oversettinge, van des Romeinschen Ridders spoor en wit, soude afwijken, om dat ick de lasteringe van eensydigheyt niet op my mocht laden. Smaectt het den eenen beter als den anderen, dat is de gemeene fleur. Alle kost is op yders tonge niet even smacklyck. Doch hier staet het een yder vry, dat hy scodanige spijse verki:ese, als hem best gevalt, want hy sal doch stoffe genoeg vinden, die hem sal behagen. Is't dan ook, dat ik in mijne oversettinge werde berisft, ik sal niemant hierover moeylyk zijn, want ick heb gedaen, niet het geene ik hebbe gewilt, maer 't geene ik hebbe vermocht.

O N T S C H V L D I N G E.

Derhalven sal ick my, met den Poet Propertio, vergenoegen, daer hy aldus singht:

*Quod si deficient vires, audacia certè
Laus erit, in magnis & voluiffè fat est.*

Dat is:

*De koenheyt streckt tot lof, schoon u besweeck de macht,
Het willen tot wat groots, wort voor de daed geacht.*

*Ick heb my oock soo slaefs aen de taele niet gebonden, dat ick niet somtijts andere woorden soude hebben gebruyckt, die op de onse best pasten, want yder spraecke heeft haere eygen aert en invallen. Oock laet ick my voorstaen, dat een Oversetter dese vryheyt toekomt, als hy slechts den sin des Schrijvers geen geweld doet. Op weinige plaetsen, heb ick eenige Critische of naeuwe siftingen, soo eeniger woorden als opschriften, voorbedachtlyck laeten doorslippen, als die nergens toe vorderlyck waeren, als tot oorketelingen voor den Geleerden, en voor den Duytschen Leefers, blinde hinderpaelen. Somtijts heb ick oock daer tusschen gevoeght, 't geene ick in verscheydene Schrijvers, had aengemerckt, en 't selve met sterrekens * * *, op eenige plaetsen, onderscheyden.*

Dit had ick u, gonstige Leefser, voor te draegen, met wensch, dat het by u met soodanigen lust magh werden aengenomen, als het by my, met grooten arbeyt en yver, is voltrocken. Gebruyckt het dan tot uwer onderwysinge, en tot naespeuringe der deught, konsten en geleertheit. Vaert wel.

DIRCK PIETERSZ PERS.

INLEI-

I N L E I D I N G E

Over de *ICONOLOGIA* of *Beeldespraeck*, van den
Ridder *CESARE RIPA* van *Perugie*:

*Alwaer, in 't gemeen, van verscheyden gedaenten van Beeldnissen, met haere
eigene grondregulen, geleerdelyck wort gehandelt.*



DE Beeldnissen die gemaect zijn, om eene saecke, die verscheyden is, van 't geene men met de oogen siet, uyt te drucken, hebben anders geen sekerder noch algemeener regel, als de naebootinge van de gedachtnisse, en dat van die dingen, dieder in de Boecken, Medaglien, en uytgehouwen Marmorsteenen, werden gevonden: 't zy dat het gedaen zy, door de naerstigheyt van de Latinen, Griecken, of van d'alderoudste, diewelcke Vinders van dese konste geweest zijn. En hierom schijnt het gemeenlyck, dat die geene, die sich buyten dese naevolginge bemoeyt, doolt, of door onweetentheyt, of dat hy sich te veele onderwint. Welcke twee vlacken, veele affchricken, van die sich onderstaen uyt hunne eygene arbeyt en moeyte, eenigh lof en eere te verkrijgen. Om my dan aen dese schult niet verdacht te maecten, heb ick geoordeelt, dat het een goede en noodige saecke was, dewijl ick hebbe voorgenomen, van alle dese beeldnissen een grooter bondel toe te stellen, als my wel, uyt de opmerckinge van de alderoudste dingen, mocht voorkomen, oock eenige dingen hier by te versieren, als mede, om verscheyden nieuwe aen te nemen, en dieselve op 't waerschijnlijckst uyt te breyden, en eenige dingen ontrent het formeren of toestellen te verhandelen, en de beteykende ontwerpsels, in 't begin, van dit werck, te verklaren: 't welck misschien, van veele vrienden met al te groot verlangen, wort verwacht, in wien te vernoegen, ick my ten hooghsten kenne verplicht. Naelaetende dan de Beeldnissen, die de Reednaer gebruyckt, en waer van *Aristoteles* in 't 111 boeck, van de Welsprekens-konst, handelt, sal ick alleene seggen, van die geene, die totte Schilderkonst behooren, of van die geene, die door de verwen, of eenige andere sichtbaere saecke, 't selve kunnen vertoon, of die eenighsins van dieselve verschillen, en nochtans eenige gelijkheyt, met de andere, hebben. Want gelijk de Schilderbeelden, door 't oogh iets overreeden, alsoo beweegt de Welspreeckenskonst den wille door de woorden. Want alsoo de Schilderkonst oock let op de gelijkheyt van die dingen, die buyten den Mensch zijn, soo lersē oock op die dingen, die daer mede zijn r'saemen gevoeght, en die in der daed, *essentia* of wesentlijcke genaemt werden. In de eerste maniere zijnsē dickwijls van de Oude gehandelt, versierende veele beeldnissen van de Godheyt: diewelcke niet anders zijn, als hulsels en kleedingen, om dat deel van de Philosophie, 't welck handelt van de voortteelingē en van de verdervingē der natuyrljcke dingen, of van de gestaltnisse der Hemelen of invloeyingen der sterren, of vastigheyt des Aerdrijs, of andere diergelijcke, bedeckt te houden: die oock door lange naerstigheyt, daer toe zijn gevonden, om het gemeene Volck daer door in dese kennisse, te overtreffen. En op dat niet te gelijk geleerde en ongeleerde de oorsaecken deser dingen souden verstaen en doorgronden, soo spraecten zy oock door 't middel van dese beelden bedeckelijck onder malkanderen: naelaetende alsoo den Naekomelingen de kennisse van de geheyme beeldnissen, op datse in waerdigheyt en wijsheyt andere daer in souden overtreffen. En hier uyt is gesproken de groote menichte fabulen der Oude Schrijvers, die eene nuttigheyt van wetschap hadden aen den Geleerden, en eene foetigheyt van scherpsinnige vertellingen, aen den onkundigen. Waer over oock veele treflijcke Mannen hebben geoordeelt, dat dit een welbesteede moeyte was, die dingen uyt te leggen, die zy in dese fabulen vonden verborgen: Ons by gefchripte naelaetende, datse by de beeldnisse van *Saturnus*, den Tijd verstonden, die aen de Iaeren, Maenden en daegen haer weesen gaf en wederom wegh nam, alsoo dieselve

I N L E I D I N G E.

diefelve zijne eygene jongen, die zijne kinders waeren, weder verflont en op-at: En by den blixemenden *Jupiter*, verstonden zy, dat aldersuyverste deel des Hemels, waer uyt alle hooge Hemelsche werckingen heerkomen. Oock verstonden zy by de beeldenisse van de overschoone *Venus*, de appetijt of lust van de eerste materie of stoffe totte forme of gedaente, die haer de volmaecktheyt geeft, gelijk het de Philosophen noemen. En voor die geene, die daer geloofden dat de Werld een beweeghlyck lichaem was, en dat alle dingen gebeuren, door de heerschinge der Sterren (nae 't geene *Mercurius Trifmezistus* in zijne *Pimander* verhaelt) versierden zy den Herder *Argus*, die met veele oogen van alle sijden konde sien. Ditselve vertoonden zy mede door *Juno*, die aen de hand van *Jupiter* in de locht hingh, gelijk *Homerus* seght, als mede ontallijcke andere beelden, waer mede zy alreede veele boecken hebben vervult, en veele Schrijvers moede gemaect, doch met voordeel van wijsheyt en geleertheyt.

De tweede maniere van beeldenissen, behelst die dingen, die in den Mensch self zijn, of die daer groote gemeenschap mede hebben, gelijk daer zijn de *Concepten* of invallen, en de *habit* of geschicktheeden, die van de invallen voortkomen, met menichte van veele besondere handelingen. En de concepten of invallen, sonder ander scherpsinniger oordeel, noemen wy al het geene dat merre woorden kan werden uytgedrukt: 't welck te saemen bequaemlyck in twee deelen kan werden afgescheiden.

Het eene deel is, dat eens anders sake bekent of ontkent: 't ander deel doet sulx niet. En mer dese, stellen die gene haer konstwerk toe, die daer Princelijcke *Devijzen* of Sinspreucken uytdrucken, waer in mer weinigh lichaemen en weinigh woorden, alleen een ontwerp wort te kennen gegeven. Soo doen oock die geene die *Emblemata* of Sinnebeelden maken, waer in een meerder ontwerp, en oock meerder woorden en lichamen werden vertoont. Mer dese dan wort de konst van andere beeldnissen geschickt, die tot ons verhael behooren, en dat door de gelijkformigheyt, die zy hebben met haere bepaelingen, die alleene de deughd of ondeughd omhelsen, of alle dingen, die mer die of dese dingen, eenige gelijkheyt hebben, sonder datmen eenigh dingh bekent of ontkent: En om dat die alleene zijn ontkenningen van eenigh dingh, of bloote dingen die in weesen bestaen, soo worden die seer bequaemlyck door een Menschlyck beeld uytgedrukt. Want gelijk de geheele Mensch besonder is, gelijk de bepaelinge de maete is van 't bepaelde, alsoo kan van gelijcken de toevallige gedaente, die uyerlijck van hem wort vertoont, wel wesen een toevallige maete, van de bepaelbaere hoedanigheden, hoe die oock mogen wesen, 't zy datse van onse ziele alleene, of van den geheelen Mensch, zijn 't saemen gestelt. Laet ons derhalven toefien, datmen dit, in ons voorstel, geen beeld noeme, dat geen gedaente heeft van den Mensch, om dat het beeld qualijck is onderscheyden, wanneer het voornaemste lichaem, niet in eeniger maniere zijn ampt doet, 't geene het geslacht doet in zijne bepaelinge.

Onder 't getal, van andere dingen, dient men te letten, op alle wesentlijcke deelen van de saecke selve: en hier van sal 't noodigh zijn, datmen seer nau acht neme, op de stellinge en op de hoedanigheyt.

De stellinge van 't hoofd, sal wesen of hoogh of laegh, of vrolijk of swaermoedigh, en na de verscheiden andere passien of hertztochten, die sich, als op een tooneel, in 't weesen van 't aengesicht eens Menschen, ontdekken. Oock moetmen letten op de stellinge, soo van armen, handen, beenen, voeten, vlechten en kleedingen, als mede van andere dingen, en op de onderscheidlijcke en welgeschickte stellingen, die een yder lichtlijck, by sich selve, sal kunnen onderscheiden, sonder dat wy daer van anders behoeven te sprecken: Nemende een voorbeelt van de Oude Romeinen, die soodanige stellinge hebben waergenomen, en insonderheyt in de Medaglie of Gedenckpenningh van den Keyser *Alrianus*, alwaer de verheuginge des Volx staet afgebeelt, onder den naem *Hilaritas*, met de handen aen de ooren. De algemeene Wensch of 't Gebed, staet mer beyde handen ten Hemel opgeheven, als of zy iet wilde bidden of versoecken. Men vind oock andere beeldnissen in de Medaglien, inetten hand aen den mond: andere sitten, leunende mer het hoofd nae de rechter sijde: andere knielen: andere staen recht over einde: andere staen vaerdigh om te gaen: andere

I N L E I D I N G E.

met een been of voet om hoogh, en met veele andere stellingen, die by *Adolph Occo* zijn beschreven.

Belangende de hoedanigheeden, die sullen zijn wit of swart, welgestelt of mismaeckr, mager of vet, jongh of oud, of diergelijcke dingen, die niet lichtlijck kunnen werden gescheiden, van die dingen, waer in dieselve zijn gegronr. En hier op is te letten, dat alle dese deelen te saemen een foodanige eendrachtige overeenstemminge maecten, dat in dieselve te verklaeren zy ons een vergenoegen toebrengen, om de gelijkformigheyt der dingen te kennen, en het goed oordeel van die geene, die dieselve in foodanige maniere heeft weeten toe te stellen, datter eene saecke alleen is voortgekomen, die vermaecklijck en volkomen is.

Soodanigh zijn vast doorgaens alle de beeldnissen van de Oude, als oock van de Nieuwe, die niet, by geval, worden geschickr. En overmits de *Physiognomie* of gesicht-kenninge en de verwen, van de Oude zijn waergenomen, soo kan elck daer in volgen het aensien van *Aristoteles*, die een yder, nae de meeninge der Geleerden, behoort te gelooven, als die alleen hier in, gelijk mede in het overige vervult, al 't geene dat veele daer van sprecken. En wy sullen dickwijls naelaeten iets te verklaeren (en ons genoegen met het geene dat een of twee mael, onder soo veele dingen, te gelijk gestelt is) van 't geene, dat onderscheydentlijck in elck besonder beeld is goopenbaert. Insonderheyt dewijl de naerftige opmerckers kunnen gaen tot *Alexander van Alexandro* in zijn 2 boeck aen 't xix capittel, alwaer hy in een geleert kort begrijp veele Sinteycken en met haere verklaeringen, behoorende tot alle leeden en verwen, voor den dagh brenght.

De geschrevene bepaelinge, alhoewel dieselve met weinigh woorden geschiet, soo schijnt het dat dieselve in de Schilderkonst oock tot naevolginge, met weinigh woorden behoort te geschieden: soo is 't dierom niet quaet, datmen opmerckinge heeft van veele voorgeselde saecken, aengesien men van veele, het weinige en beste kan uytkippen, en die meest tot ons voorstel, te passe komen: of dat zy dan te gelijk eene 't saemenstellinge maecten, die nae de beschrijvinge der Redenaers of Poëten gebruycklijcker is, als de eygene bepaelinge der *Dialecticiens* of Reedenkavelaers. 't Welck dan, mischien, soo veel te bequaemer sal geschieden, wanneer de Schilderkonst, meer door haer selve, en in het ovrige, met dese seer lichte en vermaecklijcke konste volmaeckt wort, als met die geene die seer swaer en verborgen is. Doch dit is een klaere saecke, datmen onder de Oude siet, dingen, soo wel van d'eeene als d'andere maniere, die seer schoon en met groot oordeel zijn gemaeckt.

Dewijl nu dan blijkert, dat dese slagh van beeldenissen, seer licht totte gelijkheyt, in haere bepaelinge, kunnen werden gebracht, soo sullen wy seggen, datmen soo wel van die, als uyt dese viere, de hoofdstucken, of de voornaemste oorsaecken, kan trecken, waer uyt men de ordre kan nemen om dieselve toe te stellen. En dieselve worden in de Scholen, met haere gewoonlijcke naemen, uytgedruckt, te weeten van de *materie* of stoffe, van het *efficiens* of werckende, van de *forme* of gedaente, en van *fin* of het einde: uyt welke verscheidentheyt deser hoofdstucken, spruyt oock de verscheydentheyt, die de Schrijvers dickwijls houden, om eene saecke te bepaelen: van gelijcken mede de verscheydentheyt, van veele beelden, die gemaeckt zijn, om eene saecke alleene uyt te drucken, het welck een yder, voor sich self, uyt dese beeldnissen kan aenmercken, die wy uyt verscheyden oude Schrijvers hebben versamelt, daer dese viere te saemen zijn gebruyckt geweest, alleen om eene saecke te vertoonon, alhoewel men dit alles, op eenige plaetsen, oock te gelijk bevint. Soo moetmen dan voornaemlijck hier op acht nemen, om eene verborgene saecke, op een ongemeene maniere te reykenen, datmen dieselve door een geestige vindinge, aengenaem maecke: en 't is prijslijck, datmen dat in een saecke alleene doe, om geene duysterheyt en onlust in 't toestellen te veroorsaecken, van datmen veele dingen in zijn gedachte moet onthouden.

In die dingen dan, daer het laeste onderscheyt, sooder eenigh is, kan werden vertoont, soo sal dit alleen genoegh zijn, om loslijcke en seer volmaeckte beelden te maecten: of by gebreck van 't selve, dat nochtans mette selve sake vereenight is, wort het onderschey-

I N L E I D I N G E.

den, soo men de algemeene gebruyckt: gelijk die dingen zijn, die te saemen gestelt zijnde, even het selve vertoonen, datse alleene, voor haer selve, doen souden.

Daer nae, wanneer wy dan door desen wegh onderscheydentlijk weeten de hoedanigheyt, de oorsaecken, de eygenschap en de toevallen van een bepaelbaere saecke, om een beeld op te maecken, soo is 't noodigh te soecken de gelijknisse, gelijk wy hebben geseyt, in de dingen, die in stoffe bestaen, en die het beeld sal hebben, in plaetse van de spraecke, of van de bepaeling der Reedenaers, en dat van dingen, die in eene gelijcke proportie of evenreedentheyt bestaen, hebbende twee onderscheydentlijke dingen onder sich selve, tot eene saecke alleene, die van beyden verscheyden is, nemende dat geene, dat het minste is: als by gelijknisse van de Sterckheyt, soo schildertmen een Colonne of Pilaer, om dat die selve in een gebouw alle de steenen en het getimmer draeght, dat daer op gebouwt is, sonder sich te bewegen of te wankelen: seggende dat sulx is de Sterckheyt in den Mensch, om de swaerwichtigheyt van alle moeylijkheden en swaerigheden, die hem overkomen, te verdragen. En by gelijknisse van de Welsprekenskonst, steltmen het Swaerd en het Schild, want gelijk dit gereetschap den krijghsman zijn eygen leven beschut, en zijnen vyand querst, alsoo hond de Reedenaar, elck door de bewijsredenen of onvolmaeckte besluyten, zijne goede saecke staende, en set de tegenstrijdende te rugge.

Boven dit, dient hier toe een andere slag van gelijknissen, te weeten wanneer twee onderscheydene dingen, in eene alleen, van haer verschillende, over-een komen: als om de Grootmoedigheyt uyt te drucken, soo neemtmen den Leeuwe, waer in de Grootmoedigheyt ten meestendeele wort ontdeckt. Welcke maniere niet soo seer prijslijck als wel gebruycklijck is, en dat wegen de lichtigheyt van de vindinge en de verklaeringe daer over. En zijn dese tweederleye slag van gelijknissen, de senuwen en de kracht van een welgemaect beeld, sonder welcke, gelijk datselve beeld weinigh moeyte, van vindingen, aen sich heeft, alsoo blijft het onsmackelijck en belachlijck.

Dit is van eenige nieuwe Schrijvers weinigh waergenomen, die de gebeurlijcke werkingen vertoonen, om de wesentlijke hoedanigheyt aen te wijzen; gelijk die doen, die in plaets van de Vertwijfingh enen asmaelen, die sich aen den keel verhanght: Voor de Vriendschap twee personen die malkanderen omhelsen, of andere dingen van weynigh geefts en luttel lofs. 't Is wel waer, gelijk ick hebbe geseyt, dat het prijslijck sal zijn, dese toevallen te stellen, dieder noodsaecklijck by de bediedijcke saecke van 't beeld volgen, wannermen die in onderscheydene en bloote plaetsen stelt, als in 't besonder die geene die totte Physiognomie of Menschen-kenninge, en totte gestaltenisse des lichaems behooren, om alsoo uyt te drucken de heerschappie die de eerste hoedanigheden hebben, in de saemenstellinge des Menschen, en die over zijne uytwendige toevallen bestieringe hebben, en die sich nae dese passien of neygingen buygen, ofte aen die geene, die daer mede zijn gelijkforinigh. Gelijk of men wilde de Melancolie of Swaermoedigheyt, de Gedachten, het Berouw en andere dingen afreekenen, soo salmen wel doen datmen een uytgedrooght opsicht, mager, yerwarde en wilde hayren, een ongehavende baerd, en van vlees niet al te jeughdigh, afmaelde: Maer het Vermaeck, de Geneughte, de Vrolijckheyt en andere dusdanige dingen behoortmen schoon, dertel, frisch, blofend en lachende af te maelen. En of wel dese kennisse weinigh plaetse heeft onder 't getal van diergelijcke, niet te min soo isse genoegh in 't gebruyck. En dese regel van de toevallen en werckingen, als alreede geseyt is, sal oock niet altoos volgen: gelijk in 't affchilderen van de Schoonheyt, die een saecke is buyten het begriip van de prijsredenen: En of wel in den Mensche eene proportie of evenreedentheyt is van trecken en verwen, soo is daerom het beeld niet wel uytgedruckt, om dat het te boven-maeren schoon en wel toegestelt is: want dat soude wesen een verklaeringe van 't selfde, door 't selfde: of liever van een onbekende, tot een min-bekende saecke, als of men een kaerse wilde ontsteecken, om de Sonne bescheydentlijk te sien, sulx dat de beeldenisse geen gelijknisse soude hebben, 't welck nochtans de ziele van dien is. Zy kost oock geen vermaeck by brengen, om datse geen veranderinge hadde in een voorstel van sulcken gewichte, waer op voornaemlijck behoort gelet te worden. Waer over wy

I N L E I D I N G E.

wy de beeldnisse van de *Schoonheyt*, op haere plaetse, met het hoofd in de Wolcken hebben afgebeeld, met andere behoorlijcke toepassingen. Om dan alle gelijknissen en handlingen, en wat in yder voorstel bequaemst en gevoeghlijckst is, wel te voegen, salmen letten op 't geene de *Rhetorici* of Reedenaers waerschouwen, te weeten, datmen door de bekende dingen de hooge moet soecken, door de prijlijcke de doorluchtige, door de verachte de vuyle, door de lofwaardige de heerlijcke. Vyt welke dingen, een yder, soodaenige menichte van invallen, in zijn verstand, sal sien voortspruyten, indien hy niet meer als bot is, dat hy uyt sich selve, van eene saecke alleen, die hem wort voorgestelt, sal bequaem zijn, om smaect en vernoezinge te geven, aen de begeerte van veelen, en aen verscheyden verstanden, om een beeld, op verscheyden manieren, en dat altijd wel, af te maelen.

Ick weet boven dese aenmerckingen, die in der waerheyt, met meerder naerftigheyt, wel kosten werden uytgeleyt, niet meer te sien, dat tot kennisse van dese beeldenissen waerdigh is te schrijven, zijnde, in der daet, onderwijfingen, die aldereerst zijn afgekomen uyt de overvloet van der Egyptenaeren geleertheyt, gelijk *C. Tacitus* getuyghet, en dat die daer nae, metter tijd, zijn verciert en opgepronckt, gelijk *Ioan. Goropius Becanus* verhaelt: sulx datmen dese kennisse kan vergelijken by een verstandigh Man, doch die veele jaeren, naeckt en bloot in eenfaemheyt geleest hebbende, en daer nae in den ommevangh der Menschen verkeerende, sich herkleet, ten einde andere, door de uytwendige schoonheyt des lichaems, 't welck het beeld is, aengelockt zijnde, verlangen, om ten aldernaewsten, dese hoedanigheeden te verstaen, die de cierlijckheyt geven aen de ziele, dieder is de bereyckende saecke, en die eenfaem was, terwijl hy in eenfaemheyt leefde, en die van weinigen uytlanders was geliefkooft. Alleene leeftmen van *Pythagoras*, dat die uyt oprechte Liefde totte Wijsheyt, met groote slovernije door Egypten reyfde, alwaer hy de geheimnissen der dingen leerde, die in dese raedfelen waeren verborgen, en daerover ouder en wijfer te huys keerende, soo verdiende hy, datmen nae zijne dood, van zijn huys een Tempel maecte, diemen de waerdigheyt van zijne Wijsheyt toeheylichde. Men vind oock dat *Plato*, een groot deel van zijne leeringen, uyt de geheimenissen van *Pythagoras* heeft geput, waer onder oock de heylige Propheten haere leere verberghden. En *Christus* die daer was de vervullinginge van de prophetien, bedeckte een groot deel van de Godlijcke geheimnissen, onder de duyfsterheyt van zijne gelijknissen.

Soo was dan de Egyptische Wijsheyt, als een leelijck en qualijck gekleet Man, die door den tijd en door raed van de ervaerentheyt, geciert zijnde, aenwees, dat het quaed was de kenteyckenen van de plaetse te verbergen, waer in de schatten waeren, ten einde een ygelijck sich hier mede bemoeyende, door dit middel, tot eenige trappe van gelucksaligheyt moght geraecken.

Dit kleeden was, datmen de lichaemen van de beelden met onderscheyden verwen afmaelde, na de evenreedentheyt van veele veranderingen, met een schoone welstand en van uytnemende frayigheyt, soo van de konst als van de saecke self, van de welke niet eene was, die ter eerster opficht niet wierde beroert, om, met een seecker verlangen, te ondersoecken, waerom dieselve in soodanigen stellinge en ordre wierden verroont.

Dese sinlijckheyt wast noch aen, als men de naemen van de dingen onder dese beeldnissen vint geschreven. En my dunckt datmen de onderschrijvinge van de naemen behoort gaede te slaen: behalven alffe sullen wesen op de maniere van een raedfel, want sonder kennisse van den naeme, kan men niet doordringen, totte kennisse van de bekende saecke, ten waere alleen dat het slechte en gemeene beelden waeren, die van een yder, door 't gebuyck, ter eerster opficht, gemeenlijck worden bekent. Mijne meeninge steunt op de gewoonte van de Oude, die op haere Medaglien de naemen, van de verroonde afbeeldingen, uytdrucken: Waer over wy oock in dieselve leesen, de woorden van *Overvloed*, *Eendracht*, *Sterckheyt*, *Gelucksaligheyt*, *Vrede*, *Voorsichtigheyt*, *Godsaligheyt*, *Heyl*, *Seeckerheyt*, *Overwinninge*, *Deughd* of *Dapperheyt*, en duyfent andere naemen, die rontom haere beeldnissen staen.

Dus veele heeft my goed gedacht te schrijven, tot voldoeninge van den goedertieren Leefter. Is 't nu dat hier in, of in 't ovrige, van dit werck, mijne onwetentheyt, hier door eenige

I N L E I D I N G E.

eenige lafteringe mocht overkomen, soo fal 't my lief zijn, dat ick, door hare naerftigheyt, magh werden onderwefen.

Tot befuyt fal ick noch dit alleene feggen, dat gelijk ick dit Boeck, tot Godes eere en des Leefers nut, hebbe gefchreven, dat hy 't oock alfo, tot dien einde wil gebruycken: Want dat foude wel een ondancckaer en fchandigh gemoed wesen, dat God geen danck foude weeten, voor al 't geene, wat hem, door een tweede oorfaecke, tot zijnen beften, wort voorgestelt.

CESARE RIPA.



ICONO-

ICONOLOGIA, of BEELDESPRAECK:

zijnde Afbeeldingen des Verstands:

Van den Edelen en hooghgeleerden

Romeinſchen Ridder

C E S A R E R I P A, en Andere.

ACADEMIA, *Oeffen-plaets der Geleertheit,*
van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*



van cedren, cipres en eycken, als mede van olijftacken: dese plaets sal aen die sijde staen, daerse merten elleboge nae toe leunt, een plaets die naaft aen dees beeldenis is. Zy sal sitten in 't midden van een schaduachtigh voorhof, en in een boomrijcke plaets van een hoeve, rontom met *Platani* of Arendoorn bomen. Voor hare voeten salse hebben een hoop boecken, waer tusschen een baviaen sal sitten, die gekleet sal zijn met weerschijn van allerleye verwen, om de verscheydene wetenschappen uyt te drucken, die in een geleerde *Academie* worden verhandelt.

Bedaeghd wort zy gemacht, van wegen de volmaecte en rijpe kennisse van de dingen die zy besit, en waer van in dees ouder wort gesproken: als die de jeughdelijcke lichtvaerdicheyt, noch de susachtige ouderdom, niet is onderworpen; maer als eene die begaeft is met een vast gemoed, en een gesont oordeel.

Datse met goud gekroont is, geeft te kennen, dat wanneer 't verstand van den *Academist* zijne gedachten sal voortbrengen, de welke in 't hoofd, of so *Plato* in zijne *Timeus* segt, in de verstandelijcke deelen van 't gemoed bestaen, soo is 't van noode dat die gefineert zijn als 't goud, ten einde die op alle toutſen mogen proef houden.

In de rechterhand heeftse een vijle met de spreuck rontom, *detrabit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maectt glad*: want gelijk de vijle het yser vijlt en te gelijk glad maectt, den roest afdoende, dat het blinkende wort, also worden oock in de *Academie* alle overtollige wercken weghgenomen, verbeterende 't gene gemacckt is, 't werck polijstende en verlichtende: en daarom is 't noodigh dat het gestelt werde onder de vijle van een ernsthafter oordeel der *Academisten*: en datmen doe gelijk *Ovidius* segt:

A

ick



En vrouwe in weerschijn gekleet, bedaeghd van opzicht en van jaren, met goud gekroont, hebbende in de rechter hant een vijle, al waer boven op 't handvatſel geschreven staet, *detrabit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maectt glad*: hebbende in de sliicker hand een krans, te samen gevlochten van laurier, klimop en mirtten, waer aen twee granaet-appels hangen. Zy sal sitten in eene stoel, die geciert is met bladers en vruchten

*Ick sal den vijl wat meer en strenger nu gebruycken,
En laten jaer woord voor 't oprecht oordeel druycken.*
Waer over *Quintilianus* seyt dat de vijle het werck polijst. En niet sonder reden is *Horatius* in zijne Dichtkonst gram, van dat de Latijnen niet sulcken vlijt deden om haere wercken op te vijlen en te polijsten als wel de Griecken. *Petrarcha* klaegt oock daar over. En hier uyt wort kloecklijck gefegt, dat het werck noch de laetste schaef of vijle moet hebben, om dat het niet schoon noch genoegh gepolijst is. Waer van de Latijnen dit spreekwoord hebben *Limam addere*, onder de vijle doen, op dat het overtollige werde afgedaen: want het gevijlde noemtmen glat.

De krans is met *Lauwer*, *Klimop*, en *Mirthe* omvlochten, om dat dese drie planten de Poeten worden toegevoeght, en dat door de verscheyden manieren van Poesie die in de Academie bloeyen. Oversulx behoort de *Mirthe* aen een honighfoet Minnedichter, die met soericheyt en bevalligheyt zijne minnesfangen queelt: want de *Mirthe* is een beeld van 't vermaeck en de aengenaemheyt, en *Venus* is moeder van de Liefde. Oock seyt *Nicander*, dat *Venus* tegenwoordigh zijnde, terwijl het oordeel van *Paris* wierde uytgesproken, gekroont was met *Mirthe*, om datse haer soo aengenaem was. Waer over *Virgilius* singt,
Aen Bacchus past de druyf, de Mirthe is Venus gier:

En Phoebus wort omkransd met frissche Lauwerier.

En *Ovidius*, willende het feest van *Aprilis* singen, roept *Venus* aen, dat zy zijne hoofdslapen mette *Mirthe* wilde aenraecken, ten einde hy te beter de Minne deuntjes, die haer pasten, soude kunnen singen.

Met veyl of *Klimop* en met *Laurier* wierden alle Poeten sonder onderscheyt gekroont, en hier mede wierde *Pindarus* gekransd. Niet te min is de *Klimop*, in 't besonder, de vrolijke Poeten toegepast, gelijk *Ovidius*, *Propertius*, en verscheyden andere verhalen.

De *Laurier* past meer den Helden-sangers, die de daden der Keyseren en Helden beschrijven. En de Helden, die overwinners waren, zijn met *Laurier* gekroont geweest. En daarom stelt *Apollo* dieselve tot een krans voor de verhevene en overwinnende Vorsten, en heylicht hem dieselve mede toe, als een Vader van de Poeten, zijnde een plante,

die een seer hooge, aengenaeme, en soete stijl wel past. En om op te houden van te redeneeren, over dese drie Poetische planten, salt genoegh zijn te seggen, dat *Petrarcha* te *Romen*, met drie kranffen, van *Laurier*, *Klimop* en *Mirthe* is gekroont geweest, gelijk *Semuccius Florentin*, zijn goede vriend, die als doen geleeft heeft, getuyght gesien te hebben.

De Granaet-appels zijn beeldfels van de vereeniging der Academisten, zijnde dese appels van *Pierio* gestelt tot een beeld van versameling van volck en geselschap, dat in eene plaetse by een vergadert is, en door wiens vereeniging zy behouden worden: en hierom waren zy *Iuno* toegeeygent, gelijkmen in vele medaglien kan sien, alwaer *Iuno Conservatrix* op gestelt is. En om dat *Iuno* oock gehouden wierde voor een bovenfister der koningrijcken, soo wierd zy geschildert met een Granaet-appel in d'eene hand, als een onderhoudster van de vereeniging der volckeren.

De Academie sal sittende gemaect worden, om dat de oefeningen van de Academisten, gemeenlijck also geschieden: hare cedren stoel sal uytgesneden zijn, om dat de cederboom voor een beeld van de gedurigheyt wort genomen, gelijk *Pierius* segt. Want dat selve hout verrot noch vermolfemt niet. Op welke geduricheyt de Academici oock opsicht behooren te hebben, op datse haere wercken wel geschaeft en gevijlt voor den dagh mogen brengen, op dat zy de Cedren, dat is, de eewigheyt mogen waardigh zijn. *Plinius* seyt, dat als eenigh ding met het sap of met oly van Cedren is nat gemaect, dat het van de motten of wormen niet sal geknaeght worden: gelijk men van de boecken van *Numa Pompilius* verhaelt, diewelcke 535 jaeren daer nae op den bergh *Ianiculus* van *Gneus Terentius*, terwijl hy zijn land onspitte, gevonden zijn. Waer over eener seyde, 't zijn dingen die den Ceder waardigh zijn, dat is, die in eeuwiger geheughnisse behooren gehouden te worden. En daarom sneden zy dieselve in Cipressen, zijnde oock onverderflijck als de Ceder, gelijk mede de Eycke voor de geduricheit en derselver kracht genomen wert. Te meer past mede de Eycke daer toe, om dat in de Capitolijsche Agonalen, die van den Keyser *Domitianus* ingestelt

gestelt zijn, de overwinners derselver speelen, met eycken lof gekroont zijn geweest, gelijk mede de kamerspeelders, cytherspeelders en Poeten. Waer van *Martialis*, *Juvenalis*, en *Scaliger* over *Ausonium*, wijtloopiger verhael doen.

De Olijf om datse altijd groen is, wort oock voor de geduricheyt genomen, 't welck *Plutarchus* in zijn *Gastmael* aldus verklaert, d'Olijf, Laurier en Cypres worden door hare vetticheit en hette bewaert en onderhouden, gelijk mede de veyl of klimop. En worden dese seer nae aen 't beeld van de *Academie* gestelt, wefende een plante, diewelcke van de Poeten, *Pallas* is toegewijt. Door *Minerva*, die uyt het hoofd van *Jupiter* is geboren, wort afgebeeld de aert en levendicheyt des verstants, wijsheys en kennisse, sonder welke noodwendige gaeven, niemant een *Academist* kan wesen, want wie daer van berooft is, die wort gefeyt, sulx te doen *Crassa Minerva*, dat is, plomplijck en sonder kennisse of wetenschap: gelijk 't selve van *Horatius* en *Cicero* dickwijls gebruyckt is. Als of zy wilden seggen, ghy sult niet doen of spreken, waer in de *Nature* tegen u verstand, of de gunste des hemels, strijt: gelijk eenige braeve geesten, die willende den *Academist* en Poet naebootfen, raepen hier en daer eenige dichten, doch sonder kennisse of aert uytter *Natuure* daer toe te hebben, niet eens denckende, hoe zy meer spreken, hoe zy haere onwetenheyt meer aen den dag brengen. Soo is 't dan van node, voor die daer begeert een onsterflijcke naeme van een wijs *Academist* te hebben, dat hy sich voede mette vrucht van de Olijve, dat is, dat hy besigh zy, om de wetenschap van Wijsheyt en kennisse te verkrijgen, door nachtwaecken en naerstige oefeninge: waer van de Olijve een beeld is. Want onder den *Studenten* wort dit spreekwoord gevonden, *plus olei quam vini*, als dat hy meer in oly als in wijn heeft verteert. Verstaende dat hy meer naersticheyt en sloverie mette sinnen heeft gedaen, om de wetenschappen te verkrijgen, als niet wandelen, slempen, of andere dertelheden. 't Ander spreekwoord, *oleum & operam perdere*, past op die gene, dewelcke alle haere tijd en moeyte aenleggen, in dingen daerse noch niet eere noch niet voordeel kunnen uitgeraken. Waer over *S. Hieronymus* seyt; hy heeft

den oly en kosten verlooren, diewelcke den *Os* totten *balssem sent*, sprekende dit van die gheene, diewelcke sich onderstaen sodanige persoonen te leeren, die bot van verstand, en quaedt van begriip zijn, om de wetenschappen te vatten. Welcke wetenschappen verkregen worden met naersticheyt en arbeyt, die in dese plaets, door den *Olyf*, zijn uytgebeeld, wiens blaeders scherp en bitter zijn, gelijk oock de vrucht is, wanneer die voortkomt, doch rijp zijnde, wort die foet en aengenaem, gevende een lieflijck sap: een beeld van arbeyd en van geduyrigheyt, als 't welke de lichaemen van 't verrotten en bederven bewaert: also is oock de wetenschap eerst bitter en scherp door den arbeyd en naersticheyt, diemen moet doen om dieselve te verkrijgen, doch rijp en volwassen zijnde, dat is, de wetenschap verkregen hebbende, so proeffmen de vrucht met overgroot vernoegen, en mette geduyrigheyt van een goede naeme, die sich dan de student te gemoed voerende, soo verheught hy sich in sijnen arbeyd, als mede inde vrucht en in 't genoege, die hy vande wetenschappen hoopt te verkrijgen.

Zy sal midden in een schaduachtigh en boschachtigh hofken, in een hoeve, sitten, mette *Platani* of *Arendoorn-bomen* rontom haer, gelijk *Plinius* dieselve int 11 boeck aen 't 1 capittel beschrijft, ter gedachtenisse van de eerste *Academie*, diewelcke aengevangen is, op de hof-steede van eenen *Edelman* *Academus*: in wiens lieflijcke hoeve, niet verre van *Athenen* leggende, de *Platonisten* vergaederden met haeren *Godlijcken* *Plato*, om met hem te redeneren vande *Platonische* wetenschappen: gelijk sulcx *D. Laertius* in 't leven van *Plato* verhaelt. En *Carolus Stephanus* seydt, dat dat-selve bosch duysent schreeden van *Athenen* is geweest; soo dat de *Academie* haer oorsprong buyten op 't land heeft gehadt; maer haere naeme heeftse van den *Edelman* *Academus* verkregen. Doch dit dient te weeten, dat de feste en de vergaderinge der deughtsaeme by de oude in drierley wijse zijn onderscheyden geweest, te weeten, nae de manieren, nae de plaetsen, en nae de eygen naemen der personen. Van de schandige manieren sijn de navolgers van *Antisthenes Cynicus*, de hondsche genaemt geweest, want zy hadden voor een gebruyck,

eens anders leven en arbeyd met hondſche en bijtachtige tanden te verſcheuren, ofte zy ſchreuden ſich niet, als de honden, haere minne-luſten in't openbaer te pleeghen, gelijkmea van *Crates* en van *Hiparchus* de philoſophinne, de ſuſter van *Metroclus*, by *Laertium* magh leſen. Van de eerbaere manieren zijn de naevolghers van *Aristoteles*, *peripatetici* of wandelaers ghenaeint gheweest, om dat zy voor een gebruyck hadden, al wandelende te diſputeeren en redenkavelen. Vande publijcque of openbaere plaetſen, hebben deſe haeren naeme verkregghen, die genaemt zijn geweest nae de Steeden, als de *Elienſen*, *Megarenſen* en *Cirenaïſche*. En van de gemeene plaetſen de *Stoici*, diewelcke eerst *Zenoniſche*, nae haeren overſten *Zeno* genaemt zijn. Maer van die tijd af, om ſich ſeecker te ſtellen voor de ſchandlijcke daeden, begoft deſe *Zeno*, in't portael van *Athenen*, alwaer 1430 Burgeren waeren doodgellagen, te reedeneren en zijn aenhang te verſamelen, diewelcke *Stoici* genaemt wierden, nae 't woord *Stoa*, 't welck een portael bediet: waer-over die ghene *Stoici* genaemt zijn, die in dat ſelve portael verkeerden: 't welck daer nae, met ſeer ſchoone ſchilderyen, van dien vermaerden ſchilder *Polignorus*, is verciert geweest. Van de perſoonen zijne oock genaemt geweest *Socratici*, *Epicurei* en andere, nae de naemen van haere meesters. En alſo de naem van *Academie*, gelijk geſeyt is, van den Heer *Academus* af-komt, alwaer de *Platonici* de eerste vergaderingen hebben gehad: ſoo zijn alle vergaderingen der deught en geleertheyt, daer nae *Academien*, jae tot deſen tijd toe, genaemt gheweest: En worden als nu in een vierde maniere gebruyckt, te weten tot verkiefinge van een naeme die hoogmoedigh, eerſuchigh, dapper, ſtatigh, vol vreemde grillen en ſpottigh is. En ſoo wort deſe naeme, by onſen tijde, meelſten-deel gebruyckt. En om de uytlegginge van onſe beeldeniffe te volgen, ſeggen wy, dat de veelheyt der boecken, die voor haere voeten leggen, grootelijcx vereyſcht wort, weſende dit het voornaemſte wit van den *Academist*, verſcheydene boecken te leſen en te herleſen, om tot veelderleye kenniſſe te geraecken.

Den *Bavieren* mecken wy datſe by *Academie* en tuffchen de boecken ſit, om dat dieſelve van de *Egyptenaers* voor een beeld

vande konſten gehouden wierde: En daerom heylighden zy dienſelven aen *Mercurius*, die de eerste vinder vande konſten en letteren geweest is, gelijk *Picinius* ſegt; want wie ſijn plicht van een geleert *Academist*, wil oeffenen, moet geſtadigh in de konſten en wetenſchappen beſigh zijn, diewelcke dapper toewallen door het geſtadigh verkeeren op de *Academien*.

DECORO. *Achibaerheyt. Betaemlijckheyt, fraye Welſtand.*



En Jongman van ſchoon en eerbaar opſicht, dragende op de ſchouderen een leeuwenhuyd, houdende in den palm van de rechterhand een vierkant, alwaer in 't midden het teycken van *Mercurius* op ſtaet; inde ſlinkerhand heeft hy een tack van een *Amirant* of ſnuwele bloem, met dit opſchrift, *ſic floret decoro decus*: dat is, *aldus bloeyt de eere door de achibaerheyt*. Men ſoude hem oock bekransſen en 't kleeed daarmede over al konnen verciereen. 't Kleeed ſal totte knyen lang zijn, met een broof ken aen de rechter voet, *Cothurnus* geheeten, aen de ſlinker ſal hy een zoecke hebben.

Schoon

Schoon is de jongeling, want de schoonheyt is een cieraet van 's menschen leven: hy is eerbaer, om dat het achtbaere alrijd met het eerbare is vereenicht: want de achtbaerheyt, gelijk die seer geleerdelyck van *Cicero* in zijne officien of onderlinge plichten is beschreven, wort in 't gemeen genomen, voor al 't geene dat in alle eerbaerheyt bestaet: en die selve is tweederleye, want tot de algemeene behoort noch een befondere, die tot een yder deel van 't eerlijcke genomen wort. De eerste Achtbaerheyt plagh aldus bepaelt te worden. De Achtbaerheyt is al 't geene datter past totte heerlijkheyt van een mensch, in 't geene zijne nature van andere dieren verschilt. Het ander deel 't welck tot het geslacht behoort, wordt aldus onderscheyden; de achtbaerheyt is 't gene, 't welck soo betaemlijck is aen de nature, dat oock daer in de maticheyt en zeedicheyt met een seekere, edele, vrye en burgerlijcke maniere uytblinckt, sulcx dat sich oock de achtbaerheyt in alle dingen, die totte eerbaerheyt behooren, in 't gemeen wijdtloopigh verspreyt, en in 't befonder in alle slag van deughden. Want gelijk de schoonheyt des lichaems met een welgemaecte gestaltenisse van leden, aenlockt, en de oogen doet bewegen, en hier in behagen scheppen, om dat alle leden onder sich met een seekere bevalligheyt seer wel passen en overeenkomen; also beweegt oock de achtbaerheyt, die in 't leven uytblinckt, de toetsinginge van die geene mette welke hy leeft met ordre, stantvastigheyt en matigheyt, soo wel in woorden als in wercken. Waer uyt besloten wert, dat de welstand sich voeght in 't spreken en in 't eerlijck handelen, om te overleggen en wat betaemlijck is te volgen, en wat onbetaemlick is te vlieden, volgende de dingen die recht en eerlijck zijn, als recht en eerlijck, vliedende de dingen die onrecht en oneerlijck zijn, als quaed en onbetaemlijck, strijdigh zijnde tegens de behoerlijckheyt en eerbaerheyt: en dese komt voort, door de minne dese deelen, of door vlytigh opzichtighe, of naerfinge waerneminginge van 't wettighe, of door den ommegang en handelinge der menschen, gevende een yegelijck 't zijne, na datter belooft is, in verschillende saken, of zy komt voort door de grootheydt en dapperheydt van een ver-

heven gemoedt, dat in alle dingen onverwinnelijck is: waar door hy alles doet en spreekt met ordre en met mate; waer by oock is zeedigheyt, matigheyt en alle verfoeringe van een verstoort gemoed, in welke saecke de betaemlijckheyt bestaet, wiens kracht hier in is gelegen, datse van 't eerlijcke niet kan werden afgescheyden: want wat betaemlijck is, dat is eerlijck, en wat eerlijck is, dat is betaemlijck: gelijk *Cicero* 't selve doorgaens in sijn Burgerplichten uytdruckt. Om dan de dapperheydt en hoogheydt van de deughd des gemoeds, die de Achtbaerheyt vereyscht, uyt te beelden, hebben wy hem een leeuwenhuyd omgehangen, om dat de oude den leeuwenhuyd voor een beeldt van de dapperheydt der deughd en de sterckheydt des gemoets uytdruckten. 't Welck zy die geene plachten te vereeren, die de waarachtige geschicktheyt hadden aengemerckt, en haer dapper en grootmoedigh hadden betoont. Overfulx al 't geene dat manhaftigh en met een dapper gemoed bestaen wort, dat selve wort geacht een man te passen die de Achtbaerheyt volghet; maer in 't tegendeel is die van de Achtbaerheyt be-rooft, die daer, als verwijft, leeft, sonder grootheydt of bestandigheyt des gemoeds. *Bacchus* die, by *Orpheum*, voor een beeld van een Godtlijck verstantd gehouden wordt, draeght by *Aristophanem* een leeuwenhuydt over de schouder; *Hercules*, de voorbarigste en dapperste van de Argonauten, gaet altijd in een leeuwenhuyd. *Ajax* de Opper Capiteyn, by de Grieken, onder *Achilles*, droegh voor zijnen welstand een leeuwenhuydt; en *Antenor*, dat waer men met den leeuwenhuyd bedeckt is, kan men niet gewont worden, maer op andere plaetsen wel. Waer uyt wy dese schoone bodiedenisse kunnen nemen, dat de mensch in alle handelungen, daer hy sich behoerlijck in draeght, met het vlim van lastering en schande niet kan worden gequetst, maer alles wat daer tegen strijd, gevoelt de bittere stekinge van laster en schande tot in 't herte toe. Gelijk *Ajax*, also lang hy hem manhaftigh en betaemlijck in zijne aansagen droegh, hoorde nimmermeer eenige lasteringe, maar behaalde groot lof: doch hy wierde seer gelasterd, wanneer hy den leeuwenhuydt, dat is de dapperheydt des gemoeds, wegh wierp, gevende

vende dieselve de wanhoop ten roove, buyten de behoorlijkheydt : Boven dit , is de Leeuwenhuyl , by de welstand gevoeght : wefende dit dier , soo veele 't lichaem belangt , feer wel gefelt en volmaeckter als andere dieren : En soo veel 't gemoed belangt , soo isser niet een dier , dat meer de behoorlijkheydt gaede flaet als de Leeuwe , want hy is mild , grootmoedigh , beminner van de overwinninge , fachtmoedigh , rechtvaerdigh , lievende die geene , waermede hy verkeert , gelijk *Aristoteles* seght . En hy vergramt sich nimmermeer over een mensch , ten zy dat hy getergh zy , en aldan is hy reedelijck in't straffen , neemende eenen die hem een weynigh misdaen heeft by't hoofd , doch verscheurt hem niet met sijne klauwen , maer schuddet hem alleene ; en als hy hem een weynigh verschrickt heeft , soo laet hy hem gaen . Doch hy soeckt dien swaerlijck te straffen , die hem sal gellagen of gewondt hebben , 't zy met pijlen of spieffen . Oock lijd hy niet , dat yemant overlast geschiet , maer straft dat selve , gelijkmen by *Aelianum* leest , dat een Leeuw , Beer , en Hond by malkanderen opgevoet zijnde , lange te faemen , sonder eenige Huys-twist in vrede leefden : maer op seeckere tijd , de Beer op den Hond vergramt zijnde , verscheurde dien-selven ; dies de Leeuw daer-over ontfelt , strafte den Beer , als een rechtvaerdigh Koning , metter dood . ¹¹¹⁷ verhaelt dat het een danckbaer dier ^{aci d} en der weldaden gedachtigh , wefende goedertieren , vergevende een ygelijck wie sich voor hem vernedert , vertoonende altijd een dapper en eedel gemoed : En soo hy oyt , door de menighe der Honden of Iaeghers verstrickt wort om te wijcken , so sal hy sich niet snellijck , voor de ooghen in de vlucht geven , achtende dat het hem geen eere is sich een ander te onderwerpen , want dat soude eenen Koning , gelijk hy is , onbetaemlijck zijn ; maer hy gaet met een staetige maniere voet voor voet te rugge : En om allenskens sijne achtbaerheit te bewaeren , begeeft hy sich midden in't veld , sich daer tegens wapenende , als of hy niet op haer paste , ter tijd toe hy elders eenige struyvellen siet , daer in hy dan vliet en sich verbergh , niet dat hy verschrickt is , maer om sich wederom van nieuws te wapenen : En soo brenghet hy

schrickt en vrees aen andere . In 't kort , hy draeght sich soo achtbaer in alle deelen , als eenigh Vorst of Koning . En dit is soo veele de Achtbaerheit van de daed belangt . Nu sullen wy vande Achtbaerheit in 't spreken handelen .

Het vierkant met het teycken *Mercurii* , bediet de Achtbaerheit , vastigheyd en stantvastigheyd , om daer door nae de behoorlijkheyd te spreken : En daerom wierde *Mercurius Tetragonos* of vierkant , dat is vast en wijs geheeten . Want men moet onvast , onversichtigh noch wispeltuyrigh zijn in 't spreken , buyten de paelen van eerwaerdigheyd , noch men moet niet lichtvaerdigh zijn , om op de personen te lasteren en te steken , verachtende al wat men daer van hoort , wefende dit een vermetelheit en ongebondenheyd : Maer men behoort een seeckere eerbiedigheyd tot een ygelijck te draegen , gelijk *Cicero* verhaelt ; sulx datmen moet bedacht zijn , om eerlijck van andere luyden te spreken . Want niet wel van yemant te spreken is een teycken van boosheit , nijdigheyd en oneerbaerheit , gelijk de tonge van *Thersites* was , daermen by *Homerum* van leest , te weeten , venijnigh , lichtvaerdigh en snel , om feer schandelijck te snappen en van sijnen Koningh qualijck te spreken . Maer *Vyffes* daer en tegen , was stil-swijgende , en bedachtsaem , al-eer hy sprack , wel vierkant ter taele , voorsichtigh en oprecht , kennende als een kloeck en gauw Man , de achtbaerheit van een wijs Man in alles houden . De Tonge moet niet sneller zijn als 't gemoed , gelijk *Chilon* seydt : Want de woorden zijn aenwijfers van yders gemoed . En van de Griecken is het spreken genaemt , het *Merck-teecken van den Mensch* . Want gelijk de Dieren gekent worden aen't merck-teecken van haeren aert , also worden oock de Menschen gekent door't spreken , van wat aert en natuyre datse zijn ; gelijk 'tselve van *Epicetus* , in sijn handboecken is uytgedruckt , alwaer hy seydt : *Stelt u een seecker perck voor om te onderhouden , soo wel voor u alleen , als met wien ghy verkeert , letter wel op , dat ghy niet te slechte redenen voert , maer ist mogelijk , stierse na de eerbaerheit , andersins soo ist beter te swijgen* . Onderhoudt dan de achtbaerheit om met reden te spreken , en niet om andere te lasteren , maer veel eer te prijsen , als ander luyden werck , dat niet van

van u handeling of konst is, te laecken, aengeffen veele gewoon zijn, haer oordeel te strijcken oock over alle dingen: Waer mede zy haere onwetentheyt dapper te kennen geven, en dat met kleyne eere, gelijk de Vorst *Megabizus* dede, diewelcke ten huysse van *Zeuxis* eenige beelden willende berispen, sprack mette leer-jongeren van *Zeuxis* van de Schilderkonst: waer op *Zeuxis* antwoorde, *terwile ghy sweeght, verwonderden haer dese Jongelingen over u, als over enen Prince in purper gekleet; maer nu lachense om u, als die daer wil spreeken, van een konst die ghy niet verstaet.* Te meer moetenmen noch de schandige maniere van spreken ter sijden stellen, en van eerbaerlijcke saecken handelen: 't welck insonderheyt Jongelingen, van schoon opsicht, seer wel past. Want by de schoonheyd des lichaems behoort sich de schoonheyd des gemoeds te openbaeren: Overfulx als de Filosooph *Diogenes* eenen schoonen Jongelingh sagh, die sonder eenige eerbiedigheyt sprack, seyde hy tot hem, *schaemt ghy u niet, dat ghy uyt soo schoonen yvoren schede, een mes van loot treckt? verstaende by de scheede de schoonheyd des lichaems, en by het mes van loot, sijne slechte, onbeschofte en olijcke maniere van spreeken.*

De *Amarant* of fluweele bloem, die hy in de slinckerhand heeft, is een bloeme die altijd bloeyt, houdende haere welstand door haere schoonheyd. Hier mede hebben oock de Grieken in Theffalien, het Graff van *Achilles*, die haer eenighe schoonheyd was, bekrant; om te vertonen, dat gelijk dese bloeme nimmermeer verwelckt, dat oock also de naeme van *Achilles* niet soude vergaen, maer altijd duyren. En om dat dieselve bloeme nimmermeer verdort, nochtans als die in harde en ongestuyme winters, qualijk zijn te krijgen, soo besprengtmen de oude drooge bloemen met waeter: Waer door zy haere vorige kracht en schoonheyd wederom verkrijgen, soo dat zy daer van kranffen maecken, oock midden in den winter, gelijk *Pierius* seyde. Alsoo kan oock een Man die sich geeft in de harde en wofte ongelucken van dese ongestadige wereld, overvallen zijnde en 't gemoed beswijckende, sich verquicken met het waeter van de Achtbaerheyt: dat is, dat hy sich in 't gemoed voere, wat hy in sulcken voorval moet doen: En dan staet hy van nieuws op,

in een blofender stand des gemoeds, als te voeren, en bereyt sich selve een krans van lof en eere, in dese verwarde tijden, en dit alles doet hy door de achtbaerheydt. En daerom is hy gekranft en geciert mette *Amaranth*, houdende dees Letter-rol rontom dese bloeme *Sic Floret &c.* te weren, om dat de eere door de Achtbaerheyd altijd sal bloeyen gelijk de *Amaranth*. Want de Menschliche wort door de Achtbaerheyt sterck, en draegt sich tot aller tijd geschickt, sich noch in voorspoet verheffende, noch 't gemoed in tegenspoet verflauwende. En gelijk *Cleobulus* seght, *Soo behoort ons de aenlachende Fortuyn niet hovaerdigh te maecken, noch de tegenstrijdige ons 't gemoed te doen beswijcken noch breecken.* En dit kan men niet doen sonder datmen de Achtbaerheyt voor oogen heeft, die den Mensch sterck en grootmoedigh maeckt: gelijk *Scipio Africanus*, diewelcke noyt wierde opgeblaesen, door de gunste der Fortuyn, alhoewel hy overwinde was; en hy besweeck noyt, schoon datse hem den rugge toe keerde. En 't is geen wonder dat dese dappere Romeinsche Hoofdman, niet soo seer door sijn kracht, als door sijn goede manieren en achtbaerheyd, in de tsaemensprekinge van *Lucianus*, van den Rechter *Minos*, boven *Alexander Magnus* en *Hannibal* van *Carthago*, gestelt wort, weliende veldoversten, die seer oploopende, hovaerdigh, toornigh, onstantvaltigh en niet al te eerlijck waeren, sonder eenige achtbaerheyt, alhoewelse in der daed, dapper en grootmoedigh waeren. En dit ist dat *Cicero* in sijne *Officia* of onderlinge plichten uytdruckt, daer hy seyde: *Een grootmoedigh Man wort insonderheyt in twee dingen bekent, waer van 't eene wort gestelt in de verachtinge van de uytwendige dingen, daer 't blijckelijck is, dat een Man niet moet wenschen noch begeeren, dan dat eerlijcken betaemlijck is; en dat geen Man, sich noch door de onsteltenisse des gemoets, noch door de fortuyn moet laeten 't onderbrengen en overweldigen.* Waer uyt besloten wort dat een Man, die in der daed oprecht is, niet sal gaen buyten 't geene de Achtbaerheyt sal betaemen, voegende altijd het eerlijcke by het achtbaere en betaemlijcke, wessende in alles gelijkmoedigh. Daerom vermaent hy, dat als de dingen voor wind gaen, men sich niet moet verhoeverdigen noch opgeblaesen zijn. Want hovaerdie is een vermetentheyt: en wie sich in voorspoet onmae-

onmaetelijk draeght, is een teycken van lichtvaerdicheyd, verre vande achtbaerheyd afgefcheyden: Want de achtbaerheyd begrijpt in haer eene eerbaerheyd, fachtmoedigheyd, zeedigheyd en alle verfoetinge van een ontstelt gemoed. Verfoetinge segh ick: want een mensche kan sich sonder eenige lasteringe, wel maetighlijck verstooren, also 't gemoed door eenige ontsteltenisse sich kan wel ontroeren, doch daer door verliest hy de achtbaerheyd niet. En gelijk *Aristot.* seyt, *soo is een wijs Man niet sonder ontsteltenisse des gemoeds, maer hy gebruyckt matigheyt.* En dit is den Mensche eygen, dat hy treure en vrolijck zy: Maer niet te treuren en niet vrolijck te zijn, wort eer by een block of steen, als by een mensch vergeleken, gelijk *Augustinus* in sijne Stadt Godes verhaelt. En *Plinius* schrijft in 't 8 b. van sijne brieven aen *Paternus*, diewelcke treurigh was over 't verlies van sijne Soonen, aldus; *Ick weet niet of die groot of wijs zijn, altijd 't zijn geen Menschen: Want het is menschelijck treurigh te zijn, droefheyd te gevoelen, oock dieselve zegen te staen, en sich te lacten vertroosten, hebbende troost van node.* Soo ist dan den Mensche eygen dat de smerte en blijdschap haere plaetse hebbe. Doch men moet niet soo stuyrs wesen als *Socrates*, diewelcke nimmer eenig teyken van droefheyd of blijdschap vertoonde, naevolgende daer in de stuyrsheyd van *Anaxagoras* en *Aristophanes*, diewelcke nimmermeer lachten. Maer dese gaen de paelen der behoorlijckheyd te buyten, en verdienen also wel gelasterd te werden, als die nimmermeer treuren of vrolijck zijn. Want al wat buyten schreef gaet, is lasterlijck, gelijk de gestadighe lach van *Democritus*, en 't gheduyrigh schreyen van *Heraclitus*. De Achtbaerheydt hout den middelwegh, en vertoont ons, wat billick, eerbaer en betaemlijck is: En 't is betaemlijck dat wy in de gemeene en besondere saecken van Ouders, Vrienden en Maeghen of droefheyd of blijdschap scheppen, geneughd of ongeneughd, nae 't geene dagelijcx voorvalt: sulx dat wy oock 't selve moeten betoonen met geluckwenschingen of met meewarigheyd: Maer gelijk geseyt is, moeten wy, met onse genegentheden en rochten des gemoeds, ons verblijden met een gematighde eerbaerheyd, die de achtbaerheyd past. En in dese maniere, van dapperheyd des gemoeds, sietmen haer altijd

bloeyen, gelijk de *Amaranth*. Tot nu toe, hebben wy van de Achtbaerheyd in 't doen en in 't spreekken gehandelt, maer nu fullen wy oock gewagh-maken van de Achtbaerheyd in 't gaen, en in 't verkeeren by andere luyden: Waer over hy oock met een dapper en statigh broosken gestelt is, hebbende aen het slinckerbeen een slechte socke. Alhoewel dat *Hercules*, by *Aristophanem*, *Bacchum* belacht, van dat hy droegh een kodsse, en een Leeuwenhuyd met brooskens aen de beenen, als dingen die niet wel te samen pasten, wefende de Leeuwenhuyd een roof van een dapper Man: achtende dat de brooskens alleen pasten aen teere en verwijfde perfoonnen, daerom seyde *Hercules* tot *Bacchum*: *Wat doen de brooskens by de kodsse? Ick kan my daer over niet van lachen onthouden, als ick den Leeuwenhuyd om sijne schoone kleederen sie. Wat magh hem aengaen? Wat doen de brooskens by de kodsse?* Maer de *Cothurnus* of 't leersken past *Bacchus* seer wel, diemen niet voor sacht noch weeck-gebacken behoort te achten. Want dese *Cothurni* wierden van de Helden gedragen, gelijk *Isidorus* verhaelt, wiens aensien wy hier nae wat breeder fullen uytbreiden. Hier uyt komt het datse dieselve in de Treur-schoufspielen plachten te gebruycken, naedemaal in de Treurspielen mede te voorschijn quaemen groote Personagen, Helden en Princen &c. en om dese oorfaecke wierden dieselve van de Poëten gehouden, datse den Helden pasten. *Plutarchus* verhaelt in sijn Gastmael, dat de brooskens van de Hebreusche Priesters wierden gedragen. *Ten eersten*, seydt hy, *soo bewijst dit de Hoghe Priester, die op de Feesdagen met een Mijther komt in treden, hebbende een jongh Hertevelleken, dat met goud beset is, aengetrocken, draegende een Rock totte enklauteren toe, en brooskens: daer hangen veele kloxkens aen 't kleet, die in 't wandelen een geluyt geven, gelijk als by ons.* Door de gelijkheyt van dese kleedinge bewijst *Plutarchus* als mede *Tacitus*, seer onbedachtlijck, bedrogen zijnde, dat hy oock was een Priester van *Bacchus*, also dese kleedinge in die tijden van de Helden en van de Priesters met groote achtbaerheyd wierde gedragen. *Bacchus* die van de Poëten gehouden was voor een beeld van een Godlijcke Geest, en een voorsitter vande Mufen, en de eerste Held die getriumpheert hadde, die konde te gelijk, mette Kodsse en Leeuwen huyd, oock wel draegen de Heldische

Cothurnus. En derhalven wierde hy in de dichtzen en in de oude Beeldhouweryen met een broosken afgebeeld. *Virgilius* nodicht in zijn II Georg. *Bacchum* totte wijnlesinge, seggende dat hy sijne naekte beenen sal dopen in den most, sijne brooskens uyttreckende. Op welke passagie *Probus* seyt, dat de *Cothurni* seekere slaghe van koussen waeren, die de Jagers gebruyckten, want daer mede bedeckten en versterckten zy haere beenen. Waer van men de gedaente in de beeldnissen van *Bacchus* en *Diana* sien kan. Welck aensien van *Virgilius* en van *Probus* sijnen ouden uytlegger, wy daerom niet by brengen als of de Poëten *Bacchus* niet met het broosken afmaelden, maer om te doen verstaen, dat de *Cothurnus* gemaeckt was als een broosken of leersken, dat rontom de beenen gingh, tot boven de kuyten. En dit seghick, om dat veele Schryvers, van onsen tijd, houden, dat de *Cothurnus*, die van de Helden, Princen en groote personagien, in de Treurspeelen plagh gedragen te worden, hoogh was, gelijk de hooge patijnen, nae 't gebruyck van *Romen*, *Spanien*, *Venetien*, *Napels* of andere volcken, doch insonderheyt van *Italien*, als *C. Stephanus* seyt: daer hy aentreckt dat *Virgilius* dieselve den bynaem van purper heeft gegeven. Maer dat die hoogh souden zijn daer in mist dese Schryver. Doch *Virgilius* meninge is van de purpre *Cothurnus*, en niet van de purpre dichte van de beenen, en dat dit waer zy, soo seyt hy in de 7 *Egloga*, de *Carmosyne Cothurnus*, wescende een verwe die *Diana* aengenaem is, als mede alle vrouwen; passende seer wel in de treurspeelen, gelijk *Turnebus* seyt. Sulx dat dat de *Cothurnus* niet hoogh onder de voeten van der aerde is, gelijk hy 't woord qualijck verstaet, maer is hoogh tot over de kuyten. Dit heeft oock *Turnebus* wel waergenomen, als hy aenmerckte dat *Diana*, een Jagerinne wescende, gingh met een beknopt kleed tot over de knyen. Waer over als *Virgilius* geseyt hadde, dat *Venus* haer kleed boven de knye hadde ingeslagen, dacht *Aeneas* dat dit de Jagerinne *Diana* was: soo vraegde hy haer of zy de suster was van *Phæbus*? En om datse het kleed boven de knye droegh soo hadse hooge brooskens, op datmen hare bloote beenen niet soude sien. Siet dan hoe de *Cothurni* leerskens waren, soo hoogh datmen de bloote beenen daer mede kost be-

decken, alhoewel *Scaliger* en andere, dieselve op andere wyse beschryven: Daer nochtans dieselve, ten tijde van *Virgilius*, in de schouwen ren-plaetsen, dickwijls gebruyckt zijnde, hem allerbest bekent waren. Want soo de *Cothurni* hoogh waren, soo souden dieselve *Diana* en de lagers hinderlijck zijn, die op steylten, heuvelen en klippighe plaetsen 't wild dickwils mosten vervolgen. Waer van de Schrijver seer breed handelt, en wijst seer wijtlopig het onderscheyd en 't gebruyck van dese brooskens en socken aen, &c.

Om nu te komen totte beteyknisse van dese beeldenisse, soo draeght de Achtbaerheyt aen 't rechter been een statigh broosken; 't welck bediet, dat een machtigh, edel en rijk man sijne achtbaerheyt moet houden met een edel kleed, dat sijnen staet past. Aen 't slincker been draeght hy een slechte socke, om te kennen te geven dat een man van kleynder vermoghen en middelen, nedrigh moet gaen, niet als een Prins of Edelman; maer dat een ygelijck in sijne kledinghe, moet acht nemen, op 't geene hem betaemlijck is, en dat na sijn staet of ouder, altijdt vliedende 't geene buyten schreef gaet, soo wel van die geene, die daer verachten het ciersel van haere personen, en die daer op niet passen offse met vuyle, slordige en nauelijx opgebondene kleederen voor den dagh komen, als van die geene, die sich daeghlijx laeten sien, gebruyckende besondere naerstighheyt in sich te streelen, en met alle lichte fatsoenen te vercierien. *Cato* van *Vica* gingh in 't eerste de paelen van een Romeinisch Raetsheer te buyten, vermits hy sijnen hoogen dienst vergetende, al te slordigh by sijne vrienden gingh, en dat bloot voets met een enekel kleed, en daer boven seer slecht met een koorde toegegort, gelijk *Sabellicus* verhaelt. *Pedianus* en *Plutarchus* seggen, dat hy op den marckt gingh wandelen, met een boere kleed: en in deser maniere, sonder eenigh ander opperkleed, sat hy in den rechterstoel. *Sylla* wierde oock berispt, dat hy, wescende veldheer, met weynigh achtbaerheyt door *Napels* gingh wandelen, met een mantel en op patijnen. Inde andere buyten paelen liepen *Caligula*, *Nero* en *Helioabalus* Keyseren, die welcke voor den dagh quaemen, met bonte en gebloemde kleederen, passende beter een dertele vrouwe, als een doorluchtig Keyser:

en dese twee laeste, droegen nimmer een selfde kleed langer als een reyse. En *Pompejus Magnus* wordt oock van *M. Cicero* en *Atticum* aengemerckt, voor dertel en ydel, om dat hy aen sijne kouffen witte langhe kouffebanden droegh, met een bemaelt kleed, dat weinigh, soo een Opper-veldheer, betaemde: waer mede *Cicero* geckt: en *P. Clodius* wort oock van *Cicero* gelastert, om dat hy roode kouffen droegh, die hem een Raedsheer zijnde niet voeghden, passende 't selve beter een Jonghman, diewelcke gheoorloft is, schoone, hooge en fraeye verwen te dragen: Evenwel moeten zy daerom de paelen van zeedigheyt niet te buyten gaen, om sich te palleren en krullen met borduyrsels en stricken als de dertele vrouwen, maer moeten gedencken dat sy van een veel edeler nature zijn. *Diogenes* siende eenen Jongheling te seer genegen tot de al te verwijsde opsmuckingen en palleringen, seyde, *schaemdy u niet dat ghy u lelycker wilt maecken als de natuere u gemaect heeft.* En gelijk dese ydelheyt der kleedingen bestraff wort in Jongelingen, Veldoversten en Princen, te meer behoortse gelastert te worden in Philosophen en Doctoren, die niet gaen met kleederen haere wijsheyt betaemde. Van gelijken moetmen sich oock onthouden van de slordigheyt van *Diogenes*, *Cinicus* en *Epaminondas*: morsige Philosophen, diewelcke altijd een selfde kleed droegen. Van welke slagh juyft *Socrates* niet was, diewelcke bloots voets met een linnenkleed of sack gingh omwonden, waer in hy dickwijls op de straet, in de stoepen en misthoopen ging slapen, met weynigh eere of achtbaerheyt. Men moet niet alleen onderhouden de achtbaerheyt om sich in de kleederen te buyten te gaen, maer oock in de bewegingen; dienende daer toe seer aerdigh de patijne of broosken, om de statigheyt uyt te drucken, een af keer hebbende van die geene, diewelcke al te grooten en gemaecten statigheyt over haer hebben, die 't hoofd in de wind steken, dan uytgestreckt, dan ingetrocken als sich naulijx bewegende, en schijnen of zy 't hoofd aen een pael ghebonden hadden, also datse, sonder achtbaerheyt gaende, andere tot lachen verwecken, wie haer oock siet. Oock moet de socke niet alleen genomen worden in de gang van schleete en gheringe personen, als van knechts en

arbeiders, maer zy behooren de socke en brooskens gelijklijck te dragen, dat is om hare statigheyt te matigen, nae de gemeene gangh van besadighde personen: *Horatius* bijt met sijne schimptanden, eenen *Tigellius Sardus*, diewelcke geen maete hielde in sijnen gang: dan gingh hy, voet voor voet, als of hy een priester van *Luno* ware geweest, dan rende hy soo snel, of de vyanden achter hem heer waeren.

Totte vrouwen past wel eene statigheyt in den gangh en een langhsaeme tret, om meerder achtbaerheyt wille; en om dese oorsaecke hebben zy meer reden om patijnen of hooge muylen te draghen, om datse niet te snel souden gaen: Maer den mannen past manlijck te gaen, en met grooter treden als de vrouwen. *M. Tullius*, als *Petrarcha* verhaelt, siende sijn dochter *Tullia* boven de achtbaerheyt van een vrouwe al te snel gaen, en sijnen swager *Piso* daer tegen al te langhsaem, een man niet wel passende, seyde tot sijn dochter in tegenwoordigheyt van *Piso*, haer beyde berispende, *gaet doch als een man.* Willende te kennen geven, dat zy wat sachter behoorde te gaen, en *Piso* wat harder, als een man toestaet.

Boven dit alles soo past het *Broosken* en de *Socke* beyde seer wel totte welstand van een Poëtisch ciersel: Want de Poëten hebben door gheen andere maniere onderscheydt gemaect van hare Poësie of dichtkonst, als door de brooskens en de socke. Want, gelijk gefeydt is, soo wierden de brooskens totte Treurspelen van Koningen, Princen en andere voornaeme personagien gebruyckt, hoewel daer oock knechten, meesters, slaven en dienaers onderliepen. En de *Comici* of genueghlijcke kamerspeelders gebruyckten de socke, want haere stoffe was van schlechte, geringe en besondere personen, en also daer van ghemeene dinghen, met een schlechte stijl ghelproken wierde, soo naemensde de socke voor de schlechte maniere van spreken. En als men van Koningen en Vorsten handelde, gebruyckten zy een statige en dappere maniere, nemende het broosken voor 't hoogh, volmaect en deftigh spreken. Sulx dat het broosken en de socke, soo veel de kleedinge en 't spreekken belanght, dubbelt voor een Poëtische welstand, en een kort begriip van alle schoonheyt gehouden wert: Want de
brave

brave Poëten onderhielden hare vercieringe oock in wat faecke het mocht wesen. *Aristoteles* berispt, in sijne dichtkonst, *Vlysses*, dat hy te seer gehuyt en gekarnt hadde op de klippe *Scylla*, want ten betaemde *Vlysses* niet, als een wijs en voorsichtigh man, soo leelijck te karmen. En *M. T. Cicero* berispt *Homerum*, dat hy den goden toegeschreven heeft, werken, die oock den menschen besoodlen, als kyvagien, gramschappen, twisten, nydigheden, oneerbaere genegentheden &c. waerover hy oock van *Empedocles* en *Xenophanes* is gelastert: En 't is geen wonder dat de *Philosoph* *Heracitus* geoordeelt heeft, dat men *Homerum* behoorde uyt de Schou-speelen en van de Tonneelen te jagen, en hem dapper met vuysten af sineeren: nergens anders om, dan dat hy de Achtbaerheydt niet hadde waergenomen, daer hy anders een wonder is van een hoog verstand en van welsprekentheyt. Nae mijn duncken gebreeckt *Sophocles* de Achtbaerheyd, oock in 't spel van *Ajax*, alwaer hy *Teucris* de soone van een slavinne, de bastaertbroeder van *Ajax*, invoert, om met *Menelaus*, de volle broeder van den Keyser *Agamemnon*, te kijven, sonder eenigh ontslagh of vreesse, hem toesprekende, gelijk men oneerbiedighlijck seght, *du, du*: En alhoewel het waer is dat *Menelaus* scheydende, op 't laeste seyde, dat het schandelijck was met sodanigen te kijven, diemen met geweldt konde temmen en 't onderbrengen, soo ontlaste hy sich nochtans niet van de lelijckheydt, door dien hy menichte van scheltwoorden, alreede van *Teucris* hadde ontfangen, insonderheydt als hy hem geantwoord heeft, met seer groote opgeblasentheydt, seggende: 't is my seer schandelijck eenen sot te hooren, die veel ydele klaps wyslaect. Onder welke woorden weynig Achtbaerheydt is, noch van de zyde van *Menelaus*, die daer lange kijft met *Teucris* een slecht soldaet, een schutter, en ghelijck *Homerus* en *Sophocles* seggen, die gantsch geen macht hadde: dat dieselve 't hert soude hebben, te twisten met een Koning, zijnde broeder van een Keyser, om soo onbeschaemt, sonder eenig ontslagh, duysent scheltwoorden uyt te braecken: te meer doolt *Sophocles* in de Achtbaerheydt dat hy *Teucris* doet opgeblasen aen den Keyser sprecken, van dat hy edel geboren is, verwijtende *Agamemnon*, dat hy van een godlose vader, en overspeelderfche moeder, is voort-

gekomen; en te meer dat hy hem dreyght, en dat sonder betaemlijcke manieren, van een ontsaghlijck onderdaen, met weynigh Achtbaerheyd van den Keyser, diewelcke hem door sijne Keyserlijcke macht, om sijne lasteringe en dreygementen, rechtvaerdelijck hadde konnen doen hangen en straffen, alwaer 't schoon dat hy in hogen staet mocht gheweest zijn, daer hy nochtans maer een slecht onderdaen was.

Gelijck nu een verstandigh Poët aen de personagie van sijne speelen of dichten soeckt te passen behoorlijcke manieren, die niet buyten de Achtbaerheyd loopen: alsoo behoort een ygelijck wel in acht te nemen, wat hy schuldig is te doen, op dat wy in onse handelingen niet gelastert werden: gelijk die Poëten doen, die willende invoeren personagien, tot een voorbeeld van de menschelijcke handelingen, stellen dieselve voor, sonder eenige behoorlijcke manieren, met weynigh eere en Achtbaerheyd.

SCROPOLO. *Achterdocht, Wroeginge*
in 't gemoedt.

EN oud mager en dorr' man, staende beschromt en beschaemt, zijnde in 't wit gekleed, siende na den hemel, houdende met beyde handen een seeve, hebbende een keeten om den hals, staende by een oven, daer 't vier ontfteken is.

De wroeginge is van de Griecken genoemd *Syntresis*, 't welck anders niet luyt, als opmerckinge en behoudinge, en is dat deel van de ziele, dat de sonde haet, en sich altijd soeckt suyver te houden van alle schuld der sonde: En soo 't eenige feyten heeft begaen, walght sich daer van altijd, en heeft daer in misnoegen. *Hieronymus* noemt het de *Conscientie*. *Basilius* verstaet dat het een natuyrlijck oordeel is, dat de mensche heeft in goed of quaed te doen. *S. Damascenus* seydt, dat dit het licht is van ons gemoed. *Ludov. Vives* noemt het een bestraffinge van ons gemoed, die de deughden voor goed kent, en verjaeght de gebreken, knagende gestadigh het gewissen.

Oud word hy gemaelt, om dat de oude, door hare eervaerentheydt, veel lichtelijcker van 't goed en quaed konnen oordeelen, en hare conscientie of geweeten veel suyverder

soecken te behouden, als wetende dat zy den dood naerder zijn als de Jongelingen, diewelcke dickwijls op de welluften acht nemende, niet eens dencken waer in zy God vertoornen, wefende de confcientie niet anders, gelijk *Hugo* feyt, als een kennisse des herten, want het herte kent sich selve, door hare kennisse.

Dor en mager is hy afgemaelt, overmits hy gestadig gequet en verteert wort door't knagen van sijn geweeten. En gelijk *Ovidius* verhaelt, soo is het knagen als een worm die 't schip heimlijck op eet en vermolsent, of als een roest die 't yser verbijt en verteert, &c.

Hy staet beschaemt, om dat het den schuldigen eygen is, beschaemt te wesen. Beschroomt wort hy gemacht, om dat die geene, die een wroegend geweeten heeft, altijd vreet voor de rechtveerdigheyd Godes, dat die hem de verdiende straffe, in dit en in 't andere leven soude geven. *Pythagoras* feyt, datter geene soo stout gevonden wort, of de quade confcientie doet hem seer schricken, want hy is nimmermeer gerufft van gemoed, bevreesd zijnde voor 't suysen van den wind. Waerover de Griecxſche Poëet *Menander* feyt:

*Koom vry de stoutſte Man die leeft,
En die wat op sijn leeden heeft,
't Geweten macckt hem dat hy beeft.*

In 't wit is hy gekleedt, om dat alser eenige smette op 't wit valt, men dieselve terstont sien kan, hoe kleyn die ook zy, maeckende 't selve lelijck: Alsoo doet oock de achterdochtige mensch, als hy eenige misflag begaen heeft, hoewel die oock kleyn is, en voelt terstont dieselve, misprijstse, en soeckt die te verbereren, en berou krygende, tracht hy tot God te loopen, als tot een seer barmhertigh vader, soeckende op nieuws sijne gunst te verkrijgen; en hierom staet hy met de oogen ten hemel gekeert.

Hy hout de seeve, zijnde dieselve een wercktuygh, waermede men 't goede van 't quade, en 't koren van 't kaf onderscheydt, blyvende het quade in de wanne van onse gewillen.

De keten met 't hert op de borst, daer van seggen de God-geleerde, dat de raedslag in 't herte sit, en daer in steken oock de beginselen van alle daedlijke wercken, lerende

oock *Christus* dat het geene den mensch besmet, in 't herte sit: en de Oude seyden, dat het hert den buyck van de ziele was, en daerom feyt *David*: *Schep, o God! in my een reyn hert, verstaende goede gedachten.*

De keten, daer aen 't hert hangt, bediet na *Pierri* seggen, een oprecht man die niet liegt of bedriegt, maer die 't geene hy in sijn herte draeght, oock op de tonge heeft, afgescheyden van alle versieringe en logen, zijnde by gevolg van een goede confcientie of geweeten.

De oven of forneys bediet by *Pierri* in de aengerogen plaetse, de confcientie die door 't vier beproeft is, om dat God door de Propheten beveelt, dat haer eenige dingen in den oven sullen toegebracht worden, dat is, die stillwijgende by haer sullen werden overwogen: En als men over de bedrevene misdaden berou krijg, soo word onse confcientie in ons heymelijck ontfteken en begint te knagen, soeckende met geweld de sonde alenskens uyt te wiffchen: En dit is de oorſake waerom eenige uytleggers der Heylige Schrifture, dit selve by het hert des menschen uytleggen. Noch meer, soo is het forneys een voornaem wercktuygh dat de distilleerders gebruycken, hebbende geen ander wit, dan het suyvere van het onsuivere te scheyden: Even op dieselve maniere soeckt de wroeger van 't gemoed, in 't forneys van sijn hert, met het vier van de vrees der confcientie, metten wind van de heylige inblaefingen, sijne ziele te suyveren, van alle vuyligheyt, ten eynde zy bequaem zy, om sich Gode op te offeren.

DETRATTIONE. *Achterklap.*

EN vrouwe die sittende haren mond een Eweynigh open houd, vertonende een dobbele tonge op de maniere van de slange, houdende op 't hoofd een swart laken, daer van zy een stuck uyttreckt, sulx datse daer door mette slincker hand in 't gesicht een schadu maect. De rest van 't kleed sal roestachtigh zijn, in veel plaetsen gebroken, hebbende onder hare voeten een schalmeyne, en in de rechter hand een bloote poignaert, vaerdigh om een ander te quetsen.

Achterklap of lasteringe, na de bepaeling van *D. Thomas*, is niet anders, als een verbor-gen

gen quaedspreekingte tegen de goede naeme en achtbaerheyt van andere luyden.

DETRATTIONE. Achterklap.



EEN vrouwe van een leelijck opsicht, sittende, ende de mond een weynigh open houdende, met een swart laken op 't hoofd, sodanigh dat het bedeckt en een schadu in 't aengesicht maect. 't Kleed sal op veele plaetsen gebroken zijn en van roestige verwe, over al beset met slange tongen, in plaets van een keeten false een touw om den hals hebben, daer een strick onder aen hangt; mette rechter hand false een mes houden, als of zy iemant wilde steken, en in de slinker een muys of ratte, maer groot genoeg, datmen die wel kan sien.

Lelijck word zy geschildert, om dat dese lelijke sonde van Achterklap niet alleen voor haer selve lelijck is, om dat sy altijd vaerdigh is tot schade en verderf van haren evennaesten: maer noch is 't de allerlelijkste faecke, met die geene, die sich met sodanigen gemeen maecten, hare ooren daer toe leenende, gevende geloof aen de bedrieglijke en verkeerde natuyre van de achter-

klappers, diewelcke, gelijk *Augustinus* seyt, den duyvel op de tonge dragen.

Sittende wordse vertoont, om dat de leedighheyd een groote en krachtige oorfaecke van de Achterklap is, want men plach te seggen, *Wie saecht sit, die denckt quaed*. De opene mond en de slange-tongen op 't kleed, drucken uyt de vaerdighheyd van den quaedspreker, om een yder te lasteren, passende op den Psalm Davids, *zy hebben hare tongen gescherpt, en hebben, gelijk de slangen, venijn onder haere lippen*. En *Bernardus* seyt in syne predication, dat de tonge van een lasteraer is als een adder, die lichtelijck met een aenblaes besmet, en is een scherpe lance die met een steeck, dric doorsteekt.

Tot dit voorstel heeft *Gismond Santus* door dese dichten haeren aert uytgedrukt, die wy aldus hebben gevolght:

O wreede mond! die los en loos,
 V tonge stiert soo vals als boos,
 Tot schaede van een 's anders leven,
 Die in vergif u pijlen doopt,
 Wiens valscheyt geene mensch onloopt,
 Maer doet de vrome voor u beven.
 O boose slangt, die staedig loert,
 Dric-kopte helhond, die vervoert,
 En blaft, en doet de ziele schricken.
 Schoon dat een Man is vroom en recht,
 Voor God en voor de werelt slecht,
 Ghy juygt, en breeckt sijn roem aen sticken,
 Ghy lacht en groeyt in 's anders leet,
 De Nyl noyt sulck gedrochte wect,
 Noch op 't gebergt is oock geen looser:
 De helle quelt en plaegt alleen,
 De boose, die zy hout vertreen:
 Maer ghy schent verr' en nae, noch booser,
 Ey toomt dat snoo verkeer de litt,
 Dat stont is en van scharp gebitt,
 Om wonden die u noyt misdeden:
 Waer over u een yder haert,
 En hout voor loogen al u pract,
 Als vol venijn, en sonder reden.
 Soo, soo, gae voort, tot eygen schae,
 Mismaeck dy self en scharp doch drae,
 Dijn eygen rust en gae verlooren:
 Gelijk als 't vaste aerdrijck doct,
 Dat dampen in haer boesem voed,
 Die schuddend' hare rust verstooren.
 Sulx dat de zee en barre strand,
 De winden barsten doen het land,
 En scheuren klip en rots in stucken,
 Om datse in sich selve voelt,

*Een onrust die daer krielt en woelt,
Soo haert de tongh oock onzuelcken.*

Het swarte kleed op 't hoofd, dat een duy-
stere schaduw in 't aensicht maect, bediet,
de eygenschap van den lasteraer, welck is,
heymlijck quaed te spreken, en daerom seyt
D. Thomas seer wel, dat de lasteringe niet an-
ders is als verborgen quaedspreken, tegens
de eere en achtbaerheyd van een ander, ge-
lijck oock haer aert is, de deugdlycke wer-
cken van andere luyden te verdonckeren,
verbergen en verdrucken, 't zy dat het door
qualijck spreken geschiede; of door ander
luyden goede wercken te verfwygen, gelijck
Terentius mede segt.

Het kleed dat op vele plaetsen gescheurt
en roestig van verwe is, bediet dat de laste-
ringe veeltijts schuyt in slechte en verachte
luyden, onder welcke oock die geene zijn,
die van niet opgekomen zijnde, het zy datse
in dienst van Edelen of Heeren geweest zijn,
en van de fortuyne of andere deugdlycke
wercken, tot eenige verheventheyd geko-
men zijnde, daer door hovaerdig en opge-
blasen worden: en om niet te ontaerden
van haere aert, quade geboorte en schandi-
ge gewoonte, soo zijns den roest gelijck,
diewelcke, gelijck zy het yser eet en ver-
teert, als mede andere metallē, alsoo doet
de voddige natuyr der selve, door de laste-
ringe de goede naem en faem van andere
menschen verteeren.

De keeten van koorde, met het neerhang-
sel van den strick, die zy aen den hals heeft,
kan men seggen, dat gelijck de oude onder-
scheyd maecten tusschen persoon en per-
soon, gelijck *Picrius* seyt, in goude en silvere
ketenen te dragen, die voor een neerhangsel
een bolle, en d'ander een hert droegh: soo
was d'eene tot een teycken van Edeldom,
d'ander voor een waerachtigh man, en die
niet kost liegen of bedriegen: maer die gee-
ne, wiens hert op de tonge lag, verre afge-
scheyden van alle bedrog en logen. Alsoo
doen wy oock, om uyt te drucken, de snoode
en verachte hoedanigheyt der lasteraers,
en maelen haer af met een koorde en met
een strick om den hals, zijnde een bewijs
van geringe, eerloose, quaedsprekende en
schandige menschen.

Zy houd in de rechter hand een mes, als
offe yemand daer mede wilde steken, om

dat de lasteraer een dootslager is, en voor
soo veele als men haere verkeertheyd aen-
siet, soo berooft zy de ziele van die kracht,
waer door zy leeft. Waer over *David* in sijn
57 Psalm seyt, *de sanden der menschen kinderen, zijn
hare wapenen, en hare tonge is een scharp swaerd.*

De muys of ratte die zy in hare slincker
hand heeft, daer by gelijck *Plautus* de Ach-
terklappers en Lasteraers, want gelijck die-
selve altijt soecken van andere luyden spijs
of andere dingen te knagen, alsoo doen oock
de lasteraers, diewelcke knagen, verstoo-
ren en verteeren de eere, en al het goede en
schoone, dat zy in 't menschlycke geslachte
konnen vinden.

DEVOTIE. Aendacht, of Yver van Religie.

EEN geknielde vrouwe, hebbende de oo-
gen ten hemel geslagen, houdende in
de rechter hand een brandende fackel of
keerlse.

Devotie of innige aendacht, is een be-
sonder bedrijf van de wille, diewelcke den
mensch vaerdigh maect, om sich geheel
totte gemeenschap met God over te geven,
so wel mette genegentheyd als mette wer-
ken: 't welck seer wel door het licht, door
het knielen op de aerde, en de oogen ten
hemel gekeert, word uytgedruckt.

ADOPTIONE. Kindsaememing.

EEN aensienlijke vrouwe, die in de slin-
cker hand een vogel *Folica* of *Ossifraga*
heeft, en de rechter hand op den hals van
een Jongeling.

Dese Aenneming, nae de meeninge van
sommigen, is een wetlijck werck tot troost
van die geen kinderen hebben, waer in zy
schijnen de natuyre te willen volgen; maer
aengesien diewelcke oock geschiet in die gene
die kinderen hebben, soo soudemen dit al-
dus konnen slechtlijck bepaelen. De *Adoptie*
is een wetlijck werck, waer in men tot een
kind stelt, die het niet is, alleens of zy de
natuyre volgden. *M. Æmilius Lepidus* vader
van *Lepidus Triumvir*, nam *Æmilium Paulum* tot
sijn soone aen, terwijl sijn eygen soon noch
leefde, die sich nae de *Adoptie* liet noemen
Paulus Æmilius Lepidus. De Keyser *Claudius*, nae
het seggen van *Dion*, liet nae sijnen wetlijc-
ken

ken natuurlijken soone *Britannicum* in een bloeyend en frisch ouder, doch was mette vallende sieckte gequelt; en volgens de natuure, gelijk *Suctonius* verhaelt, soo quam desen de regeeringe toe, doch hy liet mede na hem *Nero*, als een aengenomen sone, en overfulx quam hem mede, na burgerlijke reden, een deel van't Rijk toe; maer dese om't selve alleen in sekerheyt te besitten, kreeg een toveresse, die *Britannico* een vijge koockte van sprinckhaenen, waer van hy onversiens de vallende sieckte kreeg, datter de dood nae volgde. De Romeinen schreven de *Adoptie* meer machts als haer toe quam, sulx dat de aengenomene sijn eygen bloedverwantschap verliet, en maecten bloetvriendschap mette kinderen, van die haer hadden aengenomen. De Keyser *Claudius* desselfden daegs als hy *Nero* tot een soone aennam, so maecte hy hem oock tot sijn schoon-soone of dochters man, gelijk *Dion* verhaelt, doch hy dede eerst sijn dochter *Claudia* aennemem in't geslachte van de *Ostavius*, om dat het niet soude schijnen, dat hy den Broeder aen de Suster ten houwelijck hadde uytgegeven. *Corn. Spinter* Roomsch Burgemeester socht sijn soone in de vergaderinge van de Overpriesters te hebben, die van haer geslacht waren, maer door dien *Faustus*, de soon van *Sylla*, oock wesende van't geslachte van de *Cornelien*, in die selfde vergaedinge was, en alsoo de wet niet toe liet, datter twee van een huys in waeren, soo dede hy sijnen soon aennemem, in het geslachte van de *Manli Torquati*: En in deser voegen wierden wel de woorden van de wet gevolgt, maer de kracht desselfen wierde ontbonden. De *Adoptie* word een statige vrouwe gemaelt, want soo men de natuure wil naebootfen, soo kan een minderjaerige niemand aennemem, die ouder is als hy selve. *Euripides* houd in sijn *Menalippe* voor geck, die geene kinderen hebbende, vreemde in huys halen, seggende, hy bekenne vry geck te wesen, die by gebreck van kinderen vreemde te huys haelt, want als de Goden hen weygeren kinderen te teelen, soo behoorden zy dat selve lijdsam te dragen, en den Goden niet te beschuldigen. Hier tegens is *Democritus* van gevoelen, dat een vermogend man, een soon van eenig vriend behoorde aen te nemen, om dat hy die nae sijn wensch kan krijgen,

maer iemant die kinderen geteelt heeft, die selfe moets behouden, soo als zij, schoon zy oock boos en ondeugende waeren. Maer de aennemer kan uyt veele goeden den gemaniersten en deughdzaamsten verkiefen. Waer over *Petrarcha* in sijne t'samenprekinge seyt, de aenneminge is een dienstmaegd van de natuure, dese is edelder, maer die voorsichtiger; dese wercke sonder raed des teelders op lock wel raec wel, maer die gaet met een vast oordeel des aennemers. De Keyser *Severus*, roemde dat hy naeliet twee soonen *Antonini*, d'eene *Bassianus* en d'ander *Geta*, beyde van hem geteelt, en dat hy hier in geluckiger was als *Antoninus Pius*, die twee aengenomene soonen naeliet, *Verus* en *M. Antoninus*. Maer de vaderlijke liefde verblinde, en de hoope bedroog hem, want nae sijn dood was *Bassianus* genaemt *Caracalla*, een seer bloetdorstig mensch, hy doode *Getam* sijnen broeder met veele Raedsheeren, en wilde oock ommebrengen de moeder van *Geta*, om dat zy den dood haeres soons beweende: Doch van haere schoonheyd overwonnen zijnde, nam haer tot sijn vrouwe, hoewel dat sie sijn stiefmoeder was, sonder de gedachtenisse sijns vaders aen te sien. *Geta* was oock in sijn leven van wreede manieren, onkuyfich, gulfig, en des broeders lasteren navolgende, gelijk in *Dion* te sien is, alwaer hy seyt, dese *Severi* soons *Bassianus* en *Geta*, zijnde wyt de tucht haeres meesters *Plautiani*, vingen aen, alles na haer welgevallen te doen, de vrouwen oneerlijck te handelen, de jongens te schenden, met onrecht geld te versamelen, sich met scherms en wagenaers te vergesellen, en malkanders ondeugelijke voetslappen nae te treden. Hier over seyde *Spartianus* dat schier geen groot man, goede en nutte kinderen, die hem gelijk waeren, hadde nagelaten; en dat het veel beter ware geweest, dat eenige sonder kinderen waren gestorven; en dit seyde hy niet alleen, ten aensien van de natuurlijke vaders, maer oock van de vaders der aenneminge, als van *Augustus* die *Tiberium*, en van *Trajanus* die *Adrianum* naeliet: Veel beter soudemen dit na *Tiberius*, van *Claudius* geseyt hebben, die welcke *Nero* tot een kind aennam, twee boose en schandige Keyfers geworden zijnde door aenneminge. Ten welcken aensien *Adrianus* seer goed was, een kloeckmoedig, dapper krijgsman, die seer veele overwinningen verkreeg. De *Adoptie* die *Augustus* dede aen *Tiberium*, daer toe wierde hy gedrongen, soo door't

door 't overlijden van zijnen soone, als door de moeylijkheyt van *Livia* zijn huysvrouwe, die moeder was van *Tiberius*, wiens quade zeden *Augustus* andersins wel bewaust waren. De wreede manieren van *Nero*, willen eenige, dat in 't begin, soo niet bekend waren, sulx datmen in sijne jonckheyt een goet gevoelen van hem hadde, nemende in dé vrye konsten seer toe. Verdoonde sich seer meelydig en sachtsinnig, en wanneer hy het vonnis van eene, die ter dood was verwezen, onderschrijven soude, seyde hy, al sachtende, *utinam nescirem literas*, och dat ick koste lesen noch schrijven. Doch hoe hy dit van herten meende, getuyght sijn meester *Seneca* in 't boeck de *Clementia* of sachtsinnigheyt. Maer nae de eygen uytwijfinge sijns levens, wierde hy nae vijf jaeren sijnder regeeringe geheel onbarmhertig. Van welke vijf jaeren, de seer lofwaardige Keyser *Trajanus* seyde, dat niemand beter als *Nero* hadde geregeert: geduyrende dieselve, soude een yder met hem zijn bedrogen geweest, en hem, meer als willig, hebben aengenomen, doch *Claudius* lette op geen bedrogh, maer nam hem aen op 't aenhouden van *Agrippina*, die hy beminde. En hoewel het van nooden is datmen eerst eenige mudden souts met yemand eete, alermēn hem kenne, nadien het alsoo swaer is, een ander, als sich selve te kennen, niet te min soo heeftmen gesien dat de Keyfers gemeenlijck in haere aennemingē een goede verkiefinge hebben gedaen. *L. Casar* dede een goede verkiefinge als hy *Augustus* aennam. Goed was de verkiefinge van *Nerva*, die *Trajanus* Adopteerde of aennam: van gelijcken was de verkiefinge van *Trajanus*, hoewel *Spartianus* dat alsoo niet toestaet, met *Adrianus*. Goed was de verkiefinge van *Adrianus* met *Lucius Verus*, die schoon van wesen en vol Koninglijcke statigheyt was, verciert met geleertheyt en groote welsprekentheyt, volmaectt van verstante, doch swack van lichaem, 't welck *Adrianus* oock seer wel bekent was, waer over hy dickwils seyde, *de goden sullen ons desen slechts op de wereld vertoonen, maer niet lange laten blyven*. En als hy daer nae was overleden, riep hy klagende, *Och hoe hebben wy op soo een krancke myre gestuunt* en daer door verlooren vier duysent Sextertien, die wy aen 't volck en aen den soldaeten tot een vreugdefeest, over dese

Aennemingē, hebben vereert. Drie andere die van *Adrianus* waren Aengenomen, is oock goed geweest, als wanneer hy *Marc. Antoninum*, *Pium* en *Marc. Aurelium* aennam, seer waerdige Keyfers: een rechte soon van de voorgeseyde *Ceionii*, die op eenen selfden wagen met *Marco Aurelio*, sijnen aengenomenen broeder, triumpheerde. Meer andere Aennemingen van gelukkige verkiefingen soudē wy hier by konnen voegen, maer alsoo geene te boven gaet de aennemingē van *Antoninus Pius* en van *M. Aurelius*, soo willen wy 't daer by laten, en komen totte uytlegginge vande beeldenisse.

De *Folica* seggen eenige dat duystere roetachtige verwe heeft, andere dat hy uyt den witten siet, andere dat hy is deselve vogel *Herodius*: En desen schrijven zy oock natuerlijke dingen toe, die d'ander heeft, maer soo de *Folica* een kuyf op 't hoofd heeft, gelijk *Plinius* seyt, en soo de *Herodius* een valck is, gelijk *B. Anglicus* seyt, soo konnen het geen eenderley vogels zijn, want de valck heeft geen kuyf, en dese *Folica*, zijnde een watervogel, soude sich ontrent de meeren en stillestaende waten houden, gelijk *Aristoteles* seyt; doch hier van is verscheyden gevoelen, als dat het een soorte van valcken soude wesen als sperwers, havicken &c. Andere seggen dat het een duycker, een meeuw of waterhoen soude wesen. *Alb. Magnus* wil dat de *Folica* een swarte waertervogel zy, die vermaeck heeft in onweer, en daer onder in de zee speelt en swimt, wijckt niet van sijn geboortplaetse, heeft groote voorraad in sijn nest, is galtvry en deelt andere vogels daer van mede, Te *Romen* soo word dit een watervogel, *Fulica* geheeten, die duyster afchgrau is, met een swarte nebbe, de pooten als eyndvogels, 't hoofd swart, sonder kuyf of gekrulde kam.

De *Ossifraga* weseñde een geslacht van *Arenden*, beenbreker geheeten, is oock by *Mathiolum* afchgrau afgemaelt. *Aristoteles* seyt datse afchverwig, witachtig en licht hemelsblau is, grooter als een *Arent*, waer van verscheyden gevoelen is. De *Cardinael Damianus* seyt, door 't getuygnis van *Plinius* en *Aristoteles*, dat de *Fulica* en *Ossifraga* eenderley natuere hebben: want als de *Arent* hare jongen wreedelijck van hare vaderlijcke erfnis heeft verjaegt, dan neemt zy dieselve aen, door

door een moederlijke Godvruchtigheyd, en steltse tot mede erven neffens hare kinderen. Door soodanige godsdienstige natuere is de *Fulica* of *Ossifraga* een Sinnebeeld van de *Adoptie* of Aennemingē, die by de Romeinen seer in swang was, als mede d'opvoedinge van ander luyden kinderen, die niet waeren in voogdyschap, noch in *Adoptie*, maer waren gehouden als eygen kinderen, en gaven aen dieselve de geslacht-naemen van haer huys, gelijkmen in vele opschriften by *Smetio* kan nae sien. Ia het quam soo verre, dat zy de voetskerkinderen tot hare erven en geslachtenaemen opteckenden, gelijk mede in de opschriften is te sien. En daerom hout de beeldnisse van de *Adoptie* de rechterhand aen den hals van een aengenomen Jongeling, weseñde de omarminge een teycken van vriendlijck onthael en omhelsingē.

Dion seyt dat de Aengenomene aennam de bynaemingē des aennemers, doch behielt eene van sijn vorige naemen, maer eenigfins verandert. Hier van kan men overvloedige getuygenissen vinden, gelijk *Cajus Octavius*, zijñde *Augustus*, die van *Julius Caesar* was aengenomen, wierde genaemt *Cajus Iulius Octavianus*. En *Tiberius Claudius Nero*, aengenomen van *Octavianus*, wierde genaemt *Tiberius Iulius Octavianus*, ende veele ontallicke meer, te lang om verhaelen.

ADOPTIONE nae de Medaglien van den Heer *Giovan. Zaratino Castellini*.

Twee beeldenissen in lange tabbaerden, die de rechter handen hebben te samen gevoegt, door de eendrachtigheyd dat twee geslachten sich te samen voegen, komende de aengenomene soone in 't geslachte van die, die dieselve aenneemt. Daer is een Medagle van silver van den Keyser *Hadrianus* die van *Trajanus* is aengenomen, met dese opschrijvinge.

IMP. C. Æ. S. TRAIAN. HADRIAN.
OPT. P. F. AVG. GERM. DAC. PART.
HIC DIVI TRAIAN. AVG. P. M.
TR. P. COSS. PP. *Adoptio*.

Dese omschrijvinge vindmen in een ander medagle met een overeyndstaende beeldenisse, en de handen om hoog, met het woord *Pietas*, want een soone aen te nemen is een werck van Godvruchtigheyd. *Adria-*

nus de Keyser bekend in dese medagle de weldaet van sijnē Aennemingē, door de goedaerdigheyd van *Trajanus* die hem hadde aengenomen. De gesejde t'samenvoegingē der handen, is een sinteycken van de eendracht, gelijk mede de Godvruchtigheyd een beeld is van de aennemingē. En soo wel de Eendracht als de Goedaerdigheyd zijn bediedfels van de aennemingē. Dit is te sien inde medagle van *Paulus Æmilius Lepidus*, aengenomen van den vader *Marcus Lepidus Triumvir*, op welckers averrechtsche zyde staet een hoofd van de Eendracht dat behult is, waer op *Fulvius Ursinus* dese uytlegginghe maeckt. Wy hebben dickwils daer op gelet dat tot bereeckenis van de aennemingē men op d'oude penningen de Eendracht gestelt heeft en de goedaerdigheyd. Nu *Paulus Lepidus* is aengenomen by den vader van *Marc. Lepidus Triumvir*, en uyt den name *Æmilii Pauli*, wierde hy genaemt *Æmilius Lepidus*.

GRATIA. Aengenaemheyd.

Een schoon lachend maeghdeken, in een seer fraey ciersel, weseñde gekroont met *Jaspis* en kostelijcke gesteenten, hebbende de handen seer aardig gevat, om een bosseel Roofen sonder doornen, van verscheyden verwen, om die seer bevalligh in 't wilde weg te werpen, hebbende een snoer peerlen om den hals.

De *Jaspis* word voor de Aengenaemheyd gestelt, gelijk de natuerkondigers daer van verhaelen, datmen den *Jaspis* by sich dragende, gunste by den menschen verkrijgen sal.

Dit selve beteykent oock de Roofē sonder doornen en de peerlen, diewelcke door een sonderlinge en verborgen gave der natuere, uytblincken en aengenaem zijn. Ins-gelijx is oock de Aengenaemheyd in den mensche een sonderlinge bevalligheyd, die de gemoederen totte liefde treckt en beweegt, baerende alsoo heymelijck verbindtnis en goedwilligheyd.

ELEMOSINA. Aelmoesse.

Een vrouwe van een schoon opsicht met lange en deftige kleederen, hebbende 't aengesicht met een sluyer bedeckt, want die geene, die de Aelmoesse doet, behoort niet

niet te sien aen wien hy die doet, en die deselve ontfangt behoort niet te onderfoecken van wien of van waer diefelve komt.

Zy heeft bey de handen onder het kleed verborgen, 't geld uytreyckende aen twee kinderkins die onder haer syde staen, hebbende op 't hoofd een ontfteken lantaerne met een olijfkran omwonden, daer de vruchten en bladers aenhangen.

Aelmoesse is een werck van liefde en barmhertigheyd, waer door wy de arme te hulpe komen in 't herbergen, spijzen, klee-den, besoecken, verlossen en begraven.

De verborgen handen onder 't kleed bedieden 't gene *Math. 6* verhaelt: *Laet u slincker hand niet weten wat u rechter doet.* En het ander gebod seyt: *Doet u aelmoessen in 't verborgen, en u Vader die 't siet &c.*

Het aangesteken licht vertoon, dat gelijkmen een licht ontsteekt sonder verminderinge van 't ander, dat het oock alsoo in de bedieningen van de aelmoessen was gelegen, want God gedoocht niet dat yemand van sijne middelen soude werden vermindert, maer hy vergelt het weder milde-lijk met hondertvoudigē winst.

De olijfkran op 't hoofd betoont die barmhertigheyd die den mensch tot aelmoessen beweegt, wanneer hy siet dat een arm mensch dat selve noodig heeft. Daerom vergelijckt *David* diefelve by eenen vruchtbaeren wijnstock in 't huys des Heeren. En *Hesichus* van *Hierusalem*, uytleggende de plaetse *Levitici* van de uytgeltorte olie, seyt dat het de Aelmoesse is.

CREPUSCULO DELLA MATINA.
't Aenbreken of kriecken van den dageraet.

Een naect kindeken uyt den bruynen, hebbende vleugels aen de schouderen van gelijke verwe, staende vaerdigh om hoog te vliegen, hebbende op den top van 't hoofd een groote klaerlichtende sterre, in de slincker houd het een omgekeerde waeterkruyck, waer uyt kleyne druppelen waeters vallen. Mette rechter hand houd het een ontfteken fackel, nae achteren om leeg gekeert; in de locht sal een swalu vliegen.

De dageraet, soo *Bocatus* seyt, is een twijfeling, als of men nae den dag raeden soude, en of dat deel van den tijd, totte voorgaende nacht of totte aenkomende dag te reke-

nen zy, wesende d'een soo nae als d'ander. Hierom word het bruyn geschildert.



Een gevleugelt kind sullen wy vertoonen, zijnde als een deel van den tijd, om uyt te drucken de snelligheyt dieder tusschen beyden komt, en die oock haestig vergaet.

Het opvliegen vertoon, dat het kriecken van den dag aenkomt, en dat door de wittigheyd die in 't Oosten verschijnt.

De groote en helblinckende sterre, die op 't hoofd staet, word *Lucifer*, dat is Lichtdraeger, geheeten. En daer door gaven de Egyptenaers het aenbreken van den morgenstond te kennen. En *Petrarcha* willende vertoonen dat dese sterre voor 't kriecken van den dag komt, seyt aldus:

*Gelijk dees lieve sterre staet,
In 't Oosten eer de Son opgaet.*

Dat het kleyne waeter druppels uyt de kruycke giet, bediet dat het selve geschied des somers door den dauw, en des winters door den vorst en rijpe, waer over *Ariosta* aldus singt:

*Zy bleef ter schuyl en 't loofe dier,
Olympia versliep sich hier,
Ter tijd Auroras gulde radi,
Haer kille rijp op d'aerde spat.*

De brandende omgekeerde fackel ver-
toont, dat het Aenbreken van den dageraad
een voorbode van den dagh is.

Het swaluken plagh, in 't aenbreken van
den morgenfond, sijn droeve wee te singen,
gelijk Dante in sijn *Paradijs* seyt :

*Op d'uyre als de swalukw klaegt,
Waer van zy's ochtens rouwe draegt,
Misschien noch 't droeve wee gedachtig.*

Waer over oock *Anacreon* in sijne Griex-
sche dichten, de swaluw aldus aenspreect :

*Wat straf verdiendy weeldrig dier!
Met al u tulpen en getier?
Wat Tereus certyts is geschiet,
Dat sal oock wesen u verdriet.
Kiest een van beyden, my niet port,
Of dat ick beyd u vleugels kort,
Of dat ick sny dat dertel lit,
En hael de tong uyt u gebit,
Op dat ghy's ochtens op u beurt,
Niet meer mijn soete droomen steurt.*

C R E P U S C U L O della S O R A. *t Aenbre-*
ken of kriecken van den nacht of avond.



EEn kindeken als't voorgaende poefelig
bruyn, om laeg nae 't westen vliegende,

hebbende op 't hoofd een groote klaer-
blinckende sterre, en sal in de rechter een
pijle houden als of hy daer mede wilde wer-
pen, en 't schijnt datter alreede veel andere
in de locht zijn, die hy alreede heeft gewor-
pen, en om laeg vallen; mette slincker houd
hy een vleermuys met ontslagen vlercken.

Het om laeg vliegen nae 't Westen, bediet
het Aenbreken van den avond : en de sterre
die hy op 't hoofd heeft, word van de Egy-
ptenaers *Hesperus* genaemt, diewelcke ver-
schijnt nae het ondergaen van de sonne. De
pijlen, als geseyt is, bedieden de dampen,
die door de kracht der sonne om hoog ge-
troocken zijn, diewelcke van ons vertreckende,
en dese dampen niet hebbende dat haer
ophoud, soo vallen zy weder om leeg, en na
dat dieselve grof of swaer zijn, soo bescha-
digen zy meer of min, nae den tijdt, en nae
dat de plaetsen vochtig, of al te kout, of te
heet, of te hoog, of te laeg zijn.

't Houd een vleermuys met opgeslagen
vlercken in de slincker hand, als een dier
dat eygen is, ontrent dese tijdt te vliegen.

INVOCATIONE. *Aenroepinge.*

EEn vrouwe in 't root gekleet, hebbende
op 't hoofd een vlamme viers, en een
diergelijcke vlamme gaet oock uyt haeren
monde.

De Aenroepinge geschiet, met groote be-
geerte, nae de Godlijcke hulpe, roepende en
verlangende.

Daerom wordse bequaemlijck met twee
viervlammen geschildert, waer van d'ene
uyt den monde, en d'ander boven uyt den
hoofde komt; alwaer vertoon word, dat
de waerachtige en noodige Aenroepinge,
niet alleene bestaet in de stemme, maer oock
in 't voornemen des gemoeds, waer uyt men
billijcke saken van God versoeckende, die-
selve vaerdig en lichtlijck van de Godlijcke
goedertierenheyd sal verkrijgen.

A U T O R I T A O P O T E S T A.
Aensien of Ontslag.

EEn statige vrouwe, die op een Koning-
lijcke zetel sittende, met kostlijcke ge-
stickte, geborduyrde kleederen, vol edel-
steenen, geciert is, mette rechter hand twee

sleutels oplichtende, heeftse in de sincker een sceppter, van d'eene syde een deel boecken, en van d'ander syde verscheyden wapenen.



Zy word een bedacgde vrouwe afgebeelt, om dat een rijp ouder, eygentlijk Aensien by sich heeft. Waer over Cicero in sijn boeck van d'ouderdom seyt, *Het hoogste van d'ouderdom is aensienlijckheyd*, en voegter by, *het eerwaerdige ouderdom heeft insonderheyd sulck aensien, dat die meer is als alle wellusten*: en dat voornaemlijck door de wijsheyd en eraerentheyd, die daer in word gevonden. *Iob seyt in sijn XII cap. by den Voor-vaderen is de wijsheyd en kloekheyd van veele jaeren.* Waer uyt het geschied, dat de Jongelingen om te gehoorfamen, en de Oude om te gebieden, gestelt zijn, gelijk *Plurarchus* verhaelt.

Zy word sittende afgemaelt, want het sitten is den Princen en Magistraeten eygen: En hier door wort het Ontfagh en Aensien, en te gelijk de ruste en gerustheyd des gemoeds vertoon, want die dingen, diewelcke ontsagh en statigheyd vereyschen, behooren niet gehandelt te worden, ten zy met rijpe sittinge en beraet, gelijk de Rechters, en

diewelcke macht hebben om te besluuten, vry te spreken, of veroordeelen, haere uyt-spraeck niet wertlijck kan werden uytgevoert, ten zy datse sitten; gelijk de wetten getuygen 2 § in bonorum ff. *quis ordo &c.*

Zy word met een kostel en blinckend kleed geciert, want foodaenigh zijnsē, die daer macht hebben boven andere, in 't aensien der menschen: En soo betoonen, boven dat, de kleederen en kostle steenen, eere en aensien, in die geene, diese dragen.

De sleutels betoonen het Aensien en de geestlijcke macht, gelijk *Christus* seer wel betoont, wanneer hy, daer door aen *Petrus* het opperste aensien gaf, seggende *Math. 16, Ick sal u de sleutelen des hemelrijx geven &c.*

Zy houd de sleutels in de rechter hand, want de geestlijcke macht is de voornaemste en edelste boven alle andere, gelijk de ziele edelder is als het lichaem.

Zy houd de rechter hand met de sleutels ten hemel gekeert, om te vertoon dat alle macht van God is, gelijk *S. Paulus* seyt, daerom vermaent hy, dat alle ziele der voornaemster macht sal onderdaenigh zijn. *Rom. XIII.*

De sceppter in de sincker hand, betoont de wereltlijcke macht en aensien, gelijk een yder bekend is. En de boecken en wapenen die ter syden leggen, om dese beeldenisse noch al gemeender te maecten, betoonen in 't eerste het aensien der schrifture en der geleerden, en het ander de wapenen, diewelcke aen de sincker syde gestelt werden nae de spreucke van *Cicero*: *Cedant arma togæ*, dat is: *Laet de wapenen voor de geleertheyd wijcken.*

TERRÆ MOTO. *Aerdbevinge.*

DE Aerdbevinge soude men kunnen vertoon, door de beeldenisse van een man, die de wangen opgeblafen hebbende, 't gesichte seer wreed en duyster draeyt, schijnende met groot geweld, uyt een hol of uyt een spleet van d'aerde, op te rijfen, hebbende de hoofdhayren lang en in 't wilde.

Men soude het geheele aerdrick rontom, geborsten konnen maecten, de boomen uyt der aerde geworpen, en de wortels daer van om hoog gekeert.

De Aerdbevinge is een schrick die de aerde doet, uyt oorsaecke van haere verhefsinge, die door seeckere winden in haer ingewand

gewand genepen zijnde, soo soeckte hier en elders uytkomst te vinden, openende sich selven een baene of stract om met groot geweld uyt te barsten.

IDOLOLATRIA. *Afgoderye.*

Een blinde vrouwe, geknielt, sittende met een wieroock vat in de hand voor eenen koperen stier nederknielende.

Afgoderye is een dienst, die men den creaturen bewijst, daer men dieselve Gode schuldig is.

De knielinge op der aerden is een werck en teycken van Godsdienst, door de welke men doet bekendnisse van nedrigheyt en ootmoedigheyt, ten aensien der grootheyd Gods, diewelcke alleen de machtigste is in sich selve: en is alleen die geene, aen wien eygentlijk de aanbiddinge moet geschieden, door de reden die wy in de beschryvinge van 't Gebed sullen verklaren.

Het wieroock vat, dat een aengenaeme reuck uytwerpt, daer door word te kennen gegeven, dat wanneer het recht ingestelt en gebruyckt word, dat daer door verstaen word, dat gelijk de goede reuck om hoog

stijgt, alsoo gaen oock de oprechte gebeden tot God, maer niet die door Afgoderye worden gedaen.

De metaele stier, word voor de geschapene dingen genomen, 't zy datse door de natuyre of konst gemaectt zijn: want voor dieselve heeft de blindheyt des volx fortelijck soodanige eere bewesen, die God alleen toekomt. Waer uyt aldan de naeme van Afgoderye is voortgekomen, 't welck is te seggen, de aenroepinge van den valschen Godsdienst.

EMULATIONE. *Afgonst, Prickel tot eere.*
Strijd om leer, is prickel van eer.

Een vrouwe die een schalmeye in de rechter hand houdt, en in de slinker een eycken krans, met een palmtack met quispels en lovers geciert, en voor haere voeten plockhayren sich twee haenen.

Hesiodus bewijst in 't begin van sijn boeck van de wercken en daegen, dat de prickel tot eere en een goede naeme, seer lofsijck is; aengestien door soodaenigen strijd, de deugdsaeme oock strijden met die geene, die neffens haer loopende, wat schijnen voor uyt te winnen. De meeninge *Hesiodi* is dusdaenig:

D'een buyrman draegt den andren haet,
Om dat het d'een wat beter gaet:
D'een Smit den andren Smit benijst,
D'een Backer doet den andren sijst.
D'een Beed' laer d'ander is verdriet,
De Speelman acht den Pijper niet.

Hier uyt komt het spreekwoord: *Figulus Figulum odit*, 't is d'ene Beed' laer leet dat d'ander voor de deure staet. En dit sietmen doorgaens onder alle konstnaers van eenen handel, hoe deugdig oock dieselve zijn, dat d'ene den anderen haet. Daerom siet men dagelijx dat de studenten des anderen werck verkleynen en lasteren, want sy benijden het goed geruchte van hare deugdelijcke landslyden; en 't gebeurt dickwils, dat zy die geene, nae haer dood, prijsen, die zy, by haer leven, hebben veracht: zijnde de student beweegt, en dat door een sekere eergierige nijdigheyt van eere, die in hem verweckt is, door den prickel van een heerlijk gerucht; begeerig zijnde om alleen uyt te munten door de hoogheyt, en voor d'opperste boven alle andere

gehouden te worden; en soo slooft en pijnt hy sich af, om te geraecken, jae boven te komen, alle de teyckenen van volmaecktheyd.

t Hieroglyphisch beeld van t goed gerucht, is de Trompet, bediedende vermaertheyd en een goede naeme, seyt *Pierius*, want dieselve moedigt den soldaeten en weckte op van den slaep. Ingelijx doet oock de Trompet van een goed geruchte, want zy weckt de deugdlijcke gemoederen op van den slaep der luyheyt, en maect datse altijt op den schildwacht staen, zijnde vrywillig, alleen om een goede voortgang te doen in haere oefeningen tot een eeuwige naeme en eere. Van gelijcken doet oock de Trompet, die de gemoederen der soldaeten ontfteect, en doctse nae den krijg vlammen. De Trompet van een goed gerucht en eere, ontfteect mede de gemoederen tot een prickel van de deugd. Waer over *Plutarchus* aldus van de zeedelijcke deugd seyt, de *Wetgevers verwecken in de steden eergierigheyt en afgonst, maer tegens vyanden gebruyckense trompetten en fluyten, om den vlam der gramschap en begeerte van te vechten, te ontftecken*: En voorwaer soo isser geen sake die de gemoederen totte deugd meer ontfteect als de trompet van lof en eere: en dat insonderheyt in den Jongelingen.

De krans en de palm geciert met quispels, is een beeld van de belooninge der deugd, waer door de deugdsame in geduyrige strijd en afgonst staen.

De eyckekrans was in t schoufspel van Romen, een beeld van de belooninge der deugd, en waeren de Redenaers van de Latijnche en Griexsche Prosa, de Musiciens en de Poëten daer mede gekroont, gelijck *Martialis* seyt. Ick sou dit konnen bevestigen met et opschrift van *Lucius Valerius* dat hy van sijn dertiende jaer te Romen onder de latijnche Poëten is gekroont geweest, inde kamp van *Iupiter Capitolinus*, die van *Domitianus* was ingestelt, gelijck *Suetonius* verhaelt. En hoewel in t opschrift de eycken kroone niet word uytgedrukt, niettemin magmen dit anders niet verstaen, want in den strijd van *Iupiter Capitolinus* wierden de overwinners met eycken blaeders gekroont.

Van de Cytherspeelders seyt *Iuvenalis*: *Pollio verwacht de Capitolijnsche eycke kroon, en de Histroni of kamerpeelders mede,*

gelijck in het opschrift van *Paminius* blijckt.

De palm en krans die met quispels is geciert, was oock de belooninge die aen de eerste overwinnaers wierde gegeven; maer de tweede kregen de krans mette quispels niet, gelijck *Scaliger* seyt uyt *Ausonius*. Alhoewel de kranskens waeren kleyne bosselkens van witte wolle, gelijck *Festus* seyt. Maer men vindt oock, dat de kranskens van veele genomen worden datse van goud en syde sijn gemaeckt geweest. Daer over leestmen by *Alexander van Alexandro*, dat de Italianen de quispels alleen van goud vereerden. En *Sidonius* de Poët seyt, *Palma serica*, dat is een Palm, met knopen en quispels van syde geciert. Leest *Scaliger* en *Turnebus* over dese plaetse, alwaer zy dese palmen en kranskens met quispels aen de eerste overwinners geven. Wy hebben dan dese gestelt tot een teycken dat de *Emulatie* of *Afgonst* ons prickelt totte hoogste eere, en tot het verkrijgen van de opperste belooningen.

De haenen die sich te saemen plockhayren, dienen tot een beeld van *Afgonst* en prickel tot eere. *Chrysippus* stelt ons de *Afgonst* en strijd der haenen tot een prickel van dapperheyt. *Themistocles* moedigde sijn soldaeten tegens de Barbaren, door t gevecht van twee haenen, anders nergens om, dan om daer door de overwinninge te verkrijgen. Waer over oock die van *Athenen* alle jaeren twee haenen, in haere openbaere schouwspelen deden vechten, tot een prickel van eere, gelijck *C. Rhodiginus* verhaelt. *Plinius* seyt in sijn x cap. dat die van *Pergamo* alle jaeren een schoufspel van haenen toestelden, als oft kampvechters waren. En *I. Pollux* seyt, dat de Barbaren twee vechtende haenen in haere medaglien sneden, zijnde een beeld van *Afgonst*, strijd en prickel van eere.

EMULATIONE. *Afgonst van eere, of prickel.*

En schoone, jonge vrouwe, met naeckte Armen en blonde hoofdhayren, gekrult, met aerdige locken geciert, en een schoon hulfel op t hoofd. De kleederen sullen beknopt en groen wesen, staende vaerdig om te loopen, hebbende de voeten gevleugelt, en in de rechter hand sal zy een spoore, of een doorne bos hebben.

De *Afgonst*, na *Aristotelis* meeninge, is een snerte,

smerte, die welcke doet, dat wy ons laeten voorstaen eenige eere of goed in yemand te konnen sien, die met ons van gelijcke aert en natuere is, en waer toe ons mogelijk dunckt, dat wy oock konnen geraecken: en dese droef heyt komt daer van niet, dat hy die eere of dat goed niet heeft, maer om dat hy dat selve oock wil hebben, en hy heeft niet.

Long word zy geschildert, om dat de Afgonst meest in jonge luyden heerscht, wescnde alsdan stoutst en kloeckmoedigst.

De blonde en gekrulde hoofdhayren zijn de gedachten die de Afgonstige jonge luyden totte eere prickelen.

Het groene beknopte kleed, bediet de hope om 't geene te bekomen dat men begeert.

De naecte armen en gevleugelde voeten, en het bewijs van 't loopen, bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt, isst niet om voorby te loopen, ten minsten om sich, die met een losijcke en deugdige aert geciert zijn, gelijk te stellen.

De sporen, daer van seyt *Cavalcante* in sijne welsprekens konst; de Afgonst is een spoor, die dapper prickelt: en weckt niet alleen de quaedaerdige op nae anderer luyden goed en welvaeren, gelijk als de nijdighe: maer zy drijft oock de goede en fraeye verstanden voort, om te verkrijgen 't geene zy in anderen sien, dat haer soude mogen ontbrecken. Hierom seytmen, *dat de afgonstige deugd haer sporen heeft gegeven. Stimulos dedit amula virtus.*

INDULGENTIA. *Aflaet*, nae de uytbeeldinge van *Antonius Pius.*

Een sittende vrouwe met een stock in de sincker hand, die zy een weynig voor uyt steeckt, in de rechter hand houtse een schotel, waer mede zy eenige dingen uytreyckt.

Zy hout den stock van haer af, want de Aflaet keert de hardigheyt der straffe van haer af, en reyckt den schotel uyt door mildadigheyt, die zy doet als door een godlijcke mogentheyd.

INDULGENTIA van *Severus.*

Cibele word getoornt op 't hoofd afgemaelt, staende op eenen leeuw, houdende

de in de sincker hand een spieffe, en mette rechter een blixem, die zy schijnt weg te willen werpen, en niemant te beschadigen, mette letteren *Indulgentia Augustorum.*

INDULGENTIA *Gordiani.*

Een vrouwe staende tusschen een leeuw en stier, want de Aflaet beremt de dieren, en de wreede gemoederen. Of de Aflaet versoect de hardigheyt.

OFFESA. *Aenrandinge, beschadinge, ongelijk.*

Een lelijke vrouwe, wiens kleed roestachtig sal zijn, geheel met tongen en messen, houdende met beyde handen een roer, als of zy wilde schieten: op der aerde staen twee honden, die een ysere vercken willen aenranden, 't welck om sich te verweeren tegen den aenval der honden, sich als in een klood geeft, en sijn scherpe borstels vertoont, waer op zy haere tanden bloedig bijten.

Aenrandinge of beschadiging is een onrechtvaardig stuck, met voorweeten gedaen en met opsiet, om den persoon aen te randen, die daer door, tegens sijnen wille, schade lijdt. En *Aristoteles* verhaelt dat de beschadiging anders niet is, als om een ander, buyten 't geene de werten bepaelen, vrywillich ongelijk te doen.

Daer zijn veele quetsingen, waer mede men, soo veele 't recht aengaet, dat selve overtreet: maer wy verstaen hier te spreken van foodaenige, die een ander beledigen, 't zy met woorden of wercken.

Zy word door een vrouwe afgebeeld, om eene te vertoonen, die eens anders cere quetst, 't welck boven al een saecke is van seer grooten gewichte.

Lelijck isse gemaelt, om datter geene lelijkheyt is, die daer by is te vergelijken, alsoo zy doet tegen 't geene dat recht en eerlijk is. Het roestige kleed druckt uyt, het quaed en schandelijk voornemen van den beschadiger, dat den roest gelijk is, 't welck over al, waer men 't by leyt, schade doet, en andere dingen verteert.

De tongen en messen op 't kleed, bedieden dat de lasteraer niet alleene met woorden, maer oock metter daed beschadicht: dan

dan alles wat niet nae het recht is, wordt onrecht geheeten, 't zy dat het met woorden of wercken geschiet. *Diogenes* vergelijckt de tongen by messen: want als hy eenen Jongeling oneerlijk hoorde snappen, seyde tot hem, *schaemdy u niet, dat ghy uyt een yvoren scheede, een mes van loot treckt. David* seght: *haer tonge is een scherpsnijdend swaerd.* Zy houdt met beyde handen een roer om een ander te beschadigen: Want men moet daer by verstaen, die geene, die daer vrywilligh beschadicht, en niet by geval. Want by de ongerechte werkinge word de wille gebruyckt, die op 't eynde siet, doende vrywilligh leelijke en quaede dingen. Dies *Augustinus* seyt: *Men moet daer op niet sien wat de mensche doet, maer uyt wat gemoed en wille sulx heerkomt.* De aenrandinge die de honden op 't ysere vercken doen, als gefeyt is, verstoont dat de schaede, diemen door de gramschap doet, niet is de oorfaccke noch aenvangh van 't gene yemand door gramschap doet, maer die geene, die een ander tot gramschap terghet. En daerom kan men daer van seggen:

Wie wil quetsen, word gequets.

A R I S T O C R A T I A. *Adelregeeringe.*

Een bedaeghde vrouwe in heerlijke en eerlijke kleedinge, sittende met groote aensienlijkheyt in een prachtige en rijcklijck gecierde zetel, hebbende op 't hoofd een gulden kroone, houdende in de rechter hand een bossel van te saemen gebonden roeden, met een Lauwerkran omflingert; in de sincker hand sal zy enen helm hebben, en aen d'eene syde leyt een becken, en een sack vol geld, edelsteenen, goude ketens en andere rijckdommen, van d'ander syde sal een byle leggen.

Aristocratia is een Regeeringe van Edelen, die van haer bestiert wordt door een gelijcke ordre, soo wel in de maniere van leven, als in de kleedinge, eenen ygelijcken, met gelijk gewicht den arbeyd en de eere, de schaede en 't profijt, toewegende: altijd het nutte, dat tot het gemeene beste behoort, beoogende, soo wel wat tot de geduyrige eendracht, als tot den aenwas van haeren staet behoort.

Zy word van bedaeghde ouder gemaelt, om dat daer in de oprechte volkomentheyt

is, waer in zy alles, met oordeel, uytvoert, soo veel als de Regeeringe van de Republique of 't gemeene beste belanght.

Het geleyde kleet en 't sitten in een prachtige zeetel, vol groote Majesteyt, verstoont het voorstel van de Edelheyd van een persoon van hooge staet, die oock dieshalven met een gouden kroon, is uytgebeeld.

De bossel met te saemen gebonden roeden, drucken uyt, dat de Republique door de onderhoudinge en door een gemeene weldaet vereenicht blijft. Waer over *Euripides* seght, *de inlandsche oorlogen plaghten onder den burgers te onstaen, wanneer de staet tweedrachtigh is.* Dies oock *Sulustius* seght, *Concordia res parva crescut, door Eendracht wassen kleyne dingen aen, en door tweedracht gaen groote dingen te gronde.* Geen dingh, seyt *Cicero* tot *Atticum*, *past een gerust burger beter, dan dat hy sich van burgerlijke tweedracht onthoude.*

Zy houdt een Lauwerkroone, om te vertoon den de belooninge die zy plagh te geven, aen die geene die de Republique dienst hadden gedaen, als mede, in 't tegendeel, in 't straffen van de overtreders, 't welck door den bijl die 'er ter syden leyt, word uytgedrukt. Waer over *Solon* seyt, *de Republique word door twee dingen onderhouden, te weten door belooningen, en door straffe.* En *Cicero* seght in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Geen huys noch gemeene beste kan bestaen, soo de goede daeden niet werden beloont, en de quaede gestraft.* *Solon* plagh te seggen, *dat die stad seer wel wierde bewoont, alwaer de deughdige mannen in eere en waerde wierden gehouden, en in 't tegendeel daer men de gewoonte heeft om de snoode te straffen.*

De helm die zy in de sincker hand houdt, als mede het becken, de sack vol geld en andere rijckdommen, bedieden, dat sonder wapenen en geld, de Republique qualijck kan werden onderhouden: en dit verstoont mede, datmen het geld oock moet spillen, want om sijne vryheyd te bewaeren, soo moetmen geld noch goed spaeren; gelijk *Horatius* oock seght, *datmen om al het geld, sijn vryheyd niet moet verkoopen.*

P O U E R T A. *Armoede.*

Een vrouwe als een Heydensche bedelaerster gekleet, met den hals gebogen, als of zy een aelmoesse begeerde, hebbende

bende een vogeltjen quicksteertjen op 't hoofd.

Valerianus verhaelt, wanneer de Egyptenaers een mensch, die in de uysterste Armoede was, wilden afbeelden, soo maelden zy desen vogel, om dat hy van sich selve weynigh machts hadde, niet konnende sijn eygen nest maecken, en oversulx leyde hy sijne eyeren in eens anders nest.

De Armoede word als een Heydens' bedelaerster gemaect, om datmen ter werelt geen olijcker gebroetsel, als dese slagh van menschen vint, hebbende noch goed, noch edeldom, noch aengenaemheyt, noch hope van eenige dingen, die een kruymken van dese gelucksaligheyt mede brengen, wesende het doelwit van een burgerlijck leven.

POUERTA IN UNO CH' HABBIA BELL' INGEGNO. Armoede in een treflyck verstand.



En qualijck gekleede vrouwe, die de rechter hand aen een groote steen, die op der aerde leyt, is vast gemaect. Houdende de slincker open en om hoogh, wessende dieselve gevleugelt.

Armoede is een gebreck van dingen, die

den mensche noodigh zijn, om 't leven te onderhouden, en om deughd te verkrijgen.

De vleugels aen de slincker hand bedieden de begeerte van eenige verstandige armen, diewelcke nae de swaerwichtigheyt der deughd wel trachten, maer door haer eygen nootdrustigheyt nedergedruckt zijnde, zijns gedwongen om veracht en onder het snoode volckjen verschoven te blijven. En wort den Griecken den lof van de vindinge deser beeldnisse toegeschreven. Waer van *Alciatus* aldus singt:

Mijn rechter drucke de steen, mijn slincker vleugels draeght,

Gelijck my d'een verlicht, noch meer my d'ander plaeght;

ICK kost met mijn verstand, door al de wolcken svenven;

Ten waer' my d' Armoe bracht tot een rampsaligh leven.

Anders.

*Soo d' Armoe my niet had gekwelt,
Ick waer oock een doorluchigh held:
Schoon of de vlugge slincke wil,
De steen van d' Armoe hout my stil.*

POUERTA. Armoede.

En naecte en magere vrouwe, die op een steyle rotse sit, zijnde aen handen en voeten gebonden, waer van zy de stricken, met haere tanden soeckt los te maecken, op de rechter schouder wortse van een schaelbijter gesteken, hebbende verwarde hoofdhayren.

Wy beschrijven alhier die Armoede niet, waer van by *Aristophanem* in zijn *Pluto* wort ghewagh ghemaect, te weten, daer hy die stelt, dat de Mensch soo veele heeft, als tot zijn onderhout noodigh is, sonder datter eenigh overschot is: maer wy beschrijven d' Armoede der geener, die niet hebben om van te leven; en hierom is zy naeckt en mager met verwarde hayren gestelt, zijnde op een rotse met stricken gebonden, om dat de arme van 't gebruyck van veele dingen, die haer konden vermaert maecken, is berooft. Derhalven seyt *Gregorius Nazianzenus*, dat de Armoede een reyse is, die veele tochten en handelingen verhindert, moerende de stricken mette tanden los maecken; en gelijckmen gemeenlijck seyt, *soo maecke d' Armoede*

D den

den mensch kloeck en listigh. Daerom seyt Theocritus tot Diophantem, dat d'Armoede alleen die geene is, die de konsten opweckt, want daer is een uytbeeldende prickel in dit dierken, dat wy schaelbijter of kever noemen.

POUERTA. *Armoede.*

EEn bleecke rasende vrouwe, in 't swart gekleet, gelijk *Aristophanes* verhaelt.

De bleekheit worter gestelt om datter dierte en benautheyt van lijftocht is, en waer dieselve gebreekt, doctse de verwe en geest verlielen.

Als rasende wortse gemaect, of in een geraecktheyt van mallighey, om dat een arm mans woorden en wercken voor sotteghy gehouden werden, en men geloof haer niet meer, als eene die buyten finnen is.

De swarte verwe, om dat die een boode des doods en van onaengenaeme dingen is, geeft hier te verstaen dat de armoede, een verdriete, lastige, droeve en ellendige saecke is.

POUERTA DEL DONI. *Armoede van gaeven.*

EEn vrouwe, diewelcke op een deel dorre tacken leyt uytgestreckt, met een deel voddan omhangen.

De drooge tacken drucken het wesen van een persoon uyt, diewelcke in dese werelt armelijck leeft, en nergens voor geacht wort, konnende dese geen vruchten anders van sich self geven, als alleen om te branden; dat is om gebruyckt te werden, nae 't welbelieven, en nae de naerstighey van andere luyden. Derhalven soo worden de arme in alle gevaer van den Staet, en in alle swarighey van 't Rijk, en alle moeylijckhey der steden, voor aen in de spitse gestelt, en in groot gevaer haeres levens. Hierom seyt *Virgilius*:

De Arme dringht midden in 't gevaer.

Armoede van geeste focckt onder de Saligheden.

ASTUTIA INGANNEVOLE. *Arglistighey, Bedrieglijcke listigheyd.*

EEn vrouwe met een voffe-vel gekleet, wesende rosachtig, hebbende eenen aep onder den arm.

De loosheydt of schalckheydt, gelijk *D. Thomas* seyt, is een snood stuck van foodanige, die om 't geene hy begeert te verkrijgen, sich behelpt met middelen die onbetaemlijck zijn: Daerom is zy met het voffe-vel gekleet, om dat dit dier het loofte is van allen: gelijk *Aesopus* in sijne fabulen deurgaens verhaelt. *Aristoteles* seyt oock in sijn dierboecken, dat de aep het doortrapte dier is.

Het rosachtige vel, wort nae de gesichtkenninge van *Aristoteles*, voor de looshey genomen: want de opfiedingen baeren altijd nieuwe gedrochten in de ziele, want het bloed werckt even het selve in den mensche, als het vier in de werelt doet: 't welck altijd in de beweginge staende, verteert het alle dingen, die verteerlijck zijn, wanneer die in 't vier worden geleyt.

DEBITO. *Banckerot, Schuldenaer.*

EEn treurigh en swaermoedigh Jongman, met gefcheurde kleederen, en een groen bonnet op 't hoofd, hebbende aen de armen en beenen yfere boeyen als ronde ringen, en in den mond een korfken, met een lerp of geesfel

geeffel in de eene hand, alwaer aen 't eynde loode balletjes fullen zijn; leggende een haefe voor sijne voeten.

Deze beeldniſſe is ten deele vertoont uyt natuerlijke ſaecken, ten deele uyt het tegenwoordige, en ten deele uyt het oud gebruyck en de ſchande, waer mede de ſchuldige wierden geſtraft.

Longh wordt hy gemaelt, om dat jonge luyden veeltijds onbedacht en forgeloos zijn, 't goed weynigh achtende: en voorwaer ſoo yemant treurigh en bedachtsaem is, ſoo is 't die geene, die ſich in veele ſchulden ſteeckt.

Hy is geſcheurt, want om dat hy ſijne goederen verquift heeft, en geen geloof meer vind, loopt hy ſoo beroyt als een bedelaer. 't Groene boner dat hy op 't hoofd draecht, is een gewoonte die tegenwoordigh in veele landen wort gebruyckt: waer in de ſchuldnaers tot een eeuwige ſchande, geen middel hebbende om hunne ſchulden te betaelen, worden gedwongen, dat ſelve te dragen. Daerom ſeyt men, 't is een Banckerottier, hy is al in 't groen.

Hy wort vertoont aen voeten, armen en hals geboeyt te zijn, om datſe van ouds alſoo aen de Romeinſche wetten waeren verſtrickt, welcke woorden van *A. Gellius* in 't xx capit. van 't eerſte boeck werden verhaelt.

Æris confefſi rebusque jure judicatis triginta dies juſti ſunto. Poſt deinde manus inſectio eſto, in jus ducito, ni judicatum facit, aut ſi pseudo eo in jure, vim ſecum ducito, vincito, aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut ſi volet majore vincito. Si volet ſuo vivito. Ni ſuo vivit, qui cum vincitum habeat, libram farris in diem dato. Si volet plus dato. Als hy ſijn ſchuld heeft bekent, en alles door 't recht is geoordeelt, ſullen hem dertigh dagen vry zijn. Daer nae maghmen de handen daer aen ſlaen, in 't recht trecken, en ſoo hy niet betaelt, of valſch wort bevonden, maghmen hem mede nemen, en ten minſten met boeyen van 15 ponden of daer boven kluyſteren; ſoo hy wil, moet hy ſijn ſlave zijn, of anders magh hy hem een pond meels geven, of meer ſoo hy wil. En hierom is hy met boeyen of kluyſters vaſt gemacckt. Deſe yſere boeyen mochten wel meer, maer niet min als 15 pond wegen. Zy wierden oock nae drie marckt dagen wel aen den hals geſtraft, of zy wierden verre over den

Tyber te koop geſtelt. En fooder veele ſchuldnaers waeren, mocht yeder nae ſijn believen een ſtuck vleifch uyt des banckerottiers lijf ſnijden, en moſten op een pond brood 's daeghs leven, gelijk *A. Gellius* wijder ſeyt: *Tertius autem nundinis capite panis dabant, aut trans Tyberim peregre venum ibant. Nam ſi plures forent quibus reus eſſet judicatus, ſecare ſi vellent aut partiri corpus addicti ſibi hominis permiferunt: Verba ipſa legis hæc ſunt: Tertius Nundinis partes ſecanto ſi plus minusve ſecuerunt, ſine fraude eſto.* Na drie mercktdagen wierdenſe aen den halſe geſtraft, of over den *Tyber* verre te koop gebracht. Soo hy van veele ſchuldigh was overwonnen, mochtenſe hem in ſtucken kappen, of onder ſich deelen. De woorden van de wett zijn deſe: Op den derden mercktdagh hout hem in ſtucken, ſoo zy te veel of te weynigh gekapt hebben, laet het ſonder bedrogh zijn. En alſo dit al te wreed was, ſoo ſeyt *A. Gellius*, dat hy noyt gehoort noch geleſen heeft, dat dit geſchiet zy. Men vind wel in 't eerſte boeck van *Tit. Livius*, dat de ſchuldnaers ſich in den dienſt gaven, van die geene die zy ſchuldigh waeren, en dat zy van den ſchuldeifſcher wierden gegeeffelt en gebonden, gelijkmen van *Lucius Papirius* leeſt, die welcke den Jongeling *Publius* in gevangniſſe heeft geſtelt, hem alle gewelt en ſinaet aendoende, om dat hy ſijne hoererye niet wilde gedoogen: daer nochtans *Publius*, ſeyt hy, *Papirii* ſchuldnaer was. *Dionys. Halicarnanſeus* verhaelt gelijcke ſtraffe, maer hy voeghter dit by, dat niet alleen de ſchuldnaer, maer oock hunne kinderen totte ſlavernye van den ſchuldeyſſcher, wierden overgegeven. En dit zy verhaelt tot vernoevinge van den liefhebbers. Hy ſal een korfken in den mont houden, om datmen by *Alexander* van *Alexandro* bevint, datmen in *Boëtius* palende aen Griecken, den ſchuldnaers geen grooter ſchande koſt aen doen, dan alſe werden gedwongen, datſe op de marckten, voor 't gemeene volck, moſten ſitten met een leedige korf in den mond, als eene, die al het ſijne verbrot hebbende, nu met den leedigen bedelkorf moſt ommegaen.

Hy heeft een geeffel in de hand met looden ballekens, om dat de banckerotteerders totte tijt van *Conſtantinus* toe, met looden ballekens wierden geſlagen; en deſe als een vroom Chriſten Keyſer, was de eerſte die

de Banckerotteerders van soo godloofse straffe bevrijde, gelijk *Baronius* van hem getuyght. Alhoewel het waer is, dat veele jaeren nae de regeeringe van *Constantinus*, wanneer de Keyfers *Theodosius*, *Valentianus* en *Aradius* regeerden, dat, soo wanneer eenigh hoofman, met 's lands midlen banckerot speelde, dat hy nae de oude maniere met loode ballekens wierde geslaegen. Welcke gewoonte in 't breede wert uytgebreyt in 't *Codex van Iustinianus lib. 10. tit. 31. lege 40.*

De Haefse voor sijne voeten wort voor de vreesse genomen, zijnde het vreesachtigste dier van allen, want hy is voor 't minste gerucht vertsaeght, dat de honden achter hem heer zijn. Alsoo vreesse de banckerotter oock voor citatien, intimatien, mandamenten &c. vol anghst zijnde, dat hy door den Schout sal werden gevangen. En daerom loert hy altijs op list, hoe hy 't sal ontslippen, en haes op speelen.

ESSILIO. *Ballingschap.*



En man in pelgrims kleederen, die in de rechter hand een wandel-staf, en op de linker hand een valck heeft,

Daer zijn tweederley ballingschappen; d'eene is gemeen, en d'ander besonder: de gemeene is, wanneer een man, 't zy door schuld of vermoeden van den Prins, of van de Republique gebannen is, en veroordeelt om voor een tijdt of voor eeuwich buyten 't vaderlandt te leven.

De besondere ballingschap is, wanneer een man vrywilligh, of door een toeval, sich selve verkiest, sonder dat hy daer uyt gejaeght wort, buyten 't vaderland, te leven en te sterven, gelijk sulx door de pelgrims staf en 't kleed word uytgedrukt. Door de algemeene wort de valck verstaen, die buyten sijn wille, met een band gebonden is.

MISERICORDIA. *Barmhertigheyd.*



En witte poeselige vrouwe, hebbende ergroote oogen, de neuse een weynigh verheven, met een olijfkranse om 't hoofd, staende met opgeslagen armen, hebbende in de rechter hand een cedertack mette vruchten, ter syden sal een kauw of een kraeyken staen.

Damasenus seyt: Barmhertigheyt is een genegenthey van een medelijdig gemoed over sijns evennaesten ongeval.

De

De poefelige wittigheyt, groote oogen, en verheven neufe, itelt *Aristoteles* in zijne menfchkenninge, voor een teycken van Barmhertigheyt.

De Olijfkrans diefe op 't hoofd heeft, is een waerachtigh beeld van barmhertigheyt volgens de H. Schrifruere, nae de welke wy ons behooren te verplichten, totte kenniffe van dese heylige deughd: de cedertack mette vruchten bediet even 't felve, gelijk fulx *Pierius* verhaelt.

Datfe met open armen staet, bediet, dat de barmhertigheyt, op de maniere van *Iesus Christus*, die de waere barmhertigheyd is, met groote vaerdigheyt en met open armen gereet staet, om alle die tot hem komen, te omhelfen, en in haere ellende te hulpe te komen. Dies *Dante* in zijn vagevier aldus fingt:

*Mijn sonden waeren groot en fwaer,
Maer Godes goedheyd wonderbaer,
Had over my ontfarmen,
En nam my in haer armen.*

Een jongh kiezken wort by de Egyptenaers voor de barmhertigheyt genomen, gelijkmen by *Orus Apollo* sien kan.

F R A U D E. Bedrogh.

Een vrouwe met twee aengesichten, 't eene jongh en schoon, 't ander van een oud leelijck wijf, wefende bloot tot aen de borften, gekleet in 't geel totte halve beenen roe, hebbende voeten als een Adelaer, en de steert als een Scorpioen, die men tuffchen haere beenen door fiet; en fal in de rechter hand twee herten houden, en in de flincker een morn-aenficht.

Bedrogh is een sonde, dieder naelaetigheyt van de behoorlijcke plicht, ten goede, foeckt in te voeren. En die altijd menichte van nieuwe vindingen ten quaede foeckt te verfieren, doch altijd, onder een fchijn, het goede naebootsende, en met haere gedachten, woorden en wercken, onder bedrieghlijcke verwen, het goede voor te stellen. En hierom wortfe met twee aengesichten gemaelt.

Het geel beteyckent verraderye, bedriegerye en valfche veranderinge.

De twee herten zijn blijcklijcke teycken van willen en niet te willen in een zelfde

faecke. Het morn-aenficht beteyckent dat het Bedrogh de faecke anders voorftelt, als zy in der daed is, om alfoo tot haer voornemen te geraecken.



De steert van een Scorpioen en de voeten van een Adelaer, beteyckenen, het verborgen venijn, dat haer, als een roofvogel, altijd voed, om ander luyden eere of goederen te berooven.

F R A U D E. Bedrogh.

Een vrouwe die in haer hand een angelroede houdt, waer mede zy een visch heeft gevangen, maer d'andere vischen, waeren alreede doot in een vat gedaen. Want het bedrogh is niet anders als te schijnen een goede faecke te doen, maer buyten de meeninge van andere doense quade dingen. Infgelijx doet oock de vischer, die de viskens te eeten geven, op datfe die mogen vangen en dooden.

F R A U D E. Bedrogh.

Dante maelt haer in zijne helle af, datfe een aenficht van een vroom mensch gelijk, D 3

gelijckt, en de rest van 't lichaem is als een slange, met veele vlacken en verwen, zijnde haere steert gekrult als een scorpioen, die zy uyt de vloet *Cocito*, de helle of het vuyle waeter gekregen heeft, alsoo afgeschildert zijnde, wortse *Gerion* geheeten. Door 't defstigh aensicht wordt verstaen dat de bedriegers meerendeels met een uytwendigh aengenaem wesen, liefsijcke woorden, zedige kleedinge, statige gangh en andere behaeghlijcke dingen, den menschen verleyden, gaende alijt swanger van loosheyten en andere smette van schelmerye, bedeckt met doodlijcke en venijnige steken. En worden daerom geseyt *Gerion* te gelijcken, om dat hy regeerende ontrent het eyland *Baleari*, met een liefsijck gesicht, met vriendlijcke woorden en alle vriendchap, voor een gebruyck hadde de vrienden en voorbygangers, onder schijn van dese beleeftheyt, wanneer zy slapen, om hals te brengen, gelijk fulx de oude en nieuwe schrijvers verhaelen, insonderheyt *Bocatius*. *Ariosto* schildertse aldus af:

*Bedrogh die schijnt een soete maeght,
Die defstigh braeve ciersels draeght.
Van oogen schoon, van zeden fier,
Van tael beleeft en goedertier:
Iae schijnt een Engel Gabriël,
Maer onder schuyt een morsigh vel,
Dat zy deekt met haer lange kleet,
En heeft een vinnigh mes gereet.*

I N G A N N O. Loose Bedriegerye.

En man in 't goud gekleet, en van 't midden af nae de beenen toe, soo eyndigen sijne beyde beenen in steerten van slangen, ter syden heeft hy een Panther-dier, met het hoofd tusschen de beenen.

Bedriegen, is een schandige saecke die yemant onder een geveynsde schijn doet, en daerom heeft hy eens menschen aengesicht, zijnde met goud gekleet, maer het eynde is van slange steerten: vertoonende de bedrieger in 't eerste goedaerdigheyt en beleeftheyt in 't gesichte, om de eenvoudige te locken, en dieselve in de vuyligheyt van sijne eygen laegen in te wickelen, gelijk het Panther, 't welck sijn hoofd verbergende, en den rugge vertoonende, door de schoonheyt van sijn bonte vel verscheyden dieren aenlockt, die het daer nae met groote kracht aenvalt en verscheurt.

I N G A N N O. Bedrogh.

En vrouwe met een mom-aensicht van een schoone dochter, die rijcklijck geciert is, doch onder de mom ontdeekt zy een deel van haer aengesicht, dat een hefslijcke, oude, grijsse, mismaeckte kol gelijckt. In d'eene hand houtse een vat met waeter, en in d'ander houtse een vat met vier. Haer kleed is vol momaensichten geschildert, van alle fatsoenen, om dat de mensche, 't zy door de gewoonte of natuere, sijn loosheyten en bedrogh dobbel laet blijcken.

I N G A N N O. Bedrogh, Valscheyt.



En man bedeckt met een geyte-vel, doch alsoo, datmen nauwlijx het aengesicht sien kan, houdende in sijn hand een vischnett met eenige visjens *Sargi* geheeten, op de maniere als de vorellen. Waer van *Alcians* aldus schrijft:

*Maer denckt eens om dees loose geyt,
De visscher draeght een geyten huyt:
Het visjen dat het geytjen mint,
Dat wort door dit bedrogh verblint:
Ghy Hoeren bruyckt oock dese list,
Als ghy de slechte Pollen vischt.*

Over al Bedrogh.

*Met list en met bedriegery,
Gaet het halve laer voorby :
Met bedrogh en snoode list,
Wort de ander helft verquist.*

I N G A N N O. *Bedrogh.*

Een man in 't geel gekleed , houdende in sijn rechter hand verscheyden angels , en in sijn slinker hand een bondelken met bloemen , waer uyt een slange komt kruypen.

Hy wort geschildert met de angels in de hand , gelijk die gene zijn , die onder het aes, den angel bedecken , en alsoo steecken, treckende aldus den roof al quetsende tot haer : alsoo doet oock de Bedrieger, die de gemoederen der eenvoudige verleydt, waer het hem gelieft , en doet die reuckloos van boven neer storten en den hals breecken. Waer over *Horatius* singht :

*Het verschjen schiet dan schielijck toe,
Nae een bedeckte angeltoe.*

De bondel bloemen, waer uyt een slange springht , bediet de gemaecte reuck van de oprechtigheyt, daer uyt dan voortkomt het valsche venijn van de schadelijcke werckingen.

FALSITA d'AMORE. *Bedrieghlijckheyt der Liefde.*

Een vrouwe die seer prachtigh en hoo-vaerdigh gekleert is, houdende in de handen een Meer-minne, die in den spiegel stiet.

De valsche Minnaer , hout onder de soetigheyt van een luchtige schijn, en onder de lieflijckheyt van gemaecte woorden , de bedrieghlijckheyt , en de seer misnaecte deelen van sijn quade gedachten, verborgen: 't welck door de voeten, en door de uysterse deelen , gelijk wy elders geseyt hebben, wort te kennen gegeven , en daerom schilderen de Oude de Meerminne, in desen sin.

De spiegel is een oprecht beeldt van valscheyt, want alhoewel het schijnt, dat in dese spiegel alle dingen zijn dieder worden voorgestelt, soo is 't doch maer een gelijk-nisse, die in der daed geen wesentlijckheyt heeft : dan wat sich vertoont aen de slinker syde , dat sal staen aen de rechter ; En

dit is al 't geene dat dese naeme van valscheyt mede brenght , gelijk *Pierius* seer wel verhaelt.

CUPIDITA. *Begeerlijckheyt.*

Een naecte vrouwe die de oogen zijn verbonden , met vleugels aen de schouderen.

Begeerlijckheyt is een lust buyten de behoorlijcke maete , die de reden ons leert : want de verbonden oogen zijn een teycken datse haer niet behelpt mette oogen des verstands. Waer over *Lucretius* seght,

*De Menschen, door begeerten blind,
Doen dingen sott en onbesint,
Die 't valsche voor 't waerachtigh mint.*

De vleugels betoonen de snelligheyt, waer mede zy u achter-volght , te weten, datse onder de gedaente van 't goede en behaeghlijcke, vertoont wort.

Naectt wortse gemaectt , om datse met seer groote lichtigheyt haer wesen ontdeckt.

PRINCIPIO. *Begin.*

Een heldere en blinckende straele , die in een klaere hemel vol sterren wort gesien, die het land, dat met veele planten rontom geciert is, van alle kanten, klaerschijsende maectt. Waer in een naectt Ionghman staet met een sluyer over dwers , die de beschaemde leden dectt , houdende mette rechter hand de beeldnisse van de Natuere, en in de slinker een vierkant , alwaer een griexsche letter [A] staet ingeschreven.

Dese naeme of *Begin* kan veele en verscheyden overeenkomende bediedenissen hebben : zy kan de eerste oorsaecke beteykenen, de oorsprongh van alle dingen : gelijk *Petrarcha* seyt , waer van het begin van mijn dood voortkomt.

Somtijts bediet zy de grond van de wetenschappen en konsten , waer op daer nae alle de regelen moeten steunen , die daer in gegeven worden. Het bediet oock een besondere anvangh of *Begin* , te weten het eerste deel van alle dingen , voor soo veel, als het onderscheyden wordt, van het midden, en van het eynde. Waer van de Poëet seyt : *Soo het begin en 't eynde overeen komt , soo sal*

oock

oock het midden met haer over een komen. t Selve bevesticht oock *Plato*, van het eenigh *Begin* aller dingen, alwaer hy seyt, de deelen van yeders bepaelinge zijn, het *Begin*, *Midden*, en t *Eynde*. En ten laesten bediet het oock het eerste *Begin*, en het geheele *AL*, waer uyt alle dingen zijn gevloeyt, t welck niet anders is als *God*, wesende dieselve het waerachtige en enige *Begin*, van dewelcke, en door de welcke, alle de natuerlijke lichaemen haeren oorsprongh hebben: en hy is niet alleene de eygene oorsproncklijke, algemeene, werckende, bewegende, en voornaemste oorfaecke en voorbeeld, maer oock het algemeene laeste en uysterste eynde van alle dingen, die daer geschaepen zijn.

De inwendige beginselen van de natuerlijke dingen, zijn verscheyden, eenige die het natuerlijke lichaem toestellen, en daerom blijven die in t selve lichaem: en dese zijn twee, de stoffe en de forme of gedaente. Het ander beginsel, t welck dient totte herstellinge of veranderinge, is de natuerlijke beroovinge, die niet anders is als een ydelheyt of holligheyt, of gebreck van de form in t onderwerp, ofte de stoffe die deselve form of gedaente kan aennememen. En dit zijn de beginselen nae *Aristotelis* seggen in sijne *Physica*: stellende dese bepaelinge in den 22 text. De beginselen worden uyt andere dingen niet gemacckt, noch uyt geen van beyden, maer uyt dese komen alle dingen voort. t Welck oock *Cicero* in sijne *Tusculaensche* vraegen seyt: daer is geen oorsprongh des begins, want uyt het begin komen alle dingen voort.

En *Plato* in de bovengestelde plaetse bevesticht het selve, seggende, t eerste van alle dingen, is het begin, van een en van alle dingen, maer nae het begin geschieden alle dingen totten eynde toe: Waer over men kan seggen, dat het *Begin* het allereedelste deel is aller dingen, sulx dat het geene, t welck geen *Begin* heeft, oock geen eynde kan hebben, waer over oock niet sonder reden van *Plato* gepresen is het goede begin, van de dingen: seggende, het *Begin* is de helste van het werck, en daerom seyt men voor een spreekwoort, die wel heeft begonnen, heeft half gedaen, en die wel heeft begonnen, die prijsen wy al te saemen: maer my dunckt dat het begin meer is als het halve werck, en dat het *Begin* noyt van ycmant genoegh is gepresen geweest.

De Poët seyt mede:

Dimidium facti qui bene cepit habet,

Hy heeft soo veel als half gedaen,

Die wel heeft gevangen aen.

Maer om het beeld te verklaeren, segh ick, dat de heldere en klaerblinckende straele bediet, de oneyndlijke macht *Godes*, waer van alle dingen haer wesen, kracht en werckinge hebben, overmits hy in alle dingen, de eerste wercker is, werckende krachtiger als alle de andere oorfaecken, wesende selve de eerste oorfaecke, waer van alle de andere oorfaecken haeren oorsprongh hebben, soo wel de tweede als de derde: en alle dingen die gevonden worden, sijn het werck sijnder handen: En of schoon alle dingen van hem voortkomen, en hy in der daet geen gemeenschap heeft met dieselve, soo heeft nochtans dese *God* sich vergeleken by het licht, seggende, *Ich ben het licht des werelts*: t welck, soo wy wel willen overwegen, sulen wy bevinden, dat, gelijk de *Sonne* ses trappen heeft, die door ordre geschickt zijn, alsoo heeft oock *God* ses prerogativen of voorrechten, diewelcke met dieselve *Sonne* wel over een komen: het eerste van de *Sonne*, is haer wesen; het tweede is het licht, inwendigh en wenselijk; het derde is het licht dat van de *Sonne* voortkomt; het vierde is de glants die het licht naevolght; het vijfde is de hitte, die door de glants ontfleecken is; het sesste is, de voortteeling van de hitte, die met den vlam vereenight is, en alsoo brenghet de glants door de hitte voort, alle lichaemlijke dingen. Maer alle dese dingen zijn noch met meerder kracht en met een onuytspreeckelijcker wonder in *God*: want d'eerste trap past op de *Eenheyt*; de tweede op de goedheyt; de derde op een seeckere *Godlijke* fin, als een licht van een licht heervloeyende, het welck in sich bevat (om soo te seggen) *Ideen* of eerste voorbeeldingen van verscheyden gedaenten, niet anders, als van een licht, door een straele, veele straelen lichts voort komen.

Nae dese voorgebeelde werelt, volghet ten vierden de ziele van dese lichaemlijke werelt, de reedelijke werelt, die eerst geteelt is van de verstandelijke werelt, gelijk de glans van t licht. Ten vijfden, soo volghet de natuere van alle dingen, te weten, de werelt,

wêrelt, die vruchtbaer of vol faets is, spruytende uyt de bovengenoemde, als de hitte van den glans. Ten laesten komt dese lichaemlijke wereld, alsoo van de voorgaende besaede werelt voortgebracht, even gelijk de voort-teelinge der dingen, van de hitte haer begin en oorprong heeft, gelijk als *M. Ficinus*, in sijn kort begrip over de *Timæus* van *Plato*, wijtloopigh beweert.

De hemel vol sterren, bediet de macht van de planeten, over de werelt die onder de maene is gelegen, en over de lichaemen die haer onderworpen zijn, diewelcke, hoe seer dieselve de voortteelinge van de sienlijke en onsenlijke dingen, door tusschenkominge van de vier eerste qualiteyten of hoedanigheden vorderlijk is, daer aen is niet eens te twifelen: doch ter sijden stellende 't gevoelen van eenige sterre-raeders, diewelcke willen, dat alle dingen in dese werelt, soodanigh zijn verknocht aen den hemel, datse nae de beweginge desselven worden bestiert.

Hy hout mette rechter hand het beeld van de Natuyre, wesende dieselve, gelijk *Aristoteles* seyt: *Het Begin van de beweginge en van de ruste in 't geene daer in zy is.* Waer uyt wy sulden trecken, dat zy is het Begin van alle voortteelinge; wesende de voortteelinge de voornaemste hoedaenigheyt der beweginge, onder de viere die van *Aristoteles* zijn uytgedrukt. En *Plato* in sijn boeck van 't gemeene beste, stelt dieselve onder de gelijknisse van de Colomne, wesende eenen band van den geheelen *A L*, seggende, dat de Natuere is levendigh, en dat haer een suedelijke kracht, aen de stoffe des werelts, van de ziele des werelts selve, is ingesort. Diewelcke daeromme het Licht genaemt wort, want zy is levendigh en doordringende: te meer wordtsē noch een rechte Colomne genaemt, om dat zy gelijk, van langhsaemer hand, alle de stoffen en materien van alle syden doordringht, en veele trappen van gedaenten, die onder sich verschillen, voortbrenght. Daer wort geseyt, dat zy sich uytstreckt door alle deelen, en zy verknoopt sich van alle syden te saemen metten hemel, want zy staet geheel, in wat plaets het oock magh wesen, en doordringende verspreyt zy sich, verspreyende vervult zy, en vervullende bestiert zy alle dingen, waer uyt dit spreecwoord is: *Spi-*

ritus intus alit. De Geest voed alles van binnen.

De menschlijke beeldenisse, wortor als het allereedelste Begin van alle andere geschapene dingen, by gedaen, overmits, terwijl de Allerhooghste God schiepte, soo stelde hy niet veel moeyte toe, maer seyde alleene, het worde een firmament of uytspanfel des hemels, en terstont was het; hy maeckte de Sonne, de Maene, en andere Hemelsche lichaemen, en terstont soo waeren dese gemaect: maer wanneer hy den Mensch wilde scheppen, seyde hy: *Laet ons den Mensch maecken, nae onsen beelde en gelijkenisse*; om te betoonen dat de Menschē het allereedelste was van alle andere schepselen.

Het witte kled bediet de suyerheyt van het Begin, 't welck alleene van de grootheyt, goedigheyt en suyerheyt van den Schepper voortkomt, en gelijk *Mars. Ficinus* over het kort begrip van *Timæus* aen 't VIII Capittel seyt: *Het Begin behoort voortwaer allerslechst, eenvoudighst en allerbest te wesen, want daer is niet eenvoudiger als de Eenheyt, noch beter als de goedheyt: noch is de Eenheyt niet beter als de goedheyt, noch de goedheyt eenvoudiger als de Eenheyt.*

Het vierkant waer in de Griexsche letter *A* staet, druckt seer wel uyt het Begin van alle dingen, wesende de eerste letter van 't *A B C*, en de eerste letter onder de vocalen of geluyt-gevende letteren, sonder de welke men niet een woord kan uytdrucken, noch eenigh ontwerp te kennen geven. Als mede daerom, om dat God in de Openbaringe seyt: *Ik ben de Alpha en Omega, het Begin en het Eynde.*

APPREHENSIVA. Begrijpelijkheid.

EEn jonge vrouwe, van middelbaere groote, met een kuyf, treckende nae 't blond, in witte kleedinge, staende, seer levendigh en vaerdigh, als of zy toeluysterde, wat een ander seyde, houdende met den slincker hand een Chameleon, en in d'ander een klaere spiegel.

Begrijpelijkheid is een redelijk en natuerlijk deel van 't gemoed, door wiens middel wy lichtlijk die dingen, die ons voorgestelt worden, kunnen begrijpen en verstaen.

Zy is een redelijk en natuerlijk deel: want zy is de redelijke natuere eygen, wesende

fende de Mensch alleen bequaem te begrijpen, en alle begrijpelycke en verstandige dingen te verstaen, gelijk *Iuvenalis* seyt. 't Welck *Aristoteles* oock bewijst, als wanneer hy den Mensch by een gladde taefel af beelt, waer op niet is geschreven, en daer alle geschrevene dingen kunnen op gemaelt werden. 't Welck van *Horatius* is naegevolght: en *Homerus* heeft dat selve mede uytgebeeld, terwijl hy dien vermaerden Musijkmeester *Phemius* invoert, seggende: *ick heb 't van self geleert en begrepen, de wijl God in mijn gemoed veele kunsten heeft ingestort.* Zy is een deel van 't gemoed, want door haer soo weeten wy, door haer soo verstaen, en door haer soo leeren wy.

longh wort zy gemaect, om dat *Aristoteles*, in sijne Rederijckkonst, seyt dat de negentheden in de jeughd groote kracht hebben, en oock de sinnen de meeste wakkerhey en bequaemhey om te begrijpen, jae totte werckinge selve van de verstandelijke dingen, en dat door de hirtighey der geesten.

Van middelbaere gestalte isse gemaelt, om dat *Plato* seyt, dat de middelmatighey het beste is van alle dingen. Want de middelmatige stand der leden vereyscht een maerige vermenginge van de humeuren, of vochtigheden, gelijk *Porta* in sijne Menschkenninge verhaelt, en by gevolg, een goede bequaemhey tot de werckinge des verstands, wesende dit waerachtigh 't geene de Philosophen gemeenlijck seggen: *De zeden volgen de temperatyre of gematigheden des lichaems.*

Zy heeft een kuyf, nae 't blonde treckende, want de kuyf alsoo gemaect, brengt sachtighey van een goede gesteltheyt en begrijp. En *Porta* seyt: *De blonde hoofdbayren brengen voort vaerdighey om wetenschappen te leeren, een heerlijcke scherpsinnighey der gemoedren en konst.*

Zy heeft een wit kleed, om dat, gelijk in de schilderkonst de witte verwe de grond en het steunfel is van alle verwen, alsoo is oock het begrijp, de grond en steunfel van alle redenen en overwegingen.

Zy wort staende, wacker, vaerdigh, en als toeluysterende gemaect, om uyt te drucken, de gestaltenisse en vaerdighey, waer mede wy altijt moeten gereet staen, om te leeren en te begrijpen. In de slinker hand, houtse een *Chamillon*, want dat dier veran-

dert sich in wat verwe, daer het by komt, alsoo wort oock de begrijpelyckhey heerschept in alle overwegingen en redenen, die haer voorkomen.

Zy hout den spiegel in den rechter hand, want op de maniere van den spiegel, druckt zy haere beeldenisse selver in, en eygent sich toe, alle deughden, die zy hoort, begrijpt en verstaet.

ZALVEZZA. Behoudinge.

VAN *Picrius Valerianus* wort de Behoudenisse afgemaelt by eenen *Dolphin*, met een room in den mond, zijnde dit een teycken van de Behoudenisse, en dat ter gedachtenisse, om darter veele, door den *Dolphin* uyt het waeter zijn geholpen en verlost. Want in den Tempel van *Neptunus*, diewelcke te *Isthmos* was, plaghtmen dickwils te besichtigen het jonghsken *Palemon*, dat van goud en yvoir gemaect was, sittende op eenen *Dolphin*, 't welck hy den Athenienschen *Hercules* hadde toegewijt: Want de Schippers, om dat zy behouden mochten vaeren, deden groote eerbiedinge aen *Palemon*. Daerom kan men *Palemon* op eenen *Dolphin* seer wel voor de Behoudenisse af beelden.

CONVERSIONE. Bekeeringe.

EEN seer schoone bedaeghde vrouwe, wesende naect, doch met een sijn en wit kleedjen bedeckt, hebbende een groene sluyer voor een hals gordel, alwaer op geschreven staet: *In te Domine speravi*, dat is, *Heere in u heb ick gechoopt.* Voor haere voeten sullen leggen, niet alleene kostlijcke kleederen, goude ketenen, peerlen, edele gesteenten en andere rijckdommen, maer oock blonde en opgetoyde vlechten en paruycken, diese van 't hoofd heeft afgenomen, toonende datse sonder ciersel of palleerfel is. Zy staet met het hoofd verheven, en de oogen ten hemel gekeert hebbende, sietse een heldere en klaerblinckende straete, stortende overvloedige traenen. Zy hout beyde handen kruyslingh voor de borst, vertoonende teyckens van groot berou en leerwelen. Voor haere voeten sal een *Hydra* of vreeslijck gedrocht staen met veele hoofden en krullen, dat haer aenrant en onder de voeten wil werpen.

Schoon

Schoon wortse gemaect, om dat dese lelijk is, die daer leeft in doodelijke sonden; en in't tegendeel is die ten hoogsten schoon, die verre van de sonde is, en sich tot God bekeert.



Van middelbaer Ouder is zy gestelt, om dat *Aristoteles* seght, dat de bedaegtheyt het midden is, tusschen d'Ouderdom en Ionckheyt: om dat dees Ouder alle goed heeft, dat tusschen de Jongheit en Ouderdom is, te weten van alle jeugdelycke dertelheden en ouder lieden gebreken, afgescheyden; maer in dees Ouder, als zijnde het midden, past het best. En daer over kan men seggen, dat in dees Ouder de waere kennis is, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen. Overfulx kan men tot ons voornemen dese spreucke passen: *In medio consistit virtus*, dat is, *de deught bestaet in 't midden*.

Zy is geschildert offse naectt was, doch evenwel met een seer wit en dun kleed bedeckt, om te doen verstaen dat de bekeeringe moet wesen suyver, oprecht, en van alle wereltsche genegtheden en bekoeringe afgescheyden. En de spreuck, *In te Domine speravi*, waer mede zy omgort is, bediet dat

die gene die waerachtelijck bekeert is, het voornemen heeft, om niet wederom van God, door de sonde, te scheiden, en derhalven soo hoopt hy op God, komende sondaenige hoope door 't Geloove, van dat hy in de genaede Gods is, sulx dat dit Geloove in de ziele aenwassende, het vertrouwen te gelijk aenwast, om sich in God te verblijden.

De prachtige kleedinge, goude keeten, de kostlijcke edelsteenen, die op der aerde leggen, verskeren ons, dat die gene die tot God bekeert is, alle de prachtigheyt, rijkdom en ydelheyt deses Werelts veracht. Waer over *Bernardus* seyt, *de Heylige verachten alle pracht des lichaems, soeckende alleene een welgecierte ziele*.

Haere kostlijcke blonde en gevlochten hayren, die zy op der aerden heeft leggen, drucken uyt, dat zy die niet meer gebruyckt, want *Pierius* seyt dat de hoofdhayren bedieden de gedachten, sulx dat die sich bekeert, de snoode gedachten moet wegh jaegen en verdrijven: diewelcke, soo die niet worden uytgeroyt en afgesneden, soo verblinden zy het gemoed, en beletten de aendacht van die sich wil bekeeren.

Datse haer hoofd om hoogh hout en ten hemel fiet, wil seggen, dat het ons eerst betaemt met een valt vertrouwen tot God te keeren, om van hem genaede te verwachten, niet nae onse verdienst, maer nae sijne grondloose barmhertigheyt. *Paulus* seght, het Geloove is een gaeve Godes; oock seght *David*, de Heere sal sijn genaede en eere geven, 't welck wy door de klaere en lichtende straale uyt drucken.

De overvloedige traenen die langs haere wangen afdaelen, bedieden berouw en leetwesen, en gelijk *Curtius* verhaelt, soo zijn de traenen aenwijfers van't berouw. En de handen over malkanderen geslagen met het bewijs van droefheyt, betoonen de innerlijcke snerte, die de bekeerde mensch gevoelt, wanneer hy God heeft vertoorent.

Het *Hydra* of veelhoofdigh Beest, dat nefens haer voeten staet, geeft te kennen, dat het betaemlijck is de sonde te verachten en met voeten te treden, diewelcke met groote moeyte en swaerigheyt wort overwonnen en ter aerde geworpen. Dacrom doctse groote tegenstand om de bekeerde te ver-

hinderen, van datse op den wegh der saligheyt niet souden wandelen. En daer over vertoonen wy dese *Hydra* die met wreede krollen tegens haer op staet. En hier van zijn oock dese dichten gestelt.

*Laet vaeren rijkdom, goud en schatt,
Parnycken, ciersels, kostelheeden,
Mijn ziel een beter ciersel vatt,
Een suyer kleed om mijne leeden:
De Alderslangh moet zijn vercreen,
Op dat ons ziel geen list magh deere,
Ick sie den Hemel, en met een,
Een helder licht van God den Heere.*

SOLLECITUDINE. *Bekommernisse.*

EEn vrouwe in 't root en groen gekleet, houdende in de rechter hand een prickel of spoore, en in de sincker een fackel.

Het roode en groene kleed, bediet te gelijk de hope en het verlangen, waer uyt de Bekommeringe voortkomt.

De prickel bediet het krachtigh verlangen om een saecke te verkrijgen, of ten eynde te brengen. Daerom gebruyckte *Theocritus* dickwils de Bekommeringe voor een Minnesuchtige quetsinge of prickel der Liefde.

Door de fackel wort mede te kennen gegeven het verlangen en de opmerckende Bekommeringe, diewelcke in 't hert brandende, niet toe laet, datmen in vrede leeft, 'ten zy men tot een goed eynde gekomen is.

De vlamme beteyckent de Bekommernisse: want zy doet met groote vierigheyt en snelligheyt haer werckinge, doch zy verteert allenskens 't geene zy noodig heeft, om haer eygen glans en wesen te onderhouden.

SOLLECITUDINE. *Bekommeringe.*

EEn jonge dochter met vleugels aen de schoulers en voeten, hebbende de armen en beenen bloot, hebbende een roode dwerssluyer, met een gespannen booge in de sincker hand, treckende mette rechter een pijle uyt den koocker, en voor haere voeten sal een Haene staen.

De vleugels aen de schouderen en voeten, bedieden de snelligheyt en de Bekom-

mernisse, en daerom seyt men, hy heeft de vleugels aengepact, wanneer yemant Bekommert is over sijne wercken, daerom singht *Virgilius* als *Cacus* de dief vervolght was van *Hercules*,

*De vreesse past hem wiecken aen,
Dat hy vlucht in een holle baen.*

De naeckte armen en beenen, bedieden de snelligheyt en vaerdigheyt: en de roode verwe komt door de gelijkenisse van 't vier, 't welck Bekommernisse bediet, door reden die alreede gefeyt is.

De gespannen booge en de vaerdige pijlen om te schieten, zijn de gestadige opmerckingen van 't gemod, diewelcke de gedachten tot het werck, als nae haer eynde stieren.

Een Haene wort by gedaen, wesende een bekommert dier, 't welck op sijn bepaelde uyren, wacker wort om te kraeyen, en daerom laet de Bekommernisse hem niet toe, dat hy sijnen slaep magh vol uyt slaepen, gelijk *Homerus* seght.

SOLLECITUDINE. *Bekommeringe.*

EEn schoone vrouwe rustende op twee vleugels, met een Haen aen haere voeten, en een Sonne die uyt de Zee komt oprijfen, hebbende in beyde handen eenen uyrwijfer.

Dese beeldenisse wort schoon gemaect, want de Bekommernisse vat de Gelegentheyt by de hayren, en houtse vast met al het schoon en goed datse met haer voert.

De vleugels bedieden de snelligheyt, en de Haen de naerstigheyt. En om te betoonen dat de Bekommernis geduerig sal zijn, en datse sal prijslijck zijn, soo worden de uyrwercken en de Sonne daer by gedaen, diewelcke door haere gestaedige en snelle loop, gedurigh en blijvende is.

SOLLECITUDINE. *Bekommeringe.*

EEn vrouwe met een uyrwerck in de hand.

Het uyrwerck wort voor den tijd gestelt, diewelcke soo snel is, dat men eygentlijck haer gangh een vlucht magh noemen, en vermaent ons allen, dat wy in onse handelingen fullen veerdigh zijn en bekommert, ten

ten eynde wy door 't vertragen, van haer niet onderdruckt, en gevangen worden in de listige laegen, die ons altijd worden geleyt.

DERISIONE. *Belachinge, Bepottinge.*

EEN vrouwe, die de tonge uyt den monde steeckt, met Eegels vellen gekleet, met bloote armen en voeten, houdende de voorste vinger van de rechter hand recht uyt, hebbende in de slinker hand een bos Pauweveeren, waer mede zy leunt op een Esels rugge, die den kop hoogh uytstrekt, als of hy schreeuwen wilde, laetende de tanden sien.

Bepottinge is nae de bepaelinge van *D. Thomas*, wanneer een mensche met eens anders quaed en gebreken spott, sich selve door eygen vermaeck, daer in ketelende, sulx dat, diemen bespott, daer in beschaemt wort.

De Tonge uyt den monde te steken, en 't selve in yemandts tegenwoordigheyt te doen, is een schandige daed, en een teycken dat hy weynigh verstant heeft, gelijk de natuere dat selve aen de kleyne kinderkens leert. Soo is 't oock een oud gebruyck van dien dertelen *Gallus*, waer van *Titus Livius* verhaelt, diewelcke den Romeynen verachtende, sack tegens *Titum Manlium* de tonge uyt, hem uytdaegende, waer over *Manlius* dien smaet ter herten nemende, sijne dertelheyt betoomde.

De Egelshuyd diewelcke stekeligh of doornachtigh is, bediet dat de bespotter is als de Egel, diewelcke steekt die geene die hem naedert, en om dat de voornaemste gedachte van den spotter is, op eens anders onvolmaecktheyt te letten, soo is zy met den vinger aldus gestelt, gelijk geseyt is.

De Pauweveeren wordender tot gedachtenisse van dit dier by gestelt, om haere hoerdye uyt te drucken, die sich selve laet duncken de alderschoonste te zijn. Want daer is niemant, die om eens anders quaede manieren sal lachen, ten zy hem is bewust, dat hy daer van vry is.

De Ezel, op de maniere als geseyt is, wierde van de Oude in dese gelegentheyt gebruyckt, gelijk *Picrus* verhaelt,

CORTESIA. *Beleeftheyt, Hoflijckheyt.*

EEN vrouwe in 't goud gekleet, gekroont als een Koninginne, stroyende keetens, geld en eedelsteenen.

De Courtesie of Hoflijckheyt is een aerdigheyt, die dickwils de oogen sluyt in eens anders gebreecken, om dat zy den weg van eygen goeddadigheyt niet soude sluyten.

HUMANITA. *Beleeftheyt, Vriendelijckheyt.*

EEN schoone vrouwe die in haer schoot verscheyden bloemen draeght, en mette slinker hand houtse een gouden keeten.

Beleeftheyt is 't geene dat men gemeenlijck *Cortesie* noemt, en is een seeckere neyginge des gemoeds, waer mede men een ander soeckt te behaegen. Daerom wortse met bloemen geschildert, om dat dieselve altijd aengenaem zijn; en mette goude keeten, verbindse seer geestigh de gemoederen van die geene, die in sich selve de vriendelijke cortesie en beleeftheyt, van andere luyden, gevoelen.

SCULTURA. *Beeldhouwerie.*

EEN schoone jonge dochter met een slecht Ehulsel op 't hoofd, waer op een groene Lauwertack gevlochten is, gekleet wesende in laecken van seer schoone verwe: zy sal de rechter hand op een steenen beeld houden, en sal in d'ander hand verscheyden instrumenten hebben, die tot dese konst noodigh en gebruycklijck zijn, staende met haere voeten op een kostelijck tapijt.

Zy wort met een bevalligh wesen gemaelt, maer weynigh geciert, om dat, terwijl de mensch mette fantasien en gedachten besigh is, om de dingen, door de konst, mette natuere over een te brengen, en het een met het ander te doen gelijcken, soo bekommertse haer niet seer met het ciersel en opproncken van 't lichaem.

De Lauwertack, die nae de strengigheyt vanden Winter, noch de groenigheyt aen haere blaeders behoudt, betoont dat de Beeldhouwerie, door haer arbeyd, schoon en levendigh bewaert wordt, tegens de quaedaerdigheyt des tijds.

Het kleed van schoone verwe, sal haer

Beeld gelijk zijn, 't welck tot luſt en vermaeck gebruyckt, en door heerlijkheyt wort onderhouden en gehandhaeft.

De hand op 't Beeld, druckt uyt, dat alhoewel de Beeldhouwerie het voornaemſte ontwerp van 't oogh is, ſoo kanſe niet te min oock een ontwerp wesen van 't gevoel, want haere vaſte ſtoffe, waer ontrent ſich deſe konſt oeffent, om konſtelijck de natuer nae te bootsen, kan ſeer wel te gelijk wesen een ontwerp van 't oogh en van 't gevoel. Waer over wy oock weeten, dat *Michel Angelus van Buonarota*, die een licht en glants van deſe konſt geweeſt is, wanneer hy, door ſijne geſtaedige naerſtigheyt, in ſijn ouderdom blind geworden was, ſoo plagh hy de Beelden te betaſten en te bevoelen, en koſt daer van ſijn oordeel ſtrijcken, of het oude of nieuwe gemaeckte Beelden waeren, oock waſe in deughd of prijs waerdigh waeren.

Het tapijt onder haere voeten, betoont, gelijk geſeyt is, dat de Beeldhouwerie geheel door de heerlijkheyt en pracht wort opgehouden, en datſe ſonder den Rijckdom veracht, en miſſchien geen kracht ſoude hebben.

AFFABILITA. PIACEVOLEZZE.
AMABILITA. *Beleeftheit in 't ſprecken.*
Gespraekſaemheyt. Vriendelijckheyt.

En Maeghdeken met een witte dunne ſluyer gekleert, met een vrolijck opſicht, hebbende in de rechter hand een Rooſe, en op 't hoofd een krans met bloemen. De Vriendelijckheyt of Gespraekſaemheyt is een hebljckheyt, die welcke geſchiet met beſcheydenheyt in den lieflijcken handel en wandel der Menſchen, met begeerte om een yeder in ſijnen ſtaet, behulpelijck en aengenaem te zijn.

Iongh wort zy gemaeckt, om dat de Ieugd ſich in de Wereltſche luſten en vermaecklijckheden altijd jong en vrolijck vertoont. En de ſluyer, bediet, dat de gespraekſaeme Menſchen een weynigh min als naeckt en bloot zijn in haere woorden en wercken, en daerom zijns vriendelijck. En die worden vermaecklijck geheeten, die ter bequaemer tijd en plaetſe, uyt haer eygen aert, als oock nae andere luyden, ſich weeten te voegen,

ſoo veel en wanneer 't gelegen komt, om van alle dingen met een aerdigheyt en bevalligheyt te kouten, en ſich ſelve geeftigh, ſonder yemant te quetsen, bloot te geven; En wort oock mede vertoont, datmen ſijn gemoed alſoo niet moet ontdekken, datmen daer over beſchaemt werde: en 't is een ſeer groot behulp totte vriendelijckheyt, dat men van een vry gemoed zy en oprecht.

De Rooſe bediet dieſelve aengenaemheyt, door de welcke ſich een yegelijck by een beleeft en bevalligh menſche voeght, en waer door die ſmaeck verkrijght in ſijnen ommegangh, vliedende alle bevalligheyt van zeden en manieren, die mette hardigheyt en strengigheyt zijn vereenight: tot welke beteyckniſſe oock de bloemkrans wort gepaſt.

HUMANITA. *Beleeftheyt.*

En vrouwe gekleert als een *Nympe*, die mer een lachende bevalligheyt een hondeden onder haeren arm hout, 't welck haer aengeſicht met ſijn tonge leckt, vriendelijck quifpelſteertende, ter ſyden ſtaet een Oliphant.

Beleeftheyt beſtaet daer in, datmen ſijne grootheyt en hoogheyt verberge, en ſich nedrigh ſtelle, tot welbehagen en voldoeninge van andere luyden, die van minder ſtaet zijn als zy ſelve.

In 't kleed van een *Nymph* iſſe gemaeckt, om de lachende bevalligheyt, en dat door de toefſtemminge van de abelheyt: En dit betoont oock het hondeden, 't welck zy liefkooft, om haer doen aengenaem te maken, ter begeerte van haeren meeſter.

De Oliphant vergeet ſijn grootheyt, om aen den menſche dienſt te doen, van de welke hy ſoeckt in eere en achtinge gehouden te wesen. En derhalven is hy van de Oude, voor een teycken van beleeftheyt gehouden geweest.

PROMISSIONE. *Belofte.*

En vrouwe houdende de rechter hand en arm recht uyt, hebbende de ſlinker hand voor de borſt.

De uytgeſtreckte rechter arm is een teycken van eenige ſaecke te beloven, en door de

de slincker hand voor de borst, wort ver-
toont, datmen een ander verseeckert op sijn
trouwe en eedrt, en dat tot behoudenisse van
sich selve: welcke belofte voornaemlijck
uyt het hert en de borst heerkomt.

TENTATIONE. Bekooringe, Beproevinge.

En vrouwe, die mette rechter hand een
vat vol viers hout, en mette slincker een
stock, waer mede zy in 't vier roert, en
't selve opstoockt. Want beproeven is an-
ders niet als te voeden, 't gene van sich self
weynigh kracht heeft, hoe wel 't selve
machtigh is om genoegh te hebben, en om
't werck te spoedigen, soo wel aen lichaem
als aen ziele.

RIPRENSIONE. Berispinge, Bestraffinge.

En vreeslijcke vrouwe met een curas en
Ehelm gewapent, hebbende een swaerd
aen haer sijde, houdende in de rechter hand
een vat met vier, en in de slincker hand een
hooren, om geluyt te blaesen.

Berispinge is een verwijtinge van anderer
lyuden gebreecken, op datse sich daer van
fouden onthouden, en daerom wortse ge-
wapent en vreeslijck geschildert, om alsoo
door de Berispinge vrees aen te brengen;
En gelijk de wapenen en 't swaerd werck-
tuygen zijn, om 't lichaem te slaen en 't on-
der te brengen, alsoo slaet de berispinge het
gemoed met woorden.

Zy hout het vier in de hand, om in den
schuldigen mensch het vier of de roodig-
heyt van de schaemte aen te steken. Het
lichaem dient tot een teycken van een on-
aengenaem geluyt, heerkomende van het
luyde roepen der Berispinge.

RIPRENSIONE GIOVEVOLE,
of hulpsaeme Berispinge.

En bedaeghde vrouwe, staetigh gekleet,
root van verwe, houdende mette rech-
ter hand een tonge, daer een oogh boven
op staet: op 't hoofd false een kransken van
Alst hebben, en in de slincker hand false het
selve kruyd houden.

Zy wort bedaeght vertoonf, om dat de
rechte grond van de Berispinge en waer-
schouwinge eenen persoon betaemt, die van

groote ervaeringe is: En om dat de be-
daeghteyt bequaemst, en by een yeder eer-
waardigh is, soo wel tot verbeteringe als
Berispinge, soo rechtse te meerder uyt, en is
van meerder aensien, gelijk Cicero in sijn
Burgerplichten seyt. En Sannazarius seyt in
sijne Arcadia aldus, *Mijn Soone, de voor-rechten
van d'Ouderdom zijn soo groot, dat het, of wy wilken of
niet willen, soo zijn wy verbonden om te gehoorsamen,
wesende de Oude, door middel van de eervaertheyde
bequaem, om vrucht te doen met haere bestraffingen.*
En Cicero seyt, *Eervaertheyt leert meer als de oeffe-
ninge van de geleertheyt.*

Het staetige kleed en de roode verwe
vertoont, dat de Berispinge betaemt staetigh
te spreken, en niet buyten de paelen te loo-
pen, op dat dieselve magh heylsaem en pro-
fijgh zijn, ten eynde men magh seggen, dat
dit werck een teycken is van waere Liefde,
en van oprechte Minne. *Want men moet nim-
mermeer opnemen eens anders sonde te bestraffen, 't en zy
wy dieselve met innerlijcke gedachten ondersoeken, en wy
sullen onse conscientie, met liefde, voor God klaerlijck
verantwoorden.* En de Bestraffinge moet niet
uyt een stribligh gemoed komen, dat door
de sucht verruckt is, maer men moet doen
gelijk Augustinus seght: *Wanneer ghy strafs, soo
doet het sonder sucht of geweld, en met een zedigh ge-
moed, andersins is 't geen liefde, maer een dolligheyt en
rafernye.* Wijders seyt hy: *Bemint hem, en seght
wat ghy begeert.* En voorts sal hy doen 't gene
Chryloftomus seer wel tot onse voorstel, over
d'uytlegginge Matth. xviii seyt, *Wesst tegen
u eygen leven hart, maer tegen eens anders weest goe-
dertieren.*

De tonge met het oogh daer boven, is
een volmaect voorschrift van 't spreken;
gelijk Chilon en Diogenes, beyde Philosophen,
verhaelen. *Want het betaemt een Man eerst wel te
overwegen, aler hy 't selve mette tonge uyt druckt.* En
Gellius seyt: *Een wijs Man overdenckt sijne woorden,
en overleghtse in sijn gemoed, aler hy dieselve op de tonge
brenghet.* En met reden kan men oock seggen,
dat de tonge den Mensch niet is gegeven,
datmen die sal gebruycken, tot verderf,
schaede en onderganch van andere, maer
dat wy behooren kloeck en voorsichtig te
wesen, om die te gebruycken tot haere hul-
pe met alle behulplijcke genegenthey, en
tot onderstant van die, die van nooden heb-
ben, en die niet behoeven berispt noch be-
straft te worden.

De kranen van Alst, die zy op 't hoofd, als oock in de slincker hand draeght, gebruyckten de Egyptenaers voor de hulpsaeme Berispinge, die die geene noodigh was, die van den rechten wegh totte ondeughden was overgelopen, en daerna, gewaerschouwt zijnde, sijn leven beterde. Want gelijk de Alst bitter van smaect is, soo schijnt oock de Berispinge bitter aen yder quaedwillige te wesen: Maer als de Alst nae-beneden is ingeswolgen, soo suyvert zy alle de galachtigheyt van de maeghe, en in 't tegendeel, doertse den honigh wederom aenwassen, 't welck zijn de soete en lieflijke vleyngen. Daerom seggen de grondstellingen der Medicijns, dat de soete dingen in colere of galte veranderen, waer door dan de menschen in ongesontheyt vervallen.

PENTIMENTO. Berouw.

EEn Man die met beyde handen aen den ploegh staet, als of hy wilde ploegen, en die met sijn aengesicht te rugge siet, en also geboogen, dat hy geheel en al een afkeeringe in sijn gemoed van dese handelinge heeft, waer toe hy geschickt was, nae uytwijzen van de spreucke *Iesu Christi* in 't Euangelium, *Wie sijn hand aen den ploegh staet &c.*

PENTIMENTI DE PECCATI.

Berouw van Sonden.

EEn Man in 't swart gekleet, gevoedert met taneyt, leggende op de knien, slaende met den rechter hand sijn borst, 't hoofd een weynigh scheef houdende, de oogen ten hemel slaende, klagende sonder ophouden, hebbende een Pellicaen ter syden.

't Berouw is soedaenige droefheyt, en sulcken prikkel, die den Mensch pijnicht en angsticht, door de lelijckheyt, schandelijckheyt en schade van de bedrevene misdadert, die door de conscientie is veroordeelt. Daerom seght *David* in sijnen *xxviii Psalm*: *Daer is geen ruste in mijne beenen, van wegen mijner sonde.*

De verwe van 't kleed, en 't slaen op de borst, bediet, de droefheyt en de overtuyginge van schuld van de bedrevene sonden: om redenen als boven geseyt.

Dat hy geknielt leyt, siende ten hemel, is

om dat hy van God vergiffenis bid over sijne bedrevene sonden.

De Pellicaen, seyt *S. Hieronymus*, nae dat hy met sijn nebbe sijne jongskens heeft gedoot, blijft drie daegen in sijn nest, staedigh klagende, 't welck een seecker werck is van berouw, gelijk *Ruscellus* seyt. *Ovidius* seght in sijne herscheppinge over de allegorie van *Biblis*, die in een fonteyn verandert was, tot een voorbeeld van de traenen, dat, wanneer men gebracht is tot Berouw van onse sonden, dat wy dan in traenen sullen versmelten, tot een teycken dat wy waerachtelijck Berou hebben.

PENITENZA. Berouw.

EEn vrouwe in 't blauw gekleet, 't welck geheel in slarden gescheurt is, staende seer treurigh, en klagende, met een hand vol doorens in d'eene, en in d'ander een visch. Want de boetvaardigheyt moet gedoopt zijn met vasten en met sichten.

PENITENZA. Berouw, Boete.

EEn uytgeteerde en magere vrouwe met een treurigh en beroyt kleet, siende met groot opmercken ten hemel, houdende met beyde handen een rooster: die van den Godgeleerden genomen word voor een teycken van de boetvaardigheyt. Want gelijk dieselve het midden is van 't vier en tgeene daer op gebraden wort, alsoo is oock de boetvaardigheyt het midden tusschen de droefheyt des Sondaers en de liefde Godes, dieweke is een beweger desselven.

Boete of Berou, heeft drie voornaemdeelen, als daer zijn gebrokenheyt des herten, bekentnisse, en voldoeninge. Daerom wort de gebrokenheyt des herten, door het treurigh en swaermoedigh wesen uytgedruckt. De bekentnisse wort gestelt met het gesichte ten hemel opgeslagen, als of zy van God vergiffnisse versochte. De voldoeninge wort door een rooster vertoont, 't welck een instrument is, dat tot lichaemelijke straffe is geschickt, waer uyt oock de verdienste van dese levendige deughd wort afgemeten.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

En oude en grijsse vrouwe in 't wit gekleert, doch vol vlacken, sittende in een eenfaeme plaetse op een steen, waer uyt een fonteyne springht, daer zy metten halfe gebogen, nae toe sier, stortende veele traenen, en, als of zy haere kleederen wilde uyttrecken.

Boetveerdigheyt is een smerte van de sonde, heerkomende meer door de Liefde Godes, als door de vreesse van straffe, welke smerte, als men sich selve besiet, soo spruytse uyt het herte, siende de lelijkheyt van de bedrevene sonde. En daerom wort dese vrouwe verthoont, datse sich in de fonteyne spiegelt, siende dat haere jaeren, alreede door den ouderdom zijn versleten, klagende over den qualijck doorgebrachten tijd: 't welck door de vuyligheyt op 't witte kleed wort uytgedruckt, wefende 't selve de onnosselheyt, die ons door den H. Doop is geschoncken, en die alsnu, door onse sonde besmet is.

De steen waer op zy sit, is anders niet als *Christus* onse Salighmaecker, op welken de Sondaer rustende, sijne gedachten heeft gevest in de beschouwinge van de fonteyne, 't welck is de genaede, die van hem komt af vloeyen, gelijk hy tot het Samaritaensche VROUTJEN seyde. Zy treckt haer vuyle kleed uyt, om 't selve in dese fonteyne te wasschen, maeckende haere ziele wit door het Berou, 't welck een versegelinge is, die hy uyt loutere genaede voor ons heeft ingestelt. En daerom singht *David* tot God: *Heere ghy sult my wasschen, en ick sal witter worden als sneeuw.*

De eenfaeme plaetse bediet het verborgen des herten, waer toe hy sich keerende, en 't gemoed, van de ydelheden des werelts ontreckende, soo vind het vrede met God, en komt alsoo door smerte van de sonde, wederom in de genaede.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

En magere vrouwe in aschverwe gekleert, houdende in de rechter hand een geessel, en in de sincker een kruys, waer op zy vastelijck staert.

De aschverwe bediet, dat de Boetvaer-

dige sijn leven verre van de wellustigheden moet affcheyden, en 't vleesch niet liefkoosen.

De tuchtinge is de verbeteringe sijns selfs, en 't kruys is de lijdsameheyt, door de gelijkheyt die de boetvaardige verkrijgt met *Christo Iesu*, door de verachtlinge des Werelts, nae sijne woorden: *Wie sijn kruys niet op hem neemt, en volghet my nae, die kan mijn discipel niet wesen.*

DISCRETIONE. *Bescheydentheyt.*



En vrouwe die bedaecht en staetigh is van opsicht. 't Kleed sal van goud zijn, en de mantel van purperroet, houdende 't hoofd scheef nae de sincker schouder, en de sincker arm om hoogh gesteecken, en de hand open, alleens of zy met een ander medelyden hadde, houdende in de rechter hand een lesbisch looden liniael, en op haere knien sal een kameel leggen.

Bedaeghd en staetigh wort zy gemaelt, om dat in 't volmaeckt Ouder oordeel en Bescheydentheyt is, waer over *Bernardus* sprekende van de Bescheydentheyt, noemtse een moeder van de deughden.

Het gulde kleed en de purperroede mantel,

tel, bediet niet alleen de wijsheyt en de staetigheyt, maer oock de rechte reden ontrent de waerheyt van de rechtvaerdige saecken, die in een vroom en bescheyden Man gevonden worden. Waer over *D. Thomas* seyt, de Bescheydenheyt behoort totte Wijsheyt, en is een voort-teelster, bewaerster, en een meesterfche van de deughden.

't Hoofd houdse wat scheef nae de slincker syde, en de slincker arm wat om hoogh, en de hand open, als offse met een ander medelijden hadde: Want *Aristoteles* verhaelt in sijn Zedekonst, dat de Bescheydene sich lichtlijck medelydigh vertoont aen die daer doolr, houdende, met groot oordeel, sekere menschlijcke onvolmaecktheden, in wien die gevonden worden, te goede.

Zy hout het Lesbische looden liniael in de rechter hand, om te betoonen dat een bescheyden Man de billijckheydt met aller naerstigheyt onderhout, - niet anders als dit liniael doet, 't welck die van Lesbien gebruyckten om haere steenen te meten, buygende 't selve soo wel nae onderen als boven: en om dat het van loot was, soo voegde het sich nae de hooghte en laeghte, sonder dat het daerom van sijne rechtigheyt afweeck. Alsoo buyght sich oock de rechte Bescheydenheyt nae de menschlijcke onvolmaecktheyt: Maer daerom wijckt hy niet af van den rechten wegh der gerechtigheyt, wesende dieselve in oordeel gegrondvest, en van de billijckheydt verselschapt, van de welke zy nae haer vermogen, is een oprechte uytvoerster.

't Cameel als boven gefeyt is, vertoont de bescheydene natuere van dit dier, 't welck geen meerder last op sich laed, dan als 't kan verdragen: En daerom sal een redelijck Mensch tot naevolginge van dit dier, met Bescheydenheyt goed doen: Want al wat hy met Bescheydenheyt doet, is een deugd, en al wat sonder Bescheydenheyt gedaen wort, is een ondeughd. En gelijk *Isidorus* seyt, soo wort een onbescheyden deughd, voor ondeughd geacht.

RIPARO DA I TRADIMENTI.
Beschut tegens Verraed.

Een Man met een Oyevaer in den arm, die een taxken van *Platanus* in de mond

heeft. De Storck of Oyevaer heeft natuerlijcke vyandschap mette Nachtuyl, en daerom leyt haer de Nachtuyl dickwils lagen, soeckende haere nesten te breecken, en de eyren selve uyt te broeden, een sake die den Oyevaers seer schadelijck is, komende alles uyt een verborgen haer, die zy dragen. De Oyevaer, om dit nu alles voor te komen, voorsiet sijn nest met een taxken van de *Platanus*, want zy weet seer wel, dat de Nachtuyl voor foodaenigen struyck een groote schrick heeft, overfulx wanneer hy 't nest komt naederen, soo ruyckt hy dien tack. En door dese bescherminge blijftse vry van alle verraderyen en listige laegen van den Nachtuyl.

DIFESA CONTRA NIMICI, MALEFICI,
VENEFICI. *Bescherminge tegens Vyanden,
Quaetdoenders, en Venijngevers.*

Een vrouwe die een ciersel op 't hoofd heeft, te saemen gestelt van dese kostlijcke steenen, als van *Diamanten* en *Agathen*, hebbende *Corallen* om haeren hals, en in haer hand een uytgewassen ajuyn, by haere voeten sal een wesselken staen, dat een taxken ruyte in den mond hout. Van de *Diamant* seght *Isidorus*, datse goed is tegen alle tooverie der Swartkonstenaers. Van den *Agathen* seyt *Barth. Anglicus*, datse goet is tegen de Nachmerrien, of quellinge der boole geesten, by nachte: noch seyt hy, dat de *Ade-laer* den *Agathen* in sijn nest brenght, om sich te bewaeren tegen de venijnige beetten der Slangen. *Plinius* getuyght dat zy het bijten der *Scorpioenen* tegen staet. *Plinius* en *Isidorus* verhaelen van den *Diamant*, dat zy allerley vreesse wegh jaeght, en de tooversche konsten belet. Van 't *Corael* seyt *B. Anglicus*, dat het krachtigh is tegen des duyvels konsten en verscheyden spoocksels. En het kruyd *Squilla* of *Ajuyn*, is goed tegens de quaede gespensten of nachtgeesten: Want *Plinius* sprekende van dit kruyd, seyt dat *Pythagoras* getuyght, wannermen *Ajuyn* boven den ingangh van de deure hanght, dat daer door alle quaede geesten, dieder souden willen inkomen, worden verdreven. Van 't *Wesselken* dat ruyte in sijn mond draeght, daer van schrijven alle Natuerkondigers, dat het sich daer mede tegens den *Basilisc* en alle venij-

venijnige slangen , voorfiet. En dit is 't gevoelen van sommige Oude.

DIFESA CONTRA I PERICOLI.
Bescherminge tegens gevaer.

En jonge vrouwe die in haer rechter hand een bloot sweert hout , en aen de flincker arm een schild, daer een ysere vercken in staet.

Zy wort jongh geschildert , om dat de Iongheyt wacker en vaerdigh is , om sich tegens alle aenvallen te beschermen. Het swaerd en schild betoonen , datmen sich daer mede niet alleen moet beschermen , maer oock sijnen vyand aenvallen en beschaedigen. Het Rondas en Schild worden voor de Bescherminge genomen : en beelden de Egyptenaers daer mede een Man af, die voor alle laegen, gevaer, en allerley toevallen der fortuneyne, seecker was. En oversulx maelden zy het ysere Vercken daer in, om dat dit dier , soo haest als her eenige wilde beesten ruyckt , of geblaf der honden hoort , sich draeyt in een ronde klood , en treckt sijn snuyt en beenen in 't lijf , gelijk de schildpadden doen , sich keerende en draeyende, sulx dat, waer men 't oock aenroert , soo bevint men dat alle syden , met noodig tegenweer beset zijn, tot een schrick van die 't willen aengrijpen.

C O N T A G I O N E . Besmettinge.

En jonge, rancke, bleecke vrouwe, met slordige en gescheurde kleederen, van droeviger verwe: zy sal in de rechter hand houden een tack van een noote boom , en de flincker op een Basiliscus , die ter syden haer staet, met een wreet gelaet en seer straf gesicht. Op haer ander syde sal een Iongelingh zijn , die sich quijnende vertoont , en die kranck en half dood ter aerden leyt.

Contagium Besmettinge, komt van de Latijnen van *Contactu* , dat is , van aenraeckinge, overmits dieselve van d'een kranckheydt des lichaems in een ander overgaet.

De Besmettinge nae *Averrois* meeninge, is tweederley : te weten, de Mathematifche of Wiskonstige, en de Natuerlijcke. De eerste geschiet niet altijd tusschen twee lichaemen, maer nae de grootheyt der lichaemen,

sijnde het Wiskonstige nergens anders op, als op de buytenste vlackten of andere maeten. De tweede geschiet altijd tusschen twee lichaemen in een bestemde plaetse : andersins seyt men, dat die natuerlijcker wyse niet wort gevonden.

Willende dan de Besmettinge beschrijven, sullen wy seggen, dat het is een snoode en bedorvene hoedaenigheyt van sieckte, die welcke of door de locht, of van het eene lichaem in 't ander wort overgeset, en dese beschrijvinge wort by *Mercurialem* in 't xvii cap. van de koortse gestelt. Maer *Ioan. Baptistia Montanus* over het boeck *FEN* van *Avicenna* , die geeft daer van een volmaeckter stellinge , inhoudende de oorfaecke van de stoffe , van het wesen en van de wercklijcke kracht : seggende dat de Besmettinge een sieckte is, diewelcke gaet van 't eene lichaem in 't ander , 't zy door middel van aenraeckinge, of sonder middel, door de overeenkominge van de stoffe , of door de tegenstrijdigheyt van het deel van de form, door oorfaecke van de ontstellinge der hitte, diewelcke de vochtige deelen onbequaemlijck verteert.

Om nu hier van verklaringe te doen, soo segh ick, dat eene kranckheydt diewelcke sal gaen van 't eene lichaem in 't ander , van noode heeft, dat die geschiede door middel van eenige beweginge. En soo daer beweginge is , soo moeste wesen , eene van de viere, die van *Aristoteles* in sijne Natuerkonst worden verhaelt, te weten, of de bedervinge, of de vermeerdinge, of de veranderinge , of verplaetsinge. Daer is geen plaetslijcke beweginge , want men siet niet, datse sich van plaetse beweeght , daer is geen vermeerderende , want daer komt niet by , soo moet dan vast blijven datter is veranderinge en bedervinge : gaende altijd de veranderinge voor alle bedervinge, gelijk geseyt is, van 't eene lichaem in 't ander. Soo is 't dan noodigh, datter een *agens*, dat is een werckende, en een *patiens*, dat is een lijdende zy : te weeten , een deel 't welck aenroert, en een deel dat aengeroert wort. Het werckende deel is , waer uyt de Besmettinge vloeyt , en het lijdende is , 't welck de Besmettinge aenneemt : soo is 't dan noodigh dat de lijdende eenderleye kranckheydt of genegentheydt hebbe mette werckende. De aenroeringe

sonder middel, is die geene, dewelcke geschiet tusschen twee lichaemen, alsoo datter niet tusschen beyden komt, gelijcker in de Venus-sieckte of Pocken geschiet. Het aenroeren door middel, is, 't welck tusschen twee lichaemen geschiedt, door tusschen beyden kominge, van eenigh ander lichaem, gelijck als door middel van de locht twee lichaemen malkanderen raecken, soodanigh dat d'eene sijne kranckheydt overfet aen d'ander, want eerst lijdt de locht, diewelcke daer nae haere Besmettinge of sieckte in een vaster lichaem overdraecht. De voorseyde *Mercurialis* trachtende nae dese waerheyd, in d'aengerogene plaetse, seyt, dat de kranckheden, die door 't aenroeren gebeuren, geschieden, of door 't aenblaesen van den waessem, of door de vochtige aenraeckinge: en daerom is 't onmogelijck, dat vaste deelen, door onderlinge aenraeckinge konnen besmet worden. En dit is de oorsaecke, waerom de Minne-Besmettingen allerlicht overfetten, waer door naederhand een groote peste onstret: gelijck *Ficinus* over het griftmael van *Plato*, seyt. Maer hoe is 't doch mogelijck, dat een sijn straeltjen, of een luchtigh geestjen, of een aenblaefinge, of een kleyn weynigh bloets, van een seer be-minde vriendinne, soo strax met soodanigen snelheyt en kracht, den verlangenden Minnaer, soo schaedelijck magh quellen? De oorsaecke daer van is anders niet, als de aenblaefende waesem, en dat bloeyende bloed, 't welck vier eygenscapen heeft, te weeren, dat het klaer, dun, heet en foet is. Want het klare komt met de oogen des Minnaers over een, lockende en lief kofende den selven soodanigh, dat hy daer door seer vierigh wort getrocken. En om dat het sijn is, soo vlieght het snellijck in de ingewanden, en komt sich door de aderen en slaghe-aderen te verspreyden, en soo door 't geheele lichaem, werckende krachtighlijcken door de hitte, bewegendé daer door met geweld den Minnaer, soodaenigh, dat hy in des selfs Natuere wordt herschept; 't welck *Lucretius* seer wel aenroert:

De soete Venus sloock in 't hert,

Daer op volghet kille soegh en smert.

Aengesien dit met de foetigheyt voedet en smaeck geeft aen de ingewanden, soo komt daer door, dat, wie met soodaenigen

quellinge wort geplaecht, te gelijck ge-neughte en smerte in sich gevoelt: en dit overmits de klaerigheyt en foetigheyt van het vochte en bloeyende bloed van de be-minde, en dat door de hertigheyt en dun-nigheyt. 't Is dan noodigh te doen 't geen *Lucretius* seghet:

Drijf wegh de beelden van de Min,

En keer dan elders urwen sin;

Van 't voetsel daer de Min by leeft,

Siet dat ghy daer voor schrickt en beeft.

Maer laet ons weder tot *Mercurialem* keeren, dieselve seit, dat de vochtigheden, (alhoewel die ons quaede en crancke hoedanigheden konnen aensetten,) soo is 't oock noodigh, datse dese twee hoedaenigheden moeten hebben, te weeten, datse moeten op de vlakcke van 't lichaem, en daer by tacy en lijmachtigh zijn, gelijck *Aristot.* en *Alexander* verhaelen: en door dese oorsaecke, set sich het schurft of de ruydigheyt seer licht van 't eene lichaem over in 't ander. Maer waer door zijn dan de inwendige sieckten besmetlijck als de teeringe, de quaedaerdige koortsen en andere? door 't middel van de dampen, en door het in en uyt asemen, waer door lichtelijck de inwendige gedeelten van de longe &c. aengefteken, en 't naeby-wesende lichaem medegedeelt werden. Maer daer mede wort niet geseyt, dat de Peste en de Besmettinge een dingh is. Want de Peste is een algemeen quaed. Waer by men moet verstaen datter eenige sieckten zijn, die *Sporadici*, dat is, die verspreyt, en andere, die algemeen zijn. De verspreyde zijn, wanneer verscheyden sieckten verscheyden volckeren en menschen overvallen. De gemeene zijn van tweederley slaghe, de eerste worden van de Griecken *Endimii*, en van de Latijnen *Inquillini*, dat is, inwoonende, geheeten, en zijn gemeen onder alle, maer gemeensae-mer onder het eene volck of natie als onder het ander. De tweede slaghe worden *Epidemii* genaemt, en zijn gemeen aen alle menschen, en van die soorte is de Peste: in wiens tijd, de menschen door eene verborgene kracht ontsteken worden, sulx dat zy haer nimmer vertoont, dan wanneer

De locht ontfleeckt het kooen land,

't Geboomt en watter is geplant,

En dringht oock door de leden heen,

En brenghet den Dood met veel geveen:

gelijck

gelijck de E. Vader *Alexander* tegen de Star-
reraeders seyt.

Maer om te keeren totte beschrijvinge,
soo is ons noodigh de gelijkheyt van de
stoffe, en d'ongelijkheyt van de form of
gedaente. Want nadien het werck geschiet
door middel van tegenstrijdigheyt en onge-
lijkheyt, en overmits 't een tegenstrijdige
't ander niet aenneemt, soo moeter noot-
wendigh eenigh onderwerp wesen, dat dese
tegenstrijdigheyt aenneemt. En dit is de
stoffe, die so wel 't eene als 't ander lichaem
gemeen is, waer uyt het werckende begin-
sel van dese verdervinge getrocken wordt:
En van dese beweginge, diewelcke is de te-
genstrijdige vervuylende gestaltenisse van
het ontfteken lichaem, dat de Besmettinge
wil vorderen, en het lijdende beginsel, dat is
de stoffe van het vervuylde lichaem, 't welck
bequaem is om de verdorven tegen-vorm,
aen te nemen. Maer laet ons sien hoe de ver-
anderinge noodigh is in dese Besmettinge.
Het is een klare saecke onder de Philoso-
phen, dat de veranderinge gaet voor alle
vervuylinge of verrottinge. En de verande-
ringe geschiet in de hoedaenigheyt, soo sal
het dan verwarminge zijn, diewelcke ge-
schiet door 't middel van haer wercktuigh,
't welck is de hitte, diewelcke gewelt doet
aen het vochte en drooge, diewelcke lijdende
hoedaenigheden zijn, en dieselve vol-
maeckte noch kooctse niet t'eene-mael.
En hierom seyt men, dat wanneer de lijdende
deelen de werckende overmeesteren, dat
daer uyt de verrottinge voortkomt. Want
alsoo dickwils de warmte te swack is, dat
zy 't vochte niet kan overwinnen, en datter
te groote overvloed van vochtigheyt is, al-
soo geschiet eene medewerckinge, gelijck
Aristoteles dieselve noemt, waer op aldan de
verrottinge volght. En dit kan t'saemen kom-
men in de twee manieren van koken, soo
in 't sieden als in 't braeden. Waer door wy
sien, dat dingen die een uytnemende warm-
te hebben, niet verrotten, maer verdrogen.
En hier van hebben wy een voordaed van 't
geen men seyt, datter onder het derde *clima*
of derde gelegentheyt des aerdbodems, te
weeten in Arabien eenige plaetsen zijn, nae
by de Zee die vol sands zijn, door de welcke,
als wanneer de kooplyden naer 't Oos-
ten reyfende, en soo van de hitte van 't sand,

als door den brand der Sonne, in die plaetse
komen te sterven, soo verdroogen zy door
de brandende straelen der Sonne, soodanigh,
dat zy al haer vochtigheyt verliefende, de
Mumie, soo men hout, daer uyt genaeckt
wort, diewelcke nimmermeer verrot, en die
daer nae in onse landen wort overgebracht.
Iae wy weeten dat oock, door de groote
koude, veele dingen niet vervuylen of ver-
rotten: Waer over wy sien dat de geene,
diewelcke in de geberghen van *S. Bernard* in
Vranckrijck sterven, veele Iaeren in haer
wesen blyven, sonder datse verderven. Tot
nu toe hebben wy de Besmettinge verklaert,
en waer die van daen komt; nu gebreecker
alleen dat wy de beeldenisse uytleggen.
Iong wortse dan geschildert, overmits de
Ieughd, door den overvloed en hette des
bloeds, veel meer brands in sich heeft,
't welck kracht heeft om ranck en dun te
maecken, en tot sich te trecken, en die by
gevolgh, groot behulp doet aen de oor-
saecke van de stoffe, en van de werckende
kracht: te meer, alsoo de jonge luyden veel
lichter de besmettinge aen nemen, om haere
ongeregeltheyt en kleyne forge die zy voor
haer leven draegen.

Bleek en ranck is zy, om de seer quaede
Besmettelijcke sieckte uyt te drucken, die
den Mensch allenskens uyt teert: waer on-
der zijn de Pocken of Venus sieckte, de Tee-
ringe, Lazary en veele andere.

Haer kleed is gescheurt, door 't groot
ongemack, dat ter oorsaecke van dese be-
smettinge daer uyt spruyt, 't welck den Men-
sche ten laesten in groote armoede brenghet,
gelijck het droevigh kleed te kennen geeft,
't welck in dese gelegentheyt geen vrolijck-
heyt kan aenbrengen, maer dickwils volgh-
ter den doot nae.

Zy hout een tack van een Note-boom,
wesende dieselve met haere schaduwe be-
smettelijck, gelijck *Plinius* seyt in 't XVII
boek: volgende daer in de *Tasso* in *Narbona*,
die nae 't getuyghnis van *Dioscorides*, soo scha-
delijck is, dat wie daer onder slaept of on-
der haere schadu gaet sitten, swaerlijck ont-
stelt wort, gelijck *Fernelius* in de verborgen
oorsaecken, dit selve mede van den Note-
boom getuyghet, als mede *Ovidius*, die daer
seyt, datse op den uytersten kant word ge-
stelt, op datse het gesaeyde geen schaede

fouden doen. Dies hy voorder van den Noteboom aldus singht :

Ick neutboom, eylaes! stae aen den wegh verstroyt,

En word van 't gaende volck met steenen noch gegoyt.

De Basilisc, gelijk men schrijft, is een secker slag van Slangen, waer van niet alleen het geblas, maer oock het gesicht en het sijflen befmetlijck is: en de dieren diewelcke van haer vergift gedoot zijn, worden van d'andere dieren niet aen geraeckt, hoe vraetigh en gulsigh die oock fouden mogen wesen: en soo zy dieselve, door den grooten honger, komen aen te raecken, soo steruen die terstont. Waer over de Basiliscus, van alle andere dieren, hoe vergiftigh die oock fouden mogen wesen, geschouwt wort: alle andere dieren, door haer venijn, overtreffende; gelijk *Aëtius* en *Plinius* verhaelen.

De bleecke rancke en half doode Ionghman wortter gestelt, om redenen boven verhaelt, gelijk mede het lichaem dat de Besmettinge ontfanght, en die geene, die hem dieselve overset.

TREGUA. Bestant of Stillestant des Oorloghs, van den Heere *Giov. Zaratho Castellini*.

En vrouwe die midden in een stille Zee, op een eylandeken sit, boven een hoop toegebonden spieffen, of ander krijgshgereetschap. Zy sul voor de borst gewapent zijn als *Bellona*, met een stormhoed op de rechter knie, en de rechter hand daer boven op, waer mede zy een stock vast hout, alwaer dese twee visschen, als de Zeehoeck en de Harder, te siemen verbonden zijn. Mette sincker hand hout zy een katte en een hond aen een touw vast, die stille en vreedsaem by malkanderen sitten.

Marcus Varro bepaelt het Bestant op tweederley maniere: de Stilltant des Oorloghs, seyt hy, is een leger-vrede van weynigh dagen, of het Bestant is een verpoosinge van den krijg; welcke bepaelingen *A. Gellius* niet behaegen, maer hem behaegen veel liever korte en soete beschrijvingen, als volmaeckte bepaelingen: en soo veele als het tweede aengaet, seyt hy dat het meer aengenaem, als klaerlijck bepaelt is. Om dat de Griecten seggen, dat het woort *Ecechiria* bediet, datmen de handen moet te huys

houden; want men magh dan niet vechten. Soo veele het eerste belanght, seyt hy, datse geen vrede kan worden genaemt, om dat de oorlogh noch op haere vrye voeten staet,



alhoewel de daedlijckheden ophouden. Men kan 't oock geen legervrede heeten, of die in 't veld gemaect is, of in de beschanfingen of hutten der soldaeten, want men maectse oock buyten 't veld en buyten de hutten der soldaeten; Zy is oock niet van weynigh dagen, maer oock van maenden. *Livius* verhaelt in 't x boeck dat de Romeynen drie maenden stillestant aen die van *Carthago* hebben gegeven, en ses maenden aen den tyran *Nabides* van Lacedemonien. *Quadrizianus* seyt oock in 't eerste van sijne laerboecken, dat *Cajus Pontius Samnitus* van den Romeynschen Dictator een Stilltant verfochte van ses uren, sulx dat de Stilltant, gelijk *Varro* seyt, niet altijd is van seckere dagen, maer oock van secker uren en maenden. Men leeft oock in *T. Livius*, dat *Perugia*, *Corntona* en *Arzzo*, die als hoofden van *Toscana* waeren, verfoeckende vrede vanden Romeynen, haer een Bestant is toegelaeten van 30 laeren. En foodaenigh Bestant van 30 laeren

Iaeren is van de Athenienfers met die van Lacedemon gemaect, als wanneer Eubea hadden t'ondergebracht. Diefelve *Livius* verhaelt, dat van de Romeynen aen die Vejetanen een stillestant van 20 en 40 Iaeren was toegelaeten; noch verhaelt hy, dat de Vejetanen gefanten nae Romen fonden, en maecten een stillestant van hondert Iaeren, gelijk aen *Cerus* oock een stillestant van hondert Iaeren was vergunt. Wefende dan het Bestand van uren, dagen, maenden, jaeren, van korte of lange tijd, soo kan men seggen, dat de stillestant is eene overeenkominge van de opschorsinge der wapenen, voor een sekere bepaelde tijd. Men moet oock de beschrijvinge niet naelaeten, waer in de voorwaarden van den stillestant begrepen worden, want daer in wort seeckerheit gegeven aen de saecke en aen de personen, terwyl noch het verschil niet geeyndicht is. De afkomst van 't woord Stillestant of Bestand is klaer, want soo lange het verbond en de handelinghe duert, houtmen op van oorlogen, tot de tijt van 't verdragh toe.

De vinder van den Stillestant, nae dat *Plinius* in 't VII boecks LVI cap. seyt, is geweest *Licanor*, en *Theseus* van de verbonden. De Rechters soo wel van den Stillestant als van de Verbonden, waeren de *Feciales* of Heerhouten. Maer ick ben van gevoelen, dat de eerste die den Stillestant voorgestelt heeft, geweest is *Priamus* Koningh der Trojanen, diewelcke nae een doodlijcke slaghe tegens den Griecken gehouden, sijnen Gesante font aen *Agamemnon*, Veldoverste der Griecken, om Stillestant te maken, ten eynde een yder sijne dooden mocht verbranden, gelijk *Homerus* in sijn VII *Iliad.* verhaelt, als datmen *Idaeus* soude senden, om de dooden te verbranden, maer datmen daer nae wederom soude vechten, om te sien by wien de overwinninge soude blyven. Welcke Stillestant by *Agamemnon* wierde aengenomen, en den scepter ten Hemel keerende, swoer hy dat hy dien Stillestant onverbreecklijck wilde houden. Het onderscheydt tusschen *Fœdus* Verbont, en *Inducie* Stillestant, is groot, want men maect Stillestant voor een korte of lange tijt; maer *Fœdus* is een ewigh Verbont van vrede en vriendschap.

Zy sit op een Eylandeken in 't midden van een stille Zee, om te betoonen, dat ter-

wyl de Stillestant duert, de Zee oock stille is, maer niet altijt, want zy barst in 't eynde uyt tot storm en onweder: en gelijk, wanneer het onweer ophout, men seeckerlijck midden in Zee magh vaeren, also maghmen oock wanneer het onweder van de wapenen ophout, soo lange de Stillestant geduert, veyligh en in 't midden van des vyands landen vaeren en trecken.

Zy sit op een hoop toegebonden spieffen, want alhoewel de wapenen in den tijt van den Stillestant, rusten en wegh geleyt worden, soo ontgortmen dieselve wederom als die ten eynde is, en staet dan de krijgh weder op sijn vrye voeten.

Zy heeft den borst gewapent als *Bellona*, om dat het volck ten tijde van Stillestant de forge van den oorlogh noch in de borst leyt, alhoewel men van de wapenen ophout.

Zy hout al sittende den stormhoed op de knie, en niet op 't hooft, om ten meesten deel, de ruste uyt te drucken, die men heeft ten tijde van den Stillestant, en zy heeft den hand daer op, om te vertoonen, datse vaerdigh is, den Stillestant geeyndicht zijnde, die wederom op 't hooft te stellen.

De Zeefnoeck en de Harder, zijn een beeld van den Stillestant, want dieselve vischen, alhoewelse doodlijcke vyanden zijn, plachten niet te min op eenen seeckeren tijt te vergaederen, gelijk de Natuerschrijvers verhaelen, en daarom zijns oock om de spieffe gehangen, om te vertoonen, dat door de overeenkominge van den Stillestant, de partyen verbonden zijn, om vereenicht te blijven, sonder een ander te beschadigen, wesende niet geoorloft, yemant hinder of gewelt te doen, en de roede van vrede te breecken, te weeten, de wet des Bestants, want wie het Bestand breeckt, doet gewelt aen het Recht der volckeren, gelijk *T. Livius* in sijn XL boeck verhaelt, houdende die voor bedriegers. De Veldheer, seyt hy, gaet by alle toegangen, en vermaent den krijgshuyden, haer den haet met alle prickelingen inscherpende, en het bedroghe der Vyanden verwijtende, dat zy Vrede versocht hebbende, haer Stillestant was vergunt, en dat zy ten tijde van den Stillestant, tegens het Recht der Volckeren waeren gekomen, om het Leger te bespringen.

De Carthaginefers waeren bedrieghlijck, die den eersten Stillestant tegens de Romeynen hebben geschonden, die op een dach nae uyt

nyet was, als *Livius* in 't xx boeck verhaelt. Bedrieghlyck waren de *Longobarden*, die onder de regeeringe van *Mauritius* den Stillestant, in Italien, dickwils braecken. Bedrieghlyck waeren de *Thraciers*, diewelcke van de *Beotiers* by het moras *Copaide* overwonnen zijnde, vluchteden in *Helicon*, en maeckten Bestant metten *Beotiers* voor vijf dagen, gelijk *Suidas* verhaelt, in welcken tijd, de *Beotiers*, met opsetten raede, daer uytſcheyden, verſeekert zijnde van de overwinninge en van den Stillstand, en terwijl zy aen *Minerva Itonia* offerden en haere gaſtmaelen hielden, als *Pollionus* ſeyt, zijn zy by nachte, vanden *Thraciers*, beſprongen, ten deele doodgeſlagen, en ten deele levendigh gevangen. De *Beotiers* klagende aen haere vyanden, van dat zy den ſtiltand hadden geſchent, ſoo antwoorden de *Thraciers*, dat zy Bestant hadden gemaect van dagen en niet van nachten. Met groote redenen worden deſe van *Cicero* beſtraft in 't eerſte boeck van ſijne Burger-plichten, om dat zy onder eene quaedaerdige en liſtige nytlegginge vande Wet onrecht deden: gelijk die gene, diewelcke met ſijnen vyand voor 30 dagen Bestant hadde gemaect, by nachte quam en verwoeſtede de velden, ſeggende dat hy Bestant van dagen en niet van nachten, hadde gemaect.

Om beter de verbintenisse dieder in den Trefves of Stilltand wort gemaect aen te wijsen, ſoo hebben wy een Hond en een Katte te ſaemen gebonden, om dat het Verbondt van 't Beſtandt, de gemoederen der vyanden en der tegenſtrevige, te ſaemen koppelt, die alſdan in tijde van Bestant ruſten, en in vrede blyven. Maer dieſelve geeyndicht zijnde, ſoo zijnſe als de Honden en Katten, die wel dickwils te ſaemen zijn vereenight, maer in korter tijt daer nae mal-kanderen wederom plochayren.

T R E G U A. *Bestant des Oorloghs.* Nae de beſchryvinge van den E. Heere Droſſart
P. C. H O O F T.

HY maelde het Bestant een ſtarige vrouwe, die ſeer treflijck was geciert, hebbende in haere rechter hand een ſwaerd, dat in de ſcheede was verſegelt, mette ſegelen van den Koningh van Hiſpanien, en van de Staeten der Vereenighde Landen, alwaer

rantom was geſchreven, *ad duodecim annos*, dat is: voor twaelf laeren. In de ſlinker hand hadſe een keeren, waer aen de Krijghs-God *Mars* was vaſt gebonden, die al ſchoorvoetende volghde, en achter hem een hoop geboeyde krijghsluyden, die de trompen der muſketten en 't ſpits der ſpieſſen ter aerde keerden. Zy ſat op een affuyt, daer een kartouw, ſpieſſen, muſketten, trommels en andere krijghswapenen op laegen. Aen haere ſyde ſat de Diſcipline of tucht, en aen haer rechter ſyde *Proſperitas* of Voorſpoet. Onder den waegen laegen vertreeden *Licentia* ongebondenheyt, en *Calamitas* ellende. *Henricus I V* Koningh in Vranckrijck, hielp den wagen door 't aenroeren der voorſte raeders, op den gangh. *Jacobus V I* Koningh van Groot-Britannien beweegde de achterſte: beyde bevorderaers deſer handlinge. *Pater Jan Ney* ſat op den wagen met den toom in der hand en mende de paerden. Op 't eene paerd ſat *Albertus*, Hertogh van Ooſtenrijck en van Brabant, en op 't ander paerd *Iſabella Clara Eugenia*, des Hertoghs Huysvrouw, en des Koninghs ſuſter, Stadthouders des Konings. De paerden wierden aen de toomen geleyt van *Amor Patrie*, dat is van Lands Liefde, en van *Modestia* Zeedigheyt: *Suſpicio*, dat is quaed vermoeden, en *Cura* de Sorge, hingen aen den wagen. Recht tegen de paerden over, ſat een ſchoone Maeghd onder een heerlijcke Zetel, en vertoonde de Landen, die noch onder des Koninghs gebiet ſtonden, en boven haer de wapenen van *Burgundien*; ter ſyden haer hingen de wapenen van yder Provincie, en daer voor ſtont *Philippus III* Koningh van Hiſpanien met een kroone en ſcepter cierlijck uytgebeelt, en onder ſijn ſlinker hand op der aerde had hy een ſchildt, daer in ſijne wapenen wierden vertoont. Aen des Koninghs ſlinker ſyde ſtont *Ambroſius Spinola*, zijnde ſijn Veldoverſte. Aen d'ander ſyde, ſat mede de Maeghd der Vereenighde Nederlanden in een ſchoone Zee-tel, en boven haer hing het wapen der Vereenighde Staeten, en ter ſyden de wapenen der beſondere Landſchappen. Aen haere rechter hand vertoonden ſich eenige gryſe Mannen, als Staeten derſelve Landen, en aen de ſlinker ſyde ſtont *Mauritius* van *Nassau* als Veldoverſte der Vereenighde Staeten, die ſijn rechter hand op 't geveſt van ſijn rapier

rapier hiel, en sijn slijcker op een schild, daer sijne wapenen in stonden. In de locht ver-
toonde sich *Mars*, die sijn bloedige koets
verlaetende, *Venus* op de haere lieflijck quam
omarmen, daer *Cupido* den wagen mennende,
die van treck-beckende duyfkens wierde
voortgerocken. En blies voorts de twee-
rongige *Fama* met haere Trompetten dese
blyde maere, aen de geheele Werelt over.

V E N U S T A. Bevalligheyt, Aerdigheyt. van den
Heere *Giou. Zaratino Castellini*.



Een schoone *Nymph* van bevalligh opsicht,
gekleet in weerschijs, met een riem om-
gort, alwaer rontom *Cupido* met syne brand-
dende sackels, mette gevleugelde Slange-
staff van *Mercurius* geborduyrt is, draegende
in de rechter hand een *Helichrisus*, of een
klaere goud-geele bloeme, en in de slijcker
hand het vogeltjen *singe*, by den Grieken
alsoo genaemt.

Bevallicheyd is een seeckere aerdigheyt,
die een volmaecte sauce torte schoonheyt
brenghet: Want alle schoone luyden zijn niet
bevalligh. *Suetonius* beschrijvende het maeck-
fel van *Claudius Nero*, maectt een onderscheyt

tusschen schoonheyt en Bevalligheyt, seggen-
de: *Hy was schoonder als bevalligh van opsicht. Ca-*
tullus vergelijckende *Quintia* met sijn beminde
Lesbia, laet wel toe dat *Quintia* schoon was,
maer niet geheel schoon, want zy hadde
geen Bevalligheyt: Maer hy bewijst, dat sijn
Lesbia geheel schoon was, want zy hadde alle
Bevalligheyt, daer van hy aldus singht:

Een yder acht Quintijntjen schoon,

Doch ick stelt op een ander toon :

Maer daese is gestreckt en blanck,

Van schoon geluct en sier van ganck,

Voorwaer hier in geen schoonheyt leyt,

Maer schoonheyt is bevalligheyt.

Zy heeft beval, noch sout, noch aert,

Dies acht ick haer geen boone waert :

Maer Lisabet dat geestigh dier,

Die rooft der vrouwen schoonste cier.

uyt welck gedicht besloten wert, dat bo-
ven de welgemaectheyt van een groot en
blanck lichaem, de Bevalligheyt ten hoogh-
sten noodigh is. En dat selve bewijst *Catullus*
niet soo seer in 't woord *Venustas* of Beval-
ligheyt, als in 't woord *mica salis*, dat is, een
kruymken fouts: te weten, om dat *Quintia*
onlapigh en ongefouten was, hebbende noch
Aerdigheyt, noch Bevalligheyt. Waer over
Alexander Guarimus seyt, *gelijck de spijse sonder sout*
onaengenaem is, alsoo konde Quintia, al is 't datse langh
en blanck was, niet schoon wesen, sonder Bevalligheyt :
't welck anders niet is als een seeckere Aer-
digheyt, gelijck dieselve schrijver in 't selve
gedicht seyt, het schijnt dat Lesbia de Bevalligheyt
van alle vrouwen gerooft heeft, overmits alle aerdigheyt
en geestigheyt in haer alleen uytblonck : Op de ma-
niere van *Zeuxis* de Schilder, diewelcke aen
die van *Agrigenten* in *Sicilien*, om *Juno Laci-*
nia uyt te beelden, soo sochte hy de aller-
schoonste schoonheyt, van de allerschoonste
en bevallighste Maeghdekens uyt, die hy
kost vinden. 't Selve wort van den Poëet
Lucretius uytgedrukt, diewelcke de Beval-
ligheyt en Aerdigheyt een suyver sout
noemt, seggende dat kleyne *Pumilio*, is vol
liefdekens en geheel sout van zeeden. Wil-
lende seggen, dat aen soodanigen *Vryer*, die
van de Liefde verblint was, een kleyn, kort
Meyfken, hem scheen eene van de *Charites*
of Liefdekens, en eene van de *Gratien* of
Danck-Goddinneken te zijn: welcke gratie
of aerdigheyt, van veele Schrijvers onder
het sout is begrepen. Want Aerdigheyt en

G

Beval-

Bevalligheyt is de fauce van de schoonheyt, gelijk het fout van de spijfe is, als *Plutarchus* feyt. Om dese oorfaecke moet de schoonheyt van een Vrouwe niet onbevallick, maer aengenaem zijn; en om de gemoederen te bewegen, wortfe gefouten genaemt. En daerom verfiertmen, dat *Venus*, die gehouden wort een Goddinne van de schoonheyt, uytter Zee, dat is, uyt het fout gebooren is. Sulx dat de Bevalligheyt, die *Catullus* het fout en de *Veneres* noemt, niet anders zijn als de geestigheyt en de Bevalligheyt, een woort dat van *Venus* heertkomt, want *Cicero* feyt, dat *Venus* van *Venus* is voortgesproten. Daerom feyt *Catullus* dat *Lesbia* hadde gerooft alle de *Veneres*, dat is alle de geestigheyt en Bevalligheyt. Want *Venus*, als Goddinne van de schoonheyt, en het hoofd van de Bevalligheyt, hadde boven de volmaecte schoonheyt des lichaems, alle aerdigheyt en geestigheyt, die in een volmaect bevalligh Mensch vereyscht worden. Want Bevalligheyt bestaet voornaemlijck in twee besondere gaeven: in de aengenaemheyt van 't aensien, en in de lieflijckheyt van de stemme. 't Aensien bestaet in de aengenaeme en vriendlijcke verwe, in de lieflijcke en hofflijcke beweginge, in de soete lagh, en in 't vrolijck opsicht. De stemme bestaet in 't bevallijck spreecken, waer in besonderlijck een sapige soutigheyt van Wijsheyt vereyscht wort, in geneughlijck, en om soo te seggen, als een Engel te spreken. En derhalven leynt *Quintilianus*, Bevallijckheyt is al 't geene dat met eene seeckere aerdigheyt en lieflijckheyt gefeyt wort: En hy getuyght van *Isoocrates*, dat dieselve alle de bevalligheden van 't welspreecken is naegevolght. Van gelijcken doet oock *Petrarcha* doorgaens in 't ontwerp van sijne beminde *Laura*, daer hy haere Bevalligheyt, soodaenigh afinaelt, dat zy oock den verstoorden *Iupiter* lichtlijck soude hebben konnen bewegen, daer van hy aldus singht:

*So haest als zy my wierd gewaer,
Doen trafe my soo geestigh naer,
Schoon Iupiter vol gramschap was,
Het korfel hoofd vergingh hem ras,
Hy smeet den blixem uytter hand,
En rasekte door haer Liesel in brand.*

In welck gedicht, gelijk hy in meer andere dichten doet, siet hy op haer blanck

aengesicht, op de blonde hoofdhayren, op de bruyne winckbrauwen, op den glants der oogen, op de wittigheyt der tanden, op het korael van de lippen, &c. al te saemen verwen, diewelcke geestigheyt en Bevalligheyt aenbrengen, wanneer dieselve met een gemaecte gelijkmaetigheyt in een persoon (al gelijk) werden bevonden. Hy let op haer gangh en op haer gesicht, op haer aengenaem spreecken en vriendlijcke lach, als mede op haere geestige trett en 't bewegen van haere voeten. In dese deelen dan, in de verwe, in de beweginge, in de lach, in 't gesicht, en in het spreecken bestaet de Bevalligheyt. En daerom hebben wy haer in weerschijn gekleet, dat van veele verwen is te saemen gefet, om de veranderingen der bevalligheden, die in een schoon voorwerp sel van een volmaecte schoonheydt worden vereyscht. Want nae des Platonischen *Ficini* meeninge, is de schoonheyt een seeckere geestigheyt en aerdigheyt, diewelcke veeltijts in 't besonder heertkomt van eenigh oproncksel en fraejicheyt van veele dingen, en die is van drierleye slagh: ten eersten soo wort door 't vercierfel van veele deughden, de Bevalligheyt in de gemoederen gebracht, ten tweeden komt door de overeenstemminge en gelijkmaetigheyt van de verwen en trekken de Bevalligheyt en geestigheyt aen 't lichaam: ten derden soo spruyt de Bevalligheyt en geestigheyt seer dapper door de lieflijckheyt van de stemme, en door de soete gelijk-klinckende woorden: Sulx, dat dese drie voor de schoonheyt van 't gemoed, van 't lichaam, en van de stemme gehouden werden.

De schoonheyt van 't gemoed verheught sich door de sinnen, de schoonheyt des lichaems door de oogen, de schoonheyt van de stemme door de ooren. Waer over dieselve *Ficinus* feyt, dese Bevalligheyt is schoon die 't gemoed door de sinnen en door 't gesicht en 't gehoor beweegt en aenloekt. Waer uyt wy dit eygentlijck belluyten, dat de schoonheyt in dese drie dingen bestaet, en dat dese drie met een ander te saemen vereenight, de geestigheyt en Bevalligheyt maecken, gelijk *Petrarcha* daer van wyder singt, noemende deughd en eere, de schoonheyt des gemoeds, die in de gemoederen de Bevalligheyt veroorsaect. Wildy de schoonheyt sien in de geestige beweginge?

weginge? Siet de aerdigheyt van 't lichaem. De foete redenen? hoort de lieflijkheyt van de stemme. Siet, seyt *Petrarcha*, hoe lieflijk heeftse my 't herte verstrickt, ontroert, aengelockt, en treckt het gemoed, door de sinnen, door 't oogh en door 't gehoor.

De aengenaeme Bevalligheyt seyt *Plato* in sijne wetten, past den Vrouwen alderbest: waer uyt het komt dat *Cicero* in 't eerste boeck van de Burgerplichten seyt, *Wy moeten een Vrouwelijke bevalligheyt en een Manhaftige achtbaerheyt volgen*, Sullen wy meenen, *Dat Bevalligheyt een Vrouwelijke saecke is, en dat waerdigheyt en dapperheyt den mannen past?* Doch 't is te gelooven, dat dit te verstaen is, van een seeckere verwijfde sachtigheyt, saertheyt en vrouwelijke zeedigheyt: niet dat de Bevalligheyt en aengenaemheyt een Man qualijck past, want een Man sonder geestigheyt is onbevalligh, en naer 't gemeen praetjen soo sal de Man *Acharis*, altijd, als een ydel spreuckjen, in alle Mans mond zijn. *Acharis* wort genomen voor een Man sonder Bevalligheyt, want aerdigheyt en geestigheyt maecten den Man aengenaem en vrolijck, hoe lelijck hy oock magh wesen. *Vlysses* was lelijck, niet te min bemachtigde hy door sijne Bevalligheyt en foete overredinge de gemoederen van alle de Grieken: lae hy kost oock, door sijne aengenaeme welsprekentheyt, de Goddinnen op hem doen verlieven, gelijk *Ovidius* seyt. *Quintus Roscius* de Comedi of Tonneelspeelder, was scheel en lelijck van aengesicht, dies hy om sijne lelijckheyt te bedecken, de eerste was die met een momaensicht op 't tonneel quam, gelijk *C. Rhodiginus* seyt: Maer 't volck wilde hem liever sonder mafke sien en hooren, want behalven sijne foete uytspreeck, soo hadde hy noch een sonderlinge geestigheyt en bevalligheyt, soo wel in de beweginge als in de handelinge, door verscheyden genegentheden geestigh, en door 't gesicht, uyt te drucken. Hier siet men hoe de Bevalligheyt in een lelijck Man aengenaem is, en hoe veel te meer false zijn in een schoon Man. Wie sal dan seggen dat de Bevalligheyt een Man niet wel past, ten waere dat men een al te verwijfde Bevalligheyt meende: Maer een Manhafte dieder in *Panigarola* gesien is, is te prijfen, diewelcke neffens de schoonheyt des lichaems, foodaenige Bevalligheyt in 't soet sprecken hadde

vergefelschapt, dat oock luyden van den morgen af totten avond toe, sonder eeren of drincken souden gestaen hebben, om de spijsse van sijne welspreekentheyt te genieten: En wy hebben meer als vier reysen gesien, dat *Tasso* by 't tonneel stont, den mond open vergetende, sonder sich eenighsins te bewegen. Krachten voorwaer, van Bevalligheyt en geestigheyt, die den Mensch be- tooveren en de gemoederen wegh rucken. Insgelijx bleef oock het gemoed van *Alcebiades* alsoo begoochelt, door 't sprecken van *Socrates*, hoe slordigh en lelijck hy oock was, dat hy seyde meer soetigheyt te hebben in de woorden van *Socrates*, als in de foete en lieflijke gesangen van *Marsias* en *Olympius*, vermaerde Musiciens, soo geweldigh en krachtigh was de aengenaemheyt in sijne woorden en geberden. Welcke geestigheyt van alle Redenaers genoegh wort aengepresen, niet alleen door de foetaerdigheyt in 't sprecken, maer oock in de Bevalligheyt van 't gesicht: En soo veel de perfoone belanght, isse in een Man prijslijck. *Plutarchus* roemt het bevallige opsicht van *Pompejus*, dat vol zeedigheyt en beleeftheyt was, waer door hy oock sijne redenen aengenaem maecte, en dat in hem alle de Bevalligheden en aerdigheden met een staetigheyt en beleeftheyt waeren te saemen gevoeght: en dat in de kracht en in de bloem van sijne Jaeren in hem een Koninghlijke Majesteit uytblonck. *Suetonius* prees in *Augustus* de schoonheyt en Bevalligheyt van sijne tegenwoordigheyt, en dat dieselve, in alle trappen van sijne Jaeren, geestigh was.

Van dusdaenige volmaecte Bevalligheyt roemen oock de Grieken dat haere *Alcebiades* geweest is, en *M. T. Cicero* prijft foodaenigen opsicht dat te gelijk Achtbaerheyt en Bevalligheyt aenbrenght. Overfulx is de Bevalligheyt in een Man prijslijck. Van de Vrouwen spreck ick niet, maer ick wilde liever eene Maegd vryen die so heel schoon niet was, nochtans deughdzaam, geestigh en aengenaem in 't sprecken en ommegeen, en lustigh op den tret, als eene die seer schoon van aengesicht was, doch sonder Bevalligheyt, sonder deughd, een boerin in 't verkeeren, logh in 't gaen, en ongesfouten in 't sprecken.

Wy hebben dese beeldnisse met het gor-

del van *Venus* opgeschort, dat by de Grieken *Cestum* of *Baltus* geheeten is, 't welck *Venus*, Moeder van alle schoonheyt en geestigheyt plagh te draegen, om bevalligh te zijn, en dat selve hadde sulcken kracht in de Minneverstooringen, dat het oock den verstoorden en rasenden *Mars* konde stillen, en *Iuno* die 't selve van *Venus* hadde geleent, konde daer mede den donderenden blixem-draeger *Iupiter* te vreden stellen. Waer over oock *Martialis* soetelijck scherft, willende *Iulia* prijzen over haere geestigheyt en Bevalligheyt, seyt, dat *Iuno* en *Venus* te gelijk, van haer het gordel souden moeten bidden. Dit kostelijck gordel is van *Homerus* beschreven, dat het seer konstigh met de naelde was geborduyrt, waer in dat alle aenlockingen waeren, te weten, de Liefde en het verlangen, de 't suemenspraeck, de soetvloeyende reden die 't gemoed der *Wijzen* verstrickt. Dit was haer in de hand gegeven, en tot haer geseyt, *Nemt dit gordel, dat wonderlijck geweven is, en druckt dat om urwe syden, want daer zijn alle dingen in gemaect, en gelooft dat het u niet onmogelijck sal wesen uyt te voeren, al 't geene ghy sult begeeren.* Hier uyt blijkt nae 't getuyghnis van *Homerus*, dat in dit gordel mette naelde geborduyrt waeren, de Liefde, het verlangen, en de soetvloeyende en aengenaeme welsprekentheyt.

De Liefde hebben wy gemaelt op de gewoonlijcke maniere van een gevleugelt Ionghskan, en 't verlangen door den brandenden sackel: 't welck die geene zijn, die op de maniere als een brandende toortse, 't hert der Minnaers gestaedigh doet ontvoecken. De soete en lieflijke welsprekentheyt wort door den staf van *Mercurius* uytgebeeld, dewijl de oude Poëten *Mercurium* voor een Vader van de Welsprekentheyt en 't hoofd van de Bevalligheden uytroepen. Waer over oock *Lucianus*, *Mercurium* invoert, als dat hy het gordel van *Venus* soude hebben gestolen, van wien hy oock wierde omarmt, om de overwinninge, die hy door haere Bevalligheyt hadde verkregen. En niet sonder reden stelden die van Athenen *Mercurium*, als *Pausanias* verhaelt, voor den ingang van 't kasteel en de Bevalligheden daer neffens. Sulx dat de Slangenstaf van *Mercurius* dient voor een beeld van de Welsprekentheyt en van een lieflijke welsprekende tonge: en door dit gordel wil *Homerus* de kracht van de Bevalligheyt te verstaen geven, sonder welke

de schoonheyt niet om 't lijf heeft. *Venus* was wel schoon, maer sonder het gordel, 't welck een beeld was van de Bevalligheyt, soo kost zy *Mars* niet versoeten noch aen haere syde trecken. *Iuno* was wel schoon, maer sonder het gordel van *Venus*, dat is, sonder aengenaemheyt en Bevalligheyt, kost zy *Iupiter* niet versachten, daer door zy hem nochtans vermorwde, gelijk *Venus* oock *Mars* dede: willende te kennen geven, dat de schoonheyt gevoeght by de Bevalligheyt een yder kan aenlocken, hoe wreed van herten dat hy oock mocht wesen als *Mars*, of van een soo hoogh en verheven gemoed als *Iupiter*: Maer dat de schoonheyt dese kracht niet hadde sonder de Bevalligheyt, diewelcke Liefde en verlangen verweckte in de gemoederen van de wijse Mannen, en dat door de aengenaemheyt van 't spreekken, treckende die selve foodanigh, datse van haer kan verkrijgen, watse sal begeeren.

Libanius de Griexsche Filosooph, versiert over het gordel en over de roose een aerdinge kluchtre, gelijk *Angelus Politianus* verhaelt, dat *Pallas* en *Iuno*, wanneer zy voor den Herder, die als Rechter over haere schoonheyt soude wesen, verscheenen, seyde hy tot *Venus*, dat zy haer gordel soude afleggen, want het gaf haer sulcken Bevalligheyt, datse daer door de luyden betooverde; *Venus* antwoorde dat zy te vreden was dien gordel af te leggen, maer dat het daer tegens behoorelijck was, nae dien d'eene geciert was met een gulden Helmet en d'ander met een kroon of bagge, dat zy voor haer dan oock eenigh ander verciersel mocht verkiesen: waer in *Pallas* en *Iuno* te vreden waeren. *Venus* van haer scheydende, gingh in een schoone warande, en las aldaer Lelien, Violen en andere bloemen, om haer te cieren, maer verder gaende, wierde zy den soeten reuck van Roosen gewaer, diewelcke zy pluckende, dacht haer dat dese de schoonste van alle waeren, d'andere te saemen verwerpde: dies maeckte zy daer af een Roosekrans, mette welke zy verciert zijnde, voor den Rechter quam: Maer *Pallas* en *Iuno* haer dus bevalligh metten Roosekrans siende opgepronckt, wilden 't oordeel niet verwachten, en haer kennende overwonnen, quaemen zy *Venus* alle beyde omarmen, kussende den Roosekrans, sertende die selfen, d'eene den anderen

anderen op 't hooft, en ten laesten weder op 't hooft van *Venus*: En hierom zijn wy bewogen, om de Bevalligheyt met een Roskrans af te maelen: en dat oock met reden, want de Roose is om hare Bevalligheyt de Koninginne van de bloemen, een cieraet van de aerde, een glans van alle planten, en het oog van 't gebloemte. Dese geeft Liefde van sich, en versoent *Venus*, steeckende alle andere bloemen den loef af. Waer in de Poëten oock meest over een komen, onder andere *Mirtola*, en *Anacreon* seggen, datter de cieraet vande Bevalligheyt in schuylt.

*'t Roosjen aller Goden bloemje,
Dat den Mensch tot wellust leyt,
Draeght van geur en reuck het roemtje,
Ciersel van Bevallijckheyt.*

Soo past dan de Roose seer wel totte Bevalligheyt, daerom zy oock van de Poëten *Venus* is toegewijt, als een beeld van Bevalligheyt en schoonheyt: waer in de bovengeseyde drie dingen, die de Bevallijckheyt maken, als de *Platonici* seggen, te vinden zijn, te weten de kracht of deughd, de welgematigde verwe, en de lieflijckheyt van de stemme. Voorwaer in de Roose zijn oock dese drie deelen te vinden, ten eersten bestaet haer deughd in de lichaemen te verstercken, door soo versheyden toebereydingen van syropen en wateren. Daer is de aengenaeme lijfverwe, die met wit en root vermengt is, gelijk de Poëten versieren, dat de Roosen te vooren geheel wit zijnde, met het bloet van *Venus* zijn besprenght. Daer is de geur van de lieflijcke reuck, een beelt van de soetigheyt, en geur van de stemme, naedemael eenige Philosophen het daer voor houden, dat de reuck en de verwe komt van de aengenaeme sterre van *Venus*; waer uyt dit spreekwoort gekomen is dat *door Roosenspreken*, Poëtischer wyse geseyt wort, dat *Venus* mette mond vol Roosen spreekt, gelijk *Virgilius* en *Petrarcha* singen, dat de schoone Engelsche mont was vol peerlen, roosen en lieflijcke woordkens. Verstaende een bevallige mond, nemende de peerlen voor de sneewitte tandkens, en de Rosen voort vermelioen van de lippen, waer uyt voortquamen kostlijcke spreucken, die verhaelt werden met een soete welspreckentheyt en aengenaemheyt van redenen, gelijk oock *Tasso* singht.

De *Helicrisis* die zy in de hand draeght, is

een bloeme die genaemt is nae de *Nymph Helicrisa*, als die de selve eerst soude hebben gepluckt, gelijk *Themistagoras Ephesus* schrijft, doch ick achte datse genaemt is nae *Helios*, 't welck de *Sonne*, en van *Chrysos* 't welck gout beteykent, overmits de schaduwe van dese plante vol besyen hangende, die oock nimmermeer verrotten, wanneerse van de straelen der Sonne gesteecken zijn, een schadu of weerfchijnfel geven, als offe van goud waeren: Waer over de Heydenen een gebruyck hadden, hare Goden daer mede te bekronen, 't welck *Ptolomaeus* de Koningh van Egypten met groote naerstigheit heeft onderhouden. Wat voor een bloeme dese *Helicrisis* is, tot een onderscheyt van de *Chrysanthemus* en de *Amarant*, kondy by *Plinium*, *Dioscoridem* en sijnen uytlegger *Mathieum* lesen.

Wy hebben haer dese bloeme in handen gegeven, tot een beeld van de Bevalligheyt, want het is een aengename bloeme die haer naeme draeght van 't goud en vande Sonne, onder wiens stralen zy schoon en luchtig is, als het goud: jae men soude geen aengenaemer saecke konnen noemen, dan datse luchtigh, en blinckende is, als het goud, daer de Sonne haer weerflag op geeft. Iae men segt, dat als men daer kranskens van vlecht, en by sich draeght, dat men sich aengenaem maect, en gunst en roem in 't leven verkrijgt, gelijk *Plinius* en de oude Griexsche Schrijver *Athanaeus* verhaelen. Hierom geven wy de Bevalligheyt dese *Helicrisis* in de hand. Want wie Bevalligheyt heeft, heeft in 't gemeen by iederman geluckwenschinge, roem, eere, gonst en aerdigheyt. En overmits de Bevalligheyt de gonste weder vereenicht, door de welke de dingen worden verkregen, soo is van de Latijnen geseyt, *hy is vol Bevalligheyt*, en dat van een Man die geluckigh is, dat sijne saecken nae wensch zijn uytgevallen. Want *Pamphilus* in 't spel van *Hecyra*, als 't hem boven sijn hope mette Vrouwen well geluckt was, seyt hy, *Wie is geluckiger en voller van Bevalligheyt als ick ben?* Daer en tegen seyt men, dat die onbevalligh, en 't geluck ongunstigh is, die de saecken niet nae wensch gelucken. Waer over *Pamphilus* in 't spel *Andria* seyt: *Iffer wel eenigh Mensch onbevalliger en ongeluckiger als ick ben?*

Waer uyt het komt dat die bevalligh is, oock geluckigh is, want hy vindt licht by yemant gunst en aengenaemheyt, waer

toe dese bloeme, als een beeld, gebruyckt wort, als zijnde een eedele, schoone en aengenaeme bloeme. Niet datse in der daed den Mensch aengenaem en in gunste by de Princen brengt, gelijk de Indianen sotlijck meenen, dat de Roose doet: 't welck een dwase ydelheyt is. 't Is oock malligheyt dat eenige seggen, dat de Haese den Mensch soude aengenaem maecten, wanneer men van sijn vleesch soude eeten. 't Is oock grootelijx te verwonderen, dat *Pierius* diewelcke andersins een dapper Man is, in dese doolinge is geraeckt, dat hy de plaetse *Plinii* misduyt, daer hy seyt, dat *Haese vleesch*, nae 't seggen van *Cato*, slaepervig maect, daer verandert hy 't woort *sommosos*, dat is slaepervigh, en stelter voor *formosos*, dat is schoon en aengenaem. Daer nochtans schimpswyse, de fottigheyt van 't volck, door *Plinius*, bestraft wort, dewijl zijt daer voor hielden, dat *seven dagen langh Haesevleesch* gegeten, het den Mensch gunst en Bevalligheyt aenbrachte; 't welck een groote beuselinge is. Dewijl de Haese by geene oude schrijvers voor 't beelt van de Bevalligheyt is gehouden, maer wel bespot. Dit schijnt evenwel *Pierius* tot sijn voordeel te trecken, dat in een afbeeldsel van *Philostratus*, de Liefdekens afgemaect zijn, onder een Orangeboom speelende, met een Haes, maer dit heeft geen gemeenschap mette Bevalligheyt, want diergelijcke boerterien suldy duysent mael te Romen aen de gevels en lijsten van de huysen, palleyfen en luffhoven vinden, alwaer de naeckte *Cupidoos* spelen mette geytjens, apen, en andere geneughlijcke dieren. Want de *Cupidootjes* wilden den Haes niet quetsen met haere pijlen, maer zy wilden hem levende vangen, om die, voor een geschenck aen *Venus* te vereeren, niet tot een beelt van Bevalligheyt, maer om dat het een seer vruchtbaer dier was, en seer tot *Venus* genegen; waer van *Philostratus* selve seghet, de sotte *Minnaers* hebben gemeent dat by de Haese eenige kracht soude zyn, tot verwekinge van Liefde. Waer over *Pierius* oock dit schempdicht van *Martialis* gebruyckt.

Michieltjen sent een Haes en raed my die te eeten,

Voor seven dagen langh, om schoon te zyn, hermaeckt:

Doch soo ghy hier niet spot, maer seghet by u weten:

O Gellia, ghy hebt noyt Haesevlees gesmaeckt.

Doch hier spot *Martialis* mede, seggende, soo dit de waarheyt is die ghy seghet, dat Haese-

vleesch schoon maect, soo hebby *Gellia* noyt Haesevleesch geproofd, boertende op haer, om dat zy soo lelijck was. *Pierius* maect oock gewagh van *Alexander Severus*, diewelcke dickwils Haesen at, maer seecker sijne Bevalligheyt, quam niet van het Haese eeten, maer van sijne natuerlijcke Bevalligheit. Want laet yemant die niet uyter natueren Bevalligh is, soo veel Haesevlees eeten als hy wil, hy sal daer mede geene Bevalligheyt verkrijgen, want geestigheyt komt door de geest der natuere, die door geen eeten of leckernie kan te wege gebracht werden. Waer over oock seecker Poët boertende met den Keyser, nemende oorfaecke van sijne Bevalligheyt, en van 't Haese eeten, seghet dat hy dickwils Haesevlees eetende, Bevalligh was geworden, waer op *Lampridius* in 't leven van den Keyser, tot lafter van den Poët eenige veersfen verhaelt, die de Keyser daer op soude geantwoordt hebben: *Dat ghy meent, ellendige Poët, dat u Koning sich schoon soude eeten, als 't gemeene praetjen is, daer over vergram ick my niet; maer dit wilde ick, dat ghy soo veele Haesen aet, dat ghy de vlekken uwer ziele uytgejaeght hebbende, schoon mooght werden, op dat ghy niemant meer mocht benijden.*

Dat de Keyser Haesen at, dede hy niet om Bevalligh te worden, want dat was hy uyter natuere, maer om dat hy die oper jacht hadde gevangen, en hy die gaerne at, gelijk *Lampridius* seyt. Maer de Poëeten schertsen dapper met het woort *Lepre* en *Lepore* door de gelijcke uytpraeck, daer 't eerste een Haese is, en 't ander Bevalligheyt. En overfulx kan die Haese geensins dienen voor een beeld van de Bevalligheyt, want zy is geensins schoon, maer lelijck. Daerom paster de krans van Rosen en van *Helichrisus* beter, zijnde seer schoone, bevallige en fraeye bloemen: waer uyt de Oude oorfaeke hebben genomen, als of men daer door gonst en bevalligheyt kost verkrijgen. En daerom versierden zy dit waerschijnlijk gevoelen van *Libanius*, diewelcke seyde, dat de gulde Helm, *Pallas* bevalligheyt aenbrachte, gelijk oock de bagge of kroone aen *Iuno* dede. En evenwel wilde *Venus*, hoewel zy uyter natuere, schoon en aengenaem was, nochtans haer schoon geborduurt gordel draegen: doch zy verkoos daer nae de Roosekrans, om met foodaenige vercierfels bevalliger te schijnen.

schijnen, diewelcke aen de Dochters betaemlijck zijn, doch die binnen de paelen van zeedigheyt en eerbaerheyt blyven: wessende 't selve seer misprijlijck in een eerbaere Vrouwe, dat zy sich laet vervoeren, door de overvloedige begeerte van schoon en aengenaem te wesen, door hovaerdige en dertele vercierfels. 't En behaegde voorwaer den Keyser *Augustus* niet, alhoewel hy sweegh, dat hy sijn dochter *Lulia* op eenen dagh sagh gaen met een dertel en prachtigh kleed, dat haer niet betaemde: Maer als hy haer des anderen daeghs veel zeediger sagh opgetoyt, seyde hy, haer omarmende, O hoe veel lofsijcker is dese kleedinge aen een dochter van *Augustus* als de kleedinge van gisteren! 't Is waer, antwoorde zy: *Want nu ben ick opgetoyt nae 't oogh van mijnen Vader, maer gister was ick opgepronckt naer 't oogh van mijnen Man.* Niet te min, soo past het beter, dat men geciert is nae de oogen van een Vader, als nae de oogen van Mannen. Maer in den Ridders past geensins de konstige vercieringe, 't en waere alleen, soo veele als haer Manhafte Ridderfchap betaemlijck is, want een Manlijcke schoonheyt moet niet veel opgepronckt wesen, gelijk *Ovidius* mede verhaelt. Dese Ridders moeten beschaemt zijn, dewelcke om bevalligh te schijnen, sich met alle vlijt en konst befonderlijck foecken te palleren, 't hayr met kuyven te krullen, kostlijcke en dertele kleedinge vol borduyrsels, reuckwerck en perfuym, te doen maecten, hebbende sulcken gemaecten gangh met haer wesen en dracyen van hoofd en oogen, als mede door een aengewende lach, en met sulcke honighsoete uytgesochte en gesmeerde wordekens, dat in plaets, van datse sich souden aengenaem maecten, soo maecten se sich met al haer gemaektheyt haetigh: in plaets datse Manhaftigh souden zijn, worden se verwijft, weeckgebacken en teeder, soo datse, meenende geacht te zijn, worden veracht en gelastert. Want of wel de Ridder *Mecænas* om sijnne groote mildigheyt van de Poëten is gepresen, soo is hy nochtans van den Filosooph *Seneca*, om sijn groote gemaektheyt, die hy over hem hadde, veracht, gelijk in sijnen *IIII* brief is te lesen, daer hy hem seer bespot. *Hoe Mecænas heeft geleest, is bekender, dan datmen 't nu soude ophaelen, hoe hy plagh te wandelen, hoe lekker en weeckgebacken hy*

*was, hoe hy wilde gesien wesen, hoe hy met sijnne gebreken wilde proncken. Wat dan? waeren sijnne woorden niet soo los, als hy self ontgort en luy was? waeren sijnne redenen wel soo heerlijck, als sijn aengesicht stont, als sijn groote sloop, sijn Huys en sijn Huysvrouw? en noch breeder. Dese gemaecte Ridders mishaaegen een yder, alhoewel sommige haer niet qualijck zijn toegedaen. 't Mishaegde *Augustus* van desen Toscaenschen *Mecænas*, dat hy soo gemaecte redenen voerde, daer hy hem andersins beminde, gelijk *Suetonius* verhaelt. En *Macrobius* schrijft in 't *I* boeck cap. *IV* van sijn *Saturnusfeesten*, spottende met deses gemaektheyt, en, nae dat hy veele van sijnne dertelheden en vercierfels hadde verhaelt, seyde dat dit al te saemen opstookingen waeren van 't overspel. De Ridders, die op soodaenige maniere, de Bevalligheyt en gonste willen naeboortsen met konstige vercierfelen over haere persoonen, kleedren en wörden, worden op 't laeste van hare eygene vrienden belacht en beschimpt, en dat met groot verlies, van haere achtbaerheyt en gonste, by alle wyse en dappere mannen.*

Her Vogeltjen, dat dit beeld in de slinker hand hout, wort van de Griecken *linge*, maer by de Latijnen *Motacilla* geheeten, in welckers verklaringe veele Schrijvers dolen, alhoewel eenige daer over een lang verhael doen. 't Is een vogel die den hals kromt, staende voorts met sijn lijf recht op. De Poëten versieren dat *linge* een Vrouwe was, die van *Iuno* in een vogel was verandert, om datse door seeckere betooveringen *Iupiter*, haeren Man, dede verlieven op *Io*, een dochter van *Inachus*, gelijk *Sextus* en andere verhaelen: alhoewel d'uytlegger van *Theocritus* seyde, datse dese betooveringe dede om hem tot haere eygen liefde te trecken. *Callimachus* seyde te wesen een dochter van *Echo*. Andere datse een dochter is van *Pitbo*, die van de Heydenen voor een Goddinne van de overredinge gehouden wierde. *Pindarus* de Griexsche Poëet in sijn *Pithias* in 't *IV* gefangh, alwaer hy verhaelt de overwinninge van *Agessilaus Cireneus*, versiert dat *Venus* desen bevalligen vogel uyten Hemel opter aerde hadde gebracht, en datse dienselven aen *Iason* hadde vereert, om *Medæa* te doen verlieven, &c. En om soodanige oorfaeck isse van de oude Griecken bequaem geacht totte Minnesuchrige

tige betoveringen. *Theocritus* voert de *Nymph Sineta*, die op *Delphides Mindius* verliefte was, aldus in, zingende :

Gelijck dit wasch wort weeck gemaect,
Laet Myndi liefd' oock zijn geraeck;
Gelijck dees kopre Werelt rolt,
En door vrouw Venus omgesolt,
Soo treckt o linge desen Man,
Dat hy mijn deur niet mijden kan.

En om dat de Griexsche Poëten versierden dat in dese Vogel een ingeboren kracht was van de Minne bekooringen, daerom komt het dat by de Grieken gemeenlijck, by gelijcknisse, alle de aengenaeme dingen, die totte Liefde verwecken, en die totte overredinge bequaem zijn, *linges* genaemt zijn, en dat door de kracht van de geestigheyt en bevalligheyt. *Sextus* noemt de aengenaeme woorden *linges*: Want de woorden trecken de gemoederen, hoe hart en onversetlijck die zijn, tot buyghsaemheyt. En de Grieken seggen van *Helena* datse krachtige *linges* hadde, dat is soo aengenaeme Bevalligheyt, datse self *Priamus* den Koningh van Trojen, alhoewel hy wiste, dat zy de ondergangh van sijn Rijck was, niet op haer kost vergrammen, maer door een Vaederlijcke Liefde noemde hy haer sijn Dochter. *Suidas* verhaelt van *Cleopatra*, datse meende mette selve *linge*, dat is mette Bevalligheyt, tot haer liefde te konnen trecken den Keyser *Augustus*, gelijck zy *I. Caesar* en *Antonius* tot haer getrocken hadde. Wy willen nu den verborgen sin van *Pindarus*, te weren, dat *Venus* dese Vogel *linge* uyt den Hemel gebracht heeft, onder een schaduachtigh bedietfel, verklaren: te weten, dat de Bevalligheyt en geestigheyt een besondere gonst en gaeve van den Hemel en van de Natuere is, die daer nae aen *Iason* is geschoncken, zijnde een eedel en schoon Ridder, ten eynde hy *Medea* tot sijn Liefde soude bewegen, en dieselve tegens de wille van den Koningh van *Colchis* haeren Vaeder, en van de Koninginne haer Moeder, overreden, om hem tot haeren Bruydegom te nemen, gelijck zy dede. 't Is openbaer dat noch eedeldom noch schoonheyt de kracht heeft, om de gemoederen tot sich te trecken sonder de Bevalligheyt: Waer over *Suetonius* willende de schoonheyt van den Keyser *Nero* verachten, seyt dat hy sonder Bevalligheyt was, en als berooft van

de lieflijke aengenaemheyt, zijnde opgestapelt van schandige manieren, en daerom was hy van een yder gehaet; 't welck niet geschiet in die geene diewelcke aengenaemheyt en Bevalligheyt hebben, zijnde van een beter aert als de schoonheyt, want de schoonheyt heeft uyt haer selven de aendringentheyt niet om de gemoederen aen sich te trecken, sonder de Bevallijckheyt: maer de Bevalligheyt en geestigheyt, hebben een seer groote kracht sonder de schoonheyt, gelijck wy boven in de voorbeelden van *Vlysses*, *Socrates*, en *Quintus Roscius* geseft hebben, diewelcke hoewelse wel lelijck waeren, soo trocken zy nochtans, door haere Bevalligheyt en geestigheyt de herten tot sich, en verkregen alsoo ander luyden gonste. Waer over men seght by maniere van spreekwoord, *hy heeft den Vogel linge*, van eene die foodanige aerdigheyt en Bevalligheyt over sich heeft, dat het schijnt dat hy den Menschen tot sijn Liefde dwinght. Daerom is by ons dees Vogel *linge* voor een beeld gestelt, van de kracht en werkinge van de Bevalligheyt en aerdigheyt.

LOGICA. Bewijskonst.

EN wackere levende en vaerdige jonge dochter, in 't wit gekleed, houdende in de rechter hand een steckade, en in de slinker vier sleutels, met een helm op 't hoofd, en op den kam desselven een vreemde valck.

Logica of Bewijskonst, is een wetenschap, die de natuere en eygenschap van de werkinge des Verstands overweeght, en waer door zy de lichtigheyt om het waerachtige van 't valsche te onderscheyden, verkrijghet. Overfulx, dewijl dieselve seer scherpsinnige en verscheydene manieren heeft om te verstaen, so wortse met een steckade of steekgeweer gemaect, 't welck een teycken is van een scherp verstand, en de helm op 't hoofd, betoont de vastigheyt en waerheyt van de wetenschap: en gelijck de Valck ten opsicht den roof sich in de vlucht geeft, alsoo redenkavelt de Bewijskonst seer hoogh om een roof van ander luyden redenen te vangen, en die zy gewilligh, door haere redenen, t'onderbrenght.

De vier sleutels, bedieden de vier manieren, om de waerheyt te openen, in yder syllogistische

logistische figure , die van de Meesters deser konste , met seer groote vlijt worden geleert.

In 't wit wortse gekleet , door de gelijknisse , die de suyverheynt met de waerheynt heeft : en gelijk het wit onder alle verwen de volmaeckste is , alsoo is dese konst onder alle volmaecktheden van de ziele , de aller volmaeckste en eedelste : en dit moet oock het eynde wesen van een yder , die een goet bewijs-reednaer , en geen sophist of spitsfinnigh kakelaer , wil zijn.

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn Vrouwe die bedeckt is van aengesicht , in 't wit gekleet , met een bovenrock van verscheyden verwen , vertoonende dat zy met geweldige kracht van handen eenen knoop wil maecken in een ruw dick touw , ter syden haer leyt vlas of hennip om andere touwen te maecken.

Her gedeckte aengesicht van dese beeldnisse , vertoont de swaerigheynt , en hoe 't onmogelijk is ten eersten aensien , dieselve te kennen , gelijk het sommige meenen , als die daer geloven , dat wanneer se haer verstand slechts ses maenden daer in hebben besigh gehouden , dat het noch al te veel is : daerse in ses jaeren daer nae noch haere bepaelinge niet weeten : Om het eerste aensien uyt te drucken , soo wort het aengesicht vertoont , overmits het gesichte het eerste is , waer op de Mensch sieet.

Her witte kleet wort door de gelijknisse van de waerheynt by gestelt , gelijk boven geseyt is , diewelcke door veele waerschiynlijke dingen bedeckt is , waer op veele staerende , soo sien se deselve daer door , en dat se onder verscheyden verwen bewimpelt is . Want de waerheynt , door waerschiynlijke dingen en door behoerlijke manieren van trap tot trap voortgebracht zijnde , so komt eyndlijck de bewijsreden , diewelcke is als een kasse , waer in de waerheynt leyt beslooten : en wort daer nae geopent door de sleutels , als geseyt is , van schickelijke beslytredenen , die door de verscheydene verwen worden uytgedruckt , diewelcke wel eenige gelijkheynt hebben met het licht , maer daerom hebben se soo veele lights niet , als het wit , 't welck haere allersuyverste werckinge is .

De koorde waer in zy den knoop strickt , betoont , dat dat een vast besluyt is , 't welck voornaemlijck bestaet in de meeninge van den Bewijsredenaer : en van de gelijkenisse van 't touw wort geseyt , dat de Bewijsredenaer den Mensch soodaenigh bind , dat hy niet anders weet als jae te seggen : en in 't tegendeel , in de waerheynt , die van hem vertoont wort , en in sijne proeve , diewelcke in dese konst gegrondet is , soo zijn 't onoplosselijke knoopen , voor andere konsten , hoedanigh die oock mogen wesen , 't zy dat se het door kracht of door 't verstand doen . En de ruwigheynt van het touw , bediet de swaerigheynt van de stoffe .

De hennip die op der aerde leyt , betoont , dat het ampt van de Bewijskonst niet alleen is een knoop te leggen in een gemaect touw , maer oock om 't selve touw te versorgen door haere eygen konst , 't selve te hulpe komende door eenige beginselen van de natuere , leerende haere naemen , voorstellen , en alle andere deelen , kennen , als een wercktuigh van de bewijsinge , 't welck is haer waerachtigh en oprecht wercktuigh .

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn bleek Maeghden met verwarde hoofdhayren , en uytgespreyt op de behoerlijke langhte , in de rechter hand false een ruycker met bloemen houden , met een spreuck *Verum & falsum* , dat is , *Waerachtigh en valsch* , en in de sliicker een Slange .

Dese Maeghd is bleek , door het veel waecken en de groote oeffeningh die ontrent dieselve konste noodig is , wesende gemeenlijck oorfaecke van bleekheynt , en ongesteltheynt des levens .

De verwarde en uytgespreyde hoofdhayren , bewijsen , dat een Mensch die sich geeft totte spiegelinghe van de verstandelijke dingen , alle saecken plagh ter syden te stellen , en de behoudinge des lichaems gantsch te vergeten .

De bloemen zijn een teycken , dat men door de naertigheynt van dese konst de waerheynt siet oprijfen , en 't valsche onderdruckt blijven , gelijk men door 't werck der natuere , tusschen de kruyderen , de bloemen siet opkomen , diewelcke daer nae bedeckt worden .

De Slange druckt de wijsheyt uyt, die-
welcke tot dese konſte ſeer noodigh is, ge-
lijck oock in alle andere: ſich nergens in be-
ſigh houdende noch bevljtgende als om 't
waerachtige van 't valſche te onderschey-
den: om daer nae door dit onderscheyd te
konnen wercken, met een gelijkmatige ge-
lijckheyt totte bekende en beminde waer-
heyt. De Slange ontdeekt oock, dat de Be-
wijskonſt gehouden wort voor een venijnige
en onverkrijgelijske ſtoffe, voor die niet
groot van verſtand is, en is bitter aen die,
die de ſelve ſmaect, jae zy bijt en dood die
gene, diewelcke met reuckeloosheyt ſich
daer tegen aen ſtellen.

CONFIRMATIONE dell' AMICITIA.
Bevestinge van Vriendſchap.



En Maeghdeken met een krans van ver-
ſcheyden bloemen, weſende ſeer ſchoon
in 't groen gekleet, houdende in de rechter
hand een criſtallijne ſchaele vol roode wijn,
die zy met een ſoete bevalligheyt en aenge-
naeme zeedigheyt, aen een ander over-
levert.

Iongh wortſe gemaelt, met een bloeme-

krans en groene kleederen, tot een teycken
van vrolijkheyt, gelijk het den geenem be-
taemt, die ſich in de vriendſchap ſullen ver-
binden en vereenigen.

Zy wort gemaelt, datſe een ſchaele met
wijn aen een ander overlanght, om dat de
ſchaele of beker, die zy malkanderen in de
bancketten toebrengen, en waer mede zy
onderlinge den anderen tot drincken noo-
digen, niet alleen een gebruyck is van onſe
tijd, maer oock een oude gewooneyt. En
hier door worden de geeften of gemoede-
ren der vrienden, opgeweckt om ſich te ver-
eenigen, en in de vriendſchap te beveſtigen.
En tot teycken deſſelven, ſeght *Homerus* in
ſijn *Ilias*, dat *Achilles* beſtelde, datmen ſijnen
beſten vriend *Patroclus*, den aldergrootſten
beker ſoude geven, die hy hadde: en dat
hy die oock aen *Vlyſſes* en d'andere Griecken,
om uyt te drincken, ſoude overlangen, en
dat van den ſterckſten wijn. Nergens anders
om, dan om te doen verſtaen, dat hy dese
voor ſijne liefſte vrienden hiel. Daer van al-
dus geſeyt wort:

*Achilles ſet ſijn gaeſten neer,
In purpre zectels, om hem heer,
En ſprack Patroclum vriendlijck aen:
Dees groote ſchroef ſal ommegeen,
Gevult van 't allereelſte nat,
En friſch geſchoncken uyt het vat:
Want ick ben in u komſt verblijt,
Mits ghy mijn liefſte vrienden zijt.*

en wat laeger wenckte *Ajax*, *Vlyſſes* toe, dat
hy een dronck ſoude doen aen *Achilles*,
't welck *Vlyſſes* dede.

*En Ajax, wenck' Vlyſſes doe,
Die vuld' het glas tot boven toe,
En bracht Vlyſſes eenen dronck,
Die 't aen Achilles weder ſchonck.*

En wat voorts op dit drinckgelagh volgt,
daer van is *Homerus* vol, al tot een teycken
van de vereeniging van vriendſchap.

CUSTODIA. Bewaeringe, Beſcherminge.

En gewapende Vrouwe, die in de rech-
ter hand een blood Sweerd, en aen haere
fyde een Draeck heeft.

Totte Bewaeringe zijn inſonderheyt twee
dingen van noodde: het eerſte is om het ge-
vaer te voorſien, en gereet te ſtaen om niet
onverſiens overvallen te worden; het twee-
de is

de is de macht om het geweld af te keeren, indien men 't selve (om dat het den Mensch so kort op 't lijf is) noch met reden noch met rijpen raede kan afweeren. Daerom wortfe alleenlijck met een draeck afgeschildert, gelijk *Alciatus* 't selve in sijne Sinnebeelden uytdruckt.

De Draeck is 't waere beeld van Pallas de Goddin, Der suyvre maeghden wacht, Bewaerster voor de Min:

Maer waerom is 't een Draeck? Beschermingh aller dingen,

Draecht sorgh voor Kerck en Bosch, en Maeghdom sonderlingen,

Op dat haer eerbaer lijf, blijf reyn en onberoert, Waer op de loofe Min met scherpe pijlen loert.

CONFESSIOE SACRAMENTALE.
Biechte.

EEN naeckte vrouwe, die seer aerdigh met een wit en dun kleed is omslingert, dekkende met schoone swieren de beschaemde leeden, hebbende vleugels aen de schouderen, met den mond open wijfende datfe hare sonden wil biechten. Zy sal geknielt staen tegen een *basis* of voetstal van een colomme, afgescheyden en alleene, met blooten hoofde sonder eenigh ciersel, hebbende haer voorhoofd met eenen rooden band omwonden, daer veele traenen uyt hare oogen rollen, slaende mette rechter hand voor de borst, de slincke recht uyt. Op desen *basis* sal een witte Duyve staen, en ter syden op der aerde sal een Hond, en van d'ander syde een Lammeken leggen.

D. Thomas stelt 16 voorwaerden om wel te biechten, te weten, datfe moet zijn eenvoudigh, nedrigh, suyvver, getrouw, dickwijls, openhartigh, bescheyden, gaerne, schaemachtigh, oprecht, stille, beschreyende, daer toe haestende, krachtigh beschuldigende, bereytwilligh om te gehoorfaemen.

Waer over ick segge tot verklaeringe deser deelen, datfe naeckt wort gemaelt, om dat de biechte moet naeckt zijn, en niet met verwen, op dat men de swaerwichtigheit der sonden niet bedecke noch verdonckere, en daerom moetsfe klaer en bloot zijn, sulx dat de Biechter alle sijne sonden te kennen geve, en dat de Priester magh verstaen alle omstandigheden van plaats, tijd, hoedanigheit, personen &c.

Zy is met een wit kleed omslingert, om dat dese handelinghe van biechte, moet suyvver en oprecht zijn, met een vast voornemen, om sich met God te versoenen, en also genaede en vergifnis van de sonde, soo wel van de schult als van de straffe te verkrijgen.

Zy moet gevleugelt staen, om dat de Biechte niet alleene moet verhaeft zijn, maer verতোont oock datfe ons andersins opheft totte eeuwige heerlijckheit.

Zy staet met den mond open, als bereyt zijnde, haere begaene sonde te belijden, want die daer Biecht, betaemt oprecht te zijn: te weeten, dat hy alle sijne sonden aen dien selven Priester biechte, op dat hy niet snoode werde geacht, dat hy 't eene deel hier en 't andere elders segge.

Zy wort aen een *basis* of voetstal gestelt, tot een teycken van bestandigheit en dapperheit. Dat is om sich selve te overwinnen, en haere eygene genegentheden door de gehoorfaemheit de reden te onderwerpen: 't welck doet dat de Sondaer het geene feyt, dat de duyvel wel wilde dat hy door schaemte naeliet.

Zy wort in een afgescheyden en stille plaats verতোont, om dat de biechte moet stil geschieden en niet in 't openbaer, en dat de Priester aen een ander niet magh openbaeren, wat hem is gebiecht, maer alles moet bedeckt blyven.

't Voorhoofd sal met een roode bant gebonden zijn, om dat de sondaer sich schuldigh kennende, en sijn conscientie hem knagende, hy root wert en beschaemt, over soo veele bedreven sonden. Want *schaemte*, seyt *Aristot.* is een vreesse van rechtvaerige versmaedinge, daer de genegentheit eerlijck is.

Datfe met haere oogen vol traenen ten Hemel siet, bediet dat de Biechte moet beschreylijck zijn, vol sinerte en mishagen van datmen God heeft verতোort, waer over zy oock haer borst mette rechter hand slaet, stellende sich strafwaerdigh van haere bedrevene sonden. Want *Q. Curtius* seyt, de traenen zijn *aenwijfers van de boete*. En *Cassiod.* over de Psalmen seyt, de traenen zijn *spijse der zielen, een versterckinge der sinnen, een vergifnis der sonden, en een gewin der schult*. Zy staet geknielt, en de slincker arm recht uyt, om de vrywillige handelinghe uyt te drucken, als mede de vaerdigheit om gaerne de boete te doen, die hem

wort opgeleyr. De witte Duyve bediet Eenvoudigheyt, want de Schrift seyt: *Weesť eenvoudigh als Duyven*, en besonder in de Biecht. *De Eenvoudigheyt is een oprechtigheyt van de suyveringe des herten, sonder veynsinge.* Een Hond leyter ter syden tot teycken van de getrouwigheyt, soo moet oock die daer Biecht getrouw zijn, om alle sijne sonden met haere omstandigheden te openbaeren, niet verfwijgende, wat hy heeft gedaen, en niet seggende, dat hy niet heeft gedaen. Een Lammeken worter van d'ander syde gestelt, om dat dit een beeld is van needrigheyt en sachtmoedigheyt, en dat niet alleene in de Wereltsche Egyptische schriften, maer oock in de Heylige. En gebruyckten oock de Heydensche Waerfeggers een Lammeken in haere offerhanden, alleene om de aengenaemheyt van een suyver, nedrigh en sachtinnigh gemoet, 't welck de geknielde boetvaardige, met blooten hoofde sonder cieraet, voor den Priester doen moet tot teycken van needrigheyt en onderwerpinge. *Bernardus seyt, de waerachtige nedrigheyt is, die sich schickt om de schult of sonde te verbeteren.*

SUPERSTITIONE. *Bygeloovigheyt.*
van *Giov. Zanino Castellini.*

Een oude vrouwe, hebbende op 't hoofd een uyl, en voor haere voeten een nachtuyl, aen haer rechter, en een kraeye aen de sincker syde. Om de hals heeftse een band, waer aen veele briefkens van besweeringen hangen, in de sincker houtse een ontfteken kaerse, en onder dieselve arm een haese. In de rechter hand heeftse een circkel vol sterren, met de planeten, waer op zy, met een beschroomt gesichte, siet.

De Superstitie of Bygeloovicheyt heeft haer oorspronck van 't land Toscana, het welcke van *Arnobius* in sijn VII boeck genaemt is, een Moeder van de bygeloovigheyt. Zy is Superstitie genaemt van het Latijns woord *Superstes*, of langhst levende. Waer over *M. Cicero* in de Natuere der Godden seght, dat de superstiteuse also genaemt zijn, overmits zy God den gantschen dagh baden, dat haere kinderen haer mochten overleven. Maer *Laſtanius* in 't IV boeck xxviii cap. seght, dat dit geen superstiteuse zijn, overmits een yder wel begeert dat

sijne kinderen haer overleven: Maer dat dese Superstitieuse of Bygeloovige genaemt zijn, diewelcke de gedachtenisse over de dooden vierden: ofte die geene, diewelcke Vader en Moeder overleeft hebbende, stelden haere beeldenissen in haere huysen, als Huys-Goden. Waer over die geene diewelcke nieuwe gewoonten aen naemen, of die geene, diewelcke in plaerse van God, de dooden vereerden, wierden Superstitieuse genaemt. Religieulen wierden die genaemt, diewelcke de openbaere en oude Goden vereerden, 't welck *Laſtanius* uyt het veers *Virgiliu* bewijst:

Het ydel Bygeloof erkent geen oude Goo'n.
Servius leyte het bovengelayde veers allerbest uyt, seggende dat de Superstitie is een over-tollige en sotte vreesse, van oude lieden, geheeten Superstitie, en overmits zy langh leven, en door d'Ouderdom raeskallen, soo zijn zy sot: ten dien aensien wortse oock oud geschildert.



't Is een klaere saecke dat de Oude allersuperstitieust of bygeloovighst zijn, om dat zy allervreesachtighst zijn. *Tiraquellus* seyt in de Houwlijx wetten, dat de Oude insonderheydt totte Superstitie genegen zijn:
Waer

Waer over *Cicero* in veele plaetsen dieselve oud-wijfs noemt, schrijvende dit eygentlijk d'oude Vrouwen toe: Waer door het geschiet dat de Vrouwen totte tooverie en swarte konsten meest zijn genegen: gelijk *Apulejus* in 't IX boeck van sijnen gulden Esel verhaelt.

De uyl wort op 't hoofd gestelt, want zy is genomen van de vreesachtige en superstitieuse Menschen voor een dier van ongeluck: en dewijl zy een nacht-vogel is, is zy gemaectt voor een beeld van de doot: en gelijk *Pierius* verhaelt, soo dreyght zy altijd, door haere sangh, eenige ramp of onspoet: Waer op hy verhaelt de ongeluckige geschiedenisse van *Pirrus*, den Koningh der Epiroten, diewelcke het hielde voor een ongeluckigh voorteecken van sijn aenstaende en schandelijcke doot, als wanneer hy gingh om *Argus* te bevechten, dat hy op sijn reyse, eenen uyl boven op sijn spieffe sagh staen: Waer over hy die vervolgende, in meeninge om sijne vyanden te bespringen, soo wierde hy een weynigh gewont, van een Sone van seeckere oude Vrouwe, diewelcke van boven neer siende, gewaer wierde, dat haer Soone van *Pirrus* wierde vervolgt, dies greep zy met beyde handen eenen tegel van 't dack, en trefte *Pirrus* daer mede, dat hy dood bleef. En dit is superstitieus, te gelooven dat dese doot van *Pirrus* door desen uyl soude voorseyt zijn. En ten dien eynde wort oock een nachtuyl en een kraeye, die voor quade voorteyckens van de superstitieuse gehouden zijn, voor haere voeten gestelt, gelijk *Virgilius* van 't kraeyken seyt. *Plinius* houd de kraey en uyl voor vogels van een ongeluckige sangh. *Isidorus* seyt het selve mede, aentreckende de woorden van *Ovidius*, dat de trage schaeseyt den Menschen een droefteycken is. Onder 't Burgemeesterschap van *Servius Flaccus*, en *Q. Calphornius* hoordemen een uyl op 't *Campidoglio* singen, en doen gingen de saecken in *Numantia*, voor de Romeynen, seer qualijck: en overmits het sulcke een grouwlijcke sake was, seyt *Plinius*, dat onder 't Burgemeesterschap van *Sextus Pallejus Istro* en *L. Pedianus*, een uyl quam loopen in de kaemer van 't *Campidoglio*, soo wierde de Stadt dat Iaer langh met offerhanden gesuyvert: gedachten die voorwaer superstitieus zijn: Want het is superstitie, wanneer men gelooft, dat

eenigh ding soude moeten geschieden door eenigh teycken, 't welck natuerlijcker wyse dieselve saecke niet schijnt te beteyckenen. Ick segh, natuerlijcker wyse: want daer zijn dieren daer men natuerlijcker wyse, eenige saecke door te voeren siet, als door het vogelken *Alcione*, om dat de Zee alsdan stille wert. Welck vogelken des winters sijn nest maeckt, en dan broed het in seven daegen, terwylen de Zee vastelijck stille staet. Waer van *Isidorus* breeder verhaelt, en *Plutarchus* segt dieshalven mede, datter geen dier meerder, als dat selve is te beminnen. Gelijkmen mede segt, dat als den Schippers een Swaen tegens komt, dat datselve een goet teycken is, want dan wort hy van de baeren niet overweldight. De Swaen was *Aeneas* op de reyse een geluckigh voorteecken: en in 't tegendeel, wanneer het onweer van den visch *Aeschines* gemerckt wort, soo bedeckt sich dese visch met sand en kleyne steentjens, om van het onweder versiekert te zijn: En als dit van den Schippers wort gesien, soo laeten zy het ancker vallen, en maecken reetschap tegen den aenstaenden storm, 't welck *Plinius* mede van seeckere andere dieren, en van den *Polipus* segh. *Plutarchus* verhaelt in sijne natuerlijke vraegen, dat dese visch het onweer te voeren siende, loopt nae 't land, en soeckt sich elders aen een steen vast te houden. En dat is geen wonder: want dese waterdieren kennen de natuere van 't waeter, en zy gevoelen te voeren door de veranderinge van de Zee, en wesende dit selve de rechte bewegende oorfaecke, soo kan men, sonder bygeloof, het onweer te voeren weeten: Maer van den uyl, kraeye, schavuyt en andere dieren, kanmen, sonder bygeloof, geen goed of quaed te voeren seggen van 't geene geschieden sal. Maer de superstitieuse bloode Menschen letten op diergelijcke beuselingen, en betoonen seer wel, datse een uyls breyn hebben, die wy oock op 't hoofd van de Superstitie hebben gestelt, en daerom zijn zy als de onverstandige kraeyen, of als de schavuyten en koeckoecken, die voor haere voeten staen, want zy stellen alle haere vlijt en gedachten op ydele aenmerckingen. *Isidorus* hout sulcke superstitien ydel en uytstinnigh, jae acht het een schandigh stuck te wesen, datmen gelooven sal dat Gods sijne raedslagen den kraeyen

krayen soude openbaeren. Zy draecht aen den hals veele briefkens, wefende dit de maniere van vreesachtige luyden, veele *Charakteren*, haenepooten, brieven en woorden voor de gefondheyt, tegen de wapenen, om 't gevaer te ontkomen, en veele andere dingen, over sich te draegen, alwaer zy gantsch geen hulpe van kunnen verkrijgen, overmits zy noch kracht noch eenigh geweld hebben. De Keyser *Caracalla*, alhoewel hy een Heyden was, haetede soodaenige Bygeloovigheyt, en strafte metter doot, die geene, diewelcke briefkens voor de derde en vierde daeghsche koortse, aen haeren hals droegen. Wilde God! dat dese Superstitie met het Heydendom waer uytgeblust geweest: Maer men vind eylaes! dieselve overal noch by den Christenen: jae daer ontbreken geene, diewelcke noch de sonde van Bygeloove verswaeren, om haer te behelpen in dingen, daer toe haer de woorden van de H. Schriftuere niet betaemen: diewelcke men behoort met innigheyt en aendacht eenvoudigh by sich te draegen; gelijk oock *Navarra* in sijn Handboexken seyt, dat die geene dieder raed vragen, versieren, of eenige briefkens by sich draegen op vaste hope van 't begeerde te verkrijgen, sondigen doodlijk, alsoo soodaenige naemen gantsch geene kracht hebben: ten waere alleen, die eenige spreucken der Schrift, wy devotie, of aendacht by sich hebben, &c.

De ontfteecken kaersse draeghtse om den brandenden yver uyt te drucken, die de supersticieuse meenen te hebben, haer laerende voorstaen datse Godvreesende zijn, wefende seer Religieux, gelijk de Hypocriten. *Want de Superstitie komt de Hypocrisie aldermaest*, seyt *Tiraquellus*. Maer dese Bedelaers gevoelen niet, datse berooft zijn van de Religie: en dat haere vreesse, een schandelijke vreesse is: want de Superstitie, gelijk *Polidorus Virgilius* seyt, is niet anders, als een onbeschaemde en een sotte Godsdienst, daer niet een stipken waerachtighs noch heylighs onder is: Want gelijk de waere Religie God eert en aenbid, alsoo vertoorn hem in 't tegendeel de Superstitie, diewelcke van 't spoor der Religie te schandigh afwijckt: Want de Religie, gelijk alle andere deughden, is gestelt tusschen twee snoode gebreecken, als tusschen de Superstitie en tusschen de Godloosheyt: Waer van d'eene deser gebreecken sondicht in al te veel, en d'ander in al te

weynigh. De supersticieuse vreesse meer als by behoort, en de Godloose vreesse niet met alle: gelijk *F. Conanus* seyt. 't Welck oock met *Seneca* over een komt, seggende, de Bygeloovigheyt is een sotte doolinge, en niet anders als een dienst van een valsche God, en gelijk de Religie God eert, alsoo schend de Bygeloovigheyt dienstelven. Dese dingen behooren alle Christenen te meer te vreesen, om dat dit gebruyck van de Heydenen is heer gekomen, gelijk men by verscheyden oude Poëten lesen kan, als by *Ovidium* in 't VII boeck *Metamorph.* te sien is, dat hy de fackels doopre in graften van swart bloet, en aldus besmeert stack hy die op beyde aetaeren aen, en suyverde den ouden Man driemael met vier, driemael met waeter, en driemael met swavel. *Lucianus* in sijne t'saemenspreeckinge van *Menippus*, seyt, In de middernacht voerden zy my stillekens totte riviere *Tigris*, reynighden en drooghden my af, en lichteden rontom metten fackel. Noch laeger: ondertusschen de brandende fackel houdende, niet meer met een stille monnelinge, maer kreet soo luyts keels als zy konde, roepende alle de *Erynnnes*, *Hecate* en al de *Nachtmerryen*, en de doorluchtige *Proserpine* t'saemen. Wefende eertijts dit heydendom vervreemt van het heylsaeme en salighmaeckende licht van onsen Salighmaecker, 't welck in alles en door alles uytbluscht de helse en verderflijke fackel van de Bygeloovigheyt. De Religie onderhout en eert den dienst Godes, daerentegen soo schentse de Bygeloovigheyt. De Godsdienstige Bygeloovige, wort door dit kenteycken onderscheyden, om dat de supersticieuse Mensche, voor God schrickt; maer de waere Godsdienstige, vreesse God met eerbiedigheyt, als sijnen Vader, niet als een Vyand. Waer van *Budaeus* in sijne *Pandecten*, door 't aensien van *Varro* een seer schoone onderscheyt maect, soo dat de supersticieuse menschen door dese schrick diese hebben van de Godlijke macht, meenen datse oprecht Godvreesende zijn, brandende in de goede Religie: Maer zy bedriegen haer selve: overmits zy gantsch kout en bevroren zijn in den Godsdienst, verstrickt door de kille vreesse, diese hebben: want het is niet genoegh datmen God door schrick bid, maer men moet hem te gelijk vreesen en beminnen, en met enen vierigen yver eeren en ontsien. De tyrannen en overdaedige Menschen worden gevreesst, doch daerom worden zy niet bemint, maer gehact,

haet, en over al doet men haer eere uyt vreesse, niet datmen haer dieselve doet uyt goeder herten, want men draeght tot dieselve geen Liefde: Maer God moetmen vreesen, doch met liefde, want wy moeten God nae het voornaemste gebod lief hebben, met een brandende Liefde boven alle dingen. Waer over de superstitieuse menschen, God niet beminnen, maer vreesen, alhoewelwefse door die vreesse vasten, en in de gebeden besigh zijn, met andere Godsdienstige werken: doch daerom zijns niet vierigh in de Religie, alhoewel zy 't van buyten schijnen, maer zijn veel eer uytgedooft en dood, wessende berooft van de brandende liefde tot God, tegens diewelcke zy dickwils kerckroof begaen, gebruyckende de heylige en welgeseyde dingen in een Godloos en vervloecht misbruyck, passende die op hunne bygeloovige inbeeldingen, om te vlieden 't geene zy vreesen, en om te verkrijgen 't geene zy hopen, tot voordeel en gemak van dit sterflijck leven. Waer over *Tiraquellus* met groote reden seyt, datse de *Hipocrisie* of Geveynstheyt gelijk is: en *Budeus* beweert, datse oock voor Ketterye wort gehouden. *Plutarchus* seyt in sijn verhael vande superstitie, dat het nootwendigh volghet, dat de Bygeloovige den Goden haet en vreesst &c. 't is oock geen wonder, dat hy dien vreesst, aenbid en cert, en by haere tempelen sit. Want wy sien oock datmen den Tyrannen eert en groet, en dat dieselve goude erbeelden werden opgerecht, en dat van die, die hun heimlijck haeten en vervloecken. En hy bewijst in 't selve verhael, dat de Bygeloovige zijn de Godloofte van alle, en dat de Bygeloovigheyt is d'oorfprong van alle godloofheyt: sulx datse anders niet brandende konnen zijn, van yver en van Godsdienst, alhoewelwefse vertoonen datse zijn ontfteken in den dienst desselven, zijnde nochtans de Bygeloovigheydt afgescheyden van den Godsdienst, gelijk *Augustinus* dat selve in 't IV boeck van sijne stad Godes en in 't VI boeck in 't lange vertoont. Want de Religie onderhout den waeren Godsdienst, maer de Bygeloovigheyt de valsche: gelijk *Lactantius* verhaelt.

Wy hebben oock onder dieselve slincker arm daer in zy de ontftecken keerfse hout, een Haese gemaect, om dat de schijnbaere

yver der Religie, van de superstitieuse gemenght is mette schandelijcke vreesse, die hy in sijnen boesem verborgen hout, waer van de Haese een beeldfel is, staende aen de slincker syde by 't hart, om dat de superstitieuse menschen, 't herte klopt, gelijk de vertfaegde Haesen. *Cornificius* de Poet plagh de bloode soldaten, gehelmde Haesen te noemen. En *Suidas* verhaelt, dat de Calabresen van *Reggio* waeren als bloode Haesen. Boven dat zijn oock de vertfaegde luyden superstitieux, want als zy eenen Haes over den wegh sien loopen, soo houden zy 't selve voor een quaed en ongelukkig voorttecken.

Zy hout in de rechter hand een circkel met Sterren en Planeten, alwaer zy met beschroomtheit en vreesse op siet. *Lucretius* seyt, dat de Superstitie is een overtollige en ydele vreesse van dingen die boven ons zijn, als van Hemelsche en Godlijcke, gelijk *Servius* verhaelt. Want dit is haer eygen, datse vreesse voor de Hemelsteycken hebben, doende een saecke liever op Woensdagh en Donderdagh, als op Vrydagh en Saterdagh, stellende d'eene dagh boven d'ander, en met een verkeerde ordre soo schrijven zy dien dagh de Planct toe, dieder loopt. Welcke doolinge heergekomen is door de *Astrologie* of *Sterreraedinge*, en hier van sprayt de Superstitie, gelijk *C. Rhodogimus* seyt: Dat dese vertfaegde Bygeloovige, de ydele Superstitie doch laeten vaeren, en de ydele vreesse der Sterren en Planeten: want zy konnen noch goed noch quaed doen, maer fullen liever geloove geven aen den Vaeder der Waerheyd, als aen de Astrologen, diewelcke kinderen des leugens zijn; waer over *Ieremias* haer vermaent in 't x cap. En wilt niet leeren nae de wijfse der Heydenen, en niet vreesen voor de teycken des Hemels &c. en laeger seyt hy, want zy konnen noch helpen noch schaeden, en dieshalven seyt *S. Gregorius*, de Mensch is niet om der Sterren wille, maer de Sterren zijn om des Menschen wille gemaect.

EQUITA. Billijkheyt. nae de Medaglie van *Gordianus*.

EEN Vrouwe in 't wit gekleert, die in de rechter hand een weeghschaele hout, en in de slincker een overvloets horen.

In 't wit wortse geschildert, om datse door de

de oprechtigheyt van haer gemoed, sonder datse sich laet omkooopen, of door eygen baet bewegen, de verdiensten en gebreken van andere luyden oordeelt, dieselve beloonende of straffende, doch alles met vriendelijckheyten en quijtscheldinge, 't welck door de weeghschael en overvloets horen wort uytgedruckt.

E Q U I T A. *Billijckheyten, in veele Medaglien.*

EEn Maeghdeken dat ontgort is, houdende met d'eenen hand een Waeghschaele, die in den evenaer hanght, en met d'ander een elle of maerstock.

E Q U I T A. *Billijckheyten, van P. Frat. Ignatius.*

EEn Vrouwe die een Lesbisch liniael van loot in de hand heeft. Want die van Lesbiën, bouwden met ruwe hollie steenen, en maecten die alleene glat van onder en boven, en om dat dese lijne van loot was, soo boogh sich dieselve nae de leeghte van den steen, sonder dat het daerom van sijn rechtigheyt iet verloor: alsoo buyght en neyght sich de Billijckheyten nae de menschelijke onvolmaecktheyden, maer daerom wijckts niet af van het Rechtsnoer der Gerrechtigheyt. Dese beeldenisse is gemaect van P. Ignatius, Bischop van Alatri, een treflijck Wisconstenae.

S O C C O R S O. *Bystant, Hulpe.*

EEn gewapent Man, die een bloot swaerd in de rechter hand draegt, en in de linker een eycken tack mette vruchten.

De Hulpe heeft twee voornaemste deelen: d'een helpt en staet den anderen by met nootdrift en onderhout des levens om den honger te verjaegen: en d'ander staet sijnen vyand tegen met geweld, tot behoudenis van die geene die hy helpt. Daerom wort hy gewapent geschildert, om dat hy den swacken en behoeftigen sal helpen tegen al 't geweld der vyanden, en mette tack van eyckelen is hy gelaeden, om daer mede in den hongersnood onderstand te doen: want door 't behulp van dese vruchten, hebben de Menschen in oude tijden sich daer mede geholpen en gereddet. Want dese vrucht is *Jupiter* opgeoffert, om dat hy helpt en de geheele werelt bystaet, wesende *Jupiter*

de suyvere en gereynighe lucht, waer door wy ons aeffem haelen en leven.

A M A R I T U D I N E. *Bitterheyten.*

OM de Bitterheyten uyt te drucken, word van eenige een Dochter geschildert in 't swart gekleet, die in beyde handen houd een byekorff vol honig, waer uyt een plante van Alst komt opschieten, mogelijk daerom, wanneer wy sijn in de meeste voorspoet des levens, dat wy ons dan vinden in de meeste tegenspoet der fortuneyn, of om dat wy aldan kennen, alle de hoedanigheden van het tegenrijdige, op datmen te beter en volkomender kennisse magh hebben van de soetigheyt, wanneer wy eenige uytwendige Bitterheyten hebben geproeft; oock daerom, om datmen, by gelijcknisse, door den Alst een bitter en stijfhoofdigh Mensch plagh uyt te drucken. Daerom seght *Aristo*:

*Men kent geen Vree noch achts niet,
Voor datmen eerst den Krijgh besiet.*

Blijdschap. *vide Allegrezza.*

C E C I T A delle MENTE. *Blindheyten des Verstants.*



EEn Vrouwe in 't groen gekleet, gaende in een veld vol schoone bloemen, 't hoofd neer-

neergeslaegen, met een Mol voor haere voeten.

Blindheyt word genomen voor de berovinge van het licht der oogen, en door gelijknisse soo wort het verstaen, voor de Blindheyt des Verstands: Daerom wort het ons van de Egyptenaers, door een Mol vertoont, gelijk *Orus Apollo* seyt. Het ander door het neerhangende hoofd, dat totte aerdsche en snel verganghlijke bloemen gebogen is, 't welck de Wereltsche dertelheden zijn, die ons gemoed aenlocken, en sonder eenige nuttigheden, besigh houden: want hoe veele goederen ons de bedrieghlijke Werelt belooft, soo is dat maer een weynigh aerde, die niet alleen onder de valsche hope van een korte Wellust is bedeckt, maer die ons oock brengh in groot gevaer van ons gantsche leven. *Lucretius* singht:

*In wat Blindheyt en gevaer,
Swerst de Mensche jaer op jaer.*

Ovidius singht mede:

*O wat heeft het blind verstand,
Duystre nachten aen haer hand.*

V I L T A. Bloodigheyt.

En Vrouwe die slecht gekleet, en in een slickrige plaetse op der aerde leyt, houdende in d'ene hand een Weehop, staende als of zy haer oogen van der aerde niet dorst opheffen, ter syden staet een konijn.

Die Man wort bloode geheeten, die sich minder hout als hy vermagh, en die niet derf bestaen, 't geene hy met lof en eeren kan uytvoeren, sonder dat hy van die meeninge is af te brengen, en dat door 't kleyn vertrouwen dat hy heeft, dat het met de dapperheyt soude bestaen. En daerom is de bloodigheyt by een Vrouwe vertoont, die ter aerden leyt en qualijck gekleet is, want de Vrouwen bewijckt den moed gemeenlijck eerder als den Mannen, om iet treflijx uyt te voeren.

Het gescheurde kleed bediet, dat in een bloed Mensch geen gedachten zijn, om het lichaam op te proncken, als twijfende, of zy haere stactigheyt en kleedinge in een staet fullen kunnen onderhouden, dieder toereveyscht wort; of, om dat het gemeene spreuckjen seyt,

*Den slouten 't luck brengh schatten an,
Den bloeden slootse verr daer van.*

En om dat de Man geen stoutigheyt heeft van wegen sijne bloodigheyt, om iets treflijx uyt te rechten, soo leyt dese Vrouwe in slijck en dreck, met een vuyl en stordigh leven, sonder datse immermeer in 't licht komt, of tot kennisse van Menschen, die haer met noodtdruftige dingen mochten te hulpe komen.

De Weehoppe, wort van veele Schrijvers voor een seer snoode en vuyle vogel gehouden, sich met dreck en andere vuyligheyt voedende, als hebbende geen hert, om sijn kost met eenige moeyte te gaen soecken. Dat zy de oogen nederlaet, bediet haer kleyne hert en moed, gelijkmen daer van de werckingen sien kan. Het konijn is uytter natuere seer vuyl, gelijk veel seer klaerlijck beken is, die de natuere van dese dieren hebben beschreven.

SCELERATEZZA. Boeverye,
Ondeughd, Schelmerye.

En mismaeckte dwerghjen, scheel en bruynachtigh, met root hayr, hebbende een sevenhoofdige *Hydra* of Slange omarmt.

De mismaecktheyt des lichaems word genomen voor een gebreck der nature. Want gelijk een Mensch die bequaem is goed te doen, sich nochtans ten quaede neyght, soo word dat quaed een boosheyd genaemt: Want dat selve quaed hangt aen den wille; door dien hy 't quaed verkieft door een ingewortelde aenwenst. Also wort dat een gebreck genoemt, 't geene niet is in een lichaam nae sijne proportie of maete, daerom wort de gedaente gemaelt, als hebbende gebreck aen de Natuere: van gelijken doet men int tegendeel in een schoon lichaam, als de Deughd wort uytgedrukt. Want gelijk de Philosophen seggen, soo is de proportie of gelijkmaectigheyt van de schoone trecken des lichaems een uytbeeldsel van een schoon werckend gemoed: En gelijk het laecken sich past om den rugge, alsoo moeten oock de trecken en hoedaenigheden des lichaems passen mette volmaecktheyt der ziele: Waer over *Socrates* oock van gevoelen was, dat de hoedaenigheyt des lichaems en der ziele, een gelijcke overeenkominge hebben.

Scheel, lelijck, en van root hayr wort het

vertoont, om dat dese hoedaenigheden gemeenlijck in den Mensch iet gebrecklijx be-
duyden : Waer over *Martialis* seght :

*O Zoile 't is vreemd soo ghy zijt goed van aert,
Daer ghy zijt manck en scheel, swartmondigh, root
van baert.*

Hy wort geschildert dat hy een seven-
hoofdige *Hidra* omarmt, waer mede de se-
ven dootsonden worden uytgebeeld: want
soo 't gebeurt dat eene van dese hoofden
wierden afgekapt, (daer nochtans wederom
andere aanwassen) soo verkrijgen die dan
wederom nieuwe kracht, om tegenstand te
doen, die sich tegens haer souden willen op-
stellen. Aldus doet oock de boosheyd in 't
lichaem, diewelcke, hoewelse van de deughd
geheel schijnt te neder geslagen, niet te min,
om datse meer hoofden by haer heeft, die
door den wille, ten quaede zijn ingenomen,
soo staets terftont weder op, en komt met
haere verkeerde werckingen, krachtiger en
hartneckiger voor den dagh als oyt te voo-
ren. Maer 't is ten laesten noodigh dat men
de boosheyd geheel overweldige en over-
winne, 't zy met tegen te staen of met te
vluchten, als die geene die van den beginne
des Werelts onsen eersten Vader bedrogen
heeft, en als noch een verderf is van ons el-
lendige Menschen.

S T A M P A. Boeckdruckerye.

EEn bedaeghde Vrouwe in 't wit, wiens
kleed geheel aen ruyten verdeelt is, waer
in de letteren van 't Alphabet staen, in de
rechter hand falsche een schalmeye houden, al-
waer een letter-rol omgeslingert is, met het
woord *ubique*, dat is *over al*; in de slinker
falsche een bloeme van *Semper Vive* hebben, met
het woord *Semper*, dat is *Altijs*, van d'eene
syde sal een Druckpers inet allerleye Druc-
kers gereetschap staen.

In wat grooter eere en waerdigheyt de
konst der Boeckdruckerye is, daer van kan
de geheele Werelt getuygen: Want uyt haer
is de kennisse van het goed en quaed, van de
deughd en ondeughd, van de geleertheyd en
onwetentheyd, heergekomen: Door haer
worden de Menschen onsterflijck, want al-
eer zy bekend was, waeren de eedele ver-
standen, als begraven, en veele wercken van
doorluchtige Mannen vergaen: Waer over

wy oorfaecke hebben, om sonder ophou-
den, Godt den Heere te dancken, datter,
door een algemeene weldaet, Vinders van
soo eedelen en hoogen Meesterstuck zijn
gevonden, waer door sich het gerucht opter
vlucht geeft, en met een heldere en lieflijc-
ke trompet aen de Werelt de verscheyden
wercken van geleerde Mannen voor den
dagh brenghet. O! wat soudemen al kon-
nen seggen over de heerlijckheyt van de
Boeck-Druckerye: en alhoewel ick soo
stout ben, dat ick my bemoeye over fooda-
nigen eedelen ontwerp te schrijven, soo ben
ick ten hooghsten treurigh, dat mijn ver-
stand daer toe te swack is, om eenige ont-
werpsels, die bequaem zijn, om foodanigen
hoogen lof, als haer toekomt, uyt te vin-
den. Ick sal alleen seggen, dat de eerste die
dese konst gevonden heeft, gelijk *Polidorus
Virgilius* verhaelt, is geweest *Ioan Gutenbergh*
een Duytscher, Ridder, diewelcke in 't Iaer
1442, of als andere seggen 1451, eerstmael
de Druckery binnen de Stadt *Mentz* heeft
in 't werck gestelt, hebbende oock gevon-
den de Druck-int, die de Druckers als noch
gebruycken, en in 't Iaer 1458 isse van een
ander Duytscher, met naeme *Conradus* in Ita-
lien gebracht, doch eerst te *Romen*, en van
daer isse overal wonderlijck aengewassen en
verbreyt. Doch *Iovius* seyt, dat niet de Duyt-
sche daer af Vinders zijn, maer datse veel
ouder is, als men meent, en van dat gevoe-
len zijn oock veele, door reden die zy geven
van d'oude *Medaglien*, alwaer de Griexsche
en Latijnsche letteren ingedruckt zijn, te
rugge settende de segels en andere oudhe-
den met haere omneschrijvingen. Nu, het
zy dan soo 't wil, soo is die geene, die dese
konst eerst heeft gevonden, een Man ge-
weest van een hoogh en eedel verstand.

Bedaeght wortse gemaelt, om te vertoo-
nen, dat de Meesters der Druckerye, be-
hooren te wesen Mannen van verstand en
oordeel; ten'eynde haere wercken, in alle
volmaecktheyt mogen gedrukt werden.

De witte kleederen, drucken uyt, dat
haere wercken moeten suyver en net zijn,
en de letteren van 't A B C in de percken,
bedieden, de letteren die in de kassen ver-
deelt zijn, om yder op sijn plaets te vin-
den, om daer af een volkomen werck te
maecken.

De Schalmeye met het woord *ubique*, is om de faem uyt te drucken, die de Druckerye doet om iemants werck over al te verbreyden.

De bloeme met het opschrift *Semper*, bediet de geduerigheyt die de Druckery aenbrenght, vergelijckende dese met dat selve kruyd, 't welck door haer eygen aert gedue-righ en altijd groen is.

De Druckpars worter ter syden gestelt, mette Letterkas &c. wesende te saemen noodige wercktuuygen van dese eedle konst; waer van dit dicht ter eeren is gesongen.

L O F S A N G H

Ter eeren de Eedele konst der loflijcker Boeckdruckerye.

Stemme: Polyphemus aen de strande.

I.

E Ele Geesten, en Beminders,
Kloecke Vinders,
Van de Konst der DRUCKERY:
Daer geen schoonder oyt sal leven,
Noch sal geven,
Meerder heerlijckheyd als ghy.

II.

Door u staen de gulde lichten,
Die noch stichten,
En omschijnen al dit rond:
Door u Konst zijn voortgekomen,
Al de Vromen,
Al de Wijsheyd diemen vond.

III.

Mannen door den tijd verstorven,
Als verdorven,
En al langh tot stof vergaen:
Hebt ghy van den Dood genesen,
Dat haer wesen,
Nu blinkt klaerder als de Maen.

IV.

Al der Princen, Priesters, Graven,
Armer Slaven,
Handel, daeden en besluyt,
Hoe de trose Rijken prallen,
En wier vallen,
Dat trompet ghy overluyt.

V.

Vromen diendy tot een spoore,
Maer den Dooren,
Zydy schrick en swaer verdriet:
Wie den Lauwer wil ontfangen,
Moet u langh,
Stoffe, van 't geen is geschiet.

VI.

Even als de Son haer straelen,
Laet ghy daelen,
Oock u wijsheyd in 't gemeen:
Ghy verciert door uwe handen,
Alle landen,
En dat door u Konst alleen.

VII.

Dies moet elck u kranskens vlechten,
En die hechten,
Aen den Lauwer en den Wijn:
Want u Konst sal stadigh groeyen,
En frisch bloeyen,
Alfoo langh daer Menschen zijn.

* * * *

A E N M E R C K I N G E N

op de Konst der Druckerye.

OF wel de Schrijver deses Boex, uyt *Polidorus Virgilius* bericht is, dat de konst der Boeckdruckerye tot *Ments* by eenen *Hans Gritenberg* ontrent den laere 1442, of als andere seggen, in 't laer 1451 eerst soude zijn gevonden, soo is nochtans dese Schrijver, door onkunde, seer misleyt: doch wy fullen de waerheyd daer van wat klaerder ontdekken. Hoe ontrouwlijck eenen *Hans* sijns Meesters gereetschap heeft wegh gedragen, en sich heimlijcken te *Ments* nedergefet, daer van kan *Haerlem* van hand tot hand getuyghnisse geven: 't is dan *Haerlem*, dat, soo lange de Sonne haeren ringh sal ommeloopen, hier van de eere sal wegh draegen: Want eene *Laurens Janssen Koster* Burger aldaer, van eerlijcken geslachte, is hier van in 't laer 1440 de eerste Vinder geweest, diewelcke, gelijk hy een scherpsinnigh Man was, veeltijts in 't *Haerlemmer Bosch* gingh wandelen, en aldaer verscheyden letteren uyt de boeckschorsen gesneden, en te saemen gestelt hebbende, heeft daer van eenige spreucken gedruckt, en aen sijns swagers kinderen verciert: 't welck hem nae wensch geluckende, heeft allenskens grooter dingen bestaen, sulx dat hy dien vasten en tuyen druck-int, daer by vond, waer mede hy groote tafreelen en formen mette voorseyde letteren heeft gedruckt. Waer van ick selve gesien hebbe, een boeck in *Nederlandse taele*, geheeten *Spiegel onser Behoudenisse* in fol. tamelijck wel gedruckt, doch hy hadde doennaels noch de

kennisse niet om op de weerfyde te drucken, sulx dat de bladen, tusschen beyden wit zijnde, aen malkanderen waeren gepapt. Maer daer nae in sijne vindingen allenskens toenemende, heeft hy sijne stoffe, en 't geene daer aen gebrack, verbeterd, sulx dat de konst door de winninge aenwassende, hy werck-gaften toestelde, die hem, onder eede, getrouwigheyd mosten beloven, waer onder oock eenen Duytscher was *Johan* of *Hans* geheeten, diewelcke nae dat hy de konste van het letter-ferren, gieten, drucken, en watter voorts toe-behoorde, seer wel hadde bespriet, heeft hy sijns Meesters gereetschap op Christ-nacht, terwijl al sijn Huysgesin het geboort-feeft vierde, opgepackt, en hem 't selve dieflijck ontdragen, vluchtende over *Amstredam* op *Ceulen*, en soo voorts nae *Mentz*, alwaer hy hem seecker houdende, heeft aldaer van sijne gestolen konste een rijk maeyfel verkreghen, want hy heeft het Iaer daer aen, met even dieselve letters, die *Laurens Lussen Koster* te *Haerlem* gebrouyckt hadde, te *Mentz*, de *Grammatica Alexandri Galli* gedruckt. En aldus is dese konst verspreyt, en daer nae te *Romen* over gebracht. Wie hier over naerder wil zijn onderrecht, die lese de naerstige en geleerde opsoeckingen van *P. Scriverius*, die hy in sijne *Lauwer-krans*, ter eeren den *Vinder*, en der konst, in 't licht heeft uytgegeven.

Maer wat *Iovius* belanght, die de konste van Medaglien, oude opschriften en zegelen te snijden; als mede dese vindinge, den *Grieken* en *Romeynen* wel soude toevogen, als of dieselve, dese konst al over lange soude zijn bewust, dat selve is meer belachelijk als bestraffelijk; want soo dat alsoo waere, de geleertheyt en de naeme van soo veele overtreffijcke Mannen, wiens schriften de tijd en de nijd heeft verdonckert, soude als noch den *Naekomelingh* tot eene onsterflijcke roem uytblincken, en niet onderdruckt zijn gebleven.

MALIGNITA. Booshey, Quaetaerdighey.

EEN lelijke bleecke Vrouwe, mer klederen als de roeft, houdende een quackel, die 't hoofd ten Hemel gekeert, en de vleugels uytgespreyt heeft.

Lelijk wortse gemaekt, om dat de wer-

ken der quaedaerdige lelijk en afschoulijck zijn, voor alle staetlijcke en burgerlijcke ommevangh.

De bleeckheyd bediet, dat wanneer de inwendige deelen besmet zijn door een quaetaerdige vochtigheyd, soo verspreyt het sich aen de uysterste deelen.

De verwe van 't kleed druckt uyt, dat gelijk de roeft alle Metalen, waer oock dieselve by gelegen zijn, gestadigh doet verteeren, alsoo hout een quaedaerdige oock nimmermeer op, door sijnen boosen aert, om alle loflijcke en deughdlijcke wercken hinderlijck te zijn.

De Quackel bediet by den *Egyptenaers* quaedaerdigheyd, gelijk *Pierius* seyt, om dat zy is van boosaerdige natuere, want als zy heeft gedroncken, dan beroert zy, met haere beck en klauwen, het overblijffel van 't waeter, sulx dat geen ander dier, daer van magh drincken. Ten selven eynde seyt *Ezechiel* xxxiv, den *Ioden* haere boosheyd verwijtende, *Wanneer ghy reyn water drinckt, soo beroert ghy het overblijffel.*

RIVALITA. Boelschap. Soeckt Mede-Boelschap.

STUPIDITA. Bottigheyd, Onverstandigheyd.

EEN Vrouwe die de rechter hand op 't hoofd van een Geyte leyt, diewelcke het kruyd *Eringion* in den mond hebbende, selve in de slincker een *Narcis* bloem hout, waer mede zy oock gekroont is.

Bottigheyd is een traegheyd des Verstands of der sinnen, soo wel in 't spreken als in 't doen, en aldus bepaeltse *Theophrastus* in sijne zedelijke merckteekenen, en *Aristoteles* sijn Meester verschilt niet van dit gevoelen, als hy in sijne Zeedeleeringen seyt, *de Bottrick of plompert is voor een ydel, en voor alle dingen vervact, soo wel in 't doen als in 't spreken, sonder eenige naerstigheyd, en is soodanigh dat hy voor alle dingen bott en verbaest blijft.* En elders seyt hy in sijn Zeede-konst, de *Bottrick* praet over al daer 't niet te pas komt. Of de *Bottrick* is van d'eene fyde in 't goede tegen de vlijtigheyd en naerstigheyd, en aen d'ander fyde in 't quade onbescbaemt. Want de onbescbaemde is reuckloos en stout in alle plaetsen en regen alles, soo wel in 't spreekken als in 't doen, maer de botte is kout en vreesachtigh, soo wel

wel in 't goede als in 't quaede, door de bottigheyt van sijn verstand en de traegheyt van de sinnen. De Bottheyd is in de Menschen of uytter Natuere, of door toeval: uytter Natuere is die traegh van sinnen, die van een grof verstand en van een versaeght gemoet is. Door toeval komtse in veelerleye manieren, of door kranckheyt, of door verwonderingh en verbaestheyd van een noytgehoorde saecke, die hy hoort of siet in andere, of proeft in sich selve, of van te groote spiegelinge in de geleertheyt, staende die geene, die daer studeeren, soo vast op haere boecken, datse bot, onsinigh en afwesigh schijnen. De Keyser *Claudius*, gelijk *Suetonius* verhaelt, was bot, onbedachtsaem, en als sonder memorie. De natuerlijcke Bottheyt wort overwonnen door de oefeninge van de deughd, gelijkse door de leedigheyt aenwast, naedemael 't verstand in dieselve verdrooght en bot wort, en door de duyternisse der onwetentheydt verdonckert. *Zopirus* de gesichtkenner, voor *Socrates* gebracht zijnde, en van hem bekent, siende hem in 't gesichte, seyde, dese is van natueren bot, en plomp. De omstanders kennende de wijsheyt van *Socrates*, en dat hy alles dede met een scherp oordeel, begosten te lachen: Maer *Socrates* antwoorde, lacht doch niet, want *Zopirus* seght de waarheyd, want soodaenigh soude ick geweeft zijn, indien ick mijn gebrecklijcke natuere met de oefninge van de Philosophie niet hadde overwonnen. Een spreekwoord dat van *Galenus* genomen is, daer *Mercurius* selve en de *Musen* hem niet kosten helpen. 't Welck tot eenen geseyt is, die boven maeten bot en onwetende is, willende seggen, dat hy soo plomp is, datter geen helpen aen is, want *Mercurius* selve, de vinder van de wetenschappen, en al de *Musen* souden daer toe geen raed vinden: sulx dat de oefninge van de deughd en kennissen, bequaem is, het verstand op te scherpen, en de bottigheyt en plompheyt wegh te nemen.

Het Geytjen aen de sliicker syde is een beeld van Bottigheyt. *Aristoteles* seydt in sijne Mensch-kenninge, dat wie oogen heeft, die de verwe, van wijn, gelijcken, is bot: want soedanige zijn den Geyten gelijk. Voorder seydt hy, wanneer yemant uyt een hoop Geyten eene by de hayren van de kinne treckt, alle de andere sullen als stom en stille blyven

staen, en daer op kijken. 't Kruid *Eringion* dat het in den mond heeft, heeft een steel als een elleboge lang, met quaesten en doornachtige blaeders, waer van ghy *Mathiolus* kont lesen, als mede *Plinius*. *Plutarchus* verhaelt, dat soo een Geyte 't kruid *Eringion* in den mond neemt, sal het eerst selve, en daer nae sal de geheele kudde als dom wesen, ter tijd dat de Herder 't selve kruid het Geytjen weder uyt den monde treckt.

De *Narcis* die zy in de sliicker hand als mede op 't hoofd hout, is een bloeme die 't hoofd swaer en baloordigh maect, en daerom wortse *Narcissus* geheeten, niet na de fabel van den Jongman *Narcissus*, maer nae 't griex woord *Narce*, 't welck vadfigh en bot beteykent: alsoo neemt oock de versierde Jongelingh sijn naem van *Narce*, want hy sich in de fonteyne spieglende, hem sulcke verwonderinge over sijne gedaente inbeelde, dat hy daer over versmolt en in een bloeme keerde: en terwyle hy sich verwonderde, scheen het een marmore-beeld. *Plutarchus* seydt datse van 't Griex *Narce* komt, en maect de leeden vadfigh: Waer over *Sophocles*, de *Narcis* naemde een oude kroone van de groote helsche Goden, te weten van de Dooden.

INDOCILITA. Bottigheyt, Onleersaemheyt.

EEn Vrouwe met een root aengesicht, Eleggende op der aerde, houdende in haere sliicker hand den toom van eenen Eesfel, die daer by staet, leunende met haer rechter elleboge op een Swijn, dat oock ter aerden leyt, hebbende op haer hoofd een swart hulsel.

Op de aerde leggende wortse gemaect, om dat de Bottigheyt niet bequaem is op den wegh des Deughds te wandelen, maer staet altijd traeghlijck by de vertoonde onwetentheyd, die door den Eesfel is uytgebeelt. Ingelijx maelen de Egyptenaers den Eesfel met den toom in den mond, mede voor de onleersaemheyt af, als een beest dat seer onbequaem is om wat te leeren. En door dese reden seggen de Sterre-raeders of *Astrologi*, dat als een Mensch geboren wort onder den 16 graed van *Leo*, dat het als een voorttecken is, van sijne onbequaemheyt in 't leeren, versierende, dat alsdan een Eesfel geboren wort met den toom in de mond.

Zy leunt op 't Vercken, want gelijk *Picrius* seyt, soo is dit dier, boven alle andere, sonder sinnen en onleerlijk, en niet als andere dieren, die terwijlen zy leven, noch eenige besondere neerstigheyt hebben.

Het swarte hulsel dat haer hoofd deekt, vertoont, dat, gelijk dese verwe nimmermeer ander verwe aenneemt, dat oock alsoo de onleerfaeme is, wesende duchtigh noch bequaem om eenige onderwijfinge en leeringe aen te nemen, noch daer is geen soo kloecke leermeester, die haer van dese vuylen en snoode dingen tot hooger saecken soude kunnen trecken.

ARCHITETTURA. *Bouwkonst.*

EEn statige Vrouwe van een bedaegt ouder, mette mouwen totten elleboge toe, opgestroopt, in 't weerschijn gekleed, hebbende in haer eene hand een loodlijne, winkelhaeck en passer, en in d'ander hand een teyckeningh of ontwerp van een groot gebouw, naer de Geometrische of Wiskonstige maniere afgedeelt.

Viruvius seyt, in de beginselen van sijn werck, dat de Bouwkonst, is een kennisse die met verscheyden wetenschappen verciert is, door wiens middel alle andere konsten worden volmaeckt. *Plato* plagh te seggen, dat de Architecten of Bouwmeesters boven die geene zijn die sich in de konsten oefnen, want dit is haer eygen ampt in de konsten te leeren, te bewijfen, te onderscheyden, te beschrijven, te bepaelen, te oordelen, en anderen de maniere daer van te leeren. Daerom moetsc alleene de leeringen van de Geometrie en Arithmetique hebben, om dat daer van alle andere konstwercken haer eedeleheit moeten ontfangen. Hierom hoursc het quadrant en de passer, als instrumenten van de Geometrie, en de getallen, die totte Rekenkonst behooren, die zy in de vlacke plante, die zy in de hand heeft, gebruyckt. Het waterpas of drijflood, bediet, dat een goed *Architect* altijd sijn oogh moet hebben totte opmerckinge van 't centrum of middelpunt, waer uyt de vaste stellinge van alle dingen, die eenige wichtigheyt sulen hebben, moeten gepast worden; gelijk men klaerlijk sien kan in de konst van dat eedele verstand, van den Ridder *Dominicus*

Fontana en *Carolus Madernus*, Mannen van groot oordel en waerdigheyt, ter syden stellende veele andere, die meerder lof, als het mijne, waerdigh zijn.

Van bedaeghd Ouder wortsc gemael, om de Manlijke ervaerentheyt en de hoocheyt van de swaerwichtige wercken te vertoonen: en het weerschijne kleed, is de een-drachtige veranderinge van de dingen, die in dese konst het oogh vermaeckt, gelijk de schoone Musicale stemme aen de ooren doet. De bloote armen bedieden het werck, dat hy totte Bouwkonst doet; behoudende alsoo de naeme van de konst en van 't konststuck.

ARCHITETTURA MILITARE.

Krijghs Bouwkonst.

EEn Vrouwe van manhaftigh ouder, adelijck met veelerleye verwen gekleed, die aen den hals een goude keeten sal draegen met een schoone diamant, zy sal in de rechter hand houden een Compas, om de gelegentheyt af te meeten, en in d'ander hand een tafereel, daer een seshoeckige Vestinge op geteyckent is, welke maniere voor de volmaeckste, onder alle, wort gehouden: daer boven op sal een Swaluwe staen, en op der aerde een spaede en houweel.

De Vestingbouwinge is nergens anders toe gevonden, dan dat sich weynige tegens veele, mogen beschermen, als mede om de volcken te breydelen, en de vyanden buyten de palen te houden: en daerom is de sterckenbouwinge niet alleen gehouden voor een konst, maer voor een groote wetenschap: want zy is die geene, die soo wel ondertast, wat totte bescherminge als totte aenrandinge noodigh is, soo wel om den Prince als het Volck, te gelijk, te beschermen.

Van manhaftigh ouder wortsc vertoont, want daer in is de waere kennisse van wijsheyt, waer in 't gemeene beste en de bescherminge noodigh is.

Het eedele kleed van veele verwen, bediet de verscheydenheit van veele vindingen, die in de krijghskonst bestaen.

De goude keeten mette diamant wort haer gegeven, om dat gelijk het goud, onder alle metallén, het eedelste is, soo is de

Krijghs

Krijghs Bouwkonst, onder alle vernuftigheden, van de meeste waerde en kracht: En gelijk de diamant, onder alle eedele steenen de hartste en vaste is, soo is oock de Vesting bouwinge, het edelste juweel van een Prins, als 't geene hem verskert voor den aenval der vyanden.

Zy hout mette rechter hand het Compas, 't welck gedeelt is in drie hondert en sesigh graeden, met het bewegen door den seylsteen, waer door men dan werckt, soo nae de winden, als door de gelegenthey, waer men eene Vesting wil toestellen: en is oock waer door men 't plat neemt van de Vesting.

Het tafereel waer op de Swaluw staet, druckt uyt, dat als men een Vesting wil toestellen, men de gelegenthey wel sal overwegen, en den grond wel vatten, en dat men daer op 't ontwerp, 't welck het werck van soo grooten gewichte vereyscht, sal toestellen, en daer in volgen de Swaluw: Want *Pierius Valer.* heeft daer door een Man willen uytdrukken, die scherpsinnigh en tot het bouwen geheel was genegen, en die groote gebouwen hadde ontworpen, als oock Sloten, Steden en andere van konst en verstand.

De spaede en 't houweel worrer ter syde gestelt, want dit zijn de eerste wercktuigen om te vestigen: als die geene daer men de graften en de gronden mede begint, en daer men de loopgraven mede toestelt, om de schanssen van de vyanden te bespringen.

C R A P U L A. Brasserie.

En vette, lelijke en qualijck gekleede Vrouwe, mette mage geheel bloot, hebbende 't hoofd totte oogen toe verbonden, houdende in de hand een Leeuwskop, die metten muyle open staet, ter aerden fullen eenige doode Vogels leggen, als mede pasteyen en andere dingen.

Zy wort lelijck gemaelt, om dat de Brasserie de gedachten der Menschen verwijft en 't onder hout, besorgende alleen wat de smullerye en de keucken aengaet.

Armlijck wortse gekleet, om te vertoonnen dat de Brassers meestendeels menschen zijn, die alle nettighey verachten, en alleen passen op de vette keucken, en om 't buycken te vullen, zijnde daer over beroyt van

deughd, streckende haere gedachten niet verder als nae dese smullerye.

De bloote mage vertoont, dat de Brasser van een gefonde aert moet zijn, om alle veranderinge van spijsse te verteeren. En daerom is hem 't hoofd verbonden, alwaer de dampen opstijgen en 't hoofd beswaeren.

De vertigheyt is een werckinge, die door de Brasserie wort veroorsaect, en die niet om eenige moeylijckhey denckt, waer door het aengesicht mager wort.

De Leeuwskop is een oud beeld van de Brasserie, want dit dier vult sich soo overvloedigh op, dattet daer nae wel drie dagen kan vasten, en door sijn quade verduwinge, soo stinckt hem den asem altijd, gelijk *Picorius* verhaelt.

De doode vogelen en pasteyen, &c. worden genomen voor dingen, waer in sich de Brasser vermaect.

C R A P U L A. Brasserie.

En Vrouwe in 't groen, die qualijck gekleet is, doch sal vet zijn, uytten rossen, en sich leunen mette rechter hand op een schild, waer in een taefel met veelerhande spijsse geschildert is, met een omschrift *Vera felicitas*, dat is waere gelucksaligheyt, d'ander hand false op een Vercken houden.

De Brasserie is een werck van gulsigheyt, en bestaet in veelhey en hoedanigheyt van spijsse, en plagh gemeenlijck te heerschen in grove en botte Menschen, die niet anders weten te bedencken, als dingen, die de sinnen niet raecken.

Met groen wortse gekleet, om datse een gestadige hope nae veranderinge van spijsse heeft, om 't leven van tijd tot tijd, in vrolijckhey door te brengen.

Het schild, nae de voorseyde maniere, is om het eynde, van die geene, uyt te drucken, die totte Brasserie is genegen, te weten de Smaeck, diewelcke zy geloven dat de gelucksaligheyt van dese Werelt mede brengt, gelijk *Epicurus* seyt.

Het Vercken is van veele Schrijvers, voor de Brasserie genomen, om dat het nergens anders om denckt, als om te schocken, en terwile het de vuylichhey uytten dreck op eer, soo steeckt het sijnen kop niet op, sich nimmermeer te rugge keerende, maer soeckt altijd voorwaerts, om beter spijsse te soecken.

FRAGILITA. Broosheyd.

EEn Vrouwe die in yder hand wat *Cicuta* hout, 't welck *Virgilius* in sijne *Offestal*, broos naemt. Waer toe alle dingen konnen vergeleken worden, die den naem van broos hebben.

FRAGILITA. Broosheyd.

EEn Vrouwe met een dun kleed, hebben-
de in de rechter hand een tack van *tiglio*,
en in de sincker een groot glas dat aen een
draet hanght. De draet paster oock wel toe,
om datse snellijck breeckt. De *tiglio* wort
van *Virgilius* oock daer toe gebruyckt. Van 't
opgehangen glas aen een dunne draed, daer
van is niet noodigh datmen verklaeringe
doe, om dat het glas luchtigh is, en lichtlijck
breeckt. Van gelijcken is oock het Vroulijck-
ke geslachte broos: waer van men het eene
met het ander kan vergelijcken.

FRAGILITA HUMANA. Menschlijcke
Broosheyd.

EEn Vrouwe met een mager en benauwt
Laengesicht, die armlijck is gekleert, hou-
dende met beyde handen, veele watertacken
of kegels, die 's Winters aen de huysen han-
gen. Welcke waterkegels van de oude Egy-
ptenaers, als *Pierius* seght, voor de Broosheyd
van 's Menschen leven waeren gestelt. 't En
soude oock niet onbequaem zijn, dat men
haer, om de oude Jaeren beter uyt te druc-
ken, maecte, datse gekromt op een swack
riet leunde, 't welck een recht teycken is,
foo wel van de Broosheyd als van d'Ou-
derdom: Want als een Mensch daer toe ge-
raeckt, foo treft hem oock de minste quet-
singe, waer van hy dickwijls sterft, en daer
onder blijft leggen. Eenige beelden de
Menschlijcke Broosheyd, en niet sonder re-
den, by de Waeterbobbels af, die wel een
weynigh in 't oogh schijnen, maer terstont
wederom verdwijnen.

SEDITIONE CIVILE. Burgerlijck
Oproer.

EEn gewapende Vrouwe mette spies in
de rechter hand, en in de sincker een

Eyckentack, voor haere voeten fullen twee
honden staen, die malkanderen aenblaffen,
en de tanden sien laeten.



Geen ander faecke verweckt de oproe-
ren, oorlogen en Burgerlijcke oneenighe-
den, als het lichaem met sijne lusten en be-
geerlijkheden: alle oorlogen, komen voort,
om datmen Rijckdom soeckt te verkrijgen,
en men soeckt de Rijckdommen met geweld
om 't lichaem te dienen, en 't selve gemak
aen te doen: en daerom soeckt men, om
sijne lusten te versacldigen, de wille en gene-
gentheden nae te jaegen, die dan oock van
de sinnen worden opgestoockt, 't zy door
hoope van Rijckdom, of om de Liefde van
sijn Beminde, of om staetsucht van te heer-
schen, of om voorwendinge van hoogheyd:
niet willende voor yemant wijcken, maer
elck den loef afstrijcken. En door sulcken
middel, komen de Burgers den gerusten
Staet des Vaderlants te verwarren, saclyende
door de stadt misverstanden, gevende sich
door een verweckt oproer in de wapenen.
Daerom is zy oock gewapent gemacht. Van
dees oproer behoort sich een yder goet
Burger te onthouden, om de gemeene rust
wille,

wille, en dieſelve geheel uyt te roeyen, gelijk *Philoftraus* ſeght. Derhalven is het een godloſe ſaecke, dat de Burgers, onder haer ſelve quaed en ſchelmerye bedencken, gelijk *Homerus* ſeyt. *Solon* is voorwaer in ſijne Wet niet te prijſen: wanneer hy een Man oneerlijck acht, die hem niet op d'een of d'ander ſyde voeghde, wanneer der een Burger oproer ontſtonde. Waer van *Plutarchus* aen *Apollonium* gedenckt. En in ſijne verhandeling van 't gemeene beſte, ſeyt hy, Men magh niemand beſchuldigen, van dat hy ſich niet wil voegen nae d'ene ſyde, om geweld te doen, hem affonderende van de Burgeren: Maer veel eerder is een gemeen Burger te beſchuldigen, die den oproer helpt ſtijven: En men behoort dien Man niet te laſteren, om dat hy aen der oproerigen elende geen deel heeft: Want het blijkt dat die Man, ſich in 't gemeen, over den ongeluckigen toestand der Burgeren, bedroeft. En men behoort, ſeyt *Plutarchus* daer voor al nae te trachten, datter nimmermeer oproer ſoude mogen komen. En dit is als een Burgerlijcke gauwigheyt voor een groot en heerlijk werck te achten. Daerom behoort een Burger ſich in 't begin tuſſchen de verſchillen te ſtellen, alhoewel die maer particulier of beſonder zijn, op datter onder den Burgeren geen oproer geſchiede: Want men komt van de particuliere of beſondere dingen totte algemeene. Oock komt niet alle brand uyt de groote huysen, maer dickwijls ontſteekt een verachte vonck of kaerſſe wel een geheel huys, 't welck daer nae tot een algemeene ſchaede uytbarſt. Dierhalven voeghter *Plutarchus* by, dit alleene gebreecker aen een politic Burgerlijck Man, dat hy ſijne Burgeren van plichts wegen, eendracht en onderlinge vriendschap leere gebruycken, en dat hy daer nae trachte, dat alle twiſten, tweedrachten, oproeren en vyandschappen mogen te niete gedaen en uytgeroyt werden.

De tack van Elce of eycken die zy in de ſlinker hand hout, wort voor een beeld van Burgerlijck oproer geſtelt, om dat deſe boomen ſich tegens malkanderen ſtooten en ſlaen, ter tijd toe dat zy breecken. Waer over *Ariſtoteles* door 't aenſien van *Pericles* ſeyt, dat de Beotiers deſe Eycken gelijk waeren: Want gelijk ſich dieſelve onder malkanderen verſcheurden, alſoo ſloegen ſich oock de Beotiers onder malkanderen. Door welke beeldeniffe wierde ver-

ſtaen, dat gelijk deſe boom groot, ſterck, vaſt, dick, hart en ſwaer was om te houwen, en mette bijl te kloven, dat zy niet te min, ſich onder malkanderen ſtootende, lichtlijck braecken. Alſoo was mede een Republique, hoewel die oock voorſien en beveſtigt is, niet lichtlijck door 't ſwaerd, noch met vyandlijcke macht te winnen, maer als ſich de Burgers onder malkanderen ſtieten, dan vallen zy lichtlijck, en worden geheel, door den Burgerlijcken oproer, te gronde geworpen.

De Honden, die voor haere voeten, malkanderen aenblaſſen, dienen tot een beeld van een Burgerlijck oproer, en alhoewel zy beyde Huys-dieren zijn, en van eenderleye aert, niet te min zijns gewoon, malkanderen aen te blaſſen en te plockhayren, 't zy om de ſpijſe, of om de jalouſie van de Vrijſter, en om ſich te tergen, blaſſen zy ten laeſten en laeten haere tanden ſien, niet willende d'een den anderen wijcken: Alſoo oock de Mannen, die, alhoewelfe huysgenoten in eene ſtadt zijn, komen door de gefeyde reedenen in twiſt en verſchil, ſtroyende in haer Vaderland ſchadelijcke oproeren van Burger twiſten, even als dolle beeſten en huyschonden, dorſtende nae haere medeburgers bloed, die van alle Menſchen voor onbeſchaemde ſtoute en booſe Menſchen worden gehouden. Waer over *Cicero* ſeyt in de Oratie voor *Sestius*: Deſe worden quaede en ſchadelijcke Burgers geacht, die welke de gemoederen der Burgeren tot oproer verwecken.

VNIONE CIVILE. Burgerlijcke Eendracht.

EEN Vrouwe van een vrolijck opſicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, die met een Mirthekranſ omwoelt is, en in de ſlinker hand houtſe het viſchken *Scarus*.

Eendracht is een bewaerſter der Steden: Want *Auguſtinus* ſeyt in ſijne Stadt Godes, dat een Stadt niet anders is, als een menichete van Menſchen, die in Eendracht zijn verenight. En genomen, dat deſe Stadt tweedrachtigh wort, ſoo ſal daer ſcheuringe en d'onderganch deſelven, uyt voortkomen. Van hoe groote kracht de Eendracht zy, kan men door de Historie van *Scitarus*, den Koningh der Schyten, leeren, die ſijne rachtigh

tigh Soonen, wanneer hy nu soude sterven, liet voor sich brengen, en beval een yder dat hy eenen omwoelden bosfel met pijlen soude breecken. Maer als een yder, sijne onvermogentheyte te kennen gaf, trock hy die, als nu half stervende, van een, en brackse alle lichtlijcken van malkanderen, seggende: O Soonen! Indien ghy u macht eendrachtelijck te saemen voeght, soo suldy sterck zijn, maer soo ghy dieselve door tweedracht van een ander scheurt, soo suldy lichtlijck worden overheert. Dese raed van Scilurus is oock ten hooghsten in eene Burgerlijke regeeringe noodigh. De Eendrachtigheyt der Burgeren, brengt altijd aengenaemheyte en soetigheyt, min noch meer als een instrument met veele welgetoonde snaeren, en een geluyt van veele stemmen, een lieflijke overeenstemminge maecten.

De Olijftack met de Mirthe omwoelt, is een teycken van welbehagen, en wort genomen voor de onderlinge Eendracht en lieflijke Vreede der Burgeren: Naedien dese boomen, door de Natuere vereenicht zijnde, in onderlinge liefde, haere wortelen, door verwisselende omhelsingen, in malkanderen slingeren: En de Mirthe tack, door den Olijfboom met een aengenaeme vereeniging, gespreyt zijnde, beschermt den Olijfboom, op dat haere vruchten noch door de sterke kracht der Sonne, noch door 't geweld der winden, beschadicht worden: ten eynde zy haere teedere en soete rijpheyte verkrijgen: Alsoo behooren oock de Burgeren door vriendelijke omhelsingen en broederlijke Liefde vereenicht te zijn, op dat zy een lieflijke ruste en aengenaeme welvaert verkrijgende, malkanderen voor alle quaed mogen beschermen.

De visch *Scarus* vermaent ons oock totte Eendracht, om door onderlinge Liefde vereenicht, en met een vaerdigh gemoed gereet te zijn om andere te helpen: En dit mercken dese Visschen, dat wanneer d'eene Visch den angel insloekt, soo sal d'ander Visch terstont komen en den draet in stukken bijten, of soo die in een net verstrickt zijn, soo sal d'ander Visch, sijnen steert nae den andren gevangen en Visch keeren, die dan daer in bijt: en als d'ander Visch dit gevoelt, soo treckt hy hem met een groote snelligheyt door de Masken, gelijk 't selve *Plutarchus* verhaelt. Met gelijke onderlinge

genegentheyte en liefde, behooren oock de gemoederen der Burgeren te wesen, die onder malkanderen vereenicht zijn: niet om malkanderen onder te dompelen, maer om malkanderen te verlichten, en van het onweeder der ellenden en vervolgingen te verlossen: Welcke Godsdienstige plichten, de herten der Menschen verbinden, waer door de gemoederen grootelijck vereenicht blyven: Waer uyt dan het lichaam der stad, groote aenwas en kracht, geduerende dese Burgerlijke eenigheyt, geluckigh sal genieten.

De vier Complexien, Aerten of Eysenschappen van den Mensch.

COLERICO. Colerico of d'oplopende Natuere, door 't vier afgebeelt.



En mager Jonghman uytten geelen, met een wreed opsicht, wesende bynae naeckt, houdende in de rechter hand een bloot geweer, vaerdigh staende om te vechten. Van de eene'syde sal een schild op der aerde staen, alwaer een vlamme viers in 't midden

midden gefchildert is , en van d'ander fyde een wreede Leeuwe.

Mager wort hy gefchildert, om dat *Galenus* in zijne grondstellingen feyt, dat de herte in hem d'overhand heeft, diewelcke oorfaecke wefende van zijne drooghte, foo wortfe door de viervlamme uytgedruckt.

De geelachtige verwe, bediet, dat de heerschappie van de vochtigheyt des lichaems, sich dickwijls aen den huud openbaert. Waer uyt het komt dat de witte verwe het *Phlegma* of slijm bediet, de geele het *Colera* of de galle, dat is de korfele. Het roode, met het wit vermenght, de *Sanguine* of blygeestige, en het doncker bruyn, de *Melancolie* of swaermoedige aert, nae dat *Galenus* verklaert.

Mer een wreet geficht wort hy gemaelt, wefende dit de eygen aert van *Colera*: twelck *Ovidius* in zijne Minnekonst aldus aerdigh uytdruckt:

*Van boosheyd swelt hy om den kop,
En 't swarte bloed sijgh d'aders op:
Sijn oogen flicken als een vier,
Soo sel als Slangh of Tygher dier.*

't selve seght *Persius* mede.

Het bloote swaerd, en de vaerdigheyt om te vechten, druckt niet alleen uyt dat de *Cholérique* genegen is tot twist, maer oock tot alle andere wercken, gelijk oock door de viervlammen wort te kennen gegeven, wefende dit het vier eygen, alles te vernielen en te versinelen.

Een Jongelingh by nae naeckt, wort hy gemaelt met een schild ter syden, overmits hy gedreven zijnde door een geweldige drift van 't gemoed, hy niet eens let op zijne bescherminge, maer geeft sich sonder oordeel en overlegh in alle gevaer. Daerom seght *Seneca*: *Het is een gebreck in de jonge luyden, datse haere tochten niet komen breyden.* En daerom seght *Avicenna* seer wel, wanneer de daeden werden overgeleyt met rijpheyd des verstands, foo zijn 't teykenen van een volmaeckte natuere: maer als zy met een barst of geweld, sonder overlegh, geschieden, foo is 't een teycken van groote hette of brand.

De Leeuwe wort gefelt om de wreedheyt en moedigheyt van 't gemoed uyt te drucken, voortkomende door de oorfaecken alreede gefeyt, daerom wort gefeyt dat de *Cholérique* den verstoorden Leeuwe ge-

lijck is, als *Alcians* mede verhaelt. Boven dat, is de Leeuwe van Natuere grootmoedigh en mild: van gelijcken wanneer dese de middelpaelen overtreden, foo worden zy verquistende, gelijk de Schole van *Salerne* in haere dichten te kennen geeft:

*De korfele Natuer wil yder een verheeren,
Sijn vraeten, langh gestreckt, en geestigh in het leeren:
Verquistend en seer groots, loos, schalck, oock stout
en licht,
Bedrieghlijck, snel en beet, en geel in 't aengesicht.*

SANGUIGNO of Blygeestige, door de lucht afgebeeld.



Een blygeestigh lachend Jonghman, met een krans van verscheyden bloemen op 't hoofd, poefeligh van lichaem, en boven dat blonde hoofdhayren, met roode en witte verwe in 't aengesicht gemengelt, lachende op een Luyte: en door 't herdrayen van de oogen ten Hemel, geeft hy te kennen dat het vier en de sangh hem aengenaem is. Aen d'ene syde fal een Geyte staen met een bos druyven in den mond, aen d'ander syde een opgeslagen Musijck-boeck.

Een vrolijck lachend Jonghman met een

bloemkrans wort de *Sanguine* geschildert, want in die geene daer het gemaetighde en volmaeckte bloed de overhand heeft, daer uyt komen de suyvere levendige en scherpfinnige geesten voor den dagh, waer uyt de lach en vrolijkheyt voort komen, overfulx soo zijns vermaecklijck en boertigh, be-minnende het speelen en singen, gelijk *Hippocrates* seght.

Dat hy vleesachtigh en poefel is, bediet, dat door de mededeelende kracht die in de *Sanguine* seer sterck is, een poefel en vet lichaem voort komt.

Met root en wit is hy gemaelt, om dat *Avicenna* seyt, dat dese verwe de overvloed van 't bloed uytdruckt, en daerom seght *Galenus*, dat de vochtigheyt diewelcke in 't lichaem de overhand heeft, de verwe aen 't vlees geeft.

Het Geytjen met een bos druyven in den mond, bediet dat de *Sanguine* tot *Venus* en *Bacchus* seer genegen is. Door *Venus* wort de Nature van 't Geytjen verstaen, wesende dit dier seer totte geylheyte genegen, gelijk *Pierius* seght. En door den Druyvetros wort *Bacchus* verstaen: Waer over *Aristoteles* in sijne xxxi voorstellinge seyt, dat dit in de *Sanguine* gebeurt datte veele faects hebben, 't welck oorfake is van de Minnelusten: gelijkmen oock in de dichten van de Schole van *Salerne* kan lesen.

*Sijn vet en mild, vol lagh, nieuwsgierigh en vol jeugd,
Dies Venus is haer lust en Bacchus hare vreugd:
Blygeestigh, wel ter tacl, snel, listigh en goedaerdigh,
Vol Geest, stout, bloosigh, vroom, in alle konsten vaerdigh.*

FLEGMATICO de Doffe, door 't waeter afgebeeld.

EN Man grof van lichaem en wit, die sit-tende, met een Dassenhuyl gekleet is, houdende beyde handen in den boefem, en 't hoofd scheef, 't welck met swart laecken omwonden, hem, by nae, de oogen bedeckt, en ter syden sal een schildpadde staen.

Ver word hy geschildert, om dat gelijk de dorheyt van 't lichaem heerkomt van de hette, alsoo komt de vertigheyt van de koude en vochtigheyt, gelijk *Galenus* seyt.

Met een Dassenhuyl is hy gekleed, om dat, gelijk dit dier seer slaperigh en luy is,

alsoo is de *Phlegmaticus* mede, hebbende weynigh geest of lust, onderdruckt zijnde van te veele koude, die in hem de overhand heeft: Waer uyt het komt dat hy oock weynigh bequaem is totte geleertheyt, hebbende een bot en traegh verstand, en onduchtig om 't geene over te dencken, dat hem soude mogen oorfaecke geven, om sich te verlichten van de slechte en verachte dingen: en daerom wort sijn hoofd met swart laecken omwonden.



Het neerhangende hoofd vertoont hy, om dat hy luy, slof, en traegh is in de werkingen die 't verstand aengaen, gelijk mede in andere dingen die tot het lichaem behooren, even als de Schildpadde, die aen sijne syde staet. 't Welck mede door de Schole van *Salernen* seer wel wort uytgedrukt:

Het koude doffe vocht, maecte domm' en traeghe sin-

*nen,
Swaerlijvigh, loom van gangh, en slaepcrigh van binnen:*

*Onlustigh totte konst, en leedigh, loch van geest,
Vol stijn en vuyle quijl, en siet nae 't bleecke meest.*

MALENCONICO of Swaermoedige,
door de aerde afgebeeld.



EEn duyfter bruyen Man, staende mette rechter voet op eenen *cubus* of vierkanten steen, die in de sincker hand een opgeslagen boeck hout, waer in hy leeft, hebbende den mond met een band geslooten, en mette rechter hand heeft hy een toegebonden Beurse, en op 't hoofd een eenfaeme Musch.

De band die hem de mond toefluit, bediet stillwijgentheyt, die daer plagh in de melancolijcke te heerschen, wesende dese van natuere kout en drooge, en gelijk de hette klapachtigh maeckt, alsoo is in 't regendeel de koude oorfaecke van de stillwijgentheyt.

Het opgeslagen Boeck en de opmerkinge totte studie of leesinge, bediet, dat de Melancolijcke totte studie seer genegen is, en daer in wil voortgaen, vliedende anderer luyden geselschap. Dies seyt *Horatius* in sijne brieven :

*Zy vluchten uyte Steeden heen,
En gaen in 't bosch en 't veld allee.*

En daerom wort een Musch, die eenfaem

leeft, op sijn hoofd gestelt, vermits dese vogel in woeste plaetsen alleen leeft, sonder by andere vogels te komen.

De toegeslooten Beurse, bediet de gierige Natuere, die in dit volck veeltijts plagh te heerschen. Dat hy op eenen vierkanten steen sit, daer mede wort te kennen gegeven, dat de Melancolici haere inbeeldingen swaerlijck kunnen versetten, maer blijven, als een steen, onbeweeghlijk op haer voor-nemen; gelijk sulx mede de Schole van *Salernen* getuyght :

*De swaergedruckte Mensch van sorge neergebogen,
Vol suctens, vol gepeins, met neergeslagen oogen,
Vol waeckens, overleghs, vol nijd, vol schrick en smart,
Vol valscheyt en vel angst, siet meerendeels nae 't
swart.*

COMEDIE. Blygeestigh spel.

EEn Vrouwe als een Heydensche Bedelaerster, doch met verscheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Schalmeye of Cornet, om Musijk te speelen, en in de sincker een Momaengesicht, hebbende aen de voeten, socken.

De verscheidenheyt der verwen, vertoonende verscheyden handlingen, die in dese slagh van Poësie werden uytgedrukt, die het oogh van 't verstand niet weyniger vermaecken, als de verscheyden verwen de lichaemlijcke oogen verlustigen, om daer door uyt te beelden alle toevallen van 't Menschelijck leven, foo van deughden, ondeughden, als wereltlijcke eygenschapen, en dat in alle slagh en hoedanigheyt van Volckeren, behalven den Koninghlijcken staet. En dit wort door de socke uytgedrukt, die van de Oude, in haere Comedyspeelen wierden gebruyckt, om te vertoonen de middelmaetigheyt van stijl en van de perfoonen, die in dese handlingen wierden uytgevoert.

De Comedie heeft lichte voorstellingen en swaere handlingen, en daerom wortse als een Heydens Bedelaerster gekleet, om dat dit Volck seer breet is in 't beloven, en een ander goed geluck te voorsseggen, 't welck zy swaerlijck, door haere eygene armoede, een ander kunnen mededeelen.

De Cornet en de Mom gebruykten de Oude in haere Comedien, en zy hielden

d'eene voor een Harmonie of gelijkstemmigh geluyt, en d'ander tot een navolginge. De socken waeren der Comedyspeelders schoeyfels, als geseyt is.

C O M E D I A.

EEn bedaeghde Vrouwe met een eedel opsicht, die een fluyte in de hand heeft, en socken aen de voeten, hebbende op 't hoofd veele krullen en swieren, die seer verwart zijn met knopen, met een opschrift *describo mores hominum*. Ick beschrijve de zeeden der Menschen.

C O M E D I A V E C C H I A. De oude Comedie.

EEn oude lachende Vrouwe met een verrompelt en lelijck aengesicht, hebbende een kaele kop, seer verwart, de kleederen sullen gelapt en gescheurt zijn met vodden van verscheyden verwen. In de rechter hand false eenige pijlen of een geesfel houden, en voor haere voeten sal een Aepe staen, die haer een toegedeckt korfken toereyckt, 't welck zy van d'eene syde ontdeckende, vertoontse daer in, mette slincker hand, verscheyden lelijke en venijnige gedierten, als slangen, adders, padden, en andere.

Zy wort de oude Comedie genaemt tot onderfcheyt van de nieuwe, als die in haere plaetse is gekomen, doch seer van een ander verschillende. Want de Poëten in de Schole van de oude Comedie, verlustigden 't volck, by wien doenmaels de opperbestieringe was, met het uytspreecken en verhaelen van veele boertige, belachlijke, scherpe en bijtende saecken, tot lasteringe en besportinge van de onrechtvaardigheyt der Rechten, van de gierigheyt en omkoopingen der Schouten, van de snoode manieren en on-aerdigheden der Burgeren, en veele andere dingen. Welcke ongebondenheyt daer nae verbeterd zijnde, soo heeft de nieuwe Comedie, de sottigheyt en drollerien van 't lachen terstont wegh genomen: En alsoo dit een ander geluck van Staet en regeeringe en andere verstandige vindinge der Menschen, vereyschte, soo isse daer nae aen seeckere wetten gebonden, die eerlijcker en Burgerlijcker waeren: waer door het voorstel, de uytspreeck en handelinge, van d'oude Co-

medie seer was afgesondert, gelijk men, soo van d'een als d'ander slag by *Jul. Scaliger* in sijne *Poëtica* kan naelesen. Het ampt dan van d'oude Comedie was, de gebreecken en handlingen der Menschen in lach en sporternye voor den dagh te brengen: en daerom is dese beeldnisse van foodanige gestalte en gesicht, gelijk wy voorts sullen verklaeren.

De gescheurde en gelapte kleederen, als oock 't voorstel dat zy ter hand neemt, als mede de perloonen die de vertooninge doen, daer komen geene Koninghlijke personagen by, gelijk in de Treurspeelen, noch gelijk in de Comedie *togata*, dat is in de slechte, en *pretelata* van de Romeynsche Burgeren van aensien.

Door de verscheyden verwen van 't kleed, wort de verscheydenheyt en onbestandigheyt van veele dingen vertoont, die zy in eenigh gedicht stelden, als mede den verscheyden stijl van schrijven, mengende verscheyden aert van dingen onder een.

De Aep die haer 't korfjen langt, betoont de sotte naevolginge, waer door zy de gebreecken en vuyligheden, van andere Menschen, openbaerden, 't welck door de vuyle en venijnige dieren wort uytgedruckt, die zy door lachernye en sotternye aen 't volck openbaert en vertoont. Waer van men een voorbeeld by *Plautum* in sijne *Gurgulio*, kan naelesen.

Tunc isti Graeci &c. Dan wandelden dese getabberde Griecken met toegedeckten hoofde, gelaeden met boecken en mandekens. Dan staen dese landloopers met malkanderen te preutelen, dan berveeren zy haer stuck, dan staen zy 't tegen, en komen met haere spreucken voort, die ghy altijd sult drinckende sien in den bad kroegh. Alse dan wat heymlijx hebben wegh gedragen, settense daer een wijntjen op, en komen als droevigh en droncken voor den dagh.

De pijlen in de rechter hand drucken uyt de scherpe en vinnige maniere van 't bitter quaed spreecken, waer door zy de goede naeme en achtbaerheyt van besondere personoen quetsen en vernielden. Waer over *Horatius* in sijne dichtkonst aldus seyt, dat nae de Treurspelen de Oude Comedie gevolgt is met groot lof: maer de Vryheyt verviel in ongebondenheyt en gewelt, die daer verdiende datse nae de Wetten wierde ingebonden. De Wet wierde aengenomen. En als dese maniere, van sijn naeste te beschaedigen was afgesneden,

heeft

heeft de vergaaderinge schandigh gefwegen. *Horatius* seyt noch wijder: *Want de Poëten Eupolis en Aristophanes, die de oude Comedie hebben gevolght, wanneer se iets vonden, dat icmant een boef, dief, knevelaer of boerenjaeger was, dat brachten zy vrymoedigh voor 'i volck.*

C O R O G R A F I A . Plaets of Landbeschrïjvinge.

Een jonge vrouwe gekleet in weerschijn, edoch dat het kleet slecht en kort zy. Mette rechter hand false houden een *Monicometer* of *Gnomon*, dat is een vierkant Landmeeters instrument, en op de aerde van die selve syde, sal staen een globe, die een kleyn deel geteeckent is. In de slinker hand false een passer, met een rye en een *terminus* of merckpael van die selve syde op der aerde, houden.

Chorographia heeft haer naeme van *Choros*, 't welck in Griex een plaetse bediet, en *grapho* ick schrijve, waer over dit woord soo veele bediet als beschrijvinge van een plaetse, Stadt of besonder Landschap, doch niet al se groot, wefende dit woord, 't selve, dat *Ptolomæus Topographia* noemt: 't welck eygentlijk een besondere plaetse afteyckent.

Iongh wort zy geschildert, om dat zy in't nemen van de grenssen en paelen, soo van Princen als anderen, den stant verandert, soo in kleyn als groot besteck, herstellende de Heerschappyen en Landen van een ygelijk.

Zy wort in weerschijn gekleet, want zy neemt de gelegentheyt der Landen op verscheyden wyse. Dat het kleed slecht en kort is, geschiet om te vertoonen, dat als men den grond en de maete neemt van de Heerlijkheden, datmen veel eerder en korter, de kleyne deelen als de groote, kan meeten.

Zy hout den *Gnomon* in de rechter hand, om datmen daer mede seer bequaem kan meeten alle grenssen en nabuyschappen van yders heerlijckheit, gelijk mede de langhte en de breedte.

Datse mette slinker hand het *Compass* en de Rye hout, betoont, dat als men door dese instrumenten uytwerckt, watmen door den *Gnomon* heeft gevat, so setmen de merckpaelen, 't welck het gebruyck is om yder sijn naegebuyschap te onderkennen, en yder 't zyne af te scheyden.

GIORNO NATURALE. Dagh nae de Nature.

DE Dagh wort een gevleugelt Iongelingh afgeschildert, om reeden die in de beeldnisse van 't laer is gedaen, met een circkel in de hand, sittende op een wagen boven op een wolcke, met een ontfteecken toortse in de hand, wefende de wagen van vier paerden voortgetrocken: waer van 't eene wit, 't ander duyfter swart, en d'andere twee kastanie bruyen sullen wesen: uyt-druckende de vier deelen des daeghs, te weten het op en ondergaen van de Sonne, den Middagh en Middernacht, welke viere te saemen gevoeght zijnde, maecken den naturlijcken dagh: dat is alle de tijd, die de Sonne op een mael doet, in 't ommeloopen van den gantschen Hemel, 't welck door den circkel, die hy in de hand heeft, wort te kennen gegeven.

De konstige of gemaecte Dagh.

Een Iongelingh van schoon opsicht met Evleugels: om dat hy een deel van den Tijd is, voort getrocken zijnde van twee roode paerden, die van *Aurora* worden geleyt, in de rest is hy als de bovengestelde beeldenisse.

De twee paerden zijn de Morgen en Avondstond, dat is alle de tijd soo lange als men 't licht op 't aerdriek sijet. En daerom wort geseyt dat *Aurora* den dagh geleyt, want zy komt altijd eer den dagh aenbreeckt.

De konstige Dagh.

Een Ionghman in 't wit gekleet, blinckende, met vleugels, en gekroont mette *Ornithogale*, wefende een witte bloeme, die sich in 't opgaen van de Sonne begint te openen, en in 't ondergaen te sluyten. Even gelijk de Poëten doen, die by het openen van den dagh, het opgaen van de Sonne verstaen, en by het sluyten, het ondergaen desselven.

Hy houd een Pauwe in de hand, mette staert om leegh en gesloten, sulx dat hy de oogen van sijnen steert bedeckt, overmits alle sterren, by daege, te schynl zijn, 't welck door

door de oogē, op den Pauwensteert verstaen wort. Tot naevolginge van d'Oude, die daer versierden dat *Juno* de suyvere en volmaeckte locht was, waer over oock hare koets van Pauwen wierde voortgetrocken.

Anders.

EEn gevleugelt Jongeling, die in de rechter hand een ruycker met bloemen hout, en in de slincker een ontfteecken sackel.

G R A T I T U D I N E. *Danckbaerheyt.*

EEn Vrouwe die een Oyevaer in de hand hout met een tack erten of boonen. *Orus Apollo* seght, dat dit dier de meeste danckbaerheyt aen sijne Ouders of voortteelders wanneer zy oud zijn, betoont, en op de plaets, waer zy opgevoet werden, rusten zy weder haer nest toe, haer selve van de onnoodige veeren beroovende, versorgende dieselve van eeten ter tijd de Ionghskens bequaem zijn, om haere kost elders te gaen soecken. Daerom versierden de Egyptenaers oock haere scepters met desen vogel, en hielden dienselven in grooter waerde, gelijk *Plinius* in 't *xviii* boek *xiv* cap. verhaelt, gelijk oock de erten en boonen het land vet maecten, waer op dieselve zijn gewassen, alsoo behooren wy de goede gunste altijd te verdubbelen aen die geene, die ons goed hebben gedaen.

Men souder oock een Olphant ter syden konnen stellen, diewelcke van *Picrius Valerianus*, voor een beeld der beleeftheydt en Danckbaerheyt wort afgemaelt: en *Aelianus* verhaelt van een Olphant, die soo moedigh was dat hy met sijnen Heer in het kampgevecht ging. Naē dat nu sijn Meester van den vyanden was overwonnen en gedood, vat hy sijnen Meester in de snuyt, en draeght hem naē de stalle, betoonende groot hertseer en leerweefen.

G R A T I E. *Danck-Godinnekens.*

Drie Maeghdekens met een sijn kleetjen bedeckt, waer door haere naecktheyt wort gesien, gelijk haer de oude Grieken afbeelden. Want de Danck-Godinnekens zijn soo veel te schoonder en worden te

meer geacht, hoefe meer van eenige eygenbaet berooft zijn, diewelcke haer een groot deel van haere suyverheyd en schoonheyd verminderen. Derhalven beelden de Oude in haer, de waere vriendichap af, gelijk op sijn plaetse sal geseyt worden. En *Seneca* in de *Weldaeden* *i* boeck *iii* cap. beeldse oock soodanigh af, als in de beeldenisse van de Vriendichap te sien is.

G R A T I E. *Danck-Godinnekens.*

Andere verscheyden beeldenissen worden van veele Schrijvers vertoont: maer anders sal ick niet seggen, dan dat daer van by *Giraldus* en *Catarrus* wijtloopiger is gehandelt. Maer ick segge wel, datmen in veele plaetsen te Romen oock vind in marmor gehouwen, drie vrolijcke, jonge, naeckte Maeghdekens, diewelcke malkanderen omarmden, d'eene hadde het hoofd aen de slincker syde gekeert, d'ander twee aen de rechter syde, en sagen naē ons toe. Dese twee beteyckenden, dat die geene, diewelcke eenige weldaed of gunste ontfangen hadde, behoorde dat selve dobbel te vergelden, en 't selve altijd te gedencken. De eene alleen bediede, dat die geene, diewelcke de weldaed dede, 't selve strax behoorde te vergeeten, en sijnē weldaet uyt sijnē sinen te stellen. Daerom seyt de Griexsche Reedenaer, *ick houde voorvaer, dat wie weldaed heeft ontfangen, 't selve altijd behoort te gedencken, maer die dieselve doet, behoort die terstont te vergeeten.* De Latijnsche Reedenaer *Cicero* seyt oock: *'t is een lelijcke saecke, en een verdrietige slag van Menschen, die de bewesene weldaed, den anderen altijd verwijten.*

Maeghdekens zijnsē en naeck, want de gunste behoort altijd oprecht, sonder valsheyd of bedrogh te zijn, en sonder hope van vergeldinge. Zy omarmen malkanderen, en zijn vast in een gekoppelt, om dat d'eene weldaed d'ander baert, en om dat de vrienden altijd behooren voort te vaeren, malkanderen danckbaerheyt en gunste te bewyfen: en daerom vergeleek *Christippus* die geene, die daer weldaed deden en weder ontfingen, by den kaetsers of bal-speelders, diewelcke nu en dan malkanderen den bal toefloegen.

Iongh zijnsē, om dat de Danckbaerheyt nimmer-

nimmermeer moet gebreecken, noch de geheugenisse desselven vergaen, maer moet al tijt groeyen en bloeyen.

Vrolijk zijnsē, om dat wy alsoo behooren te wesen, soo wel in 't geven, als in de weldaet t'ontfangen: daer door komt het dat d'eene heet *Agliā* van de vrolijkheyt, de tweede *Thalia* van de groenigheyt, de derde *Euphrosine* van de vermaecklijkheyt.

F O R T E Z Z A & V A L O R E D E L C O R P O,
Congiunto con la Prudenza & Virtu del animo. Dapperheyt en Wackerheyt des lichaems, veremicht met wijsheyt en kracht des gemoets.

EEn gewapende Vrouwe met een Borststuck, Helm en Schild; hebbende in de rechter hand een bloot Sweert, waer dat aerdigh een Slangh is omgeslingert, op den Helm false een Lauwerkrans hebben gevlochten; met dit opschrift *Hu Frugibus*. Het Rapier bediet sterckheyt en kracht des lichaems, en de Slange wijsheyt en kracht des gemoets, door welke twee deughden men dickwijls slechte luyden siet klimmen rotte triumphale Lauwerkroone, dat is tot hooge eere van den krijgh.

F O R T E Z Z A. Dapperheyt, Sterckheyt.

EEn gewapende vrouwe in kastany bruyng gekleet, welke verwe sterckheyt beduyt, gelijkende den Leeuw; leunende aen een pijlaer, wefende dieselve de meeste vastigheyt van een gebouw. Voor haere voeten sal een Leeuw leggen: een dier dat van de Egyptenaers hier toe alsoo gebruyckt is.

F O R T E Z Z A. Dapperheyt.

EEn Vrouwe die met een kodse, als *Hercules*, een groote Leeuw dootslaet, en voor haere voeten leggen boogh, kooker en pijlen. Dese is getrocken uyt een seer schoone Medaglie. Siet *Pierium* in 't I boeck.

Dapperheyt des lichaems, verwoeght met eedhelheyt van 't gemoet.

EEn gewapende Vrouwe als geseyt is, die in de rechter de kodse van *Hercules*

hout, en voor een Helm op 't hoofd een Leeuws kop. Dit sietmen in de oude statuen.

F O R T E Z Z A D'ANIMO & CORPO.
Dapperheyt aen Lichaem en Gemoet.

EEn Vrouwe met een Kuras, Helm, Rapier en Spieffe, houdende in de slincker hand een Schild daer een Leeuws kop in geschildert is, alwaer een kodse boven op staet, verstaende hier door de sterckheyt des lichaems, en door den Leeuws kop de dapperheyt van 't gemoed, gelijk dit in een seer oude Medaglie te sien is.

F O R T E Z Z A. Dapperheyt, Sterckheyt.



EEn gewapende vrouwe in kastanie bruyng gekleet, doch dat men lette dat het gesicht manhaftigh zy, met een frisch, gestreckt en vast lichaam, grof van leeden, vol van vlees, bruyng in 't aengesicht, gekrulde en harde hoofdhayren, luchtige oogen, doch niet seer opgeslagen, houdende in de rechter hand een spieffe met een eycken tack, en aen de slincker arm een schild, alwaer in 't midden op geschildert is een Leeuw die met een wilt Vercken vocht.

L

Sich

Sich ontrent swaere saecken te oefnen, past aen alle deughd in 't besonder, niet te min soo let de dapperheyt hier op, en al haer ooghwit streckt daer toe om alle gevaer, met een onverwilt gemoed uyt te staen, en dat uyt liefde der deughd.

Een Vrouwe is zy gemaect, niet om te verklaeren dat een dapper Man sich moet geven tot verwijfde manieren, maer alleen om dese beeldenisse wat te voegen nae de maniere van sprecken: ofte om dat alle deughd een gedaente van schoonheyt en aengenaemheyt met sich brengt, waer in 't verstand sich verheughd. En dewijl men den Vrouwen gemeenlijk het schoone toepast, soo kan men oock de dapperheyt, door haer, bequaemlijk vertoonen; of liever om dat een Vrouwe, het geruchte van een sonderlinge eere verkrijght en bewaert, door dien zy haer van de wellusten onthout, waer toe zy van natuere genegen is: alsoo doet oock een dapper Man, in groot hafart van sijn lichaem en leven, met een gemoed dat door de deughd ontsteeken is, datmen een groot gevoelen en een heerlijk geruchte van hem hebbe. Niet dat hy hem daerom in alle gevaer des levens moet stellen, want door de inbeeldinge van dapperheyt en sterckheyt, kan men sich lichtlijk storten in de lasteringe van reuckloosheyt, vernietelheyt, en sotheyt: als een vyand van de Natuere, loopende in gevaer van sich selven, en sulck een eedel beeld, dat van Gods hand selve gemaect is, om hals te helpen, en dat om dingen, die niet zijn te gelijkken, by 't leven dat hem God heeft gegeven.

Daerom wort geseyt dat de dapperheyt een bepaelde middelmatigheyt is, met de waerachtige reeden, ontrent de vreesse en 't vertrouwen, om swaere en schrickelijcke saecken te verdragen, waer en wanneer het soude mogen te passe komen, om geene schandelijcke dingen te begaen. Maer om iet heerlijck te doen, en dat uyt liefde van het eerlijcke, soo zijn haere wercken of buyten gangen foodanigh, datse haer al wat te stout maecken, gelijk wy sullen seggen. En de versaeghtheyt doet dat men, door gebreck van de waere reeden, weynigh acht neemt om het aenstaende quaed te ontvluchten, alsoo men sich vastlijck inbeelt, datmen 't gevaer als is te boven gekomen.

En gelijk men dieselve oock niet dapper magh noemen, die sich sonder onderscheyt en niet opsetten wille, in alle gevaer overgeeft, alsoo maghmen dieselve oock niet sterck noemen, die alles vliet uyt vreesse van delichaemlijcke dood. Om een onderscheyt te toonen dat een sterck Man kan heerschen over de gebreecken van sijn gemoed, als oock mede om de onderdruckers van sijn lichaem te overwinnen, wanneer hy daer toe rechtvaardige oorfaecke heeft, alsoo dese beyde dingen sien op de gelucksaligheyt van het Burgerlijcke leven.

Een Vrouwe met een haegh-eycken tack isse gemaect, om dat dese toerustinghe de sterckheyt van 't lichaem vertoont: En de Eycke de sterckheyt van 't gemoed, om dat dese het rapier en andere wapenen tegen staet: Oock staet de Eycke vast tegen het blasen van de stormen en winden, 't welck zijn de sonden en gebreken, diewelcke ons porren om van de Deughd af te wijcken. En hoewel veele andere boomen even het selve doen, soo hebben doch de Poëten desen boom daer toe gebruyckt, om de sterckheyt van haer hout, om dat het de wateren tegen staet, dat het tot gebouwen dient, en voor lange tijden de swaerwichtigheyt kan verdragen. En te meer, alsoo die in 't Latijn *Robur*, dat is, sterck, genaemt wierde, gelijk oock de stercke Mannen robust werden genaemt.

De verwe van 't kleet, den Leeuwenhuyd gelijkende, bediet dat een Man die daer begeert dat sijn eere door dese deughd sal heerkomen, sich als een Leeuw moet draegen, 't welck de verwe van 't kleet uyt-druckt, en die van self groote saecken uytvoert, hebbende een walge van snoode en verachte dingen: alsoo verliest oock een Man, sijn naeme of roem van sterckheyt, indien hy sijn krachten wil aenleggen, tegens vrouwen, kinderen, blooden, en diemen over magh. Daerom wort *Virgilius* seer mispresen, die *Aeneas* een sterck Man afmaelende, in de gedachten brengt, om *Helena*, een onmachtige vrouwe, te dooden, wiens hope van leven alleen door traenen most gevoert worden, die zy in overvloet uytstorte, en niet door 't rapier, datse mogelijk noyt hadde aengeraeckt. Sterck worden *Samson*, *David* &c, in de H. Schrift, en sterck wort

Hercules

Hercules gestelt, in de gedichten der Poëten en veel andere, die mette Leeuwen hebben gekampt en die overwonnen.

De Spieffe bediet, dar men sijn kracht niet alleen moet aenleggen om de schaede te keeren, die ons van buyten wort aengedaen, gelijk het Schild en de Wapenrustingh te kennen geven, maer oock om de hoogmoed en vermerentheyt van andere, door haere eygene kracht, te onderdrucken. De Spies bediet oock hoogheyt en heerschappye, die lichtlijck door dapperheyt en sterckheyt wort verkregen. De Gesichtstellinge is uyt *Aristoteles* genomen, om niet in gebreecke te blyven van ons voornemen uyt te drucken.

De Leeuw die 't wild Vercken aenvalt, bediet de sterckheyt van 't gemoed, die met het lichaem vergeselschap is. Om dat de Leeuw met goede manieren en gemaetigheyt tot sijne daeden komt; maer 't wild Vercken valt, sonder eenige maete, onbedachtlijck aen, al wat het oock magh ontmoeten.

DEMOCRATIA. Soeckt Gemeene Volcx regeringe.

LASCIVIA. Dartelbeyd, Brooddronckenbeyd.

EEn jonge Vrouwe, rijcklijck en prachtigh gekleet, houdende in haer slincker hand een spiegel, waer in zy met groot opmercken siet, en mette rechter hand is zy besigh om het aengesicht te suyveren en 't hayr te streelen, ter syden van haer, sitten eenige dertele en geyle Musschen, en daer by een Armelijntjen. Waer van *Alciatus* aldus spreeckt:

*Ik weet niet of Natuer of Dartelbeyd kan wercken,
De siere Pronckery, die m' aen dit Dier kan mercken:*

*Het streckt sijn suyver bont, sijn hoofd, soo juyst en
net,*

Als of het tot een beeld, den Pronckers waer' geset.

Anders.

EEn Vrouwe met een barbarisch of seltsaem verciersel, vertoonende datse haer met d'een vinger soetelijck het hoofd krabt. Aldus maelden haer de Oude af, als by *Pterium* te sien is.

VIRTU. Deughd.



EEn schoone en aengenaeme Jonghe Maeghd, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een spieffe, en met den slincker hand een Lauwerkrans, hebbende een Sonne op de borst.

Jong wort zy gemaelt, om dat de Deughd nimmermeer oud wort, maer alijt wacker en sterck blijft, want haere werkingen maecten een plooy en hebbelijckheyt in den Mensch, en geduyren soo lange als de Mensch leeft.

Schoon wortse verdoont, om dat de Deughd het schoonste cieraet is van 't gemoed.

De vleugels bedieden, dat dit de Deughd eygen is, datse met haer vlucht steygert boven de gewoonte van de gemeene slagh van Menschen, om die vermaecklijckheyt te smaecten, diewelcke alleen de deughdelijcke Menschen proeven, die, gelijk *Virgilius* feyt, totte sterren toe, van de brandende en vierige Deughd verheven zijn: en wy sulen seggen datse ten Hemel toe verheft, die geene, die door 't middel van de Deughd,

sich selve doorluchtigh maeckt: want hier door, soo wort hy Godt gelijk, die daer is, de Deughd en de goedheyd selve.

De Sonne vertoont, dat gelijk die selve uyt den Hemel het aerdrijck verlicht, alsoo komt oock de deughd van 't herte, en beschermt haer welgeschickte mogentheyd, om te bewegen en kracht te geven aen onse geheele lichaem, 't welck is de *Kleine Wereld*, gelijk de Griecken seggen: en daer nae verlichtse, verwarmtse, en wackertse door de Deughd, 't selve alsoo op, dat een groot deel van de oude Philosophen, geoordeelt hebben, datse genoegh was om onse begeerlijckheyd te vervullen, en 't geene onse vermoecklijckheden in dit Menschlijcke leven, soude mogen wenschen. En overmits de Heere *Jesus Christus* in de H. Schrifture genaemt wort de *Sonne der Gerechtigheyd*, verstaende de algemeene gerechticheyd, die andere deughden omvat: daerom worter geseyt, wie dat *Christum* in 't herte draeght, dat die selve heeft het voornaemste cieraet van de waerachtige en volmaeckte deughd.

De Lauwerkrans bediet, dat gelijk de Lauwer altijd groen, en nimmermeer van den blixem geraeckt wort, alsoo hout sich oock de Deughd in haer kracht, en wort nimmermeer van eenige rampen, hoedanigh die selve mogen wesen, te neder geslaegen, noch wort oock door brand, schipbreckinge, noch door tegenspoet of ongeluck verlooren.

De Spieffe wort haer tot een teycken van voortreflijckheyd gegeven, om dat de Oude hier door de Deughd te kennen gaeven. Zy bediet oock het geweld en de macht die zy heeft over de sonden, diewelcke altijd, door de Deughd, zijn overwonnen en t'onder gebracht.

V I R T U. Deughd.

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, vol van Majesteyt, in de rechter hand falsse een Spieffe, en in de sincker een Overvloets hooren houden, vol verscheyden vruchten, met een Schildpadde onder haere voeten.

Het goude kleed bediet, de waerdigheyd van de Deughd, diewelcke den geheelen Mensch verciert en edel maeckt.

Zy hout de Spieffe, overmits zy gestadigh

de Sonden bestrijt, te neder werpt en vervolght.

V I R T U. Deughd.

Engevleugelt Maeghdeken, zeedighlijck gekleet en met Lauwer gekroont, houdende in de hand een eycken tack, met dese spreuck in de soom van 't kleed *medio tutissima*, dat is, *de middelmaet is aller seckerst*.

Silius Italicus seyt in 't *xiii* boeck van den Carthaginenschen Krijgh, dat de Deughd een bequaem loon aen haer selve is: en dat komt seer wel mette meeninge der Stoiken over een, diewelcke seyden, dat buyten haer geen saecke was, die genoegh was om haer te beloonen: en die wierde van de Oude aldus afgemaelt: Want gelijk de Eyckboom tegen het bulderen der stormwinden onbeweeghlijck blijft, alsoo bleef oock de Deughd onbeweeghlijck tegens alles wat haer, van slinxte bejegeningen, soude mogen ontmoeten.

Door de bereycknisse van den Laurier, sal dienen 't geene in de volgende beeldenisse van 't een en 't ander van dese plante, sal worden vertoont.

De spreucke betoont, dat dese werckingen, alleene aenhanghfels van de Deughd zijn, die oock haere buyten wegen hebben, die daer zijn als graften en putten waer in de Mensche valt, en verdrenckt, vallende alsoo van sijne rechte wegen en sinnen. Daerom seyt *Horatius* seer wel:

*Hout doch in alle dingen maet,
Die d' Eynen niet te buyten gaet:
Maer wie wil slinxte wegen slaen,
Dat kan niet mette Deughd bestaen.*

V I R T U. Deughd, nae de Medaglie van *Lucius Verus*.

Door *Bellerophon*, de schoone Jongelingh sittende op het paerd *Pegasus*, met een swaerd in de hand, waer mede hy 't monster *Chimera* verlaet, wort de Deughd verstaen.

Door *Chimera* by gelijknisse gesproken, wort verstaen een veelvoudige veranderinge en verwandelinghe vande gebreecken, die *Bellerophon* om hals brengt: welcke naeme door de beteyckenisse van sijne afkomst, wil seggen, doodinge van de gebreecken. En

Alciatus

Aletius feyt in fijne Sinnebeelden, aldus :
 Bellerophon de Held kan met doorluchte finnen,
 Chimæra, en 't gedrocht van Lycien verwinen :
 Indien ghy wilt om hoogh op Pegaes wiecken gaen,
 Ghy fult oock 't trots gedrocht van u gemoed verlaen.

Defê dichten vertoonen, datmen door 't op-
 klimmen tot God, en door goede raed, der
 Deughd, de *Chimæra*, dat is het hovaerdige
 gedrocht van de Sonden, kan overwinen.

Een fchoon Jongelingh is hy gemaect, om
 dat de Deughd in der daed en waarheyd
 fchoon is, en dat het haer eygen is, de ge-
 moederen tot fich te trecken, en tot haer
 gebruyck en nuttigheyd te vervoegen.

VIRTU, nae de Medaglie van *Alexander*.

EEN fchoone gewapende Vrouwe, en
 Mannelijck van opficht, die in d'eene
 hand de Werelt, en in d'ander een Lancie
 hout, beteyckenende dat de Deughd de ge-
 heele Werreld beheerfcht en beftiert.

Gewapent wort zy gemaect, overmits zy
 geftradigh met de fonden ftrijt.

Van een Mannelijck opficht is *Virtus* ver-
 roont, om dat haer naem van *Viro* of *Viribus*,
 dat is, van 't Mannelijck afkomt, en toont
 alfoo haere dapperheyd, die een deughlijck
 Man betaemt.

VIRTU, nae de Medaglie van
Domitianus en *Galba*.

DAER wort een Vrouwe verstoont als een
Amazzone, met een helmer en een langh
 fwaerd dat fonder punt is, en met een Lan-
 cie, fettende den voet op een Helmer, of op
 een Werreld.

VIRTU HEROICA. Heldifche Deughd
 of Dapperheyd.

MEN vint in 't *Campidolium* te *Romen*, een
 metacien beeld van *Hercules* vergult,
 gekleed met een Leeuwen huyl en met een
 kodfe, hebbende in de flijcker hand drie
 gulden appelen, die gebracht zijn uyt de
 Hoven *Hesperides*: diewelcke beteyckenende
 de drie Heldifche Deughden, die *Hercules*
 worden toegefchreven.

De eerfte is, Verfoetinge van gram-
 fchap.

De tweede, gemaetigheyd tegen de gie-
 righeyd.

De derde, is de mannelijcke verachtinge
 van de welluftigheden en gemuchten.



En daerom wort gefeyt, dat dit de Hel-
 difche Deughd in den Mensehe is, wanneer
 de Reeden, de finnelijcke genegentheden
 foodanigh heeft r'onder gebracht, datfe ge-
 voeght is aen het ondeelijcke eynde van de
 deughdelijcke middelwegen, maeckende
 haer reyn en doorluchtigh, fulx dat zy de
 Mensehlijcke heerlijckheyd te boven gaet,
 en fich tot de Engelen naedert.

VIRTU HEROICA, gelijk diefelve
 van den Ouden afgemaect is, en gevonden
 wort in de Medaglie van den Keyfer
Gordianus.

EEN naecte *Hercules*, leunende op fijne
 kodfe, zijnde een Leeuwenhuyl rontom
 fijne fchouderen en arm geflaegen, gelijk-
 men in twee fchoone beelden in 't Paleys
 van den Cardinal *Odoardus Farnesius*, een op-
 recht beminder van de Deughd, fien kan.

Deughd is een eygen gefchicktheyd en
 yoornaemfte macht van 't gemoed, foo wel

in daeden als gedachten, gestiert ten goede, en dat onder de bestiering van de Reeden, of het is de Deughd selve.

De Leeuwen huyl, en dat hy leunt op de kodsê, isser gestelt, om datse beyde seer sterck zijn: en de Deughd diewelcke geplant is met seer stercke wortels, die kan oock met geen geweld uytgeroyt noch van sijn plaetse beweeght worden.

Naeckt wort de Deughd gemaelt, als eene die geen rijkdommen soeckt, maer onsterflijckheyt, heerlijckheyt en eere, gelijk in een oude marmor gesien wort, waer op staet: *De Deughd is met een naeckt Mensch verweeght. Virtus nudo homine contenta.*

V I R T U H E R O I C A. *Heldische Deughd.*
nae de Medaglie van *Maximinus.*

Een naeckte *Hercules*, die een Hert by de hoornen hout: 't welck eene is geweest van sijne twaelf moeylijckheden of krachten.

V I R T U H E R O I C A. *nae de Medaglie van Geta.*

Voor de Heldische Deughd wort *Hercules* vertoon, die de rechter hand om hoogh hout, om een Draeck te dooden, die sich rontom eenen appelboom slingert, en aen de slincker arm heeft hy een Leeuwen huyl geslagen.

Dit selve bediet dat *Hercules*, te weeten door de Deughd, sijne begeerlijckheyt hadde gematight, nemende den Draeck voor de begeerlijcke genegentheyt van de wellust des vleesches.

De roof van den Leeuw, bediet in *Hercules* de eedelheyt en dapperheyt van 't gemoed.

De kodsê is de Reeden, die de Hertztochten bestiert en temt, want dese Deughd is van grooter voortreflijckheyt in *Hercules*. Waer over oock dese kodsê hem van een vast en sterck hout gegeven is, te weeten van Eycken, 't welck een teycken is van vastigheyt en sterckheyt.

De kodsê wort vol quaften versiert, door de swaerigheyt die van alle syden die geene ontmoet en voorvalt, die de Deughd volgen en soecken. En daerom wort geseyt, dat *Hercules* noch een Jongelingh zijnde, sich in eenzaamheyt bevond, alwaer hy by sich

overleyde wat maniere van wegen hy soude ingaen, of die van de Deughd of van de Wellusten: en 't selve seer wel hebbende overgeleyt, verkoos hy den wegh van de Deughd, alhoewel dieselve hart en van grooter swaerigheyt was.

V I R T U D E L' A N I M O E D E L C O R P O.
Kracht of Deughd aen lichaem en gemoed.
nae de Medaglie van *Trajanus.*

Hercules wort naeckt vertoon met de kodsê in de rechter hand, houdende dieselve over den schouder in geestige stelling, leydende mette slincker hand eenen Leeuwe met een wild Vercken, te saemen gebonden.

Door de naeckte *Hercules* mette kodsê over de schouderen, en den Leeuwen huyl moetmen verstaen het beeldelijck ontwerp van alle Deughden, en door de Leeuw de grootmoedigheyt en dapperheyt des gemoeds: gelijk *Orus Apollo* verhaelt: en door 't wild Vercken de lichaemlijcke kracht, om de macht en sterckheys wille. Men schrijft dat *Admetus* den Leeuw en 't Vercken hadde te saemen gevoeght, wilstende door dit geselschap te verstaen geven, als dat hy de kracht van lichaem, en van 't gemoed hadde te saemen gekoppelt, waer van *Pierius* reeden geeft in 't teycken van den Leeuw.

V I R T U I N S U P E R A B I L E.
Onverwinnelijcke Deughd of Sterckbeyd.

Een Vrouwe bedeckt met een schoone Wapenrustinge, houdende in de slincker hand een Spieffe, en in de slincker arm een Schild, waer in een Eyckenboom gemaelt is, op den Helm false een Lauwertack hebben, die wel van den blixem gedreyght, maer niet is te neder geslagen, met dit opschrift: *Nec sorte nec fato*, dat is, *noch by geval noch door nooddwangh.*

De Deughd als een Krijgs-Heldinne, die gestadigh mette sonden kampt, wort gewapent afgemaelt, en oock met den blixem, die, gelijk *Plinius* seght, met al haer macht, den Lauwer niet kan quetsen, gelijk oock de Deughd, met geene slinx toevalen, kan worden beschaedigh.

De Eycke die in 't Schild is gemaect, bediet niet anders, dan dat de Deughd vast en bestandigh is, gelijk dese boom, diewelcke diepe wortels, en breede bladers en tacken heeft, en hoe die meer behouwen wort, soo veel te stercker wortse, en hoe die meer gewolt en geslagen wort, soo veel te meer waeste en spreyt haere tacken en bladers uyt: daerom wortse by de Deughd geleken, die sich voornaemelijck in aenvechtingen en swaerigheden ontdeekt en sien laet.

Men kander oock wel ter syden een yser Vercken maecten, 't welck geen andere toerustinge doet om sijn leven te beschermen, als sich selve in te trekken, en sich alsoo te beschermen: van gelijcken wort oock de Deughd, door haer selve, beschermt, op haer selve vertrouwende, om alle slinxen voorvalen en geweld snelijck te overwinnen. Hier op speelde oock *Horatius*, seggende, datmen sich most, door sijn eygen Deughd, beschermen.

ATTIONE VIRTUOSA. Deughdlijck Bestaen.

En bedaecht Man, schoon van opsicht, sulx dat alle deelen des lichaems met eene welgemaecte schoonheydt over een komen. Zijn hoofd sal met heldre en blinkende straelen, als *Apollo*, omschaduwet zijn, als mede met een krans van *Amarant*, zijnde gewapent, doch daer boven sal hy noch een goude waepenrock hebben. In de rechter hand sal hy boven 't yser een gebroken spies hebben, die gestelt is op 't hoofd van een feer lelijke en vreeslijcke Slange, die dood ter aerden leyt. Hy hout in de slinker hand met groote bevalligheyde een Boeck, en onder een van de voeten sal hy een doodshoofd hebben, en nae dat het den geestigen Schilder sal goed duncken. Daer zijn veele Menschlijcke daeden, maer ick verstaen alleene te vertoonen, de deughdlijcke, en in 't besonder de geleertheyt en de wapenen, die alle beyde den Mensch beroemt en onsterfelijk maecten.

Bedaecht wort hy gemaect, om dat dees Ouder het aldervolmaeckte is, gelijk *Aristoteles* seght, en waer door men lichtlijck komt totte waere kennisse en werkinge der Deughd. Het schoone opsicht komende mette welgemaecte deelen des lichaems

over een, bediet de vrolijkheyt die men uyt het gesichte van een schoon Man speurt, zijnde een kenteycken dat sich de schoonheydt te gelijcke van buyten vertoont, en gelijk *Virgilius* seyt, *Is de Deughd aengenacmt alsse van een schoon Man komt*. Het uytwendige geeft het inwendige te kennen, daer uyt het klaer blijkt dat sijn wercken zijn schoon en deughdlijck. De heldere en klaerblinkende straelen om 't hoofd, bedieden dat de Sonne alle dingen beschijnt, oock waerse haer keert, alsoo maecten de deughdlijcke wercken den Menschelijck en doorluchtigh. Waer over *Virgilius* seyt, *'t is een werck van de Deughd, als het werck mette daed overeen komt*.

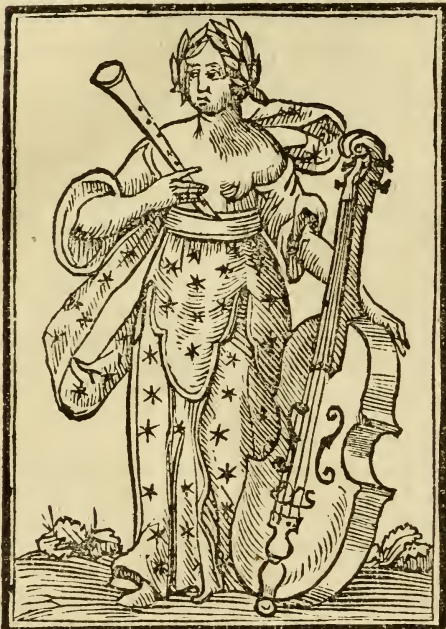
't Hoofd is hem met een krans van *Amarant* omwonden, om dat dese bloeme sijne aengeborene en levende verwe niet verliest, maer gepluckt zijnde, wort die bewaert, zy verrot oock nimmermeer, en met waeter besprenght zijnde, soo krijght zy haer eerste wesen wederom, en men maecter kranskens van in den Winter. *Plinius* in sijn xxxi boeck. Dufdanigh is oock de Natuere van een deughdigh Mensch, diewelcke alleen niet ontaert van sijne schoone hoedanigheden, maer de ziele van 't lichaem afgescheyden zijnde, soo blyven sijne heerlijcke daeden noch overigh, en worden ter eeuwiger gedachtnisse, met dese grootste schoonheyd behouden, en wort haer heerlijcke naeme, soo veel mogelijk, noch grooter.

Gewapent met een spieffe boven 't yser gebroken, wort hy vertoont. Om uyt te drucken dat een deughdigh Man altijd befigh is om mette sonden en ondeughden te kampen, als wesende sijn doodlijcke vyanden. En tot teycken daer van, stellen wy de schricklijcke Slange die doortstecken is van de spieffe. En hier door wort te kennen gegeven, dat het niet genoegh is, dat men de wille heeft om tot de volmaecktheyt van de Deughd te komen, maer men moet het oock in 't werck stellen en uyt voeren. Waer over *Cicero* seyt: *De Deughd bestaet in de daed*. En *Seneca*: *De Deughde neemt geenens stordigen Munaer aen*. De gulde waepenrock bediet, dat de deughdlijcke werkinge van 't gemeene volck swaerlijck kan worden geoeffent, of die tot dienst van een ander moet sloven en arbeeyden. Hy hout met groote bevalligheyd

een Boeck in de sincker hand, om dat de oefningen soo wel van de konsten als wapenen, den Mensch beroemt en doorluchtigh maecken.

Onder sijn voet hout hy een doodshoofd, om te vertoonen, dat de deughdlijcke werkingen altijd sullen bloeyen, jae sullen soo lange alster eenwen en schriften zijn, eeuwighe leven. Waer over *Plantus* seyt: *Sola virtus experts sepulchri*, dat is, de Deughd alleen wort in 't graf niet opgeslooten.

P O E S I A. Dichtkonst.



Een feer schoone Maeghd in Hemels blau gekleert, waer op veele Sterren staen, wese fende met Lauwer gekroont, vertoonende haer bloote borsten, die vol melck zijn, heb bende een feer bedachtsaem en blofend op sicht, rontom haer kan men drie gevelercte kinderkens doen sweeven, waer van 't eene een Liere hout, 't ander een Fluyt, het derde een Trompet: En om het werck niet al te feer te stoppen, soo kanmen eenige van dese bovengeschreven instrumenten aen haere voeten leggen.

Poësie of Dichtkonst, is nae 't seggen van *Plato*, niet anders als een uytdruckinge van Godlijcke dingen, die in de gemoederen,

door een yver en Godlijcke genade worden verweckt.

Iongh en schoon wort zy geschildert, om dat een yder Mensch, alhoewel hy plomp en bot is, door haere foetigheyt verheught, en door haere kracht wort getrocken.

Mer Lauwer wortse gekroont, om dat dieselve altijd groen staet en voor den Hemelschen blixem onbevreesd is. Want de *Poësie* of Dichtkonst maect den Mensch onsterflijck, en versekert hem van de sterflijckheyt des tijds, die anders alle dingen plagh in vergetenheyt te brengen.

Het kleed vol sterren bediet de Godlijckheyt, en door gelijkheyt van dieselve, wort geseyt, dat de Poëten haeren oorsprongh uyten Hemel hebben.

De borsten vol melck, bedieden de overvloedigheyt van de invallen en vindingen, diewelcke zijn het leven en de ziele van de *Poësie* of Dichtkonst.

Datse bloosende in 't aengesicht en vol gepeynsen is, bediet, dat een Poet, sijn gemoed altijd vol heeft, van vliegende bewegingen, die daer in, den yver of drift gelijk is.

De drie kinderkens zijn de drie voornaemste manieren van dichten, te weeten de *Pastoralia* of Herderdichten, *Lyrice* of Lierdichten, *Heroica* of Heldendichten, diewelcke meer haeren oorsprongh, van de natuerlijke bequaemheyt, als van de konst nemen, want men seyt, door een gemeen gevoelen, dat de Poëten geboren, en de Redenaers of Orateuren gemaect worden.

Veele jae ontalijcke dingen kondemen van de *Poësie* seggen, sonder van ons voorne men af te wijcken, maer nu weet gewis een yder kloeck geest, door de gestadige oefningen van de *Academien* en Hooge Schoolen, soo veele van dese konst, dat soo wy daer in wilden treden, wy de Sonne een fackel souden opsteken, indien wy 't selve pooghden te onderstaen, door de overvloedige getuyghnissen, die over al te vinden zijn. Waer over wy dese spreucke van den Prins der Romeynscher Welsprekentheyt, die hy aen 't huys van den Athenienschen Redenaer *Isocrates* gaf, tot lof van de geleerde Huysen, hier by wel mogen voegen, dat het huys van *Isocrates* was als een seeckere Schoole en winckel van de *Welsprekentheyt*.

P O E S I A, of *Dichtkonst.*

EEn Vrouwe in Hemelsverwe gekleert, houdende in de slincker hand een Liere, en mette rechter een strijck-stock, wefende met Lauwer gekranst, hebbende voor haere voeten een Swaene.

Zy wort met Hemels verwe gekleert, om dat de Hemel *Vranos* in't Griex genaemt wort, en de Sangh-Goddinne die de geest aen de Poësie of Dichtkonst geeft, wort *Vrania* of Hemelsche geheeten. En nae 't geruyghnis van alle Poëten, soo kan niemant in dese konst duchtigh of bequaem zijn, ten zy hy met eene besondere gaeve van Godt is begenaedicht: En hierom worden de Poëten geseyt, datse uyt den Hemel haeren oorsprongh hebben.

De Liere wort haer in de hand gegeven, om dat het Harmonische medeklinckende geluyt, seer vorderlijck is totte medeklinckinge van de Poësie. En in 't besonder plachtmen dit instrument by oude tijden te gebreycken, by die geene die slechte dingen songen, waer over zy van de Liere, *Lyrici*, dat is Lieren-speelders wierden genaemt.

De Lauwerkrans betoont, dat het ooghwit van alle Poëten niet anders is, als om vermaert te worden, daer nochtans alle andere konsten voordeel en profijt uyt de haere soecken te trekken. En gelijk de Lauwer geen meer verwonderinge in haer heeft als de geduerige groenigheyt van haere blaedren, alsoo hebben oock de Poëten dit alleene, dat haere naeme magh altijd leven.

De Swaene kan door d'Ouder haere stemme gestadiger en soeter drayen, door 't uytstrecken van haeren hals, en alsoo worden oock de Poëten, door den tijd van laeren, in haere konste vaster en beter, gelijckmen verhaelt van *Oedipus Colonus* en andere.

P O E S I A.

EEn Vrouwe met vleugels op 't hoofd en met Lauwer gekranst, hebbende een boeck in de slincker hand, in de rechter een Scepter oock met Lauwer omwonden.

Door de vleugels wort de vaerdigheyt en kracht des verstands uytgedruckt, en

door den Lauwerkrans, boven't geene alreede geseyt is, wort de arbeyt en naerstigheyt te kennen gegeven, want gelijk in haere blaeders een groote bitterheyt is, also is't oock een seer groote sloverie, sijn werck tot foodanigen volmaecktheyt te brengen, dat hy daer van lof en eere sal konnen wegh draegen.

P O E S I A.

MEn kan oock *Apollo*, nae 't gemeen gebruyck, naeckt stellen, met een Lauwerkrans in de rechter hand, waer mede hy, de mijne maect, om een yder daer mede te willen kroonen, houdende in de slincker hand een Liere met een strijckstock.

Lier-Dicht.

EEn jongh Maeghdeken met een Liere in de slincker en de strijckstock in de rechter hand, wefende met veele verwen gekleert, maer aerdigh, bequaem en beknopt, om te vertoonen dat onder een saecke alleen, veele dingen worden begrepen. Zy sal een Letterrol in de hand hebben, met het opschrift, *brevi complector singula cantu*, dat is, *Ik begriyp alles in korte dichten.*

P O E M A H E R O I C O. *Helden-dicht.*

EEn Vrouwe in Koninghlijcke Majesteyt, eprachtelijck gekleert, en statigh, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, en in de rechter hand een trompet, met dese spreuck, *non nisi grandia canto*, dat is, *Ik singe niet als van dappere saecken.*

P O E M A P A S T O R A L E. *Harder-dicht.*

EEn Maeghdeken van slechte en natuerlijcke schoonheyd, met een Rietpijpe of Herdersfluyt in de hand, met reys-leerskens, doch alsoo datmen de bloote beenen sien kan, met dit opschrift, *Pastorum carmina ludo*, dat is, *Ik speel der Harders deuntjens.*

P O E M A S A T I R I C O. *Schempdicht.*

EEn naeckt Man, met een vrolijck gesicht, doch dat geyl en stout is, die mette

M tonge

tonge speelt, hebbende een *Tirfus* of scherpe spieël in de hand, met dese omschrijvinge *Iridens cuspide figo, Al grenickende, hoor ick haer een els door den neus.*

FURORE POETICO. Soeckt *Poetische drift.*

FURTO. Dieverye.



En bleek Ionghman, gekleet met een Wolfs vel, mette armen en beenen naeckt, en mette voeten gevleugelt, en dat in de middernacht, houdende in de sincker hand een beursse, en in de rechter een Mes met een haeck of breeck-yser, en een dieve slonse: hy sal haese-ooren hebben, en sijn wesen sal seer nau toeluyfrende en opmerkende sijn.

Iongh is de Dief gemaect, om de onbedachttheyt en onvoorsichtigheyt, die den jonge luyden meest eygen is, uyt te drucken, doch allermeeft der geener die sich totte Gauw-dieverye begeben, daer zy nochtans daegelijx, de ongeluckige uytkomsten van haere Broerkens, die op de Gauw-dieverye uytgaen, sien, en die sich niet beteren, ten zy die op 't laeste in den bast, of door een kenpen venster komen te sien.

De bleeckheyt van 't gesicht en de ooren van den Haes, betoonen het geduerigh vermoeden en de gestaedige vreesse, waer in de Dief leeft, vreesende altijd ontdeckt te sijn, en daerom vliet en haet hy het licht, wesende een vriend van de nacht, die een gunstige medegesellinne van haere oneerlijcke werken is.

Met een Wolfs vel is hy gekleet, want de Wolf leeft alleen van anderer luyden goederen, en van den roof, gelijk de Dief, die welcke door sijn lichthoofdighheyt en met dieselve gedachten geloofst, dat hy tot sijn voornemen sal geraecken.

Het dieveslonsjen, breeckyser, en het beursse snyers Mes, hebben geene uytlegginge van noode.

De bloote armen en knyen bedieden de gauwigheyt, en de vleugels aen de voeten, de snelligheyt, die de Dief met groote naerfthigheyt ter hand neemt, uyt vreesse van de verdiende straffe.

FURTO. Dieverye.

En Ionghman met korte kleederen, een Mutsjen op 't hooft, met vilte of wolle schoenen, in d'eene een dieveslons, en in d'andere breeckysers en een ladder van touwen gemaect, sijn kleet sal vol groote hummelbyen besacyt wesen.

De Byen worden op 't kleet gemaect, mogelijk om datse overal uyte bloemen het soete rooven, en te gelijk in haere korven sleeten, of om nae te bootsen de *fucus* of hommel, een valsche slagh van Byen, die anders niet doet als den honigh te steelen, die door anderer vlijt en sloverye is versamelt, even als de Dieven doen, die eens anders goed verteeren, dat met sweet en armoede verkregen is, waer van *Virgilius* in sijn *Aeneas* I singht *Ignavum petus &c.*

*Het Byken naerfthigh om haer buyt,
Drijft d'hommel van haer korven uyt.*

SERVITU. Dienstbaerheyt, Slavernye.

En onthulde Maeghd met korte en beknoppte witte kleederen, hebbende op haere schouderen een jock of een groote swaerwichtige steen, zijnde de voeten naeckt en gevleugelt, wandelende door ongemack-

gemacklijcke en doornachtige wegen. Ter lyden haer ſal een Kraene ſtaen, die een ſteen in d'eeene klauwe heeft. Men ſoude haer oock een brandende kaerſe op 't hoofd kunnen ſtellen, met dit ſpreeckwoord, *Io ſervo altrui e me ſteſſo conſumo*, dat is, *Ik dien een ander, en ick verteer my ſelven.*

Dienſtbaerheyt is niet anders, gelijk men in de Burgerlijcke Rechten leeft, als een ſtand nae de Werten der Menſchen, waer door d'eeene des anderen heerſchappye is onderworpen, doch niet uyer natuere.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ionckheyd de moeylijckheyt, ſloverye en arbeyt, beſt kan verdragen.



Datſe onthult is, vertoont, dat die in dienſtbaerheyt van andere is, moet ſtaen ten believe ſijns Heeren, niet komende op ſich ſelve paſſen; en gelijk *Ariſtoteles* ſeght, ſoo is de Slaeve een wercktruygh dat geſielt is mette reeden, geheel tot eens anders dienſt, en niet voor ſich ſelve.

Het witte kleed bediet de oprechte en ſuyvere getrouwigheyt, dieder geſtadigh in een Slave moet heerſchen, gelijk *S. Matheus* xxv cap. ſeght, *Ghy goede en getrouwe knecht, ghy zijt over weynigh getrouw geweest.*

Het lock op de ſchouderen, was by outs geſet voor een beelt van Slavernye, gelijk *Seneca* in ſijnen raſenden *Hercules* ſeyt, *Maerom dient by den Koningh en lijd het ſock?* en *Plantus* in 't ſpel van den Krijghsman ſeyt, *Voorwaer een Slaeve moet getoomde ooggen en handen hebben.* En gelijk wy geſeyt hebben, ſo kan men in plaets van 't lock vertoonen datſe een ſwaere ſteen draeght: Want het is in der waarheyt ſeer ſwaer, den laſt van de ſlavernye te dragen, gelijk *Seneca* in ſijn *Troade* verhaelt, *'t is hert, ongeſien en ſwaer, met ſlavernye gedruckt te zijn.*

Het korte kleed mette gevlerckte voeten, bedieden dat de ſlaven moeten altijd vaerdigh en ſnel op den dienſt paſſen. Datſe op doorens gaet, bediet datſe veel ongemacks en ſwarigheys in haere ſlavernye geſtadigh moeten lyden, gelijk *Dante* in ſijn *Vagevier* ſeyt,

*Ghy weet hoe ſuyr 't valt in den nood,
Te eten 's anders ſout en brood:
Te dienen eenen vreemden Heer,
En gaen ſijn trappen op en neer.*

De kraen mette ſteen in den poot, bediet de wackerheyt die de dienſtknechten moeten hebben ten dienſte van haeren Heere, gelijk de Heer *Jeſus Chriſtus* ſeyt, *Saligh zijn de dienſtknechten, die welcke als de Heere komt, haer vind waeckende.*

S E R V I T U P E R F O R Z A. Dienſtbaerheyt die gedwongen is.

EEN Vrouwe met een geſchoren hoofd, mager, bloots beens en qualijck gekleed, hebbende in 't aengeſicht een brandmerck, zijnde geboeyt aen handen en voeten.

Dienſtbaerheyt komt van dienen, want als men yemant in den Krijgh hadde gevangen, ſoo doode men hem niet, maer gebruyckte hem tot dienſtbaerheyt. En deſe maeckten zy Slaven die gedwongen waren. Met het hayr wort zy geſchoren geſtelt, gelijk dat by de Griecken en Romeynen voor een blijcklijck teycken geſtelt was van de Slavernye. Datſe mager, bloots beens en qualijck gekleed is, bediet in deſen deele de armoede van de koſt, de ongemacken, als niets hebbende, waer mede zy haer kan verlichten, noch verbeteren, noch haere elende bedecken.

Het brandteycken was een klaer teycken

van de beroovinge der vryheyt, gelijk men noch tegenwoordigh fiet. De keetens en yfere boeyen, geven te kennen de harde boeyen, die altijd het ongeluckigh leven der slaven drucken.

SERVITU. *Dienftbaerheit, Slavernye.*

En onthulde, bloot gebeende magere Vrouwe, gebonden met ketens en yfere boeyen aen hunden en voeten.

Onthult wort de Slavernye gemaect, want alsoo haere gedachten besigh zijn om sich te ontlaffen van de gewichtige ongemacken van ketens en banden, soo achtse niet op haere verciersels. Zy vertoont oock dat de slaefsche gedachten zijn dienstbaer, veracht en aerdsch.

Zy is bloots beens, om datse niet heeft waer door zy haere hope verlicht, en haere aenvallen verbetert, noch haere lelijkheden bedeckt.

CARESTIA. *Diere tijd.*



En magere en slecht gekleede Vrouwe, hebbende in d'eene hand een dorre Wil-

ligen tack, en in d'ander een puymsteen, en ter syden een magere koe.

De diere tijt wort mager geschildert, om te vertoonen de werckinge van 't gebreck van de dingen, die tottet Menschlijke leven noodigh zijn, want het geld plagh veel overvloediger in voorspoedige tijden uytgegeven te worden, en in dorre tijden veel minder: 't welck alles gebracht wort in de heerschappye van weynige, sulx dat de arme mager en qualijk voorsien blyven, door de diere tijt, soo van brood als van geld.

De Puymsteen en de plante van den Willigen boom zijn onvruchtbaer, en de onvruchtbaerheit is de voornaemste oorlaecke van de diere tijt: Doch zy komt oock dickwijls voort, door de onversadelijke gierigheyt van eenige kooplyden, diewelcke (bedriegende de Natuere) plaghten het arme volckjen te benauwen met haere bedriegerie.

De magere Koe dieder ter syden staet, is een teycken van diere tijt, en dese beteyknisse vertoont *Josephus* uyt de heylige boecken, wanneer hy den droom van *Pharao* verklaert.

MORTE. *De Dood.*

Amillus van *Ferrara* een verstandig Schilder, maecte den Dood af met het gebeente, zijnde daer de Musculen of spieren en de senuwen, al te saemen waeren door gesneden, hebbende een kostlijke mantel om 't lijf van goude broccade: Om dat hy den Rijcken en Machtigen van haere Rijckdom, en den ellendigen en armen van haer lijden en sinerte verlost. Op 't hoofd maecte hy dieselve een seer net Momaensicht van schoone gedaente en verwe, om dat de Dood sich aen yder Mensch niet alleens vertoont, maer om dat hy sich met duysenderley gedaenten staedigh veranderde, soo verachtse d'eene, en d'ander isse aengenaem, d'eene verlanghter nae en d'ander loopter voor wegh, en zy is het eynde van een duyftere gevangenis aen de aerdige gemoederen, en aen anderen isse een moeylijkheyt, ja men kan seggen, datse soo veel Masken behoort te hebben, alffer sinnen van Menschen zijn.

En om dat ons in't Burgerlijke leven, de
Gods-

Godsdienst, 't Vaderland, de goede naem en behoudinge van staet, seer ter herten gaet, soo soudemen hier in mogen oordeelen, dat het sterven schoon was: en om die oorlike soude men verlangen om overreder te werden, dat een heerlijke dood het gheele leven soude mogen vercierien, 't welck men oock op 't kleed soude kunnen passien.



Deze Schilder omkranste oock den hoofdscheel met een groene Lauwerkrans, om haere heerschappye en geduerige wet, over alle Menschen, te betoonen. In de sincker hand maelde hy een Mes, dat met een Olijfkrans was omwonden, overmits men totte Vreede en 't gemak des Werrelts niet kan geraecken, ten zy datmen oock den Dood naedert: En de Dood brengt, door haer selve, vreede en rust aen, en haere wonde is een wonde van vreede en niet van oorlogh, want daer is niets dat haer kan tegenstaen.

Hy heeft een Pelgrims staf over sijne schouderen, gelaeden met Kroonen, Mijters, Hoeden, Boecken, Musicale Instrumenten, Ridder-keetens, Trouwringen en Eedelgesteenten, al te saemen dertelheden van de Werreltsche geneuchte, die de natuere en konst voortbrengen: en hy afgon-

stigh zijnde over dese beyde, soo gaet hy over al onrustigh, rotsen en reysen, om te rooven en al 't geene weder tot sich te nemen, dat hy aen de naerstigheyt en menschelijke wijsheyt hadde geschoncken.

M O R T E. Dood.

Met groote overlegginge is door het Maensien der H. Schriftuere de Dood afgemaelt, naer 't geene Amos de Prophete in sijn viii capittel verhaelt, alwaer God aen Amos den Dood willende vertoonon, hem vraegde wat hy sagh? antwoorde, *Ick sie een korf met fruyt*, of als andere lesen, *een boomhaeck*: en dit was de Dood. Niet gelijkmen dieselve in 't gemeen schildert mette seyssen in de sincker hand, maer oock met een boomhaeck in de rechter: Want gelijk de Seyssen, het gras en het slechte kruid en wat kort by der aerde staet, af maeyt, waer by de slechte, arme en gemeene luyden worden afgebeelt, alsoo wort de fruythaeck gebruyckt, om de appelen diewelcke op hoogh verheven tacken staen, en van alle schaede versceekert schijnen, van boven neder te trecken: Waerméde de Rijke werden bediet, en die geene, die in hoogheyd en in al 't gemak, van dese Werreld, gestelt zijn. De Dood aldus afgeschildert zijnde, kan seer wel haer ampt uyt drucken, 't welck is, noch kleyn, noch groot, noch rijk, noch arm, noch hoogh, noch laegh, en hoe veracht dieselve oock zijn, te verschoonen, mayende de slechte met de Seyssen, wefende dieselve het grootste getal, en d'andere mette haeck van boven neder ruckende, en alsoo neemse die alle te saemen, en stortse ter aerden: en dat nae 't seggen van de heerlijke spreucke Horatii in sijn viii Ode of gesangh, daer hy aldus singht:

*De Dood klopt onversaecht aen 't hof,
En roept Monarch! ghy moeder of,
De Prins moct met den Beed laer heen,
Dees wegh is rijk en arm gemeen.*

En in sijn xxviii gesangh seght hy:
*Voor harde bol, noch vreed gerucht,
De Dood in 't alderminste vlucht.*

M O R T E. Dood.

En bleecke Vrouwe, met geslooten Oogen, in 't swart gekleet, nae 't seggen

van de Poëten, die 't berooven van 't licht voor de dood nemen, gelijk *Virgilius* en *Lucretius* mede verhaelen. Want gelijk de slaep een korte dood is, alsoo is de Dood een lange slaep, en dickwijls wort in de H. Schrif-
ture, de slaep voor den Dood genomen.

Dood.

MEn soude de Dood konnen afmaelen met een bloot swaert in de hand, als dreygende, en in de ander hand een vier-
vlamme, uytdruckende, dat de dood het sterflijcke van 't onsterflijcke wegh neemt, en mette viervlamme soo vernietse alle ge-
voelijcke machten, weghnemende de kracht van de sinnen, verteerende het lichaem tot stof en asche.

HOMICIDIO. Doodslag, Manslacht.

EEn lelijk gewapent Man met een roode Mantel, die voor een Helmet een Tygers
hoofd heeft, wesende bleeck, houdende mette slincker hand eens Menschen hoofd, dat van den romp is afgehouden, hebbende in den rechter hand een bloot en bloedigh
swaerd.

De Doodslagh wort op het allerlelijxt afgemaelt, want zy is niet alleen afgryselijck by den Menschen, maer dat meer is, zy is schricklijck voor God, diewelcke onder andere wetten den doodslagh heeft verboden, als de alderschaedlijxte saecke die hem op 't
hooghste mishaghe, willende dat dese oock van den altaer soude werden geweert,
Exodus xxi.

Gewapent wort hy gemaelt, om dat de Doodslagh den Mensch tot weerwraecke verweckt, en daerom moet sich de Dood-
slager wapenen.

De Tyger bediet de wreetheyt en fel-
heyt, die den Mensch totten Doodslagh
prickelt en aenhitst.

De bleeckheyt is een werckinge van de gramschap, die den Doodslagh by blijft: als mede de Vreesse die hem roept tot berou en leerwesen. Daerom wort in *Genesi* geseyt, wanneer als *Cain* sijnen broeder hadde dood geslagen, soo vluchtede hy, vreesende de
straffe van de rechtvaerdigheyt Godes.

ERRORE. Doolinge, Misverstand.

EEn Man als een Wandelaer, hebbende de oogen verbonden, tastende met sijnen
stock nae den wegh, om dat hy soude seecker gaen, want de doolinge gaet gemeen-
lijck by de onwetentheyt.

De doolinge nae de meeninge der Stoiken is van den wegh aflaan, en van den rechten streeck af wijcken, gelijk niet te doolen, is op den rechten wegh wandelen, sonder van d'een of van d'ander syde, daer van af te treden, alsoo dat alle de wercken onses lichaems en verstands konnen geseyt worden een pelgrimagie of reyse te zijn, nae de welcke, soo wy niet struyckelen, totte gelucksaligheyt verhopent te geraecken.

Dit vertoont ons *Christus* onse Heere, wiens wercken ons al te saemen tot onderwijfinge dienen, wanneer hy sijne Discipulen als een Pelgrim verseehen. En God beveelt aen 't Volck *Israël* in *Levítico*, datse niet van hem soudent afwijcken, noch ter slincker noch ter rechter syde. Hierom behoort men de doolinge als een Pelgrim of Wandelaer af te maelen, om datter geen doolinge kan
wesen,

wesen, sonder overtredinge van onse wercken of gedachten, gelijk geleyt is.

De verbonden oogen druckten uyt, wanneer de oogen des verstands verblind zijn met het deekfel van Wereltsche voordeelen of anders, dat men dan lichtlijk in doolinge vervalt.

De Stock, waer mede hy nae den wegh tast, wort genomen voor de sinnen, gelijk het oogh voor het verstand, want gelijk de stock meerder gevoelijk en lichaemlijk is, soo is daer en tegen het oogh min gevoelijk en meer geestelijk. En soo wort dit in 't kort aengemerckt, dat die geene die door den weg van de sinnen gaet, kan lichtlijk in alle syne treden doolen, indien hy de overweginge van 't verstand daer niet toe brenghet, het zy oock tot wat saecke dat het wil. Dit selve en noch meer, betoont de onwetentheyd noch klaerder, die daer nefens oock is afgemaelt.

C H I A R E Z Z A. Doorluchtigheyd.



En Vrouwe die naect is en van alle syden met een glans omschaduwet, houdende in de hand een Sonne.

Men seyt hêt geene klaer of doorluchtigh, datmen klaer en wel door 't licht kan sien, en dat selve wort dan doorluchtigheyd of klaerheyd geheeten: 't welck wy oock de faeme of het goed gerucht sullen noemen, dat den Mensch doorluchtigh maect, het zy dan dat het door de deughd of door d' Eedeldom verkregen wort, gelijk *Pierius* dat bewijst. En *Ambrosius* noemt dese sijne allerlieffte, die in de Wereld in heyligheyd en in de rechte leere doorluchtigh zijn. En hy seyt voorts, dat de doorluchtigheyd eene van de vier gaven der Saligheyd in den Hemel is: en in yder van dese beteyckniissen.

Longh wort zy geschildert, om dat door 't bloeyen van de waerdigheden, een yder doorluchtigh kan worden geheeten, en dat door de gelijknisse van de Sonne, die alles sienlijk maect.

M I N A C C I E. Dreygement.

En Vrouwe metten mond open, en een hulfel op 't hoofd, dat een vreeslijk Monsterdier gelijckt. Zy is in 't grauwe gekleet met root en swart gestreep, hebbende in d'ene hand een swaerd, en in d'ander een stock, dreygende daer mede te slaen.

Dreyginge is een bewijs om te doen vreesen, en andere schrick aen te jaegen, en daerom kan de verbaestheyd in vierderleye maniere werden aengemerckt, gelijk 't selve *Eustachius* beschrijft, te weten met het hoofd, met de kleedinge, met het swaerd, en met den stock.

Mette open mond wortse gestelt, om te betoonen dat de kracht van de dreyginge door de stemme geschiet, diewelcke daer nae een verschrickinge, door haer krijten, aenbrenghet; en om dat door het krijten het bloed ontroert wort, soo draeghtse altijd, ick weet niet wat verschricklijckheyd in 't aengesicht. En gelijk de stemme de ooren beweeght, alsoo brengen oock de rimpels en kreucken door het mismaeckte aengesicht, schrick aen, als mede het vreeslijcke hulfel dat zy op haer hoofd draeght.

Het gryse kleed, wesende van swart en wit te saemen gestelt, dient om de voorbode van den nacht uyt te beelden, niet allse op 't allerdonckerst is, wanneer men niemant kan sien, maer wanneer se naer 't yselijk,

en

en tusschen licht en duyster is, en daerom wortse gestelt om meest te verschrieken, als men noch een weynigh sien kan. De Poëten seggen dat de Hel vol duyster licht is. En *Virgilius* seyt in 't boeck *Aeneidos*:

Hec dat de duystre Maen' door 't dwaellicht kan verleyen,

En 't schaduachtig bosch met kromme wegen spreken.

't borduysel van root en swart, bediet dat de dreygementen daer toe strecken om verschrickinge aen te jaegen, het zy ten bloede of ten doode.

De stock en 't bloote geweer, drucken uyt, wat soorte van dreygementen men tegen de moedige vyanden, en hoedaenige men tegens knechten, en 't gemeen volxken moet gebruycken, die weynigh weeten of kennen wat de eere is.

VBRACHIEZZA. *Dronckenschap.*

EEn oude, roode en lachende Vrouwe, gekleet van verwe als de verdrooghde Roosen, hebbende in de hand een drinckglas vol wijn, ter syden haer sal een Pantherdier staen.

Zy wort oud gemaect, om dat de overvloedige wijn, de Mensch haest oud en swack maect.

Het Pantherdier bediet, dat de Dronckerts raefende zijn, vol snoode en wreede manieren, gelijk de Panthers: Waer van *Aristoteles* in sijn Dierboeck gedenckt, datse nimmer konnen werden getemt. En dit is in 't gemeen de aert der Dronckaerts. Van haere aert en werkinge zijn de Poëten vol, en de dagelijxse eervaerentheynt druckt haere manieren soo krachtigh uyt, datmen het reedelijke uyte Dieren, en het onreedelijke uyte Menschen, wel kan onderscheyden. Een Dier volghet sijn natuere en is vernoecht. Een Mensch doet geweld aen de Natuere, en wort een beest, verliefende alsoo sijne eedele hoedanigheden. God heeft den Mensch, als sijn beeld, geschapen, maer de Mensch schept sich selve, hier door, in een beest; dat heeft schaemte noch eere, soo doet oock de Mensch. De reeden en 't verstant zijn ter schuyl, en daer blijkt anders niet mette beesten als de bloote romp. O schande! dat een soo eedel schepsel, sich door den dronck in soo veel erhande wanschepselen hervormt.

INTERESSE PROPRIO. *Eygen-baet.*

EEn oud Man in 't swart gekleet, houdende in d'eeue hand een Visschers hangelroe, en met d'ander een egge, hebbende van d'een syde eenen Haen, en van d'ander een Wolf.

Eygen-baet is een ongeregelde begeerlijckheyt van eygen profijt, sich uytstreckende tot veele en verscheyden voorvallen, nae de genegentheynt der Menschen, maer gemeenlijck in 't verkrijgen en bewaeren der goederen: en daerom wort hy oud gemaelt, om dat d'Ouderdom, gelijk *Aristoteles* seght, uytter natuere meest tot gierigheyt, die een besonder hoofdstuck van de Eygen-baet is, genegen is.

De Angelroe met het aes, betoont, dat Eygen-baet sich dickwijls pijnt om andere weldaet te doen, doch al met meeninge van Eygen-baet, en niet alleen om de deughd, 't welck ten laesten van sich selve, oock geen goede uytkomst kan hebben. Want de Visschers werpen den Visschen het aes wel toe, doch al met meeninge van Eygen-baet, om dieselve te vangen, en buyten 't waeter te trecken.

Dieselve aert van eygen genegentheynt wort oock door de egge vertoon, een wercktuigh, dat by de Boeren gebruyckt wort, nergens anders toe dienende, dan om nae sich te trecken.

Met swart is hy gekleet, om dat, gelijkmen dese verwe in andere verwen niet kan veranderen, alsoo blijft de Eygen-baet, altijd vast op haer eygen profijt: en boven dat, is de Eygen-baet een vlakke, die van alle kanten de suyerheyt van de Deughd besloedelt: en om dat de Eygen-baet een ander afgunstigh is, om haer eygen profijt, houdende gestadige wacht, soo wel in 't gemoed als in de sinnen, soo isser de Haen, als boven geseyt is, bygestelt.

De Wolf staeter ter syden, om dat Eygen-baet van eender natuere is als de Wolf, wesende altijd roofachtigh en inslockende.

INTERESSE. *Eygen-baet.*

EEn lelijck mager en naect Man, die een Wolfs huyd over sijne schouderen heeft, met

met Wolfs ooren aen 't hoofd, die een ronden kloon, waer door de Werlt bediet wort, met groote begeerlijckhey, omarmt. Aldus is dieselve van *Hier. Majfeus*, een seer verstandigh Schilder, vertoon.

CONCORDIA DI PACE. *Eendracht van Vreede.*

Een Vrouwe met twee Overvloets Horens, die aen malkanderen gehecht zijn, wesen dit de vereenige vande gedachten en van den wille van verscheiden persoonen. In de ander hand sal zy een vat met vier hebben, vermits de Eendracht uyt de onderlinge Liefde voortkomt. Dit wort tot gelijckenisse genomen van het materiale vier, zijnde een werkinge van inwendige brand des gemoeds.

Eendracht nae der Ouden uytbeeldinge.

Een oude Vrouwe die in de rechter hand eenige Granaetappels hout, en in de sincker een Overvloets Horen met een Kraeye, gelijk men op de oude Medaglien vind gesneden, oock van *Fauslina Augusta* met dese woorden *Concordia*, en dat om de getrouwicheyt die dese diereken met haer wederpaer gebruycken: gelijk oock *Alciatus* te kennen geeft:

*Der Kraeykens Eendracht, trouw van sin,
Staet vast met ongekreuckte Min.*

De Granaetappels, bedieden by de Oude, Eendracht, om dat de Hertzen alsoo behooren te saemen gebonden te wesen, even als de Granaetappels haere korrels beblooten houden. Want waer vereeniging is, daer wast Overvloed, 't welck de senuwen zijn om Burgerlijck en Eendrachtigh te leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*

Een Vrouwe met een Olijfkran, houdende mette rechter hand een bondel pijlen, aen d'eenen syde met een witte band omwoelt, en aen d'ander syde met een roode band, in de sincker een Overvloets Horen.

De Olijfkran is een teycken van Vrede, die een werkinge is van d'Eendracht.

De bondel pijlen, op de maniere, als geseyt is, bediet, de veelhey der gemoederen

die te saemen vereenicht zijn door den band der Liefde en oprechtigheyd: dewelcke swaerlijck te breccken zijn, alse onder een ander haer kracht en sterckheyd behouden: daer nae is de Eendracht een voortteelster van de aengenaeme vruchten, gelijk in 't tegendeel de Tweedracht niet anders kan voort brengen, als doornen en distelen van quaedspreken en twist, diewelcke het geselschap verstooren, en oock alle die geene, die gaerne minnelijck, burgerlijck en redelijck, in de gemeenschap der Menschen, willen leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*



Een Vrouwe diewelcke met groote staetigheyd een schaele in de rechter hand houd, waer in dat een Granaetappel leyt. In de sincker hand een scepter, op wiens spitse bloemen en allerley vruchten zijn. Hebbende op 't hoofd een kran van Granaetappelen, mette blaederen en vruchten te saemen gevlochten, tot een vercierfel kander een kauwe by gevoeght werden, gelijk die op de oude Medaglien gesneden is.

C O N C O R D I A, nae de Medaglie van *Pupienus*.

EEn sittende Vrouwe, diewelcke in haere rechter hand een Kelck houd, en in de sincker twee Overvloets hoorens, met het opschrift *Concordia, &c.*

De Kelck bediet, dat Eendracht een heylige saecke is, diewelcke men sal eere en offerhande doen: en de Overvloets hoorens, drücken uyt, dat terwijl men in Eendracht leeft, de Overvloed verdubbelt.

C O N C O R D I A M I L I T A R E.
Oorloghs Eendracht.

EEn gewapende Vrouwe, diewelcke in haer handen houd een hoop Slangen in een gellingert. Want zy is veerdigh haer selve mette wapenen te beschermen, en andere met het venijn te beschadigen, t welck de gramschap mede brenghet.

C O N C O R D I A I N S U P E R A B I L I S.
Onverwinnelijcke Eendracht.

VOor de onverwinnelijcke Eendracht, wort de gewapende Spaensche *Gerion* uytgebeeld met drie hoofden, elck met een gouden kroon, ses armen, en soo veele beenen, die in de rechter hand een Spieffe draeght, in de ander een bloot Sweerd, en in de derde een Scepter: en de drie sincker handen, rusten op een Schild.

Men seght dat *Gerion* geweest is Koninck van Hispanien, en overmits hy drie Rijken hadde, soo wierde hy drie-lyvigh genoemd, als of hy drie lichaemen hadde. Hy is van *Hercules* vermoort, andere seggen dat het drie Broeders waeren, en soo Eendrachtigh, als of het een lichaem geweest waere.

C O N C O R D I A. *Eendracht.*

EEn staende Vrouwe, die twee Koorenayren in d'eeue hand, en een schaele vol levendige Vogeltjens of Herren in d'ander hand houd.

De schaele vol Vogeltjes of Herren, bediet de gelijkheyt van veel perfoonen: en d'Overvloed wort door de Koorenayren uytgedrukt.

C O N C O R D I A M I L I T A R E. *Krijghs-Eendracht, nae de Medaglie van Nerva.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Steven van een Schip hout, alwaer een vlagge op staet, daer in t midden twee handen, die te saemen gevoeght zijn, staen, waer mede de Trouwe wort bevestight, met dese letteren *Concordia exercituum*.

C O N C O R D I A. *Eendracht.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een boedelken met pijlen of roeden hout, die vast zijn te saemen gebonden.

Eendracht is een vereeniging van verscheyden striblijge gemoederen, die te saemen leven en verkeeren: Daerom wort de bondel roeden gestelt, om dat een yder, alse alleene zijn, lichtlijck kan worden gebroken, maer vereenicht zijnde, soo zijnse vast en onverbreecklijck. *Salomon* seyt: *Een drie dobbel touw kan niet licht werden gebroken.* En d'Eendracht gevestight zijnde, worden de grootste dingen ter werelt uytgevoert, gelijk *Salustius* seght: *Concordia res parva crescunt, & discordia maxime dilabuntur*, dat is, door d'Eendracht wassen kleyne dingen, en door tweedracht storten groote te gronde. Aen welcke spreucke, gelijk *Seneca* in sijnen xciv brief aenwijst, *M. Agrippa* hem seer gehouden kende, om dat hy daer door sijnen allerbesten vriend en broeder geworden was: Waer van *Petrarcha* in sijn-Latijs werck breeder verhael doet.

De gelijkkenis van den bondel pijlen is genomen van *Scilurus*, die om sijnne Soonen de Eendracht aen te prijsen elck een bondel pijlen in de hand gaf om die te breecken: maer als zy t niet vermochten, ontwont hy den bossel en brack yder pijle voor haere oogen. Seggende, soo lange de Eendracht onder u sal heerschen, sal noch haet noch geweld u kunnen verbreecken, maer seer licht, soo ghy u selve scheurt en tweedrachtigh zijt. Dit wil mede te kennen geven de gelijkkenis van *Sartorius* die des paerds staert geboot gelijklijck uyt te trecken, maer sulx onmooghlijck zijnde, trock hy de hayren gemacklijck uyt. Al om te doen verstaen, dat de Eendracht vast en onverbreecklijck is.

Eendracht.

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een Granaetappel, en in haer slincker een hoop Mirtenblaederen of een Mirten tack heeft.

Democritus seyt dat de Mirten en de Granaet-appels, sulcke liefde tot malkanderen hebben, dat of schoon haere wortels, wat van den anderen worden geplant, soo naedren zy doch en voegen sich by malkanderen.

CONCORDIA MARITALE *di Piet.*
Leone Casella. Eendracht des Houlijx.



EEn Man staende aen de rechter syde van een Vrouwe, beyde in purper gekleer, alwaer een goude keeten beyde halsen verbint, waer uyt een Hert op de borst neder hanght, 't welck met de hand van den Man en van de Vrouwe wort opgehouden.

De goude keeten op de maniere als geseyt is, beroont dat het Houwlijck is gemaectt van liefde, van vriendschap, en van goeddadigheyt, tusschen Man en Vrouwe: geschickt door de Natuere en door de Wet

Godes, diewelcke gebiet dat Man en Vrouwe twee in een vlees sullen wesen, die niet, als door den Dood, kunnen worden gescheyden.

NOBILTA. Edelheyd.



EEn Vrouwe, deftig gekleer, met een Lancy in de rechter hand, en in de slincker het beeld van *Minerva*, gelijk men siet in de Medaglie van Keyser *Geta*.

De deftigheyd van 't kleed bediet de maniere en statige gewoonte, die in een Edel persoon vereycht wert.

De Lancy en 't beeld van *Minerva* bedieden, dat door het geruchte, of door de geleertheyt, of door de wapenen de Edelheyt wort verkregen. Wesende gelijk *Minerva*, een beschermersche soo wel van d'ene als van d'ander, overmits zy uyte hersenen van *Jupiter* was gebooren, 't welck is door overweginge en verstand, door welcke, dese haere dapperheyd en heerlijcke naeme, verkrijgen.

NOBILTA. Edelheyt.

EEn Vrouwe rijcklijck met lange kleed-
ren gekleet, met een sterre op 't hoofd,
en met een scepter in de hand.

Het lange kleed was by de Romeynen
niemand geoorloft te dragen, als alleen den
Edelen.

De sterre op 't hoofd en de scepter in de
hand, betoonen, dat de handelingen van
een edel gemoed sich eerst neygen nae de
doorluchtigheyt of glans van 't gemoed,
't welck door de sterre is uytgedruckt. Daer
nae tot het vermaeck of gemack van 't li-
chaem door den scepter uytgebeeld. En dat
de Edeldom voortkomt, door de kracht
van een helder en doorluchtigh gemoet. En
dese wort lichtlijck onderhouden door we-
reltsche Rijckdommen.

NOBILTA.

EEn Vrouwe van een rijp Ouder, wesen-
de volstagen van aengesicht, en welgestelt
van lichaem, en eerlijck in 't swart gekleet,
draegende in de hand twee kroonen, d'eene
van goud, en d'ander van silver.

Zy wort bedaecht gemaect, om te ver-
toonnen, dat noch de beginfelen van de Edeldom,
noch het eynde, 't welck wy by de
Ouderdom afbeelden, noch eenige oudheyt
der Stamhuysen, daer anders niet als de
naeme by is, een waerachtigh Edelman
magh genoemt werden: gelijk sulx *Armi-
glus* seght. Het swarte kleed, past den Ede-
len seer wel, om te betoonen, dat sonder
eenige uytstekentheydt van kleederen de
Edeldom door haer selven klaer en door-
luchtigh is.

Door de twee kroonen, worden de goe-
deren des lichaems en der ziele uytgebeeld,
die te gelijk den Edeldom maecten. De
goude kroone, de ziele, en de silvere, het
lichaem toepassende.

SOLITUDINE. Eenfaemheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet met een een-
faeme Musch op den top van 't hoofd,
houdende een Hase onder den rechter arm,
en in de sincker een Boeck, staende in een

afgescheyden en eenfaeme plaetse: en hier-
om seynen dat de eenfaemheyt een woo-
ninge is van luyden, die op 't land by de boe-
ren woonen, en verre afgescheyden van den
omnegangh van 't volck, en van de gemee-
ne en besondere bestieringen van 't Vaeder-
land, sich oeffnende in den Godsdienst, of
eenige deughdlijcke handelinghe. Hierom
seyt *Petrarcha* in sijn cx xii klinckdicht:

*Ik mijner steeds in 't woest alleen,
En meet het veld met traeghe schreen.*

De witte verwe van 't kleed, bediet de
aendacht die die geene heeft, die in eenfaem-
heyt leeft, 't welck is om sich reyn en suyver
te houden van alle slaghe van besmettinge,
die de ziele konnen besoedelen, 't zy door
dingen die haer schoon voor d'oogen staen,
of door de Werltsche Liefde, die haer ver-
duysteren. Waer over *Petrarcha* wijder singt,

*'k Heb steeds nae d' Eenfaemheyt gejaeght,
En sulx strand, veld en bosch geklaeght:
Dat ick wou vlieden 't loos gespuys,
Oock die verlaeten 's Hemels huys.*

De Musch gelijk geseyt is uyer natuere
een eenfaeme Vogel, gelijk de xc Psalm
seyt: *Ik ben geworden als een eenfaeme Musch on-
der 't dack.*

Onder den rechter arm hout zy een Hae-
se, want de *Aegyptenaers* willende, gelijk
Picrius verhaelt, een eenfaem Man afbeelden,
soo maelden zy een Hase in sijn hol, om dat
dat Dier veeltijts alleene is, en men winter
felden twee in een selfde hol, en alse noch
al by een ander zijn, soo staense noch een
stuck weeghs van malkanderen.

Het Boeck vertoont, dat het ooghwit van
een eenfaem Man moet wesen de liefde van
de wijsheyt en van de leeringe, andersins is
d' Eenfaemheyt een fake die lasterens waer-
digh is. Hierom seyt *Aristoteles* in 't i boeck
van sijne Staetbestieringe, dat een eenfaem
Man, of een Engel of een Beest is. Verstaen-
de door den Engel de satheyt van de Wer-
reltsche dingen, om sich te keeren totte
spieglingen, sich verheugende over de Enge-
len, Menschen, Planten, jae in alle dingen
sijnen Heere en Schepper lovende. Door
het beest, van d'ander syde, verstont hy die
geene die in eenfaemheyt leefde, als een
luyert en vuyl Mensch. Want het eenfaem
leven, waer by geen opmercken en
leeringe is, is vol ontrouwighheyt en vree-
se,

fe, gelijk Cicero feyt. En voor die geene, die geen Godsdienst heeft, is 't lasterlijk en fchandigh.

PARTIALITA. Eensydigheyt,
Partyfchap.

EEn lelijke Vrouwe die de rechter hand nae de borst gebogen hebbende: de slincker arm uytgestreckt met een opene hand. Tot een hullfel op 't hoofd, heeftse een letterrol, waer op staet *Eadem non omnibus*. 't Gesichte heeftse nae de slincker syde gekeert, en onder hare voeten heeftse twee weegschaelen.

Partyfchap is een sonde die tegen de rechtvaardigheyt strijdigh is, vermits zy een yder niet geeft wat hem toebehoort, gelijk 't selve de bovengeseyde spreucke wel uytdruckt. En *D. Thomas* feyt: *De aemmeringe der personen, is een ongelijkheyt van de wydeende gerechticheyt, voor soo veele een ygelijk niet boven de proportie of gelijkmaetigheyt wort uytgedeelt. Zy wort lelijk geschildert, om datse veele gebreecken met sich sleept. Waer over Origenes in den xxxvii Psalm bewijst, dat de lelijkheyt van 't aengesicht een beeldfel is van de sonde, die buyten alle ordre is begaen, en om dat de Partyfchap een swaere sonde is, van de ongerechticheyt, soo is 't behoortlijk datse een yder lelijk een afgrijpslijk schijne. Cicero feyt, datter geen quaat is, dat niet te gelijk fchandigh en lasterlijk zy.*

Datse de rechter hand geslooten en toegevat hout, en de slincker open, bediet, dat de Partyfchap niet handelt nae de gerechticheyt, die met beyde handen een yder het sijne, oprechtlijk geeft, maer uyt eygenbaet of uyt andere verkeerde oorfaecken gedreven zijnde, soo deeltse 't selve onrechtlijk uyt, sonder datse op Recht en Reeden let, gelijk sulx *Innocentius* in 't tweede boeck seer wel betuyghet, *Van de nuttigheyt der Menschlijke toestand, soo let ghy niet op de waerdigheyt der oorsaecken, maer op de personen; niet op het recht, maer op de gaeven; niet op 't geene de reeden eyscht, maer wat den wille wel bevalt; niet watsse daer van gevoelt, maer wat het gemoed begeert; niet wat geoorloft is, maer wat haer gelijst te doen.*

Datse 't gesicht ter slincker syde afkeert, bediet dat de partydige geen oprecht gemoed heeft, om de sinnen nae de waerheyt

te stieren, maer d'eene meer als d'ander gunstigh zijnde, isse vyand en partydigh van goed te doen. Daerom feyt *Aristoteles* in sijne Welsprekens konst: *Liesde, haet en eygenbaet, doen veeltijts dat de Rechter de waerheyt haet.* De Schaele onder de voeten, druckt de verkeerde aert van dese pestte te klaerder uyt, want naedien zy gestadigh tegen de Rechtvaardigheyt strijd, soo soeckse de rechte gerechticheyt met voeten te treden. Men soude haer oock om de verscheydenheyt, boven datse de waeghschaele onder de voeten treet, afmaelen, datse aen een schoon jonghsken, met een Lauwerkrans adelijk gekleet, eenige geschencken mette slincke hand soude geven, maer mette rechter soude se van gelijcken een schoon jonghsken, als boven gekleet, met een geesfel van haer wegh drijven. Alles om haere boose partydigheyt en eensydige boosheyt uyt te drucken.

SIMPLICITA. Eenvoudigheyt,
Slechticheyt.

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende in de hand een witte Duyve en Phaisant.

Iongh wort het gemaelt, door de gelijkheyt van d'ouder, diewelcke in 't begin van de kennisse, een wit papier gelijk is. Wesende de Eenvoudigheyt niet anders als een verschoonlijke onwerentheyd van 't goede en quaede, die sonder eenige quaede meeninge geschiedt: en wortse in dese plaetse daer voor genomen, om dat het gemoed sich totte gebreecken niet heeft geneygh, alhoewel men die geene oock eenvoudigh noemt, die van kleyn verstand zijn.

Met wit is zy gekleet, om dat dese suyver en sonder eenige vermenginge is.

De Duyve wort van *Christus* gestelt voor de oprechte en prijslijke eenvoudigheyt, met de welke men ten Hemel gaet, en hier door feyt hy: *Laet de kinderkens tot my kennen.* Voor de lasterlijke eenvoudigheyt wort de Phaisant gestelt, diewelcke meent van niemant gesien te wesen, wanneer hy slechts sijn hoofd verberght.

VANA GLORIA. Eere of Roem die ydel is.
van dien dapperen Academicus Philoponus
beschreven.

EEN Vrouwe met een lichtvaerdigh op-
sicht, en twee hoornen op't hoofd, waer
ruffchen een bondelken hoy steeckt, en voor
een hangende bagge sal zy twee bloedfuy-
gers hebben, oock eene aen't oor: In de
rechter hand false een Trompette, en in de
slinker een draed houden, waer aen een
Wespe is gebonden, die al fuyfelende om
hoogh vlieght, gelijk de Byen, doch veel
groorer en oock grooter van vleugelen.

De ydele Roem of Eere is een ongemae-
righde beweginge van't gemoed, waer door
yemant nae sijn eygen hoogheyd verlanght,
om meerder als andere geacht en geeert te
zijn, gelijk 't selve Hieronymus in seeckeren
brief verklaert. De Eere prickelt in der
waerheyd, den Mensch totte deughd: want
soo men de paerden opter loop drijft, door't
geluyt van den Tromper, en den Wind hon-
den door't geroep en 't gekrijfch op der
jacht moedight, om den buyt te vervolgen,
soo kan men oock door't geluyt der han-
den maecten, dat de stomme beesten sich
veel sneller op der vlucht geven. Hoe veel
te meer sullen wy gelooven, dat de reede-
lijke geesten der Menschen in ons wacker
worden en opstijgen, dieder sijn gebooren
tot een blijck van Lof en Eere? die geene
die door den fackel en prickel van roem, tot
eerlijke aanslagen wort beweeght, daer van
kan niet anders geseyt worden, dan datter
komt uyt een heerlijk gemoed en een eedel
verstand. 't Is een schoone saecke een goede
naem, door eerlijke saecken, te verkrijgen.
*Wat isser schooner, voor een Man, dan dat hy eere en een
goede naeme onder den Menschen magh verwerven?*
seyde Theocritus. Onder alle belooningen der
deughd, is de eere het voornaemste loon,
diewelcke aen dit korte leven de vergeldin-
ge doet, dat haere geheughnisse oock den
naekomelingen by blijft, jae maect dat wy
verre zijnde, als tegenwoordigh, en dood als
levendigh zijn. Maer van d'ander syde, moet
sich een yder wachten van de begeerte tot
eere, diewelcke nae't gevoelen van Cicero,
in sijne Burgerplichten, de vryheyd wegh
neemt, en voert de gemoederen tot onrecht-
vaerdige dingen, door de voorwendingen

van hoogheyd en eere, nae voorttrekkingen,
nae Rijcken en Mogentheden. De Menschen
zijn gemeenlijk soo verblint door de be-
geerte van Lof en Eere, dat om gehouden
te worden, boven andere uyt te munten, soo
komen zy de Eerebedelen, door een onge-
matighe gemaecktheyt, waer in zy sich
ganfich sot en ydel betoonen.

Dit is waere Eere, besich te zijn in goede
saecken, alleene om goed te wercken, en om
de eeuwige Eere te verkrijgen, verachtende
het gejuygh en de eere des Werrelts: die-
welcke oock aen de ydele roemfuchtige
Menschen een walge heeft, mer alles wafte
doen, om totte Eere te geraecken. 't Mis-
stont Alexander Magnus, hoewel hy een on-
overwinlijk Keyser was, dat hy roemende
van sich selven, wilde gehouden wesen voor
een Soone van Jupiter Hammon, en voor een
God. 't Mishaeghde Marius, dat Silla sich al te
staetsfuchtigh vertoonde, en te seer was ver-
sopen in de smaek van Eere, als wanneer hy
den Koningh Jugurtam gevangen krijgende,
deselven beeld in sijnen ringh liet inlijden.
En daerom ontfetede hy hem van sijn
Rentmeesterschap, en verjaeghde hem van
sich: Waer over Silla sich verstoorende,
maecte den aenvangh van den Burgerlijc-
ken Oorlogh: gewislijk ontfteecken zijnde
door de ydele Eere. Marius selve, diewelcke
de ydele Eere van andere mishaghe, heb-
bende veele saecken heerlijk uytgevoert,
gedreven zijnde door een seeckere opge-
blasfentheyd van sich selve, heeft de goede
naeme van sijne Eere verlooren: en om dat
hy sich selve aennaem toe te schrijven, 't gee-
ne hy uyt eens anders mond behoorde te
ontfangen, soo verdiende hy niet de stem-
men van de algemeene aenprijfinge. 't Mil-
stond oock den Romeynschen Redenaer
Cicero, diewelcke sich soo seer verhief in sijn
Burgemeesterschap, en van de t'saemenfwec-
ringe van Catilina, die van hem was t'onder-
gebracht, dat hy dese woorden uytriep: O
geluckigh Rome! dat ghy gebooren zijt, terwijl ick
Burgemeester was. Dieder Eere by de Wereld
wil verkrijgen, moet de Eere verachten, en
dieselve hebbende verkregen, isse swaerlijk
te bewaeren: Want die wel doet, alleen
door begeerte van eere, die weert ten laesten
sijn ydele roemgierige genegentheden niet
te bedecken, en om dat hy dieselve open-
baert,

baert, soo verliest hy sijne verkregen Eere, want de Eere vlucht voor dese soeckt, en volgt die geene die daer voor vlucht. Ydele sotheyd van den Mensch, die sich tot het goede schickt, uyt liefde van de broose Eere: en die niet te vooren siet dat dat goed 't geene hy ter hant neemt, quaed is, om dat het niet wort gedaen uyt liefde van God, diewelcke het opperste goed is, onse eenige wit en waerachtigh eynde, en om de eeuwige Eere te verkrijgen? Waer van roemt sich doch de Mensch? Van Wijsheyd? *De roem van Wijsheyd is schande*, seyt de Wijse Man cap. xvii. Die sich roemt dat hy wijs is, is een weertniet. Daerom spreekt de wijse Philosooph, *Dit alleen weet ick, dat ick niet weet*. Waer uyt mede geoordeelt wierde, dat hy sich roemde, als diewelcke wilde gehouden zijn veele te weeten: Daerom dees ander loofer zijnde, wilde veel liever seggen, *Noch ick weet voorwaer niet of ick niet weete*. Maer waerom bemoeyt sich dan de Mensch in eenigh werck te maecten? om aen de toekomende eeuwige sijne wijsheyd en kennisse te vertoonen? en waerom verspreyt hy sijn naeme door de Werreld? of waerom drijft hem dese ydele Eere: Want hy wort self in sijn leven van weynige bekend, en of zy hem al van 't gesichte kennen, soo kennen zy doch de deugd desselven en sijne wercken niet, en soo veele als sijn naeme door sijne wercken is bekend, die hem door 't gesicht niet kennen, daer van verkrijgen zy doch by haer leven de gewenschte Eere niet: Niet min verkrijgen zy oock dieselve door den toekomenden tijd, want de langheyd en de veranderinge van de tijden onderdruckt het goed gerucht van de verledene dingen. Maer wat smaeck sullen zy gevoelen, datse, nae haer dood, souden werden vermaert? Iae hooren zy niet dickwijls in haer leven met warsheyd, alsoe mercken dat haere wercken van de quaedaerdige en van de veelheyd en verscheydenheyd van neuswijsige oordelaers werden beknabbelt, vindende datse in plaetse van Eere die sullen lasteren? De Professooren van eene wetenschap en konst, achten ten meestendeel niet veele eens anders wercken. 't Is op seekere tijd gebeurt, dat in een ringh van geleerde Mannen, aengetrocken wierde een plaets uyt *Titus Livius*, waer op een Spaensc Godgeleerde, die treffelijc was

in sijne konste, vraeghde, Wat was *Titus Livius* voor eene? en waer van handelde hy? also dat de Eere van dien eedelen Schrijver, en van de Romeynen, waer van hy handelde, desen gantsch onbekent was. En wat *Livius* belanght, dieselve, als *Plinius* getuyght, aen den Keyser *Vespasianus*, roemde dat *Livius* soo veele Eere hadde verkregen, dat hy oock niet meer behoefde te schrijven: nochtans is sijn Roem en Eere aen yder geleerde niet bekend, veel min noch aen die geene die van minder aensien zijn: 't is een swaere saecke de Eere te verkrijgen, die men soeckt, en dat by een yder Mensch, en in alle plaetsen. De Cortegianen of Hovelingen die sich roemen dat zy op den hooghten trap, en de meeste gunste in 't Hof hebben, zijn van ydele Eere opgeblasen, denckende dat zy de meeste ter Werreld zijn, en dat haere naeme vermaert en bekend is van de Indiaenen af totte Mauritaenen toe. O! hoe seer bedriegen sich die geene, die wy weeten dat sich laeten noemen de voornaemste Hovelingen van den Koningh van Vranckrijck, van Spagnien en van den Keyser? en dese weeten niet van die, noch die van dese: en selve zijns in Romeen noch van al den Eedeldom geacht noch bekend. Maer wat segh ick van de Hovelingen? Hoe veele Princen, Baroenen en Prelaeten zijnder in de Werreld, wiens naeme ons is onbekent, en soo men van d'eene weet, van d'ander weet men niet met alle. Hoe veele opgerichte beelden, wapenen van Princen en krijghsrustingen sietmen in de Palleyssen, Tempelen en Begraefnissen die ons onbekent zijn? De aldergrootste eere en die sich wijst verspreyt, behoort den Romeynen toe: En niet te min is haere eere ten tijde des Reedenaers, als zy victorieuselijc de overwinninge uyt Africa, Parthen, en andere verre gelegen plaetsen des Werrelts, hadden verkregen, niet over de reviere *Ganges*, noch over den bergh *Caucasus* gepasseert. Waer over in den droom van *Scipio*, diewelcke van *M. T. Cicero* is versiert, *Africanus* aldus spreekt: *Heeft wel iemants naeme en lof onder ons, uyt dese bekende en bewoonde Landen, desen bergh Caucasum, dien ghy siet, konnen overklimmen? of de reviere Gangem komen overswemmen? En wie sal in de andere delen van het Oosten, Westen, Noorden of Zuyden wesen naem hooren? Dese deelen des Werrelts dan afgesneden zijnde, kondt*

voorwaer lichtlijck sien, in hoe kleyn begrijp uwe Eere sich wil hebben verbreyt. En hier kondy noch meerder van dese stoffe vinden, die waerdigh is te werden gelefen, gelijk oock by *Macrobius* en *Boëtius* in de vi profa van 't tweede boeck te sien is, alwaer hy de soeckers van de ydele Eere vermaent, datse fullen aenschouwen de Eere van den onmetelijken Hemel, in dier manieren, dat een yder voor veracht sal houden de Eere des Werrelts, en sich schaemen dat sijn naeme het kort begrijp des aerdrijs niet kan vervullen. Die Menschen mogen sich veel beter schaemen die daer ydele Eere soecken in brose en verganckelijcke goederen, die maer wind en schaduwe zijn, voerende den naem van schoonheyd. Dese staet- en eersuchtige moeten beschaemt worden, diewelcke sich roemen van dat zy hebben de gemeenschap der Princen, en noch met giften en overtollige onkosten, haere vriendschap koopen. Oock moeten sich wel te schuyt houden die daer gemeene Burgers zijn: en om datse grootmoedige en rijcke Burgers mogen werden gehouden, soo stellen zy, gelijk Princen, al haer vermogen in kostelijcke timmeringen en gebouwen, en dickwijls in nieuwe Slooten en Burghten op te maecten, sich roemende, dat aldaer hunne wapenen, naeme en opbouwingen staen, diefe met veel duysenden hebben bekosticht: een ydelheyd die haer al foetjes in armoede brenght, een Eere die haer seer dier kost: gelijk haer oock de Hoere *Phryne*, of als andere seggen *Phirne*, die ydele Eere, van haere gedachtenisse, soo dier liet kosten, dat zy de winste van veele Jaeren liet aenleggen tot hermaeckinge van de muiren van Theben, stellende daer dit opschrift rontomme: *Alexander heeft wel dese muiren nedergerworpen, maer Phryne heeft dieselve wederomme opgebouwt.* 't Zijn ellendige en ongeluckige Menschen, die haer roemen van haere Macht en Rijckdoom, die zy in een oogmblick konnen verliefen, niet siende den Dood, die aen haere syde staet. Waer van *Sostphanes* meer Christelijck, als Heydensch, aldus spreeckt:

*Wel ongeluckigh is de Mensch,
Die schijnt te hebben sijnen wensch,
En roemt op Rijckdom, Eer, en Staet,
Die in een dagh komt en vergaet:
En als 't Geluck u eens aenlucht,*

*O arme Mensche! vol van pracht!
Dan steeckt ghy uwen trotsen kop,
Hovaerdigh nae de sterren op:
En ondertusschen is de Hel,
Of Pluto uwe Mee-gesel.*

Dese voorgaende gangen hebben wy eerst willen ontdecken, op dat wy voorsichtig zijn, om door de ydele Eere ons niet te laten inwicklen, en dat onder de gedaente van de geprefene eere. Laet ons nu totte uytlegginge van de beeldenisse komen.

Een Vrouwe is de ydele Eere afgemaelt, alhoewel het waer is, dat onder alle slaghe van Menschen ydele roemfuchtige zijn: nochtans hebben de Vrouwen, als de aller ydelste en lichtveerdighste, daer toe den meesten trek. 't Welck *Tiraquellus* in sijne Houlijxwetten door 't aensien van *Chrystostomus* aldus stelt, *ydel en roemfuchtigh is al 't geslacht der Menschen, doch insonderheyd het Vroulijcke.* Die selve seyt vorder: *De Vrouwen hebben in sich eenige oefninge van ydele Eere.*

De ydele Eere is een onbeschoft Beest. De ydele Eere seyt *Philo de Jode*, in 't leven van den Burgerlijcken Mensch, draeght, als een groot Beest, hoornen op 't hoofd, diewelcke by andere wel zijn beelden van macht en waerdigheyd, maer by ons is 't in dese plaetse de Hovaerdye, diewelcke van de Waerdigheyd, Macht en Rijckdom, die iemand door eenige gave of deughd in sich gevoelt, ten meestendeel voortkomt, en daer uyt wort de ydele Eere gebooren, diewelcke te gelijk mette Hovaerdye komt aen treden, overmits geene Hovaerdige sonder ydele Eere is, noch geene roemfuchtige sonder hovaerdye. *Lucifer* die sich aen yder roemde van sijne hoogheyd, schoonheyd en uytstekentheyd, verhovaardighde sich soodanigh, dat hy wel verdiende van de Werrelt met een paar hoornen gekroont te werden, diewelcke, hooghmoed van hovaerdye en van ydele Eere te kennen geven. God de Heere wilde dat van het hovaerdige en roemfuchtige volck *Moab*, den hoorn van de Hovaerdye, en den arm van haere Macht soude gebroken worden, gelijk *Hieremias* seyt in 't XLVIII cap. *Den Hoorn Moabs is afgehouwen, en haer Arm is verbroken,* spreeckt de Heere, &c. *Wy hebben de hovaerdye Moabs gehoort, hy is seer stout, hovaerdigh, hooghmoedigh, trotsigh en overmoedigh. Moab sal niet meer een Volck zijn,*

zijn; want het heeft sich tegens den Heere verhovaerdigh. Godt de Heere dreyght die van *Israel*, die door de Werreltsche geneughten en haere geluckfaeligheden, de ydele Eere en Hovaerdye hadde aengenomen, seggende door *Amos* aen't vi capit. Die u selve troost in't gene doch niets is, en spreekte, zijn wy dan niet sterck genoeg met onse hoornen? Dacrom siet, ick wil over u lieden, van den huysc *Israels*, een volck verwecken, dat u sal vertreden van dier plaetse aen, van daer men nae *Hemat* gaet, tot aen de beke in der *Woestijne*. Waer over de Koninghlijcke Propheet *David* singht: *Wilt iven Hoorn niet verheffen, maer ick sal verkondigen eenwightlijck en lofsingen den Gods Iacobs, en sal alle iven hoornen der sonden verbreken*. Want alsoo de Stier met sijne hoornen hovaerdigh en wreed is, doch dieselve verbroken zijnde, soo verliest hy sijne wreedheyd en hovaerdye: De Hoorens worden van *Horatius* in sijne Schimpdichten en Gefangen, als mede van *Torquato Tasso*, *Petrarcha* en andere, voor de Hovaerdye genomen. Aldus wort de Hovaerdye met hoorens van ydele Eere, gelijk de Beesten afgemaelt. De roemfuchrige zijn rechte Beesten, diewelcke gedreven zijnde door ydele Eere, dickwijls seer groote en ongelooflijcke beestigheyt bedrijven. De Philosooph *Empedocles* was een beest, die ten sijnen tijde geacht wierde voor een oprecht en wijs Man, en die door eergierigheyt wilde zijn geacht voor een God: Dese als of hy was verdweenen en ten Hemel opgeklimmen, en men niet wiste waer hy was gebleven, wierp hy sich selve stilswijgende in de brandende sulpher poel van den bergh *Aethna*: maer de kracht van de vlamme wierp sijnen yferen schoe, dien hy plagh te draegen, om hoogh uyt de klove. En op deser wyse openbaerde het vier de brandende vlamme van sijne ydele Eere. Beesten zijn dit, diewelcke om datse niet zijn gebooren tot eedele daeden, foecken vermaert te worden door schelmstukken. Soodanigh eene was *Erostratus*, die den Tempel van *Diana* afbrande, alleene om in de Werreld vermaert te werden, gelijk hy bekende: Daerom verboden zy dat sijn naem niet soude gedacht worden; alhoewel dieselve niet kost verdonckert blijven, als eens brandstichters van een soo wonderlijcken gebouw, dat onder de seven wonderen des Werrelts getelt wierde, Beesten zijn die geene, die met het

bloed der Princen en te gelijk met haer eygen bloed sich toeschrijven de onsterflijckheyd, ick wil liever seggen in de sterflijckheyd van de ydele Eere, met verlies van haer leven. *Hieronymus Olgivatus* (opgeweckt zijnde, door de gierige en onversaedelijcke lult van ydele Eere, en dat door de welsprekentheyd van *Cola Montanus* sijn Meester) vermoorde in de Kercke met sijne andere tsaemengesworene *Galeazzus Sforza*, niet soo seer om *Milanen* sijn Vaderland van de tyrannige regeeringe te verlossen, als door de ydele Eere: gelijk hy in 't laeste van sijne straffe (om sich selve moet te geven) bekende, seggende: *Grijp moed Hieronyme! de wreede dood, en de eenwige naeme, sal altijd staen tot een oude gedachtenis van dese daed*. Tot onsen tijde wilde *F. Jacob Clement*, oock sijnen naeme onsterflijck maccen, door de dood van *Henricus* de III Koningh van *Vranckrijck*, daer hy nochtans dood bleef, eer de Koning stierf. *Jean Chastel*, Student van *Paris*, 1594 den 17 Decembris, oock beweeght zijnde door de overredinge van sijn Meester, wilde den Koningh *Henricus* de IV met een Mes den strot afsteken, maer 't selve miste hem, alsoo de Koningh hem buyghde, om wederomme eere te bewijfen aen een groot Heere, dies stack hy hem in de lippe datter een tand mede uytbrack. De Raedgever die raecte aen een galgh, en de Jongelingh tot belooninge van sijne ydele Eere, zijnde eerst sijn hand afgehouden, wierde daer nae met vier paerden in vier stukken gereeten, ende ellendigh verbrand. Levende dese onverwinlijcke Koningh, die een blixem des oorloghs was, nae dat hy dit gevaer was ontkomen, noch 15 Jaeren en vijf Maenden, totte tijd toe, van 't Jaer 1610 den 14 May, dat de Koningh binnen *Paris*, wefende in sijne Koets, die hy dede stille staen, om te sien een triumphboge, diewelcke ter eeren de Koninginne *Maria*, sijne huysvrouwe, opgerecht was: wierde, met algemeene droefheyd van geheel Christenrijck, met een Mes met twee steken doorsteken, en dat van eenen *Francois Ravailac* van *Angoulesme*, daer toe, bayten twijfel, aengedreven zijnde, door de beestigheyt van de ydele Eere: want selve in 't pijnigen spottede hy en belachte den Rechters, sich roemende van sulcken grouwel, willende hartneckigh en onbekeerlijck sterven: de rechter arm,

waer mede hy 't feyt gedaen hadde, wierde totten elleboge gebrant, en met gesmolten loot al foetjens daer op gegoten, de rest van het lichaem worde met gloeyende tangen genepen, waer in dat gesmolten loot en brandende solpher gedaen wierde, als mede sijne borst. Ten laesten wierde hy met vier paerden in veele stucken getrocken, diewelcke door de rasernye des volx, al eerste konden verbrant werden, nae dat het vonnisse luyde, over al door de Stadt worden gesleecht. Alle dese dingen zijn beestlijckheden, diewelcke zijn voortgekomen, door het groote beest de ydele Eere, waer door de reuckeloose, hovaerdige en roemfuchtige Menschen, haere hoornen opsteken, maer blyven beschimpt en bespot met verachtige en schande. Wy sullen hier laeten de beestigheyt van de Hipocriten of geveynsde, diewelcke, gelijk *Castor Durantus* seyt, haere verwe verwisselen en veranderen, maecken de sich vael en bleeck, door 't roet uyt den schoorsteen, en haer aengesicht mager, alleende door ydele Eere.

Het hoy rontom de horens te hebben, is by de Latijnen een spreekwoort, 't welck *Horatius* verhaelt in 't i boeck in de iv *Satyra*, daer hy seyt: *Wijckt verre van hem, want hy heeft hoy in de hoorens.* Van *Pierio* wortet genomen voor een beeld van wreedheyt, diewelcke niet verre van de ydele Eere is afgescheyden. Want de Stieren, door de overvloet der weyden vet zijnde, worden oock stout en ongebonden: alsoo worden oock de kinderen des Werelts door den overvloed van weelde, gemack en mogentheyd hovaerdiger en opgeblasener: en door dit alles, als mede door andere inlichten, stellen wy het hoy rontom het hoorn van de ydele Eere: om te vertoon dat het swaere hoorn van hooghmoed, gebracht wort totte lichtigheyt van 't hoy, tot ydelheyd en tot niet. En dat de hovaerdige en hooge gedachten, die de roemfuchtige in 't hoofd hebben, ten laesten verdonckert blyven, door een verachte snootheyd: Overmits de gedachten van de roemfuchtige het hoy gelijk zijn, diewelcke wel in de sinnen een weynigh bloeyen, maer zijn strax vergaen in de dorrhigheyt van 't hoy, 't welck in een schoone weyde opgeworpen zijnde, en bloeyende te nederleyt, doch in korter tijd verdrooght, sulx dat de bloemkens daer af

vallen, gelijk *Esaïas* aen 't xl capittel seyt: *Alle haere Eere is als een bloeme des velds, het hoy is verdort, en de bloeme is afgefallen.* Een ontwerp, dat van *S. Petrus* en van *Jacobus* in sijnen eersten brief is naegevolght: *Een nedrigh Broeder roeme in sijne verhooginge, een rijke in sijne vernederinge, want hy sal als een bloeme des gras vergaen.* Want gelijk de *Sonne* is opgegaen met hette, soo is het gras verdweenen, haer bloeme is afgefallen, en de cicrlijckheyt haers aensiens is vergaen.

De bloedsuygers die aen de ooren hangen, bedieden dat de ydele Eere is als een worm, diewelcke de ziele gestadigh knaegt en de sinnen suyght, sulx datse niet op houdt, dan totter dood toe: Want by den Menschen, hoe wijs dieselve oock zijn, blijft gestadigh, terwile zy leven, in de gedachten een begeerlijckheyt van Eere. Derhalven seyt *Plato*, dat de begeerlijckheyt van de Eere, het laeste kleed is, dat de ziele plagh af te leggen. Gelijk *Cornelius Tacitus* mede spreeket van *Peto Thrasca*, een verachter van Rijckdommen, en een stantvastigh en onversaecht voorstander van de gerechticheyt: doch hy scheen aen veelen, al te begeerigh nae een hooge naem: want oock aen de kloeckste Mannen beklijft oock de laeste genegentheyd, die zy hebben totte begeerte van Eere: die wel stillswijgende inkruypt, maer zy sloekt seer vraetigh op het goed, 't welck men ter handen neemt, sulx datmen 't selve niet gewaer wort, gelijk *Chrysostomus* seght. Waer over *Climacus* de ydele Eere een bloedsuyghter noemt, die, soo *L. Granada* in sijn Predicatie seyt, dat dese heylige Man de gierigheyt, door de barmhertigheyt plagh te overveldigen, de traegheyt door de overdenckinge des doods, en de ydele Eere door sich selden te lactensien, door weynigh te spreekken, door eensaemheyt, en door stillswijgentheyt. Middelen, in der waerheyt, die bequaem zijn om dese bloedsuyghter te ontvluchten, die soo krachtelijck aenvalt, en diemen met soo grooten swarigheyt uyt de gemoederen kan weghdrijven. Van welcke kracht *Augustinus* seght: *dat men niet gevoelt wat kracht de Liefde van de Menschlijcke Eere heeft, ten zy datmen dieselve 't oorlogh heeft aengeseyt: Want alsoo het seer licht is, geen lof te begeeren, als men dat niet verkrijgen kan, soo is 't nochtans swaer, datmen sich daer in niet soude verblijden, alse ons wort aengeboden.* Maer dese bloedsuyghter is soo inloekende, datse niet wacht tot dat een ander haer

haer 't lof aenbrengh, in aer maectt dat wy die gaen foecken, want een ygelijck heeft van natuere dese bloedfuyghster, van Liefde tot Eere, by sich, en daerom kan men dieselve soo lichtlijck niet uyt de sinnen drijven: niet min oock die geene, die daer meenen dat zy de ydele Eere verachten: want als zy daer in selve behaegen scheppen, dan versmaeden zy die immers niet: ondertuschen roemen zy sich selve inwendigh van haere Eere, diewelcke zy seer reuckeloos en onbedacht omhelsen. Een groot insweller van ydele Eere is die geene, naer 't gevoelen van *V. Maximus*, diewelcke sich roemt dat hy verre van de Eere is, diewelcke van doorluchtige en vermaerde Mannen gefocht wort, door needrige dingen: dese diewelcke vermaenen van de verachtinge van Eere, en verachten dieselve niet, alse over haere boecken en schriften geschiet, gelijck *Tullius*, in sijne reede voor *Archia* den Poëet te kennen geeft, daer hy seyt: *Wy worden, seyt hy, al te saemen getrocken door lof en prijs, een yder soeckt nae de hooghste. Iac selve de Philosophen, schrijven haere naemen op de boecken, die zy van de verachtinge van de Eere geschreven hebben, en waer in zy de eedelijcheyt en 't lof verachten, daer in zy willen geroemt en gepresen zijn.* Hoe soetjes dat dese bloedfuyghster fuyght, kan men merken van sulcke personagen, die van hooger macht en aensien zijn, diewelcke met eerlijcke daeden en wercken haer leven hebben verciert, en te gelijck stoffe gegeven aen de brave verstanten, om een historie te beschrijven, diewelcke niet vertoefst hebben tot dat andere dieselve aen den dagh brachten, maer hebben haere dappere daeden met haer eygen hand beschreven, gelijck *I. Caesar*. De Keyser *Adrianus* maectte boecken van sijn leven, en gaffe sijne geleerde vrygemaectte slaven, om die onder haeren naeme, uyt te geven: onder welcke, soo *Æ. Spartianus* seyt, de boecken van *Phlegeton* mede van *Adrianus* waeren beschreven. *Septimius Severus* gaffe uyt onder sijn eygen naeme. *Pius* de *II* heeft met sijn eygen hand de geschiedenissen, geduerende sijn Pausdom voorgevallen, beschreven, waer in hy met sijn eygen penne doorgaens sijn eygen lof verhaelt, daer van men *Fulgosum* breeder kan lesen.

De Trompet in de rechter hand, is een gemeen gereetschap van de ydele Eere, die

welcke 't ampt doet van haer eygen naem uyt te blaesen: en dit siet op die geene, diewelcke haer in de ydele Eere te buyten gaen, en die met haer eygen mond haer lof uytbrommen, en met hooghdravende woorden hare wercken verheffen, en foose eenigh goed werck maecten, soo maecten zy datmen 't sal weeten, en op dat men 't immers dan wel sal weeten, soo geven zy dieselve aen den dagh. *S. Chrysostramus* seyt over de spreucke *Mathæi VI*, *Als ghy aelmoessen doet, soo laet gheen basuyne voor u blaesen.* Sulx dat de basuyne is alle handelinghe of daed, door de welcke de roem of lof van 't werck vertoont wort, en dat het uytblaesen met de Trompet, is te verlangen nae de pompe of pracht van de ydele Eere. Het is een lelijcke saecke sich te roemen: ja haetelijck aen God en aen den Menschen, waer over oock God, *Moab* haetede, om dat hy roemsuchtigh en hovaerdigh was. *Aristides* de Griexsche Redenaer, hielt het daer voor, wanneer de daeden mette woorden over een quaemen, dat het aldan betaemlijck was sich selve te prijzen: Om sijne meeninge te bevestigen voert hy de woorden van *Achilles* in, *alwaer hy roemt dat hy twaelf Steden met de scheepsvloten heeft ingenomen, en elfte lande, en veele schatten en rijkdommen wegh gevoert, en had alle dese geschencken de Godinne Atridæ vereert.* *Aristides* voeghter by: *Niemant van de Griexen, wort hier over toornigh. Waerom? Want haere woorden komen met haere daeden over een.* Daer is geen saecke, die 't lof meerder verdonckert, als datmen in sijne wercken pocht en roemt, alhoewel oock de roem mocht waerachtigh zijn: *eygen lof stinckt.* 't Is niet waerdigh datmen voor goed kenne de verantwoordinge van *Aristides*, diewelcke hebbende gepresen sijn eygen vertoogh, dat hy over *Amerva* gedaen hadde, worde nochtans berispt, om dat hy sich selve geroemt hadde: evenwel hielt hy staende, dat hy wel gedaen hadde in sich selve te prijzen, en dat met veele voordaeden, insonderheyt van *Homerus*, diewelcke sich aennam het Prinsdom van de Poësie of Dichtkonst, en dat *Hesiodus* het selve mede doet. Ick antwoorde, datmen nae de voordaed van de Poëten in sich selve te prijzen en te roemen, geen besluyt moet stellen, overmits het haer ydel gebruyck is, dat zy meer de ydele Eere als de daed selve begeeren, en oock met openen

monde roemen, dat zy alle Poëten die oyt ter Werreld geweest zijn, te boven gaen. Want ick heb cenige hooren seggen, dat *Virgilius* soo seer niet te verwonderen is, als hem de Werreld wel uytroept: als of zy meer oordeels hadden, als al de Werreld, en dat haer stijl soeter en aengenaemer was, als de sijne: Andere die meenen dat zy bearbeyder, lieflijcker en soeter welsprekentheyt hebben als *Catullus*, *Tibullus*, en *Propertius*. Andere dat de Dichten van *Petrarcha* niet zijn om te volgen, alsoomen dieselve niet meer gebruyckt. In 't kort, een yegelijck oordeelt daer van, nae sijn gevoelen, verheffende haer eygen, misprijfende eens anders wercken: alhoewel de stijl van *Homerus*, *Pindarus*, *Virgilius* en *Horatius* &c. in haere aert, waerdigh zijn, om nae te volgen, gelijk oock *Petrarcha* de sijne: soo men die niet gebruyckt, laetse niet gebruyckt worden van die geene, die deselve niet wil, niet kan, noch niet weet te gebruycken. Laet daerom dese onse Poëten swijgen, en niet meer spreken: soo *Petrarcha* weder levendigh wierde, dat hy sijn maniere van Dichten soude veranderen, en dieselve nae de haere voegen: Maer ick geloove veel eer, dat hy haer soude belachen, en haere Dichtkonst noemen, een Dicht dat wanschapen is en buyten 't spoor slaet, als hy soude lesen, *in den bergh des Hemels, het hol der Sterren, de stal van de Zee*: al om datse *Homerum* souden overtreffen, die daer stelt een stal van Paerden in 't diepste van de Zee: een *Ziellijcke Nach*, voor een *Meduwe*, en duysent andere belachlijcke grillen, die door dese geeften in de Dichtkonst worden begaen. Noch seggende wijder, dat het gedicht van *Aristo* al te dicht by de aerde gaet, en dat dat van *Tasso* al te hooge sprongen doet: Maer roemen, dat zy de oprechte maniere van de Heroique of Heldische stijl hebben gevonden. Wat my belanght, wilde ick dat zy 't schreven totte Eere van onsen tijd, maer niet dat zy 't seggen tot haerder eygen Eere. 't Seggen is een lichte saecke, maer dit valt swaer, datmen self nieuwe dingen vindt, sonder datmen wederom ophaelt dingen, die te vooren al van andere gedaen en uytgegeven zijn, jac self van die geene die zy selfs lasteren.

't Is seecker, dat dese met woorden de Eere van andere luyden soecken te onder-

drucken, om haer selve te verheffen. Maer wat zijn dit anders als hooghdraevende woorden, waer mede zy 't volck doen lachen, en waer door zy haer haetlijck en lelijck maecken? En alse haer dingen dan noch al wel doen, soo doense daerom niet loslijck datse haer selve prijfen. *Het lof dat van andere heer komt is lieflijck om hooren, seyt Xenophon, maer lasterlijck, wanneer 't yemand van sich selve doet: Maer noch lasterlijcker is het, als men eens anders Eere rooft, om sich selve te prijfen, gelijk Plutarchus verhaelt. Laet ons tot Aristidem keeren. Dat Hesiodus sich selve, in 't beginfel van de dichten van Theozonia, soude prijfen, dunckt my niet, dat hy sich anders prijft, dan dat hy bekennt dat het lof van sijn Dicht van de Musen of Zangh-Goddinnen heer komt. Dese zijn te dulden, die om eenige dingen, van haer selve aen te roeren, sich 't selve niet geheel toeschrijven, maer bekennen datse al haer kracht, vermogen en talentpound van God hebben ontfangen. En dit is de vijfde maniere en oorfaecke die Plutarchus aenroert, om sich selve te prijfen, als wanneer men sijnen roem aen andere overdraeght, insonderheyt datmen 't selve van de gunst Godes heeft verkregen. Dat Homerus sich selve het Prinsdom van de Dichtkonst soude hebben toegeschreven, beken ick, noyt te hebben gelesen, daerom kan ick van sijne ydele Eere niet oordeelen. Soo hy 't gedaen heeft, soo neemt *Aristides* daer van geene bequaeme voordaet, diewelcke een Orateur of Reedenaer zijnde, niet betaemde de Poëtische Vryheyt: Iae 't is selve in een Poet lasterlijck, als hy in sijne prijfsingen te grof gaet. Gelijk oock *Plutarchus*, in de verhandelinge van sich selve te prijfen, *Pindarus* lastert, die niet ophout sijn eygen Konst te verheffen. Ick hebb' wel gesien in *Homero*, dat de voornaemste en wijste persoonen van sijn gedicht, sich buyten alle achtbaerheydt roemen, als *Vlyffes* in sijne *Odyfsea*, diewelcke sijne armoede aen den Keyser *Alcinous* verhaelende, vertelt sijne Oorloghsdaeden, dapperheyt en overwinningen, sich selve te seer verheffende, daer hy nochtans in sobere staet wierde gevonden, als een arm vreemdelingh, seggende: *Ick ben Vlyffes Laertiades, die door mijne loosheyt alle Menschen te hulpe come, en mijn lof reyckt aen den Hemel.**

So wy hoorden seggen van eene die wijfer is als *Vyffes*, of als *Salomon* selve, *Mijn lof reyckt aen den Hemel*, wy souden daerom lachen en oordeelen, dat hy niet wijs was maer sot. Te meer sal men lachen, als men dit hoort van enen kaelen vreemdelingh, die van ons niet is bekent. Hoe komt dan dat sijn roem en lof soo is verheven, daer hy hem nochtans aen *Alcinous* openbaerde, die niet wiste wie hy was? En dat dit waer zy, soo sagh *Alcinous*, dat *Vyffes* bitterlijck klaeghde, dies hy hem vraghde waerom hy dus jammerde, hoe 't met hem was, hoe hy heere, en van waer hy was? Hy antwoorde: *Ick ben Vyffes. Alcinous*, nae dat hy hem in 't lange hadde aengehoort, seyde dat hy hem niet kende, noch min door 't geruchte: alsoo hy in 't midden van sijn eldse *Odyssa* aldus seydt: Van 't aensien kan ick niet oordeelen of ghy een Gauwdief of een Bedrieger zijt, gelijcker veele zijn, die als Landloopers over al swerven, en klaegen met bedrogh, met lietjens en met logenen, sich beroemende dat zy dit en dat gedaen en gesproken hebben, maer ghy hebt een fraye maniere van spreken en goed overlegh. Maer genomen dat de Keyser *Alcinous* hem door 't gerucht kende, soo betaemde het *Vyffes* niet van sich selve te roemen, dat sijn lof den Hemel bereyckte. Gelijck oock *Virgilius*, *Homerum* volgende, mede doet. Men kan sijn lof en eere aen andere en dat met achtbaerheyt wel te kennen geven, sonder datmen self sijn naeme met ophoopinge van woorden, en byvoeginge van bynaemen en lofstijtelen, uytbreydt. *Nestor* roemt sich oock te seer, spreekende met den Keyser *Agamemnon* en met den Koningh *Achilles*, die der was de dapperste Held van de Griicken: jae hy komt van 't roemen aen 't verachten, seggende tot haer: *Ick hebbe gehandelt met Mannen die veel dapperder waeren als ghy zijt, waer by ick oock altijd hoogh geacht ben geweest.* Hy hadde mogen de grootheyd verbreyden, van die geene waer mede hy in sijne Ieughd hadde verkeert, sonder dat hy tot soo een snoode vergelijkinge was gekomen, streckende tot kleyne achtbaerheydt van die Princen, mette welcke hy sprack. *Achilles* sprack al te vermetel totten Keyser *Agamemnon*, in tegenwoordigheyt van alle Griicken,

Ghy hebt my niet genoegh geeers, seyde hy, als zijnde de dapperste van alle Griicken: en klagende aen sijn Moeder *Thetis*, bevestighde hy 't selvige. Hy hadde groote oorfaecke om sijne redenen en de verkeerde daeden van *Agamemnon* aen te wijsen, sonder dat hy sich self soude beroemen de dapperste der Griicken te wesen: Voorwaer diergelijcke redenen maken hem opgeblasen en onbeschoft, gelijckse oock van *Cicero* in sijne *Tusculaanische* vraggen aengemerckt zijn, daer hy seydt, *Wat kinder lelijcker zijn als de Homerische Achilles.* Hy spreekt wel op een billijcke maniere in sijne 1 x *Iliade*, als hy weygart weder te keeren in den dienst van *Agamemnon*, seggende tot *Vyffes*, *Ajax* en *Phenix* sijne Gefanten, dat hy alijdt hadde gevochten, en sijn leven gewaecht in den dienst van *Agamemnon*, hebbende ter Zee veroverd twaelf Steden, en te Lande elf, hebbende gekregen veele kisten vol kostelijcke schatten, die hy alle aen *Agamemnon* hadde overgegeven. Want dit alles seydt hy niet om sich te roemen over sijne overwinningen, maer om sijne oprechte daeden, van sijne dienstbaerheyt, te doen blijcken, en het onrecht, dat hem tot vergeldinge desielver wierde aengedaen. Want de goede daeden op te haelen, tot sijnder bescherminge, en om sich selve te ontschuldigen, is de eerste oorfaecke die *Plutarchus* toelaet, in sich selve te prijsen. Derhalven neemt *Aristides* geen gelijcke voordaed, want in *Achilles* was 't in dit geval noodigh, dat hy sijne dappere daeden verhaelde, die in der waerheyt waeren geschiet, te meer hy dit alleene slechtlijck verhaelt, sonder daer door sijn lof uyt te breyden: Maer 't was *Aristides* niet noodigh, en 't betaemde hem niet, sijn eygen vertooghreedten te prijsen. 't Wordt wel toegestaen, datmen sijne werken verdedicht en staende hout, datmen wel heeft gedaen, alse van andere onderdruckt worden: Maer alsoo die noch van niemant gelastert waeren, soo paste hem niet die selve eerst te prijsen, noch staende te houden dat hy wel gedaen hadde, in sich selve te prijsen, als wanneer hy berispt wierde, dat hy sich selve hadde geroemt. De grootste Redenaer van alle de Griicken, sal hem overtuigen, seggende dat het geen bestandigh Man betaemt, die van eenige besondere geleertheyt is, alleen eenige dingen

te seggen die hooghmoedigh zijn, en tot sijn eygen lof strecken, maer hy sal oock beschaemt worden, als hy 't, van andere, hoort seggen. Die geene, die van alle waere leerlinge vreemd zijn, daer van zy sich nochtans roemen, brengen door haere onwetentheyd dingen van haer selve voor den dagh, die oock moeylick zijn om hooren. Overfulx sal niemant de Trompette van sijn eygen lof blaesen, 't zy oock oft waer of logen zy.

De Wefpe, diewelcke suyselende om hoogh vlieght, is een groote slagh van Byen oock hummels genoemt, diewelcke een geluyt van sich geven, zijnde onbequaem om honigh voort te brengen, maeckende haere cellen van kley, doch binnen zijn zy ledigh van werck: een seecker bequaem beeld van een ydel roemsuchtigh Mensch, die gemeenlijck veele hooghdravende woorden heeft, en veele de vlagge voert, maer in de rest is hy onbequaem, bouwende kasteelen in de locht, gedachten die bloot zijn van kennisse en wijsheyd, van kley en dreck te saemen gestelt, overmits dieselve gegrondet zijn op de ydele Eere van de aerdsche dingen. Dese zijn soodaenige Menschen, als *Theophrastus* in sijne merckteecken van de zeedekonst beschrijft, onbequaem, staetsuchtigh, swetfers, diewelcke vergeleken worden, by die geene, die opgeblaesen voor den dagh komen en hovaerdigh, met welriekende weytse bonre kleederen, met Lackeyen en Moeriaenen achter haer: Om datse te meer beschouwt fouden werden, draegende ketens aen den hals, en eedelgesteenten op 't hoofd: diewelcke oock in 't minste watsse doen, een ydele gemaecte schijn van eere soecken, vertoonende sich daer na statigh by 't volck, houdende schier een ygelijck op, die haer tegens komt, gevende reden van haer bedrijf, en op yder woord schier een uytlegginge maeckende. Die geene, die met een schaedelijcke pocherye braveeren op den Adel, en van haere Voorvaders, als mede op haere Rijckdom en waerdigheden, noodigende anderen tot haeren huysse, niet uyt een beleeftheyt, maer uyt ydelheyd, op dat haere prachtige cierselen en haer overtollige frayigheyt magh werden besien, die men oock geen meerder verachtinge kan aendoen, als datmen de noodinge niet aenneemt, noch niet let op 't geene, waer in zy

achten dat haere grootsheyd bestaet: Die geene, die boven al en over al de voorsittinge, de hooger hand en de voorgangh nemen: Die geene die sich laeten duncken, dat zy by een Prince wel geacht zijn, en staen grootser en staetiger als de Prince selver, en infonderheyd buyten de Caroffen. Die geene die om datse schijnen groote koopmanschap en handelinge te drijven, en oock dingen van grooten gewichte te doen, de luyden van ter syden afstrecken, en dat om beufelingen, luysterende de Menschen dit en dat in d'ooren, even offe heymelijcke aenslaegen hadden te verrichten, die zy in 't openbaer niet dorsten seggen. De geene, die haere tijtelen en opschriften toonen, van datse seer doorluchtigh zijn, en oock wel dickwijls van de allerdoorluchtighste: seggende dat zy dagelijx brieven krijgen, nu van die, dan van dees Prince: Iae zy vertoonen sich, als dat zy seer wel by haer zijn gesien, niet als gediensige, maer als ydele roemsuchtige, om te doen verstaen dat zy alles by den Prince vermogen: Met dandige lichtvaerdigheyt worden zy gevoet, en zijn soo wel onnut voor haer selve, als voor andere: wesende al haere vlijt en naerstigheyt in de ydelheyd gevestight, 't welck ten laesten met een barst of geluyt in korter tijd verdwijnt: sulx dat alle pracht en Eere van de Menschen in dese Wereld, met een barst en weerslagh vergaet, gelijck *David* seght: *Haere gedachtenisse is met een barst of geluyt vergaen.*

ETHICA. Soeckt Zeedekonst.

HONESTA. Eerbaerheyd.

EEn Vrouwe met neergeslaegen oogen, zeedighlijck gekleet, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die haer oogen bedeckt.

De deftigheyt van 't kleet is een teycken van 't eerlijck gemoed dat in den Mensch is, overfulx eeren wy en houden den persoon, om sijne deftige kleedinge in waerden, al is 't schoon dat hy ons onbekent is, wesende de uytwendige dingen van den Mensch, kenteyckens van de inwendige, die op de volmaecktheyt van de ziele sien.

De neergeslagen oogen zijn kenteyckens van de Eerbaerheyd: Want de dertelheyd in de oogen swevende, soo gaet de Liefde of Minne

Minne door de oogen naer 't hert, gelijk de Poëten ſeggen. Maer dieſelve ter aerden nedergeſlagen zijnde, doen blijcken, dat noch de geest der dertelheyt, noch de kracht der Minne kan doordringen in de binnenkaemeren van haere ziele.

De ſluyer om 't hoofd is een kenteycken van Eerbaerheyt, en dat ſoo wel naer 't gebuyck van de oude als nieuwe, weſende dieſelve een vrywillige veranderinge tegens de dertele drayingen en keeren der oogen.

VERGOGNA HONESTA.
Eerbaere ſchaemte.

EN Vrouwe met een aengenaem weſen, het geſicht en de oogen neergelaegen, weſende de wangen totte tippen van de ooren toe, root van ſchaemte. Haere kleedinge ſal oock root zijn, hebbende op 't hullel van 't hoofd een Oliphants hoofd, in de rechter hand een Valck, en in de ſlinker hand een letter-rol, met het opſchrift *Dysoria procul*.

De Schaemte, alhoewel die geen Deughd is, wort nochtans van *Aristoteles* gepreſen voor een Deughd, haer ſtellende tuſſchen twee gebrecklijke buyten percken, als tuſſchen onbeſchaemtheyt en vreeſe. De onbeſchaemde ſchaemt ſich geens dinghs, maer de vreeſachtige ſchaemt ſich in alle dingen. De ſchaemte wort dan tuſſchen beyden geſtelt, want zy ſchaemt ſich in 't geene, waer in zy haer behoort te ſchaemen. En *Aristoteles* in 't VII boeck van ſijn Zeedekonſt, ſtelt ſe tuſſchen onbeſchaemtheyt en vreeſe, ſoo wel in woorden als in werken. Derhalven ſeyt *Zeno*, dat de ſchaemte een Vreeſe is voor ſchande. 't Welck *Muretus* nae *Aristotelis* meeninge mede te kennen geeft, ſeggende: *De ſchaemte is een ſeecker moeylijkheyt en omſtelteniffe des gemoeds, heerkomende uyt die quaeden, die welcke den Menſche ſchande ſoecken aen te wrijven, 't zy datſe of tegenwoordigh, of voorby, of toekomstende zijn.* Eenige hebben onderſcheyt gemaect tuſſchen ſchaemte en beſchaemtheyt. Beſchaemtheyt ſeggende, is die ſchaemte en ſoodanige vreeſe, die daer is, om geene feyten te begaen, waer door men daer nae in ſchande en oneere ſoude geraecken. Maer dat ſchaemte alleen ſoude weſen de roodigheyt die men

krijght, nae datmen de feylen heeft begaen. Doch zy wort meeft by alle ſchrijvers ſonder onderſcheyt, voor eene ſake genomen. Oock wort het ſchaemte geheeten, die ſoo wel, voor het bedreven quaed, als daer nae geſchiet. En daerom ſeghtmen, *ick ſou 't wel ſeggen, maer de ſchaemte belet my*: dit ſeyde *Alceus* tot *Sappho*, en dit is eer de ſaecke geſchiedt was. Min noch meer, gelijk d'Italiaenen de Schaemte noemen, ſonder datter eenige feyl begaen is, ſeggen zy, datſe is een ſekere loſlijke zeedigheyt en eerbaerheyt, dieder plagh te weſen in zeedige Dochters en Jongelingen, die uyt een eerbaerheyt ſich ſchaemen door een hoop volx te gaen en te ſpreken, om van haer geſien te werden. *Petrarcha* vertoonde de eerbaere ſchaemte van ſijn Lief, alſe van hem was naeckt geſien, gelijk hy in ſijne dichten uytdrukt. Beſchaemtheyt wort de roodigheyt geheeten, en de inwendige ſinerte en 't berouw, wanneermen iets quaets heeft bedreven, gelijk ſich oock *Petrarcha* ſchaemde over ſijne kinderlijke dolingen:

*Ick ſchaem my dat tot 's volx gerijff,
Ick ben geweest elx tijd verdrijf:
Nu voel ick van mijn ſoetheyt vrucht,
Berouw en ſchaemt daer ick om ſucht,
En ſie nu klaer dat 's Werelts vreughd,
Een droom is en vol ongeneughd.*

Doch deſe laeste beſchaemtheyt is niet ſoo prijſlijk als d'eerſte, want die onthout ſich van te ſondigen, uyt vreeſe voor ſchande, en dit is een bewijs van de deughd, die van *Valer. Maximus* een moeder van een eerbaer beſluyt en van goede raed genaemt is, Vooghdeſſe van de gemeene ampten, Meesterſche van de onnooſelheyt, behaeghlijk aen haer evennaeften, bevalligh aen den vreemden, die over al, en in alle plaetſen en tijden, een aengenaem en gunſtigh weſen vertoont. *Bernardus* noemtſe een ſulter van de onthoudinge, en *S. Ambroſius* heerſe een medegeſellinne van de temluſt, en door wien de kuyſcheyt ſelve ſeecker is. De tweede Schaemte komt, wanneer nu alreede de feyl is begaen, weſende ſeecker prijſlijk, maer niet ſoo loſlijk als de eerſte; want het is veel beter ſich te ſchaemen en niet te doolen, als ſich te ſchaemen en te doolen. En alhoewel de ſchaemte een teycken is van deughd; niet te min 't geene de ſchaemte aenbrenght, is een gebreck.

breck. De bovengefeyde *Alceus*, wanneer hy tot *Sappho* feyde: *Ick sou't wel seggen, maer de schaemte belet my*; waer op *Sappho* hem antwoorde: *Is het eerlijck, waerom schaemdy't u te seggen*. Daerom is het allerloflijkst niet te doen waer van men sich behoeft te schaemen, als beschaemt te worden, alhoewel foodaenige beschaemtheydt niet is sonder mael-teecken van de deughd; want het is goed sich te schaemen, droevigh te zijn, be-rou te hebben en root te werden, om sijn bedreven quaed. *Diogenes Laertius* feyt dat de roodigheyt een teycken van deughd is. *Ambrosius* feyt, dat de schuld aenwaft met de quaede saecke te verdedigen, en zy vermindert door de roodigheyt en schaemte. Maer laet ons komen totte verklaeringe van de beeldenisse.

Zy is aengenaeam van opsicht gemaect nae t goetduncken van *S. Bernardus* over't Hooge-Lied, daer hy feyt: *Schaemte bringht bevalligheyt aen, en vermeerderd de gunste*. Zy laet de oogen nederwaerts nae de maniere van schaemte. *Socrates* willende spreekken van de Liefde, schaemde sich als een bedaert Philosooph, sijne oogen verbindende. Derhalven feyt oock *Euripides*: *Mijn Dochter in de oogen komt de schaemte der menschen voor den dag*. *Athaneus* feyt door't aensien van *Aristoteles*, dat de Vryers geen deel des Lichaems van't geen zy beminnen, meer beschouwen, als de oogen, alwaer de zetel is van de schaemte. *Plinius* stelt de plaetse van de schaemte in de wangen door de roodigheyt, die sich daer al om verspreyt, daerom isse oock met roode wangen gestelt. Wy maecten de tippen van de ooren root, overmidts *Aristoteles* in sijne grondstellingen feyt, dat de schaemte te gelijk mette vreesse sekere koude aenbrenght, waer over de hette de oogen verlaet, en klimt soo totte ooren, maer de rest van't lichaam schaemt sich niet. Om dese oorfaecke wortfe oock geheel in't rood gekleert, wefende dit de eygen verwe van de schaemachtige, seer wel passende aen Dochters en Jongelingen, tot een teycken van haere zeedigheyt. *Pithia* de dochter van *Aristoteles*, gevraeght zijnde, welke verwe allerschoonst was; antwoorde, *die geene, dievelcke de eedele en braeve Dochters de schaemte aenbrenght*. *Cato* prees veel meer die Jongelingen die rood wierden als bleeck. En *Menander* plagh te seggen: *Al*

die sich schaemen of root worden, duncken my vroom van gemoed te zijn.

Op't hoofd heeftse een Olyphants kop, om uyt te drucken, dat de Menschen behooren van een beschaemt gemoed te wesen, gelijk de Olyphant is, die, soo *Plinius* verhaelt, seer schaemachtigh is. De overwonene schaemt sich voor den overwinner, vliedende sijne stemme, jae nimmermeer fullen zy haer Minneluft in't openbaer pleugen, maer vertrecken in heymelijcke plaetsen; alsoo behoort oock de Mensch, als het volmaeckste van alle Dieren, sich niet alleen in't openbaer, maer oock in't verborgen te schaemen. *Pithagoras* die seer zeedige Philosooph gaf dese goede leeringe, *Doet, feyde hy, nimmermeer ict schandelijx, noch aen andere, noch aen u selve, maer voor alle dingen vreesst en ontsiet u selve*. Een spreucke die, die van *Democritus* gelijk is, dese feyt: *Alhoewel men alleen niet moet eenige snoode saecke doen, maer men moet leeren sich selve soo wel te ontsien als andere*. *S. Hieronymus* feyt korter: *Al wat ghy u schaemt te seggen, dat schaemt oock te dencken*. Het is een seer schoone raed van *Theophrastus*, daer hy feyt: *Hebt schaemte by u selven, indien ghy niet wilt root of beschaemt zijn aen andere*. Laet ons nu van de eerbaere schaemte van den Valck spreekken. De Valck is soo eedel van herten, dat hy sich oock schaemt, van het aes gevoet te werden, lijdende liever honger, schamende sich over't gebreck, gelijk *B. Anglicus* verhaelt uyt *S. Gregorius*, daer hy feyt, dat dese Vogel, soo hy niet ten eersten of tweeden aenval den buyt krijght, schaemt hy sich op den hand van den Valkenier te komen, en uyt schaemte steyger hy in de locht verre uyt sijne oogen. Derhalven schijnt het dat dese ontaerden, die geen overwinninge weghdraegen, voor die de schaemte van natuere is gegeven, gelijk de Elephant dat eedele Dier, en den Valck, die sich schaemt over sijn misgrepen, en daerom in't gesicht der Menschen niet wil komen: Waer uyt te verstaen is, dat de eedele Dieren de Eere meer druckt, en sich meer schaemen wanneer se eenigh feyl komen te begaen: En dit doen geen snoode oncerbaere en verachte gemoederen, die, alhoewel zy grove en schandige stucken bedrijven, sich niet eenmael schaemen, maer derven sich noch, als of zy een berderen aengesicht hadden, over al vertoonen. De Keyser *Augustus*
die

die in grooter Eere en achtbaerheyt was, worde dapper beschaemt, wanneer hy de hoererye en snoode stucken van sijn Dochter *Julia* verstont: en in desen heeten toorn, liet hy haer vonnisse van den Rechter openbaerlijck voor den Raed affesen, vol schandelijke stucken, met sulcken meeninge om haer te doen straffen en dooden. Maer daer na, de gramschap wat verkoelende, schaemde hy sich, dat hy haer vonnisse hadde afgelesen: Want, in der waerheyt, so betaemde het eenen Prince niet, gelijk hy was, dat hy de hoererye van sijn Dochter soo soude openbaeren en straffen, daer 't hem betaemde dieselve te verzwijgen en te bedecken. Want de lelijckheyt en smette van eenige saecke, keert dickwijls aen die geene wederom, dese wreect, gelijk *Seneca* seght. Waer over oock *Augustus*, merckende den mislagh, by hem begaen, van dat hy dese lelijke daed niet hadde verzwegen, schaemde sich, dat hy eenige daegen daer nae sich voor 't volck niet dorste vertoonen, gelijk *Suetonius* verhaelt. Hier door wort dan te kennen gegeven, datmen niet buyten schreef moet loopen, om niet in al te groote beschaemtheydt te vallen: daerom is haer oock de rolle in de slincker hand gegeven, mette spreuck *Dysoria procul*; te weeten, dat de overtollige en schandige schaemte verre van ons moet zijn. En gelijk men door droefheyt de oogen ter aerden keert, soo doetmen oock door schaemte, die de stoutigheyt niet heeft, om yemant onder de oogen te sien. En dese schaemte is al te teer en verwijft, en om dan dese verwijftheyt te bedecken, is hun seer voorderlijck datmen den naeme van eerbaere schaemte gebruycke: en hier door zijns dan gedwongen, die moediger zijn, te wijcken, jae konnen oock niet besluyten om eenige eerlijke saecke in 't openbaer te stellen, maer staen altijd in den hoeck van de beschaemtheydt, jae zy gaender niet een stip uyt, sonder van een ander aengeprickelt te worden. *Isocrates* de Atheniensche Redenaer, hadde twee scholieren, d'ene heete *Theopompus*, die al te stout, en d'ander *Ephorus*, die al te beschaemt was: waer van hy dit plagh te seggen, dat hy aen d'ene eenen toom most gebruycken, om hem te rugge te houden, en aen d'ander spooren, om hem voort te drijven en de gebrecklijcke schaemte van hem te verjaegen,

die een yeder schadelijck is, maer aldermeest aen Armen, diewelcke eens anders hulpe van noode hebben. *Vlysses* in 't *xviii* boeck *Odyssæa* van sijne reylen wederom te huys keerende, bekleede sich als een Bedelaer, jae als een beschaemt en ongesien arm Man, die 't hart niet hadde te komen in 't gaffmael daer de Pollen en Vryers faten: *Telemachus* denckende dat het, in der waerheyt, een arm Bedelaer was, sprack tot *Eumeus*, dat hy dien armen Man soude seggen, dat hy sich soo seer niet soude schaemen, maer dat hy soude by haer komen, en wat hy van kost noodigh hadde, van den Vryers eysschen; *Want*, seyde hy, *schaemte is den armen lieden schadelijck*. En gelijk de bescheydene en gemaechtigde beschaemtheydt prijlijck en nut is, alsoo is de onmatige schaemte lasterlijck en schadelijck. En dit is 't geene *Hesiodus* wil invoeren, seggende: *Daer is een schaemte die den Menschen vorderlijck en schandelijck is*. Welverstaende op een behoorlijke maniere. De eerbaere en betaemlijcke schaemte, is nut en profijtigh, de overtollige en schandige schaemte, is schaedelijck. Waer van oock *Plutarchus* handelt, in sijn kloeck en wijs verhael, van de schandige schaemte.

F I N E. Einde;

see p. 635

EEN stock oud sittend Man, met neergestreckte hoofdhayren, en een grauwe baerd, gekleet in geel en groen, hebbende om 't hoofd een krans van veyl of klimops bladeren, en aen sijn slincker syde een Sonne, die van 't Oosten opgeresen zijnde, nu alreede haere straelen uyten Westen schiet: houdende in sijne hand een Piramide, alwaer in 't midden tien M staen, en in sijn slincker hand een vierkant tafereel, daer een griexsche letter Ω *Omega* op geteyckent staet.

Dese Naeme E I N D E, kan verscheyden saecken beteyckenen. In den eersten kanse bedieden de laeste en uysterste merckpael van alle dingen, en in desen sin setse *Petrarcha*, als hy seyt:

De Hemel die dus keert en dreyt,

Wat Eind' is haer op 't laest bereyt?

Het kan den Dood uytbeelden, wesende het Einde van alles wat leven heeft ontfangen. En daerom seyt dieselve Poet: *O Heere van mijn Begin en Einde!* Men soude konnen seggen dat

P

dat

dat het Einde het doel en wit is van alle geschapene dingen, te weeten, een voorstel of uyerste oorfaecke, waer nae soo wel de Konst als de Natuire haere werckinge voeght. Want de werckinge die geen Einde noch rust beooght, is ledigh en vergeefs. In dese twee beteickenissen isse van *Seneca* verstaen in den xii Sentbrief, terwyl hy besigh is om het Einde te beschrijven, soo seyt hy, dat het is, *de Merckpacl en uytroeyinge van alle dingen*. In den derden sin wortse van *Aristoteles* verstaen, te weeten, dat het Einde het goed is, om welkers oorfaecke alle dingen, t zy door de Konst, of door de Natuire worden gemaect: Maer hy voeghter dit by, dat de dingen die by avontuyr of geval geschieden, niet geschieden tot een secker wit of Einde. In t eerste boeck van de bovennatuerlijcke konsten, bevestight hy, dat het Einde de oorfaecke is waer door alle bewegingen en werckingen geschieden. Siet hier dan de werckingen ten aensien de konsten, en de bewegingen ten aensien de natuere. En in t i boeck van de deelen der gedierten seyt hy, dat het Einde is het gene, waer in sich de beweginge bepaelt, indien se gantsch geene verhingeringe heeft. En het Einde wort in alle dingen, die in de Wereld voorvallen, eerst overdacht, alhoewel het nochtans het laetste is van t geene men uytvoert. En gelijk het Einde een naeme heeft van voltreckinge, om dat dat besteck, dat alreede in t gemoed begrepen was, nu uytgevoert en voltrocken is, alsoo is het oock de oorfaecke, die alle andere oorfaecken beweeght om t selve in sijn geheel, of ten Einde te brengen, en wort alsoo het Einde gediend van al de drie andere oorfaecken, te weten van de *formale*, dat is van de gestalte, van de *materiale*, dat is van de stoffe, en van de *efficiente*, dat is die de uytvoeringe werckt, overmits alle dese drie gebruyckt worden, alleen om het werck ten Einde te krijgen.

Doch hier by is aen te merken, dat of wel het Einde en de eindlijcke oorfaecke, soudn mogen eene selfde faecke genaemt worden, soo zijns nochtans onder haer selve verscheyden, want die faecke diemen in der daed verkregen heeft, wort *Einde* genoemt. Maer aler zy tot het werck gebracht word, heeft zy den naem van eindlijcke oorfaecke: en hier op gact de bepae-

lingh die de Philosooph doet in *ii Physica text. xxix*, en in het 5 vande *Metaphysica*, seggende, dat het is de oorfaecke, waerom alle dingen gemaect worden, alsoo dat wy sulden seggen uyt verscheyden spreucken van *Aristoteles*, dat het Einde niet om andere oorfaecken, maer d'it alle andere faecken om het *Einde* gemaect worden. Waerover *Averroes*, dit alles uytleggende, seyt: *'t Is bekenet, dat du de eindlijcke oorfaecke is, waer door alle wesentlijcke dingen geschieden, en 't is soodanige faecke, welckers wesen niet is in eenigh dingh, om eens anders oorfaex wille in dat selve, maer alle andere oorfaecken die daer in bestaen, zyn om desselvs wille, te weeten, agens het werckende, materia de stoffe, en forma de gedaente, wesende agens het werckende, voor de stoffe en gedaente, &c.* Welende dan de konsten verscheyden, soo moeten oock haere Einden verscheyden zyn, door dien zy door het Einde onderscheyden worden: Want eenige beschouwen alleen de dingen door t gemoed, en dese vestigen haer Einde in de overdenckinge van de natuerlijcke dingen, diewelcke van de Griecten *Theoretica*, dat is, spiegelnde dingen genaemt werden. En van dese slagh is de *Physiologia* of Natuyr-Reedeningh, welckers Einde is de overweginge van de natuerlijcke dingen, sonder eenige lichaemlijcke werckinge. Andere stellen haer Einde, in de werckinge, doch geen handwerck nae latende, en dese wierden *Practica*, dat is Daedwerckende konsten genaemt, en van dese slagh zyn, het speelen op instrumenten, dansen en diergelijcke. Andere laeten van haer arbeyd eenigh handwerck nae, en die worden *Pictica*, dat is werckkonsten, genaemt. En daer zyn oock eenige andere konsten, die geen gemaect werck maecken, maer zyn daer alleen op uyt, om dat te verkrijgen, als daer zyn Visschers, Vogelvangens en laegers om wild te vangen.

Men moet geloven, dat soo wel de Natuere, als de andere voornoemde konsten, wanneer se niet verhindert worden, niet anders te kennen geven, noch iet anders tot haer Einde hebben, als de volmaecktheyt, gelijk *Aristoteles* seyt; waer over de Mensch, wesende onder alle geschapene dingen de allervolmaeckste, moet voor sijn wit en Einde hebben, de volmaecktheyt des levens: aengesien hy niet is van eene slechte natuere, maer t'saemen gevoeght van alle de hoedanigheden

danigheden des levens van die onder den Hemel gevonden worden. En daerom sal 't oock noodigh zijn, dat de vermogentheden der ziele, (om welckers wille wy Menschen zijn, en mede deelachtigh van alle natueren der levendige dingen, die men soude mogen noemen) oock haere Einden of goederen hebben: En dat dese Einden gemeenlijck met haere drie vermogentheden of hoedanigheden der ziele, die in ons zijn, over een komen: welcke goederen zijn het nutlijcke, 't welck siet op de krachtgevende vermogentheyd: het vermaecklijcke, 't welck behoort tot het begeerlijcke en het eerlijcke, dat de reeden of het reedelijcke deel toegevoeght is. 't Welck de Heydensche Philosophen oock wel verstaen hebben, diewelcke daerom, haer leven, seer gelijk, nae de instortinge van de Reeden hebben bestiert. Maer dit is niet genoegh aen een Christen, diewelcke boven het natuerlijcke licht, noch verlicht wort van een veel grooter licht, 't welck is het gelove, door het welke hy verstaet, dat sijn allereedelste Einde, is de Hemelsche gelucksaligheyt, waer nae hy, door 't middel van eene Christelijcke volmaecktheyd, alle sijne handelingen behoort te rechten, en niet leven als een die berooft is van dat allereedelste deel, en leven nae de sinnen. Anders souden de planten en onreedelijcke Dieren, indiens eenige verkiefsinge begrijpen koften, wanschappen zijn en tegens de natuere aen werken, soo die met haer wesen veruoegende, dese in 't leven het leven verwierp, wanneer zy een grooter volmaecktheyd souden hooren.

Daerom wort het Einde by een stockoud Man vertoon, overmits dees Ouder naest aen de Dood is, wesende het Einde van alle Dieren: gelijk mede alle geschapene dingen veroudende, en door den tijd verniet wordende, uytgebluft en vernietigh worden, gelijk *Petrarcha* seyt: *Al het sterflijcke wort door den tijd afgebroocken.*

Met voor over-eind-staende hayren en een grauwen baerd, wort hy gemaakt: want boven dat dese den Ouderdom te kennen geven, soo bediedenis mede, dat de stockoude Man, die op 't tippen van sijne werkingen is gekomen, nu oock geen werck maect van de vercieringe des lichaems, hebbende geen meer gedachten, die hem

opstoocken totte beschoulijckheyt van de Werreltsche dingen.

Met licht groen is hy gekleet, om uyt te drucken, de gelijkheyt van d'Ouderdom met den Winter, overmits, wanneer de Sonne op 't verdste van ons afwijckt, en ons de kortste dagen maect, de boomen als dan, door de koude en rijp, geen voersel meer aen de bladers geven, maer de vochtigheyt in sich selve trecken, waer over dieselve niet hebbende de levende vochtigheyt, die haer in 't leven onderhiel, als dan wierpen zy uyt de beminde stam een licht groen mos, waer mede zy klaerlijck te verstaen geven, datse op 't Einde van haer leven en van alle haere kracht berooft zijn: even gelijk een stockoud Man, daer de natuerlijcke vochtigheyt in gebreekt, slap en machtloos wesende, nae sijn Einde loopt.

't Hoofd word hem met een krans van klimopbladers omslingert, overmits *Pierius* 't selve voor een teycken van d'Ouderdom stelt, om datmen dieselve altijd om boomen, of oude, by nae vervallene, gebouwen en steenen siet opklimmen: gelijk mede, waer dese klimop aenraect, soo treckse de natuerlijcke vochtigheyt nae haer, en door haere menichte van blaederen, en van alle syden uytgespreyde wortelen, soo slaet en ontstelt zy de boomen, haer berovende van haere vochtigheyt, sulx dat zy verdroogen, en doet de timmeringen allenskens verwosten en ten val storten.

Het sitten vertoon, dat hy als afgemat is, van sijne langhduerige reyse, en dat hy sijne voeten nu niet langer konnende gebruycken, ruste soeckt voor het uysterste deel van sijne reyse, als nae by zijnde, om weder te keeren, totte stoffe waer van hy gemaakt is. Dat aen sijn slincker syde een Sonne is, die uyten Oosten gerefen zijnde, nu alreede in 't Westen gedaelt is, is om te vertoon, dat sijne dagh is verlopen: gelijk als een Mensch die als nu sijnen loop voleint hebbende, alle sijne dingen, hoedanigh die oock mogen wesen, nae 't Einde schickt.

Hy hout in de rechter hand een Spits of Piramide, geteykent, als geseyt is, met tien M, overmits *Pierius* seyt, dat dit het Einde of de volmaecktheyd van 't werck, en de opgehoopte maete bediet: overmits *Myrias*, 't welck het getal van tien duysent is, de

merckpael stelt: en dat dit getal vermenichvuldicht, door de Eenheyd, het grootste en volmaeckste is: In voegen dat het beginsel genomen van de Eenheyd, de voet of grond van de Piramide, eindicht in tien duysent; en gelijk men in *Philo de Jode* leest, soo eindicht zy in de langhte en breede van hondert voeten, 't welck verdubbelt zijnde nae de natuere van het quadraet of vierkant, soo moeter uyt komen, gelijk geseyt is, het allervolmaeckste getal. Daer wort geseyt dat dit het Einde bediet, en daerom vertoonen wy dat hy in sijne slincker hand eene griexsche Ω Omega heeft, wefende de laeste letter van 't Alphabet, door 't welck alle geschaepene dingen werden verklaert: en door 't welck Godt oock seyt in de Openbaeringe: *Ik ben de Alpha en Omega*, het Begin en het Einde. En daerom danck ick dien Grooren en Almachtigen God, dat hy my oock in dit werck niet heeft verlaeten, 't welck ick totten Einde toe, tot zijnder Eeren hebbe voltrocken. Waer over ick niet magh seggen als *David* in sijnen LXXIII Psalm, *Wacrom hebdy my ten Einde toe verstoeten?* maer ick love en prijse God, die daer is mijn Begin en Einde.

H O N O R E, nae de Gedenckpenningh van *Vitellius*.

EN Jongelingh met een Spies in de rechter hand, en de halve borst bloot, oock een Overvloets Hooren in de slincker. Aen't slincker been sal een Helm staen, wefende sijn hoofd geciert met schoone oproyfels van sijne eygene hayren.

De Spies en de bloote borst, bedieden, datmen de Eere met kracht moet verdedigen, en met suyverheyd en oprechtigheyd bewaeren.

De Overvloets Hooren en de Helm geven twee dingen te kennen, die den Mensch lichtlijck in 't geloof brengen van geeert te worden: d'eene is de Rijckdom, d'andere de Krijghsoeffeningh, d'eerste brengt Eere en dat door goeddadigheyd, en d'ander door hooghmoedigheyd: d'eene door mogelijkheyd om goed te doen, en d'ander met perijckel van schaede; d'eene om datse doet hopen, d'ander om datse doet vreesen; d'eene leyt de Eere soetlijck by de hand, d'ander trecktsē met kracht van achteren,

H O N O R E. Eere.

EN Man van een eerwaardigh opsicht, en met Palm gekroont, met een gulde keeten aen den hals, als mede braseletten aen de armen, houdende in de rechter hand een Spieffe, en in de slincker een Schild, waer op geschildert zijn twee Tempelen, met een opschrift: *Hic terminus haret*; speelende dit op de Tempels van *Marcellus* hier vooren verhaelt.

Met Palm is hy gekroont, om dat dese boom, gelijk *A. Gellius* verhaelt, een teycken is van overwinninge. Want soo men op dit hout eenige swaerte hanght, soo sal 't nochtans niet wijcken, maer sich daer tegens op geven: Wefende dan de Eere een kind van de overwinninge, gelijk *Boccatius* in sijne Godenbeschrijvinge verhaelt. En soo past het wel dat hy zy geciert met het wapen van sijn Moeder.

De Spies en Schild waeren in oude tijden de wapens der Koningen, in plaets van de kroonen, gelijk *Pierius* verhaelt. En gelijkmen tot den Tempel van de Eere geene ingangh hadde als door den Tempel der Deughd, soo wort verstaen, dat dat alleene de waere Eere is, die door de Deughd voortkomt.

De gulde keeten aen hals en armen, waeren oude Eertheykens, en wierden van de Romeynen gegeven tot belooninge, van die sich dapper, in den Krijgh, hadden gedragen, gelijk *Plinius* verhaelt.

H O N O R E. Eere.

EN schoon Jongelingh in purper gekleet, met Lauwer gekroont, met een Spies in de rechter hand, en in de slincker een Hooren van Overvloet, vol vruchten, bloemen en blaeders.

Eere is een naem van een vrywillige besittinge van een deughdelijck gemoed, den Mensch toegeeygent tot belooninge van dieselve Deughd, en bevesticht door het ooghwit van 't geen eerlijck is. *Thomas* seyt, *de Eere is de belooninge van yder Deughd*.

Hy wordt jongh en schoon gemaect, overmidts hy sonder eenige woorden of sluytredenen, sich aengenaem maeckt. En het

het Purpre kleed, beeld de alderhooghste Eere af, wefende een Koninghlyck cieraer.

De Spies en Overvloets Hooren, als mede de Lauwerkrans, zijn drie voornaemste oorfaecken, waer door een Man plaght vercert te werden: te weten door de Konsten, Rijkdommen of Wapenen. De Lauwerkrans bediet de Wetenfchap; want overmits dese boom altijt groene blaeders heeft, doch bitter van fmaeck, alfoo maecken oock de Wetenfchappen den Mensch wel onsterfelijk, niet te min worden diefelve niet verkregen sonder fweet en fuyren arbeyt. Daerom feyt *Hesiodus*, dat de Mufen haer hadden gegeven eenen Scepter van Lauwer, wefende van kleynen staet, opgeklimmen door veel arbeyd, totte kenniffe van de Wetenfchappen der dingen, en totte onsterflijckheyd van haeren naeme.

H O N O R E nelle medaglia de *Ant. Pio.*

E En Jongelingh in lange en luchtige klederen, met een Lauwerkrans in d'eene, en een Overvloets Hooren in d'ander hand, diewelcke aerdigh gevult is met blaeders, bloemen en vruchten.

Elementen of Hoofdstoffen.

F U O C O. Het Vier.

E En Vrouwe diewelcke in beyde handen een schoon vat met Vier hout, daer van d'eene fyde een *Salamander* fal midden in 't Vier staen, en van d'ander fyde oock een *Phoenix* mede in de vlamme, boven diewelcke een klaerblinckende Sonne fal zijn, ofte in plaets van den *Phoenix* fal een piraal of worm komen, 't welck een Dier is met veeren, dat soo lange leeft als het in 't Vier is, maer daer uyt loopende, vlieght het een weynigh, doch sterft verfont, gelijk *Plinius* en *Thomas* verhaelen.

Plinius feyt van den *Salamander*, dat het een Dier is als een Hagediffe, vol sterrekens, 't welck nimmermeer voor den dagh komt, ten zy als 't overvloedigh regent, maer by schoon weder, isfet niet te vinden. Dit Dier is soo koud, dat oock het Vier daer van uyt gaet, niet anders dan of het ys waere, oock feytmen dat dit Dier in 't Vier verkeert en

leeft, alfoo dattet Vier veel eer fal uytgedooft werden, als dat dit Dier eenige hinder daer van fal ontfangen.

A R I A. Lucht.

E En Vrouwe met opgespreyde en in de wind fwaeyende hayren, sittende op een Wolcke, hebbende een schoone Pauwe aen de hand, wefende een Dier, dat *Iuno* de Goddinne van de Lucht, toegeheylyght is: en men fal in de Locht veele en verscheyden Vogelkens sien, en voor haere voeten fal een *Chameleon* staen, een Dier 't welck nimmermeer eet oft drinckt, maer alleen by de wind leeft, gelijk *Plinius* verhaelt.

A C Q U A. Waeter.

E En naeckte Vrouwe, wiens beschaemde deelen bedeckt zijn, met een Hemels blau kleed, sittende aen de voet van een klip, die van de Zee omcingelt is, waer dat in 't midden twee of drie Zee-monsters zijn: houdende mette rechter hand een scepter, leunende met haer slincker elleboge op een kruyck, die veel Waeters en Visschen uytwerpt, hebbende op 't hoofd een krans van groen riet dat in de poelen wast, maer 't soude noch beter zijn datse een goude kroone droegh.

Aen dit Element of Hoofdstoffe van 't waeter, wort de scepter en kroone gegeven, overmits geen Element gevonden wordt, 't welck den Mensch tot onderhout sijns levens en tot vervullingde des Werrelts noodiger is als dat selve: Waer van oock de Poet *Hesiodus* en *Thales Milesius* gefeyt hebben, dat het Waeter niet alleen 't beginfel is geweest van alle dingen, maer oock heerscherinne over alle Elementen: Want dat selve verteert het Land, bluscht het Vier uyt, en klimt boven de Locht: en uyt den Hemel over al nedervallende, is oorfaecke, dat alle noodwendige dingen door de aerde voortgebracht werden: Waer over het Water by de Heydenen in sulcken achtinge en eerbiedinge was, datse oock vreefden by 't selve te sweeren: en alse daer by swoeren (gelijk *Virgilius* in sijn vi *Aeneiad.* verhaelt) wafet een onfeylbaere en vaste eed, gelijk verscheyden andere mede getuygen.

P 3

TERRA

T E R R A. *Aerde.*

EEN sittende Vrouwe, wiens kleed is van verscheyden kruyden en bloemen, houdende in de rechter hand een Globe, op 't hoofd een krans van blaederen, bloemen en kruyden, waer van oock een Overvloets hooren sal gevult zijn, 'twelck zy in de rechter hand hout, ter syden haer is een Leeuwe en andere aerdsche gedierten.

Zy wort een deftige Vrouwe gemaect, om datse van de Poëten Grootmoeder van alle Dieren genaemt wort, gelijk sulx *Ovidius* en *Lucretius* uytdrucken.

Zy wort met een Globe en dat sittende gemaect, om dat de Aerde rond en onbeweeghlyck is, gelijk *Manilius* seght.

Zy wort met een kleet vol bloemen en kruyden, en met een Overvloets hooren gemaect van allerhande vruchten, met een bovengeseyde krans op 't hoofd, om dat het Aerdrijck veelderhande soorten van vruchten voortbrenght, gelijk sulx *Ovidius*, *Statius* en *Boccatius* verhaelen.

De Elementen of Hoofdstoffen.

DE vier Elementen, door welckers t'faemenvoeginge de natuerlijke voortlinge gemaect worden, zijn ten hooghsten mede deelachtigh, de vier andere hoedanigheden: en ten dien aensien worden in den Mensch de vier complexien, de vier krachten, de vier voornaeme kennissen, de vier edelste konsten der Wereld, de vier tijden des Iaers, de vier deelen des Werelds, de vier Winden, vier plaetflijke onderscheydlijkheden, en vier oorsaken van de Menschelijke wetenschap, gevonden. Doch alsoo dese vier Elementen wel en aengenaem met haere sienlijke wercken vertoon kunnen werden, sonder datter Hierogliphische of figuerlijke manieren by komen, soo hebben wy dieselve sienlijke dingen, gelijk de Oude dickwijls hebben gedaen, voor het gesichte vertoon, en derhalven sullen wy alleen door de stoffelijke bepaelinge, van het Aerdrijck beginnen.

T E R R A. *Aerde.*

EEN oude Vrouwe, met een lange bruyne Mantel, die op een stock in de lucht

wort opgehouden, hangende de stock in gelijk gewicht aen het beeld, en dat soo wel van d'een als d'ander syde, hebbende aen yder eynde van den stock een sterre. Achter dese stock nederwaerts kan zy de armen recht uyt steecken, staende over eynde, slaende de handen aen den stock. 't Hoofd false om hoogh hebben geheven, en in plaets van de vlechten of hayrlocken false bosschen en boomen hebben, en op de schouderen in plaets van halsbanden, sullen twee Piramiden staen, waer door de Steden worden vertoon. De borsten false buyten bloot vertoon, daer zy waeter uyt druckt, dat zy in de slippe van 't kleed vergaert, en boven op dien stock siet men trossen druyven en kooren ayren hangen, hebbende om den hals een band vol Olijfblaeders.

Aldus worden de drie voornaemste nuttigheden van 't Aerdrijck afgeschildert, te weten, hoe de Zee de Waeteren van de Fonteynen leyt, de vastigheyt van 't Aerdrijck, dat door haer eygen swaerwichtigheyt gewogen, en om, soo te seggen, van de Hemelsche oplichtinge, door de twee sterren vertoon, wort opgehouden, gelijk dieselve mede de twee Polen beteyckenen.

De Stock bediet de twee Polen of Affen des Hemels. De bewoonde plaetsen en boschagien, zijn door 't Bosch en Piramide uytgedrukt.

De verwe van 't kleed gelijckt de Aerde, wiens aengesicht oud is, overmits zy alle Menschen aenwijst, datse tot haer Grootmoeder sullen wederkeeren.

Rhea of *Cibele* is oock altijd voor 't Aerdrijck vertoon geweest: gelijk by de oude Schrijvers te sien is.

A C Q U A. *Water.*

EEN jonge Vrouwe met luchtige blauwe kleederen, also datter 't naeckte lichaem door schijnt: 't kleed sal, in alles, de baeren van de Zee gelijcken. 't Schijnt offse met groote arbeyd een Schip ophout, 't welck zy op 't hoofd heeft: staende mette voeten op een ancker, als offse nederwaerts wilde treden, hebbende een halsband van Coraalen, en andere Zee gewassen: voor de borst false twee groote schelpen hebben, die de gestalte van de borsten vertoon, sich leunende

nende op een riet, riem, of klippe, al waer rontomme verscheyden soorten van Visschen swimmen, nae dat de verstandige Schilder sal goed duncken.

De Oude maecken voor 't Waeter, den grijsen *Neptunus*, voortgetrocken zijnde van twee Zeepaerden, met een drietande Vorck in de hand, waer van andere geschreven hebben.

Voor dieselve wierden oock *Dois*, *Galathea*, de *Najaden* en andere genomen, nae datse, of de revieren, of de zee, wilden uytdrukken, 't zy dat zy of die stil of kalm was.

ARIA. De Locht.

EEn jongh Maeghdeken, schoon van opsicht, en in 't wit gekleet, en noch doorschijnender als 't kleed van 't Waeter: zy vertoon't met beyde handen een ronde Wolcke op te houden, die haer kleed omcingelt, en boven dese Wolcke, siet men de gedaente van een Regenboge.

Zy hout de Son op haer hoofd, diewelcke haer dient, door haere straelen, voor een Parruyck, met vleugels aen de schouderen, en onder haere naeckte voeten een Zeyl. Men soude oock het Cameleon daer by kunnen schilderen, alsoo dat selve door de locht gevoet wert, gelijk men seyt en oock gelooft.

De Sonne betoont dat dit element, door haere natuere luchtigh en doorschijnende is, en gevoelijcker als d'andere, ons oock de weldaden van de Sonne mededeelende.

Het Zeyl bediet, dat haere natuere is boven 't Water te sweven.

De Oude versierden voor de Locht *Jupiter* en *Iuno*. *Jupiter* voor het aldersuyverste deel, en *Iuno* voor het onder een gemengde deel: en door alle de fabulen, diewelcke oneindlijk zijn, hadden de Poëten haere spiegelingen, oock in desen deele, in de locht en in de verscheyden veranderingen, die door haer geschieden.

FUOCO. 't Vier.

EEn naeckt Ionghsken, levendigh van everwe, met een root kleed over de schouderen, welck kleed sich in verscheyden deelen vouwt als een viervlamme, Draeght

een kael hoofd, met een hayr-locke, overeinde staende. Op 't hoofd heeft hy een rock daer de Maene in geschildert is. Om te betoonen dat het Vier onder de Elementen de hooghste plaets heeft. Houd d'eene voet in de locht verheven, om sijn lichtigheyd te vertoonen, onder sijne voeten sietmen de Winden, diewelcke van alle syden onder het Vier speelen.

Vulcanus en de Goddinne *Vesta*, waeren van de Ouden gehouden, voor Goden van 't Vier, en oock van de Wyse daer voor bekennt, waer van d'eene bediede de koolen, en d'ander de vlamme. Maer hier van hebben andere breeder geschreven.

ELEMENTEN.

't Vier.

EEn Vrouwe met een *Phoenix* op 't hoofd, diewelcke sich verbrand, houdende in de rechter hand den blixem van *Jupiter*, die over al uyt schittert, zijnde in 't root gekleet.

De Locht.

EEn Vrouwe, die met beyde handen een Regenboge hout, hebbende op 't hoofd een Nachtegael met uytgespreyde vlercken, en den mond open, wefende gekleet in feer helder blauw.

Het Waeter.

EEn Vrouwe, die een groote Visch op 't hoofd heeft, hebbende in de hand een Schip sonder Zeyl, maer met Mast, Roer, en Kabels, zijnde de baeren van de Zee over al op 't kleed geweven.

De Aerde.

EEn Vrouwe met een Casteel op 't hoofd, en een tooren daer op, houdende in de hand verscheyden planten. Het kleed sal taneyt zijn, doch met een groen opperkleed.

DE AERDE.

DE Aerde is het laeghste, swaerste, en kleynste van alle andere Elementen, gelegen in 't midden van de Wereld, tusschen beyde Polen, van natuieren swaer en onbeweeghlijk, opgehouden zijnde door
sijn

sijn eygen swaerte, vast gebonden zijnde op 't centrum, 't welck het midden desselven is. Want alle swaere dingen daelen nae 't centrum. En vernits het swaer is, heeft het een centrum of middelpunt in sich, en soo staet het Aerdrijck door haer selven, rontom op haer centrum.

Om dan een beeldenis van 't Aerdrijck te vertoonen, soo sal 't onmogelijk zijn dat selve met haere oneindlijcke eygenschapen te ontwerpen, wy willen dan wat haer eygen is, en tot ons voornemen dient, voorstellen.

Een bedaeghde Vrouwe, doch niet seer groot, met een duyfter grau kleed als de Aerde is, waer op eenige padden loopen, en boven dat kleed heeftse een groene Mantel van verscheyden kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven; met d'een hand hoursse een kind dat suyght, mette ander omarmtse een dood Man, uyt de andere borst springht een Fonteyne, diewelcke onder haere voeten loopt, alwaer oock verscheyden Slangen zijn. Op haer hoofd heeftse een Stadt, en aen haeren hals, goud en kostele steenen, gelijk mede aen de voeten en handen.

Bedaeghd wortse gemaect, om datse als een Moeder is van alle voortteeling, en geschaepen in't begin der Wereld, en sal oock ten laesten einde blyven: Niet seer groot isse, om datse de kleynste onder alle Elementen is. Het duyfter grauwe kleed met de Padden daer op, bediet, dat de Padden van de Aerde leven.

De groene Mantel met kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven, is 't eygen kleed van de Aerde, want nae dat de tijd van 't Jaer is, soo wortse daer mede bekleet, om overvloedigh foodaenige goederen te schencken, die den Menschen noodigh zijn.

Het kind dat zy aen de rechter Mamm' houd, bediet, dat zy onse Voetster is, ons het onderhoud versorgende.

De doode Man, diese van d'andere syde omarmt, druckt uyt, dat gelijk zy de levende spijs, zy oock alsoo de doode omarmt, houdende dieselve in haeren schoot, ter tijder algemeene opstandinge.

De Borst daer het Waeter uyt springht, beeld af de springhaders, beecken, revieren en vloed, die uyt haer voortkomen.

Het Waeter als mede de Slangen, die zy onder haere voeten heeft, zijn de onderaerdsche hoolen en waetren, daer de Slangen in zijn, die in de holligheden werden beslooten.

De Stad, die zy op 't hoofd draeght, verroont, dat de Aerde onse aller onderhoudster, en onser aller woonstede is.

De Eedelgesteenten aen hals, handen en voeten, zijn de verscheidentheden van gout, silver en andere metallén, als mede van de Edelsteenen die in haere ingewanden zijn: die tot ons nuttigheyt en vermaeck tot ons werden overgebracht, en zy is gelijk *Plinius* verhaelt een goeddadige Moeder, die altijd behulpsaem is, en die nimmermeer beschaedicht.

De Elementen nae 't gevoelen van *Empedocles*.

E*mpedocles* seght, dat de vier Elementen, als Vier, Locht, Waeter en Aerde, de eerste beginselen zijn geweest, doch met twee voorneme machten, als vriendschap en vyandschap, verselschap, waer van d'eenen sich vereenicht en d'ander sich afscheyt. Van eenige zijnsse genaemt mogelijcke en onmogelijcke t'laemenvoegingen, gelijk die by *Laertium* werden verhaelt, te weten van den witten *Jupiter*, hooge *Juno*, derijcke *Pluto*, en de schreyende *Nefis*, die de revieren mette traenen der Menschen vervult. Waer over hy te gelijk verstaet het vier, datter is boven de locht, en noemt dat, natuerlijcker wijze, *Jupiter*, om datter geen krachtiger hulpmiddel wort gevonden als het Vier. De hemelsche *Juno* wort by de locht verstaen, en hier mede komen veele Poeten overeen, die *Iuno* maecten een Vrouwe en Dochter van *Iupiter*, om datter dieselve hoedanigheden, of ten minsten weynigh onderscheyt, tusschen d'een en d'ander is, gelijk oock *Homerus* uytdruckt. De vaeder *Dius* wort oock voor 't Aerdrijck, en oock *Pluto* genaemt, te weeten een Koningh en een rijk Heere van der Aerde, om dat, daer in, de allerrijckste schatten zijn verborgen, en daer uyt gout, silver, en alle andere metallén, worden gehaelt. *Nefis* wort ten laesten oock voor de Vloeden genomen, te weeten om 't Waeter voort te brengen, en wil daerom niet naelaeten het gedicht van *Ioan Zarati Castellvi*,

Castellini, alwaer hy met een verborgen sin van *Empedocles*, in manieren van een raedfel, als door de dood van een Nachtegael, alle de vier Elementen wilde uytdrukken, terwijl hy stont te singen op den top van een Lauwer boom, aen wiens voet een beeckjen voorby liep.

*Als Philomeel op Daphnis top,
Vyschaterid' haere bange krop,
Doen sloegh haer Pluto eene wond,
Die Iuno niet verdragen kond:
Waar over zy in stervens nood,
In Nestis traenen viel ter dood,
Die Jupiter nu langhsaem blaecht,
En hier haer Grassie heeft gemaect.*

CALAMITA. Ellende.

En treurige Vrouwe in 't swart gekleet, Een slecht in den dos of harnasch, vertoonende sich swack, leunende op een riet, houdende in de hand een bosfel gebroken koorayren, als die door de stormwinden zijn te neder geslagen.

Het swarte kleed bediet swaermoedigheid, die een geduerige Medegesellinne van de Ellende is. 't Riet daer op datse leunt, vertoont, datse geen grooter Ellende weet als te staen in gevaer van te verderven, sulx datmen dickwijls wort vervoert om den dood te wenschen, tot sijn verlossing. En 't Riet om dat het leedigh en niet dick is, breeckt lichtlijck alsser eenig swaer gewicht op leunt, alsoo komt oock de hope van dese Werlt lichtlijck te gebreecken, om dat alle slag van winden, oock hoe swack die zijn, machtigh zijn om in den grond te storten alle gebouwfels en gronden van onse hope, en hier door wort oock *Calamita*, Ellende, van de *Calami* van het Riet genomen.

Het bondel koren, als boven geseyt is, bediet de bederfnisse en onderganck van de vruchten 't welck het beginfel is van onse Ellende.

CALAMITA.

En nytgeteerde Vrouwe die melaets is, sober gekleedt, die slechts haere beschaemde leeden dect, met eenige hondkens, die de sweeren van haere beenen aflecken, steeckende de hand uyt, als offe Aelmoesse begeerde.

CALAMITA, O MISERIA. Ellende.

En treurige naeckte Vrouwe, sittende op een deel gebroken riet, midden in een rietachtige plaetse.

Treurigh wortse gemaelt, om dat de Ellendigheydt den Mensch treurigh maect, en alhoewel de fortuyn haer somtijts gunstigh en goedertieren vertoont, niet te min, soo verheugen zy sich nimmermeer te rechte, gelijk *Seneca* in *Thyeste* seyt:

*Dees mangel heeft d'ellende Man,
Schoon of Fortuyn hem lachten an,
Soo walght hy doch van groot verdriet,
Wanneer hy iemand lachen siet.*

Zy sit, om te vertoonen, dat al haer hope ter aerden leyt, en zy selven mede, want *Augustinus* seyt, de Ellendigheydt is een Overvloet van quellingen.

De gebroken rieten, zijn altijd by de Oude voor de Ellendigheydt genomen, waer uyt de Romeynen oock den naem *Calamitas* genomen hebben, heetende *Calami*, *Canna*, dat is de ellende, rieten.

CALAMITA. Ellende in 't gemeen. * * *

Enige beschrijven de Ellende aldus: *Ellende is al't geene wat tegen des Menschen Natuyre schijnt te strijden, als aenvechtinge des vleesches, versocking des Satans, krankheydt des lichaems, alle heimlijcke en openbaere rampspoeden des houlijcx, ongehoorsaeme kinderen, ondanckbare vrienden, schaede en verlies aen goederen, berovinge van vryheydt, schendinge aen eere, oproer en tegenstellingen van yder een, honger, diere tijd, peste, oorlogh, gevangenis, dood. Hier onder wort oock verstaen, alle kruys en lijdens, het zy geestlijck of lichaemlijck, 't zy dat het treffe vrienden en bekenden, of ons en de onse alleen, of de gemeene staet als Religie, Overigheydt, Regeeringe en Politie, heimlijcke en bekende swaerigheden, en alles wat wy moeten lijdens, 't zy schuldig of onschuldig.*

SCANDOLO. Ergernisse.

En oud Man, metten mond open, en de hoofdhayren konstlijck gekrult, met een witte baerd, schoone kleederen die seer konstlijck geborduyrt zijn, houdende in de rechter hand een troeffspel opentlijck ten toon, mette slincker een Luyte, en voor sijn voeten leyt een Fluyte met een opgeslaegen Musijckboeck.

De Ergernisse wort oud geschildert, om dat de Ergernissen, die by de Oude begaen worden, van meerder opmerckinge zijn, als die van jonge luyden gedaen worden, gelijk *Petrarcha* seyt: 't *Is niet soo schandigh, wanneer een jonge sondigh, als een oude.*

Dat hy den mond open hout, bediet, datmen niet alleen met wercken, maer oock met woorden, die buyten de paelen der eerbareheit gesproken zijn, groote Ergernisse geeft, want zy doen daer door andere tot quade wercken vervallen, tot schaede en ondergangh der selven, gelijk *D. Thomas* mede verhaelt.

De gekrulde hoofdhayren, de witte baerd konstlijk gestreelt, 't schoone kleed en de bovengenoemde instrumenten, vertoonen, dat het een groote Ergernisse in een oud Man is, swaere saecken te laeten verlooren gaen, en sich totte dertelheyt, gastmaelen, spelen, troeven en andere dertelheden te begeven. Waer over *Cornel. Gallus* seyt:

't *Is schandigh dat een oud Man praect,
En door 't snoo leven schand behaelt,
Door spotten, brassen, vuyt gesanck,
Dees vreughd ellendigh valt en kranck.
Seneca seyt oock in sijn Hippolitus:
De Jonghlingh staet de vreughd best an,
Maer stactigheyt past d'oude Man.*

Dat hy 't troefspel hout, dat het een yder sien kan, is een klaer teycken van Ergernisse, en konder in d'Oude, om dat hy alleene het spel niet verlaet, maer geeft daer boven den Jongelingen stoffe, om sijn quade voortdaed nae te volgen.

SEVERITA. Ernsthaftigheyd.

EEn oude Vrouwe, seer Koninghlijck gekleet, en met een Lauwerkrans gekroont, houdende in haer slincker hand een vierkant of *cubus*, waer op een bloote Poignaert staet, en de rechter arm uytsteekende; zy hout een Scepter in de rechter hand, als of zy iets gebood, by haere voeten staet een Tyger die sich seer wreed vertoont.

Oud word zy geschildert, om dat den Ouden eygen is, sich Ernsthaftigh of straf te vertoonen, hebbende dir de Ernsthaftigheyt voor een wit, datse door geenderhande sake wort beweeght, noch datse haer eyndlijck laet buygen door eenige slechte of ydele

dingen, in wat gelegentheyt het soude mogen wesen.

Met een Koninghlijck kleed wort zy gemaelt, om dat aen Koninghlijcke persona-gien en die van groot bewint zijn, de Ernsthaftigheyt wel past. *Patritius* seyt, *Een Koningh betaemt de Ernsthaftigheyt, 't past oock sijne heerlijckheyt wel, en vermeerdert sijne waerdigheyd.*

Met een Lauwerkrans is zy gemaelt, om te vertoonen dat de dapperheyt en hoogheyt de Ernsthaftigheyt wel past, overmits de Keyseren, als treffijcke dappere en ernstige Mannen met den Lauwerkroon zijn gekroont geweest.

Zy hout den *Cubus* in de slincker hand, om dat de *Cubus* vastigheyt bediet, want op wat syde die komt te staen, soo staetse vast en van alle syden in 't gewicht. 't Welck de lichaemen in d'andere beeldenissen niet hebben. Alsoo is oock de Ernsthaftigheyt bestandigh, vast en altijd van een sterck gemoed, volherdende in haer voornemen, niet weyffende nae d'een of d'ander syde.

De bloote Poignaert in 't midden van den *Cubus*, bediet, dat de Ernsthaftigheyt een Deughd is, die onbuyghlijck is in de benaetheyt der straffe, wanneer 't de rechte reeden vereyscht, seyt *D. Thomas*.

Zy hout mer de rechter hand den Scepter, op de maniere als offe iet gebood, zijnde de Ernsthaftige, altijd als Ernste en waerachtige, 't welck het eygen teycken is van Rechters en Koningen, die den Scepter voeren, en gebieden. Wiens woorden altijd moeten waerachtigh, bestandigh en onveranderlijck wesen, gelijk *Franc. Patritius* schrijft.

De Tyger wort aen haer syde gestelt, want gelijk dit Dier uyer natuere wreed is, soo laet sich oock dit Dier van geen persoon handelen: Alsoo buyght sich oock de Ernsthaftigheyt niet, noch door gebeden, noch door eenige saecke, hoedaenigh die zijn, hebbende dit voor haer oogherck niet een stip te wijcken van haere natuerlijcke genegentheydt. Waer over *Virgilius* singht *Mens in mota manet &c.*

*Vergeeffche traenen stormen wyt,
Waer 't hert rust op een vast besluyt.*

Anders.

*De traenen zijn vergeefs gedaen,
't Gemoed blijft als een Roese staen.*

A M B I T I O N E. Eerfucht, Staetsucht.



Het beknopte kleed en de bloote voeten, bedieden de moeylijkheden, ongemacken, schaede, schande en schaemte, die de staetsuchtige onderhout, om tot foodanige eere te geraecken, die hy stoutelijck bemindt, waer over hy oock alles met lijdfaemhey, en met gedult wil verdragen, gelijk *Claudianus* in 't lof van *Stilicon* wel vertoont.

Zy wort vertoont datse de bovengeseyde dingen op 't hoofd werpt, en daer mede wordt verstaen, dat de Eerfuchtige alles reucklooslijck aenvat, gelijk *S. Paul.* Hebr. 5 seyt: *Niemand neme Eere aen, dan die daer toe van God geroepen is, als Aaron, niet wetende of hy die waerdigh is.* En daerom zijn haer de oogen verblind, om dat zy dit gebreck heeft, van niet te kunnen onderscheyden. Waer van *Seneca* in sijnen cv brief seyt: *Soo groot is de rasernye der Staetsucht, dat zy niemand siet wie haer volght, wanner zy een ander voor haer uyt siet.* Het onderscheyt der kroonen geeft te kennen, dat zy niet te vreden is, gelijk *Seneca* seyt, met Iaerlijxse Eere, maer soo 't koste zijn, zy soude oock met eenen naeme, alle hoogheyd innemen, en door de gebeele Werlt haere eertijels en wapenen te pronck stellen.

A M B I T I O N E. Eerfucht.

EEn jonge Maeght, in 't groen gekleet, met korte kleeders, bloote voeten, hebbende vlegels aen de schouderen, toonende datse geheel in 't wilde een hoop kroonen op 't hoofd werpt, hebbende de oogen verblind.

Ambitie of Eerfucht, is naer *D. Thomas* seggen, een ongematighde sucht of begeerte om tot hooge Staeten en Eer-ampten te geraecken, het zy dan door een geoorloft of bedrieghlijck middel: waer uyt dan komt, dat dese staetsuchtigh geseyt wort, diewelcke meer als betaemlijck en nut is, nae Eer-ampten jaeght.

Iongh wort zy geschildert, om dat de Jongelingen die geene zijn, die sich veel laeten duncken, en nae veele dingen hoopen. Wefende haer dit gebreck eygen, om dat zy, gelijk *Seneca* in sijne *Troade* seyt, de driften van haer gemoed niet kunnen bestieren, betoonende oock dat zy begeerigh zijn en stoutlijck verlangen nae 't geene haer niet betaemt: dat is, om boven andere te vliengen, en allemans meester te wesen.

EEn jonge Vrouwe in 't groen gekleet, met klimops blaeders rontom, staende vaerdigh als of zy een steyle klippe wilde beklimmen, op wiens spitse verscheyden Scepters en kroonen leggen, by haer heeftse een Leeuwe die 't hoofd om hoogh steeckt.

Ambitie of Eerfucht, gelijk *Alexander Aphrodisius* seyt, is een begeerte nae hoogheyd, of gelijk *D. Thomas* seyt, een ongematigde janckinge nae Eere. En daerom wortse als een Vrouwe in 't groen gekleet. Want het herte van een eergierigh Mensch, wort niet anders als met hope van groote staet en eere gevoet, en derhalven wort zy gemaelt, datse op een hooge rorse steygert.

De boorden van de klimop geven te kennen, gelijk dat kruid altijd om hooge stijght, en dickwijls de mueren breeckt, die haer ophouden, alsoo doet insgelijx de Eerfuchtige, die noch sijn Vaederland, Ouders, Religie, noch die hem hulpe bewijzen, ontsiet, dat hy sich niet gestadigh met een gierige begeerte soude quellen, om boven andere geacht en ge-eert te wesen.

De Leeuw met het opſteekende hoofd, bediet, dat de Eerſucht nimmermeer is ſonder hovaerdye. En wort de Leeuw, ſoo *Lanius* ſeyt, voor de Eerſucht genomen. Want hy doet geen geweld, tegens die voor hem wijckt, en gelijk *Plautus* ſeyt, ſoo doen oock de Eerſuchtige, want zy hovaerdigh zijnde, ſoo verachtenſe haer minder, en haer meerder, benijdens. *Boëtius* ſeyt, de gramschap des ongematighden brult ſoodanigh, datſe oock meenen een *Leerswen hert te hebben*.

AMBITIONE. Eerſucht.
van *Marco Anton. Cataldi*.

O Van gekijf en haet en tweedracht waere rockſter,
Dieſegge van de Eer, der deugden roof en ſchockſter,
Die van de hooghmoed ſwelt, van pompery en pracht,
Waer door ghy overwint het Menſchelijck geſlacht.
Ghy zijt van 's anders Eer, een wreede *Vjandinne*,
Fonteyne van al 't quaed en van geveynſde Minne,
Die 't edel hert vergift en ſmet dat reyn gemoed,
Veel meer als *Tiſiphon* of als *Megera* doet:
Ghy waent te zijn een God, als *Hanno* ſeer verheven,
Of als *Empedocles* in 's *Ætnas* vier gedreven:
O ſtaetsſuchts *Dienares*, des Doods en haer gewoed,
Keer wederom nae *Styx* en nae *Avernus* poel:
Want *Pluto* ſonder u verſlaurwt, en geen gequel
Den zielen overkomt, en ſonder u geen hel.

AMBITIONE. Eerſucht, Staetsſucht.

Anders.

Ick bid' u dees Goddin verſtoot,
Die Staetsſucht ſtooft in haeren ſchoot,
En neemt der Grooten Hoven in,
Met ſchildrwacht: en ſoeckt groot gewin,
Door koopmanſchap van ampt en ſtaet:
Ick bid' u deſe Feex verlaet.

ESPERIENZA. Eervaerenthey, Ondervindinge.

EEn oude Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een ſtock, alwaer met ſchoone krullen een letterrol omgellingert is, waer op ſtaet *Rerum magistra*, dat is, *Leermeeſterſche der dingen*, en in de ſlinker hand een *Wiſkonſtigh quadrant*, aen de rechter ſyde, op der aerde, ſal een vat met Vier ſtaen, dat ſeer fel brand, en aen de ſlinker ſyde een toetsſteen, met het bewijs datter goud en ſilver opgetreken is.

Oud wortſe gemaelt, overmits men niet alleen, door den tijd, in kenniſſe komt, maer

men krijght oock de Eervaerenthey in alle dingen, gelijk *Ovidius* in ſijn herſcheppinge ſeyt: 't gebruyck komt door veele laeren. *Mamilius* verhaelt, dat ons door 't lang gebruyck, d'ondervindinge den wegh heeft geweten. *Ariſtoteles* in ſijne *Zeedekonſt*, de langhey des tijds maect de ondervindinge.

In 't goud wortſe gekleet, om dat, gelijk het goud in meerder achtinge en waerde is boven alle andere Metallen, alſoo is oock de Eervaerenthey boven alle andere wetenſchappen, daerom houtſe in de rechter hand een rijsken, als boven, om te bewijſen, dat de Eervaerenthey een Heerſcherinne en Meesterſche is van alle dingen. *Ariſtoteles* ſeght, de Ondervindinge is een kenniſſe van alle dingen in 't beſonder, maer de konſt is van de algemeene.

Het Geometriſch quadrant hout zy, om datmen daer door een vaſte proeve neemt, en de Ondervindinge doet van de hooghde, diepte, breete en langhte te meeten, door de deyllingen van de graeden, en vermeerderinge van de getallen, die op dit instrument worden gevonden.

Het vier wörter ter ſyden geſtelt, om datmen daer door verſcheyden proeſtucken en ontallijcke ondervindingen toekt, gelijk *Iſidorus* verhaelt. En *Bocatinus* ſeyt in 't *xii* boeck van de afkomst der Goden, datmen ſonder het vier geene ſlag van metallen noch gieten noch wercken kan: jae daer is nauelijx eenig dingh, dat niet door 't vier wort bearbeyt en gemaect, als glas, goud, ſilver, loot, koper, yſer, metael, &c. jae oock de Medicinen. Door 't vier wort het yſer voortgebracht en getemt, door 't vier wort het goud volkomen geſuyvert, door 't vier verbranden de ſteenen en de mueren voegen ſich dicht in een, het vier koockt de ſwarre ſteenen en maect dieſelve wit, en 't vier verteert het witte hout tot ſtof, en maect daer van ſwarre koolen, van hart hout ſachte ſtoffe, van verrotte dingen maect het welriekende, het ontdoet vaſte dingen, en de loſſe maect het vaſt, harde dingen maect het weeck, en het weecke maect het hart. Wy konden hier boven noch veele dingen verhaelen, maer om niet verdrietigh te zijn, ſullen wy 't ſelve naelaeren, en ſullen in 't korte een weynigh van den toetsſteen verklaren, die welke anders niet wil ſeggen, dan dat de proeve en de eervaerenthey het rechte aſſay ofte toutſe zijn van alle metallen.

ETA dell' ORO. De gulden Eeuwe,
onder Saturnus.

ETA del ARGENTO. De Silvere Eeuwe,
onder Iupiter.

EEn schoon Meysken, sittende onder de schaduw van een Beucken of Olijfboom, alwaer in 't midden een byeswarm is, die haer gebouwfel of cellekens gemaect hebbende, daer uyt menigte van honig komt druypen, hebbende de blonde hoofdhayren als goud, nederwaerts, sonder eenige konst, over de schouder en gespreyt, doch dat men uyt natuere haere schoonheyt sien kan.

Met goud salfte alleen gekleed zijn sonder ander verciersel, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, vol bloemen, vruchten, castanien, moerbiesien, eeklen &c.

Iongh en in 't goud gekleet isse vertoont, om de suiverheydt van die Tijden uyt te drucken. En het slechte goude kleed, en de hoofdhayren sonder konst gespreyt, bedieden, dat in de gulden Eeuw, de Waerheyd een yder bekent en openbaer was, gelijk sulx Ovidius segt in 't i boeck van sijne herscheppinge, die wy wat wijder hebben uitgebreyt:

*De Eeuw, de gulde Eeuw, was sonder Opperhoofd,
Daer sonder Weten trouw en liefde wierd geloofd.*

*Daer was noch schroom, noch straf, noch boeyen, pley
noch banden,*

Maer yder was gcrust, noch vreesde 's Rechters handen.

Men veldt geen boom om een wytheemsche kust,

Te soeken, maer haer land was al haer vreuwd en lust.

Men dulsde graft noch wal om schanissen noch om steeden,

Men hoorde geen trompet, noch liet geen wapens smeeden,

Maer sonder 's krijgers hulp genoot elck sijne vreuwd,

En door dees soete weeld, leefd yder in geneugd.

Het land behoefde ploeg, noch schop noch vork te snijden,

Maer bracht uyt hare schoot, de vruchten 't allen tijden.

Elck bloeyden in sijn tier, de eykels en het graen,

En wat sijn hert gelust, dat vont hy voor sich staen.

't Was een gestaede Lent: En Phœbus ging sich baden,

En queeckte veld en bloem met allerley cieraeden.

Het windjen speelder seet: daer droop een honig vloed,

En 't salig velck was vroom en Godlijk van gemoed.

Zy sit onder de schaduw van een Beuckenboom, overmits men in die geluckige tijden op geen kostele wooningen palle, sich genoevende om onder den lommer der Boomen te sitten. De Overvloets Hooren vol van de bovengeseyde vruchten, wii seggen datter alles overvloedigh en vol op was, gelijk door vruchten en honighbyen wort te kennen gegeven.

EEn jongh Maeghdeken, doch niet soo schoon als 't voorgaende, staende by een stroyen hutte, in 't silver gekleet, dat met allerleye kostlijckheyt sal verciert wesen, oock sal 't hoofd met een konstigh geswier van peerlen en gesteenten opgepronckt sijn, met te rechter hand salfte op een Ploegh leunen, en met den slinker salfte een bondel koorenayren houden, hebbende silvere brooskens aen de voeten.

Dat dit Maeghdeken soo schoon niet is, als dat van de gulden Eeuw, en gekleet op de wyse als geseyt is met het verciersel op 't hoofd, vertoont het verschil datter is tuschen de gulden en de silvere Eeuw, waer van Ovidius aldus in 't eerste boeck *Metamorphosis* gedenckt:

*Nae dat de gulde Eeuw door afgonst was verstrecken,
Begot de silvre Eeuw, nu voor den dagh te breecken.*

Waer door de groote rust ten deele was geschent,

Dies yder sich om winst en totte konsten went.

Men stelder wetten in, en 't voorschrift om te leven,

Gelijck hun Iupiter nae sijne lust wou geven.

*De tijd die eeuwigh scheen, die wierde thans ge-
deelt,*

En 't liefstijck Sonne-laer in vieren afgebeelt.

Doen vielder sneeu en vorst, en bracht veel rampen meede

Van sieckte koorts en jicht, soo datmen sich most kleeden,

En bouwen huys en hoff, met sorge voor 't gesin,

De Ossen in den ploegh, en saeyen om gervin.

De Ploegh en de koorenayren, als mede de stroyen hut, bedieden de Landbouwinge en heeginge, diewelcke in de tijd van de silvere Eeuw begoft is, en de timmeringe van huysen, die men als doen aevvingh, gelijk uyt Ovidius te vernemen is, in sijn eerste boeck van de herscheppinge.

De Kopere Eeuw.

EEn Vrouwe met een wreed gesicht, gewapent en met een beknopt kleed, geheel geborduyrt en op verscheyden manieren. Hebbende een Hielm op 't hoofd, alwaer een Leeuws kop boven op staen sal, hebbende in de hand een Spieste, staende in een wreedte stant, gelijk men by Ovidium in 't eerste boeck van sijne *Metamorphosis* kan nae lesen:

Nu quam de derde Eeuw van koper, als verfloort,
 En van een wreeder aert en bracht de wapens voort,
 Doch niet soo vol verraat als wel de yfere deede.
 Maer d'ondreghd kroop bedeckt in plaets van rust en
 vrede,

Oock list en schelmery, geweld en eygen baet,
 En't land dat wierde nu by kavels afgepaet.
 Schoon't seylen ongewoon, en streecken op de winden,
 Soo rustmen scheepen toe om Rijken op te vinden.

Maer noch in beeter stand, als in de vierde Eeuw,
 Daer't al in vlammen blaecht, vol moorden en ge-
 schreeuw.

E T A D E L F E R R O. De yfere Eeuw.

EEN Vrouwe schricklijk van opzicht en
 gewapent, 't kleed sal van yferachtige
 verwe wesen, hebbende een Helm op 't
 hoofd met een Wolfs kop daer op, en een
 bloot swaerd in de rechter hand, vaerdigh
 om te vechten. Mette slincker een schild,
 alwaer in 't midden het Bedrogh sal geschild-
 dert zijn, te weten onder de gedaente van
 een oprecht Man, en het ovrige van 't lic-
 chaem sal vol Slangen, met verscheyden
 vlacken en verwen wesen, of in plaets van
 dit monster, kanmen een Syrene of Meermin-
 ne vertoonen. Ter syden van dit beeld sul-
 len veelerhande Wapenen, Vaendels, Trom-
 mels en ander Krijghsrustingen leggen.

Het Monsterdier en de Syrene, zijn alle
 beyde een beeld van bedrogh, gelijkmen
 op verscheyden plaetsen kan sien, daer wy
 van dese gesproken hebben, en om naerder
 de werkinge en aert van dese Eeuwe uyt te
 drucken, kanmen lesen 't geene Ovidius seght
 in 't eerste boeck van de *Metamorphosis* of *Hier-
 scheppinge*:

Hier was nu Recht en Trouw ten Hemel opgevlogen,
 De Liefde was verjaecht en quam in plaets de logen,
 Bedrogh en alle quaed. Men delft het ingewant
 Des Aerdrijx, en bespiet of men geen schatten vant.
 Het goud quam voor den dagh, veel snooder als het yfer,
 Daer streeft elck nae om 't seerst, 't schoon hy scheen sot
 of wyser,

De geldsucht drongh in 't hert en gierigheyt daer by,
 Daer sweeft in volle swang de sucht tot heerschappy,
 Met deegens in de vuyt, en met bebloede handen,
 Soo kamptmen om den roof, met schenden, moorden,
 branden.

Soo dat noch Man noch Gast, was seker voor't gesin,
 De Man sijn Vrouw belaeft, de Swaeger sijn Kindin.

De Soone stont cylaes! sijn Vader nae het leven
 De Aerde klam van bloed, heeft groote rouw bedreven.
 De Godsvrucht lagh vertreen, soo dat Altraea vliet,
 Ten Hemel, en 't gespuys des Werrchts hier verliet.

De vier Eeuwen, alsoo dieselve in
 Goud, Silver, Koper, en Yfer te Paris in
 een Comedie voor Henric de 11, Koning
 van Vranckrijk, zijn vertoon.

De Gulden Eeuw.

EEN seer schoon Maeghdeken, in 't goud
 gekleet, en met goude brooskens, hou-
 dende in de eene hand honighraeten, en in
 d'ander een eycken tack met eyckelen.

De Silvere Eeuw.

EEN Vrouwe in 't silver gekleet, met seer
 eierlijke behanghfels van Peerlen en an-
 dere Eedelsteenen, oock silvere sluyers, ge-
 lijk dieselve oock met groote schoonheyd
 en heerlijckheyd 't hoofd opgepronckt
 heeft, met twee brooden in de eene hand.

De Koopere Eeuw.

EEN gewapende Vrouwe met een Helm
 op 't hoofd, voerende op den kam een
 Leeuws hoofd, met een kort kleed, en sul-
 len de wapenen soo wel als 't kleed van ko-
 perverwe zijn, zy sal in de hand een Spieffe
 houden, staende in een hovaerdige en trotse
 stand of posture.

De Yfere Eeuw.

EEN gewapende Vrouwe, en gekleet in
 yfer verwe, hebbende op 't hoofd een
 Stormhoed met een Wolfs kop, met den
 mond open, houdende in de rechter hand
 een Spieffe, met een Seyffen daer boven aen,
 met d'ander een Egge, hebbende de voeten
 van een Grijpvogel, of Gier.

E T E R N I T A. Eeuwighheyt.

EEN jonge Vrouwe in 't groen gekleet, om
 te betoonen, dat zy door den tijd noch
 niet is t'ondergebracht, noch door haere
 kracht verteert. Zy sal op een Zeetel siten,
 met een Spies in de slincker hand, die zy op
 der aerde set, mette rechter sal zy een En-
 gel of Geest houden. Op 't hoofd salde een
 gulde

guldde *Basiliscus* hebben, om dat dit Dier by de Oude, voor een teycken van de Eeuwighyeyt was genomen; oock om dat dit Dier niet kost werden gedood, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, vermits het door sijn geblas alleen, de Menschen en Dieren om hals brengt, en de kruyden, planten en bloemen verdrooght. De *Basiliscus* wort van goud gemaect, om dat het goud, boven alle andere Metallen, de bederfnisse minst is onderworpen.

E T E R N I T A.

EEN Vrouwe die twee gekroonde hoofden draeght, in yder hand eene, met dit opschrift: *Aeternitas Augusti & Sc.*

E T E R N I T A. Eeuwighyeyt of geduyrighyeyt.

EEN Vrouwe die boven op een Hemelsche *Sphæra* sit, houdende in de rechter hand een Sonne met haere straelen, en in de sincker een Maene, om te betoonen, gelijk *Pierius* verhaelt, dat de Son en Maene geduerige voortteelders zijn van alle dingen: En door haere kracht soo baerense, onderhouden, en voeden, alle dese benedenste lichaemen. 't Welck seer wel van de Oude Egyptenaers, om de Eeuwighyeyt te vertoonen, is aengemerckt, vastlijck gelovende, dat dese twee lichten des Werrelts, oneyndlijcke Eeuwen souden geduyren, en datse Onderhoudsters en Voedsters souden wesen, van alle geschapene en aerdsche dingen.

Zy sit op een Hemelsche *Sphæra*, als op een saecke die geduyrigh en eeuwigh is. In de Medaglie van *Domitianus* en *Trajanus*, vindy oock de Eeuwighyeyt, die een Son in de rechter, en een Maene in de sincker hand heeft, met een langh en opgegort kleed.

E T E R N I T A.

EEN Vrouwe als een deftige Matrone, die in de rechter hand een Slange heeft in 't ronde gekrult, hebbende den steert in den mond, en een sluyer op 't hoofd, die beyde de schouders bedeckt.

Zy dect haere schouders, om dat de verloopende tijd in de Eeuwighyeyt niet wordt gesien.

De Slange in 't ronde, bediet, dat de Eeuwighyeyt sich selve onderhout, en van geen uytwendigh dingh wort gevoet. En by de Oude bediede de Slange, de Wereld en het Iaer, die sich geduyrighlijck, in haer selven, als eenige Philosophen seggen, keerde en draeyde. Dit selve is in weynige Iaeren vernieuwt ter gedachtenisse van *Gregorius XIII*, en van 't Iaer dat van hem is verbeterd: het welke een getuyghenisse sal wesen dat de Eeuwighyeyt van de naeme, soo een groot Prince waerdigh is: Alles nae de meeninge van de Pithagoristen, die daer seyden, dat het beeld van de Eeuwighyeyt de Tijd was, en voor den tijd naemen, *Plato* en *Mercurius Trismegistus*. En nae de beschrijvinge van *Claudius*, in 't lof van *Silico*, seyt hy, de bemorfte Moeder der Iaeren, sit in 't hol der onneetlijcker Eeuwe, die de tijden in haeren wijden boesem stort en wederom wegh neemt. Dit hol heeft een Slange omslingert, die door een stille kracht alles verteert. En hy groeyt staedigh aen met schubben, hebbende den steert ingetrocken. Hy flockt alles ten monde in, en brengt de beginfelen weder tot den val.

S E C U L O. Een Eeuwe, van hondert Iaeren.

EEN oud Man met een Phœnix in de hand, al brandende, staende in de negenste *Sphæra* of Hemels circkel.

Oud wort hy gemaect, om dat *Seculum* of de Eeuwe de langhste Ouderdom is van 's Menschen leven, of van hondert Iaeren, als mede d'ouderdom van den Phœnix, als mede de beweginge van een graed van de negenste *Sphæra* of circkel.

E T E R N I T A, nae de Medaglie van *Faustin*.

EEN staende Vrouwe, die als een deftige Matrone gekleet is, houdende de Werlt in haere rechter hand, hebbende op 't hoofd een Sluyer, die haer de schouders bedeckt.

Dat zy staet sonder eenigh bewijs van beweginge, doet ons begrijpen datter in de Eeuwighyeyt geen beweginge noch veranderinge in den tijd is, noch van de begrijplijcke noch onbegrijplijcke dingen. Dies *Petrarcha* seght:

*Wat wonder werck sie ick hier aen,
Als ick sie op mijn voeten staen,
Hem die daer nimmer stille blijft,
Maer alles tot veranderingh drijft?*

De Reeden waerom wy dese beeldnisse niet sittende maecten, is om dat het sitten een kenteycken is van grooter vastigheyt, en dat het sitten een geduyrige ruste plagh te bedieden, 't welck een tegenstellinge is van de beweginge, en sonder diewelcke men die niet kan verstaen. En is de ruste van de Eeuwigheid niet begrepen onder dese slagh, en moet oock niet op dese wyse uitgedruckt worden, alhoewel het selve van allen niet is waergenomen, gelijk hier onder sal worden verklaert.

Een Vrouwe is zy gemaect, om de gelijkheyt van de naeme *Matrona*, zijnde van een bestandigh Ouder.

Zy hout de Werrelt in de hand, om dat de Werreld den tijd voortbrengt met haere beweginge, 't welck bediet, dat de Eeuwigheid is buyten de Werreld.

De Sluyer die beyde schouderen bedeckt, vertoont, dat die Tijd die niet tegenwoordigh is in de Eeuwigheid, sich verbergh, hoewel die blijcklijck aldaer is.

E T E R N I T A, nae de Medaglie van *Titus*.

E En gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een Spieffe, en in de slincker een Overvloets hooren hout, hebbende onder haere voeten een klood.

Door dese beeldenisse van de Eeuwigheid, sal de rechte Eeuwigheid, die boven verklaert is, niet verstaen worden, maer alleen een seeckere lange geduyrigheyt, die door de goede Regieringe heerkomt, diewelcke voornaemlijck bestaet, in 't versorgen van dingen, die tot het leven-noodigh zijn. Want de Burgers de Overvloet der Weldadigheyt van den Prince kennende, hebben gestadigh haer gemoed daer heene gewent, om hem 't selvé te vergelden door de verbintenisse van Eendracht en getrouwigheid.

En daerom schilderden de Oude dese Geduyrigheyt af door een Overvloets hooren vol vruchten: want de Langhduyrigheyt van de Regeeringe spruyt oock door het onderhout der Wapenen en Oorlogen, tegens de Vyanden en andere Barbarische

Volcken. En dit geschiet om twee oorfaecken: d'eerste is, dat zy de strijdbare en bedreven Volcken souden staende houden, om de stoutigheyt en 't geweld van andere uytheemsche Volcken, die haer wilden overvallen, tegen te staen. De tweede is, dat zy de Vreede en Eendracht tusschen den Burgeren versekere, want soo veel te meer veeneicht sich het geheel met het deel, als het harder en heftiger van sijne tegenpartye wort bestreden. En dit selve is alijt gesien, en sietmen als noch dagelijx in veele Steden en Koningrijcken, daer de Burgers soo veel te meer onder malkander oneenigh zijn, als zy te min van de Vyanden worden beoorloght en geplaeght, en alsoo verdubbelen sich dan de Burgerlijcke twisten, door de rust, tot lach en spot van haere Vyanden. Daerom is dan de Eeuwigheidt met een spieffe en krijgshrustinge afgemaect.

E T E R N I T A. *Eeuwigheid*, van *Francisco Barbarini*, in't verhael van de Liefde.



Franciscus Barbarinus Florentijn, heeft in sijn Boeck, dat hy van de Liefde heeft geschreven, en in schriftte by den Cardinael *Maffeo*

Maffeo Barberino, wort bewaert, de Eeuwigheyt met een seer aerdige vindinge afgebeelt: en 't selve met een seer groote smaack gesien hebbende, heeft my goed gedacht dieselve alhier te vertoon, en dat nae 't oorspronghlijcke schrift, dat ick uyt des Heeren *Barberini* boeck, die God lange in den Pauslijcken stoel laet leven, hebbe uytgetrocken.

Hy maelde een Vrouwe af met een seer eerwaardige gedaente, en lange guldene hoofdhair, die over de schouderen nederdaelden, soo wel aen de rechter als sincker syde: haere beyde syden waeren uytgestreckt, als of die sich verlengende, twee halve circels maecken, buygende sich d'een van de rechter, en d'ander van de sincker syde, boven het hoofd, alwaer zy sich te saemen vereenighden. Zy sal in yder hand een goude klood om hoogh houden, wefende geheel in Hemels azuyl blaue, vol sterren, afgebeelt. Elck van dese dingen, drucken de Eeuwigheyt seer wel uyt, om dat een ronde noch begin noch eynde heeft. 't Goud is onbederslijck, en onder alle metallē het aldervolmaeckteste, en de Hemel wort door het azuyl blaue uytgedrukt, om datter niet is, dat de bederslijckheyt minder onderworpen is, als de Hemel.

ETERNITA. Eeuwigheyt.

EEN Vrouwe met drie hoofden, die in de sincker hand een circkel, en mette rechter de voorste vinger om hoogh hout.

Dewijl de Eeuwigheyt geen begrijplijcke of tastlijcke sake is, soo kanse van 't Menschlijck vernuft, dat aen de sinnen hanght, niet bekent worden, ten zy door ontkenninge, seggende dat het een plaets is sonder veranderinge, een beweginge sonder beweginge, veranderinge en tijd, sonder datter voor of nae tijd, begin of eynde is of wesen sal, gelijk sulx *Petrarcha* op 't laest van sijn Triumph de omstandigheden van de Eeuwigheyt verhaelt, *dusse geen plaats heeft, geweest is, noch is, noch hebben sal, maer zy is tegenwoordigh en nu, en dat daer in de waere Eeuwigheyt is begrepen.* Daerom sijn de drie hoofden, de drie deelen des tijds, te weten, de tegenwoordige, de toekomstige en verledene tijd, diewelcke alle in eene Eeuwigheyt zijn verbonden.

De voorste opgeheven vinger, beteyckent

de bestandige vastigheyt, die in de Eeuwigheyt is, zijnde verre van alle veranderingen afgescheyden: want door 't opstecken des vingers geeft men te kennen, een itantvastigh gemoed, dat van 't geene, hy alreede heeft voorgestelt, niet sal veranderen noch afwijcken.

De Circkel is een teycken van de Eeuwigheyt, om datse noch begin noch eynde heeft, en om datse het allervolmaeckteste is van alle dingen.

FAMA. Soeckt Geruchte.

CAPRICCIO. Fantafyen, vreemde Invalen.



EEN Jongelingh met verscheyden verwers bekleet, met een Boner op 't hoofd, van dieselve verwe als 't klee is, waer op verscheyden Veederbossen staen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en in de sincker een Spoore.

Capricciosen of Fantastike worden die geene genaemt, die door de Ideē of gemeene voorbeeldingen van andere Menschen, verscheyden eygen vindingen en wercken bedencken en aennemen: Maer door de wispeltuyrigheyt van 't een op 't ander, van dieselve slagh, soo worden, door

maniere van gelijkheyt, de Ideen, Capricien, Fantalyen of Invallen van 't ontwerp genaemt, die sich soo wel in de Musijk, Schilderkonst als in andere konsten openbaeren, verre afgescheyden van de gemeene maniere: De onbestandigheyt wort door de Ionckheyt afgebeeld, en de veranderlijckheyt, door de verscheydenheydt van de verwen.

Het Bonnet met verscheyden veeren, vertoont, dat dese verscheydenheydt van ongemeene handelingen, voornaemlijck uyt de fantasien heerkomt.

De Spoore en de Blaesbalck betoonen, dat de Fantastike vaerdigh is, om 's anderen Deughd, te vleyen en te streelen, of diesselven gebreecken met Spooren te pyckeeren en steken.

FORTUNA. Avontuyr.



EEn Vrouwe swebende op eenen boom, die mette oogen verbonden is, en die met eenen langen stock op de tacken desselven slaet, alwaer van boven eenige gereetschappen nedervallen, die tot verscheyden bedieningen behooren, als Scepters, Kroo-

nen, Edelgesteenten, Wapenen, Boecken &c. En aldus maectse *Donus af*.

Eenige noemen de Fortuyn de werckende kracht der Sterren, diewelcke de natuere der Menschen verscheydenlijck bestiert, bewegende de sinnelijcke genegentheyt: en daer door, buyghtse dieselve oock, op een seeckere maniere, doch sonder de reedelijcke genegentheyt gewelt aen te doen, en sonder datse daer door in 't wercken eenige dwangh gevoelt: Maer in dese Beeldenisse, wortse alieen genomen voor die saecke, die by geval geschiedt, en dieder kan wesen in die dingen, die sonder opmercken van den Wercker altemets plaghten te gebeuren: diewelcke, om dat dieselve dickwijls groot quaed of groot goed, aenbrengen, soo hebben de Menschen, die dit niet konden begripen, wat het voor een saecke soude mogen wesen, die iets soude kunnen te wege brengen, sonder dat de Wercker daer van weet, door haere inbeeldingen, een Vrouwe versiert, die daer soude wesen een Heerscherinne van dit werck, haer noemende de *Fortuynne*. En aldus wortse, door den Mond van de onwetende, altijt geheeten. Blind wortse, in 't gemeene, afgebeeld, om uyt te drucken, datse d'ene niet meer als d'ander gunstigh is, maer lieft en haet dieselve sonder onderscheyt, vertoonende wat teycken 't geluck haer vertoont. Waer door het gebeurt, datse eenen boeve op den hooghten trap van eere verheft, diemen behoorde aen een galge te hangen; en een ander die groote eere waerdigh is, doctse in groote ellende en armoede vervallen. Maer dit segh ick, nae 't geene de Heydenen en 't onwetende volckjen daer van verhaelen: Doch dit is de waerheyd, dat alles door de Godlijcke Voorzienigheyt wort bestiert, gelijk *D. Thomas* seyt. De Menschen die onder den boom staen, geven getuyghnisse van de oude spreucke, te weten, dat een yder Mensch Heer of Wercker is van sijn eygen Fortuynne. Hoewel 't waer is dat iemant, gelijkmen seyt, kan geluckigh wesen, nochtans soo hy niet van een goet oordeel is, om den wegh des levens, door een behoorlijck middel te rechten, soo is 't niet mogelijk dat hy kan komen tot het eynde, waer toe hy, door sijne werckinge, begeert te geraecken.

FORTUNA.

De hulplijcke Fortuynne tot Liefde.

EEN Vrouwe die op een kloot sit, hebbende vleugels aen de schouders.

EEN Vrouwe die mette rechter hand een Overvloets Hooren hout, en de sincker heeftse op 't hoofd van een Cupido, die rontom haere kleeders speelt.

FORTUNA.

De vreedige of goedertierene Fortuynne, nae de Medaglie van Antonius Pius.

EEN Vrouwe met een Hemelsche Globe op 't hoofd, en in de hand een Overvloets Hooren. De Hemelsche Globe wort daerom vertoont, om dat gelijk de Hemel in gestaedige beweginge is, dat sich oock de Fortuynne alsoo beweeght, veranderende aen een yder haere gedaente, nu desen verhoogende, dan den anderen te gronde werpende. En om dat het schijnt dat dese de uytdeelfter van de Rijkdommen en goederen deses Werelts is, daerom wort de Overvloets Hooren by gedaen, om te betoonen, dat oock dese dingen niet anders drayen en keeren als de Hemelsche Globe doet. Waer over *Ausonius Gallus* seyt:

EEN schoone Vrouwe, die mette rechter hand op een Scheepsroer leunt, en mette sincker houtse een Overvloets Hooren, mettet opschrift FORTUNA OBSEQUEN & s.c. Dese Fortuynne is te Romē vertoont geweest onder 't vierde Burgemeesterschap van *Antonius Pius*, nergens anders om, als tot sijn roem en eere, om hier door sijne voorspoedige en goedertierene Fortuynne uyt te drucken, en dat dieselve hem onderdaenigh was: Alhoewel de Heydenen geloofden, datse oock was een Goddinne die de Koninckrijcken en Wereltsche dingen haestigh veranderde.

*Fortuyn, die is gelijk een rad,
Seer wanckel, rond en slijber glad:
Zy keert en draeyt gelijk een top,
Wat onder leyt klimt boven op.*

Fortune.

De globe kan oock uyt drucken, dat de Fortuynne overwonnen is, door de Hemelsche schickinge, diewelcke veroorsaect en befiert is door den Heere van de Fortune en van de Natuyre, nae 't geene hy van eeuwigheyt heeft geschickt.

EEN Vrouwe hebbende in de rechter hand een Overvloets Hooren, en in de sincker een Lauwertack, leunende mette sincker op een Scheeps-Roer, bediedende dat zy doet triumpieren wie zy wil, 't welck zy door den Lauwertack te kennen geeft.

De goede Fortune.

De gulde Fortune, nae de Medaglie van Adrianus.

EEN Vrouwe die mette rechter arm op een rad leunt, in plaets van de Hemelsche kloot, hebbende in de sincker een Overvloets Hooren.

EEN seer schoone Vrouwe, die op een rolkoetsse leyt, hebbende een Scheeps-Roer aen haere voeten. Dit is de gulden Fortuynne, die de Keyseren in haere saelen plaghten te stellen, terwijlen zy leefden, en die 't Rijk door haere Fortuynne bestierden.

D'ongeluckige Fortune.

C O N V I T O. *Gastmael.*

EEN Vrouwe sittende op een Schip sonder Roer, 't Seyl van den Wind gescheurt zijnde.

EEN schoon lachend Jonghman, van sijn eerste melckhayren, staende recht op sijn voeten, met een seer schoone bloemekrans om 't hoofd, houdende in sijn rechter hand een ontfteecken Fackel, en in de sincker een Lance, wese in 't groen gekleet, gelijk hem

Her Schip is ons sterfijcke leven, 't welck een yder Mensch in een geruste haven soeckt te brengen: de Mast, 't Seyl en 't ander gereetschap gescheurt zijnde, bedieden, de beroovinge van de ruste: wese de quaede Fortuynne een ongeluckige uytkomst, buyten de meeninge van die geene die 't wel anders soude verkiesen.

hem *Philoftratus* afmaelt, om dat dees ouder meest tot bancketten en gastaen genegen is.

De gastaen worden gehouden totte algemeene vrolijkheydt onder den Vrienden, en daerom wort hy schoon en lachende gemaelt, met een krans van bloemen, om de openhertigheydt van 't gemoed in dese lieflijkheydt, die door 't by een komen en aenwassen van de Vriendfchappen, die door de gastaen plaghten veroorsaect te worden, te vertoonen.

De aengefteecken Fackel schilderden de Oude in handen van *Hymeneus* den God der Bruyloften, om dat hy de gemoederen en verftanden in de gastaen, wacker en lustigh hout, kostelijck opschaffende, grootmoedigheydt verwekkende, om sulx van gelijken wederom te pleghen, en van den Vrienden de plichten der danckbaerheydt te ontfangen.

HOSPITALITA. Gastvryheydt.

Een seer schoone Vrouwe, hebbende om het voorhoofd een goude circkel van kostele steenen, door een gevlochten, met blonde en gekrulde hoofdhayren, en met een schoon en aerdigh hulsel, wefende bedaeght, vrolijk van weesen en lachende, staende met open armen om een ander te ontfangen, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, als of zy 't selve wilde aytstorten, wefende vol koorenayren, druiven, verscheyden vruchten, geld en andre dingen, die tot des Menschens gebruyck noodigh zijn. Zijnde in 't wit gekleet, daer boven sal zy een roode Mantel hebben, staende als geseft is, met open armen, houdende onder den Mantel, van de rechter syde, een naeckte kindeken, 't welck zy eenige vruchten in de rechter hand schijnt toe te reycen, en van d'ander syde leyt een Pelgrim op der aerde.

Schoon wort zy geschildert, om dat de Gastvryheydt eene van de schoonste wercken is, en Gode soo aengenaem, dat oock Ioannes XIII seyt: *Wie daer ontfanght den genen, dien ick senden sal, die ontfanght my, en die my ontfanght, die ontfanght hem die my gesonden heeft.* Iac zy is van sulcke volkomentheydt, dat wy door haer tot kennisse van God geraecken, als *Augustinus* seyt.

De gulde circkel en de hoofdhayren, als geseft is, bedieden de grootmoedige en hooge gedachten, die in dese eedele deughd zijn, nergens anders om denckende, als gestadigh door de liefde te wercken.

Bedaeght wortse gemaect, om dat de jonge luyden meest tot Wellust zijn genegen, en de Oude tot gierigheydt, soo wort dan het middel Ouder, voor de Deughd gehouden, waer by de Gastvrygheydt wel past.

Met een vrolijk en lachend aengesicht, met open armen, en met een Overvloets Hooren, wortse vertoont, om dat de Waerden Gast alsoo moet ontfangen, datter niets gebreck zy; want *Ambrosius* seght: *'t is een openbaere aert van beleeftheydt, dat doch een Pelgrim niet magh ontbrecken, en hy wort gediensigh aengenomen, op dat de aankomende de deure magh open staen.*

Het witte kleed betoont dat een Waerd behoort suyer en oprecht te zijn, sonder vlacke van eygen baet, maer alles moet ter Liefde Gods geschieden.

Zy wort geschildert datse een kindeken onder haer roode Mantel heeft, als geseft is, en van d'ander syde een Pelgrim, om dat de Gastvryheydt een seer groot werck is, want men komt, door de Liefde, die geene te hulpe, die nootdrustigh en van haer selve onmachtigh zijn, om haer te voeden met behoefteghen van 't geene haer noodigh is: gelijk de Pelgrim is, diewelcke verre uyt sijn Vaderland zijnde, eens anders hulpe van noode heeft.

Hier uyt kan men af nemen, hoe aengenaem onsen Heere *Jesu Christo* de Gastvrygheydt is, wanneer hy seyt: *Wat ghy den minsten van dese gedaen hebt, dat hebby my gedaen: tot beschaemtheyt van die geene, die in haere Huysen prachtlijck die geene ontfangen, die 't niet van noode hebben, gelijk de spreucke seyt: Eenige sluyten de Vrome buyten, maer de grooten Rovers en Rijcken onthaelen zy prachtlijck.*

O R A T I O N E. Gebed.

Een oude nedrige Vrouwe, die van den hooft totte voeten toe, met eenen witten Mantel bekleet is en knielende, hebbende bloote armen, en in de rechter hand salie een Wieroock vat, en in de slinker een Hert houden, en ter syden sal een Haene staen.

Oud is zy, om reeden die alreede geseft is.

Zy

Zy deekt haer hoofd totte voeten met een Mantel, om te vertoonen dat het Gebed niet in 't openbaer, maer in 't verborgen moet geschieden, nae de spreucke, *Christi: Als ghy bid, gaet in u slaepkammer.* De witte Mantel bediet, dat het Gebed, eenvoudigh, suyver, klaer en van gewicht en deftigheyt moet wesen, niet met een gemaeckte fraeygheyt.

Het gesicht is ten Hemel gekeert, om dat dar selve een optreckinge des gemoeds is, gelijk oock het knielen eerbiedigheyt vertoont, en het Wieroockvat, het Gebed.

Dat zy een Hert in de slincker hand hout, druckt uyt, dat, indien het Hert niet bid, soo is 't geklap van de tonge vergeefs. Want het is beter stille in 't hert te bidden, sonder geluyt te slaen, als alleen met woorden, sonder aendacht des gemoeds.

De Haen wort ter syden gestelt, als zijnde een beelt van de wackerheyt, om dat *Christus* by *Mathæum* xxvi cap. seyt: *Waeckt en bid, op dat ghy in geen versoeckinge valt,* gelijk oock *Lucas* xxi en elders meer geseyt wort.

O R A T I O N E. Gebed.



Een oude Vrouwe van een nedrigh wesen in korte witte kleederen, knielende met

ontslagen armen, houdende in de rechter hand een roockend Wieroockvat, waer van de ketens, als *Pater nofters*, fullen wesen, houdende 't hoofd verheven, siende eenige glans.

In 't wit wortse gekleet, om datse behoort, gelijk *Ambrosius* seght, suyver, eenvoudigh, klaer en blijklijk te wesen.

Datse met opgeslagen armen geknielt is, vertoont de eerbiedigheyt die zy aen God den Heere behoort te hebben, en in 't besonder als zy in 't Gebed is.

Het verheven aengesicht dat een glans siet, vertoont, gelijk *D. Thomas* seyt, is een opheffinge des gemoeds, en een opweckinge van de genegentheyt, door de welke de Mensch sprekende, Gebeden tot God stort, openbaerende hem sijne verborgentheden en 't verlangen van sijn herte.

Het roockende Wieroockvat is een beeld van 't Gebed, want *David* seyt in den cxl Psalm: *Heere! mijn Gebed moet voor u gestelt zijn, als een reuckoffer voor u gesichte.*

De *Paternosters* zijn als keetens van 't Wieroockvat, om dat het *Vader onse* het volmaeckste Gebed is, dat *Christus* ons selve heeft leeren bidden, &c.

Oud wordse gemaect, om dat in dees Ouder meest wordt gebeden, vermits de reyse uyt dese Wereld, den Ouden aldernaest is.

O R A T I O N E. Gebed.

EEN Vrouwe in 't groen gekleet en geknielt, de oogen ten Hemel opslaende, uyt wiens mond een viervlamme komt, houdende de voorste vinger van de slincker hand op de borst, als of zy 't Hert wilde vertoonen, slaende mette rechter hand voor een poorte die toegeslooten is.

't Gebed wort in 't groen gemaect, door de hope die zy heeft om de genade die God belooft te verkrijgen, en die insonderheyt door onse ootmoedigheyt verweckt wort, die door 't knielen wort vertoont, 't welck van ouds af geweest is een teycken van eere en onderwerpinge. Dies de *Schrijver* seyt, dat hy niet weet, of dit door enene natuurlijke instortinge geschiedt, of om dat de vinder van dese ceremonie geweten, en daerom gestelt heeft, dat de kinderkens ter-

wijzen zy noch by de Moeder zijn, gelijk *Genes. Becanus* verhaelt, mette knyen de wangen en oogen raecten, waer uyt de traenen rollen, en dat, daer door, sich God laet versoenen, wanneer men hem vertoornt.

De oogen ten Hemel gekeert, bedieden, dat het geene men van God, door het Gebed begeert, oock ten Hemel behoort, alwaer onse Vaderland is, en niet op der aerde, alwaer wy slechts Pelgrims zijn.

Door de vlamme die uyt den monde gaet, wort verstaen, de brandende genegentheyd des Gebets, 't welck het gemoed in de Liefde Gods ontfsteekt.

De voorste vinger waer mede zy 't Hert vertoont, is een teycken dat het Gebed eerst uyt het hert, en daer nae uyt den monde moet komen. En 't kloppen aen de poorte bediet, dat de Mensch door sijne gebeden, God moet moeylijck vallen, met vaster hope om sijn voornemen te verkrijgen, met een seker vertrouwen in de woorden *Christi*: *Bid en ghy sult verkrijgen, soeckt en ghy sult vinden, klopt en u sal open gedaen worden.* *Lucæ xi.*

ORATIONE. Gebed.

EEn oud Priester, in witte Priesterlijcke kleederen, knielende voor een Altaer met een Wieroockvat in de rechter hand, om te roocken, de oogen ten Hemel gekeert, mette slinker een Hert toereykende.

De oude Priester vertoont, dat de Mensch eer hy met God spreekt door het Gebed, sijn ziele met goede wercken moet voorbereyden, wesende vreemd van alle onsuiverheyd, die hem kan besnerten: 't welck in de Ouderdom begrepen is, als wars zijnde om de Wereld te volgen, toonende sich, in 't gemeen, allervierighst om God te dienen.

Het witte kleed, vertoont dieselve suiverheyd van 't gemoed, diemen in 't aenschijn des Heeren moet draegen.

Knielende, mette oogen ten Hemel gekeert, is hy gemaect, vertoonende de kennisse sijns selfs, diewelcke needrigheyd baert, en kennisse Godes die een vast vertrouwen geeft, leerende dat men in 't bidden niet soo needrigh en verlaegen moet wesen, dat wy souden wanhoopen, noch soo vast vertrouwen, dat wy niet souden twijfelen over onse sonden.

Gebeden, Aenroepingen, &c.

Het Wieroockvat wort voor het Gebed genomen, want in plaetsē van 't Wieroockvat in 't Oude Testament, soo zijn in 't Nieuwe Testament de Gebeden der Vrouwen.

Het Hert dat hy in de ander hand hout om te offeren, bediet, gelijk *Ambrosius* seyt: *Indien 't herte niet bid, soo klapt de tonge te vergeefs.*

PREGHIERI. Gebeden, Aenroepingen.

TWEE oude beschrompelde, droeve, mancke, scheele en swaermoedighe Vrouwen, in 't blauw gekleed, gelijkse *Homerus* afmaelt: Manck wordense, misschien, gemaelt, om als men wil bidden, men de knyen buyght: ofte om datse met een twijfelachtigh of manck gemoed gaen te bidden, hebbende gantsch geene seeckerheyd, om te verkrijgen 't geene zy bidden.

Het aengesicht staet droef, overmits de Gebeden sijn werkingen die den aflagt uyt drucken, en een gebreck van dingen, die zy niet hebben: of een vreesē van die niet te verliesen, 't geene zy vrywilligh besitten: en de behoefteghy, alhoewel die een oorfake van volmaectheyd is in de stad, gelijk *Aristoteles* seght, niettemin isst een teycken van gebreck, baerende treurigheyd en magerheyd in besondere Menschen, gelijk hy voordr seyt, en daerom wortse oock aldus afgemaelt.

Scheel zijnsē, om uyt te drucken door de versheydenheyd en 't gesicht haerder oogen, het onderscheydt van 't opmercken haeres verstands, wesende gemeenlijck van tegenstrijdige meeninge, te weeten, die geene die een ander bid, en die geene van wien wat wort gebeden.

Het blauw kleed beeld af, dat de Gebeden van Hemelsche verwe moeten wesen, niet vermoot noch geveinst, noch met gemaecte reedenen opgesnuckt, maer reyn, suiver, oprecht en waerachtigh, indien de Mensch wil verkrijgen 't geene hy wenscht en begeert.

PREGHIERE a DIO. Gebeden tot God.

EEn knielende Vrouwe, met gevouwen handen, en 't hoofd ten Hemel gekeert, uyt wiens mond een viervlamme komt.

Dese

Dese beeldenisse gelijckt feer de Oratie of Aenroeping, hebbende een selve voorwerp en een gelijck eynde.

De gevouwen handen en gebogen knyen drucken de uytwendige werckingen van den Mensch uyt: Maer het hoofd ten Hemel verheven, en de vlamme daer uyt vliegende, bedieden de inwendige genegentheden van hert en sinnen.

EDIFITIO OVERO UN SITO.
Gebouw of Wooningh.

DE Oude gaven door een steen, die aen een draet was vast gemaect, een Gebouw of Wooning te kennen, of eenigh gemaect werck, om dat de Gebouwen in geender manieren konnen gerecht werden, ten zy men met naerflighyit soecke de rechtigheyt van de syden, en dat door het Waterpas. Daerom moeten in 't bouwen dit eerst waernemen, dat alle wercken mettet Waterpas of loot mogen over een komen, en dat die van gener syde eenige scheevigheyt of nederhanginge, in sich hebben. Daerom soo kan men dese beeldenisse door een Man vertoonen, die een Waterpas of loot in de eene hand heeft, om 't selve met oordeel en konst te gebruycken.

GIURISDITTIONE. Gebiet,
Heerschappye.

EN Man in purper gekleed, die in de rechter hand eenen Scepter draeght, 't welck een waerachtigh kenteycken is van de natuerlijcke heerschappye, en in d'ander hand droegh men de *Fisci Consulares*, of de Borgemeesters Roeden, die om de bijlen gebonden waeren, tot een teycken van heerschappye.

CONTRITONE. Berouw, Gebroken-
heyt des herten.

EN Vrouwe van een schoon en bevalligh opsicht, staende metten vuyft gereet, als of zy haer naeckte sincker borst wilde slaen: de sincker arm houtse recht uyt nae beneeden, doch de hand open zijnde, de oogen zijn vol traenen ten Hemel gekeert, met een droevigh en treurigh wesen.

Contritio of Gebrokenheyt des herten, is de allergrootste droefnis die een sondaer heeft, van dat hy de hooge Majesteit Gods vertoont heeft; waer over de Schrijver van dese Dichten aldus seyt:

O aengenane smert, doch uyt een bittere grond,
Die my mijn ziel beroert door 't roeren van de sond.
Die troost en heyl ontfangh door 't suchten en door 't sicc-

nen,

Die my baert veel gelux door treurigheyt en weenen.
Die smert die andren druckt, doet my ten Hemel gaen,
En doet my al dien rouw en droeffenis versmaen:
In u soo vind ick troost, veel soeter als de lusten,
't Geen andren is als roet, dat doet my lieflijck rusten,
Mits ghy in mijn gemoed u Zeetel hebt gevest,
Verlaet ick dese poel, en jaegh nae 't allerbest:
Nae een verhemelt Choor, alwaer ick sonder vreesen,
Een Wandelaer gelijck en seer verheught sal weesen,
Die nae een snoode wegh van doorens en verariet,
Sijn moede voeten rust en bloemkens weer geniet.
En *Petrarcha* seyt:
Ick beklage mijne verleden tijden.

CONTRITONE. Berouw,
Gebrokenheyt des herten.

EN schoone staende Vrouwe, met uytgespreyde hayren, in 't wit gekleet, de borst open, als of zy die met haer rechter vuyft wilde slaen, mette sincker treckte haer afchgrauwe kleedren uyt, diewelcke gescheurt zijn, vertredende met aendachtige en ootmoedige mynen een Momaensicht. 't Berou wort van een seer schoon opsicht gemaect, om te betoonen, dat een boertveerdigh en verslagen herte van God niet wort veracht, maer is een middel om de granschap Gods te versoenen, gelijck *David* in den *LI Psalm* seyt, en is dese als een tegenstellinge der sonde, of gelijck de Godgeleerde dat bepaelen, eene droefheydt die de Mensche neemt over sijne eygene sonden, met voornemen om die te belijden en te voldoen: De naem selve seyt *S. Thomas*, bediet anders niet, als een verbreeckinge en weghneming van alle recht en verschooning, die de hovaerdie soude konnen voortbrengen, in eenigh goed dat in ons soude kenbaer zijn.

De Mom onder haere voeten bediet de verachtighe van de Werreltsche dingen, die ons schoon voor d'oogen schijnen, die ons vleyen,

vleyen, bedriegen, en de waere kennisse in ons selve vertraegen.

Zy staet om sich van haere gescheurde kleederen te berooven, om dat de gebrokenheydt een deel is van de Penitentie of Boete, waer door wy de kleederen van den ouden Mensch verscheuren, ons van nieuws in *Christo* en sijne genade kleedende, die onse Ziele verciert en verferkt tegens alle snoode rampen en aenvechtingen.

MACHINA dell MONDO. 't Gebouw des Werrelts.

EEN Vrouwe, hebbende om 't hoofd de swieren van de seven Planeten, en in plaets van de hayren, vier vlammen: 't kleed sal in drie deelen geschakeert wesen, doch yder van besondere verwe. Het eerste deel sal den borst bedecken, en dat deel van 't lichaem sal blauw en vol wolcken wesen. Het tweede deel sal licht blauw of azuyr wesen, als de baeren van de Zee. Het derde deel totte voeten toe, sal groen wesen met bergen, steeden, en kasteelen. Zy sal een Slange in de eene hand houden, diewelcke in 't ronde gekrult zijnde, den steert in den mond hout, 't welck bediet, dat de Werreld van sich selven, en door sich selven gevoet wort, en datse in sich selve en door sich selve, altijd met een gemaetigheyt en gewoonlijcke beweginge, in sich wederkeert, loopende het begin nae 't einde, en het eynde keert weder nae haer selve begin. En hierom worden de seven Planeten aldus afgemaelt.

Het vier dat zy boven op 't hoofd draegt en de verwe van 't kleed, bedieden de vier hoofdstoffen, diewelcke zijn de vier mindere deelen van 't groot Gebouw deses Werrelts.

PENSIERO. Gedachte.

EEN oud Man, bleeck, mager en swaermoedigh, gekleet in 't weerschijn, hebbende steyle hoofdhayren, met twee vleugels op 't hoofd, en aen de schouders, leunende mette wange op sijn slincker hand, houdende met sijn rechter hand een bossel met heel verwart gaeren, alwaer ter syden een Adelaer is gevoeght.

Oud is hy gemaect, om dat de gedachten veel dieper en krachtiger in de Oude als in de Jonge gedrukt zijn.

Bleek, maeger en swaermoedigh is hy, om dat de gedachten, en insonderheyt die geene, die door eenigh misnoegen heerkomen, oorsaecke zijn, dat een Mensch sich quijnt, versmelt en uytteert.

Het weerschijne kleed bediet, dat de Gedachten verscheyden zijn, en rijlen, soo van d'eene als van d'ander syde, oneyndlijcken op, daerom seyt *Petrarcha*, dat in alle treden nieuwe gedachten waffen.

Hy is gevleugelt, om dat dieselve Poet seyt, dat hy mette vleugelen der gedachten in den hooghsten Hemel klimt, daer van *Tasso* aldus mede singht:

*Indien ghy met u blancke veeders,
't Gedacht en borst, als lichte kleeders,
Ciert, en genaecht des Hemels top,
Ey! voert daer 't schoon ontverpael op.
En toyt het toe, als regen droplen,
Die in de locht sich 't saemen koplen,
En sent het om de Werreld heen,
Te sien waer dagh en nacht verdwween.*

Oock seyt *Dantes* in sijne Helle, dat het gedachte een snelle beweginge van 't gemoed is, 't welck snellijck vlieght, waer het voornemen slechts henen wil, en is bequaem om alle verledene, tegenwoordige en toekomstige dingen te vatten.

De steyle hoofdhayren en de lichter hand onder de wange, zijn teyckens van de opheffinge des gemoeds, die veroorsaecht worden door de ruste des lichaems.

De bondel of het roof verwart gaeren, zijn den gedachten gelijk, want hoe meer men 't selve drayt, hoe meer 't selve verwart, en hoe 't oock grooter wort, jae 't wort wel soo verwart, datter eindlijck geen hope is om 't selve te ontwarren. En de gedachten groeyen oock aen, om sich self door sijn eygen macht te beschadigen. 't Is waerachtigh dat de gedachten somtijts een vast voornemen geven, om uyt te voeren en gelegenheyt te krijgen, om sich oock daer uyt te redden, gelijk de draed van *Thefeus* be-roont, diewelcke een leydsinan was, wefende te gelijk een baecken voor alle verstandige luyden, om te gaen uyt het doolhof, dat ons sterflijck lichaem met sich draeght; doch om de eedelheyt van de gedachten uyt te drucken, isser de Adelaer by gevoeght, een eedele vogel, en van grooter snelligheyt.

PENSIERO. *Gedachten.*

EEn Man in 't swart gekleet, hebbende 't hoofd vol Persic noten, en fullen over 't kleed veel Doornen zijn gespreyt, die mette scherpe punten nae 't vlees gekeert zijn.

De Persic noten bedieden, dat gelijk die gedeelt zijn in veele en vreemde gootjens en syde gangen, alhoewel die van harde en vaste stoffe zijn, niet te min foo is onse ziele, hoewel die onsterflijk is, gedeelt door de gedachten in verscheyden deelen: gelijk *Picrius* 't selve seer wel aenmerckt.

De Doorens vertoonen, dat de gedachten 't gemoed niet anders drucken, steecken en quetsen, als de Doorens het lichaem des Menschen plaegen, gevende haer gelegenheyt totte Melancolie of swaermoedigheyt, die door 't swarte kleed wort uytgedruckt.

OSSEQUIO. *Gedienstigheyt.*

EEn bedaeghd Man, bloots hoofds, sich uyt nedrigheyt wat buygende, en 't slincker been wat achter uytsteekende, hy sal in sijn rechter hand sijn Bonet of Hoed houden, toonende door dusdanige mijnen sijne

gedienstigheyt en groote eerbiedigheyt, hebbende aen de slincker hand eenen Leeuw en eenen Tyger te saemen vast gebonden.

Bedaeghd wort hy gemaelt, want in de bedaeghtheydt bestaet de middelmaet en 't geene betaemlijk is, en niet in de lenghd, als dewelcke sich selve bemint, en sich meer laet duncken als andere, gelijk *Aristoteles* seght.

Het ontdeckte en weynig gebogen hoofd, bediet de onderdaenigheyt, waer door hy eerbiediglijk, met een aengenaem gemoed, hem soeckt goetgunstigh te maken, door 't verkrijgen van vrienden. Waer over *Ternantius* in sijne *Audria* seyt: *Obsequium amicos parit.* dat is, *Gedienstigheyt baert Vrienden.*

Hy hout den Leeuw mette slincker hand, die met den Tyger te saemen gebonden is, om te betoonen, dat de Gedienstigheyt, door haere minlijke ommegangh, den Leeuwe, Tyger en andere hovaerdige en wreede Dieren, kan temmen. Waer van *Ovidius* in sijne *Minnekonst* aldus singht:

*De kromme tack buyght met gemack,
Maer domme kracht verbreecht den tack:
Al soetjens swemtmen door een vliet,
De stroom die acht 's Schips krachten niet,
Door Min betemt men Leeuw en Beer,
De Stier ploeght dienstigh voor sijn Heer.*

GENIUS of goede Geest of Engel, nae de beschrijvinge der Heydenen.

EEn kindeken met schoone hoofdhayren, zijnde gekroont met Platanus of Arendoorn, hebbende een Slange in de hand, gelijkmen vint in eenige gedenckpenningen.

GENIUS of quacde Geest, nae de Heydenen.

EEn groot swart Man met een schricklijk gesicht, gebaerd en met lange swarte hoofdhayren, hebbende een uyl in der hand. *Plutarchus* verhaelt dat *Marco Bruto*, die *Casar* hadde vermoort, dusdanigen Geest was verscheenen. En de uyl houden de Oude voor een droef voorttecken.

Daer zijn veele Geesten, en dat nae de roeyginge der verstanden, waer uyt zy worden genomen, daerom sullen wy eene boven dese stellen om d'andere te verciereen.

GENIUS. Geest of Engel, nae der Ouden beschrijvinge.

Vincencius Catarrus vertoont veele beeldnissen van Genius of de Geest, die hy uyt *Lilius Giraldus* heeft getrocken. Wy sullen oock eene vertoonen die in Marmor uytgehouden, eertijts te *Romen* is gevonden. Waer in een kindeken stont met een vrolijk en lachend gesicht, gekroont met maenekoppen, en in de rechter hand een bossel koorenayren, en in de slincker eenige trossen Druyven met dit opschrift: *Aenspraeck en Geest.*

A. Wat zyly voor een vrolijk kind?

G. Ick ben een Geest van elck bemint.

A. Waer toe de Druyven in d'een hant,

En d'ander weer een koorenplant?

En 't hoofd met bollen dus omkrult?

G. Dees kroon is tot den slaep gehult.

En *Ceres* als oock *Bacchus* wijn,

Doet 's menschen Geest vol levens zijn.

De goede uytkomst is oock met koorenayren in de slincke, en met een schael of beker in de rechter afgebeeld in een beeldnisse van *Trajanus*. By de oude Romeynen is hy voor de bewaeringe en bescherminge der dingen genomen, daerom wierde die den steeden, plaetsen, planten, en tot alle dingen, jae ten laesten de boecken toegewijt, die wegen hunne maeckers door gemeene toejuyginge, mogen aengenaem werden geacht, gelijk *Martialis* singht:

Een boeck dat nimmermeer vergaet,

Moet zijn vol Geest en kloeck beraet.

Men vint overal veele van dese Geesten in de Oude opschriften. Voor de Geest of Natuyre die wy gemeenlijk noemen den aert, de trek of natuurlijke genegentheyd diemen heeft tot eene konst of saecke, kanmen een gevleugelt kind maelen, om de beeldnisse van de gedachten, die altijd in de sinnen speelen, nyt te drucken, nae dat de invallen neygen, 't zy totte geleertheyt, door boecken, d'ander tot singen en speelen met Musijckboecken, Fiolen, Luyten, Lieren, Instrumenten, met Wapenen, Boere tuygh, Iaght, Vilchvanght, of wat een geestigh Schilder invalt om nyt te beelden. Overfulx maghmen hem kroonen met *Platanus*, van d'Oude gehouden voor een boom van Geestigheyt en Bevalligheyt, also die door haere breede, haer tegen de herte der Sonnen beschermde, en des Winters voor de koude beschutte.

Waerover de Academie te Athenen, by haere Oeffenplaets veele *Platani* hadde, die daer bloeyden en 36 elbogen hoogh wieffen als *Plinius* verhaelt. De Koningh *Xerxes* vermaeckte sich aen dese plante, aen wiens tacken hy goude ketens en armbanden plagh te hangen, gelijk *Aelianus* verhaelt. Men kanse oock mette bloemen kroonen, gelijk *Tibullus* dieselve in sijne Dichten doet. De Genius of Geest van 't Romeynsche Volck, als eene die altijd plagh krijgh te voeren, en triumph te bedrijven, is gemaeld op sekere gedenckpenningh van *Anton. Pius* met een Lauwer tack, of een Olijf in de rechter, en een Spieffe in de slincker hand. In een ander de Overvloets Hooren voor overvloedige Rijckdom des Werrelts, of totte overvloed, daer in gemeenlijk een yder behaegen schept. In twee andere Medaglien van *Trajanus* en *Aurel. Antoninus*, hout hy in de rechter een drinckschaele, en in de slincke koorenayren, om nyt te drucken dat dese Keyfers uytbloncken in Overvloed en Godsdienst, waer van de schaele een beeld was. In seeckerẽ Medaglie van *Nero*, alwaer die een schaele in de rechte en in de slincke een Overvloets Hoorn hadde, voor een Outaer, schijnt sonder twijfel, uyt vleyingh geslagen te zijn, want de Geest of aert van *Nero*, was niet ten goede, maer ten boose geneyght, totte Godloosheyt, niet tot Godsdienst, tot verwoesting, niet tot overvloed. Men vint noch by *Occo* verscheyden andere. *Plutarchus* noemt by de naem *Genii*, de ontseltnissen van 't gemoed, die in sich selve zijn strijdigh. De eendracht, en kivagie by de ontseltnissen en ruste des gemoeds; schoon en leelijck, by de schoonheyt en leelijckheyt des gemoeds; licht en swaer, voor de lochtigheyt en staetigheyt des gemoeds. *Nemertes* voor de lieflijke en soete waerheyt, *Asapheta* voor de dubbigheyt van 't gemoed, dat duytere en swarte wolcken voortbrenght tegen de heldrigheyt der waerheyt strijdigh. Veele meer andere kennender werden voortgebracht, die oock in marmor zijn uytgehouden, gevleugelt, naeck, eenige die vleugeltjes draegen, andere korfkens met bloemen en vruchten, eenige die slaepen, en die beknopt gekleet zijn, oock gevleugelt met palmtacken, tropheen, kroonen, sackels en andere dingen in de handen.

G E N I U S. Geest.

VOorts vintmen in verscheyden marmoren de *Genius* of *Geest* uytgebeelt, naeckt, gevleugelt, en dat hy hout tuyltjens, kranskens, korfkens met bloemen en vruchten: oock andere die daer slaepen, andere dieder kort en beknopt gekleet gaen, oock gevleugelt, met palmen, zeeghteeckenens, cerkransen, fackels en andere dingen meer, die een yder kan versieren, nae dat hy iemants Geest of Konst wil uytdrucken.

M E M O R I A. Geheughniffe, Gedachtniffe.

EEn Vrouwe van middelbaer Ouder, hebbende op 't hoofd een bagge of een kofkerken vol juweelen, in 't swart gekleet, treckende mette twee eerste vingers van de rechter hand aen 't lelleken van 't rechter oor, en mette slincke hand, houtsse een swarte hond.

Van middelbaer Ouder isse gestelt, om dat *Aristoteles* seght, dat de Menschen in 't beste van haer leven van beter en yaster memorie zijn, als in d'Ouderdom, en dat door de vergetenheyt, om dat de kindscheyt sulx noch niet heeft geleert.

Het ciersel op 't hoofd bediet, dat de Memorie een seer getrouwe opsluytster en bewaertster is van alle dingen, die onse sinnen door de fantasien of invallen werden veroot: en daerom isse genaemt een kiste van Wetenschap, en van de schatten der ziele.

Met swart isse gekleet, om dat dese verwe vastigheyt bediet, waer van voor is gesproken: Wefende dit de memorie eygen, dat se vast hout 't geene den sinnen is veroot en ingebeelt.

Zy treckt aen 't lelleken van haer oor, tot vergelijkinge van 't geene *Plinius* seyt, in 't diepste van 't oor is de plaetse van de Memorie, 't welck wy te kennen geven, als men daer aen roert, gelijk *Vergilius* mede getuyght.

De swarte Hond is om dieselve reeden als 't swarte kleed: om dat de Hond een Dier is van een groote Memorie en onthout, gelijk wy door de daeglijxse eervaringe sien, want als hy in onbekende wegen gebracht wort, en verre van huys is om weder te keeren, jaer waer hy is, soo sal hy sonder eenigh bepraet, den wegh van waer hy is gekomen,

wederom in slaen. Daerom wordt geseght, dat wanneer *Vlysses* naer 't verloop van twintigh Iaren wederom in sijn Vaderland keerde, dat een Hond, dieder in sijn verreck, van hem gelacten was, hem allereerst kende, en alle vriendschap bewees. Waer over oock *Socrates* by *Plato*, in sijn *Phaedro* swoer, by enen Hond, als dat *Phaedrus* had van buyten geleert, de geheele Oratie of Vertoogh, die *Lisias* hadde gemaect.

M E M O R I E. Geheughniffe.

EEn Vrouwe met twee aengesichten, in 't swart gekleet, die in de rechter hand een Penne, en in de slincke een Boeck hout.

De Memorie is een besondere gave van de Natuyre, en van veel overloghs en bedenckens, omhelsende daer door alle verledene dingen met den regel der Wijsheyt, soo wel in 't geene geschiet als 't geene noch kan gebeuren, en daerom isse met twee aengesichten gemaect.

Het Boeck met de Penne, betoonen, gelijkmen plagh te seggen, dat de Memorie haere volkomentheyt krijght door 't gebruyck, welck gebruyck voornaementlijk bestaet of door 't lesen of door 't schrijven.

M E M O R I A G R A T A. Danckbaere Geheughniffe van de ontfangene Weldaeden.

EEn aengenaeme Ionge Dochter, die gekroont is met een tack vol Geneverbeesien, houdende in de hand een groote Spijker, staende tusschen een Leeuw en Adlaer.

Zy wort met een Genevertack gekroont, en dat om drie reedenen, d'een, om dat zy noyt wormsteckigh, verout noch vermoltent wert, even gelijk een goede Memorie nimmer eenigh verderf van vergetenheyt gevoelt noch veroudert, en daerom wortle jongh geschildert. De tweede reeden is, om dat de Geneverboom, gelijk *Plinius* seyt, nimmermeer haere blaeders laet vallen, also behoort een Man de weldaed die hem is aengedaen, nimmermeer uyte gedachten te laeten vallen. De derde reeden is, dat dese beesien, gedistilleert met andere kruiden, de Memorie stercken, en dat Lavendeel mette affche, van dese Geneverbeesien, opgesoden, de gedachtniffe seer verderlijck is, gelijk

Gualtherus en andere Natuirkundigers verhaelen. *Casior Durantus* seyt, dat de Geneverbeesten de hersenen stercken en een goede Memorie maecten, 't welck die geene moct onthouden, die daer weldaet heeft ontfangen.



De Spijcker die zy in de hand heeft, is uyt dit spreekwoordt heer gekomen, datmen de *Weldaet met een spijcker in de balck moet vast maken*, dat is datmen de Geheughnisse van de Weldaet altijd most gedencken. Datse tusschen den Adelaer en Leeuw in staet, bediet, dat alhoewel dese Dieren van de reeden zijn berooft, zy nochtans een danckbaere Geheughnisse, tegen hunnen Weldoender, hebben beweesen. Voor soo veele de Leeuw belanght, getuyght *Gellius*, hoe *Appianus* de Griexsche Historyschrijver verhaelt, 't geene hy niet heeft gehoort, maer dat hy met sijne eygene oogen binnen *Romen*, in de groote schouwplaetse heeft gesien, terwijl de beestjacht aldaer geschiede: En datter een slave *Androclus*, of *Antroclus*, in 't perck wierde gestelt, alwaer een schricklijcke en vervaerlicke Leeuwe tegen uyt quam. Maer soo haest sagh hy desen *Antroclus* niet, of hy staerooghde verbaest op hem, en nae dat hy hem naederde, streelde hy hem met lecken aen handen, voeten, en met quispelsteerten oft een hondcken

was geweest. *Antroclus* die eerst, door vreesse van dit dier, was bestorven, begoft nu, uyt sijn half doode ziele, wederom moet te scheppen, en staerende op den streelenden Leeuwe, scheent niet anders of zy, hunne kennisse vernieuwende, malkanderen, met onderlinge liefkoserien, verwillkomen en omhelsden. 't Volk dat met groote blijdschap alle desen handel aensag, begoft met veele gejuys sich hier over te verwonderen. *Antroclus* voort den Keyser gebracht zijnde, wierde hem afgevraegt, waer door dit wreede Dier tegens hem soo sachtmoedigh was? antwoorde, dat hy in *Africa* daer mede al lange hadde kennisse gehad, want alsoo sijn Heere Oud Burgemeester te *Romen* was, dat hy door menigvuldige slagen, sich hadde verstekken in eenfaeme en woeste plaetsen, en dat hy om den brand der Sonne, die aldaer groot is, sich in seker hol hadde begeven, alwaer hy naulijx was ingeraeckt, of daer quam dese Leeuwe in, die seer gequetst was en jammerlijk huylde, daer in hy seer verschrickte. De Leeuwe was evenwel met een nedrigh weesen, als of hy hulpe verfochte, tot hem gekomen, en sijnen poot nae hem oplichtende, soo sagh hy dat die seer was bebloet, en alsoo hy meende dat hy daer aen groote pijn most lijden, so nam hy dienselven in der hand, en trocker een scherpe doornen uyt, de wonde suyverende. De Leeuw, door dese genefinge vertrooft, had hem voorts alle vriendschap bewesen, en in sijnen schoot rustende, had hy drie geheele Jaeren, in sijn hol overgebracht, levende van sijn roof, koockende, by gebreck van vier, het beste daer van in de Sonne, die aldaer seer sterck was. Nae dat hem evenwel dit wilt en beestigh leven had begoft te verdrieten, was hy, terwijl de Leeuw op der Iacht was, daer van geloopt, soo dat hy nae drie daghreyfen in handen van een hoop soldaten was gevallen, van dewelcke hy bekeant zijnde, was uyt *Africa* te *Romen* gebracht, alwaer sijn Meester alreede was wedergekeert: diewelcke hem als een verloopen slave ter dood veroordeelt hebbende, om voor de Dieren geworpen te worden, soo was dese Leeuwe oock aldaer te *Romen* gevangen gebracht: Diewelcke der verledene Weldaet gedenckende, sijnen Weldoender met geene ondanckbaerheyt wilde vergelden, maer hem liever alle vriendschap bewyfen. Waer over

Antroclus van de straffe wierde vry gekeurt, en door 't beslyt des Volck wierde hem dese danckbaere en beleefde Leeuwe vereert, die hy met eenen seer braeven halsband gebonden, door geheel *Romen* omme leyde: den welcken 't Volck ontmoetende, tot hem seyde: *Siet hier, dese Leeuwe is de Waerd van desen Man, en dese Man is de Medicijnmeester van desen Leeuwe.*

Soo veele den *Adelaer* belanght, daer van verhaelt *Crates* van *Pargameno*, datter sestiën *Mayers* seer verdorft zijnde, seyden, tot eene van haere *Medegesellen*, dat hy soude heene gaen om *Water* te halen: dese vint ter syden de *Fonteyne* eenen *Adelaer*, die by nae verstickt was van een groote *Slange*, als die des *Aedlers* hals met veele krullen hadde omflingert, en hy sijne *Seysfen* by hem hebbende, houwt den *Slangh* in stukken, en liet den *Adelaer* vry vliegen. De *Mayer* dit gedaen hebbende, keert wederomme met sijn vat vol *Waeters*, gevende aen sijne *kameraets* 't selve te drincken, en willende daer na oock selve drincken, soo komt de *Adelaer* met een barst aengevlogen, en snijft hem 't *Waeter* van den mond af, op der aerde: de *Mayer* sulx tot een teycken van groote ondancckaerheyt duydende, als hebbende den *Adelaer* verlost, sagh dat sijne *Mackers*, die daer van gedroncken hadden, nedervielen en haestigh stierven: soo dacht hy, dit *Waeter* moft vergifticht zijn: en hy bemerkte terstont, dat dit gedaen was van den *Adelaer*, om de weldaet te vergelden, die hem was bewesen.

Dese saecke is oock gedenckwaerdigh te vertellen, die *Plinius* gedenckt, dat in de *Stad Sesto*, een *Stad* in *Thracien*, een *Maeghdeken* was, die eenen *Adelaer* hadde opgebracht, welke *Adelaer* om danckbaerheyt, aen sijnen weldoender te bewijzen, soo bracht hy altijt aen 't *Maeghdeken* den roof, dien hy hadde gevangen: en als 't *Maeghdeken* was gestorven, en op het *Lijk-hout* soude werden verbrant, soo storte sich de *Adelaer* van self in de vlamme, en verbrande te gelijk met het *Maeghdeken*. Daer by maghmen afnemen dat de *Leeuw Koning* is van de aerd-sche *Dieren*, en de *Adelaer Koninginne* van alle *Vogelen* in de locht, en hoe eedelder dat een *Perfoon* is, hoe hy oock *Moediger* en *Manhaftiger* behoort te wesen, om de danckbaere gedachtenisse van de ontfangene weldaeden in waerden te houden,

ASSIDUITA. Geduerigheyt, Gestaedigheyt.



Een oude *Vrouwe*, die in beyde handen een *Sandlooper* hout, en ter syden staet een *klippe*, die met veyl of *klimops*-bladeren is omwossen.

Het *Rijck* des tijds dat gestadigh nae onse onderganch ijlt, wort aengemerckt door d'*Ouderdom* van dese *Vrouwe*, en hierom houtse den *Sandlooper*, die zy noodig heeft totte geduerigheyt, en om dat dieselve niet soude stille blyven staen, soo keert en drayt zy die gestaedigh om. Op de aenmerckinge van den *Rots* en *Klimop* wil men dit seggen, dat die geene die sich verbinden aen den dienst der grooten, en daer in al hunne gediensigheyt en plicht te wercke stellen, dat het die gaet, gelijk de *Klimop*, want dese in hunne geduyrigheyt en besigheyt altijt steygrende, soo klimmense allenskens om hoogh, en sich aen de groote leunende, gelijk de *Klimop* aen de *Rots*, soo kan 't niet zijn, of soo zy om hoogh klimmen, dat zy hier en daer geen groote aenstoot soude komen te lijden.

O B E D I E N Z A. Gehoorſaemheyt.



EEn Vrouwe van een edel en statigh opſicht in geestlijke kleding, houdende in de ſlinker hand een Crucifix, en in de rechter hand een lock, met het opschrift *SVAVE*, dat is *liefslyck of ſoet*.

De Gehoorſaemheyt is uyt haere natuyre een Deughd, want zy beſtaet daer in, dat zy haere eygene lusten, vrywilligh nae den wille van andere buyght, en dat ten opſicht van 't goede, 't welck van een lichthertige niet gedaen wort, die niet gevoelt de pricklinge van lof en eerbaerheyt.

Daerom wort zy met een edel opſicht gemaelt, wesende de eedele de meeste liefhebbers van 't eerlijcke en de meeste vrienden van de reeden.

Het Crucifix met het geestlijke kled, zijn teyckens, dat uyt Liefde van den Godsdienst, de Gehoorſaemheyt ten hooghsten prijslijck is, en hierom seggen de Aendachtige en Godvreesende, datmen door dese Deughd de goedheyd Gods lichtlijck doet nederdaelen op onse gebeden tot vervullingge van onse begeerten.

Het lock met het woord *Suave* vertoont

de lichtigheyd van de Gehoorſaemheydt, wanner die vrywilligh is. Dit was de Sinspreucke van *Leo x* terwijl hy noch een Jonge was, 't welck hy noch behiel, nae dat hy tot het Pausdom was gekomen.

O B E D I E N Z A. Gehoorſaemheyt.

EEn zeedige en nedrige Vrouwe, met het hoofd gebogen, die de oogen ten Hemel opgeslagen hebbende, een heldere strale uyt den Hemel ſiet schieten, alwaer een room aenhanght, die zy met groote vrolijkheyt omarmt. En boven dit, wanner de Egyptenaers de Gehoorſaemheyt wilden afnaelen, soo vertoonden zy een Hond die 't hoofd nae ſijnen rugge keerde: Want men vind geen Dier soo gehoorſaem als dit, dat oock ſijn spijſe ſal laeren leggen, en dat boven de aert van alle andere Dieren, alleen op 't bloot woord en 't wencken van ſijnen Heere, om hem te hooren en te gehoorſaemen. Daerom soo kanmen den Hond hier toe oock wel gebruycken.

O B E D I E N Z A. Gehoorſaemheyt.

EEn Vrouwe in 't wir gekleet, die al gaende, in den Hemel een blinckende strale ſiet, draegende dese Vrouwe een kruys op haere schouderen.

Alhier wordt gemerckt dat de Gehoorſaemheyt moet ſuyver wesen van alle beſmettingen, vol hope van onsterflijcke belooningen, die haeren wegh versfekerden, en haer lijdsaem maecken om de gewichtigheyt van den last des Wets te dragen, die voor de sinnen swaer valt, maer die haer nochtans edel maecken. Het eerste wort verstaen door 't witte kled, en 't ander door 't opmercken nae den glans des Hemels, en het derde door het kruys, dat zy op haere schouderen draeght.

O B E D I E N Z A. VERSO DIO.

Gehoorſaemheyt tegens God.

EEn Vrouwe met een langh en eerlijck kled, fiende met groote opmerckinge nae een Offerhande, die op den Aeraer brand, en mette eene hand gedoopt zijnde in de slachtoffer, soo raectſe het tijden van haer rechter oor aen,

De

De bediednisse van dese beeldnisse is uyt de H. Schrift getrocken, alwaer geseyt wort, dat *Moyse* mette vinger in den slachtoffer gedoopt hebbende, het tippen van de ooren geraeckt heeft van *Aaron* de Hoogepriester en van sijne Soonen. Welck van de H. uytleggers bediet is op de Gehoorsaemheydt en op de vaerdigheydt van 't gehoor, om de heylige dingen, die totten Godsdiens behoren, uyt te voeren.

O B E D I E N Z A. *Gehoorsaemheydt.*

EEN Vrouwe bloots beens, met een kort kleed, vertoonende haere vaerdigheydt door een Spinwiel in de hand, 't welck zy soo nae d'eene als nae d'andere syde draeyt: alsoo moet sich de Gehoorsaemheydt oock bewegen nae het wencken van die daer wettelijk gebiedt.

L U S S U R I A. *Geylheydt.*

VOOR de Geylheydt maelden de Oude een *Faunus* met een krans van *Eruca* of Raker, en een bosch druiven in de hand om eenen geylen *Faunus* te maecten, en de Raket diende tot een prikkel aen *Venus*.

En eygentlijk zijn die geene geyl die in de Min te overvloedigh zijn, veroorsaect door den Wijn, diewelcke verhit, en door andere dertele hulpmiddelen.

L U S S U R I A. *Geylheydt.*

DE Oude plachten *Venus*, op een Geytjen sittende, voor de Geylheydt af te maelen, vertoonende dat de Reeden door de sinnen en door de ongeoorlofde begeerlijckheden was t'ondergebracht.

L U S S U R I A. *Geylheydt.*

EEN Maeghdeken dat haere hoofdhayren gekrult en konstlijk geciert heeft, zijnde bykans naeck, maer dat het laecken 't welck de leeden bedeckt van verscheyden verwe zy, gevende groote schoonheydt aen 't oogh, en die op een Cocodril sittende een Veldhoen of Patrijs liefkooft, dat zy in d'eene hand heeft.

De Geylheydt is een heete en ongebonden

genegentheydt totte vleeschlijcke wellust, sonder datmen op gebruyck van wetten, natuyre, ordre of geslacht past.

Met gekrult hayr konstligh verciert, en met het bovengeseyde laecken wortse gemaelt, want de Geylheydt ritst aen, en is een wegh nae de Helle, en een Schoole van alle schelmeryen.



Als naeckt wort zy vertoont, om dat het de Geylheydt eygen is, te verstroyen en te gronde te werpen, niet alleen de goederen des gemoeds, als daer zijn de goede naeme, vrolijckheydt, vryheydt en aengenaemheydt des lichaems, maer oock de schoonheydt, sterckheydt, wackerheydt, gefondheydt, jae de deughd selve, maer zy rooft oock de goederen van fortuyne, als daer sijn geld, eedele gesteenten, huysen, vee en landen.

Zy sit op de Cocodril, om dat de Egyptenaers seyden, dat dit Dier een teycken van Geylheydt was, want het is seer vruchtbaer en baert veele jongen, gelijk *Pierius Valer.* in 't xxix boeck verhaelt. En het is van soodaenige besmetlijcke Geylheydt, datmen gelooft, dat als het sijn rechter kinnebacken aen de rechter syde vast hout, dat de tanden de

de Geylheydt verwecken en voort drijven. Men leeft oock in de Magische Schrijvers, als mede by *Dioscoridem* en *Plinium*, dat, soo men de beek van een Land-Cocodril, die van eenige *Scincus* geheeten wort, en de voeten in witten Wijn leynt en daer van drinckt, dat het den Mensch dapper totte Geylheydt sal ontfleecken.

Zy lief kooft en hout een Patrijs of Veldhoen: Want daer is geen dingh bequaemer noch dat meer past, om de ongemeetighde Wellust en ongetroomde Geylheydt te verroonen, als de Patrijs, diewelcke wel dickwijls van sulcken rasernie, in't by een komen, is aengehitst, en door foodaenige ongemannerde Geylheydt ontfteken, dat het Manneken dickwijls de eyren breeckt, die 't Wijfjen broet, wesende daer door in 't broeden verhindert en verlet om sich daer mede te paeren.

P E C U N I A. Geld.

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, van wit en raneyt te saemen, zijnde schoon op 't hoofd gehult, waer op een Nacht-uyl staet, houdende in de hand eenige stempelen, haemers of schroeven, zijnde werckgereetschappen om te munten.

De verwe van 't kleed bediet de verscheydentheydt van 't Geld, 't welck men van Goud, Silver, Koper en andere metallēn slaet, en de schroeven, stempels en haemers zijn wercktuygen, waer mede 't Geld geslagen wort.

De Nachtuyl was by den Grieken, voor Geld, uytgedruckt. Waerover om den Atheniensē danckbaerheydt te bewijsen, die dit Dier in haer Wapen voerden, soo sloegen de Grieken desen Nachtuyl op haere penningen, gelijk *Plutarchus* in 't leven van *Lisander* gedenckt.

Noch druckten zy op het Geld eenen Vleermuys, en dat door de sonderlinge loofheydt van den knecht *Gilippus* te Athenen, als *Plutarchus* verhaelt. Want alsoo *Gilippus* last hadde eenigh Geld nae *Lacedemon* te senden, verberghde hy een groot deel van 't selve onder 't dack van sijn Huys: 't welck dese knecht gesien hebbende, en aldaer een Wet was, dat geen knecht tot naedeel van sijn eygen Meester mocht getuyghnis geven, soo

komt hy voor 't Recht, en seyt dat onder het Dack van sijnen Meester, een seer groote hoop Vleermuysen verborgen waeren. Het welcke van de schrandere Rechters verstaen zijnde, gaven zy dieselve penningen weder aen de Republique, prijsfende de geestigheyt van desen Dienaer, en naemden hier nae het Geld, in alle voorvallen, met den naem van Vleermuys.

* * *

Het woort *Pecunia*, waer van het gemunt Geld naemaels den naeme heeft verkregen, heeft haeren oorsprongh van *Pecu*, dat is van de Beesten, also de Rijckdooch, by de Oude meest bestont in de menichte van Beesten: Maer als daer nae het Silver en Goud dapper in swangh gingh, heeftmen evenwel, om de lange gewoonte, den naem van *Pecunia* behouden: 't welck als noch gemunt Geld bediet.

V G U A L I T A. Gelyckheyt.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Weeghschaele hout, en in de sincker een nest met jonge Swaluwen, die de Moeder te eeten geeft.

Door de Weeghschaele wort verstaen de oprechte en waerachtige rechtvaerdigheyt, die een ygelijck geeft, dat hem toebehoort.

Door de Swaluwe in 't nest, als boven, verstonden de Egyptenaers een Man, die aen sijnē kinders, in gelijcke deelen, sijnē erfnisse uytdeelt, en te gelijck een Prince, die in sijn onderhout van kost, kleederen en eygene gemaklijckheden, niet wil boven andere uytsteken, maer die sich met sijnē Burgeren wil gelijck stellen: Even als de Swaluwe doet, die nimmermeer, tweemaal, sijnē Ionngen de spijsē toereyckt, aen wien hy dieselvé eens heeft uytgedeeft, maer onderhout die op eenderleye maniere.

Van dese gelyckheyt is de Keyser *Hadrianus* een seer groot lief hebber geweest, die in sijnē gemeene spijsē de maniere van *Homerus* wilde hebben onderhouden, als die aen niemant sijnē gewoonlijcke spijsē liet gebreck hebben. Iae hy bestelde dickwijls, dat op sijnē taefel sobere gemeene kost soude worden gestelt, en dat om alle oorfaecke wegh te nemen, aen die geene, diewelcke uyt hoer vaerdigheyt of anders met hem ter taefel gingen,

gingen, ten eynde zy hem niet fouden be-
 ftraffen, dat de leckerheyt, van monde, in
 hem foudē heerſchen. Want hy wift ſeer wel,
 dat om de gemoederen der Volckeren met-
 ten Prince te vereenigen, niet noodiger was,
 als met achtbaerheyt en Majesteit van den
 Scepter, alle Onderdaenen te verbinden, en
 yder in de Gelijckheyt, te doen leven. We-
 tende dat de kracht van ſijne natuyre haer-
 relijk, maer gemaricht zijnde, dat ſe lieflijck
 was en goedertieren. Overfulx beſchickte
Phaleas van *Carthago*, een groot liefhebber van
 de Gelijckheyt, dat in de Stad, alle de mid-
 delen en beſittingen aen yder Burger sou-
 den gelijck zijn, en dat om den haet en nijd,
 die onder haer was, wegh te nemen, gelijck
Ariſtotel. in het tweede boeck van ſijne ſtaet-
 regeeringe ſeyt, alhoewel 't ſelve op het lae-
 ſte, ſoo geheel niet wierde toegestemt: want
 de eedele en treffelijckſte Mannen wilden het
 gemeen ongeval, mer het ſlecht en veracht
 Volcken, niet gelijck dragen, waerover dick-
 wijls twiſt en kibbelinge ontſont. Maer ſoo
 daer recht wort aengemerckt, waer de rech-
 te Gelijckheyt, wefende het opperſte goed
 van een Stad of Republique, gefocht wort,
 ſoo volghet nochtans niet, dat, het geene
 't welck buyten deſe Gelijckheyt gaet, daer-
 om tot ſchade van de Stad of Gemeene be-
 ſte foudē gedyen. Waer uyt dan geoordeelt
 wierde, dat een Man, die in volmaecktheit
 van Deughde, boven andere, uytſtack, door
 ſijne verheventheyt en uytinementheyt de
 Gemeente foudē ſchadelijck zijn. En over-
 fulx hebben de Grieken, diewelcke Vinders
 van alle goede Burgerlijcke Wetten geweest
 zijn, en inſonderheyt die van *Athenen*, wel ge-
 weeten dat de geene, die de Republique
 ſchaedelijck was, ſtraffe verdiende: Maer
 iemandt om ſijne uytnemende Deughd te
 ſtraffen, dat was een groote ſonde. Derhal-
 ven hebben zy een eerlijcke ſtraffe bedacht,
 om het rechtvaerdigh of onrechtvaerdigh
 vermoeden, te onderdrukken, 't welck zy
 van eenigh uytſtekent dapper Man hadden,
 noemende dieſelve ſtraffe *Oſtraciſmus*; gelijck
 oock, wanneer iemandt ſich kende vol van
 bloed, en van een ſeer ſtercke en wackere
 natuer te zijn, ſoo ſpeende hy ſich wat van
 de ſpijſe, hebbende voor een gebruyck ſich
 een ader te doen openen, om in dit gebreck
 niet te geraecken, waer in veele, door te

groote wackerheyt van haere kracht, plach-
 ten te vervallen: treckende te gelijck uyt
Plutarchus, terwijl hy van 't *Oſtraciſmus* ſpreect,
 dat dit het Volck als een Medicijne, voor
 een ſeekere geſtelde tijd plagh te dienen,
 verplaetsfende buyten de Stad voor den tijd
 van tien Iaeren, foodanigh Burger, diewel-
 ke boven andere uytbromde, 't zy door eere,
 Rijckdoom, of grootdunckentheyt, in wel-
 ken tijd hy aldaer affienlijck en niet was te
 lijdē, ſtraffende met deſe ſtraffe alleene
 doorluchtige perſoonen: Waer by dieſelve
 Schrijver noch ſeght, dat *Hiperbolus* een ſnoo-
 de boeve, ſoeckende met deſe Wet en ge-
 lijcke boete te ſtraffen, eene van de drie
 treffelijcke Burgeren van *Athenen*, als *Feacus*, *Ni-
 cias* en *Alcebiades*, ſoo viel de ſtraffe, tegens
 haer aert, op den kop van deſen moerwilli-
 gen *Hiperbolus* en op 't ander gemeen en ſlecht
 Volcken, om met gelijcke boete geſtraft te
 worden: Maer het gebeurde, dat deſe ſtraffe
 in deſe perſoonen geſchent zijnde, dieſelve
 daer nae geheel wierde wegh genomen. De
 ſtraffe wierde *Oſtraciſmus* geheeten, nae een
 ſteentjen 't welck *Oſtracus* genaemt was, waer
 op de Burgeren den naeme teyckenden, van
 die zy wilden uyt der Stadt gebannen heb-
 ben, welcke ſteen zy daer nae wierpen, op
 een plaetſe van de Merckt, die met tralien
 was omflooten, waer van het getal al over
 de ſes duyſent moſt wesen, om de ſtemmen
 wegh te draegen. Dieſelve Schrijver ſeyt,
 in 't leven van *Alcebiades*, dat deſe ſtraffe van
Oſtraciſmus, niet ingeſtelt was, om de bedroef-
 de te ſtraffen, maer alleene om de al te groo-
 te hooghmoedigheyt van andere te maeti-
 gen: en daerom wierde zy met een ander
 naeme *moderatione* of tuchtinge genaemt, die-
 welcke geſchiede ter begeerte van de Benij-
 ders, die alſdan haere tegenſtrijdige in tien
 Iaeren, voor haere oogen, niet ſagen: Door
 wiens afweſen haere ſinerte, die door 't da-
 gelijx ſien, aenwies, in haer wat wierde ver-
 koelt, die anders booslijck haere gemoede-
 ren doorboorde. *Ariſtoteles* handelt van deſe
 ſtraffe in 't tweede boeck van ſijne *Politica*,
 noch breeder, ſeggende: *Waarom van de Ste-
 den, daer 't Volck regeerde, de Oſtraciſmus gevonden
 was: om dat deſe Steden de Gelijckheyt in waerden
 hielden. Derhalven wieder ſchijnt, door Rijckdoom, of
 al te veel Vrienden, of om andere te groote Mogenheyt,
 boven andere, uyt te ſtecken, ſal voor ſeekere geſtelde
 tijd*

tijd uytter Stadt gebannen worden. Alwaer men fiet dat hy dit selve toefstent, maer hy stelt geen tijd, verdedigende den Raed van *Periander*, die hy aen *Trasibulus* gegeven hadde, van dat hy de verhevenste ayren, soude uyt de andere wegh doen. Dese maniere van straffe, behaeghde *Augustus*, maetigende dieselve met een ander woord en naeme, gelijk *Tacitus* seyt in 't III boeck in 't verhael van *Sillanus*, uyt het gellachte van de *Funii*, die met eene van *Augustus* Nichten overspel bedreven hebbende, daer tegens niet anders dede, dan dat hy hem te verstaen gaf, dat hy aen *Sillanus* sijne Vriendschap ontfeyde: Welcke woorden, van ontfegginge van Vriendschap, *Sillanus* verstont, dat hem, in seekere maniere, de ballinghschap wierde toegewesen: en sonder vertreck, soo gingh hy van selve in ballinghschap, waer uyt hy niet wederkeerde, voor dat hy van *Tiberius* in sijn Vaderland wierde herstelt. Wy fouden veele dingen tot ons bewijs konnen voortbrengen, maer om onse reeden kort te maecken, fullen wy beslyuten, dat dese Gelijkheid van een yge-lijk wort bemint en omhelst, die oock in de Natuyre selve en in de temperatuyre of gemaetightheydt van des Menschen lichaem, wort aengemerckt, 't welck terwyl het vereenight, en niet ontstelt of oplopende is, door te grooten overvloet van vochtigheden of overtolligheyt van d'een of d'ander, soo blijft het stil en vereenight, en het lichaem behout sich gesont en volmaeckt, en dat door een bescheydene uytdeeling van 't bloed, dat soo wel aen de naeste als aen die verder afgescheydene deelen, wordt verspreyt.

EQUALITA. Gelijkheid, gelijk die te *Romen* in de Boeckzaele is geschildert.

ZY maelden een Vrouwe af, die in yder hand een toortse hiel, ontfekende d'een toortse door d'ander.

OCCASIONE. Gelegentheit.

Phidias de oude geestige Beeldhouwer, maelde de Gelegentheit af by eennaecte Vrouwe, met een Sluyer over dwers, die haer de beschaemde leeden deckte, oock met hayren die haer over 't voorhoofd gespreyt hingen, sulx dat de necke gantsch kael en ontbloot was, oock met vleugels aende

voeten, staende op een rad, hebbende in de rechter hand een Scheermes.

De hayren die te saemen over 't voorhoofd gekeert zijn, geven te verstaen, datmen de Gelegentheit moet voorkomen, passende op haere gangen, sonder datmen die most volgen om te vatten, wanneer se alreede den rugge hadde gekeert, want zy treet seer snellijck met gevleugelde voeten, gestelt zijnde op een rad, dat geduyrighlijck rolt en draeyt.

Her Scheermes houte in de hand, want zy moet vaerdigh zijn, om alle slagh van beletselen af te snijden. Waer over de Poet *Aufonius*, over dese beeldnisse van *Phidias*, by de welke hy oock het beeld van *Berou* heeft uytgesneden, om dat ons menighmael berouwt dat wy de Gelegentheit hebben laeten voorby slippen, tot verklaringe van d'een en d'ander beeldenisse, dese volgende Dichten heeft ingestelt.

A E N S P R A E C K

Op het beeld van de Gelegentheit en 't *Berou*:

A. Wat schoonder konststuck sie ick staen?

G. 't Is mee van *Phidias* gedaen,
Die *Jovis* beeld en *Pallas* goot,
Waer door hy sulcken lof genoor.
Gelegentheit ben ick genaemt,
By veelen niet te wel befaemt.

A. Seght, waerom sit ghy op een rad?

G. Om dat ick rol van stad tot stad.

A. En waerom vlercken aen u voet?

G. 't Is om te vliegen metter spoet:
Want wien *Mercur* sijn schatten biet,
Daer vliegh ick als een pijl die schiet.

A. Nochtans soo deekt u hayr 't gesicht?

G. Ick wil niet zijn bekent te licht.

A. 't Neck nochtans is kael en plat?

G. 't Is om daer niet te zijn gevat.

A. Wat hebby voor een Mede-maet,
Die neffens urve syde staet?

G. Zy sal 't u seggen: B. 'k Ben een Vrou,
Geheeten *Droev-Spae-Berou*,
Van sinerte, straf en ander leet,
Daer *Cicero* geen naem af weet.

A. Seght wat dees Maeghd doch by u doet?

G. Als ick ter vlucht heb 't Volck gegroet,
Soo blijft zy by een yder staen,
Van die ick ben voor by gegaen.
En u, terwyl en dat ghy vraeght,
Soo ben ick u oock al ontjaeght.

FEDE CATHOLICA. Catholyck of algemeen Geloof.



EEn Vrouwe in 't wit gekleed, met een Helm op 't hoofd, en in haer rechter hand houtse een ontfteecken kaerffe, in een Menschen herte, en in de slinker hand een Tafel van de Oude Wet, met een open Boeck.

Het Gelove, wefende eene van de Theologifche Deughden, draeght een Helm op 't hoofd, om te betoonen, dat om het waere Gelove te handhouden, het verftand moet bewaert zijn, voor de flagen van der Vyanden wapenen: 't welck zijn de natuerlijke reedenen van de Philofophen, en de Sophisteryen der quaeder Christenen: fich vast houdende aen den fin van de Euangelifche leeringe en Godlijke geboden. *Gregorius* segt, *het Gelove heeft geen belooninge, waer de Menschlijke reeden, handgrijplijcke proeve betoont.*

Het Boeck met de taefelen *Moyfis* zijn het Oude en Nieuwe Testament te samen, waer in het voornaemste inhoudt deffelfen, als de geboden *Christi*, en des Wets zijn begrepen, vermits hy niet gekomen is de Wet te ontbinden, maer om diefelve te vervullen.

Het hert mette ontfteecken kaerffe in de hand, bediet de verlichtingh des gemoeds, heerkomende uyt het Gelove, verdrijvende de duysterniffe der ongelovigheyt en onwetenheyt. Dies *Augustinus* seght: *Blindheyt is ongelovigheyt, en Verlichtinge is 't Gelove.* Waeromme oock by de oude H. Godsdiensten het licht ontftecken wort.

FEDE. Geloof.

't **G**elove, wort oock door een Vrouwe afgebeeld, die sittende en seer aandachtigh siende, een Kelck in de rechter hand hout, rustende met haer slinker op een Boeck, dat op eenen vasten hoecksteen staet, te weten *Christo*, hebbende de Werreid onder haere voeten.

Zy is in Hemels blaen gekleed met een carmosyne opperkleed. Onder den hoecksteen leyt een Slange verplettert, en de Dood met sijne pijlen verbroocken. Hier by leyt een Appel, waer door de Sonde is veroorsaect.

Zy is met Lauwerblaeden gekroont, tot een teycken, dat wy door 't Gelove overwinnen. Achter haer hanght een Doorne Kroon aen een spijker. 't Welck alles door sich selven klaer is, als hebbende weynigh verklaeringe van noode. In 't verschiet wort *Abraham* mede gestelt, alwaer hy sijnen Soone wilde offeren.

FEDE CHRISTIANA CATHOLICA. nae de beschrijvinge van *Fulgentius*, en andere.

DE oude Christenen hebben het Christen Geloof by een Maeghdeken van duyster opficht uytgebeekht, en met een Sluyer rontom de borst bedeckt, de schouderen bloot, met een Lauwerkroone op 't hoofd, hebbende een Scepter in de hand, en voor haere voeten fullen twee Vossen staen. Zy sal in haer gebeerden en handelingen een groote stantvastigheyt en grootmoedigheyt vertoonen.

Dese beeldenisse is van een Doctor van Paris *Holcot* genaemt, aldus afgemaelt.

Zy is van een duyster opficht gestelt, om dat de Articulen van 't geloof, waer in wy geloven gantsch geene uytblinckentheydt hebben, want gelijck *Paulus* seyt *1 Cor. 13. 12.*

foo sien wy hier door eene spiegel, in een duyfter raetsel. Waer over Christus tot Thomas seyt Ioan. x x: *Saligh zijns die niet sien en doch geloven.* Men kan oock seggen datse gedeckt gaet, want het kleed van 't Geloof, als de Godgeleerde seggen, komt slechtlijck door een duyster en gedeckt voorstel voort, te weten door een ontaflijck en onfienlijck voorstel.

Zy is totte schouderen en borst toe, bloot, om dat de Euangelische Predicacien niet met cierlijke woorden moeten opgepronkt werden, noch met raetsels en dobbelsinnige reedenen, maer moeten klaer zijn.

Zy draeght den Lauwerkrans tot een teycken van Overwinninge, tegens de vyan den desselvs, als Duyvel, Werreld en Vleesch. En daerom hadden de oude Keyseren een gebruyck, om met Lauwerkransen in haere triumph-feeften te gaen. En van de Martelaers singht de H. Kercke, *dat zy sullen met seer blinckende Lauwerkransen verrijckt worden.*

De Scepter die zy in de hand heeft, bediet niet anders als de Majesteyt en heerlijckheyd van ons Christen Geloof, wesende als een Koninginne en Heerscherinne, oock een Dochter van een eeuwich Koningh, die zy heeft by object of voorwerp, op diewelcke zy als op een Scepter leunt, om de vastigheyd en 't goed voornemen te vertoonen, 't welck wy in die dingen moeten hebben, die 't Geloof ons voorstelt om te geloven, welck Gelove, gelijk *Jacobus seyt, niet twijfelt.*

De Vossen die zy onder haere voeten hout, zijn de Keters, die zy overwint en vanght, maer soo die in haere trouwloofheyd willen volherden, soo vertreetsen en verdrucktsen dieselve.

Vossen worden zy genaemt om haere hoosheyd, want zy foecken altijt door bedrogh en listigheyd de zielen der Gelovigen te vangen, zijnde altijt voorsien met spitsinnige, dobbele en bedrieghlijcke voorstellingen. Waer over *S. Bernardus* wel te pas op t II cap. van 't Hooge Lied *Salomons* seyt, *Vanght ons de kleyne Vossen, want zy vrotten den Wijnbergh om, want men moet de Keters niet soo strax dooden, maer men moetsen overwinnen met reeden en mette waerheyd, stellende de Werreld haere bedriegeryen klaer voor oogen, gelijk S. Paulus seyt I Cor. III: Zy moeten in haere listigheyd gevangen worden, daerom hout*

dese beeldnisse de Vossen onder haere voeten, want ons Geloof slaetsen, overwintsen en vertreetsen ten laesten.

Zy vertoont een vastigheyd in haere maniere en in haer gaen, overmits het Christelijke Catholijcke Geloof sal duyren, soolangh de Werreld staet, en sal nimmermeer ophouden, van Eeuw tot Eeuwen, en dat nae de reeden die *Christus* voor sijn lijden met *Petrus* hadde, *Lucæ xxii cap. Simon ick heb voor u gebeden, dat u geloof niet ophoude.* En hierom vertoont zy haer standvastigh en sterck, want zy staert en ooght op een voorstel, en op eene ongeschapene waerheyd.

FEDE CATHOLICA. *Catholijck of algemeen Geloof.*

EN Vrouwe in 't wit gekleedt, die de Erechtter hand op de borst hout, en in de slincker een Kelck, daer zy aendachtelijck op siet.

Daer zijn drie Deughden, die ons van *Christo Jesu* in het nieuwe en laeste Testament zijn naegelaeten, en als drie ringen in een ander gevlochten: Maer het Geloof is het eerste, van de twee andere, kennende niemand noch Hope noch Liefde, sonder het Gelove, hebben. Van dese hangen d'andere nootsaeklijck in dit leven. Dese wort dan wit gekleet en schoon van opsicht, want gelijk ons de witte verwe de gelijknisse van 't licht vertoont, 't welck seer uytblinckende en volmaect is, en de swarte verwe de duyfsternisse, wesende een beroovinge van 't licht, alsoo moeten wy geloven, dat soo iemand een welgestelt en volmaect Gelove, in de Liefde, heeft, dat die het weesen en het levendige Gelove heeft, en die daer van berooft is, dat die de eeuwige Dood en Verdoemenis aldernaest is: 't Eerste seyt onse Heere *Jesus Christus*, in dese woorden, *Wie in my geloof, sal leven, alwaer hy schoon gestorven.* Het ander seyt het *Symbolum Athanasii*, *Dit is 't oegrechte Catholijcke Geloof, wie dat niet vast en oprechtelijck geloof, die kan niet saligh wesen.*

De wittigheyd van 't kleed vertoont oock, dat dese Deughd niet wort verkregen, door veele wetenschappen in 't gemoed te brengen, even gelijk de witte verwe aen 't laecken, oock geen andere verwe magh werdengegeven. Maer het verkrijght de wittigheyd, als

als men het laecken suyvert van andere verwen: Van gelijcken is oock het Gelove, wanneer het suyvert, en de ziele vol genade en liefde is: Iac foodanigh dat zy niet veele werx maect, van die dingen, die groote vrolijkheyd toebrenghen aen de sinnen, die totte hovaerdye opstoocken, maer het Geloof werckt krachtiger en heeft haere volmapcktheyt. Merckt oock op dese verwe, hoe lichtlijck dat het zy van dese heylige Deughd af te dwaelen, gelijck het licht is een seer wit en suyver kleet te bemorssen. Derhalven seydt *Aristo* tot ons voorstel aldus:

*'t Gelove wort in 't wit geciert,
En is van d'Oude soo geviert,
Om dat haer kleed van wit satijn,
Oock lichtlijck kost besoecht zijn.*

En om dese oorsaecke, zijn veele, die in eene sonde hartneckigh zijn vervallen, van de H. Kercke verworpen, wetende, dat soo iemand het eene overtreect, in allen is schuldigh.

De hand, die zy op de borst heeft, ver- toont, dat in 't hert het waere en levendige Gelove rust, waer over wy oock sullen geloont worden, naer 't geene *S. Jan* in sijne Openbaringe aen 't tweede Capit. seyt, *Wesf getrou totter dood, en ick sal u, seyt de Heere, de kroone des levens geven*, niet van het versierde, dat veel- tijts verroont wert in de doodlijcke schijn van de schoonheyd des lichaems.

Zy hout in d'ander den Kelck, een teycken van 't Geloof, alwaer alle onse hoope en het eynde van al onse begeerte, op rust: we- sende het Geloof een vast vertrouwen: buyten twijfel gegrondvest op het seeckere Wesen Gods, op sijne voorsienigheyd en mogentheyd.

FEDE CHRISTIANA.

Het Christelijcke Geloof.

EEn Vrouwe staende op eenen vasten grondsteen, in 't wit gekleet, hebbende in haer slincker hand een Kruys, en in haer rechter een Kelck.

Het Geloof is een vast vertrouwen, door het aensien Godes, van dingen, die door de voorstellen en bewijsfredenen niet blijcken, en waer op nochtans de Christlijcke hope gegrondet is,

Op een grondsteen of basis isse gestelt, om dat zy is de basis of Koninginne van alle de andere Deughden, want sonder dese is het onmogelijck Gode te behagen, als *Ambrosius* seyt, en *Paulus* oock totten Hebr. aen 't xi Capit. leert.

Datse staet en niet sit, met een Kelck in de rechter hand, is, om die dingen, die haer passien,uyt te drucken, en gelijck *S. Augustinus* en *Jacobus* seggen, soo wort door 't Gelove, sonder de wercken, niemandt saligh noch rechtvaardigh, want het Geloof sonder de wercken, is dood, en dat wort door de wercken vervult: Sulx dat wy door onse wercken, onse Gelove moeten bewijfen: Want hy gelooft waerachtigh, die door de wercken bewijft, het geene dat hy gelooft. En om dat dit het voornaemste van 't Gelove is, in *Iesum Christum* den gekruyften te geloven, en het Sacrament des Avondmaeks te gebruycken, soo isser 't Kruys en de Kelck bygevoeght.

FEDE CHRISTIANA.

't Christen Geloof.

EEn Maeghdeken met een seer wit kleet, staende op eenen vierkanten Hoecksteen, houdende mette rechter hand het Kruys om hoogh, met een open Boeck, waer in zy seer stijf siet, en mette slincker voorste vinger, raectt zy 't tipken van 't oor. Ter syden stellende de ver- klaeringe van andere dingen, die alreede verhandelt zijn.

Mette vinger aen 't oor en met het open Boeck wortse ver- toont, om datter twee middelen zijn, waer door men 't heyligh Gelove aenneemt: 't eene is het gehoor, en dat is het voornaemste, gelijck *Paulus* Romein. x seyt: *'t Gelove komt uyt het gehoor, en 't gehoor komt uytten woorde Godes.* 't Ander middel is, het lesen van de heylige Boecken, en dit is van minder kracht: Want het Woord Gods is levendigh en krach- tigh, en scherper dan eenigh tweesnijdend swaerd, raeckende totte deylinge der ziele of des geests, oock totter mergh en ingewanden, en 't is een onderscheydster der kennissen en opmerckingen des her- ten; 't selve seydt dieselve Apostel me- de totten Hebreen aen 't vierde Capittel.

Boven dat, bediet het oock, dat op het Geloove, de hoeksteen, als op een fundament alle andere Deughden rusten: oock kan men bewysen dat dese grondsteen, *Christus* is, in den welken wy moeten geloven (gelijk hy in der waerheydt is) waerachtigh God en waerachtigh Mensch, Verlosser des Werrelts, en het begin van alle onse gelucksaligheydt.

C R E D I T O. Geloof, goed Vertrouwen.



En bedaeghd Man, met een langh kleed adelijck geciert, met een gouden keeten aen den hals, sittende met een Koopmans Grootboek in de hand, op welckers omflag of rugge geschreven is, *solutus omni fenore*, dat is, *Vry van alle woeker of rente*. En voor sijne voeten staet een Griffioen op een berghsken.

Om dat wy elders den *Debet*, dat is de Schulde, sullen stellen, soo is 't billijck, dat wy hier den *Ontfangh of Credit* vertoonen.

Bedaeght is hy gemacht, want in de Manbaerheydt wort het Geloof of het *Credit* verkregen, en 't lange kleed brenghet oock *Credit* aen: en daerom gingen oock de Romeinsche Raedsheeren met tabbaerden: foodae-

nigen kleed droegh *Craffus* en *Lucullus*, Raetsheeren van groot *Credit* en aensien, diewelcke daer en boven heel rijck en machtigh waeren.

Hy draeght een goude keeten, doch daer van is de reeden klaer, want de schijn alleen van 't goud brenghet *Credit* aen, waer op het *Credit* eygentlijck siet.

Hy sit, want wie dat goed *Credit* of Geloof heeft, kan met een gerust gemoed sitten.

Het Grootboek verstaen wy dat alleen moet wesen, gelijk het *Horatius* uydruckt, *Vry van alle woeker of belastinge*. Sulx dat in dat boeck niet staet van uytkeren, maer al van ontfangen: Want dat is een recht *Crediteur*, die niet heeft te betaelen, maer die alleen ontfanght: Het *Credit* bestaet niet in handelen en veele van ander luyden geld uyt te tellen, gelijk eenige Kooplyuden doen, om niet van alle te seggen, die dan oock lichtelijck bankerot spelen, maer bestaet geheel en al in 't besitten van sijne eygene middelen, sonder dat hy van iemant iets onder hem heeft.

De Griffioen was in groot *Credit* of Geloof by de Oude, en derhalven gebruyecten zy die tot een beeld van de bewaeringe: Dat dit waer zy, siet men aen veele heylige en werltlijcke dingen van de Oude, als aen Outaeren, Graeven, Emmers, aen gemeene Tempels en besondere gebouwsfels, als een lichaem dat t'saemen gestelt is van wackere en eedele Dieren, als daer zijn de Adelaer en de Leeuw: sulx dat de Griffioen op desen bergh gestelt, de bewaeringe bediet, die iemant behoort te hebben, over de menighe van sijne middelen, indien hy hem in *Credit* begeert te houden: En sullen doen even als men van de Griffioenen verhaelt, diewelcke in 't besonder sekere bergen in Scytien bewaerden, alwaer kostlijcke steenen en Goudmijnen waeren, en derhalven lieten zy oock niet toe, datter iemant by quam, gelijk *B. Anglicus*, *Plinius*, en *Philostratus* verhaelt van de Indiaensche Griffioenen, &c. alsoo moeten oock die geene die *Credit* hebben, niet toelaeten, dat foodanige personen totten bergh van haere Rijckdomen naederen, diewelcke slechts daer over uyt zijn, om alles te vernielen, als daer zijn *Roffiaenen*, vleyers en spotvogels, die haer metter tijdt met eenige borghtocht beswaeren, ofte in eenige

eenige leeninge, die haer nimmermeer wort weder gegeven: noch aen pluymſtrijckers, die 't goed in gaſtmaelen en bancketten verdoen: noch aen Speelers, Hoeren, en ander onnut geſpuys, die oock een gat daer in ſouden maecken, al waer de goude bergh noch ſoo groot: ſulx dat zy, deſe vliedende, altijd in goed *Credit* ſullen blijven, en in haere goede achtbaerheyt leven: anderſins ſooſe ſoodanige forghloofe en ſchandige perſoonen van haer niet verjaegen, ſoo ſullense haer goed en *Credit* verlieſen, en al quynende druypen in ſmaet en ſchande.

FELICITA ETERNA. *Geluckſaligheyt die eeuwigh is.*

EEn naect Maeghdeken met goude locken en met Lauwer gekroont, zijnde ſchoon en blinkende, ſittende op eenen geſterreden Hemel, houdende een Palmſtack in den ſlinker, en in den rechter hand een vlamme Vier, ſlaende haere oogen, met een vrolijk gelaet, ten Hemel.

Zy wort jongh geſchildert, om dat de eeuwige geluckſaligheyt niet anders in ſich heeft, als een geduyrige vrolijkheyt, oprechte geſontheyt, onverderſijcke goederen, en alle beſondere aengenaemheden, die de Ieughd volgen, waer van al het ander Ouder gebrecklijck is.

Naect iſſe gemaect, om dat zy niet van noode heeft, ſich mette brooſe aerdiſche goederen te decken, noch ſich te vercierien en op te proncken, noch by 't leven te onderhouden, maer al haere en andere goederen, komen, ſonder eenigh middel, van haer ſelven voort.

De gulde hoofdſhayren, zijn de ſoete gedachten van de eeuwige vrede en van de geruſte eendracht. In deſe beteyckeniſſe is oock het goud voor de gulden Eeuwe genomen. Want de eerſte Eeuwe was noch van den Menſchen niet bedorven, maer zy leefden, ſonder eenighſins de Wetten te beſoedelen.

Op een geſterde Hemel wortſe geſtelt, om te vertoonen, dat de waere geluckſaligheyt, die ſich alleene in den Hemel verblijft, den raffien loop der ſterren, noch de onderlinge bewegingen der tijden, niet is onderworpen.

De Lauwerkroone mette Palmſtack be-
toont, datmen tot de Hemelſche geluckſa-
ligheyt niet kan komen, ten zy door veele
verdruckingen, zijnde waerachtigh 't geene
*S. Paulus ſeyt, Niemand wort gekroont, ten zy hy
wellick heeft geſtreden.*

De brandende vlamme vertoon de Lief-
de Godes: en het om hoogh ſien, bediet de
aenſchouwinge deſſelven, want in deſe bey-
de deelen beſtaet de ſaligheyt en de vol-
maecte geluckſaligheyt.

FELICITA BREVE. *Korte Geluckſaligheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit en geel gekleet, hou-
dende op 't hoofd een gulden kroone,
geciert met veele eedelſteenen, hebbende in
de rechter hand een Scepter, die zy om
hoogh houdt, alwaer een Koewoerde met
haere blaederen omſlingert is, die by haere
voeten komt opſchieten, mette ſlinker
hand houdſe een becken met geld en eedel-
ſteenen.

Het witte en geele kleet is een kenteyc-
ken van genoeg, de Kroone en Scepter,
zijn van Heerſchappye, en het Becken, van
grootte Rijckdoom, in welke dingen de
korte en ydele geluckſaligheyt beſtaet, 't ſel-
ve by eene Koewoerde vergelijkende, die
in korter tijd hoogh opklimt, maer weder-
om in korte tijd alle haere kracht verliest
en ter aerde neder valt, 't welck van *Alciatus*
op deſe maniere is uytgedrukt:

De Koewoerd alſoo ras opſchiet,

Dat zy den Pijn den Loef aſſiet:

En vlecht ſich om haer tacken heen,

En acht ſich trotſer als gemeen:

De Pijnboom lacht om ſulck een daet,

En ſeght, dijn grooſheyd haest vergaet,

Want als de ſneeu en vorſt dy knelt,

Dan is dijn hooghmoed haest gevelt.

FELICITAS PUBLICA. *Algemeene
Geluckſaligheyt.*

EEn Vrouwe die met bloemen omkrant
is, ſittende in een Koninghlijcke Zeetel,
houdende in de rechter hand de gevelerckte
Slangſtaf van *Mercurius*, en in de ſlinker de
Overvloets Hooren vol vruchten en bloe-
men.

De Geluckſaligheyt is een ruſte des gemoeds, in een welſtant, dat van yder be- kent, begeert en wenschlijk is, en daerom ſitſe mette Slangeſtaf of 't *Caduceum*, tot een teycken van Vrede en van Wijsheyt.



Het Overvloets hooren bediet de vrucht, die door den arbeyt en moeyte verkregen is, ſonder welcke het onmogelijk is, om totte geluckſaligheyt te komen, die door middel van dieſelwe gekendt en begeert wort.

De bloemen zijn teyckens van vrolijkheyt, mette welcke de geluckighſte ſtaet al- tijt is vergeſelſchapt. De Slangeſtaf bediet oock de Deughd, en de Overvloets Hoorn de Rijckdom. Daerom zijn die geene onder ons, wel geluckigh, die God met ſoo veele Aerdſche goederen geſegent heeft, datſe haer kunnen verſorgen tot nootdrufte des lichaems, en ſoo veel te deughdlijcker, alſſe haer met de goederen der ziele kunnen vermaecken.

OPINIONE. 't Gemeen Gevoelen of de Waen, nae de beſchrijvinge van *Hippocrates*.

EN Vrouwe die eerlijk geciert is, doch niet ſeer ſchoon van aengeſicht, oock

niet ſeer lelijk, maer datſe ſich ſtout en vaerdigh vertoone, om ſich te neygen by 't geene haer wort voorgelſt, en daerom behoortſe vleugels aen handen en ſchoude- ren te hebben.

't Gemeene Gevoelen of Waen is miſ- ſchien, al 't geene dat plaets heeft in de ſin- nen en in de inbeeldinge van den Menſch: of ten minſten in dat alleene, dat niet waer- ſchijnlijk is te bewiſſen, en om darter ver- ſcheyden verſtanden en genegentheden zijn, ſoo zijnder oock oneyndlijke meeningen. Waer uyt dit gemeen ſpreekwoord komt, *ſoo veel hoofden, ſoo veel ſinnen*.

En op datmen oock te beter ſoude onderſcheyden de ontallijcke voorwerpfels van des Menſchen ſinnen, gelijcker oock ont- tallijcke hertzochten en hoedaenigheden van den Menſch zijn. Daerom heeft de in- ſtelder van deſe beeldeniffe gewilt, datſe noch ſchoon noch lelijk ſoude zijn, want daer is geen meeninge ſoo gants buyten de reeden, of zy kan door eenige ſchijn van waerheyt of bequaeme reedenen ſtaende gehouden worden, noch daer is geen reeden ſoo vaſt, of zy kan van eenige opmerc- kende verſtanden, in duyſenderley manie- ren, lichtlijk gelafert en beſprongen worden.

De vleugels aen handen en ſchouderſ, betoonen de vaerdigheyt, waer mede de opinie of het gemeen Gevoelen, wort aen- gevat en wederom verworpen, jae by nae op een tijt en oogenblick. Rennende in der yl door de gantſche Werreld, dragende ten meefstendeel het kleeſ der onwetentheyt, waer zy oock gaet.

COMMERTIO DELLA VITA HU- MANA. *Gemeenſchap van 's Menſchen leven.*

EN Man die met ſijn voorſte vinger van de rechter hand op een Hand of Mo- ſtaertmeulen wijſt, die ter ſyden hem ſtaet, houdende een Oyevaer onder den ſlincker arm, en voor ſijne voeten ſal hy een Hert hebben.

Op deſe maniere wort hy gemaelt, om dat de Handmeule een beeld is van de werc- kingen en Gemeenſchap van des Menſchen leven: En alſoo de Meulens altijd twee ſteenen hebben, waer van d'ene den an- deren

deren van noode heeft, en d'eene alleene niet kan maelen: alsoo kan oock de Mensch niet alles alleene doen. En daerom noemen wy onse vriendschappen, nootwendigheden, om dat een yder noodfaeckelijck eenigen Vriend moet hebben, waer mede hy sijn voorstel en meeninge kan overwegen, en met onderlinge Weldaed d'een den anderen te recht helpen en te hulpe komen.



Even gelijk de Oyevaers doen, diewelcke om datse langh van hals zijn, soo wort haer dieselve door 't langh vliegen moede, alsoo datse d'een achter d'ander met haere halfen, op malkanders rugge leunen, en d'eerste voorgevlogen hebbende, komt dan weder op de achterste rusten, gelijk *Plinius* seyt, ter tijd de vermoeytheit over is. *Isidorus* verhaelt even 't selve van de Hertten, want als zy eenigh Waeter over swemmen, soo worden zy in korter tijd moede, door de swaertte der Hoornen, sulx datse 't hoofd niet langer kunnen boven houden, en dan swemt het voorste Hert weder achter aen, en rust dan met sijn hoofd op des achtersten schoft, en aldus verposen zy malkanderen, tot zy alle zijn over geswommen, Alsoo zijn oock

de Menschen verbonden d'een des anderen hulpe te soecken, nae 't spreekwoord, dat van de Griecken is genomen, *d'eene hand wascht den anderen, d'eene Mensch behout den anderen, jae d'eene Stad den anderen*. En dit geschiet, door geen ander middel, dan door de gemeenschap en handelinghe, te weeten, gelijk *Aristoteles* onder de vijf redenen, dese de vierde plaetse geeft, *van 't geene uyt en in de Stadt gebracht wert*. Onder welcke twee handelingen oock de gemeenschap bestaet: Want wy krijgen in onse Stadt 't geene ons ontbreekt, en 't geene wy in overvloed hebben, deelen wy weder uyt. Daerom heeft God de Oppermeester van dese Wereld wijselijck beschickt, dat hy in eene plaetse niet alle dingen heeft gegeven, maer hy heeft gewilt dat dese gemeenschap met eene gelijkmatigheyt oft proportie soude over een komen, te meer, alsoo d'eene des anderen arbeyt van noode heeft: hebbende 't eene Volck, hier door, gelegentheyt om met het ander te handelen en malkanderen te vergesellschaften. En hier uyt is voorts gekomen de verwisselinghe van het koopen en verkoopen, en de gemeenschap van het Menschlijcke leven.

VULGO. 't Gemeen Volck of Heerommes.

DEWIL in onse afbeeldingen de Adel is afgemaelt, soo moeten wy oock het gemeen Volcken afschilderen. 't Welck men magh doen, 't zy door een Man of Vrouwe, nae dat het iemant belieft, alleen dat de kleederen kort zijn, geel van verwe, de hoofdhayren recht over eynde en heel verward. Hebbende Esels ooren, en boven op 't hoofd sal hy den Vogel *Assiolo* hebben, bockende en siende nae der aerde, houdende met beyde handen een Beessem, om de vuylnis te keeren, en een Spaede ter syden.

't Gemeene Volcken wort geseyt, die slaghe van Menschen in een Stadt, diewelcke onbequaem zijn totten Raed, Regieringe, Leeringe, Vrye konsten, en Burgerlijcke bedieningen, om met Burgeren en Edelen te verkeerren.

Een kort kleet wort haer gegeven, om dat het gemeene Volck by den Romeynen niet geoorloft was een langh kleet te dragen, en om de slechtigheyt noch meer uyt te drucken, isse in 't geel gekleet, 't welck men

niet als andere verwen magh passen tot eene sleekere Deughd, als hebbende geen oprechtte noch vaste grond by sich.

De verwarde en steyle hoofdhayren, zijn de verachte en slechte gedachten die 't gemeene Volxken altijd, hier op der Aerden, houden gevestight, sonder datse nae hooger dingen trachten, daer van Cicero seght, *hy is niet te achten onder den Grooten, die daer hanght aen 't gemeen Volxken.*

De Esels-ooren bedieden de onwetentheyd, gelijk de Egyptische Priesters seggen, alsoo dit Dier berooft soude zijn van de kennisse en reeden: soodaenigh is oock het gemeene Volck, 't welck van natuyren is onverstandigh, ongeleert, niet kennende het goed van 't quaede, oock veranderlijck, alle uyren van haer voornemen afwijckende. En soo men gemeenlijck seght, een Beest met veele hoofden. Dies oock *Demosthenes* seght, *'t verstand van 't gemeene Volck is soo licht en ongestadigh, dat het niet weet, wat het met ernst, wil of niet wil.*

Het vogeltjen *Assiolo* draeght zy op 't hoofd, om dat de Egyptenaers willende de Boersheyd en 't gemeen Volck afmaelen, stelden daer voor desen Vogel, diewelcke (gelijck *Pierius* verhaelt) geheel anders is alsse sichijnt, wesende swaer van lichaem, maer sonder stemme, hebbende geene vastigheyd van 't geene zy is, of hoedanigh zy is.

Metten hoofde geboogen, en nae der aerden siende is zy gestelt, om dat het gemeene Volxken, maer nae slechte en verachte dingen siet.

Zy hout den Beestem, veegende met beyde handen, en ter syden leyt een Spaede: om dat het gemeen Volck, dat geslacht van Menschen is, die maer als Boeren en Slootgravers leven, wesende onervaeren in Godlijcke, zeedige en natuerlijcke saecken.

Het gemeene Volck raest en kijft om de Religie, en het weet niet eens wat ketterie is, seyt *G. Pachym.* in sijn vijfde boeck.

DEMOCRATIA. Gemeene Volx of
Burger Regieringe.

EN bedaeghde Vrouwe met een middelmatigh kleed, diewelcke 't hoofd met een Wijnranck, en een Olmtack daer door gellingert, onkranst is, staende over eynde,

houdende in de rechter hand een Granaet-appel, en mette sincker een hoop Slangen, en op der Aerde staet een hoop koorens in sacken, en een deel leyt los op der Aerde.

Democratia is een Regeeringe van een gemeene Staet, die gerecht en geleyt wort, door eene menighe Volx, op de maniere van eenen Raed, waer toe een ygelijck van 't gemeen Volck bequaem is, den Eedeldom uytfluytende: alwaer zy alle haere Ordonnantien en Raedslaegen besluuyten, en dat nae haere wijse en waerdigheyd.

Van bedaeght Ouder wort zy gemaect, om dat in dees Ouder alles met meerder oordeel geschiet, als wel in ander.

Zy wort met Wijnrancken en Olm te saemen gevlochten, gekranst, om dat, gelijk sich dese planten onder malkanderen vereenigen, alsoo vereenicht sich de hoedanigheyd en het wesen van dit Volck.

Het middelbaere kleed bediet, den stand van 't gemeen Volck, 't welck, door haere behoefteghy, nae haere macht, haere eergierige begeerte niet kan betoomen, om andere die van hooger Staet zijn, gelijk te wesen. Daerom stellen wy haer datse staet, en niet fit.

Zy hout in de rechter hand een Granaet-appel: 't welck *Pierius* seght, een beeld te wesen van een Volck, dat op eene plaetse versanelt is, wiens vereeninge geregeert wordt, nae de maniere van haere slechte staet.

Het bewijs van een hoop Slangen, bediet de vereenige en de Regeeringe van 't slechte Volck, diewelcke niet lettende op de waerachtige Eere, kruypt gelijk de Slang langhs der aerde, niet konnende tot saecken van gewichte sich verheffen: Alsoo wort oock vertoon, dat het slechte Volck, van natuyre, totte snoodste dingen gedreven zijnde, de honde-wegh altijd uyt wil, gelijk *Petrarcha* verhaelt; en *Virgilius* singht mede, *het olijck Volckjen raest in haere gemoederen.*

Het kooren wort gestelt, op de maniere, als geseyt is, om de gemeene voorsorge te betoonen, die het vereenicht Volck, totte gemeene nuttigheyd van allen plagh te doen, en om te vertoonen dat het gemeene Volck meer bemint den overvloet van voorraet, als dat het begeerigh soude zijn tot eere.

RUMORE. Getier, Gerucht.

En gewapent Man, die mette rechter hand pijlen uytwerpt. Aldus beelden de Egyptenaers dien selven af, gelijk Orus Apollo verhaelt.

ANIMO PIACEVOLE. 't Gemoed dat minlijk is.



En Dolphijn daer een kindeken op rijd. 't Is waer dat *Pierius*, door het aensien van *Pausanias*, den Dolphijn voor 't gemoed dat minlijk is, stelt. Overmits in de Stad *Porfelen* in Ionien, een Dolphijn was, geheeten *Simon*: en dat nae de naeme van een Ionghsken, 't welck het placht te voeren en te brengen van d'een oever aen d'ander, want hy was door dese Ionge genomen uyt de handen van de Visschers, hem genesende van een Wonde, die de Visschers hem gegeven hadden: evenwel soo passen wy dieselve tot een minnelijk gemoed, overmits de Dolphijn den Menschen seer aengenaem, minlijk en goedigh is, niet ten opsicht van eenige weldaeden die hy heeft of sal ontfangen,

maer uyt sijn eygene natuyre. Dies oock *Plutarchus* sich verwondert over de beleeftheyt van dit Dier, Dewijlse niet door opvoedinge als de Honden en Puerden, noch door andere noodfackelijckheit als de Oliphanten, Panters en Lecurwen, van de menschen sijn vry genaecht, maer sijn door een ingebooren genegenheit bemidders van het Menschelijke geslachte. Alsoo datse van self dese goeddadigheyt doen sonder datse cenige weldaet hebben genooten, dat dit waer is, getuygen verscheyden Schrijvers, als mede *Pausanias* en andere, dat zy niet sijn gelockt, 't zy door 't werpen van kruymkes brood, gelijk men by boerterie den Visschen wel doet; noch door eenigh ander voetsel, want den Dolphijn heeft de gantsche Zee tot sijn voldoen om sijn kost te soecken, en hy heeft Menschen gedragen, niet door danckbaerheit, maer uyt een huyslijcke goedaerdigheyt: gelijk hy veele personen, sonder onderscheyd, gedaen heeft, wesende van natuyren meewaerigh en goedaerdigh. *Solinus* verhaelt dat aen de Africaensche oever, ontrent *Hippo* een Dolphijn sich metter hand liet grijpen, en dickwijls op sijn rugge liet sitten, wien het begeerde: onder andere, de Oud Burgemeester *Flavianus* uyt *Africa* raecte hem self aen, en snerde hem met welriekende salven, maer door veranderinge van den reuck wierde hy seer duyseligh, soo dat hy boven waeter bleef, als half dood zijnde, en onthielt sich eenige Maenden van dien gewoonlijcken ommevang. En daer uyt wierde besooten, dat hy sich niet door gebreck van spijs, maer alleen door de vriendelijke ommevangh van die van *Hippo* liet handelen. Noch verhaelen *Solinus* en *Plinius* wijder, dat ten tijde van den Keyser *Augustus* in 't Rijk van *Campanien* een Ionghsken enen Dolphijn aelde met stuxkens brood, en wierde soo vrypostigh met hem, dat hy dien selven sonder schroom uyt sijn hand liet eeten, en sittende op sijn rugge, bracht hem de Dolphijn naer 't Lac van *Lucrinus*, en niet alleene dat, maer bracht hem oock van *Baia* naer *Pozzuolo*, en 't selve dede hy soo veel laeren, dat het een wonder gerekent wierde: maer de Iongelingh stervende, stierf oock de Dolphijn, uyt grooter rouw (om dat hy den Iongen in soo lange niet hadde gesien) voor yders oog. 't Selve wort bevestigh door de brieven van *Fabianus* en *Mecenas*. *Egesilerus* schrijft,

schrijft, dat een Jonge geheeten *Hermit*, oock door de Zee met een Dolphijn vaerende, door een onverfien onweer, verdroncken zijnde, hem de Dolphijn evenwel te Lande brachte, en oordelende dat hy de oorfaecke van des Jonghlinghs dood was, soo wilde hy daer nae niet weder in Zee, maer wilde tot een straffe oock sterven, en gaf op strand fijnen geest, dan soo haest de Dolphijn het Land raect, soo sterft hy. Voorwaer een teycken van een vriendlijk, beleeft, en mee-waerigh gemoed.

GRATIA DIVINA. Godlijke Genade.

Een schoone en lachende Vrouwe, met het aengesicht ten hemel gekeert, alwaer de H. Geest in de gedaente van een Duyve vertoont wert. In de rechter hand sal zy een Olijf tack met een Boeck hebben, en in de slinker een Kelck.

Zy fiet ten Hemel, want de Genade komt nergens van daen, als van God, diewelcke, door openbaeringe, wort geseyt in den Hemel te wesen, en om dieselve Genade van hem te verkrijgen, soo moeten wy ons tot hem keeren, en van hem versoeken vergifnis van alle onse swaere sonden: en daerom seyt hy, *Keert u tot my, en ick sal wederom tot u keeren.*

De Heylige Geest wort gestelt, om dat hem met recht van de H. Godgeleerde toegeschreven wort, de instortinge der Godlijcker Genade in onse herten, en daerom wordt geseyt, dat de Genade een eygen Werck Godes is, diewelcke verspreyt wort in alle Schepfelen, door de vrywillige mildadigheyt Godes, en dat sonder eenige verdiensten derselven.

De Olijf tack bediet de Vreede, diewelcke de Sondaer door kracht van dieselve Genade, in de ziele gevoelt, als met God verfoent zijnde.

De Kelck beteyckent mede de Genade nae 't seggen van den Propheet, *die van mijn Kelck droncken is, hoe heerlijk is dieselve?* men kan oock de woorden *drinckt en wort droncken*, daer by stellen. Want wie in de Genade Gods is, dieselve is alijt in de soetigheyt van sijne Liefde droncken. Overmits dese Dronckenschap soo krachtigh en sterck is, datse

doet verjaegen en vergeten den dorst van de Werreltsche dingen, en sonder eenige ontsteltenisse, soo geeftse een geheele en volmaecte versaedinge.

GRATIA DI DIO. De Gunste Godes.



Een seer schoon en bevalligh Jongh Meyfken, naect, met een seer schoon ciersel op 't hoofd. De hoofdhayren sullen blond en gekrult zijn rontom met een groote glants. Met beyde handen salse houden den Hooren van Rijckdom, die haer de beschaemde leeden bedeckt, en daer uyt salse storten verscheyden dingen, soo wel Geestlijcke als andere, tot het gebruyck des levens, en van den Hemel sal een straele komen tot op de aerde toe.

INCLINATIONE. Genegenthey, Neysinge.

Een Jonge Vrouwe hebbende aen de rechter syde witte en aen de slinker syde swarte kleederen, en op 't hoofd twee vaste sterren, te weten die van *Jupiter* aen de rechter syde helder en klaer, en die van *Saturnus* aen

aen de sliicker syde, een weynigh kleynder als die van *Jupiter*, wesende duyfter bruyn, houdende in de rechter hand een bos met Roosen, en in de sliicker een hoop Doornen, zijnde haere beyde voeten gevleugelt.

Longh wort zy geschildert, om dat de genegenthey een macht is, die het gemoed beweegt en opweckt tot haet of liefde, tot goede of quaede dingen: en daerom seght de *Philosooph*, dat de Jongelingen al te vierigh haeten en beminnen, gelijckse oock doen in andere dingen: en de oorsaecke hier van is niet anders, dan dat het eene natuyrljcke neyginge is: en om dat alle genegenthey niet is als tot een goede saecke, of diemen voor goed oordeelt, daerom nemen de Jongelingen dieselve voor goed aen, zijnde daer dapper toe gegengen, sonder datse eenige rechte kennisse van goed of quaed hebben, en dit is de oorsaecke, dat zy of al te vierigh lief hebben of haeten.

De swarte en witte verwe bedieden het goed en quaed, het witte het licht, dat is het goed, en door het swart het quaed, of de duyfternisse, en daerom sietmen dat in de Heylige Schrift het wit voor het licht der Godheyd wort genomen. *Christus* wort wit geheeten, en soo noemt hem de Bruyd in't Hooge Lied *Salomonis*. Hy is oock op den bergh *Tabor* gesien, alwaer sijne kleederen soo wit waeren als de sneeu, om te vertoonen den glans sijnder Godheyd, als een openbaeringe van sijne oneyndlijcke goedigheyd, die hy sijne Apostelen mede deelt.

De Genegenthey dan in't wit geschildert, vertoont ons, dat dieselve schoon is en uytblinckende, herkomende uyt een gesuyvert verstand, gelijck in't tegendeel het swart ons niet anders vertoont als duyfternisse, die eygentlijck voorteyckens van't quaed zijn: en daerom zijns in de Heylige Schrift ons aengewesen datse veroordeelt zijn in't swart: gelijck in *Baruch* verhaelt staet dat haere aengesichten swart van den roock zijn. De Genegentheydt dan in't swart afgebeeld, vertoont dat dieselve droevigh en verkeert is, niet heerkomende uyt een oprecht oordeel.

De twee sterren, van de geseyde Planeten, op't hoofd, bedieden haere neyginge,

om dat de sterre van *Jupiter* van natuyre goedaerdigh, en die van *Saturnus* schaedelijck en quaed is. 't Selve bediet oock de verwe van't kleed.

Zy hout in de rechter hand een bos Roosen, om uyt te drucken dat de Neyginge even moet zijn als de Roosen, te weten, schoon, van goeden reuck en deughdigh, en dat de Menschse sich alle tijd tot schoone en deughdige saecken moet neygen. En daerom beelden de Egyptenaers metten Roosen-krans, een ronde en volmaecte circkel van de Deughd af: En oock soo de neyginge goed waere, op de maniere van de Roose, soo soude zy een goede reuck der Deughd uytspreyden, en daerom geloof ick, dat *David* oock bid dat God sijn herte wil neygen nae sijne getuyghnisse, wel wende, van hoe grooten gewichte de neyginge zy.

De Doornen in de sliicker hand, bedieden het regentrijdige van de Roosen, wesende gelijck *Pierius* seyt een beeld van gebreecken. Sulx dat de bediedfels van de Roose en Doorne tegen een ander, yder in haere beteyckenisse, moeten werden genomen.

De voeten zijn gevleugelt, want de neyginge is een haestige beweginge, diewelcke doet of haestigh verblijden of walgen, nae de overeencominge die zy door de natuyre, door't bloed, door de aert, gewoonte en nae de stand, mette saecke, heeft. Doch dit is te merken, dat de neyginge yder natuyre gemeen is, maer zy wort in yder nae sijn aert verscheyden gevonden. In de verstandlijcke natuyre wordt de natuyrljcke neyginge gevonden, doch volgende daer in den wille, in de gevoelijcke natuyre volghetse de gevoelijcke Genegentheyd, in de natuyre, die van kennisse berooft is, daer in is de neyginge alleen nae de ordre van de natuyre, en daerom wort geseyt, dat de steen nae't centrum of middelpunt daelt, en de vlam om hoogh, want dese neyginge is haer van de natuyre.

Wy verstaen dan in onse beeldenisse de verstandelijcke neyginge, en die kan wesen of goed of quaed, heerkomende van den wille, diewelcke vrywilligh kan of goed of quaed zijn, wesende een vrye macht, die uyt haere natuyre, al het geene dat daer toe

vereyscht wort, kan doen en niet doen, willen en niet willen; En alsoo kan, by gevolgh, de neyginge wesen goed en quaed, d'eene ten goede, d'ander ten quaede, doch niet op eene tijd, maer al vervolgens nae een ander. Want willen en niet willen zijn twee tegenstrijdige dingen, die op eene saecke en op een tijd niet kunnen wesen.

M E D I C I N A. Geneeskunst.



EEn Vrouwe die oud en bedaeghd is, hebbende op 't hoofd een Lauwerkran, in de rechter hand een Haene, en in de sincker hand een stock vol quaesten, alwaer een Slange is omgeslingert.

Medicine is een kennisse waer door de levende en voedende kranckheden des lichaems, door het toe en afdoen, worden gekent, dat is door aderlaeren en suyveren.

Bedaeght wort zy geschildert, om dat de Oude het voor een schande hielden, dat die geene, die veertigh Jaeren was gepasseert, eenen Medicijn soude tot hem roepen, want hy behoorde, als nu, te weeten, wat sijn natuyre vorderlijck was, vliedende wat quaed is: en alsoo koste hy met het eene te mijden

en het ander te verkiezen, sich selve genesen. Daerom onderhoud een oud Medicijn door konst en eervaertheyt, sijne tegenwoordige gesontheyt, en verkrijght wederom het geene alreede verlooren is.

Haer wort een Lauwerkran om 't hoofd gevlochten, om dat dese boom tegens veele gebreken voorderlijck is. Want de Romeynen plachten op den eersten dagh Januarii aen de nieuwe Magistraten eenige Lauwertacken te vereeren, tot een teycken datse middel hadden, waer mede zy, 't geheele Jaer door, haere gesontheyt kosten onderhouden: want zy geloofden dat de Lauwertack totte gesontheyt seer vorderlijck was.

De Slange en de Haen, gelijk *Festus Pompejus* verhaelt, zijn seer wackere Dieren, en foodanigen beraemt het oock dat die geene zijn, die de Medicijne bedienen: En waeren oock de Slangen, by de Oude, een teycken van de gesontheyt. Want gelijk de Slangen den ouden huyd aflegh, en sich wederom vernieuwt, alsoo schijnen de Menschen, die gesont geworden zijn, oock weder vernieuwt te wesen.

De quaestige stock, bediet de swaerwichtigheyt van de Medicine: En de Slange was een uytbeeldsel van *Aesculapius*, een God van de Medicine, gelijk de Heydenen valschlijck geloofden.

M E D I C I N A. Geneeskunst.

EEn Vrouwe die daer staet om een Ladder op te klimmen, wesende in 't groen gekleed, even als een *Sybille*, hebbende eenige slechte kruyden in de hand, ter syden haer sal een Sonne staen met een Oyevaer, die een taxken grove Marioleyne in den nebbe heeft.

De Medicine is een konst, die gevonden is, uyte eervaertheyt van eens anders kranckheyt, en die wederom te recht wort geholpen, door de kennisse van natuyrlijcke dingen, die van de Medicijns naerstellijck zijn waergenomen tot des Menschen gesontheyt.

Zy wort geschildert offe een Ladder wilde opklimmen, want door de spiegelinghe, die een seer eedel en hoogh ding is, stijghtse tot het werck der genesinghe, en dat door 't middel van gemeene en besondere dingen.

Met

Met groen wortse gekleet, uyt hope die zy totten krancken heeft, en door de kracht die zy 't leven mede deelt, dat de krancke begoft te ontbreecken.

Door de grove Marioleyne wordt de swackheydt van des Oyevaers mage bewaert, en hierom wortse van de Egyptenaers tot dit voorstel gebruyckt, en dat tot een verborgen beeld der Medicine. De Egyptenaers gebruyckten oock daer toe den Vogel *Ibis*, diewelcke, gelijk elders geseyt is, met haeren snavel haer selve een klistery kan setten, en den buyck suyveren: gelijk het Hert, nae dat het den *Chameleon* sal hebben gedood, soo verdooft hy het venijn, knauwende Lauwerbladen, 't welck de Duyve mede doet, om haere kranckheyte te genesen.

De Sonne vertoont, dat de natuyrlijke kracht van 't Hert, door de hette van de Sonne, wort begonsticht, door wiens kracht de gesondheyte in alle de leeden des lichaems wort bewaert en onderhouden, en daer boven storse oock in de kruyden een seer groote kracht en eygenschap: door welck middel de Medicine wort goeffent.

C O N T E N T O . *Genoegen.*

EEn Iongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende de naeckte armen en beenen, met de voeten gevleugelt, en in de rechter hand sal hy een gouden Appel hebben, en in de sincker een ruycker van bloemen, wesen de gekroont met Olyftacken, hebbende op 't midden van de borst een Rubijn.

C O N T E N T O . *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Ionghman prachtigh gekleet, met een Rapier op sijne zyde vol Eedelsteenen beset, en een Vederbos op den Hoed, hebbende in de rechter een spiegel en een silvere becken, dat hy aen sijn zyde houdt, vol geld en kostele juweelen.

Het genoegen, dat aen dese kleynegelucksaligheyt hanght, waer door men sich in dit leven verheught, komt voornaemlyck door de kennisse van de goederen, die men best, want wie sijne eygene goederen niet kent, hoe groot dieselve oock mogen wesen, die kan geen genoegen voelen: en

blijven alsoo sijne belooningen bedrieghlyck, by hem selven.



Daerom wort het beeld van Genoegen gestelt, dat het sich selve in den Spiegel besiet, en alsoo spieglende, verblijft hy sich, dat hy rijck, schoon en prachtigh is, soo aen ziel als lichaem: 't welck het geld en de klederen, te kennen geven.

C O N T E N T O . *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Iongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende sijn naeckte armen en beenen. De voeten sullen gevleugelt zijn, houdende eenen gulden Appel in de rechter hand, en in de sincker een Ruyker met schoone bloemen. Hy sal met Olyven gekranst zijn, en midden op sijn borst sal een Robijn uytblincken.

C O N T E N T O A M O R O S O .

Minlijck Genoegen.

EEn Ionghling van schoon opsicht en van een lachend weesen. Zijn kleed sal vol bloemen zijn gemaelt, en sal op 't hoofd

een krans hebben van Mirre. In de slincker hand sal hy een korfken met Roosen hebben, en daer tusschen sal een Hert leggen. Staende met d'ander hand als of hy de bloemen wilde van 't hoofd lichten, om dit Hert noch meer te doen bloeyen: wesende dit de eygenschap der Vryers, datse altijd een ander mede deelachtigh willen maecten van haer eygen vrolijckheyt.

TRANQUILLITA. *Gerustheit.*

EEn Vrouwe met een vrolijk gesicht, houdende met beyde handen het Vogelken *Alcion*, 't welck in sijn nest staet, en een ander Vogel vlieght rontom sijn hoofd.

Dese Vogelkens maecten haer nest, met sonderlinge konst aen den Oever van de Zee, want zy vergaederen beentjens en graetjens, doch met foodaenigen konst in malkanderen gevlochten en gesterckt, datse verseeckert zijn voor een steeck van een rapier, en is op de maniere als een Koewoerde, hebbende alleen een kleyn gaetjen, waer door het met moeye uyt en in gaet. Dit was by de Oude Egyptenaers voor de Gerustheit gestelt, want door een natuyrlijcke instorting kent het de tijden, en her maect sijn nest, wanneer het siet dat het veele dagen achter malkanderen sal stil en schoon weder zijn. Daerom de Romeynen hier van de gelijknisse nemende, hebben dieselve genaemt, de Alcionische dagen, in welke het niet geoorloft was in 't Recht te gaen noch te pleyten, zijnde een tijd die by ons Vacantie geheeten wort.

TRANQUILLITA. *Gerustheit.*

EEn Vrouwe schoon van opsicht, leunende aen een Schip, houdende mette rechter hand een Overvloets Hooren, en mette slincker de ployen van haere kleederen, op der aerde staet een verroeft Ancker, en op de top van den Mast sietmen een vlamme viers.

Zy leunt aen 't Schip, om de vastigheyd en Gerustheyd uyt te drucken, dieder bestaet in de stilligheyt van de Zee, diewelcke sich niet bewegende, maect, dat dese Vrouwe, aen 't Schip gerustelijck magh leunen.

De Overvloets Hooren bediet dat de

stilligheyt des Hemels en der Zee overvloet aenbrengen, d'eene door het aenbrengen der koopmanschappen, d'ander door de natuyre van de Hemeliche instorting.

Het Ancker is een gereerichap om 't Schip te verseeckeren, wanneer 't selve door de stormen geweldigh in Zee wort gedreven, en wederom sal het een teycken van Gerustheit wesen, wanneer men dat selve siet gebruycken tot een ander eynde, als ter Zee.

De vlamme viers boven het Schip, bediet 't geene de Schippers noemen het licht van *S. Ermo* of het Vreede-vier, 't welck op den top des Mastbooms verschijnende, isst een vast teycken van de aenstaende stilligheyt.

Gerustheyd, nae de Medaglie van Antonius Pius.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Roer van een Schip hout, en mette slincker twee kooren-ayren, betoonende door dese ayren de overvloedigheyt van 't graen, 't welck men magh genieten door de Zee, in een geruste en vreedsaeme tijd.

F A M A of Gerucht.

EEn Vrouwe met een dun kleed, dwars over, tottet midden van de beenen opgeschort, als of zy luchtigh wilde loopen, hebbende twee groote vleugels, en over al fullen pluymen en oogen, monden en ooren zijn. Zy hout in de rechter hand een Trompet, gelijkse *Virgilius* beschrijft:

*'t Gerucht is eenigh quaed, daer van geen snelder leeft,
En dat alleen haer kracht van haere snelheyt heeft:*

*Schoon 't is noch kleyn en teer, soo krijght het gaende
vleugels,*

En vliegt door aerd en locht met los gebonden teugels,

En kort daer onder seyt hy,

Van voeten is het snel, van vleugels ranck en licht,

Een monster groot en vrceed, daer yder een voor swicht,

Een wonder die het siet, vol monden en vol ooren,

Het vlieght by nacht en krijt, seer yslijck om te hooren,

Haer oogen noyt de nacht noch soete slaep besluyt,

En 's daeghs soo sit het stil. Vol veeren is haer huyd,

Met oogen gauw ter wacht, en menighe van tongen,

Die boven op de spits op kerck en daecken sprongen,

Verbaesende de Stad, met een hartneckte sucht,

Boodin soo wel van 't waer' als van het valsch gerucht.

FAMA BUONA. Een goed Gerucht
of Naem.

EEN vrouwe met een Trompet in de rechter hand, en in de sincker een Olijftack, hebbende aen den hals een goude keeren, alwaer een Hart aenhanght, hebbende witte vleugels aen de schouderen.

Het Trompet bediet het gemeen geroep dat door de ooren van de Menschen gespreyt wort.

De Olijftack bediet de goedheyt van 't Geruchte, en d'oprechtigheyt van een vermaert Man, door treffelijke wercken: want de Olijftack mette vruchten wort altijd ten goede genomen. Want de H. Schriftuyre spreekende van de Olijf, verstaende *Christum*, seght, *u Naem is als uytgestorte Oly*. En *David* seght van de Olijven, *zy is als een vruchtbare Wijnstock in 't huys des Heeren*: en door dese oorfaecke plachten oock de Oude haeren *Iupiter* met Olijftacken te kroonen, verfierende dat hy de aldergoedste en aldervolmaeckste was.

Het hangende Hart aen den hals, bediet gelijk *Orus Apollo* seght het Gerucht of goede Naem van een vroom Man.

De witte vleugels bedieden de suyverheyt en snelligheyt van een goede faeme.

FAMA CATTIVA. De snoode Faeme,
van *Claudianus*.

EEN Vrouwe met een gemaelt kleed vol swarte beeldekens, als kinderkens met swarte vleugelkens, met een Trompet in de hand, naer 't seggen van *Claudianus*.

Door de Beeldekens worden de vreesachtigheden uytgedrukt, die in 't groeyen van de quaede Faeme aenwassen. De swarte vleugels bedieden de duysterheyt en vuylichheyt van haere wercken.

FAMA CHIARA. Heldere Fama,
nae de Medaglie van *Antoninus*.

EEN seer schoon naeckst beeld van *Mercurius* met vleugels aen de voeten, en aen 't hoofd: boven de sincker arm sal hy een

Sluyer houden: in de sincker hand den Slangenstaf *Caduceum* geheeten, houdende in de rechter het Paerd *Pegasus* by den toom, 't welck sich mette beyde voeten om hoogh recht, als oft wilde vliegen.



De beeldnisse van *Mercurius* met de vleugels en Slangenstaf, bedieden het goed Gerucht: Want zy versierden dat hy een Bode van *Jupiter* was, verstaende daer door het spreekken, te weeten de kracht van de stemme en 't geluyt, dat sich aen alle syden verspreyt, gelijk mede door de vleugels, te gelijk, de snelligheyt van 't spreken wort te kennen gegeven.

Het Paerd *Pegasus* wort voor een heldere Faeme verstaen, dewelcke van *Antoninus* snelligck door de Werld gedraegen en verspreyt was.

De toom van 't Paerd door *Mercurius* vast gehouden, bediet dat de Faem door de woorden en door de stemme gedraegen wort, dewelcke klinckt door de deughd en dapperheyt der vermaerde daeden van treffelijke Mannen, en dat soo veel meer of min, als haer Faeme de Werld bekend is, en door de tonge en 't spreekken verspreyt en aengewossen is.

Om *Domitianus* te vereeren, sloegen zy een Medaglie, alwaer het Paerd *Pegasus*, bediende de *Fame*, die van hem, de Wereld over, richtbaer was, opgeteykent stont.

SANITA. Gefondheyt.

EEn Vrouwe van bedaegd onder, die in de Slincker hand een quaestige stock sal hebben, alwaer een Slang is omgekrukt.

De Haen is *Æsculapius*, die een Vinder van de Medicine is, toegewijt, en dat om de wackerheyt die een goed Medicijn gestadigh behoort te hebben. Dit Dier was van de Oude in sulcken waerde gehouden, dat zy daer voor offerhande deden, gelijk als aen God. *Socrates*, gelijkmen by *Plato* leest, sich vindende op 't eynde sijns levens, liet by uysterste wille nae, datmen *Æsculapius* eenen Haen soude vereeren, willende daer mede te kennen geven, dat hy als een wijs Philosophooph, de Godlijke goedertierentheydt danckte, diewelcke soo lichtlijck alle onse moeylijckheden en gebreecken genas: en hierom soo wierde door *Æsculapius* verstaen, de mededeeling van dit tegenwoordige leven.

De Slang op de maniere, als geseyt is, is een teycken van de Gefondheyt, om dat die seer gesont is, jae veel gesonder als andere Dieren, die op der aerde leven. Dat de Slang te gelijk den stock omslingert, dat bediët mede de gesontheyt des lichaems, diewelcke door de kracht des gemoeds en der geesten, wort onderstut en gehandhaeft. En aldus wort dit oock, door eenige, de Slang die *Moyfes* aen 't hout, in de Woestijne hadde oppgerecht, uytgeleyt en verklaert.

SANITA. Gefondheyt.

EEn Vrouwe van een stout opsicht en van bedaeght Ouder, die mette rechter hand een Henne hout, en mette Slincker een Slang.

De Henne wort haer gegeven, om datmen dieselve by den Egyptenaers aen *Æsculapius* plagh te offeren, en dese was een beeld van de Gefondheyt, oversulx seytmen dat sodanige slagh van offerhande, daer toe gestelt was, om dat het vlees van de Hennen seer licht was om te verteeren, en oversulx voor

den krancken een seer voordelrijcke saecke. Hier van heeftmen een seer klaer getuyghnis by *M. Angelus Colotius*: en die getuyghde, datter een gröote menigte van Hennevoeten, onder de aerde opgegraven waeren, by die bergh en die plaats, op de welcke binnen *Romen*, het beeld van *Æsculapius* hadde gestaen, een plaats die tegenwoordigh *Vivajo* genaemt wort. Want wie soude oyt hebben können raeden, waer soo grooten getal van Hennepooten van daen quam, 't en waere het aldaer de maniere geweest was, de overblijfselen van de offerhande, te laten leggen?

De Slang is oock een teycken van de Gefondheyt en behoudenisse, want zy wort alle Iaeren vernieuwt en als weder jongh; is seer vast van leven, sterck en gesont. En gelijk wy elders geseyt hebben, soo is die oock goed tot veele Medicinen.

Siet het beeld van de Medicine of Geneeskonst.

FEDELTA. Getrouwigheyt.



EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met haer rechter hand een Sleutel, en voor haere voeten false een Hond hebben.

De Sleutel is een teycken van Getrouwigheyt,

wigheyt, diemen moet houden totte onderhoude in de trouwe der Vriendſchap. De Hond is door een ſonderlinge gave der Nature, ſijnen Heere getrouw, gelijk hier nae ſal worden geſeyt.

FEDELTA. *Getrouwigheyt.*

En Vrouwe in witte kleederen, houdende met twee vingeren van de rechter hand eenen Trouw of Segelringh, en ter ſyden eenen witten Hond.

De *Segelringh* is een teecken van Getrouwigheyt, want met dieſelve ſluyt en verbergh men eens anders geheimniſſen. Het witte kleed, is een teycken van de ſuyverheyt der Trouwe.

De *Hond* is het getrouwſte Dier, waer van *Plinius* in 't VIII boeck verſcheyden voorbeelden ophaelt, doch onder andere dit gedendckweerdige, van den Hond van *Titus Labienus*, 't welck binnen *Romen* gebeurt is, wanneer *Appius Junius* en *Publius Silius* Burgemeesters waeren: want *Titus* gevangen zijnde, ſoo liet de Hond niet nae, geſtadigh aen ſijn ſyde te leggen, en hy daer nae als miſdadige overwonnen zijnde, wierde geworpen van een ſekere hooghte (*Scala Gemonia* geheeten:) een ſtraffe, die te *Romen* over den miſdadigen gebruycklijk was: De Hond nochtans, bleef altijd ſtaen aen het lichaem van ſijnen dooden Heere, beroonende ſeer deerlijke teykenen van droefheyt en medelijden, dragende alle de ſpijſe, die hem voorgeſer wierde, aen den mond van ſijnen dooden Meester: ten leſten het lichaem in den *Tyber* geworpen zijnde, ſpringht dat arme beeft uyt groote liefde daer nae toe, hem houdende een groote wijle boven 't waeter, tot verwonderinge van alle toefſanders.

Men leeft van *Erasmus* een Roomſch Ridder, die een eenigh ſoontjen in de luyeren hadde, waer by alle tijt een Huyshond lagh. 't Gebeurde, dat hy op ſceekere dâgh uytren huys was om eenigh *Tournoy*-ſpel te ſien, ſoo wilde de Vrouwe om haere nieuwſgierigheyt mede daer heen, beſluitende den Hond met het kindeken te gelijk in eene plaetſe, met haer nemende alle haere dienſmaeghden, gaende voorts boven op een ſolderinge van 't Huys, alwaer zy de Feeste ſien konde: even ten dier tijde, kruypt een

ſchricklijke Slange door een gat van de muere in de kamer, en geeft ſich nae de wiege daer 't kindeken lagh, om 't ſelve te dooden: De Hond beſpringht den Slange dapperlijk, dien hy overwint en doodet, wefende ſeer bebloet van de beeten der Slange, en onder al dit gevecht, valt de wiege omme, en ſtulpt het onderſte boven. De Voetſter ſiende het bloet en de omgeſtorte wiege, giſſende dat het kind dood was, loopt met ſeer droeve en benaude traenen nae des kindts Vader, hem dit onheyl klagende: De Vader door deſe woorden, als rafende, loopt op ſtaende voet, en houwt met eenen ſlagh, ſijnen getrouwen Huyshond, in twee ſtukken, en haestende nae de Wiege om het doode en verſcheurde ſchaepken te ſien, vind hy het ſelve levendigh en friſch, tot ſijn overgrootte blijdschap en verwonderinge: en ſiende aldaer de doode Slange, komt hy tot kenniſſe der Waerheyt, van harten bedroeft zijnde, dat hy oorſaecke was van de dood van dat onſchuldigh Dier, dat hy hadde behooren weldaet te bewiſſen, over ſijne ongehoorde Getrouwigheyt. Veele andere hitorien op te halen is niet ons voornemen.

PERICOLO. *Gewaer.*

En Ionghman die al wandelende door een veld dat vol kruyden en bloemen ſtaet, op een Slange treet, die ſich ommekrullende, wreedelijk toefſchiet, om hem in ſijn been te ſtecken, ſtaende aen ſijn rechter hand een ſteyle hooghte, en aen de ſlinker een ſnelloopende reviere, ſteunende op een ſeer kranck riet, ſiende van den Hemel eenen blixem aſſchitteren.

Alhoewel het leven der Iongen, ſoo wel als der Ouden bedrieghlijk en twiſelachtigh is, nae 't geene de Heere *Christus* ſeyt, *Weest bereyt, want ghy weet noch ure noch tijt*, niet te min, ſoo is de Jonge in meer gevaer als de Oude, en dat om ſijne kracht, moedigheyt en ſtontigheyt, diewelcke doet, dat hy ſich onbedachtelijk waeght en in ontallick gevaer en perijckel ſtort.

Deſe beeldniſſe van dat een Iongelingh in een bloemrijck veld gaet en van een Slange gebeten wort, is gebeurt te *Bagnacavalla* 1615 aen een Ionghman, die al wandelende door een luſtige plaetſe met een Roer op de

schouderen ginch, en die een Slange gewaar wordende, sijn Roer daer op aen leyt om dienselven te doorschieten, maer het Roer barstende, brenghet hy sich selven om hals, en de Slange ontkomt het, gelijk door een klaghdicht is uytgedrukt.



Men soude het Roer oock wel by 't perijckel mogen passen, om datter nauwlijx iet gevonden wert, dat gevaerlijcker is, vermits het den vyanden niet met sijn wille dooder, maer oock tegen sijn wille sijn eygen vrienden, ouderen, jae oock den persoon selve die het draeght; en dickwijls, als die geene, die 't Roer draeght, sijnen Vyand oock niet wil doorschieten, dan barst het los.

Het wandelen door eenen weg vol kruyden en bloemen, en van de Slange een onvoorfiene steeck te krijgen, geeft te kennen, dat de Mensche wandelende door de gebloemde wegh van de verganglijke voorspoet deses Werrelts, wort, wanneer hy daer minst om denckt, door een ellendigh ongeluck overrompelt. Men konde oock seggen, dat de wegh vol bloemen, tusschen een steyle hooghte en een stortende reviere gelegen, terwijle men het wandelpat van dit arme leven, door den wegh van genughten

en Werreltsche wellusten, passeert, bediet, dat het seer veele gevaer, soo te waeter als te lande, met sich sleept; en dat wy, wandelende sonder deughdlijcke en eedele overleggingen, of ons storten in de Zee der Ellenden, of ons storten in de eeuwige verdoemenisse.

Het Ried, bediet de broosheyt van ons leven, dat altijd in gevaer staet, om dat het sich meestendeel leunt op swacke en broose dingen, en niet op die, die te recht loflijk en aenmercklijk zijn.

De blixem, op de maniere als geseyt is, vertoont ons, dat wy niet alleen, op der aerde en op 't waeter onallijcke periculen zijn onderworpen, maer dat ons boven dieselve de drijvingen des Hemels, noch dreygen, diewelcke daer in haere werkingen storten, soo veele zy mogen: soo dat men kan seggen, dat God dickwijls toelaet, dat wy om onse sonden en misdaden worden gestraft, en dat door verscheyden toevallen en wangunsten, die ons overkomen. Daer over segt *Paulus*, als de Sonde sal vervult zijn, soo baerise den Dood. Also dat geen Menschlijck vermogen, kan tegenstand doen, aen de macht des geenen, diewelcke wetten en paelen in alles gestelt heeft. Het heeft *Æschilus* de Poet niet geholpen, dat hy in 't veld wandelende, het gevaer des doods, dat hem voorseyt was, sochte te ontvlieden: Want een Adelaer dragende eene Schildpadde in sijne klauwen, sagh van boven uyte locht, den kaelen en grijsen kop, van desen ongeluckigen Poet, en meenende dat het een blinkende steen was, liet dienselven, daer van boven op vallen, sulx dat hy, op dien selven dag, om 't leven quam, waer in hy vreesde, dat hy sterven soude, gelijk *Plinius* in 't x boeck in 't III cap. verhaelt.

SIMULATIONE. Geveinstheyt, Veinsinge.

En Vrouwe met een Mom voor 't hoofd, die twee aengesichten vertoont, in 't weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Exter, in de slinker een Granaetappel, en voor haer voeten sal een Aep of Meerkat staen.

Veinsinge is door een dobbelheyt en ge-laet, sijn eygen hert en gemoed verbergen: En hierom houtse de Mom voor 't gesicht, deckende het waere om het valsche te ver-
toonen.

toon, 't welck mede door het weerschijsne kleed vertoont wert. Zy hout een Exter in de rechter hand, om dat dese Vogel Geveinstheyt bediet, vermits die van d'ene syde witte en van d'ander syde swarte veeren heeft. De Granaetappel in de slincker hand, gelijk *Pierius* verhaelt, vertoont, dat de meeste Menschen begeeriger zijn, meer in schijn als in der daed te wesen. En om dat de Granaetappel, boven alle andere appelen, sijnen koper geheel bespot, als op de proef niet over een komende, lockende die haer aensien, met haere purpre, bloofende, en aengenaeme verwe: maer 't gebeurt ten meestendeel dat die dieselve open doen, bevinden datse muf, verrot en stinckende zijn. Waer door 't gebeurt is dat veele van de Oude, de geveinsde Goedheyt by foodaenigen appel hebben uytgebeelt. Van gelijken heeft oock de School-leeraer van de ernsthafte leeringe de Hovaerdige by een Granaetappel vergeleken, die van buyten sich seer geciert en van sonderlinge schoonheyt vertoonden, maer van binnen waeren die verrot. Dese slagh van Menschen zijn van *Horatius* in sijne dichtten aengemerckt.

Lucianus vergelijckt dese luyden by de boecken van Tragedien of treurspelen, diewelcke seer cierlijck vergult, met purper overtrocken en fray gebonden zijn, sulx datse van buyten seer schoon zijn om aen te sien, maer van binnen begripen dieselve niet anders als bloetschanden, verkrachtingen, rasernien, vadermoorderien, ellenden, jammeren, ondergang van eerlijcke geslachten, van steden, en alle slagh van wreede en beestachtige schelmerien. De Aep wort ter syden geitelt, om dat de Egyptenaers als zy een persoon die sijne gebreucken veinst, en sijn eygen vuyligheyt bedeckt, wilden uytdrucken, soo naemen zy eenen Aep die daer piste, om dat dit Dier soo mijdsaem en beschaemt van naturen is: Want als het sijne blaese heeft geloft, op de maniere als geseyt is, soo doet het gelijk de katte, die een kuyl in der aerde graeft, waer in zy haer vuyligheyt verbergt, werpende aerde daer over tot dieselve geheel bedeckt is.

HIPPOCRESIA. Geveinstheyt, Schijnheyligheyt.

Een Vrouwe met een melaets angezicht en handen, gekleed in schaepsyellen, met

een groen Ried vol blaeders en spruytsels in de hand. De voeten fullen oock melaets wesen en naect, met een Wolf die onder haere kleeders uyt kijckt, en een Swaene ter syden.

't Geene *Christus* seyt *Math. v.* is genoegh tot verklaringe van dese beeldenisse, want als hy den Schriftgeleerden en Phariseen haere Geveinstheyt wilde verwijten, gelijckt hy haer by graven, die wel schoon zijn van buyten, maer van binnen vol stanx en doode beenders. Geveinstheyt dan is niet anders als een naebootfinge van het goede en heylige, in die geene, die boofaerdigh en vol schelmerie zijn, en daerom is dit beeld oock melaets gemacckt in witte kleederen: Want dat kleed bediet het deughdlijck werck, 't welck de melaetscheyt der sonde dapper bedeckt, die in 't vlees en de ziele gewortelt is.

Het groene Riet is een beeld, gelijk *H. Pintus* over *Ezechiel* seyt, van de Geveinstheyt, om dat het al wassende veel schoone en rechte blaeders, en geene vrucht voortbrengh, maer is van binnen ledigh en vol wind. 't Selve seyt hy mede van de Swaene, diewelcke witte veeren en swart vlees heeft. De Wolf onder haere kleederen, doch van een ander verwe, daer van is geene verklaringe van noode, gelijk *Christus* sulx in 't Euangelium klaerlijck te kennen geeft.

HIPPOCRESIA. Geveinstheyt,
Schijnheyligheyt.

Een magere en bleecke Vrouwe, gekleet in half Wolle van blauwe verwe, op veele plaetsen gescheurt, 't hoofd op de slincker schouder hangende, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die 't voorhoofd by nae dect, houdende in de slincker hand een Pater noster en een Brevier daerse in leest, en mette bloote rechter hand geefte aen een arm Mensch in 't openbaer almoessen, hebbende beenen en voeten als een Wolf.

Hippocresia of Geveinstheyt is nae 't seggen van *D. Thomas* eene sonde, waer door de Mensche sich veinst in sijne uytwendige handelingen, woorden en gebaerden, heel anders als hy in der daed is, en dat mer een ydele eergierigheyt om geacht te worden, wesende droevigh.

Mager en bleek is zy geschildert, want *Ambrosius* seyt, de Geveynsde vraegen daer weynigh nae, hoe datse haer lichaem uyt-hongeren, alleen datse maer vroom en heyligh mogen gehouden worden, gelijk *Matthæi* v i verhaelt staet, als ghy vast, doet niet als de geveynsde, &c.



Het kleed van linnen en wollen, druckt uyt, als *Ambrosius* seght, haere wercken door de welke zy met woorden en geveynsde handelingen de schalckheyt van haere innerlijke boosheden soecken te bedecken, vertoonende uytwendigh de eenvoudige onnosselheyt. En dit wort door het Laeken, en de boosheyt door het Linnen bediet.

Het neerhangende hoofd, dat met een Sluyer bedeckt is, merret *Rosarium* of *Pater noster* &c. geeft te kennen, dat de geveynsde hem verre acht afgescheyden van Werreltsche eere en goederen, maer schijnt altijd met geestlijke gepeinen van de Wercken Gods befigh te zijn.

Datse haere Aelmoesse opentlijk aen een arm Mensch geeft, gelijk geseyt is, bediet de ydele eere van de Geveynsde, diewelcke om by de Werrelt in goede achtginge en eere te zijn, soo doense haere Aelmoessen opent-

lijck, gelijk *Matth. xvi* verhaelt, doet niet als de geveynsde, die in de Synagogen en op de boecken van de straeten Aelmoessen geven, om van den Menschen gesien en geeert te worden.

De voeten en beenen als een Wolf, geven te kennen 't geene *Mathæus vii* capit. verhaelt, datse uytwendigh zijn als Schaepen, maer inwendigh als grijpende Wolven.

VIOLENZA. Geweld, Verkrachtinge.

EEn gewapende Vrouwe, hebbende op de slinker syde een Kortelas, in de rechter hand een stock, en mette slinker een kindeken, dat zy om den hals brenghet.

Geweld is een kracht diemen gebruyckt, tegens eene diemen seer lichtelijcken overmagh, en daerom wortse gewapent en tegens een swack kindeken gestelt, sonder datter ieuwers hulpe heeft. Soo seytnen oock dat de beweginge van den steen, diemen tegen den stroom aanwerpt, geweldigh is, vermits zy sich boven het waeter houdt, maer haer geweld geduyrt niet lange, vermits de kracht en de konst van 't werpen, terstont de natuyre moet onderdanigh zijn.

IMPETO. Geweld, Drift, Aenval.

EEn Ionghman met een stout en wreed opsicht, wesende by nae naeckt, staende schrap om sijnen Vyand met geweld aen te randen, en mette bloore degen vertoont hy oock een stekade uyt te trecken: hebbende de oogen verbonden, met vleugels aen de schouderen, en ter syden sal een wild Vercken staen, dat schuymbeckende vaerdigh is, om met geweld iemant aen te vallen, van die sich daer tegen wilde versetten.

Een Ionghman by nae naeckt met een wreed en stout opsicht, wort hy gemacht, als wesende by de Ionckheyt weynigh vreesse, maer raffigheyt en stoutigheyt, om sich tegens alle voorkomende Geweld en Aenval te versetten, daerom staet hy schrap met sijn Rapier in de hand.

De oogen worden hem verbonden, want die sijne wercken met geweld en delligheyt wil uytvoeren, beroont dat hy van 't licht des Verstands berooft is, wesende 't selve een regel en richtsnoer van de Menschlijke handelingen.

De vleugels vertoonen de fnelligheyt en vaerdigheyt, die de ongestuyne Jongelingh met weynigh oordeel ter hand neemt, laetende sich door sijne drift vervoeren.

Het vinnige wilde Swijn wort, als boven, by hem gefelt, want het wilde Vercken wort door de gemeene toestemminge van de Poëten, voor 't Geweld, genomen, gelijkmen in 't IX boeck by *Pierium* sien kan. En in 't spel van *Aristophanes*, *Lisitra* geheeten, daer sweert het Choor van de Vrouwen, by de Goddinnen, *foo ghy my beden tergh, foo sal ick mijn wild Vercken los maecken*. En in 't selve spel, dreyght de Rey der Lacedemonische Vrouwen, *Leonide*, dat zy haer wil in 't gesicht gaen, als een wild Vercken. Want de liefde en genegentheyt tot vechten is dit Dier soo eygen, dat het oock van den Iagers getergh zijnde, niet sal vluchten, maer grijpt van self den strijd aen, en als niet twijfelende, loopt het van self, als met een barft, op der Iagers sprieten en wapenen, die hem worden voor den neus gehouden. En hier uyt is 't spreekwoordt gekomen, wanneer men spreekt van al te stoute en rappe Vechters, datse tegen de spiessen loopen, als de wilde Verckens.

FORZA CUM INGANNO. *Geweld met bedrogh.*

EEN sterck Jonghman als een Soldaet gewapent, houdende in de rechter arm een Leeuwenhuyd, en in de sincker een Vossevel: schrap staende om sijnen vyand aen te vallen, 't zy door Geweld, 't welck door den Leeuwenhuyt, of door bedrogh, 't welck door 't Vosse-vel wort te kennen gegeven.

COSCIENZA. *Geweeten oft Gewiffen.*

EEN Vrouwe met een Hart in de hand, voor d'oogen sal een schrift staen met goude letteren OIKEIA ZINEZIZ, te weeten, haere eygen Conscientie, staende midden tusschen een Weyde vol bloemen, en een Veld vol doornen.

De Conscientie of het Gewiffen is de kennisse, die een yder heeft van sijn eygen doen en van sijne verborgen gedachten, die andere Menschen zijn onbekent: daerom staetse

en staert op haer eygen Herte, waer in een yder sijne geheimnissen verborgen hout, die zy haer alleene en voor haer selve, door een levende kracht, openbaer maeckt.



Zy staet met bloote voeten in foodanigh velt, om te betoonen, den goeden en quaden wegh, waer door een yder wandelende, 't zy door de deugd, of door de sonden, bequaem is, om de scherpe doornen der sonde, te gevoelen, gelijk een soete reuck der deugd.

COSCIENZA. *Geweeten.*

EEN Vrouwe van een schoon wesen, gekleet in 't wit, met een swart opperkleed, houdende in de rechter hand een yfere vijle, hebbende den borst nae de syde van 't hert geopent, alwaer een Slange of Worm gestadigh aen bijt, die 't gemoed des Sondaers prickelt en knaeght, waer over *Lucanus* in 't VII boeck seer wel feyt:

*Wat straf eylaes! 't gewisse doct,
Aen een bewust en bangh gemoet.*

CON-

CONSUETUDINE. Gewoonte.



EEn oud Man, die daer gaet, met een grijlen baerd, leunende met d'een hand op een stock, alwaer een letter-rol aen vast is met dese woorden, *Vires acquirit eundo*, dat is, *al gaende krijght het kracht*. Draegende op de schouder een hoop konstige instrumenten, en ter syden is een rad om Messen te slijpen.

De Gewoonte druckt in onse sinnen de gedaenten van alle dingen, en bewaertse voor de Naekomelingen, en maect datse billijk en betaemlijk zijn, en stelt nae haer believen verscheyden wetten, in 't leven en ommevangh der Menschē.

Oud wort hy gemaect, vermits door het lange gebruyck, de achtbaerheyt of het aensien bestaet, en hoe ouder zy is, dies te vaster staetse op haere voeten, 't welck beduyt wort door de spreucke, die de oude Man in de hand heeft, 't welck oock past op het rad, dat welcke soo 't niet beweeght en ommege drayt wort, soo heeft het geen kracht om 't yser af te nemen noch te scherpen: Insgelijx mede, wanneer de Gewoonte, door de oeffeninge niet beweeght wort, soo ver-

krijght het geen aensien, maer keerende rontom, wort de Wille in 't willen soodae-nigh vereenight, dat sonder te verkrijgen de kennisse van de bepaelinge der Reeden, houtse evenwel de gemoederen vereenight in een selve besigheyt, en bewaertse daer in stantvastelijck. Daerom seytmen, dat de Wetten van de Gewoonte soo vast zijn als de Keyserlijcke Wetten selve, gelijk oock in alle konsten en wetenschappen, om een twijfelachtige saecke te beproeven, soo wort het gebruyck in bedenckinge genomen, 't welck hergekomen is door een algemeene toestemminge, als of het schier onmogelijk was, datter iet strijdigh soude zijn tegen 't geene alreede beproeft en goet gevonden was. Daerom seght *Horatius* dat de heerlijcke woorden van een Poet, moeten genomen worden van de gewoonte. In 't korte soo wort dit gemerckt en waergenomen in alle dingen; ten eynde dese nootwendige schoonheyt niet worde geschent in den loop van den burgerlijcken ommevang, en daerom draeght hy op sijne schouderen een bondel met konstige instrumenten of wercktruygen die de Schilder hem kan geven, nae dat het hem sal believen.

AVARITIA. Gierigheyt.

EEn bleecke lelijcke Vrouwe met swarte Hayren, mager met een slaefsche kleedinge, op wiens voorhoofd *Pluto* sal staen, die gehouden wert voor den God der Rijkdommen, wesende met een gulde keeten omgort, die haer achter nae, op der aerde sleept. Zy toont haere bloote borsten vol melck, hoewel zy achter haer een kindeken heeft, dat wel onnoosel en beroyt gekleert is, 't welck zy mette rechter hand, soeckt wegh te stooten, om 't selve geen melck uyt haere borsten te geven, houdende dieselve met haer slinker hand geslooten.

Bleekc wortse geschildert, om dat de gestadige forge van schatten te vergaederen, en de onversadelijcke begeerlijckheyt, haer bleekc maect, om sich anderer luyden goederen eygen te maecten, sonder opsicht, 't zy aen de kracht der wetten of aen cenige betaemlijckheyt, soo is mede de bleekcheyd een werck van vreesse, die der gierigen ingewanden dapper heeft beset, niemant betrouwende,

wende, jaе somtijts nauwlijck sich selven, om de jaloufie die zy heeft, dat het minste deeltjen, van 't geene zy besit, soude verlooren gaen.

De slaefische en vuyle kleedingen, de goude keeten, toegemaect als boven, zijn blijklijke teyckenen, van de onedelheyt en slavernye der Gierigen.

Het schrift aen 't voorhoofd, verklaert ons dat een Gierigh Mensch, hier door sich altijd ontdeekt, konnende in al sijn bedrijf sich niet verbergen: en om dat dese maniere van teyckenen by de slaven onderhouden wort, toont hy den aert der selven, wesende slaven van den Rijkdom.

De goude keeten die zy achter haer sleept, betoont als men op de Schatten en Rijkdommen wel let, darsе swaerwichtige lasten en schaedelijcke hindernissen zijn.

Het weghgejaeghde kindeken, wijst aen, dat niemant te recht Gierigh is, die niet te gelijk wreed is. En wesende de Godlijcke Majesteyt gewoon, den eenen meer als den anderen te verrijcken: soo is 't nochtans alsoo, datter geen oorsaecke ontbreekt, om yder in sijn staet en beroepingе deughdelijck te handelen: De Gierige verkeerende dese ordre, sullen veel liever, met een inslockende begeerlijckheyt, 't geene zy hebben, laeten bederven, als dat zy 't fouden gebruycken, en de behoefte onderstant doen.

A V A R I T I A. Gierigheyt.

Een oude magere bleecke Vrouwe, in wiens wesen hertzeer en swaermoedigheyt uytblinckt, hebbende ter syden eenen mageren Wolf, en op de maniere van de Waetersuchtige, falsе een dick lichaem hebben, alwaerse de eene hand op leyt tot een teycken van finerte, mette ander hand falsе een Beurssе vast toe-geslooten houden, daerse, met groot opmercken, nae siet.

Christophorus Landrius verhaelt, dat de Wolf een seer vraectachtigh en gierigh Dier is, levende niet alleen opentlijck van eens anders goed, maer oock met loofse en diefsche laeghen, en hem niet ontdeekt vindende van Honden of Jaegers, soo rust hy

niet voor hy de gantsche kudde heeft om hals gebracht, meenende altijt dat hy niet roofs genoegh heeft: Alsoo doet oock de Gierige, nu met bedrogh en schelmerye, dan met openbaere rooverye, eens anders goederen stelende, soo kan hy noch daer boven soo veele niet versamelen, dat sijn lust en begeerte verfaedight zy.



Op de maniere van een Waetersuchtige isse gemaelt, want gelijk dieselve haeren dorst door 't veel drincken niet wordt gelscht, maer aenwaft: Alsoo waft de Gierigheyt soo veel te meer in den Mensch, nae dat de schatten op hoopen, dies seght Horatius in sijn tweede Gefangh in 't tweede Boeck:

De dorst die waft te meerder aen,
En 't drincken kan geen dorst verslaen,
Ten zy de oorsaeck van de pijn,
Eerst wyt het lijf gedreven zijn.

En S. Gregorius seght, de Gierige vermeerclert den dorst door 't drincken, want soo haest heeft hy 't eens niet verkregen of hy jaenct nae het ander. Daerom seght Seneca: De Gierige gebreeckt soo wel 't geene hy heeft, als 't geene hy niet heeft.

De magerheyt van den Wolf, bediet, de onverschadelijcke lust van de Gierige, en de onbetaemelijcke vasthoudentheyd der goederen, die hy besit. Waer over *Dantes* seyt:

*Zy heeft een boose en snoode aert,
Die alrijt geld en schatten gaert,
Doch hoe zy meer nae schatten port,
Hoe dat haer honger grooter wort.*

Mette geslooten Beurffe isse gestelt, als meer vermaeck scheppende om dieselve uyt lust te besien, als om die tot nut en nodruft te gebruycken. En hier over heeft eener van desen sin gedicht:

*Hoe streeft ghy dus om schat en vluchtigh goed,
Sielt ghy geen maet in al dit gretigh schraepen?
Hout op van schat te staepen in't gemoed,
Want u gebreeckt, 't geen g'hebt, en soeckt te raepen.
Hoe roemdy dan, en blijft hart op u sluck?
De Vrome Min besit alleen den zeegen.
Dan zydy rijck, als ghy soeckt schat noch luck.
Want die steets schraept blijft arm en seer verleen.*

A V A R I T I A. Gierigheyt.

EEN qualijck gekleede Vrouwe, bloots voets, hebbende een Padde in de rechter hand, en in de slijcker een toegelooten Beurffe.

De Gierigheyt seght *Augustinus*, is een ongebreydde heb-lust, die nimmermeer ophoud, om met een groote Sluyter het gesicht voor de reeden te bedecken, verbreeckende door een ongewoonlijck geweld, den teugel van de maetigheyt, en alsoo zy geen opsicht op eenige deughde heeft, soo doets de barmhertige herten in wreede veranderen, en zy maect haer een algemeene verderffter van de Deughd.

De Gierigheyt bestaet voornaemlijck in dese drie dingen. Ten eersten in't onbetaemlijck begeeren van ander luyden schat en goederen, maer haer eygen houtse vast, en daerom worter de Padde by gedaen, die welcke groote overvloed van aerde hebbende, daer door zy gevoet wert, niet te min is zy bevreest, als die sich daer van onthout, en doch alrijt meer begeert. Ten tweeden bestaetse daer in dat men door kromme wegen meer tot hem soeckt te trecken als behoorlijck is, geen opsicht hebbende op eenigh gevaer of ongemack (hoe groot dieselve oock zijn) jae niet op haer eygen leven, 't welck daerom door 't snoode kleed ende bloote voeten wort uytgebeeld. Ten laesten bestaetse in de vasthoudentheyd

van haere dingen, 't welck door de geslooten Beurffe wort te kennen gegeven.

Gierigheyd.

DE Oude beelden *Tantalus* af, die in een vloed totte keele bedeckt was, daer hem schoone boomen vol vruchten boven 't hoofd hingen, alwaer hy mette handen niet kost aen geraecken, noch mette mond aen 't waeter. 't Welck *Horatius* en *Petronius* aldus uytbeelden:

*Tantalus lagh in den stroom,
En boven hem een Appelboom:
Hy janckt vast nae de klaere vliet,
Maer hoe hy janckt, hy krijghse niet;
Dus doedy Vrecken met u goed:
Ghy zijt benout in overvloed,
Ghy hongert en ghy dorst benout,
En eet niet van u schoone gout.*

A V A R I T I A. Gierigheyt.

EEN Oude Vrouwe met gescheurde kleederen, mager en bleeck, hebbende in de rechter hand een tange, en aen eene van de beenen, heeftse een yfere boeye met een keeten als de slaven, die ter aerde sleept, leunende met de slijcker op een Harpie of Grijpvogel, diewelcke vaerdigh staet om iemant aen te vallen.

Gierigheyt is een onmaetige begeerlijckheyt, en dorstige heb-lust, die in den Gierigen wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondanckbaerheyt en verraed baert, in't geheel weghnemende de Gerechtigheyt, Liefde, Getrouwigheyt en Godvruchtigheyt, en alle Zeedelijcke en Christelijcke deughden.

Oud is zy gemaelt, niet alleen om dat de Gierigheyt meest in alle Ouden heerscht, maer zy wort genaemt Moeder van alle schelmerye, gelijck *Claudius* seght. Het gescheurde en verbroken kleed bediet, dat dese duyvelsche peste, soo veel in de gemoederen der Gierigen vermagh, dat die geene die 't goed van een ander neemt, die neemt het oock van sich self: wefende in sijn Overvloed armer als eenigh Bedelaer. Derhalven seght *Horatius*, *Altijt is de Gierige behoefijgh.*

De bleekheyt en magerheyt bediet anders niet, als haer gestadige en onverschadelijcke honger, waer mede dese ellendige gierige Menschen alrijt zijn geplaecht.

De tange of haecke in de rechter hand is een

een gereetschap dat altijd nae sich treckt, alsoo is oock de verkeerde natuure van de Godloose Gierigaert, die nimmermeer gelegentheyf laet voorby gaen, of zy doet mede, aensiende noch persoon noch staet.

De Harpie of Grijpvogel aen haere syde, is het rechte beeld van de Gierigheyt, hebbende te recht den naeme van 't grijpen.

Het yser en de keten aen de beenen, beelden af, dat de Gierigheyt niet alleen een slavinne van de goederen, maer oock van den Duyvel is, gelijk *Paulus* totte *Coloss.* aen 't 3 Capit. en totten *Ephes.* aen 't 5 seyt, dat de Gierigheyt een slavinne is van de afgoderye.

OFFERTA, OBLATIONE. Gifte, Offer.

En jongh Maeghdeken geheel in 't wit gekleet en met bloote armen, houdende in de slincker hand, met seer needrige mijnen een Hert, 't welck zy met groote eerbiedigheyt vertoont te willen offeren, houdende de oogen en 't gesicht ten hemel, daerse met groote nyverheyt nae staert, en mette rechter hand falsse goude en silvere munte met groote vaerdigheyt uytreycken.

Zy wort jongh en in 't wit vertoont, om te bewijfen, dat de gifte suyer en sonder vlacke moet wesen, gelijk *Malach. 1.* *Exodi 12.* en *Num. 1.* te sien is, alwaer *Mosis* den *Israeliten* gebied, datse een jaerigh Geytjen of Lammeken; sonder vlacke, fouden offeren, en dat voor den avont, als 't noch klaer dagh was, om te vertoonen, dat de gifte oock luchtigh en klaer zijn.

Mette bloote armen isse vertoont, om te bewijfen dat het wel past dat het offer vry zy. Siet daer van *1 Reg. 2.* Zy hout het Hert in de hand als geseyt is. Want wy moeten gelijk als verbonden zijn, om niet alleene onse middelen en ons selve, maer oock onse herte den Schepper en onsen Verlosser *Jesu Christo* met alle oormoedigheyt en eerbiedigheyt op te offeren, &c.

Het bewijs en de vaerdigheyt om mette rechter hand goude en silvere munte te schencken, is om te vertoonen, als een sake van groote overweginge, dat het geschenck niet alleene aen de behoefte armen wort gedaen; maer dat geene, dat van grooter belangh is, dat de ziele wort opgeoffert, door geboden en aelmoessen.

RELIGIONE. Godsdienst.

En Vrouwe met een eerwaardigh opsicht, gekleet in wit linnen laecken, houdende de rechter hand open, en de slincker op een Outaer, waer op een vier brand.

Het vier op den Outaer is genomen geweest voor een offerhande van de alderoudste volkeren totte komste *Christi* toe, 't welck versachtende de gramfchap Godes niet met het bloed der Bocken of Rammen, maer door sijn eygen bloed en vleesch, dat hy om onsent wille ons wonderbaerlijcken in de Eucharistie onder de gedaente van brood en wijn doet voordragen. De opene hand met het Outaer komt oock in een Medaglie van *Aelius Antoninus.*

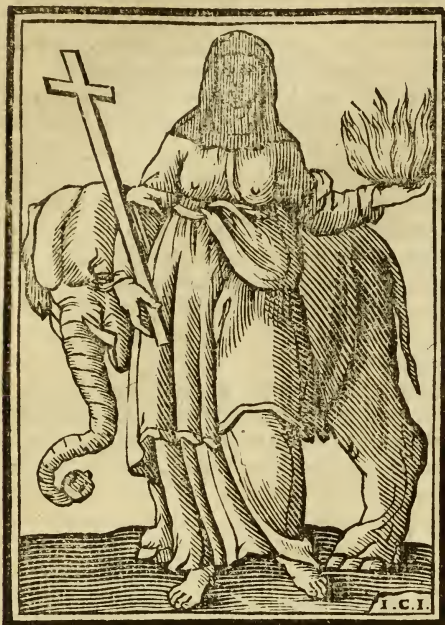
Met wit linne laecken wortse gekleet, om de suyerheyt nyt te drucken, diewelcke in de Religie vereyscht wort, en daerom wilden de Egyptenaers niet datter in haere Tempelen wolle laecken gedragen wierde, gelijkse mede haere dooden met linnen begroeven, vertoone ndedaer door hare Godsdienst en suyerheyd. En *Plutarchus* seght in *Isis* en *Osiris*, dat God geen dingh behaeght, ten zy dat het suyer zy, en overmits het linnen laecken sich suyerder en netter laet wasschen als het ander, soo oordeelden zy dat haere Priesters geen ander laecken tot haeren Godsdienst, fouden gebruycken.

RELIGIONE. Godsdienst.

En Vrouwe die 't hoofd met een sijne Sluyer heeft bedeckt, houdende in de rechter hand een Boeck met een Krus, en in de slincker een vlamme Viers, ter syden haer staet een Oliphant.

De Religie nae de bepaelinge van *D. Thomas* en andere School-leeraers, is een deughd der zeeden, waer door de Mensch eere en eerbiedigheyt aen den waerachtigen God bewijst, soo wel inwendigh in 't gemoed, als uytwendigh door 't lichaem. En is oock de Religie of Godsdienst den Menschen foodaenigh van natuuren ingeplant, datse oock, gelijk *Aristoteles* seght, hier door, om datse reedelijcke dieren zijn, meer van de onvernutte dieren verschillen, siende dit selve hier in klaerlijck, datse in een onverfene noor, sonder datse eenige andere overweginge

hebben, strax haer keeren om de Godlijke hulpe aen te roepen.



Het gesichte wort haer bedeckt, om dat de Menschen, door de Religie, op God sien, gelijk *S. Paulus* seyt, door een Spiegel in een doncker Raedsel, wefende dieselve verbonden aen de lichaemlijke sinnen, en overmits de Religie altijd bedeckt is geweest, soo isse onderhouden, door mysterien en geheymnissen, 't welck zijn figuren, gebruycken en ceremonien, als ofse onder verscheyden kleederen verborgen waere.

Door 't Kruys wort *Christus* de gekruyste, of het Wapen en Vaendel van de Christlijke Religie bediet, totter welcke de Christenen een groote eerbiedigheyt betoonen, erkennende, daer door de sonderlinge Weldaed van haere verlossinge.

Het Boeck geeft te verstaen de *H. Schrif*tuyre, de openbaeringe en overleveringe waer door de Religie in de herten wordt gebeelt.

Het *Vier* druckt uyt de aendacht van ons suyver en oprecht gemoed tot God, 't welck het eygen is van de Religie.

Mette *Olyphant* isse afgemaect, om dat dit

Dier het Godsdienstighste van allen is, in goeddaedigheyt geen weergae hebbende, voorsichtig, beminnende de billijkheyt, en is seer beleeft, want als 't een Mensch in de Woestijne van den wegh vind afgedoelt, wijst het hem seer vriendlijk en sachtsinnigh den wegh. 't Is bescheyden, want komende tusschen een kudde beesten, wacht het sich seer voorsichtiglijk, op dat ter niemant soude beschaedigen, gelijk *Plinius* verhaelt.

Maer 't geene meest tot ons voornemen dient, soo is dit Dier een beeld van den Godsdienst, gelijk *Plinius* mede seght, dat het de Sonne en de Sterren in eeren hout, en als de Nieuwe Maene aen komt, gaet het sich van selve wasschen in een loopende vliet, en krank zijnde, roept het de Godlijke hulpe aen, werpende kruyden ten Hemel, als middelen, om gunst te verkrijgen tot sijne gesondheyt.

R E L I G I O N E. Godsdienst.

EEN Vrouwe met een Hembd, Stole en Kercklijcke gewaeden, staende op eenen steen, houdende seer bevalligh mette slinker hand enen Tempel, op d'aerde sal een Oyevaer, met een Slange, in den beck, staen.

R E L I G I O N E. Godsdienst.

EEN Vrouwe van Majesteit en staetigheyt, gekleet met een kostelijcke Mantel, tot een Pivial of opperkleed, hebbende 't hoofd bedeckt, waer op de Heylige Geest met sijne straelen, in de gedaente van een Duyf, uytglinstert. Staende op eenen vierkanten steen, *Christum* uytdruckende, die daer is de waerachtige Hoeksteen, die als de Propheet seyt, van de bouwlyden des Ouden Wets is verworpen geworden, en daer nae gestelt zijnde tot eenen vasten steen van de Heylige Kercke, soo kander dan geen ander Fundament geleyt worden, gelijk *Paulus* seyt.

Dese beeldnisse heeft aen d'eene syde een kindeken mette Wet *Moyses*, met eenige Roofen en dorre tacken, om uyt te drucken de verledene ceremonien van de oude Offerhanden, en aen d'ander syde sal een ander

ander kindeken staen, dat het *Euangelium* in de hand heeft. Want in *Christo* houden al e Prophetien en Ceremonien van de Oude Wet op.

Zy hout in de sliicker de Priesterlijke roede van *Aaron*, en in de rechter de Kercklijke sleutelen, om nae der Menschen werken of verdiensten den Hemel te sluyten of te ontsluyten.

Nae dit beeld, is het ontwerp van onse waere en heylige Religie van de H. Apostelen en Vaderen getimmert, op den waeren Hoeccksteen: en dat door de vier Euangelisten, schrijvers van de Nieuwe Wet, vol des H. Geestes, des Godsdiensts, Yver, Vriendlijckheyt en Liefde.

R E L I G I O N E . *Godsdienst.*

EEn Vrouwe van een seer schoon opsicht, Erontom met blinckende straelen, de borst wit en open, hebbende vleugels op de schouderen, met een gescheurt en stordigh kleet, staende ter syden een Kruys, en de rechter hand ten Hemel opgeheven hebbende, houtse een Boeck, als een Spiegel, alwaer 't inhoud des Wets geschreven staet: *Ghy sult God urwen Heere lief hebben uyt gantscher herten, ziele en gemoed, dit is 't hoogste Gebod: Het tweede is dat gelyck, Ghy sult urwen naesten lief hebben, als u selven: in dese twee geboden hanght de Wet en de Propheten.*

Zy leunt op 't dwars hout van 't Kruys, alwaer aen de sliicker hand een toom hanght, met haere voeten den Dood verredende, schijnende of 't Kruys op den bergh van Calvarien stont. Alwaer een seer treffijck verstand een gedicht op gemaect heeft, soo aerdigh, dat het oock geene nytlegginge van noode heeft, van desen inhoud, aldus.

V S A E M E N S P R A E C K ,
de Mensch en Religie.

- M. *O Vaders lieffte kind, vol Goddelijcke Reeden, Hoe gaedy soo beroyt in dees gescheurde kleeiden?*
R. Ick walgh van 's Werelts prael en van der Menschen eer.
M. *Wat Boeck is 't dat ghy draeght?* R. *Mijns Vaders Wet en Leer.*

M. *En waer toe naecht van borst?* R. Om 't oprecht hert te toonen.

M. *Hoe dus geleunt op 't Kruys?* R. 't Kruys overtreft de kroonen.

M. *En waerom doch gevlereck?* R. Ick leer ten Hemel gaen.

M. *Wat leert dees heldre glants?* R. Het donckre hert versmaen.

M. *Wat tengel aen u sy?* R. Ick tem de dolle sinnen.

M. *En waerom hier de Dood?* R. Ick kan den Dood verwinnen.

R E L I G I O N E F I N T A .

Valsche Godsdienst.

EEn Vrouwe met een staetigh en langh kleet, sittende in een gulden troon, op een Hydra met seven hoofden, hebbende dese Vrouwe op 't hoofd een gulden kroone vol kostele blinckende steenen, met veele vercierde kleederen van syde en goud: houdende in de rechter hand een goude schaele, alwaer een Slange binnen is. By haer leggen veele luyden, knielende, als of zy haer aenbajeden, boeck eenige dood ter aerden: om dat haer valsche leeringen, den Menschen door haere schijn, bevalligh zijn, of dat de waen van des Werelts gemack haer die doet behaegen: Maer in 't eynde bereyden zy de Helle in 't ander leven, en de ellendigheden hier tegenwoordigh, die haer door een onverwacht oordeel Gods over den halfs komen.

R E L I G I O N E of *Godsdienst* van *S. Lazaro*
en *S. Mauritio.*

EEn oude Vrouwe, maer van een stout en moedigh opsicht, wefende met een Harnas gewapent op de oude wijse, hebbende op 't hoofd een Helm, alwaer een goude kroon om gemaect is: in plaets van de kam op den Helm, sal vier komen, de locken van 't hoofd sullen nederwaerts hangen tot op de schouderen, toonende een luechigh en lieflijck wesen, op 't midden van de borst sal zy het groot Kruys van *S. Mauritius* en *Lazarus* hebben. Haer onderkleed sal van root laecken wesen, en daer boven een goude Mantel, die zy mette sliicker hand pooght

ze ontdekken, om eenen Leprose te hulpe te komen, die by haer leyt, hebbende oock een Boeck in haer rechter hand. Aen haere voeten falsche goude brooskens hebben, met eedele steenen geciert, onder haer sijncker voet falsche tuylbanden, schilden, pijlen, bogen en andere Turxsche wapenen hebben, diese verachtelijk mette voeten treet, vertredende te gelijk te ketterie mette rechter voet. Waer over de ketterie vertoont wort door een yselijke lelijke Vrouwe, die van de spieffe die de Religie in de hand heeft, gewond zijnde, een rokige vlam uytgeeft, hebbende de hayren over einde, en in 't wilde gespreyt. De borst, de mammen, en een deel van 't lichaem leyt bloot, droogh en verdort, slaende de rechter hand op een toegeslooten boeck, alwaer veele vreeslijke Slangen uytkomen.

DIVINITA. Godheyt.



Een Vrouwe in 't wit gekleedt met een vlamme Viers boven op 't hoofd, houdende met haer beyde handen twee blauwe Hemels-klooten, alwaer een vier uytgaet, of zy sal op 't hoofd een vlamme hebben, die in drie gelijke deelen sal opgaen.

De wittigheyt des kleeds bediet de suiverheyt van 't wesen, datter is in de drie Goddelijcke personen. Een ontwerp van de kennisse der heylige Godgeleerde, vertoont door de drie even gelijcke vlammen, om te bewijfen de evangelijsche personen, of van eene vlam die in drien gedeelt is, oock om te kennen te geven de vereeniging der Naturen, met de onderscheydinge der personen.

De witte verwe is besonderlijk de Godheyt eygen, vermits die gemaectt wort, sonder menginge van andere verwen, soo is oock in de Godlijcke saecken geen menginge van eenige andere dingen. En daerom, wanneer de Heere *Christus*, op den bergh *Tabor* verheerlijckt was, soo verscheen hy, gekleet zijnde, als in een wolcke.

De twee Hemels-klooten, bedieden de eeuwigheyt, die by de Godheyt is onscheydelijk. En datse dieselve in de sijncker en rechter hand houd, bediet, dat de Mensch door de verdiensten *Iesu Christi* en door Godsalige wandeling her eeuwige leven deelachtigh wort. En dit zy hier mede genoegh, laetende daer van het langer verhael, aen den Godgeleerden.

PIETA. Godvruchtigheyt.

Een poeseligh blanck Maeghdeken van Eschoon opsicht, met dicke oogen en een verheven neuse, met vleugels aen de schouderen, in 't root gekleedt met een viervlamme boven op 't hoofd, houdende de sijncker hand voor 't hert, en mette rechter hand keertse een Overvloets Hooren om, dat vol is van verscheyden vruchten, die tot des Menschen onderhoud noodigh zijn.

Zy wort als boven uytgebeelt, om dat de Natuyrkondigers die alsoo beschrijven. In 't rood is zy gekleet, om dat zy een medegesellinne en susterken is van de Liefde, en hier om past haer dese verwe seer wel, gelijk elders op sijn plaets is geseyt.

Zy draecht vleugels, om dat dese onder alle Deughden voornaemlick geseyt wort te vliegen, want zy vlieght van God nae 't Vaderland, van 't Vaderland totte Ouderen, van de Ouderen gestadigh op ons selve.

De vlamme die zy op 't hoofd heeft, bediet het gemoed dat van de Liefde Gods ont-

ontsteecken is, tot oeffeninge van de Godvruchtigheyt, die nyter natuere vlamt nae Hemelsche dingen.



De sincker hand op 't hert, bediet, dat een Godvruchtigh Man plagh teyckenen te vertoon van sijne liefde, en dat door levende en eedele wercken, die gedaen worden met een vast en volmaect voornemen, sonder pochinge of begeerte van ydele eere. Derhalven seggen eenige, dat *Virgilius* en andere Poëten, dat om alle schaduwen totte Gods vrucht van *Aeneas* wegh te nemen, hy de meeste wercken van sijne Godvruchtigheit, gepleeght soude hebben, in de duysterheyt van den nacht.

De Overvloets Hooren, bediet, dat men in saecke van Godvruchtigheydt weynigh werckx moet maecten van de Rijckdommen des Werelds. 't Welck onder andere, met een besondere voordaet in de grootstedierte van onsen tijd betoont heeft binnen *Romen* de Heer *Patritius Patritii*, diewelcke daerover veel meer lof waardigh is, als mijn penne hem kan geven.

THEOLOGIA. Godgeleertheyd.

EN Vrouwe met twee ongelijke aengesichten, siende met het jeughdelijckste

ten Hemel, met het oudste nae der aerde, sittende op een Hemels klood, of een blauwe ronde bolle vol sterren, houdende haere rechter hand voor de borst, en de sincker uytgestreckt nae der aerde, de slippe van haer kleet ophoudende, alwaer een Radt ter syden staet: 't welck is het eygen Hieroglyphisch beeld in de H. Schriftuyre, van de Theologische kennisse: want gelijckerwijs het Rad de aerde niet raect, ten zy alleene met den ommetreck of onderste rondigheyt, hoewel 't sich nochtans beweeght, also moet een oprecht Godgeleerde, sijne sinnen stieren nae de kennisse, doch also, dat hy die slechts, gaende maecke, en niet alles over hoop smijtende, verwarre.



De twee aengesichten waer mede zy nae den Hemel en nae der Aerde siet, bedieden, gelijck *Augustinus* tot *Volusianum* seyt, dat de Godgeleertheyt is gevestight in 't gestadigh opmercken en in 't stantvastigh beminnen van God en van sijn evennaesten, en daerom kan zy tot God niet opwaerts sien, of zy moet oock het oogh nederwaerts op haeren naesten slaen: en dit bediet, dat een Godgeleerde niet van noode heeft, dat hy
foo

soo hoogh stijge met sijn verstand, dat hy niet eenen oock niet soude dencken, dat hy een Mensch waere, en dat hy lichtlijck in veel doolingen kan komen te vervallen, en daerom moet hy voorsichtlijck gaen, en met opmercken voor hem sien, hoedaenigh hy Gods Woort sal uytleggen en verkondigen.

Mer een jeughdigh gesicht wort zy gemaelt, ten Hemel siende, want gelijk hooge en wijt afgescheydene dingen nieuwsgierigh zijn en aengenaem: also zijn de aerdsche en nedrige dingen, om datse veel moeylijckheyd en swarigheyd onderworpen zijn, onaengenaem en verdrietigh.

Zy sit op eenen Hemel vol sterren, vermits de Godgeleertheyt haer ruste niet stelt in eenige aerdsche saecken, maer gaet regelrecht streven nae de kennisse Godes, van waer zy daer nae, een regel en richtsnoer krijght van wetenschap en kennisse van alle dingen, die haer licht maeckt, in die dingen, die wy met groote verwonderinge, hier op der aerde, met onse oogen aenschouwen.

De handen voor de borst, drucken de staetigheyd uyt, om dat dese een kennisse aler kennissen is.

De slippe van 't kleet die mette handen opgehouden wort, bediet dat het eene deel van de Godgeleertheyd, sich streckt tot aerdsche, doch noodsaecklijcke dingen, die welcke daer in bestaen, dat wy onse handelingen oprechtlijck nae de deughd sullen stieren, om de sonden te mijden, om God inwendigh en uytwendigh te eeren, en andere dingen, die daer zijn als een kleet waer onder wy niet doordringen, ten zy de gemoederen van God verlicht zijn.

Godvruchtigheyd der kinderen tegens haere Ouderen.

En jonge staetlijcke Vrouwe, hebbende met haer rechter hand, haer slinker Mamme gevat, als of zy die wilde uyt drucken en iemant te suygen geven, aen haere voeten sal een Kraeye staen.

De oude Romeynen willende de Godvruchtigheyd van *M. Antonius Pius* uyt drucken, maeckten een Medaglie van *Aeneas*, die sijn Soontjen *Ascanius* aen sijn hand hout, dragende op sijne schouderen sijnen stockouden Vader *Anchises*: Waer van *Virgilius* gedienckt. In een ander Griexsche Medaglie

van *Anton. Pius*, is de Goddinne de Godvruchtigheyd, sittende afgemaelt, hebbende een naeckte kindeken in den arm, dat zy haer borst vertoont.



Doch is dese tegenwoordige beeldenisse hier toe niet gemaect, maer wy willen alleen uyt drucken de Godvruchtigheyd der Kinderen tegens haere Ouderen, die op de maniere van de Godvruchtige Dochter gestelt is, die haeren Ouden Vader, in de gevangnisse heimlijck (met haere borsten) onderhiel, alwaer hy veroordeelt was te sterfen, sulx dat het een yder verboden was hem eenige spijsse toe te brengen: Maer 't selve wierde door den stock-bewaerder ontdeckt, als dat hy noch leefde, door de Godvruchtigheyd van sijn Dochter. Dese trouwe en Godsdienstige daed behaeghde den Burgemeesters *C. Quintio* en *M. Attilio* soo seer, dat zy, boven de misdaed, die zy hem quijt scholden, en dese weldaed ter eeren, eenen Tempel, in plaets van de gevangenis deden bouwen, en heylighden dienselfen, de Kinderlijcke Godvruchtigheyd toe. *Sextus Pompejus* en *Solinus* verhalen diergelijcke daed van een slechte Dochter tegens haren Vader

als oock tegens haere Moeder. *Valerius Maximus* verhaelt diergelijke daeden meer.

Hier en elders is gefeyt dat de Oyevaer een Hieroglyphifch beeld is van de Vaderlijke Godvruchtigheyt: niet te min soo dient ons tegenwoordigh de Kraye voor een beeld van Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder. Want als haer Vaeder of Moeder door d'ouderdom de veeren uytvallen, soo decken haer de kinderen met haer eygen pennen, haer spijsje toebrenghende, waer mede zy worden onderhouden, en wanneer haer Ouders machteloos zijn te vliegen, soo dragen zy dieselve op haere wiecken, en bewegen haer totte vlucht, ten eynde zy haere leeden wat reppen, en tot haer selve mogen komen, gelijk sulx *B. Anglicus* verhaelt. Welck aensien is genomen uyt *Ambrosius*, die den Kraeykens een Godvruchtige Natuyre roeschrijft. Hier door moeten alle ondankbaere en verbaesterde kinderen beschaemt worden, die haere Ouders lastren, schelden en slaen: Daer een Kraeyken, een onvernuf-tigh beesjen, meer bescheydenheyt en Godvruchtigheyt toont tegens die geene die't heeft tot Werlt voort gebracht.

P I E T A. Godvruchtigheyt.

EEn Vrouwe met een schaele in de rechter hand, en met de slincke elleboge op een kindeken. Ofte een Vrouwe met een kindeken op den arm, en eene voor haere voeten.

Wanneer de Egyptenaers de Godvruchtigheyt wilden uytdrukken, soo maelden zy twee Jongelingen, die te saemen een karre of koetsje trocken, ter gedachtnisse van *Bionides* en *Cleobes* gebroeders, diewelcke uyt groote Godvruchtigheyt, haer eygen Moeder nae den tempel van *Juno* trocken.

Anders.

EEn Vrouwe met een Wierooock vat, en voor haer een Autaer met een Vierkleed rontom, alwaer een vlam ontstecken is om te offeren.

Cicero seyt dat Godvruchtigh te wesen, anders niet is, als eerbiedigheyt tot God, tot overheden, ouderen, vrienden en't vaderland.

P I E T A. Godvruchtigheyt.

EEn Vrouwe die mette slincker hand een Oyevaer hout, hebbende de rechter hand

boven een Autaer met een bloedigh swaerd, ter syden staet een Oliphant en een kindeken.

Godvruchtigheyt is de Liefde tot God, tot het Vaederland, totte Kinderen, Vaeder en Moeder: en daerom wort zy met het Ionghsken geschildert.

De Oyevaer bediet het beeld van de Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder, gelijk elders gefeyt is. Dat zy het bloote swaerd, boven het Autaer hout, betoont de Godvruchtigheyt diemen behoort te gebruycken tot voorstand van de Religie, alle gevaer te rugge stellende.

Plutarchus verhaelt van den Oliphant: dat seekere Iongens te Romen aen de snuyt van eenen Oliphant stonden, om dienselven te tergen, en hy toornigh wordende, neemt eenen uyt den hoop, als of hy hem wilde in de locht werpen. De Iongens siende haeren meede-maet in desen nood, krijten en bidden den Oliphant om genaede, die met een sonderlinge Godvruchtigheyt, hem soetjens wederom op der aerde stelt, sonder hem eenigh leet aen te doen, hem genoegende dat hy de stoutigheyt van dese bengels hadde getuchtigh, en dat alleen door de vreesfe.

I M P I E T A. Godloosheyt.

EEn lelijke Vrouwe, wiens oogen zijn verbonden, hebbende Eefels ooren, en in haer rechter hand eenen Haen, in de slincker een tack van een stekelige dooren.

Godloosheyt is eene onmenschlijke en beestlijke hartzocht van een opgeblaesen gemoed, strijdigh tegens de eygenscapen der Vromen en der Deughd, wiens aert is de plichten tot de heylige dingen, tot Ouderen, Evennaesten, totte Wetten en tot het Vaederland, te verachten en te verwaerlosen.

Met verbonden oogen en Eefels ooren isse gemaelt, om dat *Horatius Rinaldus* seyt, dat de Godloosheyt somtijts spruyt uyt onwettenthey, diewelcke niet opgehouden noch onderstut wort door de Genade Godes: Want veele onverlichte Menschen, konnen door de dicke nevelen der Wereltscher duysternisse, de waerachtige Hemelsche goederen niet lief hebben noch beminnen.

De Haen die zy in de rechter arm hout, is

Z by

by den Egyptenaeren voor een beeld van de Godloosheyt gestelt, gelijk *Pierius* verhaelt, overmits dit Dier sijn eygen Moeder verkracht, en dickwijls toont het sich hart en wreed tegens sijnen Vaeder: sulx dat waer de Godloosheyt regeert, daer past de wreetheyd oock wel by, en door dese beteykenisse is haer een steeckelige Doorne in de hand gegeven, die van de Egyptenaers gestelt wierde, om daer door een Godloos, verkeert en raesend Mensch uyt te beelden, die nae sijne maniere van trots te leven, grootlijx de zeeden van alle anderen, heeft verongelijckt en verdorven: Want dese als dor zijnde, sal veel eerder breecken, als dat zy sich een weynigh soude buygen.

I M P I E T A. Godloosheyt.

EEn Vrouwe in koper-roestige verwe gekleert, wreed van gesichte, houdende in de slinker arm een Nijlpeerd, en in de rechter een brandende Fackel, waer mede zy een Pellicaan met haer longen in 't nest leggende, op der aerde verbrant.

Godloosheyt is een sonde die tegens de Godsaligheyt strijdigh is, niet alleene tegens de Gerechtigheyt, maer oock tot schaede van het Vaederland, van Vaeder en Moeder en van haer selve. Met koper-roeste verwe wortse gemaelt, wesende dat selve een kenteycken van een quaedaerdige en schaede-lijke natuyre, diewelcke in die geene gevonden wort, die haere handelingh tot schaede en verderf van haere weldaegers aenleggen.

In de slinker hand voertse een Nijlpaerd, want als dat Dier tochtigh wort om met sijn Moeder te verfaemen, soo dood het sijn eygen Vaeder, die 't hem soeckt te beletten: Alsoo doet oock de Godloose, die om sijne ongebreydelde hertzochten genoegh te doen, brengt sijnen Weldoenders in verderf en onderganch.

In de rechter hand hout zy een ontftecken Fackel, verbrandende den Pellicaan: Want de wercken van de Godloose zijn niet anders als verfooringen van liefde en Godsaligheyt, 't welck seer wel door den Pellicaan is uytgedrukt, gelijk wy elders breeder sullen verhaelen.

I M P I E T A E V I O L E N Z A soggetta alla Giustitia. Godloosheyt en Geweld door de Justitie of het Recht 'onleygebracht.

EEn Hippotamus of een Nijlpaerd, ter aerden nedergeleyt, onder een Scepter daer een Oyevaer boven op staet.

De *Hippotamus* is een Dier, datter in de vloed *Nilus* leeft, gelijk *Plinius* seyt, heeft de rugge, haynen en het briefchen gelijk een Paerd, maer sijn klauwen zijn geklooft, als de Ossen, en de snuyt verheven, en de steert en de tanden krom, gelijk een wild Swijn, is van natuiren Godloos, want om sijn Moeder te verkrachten, soo doot het sijn Vaeder.

De Oyevaer is in 't regendeel oprecht van gemoed, want hy is Godsdienstigh tegens sijne Ouders, haer in den Ouderdoom te hulpe komende, gelijk *Basilus* en *Plinius* seggen. De verscheyden natuuren van dese twee Dieren, drucken ons voornemen seer wel uyt. *Plutarchus* seyt in sijne uytleggingen, dat de aerdsche Dieren soo tochtigh niet zijn, als die in 't water leven, *Soo ghy*, seyt hy, *de Nijlpaerden by de Oyevaers vergelijckt*, soo voeden dese haere Vaeders, maer dese Paerden, om datse met haere Moeders mogen verfaemen, dooden dieselve. Waer over *Suidas*, willende de Godloosheydt en 't geweld die door 't Recht 'onleygebracht was, vertoonen, seyt datse een Oyevaer op een Scepter, daer een *Hippotamus* onder lagh, plaghten af te beelden. En dat om redenen die boven geseyt zijn.

C L E M E N Z A. Goedertierentheyt.

EEn Vrouwe sittende op een Leeuw, houdende in de slinker hand een Spieffe, en in de rechter een Pijl, als of zy die uytter hand wilde wegh werpen, niet om icmant daer mede te quetsen, gelijk het in de Medaglië van den Keyser *Severus* gevonden wert met dese letteren *INDULGENTIA AUGUSTI IN CARTHAG.*

De Leeuw is een beeld van Goedertierentheyt, want gelijk de Natuyrkondigers seggen, indien de Leeuw een Mensch met geweld overwint en ter aerden werpt, en hy alsdan selve niet gewont is, soo sal hy dien Min gantsch geen hinder doen, maer hem alleen luchtighlijck schudden.

De Pijl, op de manier als wy sullen seggen, is een teycken van Goedertierenthey, want zy wille niet gebruycken tot achterdeel van die geene die strafwaardigh zijn. Waer over *Seneca* seght in sijn boeck van de Goedertierenthey: *Goedertierentheyd is een sachtmoedighey van een opperhoofd, over een minder, in 't opleggen der straffe.*

C L E M E N Z A. *Goedertierenthey,*
Goedaerdighey.

EEN Vrouwe, die met haere voeten een berg van Krijghswapenen vertrect, en die mette rechter hand een Olijftack uytreyckt, leunende met den slinker arm op den tronck van dienselven boom, alwaer de *Fasci Consulares* of Burgemeesters roeden aenhangen.

Goedertierenthey is niet anders als een ophoudinge van straffe aen de misdadige, wesende dese een versoetinge van de strengighey, maeckende een volmaeckte maniere van Iustitie, of Recht, wesende, voor die in Regieringe gestelt zijn, seer nootwendigh.

Zy leunt aen een tronck van een Olijfboom, om te vertoonen, dat de Goedertierenthey niet anders is, als een neyginge van 't gemoed, totte barmhertighey.

Zy reyckt een tack uyt van dieselve plante, om een teycken van Vreede te vertoonen: en de Wapenen ter aerden geworpen, mette Borgemeesters roeden die opgehangen zijn, bedieden, datmen tegen de misdadige geen strengighey van Recht wil gebruycken, als men wel konde; Daerom seytmen dat de Goedertierenthey eygentlijck een aflaet van God is, over onse sonden. Waerover de geestlijke Poet *Vida* versiert, dat in plaets van *Mercurius*, *Jupiter* de Goedertierenthey sent, die een Dienaeresse sal wesen van 't Ambassaetschap. En *Seneca* druckt in sijn spel *Octavia*, seer wel uyt, 't geene boven geseyt is, seggende:

't Is braef te munten uyt by treffelijke Helden,
Voor 't land te zijn besorght, te spaeren den gekwelden,
Sich speenen van den moord, en doen de gramschap af,
En gunnen 't land de rust, sijn Eeuw den Vreede-staf:
Door dees verheven Deugd, so klimmen nae de Wolcken,
En hier door is de Held Augustus van de Volcken,
Als Vaeder van het Rijk, voor enen God gekroont,
Wiens Sterte, 't zijnder eer, de Kerck en Hemel toont.

C L E M E N Z A & M O D E R A T I O N E.

Goedertierenthey en Tucht.

EEN Vrouwe die mette slinker hand een Lauwertack hout, en in d'ander hand een stock, diele wat verre van haer hout.

Goedertierenthey is een deughd, die den Mensche tot medelijden beweeght, en die vaerdigh is om quijt te schelden, en gerecht om iemant te helpen.

Zy wort sittende gemaelt, om de sachtmoedighey en ruste te vertoonen.

De stock vertoont, datse kan en niet wil strengighey gebruycken, overfulx kan men wel seggen, speelende op den tegenwoordigen Pauslijcken stoel, Laet vaeren duysent *Severi* of strenge, tegen een *Clemens* of goedertierene Paus. Men soude oock met *Ovidius* mogen seggen:

Daer is geen beter Prins gematigt van verstand,
Als d'onse, die sijn macht, nae 't recht, hout in den band.

De Lauwertack vertoont, dat die geene, die de Goden hadden vertoorent, hier mede wierden gesuyvert.

C L E M E N Z A. *Goedertierenthey.*

EEN Vrouwe die mette slinker een Proces oft Rechtspleyt hout, dat zy mette rechter in stucken scheurt of met een penne doorschrabt, en onder haere voeten falsche eenige boecken hebben.

B E N I G N I T A. *Goedertierenthey,*
Goedaerdighey.

EEN schoone jonge lachende Vrouwe met een braef vercierfel en blonde hoofdhairen met een goude kroone en een Sonne op 't hoofd, en een luchtigh gouden kleed, met een opper-rock, die met purper geboort is, alwaer drie silvere wassende Maenen op staen: Zy sal nae de rechter hand gekeert, sich wat buygen, mette armen open, en sal in de rechter een tack van een Pijnappel houden, schijnende offe in een goude Zee-tel wierde opgelicht, ter syden staet een Elephant.

De Goedertierenthey is niet anders, voor soo veele men uyt de leeringe van *Aristoteles* kan bemercken, als een natuyrlijke genegenthey van een doorluchtigh persoon.

om teyckenen te vertoonen, dat hy de eere groot acht, die hem van slechter perfoonen, als hy is, wort aengedaen. En dit is een eygen deughd van groote Mannen voor soo veel zy grootmoedig zijn. En de grootmoedighey wil niet anders uytdrukken als een Man die in glans en cieraet van een volmaeckte deughd uytblinckt. En gelijk het swaer is, grootmoedig te zijn, om datmen alle goede hoedaenigheden daer toe van noode heeft, alsoo eedel is 't oock goedertieren te zijn. De genegentheden van een grootmoedigh Man zijn vierderley, welke genegentheden wy die dingen moeten noemen, die geen verkiesinge hebben: Als Weldadighey, Heerlijckhey, Sachtmoedighey en Goedertierenthey; waer toe alle andere moeten werden gebracht. Want een grootmoedigh Man acht sich selve niet hoogh, noch hy veracht niet, als eene die noch vreest noch hoopt: Voor soo veele hy niet veracht, is hy goeddaedigh, voor soo veele hy sich kleyn acht, is hy heerlijck, voor soo veele hy niet vreest, is hy sachtinnigh, voor soo veele hy niet hoopt, is hy goedertieren. En om dat de Goedertierenthey haer ooghwit sonder middel uyt haer self heeft, op de eere en om te eeren, soo kan men seggen, dat de Goedertierenthey de alderwaerdste hertzocht is, die in een groormoedigh Vorst kan komen. En dit is nae de leeringe van *Aristoteles* in 't 11 boex xx cap. daer hy seyt, dat *hooghey in een Man niet anders is als een seeckere aengenaeme en edele staetighey*. En hier door ontdeckt sich dese deugd sonderlinge in de doorluchtigste Vrouwe *Magdalena Strozzi*, die gehoulijckt is aen 't heerlijcke Huys van den Marckgraef *Salviati*, die my oock bewogen heeft in dese besondere beeldnisse, daer van gewagh te maken, die onder veele uytblinckentheden, die haer 't Vaderland geluckigh maectt, het doorluchte Huys van hare voortteelders, die seer deughdigh geweest zijn, oock in dese goedertierenthey uytmunt, datse de eerbiedighey van slechter perfoonen met een vrolijck gemoed aenneemt: en datse door hare Goedertierenthey meer uytrecht, als andere met haere grootshey: derhalven maghmen van haer wel schrijven, 't geene *Claudianus* schrijft over 't Burgemeesterchap *Manlii*:

*Hy drijft met rust sijn heerschappy,
Daer dwingeland ley: in de by.*

De drie Maenen, die rontom den boord van den Opper-rock staen, vertoonen het waepen van het doorluchtigh Huys van de *Strozzi*, waer op sonderlinge het beeld van de Goedertierenthey past: Want gelijk het licht van de Maene, niet anders is als het selve licht van de Sonne, alsoo heeft oock de Goedertierentheydt geen ander licht, als het selve van de grootmoedighey, zijnde de Sonne van de Deughd, gelijk wy hebben vertoont: en daerom wort de beeldnisse van de Sonne op 't hoofd van dese beeldnisse gesien, te weeten in de opperste plaetse en in de eedelste zeetel van 't verstand, waer van daen de verstandelijcke krachten en de finlijcke of bevindelijcke Orgelen worden getrocken, en waer in de zeedelijcke sich grondvesten.



Het getal van drie Maenen, bediet de Volmaecktheydt van dese uytsteekende Deughd: Want het getal van dryen, bediet altijd volmaecktheyt, gelijk *Aristoteles* 't selve verhaelt, en is het eerste oneffen getal, en het begin van de ongelijckheydt, waer mede de Heydenen seyden, dat God was te verfoenen, gelijk *Virgilius* seyt, *Numero*

Deus impare gaudet, dat is, de Goden verheugen sich in oneffen getal.

En de Pythagoristen seyden, dat het drie mael drie, waer in het twee begrepen is, was van ongelooflijcker macht. Waer mede *Plato* oock overeen steint, seggende dat de ziele van het getal van drie, drie mael verdubbelt, haere oorsprongh hadde: en oock self de Maene, wort van de Poëten drievormigh genoemt, gelijk men by *Ausonius* in sijn boexken *Griphus* kan lesen, waerom hy van dit drie-tal verhael doet. Ick sal niet naelaeten te seggen dat dese Maenen nae de rechter hand zijn gekeert, dat is ten Oosten, 't welck een teycken is, dat de Maene aen 't waffen is, volgende de Sonne: alsoo waft mede het doorluchtigh Huys van *Sirozzi*, volgende den glans van de grootmoedigheyt, in de eere gestaedigh aen. Als mede in den glans van den goeden naeme, door dieselve Goedertierentheydt. En de Maene wort oock *Lucina* van de Oude geheeten, om datse het licht brengt aen de nieuwgebooren kinderkens, en dat zy als Vroetwif, dieselve voor den dagh brengt, wesende goedertieren, en een vochte Planeet, komende den Vroukens, door haer instorting, in 't baeren te hulpe, gelijk *Horatius* seyt. En van de Maene kan men seggen datse goedertieren is, want zy licht in de duyfterheyt van de nacht, zy verseeckert en moedicht den armen wandelaers, en den Harderkens op de wacht van haere kudde: En daerom is zy van den Ouden een geleytster en helpster genaemt. En de Egyptenaers beelden haer, Hieroglyphischer wyse, in, dat dese twee Planeten, als *Sonne* en *Maene*, waeren de Elementen of beginfelen van alle dingen, als die door haere eygene kracht baerden, onderhielden, en alle benedenste dingen geduyrigh maecten: Boven dat, dat oock onse leven door haere bestieringe wierde beleyt, en door de vochtigheyt des eenen, en de warmte des anderen, onderhouden.

Ieughdigh, vrolijk, lachende, luchtigh en beleeft isse gemaelt, om datter geen dingh aengenaemer noch lieflijcker is, als de Goedertierenthey. Waer over *Terentius* segh, *Ick hebt metter daet bevonden, datter niet beters voor den Mensche is als goedertierenthey.* Daerom is zy oock heerlijck gekleedt en met

goud gekroont, als die foodanige heerschappye, gelijk de Godertierenthey is, wel past: en het neygen van de voeten, en 't buygen van 't hoofd, als mede de open armen, zijn in den Princen teyckens van grooter Goedertierenthey, verre afgescheyden van de grootsheyt des gemoeds en der straffigheyt.

De tack met Pijnappels houtse, om dat dese boom een beeld is van de goedaerdigheyt, want alhoewel dese boom hoogh is en een breede schadu maeckt, soo isse nochtans geene plante, die daer onder staet, schaedelijck, maer yder tiert en bloeyter vrolijk. Want zy is tegen een yder goedertieren, gelijk de Philosooph *Theophrastus* verhaelt lib. 3, c. 15, van de Planten, daer hy seyt, *Men hout dat de Pijnboom daerom tegen een yder goedaerdigh is, om datse een slechte wortel heeft en hoogh is.* Daer wort *Myrthe* en *Laurier* onder gesaeyt, en watter onder staet wort van haer Wortel niet belet, dat de kruyden sich niet vrolijk souden vermeerderen. Waer by men kan verstaen, dat de Wortel even wel meer hinderlijck is als de schadu: Want alsoo de Pijnboom een breede schadu maeckt, en de Wortels hier en daer hooger uytstecken, soo weygerse nochtans niet, naer haere maete, andere in haer geselschap aen te nemen. Waer uyt is aen te mercken, dat de eedle Pijnboom, met een hooge slechte wortel, seer goedertieren onder haere schadu, de slechte kruyden en planten ontfanght, gelijk oock de andere boomen van een hooge wortel doen, die oock niet weygeren mindere planten in haer geselschap te hebben: 't welck ons tot een beeld sal verstrecken, dat een eedel Persoon van een hooge wortel, dat is van hooger stam en afkomst, onder de schadu van sijne bescherminge moet aennemen, oock andere, die minder van staet zijn, en dat met alle Goedertierenthey, en dat hy haer eenig deel geve, soo in sijne vriendschap als geselschap: En dat doen geen verachte perfoonen, die uyt den dreck zijn opgeklommen, alhoewel die door de fortunne zijn verheven: Maer dese blijven, in 't gemeen, plomperts, en als dobbelde en geen eenvoudige Menschen, gebruyckende veel liever, tegen andere Menschen, haere quaedaerdigheyt als Goedertierenthey.

De Elephant, een eedel Dier en grooter als eenigh ander, sullen wy stellen voor de Goedertierentheydt van Princen en groote Heeren: van wiens Goedertierenthey

Aristoteles getuyght, dat de Oliphant boven alle andere Dieren het sachtmoedighste en goedighste is. *B. Anglicus* seght, dat de Oliphanten uyster natuyren goedertieren zijn, om datse geen galle hebben. Maer wy seggen dat de Elephant daerom niet goedertieren is, om dat hy geen galle heeft, aengesien de Cameel oock geene heeft, nochtans heeft dieselve sulcke eedele goedertierentheyd niet als de Elephanten. Want de Natuyre heeft dieselve met een seecker licht van een wijs verstand en sinnen begaeft, die bynae Menschlijck zijn. Dit Dier sal nimmermeer, iemant die in de Woestijne, van den wegh is afge-
arwaelt, verschricken, met sijn vreeslijck gesicht, waer keert sich seer aerdtich wat van verre van den wegh af, en om den Wandelaer moet te geven, bewijst hy dien alle beleefsbeyt en sachtmoedighbeyt, en gaet hem al soetjens op den wegh voor, hem dienselven wijsende: gelijk Barth. Anglicus en Plinius verhaelen. 't Welck voorwaer in der waerheyt een goedertierene en vreemde daed, in een Dier is, 't welck macht hebbende om te beschaedigen, nochtans niet wil, maer veel liever wil helpen en vorderlijck zijn. Van deses Diers eedele en vriendelijcke aert, mogen haer mede dese Heeren toepassen, diewelcke gedreven zijnde, door haere ingeborene vriendlijcke Natuyre, haere Onderdaenen en Dienaers beschermen, en haer geleyden in den wegh van 't gelucksaligh genoeghen, haer te hulpe komende in haere uysterste behoefstigheden. Want een eerbaer Prins heeft dit ooghwit, dat hy sijne onderdaenen geluckigh maecke, seyde *Antipater*. En boven dat, fullen de eerbaere en goedaerdige Princen en Heeren om te meer gevreeft en geeert te wesen, haer voegen om een yder te hooren spreekken, en de minste gehoor te geven: 't welck oock de dapperste Princen hebben gedaen, naelaetende van haer, een goed lof aen den naekomelingen. *Alexander Severus* was streng van Naeme, doch vriendlijck van aert, en dat tegens die geene die 't niet dorsten wagen om iets van hem te begeeren: En roepende dieselve tot hem, seyde haer, *Waerom begeerdy niet? Meendy mogelijk dat ich u schuldnaer blijve? eyscht doch, op dat ghy over my niet hebt te klagen.* Want *Alexander* verstant, dat een Prins gehouden was goedertieren gehoor te geven, en onderstand te doen aen geringe en mindere perfoonen: en daerom vertoonde hy sich vriendlijck, vrac-

gende watse begeerden, ten eynde hy haer niet soude schuldigh blijven. En om dat dese Keyser een Heyden was, soo worden hier door beschaemt die harthoofdige en stuyrse Heeren, die haere Onderdaenen gehoor weygeren, en soo haest zy dieselve maer eerst aansprecken, soo verjaegen zy dieselve, en dat tot smaet van haere perfoonen, van haer wegh, en verschricken die door haere strenge en bittere gebeerden. Laet ons een voorbeeld nemen van *Titus* de Soone van *Vespasianus*, diewelcke sich altijd vriendlijck tegens 't Volck heeft vertoont, alsoo dat hy oock door dese goedaerdigheyt genaemt wierde *De Liefde en de geneughte van het Menschlijck geslachte*. Noyt liet hy iemant ongerooft van hem gaen: Waer over hy oock van sijne befondere Vrienden aengesproken wierde van dat hy meer beloofde als hy koste houden: daer op hy antwoorde, dat het niet betaemde, dat iemant, als hy den Prince hadde gesproken, daer van treurig behoorde wegh te gaen. *Suctonius* voeghter noch by, dat hy in alle voorvallen het Volck met soodanige vriendlijckheyt en aengenaemheyt bejegende, dat hy oock de feesten van de Swaerdvechters, niet nae zijn, maer nae der omstanders goetduncken toestelde. En nimmermeer weygerde hy iets aen die geene, die 't van hem verfochten: haer daerby vragende, of zy oock meer begeerden? En sittende aen 't avondmael, schoot hem eens in 't gedachte, van dat hy dien dagh sijn gewoonlijcke Goedertierentheyd niet hadde gebruyckt, soo borst hy uyt met dese gedenckwaardige spreucke: *Vrienden! desen dagh hebben wy verloorren.* Achtende dat dit des Princen schuldige plicht was sich dagelijx in de Goedertierentheyd te oeffenen. Niet min goedaerdigh is geweest de Keyser *Marcus Aurelius*, waer van *Herodianus* schrijft, dat hy aen ygelijck, die wilde, en hem tegen quam, vriendelijck de hand gaf, en wilde oock niet lijden, dat sijn lijfwacht, iemand soude verhinderen, by hem te komen. Dit zijn Princen, die in haer leven bemint, en nae haer dood geroemt worden, die de Volckeren, door haere Goedertierentheyd, tot willige slaven maecken. En voorwaer soo een Heer alleen, vier dagen soude mogen regeeren, soo behoorde hy hem een gedachtenisse van sijne goedertierentheyd nae te laeten, want sijn heerschappye

schappye sal ras vergaen, maer sijne deughd sal eeuwigh geduyren: Een waerdige spreucke voor waer, van dien grootmoedigen Prince, *Philippus van Macedonien*, Vaeder van *Alexander de Groote*, daer hy seyt: *Ick wil veel liever lange tijd goedertieren, als een korte tijd, Heere genaemt werden.* Waer uyt aengemerckt kan werden de beleefde ziele van dese onverwinnelijke en goedaerdige Princen, als mede de eedele Natuyre van den Oliphant, het grootste Dier van allen, dat met sulcke Goedertierenthey is begaeft: Hier uyt befluyt ick dan, hoe een Persoon eedelder en grooter is, hoe dat hy beleefder en vriendelijker behoort te wesen, en 't welck het aldermeeste is, behoort hy sich te voegen nae de goedaerdige natuyre Godes, wiens eygenschap het is, Goedertieren te wesen: Want daer niemant is, die sijne Goedertierenthey in 't uytdeelen, van sijne goederen, gelijk hy dagelijx doet over alle sijne schepelen, meer in 't werck stelt: Also kan oock een Heer of Prins voor soo veele de sterflijke aert belangt, de Goddelijcke Natuyre in geenen deele naerder komen, als door Goedertierenthey. En 't is buyten twijfel, of God bemint meerder eenen goedaerdigen, als een hovaerdigen Heere, jae hy haet den opgeblaesenen: gelijk *Plutarchus* klaerlijck, in sijnen onwetenden Prince, getuyght, seggende, dat gelijk God in den Hemel gestelt heeft de *Sonne* en de *Maene*, als teyckenen van sijnen glans, alsoo is oock het beeld en het licht van een Prince in de Republique, die een rechtvaerdigh en oprecht gemoed draeght, en geen blixem of drierand, gelijk eenige plachten te doen, om alsoo vreeslijcker en hooger te schijnen, als zy zijn. Dese mishagen God, die zijn donder, blixem en straelen willen nae aepen. Maer daer en tegen behaegen dese den Heere, die sijne deughd nae volgen, en haer soecken, hem gelijk te stellen in de eerbaerhey, zeedigheyt en Goedertierenthey: en haer meer en meer verhoogende, maect hy haer deelaetich, van sijne billijckhey, gerechtighey, waerhey, sachtmoedigheyt en Goedertierenthey: door welke Deughden, zy dan, als de *Sonne* en *Maene* fullen uytblycken, niet soo seer by de Menschen, als by God, die welcke een Vaeder is van alle Goedertierenthey.

BENIGNITA. Goedertierenthey.



En Vrouwe met een blaue klee vol gonde sterren, druckende de borsten met beyde handen, waer uyt veel melx vloeyt, 't welck verscheyden Dieren drincken, aen de slincker syde staet een Autaer met een brandend Vier.

De Goedertierenthey verschilt niet veele van de gespraecksaemhey, goedaedigheyt en beleeftheyt, en voornaemlijck wordtsse geoeffent tegens de Onderdaenen. En 't is een Medelijden datmen heeft door de Reeden, om de Wetten sonder eenig hardigheyt uyt te leggen. En is by nae 't geene de Griecken *Επιεικεια* noemen, dat is een vriendelijke en goedertierene uytlegginge der Wetten.

Zy heeft een blaue klee vol sterren, nae de gelijknisse van den Hemel, die welcke, hoe meer zy van sterren is uytgespreyt en vercierr, te meer seytmen datse ons toegedaen en gunstigh is, gelijkmen oock een Man goedaerdigh noemt, die met een vriendlijck gesicht sijne groetenisse aen andere doet, sonder te sien op profijt of werflijcke

lijcke vergeldinge, maer voert het uyt door een meedogende Rechtvaerdigheyt.

Zy druckt melck uyt haere borsten, daer veele Dieren van drincken: want het is te gelijk een werck van Goeddadigheyt en Liefde, datmen vriendlijk mededeelt, het geene de Nature heeft gegeven, nae de spreucke *Pauli, de Liefde is weldaedigh*. Hier door wort vertoont, dat om Goedertierentheyte tegens d'Onderdaenen te oefenen, gelijk geleyt is, soo moeten de hardigheyt van 't Recht of de Iustitie te rugge setten, nae 't getuyghnis van *Papinianus* de Rechtsgeleerde: Wesende de Goedaedigheyt een Medegesellinne van 't Recht, gelijk *Cicero* seyt, daerom behoorende beyde omhelst en geprefen te zija. 't Welck *Plutarchus* oock bevestigt, seggende: *Wie de Goeddadigheyt niet prijst, die heeft voorwaer een staelen of diamanten hert in 't lijf*.

Het Autaer met het Vier, bediet, datmen de Goeddadigheyt sal gebruycken uyt oorsaecke van Godsdiens, die insonderheyt met offerhanden gepleeght wort, of ten minsten niet sonder dieselve, sulx datmen soude in gevaer komen, alsse wierde opgehouden of de Gerechtigheyt verhindert, om alsoo God selve naete volgen, diewelcke te gelijk is Rechtvaerdigh en Goedertieren.

EVENTO BUONO. Goede uytkomst.

En vrolijk Jonghman, rijcklijck gekleert, hebbende in de rechter hand een schaele, en in d'ander een Maenkops bolle, met een bossel kooren.

Dese goede uytkomst hebben de Romeynen van ouds aldus uytgehouden gehat in 't Capitolium, als mede die van de goede Fortuyné, even als de hooghste gelucksaligheyt van een goede uytkomst, in alle dingen. Hier om wierde hy op dese maniere afgemaelt, willende door de schaele en door de kooren ayren te verstaen geven, de leckerheyt van kost en dranck, en door de Ionckheyt, de goederen van 't gemoed; door 't vrolijk opsicht, de Wellustigheden, die 't lichaam des Menschens verheughden en vrolijk maeckten. Door 't eedele kleed, de goederen van de Fortuyné, sonder de welcke de goede uytkomst naeckt en bloot blijvende, zy lichtlijck haer aert en naeme verandert. De Maenkop wort voor den slaep en voor

de ruste genomen, waer onder sich de goede uytkomst deekt en aenwast.

BONTA. Goedigheyt.



En schoone Vrouwe, in 't goud gekleed, met een krans van Ruyte op 't hoofd, hebbende de oogen ten hemel gekeert, houdende in de armen een Pellicaen met haer Jongen, en ter syden is een groen boomken op de kant van een Waeterstroom.

Goedigheyt in den Mensch, is een t'facmenvoeginge van goede deelen, als van getrouwigheyt, waerachtigheyt, oprechtigheyt, vromigheyt en lijdsamheyt.

Schoon wortse gemaelt, om dat de Goedigheyt gekent wort door hare schoonheyt, overmits 't gemoed de kennisse krijght door de sinnen. Het goud kleed beteyckent goedheyt, alsoo 't goud het uytmuntenste is van alle metallén. *Horatius* seyt de gulden Middelmaet, en daer uyt vloeyt de goedheyt in alle dingen. De Boom by den Waeterstroom is 't geene *David* in sijnen 1 Psalm seght, dat die de Wet volght, sal gelijk zija eenen boom, staende aen een klaere waeterstroom, also daer geen ander Goedheyt is, als die sich voeght nae den

den wille Godes, en derhalven wort de Pellicaen hier by geset, vermits dieselve uyt loutere goedheyt, hare eygen borst oppickt, om haere Jongen in haere nootwendigheyt te voeden, gelijk sulx verscheyden oude en nieuwe Schrijvers verhaelen. En de *Wacrostroom* is een eygen beeld van Goedigheyt. *Sy staet met haere oogen ten Hemel opgeslagen*, als wessende besigh met heylige overwegingen, om te verjagen de vuyle gedachten, waer mede zy staedigh heeft te strijden. Daerom worter de *Krans van Ryte* by gedaen, om dat dit kruid de quaede geesten verdriift, en de Minne lusten vermindert. Waer door openbaer is, dat de Goedigheyt al haer eygen liefde en voordeel laet vaeren, die de Goedigheyt plagh te verstooren, en de goede overeenstemminge van desen sang te verbreken diewelcke andersins overeenkomt mette lieflijcke melodye van alle andere deugden.

BENEVOLENZA O AFFETTIONE.
Goedwilligheyt of Genegentheyt.

En bedaeghde Vrouwe, met vleugels, en in 't groen gekleet, houdende met beyde handen een Henneken, en voor haere voeten sal een Egedisse staen, die het hoofd verheven hout, als of zy over het been van dese Vrouwe wilde springen.

Goedwilligheyt of de goede Genegentheyt, is genoegh de Vriendschap gelijk, maer daerom isse de Vriendschap niet. Want de Goedwilligheyt, door seeckere Genegentheyt, die zy in ons, als in een oogenblick baert, maect, dat men op eene tijd meer genegen is, tot d'eenen Mensch als tot den anderen. 't Welck wy speuren als wanneer slechts twee hand tegens hand vechten of speelen, sonder datmen de perfoonen te voren heeft gekent. 't Selve gebeurt niet in de Vriendschap, want dieselve kan noch behoort niet verborgen te zijn. Bedaeghd wort zy gemaelt, overmits de Goedwilligheyt niet moet wesen als der Jongelingen, maer met bestandigheyt en vastigheyt, gelijk *Cicero* verhaelt. Gevleugelt is zy gemaelt, om dat de Genegentheyt op staende voet, sonder eenigen ommegang, voortkomt en haer beginsel in ons neemt. Met groen wortse gekleet, om dat de Goedwilligheyt uyt haere aert, een teycken is van vrolijckheyt, en daerom wortse met een blygeestigh

en lacchend gesicht afgemaelt, geheel afgescheyden zijnde van Haet en Nijd, als twee tegenstrijdige deelen. Zy hout met beyde handen, aerdighlyck een Henneken, en op der aerd een Hagedisse, om dat beyde dese Dieren (door een verborgen instortinge uytter natuyre) teyckens zijn van de Goedwilligheyt. *Pierius* seyt in 't xxiv boeck van sijn Hieroglyph, dat by het Henneken verstaen wort een goedwilligh en bemind Man, nae dien men bevint, datter geen ander Vogel, totten Mensche, meerder treck en genegentheyt heeft. Van de Hagedis weermen door 't algemeene geruchte, dat hy tot den Mensche is goedaerdigh: En 't is bekend dat hy den Mensche beschermt tegens de listige laegen der Slangen, wanneer hy in 't veid slaep. De vertooninge dat de Hagedis op het been springt, en naedert de eedelite deelen van de beeldenisse, is om uyt te drucken, 't geen de Philosooph in de Zeedekonst segt, dat de Goedwilligheyt van twee, metter tijd een waerachtige en volmaeckte vriendschap wort.

I R A. Granschap, Toorn.



En jonge Vrouwe, ros van verwe en duyster van gesicht: en om, dat dit past totte
A a hoeda-

hoedanigheyt van toornige Menschen, gelijk *Aristoteles* in zijn vi en ix cap. van zijn *Physiogn.* verhaelt, soo sal zy met breede schouders, opgeblafen kaecken, vierige roode oogen, een rond voorhoofd, en een scherpe neuse met wijde gieren geschildert zijn, soo men 't kan te passe brengen. Zijnde op haeren Helm gewapent met een Beyre kop, die vier en roock uytspouwt, houdende in de rechter hand een bloot sward, en in de sincker een brandende toortse, heel in 't root gekleet.

De Gramschap wort jongh gemaelt, want *Aristoteles* seght, dat de Jongelingen haest tot Toorn en Gramschap kunnen werden verweckt, en zijn oock vaerdigh om haeren toornigen aenval uyt te voeren, waer van zy dickwijls overwonnen werden. Maer om datse eergierigh zijn, soo kunnen zy niet lieden, datse werden veracht, waerover zy bitterlijk sullen treuren alsoe bevinden datse worden gelaftert.

Het Beyre hoofd staet op sinen Helm, om dat dit Dier, boven maeten, tot Gramschap is genegen, waer uyt dit spreekwoort voortkomt, *Fumantem ursi nasum ne tetigeris*, dat is, *Raeckt den roeckigen neuse van den Beyr niet aen.* Als zijnde vol roock en vier, dat daer by geschildert wort, om dat de Gramschap een onsteltnisse van 't gemoed is.

De bloote Deegen bediet, dat de Gramschap de hand haestigh aen 't geweer slaet, om sich te wreecken.

Door de ontfteecken Fackel wort het hert van den toornigen Mensch verstaen, 't welck gestadigh aen, verbrant en verteert wort.

De opgeblaesen kaecken bedieden, dat de Gramschap sich dickwijls ontfelt, en 't lichaem verandert door de opsiedinge van 't bloet, die oock de oogen, als vier, doet ontfteecken.

I R A. Gramschap, Toorn.

EEN Vrouwe in 't rood gekleed, met swart gekoort, zijnde blind, schuymbeckende, hebbende tot een ciersel op 't hoofd, een kop van een *Rinoceros*, en ter syden een *Cinocephalus*.

Statius beschrijvende 't huys van *Mars* in 't land van *Thracien*, seyt onder veele andere, dat de Gramschap root was. Want zy komt

door 't onstellen van 't bloed, en verweckt altijd waecke, tot schaede en onderganch van andere luyden, en daerom is zy met swart gekoort.

De *Rinoceros* is een Dier dat seer traegh is tot Gramschap, en moet langh getergh zijn, maer als 't vergramt is, is 't wreeder als eenige andere dieren. En als de Egyptenaers de Gramschap wilden uytbeelden, soo maelden zy een *Cinocephalus*, zijnde het gramste Dier van allen.

Blind en schuymbeckende isse vertoont, om dat de Mensch, die van de Gramschap overheert is, het licht van de reeden verliest, soeckende met woorden en wercken een ander te beschadigen. Waer van dese Dichten zijn gemaect:

Gramschap is een wreed bewegen,

Die de ziele maect verlegen,

En met donckre mist bedeckt:

Die het hert doet bitter sieden,

En voert in den dood die lieden,

Als 't schuym op haer lippen treckt.

Die de borst vol vlam ontfteecken,

Drijft tot wraeck en boose trecken,

En verblind dat eel verstand:

Dat in onbedachte stoutheyd,

Vol gevaer en vol benoutheyd,

Werpt Gods goedheyt van der hand.

En stort soo d'ellende ziele,

In een dooddelijk vernielen,

Dat zy is van God berooft.

Soo dat zy Gods gunst verduystert,

't Recht en al de Reeden kluystert,

En haer schoone glans verdooft.

Petrarcha singht:

Toorn is korte Raesernye,

Soose strax niet wort gestut,

Anders baertse dollerye,

Die sijn Meester graeft een put.

GENEROSITA. Groot- of Eedelmoedigheyt.

EEN seer schoone Jonge Dochter, daer alle Edeelen des lichaems met dese schoonheyt overeen komen. Zy sal blonde en gekrulde hoofdhayren hebben, en soo schoon datse den sienders verwonderingh aen brengen. Zy sal in goud gekleet zijn, doch de rechter arm naeckt, die zy om hoogh hour, alwaer zy in de hand goude keetenen en eedelgesteenten hout, met meer dingen van grooter

grooter waerdye, met bewijs of zy iemant wat wilde vereeren, houdende de slincker hand op 't hoofd van eenen Leeuwe.

De Groot- of Eedelmoedigheid wordt Iongh gemaect, om dat *Aristoteles* in 't II boeck van sijne Rhetor. seyt, dat in den Iongelingen het groot gemoed meerder uytblynt, en dit is een saecke van een Eedelmoedigh en Grootmoedigh Man, dat hy geacht wort om groote dingen uyt te voeren.

Zy wort schoon gemaelt, dat alle deelen des lichaems met haere schoonheydt overeen komen, want de Eedelmoedigheid heeft niet alleene haer ooghwit, datse verre van alle lelijckheydt en schande sal zijn afgescheiden, maer oock om datse alle deughden in sich bevat, die haer, boven maeten, schoon maecten. Waer over *Plutarchus* seyt: 't *Betaemt een Eedelmoedigh Man, dat hy de overwinninge door eerlijcke wegen soecke, en de schandlijcke niet aenst.*

De blonde, schoone en gekrulde hoofd-hayren, dieder verwonderinge aenbrengen, vertoonen, dat de Eedelmoedigheid geen snoode noch vuyle gedachten heeft, maer eedele en hooge, om daer mede dingen uyt te voeren, die met sijne moedigheid overeen komen.

Het gulde kleed bediet de Eedelheydt, die in dese groote Deughd bestaet, want gelijk het goud, uyt sijn aert altyt eedel is, soo ont-aert de Eedelmoedigheid oock niet een stip van haere grootheydt en eedelheydt, en dit seyt de Philosooph mede, *dit is Eedelmoedigh dat van haere natuyre niet omtaert.* De naeckte rechter arm, die zy om hoogh hout, en daer zy in de hand veele kostelheden heeft, als of zy iemant wat wilde vereeren, druckt uyt, dat de Eedelmoedigheid sich selve berooft van alle voordeel. Waer over *Augustinus* seyt, *de mildaedigheit is een seckere hertzocht des gemoeds, die-der doet en toestemt, datmen milde belooningen uytdeelt, sonder hoope van weder vergeldinge.* En *Horatius* seyt in sijn VII Ode l. IV. *Al wat ghy een Vriend sult hebben gegeven, dat hebt ghy u gemoed gegeven.* Alwaer wy dan klaerlijck sien, dat de wercken van dese eedele Deughd, zijn doorluchtigh, om dat zy een groot en mild herte heeft, welke mildigheid zy met het uytreycken van geschenken, wil uyt drucken.

Dat zy den slincker hand op des Leeuws hoofd hout, vertoont, gelijk *Plinius* en *Pierius* verhaelen, dat dit Dier, onder alle viervoe-

tige, over sijne eedelheydt en grootmoedigheid, aldermeest is te verwonderen, want het vrees niet, voor 't geene hem soude mogen ontmoeten, en van gelijcken soo vertoont het, als een onverwonnene en grootmoedige, alhoewel hy sich stelt om te wijcken, altyt het gesicht, aen die hem soude geweld doen. *Bernardus* seyt in sijne brieven, *dit is geene dapperheydt, soo 't gemoed, self onder de swaerwichtigheit der rampspoeden, niet aerwaest.* Waer uyt wy dan fullen besluyten, dat de Eedelmoedigheid een heerlijck weesen in den Mensch is, en dat door de eygen deughd en dapperheydt van sich selve en niet van andere.

GENEROSITA. Grootmoedigheid, Eedelheydt,
Aen sijn doorluchtige Hoogheydt Carel
Emmanuel Hertogh van Savoyen.

EEN seer schoone Ionge Dochter, die nefens hare schoonheydt seer wel gemaect van leeden is, hebbende blonde hayren die achter neergestreekt zijn, op een aerdtige maniere, wesende Konincklijck gekleedt, met een kroone op 't hoofd, hebbende de rechter hand uytgestreckt en naeckt, waer in dat een gulden keeten hanght met edelgesteenten, en andere kostlijcke dingen, als of zy dieselve iemant wilde vereeren, leggende haer slincker hand op des Leeuws kop, die ter syden staet.

De Grootmoedigheidt wort Iongh gemaect, vermits *Aristoteles* seght, dat in de jonge luyden de Moedigheidt meest uytblynt, waer door zy geoordeelt werden om groote dingen te doen, die zy daer nae oock grootmoedigh uytvoeren. Welck de Paus *Ioannes* bevesticht, *Nae dat een yder eedel of grootmoedigh van herten is, soo veel is hy te eergieriger: waer toe hy oock door de natuyre wort wegh genomen.* En *Ovidius* tot *Livium* geeft de leughd den eygen bynaem van Grootmoedigh:

De leughd, vol moeds, den strijd begint:

Met kloekheit hy den last verwinnt.

Schoon van gesicht wort zy vertoont, om dat de Eedelmoedigheid tot haer wit heeft niet alleen heerlijcke daeden uyt te voeren, die uyt een eedel en geciert gemoed heerkomen, maer oock om van sich te verjaegen alle vuyligheit, snootheyt en gebreken: en daerom past haer de uyterlijcke schoonheydt seer wel, en 't is gemeenlijck een klaer ree-

ken, dat het uytwendige met het inwendige over een kome, gelijk sulx *Ambrosius* seyt, *de gestalte nisse des lichaems is een beeldenisse des gemoeds, en een voorstel van de wromigheid.* En *Seneca* seght in sijn xxxvii sendbrief: *De Edelheyt des gemoeds is de Eedelbroedigheid van de sinnen, en de Edelheyt van den Mensch is het grootmoedige gemoed: en dit is het heerlijckste dat een dapper gemoed in sich heeft, dat het altijd tot eerlijke dingen wort opgeweckt.* De blonde en schoone hoofdhayren, bedieden dat in de moedige niet herbergen quaede en verachte invallen, maer hooge en grootmoedige, na de grootsheyt van sijne nature, gelijk geleyt is.

Het Koninghlijcke kleed en de gulden kroone op 't hoofd, bedieden, de opperste Edeldom, waer in dat dese deughd waerdighlijck bestaet: Want gelijk het goud, door sijnen aert, eedel, suyver en schoonblinckende is, alsoo is oock de grootmoedigheid door sich selven heerlijck, diewelcke alleen onderhouden en gevoet wert, door de grootsheyt, die niet van haere aert noch natuyre, verandert.

De naeckte rechter arm mette hand om hoog, vaerdigh om de rijckdommen uyt te deelen, beroont, dat de moedigheid in 't schencken vry en bloot is van alle eygen baete, siende alleen op de Edelheyt en hoogheyt van 't gemoed.

Datse de slincker hand op 't hoofd van den Leeuwe leyt, bediet de gelijkheyt, die een moedigh Man mette Leeuwe heeft, want dat Dier (naer 't seggen van alle de Natuurschrijvers) houd de overhand van de Grootmoedigheid onder alle viervoetige Dieren, sich altijd wreet toonende, tegens die geene, die 't wil beschadigen, maer in 't tegendeel goed-daedigh tegens die 't wil wijcken: alsoo is oock een moedigh Man, diewelcke alhoewel hy wort bestreden en bevochten, soo hout hy sich nochtans onverwinnelijck, en machtigh tegens alle ongevallen, en dat door sijn eygen dapperheyt: Waer over *Cicero* seyt, *die groot van gemoed en sterck is, die set alles te rugge, wat oock den Mensch magh ontmoeten, en hy acht het niet met alle.* Vergewende vaerdighlijck den geenen die sijne gonste versoeken. Waer op seer wel voegt, 't geene eertijts op *Casus Augustus*, door den inhoud deser Dichten, is gepast:

*De Gramschap van de Leeuw den Overwonen spaert,
Ghy die steeds overwint, volgt oock der Leeuwen aert.*

En van dieselve Edelheyt der Leeuwen, getuygen dese Dichten:

*Het is den Leeuw genoegh, door sijnen fieren moet,
Dat hy sijn vyand dwinght en werpt hem onder voet:
De Wollef en de Beyr, 't geselschap zijn der Snooden,*

Die den verwonnen slaen, met moorden en met dooden.
Waer uyt men met verwonderinge fiet, hoe sich dit eygentlijck pafst op dat seer oude en doorluchtige Huys van Savoyen, hebbende tot haer waepen dit Koninghlijcke Dier, niet alleene voor soo veele, en soo veele Koninghlijcke en onverwinnelijcke Helden van de voorgaende eeuwen, in dese doorluchtige stamme, dieder is de alderoudste en eedelste van Italien, maer als nu oock in 't besonder, van sijn doorluchtigste Hoogheyt den grooten *Carel Emanuel* Hertogh van Savoyen, wiens groote daeden, dapperheyt, eedelheyt, en grootmoedigheid, die hy met groote manhaftigheid soo in den Krijgh, als in tijde van Vreede heeft betoont, de geheele Werlt bekent zijn. Soo datter niet is aen te twijfelen, of aen sijne Hoogheyt pafst dit lof, dat met een onsterflijck gerucht altijd sal uytblincken.

MAGNANIMITA. Grootmoedigheid.

Een schoone Vrouwe met een vierkant voorhoofd en verheven neuse, in 't goud gekleet met een Keyserlijcke kroone op 't hoofd, sittende op een Leeuw, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Overvloets hooren, waer uyt goude penningen worden gestort.

De Grootmoedigheid is een foodaenige Deughd, die bestaet in de eedele bestieringe der hertzochten, en wort alleene in die gevonden, diewelcke waerdigh gekent worden, om van verstandige Mannen gecert te worden, weetende dat het gemeene Volx praerjen dickwijls tegens de waerheyt gaet: zy verheft sich niet door al te grooten geluck, noch zy werpt sich door te grooten tegenspoet niet in eenigh deel te gronde, maer verdraecht alle veranderingen des Werrelts met een gelijkmaetigh gemoed, een afkeer hebbende van ier schandelijck te doen, om de Wet van de eerbaerheyt niet te schenden.

Zy is een schoone Vrouwe, met een breed voorhoofd en verheven neuse geschildert,

nae de gelijknisse van den Leeuw, en dat nae de Menschkenninge van *Aristoteles*.

Met goud isse gekleet, vermits dese stoffe bequaem is, om veele eedele invallen van een milddaedigh en grootmoedigh gemoed in 't werck te stellen.

De kroone, die zy op 't hoofd draeght, en de Scepter in de hand, daer van bediet de eene de Eedelheyt van de gedachten, en de Scepter, de macht om dieselve uyt te voeren, om te doen weten, dat sonder dese twee dingen, het onmooghlijk is, de Grootmoedigheyt te oefnen. Wesende alle goede aenwenst een werck van sonderlinge naertigheyt. De Grootmoedigheyt wort vertoont, datse is een heerscherinne van de vuyle hertzochten, en een milde uytdeelster van de middelen om een ander weldaet te doen, en dat niet uyt een ydele eere of gemeene toejuyginge.

De Grootmoedige, zijn door de Poëten, by den Leeuw vergeleken, want hy vrees niet voor de macht van groote Dieren, de kleyne niet waardigh achtende: hy is een milddadigh vergelder van 's anders weldaeden, en hy verberghet sich nimmermeer, wanneer hem de Jaegers vervolgen: en als hy sich vind ontdeekt, soo wijckt hy niet anders, dan dat hy 't gevaer, sonder de uysterste nood, niet wil ontwijken. Dese beeldnisse is met toegelooten oogen op de munte gestelt: want de Grootmoedigheyt, moet, om een ander wat te vereeren, berrachten, dat de gedachten niet moeten wesen om eenige vergeldinge, daer voor te genieten, waer uyt oock dit spreekwoord is gekomen, *Geest van 't urve met geslotten oogen, maer ontfanght met open oogen weder van een ander.*

Donus maelt dese beeldnisse een weynigh verscheyden af, seggende, men soude een schoone Vrouwe maecken met een Keyfers kroone, prachtigh gekleet, met een Scepter in de hand, en rontom haer eedele Palleyfen, en Hoven van schoon uytzicht, sittende op een Leeuw, met twee kinderkens voor hare voeten, die malkanderen omhelsen, waer van 't eene veel goude en silvere penningen werpt, 't ander hout een waeghschael en het rechtswaerd van de Iustitie in handen. De prachtige en kostelijcke timmeringen, passen veel beter totte prachtigheyt als tot een ander heldische deughd, want die bestaet meer

in groote kosten en verquistingen van geld, als totte Grootmoedigheyt, die een bestierster is van de genegtheden. 'k Weer niet waerom mogelijck *Donus* sal gemist hebben, ten waere dat hy misschien wilde seggen, dat de Prachtigheyt niet sonder de Grootmoedigheyt voor den dagh komt.

Van den Leeuw schrijftmen, dat als hy met sijnen vyand vecht, soo fiet hy hem niet aen, om dat hy hem geen vreesde soude aenjagen, en daerom komt hy hem te moediger onder oogen, en daer nae treet hy met trage schreeden of dappre sprongen weder nae 't bosch, met vast voornemen, om niet te doen dat sijne eedelheyt soude onbetaemlijk zijn.

De twee kinderkens vertoonen darnien alle swaerigheden met een gelijcke maete, moet omhelsen, uyt liefde van 't eerbaere voor 't Vaderland, Ouders en Vrienden, en voor de eere, om rijcklijck uytdeelingte te doen, tot alle eerlijcke faecken.

GRANDEZZA E ROBUSTEZZA D'ANIMO. *Grootheyt en sterckheyt des gemoeds.*

EEn stout Ionghman, die sijn hand hout op 't hoofd van een seer wreede Leeuw, diewelcke in een wreede posture staet, de slincker hand in de syde hebbende.

Aldus wort hy gemaelt, om dat de Egyptenaers klaerlijcken hebben uytgedrukt, datter geen Dier onder alle viervoetige en is dat grooter van gemoed is als een Leeuw, en over geen ding en is meer verwonderens, als over sijn grootmoedigheyt, waer in hy seer doorluchtigh is, uytdruckende dit selve tot een moedigh en dapper teycken: en om geen andere oorfaecke seggen veele, dat de Leeuw onder de Hemel teyckens gestelt is, om dat de Sonne passerende door dat teycken, aldan op 't aldersterkst en krachtigst is.

MAGNANIMITA. *Grootmoedigheyt.*

EEn Vrouwe die in plaets van een Helm een Leeuwskop op 't hoofd draeght, waer op twee kleyne Overvloets Hoorens gestelt zijn, met goude sluyers en kostelijcke vercierfels, zijnde als een Krijghsheldinne gekleet, en 't kleed sal licht blauw zijn, hebbende goude brooskens aen de voeten.

GOLA. Gulfighey.



EEn Vrouwe gekleet in roestige verwe, hebbende een lange hals als een Kraen en een seer dicke buyck.

De Gulfighey of Slocklust, gelijk *Thomas* seyt, is een ongemanierde genegenthey nae eenigh dingh, dat totte smaect behoort, en daerom wortse met sulcken langen hals gemaelt ter gedachtenisse van *Philoxenus*, die sulcken gulfigaert was, dat hy wenschten dat hy een hals haddè als een Kraen, om alsoo de spijse langer te mogen smaecten, eer die in den buyck daelde.

De grovighey en dichte des buyx, worden de kracht van de Gulfighey toege-schreven; En van de Gulfige wordt geseyt, datse haer hooghste goed in den buyck stellen, om als die ledigh is, weder op den leest te slaen, en alsoo den Pampfack stadigh te vullen en te lossen.

Her roestige kleed dient totte oneed-hey van 't gemoed, dat van dese lelijkhey is overwonnen en r'ondergebracht en van alle Deughd berooft. En gelijk de roest her yser verteert, waer uyt het selve voortkomt,

alsoo verteert de Gulfigert sijne middelen en Rijkdom, waer van hy behoorde te leven.

GOLA. Gulfighey.

EEn Vrouwe die op een Vercken sit, om dat de Verckens boven maecten gulfigh zijn. In haer sincker hand houtse een *Folica* of een aert van een Reyger, zijnde een seer gulfige Vogel, mette rechter hand leunte op een Struys, waer over *Alciatus* singht:

*De Struys heeft met een gulfigh Mensch,
Een vaste Vree, een goede vvensch.*

FAVORE. Gunste.

DE Oude versierden een naeckten en vrolijcken Jongelingh, met vleugels aen de schouderen, en een band voor de oogen, staende met bevende voeten op een Rad: En aldus heeftse *Apelles* afgebeeld, nae dat *Giraldus* verhaelt.

Ick kan niet sien om wat ander eynde dese aldus is afgebeeld, ten waere om dese drie Fonteynen te vertoonen, waer uyt alle Gunsten heer vlieten en overvloeyen. De eerste is de kracht, die van de Oude dickwijls, door de vleugels, is uytgedruckt, om de gelijk-nisse te behouden, van de vluchtighey des Verstands. De tweede is de Fortuynne, waer door zy seyden, dat de Rijkdommen quamen, en door de Rijkdom quam de Eedelhey, welke beyde dingen voornaemlijk de Gunste levendigh en krachtigh maecten en onderhouden: En de Fortuynne is met een Rad afgemaelt, om de Reeden, die op sijn plaets sal geseyt worden. De ander oorsaecke van de Gunste is de fantasie of genegenthey diemen heeft tot diemen gunstigh is, sonder datse eenige vaste grond heeft, of eenige treck van een saecke, die in Reeden bestaet: en dit wort door 't verblinden van de lichaemlijcke oogen te kennen gegeven, waer uyt men leert, hoe slecht de kennisse van 't verstand is. En dit zijn de drie oorsaecken. Men soude oock door dese selfde saecke, haere drie werkingen konnen uyt-drukken, te weten oock de vleugels voor de stoutighey, die men van de Gunste heeft, om sich tot groote dingen te begeven; de Hovaerdye, die de Deughd wegh neemt,

waer

waer door men geen slechte perfoonen wil kennen, en dit wort door haere blindheyt aengemerckt, en de Heerschappye van de Fortuynne, waer door de Gunste meest wort verkregen, is door het Rad afgebeeld. Dit wort aldus geseyt nae 't gemeene Mans praetjen, maer wy moeten gantsch geene Heerschappye de Fortuynne toeschrijven, wetende, dat alles hanght aen de Godlike voorsienigheyt. En in dese moeten de Waerheyt volgen, die van *D. Thomas* tegens de Heydenen, is verdedicht.

F A V O R E. *Gunste*, nae dat die *Apelles* afmaelt.

EEn gewapent Ionghman met een groot Schild, dat op de aerde staet, alwaer een Zee met een Dolphijn is ingeschildert, dragende een kindeken op den rugge, dat op de Liere speelt, houdende in de rechter hand een Scepter, die nae der aerde is gekeert.

De Gunst wort gewapent gemaelt van wegen de stoutigheyt, van datmen sich wacker in de aenslaegen, die van groot gevaer zijn, moet vertoonen, waer door zy dickwijls haer lijf in de Waeghschael stellen, en die noch mer eere van daer geraecken.

't Schild is een teycken dat de Gunsten beschutsels zijn van een goede naem, en van de goederen, gelijk het Schild een bescherminge is van 's Menschen leven.

De Dolphijn als geseyt is, past op den Fabel van *Arion* die eedele Harpelsaeger, die welcke door de nijdigheyt van eenige Schippers, uyt het Schip in de Zee geworpen zijnde, van desen Visch vriendlijk op den Oever is gedraegen. Welcke dienst wy tot ons voornemen kunnen gebruycken: Want de Gunst moet wesen sonder verbintnisse, en sonder schade van die dieselve doet, maer tot profijt en eere van dese gedaen wort. Welcke hoedanigheden wy uyt drucklijck, in den Dolphijn, sien, diewelcke sonder sijne schaede den Harpelsaeger door 't waerter draeght en berght hem sijn leven. Men seght oock dat iemant wort gedragen, wanneer hy door de Gunste wort opgeholpen, en door sulck middel, komt men lichtlijck tot het wit van sijn voornemen. In plaets van den Dolphijn kan men een Schip diep in Zee maecken, dat recht voor de Wind

seylt, om te vertoonen dat de Gunst een hulpmiddel is tot vervulling van sijne begeerte.

De Scepter ter aerden gekeert, is een teycken waer door de Persische Koningen haere onderdaenen Gunste betoonden, raekende daer mede aen haer hoofd, waer over men in de *H. Historien* leest, dat *Assuerus* van de Heydensche Schrijvers *Artaxerxes* genaemt, om sijne Huyfvrouwe *Hester* Gunst te betoonen, raekte haer met sijnen Scepter aen 't hoofd.

De Oude maelden oock de Gunst af by de grootste vinger, die in de hand was gebogen; de reeden daer van kan men by *Pierium* en andere lesen.

M E C H A N I C A. *Handgrepen, konstigh en swaer Wercktuigh.*

EEn bedaeghde Vrouwe met een beknopt kleed, en met een circkel boven op 't hoofd, recht op staende, die mette rechter hand sal houden een Serhaeck, Heyblock, &c. en mette slincker een Schroeve, op de aerde sal een Windaes staen.

Mechanica is een konstigh handwerck, datmen doet door de Theorie of spiegelinge van de Mathematiscche kennisse, als *Aritmetica*, *Geometrie* en verscheyden maeten: en bediet een werck dat met konst gemaect is, om boven het Menschlijck vermogen, met kleyne kracht, swaere dingen uyt sijn plaets te bewegen, wesende dit het selve, datmen in groote gebouwselen gebruyckt, waer door men met verscheyden instrumenten of wercktuigen, de kracht van de Natuyre kan overwinnen, want men haelt met kleyne moeyte, groote swaerte van der aerde wegh, en recht daer mede wonderlijcke dingen uyt.

Bedaeght wort zy gemaelt, om dat men daer door bequaem is om de reeden te vatten, en daer door eervaeren wort in alle Burgerlijcke en Mechaniscche wercken.

Beknopt van kleederen is zy gemaect, om dat die in de Mathematiscche dingen besigh is, moet los en vry zijn, van alle verhinderingen, om dat men te beter, met verstand en naerstigheyt, sijne konst magh in 't werck stellen. De circkel wort haer op 't hoofd gestelt, om te betoonen dat de Mechaniscche werckin-

werckingen, meerendeels door de beweginge van den circkel, haer oorspronck hebben. Alle dese instrumenten en werckgereetschappen, worden by haer gestelt, als boven is geseyt, om dat dieselve krachtige dingen uytvoeren, als daer zijn Windaesen, Dommekrachten, Heyblocken, Sethaecken, Vjfels, Spillen, Beytels of Wiggen, en meer andere dingen, die boven natuerlijcke krachten uytrechten.

O D I O C A P I T A L E . *Haet of Wrock die doodlijck is.*

EEn oud gewapent Man, die op sijnen Helm twee vleugels draeght, te weeten, een Cardellino en Égitale, alle beyde Vogels met opgeflagen vlercken, schrap staende om tegens malkanderen te vechten: houdende in de rechter hand een bloote Deegen, en in de sfincker arm een Schild, alwaer in 't midden een Riet met blaeders geschildert is, en een tack met Felce of Reynvaeren.

De Haet nae de bepaelinge van *D. Thomas*, is een tegenstrijdinge en vervreemdinge van den wille des geenens, die sich schaedlycke en tegenstrijdige faecken inbeeld.

Oud wort hy gemaect, om dat de Haet in de verouderde laeren vast plagh ingewortelt te blijven, gelijk daer en tegen dieselve in de Jongelingen alleen is om sich te beschermen, en andere te bespringen.

De Vogels op den Helm, worden voor den Haet afgebeeld, om dat dieselve tusschen dese Dieren seer groot is. *Plutarchius* in sijne werkkens, handelende van de Haet en Nijd, en het onderscheyd van beyden, seyt, dat het bloed van dese Vogels, niet kan onder een ander vermenght worden, en als 't al gemenght is, soo scheyt het sich strax weer van den anderen, verweckende alsoo noch den Haet nae haeren dood.

Het Riet en de Reynvaeren in 't Schild gemaelt, bedieden mede de doodlijcke haet, want als dieselve d'een neffens d'ander geplant zijn, soo moet d'een noodfaecklijck verdrogen.

O D I O C A P I T A L E . *Doodelijcke Haet.*

EEn oud Man, die gewapent is om sich te beschermen en een ander aen te vallen,

staende in 't midden van een Zee-scorpioen en Cocodrille, die beyde vaerdigh staen om malkanderen aen te randen. Aldus hebben de Egyptenaers den Haet afgebeeld, want soo haest dese beyde Dieren, d'een den anderen sien, soo sullen zy strax malkandren aen vallen om te vermoorden.

P E R T I N A C I A . *Halsstarrigheyd.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, met veel Klimop, die op haer kleed wast, hebbende op 't hoofd een looden dobbelsteen.

De verwe van 't kleed bediet vastigheyt, onveranderlijckheyt en onwetentheydt, 't welck werckingen zijn, die door de duysterheyt worden te kennen gegeven, en hier door komt de onwetentheydt voor den dag.

Om dese oorsaecke wort de loode dobbelsteen op 't hoofd geset, die wichtigh en swaer is, om sich te bewegen: En het loot is een kenteycken van de onwetentheydt, gelijk op sijn plaetse geseyt is, en de onwetentheydt stoocktse op, als een Moeder en Voedster van de Halsstarrigheyt.

De Klimop die rontom haer geslingert is, wort gestelt om te betoonen, dat die dieselve werckingen doet, als de hartneckigheit in de gemoederen van de halsstarrige luyden: want als de Klimop een goede grond voelt, waer in zy haer wel kan wortelen, soo verliestse haer kracht niet, maer doet oock wel sulcke naerstigheyt, dat zy dickwijls de plaetse selve die haer ophiel en ondersteut, doet ter aerden vallen.

Harmonia, Musicael geluyt. Soeckt onder de Musen.

C I E L O . *De Hemel.*

EEn Ionghman van een eedel opsicht, Keyserlijck gekleet in 't blau vol sterren, hebbende een Mantel of Wapenrock, met een Scepter in de rechter hand, en in de sfincker een vat daer een vlamme viers uyt vlieghet: alwaer in 't midden een Hert leyt, dat niet verbrant wort. Op de rechter borst is de Sonne gemaelt, en op de sfincker de Maene. Hy sal omgort wesen met een gordel daer de rwaelf teyckens van den Zodiac op gesien worden, dragende op 't hoofd een kostele kroone, vol verscheyden eedelgesteenten,

steenten, hebbende aen de voeten goude brooskens.



Cælum, of de Hemel, is in seven deelen onderscheyden, gelijk *B. Anglicus* seyt, als *Æreum* de luchtige, *Æthereum* de Hemelsche, *Olympicum* de verhevene, *igneum* de vierige, *Firmamentum* de gesternde, *Aqueum* de waetrige en *Empyreum* de salige. Maer het past ons niet te herhalen 't gene hy heeft geseyt, als mede van 't getal der Hemelen. Daer toe wy den Leser selve wijzen, als tot *Plutarchum*, *Peterium* over *Genesis*, tot *Claviuum*, *Sacroboscum*, *Tholoffanum* en verscheyden andere. 't Is ons genoegh te seggen, dat de Hemel de geheele kreys en onnelloop is van het Aerdrijck af, totte Empyreische Hemel toe, alwaer de salige zielen haere woonplaats hebben. *Hesiodus* de Griexsche Poeet seyt in sijne *Theogonia*, dat de Hemel een Soone van 't Aerdrijck is, op deser maniere:

Het Aerdrijck bracht voort haers gelijk,
Een Hemel schoon en sterre-rijck:
Op dat haer kleed het al bedeck,
En 't saligh volck een Burg verstreck.

En hierom hebben wy hem een Hemelsblauwe Mantel vol sterren gemaect, om dat de blauwe verwe Hemels genaemt wort,

en als men een schoone en heldre Hemel wil noemen, seghtmen datse blauw is.

Koninghlijck is hy oock met een Scepter in de hand gemaelt, om de Heerschappye die hy over de benedenste dingen heeft, uyt te drucken, gelijk *Aristoteles* in 't 1 boeck van sijne *Mereoren* seght. En *Apollodorus* wil dat de eerste, die de Heerschappye over de geheele Wereld gevoert heeft, is genaemt *Vranos*, en van ons geseyt *Hemel*. Nu de Hemel of de eerste *Cælus* seyt hy, heeft het eerste gebiet over de geheele Wereld gebat.

Een Jongelingh wort hy gemaelt, om te vertoonen, dat alhoewel de Hemel een beginfel gehadt heeft, soo blijftse nochtans in dienselven stand, en sal oock door de lanckheyt des tijds geen eynde hebben, om datse onbederflijck is: gelijk *Aristoteles* in 't 1 b. seght. Hier uyt komt het dat de Egyptenaers, om de geduyrigheyt des Hemels te kennen te geven, en die oock nimmer oud wierde, een Hert stelden in 't midden van een vlam, gelijk *Plutarchus* in sijn *Isis* en *Osiris* verhaelt. En daerom hebben wy hem in de slincker hand een Hert in 't midden van den vlam gestelt. En om dat wy in 't geheele hemelsche lichaem geen schoonder lichten sien als de Sonne en Maene, soo hebben wy dieselve als op 't eedelste deel des lichaems, op de borst gestelt, de Sonne ter rechter, zijnde de opperste van alle Planeten, van de welke oock de Maene haer licht ontfanght, die op de slincker tepel gestelt is: En so veel te meerder om dat de Egyptenaers door de beeldenissen van de Sonne en Maene, den Hemel uytdruckten. Met het gordel van den Zodiac wort hy omgort, om dat datselve het voornaemste Hemels gordel is.

Een kostlijcke kroone van veelderleye eedelgesteenten wort hem op 't hoofd gestelt, om te vertoonen, dat daer door, hier en elders, op veele manieren, kostelijcke en verscheydene gaeven der natuyre, worden voortgebracht.

Met goude brooskens wort hy gemaelt, om dat het goud een metael is, dat boven alle andere onbederflijck is, tot bevestinge van de onbederflijckheyt des Hemels.

SANTITA. Heyligheyt.

EEN Vrouwe van uytnemende schoonheyt, met blonde hoofdhayren, als goud,

B b die

die slechtlyck over de schouderen gestreelt zijn : hebbende een Mantel van silver laecken, en 't aengesicht ten Hemel gekeert, als of zy in den Geest was opgetoogen: staende mette handen te saemen gevouwen, en verre van der aerde ten Hemel opgeheven : boven haer hoofd is een Duyve, uyt wiens mond een strael schiet, die haer omschijnt, maeckende 't gantsche lichaem van dit beeld klaer en doorluchtigh.

De hoogste schoonheit, die dit beeld vertoont, wordt uytgedrukt, dat hoe de Creature naerder by God is, hoe zy meerder van sijne schoonheit deelachtigh wort : en daerom gelijk een heylige en salige ziele, met haere schoonheit, voor den alderoppersten God uytblinckt, alsoo gaet zy oock alle pielen van schoonheit te boven.

De hoofdhuyren, op de maniere, als geseyt is, bedieden, datmen sijne gedachten niet moet keeren nae de ydelheid en cierselen des lichaems, wesende beletsels van de saligheit, maer datmen altijd op de eenvoudighheit en suyverheit der ziele, moet acht slaen. Haer wort een silvere laeckens Mantel gegeven, om te doen verstaen, dat het de Heylighet betaemt, datmen reyn en suyver zy van alle besmettingen die in eeniger wijse, dieselve souden mogen verdonckeren en befoedlen. Waer over *D. Thomas* seyt, *de Heylighet is volmaect en vry van alle onsuiverheit, en geheel een onbesmetlijke reynigheit.*

Zy hout haer gesicht ten Hemel gekeert en de handen te saemen gevoeght, als wesende in Godlijcke verwonderingen opgenomen, overmits de Heylighet geheel met God vereenight, in de locht opgeheven, en tot God gekeert is, om te betoonen, datse van de Werreltsche en aerdsche dingen verre is afgescheyden.

De Duyve, met de klaerblinckende strael, die dese beeldenisse op 't hoofd heeft, en haer omschaduwet, bediet, dat God de Heere niet alleen eene heylige en salige ziele bedeckt, tot sich neemt, en sijnder heyliger genaede waerdigh maect, maer oock alle die geene, die in oprechte en heylige wegen wandelen, die ons ter saligheit geleyden. Waer over *Ioannes* seyt, *de genaede en waerheid is ons door Christum geschiet* : en in den 84 Psalm seyt *David*, *genaede en eere sal de Heere geven.*

SPLENDORE DEL NOME. Heerlykheit of glans van een goede Naeme.



En welgemaect Man van lijf en leeden, en van treffijck aensien, bedaeght van Ouder, gekleet in goude brocade met purper ondremgicht, wesende gekroont met een krans van bloemen of roode Hiacinten, draegende aen den hals een goude keeten, leunende mette rechter hand op de kodsse van *Hercules*, houdende met groote bevaligheit in de slincker hand een ontstecken fackel.

Welgemaect en schoon van leeden is hy gemaect, om dat de lichaemlijcke schoonheit, nae de meeninge van *Plato*, een bewijs is, van een dapper gemoed. En *Aristoteles* seght in sijne Zeedekonst, dat de schoonheit des lichaems een kenteycken van de ziele is, die in een schoon lichaem is verborgen, over een komende met het geene uytwendigh vertoont wort.

Van Manlijck Ouder is hy, want die tijd bevat al het goede dat van de Jongheyde en van d'Ouderdom afgescheyden is, want d'andere

d'andere hebben veele gebreken, maer dees Ouder is 't middelst en alderbequaemst.

Met goude brocade is hy gekleet, want het eerste metael dat sijn verwe vertoont, is het goud, wésende uytér natuyre klaer en doorluchtigh, en daerom wierde het gedragen van luyden die uytblinckende eere hadden verkregen, gelijk *Turquinius Priscus*, die d'eerste was, die onder de Romeynsche Koningen in triumph inreede, komende binnen *Romen* met eenen gulden rock: Maer hier wortse gemenght of met purper geweven, om dat de triumphkleeden van foodanigen stoffe en laecken waeren. *Plinius* seght datse met goud gemenght waeren. By verscheyden Poëten, als mede by *Homerum*, leestmen, datter geschilderde kleederen waeren, waer uyt de triumphkleederen zijn voortgekomen, gelijk *Alexander* ab *Alexandro*, in sijne geboortdaegen te kennen geeft, datse van purper en met goud waeren doorweeven: en datmen den Triumpheerders uyt het *Capitolium* en uyt het *Paleys* geene andere plagh te geven. De Heydenen gaeven niet alleene een purper kleed, maer oock selve waft in de Heylige Schrift gebruycklijck, gelijk *Exodus* xxviii te lesen is: *En zy sullen goud en Hyacint nemen, en daer nae, zy sullen den Lijfrock maecken van Goud en Hyacint, dat is van goud en purper, om dat de Hyacint ros van verwe is, gelijk Ovidius verhaelt. En is 't datmen foodanigh kleed aen treffijcke personagien plagh te vereeren, soo past het seer wel totte doorluchtigheyt van den naem. Hy is oock met foodanige bloemen gekroont: want Hyacintus wésende een seer schoon Jongelingh, wierde van Apollo in een schoone purpre bloeme, geheeten Hyacintus verandert: En om dat Apollo een beschermer was van de Zangh-Goddinnen, van 't verstand en van de konsten, soo worter geseyt, dat dese bloeme een beeld is van voorsichtigheyt en wijsheyt, die een liefijcke reuck van sich geeft, sulx dat dese bloeme, niet buyten ons voorstel, tot een krans bequaem is, aen Mannen, die daer uytblincken in losijcke daeden, de Wereld een goede reuck, van haer selve, naelaetende: daerom stelt Apollo dieselve bloeme tot een roem en eere van sijnen naeme.*

De goude keeten wierde, tot een vereeringe, aen dappere en treffelijcke Mannen

geschoncken, op wiens naeme de Romeynen, dickwijls haere opschrijvingen daer nae stelden, maeckende oock gewagh van goude keetens, die hun wierden vereert, gelijkmen insonderheyt sien kan, tot de eedele gedachtnisse van *L. Sicinius Dentatus*, gelijkmen by *A. Gellium* in sijn 11 boeck kan lesen.

Hy leunt mette rechter hand op de kofse van *Hercules*, om dat de Oude hier door 't ontwerp van alle deughden wilden uyt drucken. Waer over alle die daer lof en een heerlijcke Naeme foccken, sich oock aen de Deughd moeten leunen, verwerpende alle gebreken die de duysternisse veroorsaecken en de goede Naeme verdonckeren, gelijk *Cicero* mede seyt in 't 111 boeck van de onderlinge plichten, *soudemen wel eenige saecke of profijt soo seer begeeren, datmen daer door de heerlijcke glants en goede Naeme eens vromen Mans soude willen verliezen? Wat isser doch dat geseyt magh worden, soo veel profijts aen te brengen, als het schaede soude zijn, de goede Naeme eens vromen Mans, sijn geloove, trouwe en gerechtighgeyt te rooven en wegh te nemen.*

Hy hout mette sincker hand en met grootte bevalligheyt, een ontsteecken Fackel, passende op 't geene *Mathæi* 5 staet, *Laet u licht voor de Menschen lichten, op dat zy u goede wercken sien, en daer over uwen Vaeder, die in de Hemelen is, mogen prijsen.* En de Oude waeren gewoon het licht, Hieroglyphischer wijze te nemen, om een Man uyt te drucken, die door de kracht des Verstands of des Lichaems, losijcke en treffijcke daeden hadde uytgerecht. En de uytleggers druckten door foodanige betreycknisse de eere en glans van de oprechte en deughdlijcke Mannen uyt, die altijd en by alle naekomelingen uytbloncken, nae de spreucke der Wijsheyt cap. 111, *Zy sullen uytblincken en daer heene vaeren als de vlamme door de stoppelen, en dit niet alleen op dese verganghlijcke aerde, maer oock in 't eeuwige leven.* Waer over de *H. Mathæus* XIII seyt, *De Rechtvaerdige sullen in 't Koningrijck haers Vaeders uytblincken, als de Sonne.* Derhalven als ick dencke op de heldre lichten en den grooten glans van de onsterfijcke naeme van 't doorluchtige Huys van *Salviati*, dunckt my, sonder dat ick een stip van de waerheyt afwijcke, dat soo wel in 't gemeen als in 't besonder, in de doorluchtige Hoogheyt van den *H. Marquis Salviati*, alle deughd en eere uytblincken, die hem een eeuwige naeme en

eere kunnen verwerven, 't welck het geluck-
salighste is voor een Man. Waer over men
feer wel dit eedel dicht van *Virgilius* hier op
kan passen :

V lof, u naem en eer, sal eeuwighlijcken dmyren.

DOMINIO A SE STESSO.

Heerschappye sijns selfs.



En Man sittende op een Leeuw, dien
hy den toom in den mond hout, voe-
zende mette eene hand den toom, heb-
bende in d'ander eenen prickel, waer mede
hy hem steeckt en voortdrijft.

De Leeuw is by de Oude Egyptenaers
voort gemoed en desselfs kracht en sterck-
heyt afgebeeld. Waer over *Pierius Valerianus*
verhaelt, dat in eenige oude plaetsen een
Man wort gesien, even gelijk die boven is
vertoont, om uyt te drucken, dat de Reeden
het gemoet, indien 't te stout wort, moet
in den toom houden, of soo 't te traegh
of slaepigh is, aen pricklen en voort-
drijven.

DOMINIO. Heerschappye.

En Man met eedele en kostelijke klee-
deren, hebbende 't hoofd met een Slan-
ge omslingert; houdende in de sincker een
Scepter, alwaer een oogh boven op staet,
steeckende de eerste vinger, van dieselve
hand, recht uyt, geijck die geene doen, die
eenigh gebiet of gefagh hebben.

Hy wort om 't hoofd met een Slange ge-
schildert, om dat *Pierius Valerianus* wil, dat
dit selve is een mercklijck teycken van
Heerschappye, seggende, dat daer door het
Rijck aen den Keyser *Severus* was voorseyt,
gelijck *Aelius Spartianus* getuyght: Want als
Severus in seeckere Herberge was, soo wierde
's nachts sijn hoofd van een Slange om-
slingert: Waer over als eene der Vrienden
wacker wierde, en dit sagh, kreet dieselve
vervaerlijck: soo dat de Slange hem we-
derom verliet, sonder datse hem eenige
schade had aengedaen. Noch meerder, als
de Iongelingh *Maximinus*, diewelcke, te ge-
lijck, met den Vaeder, Keyser was ver-
klaert, in slaep lagh, slingerde hem oock
een Slange rontom sijn hoofd, tot een voor-
teecken van sijne aenstaende waardigheyt.
Wy sullen de Oude laeten vaeren die *Pierius*
wijder verhaelt, mer wy sullen een ver-
sche voordaet nemen van 't geene *Petrarcha*
in sijn Latijns werck in 't *IV* boeck aen 't
XXIII capit. verhaelt, te weten, hoe de
Marckgraef *Axon* een strijdbaer Ionghman,
door bevel sijns Vaeders met een Heer-
kracht den Appenin passeerde, hebbende
de overwinninge verkregen van *Altopasso*,
soo keerde hy met dieselve moedigheyt en
geluck tegens den Bolognesen: in dieselve
tocht zijnde van 't Paerd gestegen, om sich
wat te verfrisschen, nemende 't Helmet van
den hoofde, 't selve ter syden hem, op der
aerde, stellende, soo isser een Adder inge-
kropen, sonder dat het iemandt gewaer
wierde, welck Helmet als *Axon* daer nae
op den hoofde settede, soo is de Adder,
met een schricklijck geblas, by de wange,
van dien onversaeghden en dapperen *Ca-
piteyn*, nedergedaelt, en dat sonder eeni-
ge quetsinge hem aen te doen: en hy wil-
de oock niet dat die van iemandt soude wer-
den achtervolght, maer dat selve als een
goet

goet voortteeken houdende, soo gebruyckte hy de Slange, voor sijn krijgswaepen en baniere. Een voortteeken niet alleene van sijne twee overwinningen, die hy alreede hadde verworven, maer oock van de regeringe, die hy daer nae van 't Hertogdom *Milanen* verkreegh. En al dit selve seyt *Petrarcha* hadde hy gehoort, terwijl hy te *Bologniën* studeerde. Maer dit voegh ick daer by, hoe dat andere Schrijvers voortkomen met versierde Helmen, brengende verscheyden oorfaecken, waerom de Marckgraeven een Slange tot haer Wapen of Devijs voeren. Maer men behoort niemant beter te geloven als *Petrarcha*, die dit weynigh laeren, nae dat dit is gebeurt, in dieselve plaetse, daer 't geschiet is, verstaen heeft. De longhlingh dan die uyt der Slangen mond komt, is de longhelingh *Axon*, diewelcke vry raect van den beet der Slange. Doch laet ons tot de beeldenisse keeren. De Scepter met een oogh daer op, met het uytstecken van den arm en de rechter hand, is sonder eenige verklaringe een teycken van Heerschappye, gelijk veele schrijven, doch insonderheyt *Pythagoras*, diewelcke onder de verborgene beeldenisse sijne Philosophie uytdruckelijck den Koninck *Osiris* vertoont, een Heer met een Oogh en een Scepter, die van veele genaemt is *Veel-oogh*, gelijk *Plutarchus* van *Osiris* en *Isis* verhaelt. Welcke beeldenisse wy kunnen totte Heerschappye passen, want een Heere om sijnen Scepter of Rijcksstaf wel te bestieren, moet wacker zijn en over al een oogh in 't seyl houden.

SALUBRITA O PURITA DEL ARIA.

Heldrigheyt, Gesont weder. Van den Heere
Giov. Zarato Castellini.

EEN Vrouwe van een lieflijk en schoon opzicht in 't goud gekleet, houdende in d'eene hand een Duycken, en d'ander om hoogh, komende de Wind *Zephyrus* door de Wolcken dringen, met een letterrolle, waer op staet: *Spirat levis aura Favoni*, dat is, daer blaest de soete Weste wind; ter syden heeftse een Adelaer.

Met een lieflijk en schoon opzicht isse

gemaect, zijnde het voornaemste teycken van gefondheydt of suyveringe der locht.

Zy heeft een gouden kleedt, want *Aurum*, het Goud, komt van *Aura*, de Locht, gelijk *Isidorus* seyt. Want dat blinckt soo veel te meer, als het door de locht wordt gellagen: en hoe 't selve suyverder is, soo veel te vermaecklijcker en heylsaemer is het. Waer van het Goud een sinteycken is in dese beeldenisse, want dat is boven alle metalen, het aldersuyverste, vermaecklijckste, gefondste en van een versterckende kracht, gelijk *B. Anglicus* seyt. Alsoo heeft oock een gematighde suyvere en versterckende locht, de kracht van 't goud.

Zy houdt met d'eene hand een Duyve, want *Pierus* seyt, dat dieselve een beeldenisse van de Locht is, en in tijde van Pest en besmettinghe, soo waeren die geene die alleen Duyven vlees aeten, noyt met eenige besmettinghe aengetast, en 't was in 't gebruyck, als wanneer de Peste den Menschen begoft te overvallen, dat dan den Koninghen geen ander vlees wierde verschafft, als Duyve vlees. Al hoe wel *Diod. Siculus* verhaelt, dat de spijsse deser Koninghen alleene was Kalfs- en Gansse vlees.

De Weste wind die zy om hoogh hout, wordt haer gegeven, om dat eenige seggen, dat de Winden haeren oorsprongh uyte locht nemen, gelijk *Isidorus* seyt, en de locht wort gesuyvert door de gematighde en lieflijke Winden, gelijkste door de quaedaerdige en ongematighde wordt bedorven. Want de Zuydewind kan een Zuygewind worden geseyt, en om datse het Waeter nae haer treckt, soo maectse de locht dick, zy voet en versamelt de Wolcken, en wort van de Grieken *Nothus* genaemt, om datse de locht verderft: Waer uyt dan Pest en andere krankheden, die door de ongetempertheyt van den regen of uyt de groote drooghte worden veroorsaect, voortkomen, die terwijl de Zuyde wind geduyrt, in veele Landen wordt over geblaesen. Maer als de Weste wind waeyt, die een aenbrenghster is van 't leven, soo verdrijftse de Peste, suyvert de locht, en verstroyt de wolcken; gelijcke kracht heeft oock de Noorde wind, maer

wy hebben de Weste wind als de lieflijkste en soetste uytgekoren, zijnde den Poëten aengenaemt. *Homerus* willende de gefonde, fuyvere en gematighde lucht van de Elyfische velden beschrijven, seyt dat de *Zephyrus* daer lieflijk blaest, alwaer hy singht :

*Indien de Goden u gebien,
Dat schoon Elyfisch veld te sien :
Waer in dat Rhadamantus sweeft,
En elck een jeughdigh leven heeft :
Hier is 't daer u geen Winter knelt,
En daer u sneeu noch regen quelt,
Daer 't Westewindjen uyter Zee,
Verfrischt den Menschen en het Vee.*

Waerover oock *Plutarchus* uyt *Homerus* te kennen geeft, dat de gemaetighde locht gefond is, en de gefondheyt van des Menschen lichaem vorderlijk, en dat de oorsprong van de Winden spruyt van de vochtigheden, en dat de ingeborene herte in de Dieren een verkoelinge van een soele Wind noodigh is. En om dese heylsaemheyt en maetigheyt van de locht uyt te drucken, isser de spreucke by gedaen, *daer blaest de lieflijke Weste wind*; dan waer een gefonde locht is, daer waeyt de lieflijke Wind van *Favonius*, 't welck is dieselve van *Zephyrus*. Wy hebben dese Wind om hoogh in de locht gestelt, om dat hoe de locht hooger van de aerde is, zy soo veel te fuyverder is, en by gevolgh, veel gefonder. Want hoe de locht laeger op der aerde hanght, hoe zy kouder en dicker is, nae haere hoedanigheyt, en by gevolgh, isse daerom oock ongefonder.

De Adelaer die ter syden staet, bediet de heylsaemheyt van de locht, want zy weet wanneer in eenigh Land de locht ontfeken is, vliegende nae een fuyverder, en 't selve doen oock alle andere vogelen uyter natuyre. Maer 't is genoegh dit selve door den Adelaer af te beelden, also dese Koningh is van alle andere vogelen.

CORDOGLIO. Hertenleed.

Een treurigh, swaermoedigh, knorrend en kyvend Man, die de borst met beyde handen opent, siende sijn hert met veel Slangen omwickelt.

In 't duyfter grau, uyt en swarten, met gescheurde kleederen is hy gemaelt, alleen om het misnoegen te vertoonen, dat hy over sich selve heeft. Want als iemant benaetheyt

in 't gemoed heeft, soo kan hy daer weynigh op passen hoe hy 't lichaem ial vercier en proncken. De swarte verwe, bediet de laefte ondergang en de duyfsterneffe des doods, waer in sich de hertknaegers en swaermoe-dige Menschen, selve storten.

De opene borst en 't hert dat met Slangen is omwickelt, bedieden de Werreltsche walgingen en moeylijkheden, die ons 't herte gestaedigh knaegen, stortende daer in het venijn van rasernye en hertseer.

AFFANNO. Hertseer, Quellinge.



Een treurigh en swaermoedigh Man, die seer slordigh is, openende met beyde handen den borst, laetende sijn hert sien, dat met verscheyden Slangen omslingert is. Hy is in duyfter grau uyt en swarten gekleert, heel bescheurt, alleen om te toonen het misnoegen sijns selfs, oock om dat die geene die droefheyt in 't gemoed heeft, niet acht op 't cieraet des lichaems. De swarte verwe bediet den laefsten ondergangh en de duyfsterneffe van de dood, waer in sich de hertknaegers storten. De opene borst en 't hert met Slangen beset, bedieden het verdriet,

en de Werreltsche sloverye, die altijd inwendigh het hert knaegen, daer in stortende het vergif van rasernye, vol verborgen haet en afgonst.

AFFANNO. Hertseer, Sorge.

EEn Man in aschgrau, doch heel uyt en 't gesicht treurigh, houdende een tack van Allsem in beyde handen.

Het gebogen hoofd en 't misnoegend gesicht, bedieden dat dese quellinge een aert is van melancolie of swaermoedighen en misnoegen, die den wegh van 't herte, voor alle slag van vertroosting en vermaeck toefluit. En om te doen verstaen, dat de quellinge een misnoegen is, dat aldermeest over een ander gaet, soo wort de Allsem tot een teycken van bitterheyt der smerte daer by gevoeght, om uyt te drucken 't geene *Petrarcha* seyt:

*Mijn vreughd sal buter schreyen zijn,
Het lachen, smert, alst en venijn.*

RIFORMA. Herstellinge, Hervorminge.

EEn oude Vrouwe, met een staetigh kleet, maer slecht sonder ciersels, houdende in de rechter hand een geessel, in de sincker een open boeck, met dese spreucke *Argue*, dat is, bestraft. En aen d'ander syde *Obsecra*, bid of sineeckt.

Door de verbeteringe sullen wy verstaen dese ordeninge van de Opperhoofden, door de welcke zy de goede gebruycken, die door de ongebondene misbruycken der Menschen zijn naegelaen, op nieuws verbeteren, en dat nae de Wetten, om die op de beste maniere wederom in te voeren: En hier toe behooren insonderheyt twee bequaeme middelen, te weeten het vermaenen, 't welck door 't opene boeck wort uytgedrukt, en straffen, 't welck door de geessel is afgebeelt. Alle beyde woorden worden van den Apostel *Paulus* verhaelt 2 *Timoth.* 4 cap. &c. En in 't *Concilium van Trenten* sess. XIII in 't I cap. daer gedacht wort, hoese sich in dese souden hebben te draegen: daer hebben de Overste, de Reformatie of Hervorminge aldus gestelt, dat de *Pastores* moeten wesen *Harders* en geene *smijters* of *slaegers*, dat zy moeten soecken haere toehoer-

ders af te trekken van de quacde manieren, meer door *smeeking* als door *straffe*, *werkende* meer tegens haer met *lijflijckheyt* als met *sluyfijghen*, meer met *vermacningen*, als met *dreygementen*, meer met *lijfde*, als met *gebet* of *ontfagh*. Maer als alle *vermacningen* geen plaets hebben, dan magh by eerst komen totte *straffe*, doch dat altijd de *hardighen* gemaeyght zy met *sachmoedighen*, het oordeel met *barmhertighen*, en de *ernsthaftighen* met *vriendlijckheyt*. 't Welck alles seer lichtlijck verbeteringh of Reformatie onder de Menschen sal te wege brengen, en dat te meerder, wanneer het geschiet met rijpen raede. Daerom wortse oock een bedaeghde *Vrouwe* afgemaelt.

RIFORMA. Herstellinge, Beteringe.

EEn oude Vrouwe met een slecht en kort kleet, sonder eenigh cieraet, houdende in de sincker hand een snoeymes of scheere, in de sincker een open boeck waer in dese woorden geschreven zijn: *Pereunt discrimine nullo amissa leges*, dat is, de verlooren *Wetten* vergaen door geen gevaer.

Oud wort zy gemaelt, om dat de Oude, totte verbeteringe en om andere te regeren, alderbequaemst zijn. Derhalven verstaen wy het reformeren of verbeteren te wesen, het goede gebruyck dat nae de *Wetten* gerecht is, 't welck door 't misbruyck der ongebondene Menschen verwaerlooft zijnde, daer na wederom in sijn eerste ploye wordt gebracht. Bestaende dese verbeteringh, voornaemlijck, in 't uytwendige en inwendige.

Met het slechte korte kleed wortse gemaelt, om dat de kostlijcke en gecierde kleederen nier alleen teykens zijn van overtolligheyt, maer oock van wispeltuyrige gewoonten, en daerom veroorsaecken dieselve kleeders sachtigheyt en weeckgebackentheyt, in 't ouder van soodaenige personen, die se te overtolligh gebruycken.

Het snoeymes is een klaere bedienisse van de verbeteringh: Want gelijck de boomen en tacken, die te overvloedigh wassen, worden verbeterd, wanneer men 't geene te overtolligh is, weghneemt, en al 't geene dat den boom van haere kracht berooft: Alsoo neemt de verbeteringh, oock in alle dingen, de misbruycken van de Menschen wegh, als wanneer men sich wijder verloopt als de

Wetten

Wetten toelaeten. Van gelijcken kan men oock van de Scheere seggen, die oock het overtollige besnoeyt en wegh neemt, gelijck een yder bekent is.

Het boeck, verтоont de Wetten en instellingen, waer nae de Overtreders moeten leven en sich verbeteren, en alhoewel, voor soo veel haer aengaet, de Wet verlooren is om dat zy die niet onderhouden, maer daer recht tegen doen. Soo vergaen daerom de Wetten self niet in eeniger maniere, gelijck 't selve *Lucanus* in sijn III boeck uyt-druckt:

*Of schoon de Wet al schijnt vergaen,
Soo blijft zy vast en eeuwig staen.*

En gelijck door dit boeck, de naegelaten Wetten, nae 't gebruyck der Ouden, wederom voor den dagh worden gehaelt, soo wel in de gewoonten als in 't gebruyck en maniere van kleedingen, also wort by de Menschen, van nieuws de Deughd, door 't gebruyck en de staet van de goede regeeringe, herstelt en verbetert:

*Wat Zeeden, Wet en Reeden leert,
Die worden by 't misbruyck verkeert:
Want soo de boom in 't wilde schiet,
Een rijpe appel geefse niet.
Soo oock wanneer de Sonde bloeyt,
Dan leyt de Deughd in 't hert geboeyt,
Dies moet de straf het schandigh kruyd,
Besnoeyen, datter 't goed komt uyt.*

HISTORIA. Geschiedenisse.

Voor de Historie kan men een Vrouw afmaelen, die haer hoofd keerende, over de schouderen, nae der aerde fiet, alwaer eenige bondelkens schriften, half in malkanderen gewonden leggen, houdende een schrijffpenne in de hand, in 't groen gekleert, zijnde 't selve besteecken met bloemen, *Semper Vive* genoemt, en van d'ander syde sal een kromme reviere gemaect worden, gelijck die in *Phrygia* was, *Menander* geheeten, die altijd wederom in sich selve draeyde en keerde.

HISTORIA.

En Vrouwe met vleugels, in 't wit gekleert, die te rugge siende een boeck in de rechter hand hout, daerse schijnt in te

schrijven, stellende haer slincker voet op eenen vierkanten steen, en ter syden haer sal een *Saturnus* staen, op wiens schouderen 't boeck leyt, daer zy in schrijft.

Historia is een konst, door de welke men schrijvende uytdruckt de gedenckwaerdige handelingen der Menschen, de deelingen der tijden, de Natuyre, en de verleedene en tegenwoordige toevallen van perfoonen en faecken: begriepende in sich drie dingen, te weten, Waerheyt, Ordre en Overeenstemminge.



Gevleugelt isse gemaelt, wefende dieselve een gedencknisse van vervolgende dingen die waerdigh zijn te weeten, en die sich verspreyt door alle deelen des Werrelts, rennende van tijd tot tijd op de naekomelingen.

Dat zy sich omkeerende over de schouderen fiet, verтоont dat de Historie een geheughnisse is van gepasseerde faecken, die geschapen en geboren wort voor de naekomelingen.

Zy wort schrijvende gestelt, op de maniere als geyt is, om dat de geschrevene Historien gedachtenissen zijn van de gemoe-
deren;

deren, en beeldenissen van 't lichaem. Waer over *Petrarcha* in sijn *LXXXIV* Klinckdicht aldus singht:

*Pandulph dit werck is veel te broos,
Om te duyren voor altoos,
Doch onse konst die altijd blaect,
Is 't die den Mensch onsterflijck maeckt.*

Zy hout haeren voet op eenen vierkanten steen: Om dat de Historie altijd moet vast staen, en sich niet laeten omkopen of onder het jock brengen, door d'een of d'ander syde, 't zy door logens of eygen baet: en hierom wortse in 't wit gekleet.

Saturnus wort aen haer syde gestelt, om dat de Historie van *Cicero* genaemt is een geruyghnis van de Tijden, een Meestersche van 't Leven, een licht van de geheughnisse, en de geeft of leven van alle handelingen.

F A M E. *Honger.*

O*Vidius* beschrijft dieselve op 't laeste van zijn *VIII* boeck aldus af, daer *Ceres* gebied datse den *Honger* soude haelen die *Erisichtonius* hun soude inblaesen, hy vont den *Honger*, die in een steenachtige plaets, het gras, dat seer sober was, met nagelen en tanden uiter aerden krabde, haere hayren stonden groulijck, en d'oogen vervaerlijck en diep in 't hoofd, met een vleecke mond en lippen, wiens tanden van seever en quijl raetelden, de huyd was hart en doorluchtigh, sulx datmen al 't gebeente en ingewand kost sien. Haer buyck hingh als een sack, en over al staecken haere dorre schinckels uyt met hooge bulten, haer borsten hingen als een geslanckte blaese, vertoonende een dor geraemte, daer een levende ziele in was beslooten.

En is de *Honger*, op dicht, in deser wijze naegebooft.

D*E* oogen scheenen uytgehoolt,
De lippen vael en 't hayr gesfoolt,
De aeders bloedeloos en dor,
Het voorhoofd mager, droef en schor:
't Geraemt was slechts met vel bedeckt,
Gekreucht, gefronst en vuyl beveckt.
Soo dat doorluchtigh, al 't gebeent,
Met bulten sich te saem vereent.
Haer schinckels puylden krachtigh uyt,
En raetelden met heesch geluyt.
Haer borst verstenst hingh, slanck en smal,
Gelijck een windeloofse bal,

*De buyck lagh in den buyck gesackt,
En 't schein of die was ingepackt,
Zy leek de dolle raseruy,
Een rifs, daer slechts de ziel was by.*

C O R T E. 't Hof.

EEn jonge Vrouwe met een schoon hulsel op 't hoofd, gekleet in groen weerschijn, houdende met beyde handen haer kleet voor op, sulx datse de knyen ontdeckt, draegende in de opgelichte schoot veele kranskens van verscheyden slagh van bloemen, en met eene van beyde handen houtse angels aen groene syde draeden, leunende een weynigh aen het beeldeken van *Mercurius*, dat voor haere voeten staet: en aen d'ander syde heeftse twee gulden of yfere boeyen, diemen aen beyde beenen plagh te sluyten, waer van de keetens oock van goud fullen wesen, zijnde het aerdrijck, daer zy op staet, steenachtigh, doch met veele bloemen bestroyt, die van 't kleet af vallen, hebbende loode schoenen aen de voeten.

Het Hof is een versameling van Mannen van aensien, tot dienst van een treffijck en voornaem persoon. En alhoewel ick daer van met goede grond, soude konnen spreekken, van den tijd af die ick van mijn Jongheyd aen, tot desen tijd toe, daer mede hebbe versleten, soo sal ick nochtans alleene het lof van eenige verhalen, die daer seggen, dat het Hof een Groot-Meestersche is van 's Menschens leven, een onderhout van de nettigheyt, een ladder van welspreekentheyt, een tonneel van eere, een trappe van hoogheyd, een open velt van ommeegang en vrientchap: dat daer leert gehoorfaemen en gebiedten, een Vrije en een Slave te zijn, te swijgen en te spreekken, eens anders wille te volgen en zijne eygen te veynsen, den haet te verbergen datse niemant beschadige, de gramschap te verheelen datse niemant quetsse. Dat daer leert staetigh te zijn, gespraecksaem, mild en spaerlijck, gestrengh, geneughlijck, saert en lijdsaem, die alle dingen weet, die alles verstaet, soo van de geheimnissen der Princen als van de macht der Koningrijcken, 't verforgen der Steden, van de onderhoudinge der fortunne: En om alles met een woort te seggen, so is 't van alle dingen het eerlijxte en waerdigste dat ter wereld is, waer in sich al ons arbeit en verstant grontvest en verfekert.

Daerom wort zy oock met allerleye slag van kranskens, in 't opgelichte kleet, afgemaect, die haere welriekende hoedaenigheyt, die zy voortbrenght, vertoonen: alhoewelse in der waerheyt veeltijts aen veelten wort beler, soo door de schade van haer eygen middelen, als door seecker gevaer van eere, en door het gestadigh quaed vermoeden van datmen de gunste heeft verloorren, als mede om dat de tijd is verloopren, 't welck alles door de bloote knyde bediet wordt, zijnde naest by de plaets daer men de schaemte vertoont, als mede door de boeyen, die haer breyden en verhinderen. Waer over *Alcatus* aldus seyt:

*Het ydel Hof tent haer gesind,
Die zy in gulde kluysters bind.*

De bloemen die op de dorre, onvruchtbare en steenachtige aerde gestroyt zijn, vertoonen alleen de schoone schijn van den Hoveling, diewelcke konstiger en gemaecter is, om sijnen Heere wel te believen, alsse uyer natueren is, om sich selve te voldoen.

Het hulsel meesterlijck op 't hoofd gemaect, is een teycken van saertigheyt en hoffijckheyt, en een bewijs van hooge en eedele gedachten.

Het weerschiyne kleed vertoont, dat het Hof oock soo veranderlijck is, gevende en wegh nemende in korter tijd, nae haer welgevallen, de goedgunstigheyt van den Prince, en te gelijk mede alle sijne middelen, eere en Staet.

Zy hout met d'eene hand de Angelroede aen een groene syde draed gebonden, om te vertoonen, dat het Hof den Menschen, door de hope, vanght, gelijk de Angelroede den Visch doet.

De loode schoenen betoonen, datmen in den dienst moet statigh zijn, en niet licht beweeght worden, door den wind van woorden, of door t'faemenrottingen van anderen, om niet te vervallen in haet, gramschap, treurigheyt en nijdigheyt, nae den wensch of genegentheyt van andere luyden.

Zy wort neffens het beeld van *Mercurius* gestelt, dat van de Oude voor een beeld van de Welspreckentheyt was gehouden, diewelcke men siet, dat een gestadige medegefellinne van den Hovelingh is.

Zy is van veele persoonen op verscheyden manieren geschildert, nae de verande-

ringen der Fortuynne, diemen aen haer kan kennen en mercken. Onder andere heeft de Heer *Cesar Caparale* van *Perugio*, een Man van een treffelijck verstand, geleertheyt en ernsthaftigheyt, haer afgemaect, gelijkmen uyte volgende Dichten eenighins kan sien:

*Het Hof voort als een Vrou gebeelt,
Die 't voorhoofd rieckend' opgestreelt,
Met een verschrompelt aengezicht,
Seer reeder, 't groene kleed verlicht.
Die naebootst Herclis Leeuwen dracht,
Doch haer bedeckt een Eesels wacht:
De keeten, die haer hals omringht,
Is hart, die haer tot traegheyt drvinght.
Van glas en beesems heests' een kroon,
En sit met d'eene voet op 't stroom,
En in 't bordeel, by 't licht gestruys,
Maer d'ander rent nae 't bedel-huys:
Een penninck daer de Hoop op staet,
Die is haer troost en toeverlaet,
Zy vrucht vast op het gladde ys:
De tijd voort oud, belofien grijs.
En of zy suyr of vrolijck siet,
Zy hoopt wat groots, maer vordert niet.
Den Vleyaert siet zy van ter sy,
Die selt en verpt haer in de ly,
En blaest haer op gelijk een ton,
En speelter mee als een Ballon.
De Musen brengh by voor den dagh,
Waer door 't hert wat verlichten magh,
De Deughd eylaet: die leyt verdruckt,
En is door d'armoe vwegh geruckt,
Dies slaet zy alles in de wind,
En draecht een last die haer verstint.
En 't Avontuur, dat nimmer staet,
Dat is een snoode toeverlaet.
Zy heeft een gulde angelbroe,
Met harde en kostle spys daer toe:
Doch heel onstrecklijck en verduft,
Is 't brood verschimmelt en vermufst.*

Anton. Cataldus beschrijft het Hof aldus:

Een wanckelbaere Staet, en een te snel geluck;
Een ongewisse winst, en een gervisse druck;
Een leven vol gevacers, een arbejd vol van strijd,
Daerom den dienst van 't lijf, wort eer en leven quijt.
Een kercker van 't gemoed, een strick die ons beknelt,
En daer men vryheyt veylt, om een onseker gelt,
En daer men straf verwacht in plaats van eerlijck loon,
Dits, dat men in het Hof stelt in 't gemeen ten toon.
Hier heeft *Pluymstrijckery*, haer berbergh ingebracht,
Bedrog dat heerscht by dag, en *Deugde* schuyt by nacht,
Daer heeft de *Nijd* een nest, *Eergierigheyt* haer stoel,
Daer loerimen op bedrog op laegen en gewoel.

*Die Meester is van 't spel, dien certmen als een Godt,
En een oprecht gemoed, dat wort een ontrou Sott.
En haelt soo grooten lof, dat yder een versucht,
En roept o tijd! o zee'n! 't is hier een bange lucht.*

ALTIMETRIA. Hooghte metinge.

En jonge Maeghd, die met een aerdige stand met beyde handen een Geometrisch quadraet hout, om de hooghte van een steyle tooren te meten.

Altimetria, is die daer meet, soo wel de hooghte van een tooren, of spitse van een bergh, of van wat gebouw of wat hooghte het zijn magh.

Iongh wortse gemaelt, om dat de Hooghte metinge een Dochter is van de Geometrie, diewelcke niet een stipken ontaerdende van haere Moeder, let met alle naertigheyt op alle maten, die zy van haer geleert heeft. Zy hout het Geometrisch quadraet, om dat dit Instrument werckt door de deelingen, dieder opgeteyckent staen, en dat nae de beweginge of stellinge van 't geene men wil affien. Doch hier van kan men meer sien in 't beeld van de Geometrie en Planimetrie.

ALTEREZZA. Hooghmoedigheyt, Grootsheyt in een gemeen sober Burger Man.

En jonge Maeghd die blind is, met een hooghmoedigh opzicht, hebbende een kostele en cierlijke roode wapen rock, gestickt met eedelgesteenten van grooter waerde, en onder 't opperkleed false een flordigh onderkleed hebben, dat gantsch gescheurt zijnde, de aerde of de asch gelijckt, hebbende onder den rechter arm een Pauw, en de slinker staet open en om hoogh gekeert, staende met d'eene voet, op een groote klood, en met d'ander als offe daer van boven af slibberde.

Grootsheyt heeft haer oorsprongh uyte hovaerdye, niet seer ontaerdende van haere Natuyre, diewelcke nergens anders uyt voortkomt als uyt een valsche inbeeldinge, van dat men sich waent beter te zijn als een ander: Waer over *Augustinus* seyt in 't xiv boeck van de stad Godes, dat de Hovaerdye niet anders is als een hertzocht van een verkerde grootdunkentheyte. Dit selve bevestigen *Hugo*, *Isidorus* en *D. Thomas*, en bepaelen de Hovaerdye die alreede bevesticht is, seggende, datse is een onge-

schickte hertzocht tot Hoogheyt. Iongh wortse gemaelt, om dat de Philosoph in sijne Welsprekens konst seght, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh, groots en hovaerdigh te zijn.

Blind is zy gemaelt, om dat de Grootsheyt den Mensch foodaenigh verblint, dat het quaede, waer in meest ons verderf gelegen is, aldermeest van ons wort begeert, en wy zijn altijd besorght dat wy meest daer naestaen, waer in het meeste gevaer is, zijnde berooft van het licht des Heeren. Waer over oock de H. Oudvaeder de Hovaerdigheyt by de blinde vergelijckende, aldus seyt: *Gelijck de blinde, van een yder, licht kan worden beschaadicht, alsoo kan oock een hovaerdige, die God niet kent (want het beginsel van de hovaerdye is God niet te kennen) lichtlijck van de menschen gevangen worden, als zijnde van 't opperste licht berooft.* Zy wordt gemaelt datse het aengesicht en haer wesen om hoogh steeckt, om te vertoonen, 't geene *Dante* in sijn Vagevier seyt:

*Om dat de Grootsheyt plaeght dit broose Adams saet,
So bruygt het noch sijn hals, noch kent sijn eygen quaet.*

Het kostle en rijcklijcke roode kleet, met eedele steenen geborduyrt, bediet dat de Hooghmoedigheyt in sijne Iongheyt veele bloeds heeft, 't welck een oorsaecke is van de natuerlijke herte, gelijk *Galenus* seyt, alsoo dat hy door dese herte en overvloer des bloeds, sich in sijn doen sterck en welgestelt vint, door de subrijlheyte en ophessinge der geesten, achtende sich daer door veel machtiger en rijcker als andere.

Het gescheurde kleed van verwe als de aerde of als affche, bediet dat de grootshertige en hovaerdige van geener waerde is, slecht en veracht als dreck en affche, gelijk *Syrach* seyt, *Ghy dreck en affche wat verhovaerdicht ghy u?* Hierom is 't insonderheyt in de Arme ondraeghlijck en lelijck, groots en hooghmoedigh te zijn, gelijk *Augustinus* mede seyt, *de Hovaerdye voort meer in de Arme, als in de Rijke, gelastert.*

In de rechter arm houtse een Pauw, tot een teycken, dat dit Dier behaegen schept in sijne uytwendige veeren, sich te groots houdende by 't geselschap van andere vogelen: alsoo veracht oock een groots en hovaerdigh Mensch alle andere perfooen. Waer over *Augustinus* seyt, *de Hovaerdye haet haere medegesellinne.*

De slincker arm om hoogh, met de open hand beteyckent, dat de grootfche Mensch met pochen en voordoen, ſich waent meeſter te zijn in alle dingen. Dat zy op een klooſt ſtaet, bediet, het gevaer waer op de Hovaerdige ſtaet, wefende deſe klooſt een ſeer beweeghlijk beeld, ſich bewegende door 't aenroeren, om dat dieſelve geen vaſtigheyt heeft, en daerom wortſe geſtelt, als offte met d'ander voet daer af viel, hebbende de grootſheyt geen grond, waer op zy ſtaen kan, ſich ſelve ſtortende van boven neer in armoede en ellende.

Seecker aardigh Latijns Poet, heeft op deſer wiſe van de Hovaerdye geſchreven:

*Siedy iemand 't hoofd op ſteecken,
Veel van ſlam en ſchatien ſpreecken,
Trots van opſlagh, 't hert vol vwind,
Segh vry, dat ſijn val begint.*

SUBLIMITA della GLORIA.
Hoogheyd van Eere.

OM dit af te beelden maeldemen een beeld dat op een hooge colonne of pilaer ſtont die ſeer cierlijk met beelden en lofwerck was uytgehouden, 't beeld ſal in de rechter hand een Lauwerkrans hebben, en in de ſincker een ſpieſſe.

De Romeynen plaghten haere Burgeren aldus in den hooghſten top torte Hoogheyd van Eere te verheffen, ſtellende verheven beelden op columnen, tot haerder eere. Waer over de Poet *Ennius* van *Scipio* ſeght, hoe grooten beeld ſullen de Romeynen, wel over u maecten? met hoe grooten colom, ſal u eere en loſlijke daeden uytbrommen? willende te kennen geven, hoe hoogh hy waerdigh was boven andere te worden verheven. Waer over *Plinius* ſeyt, de reeden waerom deſe ſuylen zijn opgerecht, is om boven andere Menſchen te worden verheven. De aldereerſte dien een een colonne ter eeren wierde opperecht, is geweest *Cajus Menius*, nae dat hy de oude Latijnen hadde overwonnen, en dat was 416 Jaeren van d'opbouwinge van Rome: alhoewel *Livius* ſeyt dat *Menius* te gelijk met *Furius Camillus* triumpheerde in 't Jaer 418, nae dat hy de *Tivolēſen*, *Vellerranen*, *Neptunēſen*, en andere Volckeren van *Latium* hadde overwonnen, en dat de Raed haer beyde op de Marckt eerbeelden te paerde

ſtelde. 't Is ſeecker dat *Cajus Duellus*, de eerſte geweest is, die de colonne *Roſtrata* ter eeren is opperecht, hebbende aldereerſt in de Scheepſtrijd getriompheert tegens die van *Carthago* in 't Jaer 493; waer van men noch een ſtuck van de voet ſiet, mette omſchrijvinge. Tegenwoordigh ſietmen noch binnen Rome die van *Trajanus* die 123 voeren hoogh is, en van *Antoninus*, hoogh wefende 175 voeten, waer op een naeckte beeld ſtaet, dat een krans in de rechter en een ſpies in de ſincker hand heeft, welke columnen van buyten met veele ſlachten en overwinningen &c. ſeer cierlijcken zijn uytgehouden: Deſe van *Antoninus* daer ſtaet tegenwoordigh boven op, een Sint *Paulus*, die van koper vergult is. Op die van *Trajanus* is *S. Petrus* geſtelt, door laſt van *Paus Sixtus v*, met veel meer andere, die by verſcheyden Schrijvers als by *Aldum*, *Smetium*, *I. Lipſium*, *Gruterium* en andere zijn te vinden.

De Lauwerkransſe iſſer in de eene en de ſpieſſe in d'ander hand geſtelt, om dat deſe dingen ſeer wel paſſen, voor die van een doorluchtige geeft, ſoo wel door de goede konſten als door de waepenen verheven worden, want de brave Poēten plaghten ſoo wel als de Manhafte *Capiteynen*, met een Lauwerkrans gekroont te werden, gelijk *Ovidius* in ſijn 1 boeck *Metamorph. Apollo* daer van doet aardigh ſingen:

*O Lauverboom my roege vruijt,
Die altijd onſe vreughde zijt,
Ons ſlaepen vvoeldy met u lof,
Ons Ve'el en Harpen vinden ſtof,
Ghy kranſt dien Held die met trophée,
Met pomp en pracht het ſlot in rée.*

De ſpieſſe is een teycken van den krijgh, en daerom wierde die *Bellona* in de hand gegeven, en dat voor den Tempel, alwaer de Krijghs-fuyle ſtont: van waer oock de Romeynen, gelijk wy elders geſeyt hebben, een ſpieſſe wierpen, nae wat ſyde zy den krijgh wilden voeren. Zy is oock een beeld van Wijsheyt, waerom zy oock *Pallas* in de hand is geſtelt, die van de Heydenen voor een Goddinne van de Wijsheyt gehouden wierde: door wiens hulpe, gelijk mede door de trefflijkheyt van de Krijghskonſte, men torte hooghſte top van eere geraeckte.

SPERANZA. Hope.

SPERANZA. Hope, van d'Oude afgemaelt.

EEn Maeghdeken in 't groen gekleet, met een bloemekrans, houdende een Cupido in den arm, dien zy haer eygen borsten te fuygen geeft.

De bloemekrans om reeden, die in de Medaglie van *Claudius* van de Lely is geseyt, bediet de Hope, om dat wy de bloemen fiende geopent, de aenstaende vrucht verwachten.

De *Cupido* die de borsten fuyght, is een teycken waer door vertoon wert, dat de Hope een waerachtigh voedsel van de Liefde is, en waer de Hope ontbreect daer verdwijnt de Liefde in aller haest, want om dat zy is een ontstellende quellinge van 't verlangen, om de beminde saecke te genieten, soo isser geen twijfel aen, of zy kan niet sonder de liefde, noch de liefde kan sonder de Hope bestandigh zijn. En gelijk men nimmermeer nae 't quaed sal verlangen dat een Mensch heeft, soo hoopt hy altijt nae 't goede, te weten van een Man, die wel nae de Natuyre en nae de reeden leeft: En gelijk het goede lichtlijck is te kennen, so beweegt het oock den Mensch lichtlijck om 't selve te beminnen, te hopen, te besitten en sich daer in te verblijden. Waer over *Augustinus* over den 104. Psalm seyt, dat de Liefde sonder de Hope niet kan komen tot het wit van haere begeerte.

SPERANZA. Hope.

EEn Vrouwe in 't geel gekleedt met een bossel bloemen op 't hoofd, 't kleed sal vol kruiden en planten wesen, houdende in de sincker hand een Ancker.

De hoedaenigheden van 't goede, die ons staen aen te mercken, zijn tweederleye: de eerste is het eerlijcke, d'ander het profijtlijcke. De eerste, wort door de bloemen te kennen gegeven, wese de ciersels van de eere. De tweede, door 't ancker, wese de een noot-hulp in 't grootste gevaer van de fortuynen.

De Hope wort geel gemaect, en dit kleet wort oock *Aurora* of de Morgenstond gegeven: En niet sonder reeden naemden de Atheniensen de Hope voor de Morgenstond, om dat de dagh door 't aenbreken van die selve naedert, en alle dingen sich daer in vernieuwen, beginnende van nieuws te hopen, nae 't geene verlooren was.

EEn jongh vrolijck Maeghdeken met een lang doorschijnend kleet, sonder gordel, houdende in de twee vingers van de hand een klaver van drie blaeders, lichtrende met d'ander hand haer kleed op, schijnende als offe op de tippen van de roonen gingh.

De Hope wort longh gemaelt, om datse begint als de kinderkens, want alsoo men de Hope van haer heeft, datse goed sullen worden, alsoo oock in 't geene de Mensch hoopt, soo kan hy sich noch niet volkomenlijck verblijden.

Vrolijck wortse vertoon, om dat al het gevolg dat de Mensch hoopt hem vrolijckheit aenbrengh. Oock vertoon het langh en doorschijnend kleet, dat alle Hope langh is, en men siet sijn begeerte of verlangen door 't kleed heen.

Met een kleed sonder gordel wortse vertoon, om dat de Hope de waerheydt niet bind noch grijpt, maer vat alleene dat geene, wat hem hier en daer uyt de locht mocht aen waeyen.

Het trifolium of klaver drie-blad met dryen, is het eerste dat van alle gesayde kruiden voortkomt; En dit is 't, dat genaemt wort, het groen van de Hope.

Zy gaet op de tippen van de voeten, om dat de Hope niet vast staet, en zy voegt sich nimmermeer ten zy by geval, en altijt dunkt ons 't geene, waer nae wy hopen, veel groeter, als 't geene wy hebben en besitten.

SPERANZA. Hope.

IN de Medaglien van *Claudius* is een Vrouwe afgemaelt in 't groen gekleet, met een Lely in de hand, om dat die bloeme de Hope vertoon, diewelcke een verwachtinge is van 't goed, gelijk in 't tegendeel de vreesse een ontroeringe is van 't gemoed in de verwachtinge van 't quaed. Waer over als wy de bloemen sien, soo plachten wy nae de vrucht te hopen, diewelcke ons in korte dagen door den loop van de Natuyre wordt gegeven, om onse Hope niet te bedriegen, en alhoewel alle bloemen in ons de Hope verweken, niet te min, soo brengh de Lely als een bloeme die aengenaemst is boven alle andere, de meeste Hope aen, gelijk *Pierius* seyt,

In 't groen is zy gekleet, nae de gelijk-nisse van de kruiden, diewelcke Hope geven van een goede inkomst of ooght.

S P E R A N Z A. Hope.

EEn Vrouwe in 't groen, die mette rechter hand de slippe van 't kleed oplicht, en in de sincker houtse een schaele waer in een Lely leyt. Aldus vintmen dieselve gesneden in de Medaglie van Keyser *Adrianus*.

S P E R A N Z A D I V I N A & C E R T A.

Hope die Godlijk en seecker is.

EEn jongh Maeghdeken, gekleet als voor-gefeyt is, mette handen te saemen gevoeght, en de oogen ten Hemel gekeert. Gelijk de Werrelt en de Menschen, die sterfijck en onseecker zijn van haere geduyrigheyt, niet kunnen eenige werckinge van een seker en vast goed voortbrengen, alsoo schenckt en besit God, die een gever alles goeds en de waerachtige grond van alle Menschlijcke Hope is, alles volmaecklijck in sich selven. En daerom wort dees beeld-nisse gemaelt, dat zy de oogen ten Hemel keert, de handen gevouwen hebbende. Waer over de Propheet seyt: *Saligh is hy die sijne oogen van d' ydelheyt en valsche soebeden afwent*. En die sich niet met het gemoed en met opmerckinge eedel maect, hopende en verlangende nae onverderfijcke dingen, die de veranderingen van de tijd, noch de toevallen van dit sterfijck leven, niet zijn onderworpen.

Iongh wortse gemaelt, om datse moet gesont, welgestelt, sterck en bevalligh zijn, niet konnende hopen, 't geene zy niet beminnen, noch 't geene beminnen dat geen hope heeft van 't goede of van 't schoone: En dese hope, gelijk *S. Hieronymus* seyt, is niet anders als een verwachtinge van die dingen, waer in wy vertrouwen hebben.

S P E R A N Z E D E L L E F A T I C H E.

Hope van den Arbeyd.

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, die koo-eren in haer schoot hout, 't selve met de ander hand sayende.

Dese beeldnisse vertoont dat de Hope een verlangen is van een goede saecke, met kennisse van bequaemheydt om 't selve te

mogen verkrijgen, want het kooeren, op een behoorlijcke maniere, sayende, soo weet hy door de voorgaende cervaerentheyt, dat het sich vermeerdert, en daerom werpt hy het weynige als nu vrywilligh wegh, op Hope dat het sal overvloedigh wederom in komen. Alhoewel 't selve door veele toevallen kan werden verhindert. Waer over *Dant* aldus singht:

*Met honigh is ons hoop en bittere als gemenght,
Die heden ons wel vreughd, maer morgen droefheyd
schenkt:*

*Die nu vliegt nae 't gesternt, en daelt strax weer bencen,
Dus kan de Dood alleen, al onse Hoop vertreen.*

S P E R A N Z E F A L L A C E.

Hope die valsch is.

EEn groot Maeghdeken, wiens hayren zijn ten Hemel gerecht, met bloote borsten, en een oog in 't voorhoofd, en twee groote vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een Wolcken, in de sincker een Vleermuys en een Kauworde.

Iongh wortse gemaelt, want gelijk dees Ouder ongestadigh is, alsoo slabackt oock dese Hope, als hopende sonder grond, op dingen die buyten de Reeden en behoorlijckheyt gaen.

Een oog heeftse alleen, om dat een Mensch aen wien 't licht van de Werldsche dingen ontbreeckt, hebbende oock geen ander vertrouwen, of eenigh ander licht dat van 't Gelove of Godsdienst herkomt, 't welck nochtans het oprechte tafereel is, in de schipbrekinge van de vervallende Hope, soo verliest zy het licht terfont en wanhoopt.

Met seer groote vleugels wortse gemaect, om dat onder haere schaduwe veel volx schuyt, want de menichte der Sotten is seer groot.

Het Wolcken vertoont, dat dese snellijck door den Wind wort verdreven, en sonder dat het de Mensch weet, vervliegt en verdwijnt het.

By de Wereldsche Hope wort oock de Vleermuys vergeleken, die welcke meestendeel in 't duyfter vliegh, hebbende geen glants van 't licht, 't welck is *Iesus Christus* onse Heere, noch de gunste van sijne gemaede, Hierom wortse mette Vleermuys

afgemaelt, en daerom seymen dat dese Hope dese naevolgers heeft, als logens, droomen, valsche wercken en logenachtige gisfingen.

Mette naeckte borsten wortse gemaelt, wantse voeden een yder vrywilligh met haer melck.

De Koeworde die in korte tijd seer waft en sich verheft, maer in der haelt ter aerden valt en verdort, vertoont dat dese Hope, die qualijck gegrondet is, hoe hooger men dieselve fiet opstijgen, dies te eerder staetse in gevaer van te niet te gaen, en in roock te verdwijnen.

S U P E R B I A. Hovaerdye.

EEn schoone en hooghmoedige Vrouwe, seer adelijck in 't root gekleet, met goud gekroont en groote menichte van edelgeiteenten, houdende in de rechter hand een Pauw, en in de slincker hand een Spiegel, waer in zy fiet, en haer selve spiegelt.

De Hovaerdye gelijk *S. Bernardus* seyt, is een ongeregelde genegentheyt van eygen hoogheyt, en daerom plagh dieselve meestendeel te heerschen in lichterhige en ongestadige Verstanden. En hier uyt komt het datse schoon, hooghmoedigh en rijcklijck gekleet wort.

Het spieglen vertoont dat sich de Hovaerdige schoon en lieflijck laet duncken, sich selve in dese gelucksaligheyt, die in hem is, liefkosende, waer door hy de stoutmoedigheyt in sich voed, sonder dat hy oyt sijne oogen die hem souden mogen moeylijck en verdrietigh maken, nae sijne onvolmaecktheyt wil keeren: Daerom wort hy de Pauw vergeleeken, diewelcke in sijne uytwendige veeren behagen scheppende, sich te groots hout, om in 't gefelschap van andere Vogelen te verkeeren.

De kroone op de maniere als geseyt is, bediet, dat de Hovaerdige seer begeerigh is om over andere luyden te heerschen en te gebieden, en dat de Hovaerdye een Koninginne is, of gelijk *Salomon* seyt, een wortel van alle gebreken. En dat de Hovaerdye voornaemlijck onder de kroonen en hoogheden wort verbergh en verkregen: waer van *Lucifer* een klaer voorbeeld is, diewelcke zijnde op de spitse van sijne gelucksaligheyt,

valt in d'ellendige slavernye van de Hovaerdigheyt, gelijk *Dante* seght:

*'t Begin van d' eerste val was snoode hovaerdy,
Die ghy saecht hart gedruckt met 's Werrelts slaverny.
En 't spreekwoord luyt: Wie hoogh klumt,
valt leegh.*

Het roode kleed geeft te verstaen, dat de Hovaerdye meest gevonden wort in cholérique of oplopende, en in sanguine of blygeestige luyden, diewelcke sich altijt groots houden, soeckende, dit gevoelen van haer selve met geweld staende te houden, en dat door de uytwendige vercierselen van haer lichaem.

F E D E M A R I T A L E. Houlijx Trouw.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met beyde vingers van de rechter hand een gulden trouw-ringh.

Vyt de Medaglie van *Plautilla*.

EEn Man en Vrouwe, diewelcke malkanderen trouwen, gevende malkanderen de rechter hand.

M A T R I M O N I O. Houlijck.

EEn Ionghman van sijne eerste melckhayren, die aen de slincker hand een goude trouwringh heeft, leunende mette rechter op een stock.

Matrimonium of Houwlijck is de naeme van een welijck werck, dat den Mensch te saemen doet vereenigen, en maectse tot Man en Vrouwe, gelijk *Math. xix* wort verhaelt.

De gulde Trouwringh bediet getrouwigheyt en suyverheyt des gemoeds, die tusschen Man en Vrouwe behoort te wesen. En 't eerste gebruyck van den Ringh, gelijk *Pierius* verhaelt, is geweest ter gedachte van eenigh besonder werck uyt te voeren. En wierde dieselve Ringh oock gemaect ter gedachtnisse van dingen die al te snoo waren. Maer naederhand als de naertigheyt en de voorwendingen van de staetsucht en grootsheyt van pracht aenwies, soo brachten men her goud en d'Edelsteenten ter baen, die men tot een ciersel, aen de handen droegh: soo dat de Ringh, ten opsicht van dit eerste gebruyck, nae der hand, als tot een

een Wet is aengenomen, damen dieſelve tot een teycken van 't Houwlyck behoorde te draegen, ter gedachtniſſe van damen de vaſte trouwe, die eenmaal beloofd was, geduyrigh wilde onderhouden.

Het Iock vertoont, dat het Houwlyck de jonge gemoederen betoont, en maect dat ſe haer ſelve en anderen nut en profijtig zijn.

MATRIMONIO. Houwlyck.



EEn Iongelingh prachtigh met een Iock oom den hals, en boeyen aen de beenen, met een gulde Trouwringh aen den vinger, houdende in dieſelve hand een Quee-appel, en onder ſijne voeten een Slange.

Door 't Iock en de Boeyen wort verſtaen, dat het Houlyck een laſtigh en ſeer ſwaer pack voor den Man is, en een hinderpael om in veele handelingen met vryheyt te treden, weſende het Houlyck een verkopinge ſijns ſelfs, en een verbinteniffe aen een geduerige Wet: boven dit alles iſſet nochtans aengenaem en behaeghlyck, en dat om veele inſichten, doch inſonderheyt om erfgenaemen tot zijne middelen te verkrijgen, diewelcke als rechte erven ſouden zijn, van de goederen, van het goed gerucht, van

de eere en van 't aenſien dat hy in de Stadt heeft verkregen. Nemende dieſe laſt daerom aen, datſe, door haer, ſoude werden onderhouden; En om in de Liefde haer vermaeck en vrolijkheyt, die geoorloft is, te plegen. Daerom is hy met een Ringh gemaeckt, 't welck een teycken is, van voortreffelijckheyt en eere-ſtand.

De Quee-appel wierde, door 't bevel van Solon, te Athenen, aen de Bruydegoms vertoont, als zijnde door de vruchtbaerheyt Venus toegewijt: Zy wort oock in veele Medaglien daer toe geſheden, want zy is een bewijs van onderlinge Liefde, gelijk Pierius ſeyt. Deſe worden oock op eenige plaetſen de Eedel-Infers toegeworpen, door een Minnekracht en met handkuffinge van wederſyden. Of veel liever, om dat een Man die vrucht geniet, wanneer hy Wetlyck dat eynde verkrijght, dat door middel van 't Houwlyck is geoorloft: Weſende anderſins een ſwaere fonde, die ons van Gods Rijke vervreemt.

De Adderſlange onder ſijne voeten, bediet, dat men alle quaede gedachten met voeten moet treden, die tot ſchaede van ſijn medegeſellinne, met wien hy in 't Houwlyck verknocht is, ſouden ſtrecken: Vliedende den aert van de Adderſlange, diewelcke door een Minnetochtig vermaeck, haeren Man doodet, gelijk elders geſeyt is.

BENEVOLENZA & UNIONE MATRIMONIALE. Houwlycke Vereeninge en Goedwilligheyt.

EEn Vrouwe die een krans van Wijnrancken om 't hoofd heeft gevlochten met een Olmtack in haer hand, of aen haer borſt falſe houden het Zeevogeltjen Alcion geheeten.

Een yder weet hoe ſeer de Wijnſtock den Olm, en weder de Olm den Wijnſtock bemint, waer van Ovidius ſinght:

*De Wijnranck heeft den Olm bemint,
En d'Olm heeft vveer den ranck beſint.*

En om de Minnelijcke Goedwilligheyt en Vereeninge, wort de Olm, den Man van den Wijnſtock geheeten, en de Wijnranck wort Weduwe genaemt, wanneerſe niet by den Olm ſtaer of leunt. Catullus ſeyt in ſijn Bruylofts-dichten:

*De Wijnstock sich als 't Weeiken quelt,
Wanneerse eenzaam staet op 't veld.*

En noch lager seyt hy, *mogelijk is de Wijn-
stock met haeren Man den Olm vereenighi.* En
Martialis in 't vierde boeck over de bruyloft
van *Prudentius* en *Claudia*, willende vertoon-
nen haere Vereeninge en Goedwilligheyt,
seyt hy :

*De Ranck aen d' Olm niet beter voeght,
Dan als dit jonge Paer genoeght.*

Columella, *Horatius*, *Catullus*, en *Bembus* verhae-
len 't selve.



Op dese gedancken gaet oock *Tasso*, wan-
neer hy seyt, de boomen beminnen malkan-
deren mede, en men kan sien, met wat gene-
gentheyt de Wijnstock haeren Man om-
armt en bemint. Dit selve doet niet alleen
de Wijnstock en Olm, maer oock de *Essche*
en *Populier*. Hier wort de Olm alleen ge-
nomen om niet al te overvloedigh te zijn,
noch de krans met al te veel racken te ver-
warren. Maer alderbequaemst sal de Wijn-
ranck mer haeren Man den Olmboom, om-
slingert zijn: tot een beeld van Goedda-
digheyt en Houlijxe Vereeninge.

Het Vogelken *Alcyon* datse in de hand

heeft, is een weynig grooter als een *Musch*,
by nae geheel *Hemels* blacu, hebbende al-
leen eenige witte en purpere pennekens, en
enen dunnen en langen hals, swervende aen
den *Oever* van de *Zee*, klagende en ker-
mende met een beweeghlijcke stemme, al-
waer het oock sijn nest maeckt, broedende
seven dagen, diewelcke om datse geluckigh
zijn, wordense de *Alcyonische* dagen ge-
heeten, want in die tijd, staet de *Zee* gantich
stille: gelijk *Plinius* en *Isidorus* verhaelen,
waer over verscheyden *Poëten* als *Vingarus*,
Rota, *Petrarcha* en andere, daer over *Dich-*
ten hebben gemaect, gelijk *Zanazarius* op
dese maniere mede gedaen heeft :

*'t Alcyon temt de Zee, en silt de dolla vwinden,
Misschien sal 't oock den brand in mijne borst ver-
sinden.*

Men seyt dat *Alcyone* de *Vrouwe* geweest
is van den blinden *Koningh* van *Thracien*,
en alsoo zy dienselven in den droom hadde
gesien, dat haer *Man*, die zy soo hertlijck
beminde, in een groulijcken storm *schip-*
breeckinge geleden en gestorven was, soo
heeft zy sich mede, uyt groote droefnis,
in de *Zee* geworpen. De *Poëten* hebben
versiert datse in soodaenigen *Vogel* her-
scheept was, en datse in *Zee* op het doo-
de lichaem van haeren *Man* heene vloogh,
jammerlijck aen den *Oever* weenende. Met
groot oordeel heeft *Ovidius* in 't x boeck
van sijne *Herschepinge*, dese *Vrouwe* in
een *Alcyon* herstelt, om dat dese *Vogel*, uy-
ter *Natuyre*, aen haeren *Man* soodaenige
goetgunstigheyt betoont: en dat niet voor
een wijl, maer foeckt alle tijd met haeren
Man vereenicht te blijven, niet uyt geyl-
heyt of dertelheyt, maer uyt vriendlijcke
toegenegentheydt, die een *Vrouw* haeren
Man behoort toe te dragen, en neemt oock
geenen anderen aen, alwaer 't schoon, dat
d'*Ouderdom* haer de kracht, om te vlie-
gen, hadde benomen. Waer over *Plutarchus*
in de verhandelinghe van de naerstigheyt der
Dieren, van desen *Vogel* *Alcyon* aldus seght:
*Wanneer d'Ouderdom het Manneken swack maeckt en
traegh om te volgen, dan neemt zy hem op den rugge,
jae draeght, en voet hem, hem noyt verstootende noch
alleen laetende, maer ter dood by hem blijvende.*

Men behoort de vriendlijcke natuyre van
dit *Vogeltjen* *Alcyone* te volgen, wesende
daer mede, door de liefde en door goedda-

digheyt vereenicht, hebbende in twee lichamen eene ziele, en eenen wille, en dat d'eene sich herscheppe in d'ander, levende vrolijk en blijde, sich genoegende met sijn wederpaer, die hem van God is toegevoeght. En tot dien eynde sal ick het Dicht hier by voegen dat op de Bruyloft van Baptista Garzoni en sijn Bruyd is vereert, 't welck aldus is naevolght :

*Waer hebby doch Natuyr soo schoonen beeld gesneden,
Soo Hemels, soo volmaecte, soo aerdelijck van leden?*

Een ziel, het wit der deugd, een richtsnoer van de Min,

Soo saligh, jae gelijk de hoogste Koningin :

Die met haer glants verheught, en met veel saligheden,

Haer Bruydegom herschept in haer volmaecte zeden :

En leyt hem op het spoor, om dat hy 't lieve kind,

Astræa's Hemels licht, soo vierighlijck bemint.

O onverwonen Held! in Wijsheyt wel bedreven,

Gy zijt van 's hemels Choor, al lang haer voorgeschreven,

Van waer een vrolijk hert, het lieflijck gaet te moet,

En waer gestadigh bloeyt, het alderschoonste goet.

Door u sal Roma steeds gelijk een Lente bloeyen,

En hier uyt sal dan voorts een gouden ceurwe groeyen,

Een treffelijck geslacht, en kinders nae u wensch,

Tot ciersel van dees Stad, van wereld en van mensch.

En voorwaer daer kan geen grooter gelucksaligheyt tusschen twee mede-gesellen wesen, als Eenigheyt en Goedwilligheyt, waerdigh om gedrukt te worden in de gemoederen van die geene, die door den band des Houlijx met een ander verknocht zijn. Phocilides seght :

Waer is gevriendschter Stand, dan als getroude lieden,

De onderlinge min en gunst malkander bieden :

VVaer d'Ouderdom, noch tijd, de Liefde niet verstoort,

En vvaer dat noch verschil noch twee spalt vvoord behoort.

Hier uyt komt het dat de Oude Romeynen ons veele gedachtnissen hebben naegelaeten van die geene die lange tijd in den Houlijcken staet geleeft hebben, en dat met onderlinge liefde, sonder twist of geschil: waer van verscheyden grafchriften zijn te vinden, als van *Julius Primogenius*, die van sijn Huysvrouwe *Junia* een grafchrift gestelt is, van dat zy 15 Jaeren-en 6 Maenden met hem sonder eenigh geschil, geleeft hadde. *Flavius* heeft met *Flavia* 45 Jaeren sonder twist geleeft, en veel meer andere. *Plinius* verhaelt aen *Geminus*, O, feyt hy, *Onse Macrinus* heeft een diepe wonde in sijn herte gekregen, verlooren hebbende sijn Huysvrou, van soo sonderlinge deugd, alffer oyt geweest is,

mette welcke hy 39 Jaeren sonder eenige onrust heeft geleeft, andere leggen, sonder eenige quetsinge des gemoeds. Noch isser een ander grafchrift by den eersten Wijnbergh buyten de Latijnsche Poorte gevonden, alwaer hy rotten Leser feyt, *Ik weet dat ghy benijt 't geen ghy hier leest, en dat om drie oorsacken. 1. Ick heb mijn eere gehadt terwijl ick leefde. 2. Ick ben gesont geweest. 3. Ick hebbe middelen gehadt terwijl ick leefde, en daerenboven heb ick gehadt een seer lieve Huysvrouwe.*

Hebben de Heydenen dese Deughd gehadt om met haere Vroukens sonder eenigh verschil, twist, aenstoot of ergernis te leven, en haer met alle vriendlijcke goeddadigheyt te omhelsen, hoe veel te meer behooren de Christenen te verforgen, om heylighlijck en vreedsaem in den band des Houlijx te leven, en dat in alle eendrachtigheyt en goeddaedigheyt, op datse hier nae in het ander leven, 't welck is de eeuwige heerlijckheyt, in *Christo* mogen blijven vereenicht.

A j u t o. Hulpe.

EEn Man van bedaeghd Ouder, in 't wit gekleet, en op dat kleet een purpre Mantel, uyt den Hemel komt een klaerblinckende straele straelen, 't welck dit beeld verlicht, wefende gekroont met een Olijfkrans, hebbende een goude keeten aen den hals, waer aen een Hert hanght, de rechter arm recht uytstekende: mette slincker hand houd hy een stock in d'aerde, alwaer een groene en draegende Wijnranck omslingert is, aen de rechter syde sal een Oyevaer staen.

Hy wort Manlijck afgebeeld, vermits de Jongelingh de deughd wel kan oefnen, maer is door de nieuwigheyt en hette van 't bloed geheel genegen tot wercken die aen de sinnen hangen; En de Oude, nae 't seggen van *Aristoteles*, is genegen tot gierigheyt, om dat hem de eervaerentheyt geleert heeft, hoe swaerlijcken saecke het zy, het goed te verkrijgen, en hoe licht het is om dat te verliezen, en daerom is hy seer vasthoudende om een ander te helpen, hebbende altijd twee Honden aen sijne syde: d'eene is de begeerlijckheyt om te hebben, en d'ander is de vrees om te verliezen: alhoewel het waer is, dat een Oude wel kan goeden raed geven, van wegen sijn eervaerentheyt, van dingen, die lange tijd zijn geleden,

Het witte kleet druckt uyt dat de handelingen moeten oprecht en fuyver wesen, vry van alle eygen baet, 't welck tot des Menschen eigen nut gekeert sijnde, doet de eedele en deughdlijcke wercken te rugge setten. De purpere Mantel beeld de Liefde af, die welcke alijt tot haer ooghwit heeft een ander te helpen, en in haer ellende te hulp te komen: wefende in haer een Godlijcke negentheyte die fuyver en in 't gemoed vierigh is, tegens God en tegens sijne schepselen, gelijk sulx de Schriftuyre doorgaens leert. *S. Gregorius seyt: 't Is een werck van Liefde den swacken by te staen.*

De heldre en klare straele uyt den Hemel daelende en dese beeldenisse verlichtenende, druckt de Godlijcke hulpe uyt, die alle Menschlijcke hulpe verre overtreft. Waer van oock *Homerus seyt, yder Mensch verlanght nae de Godlijcke hulpe.* Voorts in de Officien: *God siet doch op mijn hulpe. Heere! haest u om my te helpen.* En elders, *mijn hulpe is van den Heere, en verder, mijn hulper en bewaerder zijt ghy, en in u woorde heb ick ghooft.*

De Olijfkrans om 't hoofd, wort in veele plaetsen der H. Schriftuyre de Olyve voor een vroom Man verstaen, die in 't besonder vol vruchten van Barmhertigheyt is, die den Mensch beweeght tot Godvruchtigheyt om de arme en behoefte by te staen, gelijk *David seyt in den 52 Psalm: Maer ick, als een vruchtdragende Olijfboom, in 't huys des Heeren, heb in eerwicheyt, op de barmhertigheyt Gods, ghooft.*

Hy draeght een goude keeten, en door 't hangen van 't hert daer aen, wort verstaen, datmen niet alleen metre wercken der Barmhertigheyt een ander moet te hulpe komen, maer oock met raed (waer van 't hert een beeld is) om hem alsoo totten wegh der saligheyt te brengen. Waer over *Gregorius in sijne Moralen seyt, Een sot Man raed te geven is een werck van Liefde, datmen een wijs Man sulx wil doen is vermetelheyt, maer een Man in tegenspoet wat te raeden is wijsheyt.*

Hy wordt mette rechter uytgestreckte arm en opene hand uytgebeeld, om de Menschlijcke hulpe uyt te drucken die van de Hebreen *Zeroha* genaemt wort: dat is te seggen Arm, waer in de macht en de sterckheyt van de Menschelijcke hulpe bestaet. En by de Oude was her handreycken een tecken van gestaedige hulpe, waer door wy in

alle dingen de hulplijcke hand bieden. En gelijk *Pierius* verhaelt soo wasser foodanige beeldenisse waergenomen in 't beeld van de Goddinne *Ops*, dat in verscheyden Medaglien gestelt was, als of dat selve aenygelijk beloofde hulpe te bieden: als die geene, die mette Godlijcke hulpe onderstut zijnde, het algemeen voetsel gaf aen alle Schepselen, die zy oock, te gelijk, wederom in haeren schoot ontvingh.

De stock die in de aerde staet en den bloeyenden en vruchtdragenden Wijnstock onderstut, bediet de Echtplicht en Hulpe, want de Vrouwe vermogh soo weynigh sonder de hulpe des Mans, als de Wijnranck sonder hulpe van den stock. Waer over *Aristo* singht:

*De Wijnranck waer gewis vertreden en veracht,
Indien haer niet een stut of paal in eeren bracht.*

De Oeyvaer wort 'aen de syde gestelt, als zijnde de waere beteycknisse van de Godsdienstigheyt en van de Hulpe, sulx dat d'eene qualijck van d'ander kan zijn afgescheyden. Waer door het geschiet, datmen in verscheyden Medaglien van Romeynsche Princen, dieselve met groote vercierfels vind uytgedrukt, die door de eedele natuyre van dit Dier worden afgebeeld. 't Welck een Man bediet, die tegens sijne Ouderen meelijdigh is en vermaert, om aen dieselve de hulpsaeme hand te bieden: Want dese Dieren draegen groote forgen tegens haere Ouderen, wanneerse tot haere grijsse Jaeren zijn gekomen, alsoo die haer nimmermeer verlaeten: Iae niet alleen wanneerse tot haer Ouderdom zijn gekomen, de hand bieden, maer oock altijd, als 't noodigh is, wordense onderhouden door de naerftigheyt van de eygen jongen. Waer over *Alciatus* singht:

*De Oeyvaer draeght tot sijne vrucht,
Veel hulp en troost en goede sucht:
Het longh, vwanneer 't is opgevoet,
Sijn Ouders vveer veel deughde doet:
Iae alse zijn beroyt en mat,
Van krachten bloot, van 't leven sat,
Soo queecken zy haer' Ouders op,
En draegens' over bergh en top.*

O E C O N O M I A. Huys-bestieringe.

EEN Vrouwe van een eerwaerdigh opsicht
Einer Olijftack en geciert, houdende in de
D d 2 sliicker

slinker hand een Passer, en mette rechter een Stock of Rijsken, ter syden sal een Roer van een Schip staen.



Om dat totte gelucksaligheyt van 't gemeene Burgerlijke leven vereyscht wordt een vereeninge van veele Huysgefinnen, die onder gelijcke Wetten leven, en waer door zy werden bestiert, soo is 't noodigh dat yder Huysgesin met behoorlijke Ordre worde onderhouden, en onder besondere Wetten gebracht, die veel nauwer gaen als de algemeene. Daerom is dese nauwe maniere van 't Huysgesin te bestieren, van de Griecken *Oeconomia* geheeten: En heeft alsoo yder Huysgesin in sich drie insichten, om datse tot het leven als tot haere leeden behooren, te weten de Meester en sijne Dienaers, de Vaeder en sijne Kinderen, de Man en sijn Vrouwe. Daerom wort dit beeld met een stockjen gemaect, om de Heerschappye die de Meester heeft over sijne Dienaers. Het Roer bediet de forge en bestieringe die een Vaeder behoort te hebben over sijne kinderen, op datse in de Zee van de kindsche dertelheden, van den wegh der Deughde niet souden af wijcken, waer in

men haer met alle vlijt en naerstigheyt behoort te stieren.

De Olijfkranen bediet, dat een goed Huysbestierder voor al moet besorgen datter vrede in sijn Huys onderhouden worde.

De Passer leert, hoe een yder sijne macht en midlen moet meeten, en dat hy daer nae, soo wel in 't uytgeven als in andere dingen, sich daer nae moet voegen, om sijn Huysgesin te onderhouden, en door de maete van geduyrigheyt te versorgen. En daerom wort de Huysbestieringe een bedaeghde Vrouwe afgemaelt, die oock in soodaenigh Ouder, dese bestieringe best past, als hebbende eervaerentheyt van de Wereldsche handlingen. Hier van heeft eener den inhoud deser Dichten ingestelt:

*Dit Huys heeft een gevvenschte stand,
Vvaer troulijck vvaecht eens Moeders hand:
En die met teugels vast bevrvaert,
't Geen suynigh is by cen vergaert:
Die vveedsaem alles overset,
Die 't Huysgesin met tucht gebiet,
En die met voordeel en met maet,
Op alle dingen gaede staet:
Vvat Huys een sulcke Moeder derft,
Dat gaet verloren en versterft.*

ANNO. 't Jaer.

EN Man van middelbaer Ouder, met vleugels aen de schouders, en metter hoofd, hals, baerd en hayren, vol sneeu en ys. De borst en de syden root, en rontom veele kooren-ayren, de armen groen en vol van alderleye slaghe van bloemen, de dyen en beenen aerdighlijck bedeckt met druyven en wijngaert bladers: hebbende een slange in de hand, die in een circkel gelsingert en de steert in den mond houdt, in de slinker hand heeft hy een spijker.

Geveleugelt wort hy gemaelt, door 't aensien van *Petrarcha*, seggende, *de uren, dagen, maanden en jaeren vliegen.*

Het Jaer, nae de gemeene maniere, begint in *Januarius*, wanneer de sneeu en her ys overvloedigh is. En daerom is hem de sneeu op 't hoofd geset. En overmits de Lente het aerdrijck met alderleye bloemen verciert, en de velden en kruiden, in desen tijd beginnen voort te komen, daerom zijn de armen aldus verciert.

De Soemer om datse seer heet is, en 't koo-

ren over al rijp, soo wort hy mette borst en syden root gemaect en met kooren-ayren.

De Druyven aen de beenen, vertoonen den Herfft, 't welck het laeste deel des Iaers is. De Slange in 't ronde mette steert in den mond, is een seer oude beeldenisse van 't Iaer, want het Iaer keert wederom tot sich selve, en het beginsel van 't eene Iaer verteert het eynde van 't ander, gelijk de Slange, in den circkel, sijnen eygen steert bijt.

Festus Pompejus verhaelt dat de Oude Romeynen, het Iaer aen de muyre spijkerden, slaende alle Iaeren aen den Tempel eenen spijker, en nae 't getal van dese spijkers, telden zy de Iaeren, en daerom kan men seggen, dat de spijkers het getal der Iaeren zijn.

A N N O.

EEn Man in 't beste van sijn leven, gevleugelt, sittende op een Wagen met vier witte Paerden, geleyt door de vier tijden des Iaers. Waer op een yder kan maelen vruchten en wat hem geraeden dunckt nae de verscheydentheyt van de tijden.

De vier tijden des Iaers, soeckt onder, *Tijden des Iaers.*

ICHOGRAPHIA. Platte grond-
beschryvinge.

EEn middeljaerige Vrouwe, statigh gekleet, houdende met haer rechter hand een vierkant, liniaal en passer, en op der aerde van dieselve syde staet een Kompas om de grond te nemen, hebbende in de slincker een tafereel, waer op een ontwerp van een eedel Paleys gemaect is, en in de selve hand een maetstock.

Ichnographia is niet anders als een ontwerp van de dingen, diemen in 't platte met lijnen, en in Wiskonstige beelden wil brengen: door de welcke alle slaghe van platte gronden en gebouwen gemeten worden, sonder bewijs van de perspective, maer worden door de voorsyde instrumenten bearbeyd en beschreven: en de maete die zy in de slincker heeft, wort in verscheyden landen gedeelt of in ellebogen, palmen, of in voeten, of andere deelingen, en dat is 't geene wat aen de buyten of binnen syden van 't

gebouw te meeten is. Waer uyt men daer nae de maete neemt, en maect het groot in 't kleyn, en dat wort, door den Passer, in een evengelijcke mate en ontwerp gebracht en afgeteykent.

Het Kompas is 't geene waer door men neemt de afwijckinge van de syden en hoeken van 't geheele plat, en dat door 't middel van de naewijsinge van 't Kompas.

Van middelbaer Ouder en niet staetige kleederen wordt zy gemaelt, overmits de oeffeninge van dese konst moet op 't papier gebracht worden door de maete, en door groot verstand en oordeel, soo veel tot de waarheyt van dese konst, die van soo groote bedenckinge is, vereyscht wort.

V A N I T A. Ydelheyt.

EEn Maeghdeken seer prachtigh geciert met een geblancket aengesicht, draegende op haer hoofd, een schotel daer een hert in leyt.

Ydelheyt wort in den Mensch geheeten, al het geen, 't welck niet gerecht is tot een vast en volmaect eynde, wesende het eynde of de uytkomst, gelijk de Philosophen beweerden, een regel van alle onse handelingen: en daerom kleedsen haer prachtigh, en blancket haer aengesicht om andere luyden te behaegen, siende op vuyle en slechte dingen, die weynigh om 't lijf hebben, en korte tijd geduyren, en daerom magh dat met recht gestelt worden voor een teycken van Ydelheyt.

't Is oock Ydelheyt aen yder Mensch sijn hert en gedachten te ontdekken, want het is nergens goed toe, en kan u seer licht schaedelijck zijn, sonder datmen 't dan weder te recht kan brenghen, en daerom is haer het Hart boven op 't hoofd gestelt.

G I O V E N T U. Jeughd of bloem
der Iaeren.

EEn lighthertigh Jongelingh, gekleedt in verscheyden verwen, met een krans van slechte bloemen, hebbende van d'eene syde een Windhond, en van d'ander syde een welgefadel Paerd, staende als of hy mette rechter hand geld stroyde.

Nae dat *Aristoteles* seght, is de Jeughd dees Ouder die van twintigh laeren begint tot vijf en dertig toe: in welke tijd de Mensch verstand heeft, en alles nae de Deughd kan aenleggen: Maer door de frischeyt en het- ticheyt des bloeds, is alle sijn lust nae din- gen, die in de sinnen vallen: en oock werckt de Reeden niet in de Deughd, dan met groote tegenstand, 't zy door de begeer- ijckheyt of door de trek van eere.



Lichthertigh wort hy met de Dieren aen de syde geschildert, en met het bewijs van 't geld stroyen, om de besondere genegent- heyt van den Jongelingh uyt te drucken: 't welck is om lichthertigh, een liefhebber van der Iagt, en een geldverquister te wesen: gelijk *Horatius* in sijne dichtkonst uytdruckt: Hier met een Valck of Hond, daer met een paerd ter Iagt, Lichthoofsligh, sonder raed, die 's Vaeders raed veracht: Vermaeder van het goed, verquister en hovender, Vol opgeblasen tocht, een stemper en verteeder.

De verscheydenheit van verwen, bedie- den de menighvuldige veranderingen van de gedachten en jeughdige voorstellingen: Daerom wort hy met een slechte bloeme- krans, sonder vruchten, gekroont, om te

vertoonen, dat de Jongelingen begeeriger zijn op de schoonheyt en den schijn, als op het noodige, en 't geene in der daed, goed is.

GIOVENTU. Jeughd.

En Maeghdeken met een goude kroone op 't hoofd en kostelijck gekleed, nae 't seggen van *Hesiodus* in sijne *Theogonia*, met een tack van bloeyende Amandelen in de hand, om te betoonen, als *Pierius* verhaelt, dat ge- lijck de Amandelboom, de eerste is, die met haren blosem hope geeft van de Overvloed van d'andere vruchten, dat oock alsoo de Jongelingen goede proeven van haer geven, van wat volmaecktheyt zy sullen wesen, wannerse tot haer rijpe laeren sullen zijn gekomen.

De goudekroon vertoont, dat onder alle trappen van d'Ouder des Menschen, de Jeughdelijcke de aldergewenschte en vol- maeckste in sich selve is.

Het kostlijcke kleet bediet, dat de roem- sichtigheyt en pocching van Rijckdom- men dees Ouder eygen is. En de Oude maelden de Jeughd af, door het beeld van *Apollo* en *Bacchus*, die malkanderen de hand gaven: te kennen gevende, dat een Mensch in sijn Jeughd, en door de wackerheyt des lichaems en door de kracht des verstands, is sterck en aengenaem.

GIOVENTU. Jeughd.

En Maeghdeken van een schoon Ouder, met bloemen gekranst, die in de rechter hand een goude kop hout, om dat van de Poëten geseyt is, dat se is de bloeme van de laeren en kostelijck als een goude kop. En aldus is *Hebe* Goddinne van de Jeughd, ge- schildert.

GELOSIA. Ielousheyt, Minnyver.

En Vrouwe in 't blauw Camelot, als met Zeebaeren geciert, wiens kleet vol ooren en oogen sal zijn, met vleugels aen de schouderen, hebbende een Haen in den slinker arm, en in de rechter hand een door- nen struyck.

Ialoufise is een quellinge en een vreesse, die daer doet dat de dapperheyt der Deughd of van eens anders verdiensten, te boven gaende

gaende de deughdlijcke hoedanigheden van die hy mint, niet wegh neemt de besittinge van de beminde faecke.



Men schildert de Ieloursheyt met eenen Haen op of onder den arm, om dat dat Dier het alderjelourste, wackerste en loofte is van allen. De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt van haere wispeltuyrige gedachten. De oogen en ooren op 't kleet gemaelt, beelden af de gestadige forge van de jaloursche lieden, om alles te sien en hooren, en op de alderkleynste dingen scherp te letten, jae op de ooghwencken, van die men bemind. Waer over *Tasso* aldus singht :

*'t Ieloursche Meysken loert met hondert oogen uyt,
En duysent ooren staen te luyfren op 't geluyt.*

De struyck met doornen, betoonen de moeylijke pricklingen, waer mede de jaloursche niet anders gepijnicht worden, dan offe met scherpe doorens worden gesteken. En daerom worden haer dese in de hand gegeven.

GELOSIA. *Ieloursheyt.*

EEN Vrouwe gekleet als boven, hebbende in de hand een struyck van een Sonnebloem.

De verwe van de bovengeseyde kleedinge, druckt eygentlijck de Ielousie uyt, zijnde dit de verwe van de Zee, die sich nimmermeer soo stille verthoont, of ons behooren haere stormen verdacht te wesen: Also is 't mede gewis, dat een Mensch, hem op eens anders Compas, van tusschen de klippen van Ielousie te seylen, betrouwende, niet sal mogen passeren, dan met groote vreesse, verdriet en onlust.

Voorder isse gemaelt, datse in d'eene hand een Sonnebloem draeght, die sich staedigh nae de Sonne keert, volgende daer in sijne beweginge: van gelijcken doen oock de Ieloursche, die met haere treden, woorden en gedachten, altijd de schoonheyt van sich selve besien, haer laetende voorstaen, dat zy door de eygen liefde die noch by haer is, geacht worden voor de braefste en voor 't puyckjen van de Werreld.

* * * *

ARIOSTO doet sijnen REINALD van de Ialousie aldus sprecken :

DE Wolcken drongen sich in een,
En 's Hemels heyr raecht' op de been :
De Son verschool haer schoon gelaet,
Om dat een Monster wreed en quact,
Gelijck een Vrouwen beeld verscheen,
En uyt een doncker hol quam treen :
't Had duysent oogen in haer hoofs,
Geen winck-brau wasser omgekloofs,
Iae 't sloot de oogen nimmer toe,
Van waecken wierd het nimmer moe,
Veel ooren had het noch daer by,
In plaets van 't hayr, soo hadt' een ry
Van Slangen, om haer h'ofid gekrult,
En was te vreesfelijk gebult,
En buyten 't groulijck duyster hol,
Quam treden dese wreede kol :
Die een seer schrickelijcke Slangh,
Een steert verstreckte sel en langh,
Die om haer borst geslingert lagh,
En quam dus yslijck voor den dagh.

INSPIRATIONE. *Inblaefinge, Instortinge.*

MEN sal uyt de heldere Hemel vol sterren, een vlammege straele sien, diewelcke neder schietende valt op den borst van een Jongelingh, die in 't geel gekleet is, hebbende

bende harde hoofdhayren , vol Slangen gemenght , 't geficht ten Hemel keerende, waer in hy met groot opmercken fiet , hy hout in den rechter hand een bloot fweerd, mette punt op der aerde, en in de flincker heeft hy een Sonne-bloem.

Door de klaere gesterde Hemel, waer uyt een vlammege ftraele fchiet, vallende op den borft van een Jonghman, als gefeyt is, wort verftaen, dat dese klaere Hemel vol fterren, is de goedertierenthey van den Almachtingen God , diewelcke door fijne oneyndige goedigheyt den fondaer ontsteect en verlicht. *Chriftus feyt, Ick ben gekomen om vier op der aerde te fenden, en wat wilde ick anders dan dat het brande?* En daerom bid de H. Kercke altijd, dat de Heere haere herten wil ontsteeken met het vier fijner Liefde.

Hy wort met geel gekleet, om dat door dese verwe de gewoonte tot quaed doen, wordt uygedrukt, als niet konnende tot eenige Deughd gepaft worden, waer over wy, fonder de hulpe en inftoringe Godes, ons lichtlijk werpen in den afgrond van alle ellenden.

De harde hoofdhayren met Slangen, bedieden, dat terwijlen de Sondaer het eerlijke verlaet en in de fonde verfopen leyt, foo kan hy niet anders hebben als quaede en fchricklijke gedachten, gelijk *Gregorius feyt, hy kan de quaede gedachten niet ontvlieden, die geen cerberheyt by hem heeft.*

Her Rapiet mette punt ter aerde gekeert, bediet dat dit een werck is van Godlijke inftoringe, want het werck des Menschen, die ten quaede genegen is, verdient geen loon by God, ten zy door fijn genaede; van de welcke hy een rijck vergelder is aller goeder wercken, gelijk *David feght, Eere en genaede fal hem de Heere geven.*

Dat hy 't hoofd ten Hemel keert, alwaer hy met groot opmercken nae toe fiet, druckt uyt, datmen fonder de genaede en Godlijke inftoringe, het gemoed en 't verftand niet kan opheffen van dese gevoelijke en aerdsche dingen: gelijk *Augustinus feyt, u genaede doet het dat de fonde in ons niet beefsche.*

De Sonne-bloem hout hy in de flincker hand, om te betoonen, dat gelijk fich dese bloem gefladigh nae de Sonne keert, alfoo keert en draeyt fich de verlichte Sondaer, en die van de Liefde Godes ontsteeken is,

met fodaenige groote genegenthey, foo veel mogelijk is, nae dien grooten God.

I M A G I N A T I O N E. *Inbeeldinge.*



EEn Vrouwe in verscheyden verwen gekleet, hebbende steyle hoofdhayren, en wiekens aen beyde hoofdlaepen, gelijk *Mercurius*, en tot een kroon heeftse verscheyden beeldeken van helder bruyen, hebbende de oogen ten Hemel gekeert, staende in gedancken, als ofse in den geest was opgetogen, houdende d'eene hand boven d'ander op de borft.

De inbeeldinge, seght *Aristoteles* in 't III b. van de ziele, is een beweginge, die in der daed, van de sinnen heerkomt: te weten een kennisse van 't geene dat de andere sinnen, foo wel de gemeene als oock de uytwendige hebben gehoord, en gelijk hy oock in fijn II boeck van de ziele feyt, isse gemeen mette Menschen en Dieren. 't Welck oock van *Themistius* te gelijk in fijn III boeck van de ziele is uytgeleyt, alwaer hy feyt dat de inbeeldinge volmaect en onvolmaect is. En om dit van stuck tot stuck te verklaeren en haere beeldnisse uyt te leggen, fullen wy seggen,

seggen, dat het kleed met verscheyden verwen, bediet, dat de inbeeldende kracht, de fantasien of inbeeldingen, van al't geene haer oock vertoont wert, door de uytwendige sinnen, ontfanght. Daerom bediet dese verscheydenheyt van de verwen, het groot onderscheyt van dese voorwerpsels.

Met steyle hoofdshayren, en met vleugels aen de hoofdslaepen wortse geschildert, ten aensien van de snelle en haestige werckinge van dese kracht, in't aenvatten van de fantasien, als mede om dieselve aen't verstand te vertoon: Wy sullen daerby voegen dat dese inbeeldinge sich stadigh beweeght, soo wel in't slaepen als in't waecken.

De kroone met verscheyden beeldekens verciert, bediet, dat de inbeeldende kracht, gelijk de Medicijns seggen, haere sitplaats heeft in't eerste velleken van de herssens, 't welck in't voorhoofd is, en dat de gemeene sinnen aen de inbeeldende kracht verscheyden gedachten, of fantasien, die alsoo van de Philosophen genaemt zijn, overleveren: en door dese kracht komt de inbeeldinge, welke kracht, als de aldereedelste, alle de andere sinnen onderdanigh zijn.

Zy staet als in gedancken en afweesigh, houdende beyde handen over den anderen, om te betoonen, dat terwijl de andere uytwendige hoedanigheden en sinnen, gene werckingen doen, niet te min soo werckt dese kracht dickwijls, als wy slaepen, waer van wy veele voorbeelden hebben, die van *Valeriola*, in't 2 boeck van sijne observatien of waernemingen, als mede van *Sextus Empiricus* in't leven van *Pyrrho* en veele andere zijn beschreven. En alhoewel *C. Galenus* dickwijls hadde geseyt, dat sulx niet kost geschieden: niet te min, in sijn 2 boeck vande beweginge der Musculen, soo bekent hy, also hy 't door de eervaerentheyt hadde beproeft, dat het de waerheyt was. En dit geschiet, om dat de geseyde kracht, die fantasien, dieder zijn ingedrukt, overbrenght aen de sinnen in de nachtwaecken. En dat plagh veeltijts te gebeuren, aen die gene, die vol van opstijgend, schuymachtigh en heet bloed zijn, en die overvloed hebben van seer heete geesten: oock aen snelle, weeck-gebacken en kleyne persoonnen, die een groote vluchtigheyt van geesten, en een heel wreet gemoed hebben.

Aristoteles seght van de gemeene beweginge der Dieren: *het Gesicht en de Inbeeldinge behouden de kracht van de werckende dingen*, en door de beginselen van't woord, komense totte sin van't gesichte, als tot het eedelfte, en om dat het gesichte niet kan doen sonder licht, soo hebben de Griecken het woort *Fantasia* genomen, 't welck van *Φως* het *Licht*, en van *Φανω* *Lichten* heerkomt.

De wonderlijcke werckingen die dese inbeeldinge doet, zijn van *Marcellus Donatus*, in sijne wonderlijcke *Medicinale historie* overvloedigh verhaelt.

ID Æ A. Eerste gedaente, voorbeeldelijck ontwerp.



En seer schoone Vrouwe verheven in de vlucht, wesende naect, doch met een witte en sijne sluyer bedeckt, diewelcke op de kruyn van't hoofd sal houden een brandende viervlamme, hebbende 't voorhoofd met een gouden Hoep, die met kostelsteenen en paerlen beset is, omwonden. Zy sal in den arm houden de beeldenisse van de *Natyre*, die welke zy, als een jongh kindeken, uyt haere borsten te suygen geeft, wijfende mette voorste vinger van de rechter hand, op een seer schoone

Landouwe, daer op zy staet, wefende bemacht met Steden, Bergen, Vlackten, Wateren, Planten, Boomen, met Vogelen in de locht en andere aerdsche dingen.

Idea ofte eerste voorwerp, nae *D. Thomas* feyt, is een voorbeeldend patroon in den sin of begrijp des konstenaers, door wiens middel de dingen worden gemaectt en bekent: Want soo de konstenaer, aler hy de handen aen 't werck slaet, niet te vooren, 't selve door de inbeeldinge, als een geestigh model of ontwerp van sijn voorgenomen werck, hadde verfiert, hy soude tot sijn opset niet geraecken, jae soude sich te vergeefs, met veel moeylijcke besigheden beladen, om in 't werck te stellen, 't geene hy soude willen uytbeelden. Maer *Plato* verstaet, door dese naem *Idea*, een weesen in 't Godlijck gemood, afgescheiden van alle stoffe, 't welck de gedaente geeft aen alle dingen, die geschaepen of noch te scheppen zijn, en die is d'oorsaecke dat alle geschapene dingen haer weesen hebben, gelijk *Plutarchus* verhaelt.

Van dese dan spreekende in sijnen *Timaeo*, feyt hy, dat het is een dingh, dat altoos het selfde blijft, sonder begin en sonder eynde, en dat niets van andere ontfanght, noch sich oock niet wijder uytstreckt, noch van niemants sin kan worden begrepen. Maer om den sin van *Plato* beter te verklaeren, moeten dit weeten, dat hy feyt, dat drie dingen te saemen eeuwich zijn, te weten, het Goede, de Sin en de Ziele van de Wereld. Door het Goede, verstaet hy God, Werckmeester van alles, die hy, in 't boeck *Parmenides*, verklaert te wesen enkel en onbeweeghlijk, en dat boven 't verstand en de Natuyre van alle dingen. Van dit Goede, als van een Vader, komt voort de Sin als een helder licht, van het ingeboren licht der Sonne. Van de Sin komt wijders vloeyen, de ziele der Werlt, gelijk een glans van 't licht, diewelcke sich over alle verspreyende, dieselve in 't leven behout. In 't eerste dan als een Vader van alles, bevint sich, eene enckele en onverdeelijcke *Idea* van Goedheyt. En uyt dese *Idea* of ontwerp, als uyt een onmetelijcke en onuytputtelijcke fonteyn, ontspringen onzelbaere verscheydentheden van eerste gedaenten, niet anders als men door een slecht straeltjen lichts, aen den Hemel, siet voorkomen verscheyden straelen, die onder een

ander verdeelt zijn. Dese *Idea* versamelt in sich den Goddelijcken Sin, diewelcke in sich bevat oneyndelijcke Ideeen van alle dingen, soo wel van die daer geweest zijn, noch zijn, en naemaels wesen sullen: Waer uyt voorts vloeyen verscheyden gedaenten van Ideeen die in de ziele der Werlt ingegrift zijn, diewelcke daer nae veroorsaecken het begin en eynde aller dingen, niet anders als de ziele van ons lichaem de levendige kracht uyt werpende, het werck, de sterckte en de nature van alle de deelen desselven, onderhoudt en bestiert. En wort aldus de oorsprongh en de bedieninge van alle dingen overgebracht aen dat eenige begin 't welck is de *Idea* in den sin Gods: 't welck gestelt zijnde, worden alle dingen vast gestelt, gelijk dieselve, wegh genomen zijnde, moeten vergaen. Daerom seyde *Xenocrates*, *Idea* is een eeuwich patroon van de dingen die in of nae de Natuyre bestaen. Maer om dese beeldenisse uyt te leggen, soo moeste schoon gemaect zijn als een Voedster, voor soo veel daer wat schoons is in dese lichaenlijcke Wereld. Boven dat, soo noemtse *Plato* in 't boeck van 't gemeene beste, seer schoon, seggende, maer dit, 't welck den geenen de waerheyt, van die dingen die verstaen worden, verstoont, en de verstandige den wegh aenwijst om te verstaen, seght dat dat selve een *Idea* is van 't Goede, te weten van *Witschap* en *Waerheyt*, waer uyt door 't verstand, de oorsaecke wort gevat. Dewijl dan dese twee dingen soo schoon zijn, te weten de *Kenisse* en de *Waerheyt*, soo suldy recht oordeelen, soo ghy het Goede, te weten God self, anders en schoonder sult schatten, als dese dingen. Sulx datmen niet kan ontkennen, dat in de *Idea* niet soude wesen, een uytnemende schoonheyt: 't welck oock blijkt aen *Porphirius* in sijne Philosophische Historie, terwyl hy besigh is van den Sin te spreken, soo feyt hy, dat in dieselve zijn Ideeen en selfstandigheden aller dingen, die ten ersten schoon, en door sich self schoon zijn, hebbende oock de gedaente van schoonheyt.

Zy wort gemaect, in den locht opgeheven te zijn: zijnde een wesen sonder stoffe, en daerom is zy de veranderinge niet onderworpen, wefende onafmetelijck van wesen, en daerom niet verwart door de grootheyt, zijnde haer wesen sonder eenige hoedanigheyt, en derhalven heeftse oock geen begin van tegenstrijdigheyt in sich.

Naectt wortse geschildert, om datse vry is van alle lichaenlijcke quellinge, en om datse

datse een seer enckele selfstandigheyt is, gelijk *Marfil, Ficinus* in den VII brief over de Platonische Philosophie seyt. En hy leert ondertusschen, dat de *Idea* van d'andere verre ver-
schilt, en dat voornaemlijk in vier manieren. Want de *Idea* is eene selfstandigheyt, diewelcke is Enckel, onbe-
weezlijk en niet vermengt met het tegenstrijdige.

De witte sluyer bediet de suyverheyt en de oprechtigheyt van de *Idea*, als die onderscheyden is van de lichaemlijcke en gevoel-
lijke, waer van de stoffen met veele gebre-
ken zijn besoecht, en duysent veranderingen onderworpen. Maer de *Ideen* zijn af-
gescheyden van alle materiele of stoffige
vermengingen, hoedanigh die oock onder
sich zijn vereenicht, als hebbende in sich
noch beweginge noch afmeringe, wesende
verre van alle lichaemlijke grootheyt of
kleynheyt, oock soodanigh dat in haer een
oprechte eenvoudigheyt, en een eenvoudige
oprechtigheyt is, gelijk *Thomas Iammin* in t
boeck van de voorsienigheyt seyt, *Indiender*
geene Idea was, soo souder niets oprechts, noch niet suy-
vers in t gebou des Werelts konnen wesen, want alle din-
gen, met de stoffe vermengt, en begost, zijn manck en on-
volmaect: en t is swaer, gelijk Plato in sijne
Timaeus seyt, iet seeckers of vast daer van te beweeren.
Pythagoras, misschien op dese Eenvoudigheyt
t oogh slaende, vergelijckte de *Ideen*, die in
den sin zijn, by de getallen, die alle aen de
Eenheyt hangen, t welck her alderenckelste
is. Want gelijk door de getallen alles tot
sijn bepaelde ordre wordt gebracht, alsoo
wordt oock door de mededeelinge van de
Idea, alle dingh gelijk gemaect, en tot haer
aert, ordre, schoonheyt en eenigheyt ge-
bracht. Waer over dieselve *Pythagoras*, ons
dese bepaelinge bybrengh, die seer wel met
de werckinge van de *Idea*, overeen komt, als
hy seyt, *Idea is een wybr cyclinge, of handeling van*
sacylijcke, dat is, verbreydende reedenen, die in de eenbeyd
regeren. Maer om wat naerder tot onse ver-
klaeringe te geraecken, soo bediet het *Vier*
datse op haer hoofd heeft, het eerste van de
bovengenoemde dingen, diewelcke eeuwich
zijn, nae de meeninge van *Plato*: en dit was
het Goede, waer door hy verstant God den
Schepper van alles, gelijk boven geseyt is,
en van wien alle *Ideen* heerkomen. Gelijk
dan oock *Iustinus* de Martelaer en Philo-
sooph in de vermaeninge totte Heydenen
geseyt heeft, dat *Plato* verstant dat God een

selfstandigheyt van Vier was. Mogelijk
daerom, om dat het Vier onder alle Ele-
menten en onder de benedenste wercklijke
dingen het alderwercklijckste is, alle dingen
verteerende, en selve onverrottelijk blij-
vende, onder alles wat hier beneden is, ge-
lijk *Aristoteles* verhaelt. Alsoo is God oock
alleen Almachtigh, sulx dat hem niet kan
tegenstaen, maer alle dingen hebben van hem
haer wesen. *Caelius Aurelianus*, verhaelt, dat de
Persianen en andere Volcken, het Vier voor
haeren God hielden gelijk oock veele Philo-
sophen gedaen hebben, onder de welcke
zijn *Hippasus Metapontinus* en *Heraclius Ephesus*,
gelijk *Clemens Alexandrinus* verhaelt. En eenige
Stoici hebben geseyt dat de Natuyre Go-
des Vierigh was: gelijk *Ioan. Damascen.* van
de Ketteren verhaelt. Maer laet de Heydenen
vaeren: In de H. Schriftuere wort God
dickwijls onder den naeme van t Vier ver-
staen. Waer over in t boeck *Deuteron.* in t iv
Cap. van den *Vader* geseyt wort, *wie Heere*
is een verteerend Vier. En *S. Paulus* tot den He-
breen aen t eynde van t XII Capittel spre-
kende van den *Soone*, seyt, *u Woort is te seer vie-*
righ. En aen t 2 Capit. van de Handelingen
der Apostelen, van de derde Persoon spre-
kende, seyt, *en daer verscheenen op henlieden ge-*
deelde tongen als van Vier, en zijn vervult gewor-
den met den Heyligen Geest. Daerom is t geen
wonder, gelijk *Ioan. Damascenus* verhaelt, dat
het Vier in de Tempelen bewaert wierde, op
dat het een teycken soude wesen van de
Godlijke Natuyre: en t waer een hals-
straffe wanneer de Priesters het Vier in de
Tempelen lieten uytgaen: en zy hielden
daer voor, als of de Godheyt uyt die plaette
gedreven en uytgeblusht waere. En ten
dien aensien, worden daer eenige reedenen
by gevoeght: de eerste is, dat het Vier is de
oorsprongh van de warmte, waer door alle
geschaepene dingen haer kracht en leven
hebben. En daerom seyt *Varro*, dat *ignis* het
Vier, komt van *gignendo*, dat is, van baeren,
overmits daer door alle dingen voortkomen
en bestiert worden.

De gonde hoep die zy om t hoofd heeft,
met eedel steenen en daer by een seer groote
glans, bediet de volmaectheyt van t ge-
moed, wesende het aldervolmaectste dat
men vind, om dat daer in alle de voorbeel-
den zijn van de dingen, als mede de gedaen-

ten, soo wel die natuerlyk als konstigh zijn, en die meer in den wercker bloeyen en uytblincken; alse wel in 't werck of in het wercktuigh doen: Alsoo zijn oock de formen en gedaenten van het A L of Geheel, veel volmaeckter en krachtiger in den Werckmeester desselven, als in de besondere oorsaecken of in de stoffe; gelijk *Thommas Iamin* van de Voorstienigheyt seyt: *Soo wy door Godes toelaetinge, of vlijtige overpeinsinge, totte verstandelycke VVerrelt sullen opvraeris klimmen: vvaer in het heerlijkste licht van de Ideen seer hel blinckt, en het vvaere VVesen der dingen vvoort begrepen, wy sullen buyten twyffel, dese dingen die ons in de sinnen vallen verdricht en valsch houden; en ons sal dit leven verdrieten, in 't vvelcke wy al te lichtgelovigh gevveest zijnde, door de sinnen, van de valsche inbeeldingen der dingen sullen bedrogen vvoorden, jae wy sullen nauwlijc de reedere glans desselven lichts konnen aenschouwen, 't vvelck in de verstandelycke VVerrelt soo klaerlyck licht, alsoo dat oock haer licht sich seer vvoijd uytbreyt, en tot alle dingen behoort.* En dit geschiet om dat dit licht seer nae by God is, uyt wiens onuytputtelijcke fonteyne, het ontallijcke lichten ontfangt. En daer over seyt *Plato*: *By den Koningh van alle dingen, is alles.* En hier by is aen te mercken, dat *Plato* verstaet datter twee Werelden zijn, eene verstandelycke en eene gevoelijcke, de eerste is de voorbeeldelycke, de tweede is het naemaeckfel, die lichaemlyk en van stoffe is gemaect. Maer boven dit sal ick om de kortheyds wille by brengen, de verklaringe van *Philo*: Over het gebouw des Werrelts, seggende: *Nae dien God door sijne Godheyt voorsien hadde, dat geene naemaeckinge schoon koste vvesen, sonder een schoon voorbeelt, en dat geen gevoelijc dingh, sonder eenige uytvlucht, koste voor goed gekent vvoorden, indien het niet met sijn voorbeelt (van de verstandelycke Idæa) over een quam: Nae dat hy dan beslooten hadde dese sichtbaere VVerrelt te scep-pen, soo heeft hy eerst sijne verstandelycke beeldenisse gemaect, ten eynde hy nae het voorbeelt van de onlichaemlycke VVerrelt, die God gelijk vvas, de lichaemlycke VVerrelt opmaecte en volvoerde: die vvelcke in sich soude begripen soo veele geslachten van gevoelijckheden alser verstandlijckheden in dieselve souden gevonden worden. En nae eenige woorden, voeght hy daer by: Indien iemandt noch klaerder redenen wilde gebruycken, soo soude men seggen, dat de verstandelycke VVerrelt niet anders is als het VVoort van de scheppende God: VWant eene verstan-*

delijcke Stad, is niet anders als de reeden van den Bouwmeester, diervvelcke by sich selve overleghet hoe hy de Stad bouwen sal, die by hem alreede in de sinnen is begrepen.

Zy hout het beeld van de *Natuyre* in den arm, 't welck zy den borst geeft te suygen, om de Ziele des Werrelts uyt te drucken, diewelcke de derde was onder de te gelijk eenwige oorsaecken, dieder hanght aen den Godlijcken sin, gelijk de glans aen 't licht: Waer van *Fernelius* in de verborgene oorsaecken der dingen in 't I boeck, aldus spreeckt: *Noch soude, te vveten dat Licht, soo 't by avontuyr de kracht haerder instortinge soude te rugge trecken, en het leven mocht ontbreken, alles vervallen en steruen, vwant dit is het leven Gods, dit is sijne overkinge, de dingen nae de bevveginge van ygelijx natuyre vervvecken, en het leven een yder in te blaesen: Hy besaeyt voorvvaer den Hemel met de saeden der onsterflijckheyt, maer de aerde mette saden der veranderinge.*

Derhalven is de Wereld, die alle dese vier beginfelen en Elementen van de *Natuyre*, in sich begriipt, een seecker lichaem, dat in sich is vereenicht, wiens deelen in sich selve zijn verknoopt, door de hulpe van den eenigen Geest en ziele des Werrelts. Waer van *Virgilius* singht in 't VI boeck van *Aeneas*: *De Geest voed' in sich d'aerd, den Hemel mette Meeren, Den lichten klood des Maens, de Sonne met de steeren: De Geest dus heel verspreyt, beweegden al dien romp, En't groote lichaem sweeft en mengt' sich met dien klomp.*

En *Cicero* seyt in sijne *Tusculanische* vraegen, dat alle dingen, door eenen Godlijcken en gestadigen Geest worden begrepen: En dese Geest verspreyt sich en doorfoeckt den geheelen A L, op de maniere als een leven van de Werlt, dat vergeselschapt is met een Hemelsche warmte; waer aen, een voortteelende, voedende, vermeerderende en onderhoudende selfstandigheyt, vast is: gelijk men die terstont siet in alle geschaepene dingen, instorten, als oock in alle Dieren die door den melck leven, wassen en onderhouden worden, en daerom seyt de Poet in de verhaelde plaerse:

Daer wyt heeft Mensch en Viscch, de Vogels en de Dieren, Haer oorsprongh en haer kyacht, haer saeden en haer vieren.

Doch daerom zijn de Metallen, steenen en andere ruwe dingen daer van niet berooft: want daer wort geen saecke, hoe veracht die

zy, gevonden, die van dese Geest niet wort begonsticht; want doordringende verspreyt hy, verspreyende vervult hy, en vervullende soo voed hy en bestiert alle dingen: En tot desen einde, hebben wy dieselve gestelt, datse melck geeft aen de Natuyre, als een beginsel van alle beweginge, en van de ruste, en by gevolgh van de voortteelinge, verdervinge, vermeerderinge, verheffinge en plaetslijke veranderinge: begriypende in sich alle de natuurlijke dingen.

Her Land met de bovengeseyde dingen, waer dese beeltnisse schijnt op te wijten, bediet, de benedenste gevoelike en van stoffe te saemen gestelde Wereld, diewelcke in alles en door alles van de Ideale, of van de eerste gedaente, hangt. Maer om veele dingen in weynig woorden te begriypen, en van alles een kort besluyt te maken: segh ick, dat het Goede is een seer uytmuntent Wesen in God. De Schoonheyt is een seeckere werkinge ofte eene strale, die alle dingen doordringht. De eerste schoonheyt is in der Engelen Sin. De tweede is in de ziele van dit geheele A L. De derde is in de Natuyre. De vierde is in de lichaemlijke stoffe. En zy pronckt de Ideaelse Sin op, met ordre. De ziele volmaeckte met een schoon gevolgh van Ideen. En de stoffe verciertse mette formen of gedaenten. En gelijk een enckele Sonnestrael alle de vier Elementarische of hoofdstoffige lichaemen kan verlichten, also verlicht oock de eenige Godlijke strale den Sin, de Ziele, de Natuyre, en de stoffe. Derhalven waer men in dese vier Elementen of Beginselfen, het licht siet, soo komt men te sien op de stralen der Sonne, en hier door soo keert men sich, om haer licht te sien. Also beschouwt men van gelijcken, in dese vier dingen, den Sin, de Ziele, de Nature en 't lichaem, yder in haere overeenkinge: En men beinint daer door, dien Goddelijken glans, en komt alsoo God te sien, te lieven en tot hem te keeren, als zijnde Schepper van alle dingen.

PRIMA IMPRESSIONE. *Indruckinge of eerste vatinge in 't gemoed.*

En oude Vrouwe in 't swart gekleet, hebbende aen yder syde van 't hoofd een vleugel, mette rechter hand false een segel

houden, waer mede zy aen haer voorhoofd sal drucken, en aen de slincker een *Aspis* of Slange, die over einde, op een aenbeeld, staet.

De eerste vatinge in 't gemoed is een begrip, van 't geene 't gemoed, alder eerst door de inbeeldinge, wort voorgestelt, en een hebbelijckheyt van een hartneckigh gemoed, dat sijn eerste meeninge, hoewel die valsch is, wil vast en staende houden, en tegen alle reeden, twisten, die tegen sijn gevoelen werden voort gebracht: en hierom wertse oud gemaelt, als uytter natuyre en door de hoedaenigheyt hartneckigh: *Want onder alle misbruycken deser eeuwe is der Ouden hartneckigheyt de alderhartneckigste, seyt Hugo.*

En om uyt te drucken wat sake de Waen of opinie zy, en hoe dieselve, als mede waer de hartneckigheyt heerkomt, soo segh ick dat de opinie of Waen van *Aristoteles* is bepaelt, seggende, dat zy is een vatinge van een los voorstel, 't zy dat het waer of valsch zy, en dit onderscheyd stelt hy tusschen de Wetenschap en den Waen, te weeten dat de *Wetenschap* is van waerachtige dingen en die niet anders komen uytvallen, mer de *Waen* is oock van valsche. De Waen spruyt hier uyt, als wanneer het verstand de beeltnissen in de inbeeldende kracht gevat heeft, overwegende offe valsch of waerachtigh zijn: en door eenigh blijk zijnde overreedet, stemtse de overreedinge toe, en daerom veroorsaect de veranderinge van het gevoelen heetigheyt in de hersenen. Want de Philosophen seggen, die heet van *Natuyre* zijn, die worden haest beroert en beweeght. Maer hier in hebben oock de ingeboren herte en de geesten, die van 't herte komen, haere kracht: want gelijk door de beweginge en de herte van de geesten, veelderleye werkingen voort komen, also komen oock daer door de veranderingen van 't gemoed. De stijffinnigheyt van de Waen, komt door de koude temperature of aert der hersenen, want de Philosophen seggen, het koude is oorsake van de onbeweegelijckheyt, 't welck oock van *Galenus* is bevestigt, als hy seyt, de lichte veranderinge van de Waen wort de heete hersenen toegeschreven, mer de vasthoudentheyt de koude. Oock heeft de drooghte haer deel daer aen, gelijk *Avicenna* seyt, want om wel te behouden, 't geene wy eens hebben aengenomen, daer toe is de drooghte en grovigheit der geesten een groot behulp:

gelijk die geene, die droogh en heet van herten zijn, seer lange roornigh blijven, gelijk *Galenus* seyt, alsoo zijn die geene, die heet van harsenen zijn, hartneckigh in haer gevoelen, en in haere eerste vatinge. En hierom wordt dese Vrouwe oock oud gemaelt, om dat haere temperature of aert de aerde gelijk is: en daerom zijn die geene die grove geesten en bloed hebben, bot en slecht van verstande, gelijk *Aristoteles* daer van in sijne Zeedekonst seer Goddelijk spreeket: *Dit moctmen weeten, seyt hy, dat de hartneckige nae geene reeden lustert, maer geeft alle slaghe van hertzochten en begeerlijckheden plaetse, en om 't welstaens wille, laet hy sich overwinnen, zijnde dese Menschen niet anders als stijfhoofdige en fantastique.* Want de onverstandige, boerliche en botte, plachten dit gebreck te hebben, datse sich in haere hartneckighheit verheugen, treuriigh zijnde, dat haere meeninge, als valsche wort vertoont, sich inbeeldende dat dieselve als vaste en onverbreecklijcke besluyten behoorden te zijn. Maer in 't tegendeel, zijn die geene, die van een spitsinnige geest en suyver bloed zijn, wacker van verstande, en wel, nae de reeden, te verferren.

Met swart wort zy gekleedt, om dat gelijk de swarte verwe, geen andere verwe aenneemt, als zy aldereerst heeft aengenomen, alsoo druckte oock de stijfsinnige sijn gevoelen soo vast, als met een zegel, aen sijn voorhoofd.

De vleugels aen 't hoofd, bedieden de snelle begrijplichheit die in de inbeeldinge bestaet.

De Slange diese in de slincker hand hout, bediet de snoodde natuyre der geene, die qualijck ingenomen zijnde, de reedenen van andere luyden niet willen aennemem, hoe deughdigh en goed dieselve mogen wesen. Daer over seyt *David Pl. LVIII*, dat haere rasernie den Alder gelijk is, *als een doove Alder, die de ooren stoppt voor de stemme des besweerders, die wel kan besweeren.* En *Galenus* uytleggende de werckinge van de waen of het valsche gevoelen, seght, *wanneer de valsche waen de herten der Menschen eerst heeft ingenomen, soo maectse die niet alleene doof maer oock blind, alsoo datse niet kunnen sien, 'tgeene andere soo klaar als de Sonne, voor oogen hebben.* Dat de Slange onbeweeghlijck over eynde op 't aenbeeldt staet, betoont, dat gelijk 't aenbeelt vast en onbeweeghlijck blijft te-

gen het slaen van den haemer, dat alsoo, die de eerste indruckinge in 't gemoed hebben gevat, vast in haer gevoelen blijven staen, hoe valsche het oock soude mogen wesen.

G I U O C O. Iock of boerte.

EN naectt gevleugelt kindeken, grijpende met beyde handen om hoogh gestreckt, eene van beyde vlechten, die van eens Vrouwen hoofd komt afhangen, welck hoofd soo hoogh sal staen dat het daer niet kan by raecken. Dit hoofd sal niet laecken geciert wesen, soo langh, dat het midden tusschen de vlechten komt. Waer op sal geschreven staen *locus*.

't Wort gevleugelt gemaelt, om dat de Iock het spel of de boerte bestaet in de snelligheit van de beweginge, en met boerteric.

ADOLESCENZA. Ionckheyd.

EN Ionghsken prachtigh gekleet, leggende mette rechter hand op een Harpe om te speelen, mette slincker sal hy een spiegel houden, hebbende op 't hoofd een bloemkrans, en d'eene voet sal op een Sandlooper gestelt zijn. 't Welck te kennen geeft, datter alreede eenigh sand van de kindscheit verlooppen is, van d'ander syde sal een Pauwe staen.

ADOLESCENZA. Ionckheyt.

EN Maeghdeken van schoon opsicht met bloemen gekranst, lachende en vrolijck, met een kleed van verscheyden verwen.

Ionghelingschap is soodanigh Ouder des Menschen, dat sich van het thiende Iaer tot het twintighste bepaelt, in welck Ouder de Mensch, door middel van de sinnen, begint te leeren en te verstaen, doch niet om iet vast te wercken, ten zy alleen in 't wilde. Dees Ouder begint als nu kracht te krijgen in de sinnen; waer door de reeden wort opgeweckt om te verkiesen en te willen, en dit wordt genaemt het aenwassen of vermeerderen.

Her kleed van verscheyden verwen is een oude vindinge: Want de Egyptenaers als zy in haere schilderyen de Ionghelingschap wilden afbeelden, maelden zy een kleet met veele verwen, uytdruckende de vluchtigheyt van t

van't Ionghdelijk verſtand, en de veranderlijkheyt van de luſten, die den Ionghelingen plagh over te komen, terwijlen zy in deſe friſche Iaeren zijn: Derhalven worter geſeyt, *dat de wegh van den Adelaer in den Hemel, van de Slange op der aerden, van een ſchip in de Zee, en van een Iongheligh, ſwaerlijck zijn te kennen, gelijk Proverb. 3 te ſien is.*

De krans met bloemen, is de uytbeeldinge van den lach, diewelcke vrolijkheyt beduyt, als die ſich, in dees Ouder, plagh te vertoonen, en daerom wort het Maeghden vrolijk gemaelt en ſchoon van opſicht, om dat *Salomon*, in ſijne ſpreucken ſeyt, *dat een vrolijk gemoed een bloeyend ouder maect.*

VIRGINITA. *Ionghvrouſchap, Maeghdelijke Staet.*

Een Maeghden in't wit gekleedt met een kroone van Eſmerauden om't hooft, ſich ſelve ſeer aardigh een wit wollen gordel met beyde handen, om haer ſyde, gordende.

De Eſmeraude, gelijk *Plinius* verhaelt, is een teycken van de Maeghdelijke ſtaet, die de Hemeliſche *Venus* wert toegewijt, en diemen geloofde dat een Goddinne was van de reyne Liefde, en van wien niet anders als reyne en ſuyvere werckingen voort quamen: want van haer quam de ſuyvere en oprechte Liefde voort, die geheel vreemt was van de t'ſaemenkominge des lichaems, en daerom is de Eſmeraude van veelen, doch inſonderheyt van de *Sterreraeders* gehouden voor een teycken van den Maeghdom.

Zy wordt met een Gordel als geſeyt is omgort, vermits dit een ſeer oud gebruyck was, dat ſich de Iongvrouwen, met een band omgordeden, tot een teycken van Ionghvrouſchap: Welck Gordel van den *Bruydegom*, de eerste avond plagh los gemaect te werden, wanneer hy met ſijn *Bruyd* te bedde gingh, gelijk *Festus, Catullus, Manlius* en verſcheyden andere verhaelen.

Het witte kleed bediet de ſuyverheyt, die in de goede Maeghdelijke gedachten, en in de oprechtheyt van een heylige wandeling gegront is, waer door dan de ziele reyn en ſuyver wert bewaert.

VIRGINITA. *Ionghvrouſchap, Maeghdelijke Staet.*

Een bleeck Maeghden, een weynigh Emager, van aengenaem en ſchoon opſicht met een bloeme krans om't hooft, in wit gekleet, ſpeelende op een *Cyther*, veel vrolijkheyt betoonende, naevolgende een wit Lammeken, dat midden in een weyde gaet.

Zy wort jongh gemaect om dat zy haere overwinninge, nae haere Ionckheyt, afmeet, en haere waerdigheyt nae de tegenſtrijdige genegentheyt van dees Ouder.

De bleeckheyt en vrolijkheyt zijn teyckens van vaſten en van boetveerdigheyt, als weſende twee ſonderlinge bewaerders van de Maeghdom.

De bloemen heeft zy op't hooft, om dat, gelijk de *Poëten* ſeggen, de Maeghdom niet anders is als een bloeme, diewelcke ſoo haest zy gepluckt is, al haer ſchoonheyt en aardigheyt verliest.

Zy volghet het Lammeken, om dat de Maeghdom ſeer prijſlijk is, wanneerſe de voetpaeden *Chriſti* naevolghet, weſende dieſelve 't voorbeeld van de oprechte ſuyverheyt, en 't rechte Lammeken dat de ſonden des Werrelts wegh neemt.

De groene Weyde bediet de genoeghlijkheyt van het dertele leven, 't welck als het gras begint en eyndicht: Om dat het leven de vrucht van de waere genoeghſaemheyt niet by hem heeft, maer alleen een ſlechte ſchijn, die terſtont daer nae verdort en verdwijnt: welck leven, door de Maeghdom, met een dapper en vrolijk gemoed, met voeten getreden zijnde, doet, dat zy met vrolijkheyt op den *Cyther* ſpeelt.

Anders.

Een Maeghden dat met beyde handen eenen Eenhoorn ſtreelt, om dat eenige *Schrijvers* verhaelen, dat dit *Dier* ſich niet laet handelen noch vangen, dan door een Maeghdelijke hand.

Z E L O. *Yver.*

Een Man in *Prieſterlijke* kleedinge, die in de rechter een geeffel, en in de ſlinker hand een ontfteken *Lampe* heeft.

De *Yver* is een ſeekere Liefde van den Gods-

Godsdienst, waer door men beherticht dat die dingen die totten heyligen Godsdienst behooren, in alle oprechtigheyt, vaerdigheyt en naerstigheit mochten werden uytgevoert.

Om dit uyt te drucken zijn twee dingen in dit beeld seer noodigh, te weten, den onwerenden te onderwijfen, en de dolingen te straffen en te verbeteren. Beyde dese dingen heeft *Christus* vervult, drijvende den koopers en verkoopers uyt den Tempel te *Hierusalem*, leerende daer in den gantschen dagh sijne leeringe. Vergelijckende 't een soo wel als 't ander, seer bequaemlijck door de lampe en de geessel. Want waer *Christus* ons slaet, daer is geen ander die ons geneest; waer hy ons voor licht, daer is niemant die 't kan verdonckeren. Wy sullen oock bidden, dat gelijk wy, in sijnen naeme, onse arbeyd en yver hebben aengevangen, wy 't selve daer in geluckigh mogen eyndigen.

ITALIEN met haere Provintien en een deel van de Eyclanden, gelijk het vertoont wert op de Medaglien van *Commodus*, *Titus*, en *Antoninus*.



En seer schoone Vrouwe geciert met een kostel en rijcklijck klee, en een Mantel

daer boven: sittende op een klood, hebbende 't hoofd gekroont met toorens en muynen, houdende in de rechrer hand eenen Scepter of een Spieffe, die soo wel op d'een als d'ander syde van de Medaglie vertoont wort, en met de slincker hand hontse een Overvloets Hooren, vol verscheyden vruchten, en boven dat, sullen wy haer een seer schoone sterre op 't hoofd stellen.

Italien is een deel van *Europa*, en is eerst genaemt *Hesperia*, van *Hesperus* den broeder van *Atlas*, diewelcke van sijnen broeder verdreven zijnde, gaf hy den naeme aen Hispanien en aen Italien: Ofte het is genaemt *Hesperia*, nae't gevoelen van *Macrobius* van de sterre van *Venus*, die des avonts *Hesperus* is genoemt, om dat Italien gelegen is ten Westen van dese sterre. Het wierde oock eertijts *Oenotria* geheeten, of van den goeden Wijn die aldaer waft, van *oio*, 't welck by de Grieken Wijn bediet, of van *Oenotrio* der Sabinen Koningh: eindlijck wierdet Italien genaemt nae *Italus* Koningh van Sicilien, die den Italianen leerde de maniere van 't Land te bouwen, en gaf haer oock de Wetten, overmits hy aen dat deel te lande quam, daer *Turinus* regeerde, en noemde alsoo het land Italien nae sijnen naeme, gelijk *Virgilius* in 't 1 boeck van *Aeneas* verhaelt. Nu noemen wy 't Italien, nae diens naeme die daer regeerde: maer *Timaeus* en *Varro* willen dat het alsoo genaemt is van de *Ossen*, die inde oude griexsche tale *Itali* wierden geheeten, om datter schoone en groote menichte van *Ossen* waeren. Maer om met de naemen niet verdrietigh te wesen, die dit eedelste deel der Wereld magh gehadt hebben, sal ick alleen kortlijck treden totte verklaringe van het klee, en van andere dingen, die totte voorseyde beeldenisse gehooren. Ick segge dan, datse schoon wort geschildert, door de waerdigheyt en groote heerlijckheyt der dingen, die aldaer in voortijden en gestaedigh oock by onsen tijde, noch werden gevonden. Waer over *Petrarcha* weder keerende uyt *Vranckrijck*, en Italien naederende en 't selve siende, met seer groote vrolijckheyt uytriep:

Salve cara Deo tellus sanctissima salve,
Tellus tuta bonis, tellus metuenda superbis,
Tellus nobilibus multum generosior oris.
 Vheyligh God gevalligh Lans,
 Zy heyl gewenscht aen alle kant:

Een Land waer in de Vrome leeft,
Een Land waer in de trouwe beeft,
Een Land dat elck sijn luyster geeft.

En *Virgilius* sich oock verwonderende over haere groote schoonhey, seght: *Salve magna parens frugum, Saturnia Tellus, Magna virum &c.* En *Strabo* in sijne Landbeschrijvinge, als mede *Dionys. Halicarnas.* in 't begin van sijne Historie van *Romen*, sprekende van Italien, soo vertoonen zy hoe lofwaardigh dat her selve zy, om dat in dit aldergeluckighste Landschap de locht ten meestendeele seer is gematigh; waer uyt volght dattet vol lijftocht en seer wel te leven is, vol verscheyden Dieren en Vogelen, soo wel tamme als wilde, tot het gebruyck des Menschen, niet so seer tot haer nodruft, als wel tot haer lust en vermaeck.

De sterre wort haer boven 't hoofd gestelt om reedenen boven geseyt.

Zy wort met een rijk en prachtigh kleet genaelt, om dat men in dese Provintie veel revieren, staende waeteren en meeren vint, als mede vermaecklijke fonteynen, aederen of baeden van gesonde waeteren, soo wel heete als warme, van verscheyden krachten, die foodanigh uyer natuyre zijn voortgebracht, en dat tot onderhoudinge en herstellinge van de gesontheit des Menschen, als mede tot sijn vermaeck. Waer van *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt:

An mare quod supra memorem &c.

Sal ick, seght hy, sprecken van de Zee, die dit Land boven en beneden bespoelt? of van soo veele staende waeteren? als daer zijn de groote Laer en de *Benacus* die met een groot gedruys en baeren opswelt? of sal ick verbaelen van de haevens, of van de *Lucrinsche* sluyzen? of hoe de verstoorde luchtruchtige golven, by dit werck van *Julia*, te rugge storten, en soo tot te *Tyrrenische* Zee en de *Avernische* enghten invloeyt? Daer zijn oock niet alleen tot meerder rijkdom en kostlickheit verscheyden koperminnen, maer oock veelhande marmor en andere kostle sijne steenen, gelijk *Virgilius* mede seyt: *Hac eadem argenti rivos &c.* als datter oock zijn revieren daer silver en goud in is, en aederen van koper en metael.

De kroone van toorens en muiren, bediet het cieraet en de eedelheyt van de Steden, Landen, Casteelen en Vlecken, die in dese uytblinkende en besondere Provintie zijn, gelijk *Virgilius* in sijne *Georgica* seyt: *Adde tot egregias urbes &c.*

De Scepter of Spieffe, die zy in de rechter hand hout, daer door wort beyde begeringe en heerschappye, die zy heeft boven alle andere Volckeren uytgedruckt, niet alleene door de voortreffelijckheyt van haere ongemeene dapperheyt in de Wapenen, maer oock in de geleertheit: naelaetende veel treffelijke dingen die tot haer lof dienen. En om den leser niet verdrietigh te zijn: sal ick alleene stellen 't geene *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt, *Hoc genus acre virum Marfos, &c.* dat is, hier uyt dit land is voortgekomen het dappere Mammengeslacht de *Marsii*, de *Sabellische* Jeughd, de *Ligures* die totten arbeyd gewent zijn, de *Spiesdragende* Volcken, hier uyt zijn gesproten de *Decii*, de *Marit*, de groote *Camilii*, als mede de *Scipiones* en die dappre *Kruys* Helden, en cynallick oock ghy aldergrootste *Cesar*, die als overwinnaer tot aen de uysterse paelen van *Asien*, den ontwappenden *Indiaen* met u *Burghen* en vaste *Steden* bedwingt.

De *Overvloets* Hooren, vol van verscheyden vruchten, bediet de groote vruchtbaerheyt boven alle d'andere Landen des *Werelts*, vindende daer in alle goede hoedanigheden, zijnde bequaem om alles voort te brengen, wat tot het Menschlijck gebruyck noodigh is, gelijk *Virgilius* in 't selfde boeck mede seyt: *Sed neque Medorum &c.*

Zy sit op een globe of kloor, om te verroonen dat Italien is een Heerscherinne en Koninginne van de geheele *Wereld*, gelijk de oude *Romeynen* dat klaerlijck hebben bewesen, en gelijk zy als noch meer, als oit, bewijst, en dat door den oppersten *Priester*, die grooter en hooger is als eenigh *perfoon* oock magh wesen.

ITALIEN nae de *Medaglie* mette volgende van *Romen* door den Heere *Zaratino Castellini*.

EEN Vrouwe met het hoofd vol toorens; sittende op een kloor, hebbende in de rechter een Spieffe, en in de slinker een *Overvloets* Hooren, nae de *Medaglie* van *Vespasianus*, aen de voeten van d'eene syde staet een *Adelaer* op een kloor, die van *Adolpho* *Occo* op d'ander syde in de *Medaglie* van *Vespasianus* gestelt is, in 't Jaer *Christi* 79.

Dese beeldenisse wort nae de voorgaende uytgeleyt, alleene dat wy den *Arent* daer by hebben gevoeght, staende op een kloor, om de snelligheyt en dapperheyt, waer door Italien met een gestadige *Oorloge* de ge-

heele Werlt heeft overloopen. Want *Romen* bemoeide sich vijf hondert Ieren langh (met binnenlandsche Oorlogen) om Italien onder haer geweld te krijgen: Maer daer nae 't geheele lichaem sich met het hoofd *Romen* vereenigende, veroverden zy *Africa*, *Europa*, en *Asia*, en eyndlijk de geheele Wereld, in den tijd van twee hondert Iaeren, 't welck *Lucius Florus* in sijn 2 boeck cap. 1, voor een wonderbaere geschiedenisse heeft aengemerckt. Eenige Koningen, om gehouden te worden schricklijk in de Veldslachten, snel en dapper in 't overwinnen der Steden, en in de Landschappen te beoorlogen, lieten sich noemen Adelaers en blixemen, gelijk *Plutarchus* in 't leven van *Aristides* verhaelt. Hier uyt komt het, dat de Romeynen in de voornaemste Vaendelen of Veldteykenen Adelaers in haren Oorlogh voerden, met blixems in haere klauwen. Het Veldteycken van *Jupiter* was alder eerst een gulde Adelaer, nae dat hy de Overwinninge tegen de *Titans* verkreegh: Van hem kregen het de *Cretensen*, van de *Cretensen* de *Candioten*. *Aeneas* de *Trojaen*, gelijk *Alex. ab Alexand.* verhaelt, bracht die totte Latinen, waer van de Romeynen, door verloop des tijds, dieselve tot haer Wapenteecken gebruyckten. *Lipsius* meent datse nae de voordaet der *Persianen* dieselve aengenomen hebben, die dit voor een Koninghlijk teycken hielden. *Xenophon* een mede discipel van *Plato*, seyt in de onderwijfsinge van *Cyrus*, dat de Koningh *Cyrus* tot sijn Wapenteecken, een gouden Adelaer op een Lance liet voor hem draegen, en dat die by sijnen tijde, by de *Persianische* Koningen in 't gebruyck was. *Artaxerxes* de broeder van den Jongen *Cyrus*, voerde het selfde teecken. *Alexander ab Alexandro* en *Cassiodorus* doolen, die daer *Cyrus* eenen gouden Haen, in plaets van eenen Adelaer, tot een Veldteecken toevoegen, alhoewel het waer is, dat *Artaxerxes*, eenen Soldaet van *Cario*, toeliet, dat hy eenen gouden Haen op een spieffe, in den krijgh, voor de andere Veldteyckens soude heen dragen, gelijk *Plutarchus* verhaelt. *Lipsius* bedenckt het beter in sijne Romeynsche oorlogen, daer hy seyt, dat de Romeynen, dit uyt haer selve, of door de voordaet van haere gebuyren, hebben gevonden. Maer de Adelaer is veel eer te *Romen* ingebracht van de naegebuyren,

maer niet tot een krijghsteycken, want de *Toscanen*, meer als sciftigh Iaeren, voor den tijd van *Cyrus*, Koningh van *Persien*, (in den laesten oorlogh die zy hadden mette Romeynen, en daer van overwonnen zijnde, by de stadt *Ereto*, aen de grensse der *Sabinen*,) brachten aen *Tarquinius Priscus* den Koningh der Romeynen, de Koninghlijke Waepens, waer mede zy gewoon waeren haere Koningen te verciere, te weeten eene goude kroone, een purperen klee, een purpere Mantel van verscheyden verwen, een yvoiren Stoel, en een yvoiren Scepter, daer een Adelaer boven op staet, die hy en sijne naekomelingen altijt plachten te dragen, gelijk *Dion. Halicarn.* verhaelt. De Koningen uytgejaecht zijnde, nam de Raed van *Romen* den Adelaer van haere Scepters en stelden die op haere Spieffen, die verheffende boven alle andere krijghswapenen die van *Plinio* in 't x boeck in 't iv cap. verhaelt zijn, als boven den Wolf, den *Minotaurus*, het Paerd, en het wilde Swijn. *Marius*, die van dat hy een kind was, heeft in 't veld een Arents nest gevonden met seven jonge Adelaers, een beduytsel van sijn seven Burgemeesterschappen, en die stelde hy veeltijts in sijne wapens, en eygende, in sijn tweede Burgemeesterschap, eygentlijk den Adelaer, aen de Romeynsche Legioenen: jae gebruyckte dieselve alleene in de Veldslachten, maer de andere wapens, setteden zy op de tenten in 't veld. Doch *Marius* namse geheel wegh, en van die tijd af, was noyt een bende of legioen te velde, of daer waeren twee Adelaers by. Maer *Josephus* in sijn xv boeck stelt by yder bende een Adelaer, en nae het getal der Arenden relden zy haere benden, gelijk als *Hirtius* seyt, dat het Heyrleger van *Pompejus* bestont uyt derthien Adelaers. *Dion* stelt oock by yder bende een Adelaer, en beschrijftse gelijk op de Medaglie van *M. Antonius*, die by *Fulvius Ursinus* te sien is. En staet de Adelaer met uytgestreckte vleugels op een spies, scherp aen 't eynde, op de maniere van een driehoek, die van een breed yser sich spitsigh intreect. De draegers waeren geheeten *Aquiliferi*, Arentdraegers.

1 Een Arentdraeger van *Crassus* die den *Euphraet* wilde passeeren, koste sijnen Adelaer niet verplaetsen, dan met kracht van veele omstanders, als die totte neerlage niet wilde gaen.

gaen, die sijne benden en sijn hoofdman hadden geleden, van het machtigh heyr der Parthen. Dit selfde gebeurde mede aen *Furius Camillus Scribonius*, zijnde Ambassaet in Dalmatien, diewelcke sijne benden tot opstant en oproer verweckende, de wapenen aennam, om tegens den Keyser *Claudius* te trecken: Maer zy kosten de Arenden van haere plaetsen niet versetten, waer over de Soldaten berouw krijsende, floegen desen roerwinck, die sich selve tot Keyser wilde owerpen, dood. Dese geschiedenisse verhaelt *Paul. Orofius*, en *Cesar Baronius* in sijn eerste deel. De Spieffen waeren hoogh en de Arenden kleyn van silver, en veele daer van hadden blixems tusschen haere klauwen. De Pompejaensche Arenden in Hispanien vorden Mundenschen krijgh, sloegen hare vleugelen, als of zy tot *Cesar* wilden vliegen, en wierpen den gulden blixem uyt haere klauwen: en op deser wijze zijns als voorbouden, van een quade uytgangh, aen *Pompejus* geweest, gelijk *Dion* in 't XLIII boeck verhaelt. De reeden waerom de Romeynen eerst silvere Arenden gebruyckten, gelijk oock *Brutus* dede, wordt by *Appianum* vermeld. Daer van seyt *Plinius* in 't xxxiii boeck III cap. dat het silver alderhelderst en den dagh gelijxt is, en derhalven alderbequaemst tot een Oorloghsteken, en dat meest blinkt en afsteekt, noemende het een openbaere doolinge van die geene, die daer willen, dat in 't goud een aengenaeme verwe van de sterren zy. Maer 't is seecker dat in 't goud eene verwe en werckinge mette sterren, jae self mette Sonne is, want het flickert en vlamt met sijne straelen, als de sterren doen, en door soodaenige reeden noemt *Virgilius* de sterren van goud, *Ferit aurea sidera clamor*, dat is, 't gekrijt maeckte een weerslagh aen de gulde sterren. *Valerius Flaccus* geeft aen de Sonne gouden locken: En *Apollo* wordt van *Homerus* met een gouden Scepter afgebeeld, om dat, gelijk de Maene het silver, hem alsoo het goud wierde toegeschreven, tot een teycken dat het goud door sijn glans het silver overtreft, gelijk de Sonne de Maene. *Isidorus* wil dat *Aurum* het Goud, sijnen naeme hebbe van *Aura* van de Locht, alsoo het door den weerschijn van de lucht, meer glans van sich geeft. Oock is het de gedaente en het cieraet van de verwen en metallens, jae in geen

dingh meerder als in het goud, en dat door den weerschijn van de Sonne. Boven dat, is het goud oock veel vaster en geduyriger, en 't slijt niet door 't gebruyck, het krijght oock geen schrabben noch krassingen, het hout sich lange klaer en helder in de locht, in stof, in regen, in sneeu en in ijs, gelijk de eervaringe ons veele laeren heeft doen sien, aen de vergulde ribben van 't gewelfte van de Kercke van *Vaticanus*, en de goude knoop, die daer boven op is, diemen veele mijlen kan sien. Maer 't silver wort haest verdonckert, waer over het goud veel bequaemer is in 't opene veld. De reden van *Plinius* strijd hier tegens. Maer het silver klaer en den dagh gelijk zijnde, soude te min konnen gesien worden, want gelijk by gelijk gestelt zijnde, maeckt geen onderscheyt, als wit op wit, of silver op silver; maer het goud als geel en blinkende op de helderheyt en klaerheyt des daeghs, steeckt soo veele te meer, van verre af, als het silver doet. Iae het goud op het silver steeckt meer af als het silver self, daer het niet vergult is. Het goud dan in de lucht, als een sackel aengesteken zijnde, overtreft in glans alle metallens: en als men ict uytblinkende wil uyt drucken, seymen het blinkt als goud, en niet als silver. Soo de Romeynen eerst silvere teyckens hebben gebruyckt, dat hebben zy gedaen om datse in alle dingen te nau geset, en in 't begin te spaersaem waeren, maer op 't laeste weecken zy niemant in overdaedighheyt, pracht en pracl, jae oock selve niet den Persianen. Het silver wierde van haer seer laet op haere munte gebruyckt, nae dien het Romeynsche volck eer de Koningh *Pirrus* overwonnen was, noch geen silver tot hare munte hadden gebruyckt, jae meer als hondert en seventigh laeren daer nae, hadden zy noch geen gepreghde of geslagen munte, als alleen rouw koper. De Koningh *Servius Tullius* dede de eerste koper munte drucken. In 't Jaer 580 nae de opbouwinge van *Romen*, seyt *Plinius*, datmen begonst silver te munten onder het Burgemeesterschap van *Q. Fabius*, vijf laeren voor den oorlogh van *Carthago*. Maer dat was in 't Jaer 484 en niet 580 van d'opbouwinge van *Romen*. En de gouden munte is geslaegen 62 laeren nae de silver munte, maer van trap tot trap opklimmende, vingen zy aen in de Republique, met

silvere Veldteyckens, maer het Roomfche Rijck gebruyckte in haere krijghsteyckenen goude Adelaers, gelijk de Koningen van Perfien. *Dion* feyt van goud nae de gewoonte van fijnen tijd, wefende onder de regeringe van den Keyfer *Commodus*, maer niet dat *Craffus*, waer van hy verhaelt, die van goud hadde. Tegenwoordigh is het waepen van 't Rijck niet van Metael, maer gefchildert, een fwarte Adelaer met twee hoofden in een gouden veld. *Fredericus II* gaf den Gibellinen fijne vrienden, eenen fwarten Arent in een blanck of silvere veld. De Paus *Clemens IV* gaf aen den Guelfen fijne toegedane vrienden, eenen roodèn Arent over een groene flange in een wit veld. Soo veel de Adelaer in 't befonder in de Medaglie van *Vespafianus* belangt, diefelve is geflagen door laft van den Raed, tot fijnder eeren, in fijn achtfte Burgemeesterschap, in 't welke zy oock defen Keyfer met eenen blixem, in de flincker hand, uytbeelden, om dat zy hem hielden voor eenen snellen stercken Adelaer, een blixem van d'oortogh, die oock in den Ioodfchen krijgh in 't befonder was gedient geweest van het zwaelfde Legioen, de blixemende genaemt: fulk dat zy hem toefchreven, door de voortreffelijckheyt van fijne dapperheyt, de beeldenisse van den Adelaer, in plaetse van dat de Epiroten aen *Pirrus* den Koningh, nae de overwinninge die hy met kracht en vierigen aenval tegen *Pantaurus* den Hoofdman van *Demetrius* Koning van Macedonien verkreeg, daer zy hem den naem *Adelaer* gaven: Alhoewel hy uyt groote beleeftheyt fch dese naeme en eere niet wilde toemaetigen, maer vertoonde, dat fijn Heyrleger daer van oock de eere toebehoorde, als wanneer hy fch tot fijne Soldaeten keerende, feyde, *Ik ben een Adelaer en dat door u, die my door uwve wapenen, als door vleugelen, hebt in de hooghte gedraegen.*

ITALIEN nae de Medaglie van den Keyfer *Adrianus*.

En staende Vrouwe met een spieffe in de rechter hand, en den Overvloets Hooren in de flincker. *Adolph Orco* stelt dese onder het derde Burgemeesterschap *Adriani*, in 't laer nae de opbouwinge van Romem 876, hoewel het derde Burgemeesterschap *Adriani* nae de rekeninge van *Pacimus* valt in 't laer

872. Men kan Italien kroonen met eycken blaeders, om dat *Plinius* Italien by de gedaente van een eycken blad gelijckt. Men kan oock in een schild, dat aen een Spieffe leunt, fchilderen een Peerdshoofd, dat nae de meninge van sommige, het beeld is van Italien. En dat houden sommige Medaglien in, die een Paerds hoofd hebben, met het opschrift ROMA, alhoewel *Pierius* dat felve neemt voor een teycken van snelligheyt en raffigheyt, also de Romeynfche en Italiaenfche Ruyterye met groote snelligheyt de geheele Wereld heeft doorloopen, zijnde oock over al in groote achtinge.

ITALIA & ROMA.

Italien en Romem worden in de Medaglien van *Mutius Cordus* en van *Fufia* te faemen gevonden. Italien aen de rechter fyde met het Caduceum of de Slangenftaf met vleugels daer achter, voor de Welfprekentheyt, geleertheyt en goede konften: en door den Overvloets Horen onder den flincker arm, voor de vruchtbaerheyt en rijckdommen. *Romen* staet afgemaelt in beknopte kleederen, hebbende onder de rechter voet een globe; en in de flincker hand een spieffe, gevende haer rechter hand aen Italien, door de vereeninge en eendracht, waer door zy de Wereld hadden bemachticht.

ROMA.

En Vrouwe met een gevleugelt Helmet op 't hoofd, en op de kamme een flange, fitende op den roof, zijnde tropheen en wapenen der vyanden, hebbende in d'eene hand een stock ofte spics, in d'ander een beeldeken van de Viftorie, dat gevleugelt is, houdende een Lauwerkrans: voor haere voeten staet een Wolvinne met twee Jonge. Datse een gevleugelt Helmet heeft, dat fietmen gemeenlijck in de Medaglie van *Romen*, de Slange voor de Wijsheyt, om alles mer rijpen raede te overwegen, de vleugels voor de vaerdigheyt om het beraedflacghde uyt te voeren. Men vind oock andere Medaglien die gevleugelde en spitse Helmetten hebben, doch gebogen met een Arents kop daer op. Een ander Helmet met twee ayren, aen elke fyde een. Het *Arendts* hoofd voor de Majefteyt van 't Roomfche

Roomfche Rijck, de kooren-ayren voor de overvloed van de deughdelijcke gedachten. De Wolvinne mette twee gebroeders *Romulus* en *Remus* vintmen in verfcheyden onfeekere Medaglien, voor de voeten van *Romen*, fittende op een rad en een deel waepenen, mogelijk dat het de Herder *Fauftulus* fal wesen, en de twee vleugels die daer in 't midden vliegen, worden voor exters genomen, maer veel eer maghmen die houden, voor een geluckigh voorspook van *Romen*. De Wolvinne staet oock aen de weersyde van de Medaglien van *Vespasianus* en *Domitianus* mette tweelingen uytgedrukt, waer van *Virgilius* feyt, *Aeneid. octava, Fecerat & Virid.*

ROMA VITTORIOSA.
't Overwinnend Romen.

Romen fal fitten op drie schilden, maer het middelste fal op fijn kant ftaen, om het bovenste te draegen, waer op dat *Roma* fal fitten, maer het derde fal tegens den grond leggen: mette rechter hand om hoogh, falfe aen een lange spies leunen, achter dese beeldenisse van *Romen* staet de Victorie of Overwinninge gevleugelt, die mette rechter hand boven *Romen* een Lauwerkrans hout, gelijk in verfcheyden Medaglien te sien is.

Van het Overwinnend *Romen*, is maer al te veele stof om van te fpreecken. Van de Victorie die *Romen* kroont, feyt *Turnebus*, dat de Oude de Victorie gevleugelt maelden, als die uyt den Hemel vloogh, en cierde de uytkomst van haere daeden.

De Egyptenaers willende diefelve afmaelen, maecten eenen Adelaer, om datse alle andere Vogelen overtreft, en om dat de Victorie de Heykrachten der Vyanden overwint, soo wortse gevleugelt, als een Adelaer, afgebeeld. Alhoewel die van Athenen diefelve sonder vleugels afinaelden, om datse niet wilden datse van haer Vaerland vloge. De afbeeldinge mette vleugels kost den Romeynen wel te kennen geven, dat de Overwinninge snel en vluchtigh was, en derhalven, datse ten hooghsten met alle dapperheydt nae heerlijcke daeden mosten trachten, ten eynde de Victorie niet quam te vervliegen. 't Is twijfelachtigh, of men oock het geene dat door de Victorie verkregen is, altoos kan be-

houden. Hier uyt komt het, dat de Overwinninge bloods beens wort gemaelt, opgeheven zijnde, gelijkke de Poet *Prudentius* beschrijft, als diese niet wift vast te maecken.

Her *Roma Vincitrice* van den Keyfer *Titus*, fit op een roof, hebbende in de rechter een tack, in de flincker een spies, met dit opschrift *Roma Victrix*.

Roma Felice, het geluckigh *Romen*, van den Keyfer *Adrianus*, is een fittende Vrouwe, die in de rechter hand een Lauwertack heeft, als overwinnende, en in de flincker een spieffe als een strijdbaere. Oock een ander van *Adrianus*, daer een Vrouwe fit met een Helmet op 't hoofd, in de rechter hand een blixem, en in de flincker een Rijxstaf, tot bewijs van de Heerschappye des geheelen Werrelts, mette woorden *Roma Felix*.

Roma Rinascente, het nieuwgeboren *Romen* van den Keyfer *Galba*, wort afgebeeld met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand *Victoria*.

Eulvius Vrsinus stelt een ander Medaglie, waer in *Romen* gestelt wordt met een beknopt kleed boven de knien, als of het wandelde, met brooskens aen de beenen, een Helmet op 't hoofd, houdende mette flincker een Spies, die van achteren mette spits verheven is, en die achter de schouderen boven het Helmet komt, houdende mette rechter hand de Victorie gevleugelt, die met een verheven rechter hand, haer een Lauwerkrans opset, mette spreucke, *Roma Renascens*.

Roma Risorgente, het wederopstaende *Romen*, een strijdbaere beeldenisse, hebbende mette rechter hand de Victorie of Overwinninge, en mette flincker de Spieffe, *Roma resurgens, &c.*

ROMA AETERNAL. Eetwigh Romen,
van den Keyfer *Iulius Aemilianus*.

EEn staende beeldenisse met een Helmet op 't hoofd, houdende in de flincker hand een spies met een driekant yser op de spits, in de rechter een globe, waer op een vogel staet met een langen nebbe, en aen de voeten is een ronde klood. Een Medaglie van den Keyfer *Iulius Aemilianus* metten tijtel *Rome Aeterna*.

Julius Æmilianus begoft, van kinds benen af, te oorlogen; hy was Capiteyn van den Keyfer Decius in Mefien, verdreef den Scyten, nae de overwinninge wierde hy opperfte Veldheer genoemt; hy fchreef aen den Raed dat hy Keyfer verkoren was; hy beloofde Tracien en Melopotamien te bevrijden, om Armenien weder in te nemen. Ondertuffchen verkoren de Soldaten, die in de Alpes waeren, Valerianum. 't Heyrleger van Æmilianus dit gehoord hebbende, om malkanderen door den Burgerlijcken oorlogh niet te vernielen, floegen hem by Spoleta dood, nae dat hy drie of vier maenden hadde geregeert. Van de Pilus of Spies handelt Lipsius over Polybium wijtloopigh. Vegetius feyt datse vijf voet en een half langh is, met een driekantigh yfer van negen oncen. De vogel op den globe is de Phoenix, of de Adelaer, alle beyde uytbeeltfels van de eeuwigheyt, door de vernieuwinge die zy doen, door de onverdeelijckheyt. Men verfiert dat de Phoenix eenigh in de Werreld is, soo groot als de Adelaer, die rontom den hals van goud is, de rest is purper, en de steert die groen is, is onderscheyden van Roosverwe, het gesicht en 't hoofd is met een kuyl geciert, en leeft 660 Jaer in Arabien. Wanneer hy nu out wort, maekt hy sich selve een nest van Cassie en Wicroock, en 't selve met reuckwerck gevult hebbende, sterft daer op. Daer nae walt uyt sijn gebente, en mergh eerst een kleyn wormtjen, dat wordt daer nae een vogeltjen, en maekt sijn eerste werck daer af om de doode vogel, den uytvaert te vieren, en brenghet het geheele nest by Panchaja een Stad der Sonne. Plinius in sijn x boeck cap. 11, hout het voor beufelen dat die eenigh in de Werreld soude wesen. C. Tacitus feyt dat het onseckere dingen zijn die men voor een fabel hout, maer dat dese vogel dickwijls in Egypten is gesien geweest. Pererius bewijst over Genesin lib. II met Philosophische redenen, datse uyt haer selven, van nieuws niet kan wassen. Antiphanes de Grieck verhaelt, dat men feyt dat in der Sonnen stad Phoenixen geteelt worden, te Athenen Nachtuylen, in Cypres uytneimende Duyven, en in Samos het gulde Vogel geslacht en de schoone aensienlijke Pauwen. Het zy dan soo 't wil, soo zijn daer uyt seer schoone voorwerpsels en sinteyckens genomen, van de vernieuwinge, weder opstandinge, en eeuwigheyt. En tot

onsen tijde heeft Clemens VIII den Phoenix tot sijn sinbeeld genomen, die wy dickwijls in sijnen Pauslijcken Stoel hebben gesien. De Adelaer wort oock voor een beeld van de eeuwigheyt gehouden, om dat hy sich oock verjonght. Want nae 't gevoelen van S. Hieronymus, soo beswaeren hem in 't ouder sijne veeren, en foeckende nae de fonteynen, treckt hy alle warmte by een, en wascht sich daer in drie reysen, hier door soo verkrijght hy wederom sijn gesichte en wort wederom jongh, gelijk in den CIII Psalm staet. Hier over feyt Augustinus dat de Adelaer gebracht zijnde tot sijn uysterste ouderdom, verkrijgt sulcken krommen nebbe, dat hy den mond niet kan openen noch spijsse gebruycken, waer over hy sijnen nebbe aen eenen steen slaet en breeckt die in stucken en werpt het overtollige wegh, en verkrijght alsoo sijn kracht weder, en wort geheel jongh. 't Selve verhaelt Cassiodorus mede over de Psalmen. De tijtel van Eeuwigh Romen is van Lipsius bespot in sijn I boeck van Stantvastighcyt cap. xvi, daer hy feyt, dese Heerscherinne over alle dingen en Volckeren, en wel 't onrecht eeuwige Stadt genaemt; waer is die? vertreden, verwoest, verbrand, wegh gespoelt, ach zy is aen eene dood niet gestorven, en zy wort heden wel vermetelijck gesocht, maer zy wort op haeren grond niet gevonden. Maer dese Man, gelijk hy met uytneimende vlijt de dingen van het oude Romen heeft verbreydt en hoogh verheven, alsoo heeft hy gelocht te verneideren en te verdonckeren, doch vergeefs, de grootheyt en den glans van het nieuwe Romen. Hy feyt oock in I Centurie in den xxii brief: Men magh nae Romengaen, men magh 'er heene gaen, maer niet blijven woonen. Want daer is een verwarringe van locht en van zeeden, en geen suyvere suyverheyt. En 't geene van Varro waerachtigh is geseyt, een woesten hoop. Daerom als ghy de oude vervallene plaetsen, gebouwen en gedenckteyckens genoeghaem sult hebben doorsnuffelt, en de velden waer Troja, dat is Romen heeft gestaen, heylighlijck geviert, soo packt u daer vry van daen. Het dunckt my geraeden de penne een weinig te roeren tot verdedinge van Romen, mijn geboortstad, zijnde het hoofd en de glans van de geheele Werreld, gelijk de Sonne is van de Planeten. Hoe derf hy seggen, verwarringe; souter verwarringe in Romen wesen? niet met al. Want de Pauslijcke stoel is soo wel geschickt dat Paus Pius II dieselve gelijkjt by een Hemelsche Hierar-

Hierarchie ofte Engel-oorde. Verwarringe wasser in Babilon, en verwarringe wasser in *Lipsius*, die niet gewoon was, soodaenigen heerlijckheyt te sien. Seer wel seyt dieselve Paus *Pius*, dat veele wel vermaerde en treflijke Doctoren by huys zijn, maer als zy aen 't Roomsche Hof komen, en dat onder meerder licht, soo verliesense haer glans en naeme, en blijven als verstomt. Soo most *Lipsius* in ses Maenden die hy te Romen was wel verbijstert zijn geweest. Waer toe treckt hy *Varro* aen, *turba turbulenta*, dat hy niet geseyt heeft op *Romen*, noch op eenige stad of persoon, maer alleen om de overeenkominge van de woorden als *Roma*, *Romanus*, en *turba*, *turbulenta*, &c. *turba* wort oock een menigthe genaemt, en bracht *Cineas* de Gefante van *Pirrus* aen de Romeynen, sijnen Koningh bescheyt, datter in *Romen* menigthe van Koningen vereenicht waeren. Tegenwoordigh is het een tonneel van de Wereltlijcke en Geestelijke Vorsten. De Koninghlijcke Hoven van de Cardinaelen, zijn sulx, datse by een Koningh wel mogen vergeleken worden. Buyten twijfel soo zijnder in de Roomsche Conistorie of Kercklijcke vergaderinge, soo veele Koninghen, alser gepurperde Raetsheeren zijn. Hy beschuldigh *Romen* datter onsuivere locht en zeeden zijn. Voor 30 Jaeren liet *Marsilius Cagnatus* een Philosophooph en treflijck Natuyrkundiger, een boeck uytgaen van de gesonde locht in *Romen*. Wat de Zeeden belanght, sal genoegh zijn te seggen, dat tot onsen tijde in *Romen* geleeft hebben Geestelijke personen, soo innigh, vroom en Godsdienstigh, datse van den Paus gewaerdicht zijn met den tijtel van salige en heylige, een eere van onse eeuw, door de suiverheyt van de goede zeeden en goede voortganh. Drie en dertigh van *Geneve* quaemen anno 1600 tot *Romen* om het heylige Iubilé te sien, en bleven in haer gemoed ontroert en wierden bekeert. *Men salder heene gaen*, seyt hy, maer niet woonen. Hy wil niet, dat dese Hemelsche stad sal bewoont worden, alwaer de kostlijckste schat is van de geestelijke goederen, een geneughlijck Lusthof, het Aerdsehe Paradijs. Oneyndelijke schrijvers maken hem hier beschaemt. *Cassiodorus* de Raetsheer seyt, dat het een sonde is buyten *Romen* te wesen, die gelegentheyt heeft, aldaer te komen woonen. In het xxxix cap. des I boex

dese stad seer hebbende gepresen, bevestigh hy, dat hy hem wel magh houden eenige genade te geschieden, die daer toegelaeten is binnen *Romen* te woonen. *Romen* is niemant onaenbenacn, 't kan oock niet geseyt worden, dat zy vreemd is, zy is de vruchtbaere Moeder der *Wesprekentheyt*, zy is de hoogste tempel aller deughden. Laet ons gevoelen 't geene klaer en openbaer is, dat hy niet sonder gunste is, die soodanigen woonplaats is verleent. In 't selfde boeck verhaelt *Theodoricus* de Koningh, 't start ons toe, seyt hy, *Romen* te verdedigen, daer wy wecten dat haers gelijcke in de *Werlt* niet is. Seyt voorts, *Romen* is de Moeder van alle eerwaerdigheyt, en zy verheught haer dat de *Kracht* der deughden de voorplaats by haer heeft. *Theodoricus* was een Heydens Koning uyt de *Gotthen* geboren, die al oorlogende veele deelen des *Werlts* gesien hadde, niet te min soo verklaert hy, dat in de *Wereld* *Romens* gelijck niet was. Men magh dit met veel meerder waerheyt seggen, dat het soo vernieuwt en verciert is, dat het in schoonheyt de barbarische tijden van *Theodoricus* wijt overtreft, sulx dat het nu in der waerheyt een Moeder van alle eerwaerdigheyt mach genoemt werden, alsoo nu tegenwoordigh geen barbarische vreemde Heerschappe aldaer 't gebiet heeft, alwaer de opperste *Rijcken* en *Koninghrijcken* sich voor haer buygen, nu de *Opperste* *Priester* in vreedsaeme ruste den heyligen stoel besit, en aldaer uytdeylinge doet, sonder eenige hindernisse, van de waerdigheden, naer sijn eygen macht en goedduncken. En dan wil *Lipsius* noch niet dat men daer sal woonen. Mogelijck heeft men niet veel nae hem gelystert, als hy in 't Jaer 1578 door eenen brief desen raed gaf, dat *Romen* aen de syde van de heuvels of bergen soodanigh is toegenomen aen huysen, in grootheyt en menigthe van gebouwen, jae sulcken streeck dat sijn *Vaders* stad soo groot mocht wesen als de nieuwe, en dagelijx toenemende aenwas van *Romen*. *Lipsius* seyt wijder, *wameer ghy dan de oude plaetsen en gedenckeekenen sult hebben gesien en geeert, als mede de overblijffelen en de velden waer Troyen gestaen heeft, soo packt u daer vry van daen*. De oudheyt der gebouwen, der statuen en beelden, en der uytgehouwene steenen opschriften, zijn wel waert datmen daer niet vlijt op lette: want daer uyt kunnen de *Bouwmeesters*, *Beeldhouwers*, *konstnaers* en geleerde groot voordeel trecken. Maer men magh

magh de Oudheyt geen heylige eere doen. *S. Chrystomus* seyt in sijne Predicacien: Ick kan Romens heerlijckheyt, oudheyt, schoonheyt, menichte van Volck, Macht, Rijckdom, en 't geweld datse door den Oorlogh hebben gedaen, wel prijsen. Maer alle dese dingen overgeslagen, soo noem ick *Romen* saligh, om dat de *H. Paulus*, terwijl hy leefde, den Romeynen gunstigh was, dat hy die beminde, en mondelinge met haer sprack, en ten kaesten aldaer sijn leven eyndighde. Alsoock de *H. Petrus*, die *Petra* op de welke onse Salighmaecker sijn *H. Kercke* wilde bouwen, die in *Romen* gesticht is, door het dierbaere bloed der verheerlijckte Apostelen: waer door dese stad meer vermaert is als door eenige andere dingen. En zy heeft gelijk een groot en sterck lichaem oock twee doorluchtige oogen, te weten de lichaemen van dese twee Heyligen. Iae de Hemel is soo niet verlicht, wanneer de Sonne haere straelen uytsticht, als *Romen*, die dese twee groote factels, door de geheele Wereld, uytstort. Hierom soo roem ick dese stad, niet om d'overvloet van goud, noch om haere spitzen of suylen, maer om dese columnen van de *H. Kercke*. Als Columnen zijn dese geacht, als wanneer de Paus *Sixtus* v de beeldnisse *S. Petri* liet stellen op de statue van *Trajanus*, die van kooper vergult was, en de beeldnisse *Pauli* op de colonne van den Keyser *Anoninus*, daer van men de oudheyt niet moet eeren noch de Heydensche overblijffelen, maer de lichaemen der *H. Apostelen*, van soo veele Martelaeren, Maeghden, Geloofsbekeenners, als daer zijn; als mede de *H. Kercken*, die vervult zijn van *H. Reliquien* of haere overblijffels. Onder de welke is de Hoofdkercke van *S. Pieters* nieuw gebouwt, die de oude naeme des Tempels te *Ephesien*, die onder de seven wonderen des Werrelts gerekent was, geheel verdonckert. Hoe komt hy dan te seggen, van de vervallene plaatsen en velden waer *Trojen* heeft gestaen. Alleen de gooten en riolen van *Romen* gaen in grootheyt en heerlijckheyt andere steeden te boven. Men hoore *Theodoricum* den Koningh, hier van by *Cassiodorum* in 't **III** boeck, daer hy seyt, door de aensienlijke gooten of riolen van *Romen*, krijgen de aensienders sulcken verwonderinge, datse anderer steeden wonderen wel komen overtreffen. Hier door kan men o *Romen* seyt u verstaen, uwe sonderlinge

grootheyt: wat stad derf tegens uwe spitsen en hooghten te veldt komen, aengesien uwe laaghten geene weergae en komen vinden? Diefelve gooten en riolen zijnder noch tegenwoordigh, dieder waeren ten tijde *Theoderici*: en boven d'aerde zijnder waeterleydingen, fonteynen, straeten, hoven, palleyfen en tempelen, die een Mensch verbaestheydt en verwonderinge aenbrengen. In 't gemeen soo verwondert sich het Volck meer over 't geene zy van 't oud *Romen* hooren, als van 't geene zy in 't nieuwe sien. Maer het nieuw *Romen* is in alle dese bovengeleyde dingen niet minder als het oud *Romen*, in eenige dingen is het gelijk, in andere gaet het oock 't oude te boven. Maer het nieuw *Romen* wijckt het oude, in de hooge columnen en bovenmaeten groote marmorene, die uyt *Numidien*, *Æthiopen*, *Ægypten*, uyt *Phrygien* en andere deelen des Werrelts te *Romen* waeren over gebracht, niet soo seer tot gemeene wercken, als tot besondere, om een meerder pracht voor haer Huys en geslacht te vertoonen, gelijk *Plinius* die beschrijft: Maer niet in soodaenigen grooten getal, als *A. Fulvius* stelt, in 't huys van de *Gordiani*, daer 200 columnen souden geweest zijn. Alhoewel *I. Capitolinus* het huys van *Gordianus* voor seer schoon prijft, maer de 200 columnen die stelt hy in het affchutsel van haere hoeve op den wegh van *Pr. ensline*. Niet te min sonder so veele columnen van vreemt Marmor, siemen tegenwoordigh in *Romen*, seer kostlijcke Palleyfen, die schoonder van bouwkonst zijn als d'Oude. Indien *Cicero* de Redenaer en Burgemeester tot *Atticum* seyt, dat het plat van sijn Huys geschat wierde *vicus sestertium*, dat is nae de reekeningh van *A. Manutius* op sestigh duysent kroonen, soo kostt alleen de cornice lijste of cieraet van 't Paleys van *Farnesius* wel sestigh duysent kroonen. Men siet oock op de plaats van 't Paleys van den Cardinael *Borgese*, daer veele columnen staen van uytheems Marmor. In Waeterleydingen, Fonteynen en Lusthoven, magh dit tegenwoordige sich met het oude wel vergelijcken. Van breede en lustige straeten, gaet het nieuwe het oude te boven. In 't oud *Romen* waeren de straeten engh en krom, gelijkmen uyt de Iaerbeschrijvingen van *Tacitus* kan afnemen. Doch nae sijne en *Plinivii* meeninge, soude het gesonder zijn en minder van de schadelijcke winden konnen door-

doorwaeyt en des Somers van de heete straelen der Sonne gesteecken worden. *Nero* dede de straeten, nae den brand, veel schooner en wijder maecten, maer niet soo geheel recht en breed. Men siet geene straete in oud *Romen*, die soo langh als zy is, niet hebbe eenige kromte van veele treden. Maer van *Iulius II*, *Paulus III*, *Pius IV*, *Gregorius XIII*, *Sixtus V* en van *Paulus V* zijn de straeten veel breeder gemaect, en men siet lijnrecht van het een eynd tot het ander, soo verre het oogh magh toedragen. Met Tempelen wint nieuw *Romen* het oude af, sulx is af te nemen uyt het Pantheum van *Agrippa*, dat van *Plinius* onder de wonderbaerste Tempelen is getelt, en dat noch in sijn geheel gesien wort, onder den naem van *Rotunda*, dat is de ronde Kerck, wiens ronde gewelfte, nochtans 't gewelfte van *S. Pieter*, in hooghte te boven gaet, opgehouden zijnde door vier boogen, staende *Rotunda* leegh en van minder omloop of begriip. De vierkante Tempel van de Vreede door *Vespasianus* den Keyser gemaect, alhoewel men die in 't geheel niet siet, niet te min soo siet men daer van sijnen grond, en een deel noch over eynde, daer voor oock de Farnesiaensche Tempel, van de Vaeders de Iesuiten niet behoeft te wijcken. Torre heerlijkheyt van 't *Basilica* van *S. Jean Lateran* en van *S. Paulus* die van *Constantinus* de Groote gebouwt is, daer magh geen Heydensche Tempel wat by haelen, en nimmermeer by de Kercke van *Maria Majore*, die van den Romeyn *Ioan Patritius* gemaect, en van *Sixtus III* hermaect is. Waer in oock een Capelle is van *Sixtus V* en *Paulus V* Paussen, die in heerlijkheyt en schoonheyt veele andere Heydensche Tempelen, den loef af strijckt. Maer dit is niet de minste, maer het aldermeeste lof, dat Nieuw *Romen* het oude te boven gaet in den waeren Godsdienst, en in menighte en grootheyt van heylige plaetsen. *Lipsius* kan dan niet seggen, *ubi Troja fuit?* waer heeft Trojen gestaen? 't is waer het is dickwijls verwoest, verbrant en onder gevloeyt, maer 't is oock menighmael herrefen, herboren, en van de eygen Vyanden weder opgebouwt, als van *Toila* en andere Koningen der Gothen en uytheemsche Vorsten, diewelcke daer op verliest zijnde, zijn gekomen meer om 't selve te beschermen, als te verderven. Die gene die met vier en swaerd daer te-

gens hebben ingespannen, hebben oock strafte moeten geven van haere vermetenheyt. De Keyser *Claudius* de *II* sloegh door het sweerd 300 duysent Gothen, en bracht 2000 van haere schepen om hals. *Aurelianus* bracht *Canobus* den Koningh der Gothen t'onder, en versloegh 5000 van de sijne. *Radagafus* wierde van *Stilicon* gevangen genomen met 200 duysent Soldaten die in dienst waeren van *Alaricus* den Koningh der Gothen, en wierden soo veele Gothen tot slaven gemaect, datse gelijk als schaepen verkofft wierden. *Alaricus* nam *Romen* in 't Iaer 410 in, maer soo wel voor als nae, tot sijn eygen schade. Door wiens voordaed *Attila*, de roede Godes, en een schrick der Volckeren, met sijn heyrkracht gekomen zijnde, alwaer de *Mincius* en de *Po* in malkanderen lopen, stont heel twijfelachtigh of hy voort soude trecken of niet, want hem was wel indachtigh de neerlage die *Alaricus* geleden hadde, nae de plonderinge van *Romen*. Ondertusschen maect sich de groote heylige *Paus Leo I*, door het aenhouden van den Keyser *Valentinianus* op, die soo veele met sijn heylige Reeden te wege brachte, dat *Attila* besloot wederom nae huys te keeren, verschrickt zijnde door het gesichte van twee persoonen, die hem met een blood swaerd hadden gedreyght, soo hy den *Paus* niet gehoorsaemde: en men hout dat dese *S. Pieter* en *Paulus* geweest zijn, beyde beschermers van *Romen*. Nae dien her Romeynsche Volck door dese twee heylige lichaemen sich seeckerder bevint, als met eenige toorens, muiren, ende bolwercken, gelijk *S. Chrysofost.* en *S. Gregorius* verhaelt &c. Na die tijd heeft men oock gesien hoe weynigh winst andere Princen gedaen hebben die op *Romen* zijn gebeten geweest, als *Henric IV*, *Ludowic* de Beyer en *Frederic* de *II*. Waer over *Rudolphus I* Keyser, gevraeght zijnde, waerom hy oock niet nae *Romen* gingh? antwoorde met het fabeltjen van den krancken Leeuw, die van alle dieren, uytgenomen den Vos, besocht zijnde, in 't hol niet wilde treden, want hy sagh dat alle de voetstappen daer wel nae toe gingen, maer geene wederkeerden, sulx seyde *Rudolphus* is meest alle voorgaende Keyfers gebeurt, die niet waeren uyt *Italien* weder gekeert, ten zy met haere groote schaede. Seer wel heeft dit beproeft de Hertogh van *Bourbon*, wanneer hy

op den 14 Mey 1527 op eenen ladder in de Voorstad van *Romen* wilde klimmen, met een kogel wierde doorschoten, ten eynde de moerwille en smaet, niet soude ongestraft blijven, die zy de heylige stad hadden aengedaen, en in 't besonder de plaetse, waer den H. Paus *Leo IV* de muiren om S. Pieter bouwde: waer van *Anastafius* de Boeckbe-waerder verhaelt, dat in 't laer 851 de eer-waerdige Bisschop met sijn eygen mond, op dieselfde muyre, drie gebeden met veele sichten en traenen heeft uytgesproken, bid-dende en verfoeckende dat dese stad mocht in eeuwigheyt worden bewaert, door *Christi* hulpe en aller Heyligen en Engelen bystand, en datse mocht bevrijt, en ten eynde toe, on-verschrickt blijven, van de geheele inval der vyanden. Op dese muyre die by d'andere Paußen in een bolwerck verandert is, quam *Bourbon* om 't leven, blijvende sijn lichaem by den sijnen verborgen, sulx datmen 't selve noyt meer sagh. Zijne Soldaeren zijn oock niet ongestraft gebleven, diewelcke of zy wel *Romen* plunderden, niet te min, diewijl zy geen hoofd hadden, blevense al doot en gesmoort in Italien, sulx datse te huys 't selve niet hebben konnen nae vertellen. Een straffe die 't barbarische Volck waerdigh was, en die niet kosten verdraegen de eeuwige be-waeringe van *Romen*: Waer in sedert de plun-deringh van *Bourbon* soo veele schoone nieu-we gebouwen zijn opgerecht, datmen daer van een andere stad soude konnen toefstel-len, die noch by andere steeden niet was te vergelijcken. Gheen wratjen kan *Romens* schoonheyt schaeden, maer 't geene *Lipsius* ontleent heeft *Hodie quaeritur nec invenitur in suo solo*, dat selve kan men oock van alle steeden zer Werlt seggen: want daer is niet eene stad die met dieselve gevels, gebouwen, man-nieren en moederlijke taele, die zy hadde voor 2375 Iaren, in eenen stand is gebleven, jae oock geene stad die 1500 Iaren gestaen heeft. 't Is genoegh datmen *Romen* tegen-woordigh vind veel schoonder als oyt te vooren op sijnen grond. Het alderoudste gebouw, 't welck noch in 't geheel gesien wort, is het *Pantheum*, 't welck geeyndicht is in 't derde Burgemeesterschap van *Agrippa*, waer van de voorgevel uytgehouden is 25 Iaren voor *Christi* geboorte. Oock weet ick niet dat ter Werlt een soo ouden en wijden

gebouw is, staende als een naevel midden in de bewoonde stad *Romen*. Daer worden oock op andere plaetsen, andere kleyne Heyden-sche Tempels gevonden, die in Christen Kercken verandert zijn, en daer siet men noch hooge spitsen, die van de oude Room-sche Keyseren gesien zijn. Veele steeden zijnder die op haren grond niet staen, daerse in 't begin op gebouwt zijn: Maer verre daer af, want *Romen* wordt op den selve grond gevonden daer het van *Romulus* is be-steecken, en daer nae van de Naevolgers de Koningen, Dictatoren en Keyseren tot op *Aurelianus* en *Carol. Magnum* toe, en oock van Paus *Leo IV*, sulx dat nieuw *Romen* 14 mijlen in haeren omloop heeft, sonder de Burgh of Voorstad, die oock twee mijlen begrijpt, zijnde te saemen 16 mijlen, grooter als het oude, 't welck ten tijde van *Vespasianus* de Keyser 13 mijlen en 200 treden, omvatte, gelijk *Plinius* schrijft in 't 3 boecx 5 cap. en soo duysent passen een mijle maecken, soo was het 13 mijlen en 200 passen in 't ronde. Van eene stad die noch staet met soo groo-ten omloop, kan men niet seggen datse doot zy, maer datse weder levendigh is gewor-den en eeuwigh gemaect door de bewae-ringe van de H. Apostelen en door de innige gebeden van de Paußen, *Christi* Stadhouders. Nae dat *Trojen*, *Carthago*, *Athenen* en andere steeden zijn verwoest, zijns niet weder op-gestaen, maer *Romen* veelmaels van de Bar-baren en ongelooovige verwoest zijnde, is veel wackerder en lustiger, door het belie-ven Gods, herboren en herrefen, als oyt te vooren, zijnde een stad die van God verko-ren is tot een grondsteen en hoofd van de H. Kercke, gelijk men siet datse bewaert en onderhouden wort als een eeuwige stad. Welcken tijtel van eeuwigh haeren oorsprongh neemt uyte boecken der Sibyllinen, en is daer nae in de Medaglien gestelt. *Tibul-lus* en *Auf. Gallus* noemen haer eeuwigh, ge-lijckse oock van andere is genoemt. Niet dat *Romen* sal eeuwigh duyren: En ick weet wel dat het met de geheele Werlt sal ver-gaen in den algemeenen brand, maer voor soo veele dat het duyren sal totten dagh des oordeels toe. En als de stad *Romen* daer niet meer sal zijn, dat sal een teycken wesen van het eynde des Werlts, gelijk *Lactantius* in 't VII boeck cap. xxv verhaelt. Dat *Romen* totten

totten dagh des oordeels sal staen, geeft *Ioan. Chrysoftomus* te kennen, daer hy over den brief totten Romeynen in de xxxii *Homilia* aldus seyt, Hier van daen sal Petrus, daer sal Paulus wegh genomen werden: leght eens by u over en onstet u, over 't schouspel dat *Romen* sal aensien, dat Paulus en Petrus in der haest uyt haer graf sullen opstaen, en den Heere te gemoet, opwaerts worden gedragen. Wat een Roefe sal *Romen* Christo toefenden, met wat dobbel kroonen sal die stad geciert worden, en met wat gulde ketenen isse omcingelt? wat fonteynen heeft zy? Wel maghinen seggen wat Roefe sal *Romen* Christo in den laesten dagh toefenden, dewijl van de H. drumpelen der Apostelen af, men te gelijk met haer sal sien opstaen, dienselven *Iean Chrysoftomus*, wiens heylige lichaem rust in de Sacrestie van de hoofdkercke van S. Pieter: diewelcke hoe Godsaligh hy was in in sijn leven, getuyght *Percrius* in 't xiv boeck over *Daniel*, en dat nae de meeningen van de voornaemste schrijvers, het eene overgeleverde Apostolische leere is, dat het Roomsche Rijk sal staende blijven, en met de Werreld eerst sal te gronde gaen, geduyrende totte komst van den Antichrist. De Keyserlijke Majesteyt van het Roomsche Rijk houd sich noch in Duytsland, en *Romen* houd door de geestlijke wapenen en de Sleutels, die *Christus* op aerden sijne Stadhouders gegeven heeft, over de geheele Werlt, het hooghste gebiet en de opperste regeeringe. Immers zijnder by onsen tijde verscheyden Ambassaden of Gesanten gesien, uyt de verre gelegenste Koninghrijcken van *Egypten*, *Aethiopen* en *Muscovien*, om sich voor den Paus *Gregorius* de xiii eerbiedigh voor sijne voeten te buygen, en van drie Koningen te gelijk, die nae een drie-jaerige reyse gekomen zijn uyt het Koninghrijk van *Japon*, 't welck de oude Romeynsche Mogentheyte onbekent was. De groote *Sophy* Koningh van *Persien* sandt anno 1601 voor Gesante aen den Paus *Clemens* viii *Cucheni Olli Beag*, zijnde een Heyden, die noch met sijnen tulband op't hoofd afgeschildert is, in de sael van *Clemens* in *Vaticano*, en beneffens hem *Antonio Serhers* Engelsman, als tweede Gesante en Tolck, die Christen zijnde, binnen *Romen* eerst voorgingh. Van d'uyterste deelen van *Africa* vaerdighde de Koningh van *Congo*, eenen Edelman, als Gesante, af, die in *Romen* kranck zijnde, stierf, en wierde begraven met een aensienlijke

uytvaert, in de groote Kercke van *Maria* de Groote. *Xaabba* Koningh van *Persien*, sondt van gelijcken aen *Paulus* v *Ali Goli Bek Mordar*, oud zijnde 73 Jaeren, die nae de gewoone maniere van tegenrijdinge wierde ingehaelt op den 27 Augusti 1609. *Iudate Masumene* Koningh in OostIndien, op de hooghte van *Japon*, Ichickte sijnen Gesante *Franciscum Vaxecura* Ridder Christi, aen *Paulus* v, om uyt sijnen naeme hem de voeten te kussen, die nae een reyse van twee Jaeren, met den Vader *Lodovic Sotela* Observantiner Minrebroeder in 't Jaer 1615 binnen *Romen* quam. En hier door vinden sich de Koningen en Princen des Werrelts bewogen, om gehoorfaemheyte te bewijzen aen haeren Roomschen Opper-Priester. Niet vergeefs is dan van den Poet sijn Rijk Eeuwigh genaemt, en met recht komt dan *Romen* den tijtel van eeuwigh toe, die men in steen siet gehouwen boven drie poorten te *Romen*, gelijk mede op verscheyden plaetsen en opschriften te sien is, die wy hier nae laeten.

De Raed en 't Volck van *Romen* noemen haere stad Eeuwigh, hoewel de Gothen te dier tijd, dieselve sochten te onderdrucken. De voornoemde Poet *Claudius Rutilius* schelt in sijne dichten, *Stilico* voor een brandstichter van de boecken der Sybillen, en een verraeder van 't Rijk, om dat hy, soo hy slechts hadde gewilt, de Gothen konde verdelgen, eer zy binnen *Romen*, om dat te verwoesten, waeren gekomen: dese was seven Jaeren Regeerder binnen *Romen*, nae de swaere neerlage die van *Alaricus* Koningh der Gothen, was geschiet, evenwel noemt hy oock de Roomsche Heerschappye als mede de stad *Romen* eeuwigh, onaengesien dieselve benaewt en afgenomen was, door de barbarische vyanden, en hy beeld die af met een Adelaer ofte Phœnix. Een opschrift dat tot noch toe waerachtigh, en op de drie poorten is gesien geweest van *Alaricus* en *Toila*, die dieselve op verscheyden plaetsen vernielden. En wy hopen datse waerachtigh sal blijven, soo lange de Godlijke goedertierenheyte de Werreld sal behouden, overmits in 't heyligh *Romen*, de Roomsche Stoel geheylight is, met het Martelaerschap van de Heylige Apostolen, hebbende aldaer de Kercke *Christi* geplant, diewelcke, sonder twijfel, sal eeuwigh zijn, gelijk de Paus

Pius II verhaelt in sijne Verantwoordinge : *Christus* heeft sijne Kereke ingestelt datse sal duynen tot het eynde der Eeuwen.

R O M A Æ T E R N A. Eeuwigh Romen.

Een Tempel met acht pijlaeren , alwaer *Romen* in sit , hebbende in de rechter de Overwinninge , en in de sincker hand een Spiesse. De Keyser *Probus* heeft een ander Tempel met 10 pijlaeren. *Antonius Pius* heeftse sonder beeldenisse , met het opschrift R O M A Æ T E R N A. Daer zijn noch veele Medaglien van *Roma Aeterna*. Oock wordt *Romen* op een Schild geset , hebbende het gewoonlijke beeld de *Victorie* , en in de sincker een Straf. Het Schild zijnde rond , word genomen voor een beeld van de Eeuwighheyd , onder alle wort dese volgende de besonderste en schoonste gehouden.

R O M A , van *Theodosius* de Alder-Christlijkste Keyser.

Een Vrouwe met een Helmet op 't hoofd en een Sterre daer achter , houdende in de rechter hand een Globe met het Cruys daer boven , in de sincker een lange Spiess , daer achter staet een kleynder Spiess recht over eynde , met een Schild dat aen haer leunt. Voor haere voeten sal een Hond staen metten mond open , en een halsband om den hals.

Adolph Occo maelt dese Medaglie mette woorden af in 't Jaer 379. De sterre wort oock gesien achter 't hoofd van *Romen* in eene Medaglie van 't geslacht *Posthumia*. Oock vintmen eene by *Fulvius Ursinus* van 't geslacht *Lutatia* , een hoofd van *Romen* met een stormhoed , hebbende boven hem eenen circkel , by nae als een Ovael met een koorenayr , en tusschen de twee sterren staet de sterre van *Romen* , om haeren glans die zy over de Wereld verspreyt. Het kruys staeter , om dat *Theodosius* de Keyser altijd sorge droegh dat selve te verheffen , en de Christlijke Religie door de Wereld te verbreyden , in wiens Vaendel het H. Cruys stont , in welck teycken hy alle sijne vertrouwen stelde : daerom als hy wilde ten strijde gaen met *Eugenio* die opgetrocken was , door aenraedinge van *Argobaste* , een Tyran en Afgoden-dienaer ,


om 't Rijk in te nemen , gaf hy het teycken tot het vechten , door het teycken van 't Cruys , en hy bracht daer van een wonderbaere overwinninge. Hier door komt het dat hy in sijn ander Medaglie staet met een kruys in de hand , met het opschrift *Gloria orbis terrarum* , de roem des gebeelen aerdbodems. D'eerste voorteeders van d'oude Hebreen en Vorsten van de oude Egyptenaers , Arabers en Griecken zijn Pastoren of Herders genaemt geweest. En *Homerus* noemt *Agamemnon* Herder der Volckeren. De Herders gebruycken honden tot bewaeringe van de kudde: Maer in dese Medaglie wort *Theodosius* uytgebeeld onder het teycken van den Hond , want hy was een seecker Wachter voor 't Rijk , en een beschermer van *Romen* tegens hare vyanden , gelijk de Hond is voor de Schapen tegens de grijpende Wolven. *S. Victorius* en *P. Diaconus* seggen dat *Theodosius* is geweest een vermeerder van 't gemeene beste en een treffelijk Beschermer , want hy heeft den Gothen en Hunnen , die dieselve onder den Keyser *Valens* seer hadden verswacht , in verscheyden slachten overvomen. De Hond plagh een beeld te wesen van stoutigheyt in den oorlogh en van vaerdigheyt in 't aenvallen , waer over de strijdbaere *Lacedemoniers* , dienselven heyligden. In de Medaglie van 't geslachte *Antostia* sietmen achter het hoofd van *Romen* eenen hond op de maniere of hy wilde loopen , zijnde een beeld van sorgvuldigheyt en snelligheyt in d'aenslaegen , handeligen en uytvoeringen , tot dienst van de Republieque , ten eynde men d'overwinninge soude krijgen , even gelijk de Hond nae den buyt en nae 't wild doet. Alsoo was oock de grootmoedige Prins *Theodosius* , stout , vaerdigh en besorgt in de bedieningen van 't gemeene beste , verkrijgende veele overwinningen door een rassigheyt. De Hond dan sal ons hier een teycken wesen van een moedigh beschermer , en van een besorght Vorst om 't sijne te beschermen. De halsband zijnde een waepen van bescherminge voor den Hond , geeft te kennen , dat de Keyser altijd voorsien en vaerdigh was om met de hongerige Wolven te ploekhayren , sonder eenighs den dood te ontsien totte bescherminge van de Roomsche Kereke , want hy stelde alle sijn vertrouwen in God en *Christo* onsen Salighmaecker , gelijk hy voor de slacht tegens den Tyran *Eugenium* aldus bad :
Almach-

*Almachtige God, ghy weet, dat ick in den naeme Christi uwes Soons, desen kamp rechtveerdelyck tot wraecke, gelijk ick vertrouwe, hebbe aengevangen, inlien het anders is, soo strafi my; naer soo ick niet een goede saecke en op u vertrouwende, alhier gekomen ben, soo biet u Volck de rechter hand, op dat misschien de Heydenen niet seggen, waer is nu haer God. Wel was dit een Godsaeligh baffen van een seer getrouwe Hond, gelijk 't by *Ruffinus* is opgeteyckent. Hy hout den mond open, om te vertoonen, dat een Prince geen stomme Hond moet wesen, die niet konnen baffen noch bijten: Maer hy moet als een wackerere en kloecke Hond, blaffen, en dat tegens d'ongeloovige, moedwillige en wederspannige Vyanden; op sijn behoorlycke tijt met alle voorsichtigheydt, om de roovende Wolven en Vyanden te bijten: En gelijk de onversaeghde Hond sijne kudde bewaert, soo beschermt een goet Prins, die hem vertrouwt zijn: En gelijk *Theodosius* in sijn leven dieselve bewaerde, alsoo blifte hy oock in sijn sterven, als een kloেকে Hond, een liefhebber van de Christlycke Republique tegens dat hy de Moordenaers sagh opkomen, seggende dat hy willigh uyt dit leven wilde scheyden, als vermoeyt en door den last des Rijcks afge looft zijnde: Maer dat hy meer bekomert en beswaert was over den staet der Kercke nae hem, als over sijn leven; en dat hy wel wiste dat de Kercke, nae hem, nieuwe dieven soude hebben, gelijk het in der daed gebeurde. De Hond draeght in dese Medaglie den halsband. *Pierius* hout dat de halsband bediet de eed daer door men onder de gehoorfaemheydt staet, en dat de Hond het ampt van een soldaet uytvoert, die bereyt staet op 't bevel van sijn Capiteyn: En sulx kan men passen op *Theodosius*, zijnde een soldaet en voorvechter *Christi*, staende vaerdigh onder de gehoorfaemheydt des Opper-Priesters, gelijk hy oock gehoorfaem was te *Milanen* aen *S. Ambrosius*, die hem de ingangh totte Kercke verboot, want hy hadde te *Theffalonica* in een oproer, die tegens des Keyfers Dienaers verreesen was, seven duysent van dat Volck, sonder dat hy onderscheyt maecte van schuldige, of onschuldige, doen dootstaen. Waer over hy in acht Maenden niet dorst ter Kercke komen, sonder vergif-*

nisse te hebben, die hy ootmoedigh van den heyligen Bisschop versochte, waer in hy de sachtmoedigheyt en gehoorfaemheydt van den Hond, tegens sijnen Heere, naevolghde.

R O M A S A N T A.

Heyligh Romen.

EN staende Vrouwe met een borst-stuck gewaepent, en een purperen kleed op een gouden grond, en voor een Kam op den Helm, false dit teycken  hebben, in de rechter hand een Spies, waer boven een kroone sal staen mer eedelgesteenten, alwaer het selve teycken sal staen met eene dwers-lijne om leegh, die een Kruys sal maecken: onder de Spiesse sal een Slange leggen. In de slincker hand een Rondas of Schildt, waer in twee Sleutels kruyslinghs over malkanderen leggen, d'een van goud en d'ander van silver, in een root veld, met het Rijck van de drie Pauslycke kroonen, boven de Sleutels. Her purper was de kleedinge van de Koningen, Raedsheeren en Romeynsche Keyseren, gelijk tegenwoordigh van de Cardinaelen en Pausen. Her purper in 't goud was eygentlyck voor de overwinnende triumpheerders. In *H. Romen* zijn de overwinnende triumpheerders niet hooger als die geene, die den Palm van 't Martelaerschap hebben verkregen, sulx dat's zijn gekleet met het purper van haer eygen bloed, en van 't goud, door de volmaecktheyt van haer gelove, door welckers verdiensten *Romen* heyligh wort geheeten, en dat door de beecken en stroomen van 't bloed der Martelaeren, die haren grond hebben vochtig en nat gemaect.

Constantinus de Groote, was de eerste Keyser, die sijn beste deede, om de schoone stad *Romen* heyligh te maecken, door den naeme *Christi*, en sijn heyligh Cruys te verheffen. De *H. Constantinus* stont bekomert over de schricklycke en gevaerlycke krijg, die hy soude aenvangen tegens *Maxentium*, als wanneer hy tegens den avond, in den Hemel boven de Sonne, sagh staen, het triumphteecken des Cruyces, met dit opschrift daer by, E O V I N C E S, gelijk 't *Eusebius*

in 't tweede boeck van sijn leven verhaelt uyt de eygen mond van den Keyser *Constantinus*, en andere getuygen. In andere boecken als mede in de Medaglien leeftmen, *Hoc signo victor. eris*, dat is, door dit teycken suldy overwinner zijn. *Constantinus* wilde doen het gewoonlijke Heydensche Veldteycken niet meer gebruycken, maer liet boven een lange spieße, met goud beslaegen, en een gouden dwers-boute, kruys-wijs daer boven, eenen gouden kroone maecken, die met kostele gesteenten beset was, en dede daer in stellen de twee eerste letteren van *Christi* naeme, in 't griex van goud, te weten een κ in 't midden, χ zijnde *Chi*; welcke naem *Christi* hy alrijt op sijn Helmet droegh: aen de voorseyde bout of dwersyfer hingh een Koninghlijke sluyer, die met goud en peerlen geborduyrt was, die men in de Medaglien niet siet, maer wel het ander. *Nicephorus* verhaelt dat *Constantinus* dit teycken tweemaal aen den Hemel heeft gesien, eens te *Constantinopel*, doemmaels *Bizantium* genaemt, en andermaels te *Romen*. Met *Christi* naeme dan en met den Standaert des Cruyces, hadde hy heerlijke overwinninge over den Tyran. *S. Ioan. Damascenus* verhaelt, dat *Constantinus* onder sijne beeldenisse te *Romen*, die met de rechter het Kruys hield, liet stellen het opschrift, van desen inhoud, door dit heylsaeme teycken, zijnde een waerachtigh aenwijser der dapperheyt, heb ick u stad, uyt der Tyranen jock verlost zijnde, in vryheyt gebracht, en den Raed en 't Romeynsche Volck in haer voorgaende glans en waerdigheyt vry gemaect en herstelt. Met soodanigen eedelen inhoud, gaf hy aen *Romen* vryheyt, datmen aldaer opentlijck het Cruys en *Christi* naeme begoft te eeren: En men siet doorgaenste *Romen* in de gestoelten van d' alderoudste Kercken, op de heylige Kerckhoven, binnen de grotten en hoolen, en boven de graf-lantaernen, het bovengeseyde teycken van den naeme *Christi*, door de welke en door sijn H. teycken des Cruyces *Roma* heyligh geworden zijnde, en de Slange der afgoderie vertredende, heeft in alle plaetsen het Cruys oppgerecht. Waer van de Poet *Prudentius* en de Capiteyn van *Theodosius*, tegen *Sinnachum* verhael doen.

Tegenwoordigh is noch op de spitse van den tooren op 't *Campidoglio*, het beeld van *Romen* over eynde gestelt, gewapent met het Cruys, hebbende in de rechter hand een

Trophee, Scepter, Waepenen, zijnde het Cruys het edelste verborgenste en krachtigste boven alle andere, door 't welck zy is de grondsteen en 't hoofd van de H. Moeder de Kercke die de Roomsche geheeten wort.

De kroone mette kostele gesteenten wort niet alleen gestelt tot een cieraet als het van *Constantinus* gestelt is, maer oock tot een verborgen sin, nemende den Diamant voor een vast Geloof, den Esmaraud voor de Hoope, den Rubijn voor de brandende Liefde, de Peerlen, Topasen en Saffyren voor de on-eindlijke deughden en Godvruchtige wercken, die in 't H. *Romen* uytblincken.

Zy draeght in den Rondas de wapenier van de H. Kercke, zijnde twee sleutels en een drie dobbel kroone, tot teycken van de Pauslijke waerdigheyt, die in *Romen* haere sitplaats heeft, en door de welke het H. *Romen*, 't heyligh geloof is genietende, en wort daer door als het heyligh hoofd en de Heylige Moeder van de Wereld ontsien en gecert, insonderheyt in sijne H. Hoofdkercke van *S. Ian* van Lateranen, daer dit opschrift, aldus ingehouwen, te lesen is:

Dogmatic Papali datur & simul Imperiali,

Quod simpliciter datur Mater, Caput Ecclesiarum.

Tot bevestinge van haer lof als heyligh, niet als oud Heydens, sullen wy eyndigen met het klinckdicht dat *Petrarcha* stelt, in sijn Latijns werck:

Fontana di pietà ch' estingui ogn' ira,

Scola de Santi & Sferza d' Heresia &c.

L U G U R I A.

EEN magere Vrouwe, doch manlijck en Ewreed van opsicht, sittende op een klippe of steen, hebbende een beknopt kleed met een goude ciersel, over de schouder een borststuck, en een Helm op 't hoofd. Houdende de rechter hand om hoogh en open, alwaer een oog in 't midden is, en met de slincker hand false met een aerdigheyt een Palmstuck houden, aen de rechter syde een Roer van een Schip, en aen de slincker syde twee of drie pijlen.

Ligurien, nae dat *Blondus* seyt, is het eerste Landschap van Italiën van den Apenin af tot aen de Toscaensche Zee. *Cato*, *Sempronius* en *Berosus*, seggen dat het genaemt is nae *Ligustus* de soone van *Pheton* de Egyptenaer, die in

in dese plaetse met sijnen Vaeder is komen woonen, alcer de Griecken van *Attica* aengekomen waeren, met *Anotrius* van *Arcalien*. Het is daer nae oock *Genovesato* geheeten, nae de voornaemste stad *Genoua*, zijnde de eedelfte van dese Provintie. Mager en op een steen isse gestelt, om dat het meeste deel van dit Landschap onvruchtbaer is, gelijk *Blondus* seyt, oock fonden de Romeynen nae *Genoua* geene Colonien of plantelingen als zy wel deden in andere deelen, om dat zy vreesden dat de Soldaeten daer niet fouden konnen woonen noch leeftocht hebben. *Strabo* seyt, dat het *Genovesaet* tusschen de bergen van Apenin is gelegen, en dat de Boeren, om te leven, de steenen mosten doorwroeten totten bouw.

Het kleed met goud geciert, bediet de overvloet van geld, goud, silver en andere oneyndelijke Rijckdommen, die zy door haere dapperheyt hadden verkrege. Zy houd in de slincker hand een Palmtack, om dat de Paus alle Iaren in de Vasten, door den overvloet van dese boomen, daer mede de benedictie of zegen geeft aen alle Cardinalen, Prelaten en andere voornaeme luyden.

De rechter hand met een oog in 't midden, bediet de naerstigheyt van dese Volckeren, waer door zy 't gebreck dat de Natuyre haer heeft verleent, fouden vervullen, door het naejaegen van veele konsten, om daer van wel te leven.

Dese beeldnisse wort met een wreet opficht afgemaelt, gewapent zijnde met een Borst-ftuck, Helm, Schilt, Pijlen en een beknopt kleed, om dat, gelijk *Strabo* en *Plinius* verhaelen, dit Landschap altijd heeft gehad, seer manhafte en welgoeffende Soldaeten, die Schilden plachten te gebruycken, en waren goede Lancy-werpers. *Jordanus Monachus* seyt, dat dese Volckeren lange weigerden om sich onder 't Roomsche jock te begeven, en datse seer moedige en hartneckige tegenstant deden. En *Livius* sprekende van haere wreedheyt, seyt datse scheenen geboren, om den Romeynen in haere krijghskonst werck te geven: die dickwijls met listigheyt oock mosten hand aen hand komen: en daer was geen Landschap waer in de Romeynsche soldaten geoeffender en dapperder van daen quaemen, om de swarigheyt van de plaetsen, tusschen de steile geberghen, diese noot-

saeckelijck mosten beklimmen: als mede door de wackerheydt en moedigheyt van dese luyden, die den Romeynen geen tijd vergunden, om sich te verpoosen. Dese moedigheyt gebruyckten zy wel, nae dat *Livius* en andere getuygen, maer zy zijn niet te min daghelijx door dappere aenvallen t'onder gebracht. Onder welcke aenvallen sal ick niet verswijgen de overwinninge die *Biagio Asareto* gehad heeft, tegen *Alphonsus* Koningh van Arragonien, die sich gevangen gaf in handen van *Iacomo Iustimiani*, eene der Heeren van 't Eylant *Scio*, en van de hoofden der Scheepsvlote, zijnde eene doorluchtige naeme van sijne dapperheyt. Van gelijcken wierde in dese heerlijcke overwinninge gevangen, *Iohannes*, Koningh van *Navarre*, en d'Infante *Henric* sijn broeder, gelijckmen in de Historien van *Naples* en in 't kort begriip van *Collenuius* kan sien. Ick sal naelaeten te sprecken van de wonderlijcke aenlaegen, daer verscheiden Ridders en beroemde Capiteynen, tot verscheiden tijden, groote overwinningen, door haere dapperheyt, hebben verkrege.

Het Scheepsroer wort ter syden gestelt, soo om de goede Regeeringe van dese edele Provincie uyt te drucken, als mede om hare bestieringe totte Zeevaert, om dat dit Landschap aen de Zee zijnde gelegen, zy daer in groote Meesterschap hebben gebruyckt, soo wel in Vreede als in Oorlogh, als hebbende gehad, en als noch, seer vermaerde Mannen die 't bewindt ter Zee gehad hebben. Eertijts isse geweest *Christophorus Columbus*, wiens doorluchtige naeme eeuwich sal leven, daer hy door de Schipvaert, met verbaestheyt van de Natuyre, door een onverwinnelijck gemoed en sonderlinge kloeckheyt, totte onbeklinlijcke plaetsen, is doorgedrongen, en heeft 1492 nieuwe Werelden gevonden, die aen de voorgaende eeuwen onbekent waeren. *Franciscus Maria* Hertogh van *Urbim*, een Man van sonderlinge dapperheyt en wijsheyt, die de heyrkrachten des Paus en der Venetianen heeft beftiert. *Nicol. Spinola* Generael van de Scheepsvlote van Keyser *Frederic. II.* *Ansalolus* Generael van de Zee, en voornaemste Fiscus en Stadhouder van den Griexschen Keyser, die tot vereeringe kreegh 't Eylant van *Mitilenen*. Wat sal ick seggen van *Giov. Giustimiani*, eene van de Heeren van t

van 't Eylant *Sels*, Generael soo ter Zee als te Lande, onder den Keyser *Constantinus* van Constantinopel. *Andreas Doria* Generael van de Zee, voor den Paus, Koning van Vranckrijk, voor *Carol. v* Keyser, en *Philippus* Koningh van Hispanien, en ten laesten *Giovan. And. Doria*, oock voor den selven Koningh. Maer waer heb ick *Helvius Pertinax* gelaeten, die door sijne dapperheyt en deught, tot het Roomsche Rijk is opgeklommen? Maer 't welck noch meerder eere waerdigh is, soo hebben zy in den Geetlijcken staet gehad ontallijcke Prelaten van de H. Kercke, Bisschoppen, Cardinaelen en Pausen, als daer zijn *Imocentius de IV*, *Adrianus v*, *Nicolaus v*, *Sixtus IV*, *Imocentius IX* en *Iulius II*. Ick soude hier veele andere konnen by voegen, maer om niet verdrietigh te zijn, sal ick 't naelaeten, alsoo dese Provintie veel meerder lof als het mijne is waerdigh.

T O S C A N A.

EEn feer schoone Vrouwe met kostelijck laecken gekleed, waer over zy sal hebben de Mantel van 't groot Hertogdom van root fluweel, en met armelijnen gevoert, en zy sal op 't hoofd een kroone van den grooten Hertogh hebben. 't Kleed onder den Mantel sal wesen als een sijn wit linnen hembd, van de slincker syde sullen verscheyden wapenen leggen, en de reviere *Aino*, zijnde een oud Man met een baerd en lange hoofdharen, en die met eene elboge op een Emmer sal leggen, daer waeter uyt loopt, zijnde dese reviere geciert met een krans van beuckenblaeden, en ter syden sal een Leeuw leggen, en aen de rechter syde een Autaer op sijn antics, met vier daer op, en rontom dat selve sal gesneden zijn de aerde pot, de drinckschaele en Lituus of Wichelroede, en daer op verscheyden Priesterlijcke gereetschappen nae het valsche Heydensch gebruyck, en mette slincker hand falsse seer bevalligh een roode Lely met een boeck houden.

Dit Landschap heeft veele naemen gehad, d'eeene *Tirrenia*, gelijk *Berosus* de Chaldeer en *Trogus* verhaelen. Seggende dat het is genaemt van *Tirrenus* soone van *Atius*, die welcke als *Strabo* verhaelt, van *Idia* alhier de Inwoonders affant, vermits *Atius* een afkomelingh was van *Hercules* en *Omphale*, zijnde

gedwongen door hongersnood en diere tijd 't Volck uyt te fenden, en kreegh *Tirrenus* by lotinge 't grootste deel daer van, sulx dat hy 't nae sijnen naeme *Tirrenia* naemde. Het is daer nae van de Romeynen *Etruria* geheeten, uyre kondschap en eervaertheyt van den Godsdienst, waer in zy alle andere volckeren overtreffen. En hier door waerense by den Romeynen in soo groote achtinge, gelijk *D. Halicarnassus* en *Livius* seggen, datse niet alleene haere kinderen alhier schickten om de konsten te leeren, maer oock de goede Zeeden en den Godsdienst. Ten laesten heeft het den naem van *Toscana* of *Tuscia* aengenomen, gelijk *Festus Pompejus* getuyghet, van *Tuscus* haer eerste Koningh, de Soone van *Hercules* en *Arassa*, die aldaer quaemen van 't deel van *Tanai*, en wierde daer nae dese naem bevestight, door de overtreffelijckheyt van de offerhanden. Waer van oock *Plinius* gewagh maect in 't 3 boex 5 cap.

Zy wort schoon gemaelt, om dat dese eedele Provincie, zijnde de peerle van Italien, de luchtighste en schoonste is, als hebbende dese alle de gaeven van de konst en van de natuyre, als mede een seer gefonde locht, seer vruchtbaer, oock om datter seer veele Meeren, Havenen, Revieren, Fonteynen en Lusthoven zijn, oock vol vermaerde en groote steeden, als mede prachtige gebouwen, soo wel gemeene als befondere. Hebbende oock treffelijcke verstanten die in alle konsten, geleertheyt en wetenschap soo in vrede als oorlogh wel geoeffent en vermaert zijn.

Het kleed en de kroone van den grooten Hertogh, is om dese vermaerde Provintie met dit voorrecht, dat meest uytblyndt, uyt te drucken, hebbende het doorluchtige Huys van *Medices* dit *Toscana* niet weynigh heerlijk gemaect: want wie zijn niet bekent de *Lorenxi*, de *Cosmi* en haere waerdige naevolgers en dappere daeden, waer door oock de Koninghlijcke en treffijcke Huysen met haer in bloedverwandschap en swagerschap sich hebben willen verbinden.

De roode Lely wort haer gegeven, om dit Landschap best uyt te drucken, door het waepen van *Florenen*, zijnde de voornaemste Hoofstadt van gantsch *Toscana*.

Het Boeck vertoont dat dit Landschap seer vruchtbaer is van geleerde Maanen in alle

alle weetenschappen, houdende daer van oepentlijke Lessen als te *Perugia*, *Siena* en *Pisa*.

Het witte onderkleed bediet de oprechtheden van de Zeeden, suyverheyt des gemoeds en oprechte trouwe. De reviere *Arno* loopter als de voornaemste reviere, ter syden, loopende midden door *Toscana*, waer door zy seer gerijft worden, gelijk men in de beschrijvinge van de *Arno* sien kan.

De waepenen beroonen dat *Toscana* heeft en altijd gehad heeft vermaerde Mannen van waepenen, doch infonderheyt die van *Luca*.

Het Autaer op sijn antics met het vier en de Priesterlijke gereetschappen, zijn kenteyckens van der oude Goden valsche Godsdienst, want hier was de Hoofdkerck en Schoole, alwaer de Romeynen en 't Latijnsche Rijk, quamen om de ceremonien en Godsdiensten te leeren, en waeren haere Leeraers in sulcker achtginge en eerwaardigheyt, dat de Raed en 't Roomsche Volek in groote swaerigheyt van algemeene saecken, soo van de uytkomsten als toevallen van de dingen, haeren raed verfochten, als mede in de uytlegginge ontrent de Wet van haere valsche Goden: waer uyt klerlijk blijkt dat dit volck altijd seer Godsdienstigh en Religius is geweest. Soo sietmen oock te desen tijd in den waeren Godsdienst van *Christus* onsen Heere, dat dit Landschap seer vermaert is geweest van heylige Mannen. Men vint in de oude beroemde stad *Luca* alleen 36 heylige lichaemen, behalven andere groote Prelaten der Kercke, die daer zijn als spiegels en voorbeelden der Liefde, goeddadigheyt en andere Christlijke en zedige deughden: oock andere die meer lof, als het mijne, waardigh zijn: als daer is *Franciscus Maria* Cardinael van *Monte*, die door de Koninglijke waerdigheyt van sijn persoon, wel vertoont, dat hy is van de beste afkomst der Werlt. Maer daer zijn oock in dit Landschap geweest, vermaerde leeden der Kercke, die tot Hoofden der selve zijn gebruykt, als *Linus* die den oversten der Apostelen *Petrus* in de bestieringe der Kercke is gevolgt. Wesende een Toscaner van heyligh leven: die dit Land seer vermaert heeft gemaect.

Daer zijn veele vermaerde Mannen in de volgende tijden geweest, die wy om kortheyt naelaeten: evenwel kan ick dien groo-

ten *Leo I* niet naelaeten, die door sijn Heyligheyt en diepe geleertheyt, oock sijne dapperheyt en aensien uytblinckt, als die de rafserye van den Koningh *Attila*, dieder genaemt wierde de Geessel Godes, met sijne tegenwoordigheyt en eenvoudige woorden, verschrickte en breidelde. Maer d'Oude laetende vaeren, soo zijnder oock in dese jonger tijden, verscheyden Prehaten uyt dit Landschap voortgekomen, die te *Romen* den Pauslijcken Stoel van S. Pieter hebben bedient, als *Nicol. v*, *Pius II*, *Pius III*; *Leo x* en sijn Neef *Clemens VII*, van de *Medices*; *Marcellus II* en *Julius III*; van d'Opper-Priester *Clemens VIII*, siet yder klaerlijk sijn wonderlijke Godsdienst en rechte bestieringe, die hy heeft ingestelt soo over de gebeden der traenen, en andere wercken van sonderlinge Liefde, en hoe alles, onder sijne bedieninge, geluckigh is uytgevallen en van God gesegent totte ruste en algemeene Vreede van Christenheyt, en aenwas van den Godsdienst en Kerckelijcken stant, waer van gedencquaerdige geheughnissen zijn naegebleven. Waer op gevolgt is *Leo XI* oock van 't Huys de *Medices*, en *Paulus v* Romeyn, doch van afkomst een Toscaner uyt het eedele geslacht van *Borghesen*, seer oud van *Siena*. Men siet nu den heyligen politieke Scpter waer door *Vrbanus VIII* van de *Barbarini*, de Heylige Kercke bestiert, als een doorluchtige spruyt van *Florenen*.

V M B R I A.

Eene oude Vrouwe op 't antics gekleed, Emet een Helm op 't hoofd, staende midden aen den voet van seer hooge bergen, die een deel van haer lichaem beschaduwden, met de rechter hand houdse een Tempel buyten de schaduwe met eenige stralen daerse op siet, en mette slincker leuntse aen een rodsse, waer van het waeter in menighte, seer steyl komt afdaelen, en boven de rodsse staet een regenboge, van d'eene syde sal het teycken *Gemini* of Tweelingen staen geschildert, die te saemen een Overvloets Hooren vol bloemen en vruchten vertoonen, van d'ander syde een groote witte Stier, met veele daelen en wijde platte velden rotonne.

Dit Landschap is *Vmbria* genaemt, en nae
H h dat

dat eenige meenen van *Imbre*, dat is van den slagregen, want de oude Grieken geloofden, dat *Vmbria* was behouden gebleven voor den stortregen der algemeene Sondvloed. 't Welck een losse fabel is die de H. Schrift wederspreect: Doch andere seggen beter, dat *Vmbria* heerkomt van *Vmbra*, dat is van de schaduwe, overmits dit Landschap schaduchtigh is door de hoogte en naegelegentheyte van de Apeninsche bergen. Ten laesten is oock een deel daer van genaemt, het Hertoghdom van *Spoleta*, welcke naeme, als *Blondus* verhaelt, zy heeft van *Longinus* de eerste Exarch of Stadhouder van Italien. Ick heb geseyt een deel, want ick verstaete beschrijven *Vmbria* nae de stelling van de seer oude schrijvers, waer onder oock zijn begrepen de *Vmbri Sabini*.

Oud en op sijn antics is zy gekleet, om dat de *Vmbri*, de alderoudste Volcken van Italien zijn, gelijk *Plinius* seyt in 't III boex XIV cap. alleen om haere groote oudheyt te vertoonen. Alhoewel de Grieken seer fabelachtigh daer van geloofden, gelijk boven is geleyt.

Zy heeft een Helm op 't hoofd, om dat de *Vmbri* seer machtigh en verschricklijck in de waepenen waeren, en gelijk *Livius* verhaelt, soo dreyghden se *Romen*, alhoewel het triumpheerde. *Boterus* bevesticht dit selve mede, dat de *Vmbri*, de strijtbaerste Volckeren van gantsch Italien zijn. Dit getuygen mede *Virgilius* en *Silius Italicus*. Hier uyt was *Q. Sertorius* geboren, als *Suidas* seyt, een Hoofman niet min geleert als in den Krijgh uyt nemende en wel eervaeren; behalven groote menichte oude en nieuwe Krijghs-Oversten die wy naelaeten.

Zy staet midden tusschen de bergen, om twee redenen. D'eerste, om dat het natuyrlijck is dat de bergen hier een schaduwe maecken daerse boven uytsteect, daerom is dat deel des lichaems beschaduwte, waer van het oock *Vmbria* genaemt is. De tweede reden is om uyt te drucken dat dese Provintie is midden in Italien, en dat dieselve geheel met de Apeninsche bergen omset is, staende daer midden in, soo dat *Vmbria*, *Vmbilico* of Navel van Italien geheeten wordt, gelijk *Varro*, *Plinius* en andere verhalen, 't welck oock *F. Mauro* bevesticht in 't leven van *S. Franciscus*.

Zy hout metter rechter hand een uytblinckende Tempel, want in *Vmbria* zijn twee groote hoofden van de Religie, de grootste, dieder in de Werlt geweest zijn; d'eene daer van was de groote Vaeder *Benedictus* van *Norcia*, waer onder kampten 30 andere Religien, en zijn van dees Kloosterlevens ordre voortgekomen 60 Paussen, en veele Oostersche en Westersche Keyfers, Hertogen, Princen, Graven, Keyserinnen, Hertoginnen en andere doorluchtige Vrouwen, door de eedeleheit en haer heyligh leven vermaert. Het tweede hoofd was *Franciscus*, stichter van de Minre-broeders, Capucinen, Observanten, Conventualen, Koordedraegers en veele andere die daer leven onder den regel en bescherminge van *S. Franciscus*, die God, door de verdiensten van desen grooten Heyligh, door Christenrijck geheel verspreyt. Ick sal naelaeten te seggen van *S. Clara*, 't hoofd van ontallijcke Jongh vrouwen, die in boeyen en banden den hoogen God hebben gediend. En dat *Vmbria* van ouds vol Godsdiens is geweest, getuygt *Propertius*.

Neffens haer wort het schricklijck storten van 't waeter van 't Lac *Velino* gestelt, als nu geheeten *Pie di Luco*, als een saecke niet alleen in dit Landschap aenmercklijck, maer oock door geheel Italien: want daer is sulcken grooten overvloed van waeter, en sulcken steylte waer van het geweldelijck af valt, dat de slag en 't geras des waeters, voor die 't hoort, een weerslag maect wel van 10 mijlen weeghs, gevende den aensinders schrick en verwonderinge, en door de gestadige oplichtinge der dampen, die door de groote waeterstorting worden veroorsaect, maect het een weerslag aende straelen der Sonne, waer uyt dan een Regenboge gemaect wordt, die van den Larinen *Iris* genaemt. Waer over *Plinius* in 't 2 boex 62 cap. aldus seyt, In 't Lac van *Velin* siemen alle dage den Regenboge. Want als by ons de Regenboge gesien wort, dan bediet het gemeenlijck regen: maer dit kan in desen sin niet werden genomen, alsoo dit wat besonders is, en men siet die niet als by dage, wanneer het een schoone dagh is, en dat de Sonne met haere straelen, dat deel kan beschijnen alwaer de grootste lichtinge van de dampen en de krachtigste slag van 't waeter is. En om dese oorsaek isse niet alleen aenmercklijck,

lijck, maer om datse oock midden in Italien leyt, gelijk *Virgil.* in 't VII boeck *Aeneid.* beschrijft, *Est locus Italiae in medio sub montibus altis &c.*

Niet sonder reeden wort de Overvloets Hooren daer by gedaen, want *Strabo* seyt dat het geheele Landschap vruchtbaer is: Iae 't is soo vruchtbaer op eenige plaetsen, datse het vette van Italiengenaemt worden. *Boterus* en andere Schrijvers, soo oude als nieuwe, bevestigen 't selve, als mede *Stephanus*, dat de Dieren tweemaal in *Umbria*'s Iaers haer vrucht voortbrengen, en oock dickwijls tweelingen, gelijk mede de Vrouwen, en de boomen dobbelt bloeyfel en vruchten geven, daerom dachte my dat de Overvloets Hooren en het reycken *Gemini* haer wel paste, soo datmen van haer niet recht wel magh seggen 't geene *Virgilius* van Italien spreekt:

Bis gravida pecudes, bis pomis utilis arbos.

De witte Stier wort ter syden dese beeldenisse geset, want dit Landschap brengt feer schoone Stieren voort, en ten meestendeel groot en wit, die by den Romeynen in groote achtbaerheyten waeren, want de Overwinnaers gebruyckten dieselve in de triumphen en offerhanden, wasschende dieselve eerst uyte reviere *Clitumne*, waer van *Virgilius*, *S. Italicus* en andere gedencken. Van binnen moet *Umbria* daelen en platte weyden hebben, om de aert van dit Land te vertoonen.

LATIO. 't Latijnsche Ryck.

LAet ons voor het *Latium* sien den ouden *Saturnus*, een Man met een lange baerd, dick en grauw, sittende in een grotte, houdende een seyfen in der hand. Boven op de grotte sal een Vrouwe sitten op een hoop wapenen en krijgshgereetschap: hebbende op 't hoofd een Helmet, dat met een schoone Veederbos geciert is, en in de slincker salse een kroone ofte een Lauwertack, en in de rechter een korte deegen hebben, doch niet spits.

Latium door de Zeetel die 't Romeynsche Ryck besit, is niet alleen het voornaemste deel van Italien, maer oock van de geheele Werlt.

Door *Saturnus* in de grotte, wort dese Provwintie afgebeeld, hebbende dese naeme *La-*

tium verkregen, om dat hem *Saturnus* hier verberghde, terwijl hy vluchtete voor sijnen soone *Jupiter*, die hy berooft hadde van sijn Koninghrijck, gelijk *Virgilius* verhaelt in 't VIII boeck van *Aeneas*, en *Ovidius* in 't I boeck van sijn *Fasli* of Rechtsdagen.

Hy hout de Seyffen als een eygen gereetschap of waepen, waer mede hy van de Poeten is afgeschildert, oock wortse hem gegeven, om dat eenige seggen, dat hy daer van de Vinder is, terwijl hy den inwoonders van Italien het Land leerde bouwen, en het graen en kooren versaemelen. Andere seggen dat dese waepen hem van sijn Moeder gegeven zijn, als hy tegens sijn Vader street en opstont om sijnne broeders te verlossen uyte gevangenis, en dat hy hier mede *Calum* lubde, gelijk *Apollonius* in 't IV boeck van de *Argonauten* verhaelt.

Voor de Vrouwe die op de Grotte sit, wort *Romen* verstaen, die boven *Latium* gestelt is, niet alleene als de aldervoornaemste, maer oock als de glans en eere van 't selfde. Want *Romen* wierde van ouds *Saturnia* geheeten, 't welck *Ovidius* oock vertoont in 't VI boeck van sijn *Fasli*, daer hy *Juno* invoert die van haer spreekt: *Si genus aspicitur*, &c. en dat op de wijze als geseyt is; gelijk men oock heeden *Romen* fiet in een oud, eedel, marmre uytgehouwen beeld in *Vaticano* in 't Hof van de *Cesii*. De Lauwertack of de krans desselven vertoont, dat dese totte overwinningen en triumphen wierden gebruyckt, en oock totte wapenen, en dat die in dit Land, met groote menighte wierden gevonden. En *Plinius* verhaelt in 't XXXV boeck XXX cap. als datter een Adelaer was die een witte Henne hadde opgenomen, die een Lauwertack vol besyfen in den mond hebbende, liet hy dieselve ongeschent vallen in de schoot van *Livia Drusilla*, die noch daer nae de Vrouwe wierde van *Augustus*. Over welke geschiedenisse men de Priesters raed vraeghde, die daer op antwoorden, dat men de Henne en Kiexkens die daer van quaemen, soude bewaeren, en datse desen tack souden planten. 't Welck gedaen zijnde in de stad *Cesare* by den Tyber, soo wies daer uyt een groot bosch van dese boomen, van welcke de Keyfers, die daer nae triumpheerden, altijd een Palmack in de handen, en een krans om 't hoofd droegen. En van dese zijn veele andere

dere bosfchagien gefet, fulx dat in dit Landfchap daer van een grooter menichte is, als in eenigh deel van Italiën.

CALABRIA.

EEn bruyne Vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een fchoone krans van blaeders van Ornellen, die met Manna beftroyt zijn, in de rechter hand falfé een Overvloets Hoorn houden van verfcheiden witte en fwarte Druyven, en in de flinker een tack van Braembefyen geladen met een bosfelken fyde, en een tack Boomwoll mette bladers en vruchten, en op der aerde fal leggen een bosfel met Suycker-ried.

De naem van *Calabria*, fchijnt van de Griecten af te komen, die aldaer hebben gewoont, om dat defé naem bediet overvloed van goederen. Want gewis in dees Provintie wort de Fonteyn van alle goederen gevonden. Dit Land is feer vruchtbaer, vol van bequaeme bergen, fpijsen, heuvelen en feer geneughlijke daelen, die feer aengenaem maecken 't geen de natuyre voortbrenghet. De bruyne verwe en 't roode kleet bedieden de werkinge van de verwe der Sonne, die daer feer heerfcht. De krans van Ornellen met Manna geladen, druckt uyt, dat de lucht in defé plaetfe feer fchoon is, en aldaer feer lieflijk regent, oock van de heylfaeme dauw van Manna. En om dat op de Ornellen de befte en volmaectfte Manna verfaemelt wort, foo maecken wy haer van defé plante en van geen andere, eenen krans. De verfcheyden Druyven vertoonen de overvloed van eedele Wijnen, die in dit Landfchap voort komen, en in verfcheyden deelen van Italiën overgevoert wordende, maecken de naeme van dit Land vermaert. De tack van Braembefyen mette bosfels fyde, de Boomwolle en Suycker-rieden zijn de andere befondere vruchten, daer door dit Land feer beroemt is, om dat aldaer groote menichte van Sijde, Boomwolle en van Suycker geteelt wort.

CAMPAGNA FELICE ofte TERRA DI LAVORO.

DEfe geluckige Provintie wordt in een bloeyfaem veld gefchildert met de beeldeniffe van *Bacchus* en *Ceres*, dieder ftanen als

offe sterck worftelden, waer in men niet fien kan dat d'een voordeel heeft boven d'andere.

Bacchus fal om 't hoofd hebben een krans van een wijnranck met troffen en druiven, en *Ceres* fal van gelijcken een krans hebben van koo-renayren. Aen de fyde van *Bacchus* fullen feer groote Olmboomen ftanen met bloeyende Wijnrancken, die tot boven den Olmboom opklimmen vol Druyven, en om, meerder fchoonheyt, kan men daer een Tyger ter fyden ftellen, zijnde een Dier dat *Bacchus* geheylight is, en van d'ander fyde van *Ceres* een veld vol groote hooge koo-renayren, en een groote Slange, zijnde een gedierte van *Ceres*.

Dit Landfchap magh in der daed geluckigh worden genaemt, want het vloeyt over van veele goederen, doch infonderheyt van die geene die tot des Menfchen onderhout noodigh zijn, als van brood en van wijn. En als de oude Griecten in eervaeringe quaemen dat dit Landfchap foo vruchtbaer was, verfierden zy een geneughlijke fabel, gelijk *Plinius* in 't III boeck verhaelt, dat *Ceres* en *Bacchus* hier altijd om ftrijd worftelden, om te betoonen, dat *Ceres* in haer koo-ren voort te brengen, niet weeck aen *Bacchus*, die fijne Wijnen voortbrachte, fulx dat door defé twift fodaenige overvloed was van 't een en van 't ander, dat oock van de tijd der Griecten af, defé twee blijven worftelen, wordende geen van beyden moede.

CAMPAGNA FELICE.

OM verfcheyden beeldeniffen van dit Landfchap te vertoonen, fullen wy een fchoon en aengenaem Maeghdecken in een geneughlijke plaetfe fchilderen, met een krans op 't hoofd, die van verfcheyden bloemen is te faemen gevoeght, met een groen kleed, waer op allerleye fchoone bloemen gemaelt zijn. Zy fal onder de rechter arm een bosch van koo-renayren hebben, en in de flinker hand eenen bloeyenden Wijnranck, waer door zy betoont dat fy overvloed heeft van defé vruchten, en ter fyden fal een kuyl wesen waer uyt roock en water voortkomt.

Plinius noemt het in fijn III boeck *Campagna Felice*, om de geluckige voortbrenginge van haere vruchten, hier nae iffe genaemt *Terra di Lavoro*, dat is, van de arbeyd, om dat met groote arbeyd dit Land beeght, beploeght

ploeght en befacyt moet worden. Andere seggen dat het alsoo heet om dat het goed is om te bearbeyden, want men doeter geen verloren kosten aen. Andere gelijk mede *Livius* seggen, dat het alsoo genaemt is, om dat de Romeynen grooten arbeid en moeyte hadden, om 't selve in te nemen, en ingenomen zijnde, om 't selve te bewaeren.

Schoon en aengenaem isse geschildert, met bloemen, om de schoonheydt uyt te drucken, die de Natuyre aen dese Provincie heeft medegedeelt. Als mede om de gematighde en soete lucht, waer door vele Keyfers en Romeynsche Raedtsheeren, deser Wereld wars zijnde, haer alhier hebben begeben om een stil en gerust leven te leyden, doch insonderheyte te *Puzzolo* en *Baja*, gelijk oock veele geleerde Mannen hebben gedaen als *Virgilius*, *Livius*, *Horatius*, *Claudianus*, en *F. Petrarca*, die een groot Vriend was van den Koning van Naples: en oock niet alleen om de soete locht, maer om dat alhier alle de lustigheden tot vermaeck en nuttigheden der Menschen worden gevonden, hebbende van alle kanten overvloed van vruchten, en boven al Kooren en Wijn met volle schuyren. En hierom wortse met koorenayren, en met rijpe en blofende Druyve-trossen vertoont. Waer van *Martialis* in 't besonder singht, *Hic est pampineis viridis Vesuvius undis &c.*

De kuyl waer uyt waeter en roock rijst, vertoont de gesonde Badstoven die in dit Land over al worden gevonden, en door dit deel salmen 't geheel verstaen.

PUGLIA.

EN Vrouwe die van de Sonne verbrant is, zijnde luchtigh gekleet, waer op eenige beestjens loopen *Tarantole* geheeten, wesende als groote Spinnen, gestreept met verscheyden verwen: en sal dese beeldnisse staen offe danste, hebbende om 't hoofd een krans van Olijven met sijn vruchten, houdende seer aerdigh mette rechter hand een bos kooren-ayren, en een tack Amandelen met blaeden en vruchten, hebbende aen d'eene syde eene Oyevaer, die een Slange in den mond hout, en aen d'ander syde verscheiden instrumenten om te speelen, doch in 't besonder een Trom, of een Schalmey.

Dit Landschap is van d'Oude *Apulia* genoemt, van *Apulus*, dien seer ouden Ko-

ningh van dese plaats, die alhier, lange voor den Trojaenschen krijgh, quam woonen.

Verbrant en licht gekleet isse gemaelt, om de groote hette en drooghte, die ten meestendeel in *Puglia* wort gevonden. Waer over *Horatius* en *Persius* dit Landschap naemden, het dorstige *Apulia*.

De *Tarantole* mette verscheyden verwen geplackt, als Dierkens die seer bekent en alleen dit Landschap eygen zijn, worden op 't kleed gestelt, om de verscheydenheit van haer venijn te vertoonen, gelijk *Mathiol.* over *Dioscoridem* verhaelt: Want als dese Dieren iemant steecken, soo gebeuren daer uyt wonderlijke, vreemde en seer seltsaeme toevallen: want eenige singen, andere lachen, andere klaegen, dese krijten, die slaepen, die waecken, die danffen, die trillen en beven, die sweeten, en andere lijden andere quellingen en siekten, jae worden mal, en als offe waeren beseeten. En dit komt nergens anders van, dan door de verscheyden Natuyren van dese Dierkens, als mede door de Natuyre van die geene, die van haer zijn gebeeten, en oock nae de daegen en uyren.

De verscheydenheit van de instrumenten om te speelen, vertoont, gelijk *Mathiolus* verhaelt, dat het venijn van dese dierkens sich geheel laet versachten en overwinnen door de Musijck van 't speelen, en daerom heeftmen aldaer een gewoonte om altijd dagh en nacht te laeten speelen, ter tijd de gequetsste is genesen. En het langh speelen en danffen, 't welck in dese beeldnisse wert vertoont, doet het sweet voor den dagh komen, 't welck dan, door 't geweldig bewegen, de quaedaerdigheydt van het venijn, krachtlijck overwint. En alhoewel dese instrumenten, op andere plaetsen alleene tot lust en vermaeck worden gebruyckt, niet te min, soo gebruyckt men die in dese Provincie, niet alleen tot lust, maer oock tot nootfaecklijckheit, gelijk geseyt is.

De Oyevaer worter mette Slange in de mond gestelt, om dat dit Dier in geen ander deel van Italien zijn nest maect als in dit Landschap, waer over men seyt, dat het oock by lijf straffe verboden is, eenigen Oyevaer te dooden, door de Weldaed die zy 't land doen, om dat zy 't selve van de Slangen suyver houden.

De Kooren-ayr , de Olijfkran , de tack met Amandelen , beroonen dat in dit Landſchap groote overvloet is van Kooren, Rijs, Oly , en Amandelen , fulx dat het wel met geheel Italien magh ſtreck houden. Hebbende niet alleen overvloet voor haer ſelve, maer gerijft oock veele andere Landen.

A B R U Z Z O.

EEn Vrouwe van Manlijck en ſterck opſicht , in 't groen gekleet , die ſtaende in een ſteyle en berghachtige plaerſe , mette rechter hand een Spijs hout , en heeft met groote bevalligheyt mette ſincker hand een korfken vol Saffraen gevat, en aen eene van haere ſyden, ſal een ſchoon Paerd ſtaen.

De Volckeren van dit Landſchap zijn van oude tijden genaemt geweest *Sammiten*, *Saracenen*, *Pelignen*, *Mauricinen*, *Precutinen*, *Vefinen*, *Irpinen*, en andere naemen , nae de plaetſen en ſteeden van dit Landſchap , maer in 't gemeen hielden zy den naem van *Sammiten*, nae de ſtad *Samius*, waer uyt naederhand de geheele Proventie den naem heeft gekregen, &c. gelijk *Strabo* verhaelt.

Zy is een Vrouwe in een ſteyle en berghachtige plaerſe gemaakt, om dat dit landſchap alſoo gelegen is. Met een Manlijck en ſterck opſicht en groene kleederen wordte afgebeelt , om dat *Plinius* ſeght, dat die van 't geberghte , friiſcher , ſtercker, en wackerder zijn, als die in 't vlacke veld wonen, overmidts deſe haer lichaem meer oefnen als d'andere. En om dat dit Landſchap een ſeer groote menichte van Saffraen voortbrengt, waer door het niet alleen Italien, maer oock verſcheyden andere Landen mede gerijft, ſoo wortſe vertoont datſe een korfken vol van deſe vruchten uytreyckt.

Het ſeer ſchoone Paerd ter ſyden , ver- toont de moedige en vermaerde Paerden van dit Land , en dat door oorſaecke van haere gelegentheyt. Oock ſtaet het Paerd daerom, om dat gelijk het Paerd een Dier van natuyren moedigh en ter oorlogh bequaem is , alſoo zijn de *Sammiten* oock ſtrijdbare Mannen, die dickwijls tegens den Romeynen voor de vuylt gevochten hebben.

De Spieſſe wordt tot haer naemteycken daer by gedaen , alſoo *Festus* ſeyt, dat het woord *Sammit* een Spieſſe bediet. Oock paſt

de Spieſſe wel voor een teycken van dapperheyt en moedigheyt. Want de *Sammiten* beginnende ophaere eere te lerten, als mede op hunne dappere Mannen , ſoo maecten zy , ſoo wel in tijd van vrede als van oorlogh, daer groot werck af, en wierden oock ſoo moedigh , datſe alle de naegebuyren ſich dorſten onderdaenigh maken, verwoeſtende groote Landen , maekkende den Romeynen tot Vyanden , diewelcke, ſoo *Strabo* ſeyt, zy dickwijls de proeve van haere dapperheyt lieten ſien. De eerſte reyse was, wanneer zy den oorlogh verweecten. De tweede reyse was , wanneerſe met haer in 't verbond waeren. De derde reyse was, wanneerſe vry wilden zijn en Burgers van *Romen*, en 't ſelve niet konnende verkrijgen, verloorren zy de vriendschap der Romeynen , en hier uyt ontſont den krijgh, die men *Marsica* noemt, geduyrende deſe twee Iaeren , doch ten laefften verkregen zy , 't geene zy begerden.

M A R C A.

ZY wordt als een ſchoone Vrouwe gemaakt met een Manlijck opſicht, die met de rechter hand aen een verkeert Schild en een Spieſſe leunt, met een Helm op 't hoofd, en tot een kam is de Exter daer op geſtelt, houdende mette ſincker hand een boffel kooren-ayren, en ter ſyden een Hond.

Schoon wortſe gemaakt, om dat dit Landſchap ſeer ſchoon is, en door de natuyre ſeer wel onderſcheyden in dallen, effene weyden, revieren , &c. die daer over al door loopen en maecten 't ſelve boven maeten ſchoon.

Zy wort Manlijck van opſicht gemaakt, met de eene hand op een Schild leunende, met d'andere op de waepen , om te ver- toonen dat alhier ſeer goede Soldaeten uyt voort komen.

De Exter wort op haeren Helm geſtelt, zijnde haer waepen, om dat de Exter, zijnde de Vogel van *Mars*, voor de Legioenen van de *Sabinen* gingh, om dieſelve in *Marca* te geleyden , om colonien of planters van dit landſchap te weſen, en daerom wierde *Marca* ten tijde van de Romeynen *Ager Picenus* 't Krayen-land geheeten : Want het is overvloedigh van voorraad en Soldaeten , waer door het dickwijls *Romen* en andere deelen van *Italien* en *Europa* heeft geholpen.

De Hond wort om haere getrouwigheyt daer by gedaen, oock om dat in dit Landschap Honden van groote deughd en waerdye zijn, die door geheel Italien gevoert werden. En om totte getrouwigheyt van de Soldaeten te keeren, soo seyt *V. Paterculus*, dat *Pompejus* door dit Landschap een groot getal Soldaeten versamelde, en daer veel op betroude. By onsen tijden als de Paus *Clemens VII* op 't kasteel van *S. Angelo* door den Spagniards en Duytschen beset was, soo quaemen die van *Marca* dickwijls om hem van 't kasteel te verlossen.

R O M A G N A.

EEN Vrouwe met een schoone krans van Vlas en van Mee of Krap met de bloemkens en vruchten, houdende in de rechter hand een tack van een Pijnappelboom mette vruchten, en mette sliicker hand de Bolster van Heerse, van Panicken, en de Peulen van Boonen en Erten, &c.

Dit Landschap heeft verscheyden naemen, onder andere wordt het *Flaminia* genaemt nae de wegh van de keyfelseenen, die van *Flaminius* Roomsche Burgemeester verbeterd is, gelijk *Strabo* seyt, *Livius IX* boeck van d'Oorlogh van Macedonien seyt dat *Flaminus* hebbende de Liguren t'ondergebracht, en Vrede mette naegebuyren gesmaect hebbende, soo koste hy niet lijden, dat de victorieuse Soldaeten souden leedigh zijn, derhalven liet hy den wegh van *Rome* met keyfelseenen beleggen en hermaecken, door *Toscanen* en *Vmbria* tot *Rimini* toe. Zy is daer nae genaemt *Emilia* van *M. L. Amilius*, die welcke een wegh liet maecken van *Piacenza* af, die sich voegen soude mette *Flaminische* wegh. Zy is eerst genaemt *Gallia Cisalpina*, om datse lange tijd van de Gallen, Boyen, Infubren, Cenomannen en ander gebroetel, als *Polybius* seyt, is bewoont geweest: seggende dat de Gallen of Francoisen de Alpen gepasseert zijnde, vielen in dit Landschap, verjaegende de Toscanen die aldaer twaelf steden hadden gebouwt, en die sich aldaer vast maecten, soo wierde daer nae dit geheele Land *Gallia Cisalpina* genaemt. Daer nae is 't *Gallia Cispadana* en *Transpadana* geheeten, om dat het van de Oude was verdeelt in twee deelen, te weeten op dees en op geen syde van de *Po*. Daer nae is 't *Gallia Togata*

geheeten, gelijk *Martialis* segt, want als de Gallen en Boyen of Beyerren in Italien quaemen, en als geseyt is, de Toscanen hadden verdreven, hebben zy allenskens de Romeinsche manieren, niet alleen van leven, maer oock van omnegangh en kleedinge aengenomen, en siende datse tabbaerden droegen, hebben zy oock dese Romeynsche kleedinge gevolght.

Ten laesten is 't, gelijk *Blondus* verhaelt, *Romagna* van *Carolus Magnus*, en van Paus *Adrianus I* genaemt, nae de verwoesting van de Longebarden, om dat die van *Ravenna* met eenige andere steeden en naeburige Landen, alijt ten tijde der Longebarden, seer getrou zijn geweest aen de Romeynen.

Dit Landschap wort een krans van Vlas gegeven, om dat *Plinius* het Vlas van *Faenza* in grooter waerde hout, stellende dat in den derden van de sijnigheyt en in den tweeden graed van de wittigheyt.

De Mee of Krap van *Ravenna* wordt van *Dioscorides* seer gepresen. De Bolders van Heerse en Panickooren, drucken uyt de vruchtbaerheyt van 't Land, voor soo veel allerleye soorten Terwe, Erten, Heerse, Panickooren, Boonen &c.

De tack van de Pijnboom mette vruchten, die zy in de rechter hand hout, is om te vertoonen het eedele bosch van Pijnboomen, dat rontom *Ravenna* en *Cervia* leyt, zijnde geen Provintie soo aenmercklijck in Italien van andere als dese. Waer over *Sixtus V* in sijne Bulle over de bewaeringe van 't Pijnbosch, dat selve noemt het cieraet van Italien. Daer zijn oock veele vruchtbaere Wijnstocken van *Faenza* en van *Cesena*, die onder de eedelfte, by de Oude wierden gehouden. En die *Mecenatini* van *Mecenas* genaemt zijn, daerom soude het oock geen mislagh zijn, soo men eenige Wijngaertblaeden in de krans vlochte.

Het Sout soudemen oock afmaelen, dat van *Plato* waerdigh en Gode behaeghlijck genoemt is, en van *Homerus* Godlijck, waer van *Plinius* dit oude spreekwoordt schrijft, *Sale nihil utilius*, daer is niet nutter als Sout, 't welck te *Cervia* so overvloedigh gemaect wort, dat zy andere Landen daer van konnen mededeelen. En my dunckt het niet onaengenaem, dat zy in de hand of in een ander plaets een vat hadde waer in de *Majolica* vertoont

vertoont wort, diemen in *Faenza* in sonderlinge waerde heeft. En ten laesten soude men, boven de gefeyde dingen, haer oock gewapent maecten om haer dappere krijgsoeffeninge, en datse eertijts voor den dagh gebracht heeft en noch doet, seer strijdbaere en vermaerde Mannen, die wel een langer bericht noodigh hadden.

L O M B A R D I A.

EEn Vrouwe schoon, vet en vrolijk, wiens kleed sal groen wesen, geboort met goud en silver en met borduyfels van kostlijcke en heerlijcke ciersels, zy sal seer aerdigh op de rechter hand een silvere Keyfers kroone hebben, en op de sincker een becken waer in veele Hertoghlijcke goude kroonen op de syde leggen. Aen de rechter syde voor haere voeten sal de reviere *Po* leggen, te wesen een oud naekt Man met een lange baerd, en steyl hoofdhayr met een gouden kroone. Ofte om wat veranderinghs te maecten sal men een Stiers hoofd daer op stellen met een krans van Populieren, die met de rechter hand op een Emmer sal rusten, daer menichte van waeter uyt loopt, dat sich in ses aders verspreyt, houdende mette sincker een Overvloers Hooren.

Dit eedele Landschap heeft nae de verscheydenheit van tijden, oock verscheyden naemen gehad. De eerste is geweest *Bianora*, *Gallia Cisalpina*, en voor een deel *Gallia togata*, *Felsina*, *Aurelia* en *Aenalia*, daer nae is 't genaemt *Longobardia* en nu *Lombardien*. Van d'oorfprongh der andere naemen wil ick my niet bemoeijen, maer haer eerste naeme heeftse van *Oeno Bianora* een dapper Capiteyn van de *Toscaners*, diewelcke den *Apennin* passerende, dit Land beheerschte. En de laeste naeme heeftse van de *Longebarden*, *Lombardien*, om de soetigheyt van dit Land.

Zy wort schoon, vet, vrolijk, en in 't groen gekleet, vertoont, om dat de luyden van dit Land seer Minne-steck, geselschapsoet en seer genegen zijn tot het vermaeck des levens, zijnde in een geneughlijck, vruchtbaer en overvloedigh Land, om lekker te leven, waer in veel groote steeden zijn, vermaerde Landen, oneyndlijcke Dorpen en prachtige Kasteelen, heerlijcke timmeringen, soo wel van besondere als algemeene luyden, soo binnen en buyten de ste-

den, oock vermaerde vloedden, fonteynen en staende waeteren, daelen, velden en bergen van alle aengenaemheyt der nature en konst.

De wercken van goud, silver en andere schoone borduyfels en ciersels bedieden haere pracht, glans en statie van dit Volck, die in Konst en Rijckdom overvloeyen, als mede in alle eedele wercken, die hare eedeleheyte passen.

De silvere Keyfers kroone, vertoont de doorluchtige eerwaerdigheyt van dit Land, alsoo de Romeynsche Koningen, wannerse in *Italien* quaemen, de silvere kroone alhier ontfingen. En de glossé van *Clemens* hout, dat de Keyseren met drie kroonen wierden gekroont. De yfere kroone kregen zy van den Bisschop van *Ceulen* tot *Aken*, de silvere wierde haer opgeset door den Aertzbisschop van *Milanen*, en de derde van den Paus in de Kercke van *S. Pieter* te *Romen*. Waer van de yfere bediet de sterckheyt, waer door hy de oproeders sal t'onderbrengen. De tweede van silver, geeft te kennen de suyverheyt van de zeeden en de oprechte handelingen, die in alle Princen behoort uyt te blincken. Ten laesten bediet de gouden kroone de uytmuntentheyt in de lustitie en macht boven alle Werltlijcke Koningen en Princen des Werlts, even gelijk het goud alle d'andere nstallen te boven gaet. Maer het sal best zijn, datmen *Lombardien* een yfere en geen silvere kroone geve, om datmen den Keyfers eerst met een silvere, en daer nae met een yfere in *Lombardien* kroonde, gelijk de Bisschop *Girolamus* over de krooninge van *Carol. v* verhaelt.

De Hertoghs kroonen van goud verhoogen en maecten dit selve Land eedel boven alle andere Provintien van *Italien*, vertoone datse in haer bevat veel vermaerde Hertogdommen als van *Milanen* &c. Daer is oock dat oude en eedele Hertoghdom van *Turino*, alwaer de Hertogen der *Longebarden* haer Hof hielden, en noch tegenwoordigh gehouden wort van den doorluchtigen Hertog *Carolus Emanuel*, Hertog van *Savoyen* &c. Daer zijn oock van *Mantua*, *Piacenze*, *Ferrara*, en tegenwoordigh dat van *Reggio* en *Modena*, van de welcke, hoe hoogh, heerlijck en uyt-nement dit Land, maer oock gantsch *Italien* zy, is de geheele Werlt bekent.

Ter syden wort de *Po* gemaect, als een

aenmercklijke faecke van dese Provincie, diewelcke midden door dit Landschap loopende, veele gerijfs en vermaecks aenbrengr, en zy is vermaert door den blixemenden *Phaëton*, die daer in viel en verdronck.

Zy wordt oock gekroont, om dat zy de grootste is van Italien, vergaderende in haeren schoot de Rijkdommen van veele andere vloeden, oock om datse niet wijckt door haere grootheyt de vermaerdste revieren des Werlts, te weren den *Nijl* en *Isther*, gelijk *Lucanus* in sijn 2 boeck feyt, *Quoque magis nullum tellus*. En gelijk geseyt is, soo kan men de *Po* schilderen met een Stierekop met hoorens, om dat, gelijk *Servius* en *Probus* verhaelen, haer geluyt het belcken van Offen gelijk is, en datse aen haere boorden kromten heeft, die de Hoorens van Stieren gelijk zijn.

Het Overvloets hooren bediet, de groote overvloed, die veroorsaect wort door dese vermaerde reviere, overmits in de Hontsdagen, gelijk *Plinius* verhaelt, wanneer de sneeu in de Alpische geberghten komt te smelten, en die wateren aenwassen en sich verspreyen, so worden de plaetsen daer van seer vruchtbaer, en deylende dit Landschap in twee deelen, komt de reviere met seven monden in de Adriatische Zee, met foodaenigen overvloed van waeter, datse aldaer maect seven meeren, gelijk *Plinius* verhaelt.

M A R C A T R E V I S A N A .

Een lichte en schoone Vrouwe, met drie aengesichten, hebbende 't hoofd geciert op de maniere van *Berecintia*, Moeder van de oude Heydensche Goden, met een toorenkroon van acht toorens rontom, maer in 't midden eene die boven d'andere uytsteekt; zy sal met Azuyre verwe gekleet zijn, hebbende een opperkleed of Mantel van goud, met kooren-ayren geciert, en geboort met bloeyende en vruchtdragende Wijrancken.

Zy sal sitten op den rugge van een gevleugelde Leeuw, en met de rechter hand sal zy leunen aen eene Eyckenboom, alwaer een steven van een Schip of Galeye aen hanght, houdende mette linker hand een Boeck, als mede een Olijftack.

De Provintie van Venetien is van de Longobarden *Marca Trevisana* genaemt, om datse

haer Hof hielden in 't Marckgraeffschap in de stad *Trevigi*, zijnde soo een eedel Land, als Italien heeft; 't is eertijts bewoont van de *Euganei*, daer nae van *Eneii* en van de *Trojanen*, die nae den ondergangh van *Troyen* met *Antenor* in *Italien* quaemen.

Zy begrijpt in haer negen voornaeme steeden, die haere Bisdommen hebben, boven dat veele bemuyrde Landen en Kasteelen, als mede veele Dorpen, niet alleen om de vertigheyt van 't Land, maer een groot deel om de vermaecklijke gelegentheyt, sulx dat al het schoone wat men in Italien siet, hier alleen schijnt gebracht te wesen, en dat door de grootmeesterliche de Natuyre, die 't alsoo gelieft heeft te maecten.

De steeden zijn *Venetien*, wesende het hoofd en de heerscherinne van de Provintie, *Verona*, *Vicenza*, *Padoua*, *Trevigi*, *Ceneda*, *Belluno*, *Feltro* en *Trento*, dat aen de grensen van Duytsland in de Alpes leyt. Vyt welcke plaetsen veel treffelijke Mannen in geleertheyt en waepenen, soo in den ouden als nieuwen tijd, zijn voortgekomen. Men soude oock kunnen vernieuwen de *Scaligeri*, die eertijts zijn geweest Heeren van *Verona*, *Vicenza* en andere steeden buyten dese Provintie. De *Carrarezen*, Heeren van *Padoua*. De *Caninesen*, Heeren van *Treviso*, en veele andere dappere Mannen, die wy, om niemant ongelijck te doen, willen verswijgen.

Soo veel de gelegentheyt belanght, isse beflooten tusschen *Lombardien*, *Romagna* en de Adriatische Zee, 't Hertoghdom van *Friuli* en de *Trevisaensche Alpen*, die 't van Duytsland scheidt, van 't Noorden is 't bergchachtrigh, maer de rest effen, vol schoone gebouwde heuvelen, alwaer lekkere en smaecklijke Wijnen wassen.

Schoon en lichtig wortse met drie aengesichten vertoont, om datse inder daet schoon is, spelende oock op 't woord *Trevisi*, dat is drie-sicht. Men kan oock dese gelijcknisse seggen, datse gelijckheyt heeft met her beelt van de Goddinne *Prudenza* of Wijsheyt, die alsoo afgebeeld was: Wiens dapperheyt in 't besonder in den Raed van Venetien uytblinckt. De getoornde kroonen zijn de bovengeseyde steeden, waer in Venetien boven andere uytmunt.

De azuyre verwe van 't kleed, bediet de Golfe van de Adriatische Zee, die aldaer

spoelt, en waer over de Venetiaenen heerfchen. Het opperkleed of Mantel met goud geciert, vol Kooren en Wijn druiven, wil seggen dat door dese twee vruchten groote rijkdom verkregen wordt. Datse op den rugge van een gevleugelde Leeuw fit, speelt op 't waepen van *Venetien*.

Mette rechter hand leuntse aen een Eyckeboom, daer een voorstevan van een Schip aenhanght, om te vertooncn dat dese Provincie is sterck en machtigh, soo wel te waerter als te lande, seer geacht van den Christen Princen, gevreesd en ontsien door haere heerschappye, hebbende mercklijcke overwinningen ter Zee verkregen, door de menichte van haere Schepen, Galeyen en krijgsluyden. Hebbende oock overvloet van Bofschcn, totte timmeringe noodigh, en besonder in *Trevisana*, alwaer dat vermaerde bosch is van groote en harde Eycken, langh zijndetien en breed ses mijlen, en van 't Lack van *Venetien* 20. Gelijk mede in 't *Bellunese* andere bosfchen zijn van hooge Abeelen en Beuckeboomcn, om Scheeps-roers, masten en riemen te maecten. In 't *Veronees*, *Vicentijns* en *Paduans* wordt groote menichte van Hennip gewonnen tot Seylen, Kabeltouwen en andere noodige toerustingcn.

Oock wordt aldaer op 't geberghte van *Trenten*, *Bellune* en *Veronese* soo groote menichte van yser gegraven, dat daer mede de geheele Scheeps-rustingen konnen toegestelt worden, gelijk in 't Arfinal van *Venetien*, van veele Meesters daer aen gearbeyt wort.

Het Boeck in de sfincker hand, bediet niet alleen de geleerde Mannen, maer oock de eedele Academie van *Padua*, waer uyt dagelijx en in voortijden veele treffijcke geleerde Mannen, in alle konsten eervaeren, zijn voortgekomen, die niet alleen aen dees Provincie, maer oock aen gantsch Italien een luyfter hebben gegeven.

De Olijftack die zy te gelijk met het Boeck hout, bediet de ruste en vrede waer in haer Heere en Prince haer onderhout.

F R I U L I.

EEn Vrouwe prachtig en vreemt gekleed, met een getoornde kroone op 't hoofd als *Berecintia* geschildert wort, sal de rechter arm gewaepent hebben met een Spies in de

hand, en die te gelijk eenige Privilegien houdt met byhangende Zegels. Zy sal leunen aen een groote en vruchtbaere Wijnstock, en sitten op twee Overvloets horens, die gelaeden zijn met Kooren-ayren, Rijs, Heerse, &c. en d'ander sal vol zijn van allerleye soorten van boomvruchten. En in de sfincker hand false houden een Boeck, en aen haere voeten brooskens als *Diana*.

In dit Land zijn soo veele en verscheyden hoedanigheden, dat het wel een langer verhael noodigh hadde. 't Heeft in sijn ommekeits 250 mijlen, veele hooge en steyle bergen, overvloet van hout, en schoone daelen tot onderhout der beesten, en een wijde en lustige vlackte, totte Adriatische Zee toe. Daer zijn veele Beecken, Revieren, Meeren, Morassen, doch sommige seer vischrijck: waer van de Visch veele wort vervoert, &c. Het kostele kleet bediet, de verscheydenheydt van de Heeren die alhier zijn. De kroon met toorens heeftse, om dat hier over al op de hooge bergen, veele toorens en spitsen zijn, en dat komt van de verscheyden heerschappyen en gerechtigheden die van de oude Keyseren en Patriarchen van *Aquileia*, hun zijn gegeven, als mede van de Heerschappye van *Venetien*, onder wiens gebiet het bynae geheel staet. En 't is wat besunders, want men telter 72 heerschappyen, die alle een stemme in 't Parlement hebben, darter alle Iaer eens of meer wordt gehouden. En dat in tegenwoordigheyt van den algemeenen Plaetshouder, die te *Vline* sijn woonplaets heeft. Soo dat haer de kroon met toorens wel past: 't welck oock te beter past om *Vline* de hoofdstad van *Friuli*, uyt te drucken, die in 't midden een seer steyl geberghte heeft, daer een kasteel op staet, waer van men tot aen de Zee kan sien. De gewapende arm mette lancy druckt uyt, dat dese Heerschappyen in tijde van Oorlogh eenige Ruyters en gewapent volck tot dienst van den Prince, moeten uytleveren. En hier door hebbense van d'oude Keyseren groote vryheden. Zy leunt aen een bloeyende en vruchtbaere Wijnstock, om dat door desselven overvloet, hier in haere meeste Rijkdom bestaet. En niet voor haer alleene, maer oock voor *Venetien* en *Duytsland*, en zijn oock soo geacht, dat *Plinius* daer van in sijn xiv boex xiv cap. gedenckt. Maer om geen gewagh

gewagh van veele te maecten, sal ick alleene seggen, dat de Wijn van *Vipach* niet verre van *Gorits*, kracht heeft om den Vrouwen vruchtbaer te maecten, waer over oock de naestgelegen Duytsche, desen Wijn by nae alle inslorpen. En hier uyt is een spreekwoort van desen Wijn heergekomen: *Vipacher, Kindermacher*.

Zy sit tusschen twee Overvloets Hoorens. Want dit is de gemeene aert der Landen, datse allerley slaghe van Terwe, Boonen, Rijs en andere aerdruchten voortbrengen, daer van dit Land overvloedigh is; maer dit is 't alderwonderlijxt, 't geene men de groote vruchtbaerheyt magh toeschrijven, dat in dieselve velden, waer op de Druyven zijn gesneden, zy terstont het Kooren saeyen, en daer nae de Geerse, en dese drie vruchten krijgense alle in een Iaer, daer andere landen moeten braeck legghen en sich verpoosen. Waer dit Land als 't wel geheeght is, bedrieght de hope niet van den Ackerbouwer. 't Brenght oock veele boomvruchten voort, die seer schoon zijn, daer van *Atheneus* in 't III boeck gedenckt: *ick heb my altijd, vrienden, insonderheyt over die Appelen verwondert, die te Rommen worden verkoft en Mutiacsche zijn geheeten, die uyt seecker Dorp, in de bergen van Aquilea hier worden overgebracht*. Het Boeck in de rechter hand vertoon, dat dit Land seer vruchtbaer is van treslijcke verstanten, wiens schriften in alle konsten vermaert zijn, &c. En om dat het Land bequaem ter jacht is, soo zijn haer brooskens gegeven: Want in 't Zuyderdeel zijn poelen en moerassen, daer kan men dan biesen en riet op maelen.

C O R S I C A .

Een Vrouwe rouw van opsicht, boven op een hooge steen, die van 't waeter omcingelt is, om 't hoofd salse een krans van Wijnrancken hebben, zy sal gewapent zijn, en sal mette rechter hand een Swijn-spriet houden, met een Windhond aen d'ander syde, doch die groot is en vreeslijck in 't gesichte.

Corsica is een Eyland in de Zee *Ligusticum*, en is van den Griecken eerst *Cyrnus* genaemt, eenige willen dat zy desen naeme heeft van den soone van *Hercules* en den broeder van *Sardus*, diewelcke komende uyt *Libien* en sich

aldaer willende neerslaen, dat selve alsoo naemde, daer het te vooren *Terapne* heete. Daer nae is 't *Corsica* geheeten van een Vrouwe, die in dit Eyland gekomen was om haer kalfken te soecken, en 't selve aldaer vindende, kreegen de ruwe inwoonders in haere manieren sulcken behaegen, dat zy 't Eyland nae haeren naeme, *Corsica* heeten. Andere seggen dat het genaemt is nae een dapper krijghsman, die aldaer Heere was, *Corfus* genaemt, of als andere willen van de menichte van de spitzen der bergen, die in 't Griex *Corfus* wierden geheeten.

Op een steen sitse, om dat dit Eyland van wegen de hooge bergen, seer quaed is om te bouwen, en daerom isse rouw van opsicht gemaelt, om dat de inwoonders meest rouw en boersch zijn. De krans bediet dat in dit Land seer leckere Wijnen zijn, die te *Romen* en elders seer worden geacht.

Gewaepent wortse afgemaelt, met een Swijn-spriet, om dat dese wapenen van haer veele gebruyckt zijn, die voor goede Soldaeten worden gehouden. En de Iachthond worter gestelt, om dat alhier de aldergrootste en selste Honden tegens de wilde Dieren, en seer geacht, zijn te vinden.

S A R D E G N A .

Een Vrouwe sterck van lichaem en geelachtig, staende op een steen, die een Mensche voet gelijckt, met waeter omcingelt.

Zy sal een krans van Olijven om 't hoofd hebben, met groene kleederen. Ter sijden salse een Dier hebben *Musalus* geheeten, dat gelijck *Leand*. *Albertus* seyt, huyd en voeten heeft als de Herten, en de hoorens als de Bocken, maer die verkeert zijn om gebogen, so groot als een middelbaer hert. In de rechter hand een bossel kooren-ayren, en in de sincker hand een tack *Sardonia* of *Ranuncula*.

Plinius verhaelt dat *Sardegna* genaemt is *Sandalion*, nae de gelijckenisse van een schoe of voet, waer over die oock op een steen geset is, daer het waeter omme spoelt, om een Eyland uyt te drucken.

S A R D E G N A .

Men seyt dat *Sardegne* haeren naeme verkregen heeft van *Sardus* de soone van

Hercules en *Theſpia*, die aldaer uyt *Libien* quam met veel gefelſchaps: ſterck wortſe gemaelt opeen ſteen, om dat de *Sarden* ſterck, plompen boerſch zijn, en totten arbeyt ſeer bequaem.

Van geelachtige verwe is zy gemaelt, niet alleen door oorſaek van den brand der *Sonhe*, maer gelijk *Strabo* ſeyt, ſo iſſer inſonderheit des Somers een quaedaerdige locht, waer door zy altyt ros ſien, doch meeft daer men de vruchten ſamelt in de laege velden.

De olijkkrans heeftſe om datſe aldaer vreedſaem onder malkanderen leven, hebbende geen oorlogh, oock iſſer geen konſtenaer die enige rapiers of poigniarts maect, maer dieſe begeeren, ontbieden die uyt *Italien* of *Hiſpanien*.

Met groene kleedren iſſe gemaelt om de vruchtbaerheit van alle dingen uyt te beelden. In de rechterhand houtſe kooren-ayren, om dat hier fulcken overvloed is, dat ſoo de *Sardegniers* beter op haere ſake in 't bouwen van haere Landen wilden letten, het ſoude *Sicilien* verre overtreffen.

't Kruid *Sardonian* of *Ranuncula* wort haer gegeven als een aenmercklijcke ſaecke, van 't welck als *Mathiolus* verhaelt, ſoo iemant datſelve eet moet hy daer van ſterven, en dat by maniere van lachen, alleene door 't inreucken van de ſeenuwen, en hier uyt is dit ſpreekwoord gekomen, *riſus Sardonicus*, de *Sardinifche* lagh.

De *Mufalus* ſtaet aen haere ſyde, om dat deſe in geene plaetſe van *Europa* worden gevonden als in *Corfica* en in dit land. By ous gebruyckten de *Sardi* deſe vellen tot hare waepenruſtinge, jae hadden daer van ſoo groote menichte, datſe die om haere vellen dedden dooden, en lieten daer af *Corduaens* leer maecten, waer mede zy groote koopmanſchap door geheel *Italien*, met groote winſt drijven, behalven al het voordeel datſe trecken, ſoo van 't vlees dat ſeer goed is, tot onderhoud des levens en ſeer ſmaeckelijck om te eeten.

S I C I L I A.

Een ſeer ſchoone Vrouwe, met een rijklijck en prachtigh kleed, ſittende op een driehoekige plaetſe, met waeter omvangen, 't hoofd falſe verciert hebben met een ſeer ſchoon hullel van verſcheyden koſtele geſteenten, houdende in haer rechter hand

het *Caduceum* of de ſlange ſtaf, en in de ſlinker een bos van allerleye bloemen, en daer onder fullen eenige Maenkoppen gemenght zijn. Aen de ſyde falſe twee boſſelen graen hebben, en een bos van 't wonderlijck riet *Endoſia* of *Suycker-riet*, en van d'ander ſyde fal men den bergh *Athna* ſien, die vier en vlam uytwerpt.

Sicilien, gelijk *Strabo* ſeyt, is *Trinacria* geheeten, en datſelve beveſtigt *Trogus*, van de drie promontorien of kapen, die daer ſien nae de drie deelen des Werelts, zijnde de *Pelorus*, de *Pachinus* en *Lilibeus*. Waer van *Ovidius* in ſijn XIII boeck *Metamorph.* gedenckt. Daer nae iſſe *Triquerria* genaemt van den driehoek, waer over wy haer in deſe beeldniſſe op eenen driehoek ſtellen.

Daer nae iſſe *Sicania* geheeten, gelijk *Diodorus* verhaelt, ſeggende datſe van de *Sicani* ſeer oude inwoonders deſſelven alſoo genaemt is, maer datſe 't ſelve verlaten hebben door de geſtadige verwoefingen of verdervingen die de vlammen aenbrachten. Ten laeften is het *Sicilia* genaemt, gelijk *Polibius* en *Dionifius* verhaelen, van de ſeer oude *Siculi*, die een machtigh volck in *Italien* waeren.

Schoon en met een prachtigh kleed iſſe geciert, om de eedelheyd en ſchoonheyd van dit geheele eyland, waer in dat zijn rijcke en eedele Steeden, Landen, Hoeven, Kaſteelen, en andere wonderlijcke plaetſen. Het ſchoone ciertel van verſcheyden eedele geſteenten om 't hoofd, bediet dat de *Sicilianen* ſcherpſinnigh van verſtand zijn, en eedel van vindingen.

Het *Caduceum* houtſe in de rechter hand, om haere welsprekentheyt uyt te drucken, en datſe door de kracht van haer verſtand zijn Vinders geweest van de Reedentrijckkonſt, oock van de Boere en Hardersgefangen, en van veele braeve dingen.

Het boſſel *Suycker-riet* en de Maenkoppen met verſcheyden bloemen, die zy in de ſlinker hand heeft, bediet de groote vruchtbaerheyd van dit rijk Eyland. En gelijk *Strabo* ſeyt, ſoo wijckt het geen Eyland noch Provincie van *Italien*, voortbrengende in overvloed al 't geene tot des Menſchen onderhoud van nooden zy, gelijk *Homerus* en *Claudiamus* daer van verhaelen.

De boſſelen kooren ſtaen aen de ſyde, om de ſeer groote overvloed van graenen uyt te drucken,

drucken, waer over Cicero dat selve noemde de kooren-schuyre van de Romeynen.

De bergh *Aethna* wort ter syden gestelt, als een saecke die in dit Eyland aenmerckens waerdigh is, waer van veele Poeten als *Ovidius*, *Lucanus*, *Silius Italicus*, en andere verhael doen.

In de Medaglie van *G. Lentul. Marcellinus* wort een Vrouwen hoofd vertoont met een kuyl van drie steelen of beenen, en drie koorenayren, de drie eerste voor de drie kapen of uytsteekende hoofden in Zee, en de koorenayren voor de vruchtbaerheyt desselven, en dese waeren *Ceres* geheylight, gelijk *Cicero* verhaelt. In eene Medaglie van *Lucius Allienus* 46 Jaeren voor *Christi* geboorte, als hy Onder-Burgemeester was van dit Eyland, soo wasser een naeckte beeldenisse gemaect, die haer rechte voet stelde op de voorsteven van een Schip, houdende met de rechter hand drie koorenayren om hoogh, en de sliinker van achteren op de syde een kleedjen: Het naeckte beeld was *Neptunus*, om de heerschappye, uyt te drucken, die de Burgemeester *Allienus* te dier tijd over de Zee hadde, in 't Eyland van *Sicilien*, gelijk *F. Visinus* verhaelt, door 't aensien van *Hirtius*, in 't 5 boeck, om dat *Allienus* in de last-schepen settede XII Legioenen en noch XIV; waer van *Cicero*, *Strabo*, *Appianus* en *Dion* verhael doen.

SACRILEGIO. Kerckroof.

EN Inghman die seer leelijck is van opsicht, met koper-roetige kleederen, hebbende aen sijn rechter syde een Outaer, waer op sijn verscheyden Priesterlijke cieraden, nae 't gebruyck van de Roomsche Kercke, houdende in de rechter een Kelck, en onder de sliinker schuyt een Choorkleed met een Stola, en 't geene hy van 't Outaer gestolen heeft. Siende dat hem de Myther, op der aerde leggende, ontvallen is, houdende sijn gesicht, nae de plaetse daer hy 't ontdragen heeft, twijfende of hy ontdeekt is. En ter syden 't Outaer staet een Swijn, dat met de voeten, Roofen en verscheyden schoone bloemen, vertreet.

Ingh wort hy gemaect, om dat dees Ouder alles onbedachtlijcker voorneemt wat haer in den sinne komt, die als een Vyand

van wel te doen, maeckt dat de oneervaren en onvoorsichtige Jongelingh veele feylen begaet, waer over *Chryostomus* seght, de *Jeughd* is seer tot haer verderf genegen.

Lelijck wort hy gemaect, want de Kerckroof is uyt haer natuyre seer leelijck, waer door de H. plaetse, waer het oock sijn magh, besmet wort, en daerom is 't noodigh dat hy sich met de Kercke versoene, wesen de dese sonde van seer snoode en verkeerde aert. *Asopus* seyt, de *schandige Natuyre* brenghet geen goede manieren voor den dagh.

De verwe van 't kleed bediet de quaedaerdige genegentheyt en vuyligheyt, waer door de quaede manieren volgen. Het heyligh kleed, de Kelck en Myther, drucken klaerlijck den Diefftal uyt, en is de Kerckroof nae *D. Thomas* seggen een schendinge en roovinge van heylige dingen. Het gesichte keert hy nae den Outaer, uyt vreesse van dat hy ontdeekt is, komende de vreesse, een genegentheyt die 't gemoet ontstelt, uyt schrick van de straffe.

Het Outaer en de genoemde dingen, oock dat het Vercken de Roose en bloemen mette voeten treet, is gelijk *Pierius* verhaelt, om dat in de H. Schrift door de Roose en bloemen de oprechtigheyt des levens en der goede Zeeden bediet wort, waer door bewesen wort dat dit Dier de Roofen en bloemen, die by den Outaer leggen, veracht en met voeten treet. Waer by dan verstaen wort, dat die geene, die de Deughd verachten, versopen sijn in de sonden, doch insonderheyt in de sonde van wellustigheyt en geylheyte, waer van 't Vercken een beeld is, diewelcke bedreven zijnde in wat heylige plaetse en van wat persoon het zy, verstaen wort, Kerckroof begaen te wesen.

HERESIA. Ketterye.

EN oud uytgeteert Wijf van vreeslijck opsicht, werpende uyt haer mond een roockige vlamme: hebbende verwarde en wilde hoofdhayren, bloote borsten, gelijk oock de rest van 't lichaem is, de Mammen verlenst en slap neer hangende, houdende in de sliinker hand een Boeck dat doorboort is, daer veele Slangen schijnen door te kruypen, stroyende mette rechter hand verscheyden soorten van Slangen.

Ketterye, nae de meeninge van *D. Thomas* en andere, is een doolinge in 't Verstand, aen 't welke de wille hartneckelijck hangt.

Oud wordt zy gemaelt, om de uyerste trappe van de oude ingewortelde verkeert- heyt des Kettters uyt te drucken.

Van schricklijck opsicht is zy, om datse van alle schoonheyt en het klaerschijnende licht des Geloofs en der Christlijcke Waer- heyt berooft is, waer door de Mensch le- lijcker wort, als de Duyvel selve.

Zy spouwt een roockige vlamme uyt haer mond, om te kennen te geven haere God- loofse overredingen en verkeerde genegent- heyt, die alles vernielt wat haer tegen is.

De wilde en verwarde hoofdhayren zijn haere quaede gedachten, die altijd, tot haere verdedinge, vaerdigh staen.

Het naeckte lichaem bediet, datse van al- le deughden naeck en bloot is.

De uytgedrooghe hangende Mammen, vertoonen de dorheyt van haere kracht, son- der welke men de wercken niet kan doen, die het eeuwige leven waardigh zijn.

Het Boeck daer de Slangen door kruy- pen, zijn de valsche leeringen, als mede de schadelijcke en verschricklijcke spreucken, zijnde als venijnige Slangen.

Het stroyen van de Slangen zijn de wer- kingen, om haere valsche meeninge te sayen.

INTELLIGENZA. *Kennisse, Verstand.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in de rechter hand een *Sphera* of Hemelsche ronde hout, en in de sincker een Slange, zijnde met bloemen bekrant.

Kennisse noemen wy die vereeninge, die ons gemoed heeft, mette saecke die van haer verstaen is. En zy wort in 't goud gekleet, om datse doorluchtigh, helder en blinckende wil zijn, niet nae de gemeene slagh, maer eedel en verre afgescheyden van de losse kennisse van 't slecht Volxken en van Ian Rap, 't welck alles door de sonderlinge schoonheyt van 't goud wordt onderscheyden. Men soude noch veele manieren van dese beeldenisse kunnen maecken, als datse de Hemelsche Spharen beweeght, nae 't seg- gen van de Philosophen. Maer om dat ons voornaemste oogwit is, van die dingen te handelen, die aen 't werck en aen de Mensch-

lijcke kennisse hangen, soo sullen wy oock daer van alleene spreekken, gelijk wy sulx door de *Sphera* en door de Slange vertoo- nen; want om hooge en swaere dingen te verstaen, is 't noodigh, datmen eerst, als de Slange, op der aerde kruype, en met ons ver- stand de beginfelen van de aerdsche dingen leere verstaen, die niet soo volkomen zijn als de Hemelsche. Daerom is haer in de sincker hand de Slange en in de rechter de Sphare gegeven.

De bloemekrans op 't hoofd, vertoont ons in wat deel des lichaems dese mogent- heyt is geveelicht: waer door verstaen wort, en te gelijk door de bloemen is aengewes- sen, dat de kennisse uyt haer natuyre, een volkomentheyt des gemoeds is, zijnde van een goede reuck om een goede naeme te verwecken, door het goed gevoelen, dat an- dere, in haer gemoed, van haer hebben.

INTELLIGENZA. *Kennisse.*

EEn Vrouwe die een Luyte in de rechter hand, en een geschreven taefel in de sincker hand heeft.

Hier door wort getoont, dat de kennisse ten meesten deel, door de eervaerentheyt of door vlijtige naespuringe of leefinge der schriften, voortkomt, gelijk een yder licht- lijck kan begrijpen.

P U E R I T I A. *Kindsheyt.*

EEn kind met verscheyden verwen ge- kleet, rijdende te Paerde op een riet. Kindsheyt is het eerste Ouder van den Mensch, beginnende van de geboorte af, ge- duyrende tot het tiende Iaer: in 't welke de Mensch de reeden niet kan gebruycken, door de middelen die hy heeft, vermits de sinnen swack zijn in dees ouder: En daer- om wort dit het beginfel genaemt.

De verscheydenheyt van de verwen, pass op de kindscheyt, gelijk oock het riet, want 't een en 't ander bediet veranderlijckheyt en onbestandighheyt.

P U E R I T I A.

EEn kindeken 't welck mette rechter hand een papiere Meulentjen houd, dat door den

den wind omloopt, en mette flincker heeft het een Vogelken: aen de riem hanght een sack met boecken en een schrijf koocker: settende zijn rechter voer op een Sandlooper: 't welck beroont, dat het fant om leegh begint te loopen, en van de flincker syde staet een Aepe.

PIANTO. Klachte.

EEn Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, die mette rechterhand haere hoofd-hayren uyt treckt, wesende gekroont met een krans van *Apium* of jongh-vrouwmerck, houdende inde flincker een boonestruik met bladers en vruchten, en ter syden sal een Swaluwe staen.

Het swarte kleed is altijd een kenteicken van rouwe en klachte: en de hoofd-hayren in 't wilde verspreyt, als mede de krans van *Apium*, bedieden de klachte, want by de oude wierden dieselve gebruyckt, om daer van bedden voor de dooden te maecten.

De struyck van Boonen worter gestelt, om de mening van de Oude Latinen te volgen, die daer wilden dat dese soude zijn een plante van klachte en van treuricheyt, seggende dat onder dese plante het woord van rouw en van klachte geschreven was: waer over *Varro* verbood dat de Priesters die selve niet souden eeten. 't Lust my oock, tot dit voorstel te verhaelen de Sotheyd van *Pythagoras*, diewelcke van de Vyanden bespongen zijnde, konnende sich gemacklijck bergen in een veld met boonen datter na by was, heeft sich veel liever willen laeten dooden, seggende, dat hy de afgestorvene zielen niet wilde ontruften of verstooren, die hy dwaeslijck waende, dat onder dese bloemen rusten.

De Swaluwe wort voor de klachte gestelt, om dat haer sangh seer treurigh is. Waer over de Poëten versieren, dat *Progne* schreyde over het ongelijck, dat haeren man *Tereus* was aengedaen, gelijk veele Schrijvers dat selve wydlopigh verhaelen.

QUERELA A DIO. Klachte tot God.

EEn Vrouwe met een wit kleed, die welcke haer aengesicht droevigh houdende en beschreyt, 't gesicht ten hemel heeft gekeert, de rechter hand voor de borst hebbende, toonende mette ander hand, dat zy van ee-

nige venijnige en doodelijcke Dieren en Slangen gebeeten is.

De droefheyd van 't gesichte druckt uyt, hoedanigh de benautheyd van de klachte is. De schreyende oogen ten hemel gekeert, seggen, dat zy heeft hare klachte tot God gekeert, die daer in den Hemel woont.

Met de *Hand van de Slangen gebeeten* wort uytgedruckt, dat de klachte gelchiet uyt oorlaeck van datmen beschadicht is, en de lasteringen worden door de Slangen verstaen. Het witte kleed en de hand voor de borst, betoonen de onnosselheyd en oprechtigheyd, waer door de klachte kracht heeft.

Klachte.

EEn Vrouwe in 't duyster taneyt gekleet, **E**overmits de Oude in haere rouwdagen of in andere tegenspoeden, sich plachten hier mede te kleeden.

Zy heeft op 't hoofd een eenfaeme Musch, of een Steenrotel, een Vogel diewelcke een swaermoedige en droeve sangh heeft.

LOQUACITA. Klapachtigheyt.

EEn Jonge Vrouwe met een opene mond, **E**in weerschijn gekleet, wiens kleeders vol Krekels en Tongen fullen besett zijn, hebbende op 't hoofd een Swaluwe die in 't nest over eynde staet om te singen, hebbende in de rechter hand een Exter.

Jongh wort zy gemaelt, om dat de Jonge noch niet genoegh weet: *Want de Jonge noch geen wijsheyd hebben, om dat de wijsheyd eervarentheyt vereyscht, en daer toe is lange tijd van noode, gelijk Aristoteles seght in zijne Zedekonst, en daerom kanmen seggen dat de Jonge geen eervarentheyt hebbende, lichtlijck vervalt in 't gebreck van klapachtigheyt.*

Zy word metten mond open gestelt, om dat sich de klappert vaerdigh en stout vertoont in 't spreken, gelijk *Plutarchus* seyt, *de klappers hooren niemant, maer spreken altijd.* Het weerschijne kleed vertoont, de verscheydentheyd van de invallen der klappers, die niet vast noch bestandigh zijn, maer verre van de redelijcke overwegingen afgescheyden, niet bequaem zijnde om andere met bewijslijcke en krachtige stelling te overreden. *Plutarchus* seyt, *de Klapachtigheyt is een stoute onmatigheyt in 't spreken en dat sonder reeden.*

De Kreeckels die op 't kleeft zijn, neemt *Propertius* voor een beeld van de Klapachtigheyt, om dat van dit Dier het verdrietigh klappen heerkomt, en de ooren van andere luyden dapperlijck beroerende, niet anders als de snappert en klappert doet. En gelijk, *Euripides* seer wel bewijst, gelijk 't *Stobaeus* aentreckt, *het veel klappen*, seyt hy, *is niet alleenden toekeer lastigh, maer is oock onbequaem om icmant te overreden.*

De Tongen op 't kleeft bedieden groote klappernye, waer over *Plutarchus* seyt, *De klappers berispen de Natuyre hier over, van datse maer eene tonge en twee ooren hebben.* Waer uyt volghet dat de klappert, gelijk *Salomon* seyt, *Veele logens spreckt.* Want in 't veel spreken gebreeckengeene logens.

Het Swaluken opt hoofd, bediet de schaedelijcke en lastige aert der klappers, die welcke dese Swaluwen gelijkende, beletten en ontfellen de gemoederen van de geruften en naerftige luyden.

Den Exter die zy in de rechter hant hout vertoont, gelijk *Pierius* seyt, het beeld van de klapachtigheyt, welcke Vogel nae de meeninge der Griecken, van *Pallas* was weg gejaeght, als zijnde door haer veele snappen, schaedelijck, gelijk *Alciatus* seyt:

*Athenen had gewijt den Nachtuyl tot haer tecken,
Een Vogel wel berucht van Wijsheyt en van Raed,
Dies Pallas d'Exter strax, als zijnde vol gebreecken,
Van 't heyligh Goden-Choor, verjaegt heeft uyt dees Staet,
Om dat haer rappe tongh, tot klappen was genegen:
Een wijffe swijgt en hoort, al watter dient verswegen.*

REGALITA. Koninghlycke mildigheyt,
Reaelsheyt.

En jonge Vrouwe, die vrolijck en met blijde mijnen, staet om mette rechter hand een gulde kop te vereeren. Ter sijden staet een Adelaer.

Iongh wordt zy gemaelt en dat zy een gulde kop geeft, om dat het den Iongen eygen is wegh te schencken en reaels of openhertigh aen andere te zijn, vermits zy groots en moedigh van gemoed zijn. 't Welck oock door den Adelaer vertoont wordt, om dat dese Vogel de moedighste en mildste is van allen.

MAESTA REGIA. Koninghlycke Hoogheyt.

En sittende gekroonde Vrouwe, vertoont een statigh weesen, houdende in de

rechter hand een Scepter, en op de slinckter borst een Adelaer.

De Scepter, Kroone en het sitten, bediet een Koninghlycke doorluchtigheyt. En door den Adelaer druckten de Egyptische Priesters de Koninghlycke macht uyt, want *Jupiter* gaf aen desen alleen, de Heerschappye over alle Vogelen, wesende onder allen, van dapperheyt en sterckheyt de uytmeneste, diewelcke uyt natuyre begaeft is met Koninghlycke manieren, naevolgende geheel in alle dingen, een Koninghlycke waerdigheyt.

ART E. Konste.



En Vrouwe van een bestandigh ouder, beknopt en in 't groen gekleert, hebbende in de rechter hand een pael, diewelcke in de aerde is vast gemaect, alwaer een reedre en jonge spruyt is aengehecht, houdende in de slinckter hand een Pinceel, en een Beytel.

De Konst is een bequaemheyt of geschicktheyt des verstands, hebbende haer oorsprong van 't gebruyck, van onderwijfinge, en van de reeden, die in 't gemeen geoeffent wert ontrent de nootwendige saecken tot des Menschen gebruyck. Dese bepalinge is getrocken uyt

uyt *Diomedes*, *Aristoteles* en *D. Thomas*. Maer om diefelve befonderlijck uyt te drucken, fullen wy seggen dat dese naeme van Konst, kan drie dingen te kennen geven, ten eersten het ontwerp of de gelijckenisse, te weten de ingebeelde en bevatte gedaente der dingen in't gemoet: en in dese eerste maniere fullen wy seggen, dat zy is een geschicktheydt van't Verstant. De tweede saecke is, het Meesterstuk of Konst-werck, door diefelve maniere in't wercken uytgedrukt, door welke de Konst was in't Verstand als een begrijplich-heydt. De derde is het werck of de uytvoeringe selve, die door konstighydt is t'faemen gestelt. Soo dat wy fullen seggen, dat de Konst schuyt in de sinnen of in't verstand, maer het Meesterstuk blijkt door't geschickte, en het werck in de uytvoeringe.

De *Habitus* of geschicktheydt des Verstands heeft twee deelen: voor eerst de spiegelnde, dieder is de overweginge, wiens eynde is de Wetenschap, waer van wy tegenwoordigh niet fullen spreekken, de tweede is de geschicktheydt van't werckende verstand, datter heeft twee wegen om tot het eynde te geraken, 't welck is het werck selve. De eerste weg is de gestadige oefninge in de gemaecte wercken, waer uyt dan spruyt eene geschicktheydt, die 't Verstand, in de werckinge, bequaem en vaerdigh maect. De tweede wegh is de Wijsheydt, die 't werck beftiert nae de waerheydt, en maect dat de Konstenaer, in sijne handelinge geschickt en vast zy.

Wy hebben geseyt dat de Konst haer oorsprongh heeft van't gebruyck, van de Wetten, en van de reeden. Waer uyt te mercken is, dat het woord, gebruyck, twee dingen kan betuycken. Voor eerst de eervaerentheydt, ten tweeden de oefninge des konstenaers. Dat de eervaerentheydt nootwendigh zy, seyt de Philofooph, datse is 't begin van alle bewijs der Konsten en Weetenschappen. De Poet *Manilius* seyt, *de eervaerentheydt heeft, door 't langh gebruyck, den wegh gebaent tot alle konsten*. En *Cardanus* seyt, *door eervaeringe is de Konst voortgekomen, wanneer die door 't Verstand is bevestigt*. *Aristoteles* seyt, *dat de Konst door de Oefninge en Wetenschap wort verkregen*. *Vegetius* betuyght mede, *dat alle Konst en Wercken door gestadige oefningen, en het dagelijck gebruyck werden gevordert*. Dat de Konst, onderwijfing en oordeel van noode heeft, daer aen is niet te twijfen. Daerom fullen wy

seggen, dat de Wetten van de Konst gehaelt zijn, door lange eervaerentheydt, gelijk het gebeurt in alle konstige handwercken, uyt haere natuyre, als mede in de Schilderkonst: Oock door de reeden, gelijk 't in seeckere konsten, die geene konsten genaemt worden, geschiet, ten waere oneygentlijck: Datmen haer liever Weetenschappen als Konsten magh noemen, gelijk onder andere de Medicine, welckers Wetenschap niet anders is, als de dingen te kennen door haere oorfaecken, gelijk de Philofooph seyt. Oock vintmen geene Konst die niet haere regulen en opmerckingen heeft, gelijk *Diomedes* seyt, overmits zy alle dingen door nauwe regulen en Wetten besluyt. Daer worden oock konsten gevonden, die van de reeden gediend worden, gelijk *Aristoteles* seyt, *de Rederijck-konst is een Konst die in Reeden bestaat*: En dat in der waerheydt. En hoewel het schijnt dat alle konsten haere grond hebben door de eervaerentheydt, gelijk boven geseyt is, soo is 't nochtans noodigh datse oock mette reeden zijn vergeselschapt, sonder welke geen konstenaer eenigh goed werck kan uytvoeren. Waer over *Triverius* in sijne spreucken seghet, *soo veel de rechter hand stercker is als de slincker, soo veel krachtiger is de Reeden als de eervaerentheydt*. Om dese reeden, zijn de Vrye en aldereedelste Konsten noodigh, diewelcke men daedwerckende Wetenschappen magh naemen, 't welck van *Aristoteles* is bepaelt, seggende, *de Konst is een seeckere bequaemheydt, om alles te doen mette waerachtige reeden*. En voorts: *de Konst is de rechte reeden van 't werck, gelijk oock D. Thomas* seyt.

Wy hebben geseyt dat de naem Konst het algemeen aengaet, maer de eervaerentheydt gaet een yder in't besonder aen. En de Konst oeffent sich ontrent nootwendige saecken die 's Menschen leven aengaen, en om dat diefelve veel en verscheyden zijn, soo is 't dat de konsten oock veelderleye zijn. Wy hebben geseyt dat de Konst sich in't gemeen oefent, om te verstaen de bequaemheydt van't Verstand, in de inogentheydt van te wercken, en niet in het werck of handelinge van de Konst: waer van zy veele eer kan genaemt worden een proefftuck van de Konst, als zijnde een befondere saecke. En derhalven seyt de Philofooph, *de Konst is van de algemeene, maer de proeve is van befondere dingen*. Ten laesten fullen wy seggen, dat zy sich oefent ontrent

de noodwendige dingen tot des Menschen leven, en vermits dese dingen veelerleye en verscheyden zijn, daer uyt geschiet het, dat de konsten oock veelerleye zijn. *Aristoteles* onderscheyts in dryerleye slag, terwijl hy seyt, *de gebruyckende konst is 't seylen ter Zee door de eervaerentheyd, 't werckende is als die daer 't hout klooft, en die gebiedende is als de Bouwkonst. Plato* onderscheyts in twee, *als die 't werck opmaeckt en die 't oeffent. Maer voor als nu wil ick geen ander onderscheyt nemen, als 't selve datter genomen wordt van de eyndlijcke oorfaecken: Wy mogen in 't beeld van de Natuyre wel seggen, dat het eynde en 't wit van de Natuyre was, het goede te beoogen, en om dat de Konst een Naevolghster van de Natuyre is, soo sal 't geen wonder zijn, dat zy mede het goede beooght. Het goede nu, nae de onderscheidinge der Philosophen, is oock tweederley, 't eene, dat geheel en voer sich self goed is: 't ander, dat iemant ten goede en ten nutte kan gebruycken. Het eerste is het goed datmen het eerbaere noemt, het ander dat ten dienste van den Mensch, nut en vermaecklijck is: en daerom seggen wy, dat sich alle konsten oeffenen in nutte en nootwendige of in vermaeckelijcke dingen, die tot het leven der Menschen behooren.*

Om nu dese beeldnisse uyt te drucken, suljen wy seggen, dat de Konst bedaeght wort afgebeelt, om dat een Ionghman, van veele dingen, geen eervaerentheydt kan hebben, vermits hy hem daer in weynigh heeft geoeffent: Oock om dat de oude luyden, door haere swackheyd, de kracht niet konnen te werck leggen, 't geene zy met groote arbeyt en moeyte, door lange tijd, hebben geleert. 't Welck insonderheydt gebeurt, in swaere wercklijcke konsten. *Xenophon* seyt, *de leeden door den arbeyt ontfemruwt, moeten nootfaecklijck de gemoederen verswacken, en soetjes aen wercken.*

Met groen wort zy om veele reedenen gekleert. Ten eersten, dewyl door 't middel van de konsten, alle dingen, die tot het leven der Menschen noodigh zijn, van nieuws worden hermaeckt, als wanneer se door de quaedheyd des tijds zijn verdorven, even gelijck de Natuyre het aerdrijck, alle laeren, wederom herkleert, met kruyderen, boomen en met nieuwe bladeren. Ten tweeden, om dat een konstenaer altijd sal in hoope leven, van dat hy door zijne konst, tot meerder

volmaecktheyt sal komen, en daer toe sal hy alle zijne vlijt en neerstigheyd aenleggen: willende niet anders seggen, dan dat het groen de hope bediet, van de eere, nutticheyt en profijt, die de konstenaer van zijnen arbeyd sal verkrijgen. Ten derden om de wackerheyd des verstands, en de vaerdigheyd der vindingen uyt te beelden, en de vrolijcke arbeyd die in een goed konstenaer vereyscht wort. Boven dat soude men oock daer door eene lijdsaemheyd, of soo men wilde seggen eene stijffinnigheit konnen uyt drucken, die altijd frisch en groen is in 't uytwercken; en van dese beteyknisse, krijghtse den naem van 't groen. *Petrarcha* singht:

Om 't werck altijd te doen,

Zijn mijn begeerten groen.

Mer een beknopt kleed is zy gemaelt, om dat dat selve den handwercker minst in de wegh is.

De pael mette Ionge en teedere spruyt, bediet de Ackerbou, een konst waer uyt alle nutticheyt totten Mensch komt, gelijck wy boven gesegt hebben, dat se een aert is van 't goed, 't welck het oogwit en merckpael is van alle konsten. Dese konst is van *Xenophon*, boven andere, de heerlikste en nootwendigste genoemt, als waer uyt de Mensche onderhouden en gevoet wort. Laet ons horen wat *Cicero* in 't eerste boeck van zijne Burgerplichten segt. *Vyt alle dingen, daermen wat uyt ondersoect isser niet soeter, niet vruchtbaerder, dat een vry man beter past, als de ackerbou. Maer om niet al te verre te lopen in 't verhaelen van de nuttigheyd en nootwendicheyt van dese konst, sal 't my genoegh zijn, de woorden van *Vitruvius* hier by te voegen, daer hy seyt, gelijck een Ionghkindken sonder des Voesters melck niet kan gevoet, noch tot zijne volle jaeren gebracht werden, alsoo kan oock een Stad sonder Velden en Vruchten niet aen wassen, noch sonder overvloed van spijsse haer volck noch de gemeente beschermen.*

Het tweede deel van 't goede sal het vermaecklijcke zijn, gelijck geseyt is. Maer wat saeck is doch ter wereld die schoonder en vermaecklijcker is, als de Schilderkonst en de Beeldhouwerie. Dese hebben wy door het Pinceel en den Beytel willen uyt drucken. Konsten die voorwaer seer eedel en nimmermeer te volprijsen zijn. Waer over oock de eedele Schole van *Athenen*, die selve vermaeckelijckheyd in de eerste trappe van de Vrye konsten

konsten stelt : Ick segge dan dat de Schilder-konst vermaecklijck is, om datse een Naevolghster is van onse algemeene Meesterliche de Nature, niet alleen in de tastelijcke, maer oock in alle sienlijcke dingen, vertonende door de verscheydenheit der verwen alle sinlijcke voorwerpsels. *Xenophon* seyt, de Schilder-konst is een Naevolghster van dingen die leven. *Plato* seyt, de Schilderie staet offe leefde.

De Beeldhouwerie daer na stelt alle de leeden toe niet anders, dan offe de nature tastelijck hadde gemaekt, sulx datse niet alleen het oogh voldoet, maer oock volkomelijck het gevoel : Waer over dese twee eedele konsten wel susters mogen werden genaemt, als van een Vaeder herkomende, die het ontwerp is, hebbende oock beyde een ooghwit, te weeten, een konstige naebootsinge van de Natuyre.

ARTE. Konst.

En Vrouwe met een Windaes en een setthaeck of handspaeck, in de sincker hand falsche een viervlamme hebben.

Alle konsten die instrumenten of werckgereetschappen gebruycken, gelijk daer veele zijn, haelen de kracht van hare proeve uyt het bewijs van den circkel, en van daer krijgense haer reeden en vastigheyt. Daerom wort zy met een setthaeck en windaes gemaekt, die beyde hare kracht uyt het gewicht en uyt den circkel hebben, gelijk *Aristoteles* in zijne *Mechanica* verhaelt.

De Viervlamme worter gestelt als een voornaem werck-gereetschap van konstige wercken, want daer mede soldeert men, en maect de stoffe gedwee en bequaem, om van de Menschen, tot alle konstige wercken, gebruyckt te werden.

ARTIFICIO of. Konst-stuck.

En Man kostelijck gekleert en seer konstigh gemaekt, hebbende de rechter hand op een Meule of Windaes, wijsende met de voorste vinger van de sincker hand op een korf, die ter sijdenstaende, vol Byen is. Waer van men oock verscheyden Byen boven dit werck in de locht siet vliegen.

Konstigh en edel wort hy gekleert, om dat de konst door haer selven edel is, die men oock de tweede Natuyre kan heeten.

Hy wort gemaekt de rechter hand op een

windaes of Vijfel te hebben, wese de 't selve een instrument, 't welck van de konst door Menschlijcke naersticheyd gevonden zijnde, seer verre de Natuyre overtreft, doende mer weinigh kracht seer groot geweld. *Aniaphanes* de Poet verhaelt in seker gedicht waer van *Aristoteles* in zijne *Mechanica* of konstwercken leert, dat wy door de konst die dingen te boven gaen, waer tegen de Natuyre van de sake selve schijnt te strijden, want men beweegt daer mede sware gebouwen van hare plaetsen, doende door Windaesen, Vysels, Dommekrachten, en Heyblocken wonderlijck geweld.



De Byekorf worter gestelt, om dat dese dierkens een beeldenisse van een konst-stuck en van de naerstigheyt zijn. Waer over *Salomon* seer wel seyt, *Gaerotte Byen enleer van haer hoe besige wercksters zy zijn.* *Virgilius* beschrijft oock seer wijtloopigh het konst-stuck en de naerstigheyt vande Byen in zijn eerste boeck van *Aeneas*, en overvloediger in zijn vierde *Georgica* of boerwerck, daer toe ick den Leefer wijse : want het soude anders te langh vallen. Derhalven sal 't genoegh zijn te seggen, dat wy willende van 't konst-stuck en van de

natuurlijke naerftigheyt der Byen ſpreken, alleen verhaelen, hoe *Virgilius* zynen *Mæcenas* nooddicht, dat hy van deſe ſtoffe ſoude horen ſingen, als van een wonderlijke en groote ſaecke.

*Mæcenas ſchou dit wonder aen,
Der lichte Dierkens, die beſtaen,
Den Vorſt en Princen voor te ſchrijven,
Om leeren 't Volck de ord' en tucht,
Met wackerheyt, om ſteets ter vlucht,
Den Vyand van haer ſchans te drijven.*

VIRTU del ANIMO & del CORPO.

Kraft van 't gemoed en van 't lichaem.

Hier wort *Hercules* naect vertoont, die inette rechterhand zyne koſſe met groote dapperheyt over zyne ſchouderen hout, en met zyne ſlinkerhand, hout hy een Leeuw, met een wild Vercken te ſamen gebonden.

Door den naecten *Hercules* met zyn koſſe over de ſchouderen en een Leeuwen huyd, moet verſtaen worden het beeld van alle dapperheyt, en door de Leeuwe de grootmoedigheyt en ſterckheyt van 't gemoed, gelijk *Orus Apollo* in zyne beelden verklaert, en door het wild Vercken de ſterckheyt van 't lichaem. Men verhaelt dat *Admetus* den Leeuw en 't wild Vercken te ſamen hadde gebonden, willende door dit gefelſchap te verſaen geven, dat hy hadde te ſamen gevoeght, de dapperheyt van 't lichaem en die van 't gemoed, gelijk *Picrius* 't ſelve mede verhaelt.

VIRTU INSUPERABILE. Onverwinnelijke Kraft of Dapperheyt.

En Vrouwe met een ſchoone wapenruſtinge, houdende in de rechter hand een ſpieſſe, en in de ſlinker arm een ſchild, waer an een Eyckenboom ſtaet, hebbende op den Helm een Lauwer tack, die wel gedreight maer niet van den blixem neder geſlagen was, met een ſpreucke, *nec forte nec fato*. Dat is, noch by geval noch door 't noodlot.

De dapperheyt is als een Krijgsheldinne, die geſtadigh mette ſonde te velde gaet, en wort gewapent geſchildert, metten blixem, diewelcke, gelijk *Plinius* verhaelt, ſoo veele macht niet heeft, dat zy den Lauwer kan quetſen, gelijk oock de dapperheyt met

geen ongeregelde toeval, hoedanigh die zy, kan geſchonden werden.

De *Ilex* of Eÿke wort in 't ſchild gemaelt, anders nergens om, dan dat de dapperheyt vaſt en beſtandigh is, gelijk een boom die diep gewortelt ſtaet, hebbende wyde tacken en breede bladers, en hoe die ſelve meer beſnoeyt wort, te meer botſe uyt, en krijgt te grooter kracht: daerom wortſe de dapperheyt toegepaſt, die in vervolginge of aenvechtinge ſich voornamelijk ontdeckt en ſien laet.

Men ſouder oock een yſer Vercken konnen ter ſijden maelen, 't welck anders geen voorbereydſel doet om zyn leven te beſchermen, als datter ſich ſelve intreckt, om ſich ſelve te verdedigen, ſtaende op zyn eygen kracht, om haefſtelijk alle aenvallen en geweld, die van ter ſijden aenkomen, te wederſtaen. Waer op *Horatius* oock ſpeelt, ſeggende, datmen ſich moet door zyn eygen kracht beſchermen.

FEBRE. Koortſe.



En jeughdige Vrouwe met een mager en uytgereert aengeſicht met ſwarte hoofd-
hayren,

hayren, houdende den mond open, al waer een vierige damp uytgaet, die als een vlamme Viers omcingelt is, wefende met vier Verwen gekleet: te weten van 't begin des hals totte gordriem toe moet het geel of cijtroenigh van verwe wesen, van den gordriem af totte navel, sal het wit zijn, en al 't overblijffel van 't kleed sal root wesen, de spom of boord van 't kleed sal swart zijn, hebbende op 't hoofd een ronde Maene, voor haere Voeten heeftse een Leeuw, die swaermoedigh en cranck by haer leyt. D'eene hand houtse voor de borst, aen de sijde van 't hert, en aen d'ander hand houtse een ysere boeye of keeten, met een letter rol, waer in dese woorden geschreven staen, *Membra cuncta fatiscunt*, dat is, *alle mijne leeden zijn machieloos*.

De *Febris* of koortse wort in 't Griex *πύρε*, 't welck *Vier* bediet, geheeten, en de Latinen nemen 't woord *Febris* van *fervor*, dat is van de herte, 't welck anders niet beteykent, als een groote opwellinge en overvloed van hette. Waer van *Galenus* in zijne grondstellingen seght. De koortse is een veranderinge van een ingebooren en gematighde hette, tot een vierige en brandige Natuyre, herkomende uyt te grooten overvloedt van hette en drooghte. En d'ieselve soude geschieden om vijf oorsaeken. De eerste spruyt uyt al te overtollige en te geweldige beweginge. De tweede is uyt de verrottighe van de vochtigheden. De derde is uyt de groote naedringe van een ander brand. De vierde is door de inhoudinge der dampen van d'ingeborene warmte. De vijfde is door de t'faemenmenginge van eenige dingen, 't zy dat het voedsel of medicijnen zijn. De koortse is van drierleye aert, nae de drie selfstandigheden van des Menschen lichaem. De eerste is de een-daeghsche koortse, geheten *Ephimera*, die uyte geesten van 's Menschen lichaem haer oorsprongh heeft. De tweede is *Putrida* of verrottige, heerkomende uyte vochtigheden die meest verrot en bedorven zijn. De derde is *Helica*, spruytende uyte vleessige en vaste deelen des lichaems, als *Galenus* 't selve in veele plaetsen uytleyt.

Ieughdigh wortse geschildert, om dat de jeughd veel meer de koortse als ander Ouder is onderwaerigh, hebbende meer brands by haer: welcke brand, om de boven verhaelde reedenen, meer als gewoonlijk,

lichtelijck komt aen te wassen, en uyt dese overvloedt komt de koortse voor den dagh, gelijk de voorsseyde Schrijver over *Hippocratem* seght, de *longhe luyden zijn meest mette koortse gequelt, om datse van een heete en galachtige Natuyre zijn*. Gelijk *Hippocrates* en *Fernelius* mede verhaelen.

Het magere en uytgeteerde aengesicht, vertoont ons de *Febris Helica* of de uytterende koortse, diewelcke eerst de vochtigheyt van de vleeschachtige deelen verteert, daer door 't lichaem moet worden onderhouden: en van daer dringhtse tot in 't vlees, en verteert haer eygen voedsel, gelijk *Fernelius* seer wel aenwijst.

Door 't oopen houden van den Mond wort verstaen de Noodwendigheyt van de aessemhaelinge, totte ververschinge van den ingesloten brand.

De heete of levendige damp, die van haer uytgaet, behalven datse ons de daeghlijxe koortse bediet, gelijk geseyt is, is gegrond op de geesten des lichaems, diewelcke niet anders zijn, als het eeddelste en aldersuiverste bloed, dat sich gemeenlijck in de arterien, diemen slagh-aderen of hart-aderen noemt, besluyt. Wort oock vertoont de uytwaesemingen van 't verrottige roet, die altijd van de verrottende vochtigheden voortkomen.

Zy is als met een vlamme Viers omcingelt, om de eygenschap van de koortse uyt te drucken, die sich op de maniere van 't vier sodanigh ontstelt, dat het schijnt, datter geen grooter brand kan wesen.

De vier verwen van 't kleed, drucken de verrottige koortse uyt, die uyt vier vochtigheden of humeuren veroorsaect is: en daerom wort het geel by de Cholérique of galachtige vochtigheyt uytgebeeld, die oorsaecke is van de derdendaeghsche koortse: want soo de verrottigheyt komt inde groote aders, en nae by het herte, soo brenghetse een gestadige derdendaeghs koortse: en soo se in de kleyne en uitspreide aderkens komt, soo maectse een ophoudende of verposende koortse, en om dat dese vochtigheyt de aldersubtilste en snelste is van allen, soo is oock het bovenkleed met dese verwe afgemaelt. De witte verwe, in haer tweede plaetse, beeld de Phlegmatique of slijmige vochtigheyt af, die welcke de daeghlijcsche koortse veroorsaect. Het meestendeel

van 't kleed is rood 't welck het bloed bediet, wefende dar selve alfdan in meerder overvloed als d'andere vochtigheden, en dat maectt een gestadige koortse *Sinocha* geheeten, diewelcke of zy bespringht den Mensch heftelijck, gaende al soetjens en slijtende af totten eynde toe, of zy blijft in eenderleye kracht totten eynde toe.

De swarte boorde van 't kleed, bediet de Melancolische of swarte vochtigheyt, die door haere grovicheyt, als wefende de heffe van 't bloed, altijd fact nae de benedenste deelen, en daer uit heeft de quartane of vierdedaeghsche koortse haeren oorsprongh. En om datter d'andere vochtigheden niet soo veele zijn, so ontsteekt hier door de koortse altijd, op den vierden dagh. De Maene op 't hoofd, bediet, dat de beweginge van de koortse geheelijck aen de Maene hanght, want gelijk sich de Maene van seven tot seven daegen beweeght, te weten van de Nieuwe Maene af, tot het eerste quartier, alsoo vervolghet voort, totte volle Maene toe, en van tijd tot tijd. Van gelijcken doetmen oock in de Critische of oordeel bewegingen in de koortse van seven tot seven dagen. Want *Galenus* vertoont klaerlijck, dat de oorsaecke van de Critische of gifdaegen niet hanght aen 't getal der daegen, maer aen de Maene. Waer van aldus geleyt wordt: *Noch het getal van seven of van vieren is de oorsaecke van 't Crisis of van 't gissen niet, maer om dat de Maene vernieuwende, en de aerische dingen veranderende, oock den ommeloop der bewegingen tot dese hoofgetallen doet komen, in welcke getallen zy billijck vinden de vaste tijden der veranderinge.* Boven dat soo komt het *Crisis* niet alleen door 't getal van sevenen als geleyt is, maer oock door de vierde dagh, die voor de sevende is gegaen, en voor de vierde dagh, die voor de viertiende is gegaen, zijnde de elfde dagh, gelijk oock *Galenus* en *Hippocrates* seggen, dat wanneer zy de swaere siekten voorsichtlijck hadden waergenomen, bevonden zy dat de vierde dagh een aenwijser was van de sevende, niet anders als of de vierde dagh van de Maene ons vertoont de hoedanigheyt van de geheele Maene loop; gelijk sulx *Aratus* in sijne Dichten ons oock te kennen geeft. Zy wort met een volle Maene geschildert, om datter in de volle Maene meer veranderingen voorvallen als op andere tijden.

De treurige en swaermoedige Leeuwe, wort by haer geschildert. Want *Pierius* seght dat de Leeuw gestadigh de koortse heeft, waer in veele Schrijvers met hem overeenstemmen. 't Is wel te geloven, dat de Leeuw, om zijn groote hittigheyt, nu en dan de koortse heeft, maer soo hy dese ongetempertheyt gestadigh hadde, soo maghmen die selve geen koortse, maer wel de natuyre en eygenschap van den Leeuwe, noemen. Wat meer is, onder de twaelf teyckens van den *Zodiac*, zijn de teyckens van *Leo*, *Aries* en *Sagittarius* van alle Sterre-raeders genoemt, de Oostlijcke, de Manlijcke en Vierige, te weten, heet en drooge, van welcke herte en drooghte eygentlijck het weesen van de koortse heerkomt, en om dat de Leeuw de middelste is van dese andere, soo kan men met reeden seggen en oordeelen, dat hy is de krachtigste van allen, in dese gelegentheydt. Veele Sterre-gissers seggen dat de Leeuwe heerschappye over 't Herte voert, 't welck is de voornaemste wooninge van de koortse. Waer over *Avicenna* seght, *de Koortse is een uytwendige brand, die in 't hert is aengesteken.*

De hand die zy op de borst heeft, druckt niet alleen uyt, de rechte woonplaets van de koortse, als geleyt is, maer wijst oock aen de uytspredinge van de hertadren en intrekinge der selve, om den brand uyt te drijven, 't welck van de Medicijns *sistole* of *diastole* genaemt wert, diewelcke in de tijd van de koortse rasser gaen, also de noodsaecklijckheyt van de voorgeleyde uyt drijvinge grooter is. En met dese beweginghe, die haer oorsprongh in 't herte heeft, en die te gelijk in een selve tijd door alle de hertadren verspreyt wort, soo maecttse de Polse, die welcke om datse, in de hand, aldergevoelijst is, so wort de hertader die naest aen de hand is, de Pols geheeten. En daerom hebben wy haer de hand voor 't herte geleyt.

Datse de keeten met de bovengeseyde spreucke hout, is om dat de koortse in der waerheyt, alle de deelen des lichaems quelt en bind, en dat door de hertaders die sich door alle de leedmaeten verspreyden, gelijk sulx *Avicenna* seer wel uytleyt.

PUDICITIA. *Kuysheyd, Snyverheyd.*

MEn soude dit Maeghdeken oock wel in 't groen mogen kleeden, met een Armelijntjen

melijntjen in de hand , dat een gulde halsband aen den hals soude hebben, met een topaes daer aen, gelijk *Petrarcha* in 't Zeeghlied van de Suyverheyt singht :

*'t Zeeghteycken in dees dappre strijd sal zijn,
In 't groene Veld een vvitte Armelij.*

Het groene kleet bediet dat de kuysheyt tot haer oogherck heeft, de hoope van die dingen die van *I. Christo* zijn beloofst.

C A S T I T A. *Kuysheyt, Suyverheyt.*



Een schone Vrouwe van een eerbaer opzicht , hebbende in de rechter hand een geessel opgeheven, als of zy daer mede wilde slaen, leggende voor hare voeten een *Cupido*, die mette oogen verbonden is, wesende met lange kleederen , als een Vestaelche Maegd, gekleet, en met een gordel in't midden opgebonden, als tegenwoordigh de Weduwen te Romen gekleet gaen, waer op dese woorden geschreven staen , *Castigo corpus meum* , dat is , *Ich tuchtige mijn lichaem* , met een Seeve in de sincker hand wortse gemaect ter gedachtnisse van de Vestaelche Maeghd, die haere Kuysheyt voor de Wereld willende beroonen, waeter op een Seeve goot, dat zy daer in behiel.

C A S T I T A. *Kuysheyt.*

Een Vrouwe in 't wit gekleet, sich leunende aen een Pijlaer , waer boven een Sifte met waeter staet , houdende in de hand een langh stuck kaneel , in d'ander een vat vol ringen , hebbende onder haere voeten een doode Slange , leggende voor haer gestroyt geld, peerlen, edelsteenen, &c.

Wit is zy gekleet , om de Suyverheyt des gemoeds uyt te drucken , die dese Deughd onderstut, en doerse leunen aen een vaste Pijlaer, want zy is verfiert noch schoon voor de oogen, maer is geduyrigh en oprecht.

De Seeve of Sifte met waeter op den Pijlaer, wort genomen van de vreemde geschiedenisse , die de Roomsche Nonne of Vestale gebeurde , om haere Kuysheyt te betoonen, draegende daer in waeter , sonder dat het daer uyt liep : en dit wierde voor een teycken of aenwijfsing van de Kuysheyt gestelt.

De welriekende en kostlijcke Kaneel be- toont , datter geen dingh kostlijcker noch aengenaemer is als de Suyverheyt : En wassende dese Boom veeltijts in klippen en tusschen de doornen, bediet, dat de Suyverheyt geboren wert , tusschen de doornen van ons selfs doodinge , doch insonderheydt van de Maeghdelijcke Kuysheyt.

De Ringh is een teycken van de Houlijx- sche Kuysheyt.

De Slange is de begeerlijckheyt die ons gestaedigh prickelt , door 't middel van de Liefde.

Het geldt voor haere voeten wil seggen, dat iemand die de Gierigheyt veracht , een bequaem middel gevonden heeft , om de Kuysheyt te bewaeren.

C A S T I T A M A T R I M O N I A L E.
Houlijxche Kuysheyt.

Een Vrouwe in witte kleedinge, hebbende om haer hoofd een krans van Ruyte, en in haer rechterhand een Lauwer tack, en in de sincker een Torrelduyve.

De Ruijte heeft eygenschap om de wellust te breydelen, door de scherpicheyt van hare reuck , wesende van een doordringende kracht, en door hare hette soo doetse de op- geblaesen windicheyt slancken, en lescht den brand

brand van de Venerische Liefde uyt. Gelijk *Mathiolus* over *Dioscoridem* verhaelt.

De Lauwer tack isser by gestelt, om de groote gelijkheyt die dese boom mette kuysheyt heeft, want die selve moet geduyrigh zijn, even gelijk het groen van den Lauwer gedurigh is, zy moet oock krijten om den brand der Liefde tegenstant te doen, even als de Lauwer blaeders doen, diewelcke als zy met haere tacken op't Vier worden geworpen, soo sullen zy krijten en den brand tegenstaen. Hier over versiert *Ovidius*, dat *Daphne*, de kuysche Vrouwe, verandert is in een Lauwerboom.

De Tortelduyve leert ons, door haer eygen voordaed, datmen nimmermeer zijn eere moet bevelcken, noch de Trouwe die in 't houlijck beloofd is, verkeerende alleenlijck en altijd met die geene die zy eenmael tot haer geselschap heeft aengenomen.

Men kander het Armelijntjen oock toe nemen, om de groote forge die het draeght, van zijnen witten en suyveren huyd niet te besmetten, sullende liever in 't Vier lopen, als dieselve bemorsen. Van gelijcken doet oock een kuysche Vrouwe.

CASTITA. *Kuysheyt.*

EEN Vrouwe wiens hoofd met lampers bedeckt is, in lange witte kleedinge, als of zy wandelde, hebbende in haer rechter hand een scepter, en in haer slinker twee Tortelduyven.

De kuysheyt of suyverheyt nae *D. Thomas* seggen is een name van die Deughd, die daer komt van de suyveringe of kalfjdinge des vleeschs en der begeerlijckheyt, die den Mensch in alles suyver maeckt, sonder eenige vleeschlijcke besmettinge.

Het bedeckte gesicht is de kuysheyt eygen, om dat zy de oogen breydelt, want gelijk *Gregorius* in zijne Zeedekonst verhaelt, soo moeten wy de oogen bedwingen die ons totte sonde leyden.

Het witte kleed, bediet dat de kuysheyt moet reyn en sonder finette zijn, gelijk dese Dichten te kennen geven:

*Den Goden Kuysheyt wel behaeght:
Komt hier die reyne kleeders draeght,
En schept uyt dees fonteyn den Wijn,
Doch laet u handen suyver zijn.*

Datse staet of zy wandelde, druckt uyt, datse altijd moet besigh zijn, want de ledigheyt is oorfaecke van alle quaed, gelijk *Ovidius* seyt:

*Drijft ghy de luycheyt uyt u sin,
Ghy breeckt de pijlen van de Min.*

De Tortelduyf kens zijn nae *Pierii* uytbeeldinge, voor een voorschrift van de kuysheyt gehouden, om dat zy, haer geselschap verlooren hebbende, niet meer vereenigen.

De Scepter bediet de Heerschappye die de kuysche over sich selve heeft, alhoewel het vlees een besondere vyandinne van den Geest is, niet te min als de Geest wil, soo kan die nimmermeer van haer verjaeght noch overwonnen werden, en alhoewel daer geschreven staet, *een geduyrige strijd en overwinninge die selden gebeurt*, niet te min als een Mensch een vast voornemen heeft om sich daer tegen te kanten, soo kan hy geensins overwonnen worden, en aldus moetmen in 't werck stellen 't geene *Ovidius* seght:

Eer sterfick duysent doo'n, Eer ick volgh u geboo'n.

PUDICITIA. *Kuysheyt, Reynigheyt, Schaemachtigheyt.*



EEN Maeghdeken in 't wit gekleed, hebbende op 't hoofd een sluyver van dieselve verwe,

verwe, diewelcke haer aengesicht bedeckt tot aen den gordel. In de rechter hand houtse een witte Lely, en onder haer rechter voet een Schildpadde.

Met wit wortse gekleert, want onder dese verwe, wort de Suyverheyd afgebeeld, als mede de oprechtigheyt des levens, waer uyt de Suyverheyd voortkomt. Waer over *Salomon*, willende de oprechtigheyt en Suyverheyd des gemoeds uyt drucken, seght, *u kleederen sullen alle tijd wit wesen*. Zy is bedeckt, op de maniere als geseyt is, want een kuysche Vrouwe behoort de schoonheyt van haer perfoone te decken, en de gelegentheyte van de ooggen wegh te nemen, die veeltijts oorfaecke zijn, van dat de Suyverheyte besmet wort, en ten dien aensien, noemt *Tertullianus* dusdanigen sluyer een *Waepenrustinge* voor de vrees van schande, ende een *Harnas* van eerbaerheyt, een *Bolwerc* van zeddigheyt, een *muyre* voor 't *Vrouwelijck geslachte*, waer in eens anders ooggh noch niet was gaen weyden: Die selve Schrijver bepaelt de maniere waer toe en hoe langh de sluyers souden gestreckt hebben, te wesen soo langh als de hoofdhayren strecken, wanneer die neergestreekt zijn, en alsoo langh mosten oock dese sluyers wesen, sulx datse totten gordel toe, mosten komen: *Totte navolginge van de Romeynsche Heydenen*, die de Goddinne van de Kuysheyt met het aengesicht bedeckt plachten af te beelden, gelijk in veele Medaglien te sien is.

De Romeynsche Bruyden, tot teycken der Suyverheyde, oock wanneer se tot den Man over gingen, bedeckten her hoofd: een maniere die de Romeynsche Vrouwen gebruyckten. *Poppaea Sabina*, de Vrouwe van *Nero*, dese om dat zy kuysch soude schijnen, hoewelse onkuysch was, quam altijd gedeckt voor den dagh.

Cajus Sulpitius Gallus een Romeyn, verliet sijn Huysvrouw, om datse ongedeckt was uytgegaen: en niet alleen de Romeynen, maer oock de Grieken gingen bedeckt, om haere schaemachtigheyt te betoonen, gelijk *Hero*, *Penelope*, en *Helena*, als by *Homerus* en andere te sien is. *Tertullianus* seght dat de Vrouwen in *Judea* haer aengesicht decken, waer door zy onderkent worden. *Paulus* seyt van de Vrouwen die daer nae Christenen zijn geworden, *Corinth. II*, datse souden bidden met gedeckten hoofde, andersins souden zy haer hoofd

ontereen. *Platina* verhaelt dat *S. Petrus* soude bevolen hebben, dat de Vrouwen gedeckt souden ter Kercken gaen, 't welck zijn Naevolger *Linus* soude hebben uytgevoert. Wie hier van wijders begeert, lese *Tertullianum*. Doch 't is ons genoegh dat wy tot bevestinge van de Kuysheyt, geseyt hebben, datse gedeckt moet wesen.

Zy houdt een witte Lely in de rechter hand, want *Hieronymus* schrijvende tegens *Jovinianum*, seyt, dat de Lelye een bloeme is van de Suyverheyde en van den Maegdom: Om dat in het Hooge-Lied *Salomonis* de Hemelsche Bruyd singht, *Zy wort onder de Lelien opgevoet*, dat is, onder suyvere en kuysche perfoonen. De Schildpadde onder de rechter voet, bediet dat de staetige Vrouwen, gestaedigh sullen by huys blijven, als de Schildpadde uyer natuyre doet, gelijk *Phidias* het beeld van de Kuysheyt afmaelde: en *Thucydides* spreucke by *Plutarchum* is gedenckwaerdigh, door de *Vrouwelijcke schoonheyt*, seyt hy, moet een vrome *Vrouwve haere naem en lichaem, tusschen de huysmuyren laeten besluuten*.

PUDICITIA. Kuysheyt, Beschaemtheyt.

EN Vrouwe in 't wit gekleert, hebbende in de hand een Armelijne en 't aengesicht bedeckt.

Alle sonde is een besmettinge aen de ziele, maer het schijnt eygentlijck, dat de Menschen die met de Minnesieckte besmet zijn, besmet en onsuiver blijven, want die warden alleen by den Latinen *polluti* of besmet geheeten, die in dese Wellusten zijn versopen. Dan wie sich in dese besmettinge al te seer verliep, die wierde, in de Oude Wet, mette Lazerie gestraft, door de gelijknisse van dese besmettinge. En sullende 't Volck Israels de Wet van God ontvangen, was 't noodigh, dat sich een yder drie daegen van sijn Vrouwe most onthouden, nae de spreucke: *Weest weyn gelijk ick weyn ben*. En om dese oorfaecke wort het kleed wit gemaect.

Het Armelijntjen is een soo net en suiver beestjen, dat het zijnde met een moddrige plas omvangen, waer uyt het niet kan komen, sonder sich selve te besmetten, sal liever kiesen te sterven, als zijne Suyverheyde, in eenigh deel, te willen verliefen.

Het bedeckte aengesicht, bediet Zedigheyt

heynt en Kuysheynt: En 't gebruyck van 't aengesicht te bedecken, is met de Kuysheyd aengevangen, ter gedachtnisse van *Penelope*, diewelcke van haeren Vaeder gebeden zijnde, om haer eygen voldoeninge, datse in *Lacedemonien* soude blijven, en van d'ander syde haer voelende geprickelt, door de Liefde van *Plyses* om haeren Man te volgen, soo hadse de stoutmoedigheynt niet, om haere meeninge te openbaeren, en uyt Zeedigheynt, soo sweeghs stille, met een gedeckt aengesicht.

FORTEZZA del CORPO. *Kracht, Sterckheyd van 't Lichaem.*

Een gewapende Vrouwe, gelijk geseyt is, houdende in de rechter hand de kodsse van *Hercules*, en op 't hoofd voor een Helm, een Leeuws kop, gelijkmen in d'oude beeldenissen siet.

FORZA d'AMORE, si nel Acqua, come nel Terra. *Kracht der Liefde, soo te Waeter als te Lande.*



Een naect kindeken met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand

eenen Visch, en in de slincker een bloemkrans, gelijk *Alciaus* 't selve uytet Griex overgeset heeft.

FORZA. *Kracht, Sterckheynt.*

Een stercke Vrouwe mette hoorens van een Stier, en ter syden een Olyphant mette snuyte voor uyt stekende. Want als de Egyptenaers een sterck Man wilden uytbeelden, betoonden zy datselve door dese Dieren. En bediet de hooren her selfde. Dies oock *Cato* in 't boeck *Ciceronis* van d'Ouderdom seyt, als hy jongh was en wenschte hy hem niet de sterckheynt van een Stier of Olyphant. Houdende dese beyde Dieren voor de sterckste.

FORZA d'AMORE. *Kracht der Liefde.*

Cyprido met vleugels aen de schouderen, met boogh en pijlen in de hand, en de kooker op zijn syde, de slincker hand nae den Hemel verheven hebbende, alwaer eenige vlammen afdaelen met veele gebrooken pijlen, die van alle syden om hem regenen: verroonende alsoo dat de Liefde soo veele vermogh datse de macht van *Jupiter* verbreeckt, en de geheele Wereld in brand steeckt.

Om 't selve te vertoon beschrijft hy de Liefde, datse in een koets van twee Leeuwen wort voortgetrocken.

FORZA MINORE. *Minder Kracht door een grooter ondergebracht.*

Om dit ontwerp uyt te drucken, 't welck Oberer tot een Sinnebeeld past, soo wort hy geschildert met een huyl van *Hiena* en een Panter vel daer by, gelijkmen door de eervaerentheynt, in de verscheydenheynt van dese twee Dieren, kan speuren, en in de kracht van haere vellen: want het vel van *Hiena* leggende by het Panter-vel, verderft het selve. Even alsoo verteeren oock de Arents veeren, de veeren van andere Vogels. Daerom als wy stellen de macht, die van andere wort overwonnen, soo kan een kloeck Schilder de gedachtnisse van dese werckingen sich voor oogen stellen, in foodaenigemaniere, dat her wel staet en hem oock vermaecklijk sal duncken.

FORZA. *Kracht.*

En gewapende Vrouwe met een borststuck en een Helm op 't hoofd, houdende in de rechter een bloot Swaert, in de slinker een ontsteecken Fackel, en ter syden een Leeuw, die seer wreedelijck een Lammecken verscheurt.

FORZA ALLA GIUSTITIA.

Kracht by de Iustitie of het Recht.



Pierius Valerianus verhaelt, dat hy een oude Medaglie heeft gesien, diewelcke by zynen tijde gevonden was, waer op een Vrouwe stont seer Koninghlijck gekleet, mer een kroone op 't hoofd, sittende op den rugge van een Leeuwe, maeckende mynen om de hand aen 't geweer te slaen, 't welck van die selfe *Pierius* op de Iustitie uygeleyt is, en de macht door een Leeuwe.

CARRO del ARIA. *Koetsse van de Locht.*

*Mi*ocht af, zijnde een Vrouwe, die Adelijck op een stoel sat verciert met een witte

sluyer, die haer 't hoofd deekte, zijnde omcिंगelt met een windel, op de maniere van en antique of oude kroone, die Koninghlijck vol groene, roode en blauwe eedele steenten beset was: de verwe van 't aengesicht sal blinckende zijn.

Het kleed sal van verwe zijn als 't glas, en daer boven een ander van duystere verwe, zy heeft rontom de knyen, een windel van verscheyden verwen. In de rechterhand sal zy een blixem houden, en in de slinker een trommel. Haere koetsse sal voort getrocken werden van twee schoone Panwen, als Vogelen die dese Goddinne zijn toegewijt.

De verscheyde verwen en andere bovengeseyde dingen, bedieden de veranderinge van de locht, door de toevallen die daer in werden vertoont, als reegen, schoon weeder, storm winden, nevel, onweeder, sneeu, dauw, donder en blixem: en dit druckten zy door den trommel uyt, die zy in de hand heeft, en boven dat noch de Comeren, Regenbogen, vlamme dampen, Weerlichten en wolcken.

CARRO del' ACQUA. *Koetsse van 't Waeter.*

Hornutius heeft in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Neptunum* voor 't waeter afgebeeld, stellende een oud Man, met een langen baerd, en de hoofdhayren als het Zee waeter, daer een sluyer van die selve verwe, om heer is geslingert, houdende in de rechter hand een drie tandighe Vork, staende op een seer groote Zeeschelp, voortgetrocken van twee Walvisschen, of twee Zeepaerden, midden in de Zee, al waermen rontom veele Visschen 't hoofd fiet boven 't waeter stecken.

Neptunus is geweest eene van drie gebroeders, die by lootinge het waeter te beurt viel, en daerom is hy genaemt den God der Zee, diewelcke de oude nu stille, dan seer verbolgen, plachten af te maelen.

De verwe van de baerd, hoofdhayren en sluyer, bedieden de verwe van de Zee.

De drierande vork bediet de dryerleye aert van 't waeter, want eenige van de fonteynen en revieren, zijn soet; de Zeewaetereen zijn sout en wrang, en eenige zijn brack, en in de staende meyen zijne wel niet sout, doch droef en onsmackelijck.

De koets is hem gegeven, om zijne beweging in de groote wijde en vlakke zee te betoonen, en de ruyfchinge en bulderinge die hy doet, zijn gelijk de raeders van de karre.

Deze karre wort van wreede Zeepaerden voortgetrocken, om te bewijfen, dat *Neptunus* de eerste vinder van de Paerden geweest is: gelijk de Poëten seggen, want als hy met zijne drytande Vorck, op der aerde sloegh, soo quaemer een Paerd uyt springen. En gelijk *Diodorus* verhaelt, soo was hy de eerste die de Paerden betemde.

CARRO del TERRA. De Koets
van de Aerde.

B *Occatius* in de afkomst der Goden, maelt de aerde af een Vrouwe, met een hulsel op 't hoofd, en met een kroone van toorens, waer over zy van de Poëten *getoorent* geheeten wort. Zy is geciert met een kleed van veel bladers van boomen, en van groene kruyden en bloemen, houdende metten rechter hand een scepter en mette sincker een sleutel. Zy sal sitten op een vierkante wagen met vier raeders, en op die selve wagen zijn eenige sitplaetsen ledigh, voortgetrocken zijnde van twee Leeuwen.

De *getoorende kroone* betoont, dat het aldus op der aerde gestelt is, wesende de omme-loop der aerden als een koninxkroon geciert met steeden, toorens, kasteelen en dorpen.

Het *kleed* mette verciersels van kruyd en bloemen, bedieden de bosschen en oneindelijke andere dingen, waer mede de vlakke des aerdrijs bedeckt is.

De *scepter* in de rechter hand, bediet de Koningrijcken, Rijckdommen en macht van de Heerschappers der Werreld.

De sleutel, nae dat *Isidorus* verhaelt, is om te bewijfen dat de aerde by winter tijd wort gestoten, en verberghet het saet dat onder haer gesaeyt is, ter tijd dat het begint als bloeyende in de Lenten uyt te komen, en wort dan geseyt dat de aerde haer ontsluit.

De Leeuwen, die de karre trecken, verroonen het gebruyck van den Landbouw in 't saeyen, want de Leeuwen (gelijk *Solinus* verhaelt in zijne wonderwercken) zijn gewoon haere reyfe door 't stof te doen, en dan decken zy haere voetstappen weder-

om met stof toe, en dat door 't sliengen van haeren steert, ten eynde de Iaegers haeren wegh niet souden bespieden.

Insgelijx doen oock de bouwlieden, want als zy het saet inder aerde hebben geworpen, soo decken zy haestelijck de voorens, ten eynde de Vogels het gesaeyde niet souden op picken.

De sitplaetsen, als wy geseyt hebben, willen wy nergens anders toe invoeren, als om te betoonen dat nier alleen de huysen, maer oock de steeden dickwijls door den krijgh of Peste leedigh blijven. Ofte dat op het vlakke der aerde, veele plaetsen leedig staen en onbewoont zijn. Of dat de aerde veele plaetsen leedigh houd, voor 't geene daer noch op sal wassen.

Koets van den Nacht, gelijk dieselve van veele Poeten, en in 't besonder van *Boccatius* is beschreven.

En Vrouwe op een Wagen met vier raeders, om te betoonen de vier nacht waecken. *Tibullus* geeft haer twee swarte Paerden, daer mede hy de donckerheyd van de nacht uytbeelt: andere doen haer voorttrecken, van twee schuyfuyten of uylen, wesende nachtvogels. *Virgilius* geeft haer twee groote swarte vleugels, gestreckt op de maniere datse schijnt te vliegen, en toont als offte 't aerdrijk daer mede overschaduwde, en *Ovidius* omslingert haer hoofd, met een krans van Manekoppen, den slaep daer mede uyt druckende.

CARRO di GIOVE. De Koets of
Wagen van Iupiter.

Iupiter wort vrolijck en goedertieren afgebeelt, een Man van veertigh Iaren: en nae de Medaglie van *Antoninus Pius* en *Gordianus* wort hy naect afgemaelt: maer om hem wat meer bevalligheyd te geven en de beschaemde leeden te decken, sullen wy hem in plaets van een hals sluyer, een blauw hecken of sijden kleed geven, dat met verscheyden bloemen is geweven.

Hy sal in de rechterhand een spieffe en in de sincker den blixem houden, staende over eynde op een Koets, die van twee Adelaers wort voortgetrocken.

Hy wort naectt gemaelt, om dat de Oude,

de, gelijk *Alexander Aphrodisicus* verhaelt, hunne beeldenissen van de Goden naect plachten te vertoonen, om daer door hunne mogenthey, die yder naect en bekennt was, uyt te drucken.

De verscheyden bloemen op 't kleed, bedieden de vrolijkhey en goedaedighey van desen Planeet, als oock van dese bloemen, gelijk *Virgilius* mede seyt.

De Oude plachten hem een spieffe inder hand te geven, tot teycken van Oppervoogdyfchap, en dit wort daer meede oock bediet in 't beeld van *Iupiter*.

De blixem vertoont de straffe: maer om dat dese Planeet goedaerdigh is, soo hout hy die in de slinker hand, als zijnde niet streng, want soo hy die in de rechter hand hiel, soo soude hy vertoonen, als of hy den blixem wilde wegh werpen.

De koetsse wort van twee Adelaers voortgetrocken, niet alleene om dat dese Vogels *Iupiter* zijn toegewijt, maer oock om uyt te drucken de hooge en eedele gedachten en de mildadighey; en eindelijk, om dat hy anderen behulplijk is: waer over hy oock den naem *Iupiter* of *Iovis* van *Iuvare* of helpen heeft verkregen. Noch worden hem de Adelaers gegeven, om het goede voorspoock dat hy hadde, terwijlen zy tegens zijnen Vader *Saturnus* ten strijde gingh, wanneer hy als overwinnaer weder keerde. Oock om dat hy wert uytleit, voor de alderfuyerste locht, waer uyt de blixems haeren oorsprongh hebben. 't Welck alles door den Adelaer wort bewesen, vermits dese boven alle andere Vogels, alderhooght nae den Hemel stijght.

CARRO di SATURNO. De Koetsse van Saturnus, nae de beschrijvinge van *Boccacius*.

EEN oud, lelijck, vuyl en traegh Man, die 't hoofd met een slordig laecken heeft omwonden, siende droevigh en van swaermoe-diger aert, met gescheurde kleederen. Hy sal in de rechter hand een seyssen houden, en mette slinkerhand een kindeken, dat hy, met opgesparde kaecken, schijnt te willen verscheuren.

Dese beeldnisse sal staen op een koetsse, die van twee swarte ossen, of van twee groote slangen wort voortgetrocken. En boven op dese Koetsse sal een *Triton* staen, zijnde een

Zee-God, met een Trompet of een groote kinckhooren aen den mond, als of hy wilde blaesen, doch dat sal schijnen, als of de steert van dese *Triton*, in 't platte van dese koetsse begraven en in de aerde vast was.

Hy wort, nae dat *Boccacius* hem, in de Afkomst der Goden, afbeelt, seer treurigh gestelt, om de swaermoedighey van dese Planeet uyt te drucken. En om dat *Saturnus*, nae der Ouden afbeeldinghe, voor den tijd wierde genomen, daerom maelden zy hem oud af, om dat dees ouder de melancolie of swaerhoofdighey wel past.

Het ingewikkelde hoofd en traege opficht, bediet het droevige opficht van de sterre van *Saturnus* en van haere traeghey.

Lelijck wort hy gemaelt, vernits het *Saturnus* eygen is, vuyle en oneerlijke manieren toe te staen.

Met een seyssen wort hy vertoont, overmits de Tijd alle dingen mayt en wegh neemt. Gelijk oock door den seyssen wort verstaen de bouwinge van 't land, 't welck hy aen de Italianen leerde, zijnde haer 't selve eerst onbekent.

Het kindeken dat hy verslint, betoont dat de Tijd die selve dagen verwoest, van de welke hy vaeder en voortceder is.

De swarte Ossen voor zijn koetsse worden hem gegeven, overmits soodanige aen hem plachten geoffert te werden, gelijk *Festus Pompejus* seyt.

Men kan oock seggen dat hem dese Ossen totter ploegen van den Ackerbouw gegeven zijn, alsoo de Ackerbouw hem moeylijck viel, sonder de hulpe van de Ossen.

De *Triton* boven sijne Wagen met den begraven steert, bediet, dat de Historie begint in den tijd van *Saturnus*, en dat achter de tijd, alle dingen onseker en duyster zijn, 't welck de steert van *Triton* bediet, diewelcke in de aerde vast en verborgen is, want voor de Tijd wasser geen stoffe om een Historie te beschrijven.

De Koetsse of Wagen van *Minerva*.

VAN *Pausanias* is *Minerva* in *Attica* op een Koets gestelt, als een driehoeck, die van alle drie syden gelijk is, van twee Nachtuylen voortgetrocken, en gewapent op 't antijck of d'oude wijse, met een kleed boven

de rassingte totte voeten toe langh, op de borst heeft zy gehouwen het hoofd van *Medusa*, dragende op 't hoofd een Helmet, daer tot een kam een *Sphinx* op gestelt is, en op yder syde staet een Griffioen: Zy sal een Spieffe in de hand houden, alwaer op 't eynde een Draeck omgeslingert is, en aen de voeten van dit beeld is een Schild van Cristal, waer op zy met haer sliicker hand sal leunen.

De Koetsse, op de maniere als een driehoek, bediet, dat nae der Ouden meeninge *Minerva* toegeschreven wort, de vindinge van de wapens, de konst van weven, borduyren, en van de bouwhandeling.

Gewaepent wortse gemaelt, om dat het gemoed van een wijs Man wel voorsien en gewapent is tegens de slagen of rampen der fortuyne. De Spieffe bediet de kloekheyde des verstands. Het Schild bediet de Wereld, die met wijsheyde moet geregeert en bestiert zijn.

De Draeck om de Spieffe geslingert, bediet de wackerheyde, die men in de konsten noodigh is te gebruycken: of dat sich de Maeghdekens behooren suyverlijck te bewaeren, als *Alciatus* in zijne Sinnebeelden feyt.

Het hoofd van *Medusa*, bediet de schrick, die de wijse doet aen de boose Menschen.

De Griffioens en de *Sphinx* op den Helm, bedieden, dat de wijsheyde alle twijfelachtigheyde wegh neemt.

De uylen die de Koetsse trekken, zijn niet alleen gestelt als Vogels diewelcke *Minerva* zijn toegewijd, maer overmits de oogen van dese Goddinne, van dieselve verwe zijn als van de uylen, die seer wel by nachte sien: soo wort verstaen dat een wijs Man, de dingen kan onderscheyden, schoon of dieselve duyfter en verborgen zijn.

CARRO della LUNA. Koets van de Maene, gelijk dieselve van *Boccattius* in d'afkomst der Goden beschreven is in't 14 boeck.

EEN Vrouwe van een Maeghdelijck opsicht, sittende op een Koets met twee wielen, voortgetrocken zijnde van twee Paerden, 't eene wit en 't ander swart, om te betoonen dat de Maene haeren loop by nacht en by dage doet. Oock wort haer Koetsse, gelijk *Boccattius* verhaelt, van twee

Herten voortgetrocken, om dat de loop die de Maene doet veel snelder volbracht wort als alle d'andere Planeten, overmits zy de kleynste ronde of omloop heeft. *Claudianus* en *Festus Pompejus* seggen, datse van Muyl-Eefels geleyt wort, om dat de Maene onvruchtbaer en kout is uyt haere natuyre. En van gelijcken is oock de Muyle. En *Ausonius Galus* feyt, datse van twee jonge Ossen wort getrocken, gelovende, dat dese Dieren de Maene zijn toegeeygent, door de gelijkelijcke die zy heeft met de hoorens, en dat daerom de Maene oock twee kleyne hoorentjens op 't hoofd gestelt worden. Oock om dat dese Dieren geoffert wierden aen dese Goddinne.

Prudentius kleet de Maene met een witte sijne sluyer, want hy feyt, wanneer ons het quartier of het vierendeel van de Maene toefsbijnt, dan is de *Juffer*, dochter van *Latona*, met een luchtige sluyer geciert. Men soufe oock ros met een wit kleet kunnen afmaelen, en van het gordel af om hoogh doncker, en 't ovrige van 't kleet soude swart zijn, om te vertoonen dat de Maene van sich selve geen licht heeft, maer krijgt het van een ander. En dient geweeten, dat de schoonheyde van dese beeldnisse, mette verwen aerdigh moet werden gehandelt: waer uyt dan wort vertoont, hoe dickwijls de Maene van verwen wort verandert, waer door men dan de tijden en 't weder kan voorseggen. En hierom feyt *Apulejus*, dat de roodigheyde aen de Maene, wind bereykt; het doncker, regen; en de klaere lichtigheyde, helder en schoon weder; 't welck oock *Plinius* in zijn xviii boeck xxxi cap. bevestigt.

Zy wort van de Poeten gemaect, datse een kooker vol pijlen aen haere schouderen draeght, en met de rechter hand een ontsteken fackel, en mette sliicker een booge.

Zy vertoont een brandende fackel, als aenbrenghster van 't licht aen de jonghebooren kinderzens, en is als een baermoeeder en helpster van de voortkomende vrucht.

Zy wijft oock den Herderkens het licht aen, die de Maene daerom seer beminnen, overmits zy van haer groote nuttigheyde verkrijgen, als weydende by nachte haere kudde seeckerder, door haere gonste, voor de listige lagen en voor wilde dieren.

Oock wort door haer licht verstaen, de

voch-

vochtigheit die zy tot nuttigheit doet aen de boomen, planten en wortelen, die boven de aerde uytbotten, en aen die onder de aerde zijn.

De Oude maelden dieselve af gelijk gelijk geseyt is, met boogh en pijlkoocker, vermits zy verstonden, dat de Maene een schietster was van haere pijlen, die den Menschen dickwijls schadelijk zijn, oock om te bewijzen de wee'n en stekingen, die de Moeders lijden in 't baeren: soo was oock dese Goddinne gestelt over 't baren der Vrouwen.

Koetsen van Mercurius.

En naect Ionghman met een enckel laecken voor een hals kraegh, met goude hoofdhayren, en tusschen de locken oock gulde pennen, of hy sal een bonnet hebben met twee vleugels, aen elcke sijde eene, houdende in de hand een overvloets horen, met brooskens. En vleugels aen de Voeten: gelijk 't selve by de Schilders wort gebruyckt, en dat nae de stelling der Poëten, doch insonderheydt by *Apulejum* in zijne Herscheping.

Dese beeldnisse sal op een koetsen staen, alwaer veele steenen op leggen. En dat om de gewoonte van d'Oude nae te volgen, die wanneer zy voorby dit beeld passeerden, soo wierp yder altijd een steen voor zijne voeten, alsoo datter voor 't beeld *Mercurii* groote steenhopen lagen, gelijk *Phornutius* 't selve in de Natuyre der Goden verhaelt.

Dese koetsen wierde van twee Oyevaers voortgetrocken, zijn de Vogels die *Mercurio* waeren geheylight. Want dese Vogels wierden in Egypten *Ibis* genaemt, zijnde een slag van Oyevaers. Gelijk *Aristoteles* in zijn dierboeck verhaelt. *Mercurius* regeerde oock alhier, en gaf aen 't volck wetten, en leerde hun leesen, gelijk *Cicero* schrijft in 't III boeck van de Natuyre der Goden, en hy wilde dat de eerste letter van Alphabet soude *Ibis* heeten, gelijk *Plutarchus* schrijft in 't boeck *Ibis* en *Osirides*. En *Ovidius* seyt in 't 2 boeck *Metam*. Dat *Mercurius*, te gelijk met d'andere Goden, voor 't geweld van den Reuse *Tiphon* vluchtende, wierde herschept in een Oyevaer.

Men konde oock in plaets van twee Oyevaers, twee haenen maecten, door de verge-

lijckinge, die *Mercurius*, God van de soetvloeyentheit en Welsprekentheit, heeft met de wackerheit, die door de haene wort uytgedrukt. Van het *Caduceum* of de Slangen staf, waer door *Mercurius*, nae 't gevoelen der Heydenen, den dooden verweckte, seytmen, dat hy oock te gelijk, door zijne Welsprekentheit de geheughnisse en 't verstand der Menschen kost opwecken. De gevleugelde brooskens en de pennen, bedieden de snelligheit van de woorden, die sich in eene verhandeling uytspreyden. Hierom noemt *Homerus* de woorden snel, gevleugelt, en dat zy pennen hebben. Wie lust geeft hier in wyder te weyden, kan de Latijnsche Schrijvers en oock *Boccatium* nae lesen.

Koetsen van Venus.

Venus wort Iongh en schoon geschildert met een krans van Roosen en Mirthen, houdende in d'eene hand een Zeeschelp.

Venus was naect gemaect, om de gentleit van de dertele omheltingen, of om dat die geene die alijt te rugge gaet nae de dertle wellusten, dickwijls wert berooft van al het goede. Want de Rijckdommen worden van geyle Vrouwe verslonden, het lichaem wort verswakt, en de Ziele wort met foodanige vuylicheit bemorft, datter oock niet goeds noch schoons overblijft.

De Roosen en Myrthen zijn dese Goddinne toegeheylight, door de gelijkheit, die dese reucken met *Venus* hebben, en door de aenstoockingen en kracht, die de Mirth aen de geylheit doet. Waer over de Comedyschrijver *Fuurius*, terwijl hy *Digon* de hoere afschildert, seyt datse hem de Mirth fullen brengen, die hem krachtiger totte Minnelusten souden opstoocken.

De Zeeschelp die zy in de hand heeft, bediet, dat *Venus* uyte Zee soude zijn gebooren, gelijk van veele wort verhaelt.

Haer koetsen wort van twee duyven, gelijk *Apulejus* seyt, voortgetrocken, en soomen die beschrijft, zijns boven maeten geyl, want naulijx isser tijd in 't Iaer, datse niet minne becken. Doch *Horatius*, *Ovidius* en *Statius* seggen, dat *Venus* van Swaenen is voortgetrocken, om te vertonen dat de Minne janckingen het gefangh der Swanen gelijk zijn, die soo veel te soeter singen, alsse naeder

aen de dood zijn, en soo veel te meer verblijft sich de verliefde, hoe hy meerder quellinge in de Liefde heeft. En om eenige verscheydenheit in dese beeldnisse te maken, seyt *Giraldus*, dat *Venus* kost naectt werden vertoont, op een Koetse, voortgetrocken zijnde van twee Swaenen en twee Duyven. Haer hoofd soude men met Mirthe omkranssen, hebbende voor haer borst een vlamme Viers, en in de rechter hand een ronde Werrelts kloot, in de sincker hand soude drie goude Appels hebben, en nefens haer soudende drie Gratien of bevaligheden staen, mette armen over malkanderen gellagen.

De Globe of kloot bewijst, dat *Venus* heerscherinne en behoedster is van de geheele Werelt. De drie Appels zijn ter gedachtenisse van 't oordeel van *Paris*, tot lof van hare sonderlinge schoonheit. De Gratien zijn de Kamenieren van *Venus*, die de gemoederen, van die niet wel in de Deughd zijn gevestight, lichtlijck aenlocken en vervoeren.

Koetse van de Sonne.

DE Sonne wort vertoont door de beeldenisse van een stout en naectt Ionghman, die geciert is met een goude kuyf, waer uyt veele straelen schieten, mette rechter arm recht uytgestreckt, houdende in de opene hand drie beeldekens, die de drie Gratien vertoonen: in de sincker hand sal hy een boge en pijlen hebben, en onder de voeten sal een Slange leggen die hy met sijne pijlen heeft gedoot.

Iongh wort hy gemaelt, door 't aensien van de Poëten, onder de welke *Tibullus* seyt, dat *Bacchus* en *Phabus* in der ceuwigheyt jong blijven. En door de Ionckheyt wilden zy uytdrucken de kracht van de Sonne, altijd voortbrengende door sijn warmte, nieuwe en schoone dingen. De drie Gratien hout hy met de sincker hand, om te betoonen, dat alles wat schoon en goed in dese Wereld is, te saemen door zijn licht voortkomt, en dat het selve, ten meesten deel daer door is voortgebracht.

Met de doode Slangh en mette pijlen wort hy gemaelt, om de fabel van *Phiton* naegebooten, diewelcke van *Apollo* doorschoten wierde, die alleen daer toe versiert is,

om de jeughdelijcke werkingen te vertoonen, die de kracht van de Sonne op d'aerde werckt, opdroogende de overtollige vochtigheden, en de verrottinge wegh nemende.

Dese beeldnisse staet met groote bevalligheyt op de koetse, die in *Ovidii Metamorph.* in 't 2 boeck beschreven wort:

*Haer Koets met peerlen is bemaelt,
Wiens As en Roer met goud bestraelt,
Wiens wielen door 't geswaey vergult,
Den dagh heeft helder opgehult:
Van silver, peerl en luchtigh goud,
Zy sulcken licht te saemen stout,
Dat niemant kan dees Koets bespien,
Hoe snel hy magh ten Hemel sien.*

Dese Koetse, gelijk *Boccacius* verhaelt, heeft vier raeders, overmits dieselve in haeren laer-loop, vier veranderingen des tijds veroorsaecken. Zy wort voorts getrocken van vier Paerden, van de welke het eerste van de Poëten *Pirous* genaent is, het tweede *Eous*, het derde *Ethon*, het vierde *Phlegon*, en met dese viere is vertoont de hoedaenigheyt en de wegh van den dagh. Derhalven wort *Pirous*, 't welck het eerste Paerd is, root gemaect, om dat in 't begin van den Morgen, de Sonne sich uyten rooden vertoont, en dat door de dampen die zy van het Aerdrijck treckt. *Eous*, het tweede paerd vertoont sich wit, overmits de Sonne sich verspreyt en de dampen verjaeght hebbende, helder en klaer is. Het derde paerd is *Ethon* en wort vlamroot vertoont, treckende nae den geelen, om dat de Sonne, gaende in den derden Hemel, sich selven alderhelderst en blinkenst vertoont. Het vierde paerd is *Phlegon*, en dat wort met geel gemaelt, maer dat nae 't swarte treckt: om te bewijfen de afwijkinge der Sonne nae der aerde, ter tijd, dat zy ondergaet en 't aerdrijck verduystert.

De Koets of Wagen van Mars.

Mars was van d'Oude voor een wreed Mensch vertoont, schricklijck van aengesicht: en *Statius* wapent hem met een Curas vol vreesfelijcke Monsterdieren, met een Helm op 't hoofd, en met een Exter daer boven op: houdende in de rechter hand een Spieffe, en in de sincker arm hout hy met groote stoutmoedigheyt eenen Schild, van breyn en bloed bewaddert, metten deegen op

op de syde, staende op een Koets, die van twee wreede Wolven wort voortgetrocken.

Schricklijck en vreeslijck van opsicht is hy, om zijne vyanden te verschrieken, en vrees aen te jaegen. De monsterdieren in sijn Waepenrustinge, drucken uyt, dat by *Mars* zijn de dolligheyt, Godloosheyt en andere diergelijcke gebreucken.

De Exter wort op 't Helmet gestelt, om dat dese vogel *Mars* is toegeheylight, door de sterckheyt van sijnen beek, mette welke hy sich alleene vertrouwt tegens andere Dieren aen te gaen.

De Spies bediet, het gebiet: overmits alle die geene, die nae de Waepenen luysteren, gaerne Meester willen wesen en boven andere heerschen.

Het Schild bediet het gevecht, en 't Rapier de wreedheyt.

Op een Koetsē wort hy gestelt, vermids de Oude in 't vechten de Koetsen gebruyckten, waer van *Boccatius* in de afkomst der Goden gedenckt.

De Wolven werden hem gegeven, om dat dese Dieren aen *Mars* geheylight zijn, en om te vertoonē de onversaedelijcke stocklust der geener, die den Krijgh volgen: zijnde nimmermeer versadight, gelijk de Wolven oock doen. En *Homerus* maect dat de Koetsē van *Mars* getrocken wort van twee paerden, als Dieren, die tot Krijgh bequaem zijn, den welcken *Virgilius* naevolgende, seyt, dat de Paerden ten oorloge uytgerust, den oorlogh dreycgen.

COGNITIONE. Kennisse der dingen.

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een Roede of Scepter hout, en in de slincker een boeck: Waer door verstaen wort, dat de kennisse der dingen, door middel van naerstige opmerckinge en lesinge der boecken, 't welck een Heerschappie der ziele is, wort verkregen.

COGNITIONE. Kennisse.

EEn Vrouwe die in een Zeetel sittende, een ontstecken toortse hout, hebbende een open Boeck by haer, daer op zy, mette voorste vinger van de rechter hand, wijst.

De ontstecken toortse bediet, dat gelij-

kerwijs onse lichaemlijcke oogen, het licht noodigh hebben om te sien, alsoo heeft insgelijx ons inwendigh oogh, 't welck het verstand is, om de kennisse van de verstandelijcke deelen te vatten, noodigh de uytwendige gereetschappen van de sinnen, en insonderheyt die van 't gesicht, 't welck door de ontstecken toortse wort te kennen gegeven.



Daerom seght *Aristoteles*, daer is niet in 't verstand, dat niet eerst geweest is in de sinnen. Hierom vertoontse het opene boeck: Want door het gesichte en door het hooren lesen, verkrijgen wy de kennisse der dingen.

METAPHYSICA. Kennisse boven natuyre.

EEn Vrouwe met een Hemelsche Globe, en een uyrwerck voor haere voeten, hebbende de oogen verblint, en een kroone op 't hoofd, maeckende met haere rechter hand, soodanige myne, datse daer mede een diepe spiegelinge, of verwonderinge te kennen geeft, houdende in de slincker hand een Scepter, als wesende Koninginne van alle andere Wetenschappen, die door 't licht der Natuyre, worden verkregen, en verachtende

M m alle

alle andere dingen, die de Tijd en het verderf zijn onderworpen, betrachte hooge en treffelijke, en dat alleen door de kracht des verstands, niet passende op de sinnen.

METAPHYSICA. *Boven-natuurlijke kennis.*

Een Vrouwe die onder haer sincker voert een Globe hout, en met de rechter hand leuntse aen haer wange, staende seer bedacht, en met de sincker hand staetse offse iemand wilde wencken of wat beduyden.

Door de kloote, wort de geheele Wereld verstaen, en alle de verderflijke dingen, diese verwerpt, als verachte saecken om tegens dese wetenschap te gelijcken, die sich alleen verheft nae Hemelsche en Godlijke dingen.

Beschrijvinge der vier Elementen.

Vier, Locht, Waeter, Aerde.

Koetsje of Wagen van Vulcanus, voor het Vier.

Vulcanus is van de Oude genomen voor het Vier, en wort gemeenlijck naeckt, selijck, beroeckt, manck, en met een blauw Mutsjen op 't hoofd afgemaelt, houdende in d'eene hand eenen haemer, en met de sincker een tange. Dese beeldnisse sal staen op seker eyland, aen wiens Voeten een groot Vier sal leggen, en daer in velerleye slaghe van wapenen: en dit eyland sal met groote aerdigheyt op een Waegen gestelt zijn, die van twee honden wort voortgetrocken.

Boccatius verhaelt in de afkomst der Godden, dat hier vier van tweederleye slaghe is: het eerste is de hoofdstoffe of het element des Viers, dat wy niet sien, en dit noemen de Poeten dickwils *Jupiter*. Het tweede is het Vier dat van stoffen gemaect wort, waer mede wy ons op der aerde behelpen. En door dit Vier wort *Vulcanus* verstaen. Het eerste wort in de locht ontfteken door de snelle ronde bewegingen der wolcken, en hier door wort de donder verweckt. Het tweede is dat Vier, 't welck wy door hout of turf ontfteken, of 't geene wy verbranden.

Hy wort selijck gemaect, om dat hy also is geboren, en dat hy van zijnen Vaeder, die men seyde *Jupiter* te zijn, en van sijne Moeder

Iuno, van boven neer, uyt den Hemel is geworpen, vallende op 't Eyland *Lemnos* aen de Egeesche Zee. En daerom wort het eyland ter sijden gestelt, als waer in hy gevallen zijnde, manck en kreupel bleef. Waer over hy oock, van de Godden in haer bancket seer wierde bespott en belacht, wanneer hy hun opdifchte. Gelijck sulx *Homerus* in 't laefte van sijne eerste *Iliade* versiert. Nergens anders om, dan dat de hinckinge een belachelijcke onvolmaecktheyt is, in sodanigen Perfoon, wanneer die sich beweegt, en eenige besigheden doet: waer van *Zaratinus Castellinus* mijnen Vriend, een Eedelman in der daed van treffelijck verstant en geleertheyt, een aerdigh gedicht aen *Venus* van den kreupelen herder *Dindymus* heeft gemaect, van desen inhoud:

*Ghy Venus u te seer versint,
Want dits u Mans, noch oock u Kind:
Dits blind, en ghy hebt klaer gesicht,
Zijn Vaeder hinck, en hy vlieght licht.
Maer Dindymus, seer wel ter snee,
Gelijck u mond en ooghes mee.
Hy slingert met zijn hinck-voet,
Al even als Vulcanus doet,
Verlaet u Kind, want dit is schoon,
En schoonder als u blinde Soon.*

Welcke onvolmaecktheyt door *Vulcanus* wort uitgeleyt, als dat de vlamme van 't Vier, nu hoogh, dan leeghe, nae boven vliegt. Of gelijck *Plutarchus* seght, soo wort *Vulcanus* kreupel geheeten, om dat het Vier sonder hout of andere stoffe, niet meer voortganch kan hebben, als een kreupel sonder stock of krukke.

Naeckt en met een licht blauw Mutsjen wort hy gemaelt, om te betoonen, dat het Vier geheel suyver en reyn is. *Eusebius* leydt dit in zijne Euangelische voorbereydingen in 't III boeck klaerder uyt, en seydt dat *Vulcanus* gedeckt was met een blauwe tuylibant, tot een bewijs van de Hemelsche omdrayingen, alwaer het Vier suyver wort bevonden. Maer 't vier, dat uyt den hemel op d'aerde valt, is van kleynder waerde, alsoo 't sonder stoffe niet kan branden: en hierom wort *Vulcanus* of het Vier, kreupel genaemt.

Den hamer en tange, die hy in beyde handen heeft, bedieden dat het yser door 't Vier wort toebereyt. De honden wordender ter sijden gestelt, om dat de Oude geloofden, dat dese honden, den Tempel van *Vul-*

canus, die in *Mongibello* was, bewaerden, en blaf-
ten alleene den Boeven en schelmen aen, jae
beetenſe oock, maer die om hunne Gods-
dienſt aldaer verſcheenen, bewefenſe alle
Vriendſchap.

Een groot Vier, met verſcheyden wape-
nen, wort ter ſijden hem geſtelt, tot teycken
van overwinninge, als der geener, die van
ouds overwinnaers waeren van eenigh oor-
log, en die de wapenen van de overwonnen
vianden, op eenen hoop plachten te brengen,
en als een offer aen *Vulcanus* te verbranden.

Siet de Koets van de *Locht, Waeter* en *Aerde*
fol. 267 en 268.

De Koets of Wagen van PLUTO.

EEN naeckt Man, vreedlijck in 't geſicht,
mer een krans van *Cipreſſen* om't hoofd,
houdende in de hand een kleyne ſcepter, en
een ſteutel, ſtaende op een waegen met drie
raeders, voortgerocken zijnde van drie
vreedlijcke paerden, waer van het eene, ge-
lijck *Boccatius* ſeyt, geheeten wort *Amat-
heus*, het tweede *Alaſtor*, het derde *Novius*. En
om dat dit beeld te beeter zy bekend, ſoo
ſalmen aen zijn voeten *Cerberus* ſtellen, ge-
lijck dieſelve plagh geſchildert te werden.

Naeckt wort hy gemaelt om te bewiſſen,
dat de zielen der dooden, die in 't rijk van
Pluto komen, te weeten in de helle, berooft
zijn van alle goed en gemack, gelijk oock
Petrarcha ſinght.

Schricklijck wort hy gemaelt, om dat de
ſchricklijckheyt wel paſt den geenen die
daer geſtelt zijn, om anderen over haere
ſchelmerye en bedreven miſdaden te ſtraf-
fen.

Hem wort een *Cipreſſe krans* gegeven, om
dat deſe boom *Pluto* is toegewijdt, gelijk
Plinius ſeght, en d'Oude maecken van deſen
boom kransſen, om dat het een droeve en
treurige boom was, want als die eenmaal
wierde opgenomen, ſoo wilde zy daerna
niet meer bloeyen.

De kleyne Scepter die hy in de rechter
hand hout, bediet dat hy koningh is van de
laeſte en alderneederſte deelen des Werrelts.

De ſteutel is her waepen van *Pluto*, want
zijn Rijk is op die maniere als geſloten,
datter oock niemant kan van wederkeeren,
gelijck *Virgilius* in 't VI boeck van zijn *Aeneas*
ſeyt: *Sed revocare gradum &c.*

*Maer uyt dees Hel ten Hemel ſtijgen,
Koft arbeyt, ſweet en moeylijck hijgen,
Doch weynigh zijnt, die Jupiter ſoo mint.*

De Karre bedied de krullen of kromme
wegen, van de geene die daer verlangen om
rijk te werden: want *Pluto* is van d'Oude
gehouden voor een God der Rijckdommen.
De karre loopt op drie raeders om de moey-
lijckheyt en 't gevaer, dat rontom haer is, en
om d'onſeekerheyt van de aenſtaende ver-
anderingen uyt te beelden.

Van drie Paerden, als geſeyt is, wort het
eerſte *Amatheus* dat is *duyſter* genaemt, om dat
daer onder begrepen wort de ſotte overleg-
ginge van't verkrijgen, en dat van die geene
die 't weynigh van noode heeft, waer mede
de gierige gejaeght en getrocken wort.

Het tweede Paerd heet *Alaſtor*, 't welck
oock *ſwart* bediedt, aengeſien daer door de
ſmerte, vreeſe en droefheyt, van die geene
bekent wort, die daer overweeght, hoe hy
altijd ſweeft midden in de perikelen. Het
derde Paerd is *Novius* geheeten, 't welck be-
teykent *Lauw*; waer mede te kennen wort
gegeven, dat door de vreeſe van 't gevaer, de
heete brand der begeerlijckheyt menigh-
mael *Lauw* wort.

De Hond *Cerberus* met zijn drie opgespar-
de kaecken worter aen zijn ſijde geſtelt, om
dat hy bewaerder is van de helle, weſende
van uytnemende wreedheyt en een verſlin-
der van alles, waer van *Seneca* in zijn treurſpel
van den raefenden *Hercules* gedenckt:

*Hier boven quam noch uyt dit hol,
De ſelle Helhond driefch en dol,
Die al de zieljens ſchricken doet:
Iae 't was een vreed en ſel gebroet,
Een dryekop buyten alle maet,
Met bangh geblaſ en naer gelaet,
Iae 't ſtont ſeer yſlijck voor de poort,
Met Slangen om zijn bals geboort:
Daer eene Draeck ter ſyden lagh,
Wiens balgh gaf ſchrickelijck gewagh.*

Koets of Wagen van Bacchus.

EEN vrolijck en naeckt Jongelingh, die een
evel van een *Lynx* of *Loſch* om den hals
draeght, zijnde gekroont met klimops blaе-
deren, houdende in der hand een *Tirſis* of
ſtock die met deſe blaederen is omſingert:
Deſe beeldniſſe ſal op een koets ſtaen, die
Mm 2 rontom

rontom met Wijngaertrancken, vol witte en blauwe Druyven is omwossen, zijnde voortgetrocken van Panthers en Tygers. De Poëten seggen dat *Bacchus* vinder is van den Wijn, en dat hy hier van wort God genoemd.

Iongh wort hy vertoont met een krans van klimop, om dat de klimop hem toegewijt zijnde, altijd groen is: waer door mede de kracht van den wijn verstaen wierde, die door *Bacchus* is uygebeelt, die nimmer oud wert, want hoe die selve ouder is, soo veel te krachtiger wort dieselve.

Vrolijk is hy geschildert, vermits de wijn des Menschē herte verheught, en dieselve matigh gedroncken zijnde, soo geeftse sterckheit en doet de krachten aenwassen.

Hy is naeckt, om dat die geene die overftalligh drincken, daer van droncken worden en alles naeckt en bloot openbaeren, watter oock op 't herte leyt: want buyten de behoorlijckheit te drincken, doet veelen in armoede vervallen, waer door zy dan oock naeckt en bloot staen, of om dat het drincken buyten alle behoorlijckheit een groote brand veroorsaect.

De *Tirsis* mette klimop omflingert, bediet, dat gelijk dese Plante alles vast hout, waerse slechts kan aengeraecken, dat even alsoo oock de wijn der Menschē gemoeden bint.

De koets bediet de vluchtigheit der dronckerts, om dat de overtollige dranck, den Menschē dickwijls den wervel en bolworm doet omme lopen, gelijk de raeders van de karre.

Het Vel van den Lynx of losch om den hals, beroont, dat dit dier *Bacchus* is toegeeygent, of om mede te doen verstaen, dat de wijn onmaetelijck gedroncken, stoutmoetheyt aen brenghet, en 't gesicht versterckt, gelijk geseyt wort dat de losch snel van gesicht is.

De Tygers die de koetsē voort trecken, bedieden de dollicheyt en wreedheit der dronckerts en vol suypers, want dese dieren verschoonen niemant.

Koets van Aurora of Morgenlicht.

EEn Maeghdeken van foodanige schoonheit, als de Poëten sich benaerstigen om dieselve uyt te drucken: opgesnuckt zijn

de met Roosen, goud, purper, en met den dauw, of peerlen, 't welck is soo veel de Verwe en de *carnazione* of uyerlijcke vleeschachtigheit belanght.

Soo veele 't kleed aengaet, is dit te bedencken om dat gelijk dit kleed uyt dryerley dingen bestaet, soo heeft het oock drie onderscheydene verwen, gelijk oock drie naemen, te weeten wit, root en geel, en van dese Verwen maectmen haer kleed, totten gordel toe; en wit, licht en als doorschijnende van het gordel af, totte knyen toe, met een opperkleed van scharlaecken of purper, met seekere hackfels en sneeden, als naeboortfende den weerstuyt of het doorbreecken van de wolcken. Wanneer *Aurora* root is, soo sal 't kleed van de knyen af totte voeten toe als goud wesen, om te vertoonē, dat wanneer zy geel is, dat dan tot waerschouwinge het kleed dient gesluten, beginnende van de sijde af, om de naeckte beenen te vertoonē: En sal het kleed, als mede het opperkleed, van den wind werden opgeheven, maeckende eenige swierfels en ployen.

De armen moeten naeckt zijn en van roofachtige verwe, stroyende met d'eene hand verscheyden bloemen, want in haer komste, openen sich alle dingen, die door den nacht waeren toegesloten.

Zy heeft Vleugels van verscheyden verwen aen haere schouders, bewijsende daer mede de snellicheyd van haeren loop, want van de Sonne straelen deurboort wesende, soo verdwijntse terfont.

Op 't hoofd heeftse een Rooskrans, en in de sincker hand een ontfteken fackel, die 't morgen licht betekent, 't welck men siet, al eer de Sonne op komt, en als de hemel wit wort. Of zy sent een *Cupido* of Liefdeken, 't welck een fackel draeght, voor uyt, en een ander daer nae, die met een ander fackel *Titan* opweckt.

Zy sit in een gulden stoel, op een koets, die van 't Paerd *Pegasus* wort voortgetrocken, om dat *Aurora* een vriendinne is van de Poëten, en van alle konst beminders: ofte van twee Paerden, waer van 't eene witt en blinkende is, en 't ander blickrig root. Het witte, gelijk *Boccatius* verhaelt, bediet, wanneer 't morgen root voortkomt, datter dan van den hemel foodanigen klaricheyd verschijnt, die *Aurora* genaemt wort, en het roode Paerd

Paerd is het begin van den Morgenfond, die de dampen verdrijft, die van der aerde op gelicht worden, terwyl de Sonne op weg is, want door 't vertrecken van *Aurora* soo wort de Hemel root.

CARRO del GIORNO NATURALE.

Koetsfe van den natuerlijcken dagh, van den E. Danti van Perugia, Bisschop van Alatri.

EN Man staende in een circkel op een Koets, met een ontsteeken fackel in de hand, die van vier Paerden voortgetrocken zijnde, bedieden de vier deelen, van den op en onderganch, en de twee schemer lichten, ofte de middagh en de middernacht, die oock voor de Sonne loopt.

CARRO del GIORNO ARTIFICIALE.

Van de konstigen dagh, van dien selven.

EN Man op een koets, die van vier Paerden getrocken wort, door de boven gefeyde reeden, met een fackel in der hand, om 't licht dat hy aenbrenght, zijnde geleyt van *Aurora* of de Morgenfond.

CARRO dell' ANNO. *Van 't Jaer, van dien selven.*

EN Man op een koets, met vier witte Paerden daer voor, die geleyt worden van de Vier tijden des Jaers.

De Koetsfe van Ceres.

Boccatus in 't VIII boeck van zijne beschrijvinge van de af komst der Goden, stelt *Ceres* een Vrouwe die op een Koets sit, en die van twee vreeselijcke draecken voortgetrocken, hebbende op 't hoofd een krans van koorenayren, gelijk *Ovidius* seght. Zy hour in de rechter hand een boffel met Maenekoppen, en in de sincker een ontstecken fackel.

Deze boven gestelde dieren worden haer toegevoeght, om de kromme voorens en groeven, die de Ossen maecten, terwyl men het land ploeght, waer door *Ceres* wort verstaen; ofte om uyt te drucken, de verjaeghde Slange van *Eurilicus* uyt het eyland *Salmina*, die behouden wierde in den Tempel van *Ceres*, al waer zy altijd gestaen heeft, als een van haere Dienaeressen of Dienstvaeghden,

De Krans van koren ayren bediet, dat *Ceres* een milde en overvloedige voortteelster van het land is, en door de Maenkoppen wort haere vruchtbare heyt verstaen.

Door den ontstecken fackel, geloof ick, datmen moet verstaen den Somer-tijd, wanneer de Sonne straelen meest steecken, en die 't kooren doen rijpen, als mede wanneer de tacken verbrant en het stroo op 't veld verdrooght: daer in 't tegendeel de dampen, die op 't vlacke aardrijck zijn, om hooge stijgen, en door soodanige werckinge wort het kooren groff en geeft groote overvloet uyt.

De Koetsfe van Oceanus of de Zee.

EN oud Man van statigh opsicht, van verwe als het Zeewaeter, met een lange baerd en hoofdhayren vol Mos of Wier, dat in Zee drijft, daer schelpjens of ander zee-gewas onder loopt: staende op een karre op de maniere als een klippe, met alle zee-groente of ruyghte dat op de klippen wast. En gelijk *Boccatus* verhaelt, wordt hy van twee groote Walvischen voortgetrocken, hebbende inde handen eenen ouden zeeman.

Out en eerwaerdigh van opsicht wort hy gemaect, om dat *Boccatus* seyt dat *Oceanus* de Vader is van alle Goden, en van alle dingen. En *Homerus* in zijne *Iliade*, alwaer hy *Iuno* in voert, segt, dat *Oceanus* is de voortteelder van alle Goden.

De Koetsfe betoont, hoe *Oceanus* of de Zee rontom de wereld gaet, de rondicheyt daer van wort door 't rad van een wagen verstaen, voortgetrocken zijnde van Walvischen, om dat dese Dieren de geheele Zee doorloopen, gelijk het zeewater het geheele aardrijck omvanght.

Hy hout den ouden Zeeman, om te vertoonen, dat de *Oceanus* geleyt van de Wallevischen door de groote zee, oock rijk is van veele zeepaerden en een groote hoop Nymphen, die d'een en d'ander te kennen geven, de groote eygenschappen en verschedene toevallen der wateren die dik wils gebeuren.

De Koetsfe van de Liefde, alffe Perrarcha afmaelt.

't *K* Leyn Boeffen sat dus braef geciert,

Wiens Koets met vlammen was door sviert,

M m 3

Waar

Waer voor vier witte kleppers gingen :
 Hy had zijn kooker op zijn zy,
 En met zijn pijl en boogh kost hy,
 Schild, Helm en alle stael doordringen.
 Twee vleugels voerd' hy op zijn rug,
 Van duysent verwen : Naeck en vlugh,
 Ontstact hy 't hert van alle dingen.

De Koetsse van de Kuysheyt, uyt Petrarcha.

EEN schoone Vrouwe in 't wit gekleet,
 Voortgetrocken zijnde van twee Een-
 horens, houdende in haer rechter hand een
 Palmstact, en met de slinker een schild van
 Cristal, al waer in 't midden een pijlaer van
 Iaspis staet, en voor haere voeten leyt een
 Cupido gebonden, mette hand op den rug-
 ge, en mette boogh en pijlen in stucken ge-
 broocken.

Men soude noch veele op dese stoffe kon-
 nen by brengen, maer om dat het soo een
 beroent Man is, moet hy sonder eenige an-
 dere verklaringe oock plaetse hebben.

Koetsse van de Dood, uyt Petrarcha.

DE Dood wort gestelt op eenen Waegen,
 die van twee swarte Ossen wort voort-
 getrocken, met een Seyssen, daer men 't koo-
 ren mede maeyt, in der hand, waer op ver-
 scheyden persoonen dood leggen, als Pau-
 sen, Keyfers, Koningen, Cardinalen, Princen,
 en Heeren, &c. oock slechte persoonen, ge-
 lijck Horatius singht :

De Dood klopt onversaght aen 't Hof,
 En roept Monarch: ghy moeder of,
 Dees wegh voor yder is gemeen,
 De Prins moet met den Beedlaer heen.

Statius singht in sijne Thebaide:

Door duysent wegen pranght de Dood,
 En brenghet ons in een droeve nood:
 Door krygh, door hongcr, pest en brand,
 Soo helpt zy menigh mensch van kant.

De Koetsse van FAMA of 't Geruchte,
 uyt Petrarcha.

DE FAMA op de maniere, als wy die-
 selve op zijne plaets hebben gestelt,
 staende op een Koets, die van twee Elephan-
 ten wort voortgetrocken. En alsoo wy dit
 elders hebben verklaert, sal 't onnoodigh
 zijn, dit te herhaelen.

Koetsse van de Tijd, uyt Petrarcha.

EEN oud Man met twee groote vleugels
 Laen de schouderen, leunende op twee
 kruyskens, houdende op 't hoofd een Sand-
 looper, staende op een Koets, die van twee
 snelle Herten wort voortgetrocken.

Koetsse van de Godheyt, uyt Petrarcha.

DE Vaeder, Soon, en boven dieselve, de
 H. Geest, voortgetrocken zijnde van
 de vier Euangelisten.

R I S O. Lach.

EEN schoon Jonghman met veelderleye
 verwen gekleet, staende in 't midden van
 een bloemrijcke en groene weyde, hebbende
 op 't hoofd een krans van Roosen, die'er be-
 ginnen open te gaen.

De Lach is een kind van de vrolijkheyt
 en een verspreyng van snelle geesten, die
 in 't middelrif beweeght worden, uyt oor-
 faecke van de verwonderinge, die de mid-
 delste sinnen daer nyt ontfangen.

De Lach wort Jongh geschildert, om dat
 de teere en jonge Ieughd, meest tot lacchen
 is genegen, 't welck ten meestendeel van de
 vrolijkheyt heerkomt. Daerom wort hy
 Jongh en schoon geschildert.

De Velden worden geseydt te lacchen,
 wanneer zy groen werden, en de bloemen,
 wanneer die sich openen: en daerom passen
 zy beyde op dit beeld.

R I S O. Lach.

EEN Jonghsken in 't groen gekleet, met
 een Bonnetjen op 't hoofd, dat met aller-
 hande veeren geciert is, die daer lichtigheyt
 en ongestaedigheyt bedieden, waer uyt de
 onmaetige lach plagh voort te komen, nae
 de spreucke der wijzen: *Rifus abundat in ore stul-
 torum.* Dat is: De Mond der Sotten is vol Lach.

R I S O. Lach.

EEN vrolijkke en schoone jonge Vrouwe;
 houdende in d'een hand een Maske met
 een omgedraeyt en selijck backhuys, want
 de selijckheyt en onberaemlijckheyt is son-
 der eere of achtbaerheyt, gelijk *Aristoteles*
 over den lach, seyt, en daer by sal dese spreu-
 ke

ke staen: *Amara risu tempera*. De bittere dingen fuldij met lacchen maetigen.

INSIDIE. Listige laegen, hinderlist.

EN gewapende Vrouwe, die een Vos op haeren Helm heeft, rontom met een dicke nevel beset, houdende een bloote Pogniaert in de rechter hand, en in de slinker drie pijlen: op de aerde sal een Slange leggen, wiens hoofd, tusschen de groene kruiden, een weynigh uytsteekt.

Listige aenlaegen, zijn verborgen handeligen, die toegeleyt zijn om zijn evennaeste te beschaedigen, en daerom is zy gewapent, om dat zy al gereet staet metten Pogniaert en Pijlen te quetsen, soo wel die daer na by, als die daer verre af zijn.

Zy heeft een Vos op haeren Helm, om dat haere voornaemste gedachten tot loofheyt strecken.

De dicke nevel, is de stilligheyt en verborgen gangh, die den wegh totte listige aenlagen seecker maect.

De Slange gelijckt de listige, nae't gemeen spreekwoord, *latet anguis in herba*, dat is, daer schuyt een boesjen onder, 't welck van de uytleggers op de listige gepast wort.

INSIDIE. Listige laegen.

EN gewapende Vrouwe, die aen haer slinker arm een schild hout, en met haer rechter hand een net, 't welck van d'Oude voor een teycken van een listige aenflagh genomen wort.

Wanneer *Pittacus*, zijnde eene van de seven Wijzen van Griecten, met *Phrino* in 't gevecht soude treden, die een Man was van groote dapperheyt, wesende *Capiteyn* van de Atheniensen, soo droegh *Pittacus* een net onder zijn Schild, en als hy zijn open sagh, wierp hy 't *Phrino* over zijn hoofd, en heeft hem alsoo overwonnen.

GEOGRAPHIA of Land-beschrijvinge.

EN oude Vrouwe die met aerd-verwe gekleert is, en die by haere voeten een aerd'sche Globe heeft, houdende in de rechter hand een Passer, waer mede zy de Globe wil afmeeten, en in de slinker houdse een Geometrisch quadrant,

Geographia is een konst, die gebruyckt wort om de Landen te beschrijven en te onderscheyden, gelijk daer zijn, Provintien, Steden, Havens, Ze'en, Eylanden, Bergen, Meyren, Vloeden &c.

Oud wort zy gemaelt, om haer oudheyt te bewijsen, want in 't eerste werck dat de Almachtige Schepper dede, deelde hy het *Chaos* of de woeste romp, en scheidde de vier hoofdstoffen, als Vier, Locht, Aerd, en Waeter, &c. en tot teycken daer van, hebben wy de aerd'sche Globe gestelt, en haer oock, nae het aerdrijck gekleert, want *Gea*, bediet in 't Griex de *Aerde*, en *Grapho*, bediet schrijven, 't welck door de maete en passer uytgedrukt zijnde, hier in al haere werckinge bestaet. Alsoo dat *Geographia* alleene is, een beschrijvinge van het geschapene Aerdrijck, Zee, Water en Locht, 't welck totte woonplaets der Creaturen geschapen is.

Zy hout in de slinker hand een Geometrisch quadrant, want daer door kommen tot waerachtige kennisse van de langhte, wijde, hooghte, en diepte te nemen, &c. en druckt door haer gebruyck te gelijk uyt al 't gene de *Geographie* in sich bevat.

AGRICOLTURA. Landbouwerie.

EN Vrouwe met een kleed van verscheyden planten gevlochten, met een schoone krans van koorenayren en ander graen, met Pompoenen en Druyven, draegende een spaede seer aerdigh op de schouderen, hebbende in d'ander hand een snoeymes, en op der aerde sal een ploegh-yser leggen.

Landbouwerie is een konst de aerde te bouwen, te faeyen en allerhande slagh van boomen en kruiden, te planten en te heegen, lettende op den tijd, plaets en andere dingen. 't Kleed van allerleye planten geweven, en een Krans van koorenayren op 't hoofd, zijn altesaemen rijckdommen van de Landbouwerie.

Geluckigh was dees Jeyghd daer aen,

Wiens heyl bestont in boom' of graen,

seyt de Poet *Propertius*.

De Spaede wort haer over de schouderen gegeven, en het Snoeymes in de hand, en de Ploegh aen d'ander syde, om dat dit wercktruygen zijn, noodigh tot de Landbouwerie.

AGRICULTURA.

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, met een krans op 't hoofd van koorenayren, houdende een Seyffen in de rechter hand, in d'ander een Overvloets horen vol vruchten, bloemen en blaeders.

De geele verwe van 't kleet wort genomen voor de gelijknisse van 't rijpe koren, als wanneer de Landbouwer besigh is, om de beloeninge van zijnen arbeyt t saemen te vergaederen. Waer over *Ceres* van de oude Poëten wort geel geheeten.

Landbouws-oefning, nae de Medaglie van *Gordianus*.

EEn staende Vrouwe, met bloote open armen, vertoonende twee Dieren diewelcke voor haere voeten staen, te weeten, van d'eene syde een Stier, van d'ander syde een Leeuw.

De *Leeuw* bediet de Aerde, want de Oude versierden, dat de karre van de Goddinne *Cibele* voortgetrocken wierde van twee Leeuwen, en daer door verstonden zy de Landbouwerie. De *Stier* vertoont den arbeyd van 't Aerdriek te ploegen, en de aerde waer uyt ons de nuttigheyt van 't kooren komt, dat met vlijtigheyt is ingesaezelt.

AGRICULTURA. Landbouw.

EEn Vrouw in 't groen gekleet met een krans van kooren-ayren om 't hoofd, houdende in de sincker hand een circkel mette twaelf hemels teyckenen, omarmende mette rechter hand een boomken, 't welck bloeyt, siende daer op dat het selvé vast staet. Ter syden haer leyt een ploegh.

Het groene kleet bediet de *Hope*, sonder dewelcke niemant soude gevonden werden, die immermeer de sloverye van den arbeyd en 't land te bouwen, soude willen by der hand nemen.

De krans met kooren-ayren, wort voor het voornaemste wit van dese konst genomen, 't welck is, om het graen te vernienighyuldigen, dat noodigh is, om den Mensch by 't leven te onderhouden.

Het omarmen van 't bloeyende boomken, datse sterck aensiet, bediet de *Liefde*

van den Ackerbouw ontrent de boomen, diewelcke zijn als haere Dochters, waer van zy de rijpe vruchten verwacht, die de bloeyfels haer beloven.



De twaelf Hemels teyckenen zijn de veranderingen en de saysoenen van 't Jaer: waer nae de Landbouwerie wort aengemerckt. De Ploegh wort, als een voornaemste Instrument, by dese konst gevoeght.

LONGANIMITA. Langhmoedigheyt.

EEn bedaegde Vrouwe, sittende op eener steen, met de oogen ten Hemel opgeslagen, en de armen van een, hebbende de handen verheven.

De Langhmoedigheyt is van den Apostel *Paulus*, den Galaten onder de twaelf vruchten van den H. Geest, aengepresen: en *D. Thomas* seyt, datse een Deughd is, waer door een Mensch vermagh te komen tot alle dingen, hoe swaer dieselve oock mogen zijn, alwaert schoon dat het oock lange soude mogen vertoeven. En *Anselmus* uytleggende de plaetse Galat. 5. seyt, Langmoedigheyt is een langhfaemheyt van 't gemoed, 't welck de tegen

tegenstrijdige dingen geduldelyk verdraegt, van langer hand de eeuwige belooninge verwachtende. En 't schijnt wel of zy dieselve deughd is, als de Geduldigheyt. Niettemin soo isse verscheyden, nae 't seggen van dese schrijvers. *Dien. Certosinus* seght, de Langhmoedigheyt is met de hope vergefselfchapt, diewelcke doet, dat wy ten eynde toe de goederen, die ons, van God onsen Heere, belooft zijn, verwachten; en daerom schijnt het dat dese Deughd, meer op de hope en op het goed fiet, als de vreesse, stoutigheyt of swaermoedigheyt doet. Maer de lijdsaemheyt verdraecht het quaede, de versmaedinge, en de tegenwoordige quellingen totten eynde toe. Doch alsoo het niet genoegh is, alleene het tegenwoordigh verdragen, soo moerfe te vreedden zijn, in alles, en soo lange tijd als het den Heere believen sal. Daerom isse oock bedaeght gemaect, sittende op eenen steen.

Zy wort gemaect datse de oogen ten Hemel slaet, waer mede zy sich toepast 't geene *David* seght, God is langhmoedigh en van grooter barmhertigheyt, ten eynde zy de eeuwige goederen, die van God belooft zijn, magh verkrijgen.

Mette handen wortse verheven gestelt, om de hope die haer vergefselfchapt: want het schijnt, dat zy die in korter tijd op dese Werrelt sal verwachten.

TARDITA. Langhsaembeyt.

EEN Vrouwe in 't blaen gekleet, hebbende een breed weesen en voorhoofd, rijdende op eene groote Schildpadde, die zy met een toom bestiert, en sal gekroont zijn met Iujuben, een boom die haer vrucht seer langsaem voortbrenght.

BIASIONO VITIOSO. Laster die schandigh is.

EEN oud mager en bleeck Man metten mond open, nae de aerde gebogen, daer hy met een stock op slaet, die hy in de hand heeft. Aldus beelden de Oude *Monus* af, den God der lasteringe en berispinge, wesende zijn kleed vol oogen en ooren.

Oud wort hy gemaect, want het is den Ouden eygen, om altijd andere luyden din-

gen te lasteren, of om datse haere wijsheyd kennen, die zy, door cervaerentheyt van veele Iaeren, hebben geleert, of om de voorgaende Ouder of tijd te prijsen, of om een toom te geven aen de jeughdelijcke ongebondenheyt.

Hy wort oock oud gemaect, om dat d'Ouderdom de Winter gelijk is, die de tijden berooft van alle gelegentheyt van playfier en aengenaemheyt.

Hy is dor en bleeck, om dat hy, die daer lastert, dickwijls daer toe vervalt, en dat door de Nijdigheyt, die by nae, altijd de lasteringe opwroet.

Hy staet met den mond open, wesende 't kleed, als geseyt is, met tongen, oogen en ooren: Want de Lasteringe is altijd vaerdigh om te hooren en te sien, en eens anders lof, van wat persoon het oock magh wesen, te lastren en te verminderen.

Hy fiet nae der aerde, om dat het ooghwit van den Lasteraer, niet anders als veracht kan wesen, leunende ten meestendeele op den dorren stock van de quaedspreckentheyt.

CALUMNIA. Lasteringe, Achterklap.

EEN sittende Vrouwe, vervaerlijck van gesicht, stekende haer venijnige tonge verreyt den mond, die als een adder gesplijt is. Arm en slecht van kleederen isse, die gescheurt en gebroken zijn, van roestige verwe, diergelijcke heeftse mede om haer hoofd getogen, daer zy 't aengesicht mede beschaduwet: om haer bloote hals heeft zy een bast in plaets van een perlsnoer, aen hare ooren heeftse twee heeckels hangen, en in haer rechter hand een dagge, en in haer slincker een Schalmeye met een Muys.

De Lasteringe van *Apelles* vindy in 't lange by *C. V. Mander* beschreven.

CALUMNIA OF Lasteringh, Achterklap.

EEN Vrouwe die een verstoort gesicht vertoont, houdende in haer slincker hand een ontfteecken sackel, en met haer rechter hand vatse een naeck kindeken by de hayren, datse bind: welck kindeken de handen slaet ten Hemel, en aen d'ander syde staet een Basilisc,

Met een verstoort gezicht wortse geschildert, want zy komt voort uyt toorn en wraeckgierigheyt.

De brandende fackel vertoont, dat de lasteringe een bequaem wercktuigh is om het Vier van tweedracht, tot onderganch van Landen en Koningrijcken, t'ontsteken.

Dat zy het naeckte kindeken by de hayren te rugge treckt, t welck de handen ten Hemel heft, daer mede geeftse te verstaen, datse niet anders doet, als de eere van de onnoosele te verscheuren. Datse ter syden haer een *Basiliscus* heeft, daer van geeft *Pierius* reeden, om dat de Egyptische Priesters, dit dier de lasteringe toevoeghden, want gelijk de *Basilisc*, sonder te bijten, den Mensche van verre, alleen door t' gesichte schaedelijck is, alsoo is oock de Lasteraer of Achterklapper, die den Princen heimelijck in de ooren luyfteren, en brengen, die geene, die zy willen beswaeren, listelijck, in t' verdriet, die oock daer door schaede, verderf, pijnige, en dickwijls den dood verkrijgen, sonder datse daer uyt kunnen werden geholpen: onbewust zijnde van al dese bedriegerie, die al in haer afwesen geschiet: gelijkmen oock t' selve in veele hoven siet gebeuren; waer over *Herodotus* sprekende van de lasteringe, aldus seyt, *de Achterklapper doet den beschuldigen ongelijck, dewijl hy hem in zijn afwesen beschuldigh.*

O T I O. *Leedigheyt.*

EEn oud Man in t' geel gekleed met een Mommaensicht, hebbende dwars over de schouderen een blauwe band, met een Phasant op den helm, in de rechter hand een geele Fackel, die uytgeblust is, en in de slincker een Ovael in een gulden veld, waer in een Ratte is gemaelt, met het opschrift, *iniquita voluptas*, of *ongeruste wellust*.

O T I O. *Leedigheyt.*

EEn vet en swaerlijvigh Man, sittende, met een schild gedekt, dat vol slitsen en Pijlen steeckt, die van alle sijden daer op geschoten zijn, als of de Leedigheyt een schild was van alle schande en sonde. Vett wort hy gemaelt, om reeden alreede geseyt, en aldus maeltse *Ariosto* af:

*In dese Herbergh leyt de duystre slaep en ronck,
En pampack van ter sy, die luy en leedigh lonck.*

Het schild vol pijlen vertoont, dat een Leedigh Mensch alle ellenden op hem laet komen. Ten eersten om dat hy gedenckt dat hy sal worden verlicht door de Leedigheyt en door tijdverquiltige, doch weynigh op t' einde dat hy noch heeft te leven, t' zy dat hy het met lof of met laster, met eere of met schande, met schade of met voordeel overbrenght. En overmits zijn quaed ingekancert is, soo is t' niet van noode dat selve te genesen met aderlaten of met koppen, maer hy heeft genoeg, dat het allenskens, allenskens, tot zijne groote schande verteere en vergaet, tot verdriet van de Vrienden, en lasteringe van zijn selve en van zijn huysgesin. *Otia dant vitia*. Leedigheyt is des Duyvels oorkussen.

O T I O.

EEn qualijck gekleet Iongman, die met t'et hoofd geboogen en ontdeekt, beyde handen in zijnen boesem hout.

O T I O. *Leedigheyt.*

EEn Vett Iongelingh, sittende in een duytere plaetse, die mette slincker elleboge op een Varcken leunt, dat ter sijden hem op der aerde leyt uytgestreckt, krabbende met t' selve hand zijnen kop, wesende seer slaepigh.

Iong wort hy geschildert, als die gene die t' ongemack des ouderdoms noch niet heeft geproeft. Vet is hy, om dat hem noch de becommerring en sorge, door alte groote besigheyt, niet in t' hooft maelt, en dat het verstant door de verspreydinge van t' bloed door de leeden, geen hinder geschiet. Hy sitt in een duytere plaets, om dat een leedigh Mensch niet bequaem is, om eerlijcke en heerlijcke wercken uyt te voeren. Waer door het geschiet dat hy zijn leven veracht, en als in t' duyster, doorbrenght. Hy leunt op een Vercken, om dat een leedigh Mensch, by den ommevangh van andere Menschen, door zijn vadsicheyt en traegheyt, een Vercken gelijkct.

t' Is het gevoelen van *Aristoteles*, dat dit dier, uyt zijn gesicht-keninge, het alderbeste is van allen. Desgelijx is de Leedige meede, als die gantsch geen treck heeft tot eenige prijslijcke oefningen: En gelijk dit beest,

beest, oock anders niet denckt als met schoc-ken en sweigen zijn lust en geylheyte ver-
fadigen, alsoo geeft de Mensch, die van de
Leedigheid beferen wort, sich selve aen de
wellusten en zijne eygene begeerlijckheeden
over, met verlies en schaede van zijn eygen
eere.

Hy krabt den kop, als eene die qualijck
raed weet, hebbende geen wijsheyde geleert,
spillende zijnen meesten tijd in 't peinsen en
overleggen, sulx, soo hyiet goeds bedenckt,
foo is 't doch onnut en komt niet voor den
dagh, maer soo 't iet quaeds is, soo is 't zijn
eygen eere en goede naeme schaedelijck.

OTIO. Leedigheid.

EEn Vet en Lijvigh Ionghman, leggende
Op der aerde, hebbende tot sijn kleet een
Verckens huyl, en voor hem leyt een ver-
roeft ploeghyser.

Boven is van de Vettigheid, en van 't
Vercken gesproken, alleen willen wy seggen
dat de eygen beteykenisse van de Leedig-
heyde, is als een verroeft ploeghyser: gelijk
daer en tegen een suyver en net ploeghyser
een teyken is van werckinge en besicheyt:
want dit is onse voornaemste werck om die
dingen te doen, die 't leven aengaen. En
gelijck het ploeghyser verroeft wort, door 't
niet besigen, even alsoo wort oock een
Mensch, die daer slof is in 't doen wat eer-
lijck is, want hy volghet 't geene oneerlijck
en schandigh is, sich over gevende tot een
roof van de leedigheid, jaet tot alle laster en
schande: makende alsoo dat hy God en den
Menschen een walge zy. En dese leedicheyt
is niet anders als een traegheyde des ver-
stands, die de sinnen niet stiert, nae den
wegh om deughdlijck te leven, waer in zy
oock als versopen zijn, en 't geene noch er-
gher is, soo drijftse dienoeh van den rechten
wegh af: waer over *S. Gregorius* seyt, *de leedig-
heyde is een graf van een levend Mensche*, en de *Schrift*
seyt, *dat de leedigheid al het quaed de Wereld heeft*
geleert.

De leedigheid wort hier in dese plaetse
niet genomen voor de spiegelinge of *Con-
templatie*, gelijk *Scipio* de groote, die al scher-
fende heeft genomen, seggende van sich sel-
ve, *dat hy dan alderminst leedigh was, wanneer hy leedigh*
was. Willende te kennen geven, hoe

hy minder werck hadde, dat hy dan te
meerder besigheid hadde in de spiegelinge.
En van dese leedigheid verblijden sich alle-
ne die geene, die door de lesinge van veele
boecken, en om hooge en eedele dingen te
verstaen, sich hier in alleen onderhouden,
sonder van andere saecken veel werx te
maecken, als van de tonge en de penne: en
dat totte Godvruchtigheid, Godsdienst,
Godlijcke yver en totte gemeenschap der
Menschen, en in 't kort, tot al het geene
wat goed en heylsaem onder dese ellendig-
heden, en dit sterflijcke leven magh werden
genaemt.

DOCILITA. Leerzaamheit.

EEn Iongh Maegdeken, in 't wit slecht-
lijck gekleed, staende met beyde armen
oopen, als of zy iet wilde omarmen, dat
haer van vooren getoont wert, sich met een
eerbiedigh bewijs, daer nae buygende, heb-
bende een spiegel voor de borst, in plaets
van eedele gesteenten.

Het hoofd hulsel sal schoon en heerlijk
geciert wesen, waer op seer aerdig een *Pe-
roquijn*, zijnde een kleine slagh van *Papega-
jen*, sal gemaect wesen of een *Exter*, onder
de Voeten salse een *Vercken* hebben.

De Leerzaamheit is niet anders als een
snelicheyt des verstands en een vaerdige
kennisse van voorgestelde dingen. *Aristoteles*
wil datse is een gauwichede en vaerdigheid
van de overweginge, zijnde van hem genaemt
naersticheyt, gauwichede en scherpsin-
nicheyde des verstands: welck verstand, ge-
lijck *Galenus* seyt, wort veroorsaect, om dat
de hersenen teer en dun zijn, gelijk de bot-
tigheyde komt van de dicke hersenen: en
voor soo veel de Leerzaamheit een Maegh-
deken wort geschildert, geschiet, om dat de
Ieughd saerte en teedere hersenen heeft, en
dat uyt oorfake van haere vochticheyt: en
daerom seght *Argentarius*, *de kinderen zijn vaerdigh*
en licht om te leeren, maer de *Oude* seer swaer en onbe-
quaem. Endit geschiet oock mette *Planten*, hoe
jonger die selve zijn, hoe beter die zijn te
buygen, en tot foodanigen rechticheyt te
brengen, als men begeert: Anders wort zy
oock jongh gemaect, om dat in de jeughd
de geesten veel vaerdiger en wackerder zijn,
als opgetrocken zijnde van 't dunste en 't
heetste bloed; gelijk mede de jeughd be-
quaemer

quaeimer is, totte noodige oefeningen, van dingen die zy leert. Waer over diefelve *Argenerius* de oorfaecken van de Leerfaemhey stelt, seggende, d'eerste is de vochtighey en fachtighey van de hersenen, gelijk gefeyt is: de tweede oorfaecke is, het gebouw en maeckinge desselfen. Waer over *Galenus* feyt, *zy zijn in 't verstand geguetst, diewelcke of te grooten of te kleynen hoofd hebben.* De derde reden is, de humeuren en de geesten: 't welck van *Aristoteles* mede is bevestigt, seggende, *die Dieren zijn edelst van verstand, diewelcke een fuyver en dun bloed hebben.* De vierde reeden is de oefninge, want hy feyt dat het gebuyck de alderbeste Leermeeft is, om te leeren en te onderwijfen, 't welck *Hippocrates*, *Galenus* en *Plato* wijloopigh verhaelen.

Het flechte en witte kleed met het bewijs van sich te vernederen en buygen voor een ander, druckt uyt, dat de Leerfaemhey lichtelijck aenneemt wat stoffe of konst het zy, 't zy geleertheyt of handwerck.

Zy hout de armen open, om alles te omvatten, om uyt te drucken, de vaerdighey, niet alleen van te ontfangen, al 't geene haer van 't verstand wort voorgestelt, maer oock van alles wat haer slechts wort vertoont. De Spiegel draeghtse voor de borst, om dat, gelijk de Spiegel alle gedaenten aenneemt die haer worden vertoont, alsoo neemt de leerlingh de beelden van alle dingen aen. Waer over *Argentius* feyt: *De hersenen nemt niet anders aen, als het oogh de verwen, en de Spiegel de gedaenten.*

De schoone vercieringe op 't hoofd, bediet de schoonheydt van 't verstand en de kracht van de memorie, want nae *Quintiliani* seggen, zijn de teyckens, van de Leerlaeme, twee, te weten de memorie of geheugnisse, en de naevolginge; maer de memorie, heeft twee Deughden, te weren om lichtlijck te vatten en vastelijck te bewaeren. Van 't eerste feyt *Aristoteles*, *die sacht van vlees zijn, zijn bequaemt om te begripen, en van 't tweede feyt hy, die zijn seer verstandigh die vvelcke de hersenen van dicke gedeelten hebben, en van koude en drooge temperatyre of gemaetighey.* Tot welckers bevestinge *Avicenna* feyt, *ten eersten heeft de aentreckende kracht vochtighey van noode, maer de behoudende kracht, drooghte.*

Op 't hoofd houdse seer aerdig een Perouet of Papegaeytjen, om dat dese Vogelen

seer leerfaem zijn, om de spraecke te leeren, en de Menschlijcke stemme nae te bootfen: waer van *M. della Casa* aldus singht:

*De bonte Papegaey geciert met vreemde veeren,
Die kan als vreedeling, ons Moeders taele leeren.*

Van den Exter feyt *Plinius*, datse veel eerder sprecken, vermaeck hebbende in de woorden, diese leeren, en zy oefnen sich nacrteelijck om de Menschlijcke spraecke uyt te drucken. En dat dese naebootfinge noodigh is aen de Leerfaemhey, feyt *Quintilianus*.

Zy hout een Swijn of Varken onder de voeten, om datse de bottighey veracht en niet voeten treet. Waer over *Plevius* feyt, dat de Oude hebben gewilt, dat her Varken een beeld soude zijn van de bottighey: gelijk oock by de Gesicht-kenners het voorhoofd van een Vercken, te weten kort en steylhayrigh, een klaer teycken is van de onleerfaemhey en grovighey des verstands. Wefende dit Dier het borste en plompste van alle andere, en gantsch onleerfaem.

DOTTRINA. Leeringe.



EEn bedaeghde Vrouwe in Violet of Purper root gekleet, sitende, met opgeflagen armen,

armen, als offie iemant wilde omhelsen, houdende in de rechter hand een Scepter, waer dat boven op een Sonne staet. Hebbende in haere schoot een opgeslagen boeck; en men fiet, uyt den klaeren hemel, groote menichte van dauw druppelen neder vallen.

't Bedaeghd ouder vertoont, dat de leeringe lange tijd behoeft eer zy kan gevatt worden.

't Purper root bediet deftigheyt, 't welke een cieraet is van de leeringe.

't Opene boeck en de opgeslagen Armen drucken uyt dat de leeringe, uyt haer selve, feer mild is.

De Scepter mette Son, daer boven, is een kenteycken van heerschappie, die de leeringe heeft over de verschrickinge van den Nacht der onwetenheyt.

Het nederdaelen der dauws druppelen uyt den hemel, vertoont door 't aensien der Egyptenaeren, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, de Leeringe, want gelijk de dauw de jonge planten murw maeckt en de oude hart, also maeckt oock de leeringe, de buyghsaeme verstanden, doch met haer eygen wille, van haer selve vast en rijk, maer die uytter natuyre plomperts zijn, laetse verloren gaen.

DOTTRINA. Leeringe.

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in de slincker hand een slonckrende vlam een weinigh om leegh hout, sulx dat een naeckte kindeken, daer by een kaerse ontfteekt. En wijft dese Vrouwe aen 't kindeken een rechte wegh, in 't midden van een groote duysternisse.

Het gulde kleed gelijckt de suyverheyt van de Leeringe, waer in de naeckte waerheyt gesocht wort, vertoonende te gelijk haere waerdicheyt.

De vlamme die zy om leegh in de hand heeft, alwaer een jongskene een kaerse by ontfteekt, is het licht der Wijsheyd, dat het swacke verstand wort mede gedeelt, of dat niet bequaem genoegh is, als noch zijnde ingewickelt in slechte en kindsche dingen, die noch al te laegh en veracht zijn.

Zy wijft het kindeken den rechten wegh der waerheyt, aen 't selve waerschouwende voor de steyle der dolingen, dieder is in de dicke duysternisse van de gemeene on-

wetenheyt des Volcx: onder de welke dese alleen geluckigh is, die soo veele kan sien als genoegh is, om al wandelende niet te struyckelen. En met reeden wort de Leeringe by de Vlamme vergeleken, want zy wijft de Ziele den weg, en maecktse oock levendigh, en verliest oock van haer licht niet, om een ander zijn kaerse te ontfteken.

GRAMMATICA. Letterkonst.

EEn Vrouwe die een brief in de rechter hand hout, alwaer in Latijnsche letteren geschreven is, *Vox literata & articulata debito modo pronuntiata*, hebbende in de slincker hand een roede, loopende uyt haere borst veel melx.

De spreuck, als boven, verklaert en bepaelt het wesen van de Letterkonst: En de Roede bewijft, dat als men in 't begin de kinderen leert, moetenmen dickwijls de roede gebruycken, die haer totte onderwijfinge schickt en bequaem maeckt.

De melck die uyte borsten vloeeyt, bediet dat de foeticheyd van de Wetenschap uyte borst komt, en uyt de ingewanden van de Grammatica of Letterkonst.

GRAMMATICA. Letterkonst.

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een vyle hout, en in de slincker een Vatt, waer uyt zy waeter giet op een teeder spruytjen.

Grammatica is de eerste van de vrye konsten, en wort genaemt een regel en reeden, van datmen sal klaer uyte borst spreeken.

De vyle vertoont, dat de *Grammatica* het verstand opweckt en scherp maeckt. En het waetervatt is een kenteycken, datmen de plantjes van de jonge verstanden, die ter wereld komen, door de *Grammatica* doet opwassen, om datse te zijnder tijd vruchten van leeringe en wetenschap soudent voortbrengen, even gelijck als het waeter de planten doet wassen.

GUIDA SICURA DE VERI HONOR.
Vaste Leyster van de waere Eere.

EEn Vrouwe op die selfde maniere gemaect, als wy de deughd op haere plaetse hebben

hebben beschreven, met een Schild aen den arm, waer op geschildert waeren twee Tempels: d'een van *Marcellus*, van de *Eere*, en d'ander van de *Deughd*, sittende dese Vrouwe op een Eyke: mette rechter hand om hoog, wijste op eenige krijgskransien, met scepters en Keyserlijke wapenen, hoeden, mijters, en andere waerdigheeden van eere, die aen de tacken van dien boom hangen: alwaer een letter-rol met dit opschrift gestelt is *Hinc omnia*, dat is, *hier van daen komt alles*. En boven haer hoofd is een ander opschrift, daer in staet, *Me duce*, dat is, *door mijn geleyt*. 't Welck alles vertoon, dat van *Jupiter*, den gever aller gunsten, wien oock dese boom was toegewijd, of om wel te seggen, van God selve, alle dese eere en Werreltsche waerdigheyt, den Mensch, door het vast geleyde der *Deughd*, wierde toegevoegt; 't welck de beyde Tempels oock te kennen gaven. Want de Tempel die de *Eere* was toegewijt, die hadde anders geen ingangh, als door den Tempel der *Deughd*.

VITA LONGA. Langh leven.



EN Vrouwe van een oud opsicht, en op 't ouds gekleet, houdende haer rechter hand op een Hert, dat seer groote hoorens

heeft, met veele uytgespreyde tacken, hebbende in de sfincker hand een kraeye.

Het antijsche kleed op de oude wijze bediet den verlopen tijd van veele Iaeren. Zy hout haer rechter hand op 't hoofd van een oud hert of hinde, dat hoorens heeft met veele tacken, om daer door de langheyt des levens te vertoonen, want dit Dier leeft lange, en nae enige seggen, soo werpt het alle Iaeren een tacken van de hoorens af, en dit is secker, dat hoe 't ouder wort, de hoorens oock te dicker en tackiger worden. Zy leven drie hondert Iaeren en meer. *Plinius* verhaelt in 't VIII boeck xxxii cap. dat het bekent is dat de Hertten een langh leven hebben, en hy voeghter by, dat voor hondert Iaeren Hertten gevangen zijn met goude halsbanden, die der van *Alexander Magnus* waeren gestelt geweest, daer de huyl al was over gewossen. 't Selve verhaelt hy van *Agatocleus* den Tyran van *Syracusa*, die op de jacht een Hart om hals bracht, dat een kopere ringh om den hals hadde, alwaer dese naeme was ingesneden, *DIOMEDES ARTEMIDES*. Wy hebben in de nieuwe Historien, dat *Carclus* de VI Koningh van Vranckrijck, by 't bosch van *Senly* een Hert gevangen hadde, dat een vergulde Metale halsband hadde met dese omschrijvinge, *Hoc me Caesar donavit*. Waer uyt dit spreekwoord is voortgekomen, *Noli me tangere, Caesaris sum*, dat is, *Roert my niet aen, ick hoor den Keyser toe*. Waer van *Petrarcha* in zijn klinck-dichten oock gewagh maect. Voordaeden, die het lange leven der Hertten te kennen geven: gelijk oock het leven der kraeykens langh is: want zy leven veele Iaeren. En daerom hebben wy een kraeyken op de sfincker hand, van dese Vrouwe, gestelt. Van welckers ouder als mede van der Hertten, *Virgilius* gewagh maect in eenige dichten van 't ouder der dieren, die hem worden toegeschreven, dat een Man ses en negentigh Iaer leeft, maer dat de klapachtige kraeye dit negenmael te boven gaet, en dat het Hert vier mael soo lange leeft als de kraeye.

VITA ATTIVA. Het besige of werckelijke leven.

DAER zijn twee wegen die welcke ons totte gelucksaligheyt brengen, en dese zijn verscheydentlyck gevolght, nae de verschey-

ſcheydenheyt of van de genegentheyt, of van de oertuygende reeden: en die worden uytgedrukt, door de Naeme van het *active*, dat is van het wercklycke, en *Contemplative*, dat is, van het overpeinfende leven: wefende beyde geprefen van onfen Saligmaker *I. Chriſtus*, in de Perfoon van *Marta* en *Maria*, en alhoewel *Maria* meer voor getrocken is, als *Marta*, die in haeren arbejd befigh was, foo is het niet te min waerdigh beloont en geprefen te worden.

Wy maelen dan het Wercklycke leven af, met een grooten breeden hoed op 't hoofd, en een ſchoppe over de ſchouder, leunende mette ſlincker hand op 't ſtier van den ploeg, en ter ſyden hem leyt verſcheyden boere-tuygh. Want de Landbouwerie is het alder-noodigſte werck tot onderhout des Menſchlijcken Levens, en dat door de oefninge der leeden, ſonder dat de ſinnen daer mede befigh zijn, wordende gemeenlijck gepleeght by Boeren, die bot van verſtant zijn. En konnen deſe instrumenten of wercktuygen ver-toonen het geene, datter tot een onderſcheyden kenniſſe van die dingen behoort, waer in de naerſtigheyt door de noodruft, voortgeprickelt zijnde, den wegh ſeer naerſtelijck en in ſoo veele wegen heeft geopent, als de konſten en andere handwercken onderſcheyden worden.

Michiel Angelus Buonarotta, vertoonde voor het Wercklycke leven, aen de ſepulture of het graf van *Julius* de tweede, *Lea* de dochter van *Laban*, 't welck een beeld is met een ſpiegel in der hand, om te overwegen, hoemen ſich moet dragen in onſe handelingen: In de ander hand hadſe een kransken van bloemen, 't welck zijn de Deughden, diewelcke onſe leven verciereren terwijl wy hier zijn, en maecken 't ſelve nae den dood noch heerlijcker.

Het Wercklycke Leven.

EN Vrouwe met een becken en giervat, als of zy wilde waeter uytgieten, met deſe ſpreucke *Dauids*, *Ick ſal met een oprecht vertrouwen handlen en niet vreeſen*. Hier mede wil hy te kennen geven, dat wy onſe handelingen moeten doen met gewaſſchen handen, dat is, ſonder eygen baet, diewelcke dickwijls onſen goeden naeme beſoedelen, verhinde-rende het goed vertrouwen van een goede

uytkomſt, diemen door de Godlijcke goedigheyt ſoude verkrijgen: Want als men oprecht te werck gaet, ſoo maect hy alle onſe handelingen voorſpoedigh.

VITA BREVE. *Leven dat kort is.*



EEN Vrouwe van een jeughdigh opſicht, gekroont met verſcheyden groene blaederen, hebbende voor de borſt een kleyn beeftjen als een Vliege, *Hemorobium* genaemt, of om beter te ſeggen, het kleed ſal vol foodanige beeftjens weſen, en inde rechter hand falſe een taxken met Roofen hebben, met dit opſchrift, *ipsa dies aperit, conſicit ipſa dies*, dat is, *dieſelve dagh opent de blocme, en dieſelve dagh brengt ſe ten eynd*; 't welck een ſpreuke was van den Heere *Frederico Cornaro* Biſſchop van Padua, en in de ſlincker hand falſe het Viſchken *Calamoro* of *Seppia* hebben.

De Menſch, gelijk oock alle andere dieren, is foodanigh Liefhebber van 't leven, dat hy dickwijls treurt, om dat het ſoo kort is. *Theophraſtus* op zijn ſterven leggende, klaegde over de nature, van datſe den herten en kraykens, daer doch niet aen gelegen is, een langh leven hadde verleent, maer den Menſche die ſoo waerdigh was, hadſe een ſoo kort le-

ven gegeven, een tijd waer in hy wel langer konde zijn, om alle konsten en wetenschappen volmaecktelijck te leeren: Maer dat hy tierf, wanneer hy eerst kennisse begoft te krijgen. Tegens dese woorden van *Theophrastus* die van *Cicero* in sijne *Tusculanische* vraegen zijn voortgebracht, strijd *Salustius*, in 't begin van den oorlogh van *Jugurta*, alwaer hy seyt: *Dit Menschlijck geslachte klaegt al te onrecht over zijne natuyre, van datse swack en kort is, maer aen de Menschlijcke natuyre gebreeckt veel eer de naerslijcheyt, als de sterckheyd of de tijd.* Willende te kennen geven, dat de Mensch alle tijds genoegh heeft om deughdigh te worden, wanneer hy maer zijn gemoed en naertigheyd wil aenwenden, om de Deughd te verkrijgen. 't Welck *Seneca* oock bevesticht, als hy seyt, *Wacrom klagen wy doch over de Natuyre der dingen? dieselve draecht sich doch goedertieren tegen ons. Soo ghy 't leven wel weet te gebruycken, dan isst langh.* Maer het laet daerom niet nae dat het leven niet kort soude zijn. Wy hebben onrecht om te klagen, maer wy behooren ons te laeten genoegh mette bepaelinghe van dit leven, 't welck ons van den Oppersten Schepper is voorgestelt, die alles ten besten, van zijn schepsel, uytdeelt en rijcklijck voorst: En van dat selve, van dat ons leven kort en onsecker is, wil God, dat wy dit voordeel sullen trecken, dat wy alijt tegens den Dood mogen vaerdigh staen, en versorgen dies te meerder, in dit korte leven, dat wy mogen besigh zijn met gestadige oefningen, van goede wercken, om de belooninghe van 't eeuwige leven te verkrijgen. Sonder twijfel is onse leven kort. Dit aenmerckt *Zeno* seer wel, als hy seyde, *In der waerheyd, onse leven is kort, en wy hebben niet meer gebreck als den tijd.* *Aneas Sylvius*, die daer nae *Paus Pius II* genaemt wierde, vergeleek het korte leven by eenen droom, want hy seyde, *het Leven des Menschen is als een snellen droom, niemant kan hem den Morgen versiekeren, wy zijn niet als een wind en schaduw.* Op dese spreuck van *Pius II* past dit zeedelijck gedicht van mijn Landsman *Franc: Coperta*, 't welck hy schrijft aen zijn Moeder, wiens broeder gestorven was, en om dieselve te troosten, fant hy haer een Sandloper, in een kasse, die met rouwkleederen overtrocken was, luydende aldus:

*Hy, die door konst en soet bedrogh,
't Verdriet (dat in de Verreld noch,
Des Menschen Leven komt bestrijden):*

*Soo maticht, dat hy kan den tijd,
En 't sloven, dat ons ruste sijt,
Verdeelen, en stil laeten glijden:
VViens rouwkleed recht op droefheyd past,
Dat tot bevrijs van naere last,
Met traenen is geheel bedoven:
Die komt nu en verlicht u smert,
Die totte klachten drijft u hert,
En u de soete rust quam roven.
Hier kondy in een spiegel sien,
Dat suet en onbeschoonlijck wien,
Van die daer gaen en nimmer keeren:
En hoe ons leven is als glas,
Ons koop, een schadu, stof en asch,
VWaer uyt ons broosheyd is te leeren.*

Te recht is des Menschen hoope een broos glas, en derhalven is oock het leven kort. 't Welck ons doet vermaenen, dat wy niet soo diep onse gedachten in dese vergancklijcke en nietige dingen sullen inwicklen: Een groote ellendigheyd van de Menschen, die in haer gemoed een webbe van Werreltsche begeerlijckheyd aenvangen, dat door de kortheyd van dit leven, doch onvolmaeckt blijft. Sulx dat wy te gelijk met *Petrarcha* seggen, *de tijd is kort, maer onse begeerte is langh.* *Al onse lange begeerten doet een kort leven barsten, en veele dingen draechtmen vergeefs en tot schaedde, overmus het nae by is, waer nae toe men sal moeten reysen: te weeten totte Dood, gelijk *Gregorius* seyt. Ick wil my niet te verre uytstrecken om de kortheyd des levens aen te wijsen, van het welke niet alleen de Griecken, Latijnen, Italianen, en veel duysent geleerde boecken getuyghnisse geven, maer oock onse Ouderen en lieve Vrienden, die al te saemen in korte tijd daer van zijn berooft geweest.*

De Krans met groene blaeders, hebben wy 't leven toegevoeght, want wy vallen in korter tijd, als de blaeders van de boomen, en soo haest als de kracht van 't leven vergaet, soo haest vergaet oock de groente van de blaeders, die in korter tijd verwelken en verdorren. *Simonides* vergelijckt oock onse leven by de blaeders, te weeten dat *der Menschen geboorte is als der blaeders.* *Dit versnaen de Menschen weynigh, noch drucken 't selve niet in 't herte, hoe korte tijd van leughd en leven dat den Menschen is gegeven.*

Het *Hemorobium* is een kleyn vliegend beestjen, grooter als een Vliegē, 't heeft vleugels en vier beenen, gelijk *Plinius* segt, soo walter in de

in de vloet *Hipane*, diewelcke tegens 't *Solstitium*, als de Sonne op 't hooghste is, seckere swacke biefen voortbrenght, waer uyt het *Hemorobium* voortkomt, en dat selve kan ons dienen tot een beeldenisse van de kortheyt des levens: Want het sterft in de selve dagh als het wort gebooren. En alhoewel wy in dieselve dagh niet sterven, soo is nochtans onse leven kort, en wort geheeten het leven van eenen dagh. En aldus noemt het *Antiphon*: *Onse leven is als een gevangenisse van eenen dagh, en ick soudè het geheele Menschlycke leven, een gelijcke tijd van een dagh mogen noemen, waer door wy slechts in de Werld sien, en den Nackelingen het licht en het leven overleveren.* En *Petrarcha* seyt in zijne Triumph over den Tijd aldus:

*Ick schick my alsoo veel ick kan,
En sie het eind' van verre an:
Ick overweegh mijn korte tijd,
Die schielijck vlieght en 't leven sijt:
't is 's morgens als een leughgêg kind:
Maer nu soo word ick oud en blind:
Ons leven is maer eenen dagh,
Vol rouw', en pijn, en naer geklagh,
Vol stormen, dampen en verdriet,
Het schijnt wel schoon, maer 't isset niet.*

En om dat het leven alsoo kort is, soo vergelijckten de Griecken dat selve, by een vinger, span en ellebooge. Van *Juno* en van *Mimnermus*, wort de Tijd een ellebooge genoemd: van *Diogenes*, het leven een span, en van de Poet *Alceus* de dagh by een vinger: om de kortheyt van 't leven uyt te drucken: 't welck hoewel het selve sich tot veelen uytstreckt, soo vernieticht nochtans een korte uyre dat selve. Dit is seer wel overwogen in een oude beschrijvinge, die in 't Paleys van den Cardinael *Cæsius* be-waert wort, aldus luydende:

*Dit's Cæsius die meer als eene Eeuwve leeft,
Maer een te korte uyr, 't geluck den doodsteeck
geeft.*

Waer over *Petrarcha* in de Triumph van de Godheyt singht:

*O schoone ziel! hoe vast ghy dus benou,
Waer toe gepeins en al dit naere suchten?
Een uyr verstoort, wat eeuwen was geboort,
Wie kan den dood en zijn geweld ontvluchten?*

Dieselve singht in een ander gedicht:

*De hooge rots leyt in den grond,
Ons leven dat soo heerlijck stond:*

*Een uyr, een morgen heeft verdaen,
Dat soo veel eeuwen had gestaen.*

Van onse broose aert, is de Roose een Hieroglyphisch beeld, want zy komt laest onder de bloemen op, en zy vergaet eerst, gelijck *Atheneus* seyt. En met groot recht wort onse leven by een Roose vergeleeken, die wel schoon en aengenaem is, maer zy verslenst en verdort in dieselve dagh, gelijck in de spreucke, die om de Roose staet, wort uytgedruckt, en 't is een vers van *Virgilius* waer in hy van de schoonheyt en broosheyt des Rooskens aldus singht:

*Soo veelderleye aert, gewas en nicurve dingen,
Ontsluyt ons eene dagh, en kansè 't onderbringen:
Wy klagen dat Natuyr 't bevalligh Roosken dooft,
Dat in haer jonge vreuzeel ons schielijck wort ontroof.
Soo lang als eene dagh, soo lang is d'euw der Roosen,
Dat d'Ouden even druckt als longe die daer bloesen.*

Te recht was de Roose voor eenige Maenden, een devijs van de kortheyt des Levens, in den Pauelijcken stoel van *Alexander Cardinael de Medicis*, daer nae *Leo de XI*, die altijd de Roose voor zijn devijs gebruyckte, met dese spreucke, *sic florui, aldus heb ick gebloeyt.* Een devijs dat nae lichaem en ziele hem nae zijn dood best paste, als in 't leven, want hy bloeyde opgehoopt van aengenaemheyt en Majesteyt, en seer korte tijd, in sijnen Pauelijcken stoel als een Roose, een seer soete reuck van sich, aen al 'de Werelt, naelaetende.

De visch *Seppia* en *Calamora*, zijn van de Griecken *Thentis* genaemt, en van den Latijnen *Loligo*; zy worden beyde voor de kortheyt van 't Leven genomen, want zy leven een seer korte tijd, gelijck *Aristoteles* in zijn Dierboeck te kennen geeft.

V I T A C O N T E M P L A T I V A.

Aendachtige Leven.

HET aendachtige Leven wordt vande Houden afgeschildert, een Vrouwe met het hoofd ten Hemel gekeert in groote nedrigheyt, met een blinkende straete die haer verlicht, houdende de rechter hand om hoog en recht uyt, haer slincker leegh en gesloten, met twee kleyne vleugeltjens op 't hoofd.

Aendachtigheyt is, God te kennen en hem te genieten, sich de volmaecktheyt inbeeldende: diewelcke bestaat in wel te geloov-

ven, te weten in een fuyver en levendigh ge-
loove.

De vleugels op 't hoofd, bedieden de op-
heffing van 't verstand, 't welck niet toelaet
dat onse gedachten sich fouden vernederen,
nae de aerdsche en verderflijke dingen, al-
waer het dickwijls leert de eedelhейt der
ziele en de fuyverheyt van de kuyfche of
reyne begeerte: Daerom wortse gefchildert
datse nae den Hemel fiet, van waer een glans
komt die haer verlicht: Want een gemoed
bequaem te hebben tot aendachtigheyt, is
een befondere gave Godes, gelijk David feyt:
*Heere helpt my, en ick sal aendachtigh zijn in uwre Ge-
rechtigheden.*

Zy staet needrigh, om dat God den nee-
drigen verheft, en den hoveerdigen tegen-
staet. D'eene hand recht uyt en om hoogh,
en d'ander geflooten en om leegh, betoont
de ontloffing van 't gemoed in de hooge
Hemelsche gepeynfen; en 't kleyn behagen
datse heeft tot needrige aerdsche begeer-
lijkheden.

VITA CONTEMPLATIVA.

Het overpeynsend Leven.

Een naeckte Vrouwe, die de eene hand
open nae den Hemel hour, en in d'ander
een boeck, waer in gefchreven staet, dat ick
God aenhangen is my goed.

Michael Angelus, gelijk gefeyt is, by 't bee-
fige of wercklijke leven, maeckte oock
eene beeldnisse van *Rachel*, de fuster van *Lea*,
een dochter van *Laban*, voor het aendachtige
leven, die met gevouwen handen stont, en
met een knye gebogen, wiens geficht fcheen
dat in den geest was opgetogen, en tuffchen
beyde dese beelden stont *Moyfes*, 't welck een
feer vermaert beeld was voor dit gefeyde
graf.

VITA & ANIMO. 't Leven en 't gemoed.

Een Maeghdeken in 't groen gekleet, hou-
dende in haer rechter hand, met groote
bevalligheyt, een ontfteeken Lampe.

In 't groen wortse gefchildert, om de hoo-
pe die de Menschheyt heeft van een langh le-
ven. En haer wort een ontfteeken Lampe
gegeven, om het leven af te beelden: in de

welcke Oly ingestort zijnde, om 't licht te
onderhouden, bediet, foodanige levendige
vochtigheyt, waer door de warmte gevoet
wert, om aen 't lichaem het leven mede te
deelen: 't welck anderfins ontbreckende,
foo moet nootwendigh lichaem en hette te
gelijk uytbluffchen en vergaen. Waer over
men dickwijls by *Euripidem* in sijne treurspee-
len leest, van die geene die daer fouden uyt
dit leven fcheyden, datse riepen: *God bewaere
u o aengenaeen licht!* welcke meeninge *Plutarchus*
naevolgende, feyt dat de Lampe het lichaem
gelijk is, 't welck de wooninge is van de
ziele of gemoed.

VITA HUMANA. Het Mensch- lijk Leven.

Een Vrouwe in 't groen gekleet, met een
krans van *Semper vive*, of altijd-groen, waer
op een *Phoenix* staet, houdende in de rechter
hand een Liere met een strijckstock, heb-
bende in de slincker een schaele, waer uyt zy
een kindeken te drinken geeft.

't Geene de Latijnen in den Menschheyt het
leven noemen, dat heetmen in de planten en
kruyden het groeyen of bloeyen, en diefel-
ve gelijkheyt dier is tuffchen de woor-
den, iffer oock tuffchen de beteykende faec-
ke; want het leven des Menschen is anders
niet als een groenicheyt, die de warmte, de
beweging en alles watter schoon en goed
in den Mensch is, doet aenwaffen en onder-
houden, en de groenigheyt in de planten is
anders niet als een leven, 't welck ontbre-
kende, foo ontbreckt oock het voedsel, de
warmte, de bloofigheyt en de schoonheyt.
Daerom heet oock het kruyd 't welck zy
op 't hoofd heeft *Semper-vive*, en 't gefonde le-
ven des Menschen wort groeyende geheer-
ren, nae het latijns woort *Vivere*, waer van
oock de Mannen *Viri* geheeten zijn. Waer
over dees Vrouwe met voordacht aldus ge-
kroont is.

Van gelijken vertoont mede het groene
kleet: en dewijl van 't kruyd niet anders
als de groenigheyt wort verstaen, also is
oock in den Menschheyt, menschlijcker wijfe te
spreeken, geen goed, dat voor de deugdh
felve is te stellen.

De fabel van de Phenix wort voor de ge-
durigheyt en voor 't langh leven genomen.

Mette

Mette rechterhand hout zy de Liere en den strijkslok, waer door *Pierius* verstaet de ordre van 't Menschelijcke leven. Want van eenigen is bevonden dat de Liere heeft seven verscheyden toonen, die op den Mensch gepast zijnde, wort verstaen, dat de Mensch oock door dieselve veranderingen wort gedreven. Want in seven weecken is de geboorte een kinds volkomen gebeeld in 's Moeders lichaem. Seven uyren nae de geboorte, geeft het blijcklijcke teykenen van 't leven of van de dood. Seven dagen daer nae, wört de Navel vast en gestrengelt. Tweemaal seven dagen daer nae, geeft het een klaer teyken van 't gesicht, daer nae seven mael seven daegen krijgthet het vasticheyd van zijn gesicht en oock kennisse. En nae de seven Maenden begint het zijn tanden te krijgen, en tweemaal seven daer nae, begint het vastelijck te sitten, en driemaal seven daer nae begint het te spreken, en viermaal seven daerna, begint het te gaen, en vijfmaal seven daerna, begint het de Melck wars te worden. Nae seven Iaeren verwisselt het zijn eerste tanden, wort stercker en krijgthet zijne stemme vast. Nae twee seven Iaeren begint hy manlijck te worden, en bequaem totte voorttellinge. Nae driemaal seven Iaeren komt zijn baert voor den dagh, en hy hout op van wassen. Nae viermaal seven Iaeren, komt de volheyte van leeden en sterckheyt, en nae vijfmaal seven Iaeren, is de volkomene sterckheyt en kracht, soo veel een yder sal verkrijgen, en die tijd, waer in *Plato* stelde, datmen trouwen mochte. Nae ses-mael seven Iaeren bewaert hy zijn sterckheyt en verkregen dapperheyt. Nae seven-mael seven Iaeren, voelt hy verswackinge van krachten, maer een volkomen aenwas van reeden en verstand. Waer over de Soldaten in dese tijd vry wilden wesen van den Oorlogh, en een Vry-roede hebben, om dat zy nu mochten in den Raed, of tot 's Lands diensten gebruyckt werden; waer over *Horatius* aen *Maccenas* schreef, dat hy de Vry-roede al hadde verkregen, om dat hy alreede hadde geleeft, viermaal elf *Decembres*, dat is, dat hy nae het sevenmael sevende jaer toegingh. In het achtste sevende Jaer konde men de volkomenthent der Reeden en des verstands sien. Het negenmael sevende Jaer, bracht beleefthent en sachtmoedicheyt mede. Het tien-

de seven Jaer verlangden meerendeels nae de dood, waer over oock *Solon* het menschelijcke leven seer aerdigh afmaelt, dat in 't 70^{ste} Jaer alle de lieflijcke stemmen van zijne Liere, te gelijk met het leven des Menschen, ophiel: en als men 't selve voorby was, soo scheen het dat de Menschen siff wierden, en dan van d'een dan van d'andere snaere afdoolden.

Het kindeken 't welck drinckt, bediet dat des Menschen leven door 't voetsel en door de welgestelthent, wort onderhouden. Het voetsel maeckt het selve welvaerend, en wort door den mond genutticht, of door het opperste deel, en de welgestelthent bewaert het in goeden stant, en die moet wesen in 't geheele lichaem, als in de teedere kinderkens die daer wassen en toenemen. Gelijck oock elders is geseyt.

VITA HUMANA. Het Menschlijk Leven.

EEN Vrouwe die haere Voeten tusschen een rad heeft, daer ses dwersstocken in komen, op een ronde voetsal, konnende sich noch ter rechter noch ter sincker sijde bewegen, houdende in d'eene hand de Sonne en in d'ander de Maene.

Daer zijn soo veele en menigerhande toevallen in 't menschelijcke leven, datse door de menichte self in de pennen van die 't schrijven, en in de verstanden, die daer over verhael doen, verwarringe aen brengen, schijnende onmogelijck, datmen tot foodanige menichte van onverdeelijcke dingen soude geraecken, die door veele gelijk-vormige werckingen, een kennisse voor sich selven konden baeren: nochtans soo kanmen van alle dese dingen een beslyt maecken, van dat het leven onseker en vluchtigh is: En daerom worden door de Sonne en Maene de bovenste noodwendighe oorfaecken vertoont, en door het Rad de benedenste toevallen. En alhoewel het Lott of de Fortuyne geen faecke heeft buyten de voorvallen, die selden gebeuren, en dat buyten de meeninge van den wercker, niet te min, heeft ons gemoed, door al te grooten geloof in 't selve te stellen, waer in het sich vont verkort of beledight, lichtlijck plaetse van besondere heerschappye, in sich selve gegeven, tot dese ingebeelde Godheyt, van die din-

gen, waer van men geen oorfaecke weet aen te wijfen, noch aen de Fortuynne, noch aen de straffe, noch aen 't loff. En wy fullen seggen, dat het Rad bediet de gefchiedeniffen, die toevallige en benedenfte oorfaecken hebben, te weeten van de Fortuynne, die van de Oude, mer een Rad wort afgefchildert, als die geene, die de Staeten en hoogheeden, nae haer welgevallen, drayt en keert.

VITA INQUIETA. *Het ongeruste Leven.*

DAt het leven der Menfchen een geftadige ongeruftheyd is onderworpen, wort ons door *Syffphus* te kennen gegeven, die welcke, nae de verfieringe van veele Poëten, nimmermeer ophout van een fwaere fteen op de fpite van eenen hoogen en fteylen bergh te rollen, die welcke altijd daer nae nederftortende, foo pooght defe ellendige Menfche, diefelve wederom van nieuws op de fpite des berghs te brengen, alwaer hy niet machtigh is, om dien felven aldaer vast te houden. Waer over *Ovidius* feyt, dat hem altijd een fwaere fteen quelt.

De bergh is het beeld van onfe leven. Het opperfte des Berghs is de rufte en vernoeginge waer nae dat yder verlanght.

De fteen is de arbeyt en moeyte, die een yder aenneemt, om daer toe te kunnen geraecken.

Syffphus, nae dat het *Baptista Renaldus* uyt leyt, is een uitbeelder van de ziele, die welcke, terwijl zy al hier beneden is, altijd nae eenige rufte verlanght: die welcke zy naulijx verkregen hebbende, terftont nae een ander hoopt. Want d'eene stelt zijne waere geluckfalicheyt in de cere defes werrelts, d'ander in Rijckdom, dees in weetenschappen, die in de gefontheyt, dees in den treffijcke naeme, die in den Edelman: En hier door wert hy gedwongen dat onfe begeerlijckheyt, aldaer haere waere rufte moet vinden.

CARITA. *Liefde.*

EEn Vrouwe in 't rood gekleer, hebbende boven op 't hoofd een brandende vlamme Viers, houdende onder den rechter arm een kindeken, 't welck zy te fuygen geeft, en twee andere spelen aen haere voeten, waer van 't eene haer by de flincker hand vat.

Een Naeyolger Christi sonder Liefde, is

als een ongetoonde en gantsch ontfelde Luyte. En daerom wort de Liefde geleyt ingelijft te zijn, om dat zy ons met God en den Menfchen in Liefde en genegentheyt vereenicht, die al hoe langhs foo meer aenwaffende, ons waerdigh maeckt der eeuwiger heerlijckheyt.



Het roode kleed, bediet Liefde, om reeden boven gefeyt, waerom oock de Bruyd, in 't Hooge Lied *Salomonis*, dese verwe, van haere beminde, feer lief hadde.

De vlamme Viers op 't hoofd, is door haere wackerheyt, een teycken, dat de Liefde, nae haere gewoonlijcke maniere, nimmermeer ophout te wercken: eenige willen voorders, dat door 't vier, *Christus* fal verftaen worden, in dese woorden: *Ich ben gekomen dat ick vier op der aerden fende, en wat wilde ick liever dan dat het fchoon brande?*

De drie kinderkens, betoonen dat de Liefde wel cene Deughd is, maer nochtans heeftse driedobbelde kracht, overmits het Geloof en de Hope, sonder de Liefde dood zijn; 't welck oock dit gedichte uytdrukt:

O heerlijck gefchenck en overkofftel pand!

Dat uyt den Hemel daelt, van Gods vermogen hand:

Ach

Ach soo ick had een stijl ge-adelt en verheven,
 Ick soud' u waerde Lof den hoogsten lustler geven:
 Om dat ghy nimmer woont in een hovvaardigh hert,
 Noch in 't cersuchtigh hoofd, dat alle dingh verwacht,
 Maer schuyt in 't sacht gemoed, dat stil en goedertieren:
 Verdraecht, en laet u werck niet in het wilde swieren:
 Noch zijt door 't wel doen stout, als 't opgeblasen breyn,
 Maer hout door 't waer Geloof en Hoop u ziele reyn.
 In Rijkdoom, Eer of Staet, soo steldy lust noch klaerheyt,
 Maer zijt vervult met deugd, oprechtighheyt en waerheyt.
 Ghy denckt van niemant quaet, O Liefde suycker soet!
 Ghy stoocht een heete vlam in mijn verkout gemoed:
 Verjaegt mijn vyul gepeins, en wilt mijn hert verwarmen,
 Dat wonderlijcken janckt, om rusten in u armen.

C A R I T A. Liefde.

EEn Vrouwe in 't root gekleet, houdende
 in de rechter hand een brandend herte,
 en in de sincker een kindeken datse om-
 armt.

De Liefde is een bequaemheyt van den
 wille, die van God is ingestort, ons bewe-
 gende om hem boven al, en onsen naesten,
 als ons selven, te beminnen.

Met het brandende herte en 't kindeken
 in den arm wortse geschildert, om dat de
 Liefde eene suyvere en brandende wercking-
 ge in 't gemoed is, tot God en de schepselen.

Her hert wort geseyt te branden wanneer
 het bemint: Want de Geesten beweeght
 wordende door eenigh waerdigh onder-
 werp, doen her bloed te gelijk nae 't hert
 optrecken, 't welck door de hette ontstelt
 wordende, soo wort het geseyt te bran-
 den, daerom seyden de discipulen van *Emaus*
 oock, *branden onse herten niet als hy met ons sprack?*
 En dit wort gemeenlijck van de Poëten me-
 de geseyt, van de geyle Liefde.

Her kindeken wort gestelt door gelijck-
 kheyte der woorden *Christi*, *Wat ghy den*
minsten hebt gedaen dat hebby my gedaen.

Her roode kleed, hebbende gelijknisse
 van 't bloed, toont dat de waere Liefde, sich,
 nae 't getuyghnisse *Pauli*, totte stortinghe des
 bloeds toe, uytstreckt.

C A R I T A. Liefde.

AEn *Sr. Isidoro Ruberti*, Auditeur van den
Cardinael Salviani, een Eedelman van
 groote goeddadigheyt en geleertheyt, was

de Liefde, door een Olijfboom, vertoont,
 alwaer eenige tacken waeren afgehouden,
 uyt wiens tronck een vochtigheyt quam
 vlieten, die eenige kruyderen en planten
 voedsel aenbracht: een deel van die selve
 quaemen uyten wortel van dien grooten
 boom, en een deel derselver, wat verder.

Ick gelove dat hy hier door heeft willen
 af beelden, dat de Liefde en die geene die
 deselve wil gebruycken, eenigh voetsel van
 sich selve sal afsnijden, om een ander 't selve
 mede te deelen. Voor eerst sal hy zijn vrien-
 den bytaen, en daer nae, aen die vreemd
 zijn. De kruydjens houde ick, dat zijn ee-
 nige behulpselen aen arme Maeghdekens,
 om uyt te hyljicken. En de Boomkens acht
 ick, dat eenige Jongelingen zijn, die hy hier
 in *Romen* in de konsten en geleertheyt dede
 opbrengen. Waer onder seer treflijcke man-
 nen zijn geweest, die in hooge Staet en eer-
 ampten by verscheyden Paulen zijn verhe-
 ven geweest. En om dat boven op den boom
 een geschriif stonde, *Moriens reviviscit*, dat is,
al stervende wort hy weder levendig, schijnt het, dat
 hy oock daer mede wilde seggen, dat ter-
 wijlen hy oudt wierde en nae zijn eynde
 liep, onderhoudende eenige Jongelingen, dat
 hy in en door haer weder nieuw gebooren
 wierde.

C A R E Z Z E A M A T O R I E. Liefkoferije.

EEn schoon en bevalligh Maeghdeken,
 met schoone Verwe gekleet, met ver-
 scheyden stricken en luchtige loofwercken
 geborduyrt, gekranst met een kroone van
 klimop, houdende met een seer groote aer-
 digheyt twee duyfkens, een Manneken met
 een wijfken, die met malkanderen liefkoo-
 sen.

Om dat de Liefkoferie een dochter van
 de Ieughd en van de schoonheyt is, daerom
 maelen wy 't ontwerp van dese beeldnisse
 schoon en Iongh.

Het schoone en als boven geborduyrde
 kleed, bediet, de boerterie en de veelerleye
 en verscheyden Mallerien en aenlockfelen,
 waer door de Vryers tochtigh worden totte
 Minne versamingen.

De krans van klimop is 't eygen Minne-
 beeld, dat dese plante, gelijk verscheyden
 Poëten seggen, om armt en over al vast hout,

waer zy maer aen komt. Waer over oock *Catullus* leyf :

*Als 't hert door Liefde is aengetast,
Het hout, gelijk de klimop, vast.*

Twee Duyfkens houtse met beyde handen, om dat de Egyptenaers door dese dierkens de Minnekolerie uytdruckten, om dat dese dieren niet versaenden, voor dat sy eerst liefkoosden. En om dat de Duyfkens soo groote aenlockingen onder haer hadden, so hebben de Griecken, dieselve *Venus* toegewijd, om datse uyt haer selve, sich verwecken totte Minnelustē. Men soude hier van veele meer dingen verhaelen, maer alsoo van de Duyfjens als van de klimop by soo veel gewichtige Schrijvers en brave verstandē, daer af is verhael gedaen, hoe d'eene voor de kufjens en d'ander voor de omhellingen genomen worden, passende dit totte liefkolerie, soo wil ick my totte verklaeringe van dese beeldenisse niet wijder uytstrecken, noch oock het gemoed des Lesers, in't verhandelen van geyle en gevaerlijcke dingen, ophouden.

AMOR DI VIRTU. *Liefde totte Deughd.*



Een naect kindeken met vleugels, hebbende een Lauwerkrans om 't hoofd, en

drie andere kransien in de handen. Want van alle andere Liefden, die soo verscheyden van de Poëten werden afgemaelt, gaet dese Liefde totte Deughd, alle andere in Eedeleheyte boven, om datse oock alle andere dingen overtreft. Het wort met een Lauwerkrans gemaelt, tot een teycken van eere, diē dese Deughd toebehoort. En om te be-toonen dat de Liefde tot dese Deughd onverderflijck is, oock hoe de Lauwer altijd groen blijft, en oock hoe de krans, die van een Sperische rondicheyt is, geene bepalinge heeft, soo soumen oock konnen seggen, dat de krans op 't hoofd Wijsheyt bediet, en andere Zeedelijcke of Hoofddeughden, als Gerechtigheyt, Wijsheyt, Dapperheyt en Maetigheyt, en om dieselve Deughd dubbel te vertoonen, soo wortse door den circkel en te gelijk door 't getal van dryen, 't welck een volmaect getal is, door de kroonen uytgebeeld.

TORMENTO d'AMORE. *Liefdes pijnige of quellinge.*

Een treurigh en swaermoedigh Man, in eduyfter bruyne kleederen, met doornen omwonden, voor zijn hoofdcierfel sal hy een hert hebben, dat met een pijl is doorschooten, met twee slangen die daer rontom slijngen. Hy sal de opene borst, die van een Gier verscheurt is, vertonen, en met beyde handen zijne droefheyt en zijn pijnlijke quellinge.

AMOR del PROSSIMO. *Liefde des Naesten.*

Een Vrouwe diewelcke adeliick gekleert is, hebbende ter syden een Pellicaen met haer Jongen, diewelcke met haer eigen beck haeren borst opent, waer uyt het bloet komt springen, met d'eene hand toontse datse een arm Mensch van der aerde wil oplichten, en met d'ander reyckte zy geld uyt, naer de spreucke *Christi*.

AMOR DI SE STESSO. *Eygen-Liefde.*

Naer 't oud gebruyck wort *Narcissus* afgebeeld, dat hy sich in een fonteyn spiegelt: Want de Eygen Liefde is niet anders, als

als sich schoon te laeren duncken in zijn eygen wercken, en dat met groot genoeg en verwonderinge. En dit is een verdrietige en belachlijke saecke, gelijckte oock bespottelijck en ongeluckigh van de Poëten over den fabel van *Narcissus* beschreven is :

*Ghy die in al u sot bedrieff,
Hebt welgevallen aen u liif,
Aen schoonheyd, Rijckdoom, en aen Staet,
Aen eygen Wijsheyd, eygen baet,
Die buyten 't spoor van 't algemeen,
V Wijsheyd acht en anders geen,
Komt hier en siet Narcissus aen,
Vol Eygen-Liefde en sotte waen,
Die in zyn eygen Wijsheyd smoort,
Waer wyt dan komt een bloemken voort.
,, De Eygen-Liefde is oock een bloem,
,, Van wind, van waen, en valsche roem.*

AMOR VERSO IDDIO.
Liefde tot God.



EEn Man aendachtelijck met het gesichte ten Hemel gekeert, alwaer hy mette slincker hand nae wijst, en mette rechter toont hy zijn bloote borst.

AMOR DI STESSO. *Eygen-Liefde.*
van *Giov. Zaratino Castellini Romani.*

EEn Vrouwe met *Vesicaria* of Winterkers gekroont, dragende nae de slincker hand een volle opgehoopte sack op haeren rugge, en in dieselve hand een roedecken daer een rolle aen vast is gehecht, daer't woort *Philautia* op staet, hebbende in de rechter hand een *Narcis* bloeme, en voor haere voeten sal een Pauwe staen.

Daer is geen swaerder saecke als sich selve te kennen. Het Orakel of Wonderspraek te *Delphos* van eener gevraeght zijnde, wat wegh hy, om totte gelucksaeligheyt te geraecken, soude inslaen? wierde geantwoort, *Soo ghy u selve leert kennen.* En gelijck dit een swaere saecke was, soo wierde dit door een gemeen Raedbeslyt der Griecken, boven het portael van den Tempel te *Delphos* gehouwen, *Kent u selven.* Een spreucke die *Socrates*, *Apollo* toeeygent. Dese swaerigheyt van sich selve te kennen wort door de *Eygen-Liefde* veroorsaect, die een yder verblint. *Horatius* seght: *de blinde Liefde zijns selfs.* En om datse blint is, doetsse dat wy ons selve niet kennen, om dat yder sich laet duncken dat hy hupsch, aerdigh en wijs is. *Varro* seyt het selve. *Socrates* plagh te seggen, soo men in eenigh schouwspel belaste, dat alle kleermaeckers of andere handwerx luyden souden opstaen, dat niemant anders als dese souden voor den dagh komen: Maer soo men geboort, dat sich alle wijse luyden souden vertoonen, hy geloofde, datse al te saemen souden opstaen. Want yder laet sich voorstaen dat hy wijs is. *Aristoteles* hout, dat, om dat sich een yder Mensch selve bemint, hy sich oock laet duncken, dat al wat hy doet of seyt, aengenaem en behaeglijck zy: nae 't spreekwoort, *yder dunckt dat zijn uyl een Valck zy.* Yder schept in 't zijne behagen, soo in zijne kinderen, vaederland, manieren, boecken, konsten, inbeeldingen, vindingen en wercken. En hierom seyt *Cicero* tot *Atticum* dat ter geen Poeet of Redenaer is gevonden, die niet hout dat het zijne her beste zy. Welck *Catullus*, als een gemeen gebreck, bevesticht, alhoewel hy van *Suffenus* spreekt. *Aristoteles* stelt in zijne Zeedekonst tweederleye slaghe van eygen Liefde: d'eene die daer is schandigh en lasterlijck, d'ander die daer is lofflijck

en prijfelijck, en dat nae de reeden. De Liefhebbers van sich selve, en dat nae de reeden, foecken andere in de Deughd, eerbærheyt en andere inwendige goederen te overtreffen. Maer daer is een ander slagh van deughdige en wijfe, die niet seer prijfelijck zijn, diewelcke vermetelijck door eygen Liefde verblind, sich laeten voorstaen, datse wijfer zijn als andere, verheffende haer eygen werck, sich over haeren stijl verwonderende, verachtende en tegelijck met onbetaelijcke woorden eens anders doen vernietigende, en dat buyten alle reeden, haer selven den loff, buyten waerdigheyt, roeschrijvende. Derhalven seyde *Thales*, de eerste onder de wijfen van Grieecken, datter geen swaerder saecke was als sich selve te kennen, en geen lichter als een ander te berispen. Welck de eygensuchtige Menschen doen, Want wie lichtlijck een ander berispt en lastert, geeft te kennen dat hy vol eygen Liefde en roemgierigh is, gelijk *Plutarchus* in zijn verhael van den Vriend en Vleyaert aenwijft, seggende, de berispinge straft de eygen liefde en ontdeekt eenige karricheyt des gemoeds. Roemgierigh en vol eygen Liefde is geweest *Iustus Lipsius*, die sich in veele plaetsen ontdeekt mild te zijn in 't lasteren, niet om zijn goed duncken te openbaeren, maer om andere te berispen. Voorts haelt de Schrijver *Lipsium* over den heeckel, door zijnen opgepronckten en gemaekten stijl, die hy uyt de oude dichters en verlepte Poëten hadde gerrocken: en alsoo dit eygentlijck de Latijnen raect, hebben wy dit slechts aengeroot. Om dat den voorgenomden *Lipsius* op verscheyden treffijcke schrijvers, doch insonderheyt op *Bembum* bijt. Doch dese vermetelheyt baert haer, maer Zeedicheyt Liefde, gunste en goedwilligheyt. De Nimphe seyde tot *Narcissum*, gelijk *Suidas* verhaelt, *Veele sullen u haeten, soo ghy u selve te seer bemint*. Inde eygen Liefde blijft de Mensch bespott, gelijk zy de onreede-lijcke dieren bespotten, om dat zy meer behagen scheppen in haer eygen geslachte, als in andere. *Plato* seght, de Henne heeft behagen in de schoonheyt van haer geslachte, de Hond in de zijne, de Os in den Os, den Eesfel in den Eesfel, en 't Vercken dunckt dat hy de schoonste van allen is. *Cicero* seydt in zijne Natuyre der Goden, *meent ghy datter eenigh*

gedierte in 't waeter of der acerde is, dat niet in zijn eygen aert een sonderlingh versmaectt scheidt? en voeghter dit by: datter soo groote kracht in de Natuyre is, dat de Mensch niet wil als den Mensch gelijck zijn, soo wil oock de Miere den Miere. Maer de eygen liefde heerscht noch te meerder in den Mensch, om dat hy sich veel treffijcker en brae-ver acht, als andere Menschen, alsoo hy sich inbeeld dat niemant een Mensch is, als hy selve, alhoewel hy wenscht nae 't geluck, daer in andere Menschen, hem in welvaert en voorspoet overtreffen.

De eygen Liefde is door een Vrouwe afgebeeld, om dat dieselve den Vroukens meest is ingewortelt, aengesien een ygelijck hoe lelijck of mal datse zijn, haer selve laeten voorstaen datse schoon en verstandigh zijn, daerom wort haer de Letter rol met het woord *Philautia*, dat is *eygen Liefde*, in de hand gegeven.

Met *Vesicaria* is zy gekroont, een kruyd dat in Egypten wies als klimop, met klavieren uytten purperen, met een witte wortel. Want de Grieecken, insonderheyt *Theophrastus* getuyghet, dat wie een drama daer van indronck, sich soude laeten voorstaen, dat hy de alderschoonste is. Daerom seymen, door boerte, dat die mer eygen Liefde geplaeght is, drincken sal van dese wortel; en d'oorfaecke waerom zy oock de *Narcis* in de hand heeft, is yder bekenet, om dat gelijk *Ovidius* van hem verhaelt, hy sich in de schoonheyt van zijn eygen beeldenisse liefkosende, verandert is in een *Narcis* bloeme. Welcke bloeme verwonderinge aenbrenght. En de Minnaers van de eygen Liefde verwonderen sich door ontroeringe, van haer eigen selve. Iae daer gebreeken geene, die door eygen Liefde overgevoert, gedencken, datse in alle haer doen zijn *Narcissen*. Maer dese sien de groote sack van onvolmaecktheden niet, die over haeren rugge hanght, gelijk *Suffenus*, die sich voor een schoon, lieflijck en braef Poet uytgaf, niet eens merckende, dat hy onspigh en een lompe Poet was. Waer over *Catullus* besluyt dat yder die in de eygen liefde is verblind, een rechte *Suffenus* is. Want yder vol gebreeken, kan zijnen sack, die op de rugge hanght, niet mercken. En dit komt door eygen Liefde, die de sinne verdonckert, datse als betovert zijnde, ander luyden gebreeken, oock hoe kleyn die zijn.

zijn, wel weeten te siften, kennende haer eygen, hoe groot die oock zijn, niet bemerken. 't Welck *Afopus* te kennen geeft, als wanneer hy den Mensch met twee sacken affchildert, d'ene voor den borst, d'ander op den rugge, in de voorste wierp hy eens anders gebreeken, maer op den rugge zijn eygen. Om dat wy, door eygen Liefde, onse feylen, soo niet konnen sien, als wel eens anders.

De Pauw is een beeld van eygen Liefde, om dat het een Vogel is, die in haeren gemaelden en opgepronkten steert, seer groot behagen scheidt, want als zy die sluyt en opent, soo draeyt zy sich rontomme en besiet dieselve hoyaerdelyck. Waer uyt dit spreekwoord is gekomen, *Hy pronckt sich als een Pauwe*. 't Welck men tegen eene plagh te seggen, die te seer op sich selve is verliefd, en die sich rontom streelt en pronckt, behagen hebbende in zijn persoon, jae in al wat hy doet of feyt.

alsoo wort het gemoed, voornaemlyck, door de swackheyd bestiert, die sich dan gewilligh laet oproyen: als mede door de Ionckheyd en Maegdoom, die welcke, door de kleyne eervaertheyd onvoorsichtigh zijnde, lichtlyck wort verleyt en bedrogen.

De oude magere Vrouwe, die achter haer staet, is een beeldenisse van een persoon waer in de ondeughd haer ploy heeft genomen, en die de Ieughd totte schandelycke minne overredet. De ommegangh van dese moeten vlieden en wel toefien datter foodanige dingen, in zijn huys, niet geschieden; wese die dit selve dickwijls de ondergangh van veele huysgefinnen. Waer van de Griexsche Poet *Naumachus* waerschouwt, datmen de buyten Liefde sal weghjaegen, en van andere yerstaen watse in 't schild voert, maer voor al sal hy de oude kollen en Roffelacrsters ten huysfe uyt drijven, om dat zy veele huysgefinnen hebben yerdorven en te gronde geholpen.

TENTATIONE D'AMORE. *Bekoringe of beproevinge der Liefde.*

AMOR DOMATO. *Liefde die getemt is.*

En schoon Maeghdeken armelijck gekleert, 't welck seer twijfelachtigh staet om eenige goude ketens, eedele gestcenten of goude penningen, die voor haer leggen van der aerde op te nemen. Zy sal in der nacht geschildert worden, daer een oude, lelijcke Roffelster sal achter staen.

Totte kracht en bekoringe der Liefde, daer toe helpt seer veele de gewichtigheyd van de dingen die der belooft worden, maer noch prickelt de noodwendicheyt daer meest toe, die de Mensch in sich selve gevoelt, van 't geene hem wort voorgedragen.

Hierom wort dit Maeghdeken arm en beroyt gekleert, hebbende nochtans gelegentheyd om sich in die plaets te verrijcken, daer zy al stillekens schijnt toe te neygen, en het gemoed door de overredingen te buygen, die welcke niet naelaeten of de ooren of het hert te prickelen, siende dat het selve of door de begeerlijckheyd, die uyt haer self niet ophout, of door de geyle praet van een persoon, die in de boosheyd gewent is, gestadigh wort aengeport, en dies te meer, soo 't gemoed verwijft is, loopt het van sich selve totte opstockinge van de Natuyre, en



En sittende Cupido, die onder zijne voeten een boge, pijlkoocker en een uytgebluchte

bluschte fackel hout, hebbende in de rechter hand een Sandloper, en in de sincker een mager en teeder Vogelstijc *Cinclus* geheeten.

Hy hout den boogh, pijlkoocker en uytgebluschte fackel onder zijne Voeten, tot een teyken dat hy is getemt. Want zijne wapenen af te leggen, is een teyken, dat men t'ondergebracht is en verneerdert. Daer is ter wereld geene saecke die de Liefde meerder kan temmen en uytbluschen als de Tijd en d'Armoede. De Sandloper die hy in de hand heeft, is een beeld van den Tijd, die een Leermeeester is van alle Menschlijcke hertzochten en ontfeltnissen des gemoeds, infonderhey van de Liefde: ren welken einde hy verlanght om zijne beminde, swacke en broose schoonhey te genieten, maer als de schoonhey door den tijd is verandert, soo verkeert oock de Liefde in andere gedachten. *Ick hebbe haer eertijts bemint, seyt Plautus in zijne Epidicus, maer nu leynt my een ander sorge in 't gemoed.* Voorts seyt hy in zijne *Misellaria*: *Ghy zijt een rechte Sottinne, dat ghy meent, - dat ghy hem geduyrich tot urven goetgunstigen Vriend sult hebben. Ick waerschoer u, dat hy u door den tijd, of als hy u satt is, sal verlaeten.* En noch laeger verthoont hy, dat de gelegenthey ophoudende, oock de Minnekracht sal ophouden, wanneer de leughdlijcke verwe, door den tijd sal werden verandert. *Als d'Ouderdom dit hoofd van zijne verwe hadde verwisselt, is hy van my gegaen, en heeft my oock verlaeten, en dit sal u oock gebeuren.* Ick gelove dat dit het seggen is geweest van *Demosthenes*, dat de Minnebrand die binnen de borst is ontfteeken, niet door maerftighey maer door traeghey, en door middel van den tijd, wort uytgebluscht en versmolten. Mijn Landsman *Coppetta*, bedanckt den Tijd, die hem had ontbonden van de Minnestricken, als volghet:

Vermits ick Grijsse Tijd kan Kerck noch Autaer sichten,

Voor u die wonder vrocht en dooft dees schoone lichten,

*Die ons in smert en rouw en in veel quelling voent:
Vervul mijn vieder vwaeck, en wylt mijn vvensch voldoen.*

*Drijf vvegh haer hooge trots en opgeblasen quicken,
En breeck der Minnen kracht en rijt van my haer stricken.*

Ghy doet doch al wat konst en reeden niet vermogh,

Ise meer als raed, gekijf of vrienden naer geklagh.

*Ghy kont mijn ziel, die brand, en kil is vveer genesen,
Als die nu van 't gevaer sal gantsch ontleedigt vvesen,
Soo datse gaet ter vlucht verheven nae de locht.*

En streeft met u om hoog nae een veel beter tocht.

Den Tijd dan is de breydel der Liefde, die sich ten laesten verkeert in berouw van den verlooren tijd, die, in de ydelhey der Liefde, is versleten.

Het Vogelstijc *Cinclus* is mager en teer, en dit bediet, dat een Vryer, die alle zijne midlen aen de Liefde heeft gehangen, uytteert, en blijft daer door dor en kael, en dat door d'armoede, honger en den ellendigen staet, waer in hy sich bevint. Dit Vogelstijc is een beeld van d'Armoede, gelijk *Suidas* seyt, het *Cinclus* is een kleyn en mager Vogelstijc, en 't spreekwoord luyt, *Hy is armer als een Cinclus.* Dit Zeevogelstijc is soo swack dat het zijn eygen nest niet kan maecken, en daerom broeyt het in eens anders nest. Waer over *Cinclus* in de spreekwoorden een arm Man en Bedelaer genaemt is.

Crates de Filosooph van *Theben* seyde, dat ter drie dingen waeren, die de Liefde betemden, de Honger, de Tijd, en de Bast. En om dese reeden foumen oock *Cupido* een bast konnen om den hals doen, want dit is gemeenlijck de aert van de Vryers, dat zy uyt mistroostighey terstont nae den dood verlangen, waer van oock al eenige zijn geseuevelt. *Phadra* in de *Hippolitus* van *Euripides* niet konnende het geweld van de Liefde verdragen, vermeende sich te dooden, daer zy seyt:

VVanneer ick eerst bestont, nae dat ick vvas gevront,

Mijn Liefde te verheelen:

Mijn tonge drvaes en mal, mijn droefhey en misvat,

Gingh yder mede deelen:

Ick vrou mijn sotte lust, in Zeedighey geblust,

Door reeden overvinnen,

Maer als 't my oock begaf, doe vvenscht' ick na het graf

Met heel vermoeyde sinnen:

V Venns ick verstoot, ick vvil u door mijn dood,

Seyd ick, ten grond' vernielen:

Dit's my de beste raed. VVie vveder spreekt dees daed,

De ruste mijner zielen?

Wy hebben de Liefde verthoont, die alleene, door den tijd en door d'armoede wert getemt, als dingen die meest gebeuren, naelaetende de twijfelmoedighey die selden geschiet, dat sich de Vryers van kant willen helpen: Doch yder bemint zijn eygen leven: alhoewel het waer is, dat alle Minnaers mette gedachten terstont na den doot ylen,

ylen , doch zy geven sich daer door niet in dieselve. Hierom voert de Ridder *Guarinus*, zijnen *Mirillus* in, die in zijne heftige Liefde aldus klaeght: *Ik vind geen raed als door den dood.*

Waer op *Amarillus* antwoordt :

Den Dood ? ey luyfert 't is maer wind,

't Zijn woorden van een Venus kind,

Die door de Liefde is aengebrant,

En wenscht sich, wy verdriect, van kant.

En *Torquato Tasso* in zijn *Hardersangh* van *Aminta*, seyt, *Ik sie dat yler dieder min, sich strax met den dood dreygt, doch de daed volghier seldom.* 't Is ons dan genoegh dat wy hebben vertoont , hoe de Liefde voornaemlijck, van de rampsalige *Armoede*, en door den *Tijd*, wort getemt en 't ondergebracht.

AMOR di FAMA. Liefde van een goed gerucht.

EN naekt kindeken met *Lauwertacken* gekroont, daer den bakelaer noch aenhangt, hebbende in den rechter hand een *Burgerkroone*, die 't schijnt over te leveren , in de finicker salt een *Beleegerkroone* hebben , en ter sijden op een voetital, sullen de kroonen besonderlijk staen, die de *Romeynen* tot een reycken van dapperheyt gebruyckten, te weeten de *Muyrkroone*, *Legerkroone*, en *Scheepskroone*.

Aulus Gellius verhaelt in zijne *Attische* nachten, dat de gulden triumph of *Zeegekroone*, waer mede de *Capiteinen* of *Veld-Oversten* van outs wierden gekroont, van *Laurier* was , en de *Beleeghkroone* van gras. En dese wierden aen die geene gegeven, die alleene, in eenigh uysterste gevaer, het geheele heyrleger hadden verlost. Of die 't heyrleger rontom hadde verlicht. De *Burgerkroone* was van eyken loof : en d'Oude kroonden oock alle de beelden van *Jupiter* met eyken loof, als of hy een kentyken was van 't leven. En de *Romeynen* plachten een krans van eyken aen die gene te vereeren , die een *Romeyns* Burger by 't leven hadde behouden , willende, daer door , een bedienisse van 't leven uytdrukken , als die aen andere was geweest de behoudinge van 't leven. Zy plachten oock een krans van *Leccio* of *Eycken* te maken, nae de gelijknisse van dien boom. De *Muyrkroone*, wierde aen dien *Soldaet* of *Capiteyn* geschoncken , die eerst op des *Viands* *Muyren* was geklommen. De *Legerkroone*

wierde vereert aen die geene , die eerst des *Viands* *borstweeringen* en *Wachthuysen* hadde besprongen. De *Scheepskroone* wierde gegeven aen die geene , die eerst des *Viands* *Scheeps-vloote* dorst aanvallen. En dese drie wierden van goud gemaect. De *Muyrkroone* was met toorens, als dickwijls de stads *muyren* waeren, diemen was opgeklimmen. De *Legerkroone* was nae de maniere van een *bolwerck*. De *Scheepskroone* was als een *galloen*, of *stevan* van een *Schip*, afgebeelt. En dit is het geene ons heeft goed gedacht ten dienste van den *Schilders*, aldus uyt te beelden.

AMOR della PATRIA. Liefde tot het Vaderland, van *Zaratino Castellini*.



EN jeugdigh Jonghman, staende tusschen *opperesene roock* en *viervlammen*, maer die sich met een vrolijk gesicht na den rook keert, houdende in de rechter hand een krans van *Gras*, in de slincker hand eene van *Eycken*: voor sijne voeten, vertredende van d'andere syde seer onverfaecht *Sabels*, *Wapenen*, *Schilden*, *Harnassen*, en *Messen*, en overmits dit overeen komt met gelijcke omstandigheden , als

wy fullen seggen, soo hebben wy hem op de oude krijghsmaniere afgebeeld.

Een frisch en jeugdigh Jongman wort hy gelchildert, om dat hoe de Liefde tot het Vaderland ouder is, hoe zy krachtiger wort en meerder bloeyt, want zy verfwackt, noch verliest haer kracht nimmermeer, daer nochtans alle de andere Minne-Liefden ophouden. Een Ridder nae dat hy lange tijd, zijn Beminde sal hebben gedient, soo sal de Minnefackel door de kille tijd en door d'oude-
re Iaeren uytgebluscht zijnde, andere gedachten mede brengen, en metter tijd verkoelen: maer de Liefde tot het Vaderland, nimmermeer. Een koopman door de winst en geldhonger aengelockt, sal zee, onweder, noch eenigh gevaer aensien, maer sal ten laesten noch verlangen, om den Oever zijns Vaderlands te betreden. Een Hovelingh verleckert zijnde, door eersucht en staet, en hoogdravende te Hove levende, gevoert zijnde door een bedrieghlijcke hope, denckt niettemin dickwijls om zijn nest daer hy gebroet is. Een Capiteyn nae dat hy veele Iaeren in den krijgh sal zijn geweest, om een heerlijcke naeme en eere te verkrijgen, keert noch ten laesten nae zijn Vaderland, om ruste. Laet ons hier de schrandre *Vlyffes* tot een voorstel dienen, die welcke verkeert hebbende, gelijk een doorluchtigh Capiteyn betaemt, in de alderedelste deelen van Griekenland, en boven maeten liefalligh, zijnde aen des Keyfers Hof, verlangende al-
tijd nae *Ithaca*, zijn Vaederland, te keeren, hoe klippigh, leelijck en dorr' het oock was. Dese Liefde tot het Vaderland is een eeuwige en gedurige verbintenis en eere, die een ygelijck van natuyr schuldigh is, gelijk een kind aen zijn Vaeder, wefende daer in geteelt, hebbende locht en leven daer in ontfangen: En voor soo veele *Plato* in *Critone*, en *Hieroetes* beweeren, soo is het meerder verbintnis en eere diemen bewijst aen 't Vaderland, als aen Vaeder en Moeder, waer van 't Vaederland den naeme heeft. Van 't selve gevoelen is mede *Plutarchus* in zijne Zeedehandlingen, daer hy seyt, *Voorwaer het Vaederland, op dat ick nae der Cretensers maniere spreecke, is meerder in u als u Moederland, en heeft meer recht als u Vaeder of Moeder.* Door soodaenigen treck en natuyrlijcke genegentheit komt het, dat een ygelijck zijn Vaderland, sonder uytne-
minge

van plaets, hoe slecht of groot dat het oock magh wesen, bemint. *Jae Vlyffes ylde soo seer nae de harde klippen van Ithaca, als Agamemnon, nae de eedele muiren van Mycenen. Want niemant bemint zijn Vaederland, om dat het groot, maer om dat het zijn Vaederland is, seyt Seneca de Philosooph.* De Liefde waft noch soo veel te meerder in de herten van de Burgeren, dat zy oock, als verblint zijnde, niet aensien de heerlijckheyt van eens anders Vaderland, maer een ygelijck bemint zijne daelen, weyden, bergen, hoyblocken, jae zijn woest en wild Land, meer als de eedele stad van *Romen*: en hier uyt komt het gemeene spreekwoort, dat de *Vaederlandsche roock ons doorluchtiger schijnt, als der vreemden vier*, en daerom is hy by den roock gestelt, daer de vlam hem over de schouderen vlieght. Hier uyt spruyt het geene dat *Homerus* van *Vlyffes* verhaelt, dat hy wenschte te sterven, wanneer hy slechts den roock van zijn Vaederland mocht sien. En dit singht *Ovidius* mede in zijne Dichten, de *Ponto*:

*Vlyffes zijnd' een Man vol wijsheyt en geeert,
Wenscht wederom te sien den roock aen 's Vaeders
heert:*

*Ik weet niet hoe de sucht des Vaederlands kan trekken,
Die in elk hert gegrift, dees vreughe kan verwecken?*

*Wat overtreft doch Room? waer 's kouder Land
als Schyt?*

Het snootste hy verkieft, en 't schoonste hy vermisjt.
Lucianus seyt mede in 't lof van 't Vaederland, dat de *Vaederlandsche roock veel luchtiger brand, als der vreemden vier.* Dit 's dan geen wonder, dat alle vreemdelingen *Roomen* lasteren, als die dan hier in, dan daer in haer Vaderland prijsen: Want de Liefde verduystert haere oogen, datse eens anders grootheydt niet kunnen onderscheyden: En daerom slaen zy geen acht op het waerdige lof, waer door zy haer onverstant te kennen geven: alhoewel *Euripides* seght, dat zy niet recht verstandigh zijn, die eens anders manieren en Vaederland meer prijsen, als haer eygen. Doch nae mijn oordeel acht ick die verstandiger, die de hoedaenigheyt van de zeeden en verschillen van plaets tot plaets recht onderscheyt. Laerse dan het decksel van de verblinde Liefde tot het Vaderland, van haere oogen, weghdoen: Laerse het waerachtige sien; sonder sucht: Laerse met *Athaneus*, die hoewel hy selve een Heyden en Griek was, seggen, dat *Romen een Hemels Vaederland is, en een kort begrijp van de geheele Werelt.*

Hemelfch in der waerheyt, niet soo veel belanght de schoonheyt en lieflijkheyt van haere gelegentheyten en de vriendlijkheyt van de locht, maer voor soo veele, om dat God aldaer zijne Heylige Kercke heeft willen bouwen, zijnde dit de sitplaetsen van zinnen Stadhouder, die de scutelen des Hemels houdt en de Hemelsche schatten uytheelt. 't Is oock een kort begriip van de Wereld, om dat in dese plaetsen niet alleene verschedene Volckeren te saemen loopen, soo uyt Vrankrijk en Hispanien, maer oock soo sietmen aldaer, Grieken, Armeniers, Duytschen, Engelschen, Hollanders, Switsers, Muscoviters, Maroniten, Persianen, Africanen, Traciers, Moren, Iaponesen, Indianen, Sevenbergers, Vngeren en Schyten, en gelijk *Athanasius* seyt, *Soo woonen in die Stad geheele Volckeren, als Capadociers, Schiten, uyt Ponto, en verschedeyden andere, welckers inwoonende toeloop is; van 't Volk des geheelen bewoonlijcken aerdbodems.* Op dese maniere komen alle de deelen des Aerdriix van self, om vrywilligh met haer bloed en met haere kinderen dienstbaer en burgers van *Romen* te wesen, als het hoofd van de Werld: Waer over met groote reeden *Romen* genaemt magh worden een Toevlucht, een Tonnel, een Tempel en een kort begriip van de geheele Werlt. En wy kunnen bevestigen 't geene *Petrarcha* seyt, *dit geueygh ick dat Romen de opperste woonplaets is, van de Menschelijke heerlijkheyt, noch daer is oock geen soo verre afgescheyden hoeck Lands, die 't selve soude derven ontkenen.* En of wel dieselve *Petrarcha* in eenige klinckdichten daer van qualijck spreeckt, soo verbeteret hy nochtans foodanige doolinge, met een overvloedigh lof in zijne Latijnsche wercken, alwaer hy dapper uytvaert tegens *Gallum*, waer in hy *Romen* noch dit eedel lof geeft, *dat Romen is het hoofd des Werelds, Koninginne der Steeden, Zeetel des Rijx, de Burgh des Catholijcken geloofs, de fonteyne van alle gedenckwaerdige geschiedenissen.* En soo hy 't hadde gesien, in soo heerlijcken stant, als het nu is aengewossen, en boven maeten verciert, hy soude niet minder gesejdt hebben, *als dat de Muiren en de Palleyssen wel waerente needer gestort, doch dat de eere van haere naeme onsterflijck was.* Iae hy soude veel liever geseyt hebben, dat tot de eere van een onsterflijcke naeme, de eeuwigheyt en de verheven Majesteit met dese Stad wel over een quam, Want in dieselve Stad blinckt uyt

de glans van de nieuwe gebouwen, die als benijders zijn, van de oude heerlijkheyt, wiens voetstappen een verwonderinge en een regel stellen aen de Bouwkonst. Daer zijn de wijde straeten, daer sietmen de verheventheyt van de trofse Paleysen, Obeliscen, Columnen, Bogen en Tropheen, daer worden de wonderlijcke en selfaeme statuen bewaert, van de alderoudste beeldhouwers, die van *Plinius* genaemt zijn, *Niobe* met haer Soonen, *Laocon*, *Dirce* aen den Stier gebonden en veel andere: waer toe sich oock voegen, de nieuwe beeldhouwerien en schilderien, diewelcke tegenwoordigh de goede naem van de Oude niet wijcken. Boven dat isser de gewoonlijcke loop van den *Tiber*, de Koningh van de Revieren, daer zijn menighte van buyfen of waterleydingen, en lopen verschedeyden springende fonteynen, met schoone waterbacken: daer bloeyen de vermaekelijcke Lusthoven door de hovaerdige en breede bergen en heuvelen. En 't welck noch meest betreft, soo sietmen menighte van Kloosteren, heylige plaetsen, Collegien en heylige Kercken 't hoofd in de locht steken. Voor soo veel 't Roomsche Hof belanght, soo kanmen dat by een Hemelsche Hierarchie of Engelordre vergelijcken: gelijk *Pius II* schrijvende aen *Martinum*, seyt, *ghy sult seggen dat het Roomsche Hof een Hemelsche Hierarchie gelijk is: doorloopt en doorsiet de Wereld, doorsnuiffelder Princen gewelven en let nau op der Koningen Hoven, en verbaelt ons dan offer een Hofis, dat by het Apostolische magh werden geleecken?* Voor soo veele de eedele verstanten belanght, die altijd daerinne bloeyen, daer van is 't onnodigh te spreken: Want daer in worden geboren en komen oock van buyten in, de aldergeluckigste verstanten, die aldaer, als het goud in den oven, gesuyvert en gefineert werden: Hier uyt komt het, dat veele met een broeck vol winds en opgeblafen van hovaerdye in *Romen* verschijnen, en vermetelijck haer laeren duncken, datse wat weeten, diewelcke daer nae soo needrigh als een Lam, en dat vol beschaemtheit, daer uyt scheidten, maeckende geen rekeningh aldaer te blijven, om datse aldaer haer naeme en glants verliefen, even gelijk de Revieren die sich in een groote Zee storten. Swijgh *Iustus Lipsius*, die in u eerste boeck in den *xxiii* brief, *Romen* derft verwijten dat het is een veele en verwarde stad,

stad, en dat gantsch Italien onghavent en ongebouwt is, soo van lof als van schriften. Al even eens als of al zijne wijsheyd niet gegrondet waere op de oude Romeynsche Schrijvers, hebbende oock geleert by de nieuwe Italianen, soo van *Beroaldus*, *M. A. Sabellius*, &c. en ontrallijcke andere. Maer hoe kan hy Italien onghavent van schriften naemen, daer het alle andere Landen, wel dubbel in de schriften te boven gaet? Want het is niet alleen overvloedigh in de oude Romeynsche, maer oock in haere eygen taele, vol van schoone Wercken, doorwrochte Poësen, gehavent en bevalligh tot vergelijkinge van de oude Grieken en Latijnen. En om niet te gaen weyen door den verleeden tijd, soo vintmen tegenwoordigh alleen in 't Collegie van de Cardinaelen, Historischrijvers, Redenaers, Rechtsgeleerden, Philosophen en Theologanten, so ervaren en overvloedigh in de schriften, datse alle andere Volckeren daer door kunnen beschaemt maecken, als *Bellarmin* in de Theologie en Philosophie, *Mantica* en *Tuscus* in de Rechten, *African*, *Colonna* in de Welsprekentheyt, en *Baronius* in de Historien: waer van men kan seggen 't geene *Varro* van *Augustinus* seyde, dat hy soo veele hadde gelezen, dat het te verwonderen was, dat hy tijd hadde om te schrijven, en dat hy soo veele hadde geschreven, datmen qualijck konde geloven dat iemant soo veele konde lesen. En soo men alle andere Schrijvers wilde ondersoecken soo Romeynen als Italianen, en dat soo wel in verscheyden Collegien, als besondere Huyfen, men soude buyten twijfel een oneyndlijck getal vinden: Ick swijge noch soo men Italianen soude willen doorloopen, dat vol geleerde Mannen steeckt, doch insonderheyt *Romen*: waer over *Petrarcha* met groote reeden staende hielt, dat het goed was een Italiaen en een Rooms burger te wesen. Ick ben, segt hy, en gebooren Italiaen; Ick roeme my een Roomsche Burger te wesen, waer van niet alleen soo veele Vorsten en Princen des Werlds hebben geroemt, maer selve *Paulus* die daer seyde, dat wy hier geen blijvende stad hebben, maecte nochtans *Romen* tot zijn Vaederland. Doch laet ons totte beeldnisse keeren: En soo de Liefde van 't Romeynsche Vaederland, gescheurt zijnde van sekere nijdsuchtige, overbergische Schrijvers, die 't weynigh zijn toegedaen, my heeft gedrongen om 't selve te verdedigen en te prijsen, soo sal 't nochtans

niemant verdrieten, dat het ons gemeen Vaerlant is. De kroone van gras is een teyken van de liefde des Vaerlants, diemen aen eenen Burger plagh te vereeren, die zijn Vaerlant van de belegeringe der Vyanden hadde verlost. En dit wierde aldus onderhouden, en quam heer van de plaetse daer de belegerde waeren ingesloten. Dese kroone wierde van den Raed vereert aen *Fabius Maximus*, die in de tweede Carthagineesche oorloge, de stad *Romen* van de belegeringe verlost: en dese was de eedelfte en eerlijxte belooninge, diemen aen een krijghsman, voor zijne verdienste, kost vereeren: jae men kost niet meerder doen. Want wie 't geheele lichaem des Vaerlands helpt, die helpt oock een yder Burger, zijnde die een lidt aen 't Vaerland. Ick segg meerder, dat die geene, die aen een lidt hulpe beroont, geeft oock heyl aen 't geheele lichaem: En derhalven wie eenen Burger verlost, helpt oock het Vaerland. Want het is een vorderlijcke faecke aen een stad, de behoudennisse van een treflijck en behulpsaem Burger. En hirom wierde noch een andere van eyken loof, aen die geene vereert, die eenen Burger in den slag by 't leven hadde behouden. Van Eycken wierdese gemaeckt, om dat de alderoudste haer voedsel van de eyckels trocken, en daer by leefden, gelijk *A. Gellius* verhaelt: En *Plutarchus* segt mede, datmen de Liefde van 't Vaerland, voor eerst behoort te omkelsen, doch in 't gemeen, het geheele Vaerland, en ten tweeden een yder Burger in 't besonder, ten meesten voordeel, vertroosting en ruste van de stad.

De diepe poel voor zijne voeten, en de wapenen, die hy onverschrocken vertreer, drucken uyt, dat hy alle gevaer des levens veracht, die hem uyt Liefde des Vaerlands soude mogen overkomen; gelijk *Anchurus* de soone van den Koningh *Michas* van Phrigien, en de Romeyn *Marcus Curtius*, die sich vrywilligh, voor de behoudennisse van 't Vaerlant, storte in de pestilentiale aerdklove: en duysent andere, die in mannelijcke aenvallen en tochten, haer bloed, voor de Liefde van 't Vaerland, hebben uytgestort. *Nestor* de vermaerde Capiteyn, willende den vermaerde Trojanen moet geven, om tegen de Griexsche scheeps-vloot ridderlijck te vechten, vermaent haer, soo iemant hierover soude komen te sneuvelen, dat het soet

en eerlijk soude weesen voor 't Vaederland te sterven, alwaer hy seyt :

*Gaet vry dees groote vloot te keer,
Want wie gewont of stort te neer,
Hy sterft met lof. Het is geen schand,
Te sterven voor zijn Vaederland.*

Horatius seght mede, dat het soet en betaemlijck is, voor 't Vaederland te sterven. *Lucianus* seght in 't lof van 't Vaederland, dat het in de krijghs-aenmaeningen seer voordertlijck is, wanneer men seyt, dat de krijgh voor 't Vaederland wort aengenomen: En hy seyt datter niemant is, hoe bangh en verfaecht hy oock zy, vreesende voor gevaer en den dood, die hoorende de kracht van 't soete woord Vaederland, niet terstont soude moedt scheppen en manhaftigh zijn, om door verbintnisse en Liefde zijn Vaederland te helpen, aengeprikelt zijnde, door de spoore van cere, om in sijn leven, een naeme voor sich selve, en voor sijn geslachte te verkrijgen; gelijk *Pindarus* het selve in sijne Isthmische speelen, met een soet gefangh, overvloedigh verhaelt, en dat over de overwinninge van *Sierpsiadés* van *Theben*, wiens Oom *Maternus* voor 't Vaederland stierf, daer hy singht: zijns Ooms toenaem heeft het gemen, een groote glans gegeven, wiens dood de vermaerde Mars een gulde Helm heeft toegebracht, maer zijne eere kan oock in 't tegendeel met zijne daeden over een komen. Want hy sal voor seker weeten, dat die geene, die in dese duystere wolcke, een hazelbus van bloet van 't waerde Vaederland afkeert, en den ondergang van den burgeren, door een tegenstrijdige heerkraft verdrijs, die sal groote eere ophoopen, en dat niet alleen terwijl hy 't siet, jae oock als hy sal zijn gestorven. Maer na my dunckt, kost *Sierpsiadés* weynigh aenwas van cere hier uyt trecken, ter gedachtenisse en name van sijnen Oom, overmits het sonder eenige vergelijkinge is. Meerder eere is het voor 't Vaederland te sterven, als te leven in de Isthmische, Nemeische, Pythische en Olympische feeststrijden, die van *Pindarus* zijn gesongen. Om dese reeden laet ons dencken, dat de Wetgever *Licurgus*, en de Koning van Lacedemonien belast hebben, datmen geene naemen op de graven mocht houwen, dan van doorluchtige Mannen en Vrouwen, die eerlijk, in den strijd, voor 't Vaederland, waren gestorven. En dat die dan alleene der gedachtenisse waerdig wierden geacht. Het ontstelde den Philosoph *Xenophon* van *Athenen*, al een weinig, dat terwijl hy de offerhande pleegde, en hem de

tijdinge wierde aengebracht, dat zijn soone *Grillus* was gestorven; hy de kroone van sijnen hoofde nam: maer strax daer op vragende, op wat wijse hy was gestorven, wierde hem geantwoort, dat hy kloeckmoedig in den strijd voor 't Vaederland was omgekomen: als hy dit hadde verstaen, sette hy van nieuws de kroone weder op 't hoofd, vertoonende dat hy meer blijdschaps hadde door de eere en dapperheyt van sijnen soone, als sinerte over sijn doot en verlies, seggende tegens die gene die hem de droeve tijdinge aenbrachte, *Ik hebbe den Goden gebeden, dat zy my geenen onsterflijcken noch langlevenden Soone wilden geven, alsoo ick niet weet of hem dat nut is, maer dat hy mocht vroom zijn, en een Liefhebber des Vaederlands.*

Vyt dese besondere dingen kanmen oordeelen, dat het krijghsmans kleed, seer wel totte Liefde des Vaederlands past, staende altijd en in alle voorvallen, als een goed burger, vaerdigh en bereyt om met de wapenen in de vuyst, voor 't Vaederland te sterven, en sijnen openbaeren Vyand door alle middel tegen te staen: In der waerheyt, indien een goed vriend, in der nood, wort gekent, alsoo wort oock de Liefde des Vaederlands niet beter gesien, als in dringender nood des oorloghs: alwaer een yder, die 't selve bemint, sijn leven en welvaert voor 't Vaederland stelt. Hier van hebben ons de Oude een sonderlinge voordaet naergelaten, in de Liefde des Vaederlands, als hebbende daer in klaere en blijcklijcke teykenen van Liefde vertoont, gelijk de *Horatius*, *Decius*, en de *Driehondert*, oock de ses *Fabii*, die van duysent Liefhebbers gevolght wierden, diewelcke al te faemen met eere en lof kloeckmoedelijck haer leven in de waeghschaele hebben gestelt, om de groote Liefde, die zy *Romen*, haer Vaederland, toedroegen.

De Liefde, gelijk die van *Seneca* in zijne OCTAVIA is beschreven, naegebootst.

DE Mensch sich selve seer bedriecht,
Als of de Liefde op vriecken vlieght:
En zijn een God die sel en vreed,
Zijn boogh en pijlen houd gereet:
VViens vlam en faskel 't al verstimt,
En zijn Vulcaens en Venus kint.
't Is Ydelheyt: Liefde is een brand,
Een kracht in sinnen en verstand,
Die in de teere leughde groeyt,
En voort door vreedden opgeboeyt,

Door

Door Overdaed, en Ledigheyd,
En al wat tote lusten leyt.
Indien ghy dese stuiten scheurt,
Terfont vervalt hy en hy treurt,
In korter tijd soo sal zijn kracht,
Verdruyven en zijn t'onderbracht.

IMPASSIBILITA. Lijdeloos, vry van
sucht of lijden.

Dese is eene van de voornaemste gaeven van een verheerlijckt lichaem, gelijk de Theologanten verhalen. Daerom wortse naeckt en schoon geschildert, datse boven de Elementen en buyten de verderflijcke dingen mette voeten wort opgeheven.

CORPO HUMANO. 't Lichaem des
Menschen.

Alt dickwijls voor, om 't Menschlijk lichaem, en de ziele in 't besonder op't toonnel te vertonen. Wy hebben dese beeltenisse in't een en 't ander alreede aangewesen, gelijk op zijne plaets te sien is. Maer dit dient eerst gewaerschouwt, dat wy door 't Menschlijk lichaem niet verstaen, het lichaem, dat in der daed, van de ziele afgescheyden is, andersins foudemen een doode romp schilderen: Maer verstaen de ziele met het lichaem te saemen, die den geheelen Mensch maecken, en die door sekere Poëtische beteycknisse en door de gedachten en inbeeldingen genomen worden, als of yder door sich self bestonde.

Wy vertoonen dan een Man, die mette bloeme *Ligustrum* of keelkruid gekroont is, zijnde prachtigh gekleedt, met een linnen Lantaerne in der hand, van die slagh diemen hoogh en leegh treckt, sonder licht, met dit opschrift, *à lumine vita*, dat is, van 't licht komt het leven.

Met *Ligustrum* is hy gekroont, om dat dappere Mannen 't leven der Menschen daer by hebben vergeleken, en dat ten aensien van de broosheyd en swackheyd des Lichaems, mette vergelijckinge van de bloemen, waer van ick niet weet, datter iet vluchtigers is. Waer van de 103 Psalm seyt, *de Mensch is maer stof en hoy*, en zijn leven is als een bloeme des velds: en in den 90 Psalm seyt hy, *dat het leven is als gras dat vroegh bloeyt, in t korte verwelcht, en 's avonts wort afgehoorven en verdort*. En Job seyt, *hy gaet uyt als een bloems en verdort*.

Het lichte en sachte kleed, bediet, 't geene 't lichaem eygen is, dat het beminne en omhelse de Wellusten en 't vermaeck van de sinnen, gelijckt in 't tegendeel, eygen is een schrick te hebben van verdriet, moeyte en ongemack.

De Lantaerne als geseyt is, bediet, dat het Lichaem geen werckinge heeft sonder de ziele, gelijk de Lantaerne haer plicht sonder het licht niet uytvoert, gelijk de spreuk wel verklaert.

* * * *

PATIENTIA. Lijdsaemheyd, Geduldigheyd,
naer de beschrijvinge *Tertulliani*.

Tertullianus de Outvaeder beeld de Lijdsaemheyd aldus af. Lijdsaemheyd is een hupsche Maeghd, met een opgerecht, maer weynigh gedraeyt hoofd, hebbende een heusch wesen, een blanck voorhoofd, lonckende oogen, wat neer geslagen ter aerden, een geslooten mond, een lustige verwe, een half lachende, half schreyende treck van aengesicht met een wit toegegort kleed. En sooder bloote voeten bygevoeght waeren, so foudet moghen volmaeckt genaemt werden.

Het opgerecht hoofd bediet, dat de Geduldigheyd een geruste conscientie heeft, en datse 't hoofd een weynigh draeyt, daer door wil zy te verstaen geven, dat God in den Hemel de vraecke sal aennemen. Datse schoon en heusch van weesen is met een ongerimpelt voorhoofd, druckt uyt, dat zy is de alderbevallickste, die niet korfel van hoofde, noch moeylijck, maer die in tegenspoet blijde en altijd vrolijck is.

De lonckende oogen een weynigh ter aerden geslagen, beelden af de needrigheyd en sachtsinnigheyd, als offe sonder gevoelen waere, over haere droefheyd.

De geslooten Mond, bediet haere zedigheyd en stillswijgentheyd.

't Aengesicht half lachende, half schreyende, wijst uyt, dat zy bespot de listigheyd des Satans, de treecken deser booser Wereld, en de wanckelheyd der fortunne.

De wittigheyd van haere kleederen, die om 't lijf gegort zijn, drucken uyt, de Maegdelijcke suyverheyd, vermits zy onbevleekt en tot geene vleeslijcke begeerlijckheyd misbruyckt

bruyckt is: Oock haere onnooselheyt, als die reyn is van alle smetten, niet hooghmoe-digh, noch oock kleynmoedigh in tegen-spoet.

Haere bloote voeten leeren ons, datmen alles lijden en verdragen moet, soo wel de koude des Winters, als de hette des Somers.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt, Gedult.*

EEn bedaeghde Vrouwe, sittende op een steen met een loock om den hals, als offe mette handen, teyckens van droefheyt ver-toonde, en sal mette bloote voeten op eenen dooren bos sitten.

De Lijdsaemheyt wort ontdeekt, in 't draegen van de smerten des lichaems en des gemoeds, en daerom wort dese beeldnisse alsoo afgeschildert.

De doorens zijn die quellingen, die ons in de eere, of in de goederen, of in des Men-schen leven raecten: en of die wel onse voeten priemen, om datse een verdriet zijn in den loop van de aerdsche genegenheden, niet te min, soo laeten se het hoofd en andere veel eedelder leden vry: om dat een wel-geschickte ziele, die in de vastigheyt der Deughd is gegront, de schaede, die daer siet op de aerdsche goederen, niet gevoelt.

Her sitten op den steen, ver-toont, dat het een harde saecke is, datmen de Lijdsaem-heyt met een geruust gemoed weet te bestie-ren, alsoo nochtans dat dieselve lichtlijck wort te boven gekomen.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt, Gedult.*

EEn Vrouwe in 't blaue gekleer, met ta-neyt gemengt, en een loock op de schou-deren in een needrigh en zeedigh wesen.

't Is Lijdsaemheyt, in regenspoedige din-gen sich mannelijck te draegen, en zy is eene van de voornaemste werckingen van de sterckheyt, diewelcke sich uytstreckt om het loock der slavernie te verdraegen, en dat met een stantvastigh én onversaeght gemoed, wanneer 't de nood vereischt. Daerom wier-de *Cato* van de Wijse gehouden, voor een veracht en bloot gemoed, om dat hy sich selver liever wilde dooden, als onder de re-geeringe van den Tyran, leven.

De verwe van dat kleed, bediet Lijd-

saemheyt, om dat die verwe seer nae by 't swart komt, 't welck in dese plaetse bediet de doodinge, quade veruoeginge en sinerte. Maer overmits de Deughd, onder alle ram-pen soo niet terstont wort uytgebluft, soo moet het kleed blaue gemaectt zijn, om dat het noch een weynigh levendighs by sich heeft, 't welck is de hoope, van dat het ge-luck onder alle dese ellenden sal wederkeeren, en verwachten dat nae de ondergaen-de Sonne een helder en klaerder licht van nieuws sal oprijfen, om dien dagh te ver-lichten, diewelcke door de ellenden was verdonckert.

Her loock is het bedietfel van de Lijd-saemheyt, diewelcke alleene geoeffent wort in de regenspoeden, om alles met een stant-vastigh en geruust gemoed te verdraegen. En ten dien aensien, seyt *Christus* onse Heere, dat zijn loock soet is, door de beloninge, diemen verwacht nae de onderhoudinge zijnder heyliger geboden: wesende een loock, waer onder de hals, van een yder Christen, die yver heeft totte eere Godes, sich gewilligh buyght.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt.*

EEn Vrouwe met een ontfteecken toortse in de hand, die zy ommekeerende, het gefinolten wasch op haere andere naeckte arm druypt: op der aerde fullen voor haere voeten eenige slaxkens leggen, die voor de Lijdsaemheyt werden genomen, om daer mede den tijd te slijten, alhoewel die noch eenige dagen in haere schelpjes blijven be-sloten, al eer zy voor den dagh komen.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaue gekleer, wiens handen met yfere boeyen zijn gebon-den, en ter syden sal een klippe staen, alwaer het waeter allenskens by druplen op de boeyen van dese beeldnisse komt vallen.

Waer door ver-toont wort, dat een Mensch die de tijd kan afwachten, alle dingh nae wensch sal gelucken: En alhoewel de be-ginselen van 't geluck slecht en sober zijn, maer daer nae door eenige gunste van den Hemel, diewelcke nimmermeer naelaet de goeddaeden der Menschen te beloonen, on-derstut zijnde, soo verkrijghtmen dickwijls

in een oogeblick, het geene, waer nae men veele jaeren te vergeefs heeft gehoopt. Van dese slagh van Lijdsaemheyten en geluckige uytkomst, hebben wy dese gedenckwaerdige voordaeden in 't Hof van *Romen*, alwaer alleene door een geduyrige slavernie, veele gekomen zijn totte eere van Cardinalen, en andere voortreffelijke trappen van Kercklijcke Regieringe, alwaerle, gelijk in een stad, die op eenen hoogen bergh staet, ten toone worden gestelt, en dat voor de oogen der gantscher Werld, hebbende gelegentheyd om sich door de dapperheyten haers gemoeds doorluchtigh te maecken, gelijkse door hare uyerlijcke waerdigheit en grootheyten vermaert zijn.

Maer alhoewel dat by de Lijdsaemheyten, het loon van de verlossinge in dit leven niet althijt wil volgen noch gelucken, daer wy nochtans dickwijls sien, dat de geduyrige kracht van 't waeter, het yser verteert, soo moeten wy daerom van moede niet beswijcken, maer sprecken met die geene, die haere slavernie ten goeden einde stieren, niet tot eersucht, levende deughdelijck, wetende de beloften, die geschiet zijn, door den mond *I. Christi*, dat dieselve bestaen in onbederflijcke goederen, daer hy aldus seyt: *Ghy sult uwe zielen in Lijdsaemheyten besitten*. En dat hy gewoon is die geene in dit leven te tuchtigen en te straffen, die hy bemint, en die hy in 't toekomende leven wil beloonen, mette eeuwige heerlijckheyten.

L O D E. Lof.

Een seer schoone Vrouwe met een heerlijcke en luchtige kleedinge van wit sijn, en die op de borst een kostlijcke Bagge heeft, alwaer een *zappus* in 't midden staet: en seyt *Plinius* dat het een klaere en groene steen is. Op 't hoofd sijn een Roofsekrans hebben, en in haer hand een Trompet om te blaesen, waer uyt een seer groote glans vlieghet. Houdende haer slincker arm recht uyt, wijfende mette voorste vinger nae eenige besondere personen.

Zy wort schoon gemaelt, om datter geen faecke is die aengenaemer en verheughlijcker is als het Lof. Want onse ooren beminnen de woorden veel meer, die tot ons Lof geschieden, als de alderlijfste Musijck of Snaerenspel. Met wit wortse gekleet, om

dat het waerachtige Lof behoort suver en oprecht te zijn, en niet als de Vleyinge, die welcke een Vyandinne en konstige bedriegster is van de Waerheyten. En hierom moeten letten, dat het Menschlijcke Lof van tweederleye slagh is, te weten, waerachtigh en bedrieghlijck. Het waerachtige Lof, is, waer door de deughdseme Menschen in der daet en waerheyten worden gepresen. Het valsche Lof is het geen, waer mede de ondeugende met een waerschijnend Lof worden geroemt. Maer wy verstaen 't van de goede, en daerom moeten weten dat die geene, die in der daet prijswaardigh zijn, dese hoedanigheden behooren te hebben, als vromigheyten des levens, oprechtigheyten des gemoeds, openhertigheyden, geleertheyden, wijsheyten en diergelijcke dingen, doch boven al de vreesse Gods en Liefde tot zijn evennaesten, met suverheyden des herten.



Hier over seghet *David*, de oprechte sullen gepresen worden, gelijk oock *Salomon* seyt, en elders over al is te lesen. Maer men vint van 't lof der boosen in de *H. Schriftuyre* recht het tegendeel, als *Syrach* seyt, daer is geen oprecht lof in den mond des Sondaers. En daerom moeten men 't selve

't selve vlieden. Oock hebben de Heyden-
sche Philosophen daer over een schrick ge-
hadt. Waer over een ander Philosooph seyt,
*acht dat soo schandigh dat ghy van den boosen wort ge-
presen, als of ghy om schandige dingen waert gepresen.*

De Bagge mette *Jassus*, gelijck de Natuyr-
schrijvers verhaelen, wort voor de bevallig-
heyt genomen, dese seggen dat dese steen,
door een verborgen kracht, dieder in ge-
vonden wort, aengenaemheyt aenbrenght,
in die, dieselve by sich draeght, en tot meer-
der klaerheyt, om dat het Lof dese kostele
Bagge draeght: en dit sullen wy bevestigen,
mette verklaeringe van de Roose, die oock
dieselve Hieroglyphische aert heeft.

De krans van Roosen wort ver-
toont, om datse seer schoon en soet van reuck zijn.
Soo verkrijght oock het Menschlijk Lof,
door haere schoonheyt, haere aengenaem-
heyt als een Roose, van andere luyden. En
door den krans en de kroone, wort het Lof
Godes verstaen, wefende 't selve een Spheri-
sche beeldnis, sonder begin en sonder einde:
alsoo is het Lof Godes oock eeuwich son-
der begin of einde, en daerom moeten
weeten, darmen tweederleye maniere van
Lof vind, te weten, het Menschlijcke en
Godlijcke. Het Godlijcke Lof is, waer door
God wort gepresen en groot gemaect. Het
Menschlijk Lof is, 't welck den Mensche
prijft en verheft: Maer van 't Godlijcke,
daer van is de H. Schrift vol. *Looft God alle
ghy Volckeren*, seyt de Propheet ende door-
gaens. *Augustinus* seyt dat dit Lof niet alleen
van de H. Mannen en Propheten wort uyt-
gesproken, waer dat datselve oock ver-
toont wort door alle geschapene dingen: *Alles wat
God gemaect heeft looft den Heere*. Noech seit hy, sien
wy dit uytdrucklijck aen de Vogeltjens, die
nimmermeer ophouden het Lof Godes te
singen, op de beste maniere als zy kunnen.
Singht niet de Leeuwreck en de Nachte-
gael het Lof haers Schepers totter dood
toe? Maer niet alleene de Vogels en de an-
dere Dieren loven God, maer oock de Pla-
neeten en de Hemelen, gelijckmen, by *Iob*,
klaerlijck leest xxxviii cap. *Waer waerdy doen
my de Morgensterren loofden, en alle kinderen Godes
vrolijck waeren? En soo dit waer is, gelijck 't
seer waerachtigh is, dat alle schepselen Go-
des God loven, waerom gaen wy niet met
David, en seggen, alle Geest love den Heere. En*

dit Godlijck Lof wort door de kroone en
Rooskrans ver-
toont.

Het bewijs van 't blaesen van de Trom-
pet, waer uyt een groote glants vlieght, be-
dient het goed geruchte en de doorluchtig-
heyt van de naeme der geener, die in der
waerheyt lofwaerdigh zijn. En hier over
stelden de Romeynen, op de spits van den
Tempel van *Saturnus*, de drietoonige Trom-
petten met de steerten, die bedeckt en ver-
borgen waeren. Willende daer mede uyt-
drucken, dat de Historie van de verleden
geschiedenissen, in den Tempel van *Saturnus*,
tot onsen tijde, bekent en klaer waeren, als
met levender stemme. En datse alsoo waer-
en uytgebreyt, datse nimmermeer konden
uytgewischt werden. Maer dat de dingen
die voor *Saturnus* tijd geschiet waeren, duy-
ster en onbekent waeren, staende onder de
duyfternisse verborgen. En dit wort door de
steerten van de Tritons uytgebeeld, die ver-
borgen zijn en sich nae de aerde buygen.

De slincker arm hout zy recht, wijsende
met den vinger op eenige besondere per-
soonen, om dat het Lof een reeden is, die
eens anders grootheyt doorluchtig maeckt;
gelijck *S. Thomas* seyt, want alles wat eenige
deughd over sich heeft is prijfelijck. En daer-
om seyt *Persius* in 't eerste Schimpdicht:

Wweeten is een ydel niet,

Soo 't geen ghy weet geen ander siet:

't Is heerlijck dat m' een dapper Man

Strax metten vinger wijsen kan.

En tot meerder ver-
klaeringe, verhaelt de
Philosooph in 't eerste van de Welsprekens-
konst, dat het Lof een uytspreeck is, dieder
vertoont de hoogheyt en grootheyt van de
Deughd: Daerom wort geseyt, dat *Cato*
Lof en prijswaerdiger was, om dat hy de
snoode gebreecken uyt *Romen* hadde verdre-
ven, als *Scipio*, die die van *Carthago* in *Africa*
hadde overwonnen. En dit geschiet, gelijck
dieselve Philosooph seyt, om dat het Lof eygent-
lijck op het werck siet.

S O R T E. 't Lott. Het geval.

EEn Vrouwe in gemenghde verwen ge-
kleet, houdende in de rechter hand een
kroone van goud, met een beursse vol geld,
en in de slincker hand een bast of strick.

De goude kroon en de strick zijn teyc-

kens dat het Lott den eenen het geluck,
en den anderen het ongeluck aenbrenght.



Maer om te spreken offer het Lot is, en hoe-
daenigh, dat vereyscht een breeder uytleg-
ginge: doch dit is alleene genoeg, dat wy
't Lott noemen, die selsaeme geschiedenissen
van dingen, die buyten 't opmercken of de
meeninge van den Wercker, gebeuren;
't welck van *Ausonius* seer aerdigh uyt het
Griex is vertaelt: Want eener die mistroo-
ftigh was, meende sich met een strick te ver-
hangen, en op de plaets komende merckt
hy iets, waer nae hy begoft te graven en
vind een schat die aldaer was verborgen,
waer over hy blijdelijck den buyt wegh
draeght, en leyde den strick in de plaets. De
ander die den schat hadde begraven, vont
den schat wegh gedragen en een strick in
de plaets geleyt, waer over hy mistrooftigh
zijnde, sich selve verhingh; gelijk dees
Dichten luyden:

*Hy die kampet met den dood vind een verborgen schat,
Dies laet hy daer den strick en kiest het blijde padt:
Maer die cylaes! het goud daer selver had gegraven,
Vind voor het goud een strick, en word een aes der
Raven.*

Anders.

*Pleun wil sich hangen, vind een schat,
Hy laet den strick en kiest het padt:
Maer die 't begroef, die vind den strick,
Dies by sich hanght aen eene mick.*

SORTE. 't Lott.

EEn blind Maeghdeken, maer van frissche
Iaeren, waer op de wind van d'eene sijde
blaefende, haer kleed doet swellen en op-
lichten, draegende in haere schoot eenige
eedelsteenen en Adelijcke ciersels.

Daer is weynigh onderscheyt tusschen
het Lott en de Fortuyn, en daerom wort
foo wel d'eene als d'ander blind geschildert,
om dat zy de verdiensten der Menschen niet
aensien, maer schijnen beyde gefint te zijn,
de minste verdiensten te begonstigen: daer-
om seytnen dat het frissche en jeughdige
ouder een Moeder plagh te zijn van slechte
verdiensten.

De Winden die 't kleet opblaesen, bedie-
den dat het Lott of geluck wort geholpen
door de woorden, en door de gonst van
machtige luyden, of door 't geruchte van 't
gemeene volck. Zy draeght haer schoot vol
eedelsteenen, om datse besigh is, den Mensch
te doen overvloeyen in onverwachte goe-
deren. En men noemt het Lott oock, de uyt-
komst van ellendige geschiedenissen.

BUGIA. Logen.

EEn Vrouwe die sich soo veel mogelijk-
is, in haere kleeders bedeckt en omwon-
den heeft, wesende 't kleed van d'eene sijde
wit en van d'ander swart, hebbende op 't
hoofd een Exter, en in haer hand den Visch
Seppia.

Het deel van 't witte kleet vertoont, dat
een logenachtigh Mensch, in den eersten, wel
wat waerheys spreect, om daer onder zijn
logen te verbergen, volgende daer in den
Duyvel, die gelijk *S. Chrysoft.* over *Matheum*
seyt, toegelaeten is, somtijts waerheydt te
spreecken, om dat hy de logen al soerjens,
onder zijne seldene waerheydt, soude aen-
prijfen.

Het ander deel van 't kleed is swart: vol-
gende daer in *Triphon* den Griexschen Gram-
matist, diewelcke seyde, dat de Logen een
swarte steert hadde: en om dieselve reeden,
is haer de Exter op 't hoofd geset, zijnde van

ver-

verscheyden verwe. En het Vifchken *Seppia*, daer van *Pierius* gedenckt, wanneer 't sich voelt bekneit te zijn, soo laet het uyt zijn steert een sekere swarte vochtigheyt schieten, waer in het sich verbergh, meenende door soodaenigh bedrogh, den Vifcher te ontvluchten. Alsoo verdonckert sich oock de Logenaer, door 't versieren van zijne logens, als die nimmermeer komt in 't licht van een goede naeme.

B U G I A. Logen.



En jonge lelijke Vrouwe, konstliijk in 't weerschijn gekleet, wesende geheel met Momaensichten of Mas kus van veelderleye gedaenten, en met veele tongen bemaelt, zijnde kreupel, met een houte stelte, houdende in de sincker hand een ontfteeken bossel stroo.

S. *Augustinus* schildert de Logen aldus af, dat zy is een valsche bedienisse van haer eygen stemme, die mer een quaede meeninge, een valsche saecke ontken of beweert. Daerom wortse een jonge Vrouwe, doch leelijck afgebeeld, als wesende een slacks gebreck, dat insonderheyt in den omme-

gangh der Eedelen, gelijk het nu tegenwoordigh in swange gaet, moet geschouwt worden, die haer Eedeldom bewaerheeden en bevestigen, als door een eed, houdende 't geene zy seggen soo vast, als oft de waerheyt selve was.

Zy is konstigh gekleet, om dat zy haer konstelijck benaersticht, om yder die dingen te doen geloven, die in der daed niet waer zijn.

Haer weerschijnē kleet met veelderleye slaggh van Momaensichten en tongen, ver-toont de ontfantvastigheyt van den Leugenaer, die in zijne vertellingen van de waerheyt afwijckende, geheel vergeet wat hy geseyt heeft, en daer uyt is het spreekwoord gekomen *Mendacem oportet esse memorem*, de Leugenaer behoort een stercke memorie te hebben.

Het bondelken met aengesteeken stroo, bedier niet anders, dan gelijk het stroo licht ontfonckt en licht weder uytgaet, dat alsoo de Logen oock snellijk wort gebooren en haest wederom vergaet.

Dat zy op stelten gaet, wil seggen dat de Logen heeft korte beenen, of dat zy gaet op stelten.

* * *

Anders. Logen.

Men soude haer oock met vleugels mogen schilderen, om haere snelligheyt, want zy kan haere Logen, in korter tijd, over de gantsche Werreld spreiden: Overfulx soudemen haer een sack over de schouderen mogen maecken, waer uyt zy over al brief kens stroyde, die waerschijnliijk waren, doch alsoo de Waerheyt haer vervolghde, wierden dieselve wederom vertreden, doch hier en daer soude noch een valsch briefken blijven leggen, om het spreekwoord te voldoen: *Mentiri audacter nam semper aliquid heret*, dat is, Liegh onbeschaemt, want men salder altijd wat van geloven. En van haere snelligheyt komt dese spreucke, *al is de Logen snel, de Waerheyd achterhaelise wel*. Oock is dit gemeene knuppelvers bekend:

*Konden de Meischen vliegen, alse komen liegen,
Men sou niet vraegen, nac Schuyt of Waegen.*

LEGIEREZZA. Luchtigheyt.

EN Vrouwe die vleugels aen handen, voeren, schouderen en aen't hoofd heeft, wefende gekleedt met seer fijne en lichte veeren.

PIGRITIA. Luyicheyt.

EN Vrouwe met een breed voorhoofd en dunne beenen, sittende op der aerde. *Ariosto* seyt daer van aldus:

*De Luyicheyt soo traegh als stram,
Die leyt ter aerden, loom en lam.*

PIGRITIA. Luyicheyt.

EN ongehulde Vrouwe, die 't hoofd laet ter aerden hangen, met slordige en gescheurde kleederen, houdende beyde handen in den schoot of boesem bedeckt, slaende de beenen over malkanderen. Ter syden haer sal een Eesfel of een Schiltpadde leggen.

Wefende de benaeming van den Luyaert een toeijeninge aen den Winter, soo maghmen, met reeden, de Luyicheyt haer rechte Dochter wel noemen: Want, gelijk de warmte in de Menschlijke lichaemen, de oorfaecke is van de beweginge en van de vaerdige besicheden, alsoo maect daer en tegen de koude, onbeweeghlijckheyt, borrigheyt, langhsaemheyt en droomige werckingen.

Zy sit metten hoofde gebogen, en mette handen en voeten, op de maniere als geseyt is, om dat de Egyptenaers, dieselve in haere Hieroglyphische beelden, aldus hebben vertoon. Willende te kennen geven, dat een luy Mensch, als onbeweeghlijck en onbequaem is tot eenige goede werckingen: en overmits de Egyptenaers door de vlacke en opene hand den arbeyd, het ontsagh en de macht vertoonden, soo maelden zy in 't tegendeel een vuyt en veracht persoon, die door ledigheyt of luyicheyt krom gingh, dat hy de handen te gelijk in den boesem of schoot stack, en aldus sat: welke maniere, in der waerheyt, een veracht en slim Menich wel past. Waer uyt oock dit spreekwoord gekomen is, *Manum sub pallio habere*, dat is, *de handen onder den rock stecken*. Menschen die in den ledighgang verdorven, koud en luy zijn:

Daerom seyde *Anaxagoras*, dat de Mensch veel krachtiger schein als alle andere Dieren, om dat hy met handen begaeft was.

Het onthulde hoofd, de slechte en gescheurde kleederen, bedieden de ongeluckige staet van de Luyicheyt, door de welke een luy Mensch, van sich selve, altoos arm, snood en veracht is, soo wel aen ziele als lichaem, want hy verkrijght noch deughd, noch rijckdoom, noch eere, gelijk *Hesiodus* seer wel seyt:

*Wie traegh leyt, als een lastigh pack,
Verkrijght noch Rijckdoom noch gemack,
Maer kampt steeds met den bedelsack.*

De Eesfel, die ter syden leyt, is een gewis beeld van de Luyicheyt, wefende gehouden voor het traeghste van alle Dieren, 't selve wil oock de Schiltpadde uyt drucken.

APPETITO. Lust of genegentheyt.

EN *Widice*, Vrouwe van *Orpheus*, gelijk van *Ovidius* in zijn x boeck *Metamorphos.* is beschreven, wort van een Slange in de hiele gebeeten. 't Welck genomen is voor een Sinnebeeld van des Menschen lust of appetijt, waer door de genegentheden des gemoeds gewont zijn, want de voeten, doch insonderheyt de hielen, zijn een beeldnisse van onse aerdsche begerlijckheden. 't Welck *Christus* oock heeft willen te kennen geven, wanneer hy, willende zijne discipulen reynigen van de aerdsche hertztichten en gebreken, haer de voeten heeft gewasschen, seggende mede tot *Petrum*, die sich weygerde de voeten te laeten wasschen, *Indien ick u niet wassche, soo suldy geen deel met my hebben*. En God selve spreeckt totte Slange, die daer wilde des Menschen lust laegen leggen, *ghy sult hem in de verssonen stecken*. De Grieken beelden mede des Menschen genegentheyt by de hielen af: Daerom versterden zy, dat *Achilles* jongh zijnde van sijn Moeder in de poele van *Styx*, onder 't waeter wierde gedompelt, blijvende de voeten alleen buyten 't waeter: sulx dat hy daer nae nergens in konde gewont worden als in de voeten, diewelcke niet waeren onder 't waeter gedoopt: Waer mede zy te verstaen gaeven, dat hy een dapper en moedigh Held soude geweest zijn, indien hy van zijne eygene hertztocht niet waere verheert en overwonnen geweest. Van gelijcke stoffe

is het geene datmen van *Jafon* verhaelt: Want als hy reysde om 't gulde Vlies te haelen, heeft hy zijn eene schoe verlooren, en dat in een reviere, die welcke alleen, onder alle revieren des Werelds, van geene wind kost werden beroert: Waer by verstaen wierde, dat soo langh hy de Deughd en onsterflijckheyt volghde, soo was hy, een groot deel, van zijne begeerlijckheyt quijt. En *Virgilius* verhaelt dat wanneer *Dido* soude sterven, zy de eene schoe uyttrack, gelijk dees Dichten te kennen geven:

*Nae dat zy met haer heylge handen,
Haer voet ontbloote uyte banden,
In 't kleet omzort voor den altaer,
Betuyghde zy den Goden daer,
Als die tot sterven was gerust,
Dat d' Hemel was haer lott bevust.*

En hiër door wert uytgedrukt, dat zy als nu, los en vry was van de vreesse des doots. 't Welck eene hertztocht was, die door de bloote voet wierde uytgebeelt.

M I S U R A. De Maete, van den
Heere *Gior. Zarutini Castellini.*

Pierius Valerianus hout het daer voor, dat de Maete is afgebeelt geweest in sekere silvere Medaglie van *Cajus Mamilius*, die op de weerfsijde een beeld hadde met een hoed op 't hoofd, en met een riet in de hand, gelijk hy meent, voor wiens voeten een blafsende Hond leyt: 't welck *Pierius* neemt voor de getrouwigheyt, die de geene behoort te oefnen, die een soo volmaect Meesterschap bedient: en 't riet dat in soo veele quaften gedeelt is, neemt hy voor een Peyl-teycken of Maetstock. Maer dit dient gewaerschouwt, dat *Pierius* hier in groflijck doolt: Want dit beeld is niet op zijn Romeyns gekleet, noch veel min met een riet met quaften, gelijk hier nae sal worden geseyt. Geen Schrijver maectter gewagh, dat *C. Mamilius* een Meeter soude geweest zijn, noch min vintmen 't in de opichriften, en in de oude Schrijvers, datmen 't riet voor een Maetstock heeft gebruyckt. Zy gebruykten wel de *Decempeda*, dat is een maete van 10 voeten, die van *Plinius*, *Pertica* is genaemt, gelijk oock *Budeus* daer van wijtloperiger handelt. De oorsaecke van dese doolinge spruyt hier uyt, dat *Pierius* schijnt verwart te zijn in de letteren,

die op de verkeerde sijde staen, alwaer boven den Hond, dese verkorte letteren staen *LIMETAN*, die *Pierius* in twee woorden afdeelt *LI. METAN*. als *Limiten Meeuinge*: besluytende daer uyt dat hy een Landmeter soude geweest zijn. Maer *C. Mamilius Limetanus* was geen Landmeeter, maer eene van de drie ophienders van de Munte, met *P. Crepuso* &c. die in 't Iaer van *Romen* 714 Burge-meester was, gelijk *Fulvius Vrsinus* daer over gewach maectt, &c. En 't schijnt dat *Pierius* dese Medaglie noyt is ter hand gekomen. Maer *C. Mamilius* is oock eertijts geweest *Tribnus Plebis*. En soo kanmen wel klaerlijck sien, dat dese beeldnisse met een korte en beknopte Mantel, een Mutsjen op 't hoofd, een stock in de hand, met den Hond voor de voeten, die den kop om hoogh steeckt en den mond open hout, is *Vlysses*, die nu twintigh Iaeren gedoolt hebbende, wederom keert, en dat onbekent, onder de kleedinge van eenen beedelaer, met den slippe van den Mantel op 't hoofd, bekend zijnde alleene van zijnen ouden huysbond *Argus*, tot wiens gedachtenisse *C. Mamilius* dit beeld had doen uytdrukken, alsoo hy uyt het geslachte van *Vlysses* was gesproten. Want zy quaemen af van *Mamilius* de Dochter van *Telogenus*, dieder was een soone van *Vlysses* uyt *Circe* geboren, gelijk verscheyden Schrijvers verhaelen, en daer van oock breeder bewijs wort gedaen.

't Is uyt alle Schrijvers af te nemen, dat de Oude geene hoeden hebben gedragen, maer als die alsoo zijn afgebeelt, sal die geweest zijn als een half Struys ey, gelijk men fiet in de beelden van *Castor* en *Pollux*, zijnde Laconische Krijghs-Helden. Want die van Laconien gebruykten die gemeenlijck, gelijk oock die van Thessalien, Parthen, Dacien en Armenien en andere uytheemsche: oock droegen de Perfsanen, gelijk *C. Rhodig* seyt, hoeden. De Romeyns droegense niet tot haere kleedinge, maer wierde hun wel toegelaeten, van den Keyser *Caligula*, hoeden te hebben, gemaect nae de wijse van Thessalien, om in hunne schouwspelen, den brant der Sonne tegen te staen, gelijk *Dion* seyt: Een teycken datmen die buyten de schouwplaetsen niet mocht draegen. Alleene tot een beeld van de Vryheyt wierde die gestelt, als men vryheyt aen een slave wilde geven, dan schoor men hem, en stelde een hoet op zijn

hoofd. Maer de Adel droegh dio niet te *Romen*, alhoewel *Martialis* feyt, het behoert *Romen*, *Roma pileata*. Ick segge behoert, want in de Saturnische feest- en gastdagen, veranderden de Romeynen haere kleedingen, en fetteden een hoed op en deeden haere tabbarden af, en trocken een slecht kleed aen. En dit was voor vijf dagen geoorloft, gelijk *Martialis* feyt, maer *Macrobius* feyt, dat het maer een dagh geduyrde, te weten op den 19 Decem-ber. In dese vijf dagen hebben zy buyten twijfel, den Hoed gedraegen, en voorts anders niet, maer gingen bloots hoofds, of bedeckten 't selve met een slippe van haeren rock, gelijk hier van ontallijcke beelden zijn, maer geene daer onder met een hoed. En *A. Turnebus* in zijn kladboeck in 't VII boeck cap. IV, aentreckende het aensien *Eustachii* over 't I boeck *Odyssæa*, is van gevoelen, dat de Romeinen, 't gebruyck van bloots hoofds te gaen, van d'oude Grieken hebben aengenomen, alsoo *Homerus* nergens gewagh maect van de Hoeden. En ick weet niet, hoe *Pierius* wil staende houden, dat de Hoed by de Grieken was gehouden, voor een bewijs van Adel, en datse daerom *Vlysses* oock droegh, zijnde van Vaderlijcke en Moederlijcke stamme eedel van afkomst. Soo dit waer was, soudemen oock *Ajax*, *Achilles* en andere eedele Grieken sien mette Hoeden. Maer hier in moet men *Pierius* geen geloof roestellen, want hy bewijst het noch uyt *Homerus*, noch uyt eenigh oud Schrijver. *Plinius* feyt wel, *Nicomachus* is de eerste die *Vlysses* een Hoed heeft opgesteld. Indien de Schilder *Nicomachus*, die *Silla* had uytgeschildert, de eerste is, die *Vlysses* met een Hoed toestelde, soo is 't een reycken, dat hy die, by zijn tijd, niet hadde gedragen. En soo hy die nu in de Medaglie draeght, moetmen weeten, dat dit zijn kleed niet is, maer een versiert, daer in hy uytgedost wort als een Beedelaer: Want soo dat een Edelmans draght was, soo souden den Hoed op *Vlysses* hoofd, als nu, niet hebben gestelt, om dat hy wilde onbekent als een Beedelaer reysen. Dat hy dan met een Hoed sal gestelt zijn, heeft *C. Mamilius* gedaen, nae de maniere van de Romeynen, die 't geoorloft was, op de reyse een Hoed te draegen. *Tarquinius Priscus* gingh, al eer hy Koningh was, door *Romen*, daer een Adelaer hem den Hoed afsichte. Een ander Adelaer

deede van gelijcken aen *Diadumenus*, den soone van den Keyser *Macrinus*, terwyl hy in 't veld wandelde. In de steeden gebruyckten de Romeynen dieselve niet: waer van oock *Lipsius* in zijne *Saturnalia* handelt. Voor soo veel de twijfinge belangt, die eenige te bert brengen, datmen 't hoofd sal ontdecken om een ander eere te bewijfen, als onder andere *Seneca*, *Salustius* en *Plutarchus*, die onder haere wetten van de Staetbestieringe, en in 't leven van *Pompejus*, dit mede stellen, spreckende van de eere, die *Silla* aen *Pompejus* deede, dat hy, alhoewel hy noch jonck was, sich oplichtede en 't hoofd ontdeckte: Hier op is te antwoorden, dat wanneer een Burger, binnen *Romen* was, soo ontdeckte hy 't hoofd door de slippe van zijn kleet, maer soo hy op de reyse was, lichtede hy den Hoed. Dese hoeden zijn by *Jul. Capitolinus Cucullio* genaemt, diese oock by nachte droegen, gelijk hy in 't leven van den Keyser *Verus* verhaelt: Dese om de snoode stucken van *Caligula* en *Nero* nae te volgen, wandelde 's nachts met een Hoed, door alle kuffen en openbaere hoerhuysen, alwaer hy sich onbekent tusschen menghde, en socht alleene twist en krackeel te rocknen, jae somtijts wierde hy oock ontdeckt, soo dat hy oock met beschaemde kaecken weder-keerde. En dese Hoeden wierden des nachts by de hoerejaegers gedraegen. *Juvenalis* lastert in zijn VI Schimpdicht *Messalina*, de ontuchtige Vrouwe van den Keyser *Claudius*, diewelcke, als haer Man in slaep was, ginghe des nachts nae buyten, met een Hoed op 't hoofd. En voorts is het bewijslijck en klaer datmen geene Hoeden buyten de Schouwspelen, buyten de Saturnus feesten, buyten de reysen, maer alleene by nachte, heeft gedragen, en daerom paste die oock niet aen *Cajus Mamilius* een eedel Romeyn. Het korte en beknopte kleed komt geensins van de eedle Romeynen, elck weet datse met tabbaerden gingen: maer de weersijde van dese Medaglie, vertoont een arm Bedelaer, gekleet met slecht en grof laecken, een bedelsack op de syde, met een stock in de hand, om op te leunen, gelijk hem *Homerus* in 't lange afmaelt. En de Hond kan oock in dese Medaglie voor de getrouwigheyt niet werden genomen. Want als de oude Huyshond *Argus*, *Vlysses* sagh, rechtete hy sich terstont op, en kende *Vlysses*, en welpsteer.

pelsteertende leyde hy de ooren in den neck. Soo is dan dit beeld niet *Cajus Mamilius* de Landmeeter, maer *Vlyffes* in de kleedinge van een arm Man. Oock soo hout hy oock geen riet in de hand, dat afgeteyckent is, om daer mede te meeten, maer een stock, om daer op te leunen. Ten vierden neemt *Pierius* het beeld van *Mercurius* voor de eendracht, dieder behoort te volgen nae de bepaelinge van de Maete; waer in hy oock doolt. Want hier is *Mercurius* uytgedrukt, voor een beeld van de Welsprekentheyt en Wijsheyt van *Vlyffes*, die hem *Mercurius* als zijn beschermmer hadde mede gegeven, gelijck *Homerus* singht in *x Odyffea*, tegen de betoveringen van *Circe*, door het kruydjen *Moli*, dat swaerlijck was te plucken. Welck kruyd een Hieroglyphisch beeld is van de Wijsheyt en Welsprekentheyt, die swaerlijck van den Menschen wort verkregen. Waer door oock *Vlyffes* kost tegenstant doen aen de betoveringe van *Circe*, dat is aen de Wellusten en aen de sinnen, en dat door de gaeve van *Mercurius*, zijnde een gaeve van de Welsprekentheyt en Wijsheyt. En ten dien aensien is *Mercurius* in dese Medaglie uytgedrukt, doch niet tot een beeld van Eendracht, dieder nae de Meetinge volghet. Zijnde dan dese dolinge in *Pierius*, sullen wy een ander beschrijvinge van de Maete, toestellen.

M I S U R A. Maete.

EEN Vrouwe met een statigh opficht, houdende in de rechter hand een Romeynsche voetmaet, in de slinker hand een Winckelhaeck met een Passer, onder haere voeten heeftse een maete van tien voeten, *Pertica* genaemt, en ter sijden staet een Waterpas recht in 't loot gestelt.

De Maete, is al 't geene dat met het gewichte, met de omvattinge, met de langhte, hooghte en met het gemoed wort bepaelt en geeyndicht. En aldus isse van *Isidorus* en andere beschreven. Daer worden veele vindere van de Maete, door verscheyden schrijvers, genoemt, om datter veele en dat in verscheyden plaetsen tot vindere gestelt zijn, gelijck *Polidorus Virgilius* oordeelt. *Eutropius* seght dat *Phidonius* de vinder van de Maete en van 't gewicht is, ten tijde als *Procaes* onder de Albanen, *Aza* in *Iudeen*, en *Ieroboam* te *Ieru-*

salem regeerde. Maer 't is een lichte saccke, soo hy 't verstaet van kleyne en dunne dingen te meeten. *Gellius* feyt, dat *Palamedes* Vinder van de Maete is. En *Plinius* schrijffet *Phidonius* Prince van de *Elien* toe, waer nae oock de maete *Phidonia* genaemt is geweest, buyten twijfel maer van slechte dingen, want gelijck *Theophrastus* verhaelt, soo was dese Maete van tin, yfer of bleck, diemen kost metten haemer buygen, om natte dingen in te meeten. Maer dit hebben wy met onse beeldnisse niet willen uytdrucken, om dat onse maete en gereetschap op de Geometrie of Wiskonst en wijde Meetinge van de landpaelen siet. *Cassiodorus* feyt, dat de eerste Meeter en uytdeelder der Landen een *Egyptenaer* geweest is. Wie nu dese geweest is feyt *Herodotus* in 't 2 boeck, dat hy was genaemt *Sesoftris* of *Sesofis*, een Arabier, afkomstigh van den eersten Koningh van *Egypten*, die aen alle zijne onderdaenen een gelijcke maete van 't Land uytdeelde, en daer op een jaerlijxe pacht stelde, en wie door de overvloeyinge des Waeters iet van 't zijne had verlooren, daer van beval de Koningh zijne schaede te meeten, om 't selve daer nae af te trecken, en aen zijne pacht te korten. En hier uyt schijnt dat de Geometrie haer oorsprongh heeft genomen, en die aen den *Griecken* is overgebracht. *Cardanus* in 't lof van de Wiskonst, den *Vinder* naelaetende op te soecken, seght dat *Thales Milesius* alleen die uyt *Egypten* te *Athenen*, heeft gebracht, en datse daer de naem van *Geometrie* of *Landmeterie* heeft aengenomen; daer nochtans *Iosephus* in 't *iv* boeck der *Oudheeden* der *Ioden* dieselve een veel ouder oorsprongh geeft. Want *Cain* de eerste soon van *Eva*, hadde het Land al uytgedeelt en scheydpaelen gestelt. *Enoch* heeft een stad gebouwt, 't welck sonder maete, linien noch wiskonstige meetinge, niet kost geschieden. Waer op eenige 't gedicht van *Ovidius* alhier passen:

De kloecke Meeter heeft geceylt,
En 't Land met kavels uytgedeylt.

De Maete is by ons met gereetschappen afgebeelt, diemen siet in de oude opschriften der Romeynen: En voor eerst wort haer in de rechter hand gedaen de Romeynsche voetmaet, als de voornaemste Maete, waer uyt alle andere heerkomen: als de voetmaet van *tienen*, de *elle*, de *elleboge*, de *Orgya* een

maete van ses voeten, en *Plebrum* een maete van hondert voeten, en andere die *Budeus* verhaelt, en met dese voetmaeten wierden de mijlen, bunderen Lands en de stadien gemeeten, welke stadien yder ses hondert voeten hielden, her achtste deel van een mijle, zijnde 125 passen, yder pas hiel in vijf voeten. De voet, gelijk *Demetrius Alabaldus*, *Hermol. Barbarus* over *Plinium*, en *Budeus* verhaelen, was gemaakt van festien vingeren breed, dat is 12 duymen, yder duym $1\frac{1}{2}$ vinger breed: Waer van men de groote sien kan in 't paleys van den Kardinael van *Farnese*, in welckers beschrijvinge van *C. Iulius*, de Meeter *Hermes*, wert genoemt, alwaer een hoogh uytgehoorde lijne stont van 16 vingeren, zijnde van metael, die daer nae is wegh genomen, maer men vintse bescheydelijk in de beschrijvinge van *Smetius*. Daer is noch een ander, nae de gevondene verbeteringe van *Pythagoras*, waer van *Viruvius* gedenckt van de maete van 10 voeten of *peruca*: gelijk *Cicero* en *Horatius* verhaelen. En wert dieselve aldus beschreven, dat door de *peruca*, de konstenaers haere maete afdeelen, en dat niet alleene van de gebouwen, velden, graften, maer oock van Leger-meetingen, en waer men de renten soude opslaan. En hier over trocken de Landmeeters een stuck weeghs voor de soldaeten uyt, die de Legerplaetsen afmaeten, en stelden daer op de naeme, alwaer een yders plaets soude wesen. Iae hy wierde of halsstarrigh of schuldigh, nae de Keyserlijcke werten, geoordeelt, die sich daer tegens op stelde, of die eenige naemen hadde verandert, gelijk *Turnebus* in zijn kladboek van de Roomsche Krijghskonst heeft opgeteyckent. *Augustus*, gelijk *Suetonius* verhaelt, liet dese voetmaet van de soldaten dragen, die sich in eenige misdact hadden verlopen: niet dat her was een schandmaet, maer om te doen verstaen, dat dese soldaet onwaerdigh zijnde om een spies of wapen te voeren, naulijx waerdigh was, dit voor den Landmeeters te dragen. Hoewel *Sabellius* dese maete, buyten reeden, verslimt, en wil staende houden, dat die alleene den Konstenaers en niet den Kapiteynen past, alleens of zy geen kennisse van Stercktebouwingh en Wiskonst, en van Legermeetinge moften hebben. De Keyser *Adrianus* was in de Geometrie of Wiskonst seer eervaeren,

gelijk *Spartianus* van hem getuyght: oock wierde hy gehouden voor een goed Bouwmeester. Hy liet *Apollodoro* dooden, om dat, alcer hy Keyser was, en hy tuffchen beyden zijn gevoelen van de Bouwkonst, mede wilde voorstellen, hy van den Bouwmeester *Apollodoro*, tot versmaetheyt van zijne konst, aldus wierde aengesproken, *Hout u vry gerust, en maelt wat uylen en Aepen*, gelijk *Dion* datselve verhaelt. Soo vintmen oock, dat veele hooftmannen en krijghsoverste verstandige Landmeeters geweest zijn. *Livius* acht dat *Hannibal* de verstandighste oordelaer in de Krijghskonst is geweest: naest *Alexander* oordeelt hy *Pirrum* boven d'andere Keyseren, want hy is d'eerste geweest, die den Soldaeten het Landmeeten heeft geleert, want daer is geen geweest, die de Legerplaetsen beter wist uyt te kieslen en 't volck te verdeelen. Van gelijcken getuyght *Proclus* van *Carthago*, als *Pausanias* verhaelt, dat *Pirrus* van wegen zijn geluck, minder was als *Alexander*, maer om een heyrleger in slaghordre te stellen, dat hy hem daer in veel overtreffe. Van zijne kennisse in 't meeten, en een Veldleger te slaen, dat roert *Plutarchus* in zijn leven oock aen. Wy vinden oock in *Vegetius*, dat de Hoofdmannen en Capiteyns selve de *peruca* in der handen naemen, en maeten de graften, die de soldaeten rontom de velden hadden gegraven, om te sien offe wijt genoegh waren, want zy moften of negen of elf of dertien of seventien voet wijt zijn, nae dat her dan tegen de Vyanden noodigh was. Dit werck wert van de Hoofdmannen mette *peruca* gemeeten, op datse niet te weynigh, of doot iemants sloffigheyt souden doolen. Her Waterpas en de Loorlijne vintmen in de beschrijvingh van *Gneus Cossutius* op de maniere als een groote A, alwaer in 't midden een stuck loot aen een draed hanght: een beeld van de Gerechtigheyt en dat door de richtigheyt die de Meeter moet houden, niet alleen in de gebouwen, maer oock in de Landen en andere dingen te meeten, gelijk daer van *Cicero*, *Lucium Antonium* prijst, dat hy was soo wel in 't besonder als in 't gemeen, een rechtvaardigh en bescheyden Meeter. Welcke richtigheyt, men over al met billijckheyt moet handhouden, soo in alle meetingen van Huysen als Velden en andere dingen, of anders gaet de handel niet recht, en alle dingen worden

worden verwart, soo men de oprechtigheyt niet bedrogh wil vermengen, gelijk *Cassiodorus* verhaelt. En op dat het gewicht en de maeten een yder fouden bekend zijn, soo is dese Wet van Keyser *Gratianus*, door *Theodosianum* te boeck gestelt, In alle plaetsen, sullen het gewicht en de maete opentlijk voorgestelt worden, op dat die geene die wil bedriegen, de macht om te bedriegen werde benomen. En wat lager seyt hy, op dat de Gemeeente geen schade lijde, soo wert de Stadvooghd gelast sorge te draegen over het gewicht en over de maete. *S. Thomas* in zijn Prince-bestiering seghet, dat het gewicht en de maete noodigh zijn tot onderhouding van t gemeene beste, want daer door wert de getrouwigheyt in de handelingen bevestight. Waer over God de Heere in t 19 *Leuitici* *Mosen* belast, dat hy t Volck sal vermaenen de gerechtigheyt te handhouden, hun Wetten van de natuyrljcke gerechtigheyt voorstellende: seggende, ghy sult in t gericht geen ongelijck doen, mette elle, gewichte noch maete: een rechte wage, recht pond, en een recht schepel, en een rechte kanne sal by u zijn. En de Bisschop *Simanca*, vergelijckt sich met *D. Thomas*, seggende: Daerom moeten de Koningen de gewichten en maeten hunne onderdanen overleveren, op datse haere handeling oprecht mogen drijven.

Dese beeldnisse kan niet alleene gepast werden, op de meetinge van Landen en gebouwen, maer oock op de zeedige meetinge zijns selfs. En t is voorwaer een treflijcke saecke, sich self te meeten. *Hesiodus* seyt, hout de Maete, want t is het beste in alle dingen. Tot dit voorstel kan men oock, verbloemder wijze, dese gereetschappen passen, en insonderheyt de voeten, gelijk *Sotades* de seer oude Griexsche Poet aenwijst:

t Is Gods geschenck, te houden maet;
Maer dan soo kroontmen eerst zijn staet,
Wanneermen sich self vergiet,
Maer met zijn eygen voeten meet.

En *Horatius* dit selve naevolgende in t laeste van VII brief I boeck seyt: t Is waerachtigh dat sich yder met zijn eygen maete en voeten behoort te meeten. En t is oock billick dat sich een yder, met zijne eygene Voeten en Maete vergelijckt, en sich selve en zijn vermogen meete, op dat sich niemant grooter maecke als hy is, en sich door grootse inbeeldingen niet storte in dingen, daer hy met eeren niet weder uyt kan geraecken, maer dat hy magh uytvoeren, t geen hy mette rechte Maete heeft voorgenoemen.

De Maete van 10 voeten *pericia* geheeten, daer mede wierde het Land gemeeten, en bediet, dat de Mensch zijnen stock niet verder moet setten, dan als hy kan springen, sulx dat de teeringh nae de neeringh moet gestelt zijn, afinijgende alles wat overtolligh is, sich selve en zijne inkomsten wel meentende. Waer van *Persius* dit spreckwoord ontleent heeft, *Lcefi van u eygen macytel*, dat is, laet u teeringe niet boven u winninge gaen: een gelijknisse genomen van den Landbouw, alwaer men de onkosten met het inkomen meet, andersins kan t niet lange dueren, wanneer de onkosten de winninge te boven gaen. De Oude gebruyckten het recht snoer of de hoeckmaet, waer mede zy de hoecken afmaeten. Wy sullen oock met het recht snoer van de reeden onse hoecken afpeylen, op dat onse uytgift de inkomste niet overtreffe. En wy sullen metten Passer de wijde en ommetreck van onsen eygen mond meeten, nae t seggen van *Iuvenalis* XI *Satyr*.

t Zy ghy te marckt of elders gaet,
Soo stelt voor al u mond een maet:
Indien u beurs niet is versien,
Wilt nae den besten visch niet bi en;
Laet vaeren karpers, baers of snoeck,
Soo ghy soeckt spieringh in u doeck:
Soo slocklust wast, die t geld verdoet,
Waer blijft dan s Vaeders erf en goed?

In welke dichten hy te verstaen geeft, dat men niet te kostelijck en verquistende sal zijn in t koopen, om t selve in de bankereten en gastmaelen met overdadigheyt door te brengen, maer yder sal de maete van zijnen mond kennen, en acht nemen op de groote en kleyne kosten: te weeten, wanneer men te Vischmarckt wil gaen, en heeft slechts de maete om Garneel, Spieringh of Bot te koopen, dat men nae den besten visch als Pos, Karper of Baers niet sal bieden. Want als de beurse afneemt en de slocklust aenwast, soo isser niet anders te verwachten, dan dat het Vaederlijck erfdeel wort verteert, en hy, daer door, in d'uyterste ellende sal geraecken, om dat hy t goed als een verquistet sonder maete, heeft uytgegeven. Dit wil oock het Waterpas en t recht snoer bedektlijck uyt drucken, om dat alles door de maete en t recht snoer moet werden onderhouden, ten eynde wy onse wercken met een recht oogh in de waeghschaele leggen,

en meeten onse staet en gelegentheyt wel. En gelijkmen met het Pas-loot de rechte van alle hooghten afmeet, soo behoortmen oock met het rechtinoer onses vernufts en oordeels, de hooghte van onse gedachten af te peylen, op datmen geene kasteelen in de locht bouwe:

Want, wat de Maet te buyten treet,

Dat maectt sich tot den val greeet,

seyt Seneca in zijne Oedipus.

En voorwaer soo staet het wel onvast, daer de Maete wort overgetreeden, en sulx kan niet duyren, doch de Maete maectt alles vast en bestandigh, maer als de gedachten van wichtige saecken, nae de rechte Maete worden afgemeeten, *dan staen zy tegens alle last, en voor 't gewichte vast.* Soo behoort dan een ygelijck de Maete van de reeden by sich te hebben, om alle zijnen handel te overweegen, en sich daer in behoorlijck draegen, op dat hy sonder hinder in dit woeligh leven, door alle oprechte en veylige wegen, magh wandelen.

T E M P E R A N Z A. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe in 't purper gekleet, houdende in de rechter hand een Palmrack, en in de sincker een toom.

Maetigheyt is een middelmaet, die bepaelt is, door de oprechte reeden, nae het welbehaegen en mishaegeen des lichaems, soo wel door 't oordeel van de smaek, als door 't gevoelen: en wort gebruyckt, gelijck het oock betaemlijck is, door de Liefde van het eerlijcke en profijtlijcke.

Dat dit de middelmaetigheyt is, wort door het purper verthoont, dat van twee seer verscheyden verwen is 't saemen gestelt, en die daer nae onder een ander gevoeght zijnde, een aengenaeme en lieflijcke vermenging maecten. Of als uyt twee tegenstrijdige dingen, door een kloeck en scherpsinnigh verstand, een Idea of ontwerp voortkomt, dat seer volkomen is: 't welck door 't werck meer kenbaer zijnde, soo wort het den naeme van Maetigheyt gegeven: om te betoonen, dat de Maetigheyt is, ontrent het behaegen en mishaegeen des lichaems.

Haer wort den Palmrack gegeven, tot een teycken van belooning, die die geene in den Hemel hebben, die heerschende over

haere hertztochten, sich selve hebben 't ondergebracht. De Palmboom laet sich niet verdrucken, alhoewel daer swaer gewichte aen vast is, maer geeft sich daer tegen aen, gelijck eenige schrijven: alsoo doet oock een maetigh gemoed, 't welck hoe meer 't selve de daedelijcke genegentheeden en lusten, die hem moeylijck zijn, overvallen, soo stelt het sich nochtans wijslijck daer tegen, om dieselve te overwinnen en te bemachtigen.

De toom druckt uyt, dat de Maetigheyt, voornaemlijck gebruyckt wort, ontrent de smaek en 't gevoel, waer van 't eene alleen de mond deelachtigh wort, en 't ander streckt sich door al de deelen des lichaems.

De Oude schilderden *Nemesis*, de Dochter van de Iustitie of het Recht met eenen toom af, die met groote straffigheyt de ongemacrighe hertztochten der Menschen breydelde: eenige maelden de Maetigheyt met twee kruycken af, waer van d'ene nae d'ander was gekeert, nae de maniere, of men 't eene met het ander wilde temperen of maetigen, 't welck van twee tegenstrijdige naticheeden geschiet, daer door men d'ene met d'andere maetigh.

Men konde oock een boge in d'ene hand maecten, om de snaere te recken: al om de middelmaetigheyt te betoonen, dieder behoort te zijn, by dese werckinge: Want dieselve op haere middelmaete gereckt zijnde, falsc de pijle met groote snelligheyt voort drijven, maer als men dieselve te veel overtreckt, of het sal niet doogen, of de snaere sal breecken.

T E M P E R A N Z A.

Maetigheyt.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Palmrack, en in de sincker een toom hout, en ter sijden een Stier en Leeuw, die malkanderen omhelsen.

De toom wort genomen, voor de betominge van de hertztochten, en de Palmrack voor de overwinninge die die geene geniet, die sich selve heeft overwonnen.

De Leeuw die den Stier omhelst, is 't beeld van een Man die tot Maetigheyt is genegen.

T E M P E R A N Z A . Maetigheyt.



EEn Vrouwe die in de rechter hand een room en in d'ander een uyrwerck hout. Ter sijden staet een Elephant.

Mette room wortse in d'eene, en met het uyrwerck in d'ander hand, geschildert, om de plicht van de Maetigheyt te vertoonen: die daer in bestaet, datmen de tochten van 't gemoed, nae den tijd breydele en betoome. Oock wort door den tijd verstaen, de maete van de beweginge en van de ruste: Want door de Maetigheyt worden de bewegingen des gemoeds gemeten, die dieselve, soo wel van d'een als d'ander sijde, bepaelt. Want anders als men de Maetigheyt overtreet, soo gaet het even als de vlooden die Dijcken en Dammen overloopen.

De Elephant is van *Pierio* voor de Maetigheyt gestelt, om dat hy tot seeckere maete van spijsse gewent zijnde, zijn gewoonlijcke maniere niet wil overtreden, nemende alleen soo veele als hy gewent is. Hier van verhaelt ons *Plutarchus* een aerdige geschiedenis, die in Syrien soude gebeurt zijn; Dat een knecht van zijnen Meeſter

laſt hadde, om een Elephant seeckere maete met Rijs of Kooren voor zijn daeghlijcx kost te geven: maer de knecht gaf den Elephant meestendeel alleen een halve maete: Maer op seeckere tijd, als de Meeſter daer eens tegenwoordigh was, soo gaf hy hem een geheele maete te gelijk, 't welck de Elephant vermerckende, deelde hy den Rijs in twee gelijcke deelen, en 't eene laerende leggen, att hy alleene zijne gewoonlijcke maete: waer op de Meeſter terstont lettende, was hy over zijnen ontrouwen knecht verstoort, en dat wegen zijne gierigheyt, verwondert zijnde van des Elephants Maetigheyt en temlust.

T E M P E R A N Z A . Maetigheyt.

EEn schoone Ionge Dochter in silvere Laecken gekleet, met een goude sluyer, hebbende voor 't hulfel op 't hoofd, een Schildpadde, in de rechter hand een silvere room, en in de sincker hand een ovael, waer op twee korfkens gemaelt zijn, met dit opschrift: *Virtus instrumentum*, de Deughd is het wercktuigh.

T E M P E R A N Z A . Maetigheyt.

EEn Vrouwe van schoon opsicht, met lange en blonde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een tange met een gloeyend yser, en in de sincker een vat met waeter, alwaer zy 't yser in tempert ofte koelt, zijnde gekleet in root fluweel met goude strickjens.

M A R Z O . *Martius*. I.

EEn Ionghman met een wreed opsicht, hebbende eenen Helm op 't hoofd, in taneyt gekleet, dat uyten swarten fiet, met vleugels aen de schouders, houdende met groote bevalligheyt in de rechter hand het teycken van *Aries* of den Ram, geciert rontom met Amandel bloemen, en in de sincker een schaele met *Prunoli*, *Asperges* en Hoppe.

Wy sullen de Maenden door Iongelingen afbeelden, om dat wy, willende den tijd afdeelen in uren, dagen, maenden en jaeren, sullen wy maken dat de uren zijn de kindsheyt, de dagen de Ieugd, de Maenden de Iongeligh-

gelinghschap, het Jaer de Manbaerheyt, en de tijd die alle dese dingen, te gelijk is, die maecten wy oud.

Dat dese Maend van een wreed opsicht is, met een Helm, vertoon dat dese Maend van *Romulus* den God *Mars* is toegewijd.

Door de twee deelen swart wort te verstaen gegeven, de verwe van 't Aerdtijck, en door 't root de aert en kracht desselven: 't welck in dese Maend, door de lauwe hette der Sonne, de planten doet uytbotten, en de Natuyre van alle Dierkens doet frisch en wacker worden.

Dat hy gevleugelt is, bediet de gestadige loop, die de Maenden doen, waer over oock *Petrarcha* aldus seght, dat de Iaeren, Maenden, dagen en uyren, vliegen.

Hy hout oock in de rechter hand het teycken van *Aries* met de bovengeseyde bloemen omslingert, om de beginselen van de Lente te vertoon, waer van *Arisio* aldus singht:

*Wanneer de Son op 't Dier komt springen,
Dat Phrixus kost door 't Water dringen,
En Zephirus daer komt ontront,
Soo brengt het ons de soete Lent.*

't Vertoon mede dat gelijk de *Ram* van achter swack is, maer heeft eenige sterckheyt van vooren, alsoe heeft oock de Sonne wanneer zy in dit teyken begint te komen, kleyne kracht, en dat van wegen de koudē die haere kracht vermindert: Maer den Somer naederende, soo wort hy krachtiger, dat is heeter.

De schael vol *Prugnoli*, *Sparagi* en *Lupoli*, vertoon de vruchten van dese Maend. Maer dit moetmen weeten, dat een fray Schilder, de vruchten, soo wel van dese, als van andere Maenden, moet veranderen, nae de hoedanigheyt van de plaetsen: Want waer de locht heeter is, daer komen se eer voor den dagh, als in andere Landen daer het kouder is.

* * *

De Maend *Martius* heeft zijnen naeme, als geseyt is, van *Mars*, den Vaeder van *Romulus*, die voor dat *Carolus Magnus* Keyser wierde, in Duytschland over al wierde geviert, en als een God geert: waer van ick noch een seer oud steenen beeld te *Stadbergh* in *Suyrland*, heb gesien, alwaer het beeld van *Mars*

uytgeroeyt zijnde, *Caroli Magni* beeld was in plaets gestelt, met dese seer oude opschrijvinge:

*Hie stehe ich du vermeinter Gott,
Dich zu hohn vnd auch zu spott,
Die Martem eerst gefeiret han,
Ietzt ruffen wir, im glauben, Christum an.*

Dese wert de Lentemaend geheeten, by den Latinen *Ver*, by den Grieken *Ear*, van *Era*, dat is *Iuno*, die, door de Poëten, by de Locht is afgebeeld. Andere seggen dat de Lente komt van *Lenis*, van de soete Lochr, om dat de Sonne, door haer lieflijcke warmte, ons komt naederen, en de Locht alsoe maright, dat sich Mensch, Vogelen, Dieren en Velden daer in verheugen. De Oude hebben de Lente *Risum Iovis*, den lagh van *Iupiter* genaemt.

A P R I L E. 2.

EEN Ionghman met een krans van *Myrthen* op 't hoofd, zijnde in 't groen gekleert, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand het teycken van den Stier *Taurus*, 't welck seer konstelijck sal geciert wesen met alle slaghe van violetten en allerleye bloemen, die in dese Maend worden gevonden, in de slincker hand sal hy houden een Mandeken vol *carciofi*, *baccelli*, *mandor fresche*, en vruchten die in dese Maend, nae yder Lands aert, beginnen voor den dagh te komen.

Dese Maend seyt *Varro* dat genaemt is *Aperile*, van *Aperire*, om dat sich in dese Maend het Aerdtijck opent en brengt al haer Rijckdommen voor den dagh, gelijk de Grieken mede door de selve reeden dese Maend *Anestereoona* noemden, om dat alle dinghe bloeyde, of gelijk *Ovidius* seyt, van de klaerigheyt en lieflijckheyt des Hemels, dat het nu een opene tijd wort.

De krans die hy om 't hoofd heeft, bediet, dat wesende dese plante, nae de beschrijvinge der Ouden, *Venus* toegewijt, dat oock alsoe, in dese Maend, de Liefde in alle planten en dieren krachtelijck voor den dagh quam. Waerover *Petrarcha* in sijn 42 klinkdicht seyt:

*Een yder Dier sich voeght om vriendelijck te paeren,
Iae watter krielt op aerd, in locht en in de baeren.*

De groene verwe, bediet dat het Land sich in dese Maend met een groene rock bekleert,

not in
Ripa

bekleet, vermaeckende den Aenschouwers feer lieflijk, te meer, alsoo de groene verwe den oogten is aengenaem, en dat de levende verwen, alsdan in de schoone bloemkens, die als klaerblinckende peerlen, in de lieflijke groene velden, met een sonderlinge bevalligheyt, voor den dagh komen. Waer van *Petrarcha* in zijn *xlii* klinckdicht aldus singht:

*De schoone tijd verschijnt vol soele Zuyde winden,
De bloemtjens en het kruyd, met al haer huysgesinden,
Dies Progne vrolijk singt en Philomela klaegt,
De Lente 't groene kruyd en witte bloemkens draegt:
Dies lacchen weyd' en beemd', jae d' Hemel heeft vermaecken,*

En Iupiter verlanght om by zijn kind te raecken.

Het teyken van *Taurus* ofte Stier dat hy in de rechter hand draeght, bediet, dat de Sonne in dese Maend, door dit teyken gaet, 't welck alijt stercker en stercker aendringt: want gelijk de Stier van meerder kracht is als de *Ram*, soo seght men dat de Son in dit teyken regeert, om datmen in den Maend van *April*, den arbeyt van de Stieren en Ofsen begint te sien, te weeten, in 't ploegen en om 't kooren te sayen.

MAGGIO. Majus. 3.

En Jonghman in 't groen gekleet met verscheyden bloemkens verciert, hebbende om 't hoofd een gelijke bloemkran, hy sal mette rechter hand het teyken *Gemin* of Tweelingen houden, diewelcke sulen omflingert zijn met witte Roosen, als mede roode en andere groenigheyt. In de sincker hand sal hy een korfken hebben vol kersten, *piselli*, *fragole*, *una spina* en andere vruchten, die in dese Maend voor den dagh komen, ofte nae dat zy elders en in yders gelegentheyten werden gevonden.

Dese Maend *Majus* is van de Latijnen afgekomen; te weeten van de *Majoribus*, dat is van de Oudsten, want de Romeynen hadden haer volck in twee deelen gedeelt, te weeten in Ouden en Iongen: en wilden dat dese mette wapenen, maer de Oude met goeden raed het gemeene beste souden voorstaen: En ter eeren van dese instelling, soo wierde de Maend *Majus* van de *Majores*, en *Junius* van de *Juniores* alsoo geheeten, gelijk sulx *Ovidius* klaerlijk uytdrukt,

Hem wort een groen en gebloemt kleet aengedaen, met een kran op 't hoofd van verscheyden bloemen, om te vertoonen de schoonheyt en lieflijkheyt van de weyden, bergen en velden, diewelcke al te saemen geschickt en geciert zijn met veelderley bloemen en groene kruyden, brengende den aenschouwers verwondering en vrolijkheyt aen, verweckende den Vogelkens om lieflijk te singen, jae de geheele Natuyre is vrolijk; dies seght *Sannazarus*: Een schoone bloeyende en vermaecklijke *May*.

Het teyken van de Tweelingen vertoont, dat sich de kracht van de Sonne in dese Maend verdubbelt, om dat zy beginnende heet en droogh te werden, sich ontrent twee graeden boven 't Aerdrijck verheft, waer door dan alle dingen oock verdubbelen en vermeerderen, oock om dat de Dierkens dan haere Iongen voortbrengen.

GIUGNO. 4.

En gevleugelt Jonghman als d'andere Maenden, in licht groen gekleet, hebbende op 't hoofd een kran van onrijpe kooren-ayren, in de rechter hand sal hy het teyken van *Cancer* of de Kreeft hebben, dat oock met de bovengeseyde ayren sal omflingert wesen, mette sincker sal hy een schael houden of een schoon korfken, waer in dat sulen wesen *visciole*, *scabe*, *bricccole*, *per moscarolo*, *cocuzze*, *citroli*, *brugne*, *finocchio fresco*, venckel en andere vruchten, die in dese tijd hier of elders voor den dagh komen.

Dese Maend wort *Junius* geheeten, om reeden, die in de Maend *May* geseght zijn, alhoewel daer eenige zijn die dese nae *Iuno* heeten *Iunonium*, nemende uyt het midden twee letteren wegh, seggende *Iunium*, om dat op desen eersten dagh de Tempel van *Iuno* wierde ingewijd, of van *Junius Brutus*, diewelcke op den eersten dagh van dese Maend *Tarquinius* uyt het rijk verjaeghde.

Hy is met licht groen gekleet, om dat in dese Maend het kooren door de hette der Sonne begoft geel te worden, gelijk oock andere kruyden.

Het teyken van *Cancer* betoont, dat de Sonne komende in dit teyken, zy wederom begint achterwaerts te gaen, wijkende van ons ter sijden af, op de maniere als dit Dier te rugge kruypt,

IUGLIO. 5.

EEN gevleugelt Ionghman in 't geel gekleert en met koorenayren gekroont, sal in d'eene hand het teycken van *Leo* hebben, wefende geciert met rijp kooren en alderley linsen, erren, boonen, &c. in d'ander sal hy een korfken hebben met Meloenen, vroege Vijgen, allerley Peeren, Noten en andere vruchten van dese Maend.

Dese Maend wort *Julius* geheeten, ter eeren van *Julius Caesar Dictator*, om dat hy in dese Maend geboren is, alhoewel zy eerst *Quintilis* in 't getal wierde geheeten, zijnde de vijfde Maend van *Martius* af te rekenen.

Met een geel kleet wort hy gemaelt, om dat het kooren in dese Maend rijp wordende, geel wort.

De Leeuw is een Dier dat uyer Natuyren heet en wreed is, bediedende die tijd, waer in de Sonne opgestegen zijnde in dit teycken, groote hette en drooghte veroorsaect.

AGOSTO. 6.

EEN gevleugelt Ionghman van wreed opsicht, in vlamnige verwe gekleert, gekroont met Roosen van damast, *Gelsomini di Catalogna*, Gyroffelnagels en andere bloemen, die dese tijd medebrengh. In de rechter hand sal hy houden het teycken van *Virgo*, en in de slinker een korfken van alle slag van Peeren, Pruymen, Moscatellen, Vijgen, Noten en rijpe Amandelen, of nae dat andere Landen voort brengen.

Dese Maend is van den Raed *Augustus* ter eeren alsoo geheylight, want in dese Maend is hy eerstmaels Burgemeester gemaect, en heeft oock driemaels binnen *Romen* triumph gehouden, als mede *Egypten*, onder 't gebiet van de Romeinsche macht gestelt, en maecte een einde van den Burgerlijcken oorlogh. Dese Maend wierde eerst *Sextilis* genaemt, wefende de seste in 't getal van *Martius* af te rekenen.

Het wreed gesicht geeft te verstaen, hoe moeylick dat dese Maend valt, en hoeve van veele quaeden kan oorsaecke wesen, om dat sich de Sonne alsdan in de Hondsterre laet vinden, diewelcke op de maniere van een raefende Hond aenblaft en op 't lijf valt, die niet op zijn hoede is.

Het hemels teycken is *Virgo* geheeten, om te betoonen, dat gelijk dese Ionghvrou onvruchtbaer is, niets van haer selve voortbrengende, alsoo brengh oock de Sonne, in dese Maend, geen dingh voort, maer maect de dingen, die alreede voortgebracht zijn, rijp en volkomen.

Het korfken dat vol is van de bovengeseyde vruchten, en de krans, vertoonen het geene dese Maend voortbrengh.

SEPTEMBER. 7.

EEN gevleugelt vrolijk en lachend Ionghman, in 't purper gekleert, hebbende op 't hoofd een krans van Geers en Rijs: in de rechter hand het teycken van *Libra*, en in de ander de Overvloets Hooren vol van witte en swarte Druyven, Persicen, Vijgen, Peeren, Appelen, Meloenen, Granaten en andere vruchten die dese Maend voortbrengh.

September wort zy genaemt, om datse is de sevenste Maend van *Martius*: 't is oock waer, datse eenige tijd genaemt is *Germanicus*, nae den Keyser *Germanicus*. Oock wasse van eenige *Antonius*, van andere *Hercules*, en weder *Tacitus*, genaemt, doch geene van allen, heeft willen stant houden.

Met purper wort hy gekleert, om dat, gelijk het purper een Koninghlijke dracht is, alleen passende Koningen en vermaerde Helden, diewelcke van macht en rijkdommen overvloeyden, alsoo geeft dese Maend als de Koninck en Vorst boven alle andere, de aldergrootste overvloed die tot des Menschen onderhoud van noode is.

De Schaele hout hy, om dat de Sonne alsdan in *Libra* is, makende nacht en dagh even gelijk, wegende die te samen, daer van *Virgilius* seght:

De Schael weeght dagh en uren al gelijk.

OCTOBER. 8.

EEN Ionghman met een kleed van lijfverwe, met vleugels gelijk de andere Maenden, hebbende op 't hoofd een krans van Eycken loof met de Eyckelen daer aen, houdende in de rechter hand het teycken des *Scorpioen*, en in de slinker een korfken vol Mispelen, Paddestoelen, Castanien, met en sonder schellen.

Dese

Dese Maend was *Domitianus* geheeren, nae den Keyser *Domitianus*, maer is door 't besluyt van den Raed, om verscheyden oorfaecken rechtvaerdelijck uytgeschrabt, gelijk zy oock tyrannighlijck van hem waeren bedrogen: en behielde doen dese Maend de oude naem van *October*, als de achtste Maend in ordre.

Lijfverwigh is hy gekleet, om dat de Sonne daelende nae den Winter stilland, de planten beginnen dor, en de blaederen rofachtigh te worden.

Mette *Scorpioen* wort hy geschildert, om dat de Sonne sich, in dese Maend, in dat teycken bevindt: zijnde alsoo genoemt nae de beeldenisse van de sterre en van haere werckingen, diewelcke zy voortbrenght. Want, gelijk de *Scorpioen* met zijn venijn doodelijck quetst, ten zy datmen terstont daer regens doende is, alsoo brenght oock de Sonne, terwijl zy in dit teycken is, door de ongestadigheyt van den tijd, veel gevaerlijcke siekten aen. Waer over *Hippocrates* in zijne grondregulen seght, dat de ongelijckheyt van den tijd, kranckheeden voortbrenght, insonderheit wanneer 't op dien selven dagh, dan heet en dan kout is, 't welck seer dickwijls in den Herfst gebeurt.

Het korfken met vruchten, bediet, 't geene dese Maend voortbrenght.

NOVEMBER. 9.

En Ionghlingh gekleet als de blaeders zijn wanneer zy van de boomen vallen. Hy sal gevleugelt zijn, hebbende 't hoofd met een Olijftack, daer de vruchten noch aen hangen, omwoelt, in de rechter hand sal hy het teycken van *Sagittarius* of de Schutter hebben, houdende in de sincker een korfken met Raepen, Radijs en andere vruchten, die dese Maend voortbrenght.

Het teycken van *Sagittarius* bediet dat de Sonne in dese Maend in dat teycken is, dragende den naeme soo wel van dese sterre als van de werckinge, die zy voortbrenght, om dat de Hemel in dese tijd, den hagel, regen en blixem laet nedervallen, 't welck oock geen kleyn schrick aenbrenght. In dese Maend wort oock de Iacht seer geoeffent, 't welck oock door den Schutters geschiet.

D'Olijf is een vrucht van dese Maend,

waer in dieselve, rijp zijnde, gesaemelt wort om oly en sap uyt te persien, 't welck is noodigh tot 's Menschen leven.

Zy wort *November* geheeten, zijnde de negenste in de ordre, ende *December* de tiende.

DECEMBER. 10.

En Iongelingh die seer vreeslijck siet, gelijk oock de twee volgende Maenden, wesende in 't swart gekleet en gevleugelt, houdende in de rechter hand het teycken van *Capricornus* of den Steenbock, en in de sincker een schaele vol *tartuffi* of paddestoelen.

Schricklijck en in 't swart wort hy gemaelt, om dat het Aerdrijck in dese Maend van al haer cieraet berooft is, en hierom is hy sonder krans.

De Steenbock voert dese Maend, om dat de Sonne dese Maend het teycken van *Capricornus* passeert, en gelijk dit Dier sich onthout op spitsen en hooze bergen, alsoo is de Sonne in dese Maend in den hoogsten graed tegen 't Zuyden.

De *tartuffi* zijn in dese Maend best, en worden dan oock meest gevonden.

IANUARIUS. 11.

En gevleugelt Iongman in 't wit gekleet, die met beyde handen het teycken van *Aquarius* of den Waeterman hout.

Dese Maend en de tweede hier nae, die zijn van *Romulus*, door *Numa Pompilius* by 't Iaer gevoeght, en nae *Ianus Ianuarius* geheeten, om dat gelijk *Ianus* tweehoofdigh was, soo siet oock dese Maend, als met een hoofd, nae 't geen dat voorby is, en met het ander, siet hy het begin van 't geene toekomende is, gelijk de nieuwe Schrijvers verhaelen.

Dat hy in 't wit gekleet is, geschiet, om dat het Aerdrijck gemeenlijck, in dese Maend, met sneeu bedeckt is, schilderende 't geheele Land met eenderleye verwe.

Hy hout den *Aquarius* of Waeterman met beyde handen, om dat de Son alsdan door dat teycken loopt, doende door den regen en sneeu, het waeter overvloeyen.

* * *

Ianus is oock geweest een Koningh in Italien,

lien, van 't Hebreeus woort *lain*, 't welck Wijn bediet, en hebben oock de oude *Noach* alsoo genaemt, om dat hy de eerste Vinder van den Wijn soude geweest zijn, en die de Oude en Nieuwe Werld heeft gesien; de oude Griecken naemden hem *Oenitrium*, den Wijn-Meester.

F E B R U A R I U S . 12.

EEn gevleugelt Ionghman in aschgrauw gekleet, houdende met groote bevalligheyt het teycken *Pisces* of de Visschen.

Numa Pompilius noemde dese Maend *Februarius* van *Februs*, dat is van de koortse, diewelcke in dese tijd lichtlijck wort veroorsaect. Ofte van het Latijnsche woordt *Februus*: 't welck bediede een offerhande over de dooden; Want in dese Maend hielden de Romeynen de gedachtnisse der zielen, en zy meenden dat dieselve gesuyvert wierden, door de vieringe van de uytvaert der dooden.

Aschgrauw wort zy gekleet, om dat dese Maend seer regenachtigh is, en meerendeels met Wolcken bedeckt, 't welck door dese verwe wort uytgedruckt.

Hy draeght het teycken *Pisces* of Visschen, want de Sonne wandelende door dit teycken, soo wort dese Maend daer door afgebeeld, en gelijk de Visc h een Waterdier is, alsoo is dese tijd, door 't veel regenen seer nat en vochtigh, of om dat de Waeren ontdoyt zijn, en het nu tijt is om te visschen.

* * *

Dese Maend is als boven, *Februarius* genaemt, van *Februare* uytvaegen of suyveren, en *Februus* was de offerhande, waer mede zy het Lijck-offer, over de zielen van hunne afgestorvene vrienden, vierden: jae zy liepen met ontfstecken sackels en waslichten door de stad, om die van nieuws in te wijden, en van alle misdaden te suyveren, ten eynde de zielen meerder ruste en grooter vermaek mochten genieten. Andere verhaelen, hoe zy oock sochten naer *Proserpina*, de dochter van *Ceres*, die haer door *Pluto* was ontfstolen, of zy die elders wisten op te soecken. Zy schooten oock in dese Maend, de Hertten, die zy *Diana* met seer groot gejuygh en Godsdiens opofferden. En 't schijnt oock dat de

Hooghduytsche hier op hebben gesien, wanneer zy dese Maend *Hornung* hebben genaemt, om dat de Hertten daer in haere hoornen, of soo de Iegers spreekken, haere stangen, afwerpen. Dese Maend is een dagh verkort en een schrickelmaend gemaeckt, die om 't vierde laer 29 daegen heeft. En dese dagh wierde den Maend van *Augustus* toegevoeght, die te vooren *Sexilis* was genaemt.

*Maenden nae den Ackerbouw.*I A N U A R I U S . *Leumaend.*

EEn Man van wercklijck opsicht, staende aen de sijde van een Rad, om het yser-tuygh te scherpen, houdende in de rechter hand een snoeymes, wijsende mette sincker op verscheyden wercktuygen, dienstigh tot den Landbouw, die voor hem leggen, en ter sijden staet een Haen.

Manlijck wort hy geschildert met het snoeymes in de hand, want in dese Maend kan een vlijtigh Huysvaeder of ander, die sich in de Veldbouw oeffent, alle zijn boeretuygh oversien, en verbeteren alles wat hem daer toe noodigh is.

Dat hy aen de sijde van een Rad staet, is alleene om zijn boeretuygh op te scherpen en totten Landbouw bequaem te maecken, wesende dese Maend, nae de nieuwe Schrijvers, de eerste van 't laer. Hy wijst oock mette sincker hand op het gereetschap, om te betoonen dat de ploeghkouters, schoppen, vorcken, &c. alles gereet is. En dit seyt *M. Cato* in zijn Boerewerck mede: *Maecck alles by tijds vaerdigh, want het is met het boerewerck soo gelegen, dat soo ghy 't eene traeghlijck doet, 't ander sal oock traegh ten eynde komen.* Daerom is de Haene hooghnoodigh, om datmen alle tijd wacker behoort te zijn, en zijn kans niet te versuymen, gelijk *Plinius* van des Haens wackerheyt verhaelt, om te betoonen, hoe noodigh het totten Ackerbouw zy, arbeydsfaem en wacker te wesen.

C. Furius Cresina die van een Slave een Vrye was geworden, versaaemelde in een kleyne Acker Lands, veel meer vruchten als zijne gebuyren in groote besittingen deden: Waer over hy seer wierde gehaet, als of hy door tovery, 't gewas van de gebuyren hadde tot hem

hem getrocken : Om deser oorfaecke wille, van *Spurius Camillus* gedaeght zijnde, en voor 't Volck befchuldigh wefende, vreesde hy veroordeelt te worden : en derhalvendacht hem noodigh dat de Rechter 't verschil soude vonniffen : Verschijnende voor 't Recht, soo bracht hy alle zijn boeretuygh mede, waer mede hy 't Land bearbeyde, en daerenboven noch eene van zijn Dochters, die wel sterck van knoocken en vol van vleys was. De ysers waeren grof en swaer, glat en wel gescherpt, en de Ossen seer sterck om 't Land te bouwen. Dit selve vertoont hebbende, sprack hy 't Romeynsche Volck aldus aen, *O ghy Romeynsche Burgers ! dit zijn mijn toverkonsten, maer kost ick u te gelijk, met dit boeretuygh, oock vertoonen mijn sweet, nachtwaecken en moeylijcken arbeyt, ghy sout u daer over verwonderen.* Dit gefeyt hebbende, worde hy vry gesproken.

FEBRUARIUS. *Sprockelmaend.*

EEn bedaeght Man, die in een Wijnbergh staende, de rancken schijnt te besnoeyen.

Daer zijn twee tijden om te snoeyen, maer nae *Mazons* meeninge, wort de Wijnstock eer besnoeyt, eer dieselve uytbot, want om dat die dan sapiger is, soo isse oock beter en gelijker te snoeyen.

MARTIUS. *Dorremaend, Lentemaend.*

EEn Jongman met een Vorcke in de hand, diewelcke de aerde van den Wijnstock ruymt, om den wortel van de overtollige vefelen en spruyten te snoeyen, hebbende ter sijden een paerd.

Jongh wort hy geschildert, om dat het wercken mette Vorcke een seer moeylijcke arbeyd is, en om datmen in dese Maend den Wijnstock ontbloot. Maer dit dient gewaerschuwt, datmen 't moet in der haest en niet te laet doen, want de Wijnstok kost bloeyen, en u de hoope doen verliesen van een goede dracht, werpende de botten, van den ranck, ter aerden. 't Paerd worter by gestelt, om dat *Plinius* seyt, dat de paerden in dese Maend tochtigh of bronstigh worden.

APRILIS. *Grasmaend.*

Tot opmerckinge van veele die van den Landbouw geschreven hebben, soo sou-

men kunnen maecten eenen Landman met te bloote armen, diewelcke het riet of de stocken aen den Wijnranck stelt, om daer tegens op te loopen : en ter sijden weyd een Koe met een Kalf, 't welck den Koe suyght. Om dat *Palladius* verstaet, dat de Kalvers meest in dese Maend geworpen werden. En wil men daer in wat versheydentheyt maken, soo kanmen andere Dieren daer mede by doen. *Palladius* seyt mede, datmen in dese Maend de Schaepen scheert. Of in plaets van de Koe, soude men een Man kunnen stellen, die een Schaep scheert. Seyt verder dat in dese tijd de Rammekens gelubt worden, en datter de meeste overvloet van vette Lammerkens voor den dagh komen, die in den Winter of voorjaer geworpen zijn.

M A J U S. *Blocymaend.*

EEn jongh Landman, staende in 't midden van een groene weyde, houdende in beyde handen een Seyffen om gras te mayen.

Het gras wort in de May-Maend gemayt, want, seyt *Columella*, men moet het eer mayen eer het verdrooght, overmits het dan meerder overvloed aenbrenght en den beesten aengenaemer is, want tusschen 't groen en 't droogh staet het gras in zijn volkommentheyt.

I U N I U S. *Wedemaend.*

EEn Landman met bloote armen, die een Seyffen houdende, mette rechter het kooen snijt en mette sincker hand nae hem treckt, of dat hy toont al gemaeyt te hebben, en dat hy van 't kooen in schoven bind of hoopen maect. Want in dese Maend wort het kooen, rijp zijnde, gemayt, dat andersins door de acnstaende hette soude verbranden, daerom moetmen daer mede haesten, want het vertragen is seer schadelijck, overmits de vogelen en andere beesten, daer groote schaede aen doen, of dat het al te droogh zijnde, afvalt. Daerom moet het gesneden zijn, wanneer het over al geel wort.

I U L I U S. *Heymaend.*

EEn Landman staende op een dorshvloer, half naect, houdende met beyde

handen een Dorschvlegel, waer mede hy seer aerdigh het kooren schijnt te dorfschen, en ter sijden staet een Wanne, Harcke en ander gereetschap, daer toe behoorende.

AUGUSTUS. Oughstmaend.

En Landman die zijn kuypen, tobben, vaeten gereet maect, die tot foodaenigen dienst noodigh zijn: als mede allerleye gereetschap.

Men kander een Klockhenne met Iongen by schilderen, want de Ionge die in dese Maend uyt den dop komen, leggen veel meer eyeren, als die in andere Maenden doen.

SEPTEMBER. Garstmaend, Herfstmaend.

En Man die een Mandeken vol Druyven heeft, en mette schouderen en beenen bloot is, gelijk die geene zijn, die in de persfinge van Druyven zijn: ter sijden sal een vat vol Druyven staen, die al getreden zijn, waer van de Most beneden in een ander vat uytduypt.

't Kan niet onbequaem zijn, dewijl de Honigh in dese Maend gesamelt wort, twee of drie swermen Byen mette korven hier by te stellen.

OCTOBER. Wijmaend.

En Man die in de slincker hand een korf vol koorens heeft, 't welck hy mette rechter in d'aerde schijnt te werpen, gemoetende eenen die de Ossen voort prickelt, die in den ploegh gaen. En alhoewel *Hesiodus* de eerste geweest is, die van den Landbouw heeft geschreven, gelijk *Plinius* seyt, van datmen op den 10 dagh van *November* behoort te sayen, en als in foodanigen dagh de *Vigilien* of Wachters ondergaen, dat het ten langsten seven dagen daer nae begint te regenen, wesende 't selve seer vorderlijck aen 't gesaeyde kooren: niet te min door de verscheydenheit van de gelegenthey, 't zy de hette of koude des Lands, soo wort er of vroeger of laeter gesaeyt.

Maer om onse beeldenisse niet te verwarren, en een yder Maend in zijn besondere dienst te bepaelen, willen wy datmen dan, in dese Maend, het kooren sal saeyen, sijnde het voornaemste onderhoudt van 's Menschen leven.

NOVEMBER. Slachtmaend.

En om dat de oly den Mensche ten hoogsten noodigh is, niet alleen tot spijsse, maer oock tot veele andere dingen, soo maecken wy, dat in dese Maend, gelijk *Palladius* seyt, de oly geperst wert. Wy beelden dan een Man af, die in de rechter hand een sweep heeft, gaende achter een Paerd, dat aen een Meulen-rad vast is, alwaer men de oly perst, en ter sijden sal een Olijfbergh wesen, waer by dat alle gereetschap sal staen, dat tot desen arbeyt dienstigh en noodigh is, als persse, paelen, potten, backen, &c.

DECEMBER. Wintermaend.

En sterck keerel diewelcke met beyde handen een Bijle gevat heeft, om eenen boom ter aerden neder te vellen.

Naer 't seggen van *Palladius*, is *December* 't begin van den Winter, de locht koud, en de kracht van de boomen in een getrocken, wesende alsdan het houdt alderbequaemst om te timmeren, of eenige andere wercken daer van te maecken: Waerom men niet alleen in dese Maend de boschen afkapt om tot timmerhout of andere dingen te gebruycken, maer oock om de overtollige tacken, en groene tuynstaecken te branden: men houwt oock de stocken en de biesen af, waer mede de Wijngaerd gebonden wort, en de tien en waer van men de korven maect, mer andere dingen, die tot ons gebruyck noodigh zijn.

De Maenden gelijk die van den Philosooph Eustachius afgemaelt zijn.

MARTIUS wesende het begin van 't Jaer, nae de beschrijvinge van de Oude.

En Soldaet die gantsch geharnascht is met Schild en Lance: speelende dese Maend op den naeme van *Mars*, want in dese Maend, naer 't seggen van *Eustachius*, soo eynden de Winterleegeringen van de Soldaten, en *Mars* begint alsdan zijn hoofd moedigh totten krijgh op te steecken.

APRILIS.

APril wort gemaelt als een Herder met bloote armen en beenen, hebbende by sich een Geytjen met twee Iongen, die eerst zijn geworpen, speelende dese Herder op zijn fluytjen. Hier wil *Eustachius* seggen, dat het vee sich in dese Maend vermenichvuldicht.

MAJUS.

EEn Ionghlingh van een schoon en dertel Opficht, wiens hoofdhayen zijn gekrult, en met een krans van witte en roode Roosen omvlochten. Het kleed sal goud zijn, en vol seer schoone bloemen geweven, en hier onder sal het windeken luchtigh speelen, sulx dat het de kleederen oplicht, hebbende de handen vol Roosen en Violetten, gaende bloots voets op groene kruyderkens.

Hier door wert vertoont, dat het aerdrick in dese Maend, als van den slaep des Winters weder oprijft, en sich van nieuws in zijnen stant, met kruyden, blaeden en bloemen cierlijck oppronckt.

En hier door scheppen de Menschen, in dese lieflijcke tijd, seer groote geneughte, en dat uyte vertooninge van de schoonheyt deses Werrelts, sich verheugende met groot vermaeck, over't geene het aerdrick voortbrengh, zijnde als nu van de swaermoedigheyt verre afgescheyden. Alsoo dat dese Maend een ongelooftijcke vrolijkheyt veroorsaect.

IUNIUS.

EEn Man op zijn boers gekleet, met een krans van Lijnfaet bloemen, staende in 't midden van een groen veld, met een Zeyssen in de hand.

Aldus wort hy van *Eustachius* gemaelt, om dat de Sonne in dese Maend kracht krijght, waer over 't Gras gemaeyt en 't Hoy gedrooght wort.

IULIUS.

EEn Man die half naeckt en geboogen staet, houdende in de rechter hand een Seyssen, waer mede hy 't kooren afsnijt, 't welck hy mette slinker hand, naer hem treckt, met een breeden Hoed, om voor 't

steken van den brand der Sonne bevrijt te zijn. De bediedenis is, dat als het kooren rijp is, en de Sonne kracht heeft, datmen dan 't selve plagh af te snijden.

AUGUSTUS.

EEn naeckt Man, die eerst schijnt uyt de Ereviere te komen, en op den Oever sit, deckende met zijn hembd, de beschaemde leeden, schijnende door de uytnemende hette, naer zijn aessem te gaepen, settende een kanne of glas voor den mond, om te drincken. Dese beeldnisse heeft niet anders in, dan dat door 't naedren van de Hondsdagen, die de hette verdubbelen, den Mensch van noode heeft sich te verkoelen of te baeden, als mede te drincken om den dorst te lesschen.

SEPTEMBER.

EEn Man die mede op zijn Boers is gekleet, met een krans van Wijngaertsbladen om 't hoofd, houdende in de hand eenige bosfen met Druyven, met de sijden en beenen bloot, als die gene die in het Wijnpersen besigh is, en rer sijden sal een vat met uytgeperste Druyven staen, waer onder een tobbe staet, daer de most noch in druypt.

Dit bediet anders niet, dan dat in dese Maend de Wijnleefinge plagh te zijn, wanneer de Druyven rijp zijn.

OCTOBER.

EEn Iongelingh in een Weyde, daer in hy vertoont, dat hy eenige boomtjes en struyvellen sal hebben geplant, die met veele stricken en knippen behangen zijn, en hy sal een Vogelnet voor hem hebben, spelende op zijn fluytjen, loerende hoe hy den Vogeltrjes magh verschalcken, die zijn bedrogh niet vermercken. En alsoo hy ter sijden in een hutte is afgescheyden, soo sit hy al lachende, om dien gevangen Vogel te dooden, die mette opgelagen vlercken noch eenige weere doet om te ontvluchten, 't welck alleene vertoont, dat *October* de eerste Maend is van den Vogelvanght.

NOVEMBER.

EEn Man die de Ossen voortdrijft, die in 't midden van 't veld in den ploegh gaen.

Die geene, die sich met moeylijcken arbeyt aen den ploegh geeft, vertoont het ftyloen van de sterren, diemen *Plejades* of *Sevensterren* noemt, want dan is het seer bequaem om te ploegen.

D E C E M B E R.

EEn Man, die in de slincker hand een Mand met kooren draeght, dat hy mette rechter hand in de aerde werpt, dat van eenige arbeyders wederom wort toegedeckt.

Dit is de tijd, waer in het kooren, nae 't seggen van *Eustachius*, wort gesaeyt en in de aerde geworpen.

I A N U A R I U S.

EEn Jongelingh die met verscheiden honden ter laght gaet, hebbende een laght-hooren inder hand, en een stock alwaer een Haes en ander Wild aen hanght over de schouderen.

Hier door wort de bequaemheyd van 't Iaegen aangewesen, want het Kooren, de Wijn, en alles wat tot 's Menschen onderhoud dient, ingesamelt zijnde, soo geeft hy sich in dese Maend *Januarus* ter laght.

F E B R U A R I U S.

EEn oud verschrompelt grau Man, met eenige ruyge vellen, van den hoofde totten voeten toe gekleedt, sittende by een groot Vier, gantsch verkleumt.

Dit beeld vertoont ons niet alleen de scherpigheyd van den Winter, maer druckt oock uyt de verkleumttheyd van d'Ouderdom. Daerom seyt men:

De koude heeft de Min verteert,

Dies sit de Oude by den heert.

De Maenden in 't gemeen.

EEn Jongelingh in 't wit gekleert, met twee kleyne hoorentjens op 't hoofd, die nae de aerde gekeert zijn, houdende den hand op een Kalf dat alleen een hooren heeft, wesende met Palm gekroont. De Maend is van *Orpheus* genaemt een Kalf dat alleen een hooren heeft, want op dese maniere heeft men de bepaelinge van de Maend: die niet anders is, als de loop die de Maene doet

door de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, in welke reyfe of door-loop, het niet anders voor onse ooggen schijnt, of een deel van de tijd aenwaft, en dat wederom een deel van den tijd afneemt.

Het afnemen der tijd wort door 't afgebroken hoorn vertoont, en door 't wassen den ouder van 't Kalf, 't welck van selve vermeerdert, door 't wassen, en door 't daelen van de Maene: Waer over de Maene van *Apollodorus* en andere *Taurione* of *Stier* genaemt is.

De twee hoorens aen 't hoofd, bedieden het blyck datse ons doet wanneer de Maend ten eynde is. *Eustachius* noemt den Maend *Stier*, als oorsaecke van de voortteeling.

De Palm brenghet alle nieuwe Maene een tack voort, en wanneer de Maene 28 dagen oud is, soo heeftse 't laeste deel, van buyten, verlicht, in dier voegen dat de laeste deelen van de Maene nae beneden sien, en dese vruchten worden oock in de Medicine meerder geacht, die eenige gelijkkniffe nae de Maene hebben.

Men kan hem oock een krans van *Lunaria* maecken, diemen seyt uytter Natuyre, alle daegen een blad te verliefen, wanneer de Maene afgaet, maer in 't wassen van de Maene, soo neemt het kruid alle dage wederom een ander blad aen, alsoo dat het in een Maend geheel afneemt en aenwaft.

V A L O R E. *Manhaftigheyd, Dapperheyd.*

EEn bedaeghd Man in 't goud gekleert, hebbende een Lauwer tack boven een Scepter in de rechter hand, mette slincker streelt hy een Leeuwe, die aen zijn slincker sijde leunt.

Aen een bedaeghd Ouder, leunt sich de Dapperheyd seer lichtlijck, want zy plagh door haer selve de vastigheyd des gemoeds en de sterckheyd des lichaems te dragen.

Met goud wort hy gekleert, want gelijk het goud in het vier wort gesuyvert, alsoo wort de volmaecktheyd van een Man oock verkregen door den vlam van een opgestoockte haer of wrock, of door de nijdigheyd of door de fortuyne.

De Scepter worter gemaelt, want aen de vromigheyd moeten sich de regeeringen en de heerschappien, nae de reeden, buygen: En

En de Lauwerkrans, die altyt groen blijft, sonder bleeck te worden, bediet het ampt van een dapper Man, nae 't seggen van *Horatius*:

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Dat is:

*Het hert niet quaets bewust,
Verbleekt wort noch onrust.*

De bleekheyt in gevaer, is een teycken van kleynmoedigheyt.



De Leeuw mette welke hy speelt, is een werck van waere dapperheyt, weetende de beestige en wilde gemoederen der Menschē, om dieselve tot goedgeuntigheyt te locken, en tot sich te trecken, haer berovende, met een aerdige bevalligheyt, van de quaede manieren en schandelijcke gewoonten.

VALORE. *Manhaftigheyt, Dapperheyt.*

DE Dapperheyt wort afgemaelt door de beeldnisse van *Hercules*, met een Leeuwen huyd over de schouderen, omgort zijnde van een groote Slange, dien hy mette handen den gorgel toedouwt en verstickt.

De Dapperheyt is een t'laemenvoeginge

van de kracht des lichaems, en tegelijck van 't gemoed, waer van die van 't lichaem betoont wort door de Slange, die dit beeld mette handen dood, vertoonende een onverwinnelijck proefftuck, 't welck *Hercules*, een kind zijnde, in de Wiege gedaen heeft, doodende een groote Slange, en wegen de dapperheyt van 't gemoed, draeght hy den roof van den Leeuwe: En daerom maelden de Oude de dapperheyt af, mette beeldenisse van *Hercules*, en gaeven die den naeme van Deughd of Dapperheyt.

VIRILITA. *Manlyjcke Iaeren.*

EN Vrouwe ontrent van vijftigh Iaeren, met een gulden kleet, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de sincker een Boeck, sittende op een Leeuw met een Swaerd op haer sijde, op der aerde sal een Sandlooper staen, die ten halven is uytgelopen.

Manbaerheydt is dat Ouder van een Mensch, datter komt tusschen 35 en 50 iaeren, in 't welke het bequaem gemaect wort door de reeden en in alle dingen eervaeren, werckende als een Man in alle burgerlijcke handelingen en handwercken. En dit is d'Ouderdom, waer in de Mensch sich schickt, of ten goeden of ten quaeden einde, en dees Ouder is het begin van de eerste afdaelinge.

Zy wort met een Scepter, Boeck, Leeuw en Swaerd afgebeeld, om dat dees Ouder des Menschen, voor het volmaectste wort aengesien, soo om te raeds plegen, besluften, en met een dapper gemoed, die dingen te bepaelen, alwaer de Deughd in eniger maniere, magh plaetse vinden.

MARTIRIO. *Martelaerschap.*

EN schoon en lachend Jongelingh, in 't root gekleet, de oogen ten Hemel gekeert, 't vleesch met bloed besprenght, hebbende litteyckens van zijne wonden, diewelcke als kostelijcke steenen uytblincken.

't Martelaerschap is eygentlijck die straffe, diemen lijd om de liefde Godes, tot bescherminge van de heylige Leere, door de genade des H. Geests en verwachtinge des ewawigen Levens, welke dingen hem vrolijck

lijk doen staen en lachende. Het purpere roode kleed, is een teycken van de Liefde, en de wonden sijn segels van de Martelaren.

RIVALITA. *Medeboefchap.*



EEn Maeghdecken met Roosen gekroont En prachtigh gekleet, die mette rechter hand en seer vrypostige gebeerden een goude keeten overgeeft, voor wiens voeten twee Rammen schrap staen om metten kop tegens malkanderen aen te stooten.

Zy wort jongh en met Roosen geschildert, want de Boele went al zijne naerstigheyt aen, om met bevalligheyt voor den dagh te komen, en een schoone reuck van sich te geven, gelijk de aengenaeme en welriekende Roose is, diewelcke nochtans niet is, sonder dooren: willende daer mede te kennen geven, dat de lieflijke Minnegedachtjens, die een Medeboel in 't hoofd heeft, niet zijn sonder doornen van jalousie.

Prachtlijck wortse gekleet, en datse goude keetens geeft, als geseyt is, om dat iemant die daer mint, en andere Medevryers heeft, wil betoonen dat hy niet minder is als zijn Medeboeler, maer soeckt in der daed en

schijn meerder te wesen, soeckende om strijd en dat mildelijck kostlijcke geschencken aen zijne beminde te vereeren.

De twee Rammen, die mette hoorens malkanderen uytdaegen, bedieden, gelijk *Pierius* verhaelt, de Medeboefschap: want zy vertoonen hier door dat dit uyt Minne-Liefde is veroorsaect, gelijk die Beestjes doen, die sich hier over verflooren, als zy vermercken dat haere Schaepkens van andere Rammen werden besprongen. Doch van dese Medeboefschap en Minne-strijd, zijn meest alle de Harderklachten vol.

MEDICINA. Soeckt *Geneeskunst.*

GEOMETRIA. *Meetkonst.*

EEn Vrouwe, die in d'een hand een Passeloor, en in d'ander een Passer houd, door 't *perpendicularum* wort de beweginge, de tijd, de swaerte van de lichaemen; en door de Passer de linen, de hooghte, en de diepte afgemeten, in 't welck voornaemlijck bestaet het gemeen ontwerp van de Wiskonst.

Of anders.

EEn Vrouwe die met haer rechter hand houd een Passer, en in de slinker eendriehoek of Triangel.

COMPASSIONE. *Medelijden, Meedogentheyt.*

EEn Vrouwe houdende in haere slinker hand een nest, waer in een Gier, of als andere seggen een Pellicaen sit, diewelcke zijne sijde op pickende, vaerdigh is, om zijne Ionxkens met zijn eygen bloed te laven, die oock daer toe begeerigh zijn in 't nest daer nae staen te jancken, zijnde met haer rechter hand besigh, om den behoefstigen in haere armoede iet toe te reycken.

Dees Vogel wierde, als boven geseyt is, by den Egyptenaers, op foodanige wijze, by de Meedogentheyt uytsgebeelt, want in hondert en twintigh dagen als zy haere Jongen moet opbrengen, vlieghtse niet verre. En om haere Jongers niet te verlaeten, soo haeltse ontrent het nest haeren buyt, en aldaer niet langer iets konnende vinden, soo opentse haere syde en geeft den Jongen haer bloed te drincken: soo groot is de Liefde, waer mede

mede zy verforghet, dat nochtans by gebreck van spijs, die niets soudent ontbrecken.



Mette rechter hand vertoonfe een waerachtigh teyken van een meelijdigh Mensch, diewelcke enige gaven met Godvruchtige mijnen schijnt uyt te reycken, om door de Liefde, uyt haere eygene middelen, den behoeftigen onderstant te doen.

M E Z O. *Het Midden.*

En bedaeghd Man, die met een geestige stand, op een Aerdſche globe staet, met een gulden Mantel, hebbende een Lauwerkrans op't hoofd, en seer bevalligh in de rechter hand, een Circkel rond, dat recht in't midden is doorgesneden, wijsende metten voorſten Vinger van de ſincker hand, op den navel, hebbende een Sonne op't hoofd.

Door't Midden soude men veele dingen kunnen verſtaen: voor eerst bediet *Mexo* het middel of een instrument, waer door men eenige dingen doer: gelijk men oock in de plaerſlijke beweginge drie dingen aenmerckt, ten eerſten de bepalinge, van waer, tot wien, en ten derden, waer door de be-

weeghlijke ſaecke paffeert. Ten tweeden bedietſe oock de middelmaetigheyt van de dingen die van d'een en d'ander ſijde niet buyten ſchreef gaen, dat is te ſeggen, die het midden houden, niet wijckende nae de voorbaerighſte noch nae de verachtſte ſijde.

Het Midden wort genomen voor een gelijk deel van eene ſaecke, die in twee gedeelt zijnde, beyde even gelijk is: en ten laeſten bediet het dat deel dat gelijkmatigh de uyerſte deelen onderscheyt, gelijk in een circkel het middelpunt of *centrum*, waer uyt alle de lijnen, die nae de circumferentie, of omloop getrocken worden, onder een ander moeten gelijk weſen, gelijk *Euclides* ſeyt en *Ariſtoteles* verhaelt in zijne *Zeedekonſt*, dit noem ick het midden, dat even verre van beyde uyerſte eynden is afgeſcheyden.

Bedaeght wort hy gemaelt, om dat dees Ouder het Midden is, niet alleen van de laeren onſes levens, maer oock dat daer in het leven is, van de kracht en wackerheyt des lichaems en des gemoeds. Aen't lichaem, om dat in dees Ouder het temperament of de gemaetigheyt nu in't meeſte bloeyen is: Aen't gemoed, om dat de Menſch (geleyt zijnde door de reeden) in dees Ouder, weet te gebruycken, alle de vier deughden, te weeten Sterckheyt, Wijsheyt, Matigheyt en Gerechtigheyt, weſende de Menſch alsdan gekomen tot een volmaeckte kenniſſe der ſelven.

Hy ſtaet op een globe van't Aerdrijck, weſende dieſelve het *centrum* of het middelpunt des gantschen Werelts, en dat door haere ſwaerte, en daer uyt komt het, dat het ſwaere altijd foeckt de nederſte plaetſe, diewelcke is, daerſe verſt van den Hemel afdaelt, en dieſelve eens verkregen hebbende, ſoo kanſe natuurlijker wiſſe daer van niet afwijcken, gelijk't ſelve *Manilius* in zijne dichten verhaelt. En *Gi. Sacrobſco* leert datſelve oock klaerlijck in't eerſte boeck van zijne *Sphæra*: Maer, ſeyt hy, dat het Aerdrijck in't midden van alles onbeweghlijck wort onderhouden, daer het nochtans het alderſwaerſte is, dat ſchijnt haer ſwaerwichtigheyt ons te overtreeden: dan al wat ſwaer is, daelt uyer natuure nae het centrum. Het centrum dan, is het Middelpunt van't firmament, derhalven ſoo treckt de Aerde, dewijl die ten hoogſten ſwaer is, natuurlijker wiſſe, nae't middelpunt.

De goude Mantel en de Lauwerkroone,
T t bedie-

bedieden de volmaecktheyt, als dickwijls gefeyt is, en de waerdie van de Deughd, die in de middelmaetigheyt bestaet, daer van feyt oock *Hesiodus*, de *hulste is meer als 't geheel*. 't Welck oock *Plato* bevesticht, want de volmaecktheyt staet in 't Midden, niet in 't geheel, want aldaer zijn dingen die buyten schreef gaen, die oock dickwijls schandigh en schadigh zijn. Ten laesten soo kan het goud oock het Midden bedieden, want de groote Wereld mette kleyne, dat is met den Mensch vergelijckende, soo seggen de *Paracelsisten*, dat het silver de herssen en het goud het harte is, 't welck, gelijk de *Anatomici* verklaeren, staet in 't midden van de borst des Mans. Waer uyt, als uyt een beginsel van 't leven, alle volmaecktheyt en Menschlijcke simmetrie of gelijkheyt heer komt; *levende 't hert*, gelijk *Aristoteles* seght, *aldereerst, en stervende alderlaetst*.

Hy houd in de rechter hand den Circkel die in twee gelijcke deelen is doorgesneden, om de *Æquinoctiaal* circkel te vertoonen, die welcke de *Sphera* in twee gelijcke deelen doorsnijt, passierende door de Polen des Werelts, en is even verre afgescheyden van beyde de linien, die het *Solstitium* of Sonnestand maecten, als wanneer de Sonne loopt door het eerste punt van *Cancer*, en sich, soo verre hy kan, nae den *Zenit* naedert, te weeten tot dat punt des Hemels dat boven onsen hoofde staende, het *Solstitium* of den Sonnestand van de Lente maect, en raeckende daer nae wederom aen 't begin van *Capricornus*, maectse den Sonnestand van den Winter, wijkende van ons soo veel zy kan. Maer alsoo haest als zy raect het beginsel van *Aries*, maectse den evenaer van de Lente, en soo haest zy *Libra* raect, maectse den evenaer van den Herfst, dat is dagh en nacht even langh, en dese wort de *Æquator* geheeten, maeckende dagh en nacht elck van 12 uren.

Oock is dit het gordel van 't *primum mobile*, 't welck in twee gelijcke deelen, op de maniere als een gordel is afgedeelt. Hy houd de voorste vinger, wijfende op den Navel of 't rechte Midden, want *Petrus Valerianus* verhaelt, dat de Navel den Mensch recht midden in 't gantsche lichaem is, of wil men de beenen wijt uyt strecken en de armen open om hooge leggen, soo sal 't op de maniere

van een vierkant weesen. Maer dit is niet sonder reeden, want het is van de alderbeste *Anatomici* getuyghet, gelijk *Vassius* in zijne eerste Anatomische tafel te kennen geeft, als mede van *Pomponius Gauricus*, *Galenus* en andere, die daer soeckende nae 't middelste van 't lichaem, seyden, dat het Hart of de Navel 't mosten zijn: maer hy feyt, dat het Hart is het midden van de borst, en de Navel het midden van 't geheele lichaem. Hy wort met een Sonne, daer een rechte lijne door gaet, op 't hoofd geschildert, om den Middagh van onsen *Horizont* te vertoonen, want als de Sonne de Middaghs-linie passeert, de Menschse zijnde waer hy wil, oock in wat tijd van 't Jaer, soo maectse altijd den Middagh, deelende diefelve linie, den Hemel in twee deelen.

Ick sal wijder seggen, dat de Sonne een seer goed beeld is van het Midden, om dat hy staet in 't midden van alle de Planeten, gelijk *Ptolomæus* en *Albertegnio* 't selve met veele reedenen bewijzen: bestuytende eindlijck, dat de Sonne staet boven de *Maene*, *Mercurius* en *Venus*, en onder *Saturnus*, *Jupiter* en *Mars*, 't welck niet is buyten reeden, want dewijl hy in 't Midden staet, soo is hy een regel en richtnoer van alle de andere Planeten, doch met een besondere reeden en onderscheyt. Want *Mars*, *Jupiter* en *Saturnus*, uyt oorfaecke van het *Epidicium*, komen met de beweginge van de Sonne over een. Maer *Luna*, *Mercurius* en *Venus*, stellen sich gelijk mette beweginge der Sonne. En dat is een reeden waerom de Sonne in 't midden staet, om de andere twee verscheyden bewegingen over een te brengen. Een ander reeden isser van *Albumazar*, die daer feyt, dat God de Heere; de Sonne niet boven *Saturnus* hadde gestelt, om dat hy door zijne groote afweesigheyt, op de benedenste dingen niet soude hebben kunnen wercken, want het aerdrijck soude te kout gebleven zijn, en soo hy die even boven de *Maene* hadde gestelt, soo soude zijne beweginge al te langhsaem zijn geweest; van 't Oosten totten Westen: en door te grooten naderheyt aen 't Aerdrijck souden alle benedenste dingen verbrant zijn geworden: en nu de Sonne in 't midden van de Planeeten staet, soo maectse alle haere werckingen gemaeticht. En daerom vermaent *Phabus* niet sonder reeden, by *Ovidium*,

diem, dat Phaëton soude stijgen op de koetse van de Sonne :

*Indienje stijght te hoogh, ghy sult de sterren branden,
Te laegh het aerdrick : blijft, by 't midden, veyl om
landen.*

Door dese reeden kan men seggen dat de Sonne Koningh is, en gelijk als het Hert van alle de andere Planeeten, en daerom is hy als een Koningh midden in 't Rijk : Hierom is oock het Hert midden in 't lichaem gestelt, ten einde het in 't gemeen al de andere leeden soude te hulpe komen : En soo het ons geoorloft is eenē Republieque of gemeene Staet, van de seven Planeeten te versieren, wy souden seggen, dat de Sonne een Koningh is van allen, gelijk hy oock in der waerheyt is. *Saturnus* sal door zijn Ouderdoom Raersheer wesen, *Jupiter* door zijne grootmoedigheyt, Rechter van alles. *Mars* Hoofdman van den Oorlogh. *Venus* op de maniere als Huysmoeder en uytdeelster van alle de goederen. *Mercurius* sal *Secretarius* en Cancelier zijn : en de *Maene* sal ten laetsten het ampt van Gesante bedienen, om dat zy door haere snelligheyt, van 't Oosten ten Westen gaet, ten eynde zy alle Maenden, alles omloopende, haeren Koningh seer wel kan ten dienste staen.

Eindelijk staet de Sonne in 't midden, om dat dieselve, als een oorsprongh en gever van het licht, te bequaemer zijn glants en licht, aen alle andere Planeeten magh mededeelen.

CONTENTO AMOROSO. *Min-vernoegen.*

Een Ionghelingh schoon van opzicht en lachende van weesen, hebbende zijn kleed met bloemen beschildert: Op 't hoofd sal hy een Mirtenkrans hebben, die met bloemen is te samen gevlochten. In de slincker sal hy een Mandeken vol Roosen hebben, daer een Hert rusten beyden staet. Met d'ander hand sal hy staen als of hy de bloemkens van 't hoofd wilde nemen, om het Hert te doen bloeyen: om dat dit de aert en eygenschap der Vryers is, dat se altyt haere blijdschap en vrolijkheyt gaerne een ander willen mede deelachtigh maecken.

MEDIOCRITA. *Middelmactigheyt.*

Een Vrouwe houdende mette rechter hand: een Leeuwe die met een keeten

gebonden is, en mette slincker een Lammeke, dat aen een slecht en dun bandeken vast is, te kennen gevende, door dese twee uiterste bepaelingen, die seer groote waeckgerigheyt, en de seer groote lijdsamheyt. En houd dese Vrouwe den middelwegh tuschen de wreedheyt en sachtmoedigheyt, waer door wy komen tot kennisse van alle andere uiterste cynden, van de geschickheden des gemoeds. Dit selve kan ons dienen tot een oprecht beeld van de Middelmactigheyt, die wy behooren te hebben in alle onse handelingen, ten einde dieselve den naem en het lof van de Deughd waerdigh zijn.

MEDIOCRITA. *Middelmactigheyt.*

Een schoone uytblinkende Vrouwe met vleugels aen de schouderen, waer door zy van der aerde wort opgelicht, raeckende met d'eene hand de Aerde, met d'ander den Hemel met dese spreuck, *medio tutissimus ibis*, dat is, *In 't midden suldy veylighst gaen.*

AURORA. *Morgenstond.*

Een gevleugelt kindeken lijfverwigh, met een geele Mantel over de schouderen, en een ontsteecken fackel op zijn antijs, sitende op 't gevleugelt Paerd van *Pegasus*, gelijk *Homerus*, *Eustachus*, en andere verhaelen. En *Pegasus* isser gestelt, om zijne snelligheyt, en om dat *Aurora* een aengenaeme Vriendinne van de Poëten is, soo weckte de Geesten op tot verstandige en geestige invallen. Geelisse gekleet, om dat *Virgilius* van *Aurora* seyt :

*Dat s' haer Saffranigh kleed,
Heeft op de Zee gespreet.*

AURORA.

Een gevleugelt Maeghdeken, door de snelheyt van haere beweginge, snellijk verdwijnende, wesende lijfverwigh met een geele Mantel, houdende in de slincker arm een korfken vol verscheyden bloemen, en in dieselve hand een ontsteecken Fackeltjen, stroyende bloemen mette rechter hand.

Soeckt voorts by de uyren of deelen van den dagh.



EEn Vrouwe met holle oogen, en een vierkant voorhoofd met een Arents neuse, wefende in 't wit gekleet, met een Adelaer op 't hoofd, in de rechter hand een Passer houdende. Ook een omgekeerde overvloers hooren, waer uyt eedele steenen, geld, goude keetenen en andere kostelijckheden vallen, in de sincker houd zy een ander Overvloers hooren vol bloemen en vruchten. Men kan haer oock een dobbelsteen in de hand geven.

Mildheyt is een middelmatigheyt, om alles uyt te deelen, door een deughdigh en gematight weesen.

Zy wort met holle oogen en een vierkant voorhoofd geschildert, door de gelijknisse van den Leeuw, wefende het mildste onder alle onvernustige Dieren, en met een Arents neuse door de gelijknisse van een Adelaer, wefende de miltste Vogel van allen, waer van zy oock de beeldnisse op den hoofde draegt, om te betoonen, dat dese mildigheyt niet by geval bestaet, om also sijne eygene goederen uyt te deelen, maer alleen uyt een inwonende bequaemheyt des gemoeds, gelijk als andere deugden. *Plinius* seyt dat dese Vogel den roofhaelt van alle dieren, en dat door eygen naerstigheyt, niet soo seer om zijn lust, maer

uyt liefde, om andere Vogelen mede te deelen, sich daer in verblijdende, dat door zijne vlijtigheyt, veele mogen werden onderhouden. De twee overvloers hooren bedieden, dat de volheyt der rijckdommen, het rechte middel is om de mildheyt te oeffenen, wanneer die neffens haer macht en vermogen, met een edel gemoed is vergeselschapt.

Her witte kleet wil seggen, dat gelijk dese verwe slecht en suyver is, dat alsoo de mildheit moet wesen sonder hope van eigen baet.

De Passer betoont, datmen de Mildigheyt moet afmeten na de Rijckdommen die men besit, en nae de waerdigheyt van de personen, aen diewelcke men dieselve uytdeelt.

De dobbelsteenen worden gestelt om te betoonen, dat die Mensch even mild is, die uyt zijn weynigh, weynigh, als die geene, die uyt zijn veel veel geeft, want zy blijven van alle sijden altijd in haere volle macht.

LIBERALITA. Mildadigheyt.

EEn Maeghdeken van vrolijck opsicht en rijcklijck gekleet, houdende haer sincker hand, aen de selve sijde nederhangende, en een becken vol eedele gesteenten, goud, silver, &c. alwaer zy mette volle rechter hand 't selve onder een deel vrolijcke en lachende kinderens werpt, die sich daer mede vercierien, en datselve een ygelijck vertoonen, tot een teycken van danckbaerheyt over de Mildadigheyt van den schencker: of oock om te vertoonen dat gunst en Rijckdoom, met behoorlijcke maniere te verkrijgen, een deel is van de Mildadigheyt, gelijk de Moralisten gevoelen: alhoewel het een eedel en saligh werck is, een ander het zijne mede te deelen. *Pierius* stelt haer nae de afbeeldinge der Ouden, alleen met een becken, 't welck wy met andere dingen vergeselschappen, tot verklaringe van dese beeldenisse.

GENEROSITA. Moedigheyt, Eedelmoedigheyt, toegeschreven aen *Carel Emanuel*, Hertogh van Savoyen.

EEn seer schoone Ionge Dochter, aen Ewiens schoonheyt, alle de leedemaeten van 't lichaem in gelijkmaetigheyt en aerdigheyt over een komen. Zy sal de blonde hoofdhayren in seer aengenaeme maniere gekrult en gestrengelt hebben: zijnde gekleet met een Koninghlijcke dracht, met een goude

goude kroon op 't hoofd. Zy sal haer naeckte rechter hand uyt steecken, waer in zy goude keetenen, en eedelgesteenten sal houden, oock andere dingen, van grooter waerde, om die te vereeren. Leggende de slincker hand op 't hoofd van eenen Leeuwe, die seer gemeensamen en seer aerdigh by haer staer.

De Eedelmoedigheyt wordt jongh gemaect, want gelijk *Aristoteles* seght in 't 2 boeck van zijne *Rhetorica*, soo blinkt in den Ionghelingen de Grootmoedigheyt meest uyt: waer door zy haer oock groote dingen waerdigh achten, en daer nae wercken zy alles grootmoedigh, 't welck *Giov. Pont.* bevesticht, seggende, *gelijk een yder grootmoedigh van gemoed is, alsoo is hy oock eergierigh, waer toe hy selve, door de natuyre wort wegh gevoert.* En *Ovidius* seyt tot *Livium*, van den bynaem der Ieughd, dat de Eedelmoedige Ieughd, de swaerigheyt door de worstelinge soeckt te boven te komen. Zy wort schoon van gesicht vertoon, om dat de Grootmoedigheyt, niet alleene tot haer ooghwit heeft, heerlijcke en deughdige daeden uyt te voeren, maer oock om van sich te verjaegen alle schande en gebreecken: en derhalven is 't betaemlijck, dat oock het lichaem mette uytwendige schoonheyt over een kome, die der gemeenlijck een klaer teycken is van de inwendige schoonheyt. Want *Ambrosius* seyt, *de gestalte des lichaems, is een ontwerp des gemoeds, en een beeldnisse van de Vromigheyt.* *Seneca* seyt in den 37 brief: *De Eedelheyt des gemoeds is de moedighheyt der sinnen, en de Eedelheyt des Menschen is een grootmoedigh gemoed, en dit heeft een grootmoedigh gemoed als heerlijck, dat het wort opgerweckt, tot eerlijcke saecken.* De blonde en schoone hoofdhayren, bedieden dat in de grootmoedige geen snoode noch vuyle gedachten beruften, maer heerlijcke en eerlijcke, als die, aen de hoogheyt van haere natuyre, gelijkformigh zijn, en waer toe die haer treckt. Her Koninglijcke kleed mette goude kroone op 't hoofd, bedieden de hoogste eedelheyt, waer in dese deughd waerdighlijck bestaer: Want gelijk het goud uyt haere natuyre eedel, suyver en blinkende is, alsoo is de Eedelmoedigheyt soodaenigh, datse alleene in haere grootmoedigheyt en eygen eedelheyt, wort bewaert en onderhouden, niet een stip daer van ontaerdende, gelijk de *Philosooph* seyt. De bloote rechter arm mette hand om hoogh, om de rijckdommen uyt te deelen, ver-

toon, dat de Eedelmoedigheyt, die bestaer in 't vereeren, bloot is van alle eygen baet, hebbende alleene het ooghwit, op 't geene haere eedelheyt en grootmoedigheyt betaemt. Want zy acht datse schuldigh is wel-daeden te doen, en soose die niet uytvoert, achtsse niet gevordert te hebben. Datse de slincker hand op 't Leeuws hoofd houd, bediet de overeenkominge die de Leeuw met een moedigh Man heeft: diewelcke, nae 't overeenstemmen van alle Schrijvers, onder alle viervoetige Dieren, de opperhoofdighheyt behoud, door zijne Eedelmoedigheyt en dapperheyt, altijd een wreed gesicht vertoonende, aen die hem soeckt te beschadigen, en in 't tegendeel, soo misdoet hy niemant die voor hem wijckt. Alsoo is oock een eedelmoedigh Man, die alhoewel hy geplaeht en getergh wort, soo draeght hy sich nochtans onverwinlijck en sterck in alle rampspoeden, door zijne dapperheyt. Waer over *Cicero* seyt, *die van een dapper en hoogh gemoed is, veracht alle tegenspoet, die een Mensch soude mogen treffen, en achtsse als niet.* Daerentegen alles vaerdigh vergevende, die van hem vergifnis versoeken. Waer op dese dichten tot ons voorstel wel passen, die eertijts *Casus Augustus* waeren toegeeygent:

*De Gramschap van den Leeuw den overwonen spaert,
Ghy wint stets, dat ghy toont u overgoede aert.*

Tot gelijcke eedelheyt der Leeuwe voegen sich dese dichten:

*Het is den Leeuw genoegh dat hy zijn vyand kuel,
Wanneer hy die verwint, dan is zijn toorn gevel,
De Wolf en wreede Beyr 't geselschap zijn der snoeden,
Die den verwonnen Mensch met groote wreetheyt doeden.*

Hier sietmen met verwonderinge hoe dit eygentlijck past aen 't seer oude en doorluchtige Huys van *Loreinen*, dat tot zijn devijs eenen Koninglijcken Leeuw voert, niet alleen om datter soo veele Koningen en onverwinlijcke helden van de voorgaende eeuw, uyt dit oud geslacht, zijnde 't oudste en eedelste van *Italien*, sijn gesproten, maer om dat in 't besonder, sijn doorluchtige Hoogheyt de groote *Carol Emanuel*, sich so wel in vrede als oorlogh, door sijne heerlijcke daden, de Werrelt heeft bekent gemaect, sulx datmen niet kan twijsen, of zijn Hoogheyt in 't besonder, past dit lof seer wel, en dat hy derhalven een onsterflijcke naeme, by den Naekomelingen, heeft verdient.

MOSTRI. *Monsters, Wanschepfels.*

OM dat het dickwijls voorkomt verscheyden Monsters, soo wel van Aerde, Zee als Locht te vertoonen, soo hebben wy eenige Poëten gevonden, die daer van gewagh maecken. Daerom dunckt ons geraeden, die hier onder te mengen, voor die dieselve van noode hebben.

S C I L L A.

EN schricklijck Monsterdier in een duyter Zeehol, met twaelf voeten, ses lange halven en soo veel hoofden: hebbende yder een groote wijde beck, met drie tanden, waer uyt men seer doodlijck venijn siet vloyen, stekende de koppen uyt haer vreeslijck hol, om op den roof van de voorbygangers te loeren, gelijk zy eertijts de Medegezellen van *Vlysses* deden, daer der soo veele van worden verslonden, als het wreede Monsterdier verslindende becken hadde, blaffende als een Hond. En *Ovidius* maelt het in 't *xiv* boeck *Metamorph.* af, dat het in een lac of stilstaende waeter leeft, dat van *Circe* is vergiftigt. En gelijk *Virgilius* in 't *iii* boeck van zijn *Aeneas* te kennen geeft.

Scilla en *Caribdis* zijn twee klippen, die in de Sicilische Zee gestelt zijn, wesende altijd seer gevaerlijck voor den Schippers. Daerom hebben d'oude Poëten, dit de beeldnisen van Zee-monsters toegeschreven, dat zy alles vernielden, wat haer te seer naederde.

S C I L L A, *Een Gedrocht, nae de Medaglie van Sextus Pompejus.*

EN Vrouwe die totten navel toe naeckt is, en met beyde handen een Roer van een Schip houd, als of zy daer mede een slag wilde geven: Wesende van den navel af nae beneden een visch, die met twee steerten om hoogh krult; en boven den navel komen drie Hondskoppen uyt kijcken, die 't halve lijf boven 't waeter houden, als of zy blafren.

Het Roer houd zy dreygender en schaedlijcker wijze, om te vertoonen dat *Scilla* een seer gevaerlijcke passagie is voor den Schippers, want zy plagh de Schepen te verbrijselelen en de bootsgezellen om hals te brengen.

Door de Honden, wort het groulijck gebaer vertoont, dat de Zee doet, wanneer zy met kracht tegens dese klippen aen slaet, sulx dat zy een gebas van dolle Honden schijnen te wesen, en dat door de schade der geener, die door de wreedhey van *Scilla*, daer tegens aen loopen. Waer van *Virgilius* in zijn *vi* *Ecloga* gewach maeckt, alwaer hy seyt *Candida succinta.*

C A R I B D I S.

Caribdis is een ander klippe, die oock seer gevaerlijck is, alwaer het Waeter, met een dwerfstrom rontom, dickwijls de schepen inswelght, en sinijste, op dese maniere, als bergen in de locht, sulx datse den Schippers seer groot verschricken en vrees aenbrengh.

Hierom isse van de Poëten, met een lelijck opsicht, afgemaelt, hebbende handen en voeten, als een roofachtige Grijp-vogel, houdende den Mond open.

Scilla en *Caribdis*, zijn twee klippen, die nae by malkanderen leggen: en waer dieselve leggen, is 't seer gevaerlijck om door te seylen, door dien datter twee verscheyden Ze'en, sich aldaer tegens malkanderen stooten. En daerom seght *Petrarcha* dat zijn Schip vol vergetenhey, liep tusschen *Scilla* en *Caribdis* door.

C H I M E R A.

Verctius en *Homerus* seggen, dat de *Chimera* het hoofd heeft van een Leeuw, den buyck van een Geyte, en den steert van een draeck, die vlammen uyt haer mond spouwt, gelijk *Virgilius* versiert, datse te gelijk met te andere Monsterdieren, in den ingangh van de Felle staet.

't Geene de Poëten, al beuselende, van *Chimera* verhaelen, neemt zijnen oorsprong van eenen bergh in *Licien*, uyt wiens top, gestadigh vier en vlam vloogh, loopende rontom den bergh veele Leeuwen, wesende wat leegh, doch ontrent het midden, van haer hooghte, hadse groote overvloet van boomen en weyden.

De Griffioen.

WORT geschildert met een beck, vleugels en klauwen als een Adelaer, en met het overige

overige lichaam, mette achterste voeten en steert, gelijk een Leeuw.

Veele seggen, datter dusdaenige Dieren, in de gebergten van Armenien, gevonden worden: En is de Griffioen het waepen van Perugia mijn Vaederland, certijts haer gegeven van de Armeniers, die met haere kinderen en Neven alhier passerende, en de plaats haer ten hoogsten behagende, zijnde van Natuyre, met alle goederen begaest, die tot des Menschens onderhoud van nooden zijn, soo hebbense haer alhier neder geset, maeckende alsoo een aenvangh tot dese eedele en teghenwoordige onverwinnelijke en Manlijke voorspoet.

S P H I N X.

Het Sphinx, gelijk *Alianus* verhaelt, hadde een aengesicht, tot aen de borsten gelijk een Maeghdeken, de rest van 't lichaem was als een Leeuw. En *Ausonius Gallus* voeghter noch by dat het twee groote vleugels hadde.

Het Sphinx, gelijk de Fabel verhaelt, hielt sich dicht by *Theben* op een seeckere rotse of velse, en wie daer voor by passeerde, die stelde het dit Raedfel voor, te weeten, *Wat voor een Dier het was, dat twee en te gelijk drie en vier voeten hadde?* En wie dit niet wiste op te lossen, die wierde van 't Dier jammerlijk gedood en verslonden. Maer de kloecke *Oedipus* seyde, dat het de Mensch was, die in zijne kindscheyd op handen en voeten gaende, daer nae recht op twee, en ten laesten, door den Ouderdom, met een stock op drie voeten gingh. Waer over de Sphinx, hoorende haer Raedfel opgelost, sich van boven den bergh, affstortede,

H A R P I A.

DE Poëten versierden dat de Harpien vuyle en stinckende Vogels waeren, en in de Wereld gesonden, om *Phineus* den Koningh van Arcadien, te straffen, om dat hy zijne twee soonen de oogen hadde uytgesteken, ter begeerte van zijne Vrouwe, die Koninginne en haer Moeder was. En dese Vogels, terwijlen hy oock was blind geworden, befoedelden hem met vuyligheyt, en naemen de spijsse voor hem wegh, terwijl hy

adt. Daer nae wierden dese Harpien van de Argonauten verjaeght, in den dienst wesende, van dien selven Koningh, die haer vervolghde datse over 't Ionische Meyr in 't eyland *Strophade* vlogen, gelijk *Apollonius* wijtlopigh verhaelt. En *Virgilius* seyt in zijn 111 boeck van *Aeneas*, dat eene van dese Vogels, aen de Trojanen de ongeluckige wederkomst en moeylijkheyt, die zy souden moeten uytstaen, voorseyde, tot straffe van dat zy hadden onderstaen haer te dooden. *Ariosto*, *Virgilium* naeboorsende, seyt aldus:

*Daer waeren seven by malkaer,
Gelijk een Vrouw, van hoofd en hayr,
Vael, dor, van honger uytgeert,
Daer yder Mensch af was verveert:
De vleugels waeren vuyl en groot,
Met Rovers klauwen, scherp en bloot,
Een grove buyck, een Slange steert,
Die s' als een Slange krult en keert.*

De Harpien worden Jupiters Honden geheeten, om dat dese zijn als de Furien of Raefernien, die in de Helle met Hondskoppen waeren afgeschildert. Men seght, dat dese Vogels altijts honger hebben, op de maniere, als de Gierige.

H I D R A.

Het Hydra wordt door een seer yslijcke Slange afgebeelt, die, gelijk *Ovidius* in zijn 1x boeck *Metamorphos.* verhaelt, veele hoofden hadde, waer van *Hercules*, als hy met *Achelous*, die in een Slange verandert was, kampte, aldus singht:

*Ghy treet met een hoofd in de baen,
Daer ick kost hondert hoofden slaen:
En daer voor yder doller kop,
Weer twee, veel wreeder, stonden op.*

Daer zijnder die haer schilderen met seven hoofden, om daer door de seven doodfonden, uyt te drucken.

C E R B E R U S. De Helhond.

Seneca beschrijft die aldus:
*De doller Hond stont op de wacht,
En nam op d' Helsebe Rijcken acht,
Hy had drie kopperen sel en wreed,
En gaf uyt elck een luyde kreet:
En schrickt de zielen door 't getier:
Elck hoefel dat had een Slange swier:*

De staert was als een Draeck gedreyt,

Arwaer 't venijn sich onder sfreyt.

Apollodorus van gelijcken, beschrijft die, en seyt noch meerder, dat zijne rughayren altelicanen kleyne Slangen waeren. *Dante* seyt aldus :

De Helhond Cerberus seer sel,

Met zijn drie koppén blasie suel,

En schrickt de zielen, door 't gesicht :

Door 't stonckren van zijn vuyrigh licht.

Zijn baerd was seer bemorst en swart,

De buyck was wijd, de klauwen hart,

En weckt de Geesten seer versteurt,

Die hy ellendigh schockt en scheurt.

M U S I C A. Singkonst.

EEn Jonge Dochter, sittende op een blauwe Hemelsche kloot, met een penne in de hand, houdende de oogen op een Musijck-boeck gevelt, sittende op een aenbeeld, met een schaele aen de voeten, waer onder eenige yfere haemers zijn.

Datse sit, is, om dat de Musijck een sonderlinge ruste voor een bekommert gemoed is.

De kloot ontdekt, dat al het overeenstemmigh geluyt van 't klinkendé Musijck, sich rust en grondvest in de overeenstemminge der Hemelen; gelijk dieselve van de Pithagoristen bekent is: Welcke overeenstemminge ons, als noch, door haere kennisse, is mede gedeelt, en daerom leenen wy onse ooren gewilligh totte Musicale gelijkstemmigheyt. En is het gevoelen van veele oude Heydenen, datmen sonder Musicale gelijkstemmigheit niet kost hebben de volkomentheyt van 't licht, om de gelijkstemmigheyt van de ziele en overeenkominge van de Deughd, te vinden, gelijk de Grieken van de Deughd sprecken.

Daerom schrijven de Poëten, die daer geweest zijn geloofwaardige Boeckhouders van de waerachtige Filosofie, dat de *Cureti* en *Coribandi*, als zy *Jupiter*, die noch een kind was, wegh genomen hadden, om de wreedheyt van zijnen Vader *Saturnus* te ontgaen, soo brachten zy hem in 't eyland van *Candien*, om aldaer gevoet en opgebracht te werden, en door de straete gaende, speelden zy altijd op Cimbalen en andere kopere Instrumenten: uytleggende, stichtlijcker wijze,

by *Jupiter* de goeddaedigheyt en verkregen wijsheyt, diewelcke in ons niet kan wassen noch toenemen, sonder behulp van de Musicale Harmonie in alle dingen, diewelcke de ziele rontom beset hebbende, soo kunnen zy niet doordringen, om dat ons verstand wesentlijcke genegentheden heeft, die tegen de Deughd strijdigh zijn: die als Vaders zijn, om dat de neygingen totte sonde, eerder in ons zijn, als de daeden, dieder lofsijck en deughdlijck zijn.

Dat *Jupiter* gefont uyte handen van *Saturnus* gekomen is, bediet, dat dit het deel van de onverderfijcke Hemel is, waer tegens de tijd, die een opflocker van alle Elementen, en een verslinder van alle dingen is, die in toegemaecte stoffe bestaen, zijn kracht niet kan in 't werck stellen.

Daer zijn eenige uyte Heydenen geweest, die daer seyden, dat de Goden van de geralen en van de soete Harmonie van de Musijck, gemaect waren, even als de Menschen met lijf en met ziele. En daerom hoorden zy in alle offerhanden seer gaerne de Musijck en de soetigheyt van de stemme. En van alle dese dingen geeft de beeldnisse, een bewijs en aenduydinge, datse sit en boven den Hemel wort opgehouden.

Het Musijck-boeck leert den waerachtigen regel, hoemen den foeten toon, op allerleye maniere, een ander kan mede deelen, en dat door de oogen.

De schaelen bedieden datmen de effenheyt van de stemmen moet soecken, door 't oordeel van de ooren, niet anders als in het gewicht, door het oordeel van de andere sinnen.

Het aenbeeld wort gestelt, om datmen schrijft en gelooft, dat dese konst daer uyt haer oorsprongh soude gehadt hebben. En wort geseyt dat *Avicenna*, door dit middel, totte kennisse gekomen is, en begaf sich also tot het schrijven van de overeenkominge en van de maete van de Musicale toonen en stemmen: en is dusdaenigh luchtigh cieraet in de geselschappen en in de gemeene ommevangh der Menschen, aengewassen.

M U S I C A.

EEn Vrouwe die in beyde handen de Lie-re van *Apollo* houd, hebbende aen haere voeten

voeten verscheyden Musicale instrumenten. De Egyptenaers verferden, voor de Musijc, een tonge met vier tanden; gelijk de naerstige opmercker der ouden *Picrius*, verhaelt.

M U S I C A.

EEN Vrouwe wiens kleet met verscheyden Musicale instrumenten sal zijn beschildert, en hier en daer sullen briefkens zijn daer Musijck-noten op staen, als mede op de hoofdsapen. Hebbende d'een hand op 't hoofd, daer de onderwijfinge van 't Musijck in geteyckent staet, en in haer hand salse een Viole de Gambe of andere Musijc-instrumenten, hebben.

M U S I C A.

MEN schildert haer af datse aen de boord van een klaere *Ponteyne* sal sitten, daer rontom veele Swaenen swimmen, alwaer een kindeken in 't midden sit met vleugels aen sijne schouderen, met een bol en sacht aengesicht. Houdende op 't hoofd een krans van bloemen, diewelcke *Zepirus* vertoont, die de wangen heeft opgeblaesen, en een luchtig windeken onder de Swanen spreynende, schijnen de veeren van de Swanen, sich soertjens te bewegen. Want gelijk *Alianus* seyt, soo singen dese Vogels niet, ten zy dat *Zepirus* waeyt; gelijk oock de Musicanten niet vrywillig plaghten te singen, ten zy dat ter een liefijck windeken van haer lof komt suysen, en oock by foodanige perfoonen, die in haere soetstemmigheid smaect hebben.

M U S I C A.

EEN Vrouwe, die op een Cyther speelt, waer van een snaere is gebroken, en in plaats van de snaere sal een krekkel zijn. Op 't hoofd salse een Nachtegael hebben, en voor haere voeten een groot vat Wijn, en een Viole met haer strijckstock.

De krekkel op den Cyther, bediet de Musijck; 't welck eene *Eunomius* gebeurt is, diewelcke spelende op seeckere dagh met *Aristofanes* den Musicant, soo brack onder 't speelen een snaere, en terstont soo quamder een krekkel op sitten, die, door zijn gesangh, het gebreck van den Cyther vervulde, en alsoo bleef hy overwinner van de gelijklydende Musijck. Waer over de Grieken, door de weldaed van den krekkel, een beeld oprech-

teden, ter eeren van *Eunomius*, dat een Cyther in de hand hadde, alwaer een krekkel op sat; stellende dit tot een beduyt-beeld van de Musijck.

De Nachtegael is een beeld van de Musijck, door de verscheyden, liefijcke, aengenaeme en soete toonen van de stemme: Waer over de Oude, in desen Vogel, alle volkomene Wetschap van de Musijck bemerkten, die nu hoogh, dan leegh, sich nae alle stemmen kost draeyen.

De Wijn wortter by gestelt, om dat de Musijck den Mensche vrolijck en lustigh maect, gelijk oock de Wijn doet, en overmits de soete en leckere Wijn, aen de soerigheyt van de stemme veel behulps doet, soo seyden de Oude Schrijvers, datse waeren in 't gefelschap van *Bacchus*.

M U S E N

Geschildert van den Cardinael van *Ferrare* in zijn Hof te *Monte-Carvalho*.

Clio.

SAL mette rechter hand een Tromper, en smet de slincker een Boeck houden, en van dieselve sijde sal een kindeken staen, dat in beyde handen een ontsteeken Fackel heeft, met een kransken op 't hoofd.

Euterpe.

Sal met beyde handen een grijs of momaensicht houden.

Thalia.

Sal mette rechter een grijs met hoornen houden, en mette slincker een Overvloetshooren vol blaeders en kooren-ayren, doch groen, voor haere voeten sal een ploegh leggen.

Melpomere.

Sal mette rechter hand een Momaensicht en in de slincker een Tromper houden, leggende op der aerde, een opgeslagen Musijck-boeck.

Terpsichore.

Sal mette slincker hand een Liere, en mette rechter een strijckstock houden.

Erato.

In de rechter hand den Hooren van Rijkdom vol bladen, bloemen en verscheyden vruchten, in de slincker een fluyt. Van die sijde sal *Cupido* staen, die mette slincker een grijs houd, en in de rechter een boge, daer van de snaere los is.

V a

Poly-

Polyhymnia.

Houd in de rechter hand een Maetstock, in de sincker een Mom, en ter aerden leyt een ploegh.

Calliope.

Houd mette rechter hand een boeck, met de sincker een dwarspijp, en op der aerde een Momaensicht.

Vrania.

Houd mette rechter hand een wit tafereel, daer op zy mette sijde leunt, en in de sincker heeftse een spiegel.

De MUSEN in seeckere oude Medaglie van *Vincentio della Porta.*

CLio houd een Trompet om de dappere daeden van de vermaerde Mannen, de Wereld te doen overklincken. *Euterpe* houd twee pijpen. *Thalia* met een Momaensicht, om dat dese *Musa*, de Comedie soude toevoeght zijn, hebbende socken aen de voeten. *Melpomene* met een grijns, tot een teycken van het treurspel, hebbende brooskens aen hare voeten. *Terpsichore* houd een Cyther. *Erato* een Liere, hebbende lange hoofdhayren, als eene die de klagdichten verhaelt. *Polyhymnia* met een *barbita* in d'eene, en een penne in d'ander hand. *Vrania* sal mette Passer een rond trecken, maer beter isse mette Hemels kloor, om dat haer de Astrologie of Sterreradinge wort toegeschreven. *Calliope* met een boeck, om de gedenckwaardige daeden van vermaerde Mannen op te teykenen.

De MUSEN, gelijkse met groote naerfigheyt by *Francisco Bonaventura*, Eedelman van *Florenzen*, afgeschildert zijn.

CLio met een Trompet in de hand. *Euterpe* met een Fluyt in de hand, en andere blaes-instrumenten voor haere voeten. *Thalia* met een rolle. *Melpomene* met een Momaensicht. *Terpsichore* met een Harpe. *Erato* met een richtsnoer. *Polyhymnia* met een locht voor de Mond, in plaets van de stemme, en d'eene hand opgeheven om de gesten en gebeerden van de Orateuren of Reedenaers te vertoonen. *Vrania* met een hemelsche globe. *Calliope* met een boeck.

De Musen of Zangh-Goddinnen.

DE Musen zijn van d'Oude, voor jongeden bevallige Maeghdekens uytgebeeld,

't welck uyt het dicht van *Plato*, dat van *Dionigenis* in dese maniere verhaelt wort, te verstaen is. Alwaer *Venus* de Musen aenspreect, seggende:

Voor Venus, Nymphjes weest verschrickt:

Of Min met pijlen op u micht.

Waer op de Musen antwoorden:

Ey stelt dees boerten op een sy,

Wy zijn voor 's Boesjens pijlen vry.

En *Eusebius* seght in zijne Euangelische voorbereydinge, dat de *Musen* nae 't Griex woord *Mneoo* zijn genaemt, 't welck bediet in eerlijke en goede tucht en konsten onderwisen te zijn: Waer over *Orpheus*, in zijne gesangen verhaelt, dat de Musen den Godsdienst en het wel leven, den Menschen aangewisen hebben. Wat haere naemen zijn, is dickwijls vertoon.

C L I O. *Eere-Roem.*

WY fullen *Clio* een Maeghdeken met een Lauwerkrans afmaelen, die in de rechter hand een Trompet houd, en mette sincker een boeck, alwaer boven op sal geschreven zijn **THUCYDIDES**.

Dese *Musa* is *Clio* van 't Griex woord *Klea* genoemt, 't welck bediet prijzen, of van *Kleos* 't welck eere bediet of vieringe van de dingen, waer van zy singht. Of van de eere die de Poëten hebben by de geleerde, gelijk *Cornutus* seyt; gelijk mede van de eere, die haer van de Poëten, die haer vieren en in waerden houden, geschiet.

Met het boeck *Thucydides* is zy gemaelt, om dat dese de Historie is toegeschreven, gelijk *Virgilius* seyt, en soo is 't dan betaemelijk, dat zy met het werck van desen voortrefflijcken Historyschrijver wort vertoon.

De Lauwerkrans druckt uyt, dat gelijk de Lauwer altijd groen is en langetijd wort onderhouden, dat oock alsoo, door de Historie, de verledene, als mede de tegenwoordige dingen, eeuwighe leven.

E U T E R P E. *Pijpsoet.*

Een schoon Maeghdeken, dat haer hoofd met een krans van verscheyden bloemen omset heeft, en sal met beyde handen verscheyden instrumenten houden, daer men mede blaest.

Euterpe bediet nae 't Griex woord, vrolijk en lieflijk, om 't welbehagen dat zy heeft van

van de goede Geleertheit, gelijk *Diodorus* feyt. Eenige willen dat dese *Musa* boven de *Dialectica* of Redenkavelingh zy, maer veele seggen, datse haer in de fluyt en andere blaes instrumenten vermaect, gelijk *Horatius* en *Virgilius* getuygen.

De bloemekrans wort haer gegeven, om dat de Oude bloemkranssen, aen de Mufen, plaghten te geven. En dat om de geneughlijckheit van de eygen beteycknisse van haere naeme, en van de werckinge, van haer geluyt, uyt te drucken.

T H A L I A. *Vreughde-fangh.*

EEn Maeghdeken van vrolijk en dertel opficht, dat op 't hoofd een krans van klimop sal hebben, en in de slincker hand een belachlijke grins, met socken aen haere voeten.

Dese *Musa* wort de Comedie of het Kamerspel toegevoeght, gelijk *Virgilius* feyt, en daerom staetse met een vrolijk en dertel aengesicht, als mede met de klimop, tot een reycken van voorrecht over de Comische, dat is Kamerspelige Dichtkonst.

Het belachlijke Momaensicht, bediet de vertooninge van het lachelijk voorstel, als zijnde het eygen werck van de Comedie.

De socken, wesende als schoenen die de oude Kamerspeelders gebruyckten, verklaren onse beeldnisse noch te meerder.

M E L P O M E N E. *Singh-wel.*

EEn Maeghdeken dat staetigh is van opficht en kleedinge, met kostle en rijke vercieringen op 't hoofd, 't sal in de slincker hand scepters en kroonen om hoogh houden, en van gelijcken sullender andere kroonen en scepters zijn, die voor haere voeten op der aerde, zijn nedergeworpen. In de rechter hand salse een bloote poignaert houden, en aen haere voeten, brooskens. *Virgilius* schrijft dese *Musa* het werck van de treurspeelen toe, als hy feyt:

Melpomene met droefgeluyt,

Krijt rouw en treurigh Speelen uyt.

Alhoewel andere seggen, dat zy vindersche van den sangh is, waer van zy oock den naeme soude gekregen hebben. *Horatius* feyt in zijn xxiv Ode in 't I boeck, dat haer een smeerige stemme met een Cyther is gegeven.

Zy wort statigh van kleedinge en opficht vertoont, om dat het voorstel van een treurspel, soodanige saecke is, wiens handelingh of door 't geruchte, of door de historie of geschiedenis bekend is. *Ovidius* schrijft haer statigheit en deftigheit toe, als hy feyt:

Het Treurspel door haer dappre stof,

Wint alle andre dichten of.

De kroonen en scepters ten deele in de hand, ten deele op der aerde, en de bloote poignaert, bedieden den val van des Werelts geluck en ongeluck der Menschen: om datse behelst het verloop van de ellende tot het geluck, en wederom van het geluck totte ellende.

De brooskens aen haere voeten zijn gereeschappen, die totte treurspeelen behooren, gelijk *Horatius* schrijft, en voor desen dickwijls geseyt is.

P O L Y H Y M N I A. *Prijfe-veel.*

ZY staet als offe een Reede doet, houdende de voorste vinger van de rechter hand om hoogh. 't Vercierfel om 't hoofd sal van peerlen en verscheyden eedelgesteenten van schoone verwen geciert zijn. 't Kleed sal geheel wit wesen, en mette slincker hand salse een letter-rol houden, met het opschrift *Suadere*.

Het staen als offe een Reeden dede en 't houden van de vinger, vertoont, dat dese *Musa*, nae 't gevoelen van eenige, over de Redenaers of Rhetoricijns gestelt is, gelijk *Ovidius* en *Virgilius* verhaelen.

De peerlen en eedelgesteenten die se rontom de Paruyck draeght, beteyckenen de gaven en haere kracht: dienende de Welsprekens konst van de Vindinge, van de stellinge der memorie en van de uytpraecke. Verstaende door dit woord *Polyhymnia* eene die van groot onthoud of memorie is.

Het witte kleed beduyt suyerheit en oprechtigheit: dingen die een Reednaer een vast geloof en vertrouwen geven, ontrent die dingen, daer hy meer als van andere dingen spreeckt.

De letterrol met het woord *Suadere*, is om de korte inhoud van de *Rhetorica* of Welsprekens konst, volkomentlijk te verklaren, hebbende tot haer laeste wit het *persuadere* of overreeden.

ERATO. *Liefde-Sangh.*

EN bevalligh en geneughlijk Maeghdeken, dat haer hoofdslapen met een krans van Mirten en Roosen heeft omkroont, met de sliicker hand false een *Liere*, en in de rechter een strijckstock houden, en ter sijden haer sal een gevleugelde *Cupido* of *Liefdeken* staen, met een Fackel in de hand, met een Boogh en Pijlkoocker.

Erato komt van 't griex woord *Eros*, 't welck *Liefde* bediet; gelijk *Ovidius* in sijne *Minnekonst* verhaelt.

Zy draegt een krans van Mirten en Roosen, om dat zy handelende van *Minnefaecken*, haer seer wel past datse *Cupido*, de *Mirch* en de *Roosen* by haer heeft. Om dat zy in de *Vooghdschap* van *Venus* zijn, wesende *Moeder* van de *Minne*.

De *Liere* en *strijckstock* worden haer gegeven, door 't aensien van den *Poët*.

TERPSICHORE.

Snaerendans.

ZY wordt van gelijcken een luchtigh *Maeghdeken* van schoon opsicht gemaeckt, houdende den *Cyther*, als of zy speelde, hebbende op 't hoofd een krans als een *Vederbos* van pluymen, van allerley verwen, waer tusschen eenige *Exterveeren* staen sullen, zijnde in een bevallige stand, als offe wilde danssen.

De *Cyther* wort haer, door 't aensien der *Poëten*, toegevoeght. De krans, gelijk geseyt is, wort haer gegeven, om dat de *Oude* de *Musen* of *Zangh-Goddinnen* altijd met pennen van verscheyden verwen plaghten te kroonen: betoonende daer door het *Zeegteycken* dat de *Musen* verkreghen hadden, om dat zy de *Sirenen*, met haer lieflijk gesangh hadden overwonnen, gelijk *Pausanius* in zijn *ix* boeck van *Griecken*, als mede de negen *Dochters* van *Picrius* en *Evippe*, gelijk *Ovidius* in 't *5* boeck *Metamorph.* verhaelt, die in *Exters* zijn verandert.

De pennen bedieden oock de *rassigheyt* en de *beweginge*, wesende *Terpsichore* over de danssen gestelt,

VRANIA. *Hemel-Sangh.*

SAL hebben een krans van klaerlichtende *Sterren*, in *Hemels* blauw gekleer, en sal in de hand een *globe* houden, vertoonende de *Hemelsche Sphären*.

De *regenwoordige Musa*, is van de *Grieken* en *Latijnen* *Hemels* genaemt. Eenige willen datse alsoo genaemt is, om dat zy de *trefflijke geleerde Mannen* ten *Hemel* toe verheft.

De *kroone* van *sterren* en 't *blauwe kled* wort haer gegeven, tot *gelijcknisse* van haere *beteckyknisse*, en oock de *Sphærische globe*. Waer over *Virgilius* seyt, dat *Vrania* de *sterren* en des *Hemels* bewegingen, doorsnuffelt.

CALLIOPE. *Soet-stem.*

OOCK een *Maeghdeken*, dat haer voorhoofd met een *gouden cirkel* sal omset hebben, in haer sliicker arm, false veele *Lauwerkranssen* houden, en in haer rechter hand drie *boecken*, alwaer op elx opschrift sal staen, te weten op 't eene *Odysee*, op 't ander *Iliade*, op 't derde *Aenejados*.

Calliope voert haere naem van de *schoone stemme*, en *Homerus* noemt haer de *roepende Goddinne*.

Haer voorhoofd wordt met een *goude cirkel* omset, om dat, gelijk *Hesiodus* seyt, zy de *waardighste* en *alderhooghste* is onder haer *geselschap*, gelijk *Ovidius*, *Lucanus* en *Lucretius* verhaelen, seggende:

Calliope der Menschen rust,

Is oock der Goden grootste lust.

De *Lauwerkranssen* vertoonen, dat zy de *Poëten* maect, wesende dit haere *belooningen*, en het *beeld* van de *Poësie* of *Dichtkonst*.

De *boecken* zijn wercken van de *aldervermaerste Poëten*, die in *Heroique* of *Helddichten* geschreven hebben. Welcke maniere van *dichten*, *Virgilius* dese *Musa* toeschrijft.

Vyt dese *Dichten* van *Virgilius* zijn de *beeldnissen* van de *Musen* gemaeckt, die *Fulvius Ursinus* heeft gestelt, in zijne *Medaglien*. Men kan oock daer by *lesen*, dat *trefflijk verhael*, dat *Plutarchus* doet in zijn *ix* *Gastmael* in de *xiii* *Vrage*.

HARMONIA. Musicael geluyt, gelijk die geschildert is te Florenzen van den Groot-Heitogh Ferdinando.



En seer brave en schoone Jonghvrouw met een dobbelde Vioole van vijftien snaeren, hebbende een kroone op 't hoofd, met seven eedelgesteenten, die al gelijk zijn, het kleed sal zijn van seven verscheyden verwen, geheel met gout geciert, en met veelerleye eedelgesteenten omset.

Nox. Nacht, van Sr. Giov. Zaratino Castellini, van d'oude Poeten, en van Pausanias.

En vleessige Vrouwe met dnyfter bruyne hayren gehult en met Maenekoppen gekroont, hebbende op de schouderen twee groote swarte vleugels, wijt genoegh van den anderen gespreyt. 't Kleed sal swart zijn vol lichte sterren geborduylt, houdende in de rechter arm een wit longhsken dat in slaep is, in de sincker een swart kindeken dat slaeperigh is, alle beyde mette beenen over malkanderen geslagen.

De Nacht wort in de Theogonia van Hesiodus een Dochter van Chaos en een suster van Ere-

bus geheeten: maer Varro seyt, datse een Dochter van Erebus is.

Nox, de Nacht, seytmen heer te komen van nocce, dat is van beschadigen, want zy beschadicht de oogen, haer beroovende van haere volmaecktheyt, dat is van de werkinge van haer gesicht, om dat zy de verwe en schoonheydt van de dingen verbergh, waer in 't oogh haer behagen sचेpr.

Nae 't gemeen gevoelen schijnt het, dat de Nacht niet anders is als een schadu van 't Aerdrijck, daer zy nochtans in de afkomst der Goden van Bocaius, voor een Dochter gehouden wort. Vyt een onsecker Vaeder, seyt Paulus, is de Nacht geweest een Dochter van de Aerde. En niet sonder reeden, want de tusschenkominge van 't Aerdrijck verhinderen de Sonnestraelen, en belet ons dat wy de Sonne niet sien. Daerom doet het niet alle schadu, maer alleen die geene waer van de Sonne geen oorfaecke is, als zy ondergaet, maer alleen voor soo veel dat deel van 't Aerdrijck belanght, alwaer het Nacht is, gelijk Suidas seght. Ick weet wel dat andere met een scherpsinnigheyt staende houden, dat de nacht veel eer een werkinge is van de schadu des Aerdrijx, uyt kracht van de woorden van Cicero in zijn boeck van de Natuyre der Goden, uytgedrukt, daer hy seyt, self de schadu des Aerdrijx de Sonne beletrende, maect de Nacht. Waer mede Bartholemaus de Engelsman overeen stemt, seggende, de Nacht komt voort van de schadu des Aerdrijx. Maer soo wy totte spitsinnigheden willen gaen, soo sullen wy eenige van onser sijde by brengen. Ten eersten sullen wy seggen, dat de schadu van 't Aerdrijck geen werckende oorfake van de Nacht en is, maer liever het duyftre lichaem en de dichte van het Aerdrijck, dat ons beneemt het gesichte van de ondergaende Sonne, daerom soude hy moeten seggen dat de Nacht een dochter van 't Aerdrijck is, want soose een werkinge van de schadu was, soo moeste een Dochter van de schadu, en een Nichte van 't Aerdrijck wesen. Ten tweeden sullen wy seggen, dat de Nacht veel eer een werkinge is van de ondergaende Sonne, want de Sonne met haer aenkomst en hulpe, maect den Dagh, en met haer sचेyden en dervinge van haer licht, maectse den Nacht; wesende de Sonne, wanneerse is

ondergegaen, oorfaeck van de fchadu, nae 't feggen van *Suidas*. Waer over *Bartholomeus* de *Engellinan* gaet weyen, als dat het lichtende lichaem, 't welck grooter is als het aerdrijck, een fcherpe fchadu maectt: waer uyt hy befuyt, dat de Sonne, wefende grooter als het aerdrijck, een fcherpe fchadu maectt. En fo de Sonne een fcherpe fchadu maectt, soo volghet daerom niet, dat zy met defe fchadu, de werckende oorfaeke van de nacht foude zijn. Ten derden fullen wy 't op een ander maniere bewijfen, dat de nacht niet kan wefen een fchadu van 't aerdrijck, maer veel eer een oorfaecke van diefelve fchadu. De fchaduwe is niet anders als een dervinge van een rechte en voornaemfte doorgangh en infortinge van 't licht in een feeckere bepaelde grootheyt, die veroorfaectt wort in eenigh lichaem, door de tuffchen-ftellinge van een duyster lichaem, 't welck tegen het klaerlichtende lichaem gefelt wort. Dit aldus gefelt zijnde, soo kan de Nacht geen fchadu van 't Aerdrijck gefeyt worden, om dat de fchadu een vast en bepaelt beeld in haer begrijpt, dat in 't befchaduwte lichaem wort vertoont, en een groot deel in defe beeldniffe beftaet. Maer de Nacht befuyt niet noodfaecklijck foodaenigen beeld in fich, waer uyt, alhoewel by nacht-tijden, het Aerdrijck tuffchen beyden gefelt zijnde, in de locht een fcherpe fchadu veroorfaectt, soo is niet te min foodaenige fchadu een beeldniffe buyten het wesen van de Nacht. Doch toegelaeten zijnde, dat het Aerdrijck geene fchaduwe veroorfaectt, soo foude het nochtans door de ftechte duysterniffe en dervinge van 't licht, nacht wesen. Niet min kan men feggen, dat de Nacht een werckinge is, van de fchadu van 't Aerdrijck, maer veel eer een oorfaecke van foodanigen fchadu, als een algemeene merckpael, wefende de Nacht, gelijk gefeyt is, in der daed een beroovinge van 't licht, soo wel van d'een als van d'ander halve *Sphera*, en dat door de tuffchen-ftellinge van 't Aerdrijck, welke duysterheyt ingekort en te fumen getrocken zijnde, tot het onderfcheyt van sekere uytftreckinge en beeldniffe, is oorfaecke van de bovengfeyde fchadu. Defe verffchillen en tegenftrijdige oorfaecken komen voort, om dat men dickwijls fiet op de oorfaeck, die in fich een oorfaecke is van andere oorfaecken,

dickwijls op een oorfaeke die verre te fcecken is, dickwijls op eene die nae by is, dickwijls meer op d'ene bepaelinge als op d'ander. Maer genomen, laet de Nacht al wesen, of een werckinge van de ondergaende Sonne, of van 't duystere lichaem van 't Aerdrijck, of van de fchadu des Aerdrijck, of laet de Nacht wesen, als een dervinge van 't licht, jae felve de oorfaeck van de fchadu, soo is nochtans, in alle manieren, de Nacht een fchadu: En men magh feggen dat de Nacht ten deele een fchadu van 't Aerdrijck is, om dat diefelve eene van die bepalingen in haer begrijpt, die te famen gaen om de fchadu te maecten. *Plato* beweert oock in zijne *Timæus*, dat de Aerde niet alleen een werckende oorfaecke van de Nacht is, maer oock van den dagh. Hy heeft gewilt dat het Aerdrijck, onse opbefferiche, die ontrent den P. ol door 't geheel is wyzgefpreyt, aen den dagh is vast gemaectt, en is werckster en bewaerster van de Nacht. *Nox* de Nacht, komt in 't Latijn van *Nocere*, dat is van 't befchaedigen, feyt *Catulus* over *Varro*, om dat diefelve alle dingen door den dauw en rijp, nat maectt en bederft, ten waere dat de Sonne, die weder te recht bracht. Oock befchaedightfe door duylent ongebondenheden, mishandelingen en fchelmeryen, die door de ftoutigheyt van de ftille Nacht worden bedreven. En om *Lucimus* woorden te gebruycken, die hy in zijne *Minnefpreecken* heeft, soo feyt hy dat de Nacht een algemeene *Mafque* of *Momaengicht* is, waer onder de *Zeedige*, tot een roof van de onbefchaemtheyt worden overgegeven. *Basilus* feyt, de duysterheeden achten de fchaemte kleyn. *Hesiodus* maeltfe af datfe een Moeder is van bedrogh, jammer en ellende, en datfe *Momus* heeft voortgebracht, met d'ellende vol finerte: noch heeftfe *Nemesis*, de Goddinne der Wraecke, geteelt tot een neerlage voor de ftervende Menfchen: de fchaedlijcke Nacht, feyt hy, heeft hier nae noch *Bedrogh* en *Vriendfchap* gebaert. Zy wort oock tot Moeder van de *Vriendfchap* gemaectt, door 't vermoeden van de dertle en geyle *Vriendfchappen*, oorfaecken van de bovengfeyde bedriegerien, ongemacken en moorden van Menfchen. *By* Nacht is alles vol quael vermoeden, feyt *Ambrosius*. Moeder van twiſt, feyt *Hesiodus*. De Nacht befchadight meerendeels door haere fchadelijcke *Locht*, befwaerende die

die geene, die daer in wandelen, alhoewel die gefondt zijn, en is oock den krancken schadelijcker, om dat die onder haren swarten Mantel meest gequelt en beswaert worden, stervende oock meer Menschen by nachte als by dage. En alhoewel de Nacht in 't Latijn haeren oorsprongh neemt van 't beschadigen, soo isse nochtans behulpigh, en matight de schadelijcke sorgen, zijnde een Moeder en Voedster van den slaep en van de ruste, en een voortteelster van alle dingen, gelijk van *Aristoteles* is aengemerckt.

Vleesigh en van bruyne hoofdhaynen is zy gemaelt, om dat haer aengesicht doncker is. En zy is met Maenekoppen gekroont, om dat die, al soetjens; silte, ruste en slaep aenbrengen, 't welck het eygen van de Nacht is.

Zy heeft groote swarte uytgespreyde vleugels, om dat haere schadu het geheele Aerdrijck omarmt, gelijk verscheyden Poëten verhaelen.

Zy wort oock vreedsaem geheeten, om dat de Nacht, alhoewel die een uytvoerster is van twist, gramschap en besondere kyvagen, oock vreedsaem is, want men plagh daer in niet te oorlogen tegens openbaere Legers van gemeene Vyanden, maer yder Soldaet vertreckt dan in zijne beschansingen en bolwercken, geensins van den Nacht den Dagh makende, ten eynde in een donckere slagh, het Krijghsheyr niet werde versstroyt; gelijk *Nomus* de Griexsche Poet seyt, te weten dat de aenkomende Nacht den slagh of de Heyrlegers doet scheyden.

Her swarte kleed vol sterren geborduyrt, bediet, dat haer swartigheyt niet sonder glans is. *Euripides* kleed haer in 't swarte, vol lichte sterren. Want haer past een swart kleed, als wesende een schaduw van 't Aerdrijck, die de Werld duyternisse aenbrenght: En daerom wordtsē oock van de Poëten swart genaemt. En de sterren op 't swarte kleed, maecten haer met een aengenaein gesicht uytblinckende, daerom maekt haer *Claudians* af, met den schoot vol sterren, gelijk *Ovidius* mede doet.

De twee kinderkens, die de Nacht in den arm heeft, daer in hebben drie seer geleerde Mannen dapper verschilt. *Vincent Catarri* in zijne beeldnissen der Goden, seyt dat het swarte kind de dood is. *Natalis Comes* valt in

diefelwe dolinge. *Catarri* steit het witte kindeken in de *swacker arm*, gelijk oock *Romulus Amasæus* doet, daer hy hadde behooren te seggen, *het witte in de rechter arm*. Voorder verkeert hy de maniere, seggende, *dat het swarte alleen de beyde beenen krom heeft*, daer hy hadde behooren te seggen, *dat zy beyde kromme beenen hebben*. Tot volle vernoeginge is te weeten, dat *Pausanias* seyt, dat in 't graf van *Cipselus* den Tyran in *Elia*, een Vrouwe was, die een wit slapend kindeken in de rechter, en een swart in de linker arm hadde dat oock sloop, alle beyde met kromme voeten, door 't eene den slaep, en door 't ander den dood uytbeeldende. De Vrouwe was de Nacht, die een Voedster van beyde was. Willende door het eerste witte kindeken, de bleecke en vaele dood uytbeelden, om dat zy den dood wit en bleeck maekt. Want de bleekheyt en wittigheyt heeft by den Poëten eene beteycknisse. *Horatius* seyt, de witte bleekheyt verwt den mond: *Iae vreesē, de quade conscientie en de gramschap, maecten wel den mond wit, maer de dood aldermeest, gelijk *Virgilius*, *Statius* en meer andere verhaelen.*

Met kromme voeten wort hy gemaelt, om dat, of het wel schijnt dat de dood snel is, als wanneer hy de wackerste en sterckste Jongelingen snellijck aenvalt, niet te min soo komt hy aen hincken mer langhsaeme en sachte stappen: Want soo heeft als iemand geboren is, soo komt hem de dood al soetjens en soetjens vervolgen, jae in de selve dagh als wy worden geboren, en het leven beginnen te scheppen, dan sterven wy. Waer over oock *Seneca* seght, *Wy vallen soo tersont niet in de dood, maer gaen al gemakelijck voort en sterven alle dage, jae alle dage wortē een deel van ons leven afgesneden.*

Lam wort hy gemaect, om dat de dood veele van onse gedachten en voorwerpsels verstoort en lam maect. En is de dood, in 't korte een beroovinge van 't leven, weghnemende 't leven van veele Iaeren in een oogenblick. Waer over dit grafschrift is gemaect:

*Cæsius Equidicus had hondert Iaer geleest,
Maer al dit groot geluck een uyr bedorven heeft.*

Door het tweede swarte kindeken, wort de slaep verstaen, om dat het gemoed, door den slaep in de duyternisse is begraven, en wort krom

krom van voeten als een lam Mensch. Want de slaep is een beroovinge van de beweginge, welcke beweginge en ondraginge van het leven op de voeten gegrondet is. Krom zijns oock, want de slaep breeckt af en verlamt ons van her halve deel van ons leven, also dat ons sinnen als lam zijn, terwijl men slaept, en de werckingen van 't verstand gaen manck in de slaeprighheit, als niets konnende uytvoeren, verdonckert zijnde door den swarten slaep.

De Nacht is in dese beeldnisse van *Pausanias*, voor een Voedster van de slaep, maer van *Hesiodus*, in zijne *Theogonia* isse een Moeder van de slaep en van de dood gestelt, sulx datse als broederkens, in den arm, van haer Moeder de Nacht staen, en van *Homerus* oock voor broederkens gehouden werden; want hy seyt in zijn *xiv Iliade*, dat *Juno* in de stad *Toante*, in 't eyland *Lenmos* gingh, alwaer zy den slaep, den broeder van de dood, tegen quam. *Orpheus* is de eerste geweest, die de Nacht, in zijn gefangh van de slaep, broeder van de dood en vergetenheyt, heeft genoemt, en dat door de gelijkheyt, die de slaep mette dood heeft. En *Ovidius* seyt: *Ghy sott, wat is de slaep anders als een beeldnisse van de kille dood?* en hierom wordense beyde slaepende gemaect, in de arm van haer Moeder en Voedster de Nachr. Door dese gelijkknisse seyt *Catullus*:

*Als eens 't licht is afgesheen,
Dan slaepim' een Nacht van eeuwigheen.*

De Nacht is een Moeder van de slaep, want de vochtigheyt van de Nacht, doet de dampen van de Maegh aenwassen en toemenen, diewelcke optijgende totte opperste deelen van 't lichaem, en aldaer kout gemaect zijnde, door de koudigheyt van de herfsenen, soo komen zy daer nae nederdaelen, en verwecken in ons den slaep, diewelcke, als *Aristoteles* getuygh, veel snelder aenkomt, wanneer het duyster is. Door dese bovengeseyde redenen seggen eenige Poëten, dat de Nacht de Moeder van den slaep is. De *Eliaci* hadden haer tot Voedster gemaect, om dat de Nacht niet alleen den slaep baerde, maer oock in haere duystere Nachten, dieselve voede. *B. Anglicus*, verhaelende de woorden van *Basilus*, seyt, de duysternisse neemt de schoonbeyt van de verwen weg, zy vermindert de schaemte, en voed de slaeprighheit.

DILIGENZA. Naerftigheyt, Vlijtigheyt.



En Vrouwe die wacker is van opsicht, houdende in de rechter hand een taxken Tijm, alwaer een Bijken opvlieghet, in de sincker houtse een Amandel tack, die met een hooge Moerbefien tack is vereenighet, voor haere voeten salse een Hacne hebben, die op de acerde staet en schrafelt daer in.

Diligenza of Naerftigheyt wort van eenige geseyt van *diligere* heer te komen, 't welck bediet beminnen. Want de dingen diemen bemint, zijn aengenaem, waer over men oock alle Naerftigheyt doet om die te bekomen. Dit is wel een gelijkmatige heerkomst van 't woord, maer niet de oprechte: overmits *Diligenza* of Naerftigheyt van 't woord *lege* of *delevo*, dat is van 't verkiesen zijn oorsprongh heeft, gelijk oock *M. Cicero* seyt, om dat de Naerftige altijd dat geene voor hem verkieset, wat best is. Sulx dat dese Naerftigheyt die Vlijtigheyt is, die wy stellen in 't verkiesen en uytkeuren van 't geen in alle onse handel vorderlijxt is. Van dese vlijtige Naerftigheyt leefdy by *Stobaum*, datse noodiger is als een goed verstand. En 't is oock veel prijft

prijlijcker, 't geene door Naerftigheyt en Vlijt verkregen, als 't geene dat door 't geval of de fortunne wort aengebracht: Dese vlijt is in alle dingen seer vorderlijck, en daer is niet, dat daer door niet wert verkregen, aengestien, door haer, alle andere dingen worden begrepen; gelijk Cicero in zijn 2 boeck van den Reedenaer verhaelt, *Naerftigheyt vermogh in alle dingen seer veele: dese behooren wy altijd te eeren, en altijd aen te hangen, want daer is niet of het wort door haer verkregen, om dat in eene deughd alle andere deughden worden begrepen.*

De vlijtige Naerftigheyt of naerftige vlijtigheyt, in 't verkiesen, versamelen en 't beste uyt te keuren, wort door de Bye, die boven den Thym vlieghe, afgebeeld: wesende dese Thym van tweederleye aert, nae 't seggen van *Plinius*. D'eene dieder op de bergen wast, is wit met een harde wortel. En d'ander is wat swarter met een swarte bloeme. *Plutarchus* seyt in 't verhael van de rust des gemoeds, dat de Thym een dor en seer bitter kruyd is, 'en niet te min, soo suygen de Bykens hier uyt haeren honigh: En ditselve past hy op de dappere en hertige gemoederen, die uyte wederwaardigheden haer profijt trecken. Maer wy passen het op de vlijtige Menschen, die met alle Naerftigheyt uyt haere handelingen, hoe hart en swaer dieselve oock zijn, weeten te trecken 't geene haer nutst en profijtelijxt is: even gelijk de naerftige Bye, die van de bittere en dorre Tym, een soet sap versamelt. Dat de Tym den Byen is aengenaem, kondy by *Plinius* en *Theophrastum* lesen.

De Naerftigheyt wordt oock genomen voor de gestaedigheyt en de forge. Want *D. Thomas* seyt: *Naerftigheyt is 't selve dat de Sorge is: oversulx wort de Sorge in alle dingen, soo wel veresicht als de Naerftigheyt.* En om dat eenige om naerftigh en besorghet te wesen, al te voortvarende en te gestadigh aen 't blocken zijn, soo wort hier mede gewaerschoot, dat al te overtollige Naerftigheyt schadelijck is. Want den Mensch is voor al de ruste en de verquickinge van 't gemoed, noodigh: om dat dieselve de kracht versterckt en de moede gedachtnisse verpoost. 't Welck *Ovidius* oock wil te kennen geven, als hy seyt:

*De Rust herstelt van nieuws haer macht,
En geeft de moede leeden kracht,*

*Ey volght Dianaas raed doch knap,
Of al u waepens worden flap.*

Insonderheyt soo behoort by de studie, de ruste, om dat de lome sinnen het beste niet kunnen onderscheiden, vermits die verstroyt en ontsfelt zijn. Indien *Protogenes* de beroemde Schilder van *Rhodes*, niet soo voortvarende en al te naertigh waere geweest, hy hadde in alle deelen wel soo treflijck, en *Apelles* gelijk geweest: diewelcke hem oock daer over berispende, seyde, *dat hy de hand van 't penneel niet koste lichten.* Waer door het geschiet, dat al te groote vlijtigheyt schadelijck is. En hierom behooren wy niet al te voortvarende in onsen handel en studie te wesen, en ons niet laeten vervoeren om strax het eynde daer van te sien: Maer wy sullen bedacht, voorsichtigh, en te gelijk besorghet zijn, alsoo, dat de Naerftigheyt mette rijpghheit vermengt zijnde, gestelt worde tusschen traegheyt en raffigheyt: Waer uyt dan een prijlijcke Naerftigheyt voortkomt. Daerom seght *A. Gellius* seer wel, *Om een saccke wel uyt te voeren, moet by de snelle Naerftigheyt, de traeghe vlijtigheyt gevoeghs werden.*

Dese soo gemaecte Naerftigheyt beelde *Augustus* met een Kreeft en een Mugge af: hebbende dit spreekwoord gestaedigh in den mond, *Festina lente*, dat is, *Al soetjes.* *Titus Vespasianus* maelde daer voor een Dolphijn, die om een Ancker geslingert was. *Paulus* de derde stelde eenen traegen *Camelon*, die aen eenen snellen Dolphijn gebonden en vast gemreekt was.

De Groote Hertogh *Cosmus* maecte een Schildpadde met een Scyl daer boven. En wy voegen een Amandel met een hooghe Moerbeesien tack te saemen. Want de Amandel-boom, bloeyt voor alle andere boomen, oock in de Maend van *Januarius*: En om dat die veel besorghder is, als d'andere, soo schietse, als lot en te seer verhaestende, haere bloemen in den Winter uyt; waer van zy, in haest, door de hardigheyt van den tijd, berooft wordt. En hierom is 't van noode, datmen de al te besorghde Naerftigheyt, vereenige mette traegheyt: waer van de Moerbeesienboom een beeld is. En om dat zy de langhaemste van allen bloeyt, soo wortse de wijste van alle andere boomen gheeten, gelijk oock *Plinius* verhaelt.

Alfoo wort diefelve oock wijs geacht, diewelcke de vaerdigheyt mette langhfaemheyt vereenight, waer in oock de Naerftigheyt beftaet.

De Haen is uyster Natuyre naerftigh en beforght, en in 't fchrafelen en foecken verroont hy groote naerftigheyt, ter tijd toe hy vind, 't geene hem behaeghlijck is, onderfcheydende alfoo de onnutte koorentjens van de nutte, die hem tot zijn kost en voedselftrecken. Waer over oock de Poet *Aufonius* fchrijvende aen *Symmachum*, den Haen van *Euclio*, tot een fpreekwoord inbrenght. Wilende daer mede te kennen geven, een uytgefochte Naerftigheyt. En men vind dese ipreucke onder de fpreekwoorden, dat de Haen van *Euclio* alles naerftigh doorsnuffelt, niet laerende een fandeken ongeroert, ter tijd toe, hy gevonden heeft, daer hy met groote Naerftigheyt nae fochte.

DILIGENZA. Naerftigheyt, Vlytigheyt.

EN Vrouwe in rood gekleet, die in de rechter hand een fpoore houd, en in de flincker een uyrwijfer.

Naerftigheyt is een krachtige begeerte om eenigh dingh torten eynde toe, uyt te voeren.

Het uyrwerck en de fpoore, bedieden twee werkingen van de Naerftigheyt, d'ee-ne daer van is de tijd, die alreede gevordert is, d'ander is de fpoore, waer door andere mede worden opgeweekt, om 't felve nae te doen: En om dat de Tijd die geene is, die de Naerftigheyt afneet, en de fpoore die geene, die de Naerftigheyt voort drijft en voor den dagh doet komen, foo iffe oock met beyde dese bediefsels afgemaelt.

INDUSTRIA. Vlytigheyt, Naerftigheyt.

EN jonge naeckte Vrouwe met een Helm op 't hoofd, hebbende om haer flincker arm een witte Mantel gewonden, geciert met groene tacken, alwaer op de boort gefchreven is *Proprio Marte*, dat is door eygen Naerftigheyt, hebbende in de rechter hand een bloot fweerd, ftande stoutmoedigh en vaerdigh om te vechten.

Naerftigheyt is een deel van de dapperheyt, daerom gelijkct des eenen beeld den anderen.

Naect wortse gemaelt, om te vertoonen, datse meest door nootdrufstigheyt en ongemacken voortkomt.

Den Helm houtsfe op 't hoofd, om dat haer voornaemfte deel is het verftand en de wijsheyt, die haer bevesticht. Oock staetsfe met het bloote fwaerd vaerdig om te vechten, om dar het de Naerftigheyt eygen is wacker te ftaen, en fich, met groot voordeel in het kampgevecht van de fortuyn, weten te verdedigen.

De witte Mantel met groene tacken, is de hope, die in de oprechtigheyt van de manieren, en in de rechte meeninge gegrondet is, konnende de Naerftigheyt niet prijslijck wesen, 't en zy dat het eynde van haere kracht en Menschlijcke kloeckheyt, in der daed, heerlijck, deughdigh en eerlijck zy. Oock wort door dese beeldenisse bekent, dat de Naerftigheyt hier in beftaet, datmen fich in de goederen, met profijt, voorfie; en datmen fich in 't quaede, oock met gevaer, magh bevrijden. Daerom laeten fich dese, in 't Burgerlijcke leven, voorftaen, groot voordeel te hebben, die door haer eygen dapperheyt, mette kappe en 't fwaerd een algemeene naeme, onder den Menschen verkregen hebben, als mede eenige gelegentheyt om fich in vrede te onderhouden.

INDUSTRIA. Naerftigheyt.

EN Vrouwe met geftickte kleederen en konstigh gewrocht, hebbende in de rechter hand een fwarm Byen, en d'ander is gefteft op een Windaes, waermede men groote lasten kan opheffen, wefende bloots beens, hebbende op 't hoofd een beeldeken van *Pluto*.

Het kleed, de Byefwarm en het Windaes, geven licht openinge van dit beeld, en het beeld van *Pluto* is by de Oude Heydenen gehouden voor den God der Rijckdommen. Waer door vertoont wert dat dit het voornaemfte wit van des Menschen naerftigheyt is. De bloote voeten zijn een teycken, dat de Naerftigheyt niets onderfcheyt, ten zy alleen, wanneer se eygentlijck het profijtlijxt omhelst, noch zy ftijght ten laesten niet om hoogh om veel eedeler dingen, en daerom dus bloot en naect zijnde, foo steltse haer voet op der aerde.

INDUSTRIA. Naerftigheyt, Vlijtigheyt.

EEN Vrouwe die in de rechter hand een Scepter houdt, alwaer op 't spitse een open hand staet, en in 't midden daer van een oog, op 't eynde van de hand en van den Scepter, staen twee vleugeltjes, gelijk die aen de roede van *Mercurius*.

De Rijxstaf is een teycken van grootheyt en van vaerdigheyt, en de hand is van Naerftigheyt en konst: Derhalven dese, door die onderstut zijnde, geeft te kennen, dat de Princen, en die over een ander heerschen, de Naerftigheyt des Menschen, als 't haer maer beliest, konnen van der aerde om hoogh lichten. En 't is de meeninge van *Artemidorus* dat de handen het konstwerck uyt drucken, en dat nae de maniere der Egyptenaeren, om dat alle konsten, als door de handen uytgevoert zijnde, worden in 't werck gestelt. Waer over *Aristoteles* de hand een instrument of wercktuigh noemt boven alle instrumenten.

Het oogh betoont de Wijsheyt waer door de Naerftigheyt moet worden bestiert, en de vlegels, die de snelligheyt bedieden, doen de belooningen van de Naerftigheyt grootelijx aen wassen.

INDUSTRIA. Naerftigheyt.

DOOR 't beeld van *Mercurius*, die mette rechter hand een Slange-staf houdt, en mette sincker een fluYTE, daer door hebben de Oude, om twee oorfaecken wille, de Naerftigheyt afgebeeld: te weten dat zy nuttigheyt baert aen haer selve, en vermaeck of vernoegen aen andere. 't Selve wort door de Slangestaf van *Mercurius* afgebeeld, door de welke, gelijk de Poëten versieren, *Mercurius* de Menschen, die alreede doot waeren, opweckte, en door de fluYTE, versachrede hy de gemoederen, en verminderde haere moeylijckheyt.

STUDIO. Naerftigheyt, Soeckt oefninge in de konsten.

INVESTIGATIONE. Naefpeuringe.

EEN Vrouwe met vleugels aen 't hoofd, wiens kleederen geheel gespreyt zijn vol Mieren, hondende de rechter arm en den

voorsten vinger van dieselve hand, om hoogh, wijfende daer mede nae een Kraen, die in de locht vlieght, en metten sincker vinger nae een Hond, diewelcke met zijn snuyte rontom ruyckt, om 't Wild op te soecken.



De vleugels die zy op 't hoofd draeght, bedieden de verheffing van 't verstand, vermits zy door 't verkrijgen van roem, eere en onsterfijckheyt opstijgen, en totte kennisse komen van hooge en Hemelsche saken.

Wy hebben haere kleederen vol Mieren gemaect, vermits de Egyptenaers hier door wilden uytbeelden de Naefpeuringe, wesende dese Dierkens vlijtige naefpeurders totte besorging haeres levens. Zy wijst nae de Kraen die daer vlieght, vermits d'Egyptenaers hier door uytbeelden een seer nieuwsgierigh Man, en een ondersoecker van hooge en treflijcke saecken, en van sulcke, diewelcke als van der aerde zijn afgescheyden: vermits dese Vogel oock seer dickwijls om hoogh vlieght, met groote snelligheyt, sienende vele dingen van verre. De beteyckenisse van den Hond, druckt de Filosooph *Sextus Pironaus* by de Naefpeuringe, gelijk wy seggen sullen, aldus uyt: Want als de Hond

een Wild vervolgt, en op een drysprongh komt, en niet hebbende gesien wat wegh het Wild is ingelooopen, soo sal hy ruycken op d' eene wegh, en van daer op den tweeden, en niet ruyckende dat hy den tweeden ingeilagen is, sal hy den derden wegh niet ruycken, maer met een vast opset den derden wegh inslaen, hem verlekert houdende, dat het Wild dien wegh is ingelooopen.

PHYSICA. Natuurkennisse.

EN Vrouwe die mette rechter hand staet, als offe een kloor wilde drayen, met het Aerdrijck in 't midden, welcke kloor boven aen de Polen vast is, diese met groot opmercken besiet, en mette sincker hand houdse een Waterwijsjer, dicht by de globe, gelijk de Oude plachten te gebruycken. Om dat de overweging van de Natuurkonst niet anders en is als een aenmerckinge van dingen, die de veranderinge onderworpen zijn, als mede op den tijd, voor soo veele die soodanigh zijn, volgende daer in altijd den sin of de bevindinge.

INSTINTO NATURALE.
Natuurlijke Instorting.

EN naeckt Iongelingh die 't aengesicht bedeckt is, stellende sich schrap om te loopen, houdende in de rechter hand een Sonnebloem, en op de aerde staet een Weselken, dat met geweld in den mond van een Padde soeckt te loopen, die den beck heeft opgespart.

Iongh wort hy geschildert, om dat de Instorting nimmermeer verout, maer blijft altijd in zijn kracht en bloeyen.

Hy bedeckt het gesichte, want de oorfake van de Natuurlijke Instorting, is niet bewijslijk noch openbaer, gelijk wel andere natuurlijcke dingen: en naulijx kanmen daer toe eenige bewijslijcke redenen voortbrengen, gelijk veele Philosophen verklaren, als mede *Averroes* in 't VII b. van zijne *Physica*, *Avicenna* in 't IV deel van de Dieren, en *Fernelius Ambianus* in de verborgene oorfaecken der dingen in 't 2 b. en *Galenus* in 't 5 b. van de simple medicament. xvi c. en XI boeck tegen *Pelops* zijnen Meester: En in 't boeck van 't gebruyk der uytblasinge, berispt hy *Crastratum*, die al te nieuwsgierigh was, om de oorfaken van alle dingen te doorsnuffelen, wesende in

der waerheyt de eerste oorfake van dese Instorting, de eygene forme of gedaente van 't dingh selve. Waer over *Fernelius* op de aengetogene plaets seyt, de *Natuur* bedeckt veele dingen met een heylige irwicklinge, en 't is niet betaelijk, dat een sterflijk Mensch alle dingen soude bekent zijn. Over veele moetmen sich verwonderen, en veele moetmen eerwaerdigh eeren, jae men moet niet ondersoeken wat naest aen de verborgene dingen is. Jae 't geene wy onder de handen hebben, is ons naulijx geoorloft te weten: soo verre is de tegenwoordigheyt van 't waerachtige, van ons afscheyden. En *Aristoteles* vergelijckt ons verstand by de Sonne en by den sin van 't gesichte. Want gelijk 't oogh het licht van de Sonne niet kan doorsien, alsoo kan ons verstand al de geheymnissen van de natuyre niet begrijpen, 't welck dingen zijn dieder hangen van de eerste form, en zijn alsoo van God geschapen, dat hy die op een oogenblick over al instort, na 't seggen van dien Comedyschrijver, *Jovis omnia plena*, dat is, God vervult alles.

Naeckt is hy gestelt, om dat de natuurlijcke instorting werckt door middel van haer eygen gedaente, niet zijnde onderstut van eenige sichtlijcke hoedanigheyt, noch van eenige uytwendige konst.

't Gebaer om te loopen, bediet de neyginge en beweging die hy in sich selve heeft, sonder middel van andere, diewelcke snellijck en sonder eenige veranderinge werckt. Waer uyt men siet dat eenige genegen zijn om andere te beminnen of te haeten, wel of qualijk te doen: en oock so sietmen dickwils in eenige, die, hoewel zy middelen en rijckdommen hebben, nochtans dievery en andere schandelijcke stucken begaen. Doch dir zy geseyt sonder den vryen wille te verkorten.

Door de *Sonnebloem*, in de rechter hand, wort vertoont, de Natuurlijke Instorting die die bloeme heeft om de Sonne te volgen, alhoewel daer meer planten zijn die dieselve werckinge doen, als de *Populier*, de *Olijve*, de *Willige*, de bloeme van *Cicorie*, de *Lupinen* en andere, die dit alles hebben, door een Natuurlijke Instorting. En dit geschiet niet alleen in de planten, maer oock in de Dieren en steenen. En daerom isser een *Padde* met een opgesparte mond gestelt, met een *Weselken*, om dat dit Dier foodaenigen inwendigen treck, en foodaenigen eygenschap van zijne forme of gedaente heeft, dat het door een verborgen

borgen kracht het Wefelken tot ſich treckt, gelijk de Seylſteen het yfer, en de amber het ſtroo: welke aentreckinge geſchiedt door 't middel van ſoodaenige gedaenten of ſpecien, die van de eerſte form voortkomen, en vermenichvuldigen ſich in de locht tot datſe nederdaelen, en de aentreckinge doen. Laet ons een voordael nemen van 't licht, 't welck ſich in de locht vermeerderd en alle dingen helder en klaer maect: wefende dit een kracht van de forme der Sonne: waer uyt wy ſien dat de Sonne ſchijnende op eenigh ding dat geverwt en doorſchijnende is, als het glas, oock de gedaenten van de verwen ſal vermenighvuldigen: fulx dat ons alle dingen ſullen duncken te wesen als de verwe van 't glas; alſo gaet het oock in de lichaemlycke ſinnen. Laet ons daerom ſien, hoe de gedaenten van 't ſichtlyck ontwerp, ſich door 't geſicht vermeerden totter oogh toe, en hier door wort het geſicht gemaeckt. In 't Gehoor ſoo vermeerderen ſich de gedaenten van 't geluyt, tot het *ſenſorium* of totte ſinplaets toe: en alſo wort het gehoor gemaeckt, gelijk *Ariſtoteles* verhaelt. Daer is geen ander verſchil of deſe gedaenten zijn de geſeyde ſinnen, en dieſelve zijn door een verborgen kracht, alleene het verſtand wederom onderworpen. Maer alhoewel ſich deſe gedaenten van de eerſte vorm totte ſaecke, die getrocken wort, vermeerderen en verſpreyden, ſoo is dit nochtans niet genoegh: Maer het is noodig dat in een ſake die getrocken wort, een ſekere bequaemheyt tot deſe beweginge zy, die een verborgen, of om ſoo te ſeygen, een *paſſive* of lijdlycke hoedanigheyt hebbe, door de welke dieſelve getrocken wort, gelijk in 't voorſtel is uytgedrukt.

De Padde heeft een verborgen hoedaenigheyt die in de eerſte vorm gegrond is, te weten in de *active* of wercklycke maniere, om het Wefelken tot ſich te trecken, en dat door het middel van de bovengeſeyde hoedanigheden: En 't Wefeltjen heeft wederom de bequaemheyt en verborgen hoedaenigheyt in de *paſſive*, dat is in de lijdlycke maniere om van de Padde getrocken te worden, gelijk 't ſelve mede in den ſeylſteen en amber geſchiet. Daerom ſeyt *Galenus*, *Daer kan geen dingh wercken, ſonder de bequaemheyt des geenen daer het aen werckt*, Indien dit alſo niet waere, ſoo

ſoude moeten volgen dat de *Padde* niet alleene het *Wefelken*, maer oock andere dingen tot ſich trock: En ſoo ſoude oock de zeylſteen meer andere dingen tot ſich trecken.

N A T U R A. Natuyre.



En naeckte Vrouwe, die de borſten vol melck heeft, hebbende eenen Gier op de hand, gelijckſe in de Medaglie van den Keyſer *Adrianus* vertoont is.

De Natuyre, nae dat *Ariſtoteles* dieſelve in zijn tweede *Phyſica* bepaelt, is het beginſel in dat dingh, waer in zy gevonden wort van de beweginge en veranderinge, door welke veranderinge alle verderfijcke dingen worden voortgebracht.

Zy wordt een Vrouwe gemaeckt en dat naeck, deelende dit beginſel in *active* of wercklycke, en in *paſſive* of lijdlycke. Het wercklycke wort met den naem van forme of gedaente uytgebeeldt, en het lijdlycke metten naem van materie of ſtoffe.

Het *active* of wercklycke, wort met de borſt vol melck afgemaeckt, want de forme of gedaente is het geene datter voed, en alle geſchaepene dingen onderhoud, gelijk de Vrouwe, die haere kinderkens, met haere borſten, voed en onderhoud.

De Giervogel die seer greetigh op den Roof is, bediet in 't besonder het tweede beginsel, genaemt de materie of stoffe: welke stoffe, door de begeerte van zijne gedaente of forme sich bewegende en veranderende, vernielt metter tijd alle verderflijke dingen.

IMITATIONE. *Naevolginge, Naebootsinge.*



EN Vrouwe die in de rechter hand een bondel Pinceelen houdt, en in de sincker een Momaensicht, en aen de voeten een Aep.

Naevolginge wort gespeurt in ygelijke handeling, of dat een yders gemaect werck gelijckt: En daerom wort zy gemielt met een hand vol Pinceelen, als werckgereetschappen van de konst, naebootster van de verwen, en van de beeldnissen, die de Natuur en de konst hebben voortgebracht.

Het Momaensicht en de Aep vertoonen de Naebootsinge van de Menschlijke handelingen, om dat dese zijnde een Dier dat bequaem is om den Mensch met zijne gebeerden nae te volgen, d'ander te weten de Masque, om in de speelen, en daer buyten de veranderlijckheit van verscheyden beeldnissen en personagien, te vertoonen.

INVIDIA. *Nijdigheyt.*

EN oude verschrompelde leelijke Vrouwe, met een mager en uitgeteert lichaem, scheele oogen, met verroeftige kleederen, wesende gantsch onthult, en onder haere hoofdhayren sullen eenige Slangen gevlochten zijn, eetende haer eygen hert, dat zy in de handen heeft.

Zy wort oud geschildert, om dat zy een oude vyandin van de Deughd is. De Slangen in plaets van de hoofdhayren zijn de quaede gedachten, waermede zy in gestadige beweginge blijft van eens anders schade, zijnde altijd vaerdigh om haer venijn in de herten van andere te spreiden, sonder welke zy nimmermeer kan rusten, of moet haer eygen hert op knaegen, 't welck een groote straffe van de Nijdigheyt is; gelijk oock Sanazarro seyt.

Nijdigheyt in dicht gevolght.

O Nijd! ghy zijt gantsch bleek en vael,
 V lijf is magher, dorr' en kael,
 Van Ooghen scheel, 't nat op de Wangh,
 Aen elke Hoofdhayr hanght een Slangh,
 V tanden sien, gelijk een roest,
 V weesen is als dol en weest,
 V borst die krielt van bitre gal,
 V tongh 't venijn spourwt overal.
 Neyt veeldy rust noch herten-vreughd,
 Maer zijt in 's anders smert verheughd:
 Doch anders xydy stuyt en wreed,
 En altijd wreughd waer ghy treet:
 Jac als ghy wacht op u gety,
 Daer hebby hondert ooghen by.
 Wegh, wegh, vervloecte Vyandin;
 Flux packt u uyt mijn oogh en sin.

INVIDIA. *Nijdigheyt.*

EN oude, leelijke, magere, vaele Vrouwe, hebbende haere sincker borst blood, die van een Slange gebeten en rontom haer borst gekronckelt is. Ter sijden heeftse een Hydra, waerop zy met haar hand leunt.

Nijdigheyt is niet anders, als in eens anders ongeval te verheughen, en sich met groote quellinghe in eens anders welvaert te bedroeven, waer door sich dan de Mensche verteert en op eet.

Datse magher en duyster vael is, bediet dat

dat de Nijd gemeenlijk door de koude aert voortkomt, en de Nijd koud zijnde, soo heeftse alle brand en warmte der Liefde van sich verdreven.

De Slanghe die in de borst bijt, vertoont, dat de Nijdighe altijd een hert heeft, dat eens anders welvaert benijft. Waerover *Horatius* singht:

*Geest God den Mensch heyl en spoet,
Dan knaeght de Nijd haer vlees en bloed.*

De *Hydra* wort neffens haer ghestelt, en om dat zy met haer stinckend geblas en venijn, meer als andere Dieren besinetlijk en doodlijk is, alsoo jaeght oock de Nijdigheit nergens anders nae, als nae den ondergangh van andere luyden welvaeren, soo wel des lichaems als der ziele. En gelijk de Poëten seggen, hoe meer men de hoofden van de *Hydra* afkap, hoese te meerder aenwassen: en foodanigh is oock de Nijd mede; hoe meer men die door de kracht der Deughd foeckt uyt te blusschen, te meer waft zy daer regens aen. Waer over *Petrarcha* seght:

*O Vjandim van 't ware goed!
Die 't schoon begin den strijd aendoet.*

I N V I D I A. Nijdigheyt.

EEn oude Vrouwe, slordigh gekleet, van roestachtighe verwe, houdende d'eene hand voor den mond, op de maniere als de luye en slechte Vrouwen pleghen te doen, loerende met haere gedraeyde ooghen ter sijden af, by haer hebbende eenen magheren hond, denwelken men uyt veele teykenen sien kan nijdighe te wesen, en die gaern het goet van een ander alleen opslocken soude: want *Plinius* verhaelt, dat als de Hond gevoelt dat hy van een Slanghe gebeeten is, en om niet gequetst te blijven, eet hy een seecker kruyd, dat hem door de Natuyre is geleert, en uyt Nijdigheyt siet hy in 't eeten scherper toe, dat hy van geen Mensch magh gesien worden.

Qualijck is zy gekleet, om dat dit gebreck meestendeel schuyt onder de slechte luyden en 't gemeene volcken.

De hand voor de mond, is een teyken, dat de Nijd niet een ander maer haer selven schadelik is, en datse meestendeel uyt leedicheid voortkomt.

Op de Nijdigheyt.

DE Nijd is een venijn dat wroet,
Die 't mergh verteert en suyght het bloed,
En draeght haer straffe gantsch verborghen:
Want als zy 's anders welvaert siet,
Dan scept zy hertseer en verdriet,
Haer ziel vol haet is en vol sorghen.
Zy sucht en steent met veele geschreeuw,
Zy briescht, zy brult, gelijk een Lceuw,
Haer hert is koud en kil bevroren.
De Raserny drijft uyt haer sweet,
En hoofft haer met veel hartenleet,
Haer tongh is vol venijn en tooren.
Haer ooghen ghuynen scheef en deel,
Zy bijt en schelt haers Naestens deel,
En smoort in veel ellend' en plaghen:
De blecke Vervv geeft uuyghenis,
Van haer verhoolen droeffenis,
Die 't snoode lichaem moet verdragen.
Zy scheurt en knaeght haer selven op,
Al wat zy siet, braeckt in haer krop,
Zy vliet het licht en keert ten quaede.
Zy schout de spijs' en walgt van dranck,
Geen slaep versteurt haer nachten langh,
Maer stadigh is haer ziel belaeden.
In 't hert daer leyt een worm die knaeght,
De dolle Nijd haer selven plaeght,
Die nimmermeer de rust beminden.
Geen salve, pillen noch confijt,
Geen kruyden helpen dese Nijd,
Voor haer is doch geen *Arx* te vinden.

De Nijd uyt *Alciatus*.

EEn oud, verschrompelt, hestijck wijf,
Die vlees van Adders schockt in 't lijf,
En knaeght haer eygen Hert aen starden,
Die d'oogen blau en duyster staen,
Gantsch maeger, bleeck, en ongedaen,
Die nietwers, waer zy gaet, kan harden.
Haer hand de stekel-doorens voet,
Die zy verwt met haer eygen bloet,
Beswaddert zyn haer vreemde kleeren,
Waer dat zy loopt, waer dat zy rent,
't Eind is 't begin, 't begin het eind,
By Menschen maghse niet verkeeren.

N I N F E I N C O M M U N E.

Nimphen in 't gemeen.

DAer is gantsch geen twijfel aen, of daer kunnen ons uyt de versieringhe der Ouden

den veele en verscheyden snodigheeden ontmoeten, wanneer zy ons de mogentheyten en voortienigheyt Godes vertoonen. Doch eenige leeren, de geboden der Godsdienst, de Zeedelijckheyt en andere gelijcke weldaeden en gunsten; gelijk hier tegenwoordigh besonderlijck door de allegorie of verbloemde reedenen, het werck van de Natuyre wort vertoont, verstaende door dese Nimphen de levende kracht, die der bestaet in de toebereyde vochtigheyt, waer door zy de voortteeling, voedinge en vermeerderinge van de dingen werckt. Waer over oock geseyt wort, dat de Nimphen Dochters zijn van den Ocean, die daer Moeder is van de Vloeden, Voester van *Bacchus*: Zy worden oock geseyt vrucht draegende te zijn, en schoon van bloemen, weydende het Vee, onderhoudende het leven der Menschen, en dat zy in haer Vooghdyschap de bewaeringe hebben van bergen, daelen, weyden, bosschen en boomen: En dat selve om geen ander oorfaecke, dan om dat de kracht van haere vochtigheden, in alle bovengeseyde dingen, verspreyt is, doende gelijcke natuyrlijcke werckinge, gelijk *Orpheus* in zijn gesangh verstaet, daer hy de Nimphjens viert, seggende:

*Bacchi Voedsters, die met Vruchten,
Bloemen, VVeyd, Bosch en Gebuchten,
Voed den Menschen en het Vee,
Met het Graen, Moss, en met Mee.*

Dese dingen zijn hier als in 't gemeen van de Nimphen geseyt, om dat niet van noode zijn soude, 't selve in de verkleringe van de besondere beelden, die hier volgen sullen, te herhaelen.

Himedi en *Napeen*.

Dit sullen bevallijcke Maeghdekens wesen, met korte, luchtige en groene Nimphe kleederen, het hoofdhulsel sal wesen van veelderleye aardige bloemen van verscheyden in een gemengelde verwen, vertoonende oock groote menichte, van kruydekens en bloemkens, die zy in haere schoot hebben vergaert, stroyende dieselve dan hier en daer, seer aardigh met beyde handen.

Boccacius verhaelende in 't geslachtregister der Goden, de Nimphen van de Weyden en bloemen, soo noemt hyse *Himedi*, maer *Natalis* Comes seyt in zijn *XII* boeck, dat soodanige

Nimphen *Napeen* geheeten zijn, een naeme *Napos*, die van de Griecten heerkomt, en bediert, Weyden en Daelen.

De groene kleederen en 't houden van de kruyderen en bloemen, bedieden het geene, dat haere natuyre eygen is.

Nimphen van *Diana*.

Alle Nimphen van *Diana*, zijn met beknopte kleederen gekleet, en in 't wit, tot teycken van haer Ionghvrouwschap.

Zy sullen haere armen en schouderen by nae naeckt hebben, met een boogh in de hand, en een pijlkoocker aen de sijden, gelijck die *Claudius* afmaelt.

Men soude haer oock, boven het beknopte kleed, konnen verciereren met vellen van allerleye Dieren, tot teycken datse laegerinnen van 't Wild zijn.

Driadi en *Hamadriadi*.

Zy worden roode Vrouwen afgeschildert, sonder eenigh ciertel op 't hoofd, en in plaets van de hoofdhayren, kanmen haer een kuyf van Mosch van boomen maken, gelijckmen 't selve om de tacken van de boomen siet hangen.

Haer kleed sal duyfter groen wesen, en de leerskens van schorsen van boomen, houdende in yder hand een tack van een wilde boom, met haer vrucht, het zy dan een Genever, eycken, cedren of ander tack.

De *Driadi* en *Hamadriadi* zijn Nimphen van de Bosschen en Eyckenboomen. *Muciacus* wil datse *Driadi* zijn geheeten, om datse van de Eycken leefden. Zy worden *Hamadriadi* genaemt, om datse te gelijck mette Eycken zijn voortgekomen, en daer mede, te gelijck, vergaen.

De Philosophische verborgentheyten, die onder dese geheymnis begrepen is, is boven verklaert.

Nimphen van de Vloeden.

Laet dit luchtige Maeghdekens wesen met naecte armen en beenen, luchtige en heldere hoofdhayren, als van silver of cristal die over de schouderen gespreyt zijn. Yder sal op 't hoofd een krans van rietblaeders hebben, en onder de slincker arm een kruyck daer zy waeter uytgiet.

Boccacius seyt dat de Najaden haren naeme van

van de Vloed en van de beweginge der Wa-
teren hebben, wanneerse vloeyen.

Met bloote armen, beenen en voeten wort
zy gemaect, om de slechtigheyt van 't wa-
ter uyt te drucken, wesende een hoofdstoffe
of element sonder vermenginge van d'an-
dere.

De klaere luchtige en uytgespreyde hoofd-
hayren bedieden de loopende waeteren.

De kruyck en de krans van rierblaeders,
zijn teyckens van haere macht in de waete-
ren, en om die reeden soo geeftmen de
kruyck en dees krans aen de vloeden.

Door dit verhael van de Nimphen, komt
my in 't gedacht een bosch fonteyntjen, dat
van *Giov. Zarat. Castellini* is afgebeeld, by wiens
ruyschende beeke van d'eene sijde, eenige
Nimphjes sliepen, alwaer een *Cupido*, met een
ontsteecken fackel, de Faunen, Satyrs en Sil-
vanen uyt het bosch verjoegh: van d'ander
sijde was een ander *Cupido*, die op den rugge
den boogh en kooker droegh, houdende een
pijle in de hand, met wiens punt hy aen eeni-
ge Iagers wenckte, datse stil souden zijn, om
haere hoorens, die zy alreede hadden opge-
heven, boven de fonteyn te blaesen. Waer by
dit gedicht gelezen wort:

*Faunen, Satyrs en Silvanen,
Rovers op ons Nimphjes baenen,
Wegh van hier! Ghy vuyl gespuys!
Laet dees Nimphjes by 't geruys,
Van dees soete beeckjens rusten,
Nu haer 't slaepen wel sou lusten:
Jaeger, dwinght u schorre keel,
Of ghy krijgght wel licht u deel:
Soo ghy haer van 't slaepen weckte,
Ghy haer tot een roof verstrickt.*

MARE. De Zee.

Een oud Man met lange hayren en een
Ernyge wilde baerd, wesende naect en
schricklijck aen te sien, maer in 't draeyen
sietmen een breede sluyer of wimpel, die al
swaeyende de voorste deelen bedeckt, onder
zijn eene voet salmen een Dolphijn sien, en
onder d'ander een groote Zee-Oester: heb-
bende in de hand een Roer van een Schip,
of een Vorcke om 't waeter te kemmen en
glat te maecken.

De Zee wort een oud Man gemaect,
om datse van een Ouder is, als onse Moeder
de Aerde.

Men maect hem schricklijck en vrees-
lijck, en dat om zijne schricklijke bewe-
ginge.

De wimpel die daer swaeyt, maeckende
een seyl, en het Roer dat hy in de hand
heeft, zijn gereetschappen diemen totte Zee-
vaert gebruyckt; bediedende den aert en de
geleghentheynt van de Zee.

Dieselve werckinge doet de Dolphijn en
de Zee-Oester, wesende Dieren, die in dit
ruyme veld geteelt worden en leven.

T H E T I S.

NINFA del MARE. Nimphe van de Zee.

Een Vrouwe van duystere lijfverwe, heb-
bende de hoofdhayren in 't wild om 't
hoofd uytgespreyt, met een krans van Wier
of Zeemofsch, met schelpen of kinckhorens.
Zal een sluyer hebben van blauwe verwe, en
in de hand een schoone tack van roode ko-
raelen.

Thetis wort versiert een Zee-Goddinne te
wesen, en wort daer door soodanigen hoop
waeters of soodanige vochtigheyt verstaen,
die totte voort-teelinge en voedinge bereyt
is. En daerom is zy oock *Thetis* of Voedster
geheeten, om dat de vochtigheyt alle din-
gen voed. Of daer wort oock door verstaen
het element van 't Waeter, dat in overvloed
van de Zee wort omvat: gelijk *Virgilius*
't selve verhaelt.

De verwe van het vlees en 't seyl van *The-
tis*, bedieden het Zee-waeter.

De kinckhorens, schelpen en de tack van
Corallen zijn Zee-gewassen, om onse beeld-
nisse klaerder te maecken, die de Schilder
veelvoudigh kan verciere.

GALATHEA. Nimphe van de Zee.

Een jonge blancke Maeghd, wiens kuyf
seer luchtigh als silver-draed is uytge-
spreyt, hebbende seer klaere en sijne peerlen
aen de ooren, van de welke zy oock een
hals-snoer heeft, en voor de kleedinge een
witte sluyer als melck, ten deele om 't lijf
geslingert en in de locht geswaeyt, houdende
met d'eene hand den sluyer, en met d'ander
een-spons, settende haere voeten op een seer
witte Zee-Oester of Kinckhoren.

Galathea heeft den naem van Melck, daer-
om

om paff de wittigheyf van 't vlees en van den fluyer, feer wel op haer naem en weefen.

De Peerlen en Kinckhoorens zijn teyckens van haere Godheyf over de Zee.

Soo veel de Spongien belanght, verhaelt *Boccatius*, dat voor de blanckheyf van *Galathea* het Zeefchuym verftaen wort, 't welck van de Zee en Locht te faemen geflagen zijnde, feer wit wort, en daer van komen daer nae de Spongien voort.

Nimph van de Locht. Schoonheyf of lieflijckheyf van den Dagh.

EEn kindeken als een Nimph, gekleert in 't geel, met blonde en lange locken, geciert met peerlen en fluyers van verfcheyden verwen, boven wiens vlechten een heldere en feer fchoone Sonne fal gefelt worden, aen wiens voeten een gulde fluyer fal hangen, die met bevalligheyf op den fchouder van defe beeldniffe fal vallen.

Het kleed fal Hemels blauw wesen, hebbende gulde brooskens aen de voeten.

Aldus heb ick de fchoonheyf van den Dagh in veele plaetsen afgefchildert gefien. Waer over wy konnen fegghen, dat de fchoonheyf en opgetoyde vercierfels van defe beeldniffe vertoonen, hoe fchoon en lieflijck dat een foere dagh is, 't welck oock de verwe van 't kleed, en de klaerblinckende Sonne te kennen geeft.

Schoonheyf van de Nacht.

DEse moet oock, als een Nimph in 't blauw gekleert zijn, geheel met klaere goude fterren geborduylt, wefende bruyn van vel. De hoofdhayren fullen wat uyten duyfteren komen, wefende de ruyten met peerlen geciert, en met purpere fluyers, waer op een filvere Maene fal gefelt zijn met een filvere fluyer, daer onder blauwe fijde is, die van haere fchouderen, met groote aerdigheyf, fal komen afdaelen.

Nimphen van de Locht.

EEn kindeken met uytgefpreyde vleugels, op de maniere als een halve circkel, zijnde van verfcheyden ordonnantie of fchickinge, te weten van purper, blauw, root,

groen, &c. wiens kuyf over het voorhoofd gefwaeyt is, de borft fal als een Nevel wesen, en van kleyne druppelen waeters, die langhs het lijf neder vallen, tuffchen beyden deur, fal men veele vermenghde verwen van 't kleed sien; en van de knye af nae beneden, iffe met een Wolcke en duyftere lucht bedeckt, houdende een blauwe Lely in de hand.

De *Iris* is de boge, die men genteenlijck de Regenboge noemt.

Een gevleugelt jongh kindeken iffe gemaect, om datfe van *Phornito* en van de Poeten snel, en een bodinne van de Godden genoemt wort, doch infonderheyf van *Juno*, wiens Nimph zy gefeyt wort te wesen. Waer over *Virgilius* verhaelt dat *Juno, Iris* totte Troyaenfche fcheepsvloote, als Gefantinne, hadde afgefonden. Wy fouden oock mogen feggen datfe een bodinne is van de aenlaetende reegen of van fchoon weder. De verfcheydenheyf van de verwen aen de vlechten en vleugels, vertoonen de verwen, diemen in de Regenboge fier.

De hoofdhayren mette Nevel en mette kleyne waeterdruppelkens afgebeeld, bedieden de stof-regen, fonder welke zy geen boogh en kost maecken. Men fiet haer van de knyen nae beneden niet, om dat de Regenboogh geen volkomen rond is.

De blauwe Lely die zy in de hand houdt, paff haer, om de verfcheydenheyf van de verwen die de Regenbooge heeft, waer door zy oock *Iris* wordt genaemt. *Virgilius* feyt:

*Met veelderleye verw, Thaumantis kind verſchijnt,
En 't vliagher door de locht, aleeer het weer verdwijnt.*

C O M E T A.

N I N F A d' A R I A. Van de Locht.

EEn Maeghdeken van wreed opficht, vleeffigh, met roode kleederen, en een lange uytgefpreyde vlechte, die oock ontfteecken is, hebbende een fterre in 't voorhoofd, houdende in d'eene hand een Lauwertack, en eene van yferkruyd, en met d'ander een ftuck folpher of fwavel.

Zy wort van vreeslijck opficht, met een vlammege vlechte, in een rood kleed, en een fterre op 't voorhoofd, gefchildert, om dat de

de Comete van haer felven schricklijck is, altyds de Werreld eenige droeve en swaere ongelucken dreygende, gelijk *Silius Italicus* mede singht :

*De Sterre met haer Slange-staert,
Spouwt solpher, vier en bloed op d'aerd:
En tintelt met haer vvreede licht,
En dreyght ons door haer fel gesicht.*

Haer wort een stuck solpher in de hand gegeven, om dat *Aristoteles* seght, dat de Comete van een solpherige natuyre is, wesende van de Oude voor een ongeluckige saecke gehouden.

Haer wort een Lauwertack, en eene van *Verminaca* of van yserkruid in de handen gegeven, om dat de Oude daer mede suyveringe deden van eenige vuyle besmettingen of gedochten, die haer verscheenen; gelijk *Plinius* het selve van den Lauwer, yserkruid en solpher, in zijne natuyrlijcke historie beschrijft.

P I O G G I A. Regen. Nimphe
van de Locht.

Een Maeghdeken in 't duyfter grauw gekleed, hebbende een krans op 't hoofd van seven sterren, waer van d'eene sal duyfter wesen, en op de borst salse andere 17 sterren hebben, waer van seven duyfter, en thiene klaer fullen wesen, houdende een Spinne, die haer Webbe scheert, in de hand.

De seven sterren op 't hoofd, zijn de *Pleïades*, die dickwijls reegen bedieden, gelijk veele Poëten en Sterrekunders verhaelen. En door de 17 sterren op de borst wordt *Orion* verstaen, die een teycken is, dat, als dieselve verschijnt, dat het alsdan seer sal regen en stormen, gelijk *Virgilius* verhaelt.

Haer wort een spinne gegeven, want als het tijd van regenen is, soo breyt zy haer net snelder en gestadiger op, dan als het schoon weder is, dienende sich van de gunstigheid des tijds: wesende alsdan, oock selve voor den Mensch bequaemer te werken, als in de heete en drooge daegen. Waer over *Plinius* van de Spinnen seyt, *Zy bouwen haer huys niet in schoon weder, maer als de Hemel is betrocken, en derhalven zijn veele spinnen, teyckens van een aenstaende slagregen.*

Her duyftere grauwe kleed, gelijk wy gefeyt hebben, is de eygen verwe en het teycken wanneer de Hemel totte Reegen genegen is.

R U G I A D A. De Dauw.

N I N F A dell' A R I A. Van de Locht.

Een Vrouwe in 't groen gekleed, hebbende op 't hoofd een hulsel van Heye of Veenland, met tacken van boomen, die vol dauw zijn, als oock de reste van de beelden, hebbende te gelijk boven haer hulsel een volle Maene.

't Kleed wort groen gemaect, om uyt te drucken de kruyderachtige Weyden en bloeyende Velden, waer op sich den dauw rust en lange tijd verblijft.

De volle Maene geeft de bequaeme tijd van haere voort-teelinge te kennen. Want *Aristoteles* schrijft van den Dauw en Rijp, in zijn boeck van de *Meteoren*, dat, hoe het licht en de warmte van de Maene grooter is, hoe zy oock krachtiger is, om meerder menighe van dampen tot sich te trekken, en dieselve in den derden circkel van de Locht, te houden hangen, diewelcke daer nae, als haer de kracht ontbreect, wederom nae den tweeden circkel nederdaelen, en voorts nae beneden komende, maecten zy veele Dauw en Rijp, nae datter veele dampen zijn opgetrocken geweest.

C U R I O S I T A. Nieuws-
gierigheit.

Een Vrouwe met een root en blauw kleed, waer op veele Ooren en Kickvorschen gespreyt zijn: hebbende de hoofdhayren recht over eynde, de handen om hoogh, 't hoofd voor uyt stekende, wesende gevleugelt.

Nieuwsgierigheit is een ongetoomde begeerlijckheit in die geene, die meer foccken te weeten als haer wel betaemt.

De Ooren betoonen, dat de Nieuwsgierige alleene lust heeft om die dingen te hooren, die van andere verhaelt zijn. En *Bernardus* willende eenen nieuwsgierigen Monnick afbeelden, beschrijft hem met dit teycken, *Indien ghy, seyt hy, eenen Monnick hier en daer siet*

Y y 2 wan

wandelen, met uytgebreckten halse, en opstaende ooren, Ico denckt dan wy, dat hy Nieuwsgierigh is.



De Vorfchen om datse groote oogen hebben, zijn een kenteycken van Nieuwsgierigheyt, en in dese beteycknisse zijns van de Oude genomen: om dat de Egyptenaers, wanneer zy een Nieuwsgierigh Mensch wilden uytbeelden, een Kickvorsch vertoonden. En *Pierius* seght, dat de oogen van Kickvorfchen op een Hertshuyd gebonden, met het vleesch van een Nachtegael, den Mensch wacker en vaerdigh maken, en hier uyt komt dan de Nieuwsgierigheyt voort.

Zy houd de handen om hoog en 't hoofd voor uyt, vermits de Nieuwsgierige knap en gau is, om van alle kanten te luyfteren en te weeten watter nieuws is. 't Welck oock de vleugels en steyle hayren, zijnde de wackere gedachten, uyt drucken. En de verwen van 't kleed bedieden de begeerte en 't verlangen, van allerley nieuws te weeten.

NECESSITA. Noodwendigheyt.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een haemer heeft, en in de sincker een hoop spijkers.

Noodwendigheyt is 't wesen van een sake, die anders niet kan zijn, jae steltse soo ghy wilt, soo suldy doch een seer onoploslijcke knoop vinden: En daerom wortse by eene vergeleeken, die de haemer in d'eene hand, en in d'ander de spijkers heeft. Waer door men gemeenlijk seyt, wanneer der gantsch geene tijd overigh is om een saecke met goede raed te bepaelen, datse aen de spijkers of aen den wand is gehangen, daer uyt men verstaet de Noodwendigheyt van de werckinge, en datmen daer geen raed toe weet.

NECESSITA. Noodwendigheyt.

EEn Vrouwe staende op eenen hoogen voersteen, houdende eenen grooten hoop Diamanten, gelijk men 't selve in de schriften van *Plato* leest.

FATO of Noodlot.

EEn Man rijcklijck gekleet in een breed linnen laecken, staerende op een sterre nae den Hemel, die midden in een helder licht uytblinkt, zijnde van alle kanten beset met eenige donckere wolcken, waer uyt een goude keeten, in 't rond komt nederdaelen: Aldus is die van *Homerus* in zijn VIII boeck van de *Iliade* beschreven. En dit bediet, nae dat *Macrobius* en *Lucianus* verhaelen, een 't saemenvoeginge en band van de Godlijcke mette Menschlijcke dingen, als mede een verbindinge van de Menschlijcke voortteeling met haeren oppersten Schepper, die welcke, als 't hem beliest, soo treckt hy die tot hem, en doet onse sinnen nae den hoogsten Hemel op stijgen, alwaer wy andersins, door onse aerdse krachten, niet souden geraecken. Derhalven wilde *Plato* dat dese keeten de kracht was, van de Godlijcke Geest, en van zijne Hemelsche vlamme, van de welcke de verhevene gemoederen, dickwijls zijn overgevoert, tot voortreffijcke daeden.

Het linnen kleed, seyt *Pierius*, stelden de oude Egyptische Priesters voor het *Fatum* of Noodlot, gevende voor reeden, dat, gelijk het linnen een vrucht en een voortteeling van de Maene was, dat alsoo de Menschen mede de veranderinge des Hemels waeren onderworpen. Dese en de naevolgende beeldenisse hebben wy beschreven
nae

nae de superstitie of bygeloof der Heydenen, maer 't selve is ons Christenen gantsch ongeoorloft, datse in foodaenigh *Fatum* souden geloven; gelijk *D. Thomas* seyt tegen de Heydenen.

F A T O. *Nood-Lot.*

EEn Man in sijn linnen gekleert, om de boven-geseyde redenen, hebbende op 't hoofd een sterre, in de rechter hand het *Caduceum* of de Slangh-gekronckelde en gevlerckte staf van *Mercurius*, in zijn slinker hand een Spinrock met de spille aen een draed hangende, welke draed midden van een is gebroken.

De redenen, die dese dingen te kennen geven, zijn voor eerst dese: Want het *Fatum* wordt gehouden voor een uytgespreyde meeninge van de Wijzen in 't Heydendom, dieder bestont in de schickinge der sterren, en datse alle onse Menschlijcke werckingen en gewichtige handelingen te boven gingh, ondersteuttende desselvers loop, daerom wort een Sterre boven zijn hoofd als Heerscherinne, gemaelt.

De *Caduceus* of staf van *Mercurius*, bediet de macht van 't *Fatum*, ofte een seeckere Godlijcke Geest, of beweginge waer door zy seyden, dat niet alleen ons gemoed, maer oock alle geschaepene dingen beweeght en bestiert wierden. En noch geloofden de Heydenen daer boven, dat het was een seeckere band, waer door wy verbonden en verstrickt waeren met God selve, en dat in ons, de Nootwendigheyt van dit selve *Fatum*, alle dingen in sich vereenighde, en t'saemen voeghde.

Met een Spinrock en spille wort hy geschildert, want aldus wordt verthoont de krancke draet van onse leven, die daer gehecht is in de macht des Hemels.

V T I L I T A. *Nuttigheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleert, met een eycken tack vol eyckelen en blaeders in de hand, d'ander houdse op 't hoofd van een Schaep, hebbende een krans van kooren-ayren op 't hoofd.

Men noemt die dingen nut, diewelcke tot hulpe van de Menschlijcke nootdrustigheyt

feer in 't gebruyck zijn: en dese behooren of tot het onderhoud des levens, of totte kleedinge, die ons voor de koude en honger bevrijden: In welke nootdrustigheyt ons meest noodigh zijn, die dingen die ons kleeden, en met haer vlees en met haer eygen melck voeden. Even 't selve doet oock het goud, dat sich in allerleye gebruyck verandert, en in alle slagh van Nuttigheyt; daerom wordt datselve door 't kleed verthoont.

En om dat het kooren het aldernoodighste goed is, dat God voor den Mensch heeft geschaepen, soo wordt zy met kooren-ayren gekroont. De Eycken tack met de vruchten, bediet het selve, want daer door zijn in d'eerste tijden de Menschen, van groote hongersnood, verlost geweest, gelijk de Poëten verhaelen. En soo 't God liefdes, waer het wel te wenschen dat wy in dese laeste tijden daer van mochten bevrijt zijn.

C O R R U P T E L A D I G I U D I C I.

Omkopinge der Rechters.

EEn Vrouwe die verkeert in een Rechterstoel sit, met een Memoryboeck en een goude keeten in de rechter hand, in 't groen gekleedt, hebbende een Vos voor hare voeten.

Zy wort geseyt in den Rechterstoel te sitten, als boven geseyt, om dat de *Omkopinge* in die geene geschiet, die daer vonnisfen en 't recht uytsprecken: wesende dit selve een buyginge van den wille des Rechters, om onrechtvaerdelijck te oordeelen, en dat door de kracht van giften en gaeven.

Het Memoryboeck en de goude keeten in de hand, zijn teyckens, dat het Recht, 't zy door woorden of door giften, is omgekocht.

De Vos wort meestendeel voor de schalckheyt genomen, en daerom soo past de Vos seer wel by dese boeverie, om door loosheyt het geld en de goede wille, van andere luyden, te bemachtigen.

In 't groen is zy gekleert, door de grondvesten der hope die zy heeft, van eens anders goed te verkrijgen, gelijk geseyt is.

STUDIO. *Oeffeningh in de Konsten,
Studeeringe.*

EEn Ionghelingh bleek van aengesicht, zeedighlijck gekleet, sittende: Hy sal mette sliicker hand een open boeck houden, alwaer hy met groot opmercken in fiet, hebbende in de rechter hand een schrijfpennne, en ter sijden hem een ontfteken Lampe, en een Haene.

Iongh wort hy geschildert, om dat de Iongelingh bequaem is de moeylijckheyt van de studie te verdragen. Bleek is hy, om dat de studeeringe het lichaem plagh af te matten en te verfwacken; gelijk oock *Zuvenalis* seyt:

*Veel gebloek en nachtgeschrijf,
Maect u vael en bleek van lijf.*

Hy is zeedigh gekleet, om dat de Studenten op alle matige, zeedige en vaste saecken plachten te letten.

Sittende is hy gemaelt, om de ruste en geduyrigheyt, die in de studie vereyscht wort, uyt te drucken: en de opmerkinge die hy over 't opgeslaegen boeck doet, verroont dat de studie een heftige genegentheyt van 't gemoed is, om de kennisse der dingen te doorsnuffelen.

De penne die hy in de rechter hand heeft, bediet de werckinge en het oogherck, om al schrijvende een gedachtnisse van sich selve nae te laeten, gelijk *Perfius* seyt *Satyr. I.*

Scire tuum nihil est, nisi te scire, hoc scias alter:

Dat is:

*Vweeten is een ydel niet,
Soo 't geen ghy weet, geen ander siet.*

De ontfleecken Lamp verroont, dat de Studenten meer Oly als Wijn moeten besigen en verdoen.

De Haene wort van veelen voor de sorge en voor de wackerheyt genomen, saecken die alle beyde totte studie bequaem en noodigh zijn.

ESSERCITIO. *Oefningh.*

EEn jeughdigh Man met beknopte klederen van verscheyden verwen, zijnde de armen naeckt, hebbende op 't hoofd een slaend' uyrwerck, en in de rechter hand een Circkel, in de sliicker een Letter-rol, waer op geschreven staet *ENCICLOPÆDIA*, hebbende aen zijn gordel een *Pater noster*, en

aen yder voet een vleugel: op der aerde leggen verscheyden waepenen, en aen de sliicker sijde veele instrumenten of schoonblinckende gereetschappen die totte Landbouwerie noodigh zijn. En hier door wert te kennen gegeven, dat dieselve veel gebruyckt en wel geoeffent zijn.



Oefninge is dieselve wercklijcke besigheyt, die de Mensch aenneemt om totte volkomentheyt van zijne werckinge, of ampt te geraecken: waer toe het seer swaer valt, sonder oefninge, te geraecken, alwaert schoon dat de Natuyre daer toe genegen waere, en de onderwijfinge dieselve onderstutte.

Aristoteles plagh te seggen, om Wijsheyt te verkrijgen, zijnder drie dingen van noode, de Natuyre, de Onderwijfinge en de Oefninge: Maer ten zy dat de Oefninge sich by de Natuyre en Onderwijfinge voege, ghy sult van alle geene leeringe scheppen.

Hy wort een Iongelingh afgebeeld, om dat de Iongelingh den arbeyt en oefninge veel beter verdragen kan, als eenigh ander Ouder, alhoewel wy, hier door, de Manlijcke laeren niet uytstuyten, om dat haere oefninge

oefninge met groot opmercken gefchiet, als wefende nu in de volmaecktheydt, waer door hy faecken van gewichte manlijck kan oefnen.

Door de verfcheydentheyt van de verwen des kleeds, wort de verfcheydenheit van de Oefningen vertoont, en door de naeckte armen de vaerdigheyt en gauwigheyt by de oefninge.

Het uyrwerck op 't hoofd bediet, dat, gelijk door de oefninge van de verfcheidentheyt der raeders, de tijd en uren worden onderfcheyden, dat oock alfo onse oefninge der finnen, in ons te wege brengt, dat wy ons verftand kunnen leyden om het waerachtige te kunnen onderfcheyden en te kennen, 't welck foo wy 't niet kosten doen, foo foude de luft die de Mensch totte Wijsheyt heeft, te vergeefs zijn; gelijk *Dantes* verhaelt. Waer van feecker Dichter defe dichten daer van heeft ingeftelt:

*In des Werrelts befigheeden,
Als de Mensch wil zijn in vreedem,
Heerscht de oefningh in 't gemoed:
Daer meed' hy ten Hemel oopen,
Konit van d'aerd nae God gelooften,
En fchouwt daer het hooghste goed.*

De goude Circkel die hy in de rechter hand heeft, bediet de volkomentheyt, wefende onder de Mathematica of Wiskonste de beeldniffe en de forme volmaekt, gelijk mede de stoffe is, te weten het goud, onder de andere metallan: Waer over dese Circkel met reeden gefelt wort in de hand van de Exercitie of oefningh, om dat zy alle dingen totte hooghste volmaecktheyt brengt.

De Rolle in de flincker hand met het woord *Enciclopedia*, bediet den omloop van alle Wetenschappen, fulx dat de Oefninge foo wel van de konsten als van de wapenen, gelijk wy in 't bewijs van de rechter fide hebben gefelt, te kennen geeft, dat foo wel d'eene, als d'ander, den Mensch vermaert en onfterfijck maecten.

Aen 't gordel draeght hy een *Pater nofter*, om de geestlijke Oefningen uyt te drucken, diewelcke, al is 't datse veelderleye zijn, foo nemen wy nochtans een voor alle, fulx dat ons de oefninge leynt op den wegh en plaetse van onse behoudinge, want het leven der Menschen bestaet in den Godsdienst, gelijk de *H. Schriftuyre* feyt.

Hy houd aen yder voet een vleugel en geen twee, om te vertoonen, datmen de Oefninge in zijne behoorlijcke maete moet gebruycken, en niet al te geweldigh, op datmen daer uyt, groote nuttigheyt magh trekken: Want gelijk de leedigheyt den Mensch traegh en luy maect, en dat al te groote forse of geweld des gemoeds het lichaem te gelijk verfwackt, alfo maect daer en tegen de oefninge, die gematight is, sterck en gefont, gelijk *Arnold, de Villa Nova* feyt: *De gematichie Oefninge maect gefont, bewaert en versterckt de natuyrlijke hette.* *Aristot.* fecht, *de Oefninge is oorsaecke van de gefontheyt, en dat in der waerheyt.*

De verfcheydenheit van 't Boeretuygh, dat ter flincker hand leynt, glat en niet beroeft zijnde, vertoont de oefninge en de arbeyt, die met dese instrumenten gedaen wort, in 't bearbeyden en beploegen van 't Land en van de planten: door welke oefninge het leven des Menschen wort te faemen gevoeght. Waer over *Salomon* fecht: *Wie zijn land boerwt, sal met brood versadight worden.* Men foude veele dingen over dit eedele voorwerp kunnen by brengen, maer alfo dit seer veele in sich bevat, willen wy, om geene verwarringe daer in te mengen, 't selve andere laeten doen, ons vernoegende dat wy de voornaemste hebben aengewefen.

CONVERSATIONE. Ommegangh.

EEn Man, maer jong, vrolijck en lachende, met een schijnbaere prachtigheyt, wiens kleed sal groen wesen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende in de flincker hand het *caduceum* of de slangestaf *Mercurii*, maer in plaets van de Slangen, falder een Mirten-tack met seer schoone krullen omgeslingert zijn, en eenen tack van Granaet-appels, alle beyde bloeyende: boven op den staf, fullen in plaets van de vleugeltjens, twee tongen staen, hy sal een weynigh gebogen zijn, 't eene been wat achter uyt steckende, als of hy iemand wilde eerbiedigheyt bewijfen, de rechter arm voor uyt steckende, dieselve open houdende als of hy iemand wilde omarmen en ontfangen. Houdende in de rechter hand een letterrol, alwaer op geschreven staet *VEH SOLI*, dat is: *Wel den Mensch, die alleen is,*

De

De Ommegangh is een Huys-gebruyck onder vrienden en perſoonen, die malkanderen kennen, en om eerlijke en vrolijke oorſaken beminnen: En daerom ſeghtmen datter geen aengenaemer noch geneughlijker dingh in 't leven van den Menſch is, als een ſoete ommegangh. Seecker wijs Man ſeyt: *De ommegangh is een Broederschap der Menſchen, en een lieflijke t ſaemenkotinge, waer door de gemoederen onderlinge worden verquickt.*

Hy wort een Man en geen Vrouwe afgebeelt, om dat niet alleen de Ommegangh den Mannen beter als den Vrouwen paſt, maer om dat het Griex woord *hominum* daer toe inſonderheyt van verſcheyden geleerden genomen wordt: En daerom kander geen recht Man weſen ſonder ommegangh, want wie onder 't Volck niet heeft verkeert, die heeft eervaerentheyt noch oordeel, jae men ſeght, dat hy ſonder verſtand is. Derhalven ſeyt *Ariſtoteles*, dat de Menſch die alleen leeft, meer als een Menſch moet zijn, of 't moet een beest weſen. Iongh wort hy gemaelt, om dat *Ariſtoteles* ſeght dat de Jongelingen grooter liefhebbers van de vrienden en van 't geſelſchap zijn, als wel eenigh ander Ouder, en derhalven ſoecken zy gaern by een ander te zijn, niet eens op haer voordeel of profijt lettende, denckende dat haere vrienden oock van dieſelve aert en natuyre zijn.

Lachende en vrolijk, en in 't groen is hy afgeſchildert, om datmen in de kruyden, boomen, weyden en bergen niet vrolijckers noch aengenaemers voor 't geſichte kan ſien als deſe verwe, diewelcke oock door haere lieflijkheyt en ſchoonheyt, alles doet bewegen, jae totte Vogeltjens toe, die daer door haere ſangerige keeltjes op 't lieflijxt en vrolijxt doen klincken: Maer de Ommegangh doet noch, met meerder genegentheyt, de gemoederen van andere, totte vrolijkheyt opwecken: betaemende 't ſelve een eerlijk en deughdigh gebruyck. In deſe bereykeniſſe hebben wy hem de Lauwerkrans gegeven, om dat wy de eerlijke en deughdijcke Ommegangh hebben willen vertoonen, de laſterlijke en ſchandige ter ſijden ſtellende, als die geene, die men met alle naerſtigheyt moet haeten, vliedende dieſelve als vervloeklijk en verderflijk: En daerom ſeght *Ariſtoteles* in zijne *Oeconomic* of Huysbeſtiering: *Een wijs Man moet niet over al ver-*

keeren. En Seneca ſeght: Ghy ſult niet die verkeeren, die u ſullen beter maekken.

De takken van de Mirten en Granaetappels, die alle beyde bloeyen, en met ſeer ſchoone ſwieren onder malkanderen geſtingert zijn, bedieden dat onder den Ommegangh, de eenigheyt en waere vriendschap ſeer wel paſt, en datſe van beyde ſijden eenen goeden reuck van ſich behooren te geven, en leeren onderlinge van deſe planten, gelijk *Pierius* verhaelt, malkanderen alſoo beminnen, dat, al ſtaen deſe Wortelen, oock verre van malkanderen, ſoo ſullen zy ſich nae den anderen voegen, en malkander omhelſen; tot beſchaemtheyt van die geene, die den Ommegangh vlieden. Deſe ſoude-
men mogen ſeggen, datſe zijn van de verkeerde Natuyre van den Philoſooph *Timon*, diewelcke ſeer vermaert was, door den haer, die hy een yder Menſch toedroegh, doch hy hadde eenen vriend *Apemantus*, die van dieſelve aert en Natuyre was: En als zy beyde, op ſeekere tijd, aen eenen taefel, die wel opgediſcht was, ſtonden, ſeyde *Apemantus*, dat dit een ſchoon Gaſtmael was, want zy waeren maer met haer twee, waer op *Timon* antwoorde, dat het noch ſchoonder ſoude weſen, indien hy daer niet tegenwoordigh waere.

De tonge, die boven deſe plante ſtaet, bediet, dat de Natuyre aen den Menſch de ſpraecke heeft gegeven, niet daerom, dat hy met ſich ſelve ſal ſpreken, maer om andere daer mede te dienen, en de genegentheden, van ons gemoed uyt te drucken: door welck middel de Menſchen gebracht worden, om malkander te beminnen en ſich in vriendschap te verbinden.

Dat hy een weynigh geboogen ſtaet, en 't been wat achter uyt ſteeckt, als of hy eerbiedigheyt wilde aen iemant betoonen, als mede met den open arm, gelijk bovengeseyt is, bediet, dat by den Ommegangh betaemen geſchicktheyt van hoſijcke zeeden, goede manieren, goeddadigheyt en beleeftheyt, om met alle eerbiedigheyt die geene te omarmen en te ontfangen, die eene oprechte en deughdijcke Ommegangh waerdigh zijn.

De ſpreuck *VEN SOLI*, die hy in de rechter hand heeft, is genomen uyte ſpreucken *Salomonis*, alwaer hy Wee uytroept, aen die alleene is; En daerom behooren wy met groote

grootte overwezinge ons soecken te vereenigen, seggende met *David* in den *cxxxiii* Psalm: *Hoe soet en lieflijk is 't als Broeders eendrachtigh te sament woonen.*

INCONSIDERATIONE.

Onbedachtfaemheyt.

EEn Vrouwe in licht groen gekleet, doch gescheurt en onthult, boven op 't hoofd false een wijten of schoenlapper hebben, onder de rechter voet false een Passer met een liniaal hebben, en mette slincker false haer op een steylte draeyen en bewegen.

Onbedachtheyt is niet anders als een gebreck van oordeel, in die geene die onder verscheyden dingen niet recht oordeelt, 't geene hy nochtans behoorde te doen met een goede en oprechte bepaelinge.

Daerom wordt dese beeldnisse met een wijten, of puyfte-bijter op 't hoofd gemaelt, stortende sich selve onbedachtlijk in den dood, vliegende rontom de kaerffe, ter tijd sich dieselve verbranden.

In licht groen is zy gekleedt, want de kracht, die in den Mensch bekent wort, is bequaem om die dingen te leeren en te vaten, gelijkse zijn, ten zy die door krankheyt, sloffigheyt of andere ongesteltheit, verswackt wort. En het liniaal en de Passer onder haere voet, is niet anders dan dat de Reeden en het Oordeel van den Mensch onderdruckt en met voeten getreden wort, te weten, door de kracht van haer eygen negentheyt, diewelcke heerschende, leyt haer tot onbedachte en onverstandelijke dingen, gelijk mede door den voet, die op de steylte staet, wort uytgedrukt.

SFACCIATIGINE. Onbeschaemtheyt.

EEn Vrouwe met opgespalkte oogen, Een groot voorhoofd en roode winckbrauwen, zijnde dertelijck gekleet, lichtende haeren rock op met beyde handen, ontdeckende haere knyen en bloote dyen: ter sijden haer staet een Aep die haer onbeschaemde leeden laet sien.

Onbeschaemtheydt is een schandelijk werck, regelrecht strijdende regens de beschaemtheyt, die door haere snoode werkinge den Mensch schande aenbrenght.

Haere oogen mette bovengeseyde teycken

kenen, drucken de Onbeschaemtheyt uyt gelijk *Aristoteles* verhaelt.

Dertel en broodroncken isse gekleet, uyt het verlangen datse heeft, van hare wercken tot schaed en schande van haere eygen eere aen te leggen.

Van gelijcken ontdecktse de verborgene deelen des lichaems, om dat de onbeschaemde de eere niet acht, sulx dat andere luyden die moeten ondersteunen en de hand bieden.

De Aep bediet de Onbeschaemtheyt, om dat hy de deelen diemen behoort verborgen te houden, door een natuurlijcke instorting, ontdeckt, en yder, sonder eenige omsichtigheyt, vertoont.

INGRATITUDE. Ondanckbaerheyt.

EEn Vrouwe in roeft-verwe gekleet, die Een Slange in den schoot hout, als of zy dienselven lief kooft. Op 't hoofd false de kop van een Nijlpeerd hebben, en 't overige deel van des Paerds huyl, sal haer tot een Mantel dienen; gelijk *Orus Apollo* verhaelt.

INGRATITUDE. Ondanckbaerheyt.

EEn oude Vrouwe, diewelcke twee klauwen van een *Hippotamus* of Nijl-peerd in de hand heeft, om te vertoonen hoe verfoeylijk de Ondanckbaerheyt is. By *Orus Apollo* leestmen, dat de Oude een klauwe van dit Paerd gebruyckten, waer van de reeden in de Beeldenisse van de Godloosheyt verhaelt is. Oock wierde de Ondanckbaerheyt door *Achion* afgebeeld, diewelcke van zijne eygene Honden verscheurt is. Waer uyt dit spreekwoord by *Theocritum* is heergekomen: *Voed honden op, datse u mogen versanden.*

Ondanckbaerheyt.

EEn Vrouwe met klimop verciert, hebbende in d'eene hand twee Adderslangen, een Manneken, en een Wijfken, waer van het Manneken zijn hoofd in des Wijfkens mond houdt.

Ondanckbaerheyt is een eygen quaedwilghheit in een vuyl en veracht gemoed, die den Mensch ondanckbaer maect wegen de weldaeden tot God en zijnen naesten, vergetende altijd de regenwoordige weldaet,

en met onmaetige genegentheyt, naer het roekomende janckende.

De *klumop* draeght de beteyckenis van de ondancckbaerheyt, vermits diefelve plante of spruyte, den mayre, waer tegens zy opklimt en wast, op 't lest, tot een vergeldinge van danckbaerheyt, verteert, en van een rijt, en doetsē alſoo ter aerden vallen. Dit selve wil oock de *Adlerflange* uybbeelden, vermits diefelve door de vermaecklijkheit die zy heeft genooren van haer medegefel, tot vergeldinge van de Minne-plichten, veeltijts zijn hoofd in haer mond neemt, dat afbijt, en hem alſoo doodet. Tot dien eynde verhaelt *Antonius Cataldus* daer van dit gedicht, 't welck wy hier by voegen, tot vernoeginge des *Leſers*:

O Herbergh van de ſond en doolingh opgekomen,
Ghy ſtelt u tegens God, Natuyr, en al de Vroomen,
Ghy kancker, peſt en dood, eldendigh en benourwt,
Een dochter van de Hel, Alecto toe vertrouwt:
Der Vroomen vyandin, die vaerdigh zijt 'ontfangen,
Maer ſtribbigh, boos en wreck, om yder 't zijn' te langhen,
Die paſt op eed noch eer, noch weldaet u geſchiet,
Op vriendſchap noch beloſt, in 't allerminſte niet.
Een Wolf, Griſſen en Gier, Harpy in daed en ooghen,
Van waer de trouw en deughd, is al te verr' ontvlogen,
Ghy ſchuym, ghy heff' en dreck, ghy ſchandvleck
gantsch verackt,
Met Giericheyt gebaerd, een kind van eender dracht.
Wegh! wegh uyt mijn gedacht! ghy Voldde vol van
ſmerten,
Ick ken geen meerder quaed, als u vervloekte parten.

INSTITUTIONE. Onderwijfinge,
Instellinge.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een korf ken houd, al waer van binnen eenige Swaluwen leggen. Daer zijn eenige, die by de Oude hebben waergenomen, dat een korf met Swaluwen voor de onderwijfinge is genomen geweest, nemende daer uyt haer bewijs, van de weldaeden die van *Oſiris* en *Ceres* aen de Menſchen waeren gegeven: om dat wy van haer hadden ontfangen de wetten om wel te leven, en de onderwijfingen om 't land wel te bouwen. Waer over de *Poëten* *Ceres* de *Wergeeſter* naemden: en by *Diodorum* leeftmen dat in de Egyptiſche brieven, *Oſiris* geheeren en gehouden wierde voor *Jupiter* den rechtvaardigen Vaeder, *Leydsman* en *Raedsheer* of *Overlegger*

van alle dingen. Welcke dingen, 't zy dat ghy diefelve wilt paſſen totte onderwijfinge, of totte gelijkheyt, ſoo ſullen die daer mede ſeer wel over een komen en tot ons voorſtel dienen.

AMMAESTRAMENTO.
Onderwijfinge, Leeringe.



EEn Man van een deſtigh en eerwaerdigh opſicht, met een langh kleet en vol van grootmoedige ſtaetigheyt, hebbende een ſpiegel in de hand, waerom geſchreven is: *ſpice, cautus eris*, dat is, ſiet er in, en ghy ſult wijs werden.

De *Onderwijfinge* is een oefninge, die men doet om deughdlijcke en prijſlijcke hoedaenigheden te verkrijgen, 't zy door middel van de levende ſtemme of door de ſchriften, en daerom is hy ſtaetigh van opſicht gemaect: want de eedele gemoederen buygen ſich lichtelijck onder de moeylijckheden, die haer totte deughd leyden. Het lange en uytgeſtreckte kleet vertoont, dat aen een ſchoone geſchicktheyt een geſtadige oefninge vereiſcht wort: En de ſpiegel geeft te verſtaen, dat alle onſe wercken dienen

dienen overwogen, en gepast te worden nae de handeling van andere luyden, die in dieselve faecke, in 't gemeen, worden geprefen; gelijk de spreucke boven verklaert.

CONSERVATIONE. Onderhoudinge,
Bewaeringe, van Petro Leone Castella.



Een Vrouw in 't goud gekleert, met een krans van Olijven op 't hoofd, houdende in de rechter hand een bondel met Rijs of Geers, en in de sincker een goude circkel.

Het goud en de Olijve bedieden de behoudinge; d'Olijf om datse 't lichaem van alle bederfnisse bewaert, en 't goud, om dat het alderlanght duyr van alle metalen.

Door de Rijs of Geers wordt verthoont, dat daer door de Steeden en Volckeren worden onderhouden.

Door de circkel, alsoo dieselve noch einde noch begin en heeft, kan men bequaemlyck de behoudenisse en geduyrigheyt van alle dingen afbeelden.

SOSTANZA. Onderhoudinge.

Een Vrouw in 't goud gekleert, houdende in haer rechter hand een deel kooren-

ayren, en in de sincker eenige bossen druiven, druckende Melck uyt haere borsten.

INFAMIA. Oneere, Schande.

Een leelijcke en bescheurde Vrouwe, houdende de handen d'een tegens den anderen, hebbende de twee middelste Vingers van beyde handen recht uyt gestreckt, en de andere in de hand gebogen.

Lelijck en beroyt isse gemaelt, om dat dese Lasteringe in der daed en waerheyt lelijck is, voerende haer tot armoede, maeckende haer lelijck, jae tot een bedelaerster; gelijk *Plautus* seght in zijn *Persa*, *Alhoewel o Vaeder onse saccken slecht en sober staen, soo is 't nochtans best wel te leven: maer als de armoede met oneere en schande is vermengt, dan valt dieselve swaerder en lastiger.* De middelste opgesteken Vinger was by de Oude een Hieroglyphisch beeld van de Schande, gelijk mede by die van *Athenen* en veele oude *Philosophen*.

INFAMIA. Oneere, Schande.

Een leelijcke Vrouwe met swarte vleugels aen de schouderen, en bedeckt met veeren van het Vogelken *Ardiolus* tot den gordel toe, en van den gordel om leegh false gekleert zijn met een dwers rock van geel, en geboort met koper-roeste verwe, doch gescheurt, houdende op haeren arm het Vogelken *Ibis*.

Schande, is een snood voornemen, van een Mensch van quaed leven. Daerom schildert men haer met swarte vleugels af, om dat haer vlucht is van een ongeluckigh en ellendigh gerucht. De pluymen van dieselven Vogel, betoonen dat de oneere meereendeels voortkomt, door onbestandigheyt: want dieselve Vogel is een teycken van Sordheyt, gelijkmen fiet, dat zy de alderonbestandighste is: daeromme raed *Martialis* aen eenen *Ardiolus*, dat hy van 't een tot het ander werck sal gaen, sonder eenigh deugdigh werck te doen. De geele en koper-roestige verwe, wort in 't gemeen voor bedrogh en voor oneere genomen: En de Vogel *Ibis*, als zijnde de vuylste van allen, wort voor de Schande, en in gelijcke meeninge, gebruyckt. En gelijk het gescheurde kleed den Mensche by 't Volck onteert, alsoo nemen oock

de ondeughden het goet vertrouwen, by alle verstandige, wegh, en maken den Mensch by God walgelijck, by wien de goede naem insonderheyt wort onderstut.

I N F A M I A. *Oneere, Schande.*

EEn naeckte Vrouwe, die over 't gantsche lichaem melaets is, met swarte vleugels, en uytgespreyde hayren, als of zy een hooren wilde blaesen, hebbende op 't voorhoofd het woord *Timpe* of *Schandigh* geschreven, ontdeckende met d'eene hand de eene syde des lichaems.

De Melaetscheyt was in 't Oude Testament een afbeeldsel van de Sonde, diewelcke insonderheyt de Schande en Oneere voortbrenght.

Het blaefende Hooren vertoont, dat haer geluyt ongeluckigh is by den Menschen, als wesende seer leelijck en seer onaerdigh.

De spreuck voor 't voorhoofd, **T U R P E**, druckt uyt, dat de Oneere beter van alle Man gesien wort, diemen voor 't hoofd als op den rugge draecht, daerom ontdecktse haer sijde vrywilligh, laetende den room los aen de gebreken, sonder datse siet of denckt aen de schadelijcke uytvallen van haere eygene eere en achtbaerheyt.

L I C E N Z A. *Ongebondenheyt.*

EEn naeckte Vrouwe die onthult is, metren mond open, en een Wijngaert-ranck om 't hoofd.

Ongebonden worden die Menschen genaemt, die daer meer doen als haer staet wel betaemt, jae draegen noch roem by haer selve, daer zy nochtans dingen doen, die voor een ander, van gelijcke staet, lasterlijck zijn. En om dat dese ongebondenheyt oock kan wesen in 't spreekken, daerom is zy metren mond open gemaect. En om datse oock wel schijnt die vryheyt over haer te nemen, dat zy die deelen ontdeckt, die wy door een natuyrljcke instorting, verbergen, daerom worfse oock naeckt vertoont. In de rest van d'andere dingen neemtse vryheyt, om veele te doen, dat haer niet betaemt, en dit is door de Wijngaert-ranck uytgedrukt, diewelcke haere vruchten toereyckende, veele dingen te wege brenght,

die ongebonden en schandigh zijn. En gelijck de hoofdhayren, ontbonden zijnde, vrywilligh in 't wilde swayen, waer haer de Wind sal drijven, alsoo drijven oock de gedachten en handelingen der ongebondene Menschen, van self herwaerts en derwaerts.

I N F O R T U N I O. *Ongeluck, Ramp.*

EEn Man met een doncker taneyte kleet, daer op veele verwoeste en vervallen huysengemaelt, de sijden totte knyen, mette armen, beenen en voeten naeckt, sonder iets op 't hoofd te hebben, in de rechter hand sal hy een Overvloets hooren houden, dat leedigh is en nae de aerde gekeert, in de sincker hand sal hy een Raeve hebben.

Ongeluck, gelijck *Aristoteles* getuyght, is een tegenstrijdige uytval van 't goed en van 't genoegen: En wat de Raeve belanght, niet om dat hy een Vogel is van quaed voorspoock, maer om dat hy van de Poeten daer voor geviert wort, soo kan hy ons dienen tot een teyken van ongeluck en ramp; even gelijck als dickwijls een droeve waerfchouwinge, een voorsegginge is, van een grooter quaed, dat boven den hoofde hanght: En soo moetmen gelooven, dat de ongeluckige uytvallen en verwoestingen, door de Godlijcke toelatingen, geschieden: gelijck oock de Oude Waerfeggers geloofden, dat haere wicchelrye een kenteycken was van den wille van *Jupiter*. Hier door sullen wy vermaent zijn, om ons af te keeren van de snode wercken, en de vastigheyt der Deughd volgen, door de welcke de gramschap Godes wort versoent, en de ongelucken ophouden.

I N F E L I C I T A. *Ongelucksaligheyt.*

EEn bleecke en magere Vrouwe, mette borst naeckt, en lange uytgedrooghde Mammen, houdende in den arm een mager kindeken, toonende bedroeft te zijn, om dat zy 't niet kan voeden door gebreck van Melck. Hebbende aen de rechter arm geene hand, zijnde foodanigh datmen met haer groote deernis moet hebben, wesende haer kleed op veele plaetsen gescheurt.

Dit bovengefeyde vertoont het gebreck, soo wel van de goederen der Fortuynne, als van de Natuyre, van welcke beyde onse rust en vernoevinge heerkomt.

DISTINCTIONE del BENE & del
MALE. *Onderfcheyt van goed en quaed.*

Een Vrouwe van bedaeghd Ouder, met
Een staetigh kleed, houdende met haer
rechter hand een Sifte, en in de slincker een
Egge.

Met aenstienlijke kleederen en van be-
daeghd Ouder isse gemaelt, om dat dees
Ouder bequamer en valter is, om 't goed
van 't quaed, door de reeden, te onderschey-
den, als wel de hooge Ouderdom en de
Ionckheyt doet, wesende in d'eene een over-
tolligheyt van brandende begeerlijckheyt
en quellinge, en in d'ander een siffinge in 't
verstand.

De Seve of Sifte is een wercktuigh, om
't goed van 't quaed te onderscheyden, waer
van *Paradinus* dit teycken met dit opschrift
gebruyckt, *Equus discernit utrumque*? Als of hy
wilde seggen: Wie is hy die 't goed van 't
quaed onderscheyt? het kaf uyt het kooren,
het nutte uyt het verachte, gelijk de Sifte?
Maer dit selve doen de quaede Menschen
niet, diewelcke, sonder datse de Sifte van de
reeden gebruycken, alle dingen te gelijk
onder een ander werpen. En daerom stelt
Pierius de Sifte voor een beeld van een Man
die volmaect is in wijsheyt. Want een Sor
is niet bequaem, om 't goed van 't quaed te
onderscheyden, noch hy kan de geheymnis-
sen van de natuyre niet onderfoecken. Waer
over dit spreekwoord by *Galenum* gelesfen
wort, *Stulti ad Cribrum*, dat is, *ghy Sotten gaet
totte Sifte.*

De Egyptische Priesters, om met een
kloecke raedinge de voorsseggingen te be-
grijpen, plachten een Seeve te gebruycken:
Waer uyt dit spreekwoord is gekomen,
Cribrum divinare, dat is, *door de Sifte te voorsseggen.*

De Egge, die zy om hoogh op der hand
houd, heeft dieselve eygenschap, want soo-
daenigen wercktuigh gebruyckten op 't
Land, om de Velden te suyveren van alle
schadelijcke kruiden, en om de stoppelen en
doornen uyt de Weyden te roeyen. Nu ge-
lijckmen in de Landbouwerie mette Egge
het onkruid uyte Landen wegh neemt, en te
gelijck met het selve het goede hoy en an-
dere nutte dingen op eenen hoop vergadert,
alsoo behoort oock een Man mette Egge
des Verstands, het goede van 't quaede te

onderscheyden, en oock daer mede het goe-
de op een hoop te brengen: Anderfins soo
hy daer in traegh of achtloos geweest is, sal
hy 't sich beklagen. Waer over men geltae-
digh in gedachtnis moet houden 't geene
Virgilius seyt: *Indien ghy niet altijd het kruid uyt het
onkruid wied, noch de Vogelen daer uyt jaeght, door 't
roepen, en druckt de schaduwte des Velds door u seysfen,
en God om regen bid, ghy sult te vergeefs sien, dat een
ander met groote hoopen is gesezent, en ghy sult, door den
honger, moeten eyckelen eeten.* Dit konnen wy, ze-
delijcker wijse, op den Mensche passen, die-
welcke, soo hy niet al het onkruid van de
snoode begeerlijckheden en hertztochten
uytroeyt, en met de Harcke of Egge des
oordeels, het goed uyt het quaed weet te
onderscheyden, noch met een gedruys, het
gevogelte van vleyers, koppelaers, panlic-
kers en ander quaed gespuys van hem wegh
jaeght, noch mette seysfen des arbeyts niet
onderdruckt de schadawe van de leedig-
heyt, noch mette gebeden tot God gaet, soo
sal hy met droefheyt den zegen sien van an-
dere luyden, en hy sal sich selve moeten voe-
den met eyckelen, een kost der Swijnen, sulx
dat hy sal blijven vuyl, walgelijck, onwe-
tende, veracht en verstooten, gelijk een
Vercken.

INUBIDIENZA. *Ongehoorsaemheyt.*

Een Vrouwe in 't root gekleet, hebbende
Een toom of teugel onder de voeten, met
een hulsel op 't hoofd van Pauwe-veeren,
houdende de rechter hand om hoogh, om
de vastigheyt van haer voornemen uyt te
drucken, op der aerde leyt een Adderslange,
druckende het eene oor op der aerde, en
het ander oor decktse met haere steert.

Ongehoorsaemheyt is anders niet als een
vrywillige overtredinge van de Goddelijck-
ke en Menschlijcke wetten.

Het roode kleed en de opgehevene hand
passen wel op de hartneckigheyt, diewelcke
een oorsaecke is van de ongehoorsaemheyt.

De toom en breydel vertoonen, dat de
Liefde van de eygen passie of sucht den
Mensche vervoert totte vrywillige verach-
tinge van de wetten en geboden, die wy om
der Gerechtigheys wille schuldigh zijn te
gehoorsaemen, die daerom oock by gelijck-
nisse genoemt worden, *den teugel of breydel van
de Volckeren.*

Het hoofd is geciert vol Pauwe-veeren, want de ongehoorsaemheydt spruyt uyt grootdunckentheyt en hovaerdie.

De Adderslange wort voor de ongehoorsaemheydt genomen, want zy stopt haere ooren, om dat zy niet soude hooren noch den besweerder gehoorsamen, die uyt kracht van sijne betooveringe haer soude roepen, gelijk David in den LVIII Psalm seyt: *Haer woeden is als het woeden cender Slange, als een dove Adler, die haere ooren toeflopt, dat zy niet hooren de stemme des Toveners, des besweeders, die listigh besweeren kan.*

INGIUSTITIA. Ongerechtigheyt,
Onrechtveerdigheyt.

EN lelijke Vrouwe in't wit gekleet en mer bloed besprengt, hebbende een Tuliband om't hoofd als de Turcken draegen, houdende in d'eene hand een groote goude schael, waer op zy haer oogen slaet, hebbende in de rechter hand een Zabel, en voor haere voeten leyt een gebroken weegschael.

Zy wort lelijk gemaelt, om datmen de Ongerechtigheyt, waer uyt alle de gemeene onheylen der Volcken en der Burgerlijke Oorlogen heerkomen, behoort seer lelijk te achten.

De Zabel druckt uyt het kromme recht, en het barbarisch kleet de wreedheyt. Het witte beverlechte bloedige kleet, bediet, dat de suyverheyt van't recht is bedorven, totte welcke omkopinge de goude schaele wort gestelt, waer op zy haere oogen, dat is, haeren wille, en de gedachten van den onrechtveerdigen Rechter, uyt loutere gierigheyt, heeft gevestight: Want zy niet konnende de waeghschaele van de reeden ophouden, soo vervalt dieselve; daerom wort die met voeten getreden, als een saecke diemen weinigh acht.

INGIUSTITIA. Ongerechtigheyt.

EN Vrouwe in't wit gekleet, doch de kleederen seer gevlaecht, houdende in de rechter hand een swaerd, en in de slincker een Padde, op de aerde sullen eenige gebroken wetten en tafereelen leggen, als mede een boeck, wesende aen't rechter ooge blind, houdende een Waeghschaele onder haere voeten.

Het witte beverlechte kleet vertoont, dat ter geen ander ongerechtigheyt is als verderfnis en besmettinge van de ziele, door de verachtinge van de Wett, diewelcke van de quaeddoenders wort verscheurt en vertreden: en daerom wort zy mette gebroken tafelen der Wett, en mette schaele, als geseyt is, afgemaelt.



De Ongerechtigheyt siet alleen met haer slincker oog, want zy past alleen op't gemack van't lichaem, ter sijden stellende die dingen, die heerlijcker en volkomender zijn, en die sich uytstrecken totte goederen der ziele, diewelcke in der daed het rechter ooge is, en het beste gesichte van den geheelen Mensch.

De Padde is een beeld van gierigheyt, om redenen die elders gefeyt zijn, leerende dat de ongerechtigheyt haere oorsprongh gevestight heeft, op het voordeel, de begeerte en het aerdsche gemack, en derhalven isse niet een gebreck alleene, en in't besonder een deel van't gebreck, maer't is een quaedaerdigheyt, waer in alle schelmeryen zijn begrepen, en waer in sich alle boosheden en gebreken versamelen en ophoopen.

INIQUITA. *Ongerechtigheyt.*

EEn Vrouwe wiens kleederen vol vier-
vlammen zijn, en die snellijk vlucht.

Zy wort op ter vlucht gemaelt, om dat
zy nergens seecker is, want om dat haer de
schadu altijd volghet, soo vluchtse en vrees
voor 't ritsen van een stroo, dat schrick in
haer baert, diewelcke sich ter vlucht berade-
dende, geduyrigh wort verteert. Zy is met
viervlammen bekleet, om dat de Ongerech-
tigheyt de snoode zielen verbrant, even als
het vier het drooge hout doet.

INQUIETUDINE. *Ongerustheyt.*

EEn jonge Maeghd in weerschijn gekleet,
houdende een papiere Meulentjen in de
hand, gelijk de kinderkins in de hand ple-
gen te hebben, die zy in den wind houden.
Sodanigh zijn oock de ongeruste Menschen,
die nimmermeer in een saecke vast staen, en
hierom is zy oock in cangiant of weerschijn
gekleet.

INQUIETUDINE DI ANIMO.

Ongerustheyt van 't gemoed.

EEn droeve Vrouwe, die over einde staet,
houdende in de rechter hand een Hert,
waer op een uyrwerck of onrust staet, in de
slinker een Weerhaen of Vlagge, daer men
den Wind nae kent.

Mette onrust en Weerhaen boven 't Hert,
wortse vertoon, om te bewijzen, dat, gelijk
de Vlagge en de onrust gestaedigh worden
beweeght, dat alsoo 't gemoed van een on-
rustigh persoon, nimmermeer ruste of ver-
posinge heeft, als vindende altijd stoffe om
sich te quellen.

INNOCENZA. *Onnosselheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet, heb-
bende op 't hoofd een bloemekrans, met
een Lammeken onder den arm.

Zy sal een Maeghdeken met een krans-
ken geschildert worden, om dat het gemoed
van de Onnossele ongequetst en suyver is.
Derhalven seymen dat Onnosselheyt een
suyver en vry gemoed eens Menschen is, dat
alle zijne handeligen sonder quaetsinge van
zijne Conscientie doet en denckt in alle op-
rechtigheyt des Geests.

Het Lammeken bediet Onnosselheyt, want
het heeft noch gedachten noch krachten
om iemant te misdoen, noch iets om te wre-
ken dat hem misdaen is, maer verdraeght
alles geduldigh, sonder striblinge, het zy
datmen 't scheert of dood: En dat nae de
Onnosselheyt *I. Christi*, die zijnen Mond te-
gens zijnen scheerder niet op deede; ge-
lijk de *H. Schriftuyre* getuyghet, wesende
in hem het alderedelfte beeld der Onno-
selheyt.

INNOCENZA. *Onnosselheyt, of Suyverheyt.*

EEn Maeghdeken met Palm gekroont,
staende als of het beyde handen, uyt een
becken, wilde wasschen, waer by een Schaep
of Lammeken sal staen.

De Onnosselheyt of Suyverheyt in de
Menschlijcke ziele, is als het klaere waeter,
dat uyt een levendige stroom af vliet, en ten
dien aensien, behoortter veele totten naeme
van Suyverheyt: Want als de Oude wilden
sweeren dat zy onschuldigh waeren van ee-
nigh schelmstuck of missedaet, soo plaghten
zy hare handen te wasschen voor het volck,
om door de wasschinge der handen en door
de suyverheyt des waeters, de suyverheyt
en reynigheyt des gemoeds te vertoon.
En hier uyt komt het dat de *Hieroglyphici* twee
handen maelden die malkanderen wieschen,
om hier door alleene de Onnosselheyt en
Suyverheyt uyt te beelden. *S. Cyprianus* ver-
maent ons altijd onnossele te wesen. Want
Christus noemtse zijn volck en kudde, ge-
bruyckende den naem van Schaepen, om
hier door te kennen te geven, dat de Onno-
selheyt en Christlijcke Suyverheyt, moet
onbetaft en ongeschent bewaert worden.

De Palmkrans van *S. Ambrosius*, in die
plaetse, daer hy seyt, *urve gestaltenisse is als een*
Palmboom, is uytgeleyt voor de Onnosselheyt
en Suyverheyt, die ons van God is geschon-
ken: soo haest, als wy door den heyligen
Doop zijn wedergeboren.

INCOSTANZA. *Onstantvastigheyt.*

EEn Vrouwe die haer eene voet op een
groore Kreeft set, gelijkmen dieselve op
den Zodiac schildert, wesende in licht blauw
gekleet met een Maene in de hand.

De Kreeft is een Dier dat voorwaerts
en

en achterwaerts gaet, met een gelijcke maniere, gelijk die geene doen die lofberaedigh zijn, nu de spiegelingen, dan de wercken prijfende, nu krijghe dan vrede, nu de wetenschap, dan de onwetentheit, nu de ommevangh der Menschen, dan de eenfaemheit: sulx datter geen dingh magh ongelastert blijven, dat niet door haere schendinge, die in haere tonge geboren en gevoet wort, wert besmet, en door haere ontfantvastigheit verspreyt, jae oock in al't geene zy doen.

Deze slagh van Menschen worden van *Christo* berispt, door de voordaet der geener, die den hand aen den ploegh slaen en te rugge sien.

Het licht blaen wort gestelt by gelijknisse van de baeren der Zee, diewelcke seer ontfantvastigh zijn, en van tijd tot tijd ontfellinge veroorsaeken.

De Maene is van gelijcken seer veranderlijck, voor soo veele onse oogen konnen begripen; daerom seytmen dat de Sorten veranderen als de Maene, die niet een uyt op een selve maniere staet. Men kander oock een Vleermuys by maecten, diewelcke wispeltuyrigh en dom zijnde, vliegh nu van d'een dan van d'ander sijde; gelijk *Basilius* seyt.

PERTURBATIONE. *Ontsteltheit,*
Verstoornis.

EEn Vrouwe van verscheyden verwen gekleert, met een Blaesbalck in de hand.

De ontfeltheit komt in't leven van den Mensch uyt de verwarring van de eerste hoedaenigheden van de ziele, zy komt mede uyte verwarring van de sinnen, van de Overheeren, en van't Volck, sulx dat de onordninge gekent en veroorsaekt wort, door de verwarde ordre van de beroerte, wesende de beroerte niet anders, als een oneenigheit en ongelijckheit. Soo spruyt dan de beroerte uyt ongelijckheit, 't welck door de Blaesbalck wort uytgedrukt, die door te overvloedigen wind, de hette van't vier opblaest en krachtiger ontfsteekt. En waer geen tegenstrijdige bewegingen zijn, daer kan oock geen ontfeltheit wesen. En daerom vertoonen de mengingen der verwen de verwarringen van de sinnen of, hertzochten.

IMMORTALITA. *Onsterflijckheit.*

EEn Vrouwe met vleugels aen de schoueders, en aen de rechter hand een gulde Circkel.

De vleugels bedieden de opheffinge van der aerde, die niet als sterflijcke en aerdsche dingen by haer houd.

De gulde Circkel vertoont d'onsterflijckheit, wesende het goud, uyt alle metallens, het alderonverderflijckste, en het ronde heeft geen merck waer in het eyndigh.

IMMORTALITA. *Onsterflijckheit.*

EEn Vrouwe in't goud gekleert, die in haer hand de plante van den bloeyenden *Amarant* sal houden, bediedende d'Onsterflijckheit, hebbende in de sincker een *Phoenix*.

De reeden van den Lauwer is alreede geseyt, en d'*Amarant* bediet de Onsterflijckheit, om dat zy haer verwe nimmermeer verandert, noch nimmermeer vervuyt noch verderft.

De *Phoenix*, om wederom een ander uyt haer asche te doen voortkomen, verbrant zy haer alle tijd, gelijk 't gemeen seggen is. En dit is een teycken van dieselve Onsterflijckheit, die een eeuwigheit is, ten aensien van de tijd, die toekomende is.

ASTINENZA. *Onthoudinge van spijsse.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand den *Emond* toesluyt, en mette andere hand vertoonse eenighe leckere spijsse, mette spreuck: *Non utor ne abutar*, dat is, *leek gebruyckse niet, om dat ickse niet soude misbruycken.*

Om te vertoonen dat het eeten van leckere dingen den Mensch lichtlijck en dickwijls doet vervallen in eenige sonde, gelijk daer en tegen, als men sich daer van af houd, soo wort het gemoed veel bequaemer totte overweginge, en 't lichaem wort oock veel vaerdiger tot deughdlijcke wercken. Daerom seghtmen dat de Onthoudinge een wellgestelde marigheit is van de spijsse, voor soo veele totte gesontheyt, noorderflijghheit en hoedanigheit van den Persoon noodigh is, brengende aen't gemoed verlichtinge, aen't Verstand wackerheit, aen de Memorie vastig-

vastigheyt, en aen 't lichaem gefondheyt; gelijk sulx *Horatius* in zijn 2 *Satyra* in 't 2 b. te kennen geeft, wiens zedige Dichten wy aldus hebben gevolght:

*Nutricht doch dees sobre spijs,
Nae de algemeene wijs:
Overvloed van kost en dranch,
Maect den Mensch als dof en kranch:
Steets gesoden en gebrāen,
Doen den Maegh self overlaēn.
't Soete wort in gal verkeert,
En in slijm gedistilleert,
Als m' aen 't banketeren gaet,
Bleec men van den dīsch op staet,
En beswaert het lichaem seer,
Doch met sonden noch veel meer:
't Heyligh deel God toegerwijr,
Sulck een gantsch ter aerden smijt:
Maer wie sober is van mond,
Slaept geruht en leeft gesont.*

CONTINENZA MILITARE. Alsof die te *Romen* in de Lijckbeganghuise van Hertogh *Alexand. van Parma*, ver-
toont is.

Een Vrouwe met een Helm op 't hoofd, met een Rapier in de rechter hand, en het spitse om leegh in de scheede, en de sfincker arm recht uyt, de hand open, doch een weynigh toegebogen.

CONTINENZA. Onthoudinge van quaede wercken. Tenkonst.

Een staende bedaeghde Vrouwe, en slechtelijck gekleet, met een gordel om 't lijf, houdende in haere hand seer aardighlijck een Armelijntjen.

Onthoudinge is een genegentheyt des gemoeds, die sich beweeght door de reeden, om te strijden tegens de sinnen, en de jankingen van de vleeschlijcke lusten te overwinnen. En daerom wordt zy staende gemaect en van bedaeghd Ouder, als de aldervolmaeckste: want alsdan doermen alles met oordeel, konnende oock met meerder dapperheit alle aanvallen, die haer soude mogen overkomen, tegen staen. Het slechte kleed en het gordel, bedieden de inbindingen van de ongebreidelde lusten.

Het suyvere en witte Armelijntjen ver-
toont, het oprechte beeld van reynigheyt en

onthoudinge, om dat het niet alleen, maer eens des daeghs eet, maer oock om dat het niet soude besoodelt werden, soo sal het sich veel liever van de laegers laten vangen, die welcke om datse dit Dierken te beter souden verstricken, soo besetten zy zijn hol rontom met slijck.

IMMUTATIONE. Onveranderlijckheit.

Een gewapende Vrouwe in 't weerschiin gekleet, hebbende aen de sfincker sijde een Rapier, en met beyde handen so scheurtse een linnen Laecken.

Alsof de kennisse van dit beeld een langh bedietfel vereyschen soude, soo willen wy 't selve, ten meerendeel, stellen aen de scherpsinnigheyt van de kloecke verstanden: doch sullen alleen seggen, datse een gewapende Vrouwe geschildert wort, om te betoonen, dat de veranderinge die alle geschapene dingen onderworpen is, door haer selve sterck is, en onder haer wapen-tuygh bewaert wort, te weten onder de beweginge der Hemelen, diewelcke zijnde van verscheyden stoffe en van vaste materie, soo zijns daer door oorfaecke van haere beweginge, daer nae van de hette, daer nae van de voort-teelinge en van de bedervinge, die al by beurten voortkomen, en dat nae de leere van *Aristoteles*, en dieselve worden oock in dese maniere onderhouden.

Het linnen Laecken wort by de Poēten by 't *Forum* of Noodlot genomen, gevende 't selve aen de *Parcken* of Goddinnen van leven en dood: Waer over de uytleggers van *Theocritus* reeden geven, seggende, dat het linnen in der aerden wast, en daer nae wort het in korter tijd bedorven: alsof moet oock een Mensch, die uyt dieselve aerde geboren is, door de noodwendigheyt der Natuyre wederom tot aerde worden.

De handen die tegens malkanderen het linnen van een ander scheuren, zijn de tegenstrijdige hoedanigheden, die door kracht van de beweginge des Hemels, de aerdsche dingen verwoesten en wederom vermeerderen. En wort de vermeerderinge te kennen gegeven door het scheuren van de twee lappen linnen in verscheyden deelen.

* * *

De *Parca* waeren drie Goddinnen, nae der
A a a Poēten

Poëten versieringe, waer van *Cloto* den spinrock droegh, en 't vlas daer aen stelde, zijnde 't het begin van des Menschen geboorte. *Lachesis* was de spinster, die de beleydinge van des Menschen leven bestierde. En *Atropos* scheerde den draet af, en brack des Menschen leven in stucken, als 't haer geraeden dachte.

INTREPIDITA & CONSTANZA.

Onverfaeghteyt.

Een frisch en sterck Jonghman, in 't wit Een root gekleet, toonende zijne naeckte armen, staende gereet om den aenval van eenen Stier op te houden.

Onverfaeghteyt is een reuckeloose sterckheyt, die tegens de traegheit en bloodigheit gestelt wort: En men noemt dit een onverfaeght Man, die volgens de reeden niet vreesft, daer doch een vroom en stantvastigh Man gewoon is te vreesen.

De naeckte armen betoonen, het vertrouwen van eygen kracht, om tegens den Stier aen te gaen, diewelcke getergh zijnde, seer wreed wort, waer by dan noodigh is datmen dieselve tegen-stae, alleen door een proeve van een reuckeloose of wanhopige sterckheyt.

IMPERFETTIONE. Onvolmaecktheyt.

Een Vrouwe in 't geel gekleet, houdende Ein beyde handen een Vorfche, mer een Beyr ter sijden, die mer zijn tonge zijne jongen volmaeckt.

De geele verwe wordt in veele onvolmaeckte dingen, die nu beginnen te vergaen, door den tijd ontdeckt; en hierom wortse in dese beteycknisse genomen.

De Kickvorschen insgelijx, die van de vuyligheit voortkomen, zijn van *Orus Apollo*, voor de onvolmaecktheyt gestelt.

Het Beyre-Jongh is onvolmaeckt, vermits het alleen een klomp vleesch schijnt te wesen, wanneer het voor den dagh komt, maer 't krijght door de tonge en gestaedige naerstigheyt zijn gedaente. Aldus worden oock onse wercken, die in 't begin onvolmaeckt zijn, indiender maer de naerstigheyt niet ontbreeckt, door de naerstigheyt van een goed begin volmaeckt.

IGNORANZA. Onwetenthey.

D'Onwetenthey is by de Griecken door een naecktkindeken afgebeeld, dat op een Esel rijd mette oogen verbonden, hebbende een riet in de hand.

Een naecktkind wort hy gemaelt, om dat de Onwetende slecht is en van kinds verstand, naecktvan alle goed.

Hy sit op een Esel, om dat dit Dier, van de reeden berooft zijnde, onleersaem is, de Onwetenthey seer wel gelijkende.

De band die de oogen bedeckt, bediet dat hy geheel blind is van verstand, en weet niet wat hy doen sal. Daerom seyt *Isidorus*: 't Is een groote ellendigheyt niet te weten waer men heen wil.

't Ried wort hem in de hand gegeven, om dat het een ydel en broos dingh is, seer wel hier op passende, gelijk *Pierius Valerianus* seyt.

IGNORANZA, gelijk die *Alciatus* beschrijft:

W*at Monster? Dit is Sphinx. Waerom een schoone Maeghd,*

Die onder als een Leeuw, en boven vleugels draeghd?

Onwetenthey dit beeld heeft voor haer uytselken,

Om dat xy't quaede drijft uyt een drevoudigh wesen,

Daer zijn die Wellust stooft, daer zijn die licht van geest,

Daer zijnder vol van pracht, en plomper als een beest.

Maer een rechtschapen Man, die wijsheyt pooght te drijven,

Die kan van 't wreede Dier den Overwinner blijven.

IGNORANZA. Onwetenthey.

Oock wierde d'Onwetenthey geschildert op de maniere van een naecktkind op een Esel rijdende, dat een doeck voor zijn oogen, en een riet in de hand hadde: Om datse hier door bedecktelijck wilden te verstaen geven, dat d'Onwetende van slecht en kinds verstand was, geheel naecktkind, sonder eenigh manlijck vercierfel, bestiert van de sinnen, die seer grof zijn, niet anders als een blinde Esel, en boven al los van herffenen, gelijk het ried, dat hol is.

IGNORANZA. Onwetenthey.

En Vrouwe bol van aengesicht, blind en misfinaect, hebbende op 't hoofd een krans van Maenekoppen, gaende bloots beens, in een veld vol distelen en doorens, en dat buytensweegs, prachtigh met goud en eedelsteenen geciert, ter sijden sal in de locht een Vleermuys vliegen.

Door dese tegenwoordige beeldenisse, wort niet slechtlijck het niet weeten, afgebeeld, maer oock het gebreck van de onwetenthey, 't welck veroorsaect wort, door de verachtlinge van de wetenschap der dingen, die den Mensch gehouden is te leeren. Daerom wortse bloots beens gemaelt, als die tusschen distels en doorens, vrywilligh, buyten den wegh, wandert. Zy is sonder oogen gestelt, om dat de Onwetenthey een verbaesthey en verblindhey van 't gemoed is, waer door de Mensch een groot gevoelen van sich selve heeft, en geloofst dat hy, in alle dingen, die geene is, die hy niet is, afwijkende in alle swaricheeden, waerin hem de onwetende in dit leven bevint, van het recht gevoelen der deugd af, en dat door 't quade begrip van 't verstand.

Daer wort een Vleermuys by gestelt, gelijk *Pierius* seyt, om dat de Wijshey by het Licht, en de Vleermuys by de Duyfsternisse wort geleken, waerin de Vleermuys gestadigh verkeert.

Lelijck van aengesicht isse gemaelt, want soo veel als de schoonhey der Wijshey in de Mensch, uytblinckt, soo veel te slordiger, lelijcker en onaengenaemer schijnt de Onwetenthey.

Het kostelijcke kleed is de standaert van de Onwetenthey, om dat de Onwetende sich seer, in 't schoon opproncken, benaerftigen, mogelijk daerom, om datmen onder dat schoone kleed, de vuyle reuck van de Onwetenthey der ziele, alderbest kan begraven.

De krans van Manekoppen, bediet de eldendige slaep van 't onwetende gemoed.

IGNORANZA. Onwetenthey.

Alecius maelt de Onwetenthey af by een *Phrixus*, die op eenen gulden Ram, door zijne onwetenthey, sich midden door

't water liet voeren, waer van *Alecius* in zijne Sinne-beelden, van *Phrixus* gewagh maect: *Wat is hier van 't bediet? siet Phrixus van de ree, Op eenen gulden Ram, begeeft sich in de zee? D'Onwetenthey, die dom, met grooife rijkdom praelt, Doet dingen onbesint, daer zy maer schand af haelt.*

IGNORANZA.

En Vrouwe als voren gekleet: Men soude hier noch kunnen by voegen, dat het kleed vol vischschubben besaeyt ware, die welcke 't rechte beeld van de Onwetenthey zijn. De reeden is, om dat de Visch uytter natuyre bot is, en geen begrip heeft, uytgenomen den Dolphin, en eenige andere, die voor een wonder worden verhaelt. En gelijk de schubben seer lichtelijck van de Visschen worden afgeschrabt, also kan oock de oefninge van de konsten, den Mensche het decksel van de Onwetenthey afdoen.

IGNORANZA. Onwetenthey in alle dingen.

De Oude Egyptenaers, om eene die in alles Onwetende was, af te maelen, maecten een beeld met een Eefels kop, dat nae de aerde sagh: Want de onwetende verheft zijn hoofd nimmermeer nae de Sonne der Deughd, zijnde in de Liefde zijns selfs en in zijn eygen dingen, veel ongebondener als andere. Gelijk mede dit Dier, te onbedacht, boven andere van zijns gelijcke, te vierich mint; gelijk *Plinius* verhaelt.

STERILITA. Onvruchtbaerheit.

En Vrouwe met *Apium* gekroont in gewickelt met het kruyd *Climene*, sittende op een Muyleesfel, houdende met de rechter hand te gelijk den toom en een willigen tack, mette slincker een schael met wijn, waerin is een Visch *Triglia* geheeten.

Gelijk de Vruchtbaerheit een gelucksalicheyt is, die geneughte en blijdschap aenbrengh, also is de onvruchtbaerheit een ongelucksalicheyt, die moeylijckhey en droefhey aenbrengh, 't welck klaerlijck ontdeekt wort in *Sara*, de Huysvrouwe van *Abraham*, in *Anna* de Huysvrouwe van *Elcana*, in *Elisabet* de Huysvrouwe van *Zacharias*; en hoe rijcker en treffijcker een Man is, te grooter is de droefhey over de onvruchtbaerheit van zijn Medegefellinne, hebbende van sich sel-

ve , en uyt zijn bloed , geene erfgenaemen tot zijne goederen. *'t Is een moeylijke saecke, seyt Menander , dat een rijk Man geen erfgenaemen heeft. Waerover Euripides evenwel twijfelt ; seggende, ick staer verbaest en kan niet oordeelen of het beter zy datmen kinderen heeft , of datmen onvruchtbaer is. Ick sie wel dat die gene, die geene kinderen hebben, wel ellendigh zijn , maer die nu al kinderen hebben , die sie ick daarom niet te geluckiger. Want soo zy deugh-nieten zijn , soo is 't voorwaer de nyterste ellende : en wederom soo zy al deughdelijk zijn, met hoe veele swaricheeden drücken zy noch de ouden , want altijd vreesen zy dat haer yets forghlijcks sal overkomen. Niet te min soo isst veel beter kinderen , als geene te hebben ; want daer is voorwaer noit soo quaeden Soone , die niet eenige vertroostinge aen zijn Vader doen soude ; want de Vader draegt evenwel liefde tot zijnen Soone , al siet hy , dat hy niet van de beste slach is , en soo hy enige gebreken in hem speurt , soo hoopt hy datse metter tijd fullen veranderen, en hy heeft vermaeck in hem op te helpen en goeden raed en Vaderlijcke onderwijnsingen te doen. Iae de Vaderlijcke Liefde is, in veele, soo groot, datse als verblint zijnde , de gebreken van hare kinderen , niet konnen sien ; en soo zy dieselve al sien , soo bedecken zy die by de Menschen, ja mogen niet hooren , datmen qualijck daer van spreeckt. Want soo een Vader een Soone heeft die scheel siet, hy sal seggen, dat hy een vriendlijck en lodderlijck gesichte heeft. Gelijk de Poeten seggen, dat Venus een uyt-nemend klein Soontjen hadde, dat zy Kiexken noemde , en alsoo hy krom en manck was , soo noemde zy hem groot-voet. Gelijk oock Horatius mede in zijn III Schimpdicht van 't eerste boeck segt :*

*Gehjck een wijse Vader doet ,
Die zijne kinders gaet te moet,
Soo suldy oock der Vrienden seyl,
Bedecken, en niet maecken veyl.
De Vader noemt de grinschack,
Mijn lodder-soete-Kackerlac :
Een Popjen, hy een Kiexken heet :
Aen scheel of bult siet hy geen leet :
Of gaet hy krom of scheef van gangh,
Hy segt zijn voetsjens zijn wat langh.*

En overmits de Liefde van de kinderen blind is , soo verblijd sich nochtans de Vaeder en Moeder over haeren Soone , al-hoe-wel hy wrack of scheel is , gelijk de Vrijer

zijn Vrijster doet , alhoewel zy leelijck is. Alsoo bedrieggen oock de gebreecken der kinderen haere ouden , die, hoewel zy leelick zijn , haer nochtans schoon duncken te wesen , en hoewel zy Boeven en Deughnieten zijn , soo schijnen zy haer deughdelijk en dapper te zijn. *Want gelijk mijn Moeder segt; soude ick Pollux wel overwinnen. Sulcks dat de Vaederlijcke Liefde doet , dat zy haer verblijden over een Soone hoewel hy quaed is. Maer het genoegen van goede kinderen te hebben , gaet de vreesse te boven , van die daer geen quaed van hebben te lijden. Daarom is 't beter kinderen te hebben, 't zy datse goed of quaed zijn, als de onvruchtbaerheit is, diewelcke nimmermeer vrolijckheit aenbrengt , maer een smerte en een gestadige begeerte om die selve te hebben. Het *Apium* heeft gekrulde blaeders, en daarom seytmen tot een spreekwoord , van de Oude, datse zijn gekrulder als 't *Apium* , waerover wy oock de Onvruchtbaerheit daarmede hebben gekroont , want by de steel van het *Apium* wassen eenige wormkens , diewelcke gegeten zijnde , soo maeckense soo wel de Mannen als Vrouwen onvruchtbaer. Het kruid *Climenc* isser onder gevlochten, dat de Weegbreen blaeders gelijk is , 't welck, gelijk *Plinius* seyt , gedronken zijnde veele gebreken geneest , maer terwijl het geneest, maect het den Mannen onvruchtbaer.*

Zy sit op een Muyle, want een onvrucht-bare Vrouwe heeft dieselve aert van een Muyle , als die uyer Natuyre onvruchtbaer is. Alle Muylefels zijn onvruchtbaer , de oorfaecke daer van is niet wel verstaen van *Empedocles* , en *Democritus* ; dese schrijft het toe het verdorven waeter in het lijf van den Muyle , d'ander seytet te wesen de vermenging van het dicke saer des eenen , en des anderen sachte geboort leeden : alhoewel daer een andere reeden van *Empedocles* , door *Plutarchus* wort voorgestelt, dat voor soo veel de Muyl een aengebooren nauwe Natuyre heeft in 't lichaem , soo kansse de geboorte niet ontfangen. Doch *Aristoteles* neemt sodanigen reeden niet aen , maer schrijft de Onvruchtbaerheit van de Muylen de koudigheyt van haeren Voortteelder toe. Want de Eesfel soo wel als de Merry zijn van kouder Natuyre, van de welcke de Muyle gebooren zijnde, behout de koudicheyt van beyde die-ren.

ren. *Plinius* feyt, datmen waergenomen heeft, dat Dieren van tweederley flagh gebooren, een derde flagh voort-brengen, die haere voortteelders niet gelijk zijn, en die alfoo geboren worden, die teelen niet voort, en dat selve geschiedt oock in alle flagh van Dieren: en dat derhalven de Muylen oock niet baeren: Maer datse niet te min somtijts gebaert hebben, dat is in plaets van een wonder gehouden. *Julius Obsequens* stelt in zijne Wonderwercken, datter een Muyle in 't Burgmeesterschap van *C. Valerius* en *Herennius*, 665 Jaer, nae d'opbouwinge van *Romen*, in *Puglia* gebaert heeft. Maer het is een ongewoone saecke: Want als men een dingh wil invoeren, daer niet van sal vallen, soo seyt men, als de Muyle sal hebben gebaert. 't Welck oock geseyt was van eene van Babilonien, aen *Darius* Koningh van *Persien*, wanneer de *Persianen* 't selve belegert hadden, seggende: Wat doedy hier, o ghy *Persianen*! vertreckt doch, want dan suldy de Stadt krijgen, als de Muyl-Eefels baeren. 't Gebeurde niet lange daer nae, dat een Muyl-Eefel van *Zopirus*, die een seer groot vriend van *Darius* was, baerde: Waer over hy moed kreegh om Babilonien te winnen, en hy nam oock het selve in. Daer is oock een spreekwoort in *Suetonius Tranquillus* in 't leven van *Galba*, wanneer zijn groot-vader offerhande deede, datter een Adelaer quam, diewelcke hem het ingewand van den offer uyte handen nam, vliegende daer mede op een vrucht dragenden eycke-boom: Waer uyt voorseyt wierde, dat zijn afkomst, metter tijd, het Keyserrijk soude verkrijgen. Waer op hy antwoorde: *Als de Muyle sal baeren*. *Theophrastus* feyt dat in *Capadocia* of *Arcadien* de Muylen baeren. Maer de Eefels van dat Land, zijn van een ander flagh, zijnde slechts onse Muyl-Eefels gelijk, wesende geen oprechte Muylen. Alfoo dat de Muyl-Eefels, als onvruchtbaer, voor een beeld van de onvruchtbaerheit genomen werden.

De *Sax* of *Willige*, in de sincker hand, dient oock tot een beeld van de Onvruchtbaerheit, alhoewel eenige houden, datse dient tot d'Onvruchtbaerheit van de Vrouwen. En dese plaetse *Plinius* in 't xvi boeck xxvi cap. seer qualijck verstaende, seggen zy, dat het faet van de Willigen een Medicijne is tegen d'onvruchtbaerheit. In welcke

plaetse hy niet anders wil seggen, dan dat de *Willige* is een middel totte onvruchtbaerheit der Vrouwen: Men vind veele, diewelcke kinderen genoegh hebbende, en om niet al te seer daer in te vervallen, 't selve gebruyecten, om hare Vrouwen onvruchtbaer te maecken, gelijk als de *Meyskens* en *Weduwen* plachten te doen, om niet swanger bevonden te worden; een snood stuck, dat niet alleen by den Christenen, maer oock by den Heydenen is vervloecht geweest. Waer over de *Griexsche Musonius* feyt, dat het den Vrouwen verboden, en oock straffe voorgestelt was, datse geen *Medicine* noch andere dingen mochten gebruycken, om de geboorte te beschadigen: *Dieshalven* hebben zy op de veelheit der kinderen belooingen, en op de onvruchtbaerheit straffe gestelt. Dat de *Willige* onvruchtbaerheit aenbrengh, getuyght *Dioscorides* klaerlijck, seggende dat hare blaederen, haer faet, schelle en sap, een t'laemen-treckende kracht hebben: de blaeders gewreven en alleen met waeter gedroncken, maecken de Vrouwen onvruchtbaer, en niet alleen den Vrouwen, maer oock den Mannen, gelijk 't selve *Isidorus* verhaelt. *Want de Willige, wort geheeten Willige, om datse willigh wast, wiens saedt, men seyt, van die aert te wesen, dat, wie datselve drinckt, geen kinderen krijght, maer maectt oock den Vrouwen onvruchtbaer.*

De *Triglia* in de sincker hand, in een schaele met *Wijn*, wort gehouden, dat oock een teycken van de onvruchtbaerheit is. *Athanaeus* verhaelt vreemde dingen van dese *Triglia*, seggende door 't aensien van *Plato* in zijne *Phaon*, dat het een kuyfche en suyvre *Visch* is, en daerom is zy oock *Diana* toegeheyligt. Alhoewel *Egesander* van *Delpbos* feyt, datse in het feest van *Diana* haer wierde vereert, want zy vervolghet en doodt de venijnige en doodlijcke *Zee-Haes*: doende sulx totte behoudenisse van den Man, aen de *Goddinne* van de Iaght, daer dese Iagerinne haer vereert wordt. Maer *Apollodorus* wil, dat, vermits *Diana* onder de naem van *Hecate* een dreevormige *Goddinne*, geseyt wierde, oock de *Triglia*, door de gelijknisse van dien naem, haer geoffert wierde: Waer over oock te *Athenen* een plaetse was *Triglia* genaemt, want aldaer was het beeld *Hecate Triglantina* geheeten, waer van de Poët *Heraclitus* oock sprack. Welcke *Visch* oock van de *Latijnsche* Poëten *Barbatus Mullus* wierde genaemt. En soo is

hy oock geheeten van *Sophronius* de Grieck. Maer wy nemen die niet tot een beeld van de onvruchtbaerheyt, als een Visch, die van wegen haere eerbaere onthoudentheyt, de kuyfche *Diana* is toegewijt. Maer om dat wanneer een Man van den Wijn drinckt, waer in dese *Triglia* is gesmoort, soo sal hy onmachtigh zijn in de Minneluften, en soo een Vrouwe daer van drinckt, soo false als een onvruchtbaere niet ontfangen. 't Welck *Athanzus*, door 't aensien van *Terpsicles* oock bevesticht, seggende, *de Wijn waer in de Mul-lus gesmoort is, soo de Man daer van drinckt, soo sal hy onbequaem zijn totte Minnelust, en een Vrouwe sal niet ontfangen.*

D I S S E G N O. Ontwerp. Schets.

EEN Jongelingh van eedel opsicht, met schoone kostelijke kleederen geciert, hebbende in de rechter hand een Passer, en in de sincker een Spiegel.

Het Ontwerp kan geseyt worden, dat het is, een gelijkmaerige kennisse van alle sienlijke dingen, diewelcke bepaelt zijn in de grootheyt mettet vermogen, om die in 't gebruyck te brengen. Iongh met een eedel opsicht is hy gemaect, om dat het ontwerp de senuwe is van alle aengenaeme en maeckbaere dingen, en dat door den wegh van de schoonheyt: Want alle dingen die door de konst gemaect worden, worden min of meer schoon geheeten, nae datse een min of meerder schoone teyckeninge of ontwerp hebben. En de schoonheyt van de Menschelijke gestaltenisse bloeyt in de Ieugd voor-naemlijck. Men kanse oock wel Manbaer maecken, als een Ouder dat volmaeckter is, voor soo veel de overweginge belanght, om dat die haere dingen niet verhaest, gelijk de Ieughd wel doet, en zy moet oock niet zijn als d'Ouderdoom, die losberadigh van besluyt is. Men kan het Ontwerp oock oud en grijs maelen, als een Vader van de Schilder-Beelde- en Bouwkonst, om datmen dickwijls dese kennisse van 't ontwerp nimmermeer volmaeckt krijght, als op 't laeste van d'Ouderdoom. En daerom isser een eere aen alle konstige handwerckers, en een eere aen de bedaeghde, die het Ontwerp met reeden best schijnt te passen. Het Ontwerp wort gekleert gemaelt, om datmen weynigh vind die dat naeckt sien, dat is, die geheelijck

haere reeden weeten: Maer kennen dat alleene, voor soo veele de eervaertheyt haer sulx leert: die welcke een klead gelijk is, dat door de winden hier en daer gedreven wort, om dat het ontwerp beweeght wort en gedreven nae de verscheyden werckingen, en de verscheyden gewoonten, plaets en tijden.

De Passer betoont, dat het Ontwerp bestaet in de maeten, die by haer dan prijselijck zijn, als wanneerse gelijkmaerigh zijn nae de reeden, van dobbel, half, derdedeel, en vierendeel, diewelcke meetelijck zijn mer een, twee, drie en vier, in welck geral alle de proportien worden getrocken, gelijk in de *Arithmetica* en Musijck bewesen wort, en by gevolg in al het Ontwerp, waer door 't noodwendigh bestaet in verscheyden linien van verscheyden groote of verheyt.

De Spiegel beteyckent, dat gelijk het Ontwerp behoort tot dat inwendige orgel of wercktruygh van de ziele, dat wy de fantasien of invallen noemen, als de plaetse van de beeldnissen, want in de beeldinge soo worden alle gedaenten van de dingen gesien, en nae dat dieselve dan worden gevar, soo wordense of schoon of lelijck geheeten, gelijk dat *Fulvius Mariotellus* in zijne overwegingen bewijst: Waer over die geene, die een volmaect konstenaer hier in zijn wil, moet een volmaecte inbeeldinge hebben, niet besoezelt, niet afgescheyden, niet verduystert, maer net, klaer, en die alle dingen nae haere aert recht kan vatten en begrijpen. En derhalven wordt hy een Man genaemt, die in dat deel wel geschickt is, waer aen oock hanght het werck van 't verstand: derhalven plaghmen aen die geene die Meesters van dit ontwerp of dese konste waren, groot lof te geven: En dit lof wordt bequaemlijck door desen wegh gefocht, als mede om dat de Natuyre weynige volmaecte dingen voortbrenght, en om datter oock weynigh zijn die 't wit van dese treflijke konst aenraecken: Misschien dat daerom, oock in d'Italiaensche taele, 't woord *Disegno*, als een misteyckeninge alsoo wort genaemt. Veel meer dingen soude men hier over kunnen voortbrengen, maer om de gewoonlijke kortheyt te houden, sal 't genoegh zijn.

DISSEGNO. Teycken-konst.

Anders.

MEn soude de Teycken-konst konnen schilderen, om dat hy Vader is van de Beeld- Schilder- en Bouwkonst, met drie evengroote en gelijke hoofden, en dat hy in de handen hiel verscheiden instrumenten, die tot dese bovengeseyde konsten bequaem zijn. En alsoo dese beeldnisse voor haer selve klaer is, soo behoefte geen ander uytlegginge.

LEALTA. Openhertigheyt.

EEn Vrouwe met een licht kleed, houdende in d'eene hand een ontfteecken Lantaerne, alwaerse met opmercken nae fiet: in d'ander houdse een Maske of Mom, die op veele plaetsen gebroken is, staende als of zy dieselve tegens een Muyr wilde in stucken slaen.

Het dunne kleed vertoont, dat onder de woorden van een rojaels en openhertigh Man sich oock een oprecht hert moet ondecken, want onse woorden moeten, sonder eenigh beler, wesen, als het voornemen van ons gemoed, gelijk het kleed is tot een naeckt lichaem.

De Lantaerne wort te gelijk voor de ziele en voor 't hert genomen, en de glans die door de glafen schijnt, zijn de woorden, en de uytwendige wercken. En gelijk de Lantaerne het licht dat in haer besloten is, nae buyten schiet, also moet oock een openhartigh Man, van binnen en buyten, eenderleye gedaente van sich geven. Ten dien einde seyt Christus: *Laet u licht schijnen voor de Menschen, datse daer over God prijsen*: sulx dat u goede naem mette goede wercken magh over een komen.

Het Momaensicht, dat op de aerde geworpen en geplettert wort, bediet te gelijk de verachtinge van de bedriegerie en dobbelheyt des gemoeds, gelijk elders geseyt is.

LEALTA. Openhertigheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haere borst openende, haer eygen hert toont, om dat dit met haer gemoed over een komt, en dat soo wel in woorden als wercken, op datmen soude bespeuren dat de Trouwe volkomenlijck is onderhouden.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die de rechter hand voor de borst houd, en by haer een Hondcken.

De rechter hand op de borst, bediet de oprechtigheyt des gemoeds, het Hondcken door de ingeboorne genegentheyt, bediet te gelijk getrouwigheit, dat is openhertigheit.

GIUDITIO. Oordeel.

EEn naeckt en bedaeght Man, die op een Regenboge sit, houdende in de hand een Rechtsnoer, Passer, Linael en Waeterpas.

Het Oordeel is niet anders als een kennisse dieder wort gedaen nae een behoortlijcke maete, soo wel in de werckingen als in andere dingen die uyt het verstand voortkomen. En om dat dese gereetschappen, van den konstenaers zijn gevonden, om gelijcke kennisse te hebben in de Geometrie, soo wort dan, daer door billick, het overlegh en de verkiefsinge vertoont, die 't Menschlijck verstant behoort te doen, om allerleye dingen te onderscheyden en oordeelen. Doch daerom oordeelt dese niet recht, die juyft alle zijne wercken, op dese maniere wil afmeeten.

Tot verklaringe van den Regenboge, sullen wy seggen, dat een yder, dieder totte trappe der Menschlijcke handlinge, hoedaenigh die oock mogen wesen, wil opklommen, van noode heeft, dat hy door veele cervaerentheyt het oordeel leere, en dat geschiet, even gelijk als de Regenboge voortkomt, door de schijnbaerheyt van veele verscheyden verwen, dieder dan te gelijk, door de kracht van de straelen der Sonne, nae toe trecken.

GIUDITIO OVERO INDITIO d'AMORE. Oordeel of kenteycken der Liefde.

EEn Man rijcklijck gekleet, met het hoofd vol Maenekoppen, 't welck het kenteycken der Liefde by den Ouden bediet. Daer by zy spottelijck en belachlijck door het lot het kenteycken der Liefde voorseyden: Want als zy wilden beproeven of een Vryer oock weder bemint wierde, naemen zy de bladers

bladers van bloeyende Maekoppen, en leyden dieselve onder haere vuyft, slaende daer nae metret vlaeke van de rechter hand met aller macht daer op, en uyt het geluyt dat de bladeren, door 't slaen, maecten, oordeelden zy, dat haer Liefde aengenaem was. Dit verhaelt *Petrus Valerianus* door 't getuyghnisse van *Taurilius*; alhoewel dit een bygelovige en belachlijcke saecke is.

GIUDITIO JUSTO. Oprecht Oordeel.

EEn staetigh Man met een langh kleed, hebbende eens Menschen hert, aen een keeten om de hals hangen, waer in een beelden is gesneden, 't welck de *Waerheyd* vertoont, staende metten hoofde gebogen, en mette oogen om leegh, vastelijck op den halsband staende: hebbende voor zijne voeten eenige *Wet-boecken* open geslagen: 't welck bediet dat een oprecht en volmactt Rechter, behoort vroom te weesen, en nimmermeer door eenige saecke, zijne oogen van de heylige *Wetten*, noch van de beschouwinge der suyvre en reyne *Waerheyd*, af te wenden.

GUERRA. Oorlogh, Krijgh.

EEn Vrouwe met een Kuras, Helm en Swaerd, mette vlechten bloedigh en in 't wilde, oock met bebloede handen. Onder haer *Wapenrock* false een root onderkleed hebben, om de granschap en dolligheyt te vertoonen. Zy sal op een gewapent *Peerd* sitten, hebbende in de rechter hand een *Spieffe*, en in de sincker een ontfteken *Fackel*, met een *Columnne* of *Pijlaer* daer by.

Dese Vrouwe wort met een gewapent *Peerd* afgebeeld, nae de maniere der *Oude Egyptenaers*, oock mede nae de nieuwe maniere, nae 't aensien van *Virgilius*, daer hy seyt:

*Het Ros dus wygerust ten strijd,
Dat dreycht ons krijgh en diere tijd.*

Men leeft datter voor de *Tempel* van *Bellona* een seeckere, doch niet al te groote *Columnne* was, die de *Romeynen* de *Krijghs-suyde* naemden: Weshalven als men overleyde of men eenigh *Oorlogh* soude aenvangen, soo gingh dier een *Burgemeester* by, die den *Tempel* van *Ianus* opende, en wierp van daer een *Lance*, nae de syde toe, daer de *Vyanden* waeren, en hier door verstonden zy ten wat

tijde de *Oorlogh* tegens den *Vyanden* was verkondight en tytgeroepen, en daerom staer dese beeldnisse gereet, om die, neffens dese bovengeseyde *columnne*, wegh te werpen: waer van oock *Ovidius* in zijne *Fastus* gewagh maectt.

In de sincker hand houd zy een brandende *Fackel*, nae dat haer *Silius Italicus* afmaect:

*D'ontsteken Fackel, 't blonde hayr,
Met breyn en bloed besprenckelt waer,
En vloogh Bellona, met een sprongh,
Door 't Leger dat van d'ysers blonck.*

Aleer de *Trompet* gevonden waer, was by de *Oude* in 't gebruyck, dat zy eenige met *Fackels*, voor de *Heyrlegers* lieren aen trecken: die dan haere *Fackels* verheffende, en nae d'een en d'ander sijde werpende, het teycken gaven, om mette *Wapenen* malkan-deren te keer te gaen.

GUERRA. Oorlogh.

EEn gewaepende Vrouwe, die een *Exter* op den kam van den *Helm* draeght: in de rechter hand een *bloot sweerd*, en in de sincker een *schild*, alwaer een *Wolfs* hoofd in 't midden is gemaelt.

GUERRA. Oorlogh.

EEn Vrouwe schricklijck van gesicht, met een brandende *Fackel* in de hand, als of zy voort gingh, hebbende by haer veele *guldene vaeten*, *geld*, *silver*, en *eedelsteenen*, diewelcke seer verstroyt op der aerde leggen: Waer onder was de beeldnisse van *Pluto*, den *God* der *Rijckdommen*, die seer was gebroken. Al om te vertoonen dat de *Krijgh* alle de *Rijckdommen* verstroyt, verwoest en verteert, niet alleen waer dieselve wort gevoert, maer oock, waer zy slechts haer deurtochten doet.

STRATAGEMA MILITARE. Oorloghs-treck, *Krijghs-list*, van *Sign. Giov. Zaratino Castellini*.

MEn schildert een gewapent Man, die op den *Helm* dese spreucke heeft: *aut Marte aut Arte*, dat is, *door list of door macht*. Hebbende op de sincker sijde een *Rapier*, en aen de sincker arm een *Schild*, waer in een *Kickvorsch* gemaelt is, die een *Riet* over d'wers in den mond heeft, waer tegens een *Waeterlange*, die den *Vorsch* soeckt op te floc-

stocken , afgemaelt is , hebbende de rechter hand , met een groote moedigheyt in zijne sijde ; ter sijden hem , sal een Luyfert staen , die seer vreeslijck metten hoofde opgestreckt is , hebbende eenen Dolphijn op den Helm.



Dese beeldnisse is regelrecht gemaect tegen het goedduncken van *Alexander* de Groote , diewelcke de Oorloghs-treecen boven maeten Viand was , en overfulx als hy van *Parmenio* overredet was , dat hy zijne Vianden op 't onversienste , en by nachte , soude overvallen , antwoorde hy , dat het een schandlijcke saecke was voor een Capiteyn , de Overwinninge te steelen , en dat het *Alexander* toestont , voor de vyest te winnen ; gelijk 't selve *Arrianus* verhaelt . Niet tegenstaende dese moedige woorden , is te overwegen , dat *Alexander* in zijne handlingen al te voorbarigh was , hebbende gemeenlijck meer reuckloosheyt en stoutigheyt , als kracht van dapperheyt , die altijd met wijsheyt en goede raed wil te saemen gevoeght zijn . Wy hebben dese beeldenisse willen passen , als datse een Capiteyn niet alleen nut , maer oock noodigh is : den welcken toekomt , niet soo seer met ge-

weld en stoutigheyt zijne Vianden te bespringen , als wel in de voorvallende nood , tot behoudenisse des Vaderlands en van zijn eygen Heykracht , door kloecke raed en door verstand (waer in de Oorloghs-treecen bestaen) te overwinnen : Want de Oorloghs-treck is anders niet , als een dappere Oorloghsdaed , die meer met raed en verstand als met macht en geweld wort uytgevoert . Want dit is dapperheyt wannecr iemant zijnen Vyand met macht en sterckheyt overwint : Maer dit is kloecke raed , wameer iemant buyten den strijd of slagh , de Overwinninge van zijne Vyanden wegh draeght met list of kloeckheyt . *Poliænus* een oud Griex Ichrijver , die ten tijde van de Keyseren *Antoninus* en *Verus* geleeft heeft , seyt , dat dit de besondere wijsheyt van een Capiteyn is , dat hy de Overwinninge sonder perijckel of gevaer , magh verkrijgen : En 't is seer goed datmen eenige saecke oock midden in den strijd gaet overwegen en bedencken , ten eynde men te voren door raed en krijghs-list magh beleyden , dat de slagh met Overwinninge magh uytvallen . Dit schijnt oock , dat *Homerus* haer wil vroet maecken , wanneer hy seyt , of door list of door macht . En dit is oock de spreucke die wy boven 't Helmet geset hebben . Men leest in *Poliænus* het selve ; 't welck van *Virgilius* schijnt heergekomen te zijn , als hy seyt , Laet ons de Schilden veranderen , en der Grieccken Helmen en Vaendels voeren , 't is alleens of wy den Vyand door geweld of door loosheyt overwinnen . En de uytlegger van *Virgilius* seyt , dat het niet schandigh is zijnen Vyand met listige laegen te overmeesteren , en het tegenwoordige gevaer behoorde dat oock geleert te hebben , als mede de voordaed die van de Grieccken was genomen . Iae 't is oock geen schande , maer prijswaerdigh : want het verstand en de vlijtigheyt gaen boven de sterckheyt , en de Oorloghs-treck wijslijck beleyt zijnde , overtreft de groote menichte der krijghsluyden . *Euripides* seyt in zijne *Antiope* , de Raedslagh met weynigen wijslijck ingegaen , overwint , maer onbedachttheyt met een groot hoop Volx , is een grooter quaed . En hy seyt voorts in zijn *Aeolus* , de kleyne machi van een Man sal door de naerstigheyt boven anijven , want ick heb min vreesse voor een gros , sterck en onervaeren Man , als voor een loos en swack Man . By *Stobæum* leeftmen veele spreucken tot voordeel van de Oorloghs-treecen . En hier uyt komt het , dat als *Lisander* verweeten wierde , dat hy veele dingen met loofheyt en bedrogh uytvoerde , antwoorde hy

daer op, dat wanneer hem de Lecurvenhuyd niet konde helpen, dat hy dan het Vossevel most aentrecken. Wilgende daer mede te kennen geven, waer in de macht te swack was, dat mostmen met loosheyd van den Oorloghs-treck vervullen. *Poliemus* verhaelt dat de eerste die by de Griecken de Oorloghs-treecen gebruyckt heeft, geweest is *Sisphus* de soone van *Aelus*, de tweede *Amolicus* de soone van *Mercurius*, de derde *Proteus*, de vierde *Vlysses*, die *Homerus* de listige en loofse heet, waer van hy selve aldus spreeckt:

Ich ben Vlysses, Laertis Soon,

Wiens loosheyd yder staet ten toon,

Geacht tot in den hoogsten top,

Wiens lof klimt tot de Sterren op.

Hamibal de Veldoverste van *Carthago*, was een listigh Man en seer geestigh om nieuwe oorloghstreken te vinden, gelijk *A. Probus* in zijn leven verhaelt. Want als hy tegens zijne Vianden te swack was, dan vocht hy met verstand en loosheydt. Maer om tot onse beeldnisse te komen, soo beelden wy de Oorloghs-treck met een swaerd aen de sijde af: om dat een Capiteyn, hebbende groote of kleyne macht by hem, evenwel moet vechten met macht en met loosheyd, als moetende nootwendigh gereet en op zijn hoede wesen, waerom zy oock *Ongorde*, dat is wackere en dappere Soldaeten genaent zijn, als zijnde in haere Wapenen gesespt, sulx dat een yder krijghsman zijne Wapens most neffens hem vaerdig hebben, en bereyt staen om te strijden. *Ongorde* worden die bloets geheeren, die totten Krijgh onbequaem zijn, 't welck oock *Servius* de uytlegger van *Virgilius* seght, dat het van *Augustus* niet alleen als schandlijck wierde gehouden, wanneer de Soldaeten haere Wapenen hadden afgeleyt, haer onwaerdigh achtende de Wapenen te dragen, maer liets oock strengelijck straffen, die willens en door traegheyd of luyigheyd haere Wapenen, doch insonderheyd, haer sijdgeweer, hadden afgeleyt. *Corbulus* een Capiteyn van den Keyser *Claudius*, liet een Soldaet, die sonder sijdgeweer voor den dagh quam, dooden: Noch een ander, diewelcke, terwijl hy de schants groef, alleen een poock op zijn sijde hadde; 't welck *Tacitus* mede verhaelt: En hoewel dees Historyschrijver, dit niet kan geloven, maer hem al te wreed schijnt, niet te min

houd ick dat *Corbulus* in 't weder-oprechteen van den Krijghstucht, dit niet uyt hoofdigheyd of straffigheyd, maer nae de Krijghswetten gedaen heeft: Naedemael het de plicht van den Soldaeten was, wanneerse groeven of hutten toefelden, datse 't Rapier op haere sijde mosten hebben, wanneerse haer schild en bagagie hadden afgeleyt, blijvende yder binnen zijne voet-maeten, die voor yder bende waeren afgesteken, nae 't verhael van *Frontinus*, die veele Jaeren, nae *Tacitus*, van de Krijghs-konst heeft geschreven. Boven dat, wierden zy door de Werten aen den hals gelraft, die haer sijdgeweer hadden verkof, vervreemt of verlooren. Zy waeren oock gewapent, wanneerse haer Middagh-mael hielden: en alsse daer nae metten Veld-Overste haer Avondmael deden, dan waerense ontwaepent, gelijk *I. Capitolinus*, in 't leven van den Keyser *Soloninus Galienus* verhaelt: ten wiens tijde, die geene, die by den Veldoverste ten Avondmael genoot waeren, op zijn Soldaets begosten gewapent te zijn; Want *Soloninus* een kind zijnde, ontnam de genoode Soldaten, terwijl zy het gastmaal hielden, haere gordels, die van goud bloncken, en om dat het qualijck was te weeten, wie in 's Keyfers Hof de wapenen hadde wegh gedragen, soo verdroegen de Soldaten sulx gerustlijck: Maer van nieuws genoodicht zijnde, soo wilden zy haer sijdgeweer niet afdoen; gevraeght zijnde, waerom? soo seyden dat zy geantwoort hadden, vraeght dat aen *Soloninus*: En hier van quam dees maniere, datse altijd metten Veld-Overste gewapent gingen aen sitten. En voor soo veele de afgebeelde Dieren belanght, alee ick totte uytlegginge kome, sal ick te bedencken geven, dat een Capiteyn, sich, door twee middelen, sal dienen van de Oorloghstreecen: somtijts om sich alleen te reddden, wanneer hy kleyn van macht is, sonder dat hy opsicht heeft, om zijnen Viand te overwinnen, achtende dit overwinninge genoegh, dat hy sich selve en zijn volck uyt het gevaer helpe: ten tweeden als hy machtiger is, dat hem dan de Oorloghslist diene, om zijnen Viand, met een dapper gemoed, te verstroyen en overwinner te blijven; En dese twee middelen, worden door de Natuyre van dese twee voorgeselde Dieren uytgedrukt. En

om tot het eerste te komen, soo verhaelt *Alianus* dat de Vorfch in Egypten met sonderlinge Wijsheyt is begaeft, want dieselve stelt sich tegen den Hyder of Egyptische Waeterlange: en kennende haer eygen swackheyt, soo neemtse in der haest een ried in den mond, en houd dat over dwers, om dat haer de Slange niet soude in slocken, want zijn beck is soo wijd niet, en door dese listigheydt ontgaet zy de macht van de Slange, want het een Slange is wel schoon van opficht, maer van doodelijck venijn. Onder dese slagh past oock de Oorloghs-list van de Engelsche, diewelcke sich swacker bevindende als *Cesar* was, hieuwen een groot deel boomen af, en stopren daer mede den wegh die *Cesar* door 't bosch most passeeren. Een ander list gebruyckte *Pompejus* in *Brundisium*, verbaest wesende door de komste van *Cesar*, en om de macht van *Cesar* te stutten, dede hy de poorten toe merselen, en maecte grachten dwars over den wegh, stellende op dieselve verscheyden paelen met scherpe pinnen, en deckte die wederom met aerde toe. Zijn soone *Sextus Pompejus* by *Ategua* in Hispanien, de komste van *Cesar* oock vreesende, maecte eenen Wagenburgh op den wegh, om des Viands krijghsheyr op te houden, terwijl hy mocht te rugge deisen en sich in *Corduba* vast maecken, daer hy nae toe trock. *Hannibal* siende dat hem, tot groot nadeel, alle de wegen van *Fabius Maximus* waren gesloten, hielt hem den gantchen dag verbaest op, en 's nachts daer aen ontstack hy eenige bossen houd, die op de hoorens van eenige Ossen gestelt waeren, drijvende dieselve tegens de bergen op: welck schouwspel, het machtigh Romeyns leger soo dede verschricken, datter oock niemant soo stout was, die uyt haere bolwercken dorst gaen: en door dese Krijghs-list hielt hy het Leger van den Viand op, en vluchtete sonder schaede van zijn Heyrleger. Het tweede middel is, wanneer hem een Capiteyn bevint, wel van macht voorsien te wesen, maer door dat de Viand eenigh meerder voordeel van hem heeft, soo soeckt hy dat te vervullen met verstand en loosheyt, poogende zijnen Viand te verleyden, en hem op eenen wegh te brengen, daer hy niet om denckt, en 't selve soo te bestieren, dat hy zijnen Viand met sekerheyt kan 'onderbrengen,

en 't hoofd tot een eerlijcke overwinninge opsteken. Van foodanige Natuyre is de wilde Luypert, diewelcke zijne sterckheyt tegens den Leeuw mistrouwende, soeckt sich door een gemaecte listigheyt te versekeren: want hy maect een hol dat twee gaeren heeft, 't eene om in te gaen, dat seer wijd is, 't ander dat in 't midden seer nauw is, en als hy sich van den Leeuw siet besprongen, vlucht hy door het gat, alwaer de Leeuw, op hope van overwinninge, hem met foodanige macht vervolght, dat hy door de grovigheyt van zijn lichaem, in 't gat blijft stecken, konnende noch voorwaerts, noch achterwaerts, keeren: 't welck de loofse Luypert werende, kruypt wederom door het nauwe gat, bijt, scheurt en rijt den Leeuwe van achteren, met zijne tanden en klauwen: alsoo dat *B. Anglicus* seyt, dat de Leeuw dickwijls van den Luypaert wert overwonnen, meer door loosheyt als door geweld. Van gelijcke loosheyt zijn oock de kloecke Soldaten, die de Vianden in haere hinderlagen weeten te verleyden, gelijk *Hannibal* aen *Titus Sempronius Gracchus*, en *Cesar* aen den Swijtsers gedaen heeft, diewelcke met hem oorlogende, quaemen op de grensen van Vranckrijck; en de Romeynen wesende ontrent 'achtentigh duysent Mannen sterck, waer van 20 duysent de waepenen kosten voeren, soo ontweeck haer *Cesar* altijd, te rugge deinsende: Maer op sekere dagh, soo vervolghden hem de Barbaren, door 't groot vertrouwen datse schepten: en willende de *Rhosie* passeeren, soo hadde *Cesar*, niet lange te vooren, zijn Leger aldaer neder geslagen: Waer over als de Barbaren met groote moeylijckheyt, dese onstuymige reviere gepasseert waeren, soo wilden zy daer al te saemen, voor des anderen daeghs, niet overtrecken, waer van *Cesar* dertigh duysent Barbaren, die de reviere gepasseert waeren, seer moede zijnde, en sich te ruste leggende, overviel, en by nae alle versloegh, sonder dat zy eenigh middel hadden, weder over de reviere te komen. Wy souden veel meer Krijghs-listen kunnen by brengen; maer wie 't lust, magh *Polienum*, *Frontinum*, *V. Maximus* en andere sctrijvers lesen.

De Dolphijn op den Helm is 't waepen van *Vlysses* de vinder van de Krijghs-listen: alhoewel hy dieselve in zijn Schild plagh te

draegen, tot een aengenaeme gedachtis, van dat een Dolphin, zijnen soon *Telemachus* uyter Zee hadde verloft, daer in hy was gevallen, gelijk *Plutarchus* verhaelt. Niet te min kan men seggen, dat dit arge en kloecke Dier *Vlyffes* niet qualijck past, als een beeld, dat een goed Capiteyn betaent: Want de Dolphijn is 't hoofd en de koningh van alle Zeedieren, siel, vaerdigh, kloeck en wijs, om alle swaere voorvallen snellijck uyt te voeren; heeft groot verstand, en weet wanneer 't tijd is, om metten Crocodil, een wreed en doodlijck beest, sich sonder perijckel, in den strijd te geven: Want als hy sich uyte Zee in den Nijl wil begeven, soo kan de Crocodil niet lijdē, dat hy zijn rijck soude innemen, dies soeckt hy den Dolphin te verjaegen, tegens den welcken hy met kracht niet vermogende, overwint den Crocodil, door listigheyt, en alsoo hy op den rugge scherpe vinnen heeft als vlijmen, want de Natuyre heeft een yder Dier ingestort, niet alleen wat hem behulpijck, maer oock wat zijnen Viand schaedlyck is, soo kent hy dan de scherpigheyt van zijne vinnen, en de weeckheyt van den buyck van den Crocodil, en gaet hy niet met den Crocodil voor de vuyft in 't gevecht, want hy heeft eenen wijden beck, met schricklijcke tanden, op de maniere als kammen, hebbende vreeslijcke klauwen, en om dat hy eenen harden huid heeft, en met een scherpe rugge-graed, die tegens alle slaggen gewapent is, soo bespringt hy hem niet, maer als een loofe en deurtrape, veinst hy sich, dat hy vreesse heeft, vluchtende snellijck onder 't waeter, slaende zijne scherpe vinnen in den buyck van den Crocodil, en brengt dienselven alsoo om den hals, gelijk *Solmus* seyt. Waer uyt klaerlijck blijkt dat de Dolphijn zijnen Viand met een *Stratagemas* of Krijghs-list overwint. De Dolphijn dan op den Helm dient voor een goed Capiteyn, dat hy met oordeel, forge en vaerdigheyt moet verneimen nae de ordre en gelegentheyt des Viands, om hem van die sijde te bespringen, waer dat hy swackst en lichtst is om te verdrijven en te verstroyen: wende de Dolphin veel minder van macht om den Crocodil te overwinnen, diewelcke in 't gemeen twee en twintigh elbogen langh is; 't welck dienen kan tot een beeld, voor die van minder macht zijn, om haeren Viand

niet te vreesen die machtiger is, als zy zijn. Daerom moeten die geene die van meerder macht en sterckheyt zijn, hier door gewaershouwt wesen, datse op haere kracht niet al te trots zijn, om haer minder te verachten, en door vermetentheyt en hooghmoed, dieselve geweld en overlast te doen: Want daer is niet een, oock hoe groot hy zy, die niet door eenige loosheyt, van soo slechten perfoon, als 't oock magh wesen, kan werden 't ondergebracht:

Een kleyn Hond kan 't wilde Swijn,

Een hinder en belester zijn.

Kleyn is de Torre of Schaelbijter, evenwel kan sich dieselve over den Adelaer wreeken, gelijk *Alciatus* seyt. Kleyn is de *Ichneumon*, een Dierken als een Wefelken of Indische Ratte, 't welck sich in 't waeter doopende, rontom in de krijte wentelt, maeckende daer van een Helmet, droogende datselve in de Sonne, waer mede hy den Aspīs te keer gaet, schuttende de steecken met zijnen staert, en bijt terwijlen den Aspīs, met zijnen scheeven kop, den keel af. Datselve Dier, wanneer het den Crocodil met den Mond open siet, en hem het Vogeltjen *Trochilus* of Koninxken de tanden suyvert en lieflijck ketelt, daer in vermaeck scheppende, soo loopt dit Dier hem snellijck in den mond, en de ingewanden en den buyck door-geknaght hebbende, komt het als door een scherp geweer, daer wederom uyt kruypen. Van gelijcken *Egithus* dat kleyn Vogeltjen, van soemigen *Sala*, *Acanthus* en *Cardellus* geheeten, geeft sich op den Esel, wanneer hy tusschen de doorens loopt en haere nesten verstoort, pickende dienselven op den rugge, hals, en in de oogen. De Dolphin selve, wort wederom van een kleyn Vischjen overwonnen, maer wat het voor een Vischjen is, weet ick niet seker, maer dit schiet my in den sin, dat de Dolphijn viand is, van *Pompilus*, van andere *Nautilus* geheeten, een kleyn Vischjen, waer van *Athanasus* gedenckt, dat, soo de Dolphin 't selve Vischjen op eet, soo eet hy 't niet als ter nood, want soo haest als hy 't selve heeft gegeten, soo wort hy treurigh en onrustigh, sulx dat hy moedeloos en swack zijnde, van de baeren aen den Oever wort geworpen, alwaer hy dan een roof wordt van andere Visschen. Maer laet dit Vischken soo kleyn zijn als 't wil, soo sal dit het bestuyt wesen,

dat

dat de groote van de kleyne konnen werden overwonnen. Daerom seyt *P. Minus*, 't is voorsichtigh gedaen, zynen *Vjand*, oock hoe kleyn hy zy, te vreesen. Die geene, die te seer op haere kracht vertrouwen, soo in 't betoonen van wreedheyt als in 't plegen van allerleye schelmstucken, die sullen gewaershouwt zijn, sich te onthouden van een ander ongelijck te doen, en geloven, dat alfulcke overlast, als zy een ander gedaen hebben, wederom aen haer kan gebeuren, en gedencken, of wel 't selve met geweld niet kan geschieden, dat zy dan door loofheyt en treecken konnen werden overwonnen. En die niet kan van eene, die kan van meerder overwonnen werden. Een spreucke, die van den wreeden *Maximinus*, geseyt is, en die door zijne grootheyt van persone en sterckheyt onverwinnelijck wierde gehouden. De *Oliphant* is groot, nochtans wort hy om hals gebracht. De *Leeuw* is sterck, nochtans wordt hy doodgeslaegen. *Wacht u voor veelen, soo ghy weynigen niet vreeset.*

Dit heeft de moedwillige Keyser *Maximinus* seer wel beproeft, want als hy te gelijck met zynen soone, op den middagh in zijn tente in de belegeringe van *Aquila* rustede, is hy, met zynen soone, van de soldaten vermoort, en beyde de hoofden zijn nae *Romen* gesonden, en dat niet alleen van veele personen, maer oock door eene van de minste, kan een groot Heer werden r'ondergebracht, even gelijck de *Crocodil* van den *Dolphin*, door listigheyt wort verrast. *Ehud* in 't III capit. der *Rechteren*, dragende geschencken aen *Eglon*, den Koningh der *Moa-biten*, veinsde heymlijcke saecken met hem te willen spreucken, stack den Koningh met een tweefnijdend *Mes* dat hy stierf. Dese saecke schijnt by onsen tijde vernieuwt te wesen, by *Jacob Clement* van de *Ordre der Preekebroers*, diewelcke onder schijn van brieven aen den Koningh *Henric* de III over te leveren, sich tot de knyen toe buygende, als of hy hem erbedigheyt wilde bewijzen, soo duwde hy hem van gelijcken met een *Mes* in de buyck. 't Is wel waer dat hy een ander uytkomst hadde als *Ehud*, want *Ehud* vluchtete veyligh, maer dese wierde terstont van den ommestanders gedoot, eer noch de Koningh den geest gaf. Behouden keerde oock *Judit*, de moedige *Weduwe*, in haer *Vaederland* wederom, met het hoofd van

Holofernes, Vorst van *Assyrien*. *Pausanias* de *Longelingh*, daer niemant eenigh quaed vermoeden op hadde, gelijck *Justinus* seyt, klaegte dickwijls aen *Philippus*, Koningh van *Macedonien*, over het geweld, dat van *Atalus* gedaen wierde, en siende dat de Koningh het selve niet strafte, maer dat hy met dien dwarspael lachte, en hem noch eerde, nam de wrake aen van een onbehoorlijck *Rechter*, doode hem in een nauwe straete verre van zijn wacht. Een oude *Vrouwe* siende van het dack, dat haer soone van den Koningh *Pirrus* benart wierde, wierp een tegelsteen, van boven neer, doodende *Pirrus*, waer door haer soone wierde verlost; gelijck *Plutarchus* verhaelt. Een *Perfaen* doortack den *Apostael Julianum* listlijck met een spieffe. *Stephanus* de *Voorspraeck*, quam als of hy krank was, mette *slinker arm* verbonden, voor den *Keyser Domitianus*, diewelcke, alsoo hy met opmercken eenige schriften las, die hy hem hadde gegeven, is van hem in zijn ingewand, met een *Mes* gewont, en met dese listigheyt heeft de *Procureur*, een *Monsterdier* der wreedheyt, getemt: want hy was een yder schricklijck, door 't bloedvergieten van soo veele eedelen, die hy dede om hals brengen. Alsoo dar de leelijcke en schandelijcke overlasten, soo in 't gemeen, als in 't besonder, oock van de alderminste personen, door den wegh van arghlistigheyt, konnen werden gewroken.

ORIGINE d' AMORE,
Oorsprongh der Liefde; door *Zaratino Castellini*, *Romani*.

EEN *Vrouwe* die een doorschijnende ronde *Spiegel* in de hand heeft, die dick en swaer is, houdende dieselve tegen de straelen van de *Sonne*, diewelcke daer door schijnende een *Fackel* ontsteeken, die zy in de *slinker hand* heeft, alwaer aen 't handvarfel een *rolle* komt met dit opschrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, aldus ontfleekt de *Liefde* den brand in 't herte.

De oorsprongh der *Liefde* spruyt uyt het ooggh, uyt het gesicht, en van een schoon ontwerp te sien. Eenige souden konnen bewijzen, dat oock door 't gehoor de *Liefde* geboren wert, en dat door dese reedenen:

Als dat onse oogen en ooren, gelijk als vensters zijn van de ziele, door de welke, zy de gedaente, die in onse sinuen valt, verkrijgende, soo oordeelt zy ofse schoon of leelijck zijn. En 't geene de ziele als dan schoon bevalt, dat prijstse gemeenlijck, en 't geene haer leelijck dunckt, dat mishaeht haer: En gelijk dieselve, uyer natuyre, van 't leelijck een af keer heeft, also janckts in 't tegendeel wederom, nae 't geene haer schoon dunckt. Is 't dan dat de Liefde door de tralien van de oogen, in ons herte dringt, soo komtsē oock dickwijls door de venstren van de ooren, wanneerse de uytmuntende schoonheynt van eenige luffrouw hoort beschrijven: van welke beschrijvinge, en de begeerte tot haer, aengelockt zijnde, soo kan men oock, in 't gemoed, een hertlijck verlangen krijgen: welck verlangen van de schoonheynt niet anders is als de Liefde.



Het aensien van twee voornaemste Toscaensche Minnaers, sal ons genoegh wesen, te weten van *Boccatus* en *Petrarcha*, waer van de eerste ons verhaelt de Nieuwicheeden van *Ludovico*, *Gerbino*, en van *Anechino*, die door 't gehoor verliest zijn geworden: en

wanneer de ander opentlijck in zijn gesangh prijst de dapperheynt van *Cola de Rienzo* Romeyns hoofdman, alwaer hy seyt, gelijk als een Man verliest wort, door de faem of het goed geruchte. In welke woorden de Dichter verstaet van de Liefde der deughd, gelijk oock *M. T. Cicero* van gevoelen is, dat wy door de Liefde der Deughd en goed-aerdigheynt oock in seckere maniere, die geene beminnen, die wy noyt hebben gesien, niet te min kan dit selve in 't gemeen, tot alle soorte van Liefde der deughd en schoonheynt getrocken worden. Waer by wy 't getuyghnis van *Athanaus* fallen voegen, alwaer hy seyt, 't is niet te verwonderen datter eenige alleen door 't gehoor zijn verliest geworden: Voerende daer op in de Liefde van den Koningh *Zariadre* en *Odate*, de Dochter van den Koningh *Omarthe*, alle beyde van foodanige uytblinkende en volmaeckte schoonheynt, datse oock scheenen van *Venus* en *Adonis* te zijn voortgekomen. Dese verliesten alleen op 't geruch en door de vertellinge van andere, waer doof oock eens yders beeld, soo vastlijck was gedrukt in 't gemoed van d'andere, datse oock malkanderen in den droom lieflijck verscheenen. 't Gebeurde dat de Koning *Omarthe* zijn Dochter *Odate*, ten houwlijck willende besteden, een openbaer gastmael toestelde, gevende zijn Dochter een gulden beker met Wijn in handen, tot haer seggende, sier naerstigh toe: Wie dat u onder alle dese Ridders wel bevalt, en dien ghy desen beker met Wijn overlanght, dien suldy tot uwen Man genieten. *Odate*, siende de Vorsten en Heeren rontom te saemen loopen, begoft te weenen, dewijl zy onder dieselve dat gewenschte beeld niet sagh, dat haer in den slaep was verscheenen: Maer sich daer nae wāt van 't weenen onthoudende, komt *Zariadre*, die zy door eenen brief hadde ontboden, en haestigh verscheenen zijnde, sprack hy haer roe, seggende: o *Odate*! ick ben die geene, die u belijft heeft my te ontbieden: Waer over zy hem blijdelijck ontfangende, gaf zy aen *Zariadre*, al lachende en vrolijck, den beker over, en hem, onder soo veelen, tot haeren Bruydegom verkoren hebbende, leyde zy dienselven in haer Rijck.

Ganfre Rudel, bruyckt riem en boot,

Om te soecken nae zijn doot:

Verliest wesende, door 't geruchte, op de Gra-

Gravinne van *Tripoli*, die hy lange met Minnedichtjes hadde gevrijt, sonder dat hy die oyt hadde gesien, wort niet soodaenige begeerte ontsteecken om haer te sien, dat hy daer nae toe vaert, en op de reyse kranck wordende, wort de boodschap van zijne ongeluckige overkomst aen de Gravinne overgebracht, die hem in haer Paleys liet brengen, en hem seer beleeft en goedgegunstigh in hare armen ontfangen hebbende, en hy haer vriendlijck aensiende, als wetende dat zy niet weiniger de oorsprongh van zijne Liefde als van zijn dood was, danckte haer over de meewaerige onthaelinghe van haeren Vryer, en gaf alsoo den geest.

Maer hier is op te letten, dat of het wel schijnt, dat door 't gehoor de inbeeldinge van de Liefde in desen is gekomen, niet te min soo kan men door 't hooren alleen niet uytrechten, ten zy saecke, datmen dat beeld van de vertelde schoonheydt in de sinnen drucke, alsoo datmen in sich als een getuyghnis heeft; en dat het voor de oogen klaerlijck blijckt, dat het *Odate* is, die *Zariadre* alleen in den droom, en niet te vooren, hadde gesien, en zy kende hem oock terstont in 't gastmael, al offe hem langh te vooren hadde gekent: 't welck hy niet soude hebben konnen doen, ten waere de beeldenisse door 't seggen van andere in 't gemoed haer fetel hadde genomen. Alsoo sal oock *Ganfre Rydel*, Heere van *Baliz*, nae de maniere der Vryers, het afdrucksel van zijn beminde, sich hebben ingebeeld: om daer uyt de schoonheydt van het levende beeld te aenschouwen: waer over men oock niet alleen door 't gehoor, maer oock verborgender wijse, door dien het ons dunkt, datmen de gehoorde schoonheydt voor oogen heeft, verliest wort. Daerom kan men niet volkomen seggen, dat door de venstren van de ooren, de Liefde in 't herre dringht, om dat dieselve door 't middel en d'inbeeldinge van 't gesichte heerkomt, en niet, sonder middel, door het gehoor: En dat dit waer is, moetmen verstaen, dat, indien de gehoorde schoonheydt, daer na door de oogen niet wort goed gekent, soo sal de Liefde niet in wortelen, maer wel soofte met het geruchte overeen komt, daerom seghtmen, *de tegenwoordigheyt vermindert het geruchte*: dat is, als men de saecke besiet, soo isse soo breed niet, als men daer van geroepen heeft, De

ooren zijn de venstren van de ziele, soo wel als de oogen, maer daer door verkrijghmen soodaenige gedaenten niet, alffer wel totte oogen behooren, te weten de gelijkmatigheyt van de verwen en trecken, diewelcke een volmaecte schoonheydt uytbrengen, 't welck alleen door de oogen wort geoordeelt. Door de venstren van de ooren wort de Liefde geboren, en dat slechtlijck door een vriendlijcke, lieflijcke en engelsche stemme: Maer door 't verhaelen van de schoonheydt van een derde persoon, soo sal dat ia ons een inbeeldinge baeren, nae 't geene wy gehoort hebben, alleens of wy 't gesien hadden, en door sulck duncken en inbeelden, worden wy bewogen om te minnen: Maer daer nae, als wy dat beeld, in der daed, sien, soo verkoelt de Liefde terstont, sulx dat het gehoor wel gelegentheydt geeft om te minnen, maer 't is daerom geen oorsaek van de Liefde: Want de Liefde van de gehoorde schoonheydt vormt sich in de inbeeldinge, en zy wordt daer nae in der daed bevesticht, door 't gesichte van de ingebeelde schoonheydt: daer door het geschiet, dat de Liefde van de gehoorde schoonheydt, geen kracht heeft, soo de gehoorde schoonheydt niet wort gesien: En dat de oorsaek en de gelegentheeden verscheiden zijn, dat wort van *Ficinus* over het Gastmael van *Plato* uytgedrukt, alwaer hy bewijst dat het oogh geheel de oorsaek is van de Minnesieckte, als wanneer de Menschen haer oogen dickwijls op 's anders oogen slaen, voegende het licht met het licht te saemen, drinckende daer door alsoo ellendelijck de Liefde in. De overeenstemminge van d'andere leeden, behalven de oogen, seyt hy, dat niet eygentlijck de oorsaek is, maer de gelegentheydt tot dieselve sieckte. Want soodanige 't saemenvoeginge, treckt die geene, die hy van verre siet hem te naederen. En om dat hy hem van verre siet, soo wort hy, door soodanigh aensien, als opgehouden en verbaest, en terwijlen hy verbaest staet en siet alleen de opslagh van de oogen, soo is dat het geene, 't welck hem de wonde geeft. Daerom sulen wy seggen, dat om een seer schoone schoonheydt te hooren beschrijven, soo sal het gehoor de gelegentheit wesen eener ontstekinge totte Minne, naedien door soodanige beschrijvinge slechts de eerste gedaente

is afgebeeld, als een beeld van de gefeyde schoonheyt, en soo wort hy dan door een begeerte gelockt, om dese schoonheyt te sien, waer van alleen 't aensien en 't ontmoeten der oogen de oorfaeck is, dat wy in de sotheyd van de Minne betoovert blijven.

De opslagh of 't ontmoeten van de oogen, waer uyt de Liefde haer oorsprongh heeft, wort door een spiegel uytgebeeld, die tegens 't oog van de Sonne staet. De spiegel is van foodaniger aert, gelijk *Orontius Finicus* in zijn beschrijvinge van de brandspiegels afmaelt. Van dieselve verhaelt *Plutarchus* mede in 't leven van *Numa Pompilius*, de tweede Roomfche Koningh, dat de Vestaelsche Nonnen van hem onderwefen zijnde, wanneer haer Vier was uytgegaen, soo koften zy, hier door, het selve ontfteken, even als ofse een nieuw Vier uyt en Hemel hadden ontfangen. Van gelijcken verhaelt *Zonaras*, dat *Proculus* de Wiskonstenaer, de Scheeps-Armaede onder *Constantinopel* verbrande, die van den oproerigen *Vatilius* tegens den Keyfer *Anastajus* toegerust was. Van welke konst *Archimedes* de eerste Vinder geweest is, tegen den Romeinen, die zijn Vaederland *Siracusa* hadden belogert.

Dit tegenwoordige beeld is een gelijknisse: Want gelijk door dese spiegel, zijnde het oog van de konst, gestelt zijnde tegens het oog van de Sonne, de straelen soo heftigh schieren dat zy den fackel ontfteeken, alsoo wort oock door onse oogen, die als spiegels zijn van de natuyre, tegens het oog van een schoone Sonne, daer de straelen van 't licht door schijnen, de fackel der Liefde in 't herte ontfteeken. En daerom wort haer een fackel in de slincker hand gegeven, en dat aen de slincker sijde na 't hert, 't welck verklaert wort door de spreucke, met dit opschrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, aldus ontfteekt de Liefde den brand in 't herte. Een spreucke die van *Plantus* is ontleent. Hoedanigh nu de brand uyte oogen nae 't herte schiet, dat bewijst *Marsil. Ficinus*, seggende, dat de geesten, dieder voortkomen door de herte van 't hert, en van 't fuyverste bloed, aktijd in ons foodanigh zijn, als de aert van 't bloed is. Maer gelijckerwijs dese damp van 't bloed, die wy den geest noemen, en die uyt het bloed geboren werden, foodanigh is, als 't bloed is, soo schiet het oock

door de oogen, als door glaese vensteren, gelijcke straelen die 't bloed gelijk zijn. En de Sonne die 't hert van de Werrelt is, gelijk *C. Rhodiginus* feyt, verspreyt, door haere ommegangh en loop, het licht, en door het licht stort zy haere kracht op der aerde. En also beroert oock 't herte van onse lichaem, door een gestaedige beweginge, het bloed, van die daer nae by is, en van daer spreyt het de geesten door 't gantsche lichaem, en door dieselve geesten verspreyt het de glinsterende voncken, door alle de leeden, doch infonderheyt door de oogen: Want de geest feer licht wefende, stijght oock lichtlijck nae de bovenste deelen van 't lichaem: en 't licht van den geest glinstert aldermeest door de oogen; om dat de oogen, boven alle andere leeden, helder en doorluchtigh zijn, in sich hebbende licht, glants, dampen en viervoncken. Soo is 't dan geen wonder, dat een open oogh, met groot opmercken op iemant gestiert, de pijlen van zijne straelen schiet in de oogen, van die 't oogh beschout: Welcke straelen door de oogen van haere tegen-Minnaers schietende, dringen door tot in 't herte toe van dese ellendige Minnaers: En met reeden maghmen tot in 't herte seggen, want zy zijn gewont van 't herte, dat de pijlen werpt. En dit alles is nae de leeringe van *Plato*, diewelcke verstaet, dat de wonden van de Liefde, zijn feekere sijne straeltjens, die uyt het binnenste van 't herte spruyten, alwaer het aldersoetste en heerste bloed is, aen de welcke de wegh geopent zijnde, door de oogen, soo loopente wederom door de oogen van de Minnaers, en dringen tot het binaenste van 't hert. Waer over de Platonische Poet aldus feyt: *De wegh is oopen, door de oogen, naer 't herte.*

De spiegel, die van ons is afgebeeld, is de holle spiegel niet, die van achteren doncker is, maer dese is doorluchtigh, hel en klaerschijnende van alle sijden, doch van d'eene sijde hol, die een groot en langh beeld ver-toont, maer van d'ander sijde een grof en vollijvigh beeld, dat sich oock vergroot, doch in 't rond verschietende. De straelen der Sonne, die op desen spiegel steeken, die van achteren duyster is, branden door den weerschiyn op de stoffe, die haer wort voorgestelt: Maer als de Sonne, op onse anderen spiegel, met haere straelen aen d'een en d'ander

d'ander sijde komt te steecken, soo worden dieselve straelen in een seecker gemeen punt te saemen vereenicht, om dat die van alle sijden hel en klaer zijnde, met haere rechte stralen, steeckt of brand op den fackel, daerse van achteren op schijnt. Want men houd den Spiegel by 't handvatfel, tusschen de stralen der Sonne en den fackel of de stoffe, daerse dan op steeckt. En alsoo dringht oock de straele van de levendige Sonne, door de oogen recht nae 't herte toe: alhoewel dien eedelen Heere *Cignus Parthenoprus Caraffa*, beter behaegen heeft in de reflexie of weerflagh; gelijk hy doet in zijn bloeyend verhael, van de schoonheyt der oogen, dat hy 20 Jaeren, nae dat dit was uytgegeven, in 't licht heeft gebracht. *Want gelijk 't oogh des Hemels, seyt hy, steeckt op 't holle Cristal, om een weerflagh te geven aen de naestgelegene stoffe, om die te onrvoncken, die haer dan verteert, door een vier, dat haer verslint: alsoo doet oock het sterflijk oogh, terwijl het mette stralen van de gesiene schoonheyt in den hollen boesem van onse gedachten doordringht, en stoockt daer op de levendige vlammekens van de Minnebrand: dierwelcke nu vast hangende aen de stoffe der ziele, so wort die allenskens, allenskens onsteken, en maectse onderdanigh, en een dienstmaeghd der Liefde.* Wy sullen antwoorden, dat dit sterflijk oogh niet klaer is, alwaert van een Minnaer die 't siet, of van de Sonne die bemint en gesien wordt. Mijn sterflijk oogh kan uyt sich selve niet doorbooren in den hollen boesem van mijne gedachten. Noch min kan het oogh van de Sonne, die van my bemint wort, met haere stralen foodaenigen weerflagh veroorsaecken. De weerflagh of 't weerschijs te rugge gestelt zijnde, soo sou 't geschieden, door een uytwendig voorwerp van een schoon blinkend oogh, dat zijne stralen, op mijn sterflijk oogh soude uyt schieten in den hollen boesem van mijne gedachten. En in sulcken geval soo kost het dan geen weerflagh wesen, want de weerschijsende straele keert altijd wederom daerse van daen komt, en blijft niet daerse wort geschoten. Gewis dese gelijcknisse van den weerflagh is niet evenreedigh. Want de werckinge van den weerflagh geschiet, terwijl de straele wort geschoten: en van 't tegengestelde voorwerp, door een harde en dicke duyfsternisse te rugge gehouden zijnde, soo keertse wederom tot diese heeft veroorsaecht, en op foodaenige wijze geeftse

wederom een weerflagh aen 't voorgestelde, en verbrant de stoffe, diese in 't wederkeeren vint. In 't tegendeel soo gebruyckt de straele der Liefde haere kracht, alwaerse geen wederstant vint, maer zy gaet vry weyden. Doch daerom werckte niet met een weerschijsende strael, maer met een rechte straele, dieder valt ontrent de innerlijcke Geest van 't herte. Want boven dat, soo de straele van de gesiene schoonheyt, den hollen boesem van de gedachten doordrongh, en aldaer den Minne-brand verweckte aeleerse aen 't hert raecte, soo soude *Petrarcha* niet gefeyt hebben, dat de wegh, door de oogen, tot het hert, oopen is. Maer soude seggen van de oogen, totte gedachten, en van de gedachten tot het herte. De holle boesem van 't gedachte sit in 't hoofd, en de hoofdhayren, zijn Hieroglyphischer wijze, afbeeldingen van de gedachten, waer mede sich de ziele verciert en 't gemoed ontdeekt. Want selve de ziele, gelijk *Pierius* seght, brenghet de gedachten voort, niet anders als 't hoofd de hoofdhayren, waer mede het sich verciert en deekt. De Reeden, het reedelijk overligh, en 't gemoed, hebben haer sitplaats in 't hoofd. *Plutarchus* seyt in de Platonische vragen, te recht heeft de Natuyre het aldereedelste deel in de opperste plaats, en als een Stierman in 't hoofd gestelt. En *Zeno* seght, Het voornaemste deel van 't gemoed, woont in 't ronde van het hoofd, als in een Wereld. De gedachten dan komen uyt het hoofd. *Petrarcha* getuyghet sulx mede. 't Hoofd dat met swaere gedachten is belaeden, druckt en vernedert my. *Ariosto* beschrijft *Sacripante*, dat hy geen gedachten hadde, ongevoelick als een steen, aler hy de smerte van zijne sichten kost uytbraecken. Tor naevolginge van *Homerus*, die *Vlyffes* soo bedachtsaem afmaelde, dat hy d'oogen nae d'aerde sloegh aler hy sprack. Alhoewel de inbeeldingen en de gedachten, die in 't hoofd werden toegestelt en gevat, en die van 't gemoed werden goed gekent en behouden, daer nae in 't hert daelen, die oock aldaer soo lange blijven gewortel, als zy in 't gemoed zijn, dat in 't hoofd is. Van gelijcken spruyten uyt het hert de uytvoeringen van alle gedachten. Maer de verbolgen en geweldige Liefde, die geeft geen tijd aen de gedachten, maer gaet alleen door een opflagh van 't oogh, snellijck regel-recht van 't oogh nae 't hert; alwaer de ziele haer plaats

midden in 't lichaem heeft, gelijk de Spinne in 't midden van haer webbe. Calchidius seyt over de *Timaeus* van Plato: *Gelijk de Spinne die midden in haer webbe sit, eenige beweginge gevoelt, 't zy datse uytwendigh of inwendigh geschiet, soo doet oock de ziele die haer plaats heeft in 't middelpunt van 't hert, en door de uytstreckinge soo maect zy 't gehele lichaem levendigh, en bestiert de beweginge van alle ledemaeten.* In 't middelpunt van 't hert voelmen dan seer snellijk de beweginge der Liefde, die door de oogen in sluypt: en de oogen, als opene vensters, gevoelen sulx niet, maer 't hert alleene voelt het, en de Liefde aldaer gekomen zijnde, als tot haer middelpunt, soo sluytse sich daer en rust. Het verlangen dat de Liefde door de oogen instort, wort gedistilleert in 't heete forneys van 't herte, alwaer de ziele in soete Liefde verfinelt. Het Choor van *Euripides* de Treurspeelder, singht in zijn *Hippolitus*, *O Liefde! o Liefde! die door de oogen mijn verlangen stoof, en voer: de soete Liefde in mijne ziele.* De soete Liefde in de ziele en in 't hert gebruycken de Poëten, en andere Schrijvers, in eenen sin; de ziele voor 't hert, en 't hert voor de ziele. *Heliodorus* in zijne *Moorsche geschiedenisse*, ondertaft den oorsprongh der Liefde, beweerende, dat het gesicht alleene, de oorfaecke van de Liefde is, en dat de Minnetochten zijn als windbuyen, die door 't gesichte 't hert aenwayen; 't welck al niet seer van 't wit is geschoten. Want zijnde het gesichte het alderedelste en alderheestste van alle onse uytwerpingen en sinnen, soo moet het oock alderbequaemst zijn om tot sich te trecken, en een vryen gangh te maecten aen de ontfonckende geeften der Liefde. *Laet u de oorsprongh der Liefde tot een bewijs strecken, waer toe het voorgestelde gesicht den aervangh en gelegentheynt geven, en werpen de schielijcke hertzochten, door de oogen, in de ziele.* Dit alles is nae de *Theorie* of *Practijc* van de *Platonische Minnaers*.

Dese leeringe van *Plato* heeft haer oorsprongh van dien seer ouden *Minnedichter Musaeus*, die de eerste van allen is die het oogh voor de oorfaeck en oorsprongh, van de Liefde, stelde, wanneer hy 't beginsel van de Liefde van *Hero* en *Leander* beschrijft:

*In de straelen van haer oogen,
Wies de sackel van de Min:
En het hert van groot vermogen,
Blaecht door 't vlammen van haer sin.*

*Schoonheynt uyt een eerbaer wesen,
Schieft veel snelder als een schicht,
Yt haer ooghjes kondy lesen,
Wat het oogh voor wonden slicht,
't Oogh dringht midden door de nieren,
Door het herte, door 't gewricht,
't Oogh doorsteckt der Helden spieren,
Door het branden van haer licht.*

Hier uyt hebben alle Poëten gelegentheynt genomen, om te seggen, dat het oogh is de Voorste, de *Leydsman*, de *Weghwijser*, de oorfaeck en oorsprongh der Liefde, gelijk men wijtloepigh over al kan lesen. Waer over *Propertius* seght:

*Wel! kenty niet den rechten sin,
Het oogh is Leydsman in de Min.*

Seggende voorts:

*Diana heeft eylaes! my met haer soete oogen,
Noyt van de Min gewonn, te wonderlijk bedrogen:
De forge van mijn Lief wasi stadigh door 't gesicht,
Want Liefd' in my haer Min en al haer voedsel slicht.*

Ovidius seght in zijne *Minnebrieven*:

*'k Sagh u en wierd gewaer dat ghy my hebt bedorven,
En dat ick door u vier ben levendich gestorven:
Ick sagh u, en eylaes! nu hebby my verdaen,
Een onbekende vlam, daer ben ick in verzaen.*

Dieselve seght wijder in zijne *Minnekonst*:

*Door u oogen, die, als vancgen,
My verleyden tot u Min,
Door u oogen kondy loncken,
En my trecken na u sin.*

Voorts vloeyen d'*Italiaensche* Poëten over, van dat de oogen oorfaecke zijn van het *Minnevier*, want als men de schoonheynt door de oogen sier, en daer in behaegen schept, soo dringen de straelen strax nae 't herte. *Petrarcha* seyt noch soeter:

*Vooghjens werpen uyt veel doodelijcke schichten,
Wier tegens dat my kan noch tijd noch plaats verlichten,
Van u alleen komt voort, 't schijnt een te vreemde klucht,*

*De Son, het vier, de wind, waerom ick staedigh sucht,
Voogen zijn de Son, gedachten zijn de pijlen,
't Verlangen is het vier: En hier met onderwijlen
Soo pijnicht my eylaes! de Liefd' in mijn gemoed,
Met trecken vol bedroch en sloot my onder voet.*

Her sou te langh vallen wanneer men al de Poëten, die vol van dese stoffe zijn, soude voor den dagh brengen: Maer een gedicht van een treffelijk verstand, sullen wy hier alleen by voegen, dat hy aen zijn *Vrijster* gesonden

fonden heeft, die welcke altijd van 't Venster liep, wanneer haer Vryer daer voor by ging, fiende door de spleet van de deure.

*Dit hert, o schoone Maeghd! dat hebby soo doorschoten,
Dat evenwel is vriend van u te moedich licht,
Door een verborgen slach en vlammen wytgegoten,
En door een oud Tyrant; dat is, u schoon gesicht.
Dees Schutter wreed en hart, Verraeder, sonder trouwe,
Zijn sichibre kyachten troock, seer kyachtelijck by een,
En schoot met aller macht: 't geen andren dood vol rouwe,
Dat doedy door een spleet, en dat op my alleen:
My kosty innters wel in 't vrye Veld bevechten,
Vermits mijn herte trilt, en dat mijn ziel bevreest,
Niet voor u trots gesicht haer voorhoofd op derf rechten,
Maer schuylen moet voor 't licht en voor u schurwe geest.
Doch ghy misgunt my laes! een soete dood te sterven,
En weggert, hoofd voor hoofd, te treden in 't gevecht:
O wreedde' en trofse Maeghd! och mocht ick dit verwerven,*

En worden, voor de vuyft, van u te neer gelecht.

Niet alleen de Poëten, maer oock de geestige schrijvers, hebben den oorsprongh van de Liefde het oogh toegeschreven, want *Achilles Tatius* en *Heliodorus* verhalen van de oogen, dat dieselve zijn vereenigers van de Liefde. Iae dat der Minnaers onderlinge opsicht, een herdencinge en vernieuwinge van de Liefde is, en dat dieselve de sinnen niet anders opstoockt als of het vier by eenigh stroo geleyt waere. Iae wy sullen noch meerder seggen, dat de brand, die door de oogen ontsteeken wort, van meerder kracht is, als het rechte Vier, want dat selve ontsteekt niet, ten zy dat het geleyt worde by de stoffe: Maer het Minnevier dat door de oogen komt uytglinsteren, ontsteekt het hert en sinnen, al is 't schoon, datmen daer verre af is: Even gelijk als de vlamme van de Babilonische bloeme *Nafitha* ontsteekt en naedert, hoewel men daer verre af is, alsoo ontsteekt, schiet en verspreyt oock de afwesige vlamme van twee glimmende oogghens, den brand in de gemoederen, van die daer op siet. Waer over *Plutarchus* in 't gistsmael, seyt, dat de Liefde die met een seer geweldige beweginge in de Menschen valt, haere oorsprongh en begin, van 't aensien verkrijgh, oock foodaenigh dat de Minnaer schier versmelt, als hy zijn beminde siet, en daer in wandelt en verandert. Want het onderlinge gesichte van de schoone, en 't geene uyt de oogen voortkomt, het zy dat het een licht of een sekere

instortinge zy, verderft den Minnaers en verteert haer door een sinerte, die met geneughte vermenght is; 't welck van *Orpheus* genaemt is Bitter-soet, en van *Petrarcha*, te recht, gesmaect is, als hy in zijn klinckdicht seyt:

*Wanneer ick sagh de Son, door 't straelen van haer oogen,
Doen is mijn moede ziel verr' uyt mijn hert gevlogen,
En sweefde in 't aerdsch priel, zijn lusthof in 't gemoed,
Om vinden, 't geen zy socht, het bitter met het soet:
Door dees soo gantsch versche' en en harde strijdigheeden,
Soo weet ick geene raed, en worde vast bestreden:
Nu met een biete wil, dan met een kille sin,
En staec soo tusschen 't luck en tusschen droefheyd in.*

De soetigheyt van de Liefde is vol bittere alst en galle, en haere vergoengingen zijn de klachten en sinerten van de ellendige Minnaers. De Liefde is bitter, want die daer mint, sterft al minnende, wesende de Minne een vrywillige dood, en voor soo veel zy een dood is, soo isse bitter, maer soo veele zy vrywilligh is, soo isse soet. Hy sterft al minnende, te weren die daer mint, want zijne gedachten vergetende, soo wort hy verandert in die geene, die hy bemint; gelijk *M. Ficinus* verhaelt. Daer by voegende dat die geene, die in 't kamp-gevecht van de Liefde eervaeren zijn, wel beproeft hebben, hoe bitter de Liefde is, soo wel voor die daer verre af is, alsse bitter is, voor die daer tegenwoordigh is. Want de Vryers, verre van haere Sonne afgescheyden zijnde, leven door haer afwesen in duysternisse en quellingen, verlangende om haer licht te sien. Zy is oock soet van verre, om de herdencinge van 't vermaeck van 't gesiene licht. In de tegenwoordigheyt, oock van 't beminde licht, is de Liefde bitter, want door haer wort de Minnaer verbrant, verteert en versmolten: Van d'ander sijde weder isse soet, aengesien dieselve in soo schoonen Vier verteert wort, en in de vlam, die van hem soo geacht is, in de welcke het hem soeter is straffe te lijden, als daer buyten vrolijk te zijn. En 't is veel soeter, want keerende in de geminde persooone, soo sterft hy daer in. En zy is wel dobbel bitter, want hy sterft, niet konnende door 't hert dringen, en sich in haer geheel en al herscheppen, en met haer vereenigen. Zijnde onmogelijck, datse soo geheel souden gescheyden en gantsch en gaer afgesondert werden; gelijk men door

de groote Liefde sien kan, alwaer men altijd verlanght, om met de groote eendrachts wille, rontom het beminde licht, te sweven; gelijk verscheyden Dichten getuygen. En om dat de Liefde bitter-soet is, soo verblijden sich de Minnaers in een oogenblick over de soetigheyt, en zy versnelten strax in de bitterheyt van haer schoone Sonne, die zy soecken en daer nae verlangen. Maer hoe soo? De Minnaers hebben soo wel het soete als het bittere. Het bittere is hun soet, en 't soete is hun bitter. Van dit gemenghde soet en bitter, dood en leven, vrolijkheyt en smerte, daer van zijn alleene de twee schoone oogen de oorsake en de oorsprongh van de Liefde. Wy sullen dan besluuten met de bedachte woorden, van die Vrijster, daer van *Apulejus* in 't x boeck van zijnen gulden Esel, aldus spreeckt, *De oorsaeck en de oorsprongh van dese mijne droefheyt, als oock de Medicijne en mijne behoudenisje zijt ghy alleene, want dese uwe oogen, die door mijne oogen tot in 't binnenste van mijn hert, en door 't mergk zijn ingedrongen, hebben my een bittere en felle brand veroorsaect.* D'oorsprongh dan van de Liefde, komt door 't oogh en door 't gesichte. Dit verhael sal niet vergeefs noch ydel zijn, maer nut en profijtig, als wy bedencken dat de genegtheden van de Liefde door 't gesicht komen en door den weerflagh van twee schoone oogen: en om dat wy in desen doolhof niet fouden geraecken, sullen wy de oogen sluyten voor de schijnbaere glans van de sterflijcke lichten: Want te staeren op een uytnemende schoonheyt, doeter op verlieven en in de Minnesieckte vervallen: Maer daer en tegens zijn oogh daer van af te keeren, bevrijd ons van dieselve. *Keert uwe oogen af, op datse de ydelheyt niet sien, seght David.* 't Is een wijse raed die ons in dese Dichten gegeven wort:

*Wat raed soo Venus self haer dreutsche schoonheyt biet?
Ey staet niet, maer gaet ras, en voor 't verderven vliet.*

Soo moeten wy dan niet blijven sitten noch vertoeven om op een schoon gesicht te staeren, maer moeten ons uyt haere oogen wegh packen, en forge draegen dat onse oogen niet ontmoeten de schoone oogen van andere, ten einde wy in dese schaedelijcke cranckheyt niet vervallen: En als wy daer in mogen gevallen zijn, dat wy daer uyt wederom mogen opstaen. Hier van geeft ons *Marfil, Ficinus* soo wel als de Meester der Lief-

de *Ovidius*, een heylsaeme raed als hy feyt:

*Soo Swavel slechts de asche raect,
De minste vonck die brand en blaect:
Soo gaet het als men Min niet acht,*

Wat dood schijnt, krijght weer nieuwe kracht.

Het voorgestelde einde van de Platonische Liefde is gevaerlijck, te weten datmen te gelijk mette oogen de lusten sal gebruyken, aengesien de Liefde de trappen van 't welbehagen gemaect heeft, naer 't seggen van *Lucianus*, *het is niet genoegh, feyt hy, die aen te sien dien ghy bemind, noch tegens hem over te sitten, hem te hooren of te spreken, want de eerste trappe schept het gesichte, dan het verlangen, van by te zijn, daer nae het aenroeren, en ten laesten het kussen om verder te gaen.* En *Socrates* die 't Orakel van de Platonisten was, koste niet ontkennen, nae dat hy gesien hadde de schoone *Theodata*, te seggen, 't geene van *Xenophon* in 't leven *Socratis* beschreven is, *Maer wy, feyt hy, begeeren te velen 't geene wy sien, doch wy sullen door liefde treurende wech gaen, en daer af zijnde, sullen wy daer nae verlangen: uyt alle dese sal gebeuren, dat wy sullen dienen, en dese sal gedient worden.* Siet doch hoe *Socrates*, die de ziele was van *Plato*, bekend, dat hy door 't sien verlanghe nae 't gevoel, en evenwel leede hy groote smerte, alhoewel hy verre van de beminde saecke af was, en verviel also in de slavernie van de Liefde. Hier op past 't geene men leest van *Araspade*, Ridder van den Koningh *Cyrus*, hoe dieselve hem hadde vermeren, dat hy een Iuffer dienen en besien soude, sonder dat hy eenigh werck van haere Liefde hadde: Neen seyde de Koningh, dat is een saeke die al te gevaerlijck is, want het kan gebeuren, dat het vier wel niet terstont ontfleeckt, wanneer het geraeckt wort, maer ick soude het vier niet willen handelen noch de schoonheyt willen sien: Doch u *Araspade* raede ick, dat ghy uwe oogen niet wilt hechten aen al te schoonen ontwerp, want het vier brand alleen den geenen die 't aenroert, maer de schoone ontfleeckt oock den geenen, die zy van verre siet, sulx datse als van de Liefde raesen. *Araspades* onthiekt den goeden raed van *Cyrus* niet, hem inbeeldende dat hy de Liefde kost tegen staen, en dat hy niet verder als tot de trappe van 't gesichte gaen soude: Maer allenskens, allenskens voelt hy in zijne borst, sulcken fellen uytnemenden Minnebrand, tot *Panthea*, die hy beminde, dat hy oock van smerte weende,

de, en van schaemte vergingh, vreesende in 't gesichte van den Koningh weder te keeren, door de lasterlijke dreygementen die hy dede aen de eerbaere Iuffer, die hem in zijne Liefde niet wilde behagen; sulx dat de onvoorsichtige *Araspades* niet denckende, om de kracht van 't gesichte, hebbende den voet op den eersten trap geset, door 't gesichte aangedreven zijnde, socht door een ondraeghlijke begeerte, oock voorder tot de daed te komen, waer toe hem de genegentheythet der Liefde overredede. O! wat is het sien een aengenaem dingh voor die geene die gedreven worden door de lusten? even als de Schockebacken verlangen om haere handen te slaen, nae 't geene zy voor haer sien? Waer van men sich moet wachten als van een vier. *Megabizus*, Veldoverste van *Darius*, fant seven Persianen, die neffens hem de voornaemste in 't leger waeren, als Gefanten, aen *Aminta* den Koningh van Macedonien: diewelcke heerlijck ontfangen zijnde, hielden aen, om, nae de maeltijd, de schoone dochteren van Macedonien te sien, diewelcke niet soo haest gekomen waeren, of de Persianen wierden door haere Liefde ontfleecken, en baeden *Aminta*, hy wilde dieselve tegens haer over setten, 't welck de Koningh, gelijk *Herodotus* seght, wel beviel: Maer soo haest waeren zy niet aengeseten, of zy begosten, sonder eenige zeedicheyt de handen by hare borsten te steecken: 't welck de Koningh seer onbeschaemt dachte, en zijnen soon *Alexander* niet weyniger: diewelcke door seeckere aerdigheyt den Vaeder deede vertrecken, die vertrocken zijnde, seyde hy tot den Persianen: Naedien ghy geseten zijt, in een Koninghlijck banket, en de uyre naedert om te gaen rusten, soo wil ick u oock bereyden een vermaecklijck bedde in 't geselschap van dese Iufferen, op dat ghy uwen Koningh mooght vertellen, hoe wel ghy onthaelt en gefesteert zijt van den Koningh van Macedonien, daerom laet eerst toe, dat dese Iuffren haer in haere seraglie of vertreck mogen wasschen en opposfen. *Alexander* doet daer nae ongebaerde Jongelingen in Vroulijck cieraet opproncken, met Ponjaerts onder haere kleederen, die totte kamers, daer de Persianen waeren, intreedende, meenden zy, dat dit dese Iuffers waeren, die oock terstont van haer on-

erbaerlijck wierden omarmt. Maer dese ellendige, wierden in dese hittigheyt te saemen doorsteken. Een ellende, alleene door 't sien van de oogen veroorsaect, een oorsprongh van ontallijcke quaeden, stifters van den val en van droeve ongelucken, waer uyt oock 't begin van het bederf en de gemeene ellendigheyt van 't Menschlijcke geslachte is gesproken: *Want de Vrouwe sagh dat de vrucht goed was om te eeten en schoon in de oogen.* Om welke oorsake God daer nae van boven neer, plassen en revieren stortede, om de Wereld te versuypen, en dat door de dertelheyt van 't oogh, siende de kinderen Gods dat de kinderen der Menschen schoon waeren. *Sampson* die overstercke hoofdman, van wien wierde hy overwonnen? door het sien van de schoonheyt, eerst van de Philistinne te *Thimnat*, van de welke hy torten Vader seyde, *zy heeft mijne oogen welgevallen*, en daer na van *Delila* de Hoere, in wiens schoot de hoofdhayren van zijne sterckheyt wierden afgesneden, en de oogen, die als dienaers waeren van zijne Liefde, uytgesteken, als oorsaecken van zijne blindheyt en dood. De Koningh die soo oprecht was, en een Man nae Gods herte, hoe is hy een onrechtveerdigh overspeelder en doodslaeger geworden? alleen door het onvoorsichtig sien, uyt zijn paleys, nae de schoonheyt van *Bathseba*, want hy sagh haer baeden, en de Vrouwe was seer schoon. Soo dat het oogh *David* dede overtreden, hoe rechtvaardich, en *Sampson* oock hoe sterck hy was. Wat konnen wy dan anders seggen, dan dat het gesichte van de Menschlijcke schoonheyt, de Gerechtigheyt verbreeckt en de sterckheyt nederwerpt. En wie sal 't wesen, die sich sal konnen verseecken, van dat hy niet soude struykelen, in 't aenschouwen van een schoon voorwerp? Noyt sagh *Augustus*, *Cleopatra* met een goed oogh aen, die nae de dood van haeren *M. Antonius*, gelijk *Suidas* verhaelt, gedachte 't herte van *Augustus*, door haere schoonheyt, tot haer te trecken: Maer hy haetede haer dies te meer in zijn herte, en belaste aen *Proculejus*, dat hy haer soude wegh voeren, en levendigh bewaeren, om haer in triumphen om te voeren. Het welck de Koninginne *Cleopatra*, die met haere schoonheyt soo veele Vorsten en dappere Krijgs-Oversten verwonnen hadde, gehoort hebbende, soo wanhoopte zy van dat zy

Augustus oock overwinnen soude: en om niet levendigh onder zijne handen gevangen te blijven, bracht zy haer selven om den hals, door 't steken van een vergifte adder-flange. Waer over *Augustus* niet konnende zijn voornemen uytvoeren, liet haere beeldenisse in het zeege-seeft omme heer voeren. Maer wat beweeghde doch eenen soo grooten Keyser te verlangen, dat hy een Vrouwe in triumph soude omme voeren? Over een Vrouwe te triumphheeren, was voorwaer de overwinningh, die hy daer van droegh, aengesien hy alleene niet wilde overwonnen wesen, van die gene, die andersins door de snelle blixems en pijlen van haere oogen *I. Caesar, M. Antonius*, en veele uytlandsche Koningen hadde overwonnen, en die sich vermat, dat zy niet soude in triumph omgevoert werden, seggende: *Non triumphabor.* Tot welkers gedachtenisse, heeft *Augustus* een Medaglie doen slaen, die in de Princelijcke Devijsen van *C. Paradisi* te vinden is, alwaer een Crocodil aen een Palmboom was vast gebonden, met dit opschrift *Colligavit nemo*, dat is, *niemant heeftse gebonden*: Roemende als dat niemant hadde konnen tegenstaen de schoonheyt van *Cleopatra*, die nochtans van hem versmaet en overwonnen was. Niemant stiere dan zijne oogen te vast op een schoon beeld, om daer op te staeren, noch laet zijn gesichte swaeyen op 't vlamme licht van een Vrouwe, noch blijve staen voor haere oogen, want wie daer derf aenschouwen een schoon weesen, zijnde een harte pijnige van de oogen en van 't hert, die sal ten laefften sich daer over quellen en treurigh zijn, uytbarstende in dese klachte:

O Werrel! o gepeyns! o ydele gedachten!
O wanckelbaer geluck! hoe kondy my verkrachten!
O dagh! waer 't schoone licht, mijn herte soo bescheen,
Dat met een strenge hoop, druckt mijn beswaerde le'en.
Hier ben ick door u kracht geperst en toe getogen,
V is de schuld, maer my de schand en straf voor oogen.
Dies draeg ick van de Min, maer swaerigheyt en pijn,
En bidd' dat 's anders quaed my magh vergeven zijn:
Om dat ick had behoort mijn oogen af te wenden,
Op dat een groeter licht die nimmermeer mocht schenden.

Een yder keere dan zijn gesicht af van de kracht der helblinckende Sonnestraelen, en vliede de ontmoetinge van twee schoone oogen, en wende zijn gemoed, nae de ma-

niere van de *Cariadre*, een groote Zee-vogel, diewelcke (soo *Aelianus* en *Plutarchus* verhaelen) van de Natuyre geleert zijnde, weet, dat soo hy zijne oogen slaet, op die geene die verstopt zijn, soo verkrijght hy de verstoppinge van haer, waer over hy te rugge keert met gesloten oogen, andersins soude de verstoppinge by hem blijven, als een diepe gellagene wonde: aldus moeten wy oock onse oogen sluyten op het ontmoeten van twee over een komende lichten, ten cinde wy, door onse oogen, haere vlammen in onse herten niet ontfangen, 't welck anders door de verstoppinge der Minne verdruckt en versmoort wort, gesteecken zijnde door een vinnige straele, en gebrant van den blixem en pijlen, die als krijgsgereetschappen zijn van de Liefde. Waer van de Poet aldus spreect:

V pijlen waeren 't ladder oogh,
Waer uyt d'onsicht:bre vlamme vloogh,
Daer in ghy uwe pijlen doopt,
En door de wijde Wereld loopt.

HUMILTA. Ootmoedigheyt, Nedrigheyt.

EEN Vrouwe in 't afchgrau gekleet, mette Armen kruyslinghs voor de borst, houdende in eene van de handen een bal, met een doeck om den hals, sal het hoofd ter aerden zijn gebogen, hebbende onder haer rechter voet een gouden kroone.

Dit zijn alle teyckenen van de inwendige kennisse, en van de Nederigheyt van de eygen verdienste, waer in voornaemlijck dese Deughd bestaet, waer van *Augustinus* handelt, seggende: *De Nedrigheyt of Ootmoedigheyt door het aenschouwen van de kennisse zijns selfs*, en van zijn eygen aert, is een buyginge van een vrywilligh gemoed tot zijnen Schepper.

De balle kan men seggen dat een teycken is van de Ootmoedigheyt, want hoe diefelve harder op de aerde geworpen wort, hoe die sich te meer om hoogh geeft. Daerom seght *St. Lucas*: *Wie sich verneedert, die sal verhooght werden.*

Het houden van de goute kroone onder haere voeten, bediet dat de Ootmoedigheit de Hoogheyt en de Rijckdoom niet acht, en alsoo doer de Rijckdoom haer weder, gelijk *Bernardus* feyt, wanneer hy van de trappen der Nedrigheyt handelt: en tot bewijs

bewijs van dese felseme deughd verhaeltmen dat *Baldunus* de eerste Koninck van *Hierusalem*, hem seer needrigh vertoonde, seggende, wanneer hy de goude kroone weygerde, *behoede my God, dat ich cene goude kroone soude draegen, daer de Heere Christus, mijn Verlosser, een doovne kroone gedragen heeft.* En *Dante* seyt in zijn *Paradijs*: *Alle andere middelen waeren spottelijck totte Gerechtigheyt, indien de Soone Gods sich niet hadde verneederd om Mensch te werden.*

H U M I L I T A.

Nedrigheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met neer-
geslagen ooggen, houdende in beyde armen een Lammeken.

De Nedrigheyt is soodanige Deughd des gemoeds, waer door de Mensch, sich minder, als andere, acht te wesen, om mer een vaerdige en vaste wille andere te gehoorfaemen, met een voornemen om de gaeven Gods, die zy besit, te verbergen, om geen oorfaecke of gelegentheyt te hebben, sich te verhoervaerdigen.

In 't wit wortse gekleet, om dat bekend is, dat de reynigheyt en suyverheyt des gemoeds, in den welgeschickten en reedelijcken Mensche, dese Needrigheyt baert, diewelcke genoeghsaem is om haere handelingen Gode aengenaem te maecten, die den Nedrigen zijne genaede geeft, en wederstaet den wille der Hovaerdigen. Het Lammeken is het waerachtigh afbeeldsel van een needrigh en ootmoedigh Mensch: en hierom is *Christus* op veele plaetsen in de *Euangelien* en van de *Propheten*, een Lammeken geheeten.

H U M I L I T A.

EEn Vrouwe die op de rechter schouder
gevuult saxken draecht, en met de sincker hand een korfken met brood, zijnde met sacken bekleet, tredende seer kostelijcke kleeders met voeten.

Needrigheyt moet wesen een vrywillige onderwerpinge van zijns selfs gedachten, en dat uyt Liefde tot God, versmaeddende profijt en eere. 't Selve wordt ons door dese beeldenisse vertoont, diewelcke sich konnende kostelijck kleeden, ver-

kiesft haer een sack: het brood is een kenteycken, datse sich soberlijck verforghet, sonder te hebben veele snoeperien of leckernien, achtende haer onwaerdigh het gemack van dit leven. Het saxken, dat haer beswaert, is de gedachtnisse van de sonden, diewelcke den Geest der Nedrigen ter aerden druckt.

H U M I L I T A. Nedrigheyt.

EEn Vrouwe mette sincker hand voor de borst, en de rechter uytgesteecken en open, hebbende 't aengesicht ten Hemel gekeert, vertreedende met haere voeten een half doode Adder-slange, die rontom een spiegel, die in stucken en gebroken is, gekruilt is, met een gewonde Leeuws kop, oock voor haere voeten.

De hand voor haere borst, bediet, dat het herte de waerachtige sitplaetse is van de Nedrigheyt.

De opene rechter hand is een teycken dat de Needrigheyt moet getrouw en verdraeghsaem zijn, en niet als een Wolf, die mer een Schaeps-vel bekleet is, om de Schapen dies te beter te verflinden.

Door de Adder wort de Haet en Nijd uytgedrukt, door de Spiegel, de Liefde zijns selfs, en door de Leeuw de Hovaerdie. De Liefde zijns selfs maect weynigh wercks van de Needrigheyt, de Haet en Gramschap zijn werckingen, die de kracht desselven wegh nemen, en de Hovaerdie bluscht dieselve uyt. Daerom moet men dese dingen, met een vast en heyligh opset, onder de voeten houden.

S U P P L I C A T I O.

Ootmoedigh verfoeck.

EEn Maeghdeken met Lauwer gekroont,
hebbende in de sincker hand een korf vol alderleye schoone bloemkens en welriekende blaeders en kruyden, die zy op een Autaer stroyt, en dat met seer groote eerbiedigheyt, aen de voet van 't selve Outaer, is een bedde met groote en verscheden cierselen.

De Romeynen hadden een gewoonte, wanneer zy iets van hare Goden wilden verfoecken,

foecken, dat zy rolkoetsen gebruyckten, 't welck bedden waeren, die in den Tempel stonden, wanneer zy den Goden om hulpe, bystand en gunste wilden bidden: En dese supplicatiën of rolkoetsen, wierden gemaekt tot vrolijkheyt, of om der Goden gram-schap te versoenen: In welke tijd de Raeds-heeren met haere Vrouwen en kinderen in den Tempel en totte Autaeren der Goden gingen: en dickwijls plachten oock, in dier-gelijke gelegentheyt, de eedese Jongelingen en vrygemaecte slaven, als oock de Iuffers, al gekroont, daer in te gaen, dragende Lauwertacken, hebbende by haer, met groote pomperye, de heylige koetsen der Goden: en plachten aldaer te bidden en te verfoecken, en oock met heylige gedichten haer heyl en vrede toe te wenschen. En zy trocken haere rolkoetsen voor de Autaeren der Goden uyt, die met veele ciersels waeren opgepronckt, en stroyden aldaer, gelijk gefeyt is, groene en welriekende blaeders en bloemen van allerleye slag, die zy oock van binnen en van buyten de Tempels wierpen.

R E A L T A. Openhertigheyt.

EEN Vrouwe, die de borst opent en 't hert vertoon, want men noemt dan een Man openhertigh, wanneer hy metten monde en merter daed, doet het geene hy in 't herte voert.

C O N S I D E R A T I O N E. Opmerckinge.

EEN Vrouwe die in de sincker hand een Lijne houd, en in de rechter een Passer, ter sijden een Kraen, die met een steen in de voet vliegh, gekleet zijnde in 't peers.

Zy houd de Lijne metten Passer in de hand, om te betoonen, dat alsoo dit midde-len zijn, om hier door de rechtigheyt te verkrijgen, gelijk 't verstand van den konstenaar sich inbeeld, dat alsoo de goede voor-gangen en wijse leeringen den Mensch, door den rechten wegh tot het waerachtigh einde leyden, waer nae zy in 't gemeen alle verlangen, maer weynigh daer toe komen, om dat veele, door kromme wegen, gelijk blind, sich van de blinde sinnen laeten verleyden, tot haer eygen qualijck vaeren.

De Kraen maghnen vrylijck tot dit voorstel gebruycken, en behoefmen daer toe

geen ander aensien, dat ons soude mogen verveelen, als 't geene *Alciatus* feyt:

*Pythagoras die doet vermaen,
Dat yder merck, wat dient gedaen:
En vrie de maet dan overtreet,
Dat die zijn plichten gantsch vergeet.
De Kraen die sulx seer vvel betracht,
Die neemt self op zijn vliegen acht,
En vat een steen in zijne klouvv,
Op dat hy mactigh vliegen sou.*

S I N C E R I T A. Oprechtigheyt.

EEN seer schoone Dochter met blonde hayren als goud, nederhangende over de schouderen, sonder eenige konst, gekleet met een dun en wit kleetjen, hebbende mette rechter hand haer borst ontbloot, toonende haer beyde Mammen, en mette sincker houdse de Slangestaf *Mercurii*, alwaer boven op een witte Duyve staet.

S I N C E R I T A. Oprechtigheyt.

EEN Vrouwe in 't goud gekleet, die met haer rechter hand een witte Duyve houd, vertoonende een Hert met een aengenaeme en schoone bevalligheyt.

De oprechtigheyt is suyver, sonder eenige gemaecte schijn of versierde konsten, daerom isse met een witte Duyve en een goude kleed vertoon.

Het vertoonen van 't Hert, bediet haere oprechtigheyt, om dat een oprecht Man, geen quaedaerdige wille heeft, die in zijn herte verborgen is, maer openbaert een ygelijck zijn hert.

O R D I N E D R I T T O & I U S T O.

EEN Man die in de rechter hand een Waterpas, en in de sincker een Winckelhaeck houd.

Wanneer de Egyptenaers, een oprechte saecke wilden uytbeelden, soo dedden zy 't selve door de Winckelhaeck en het Waterpas: dienende beyde daer toe, om alle oneffene saecken te slechten, en yder dingh zijn rechte lijne te geven.

R E B E L L I O N E. Oproer.

EEN gewapent Ionghman die een Kat op den Helm heeft, en onder zijne wapenen een

een roeftige Maelrock totte knyen toe, met een Rapier dat gevleugelt is, hy sal in de perspettief of verr-sicht zijnen rugge vertonen, siende met het hoofd over de schouderen, met een hovaerdigh, trots en dreygend opsicht. Hy sal met beyde handen en met wreede mijnen een spieffe houden, die aen beyde spitsen scharp van yser is. Op der aerde, als tot verachtinge, sal een kroone leggen, en onder zijne voeten sal hy een jock houden.



De oorfaecken waer uyt de Rebellic of oproer ontstaet, zijn feer verscheyden, onder welcke dese is, dieder ter oorfaecke van een Tyran heerkomt, en die door de aert, van zijne regeeringe, boos, ongerechtigh, wreed en veracht is, en dat door de ondraeghlijcke lasten en andere handlingen van snoode hoedaenigheden: gelijk de regeeringe was van *Caligula*, *Vitellius*, *Domitianus* en andere, sonder getal: diewelcke, als zy deser Tyrannen aert niet langer konden verdragen en tegenstaen, soo was het dan geen wonder, dat de Onderdaenen oproerigh worden. 't Plagh oock dickwijls wel by den Onderdaen toe te komen, diewelcke als ho-

vaerdigh en opgeblaesen zijnde, en niet willende onder de gehoorsaemheyt van haeren Prince staen, soo verachteden zy dienselven, en staender tegens op. Van dese wil ick alleene spreecken, en niet van andere. En hierom wordt hy jongh gemaelt, om dat dees Ouder niet wil lijden, datse wort t'ondergedrukt, en dat door de wackerheyt en kracht van 't bloed, dat hy in sich gevoelt: maeckende sich stout en sterck, niet vreesende eenige regenstand. En *Aristoteles* seght, dat een Jonghman een Liefhebber is van overwinninge en van dapperheyt.

Hy wort gewapent afgebeeld, om te verroonen, dat hy met zijne wapenen vaerdigh staet; van wegen het gestaedigh quaed vermoeden en van vrees die hy heeft, om aengerant te worden of om andere te overvallen.

Hy draeght den Kat op 't hoofd: om dat dit Dier een beeld van de Vryheyt is, niet willende in bedwangh staen, maer vry zijn, en daerom voerden de oude *Alanen*, *Burgundiers* en *Swaben*, gelijk *Merodus* seyt, een Katte in haere Vaendels, om te betoonen, dat zy, gelijk de Katten, het onlijddijk achten, van iemant onderdruckt te werden. De roeftige Maelrock, onder de rustinge, betoont, dat gelijk de roest altijd wil boven zijn, waer zy oock geleyt wort, dat oock alsoo de oproerige foeckt boven te drijven, en niet wil onderdanigh zijn. Dat hy in 't verschiet over de schouderen siet, als boven gefeyt is, druckt uyt, de verachtinge, die een oproerige, aen zijn Overigheyt, doet, met dat voornemen om hem gestaedigh regen te zijn: 't welck door 't hovaerdigh, trots en dreygend gesicht, wort uytgedrukt, moerende altijd vaerdigh en gewapent staen, om dat hy in geene plaets seecker is.

Door de beteycknisse van de Kroone, seght *Picrius*, dat het een kenteycken van de Wett is, waer aen oock onse leven, als met seeckere banden, gebonden en onderhouden wort. Oock seyt *Pierius*, dat by het Iock oock de Werten worden verstaen: Want by de naem van 't Iock, verstaet de *H. David* het gewichte van de Wet. En in der waerheyt neemt het *Virgilius* oock soo, wanneer hy seyt dat hy de Werten op de Menschen en steden leggen sal. Oversulx die geene, die de Werten onderdanigh zijn, leggen haere halven,
D d d by

by gelijknis gesproken, onder 't Iock. En die geene, die op 't welgevallen van een Prins of een Machtige, sich onderwerpt, schijnt dat hy in 't Iock giet: Waer tegens, d'oproerige, van natuyren hovaerdigh en opgeblaesen zijnde, sich kant, wefende een verachter van de Wetten: En niet op het geruste en burgerlijke leven passende, soo weygert hy den Heere en opperste macht, daer hy wettelijk en uyt plicht aen verbonden is, te gehoorsaemen. Wy dan, willende de quaede Natuyre van de oproerige verroonen, seggen, dat dese de kroon, met verachtinge ter aerden werpt, en 't Iock met voeten treet.

E D U C A T I O N E. *Opvoedinge.*

EEn Vrouwe die bedaeght is, in 't goud gekleet, siende een straele uyt den Hemel die haer omschijnt. Toonende haere Mammen, die vol van Melck zijn, de borst ontbloot hebbende, sittende, houdse mette rechter hand een Roede, en 't schijnt datse met groot opmercken, een Jonghsken leert lesen, en van de slincker sijde staet een stock in de aerde, alwaer een jongh boomken tegen aen is gebonden, 't welck zy mette slincker arm schijnt te willen omhelsen.

De Opvoedinge is, om iemant in de leeringe te onderwijfen, en in de goede manieren en zeeden te onderrechten, en een aenleydinge des levens, door den gemeenen wegh, doch insonderheyt door de deughd, en dat in de lichaemlijke en zielijcke werkingen, gelijk 't selve de Vaeders doen aen haere kinderen, en de Meesters aen haere leerkinderen.

Bedaeght wortse gestelt, om dat de Opvoedinge, die door lange tijd, in de konsten en goede manieren geoeffent is, kracht heeft, om den rechten wegh aen te wijfen, waer door men totte waere gelucksaligheyt kan komen.

Het gonde kleed bediet de waerdie en de volmaecktheyt van dit eedele Ontwerp.

De straele die uyt den Hemel schijnt en dese beeldnisse doet blincken, betoont dat de Opvoedinge de genaede Gods van noode heeft, nae de spreucke *Pauli, Ick hebbe geplant, Apollo heeft nat gemaect, maer God heeft den wafdom gegeven.*

De Mammen vol melx en de bloote borst, bedieden een voornaemste deel van de Opvoedinge, 't welck is om openbaerlijk de openhertigheyt van haer gemoed, en het mede-deelen van haere kracht of deughd te betoonen.

Zy wort sittende verthoont, om dat de Opvoedinge de grond is, van de Deughd te verkiefen, en de ondeughd te vlieden.

Zy houd de Roede in de rechter hand, om dat de Roede en de bestraffinge de Wijsheyt in ons wercken, gelijk *Salomon seyt Proverb. xxix*, en *Seneca seyt in 't III boeck van de Gramschap, dat de opvoedinge en de kastijdinge, de zeeden en manieren maecten.*

Datse met opmercken een kindeken leert lesen, betoont dat dit het bewijslike deel is, waer door zy de Wetenschap leert vatten, wefende dieselve de eerste begrijplicheyt in 't spiegelende verstand, die welcke kent en overweeght de Godlijke, Natuyrlijke en noodwendige dingen, en dat om haere waerachtige oorsaecken en beginselen.

Zy wort ge-naelt datter een pael of stock in der aerde staet, alwaer een teeder jongh boomken aen vast gebonden is, dat zy metten slincker arm schijnt te omhelsen: om te betoonen dat sich de Opvoedinge niet alleen uytstreckt om goede konsten en wetenschappen te leeren, maer oock totte goede zeeden en manieren, om met vlijt te ver sorgen, dat die plante, die is de leughd, gerecht, dat is, geschickt werde: die welcke wefende als een onghavende en onbearbeyde aerde, soo brenghetse soo veel te meer distelen en doornen voort, alsse vetter en vochtiger is. Waer over *Galenus seghet*, de opvoedinge der kinderen is gelijk de bouwinge en heeginge, die wy in de planten gebruycken.

V E C C H I E Z Z A. *Onderdoom.*

EEn Vrouwe met een grau hoofd, mager en met veel rimpelen in 't aengesicht, gekleet nae de verwe van verslenste en verlepte bladers, die haer leven en kracht verlooren hebben, hebbende in de slincker hand een Sandlooper, die op 't laeste tipjen loopet, met twee brillen. Mer d'ander hand leuntse op een stock, wijfende metten vinger op den Sandlooper. Houdende d'eene voet hoogh en opgeheven boven een kuyl, toonende haer aenstaende gevaer.

D'Ou-

D'Ouderdom is foodanige tijd van den Mensche, die van de vijftigh Jaeren af totte festigh toe eindight. In de welke de Mensche, die in 't daelen is, door de koudheyt van het bloed, onbequaem wort, om veel moeylijck arbeyd te doen, soo wel aen 't lichaem als aen de sinnen, niet konnende 't selve uytrechten, sonder swaerigheyt; en dese tijd is geheel afgaende.

Dat de Ouderdom 't gesichte vermindert, als oock de kracht, de eersucht, de hoope, dat wort door de brillen, door den stock, door de kleederen, door 't aengesicht, door den Sandlooper, die ten einde loopt, aengewesen, of door het kleed dat de verlenste bladeren, in den Herfst, gelijkijck, of door de kuyle, daerse schijnt in te vallen.

Men konde haer oock afmaelen, datse doornen in de hand heeft, of de planten van eenige Roosen, diewelcke een groot deel zijn afgevallen en verwelckt.

VECCHIEZZA. Ouderdom.

EEn verschrompelde en grijsse Vrouwe, stecht in 't swart gekleet, met een tack *Senecio* of grijskruyt in de handen, want de verwe van dese bloemen zijn bleeck, en boven op den top, schijnense grijs en vallen af.

VECCHIEZZA.

EEn oude Vrouwe, mager, bleeck en met een swarte Mantel, leunende op een kruysjen, houdende in de slincker hand een drooge tack sonder eenige blaeden, aen d'ene sijde leyt een slack of schildpadde, aen d'ander sijde een Sandlooper, waer van het sand is ten eynde geloopen.

ETA IN GENERALE.
d'Ouder in 't gemeen.

EEn Vrouwe met een Waepenrock van verscheyden verwen, wiens kleed in drie deelen gedeelt is, 't eerste sal wesen van weer schijn, het tweede van goud, het laefte als oock rontom nae beneden, sal 't wesen van verwe als de verslenste en verdorde bladers, die haer kracht verloren hebbende, op der aerde leggen, hebbende den arm om hoogh, en in de rechter hand de Sonne, in de slincker de Maene, doch moet de rechter

hand hooger staen als d'ander: onder die-selve hand sal een *Basiliscus* over einde staen. Doch de beeldnisse hier van, drucken wy, op 't laefte van onse beschrijvinge uyt, ten einde een geestigh Schilder die kan afmaelen, nae de maniere, als die van veele Schrijvers is afgebeeld.

D'Ouder nae de meeninge der Philosophen is een dispositie of gesteltheyt van het zIELLIJCKE gedeelte, dat door sijn eygen complexie of aert voortkomt: toegeeygent aen de natuyrlijcke werckingen van de oorspronghlijcke hette en vochtigheyt, die veroorsaect is, door seeckere instortinge, die door den omtreck van den tijd is afgemeten, wassende, staende, daelende, en mercklijck afnemende.

D'Ouder wort van veelen in verscheyden manieren gedeelt. Eenige segghen datter maer drie zijn, andere viere, andere vijf, jaes en seven. Maer als men dese vijf gevoelens overleyt, soo salmen bevinden datse niet verscheelen, maer zijn al van een gemeen gevoelen. Die geene dan die daer seggen, datter maer drie Ouderdommen zijn, dat zijn meest d'oude Philosophen geweest, die den Mensch aenmerckten, als een natuyrlijcke saecke, die in zijne beweginge een begin, midden en einde hadde, gelijk *Aristoteles* seght. En daarom stelden zy voor 't eerste de Kindsheyt, voor 't midden de Ieughd, voor 't eynde de Ouderdom. De tweede meeninge, die aldergemeent schijnt te wesen, is van *Hippocrates*, *Galenus*, *Avicenna* en van de beste Medicijns, gevolgt, die wy mede verstaen in onse beeldnisse te volgen, die het Ouder in vier deelen onderscheyt, te weeten in Kindsheyt, Jongelinghschap, Manbaerheyt en Ouderdom. Dese zijn aldus van *Galenus* bepaelt.

De Kindsheyt is dees Ouder, waer in her lichaem walt, om dat daer in de hette en de vochtigheyt, wackerheyt verkrijgen, nemende meer voedsel aen alser verteert wordt. En daerom seyt *Isidorus* dat de Kindsheyt wort geseyt van het wassen en voortteelen.

De Jonghelingschap of Ieughd is de bloeme van d'Ouder en de Ieugdigheyt, waer in de Mensch ophoud van wassen, en nu begint andere behulpigh te zijn.

De Manbaerheyt of bejaertheyt is, wanneer de Mensch volmaect en in de hette en

vochtigheyt volkomen is, en 't geene door de hette wort verteert, komt met het voetsel, dat hy nuttigh, over een.

D'Ouderdom is die tijd, waer in de Mensch allenskens verteert en afgaet, want de hette en het bloed nemen in hem af, en de koude en drooghte nemen aen. De Latinen seggen, dat *Senechus* heerkomt, van *sensuum diminutione*, dat is, van de verslappinge der sinnen. Dese vier Ouders, zijn soo wel van de Philosophen als van de Poëten by de vier tijden van 't Jaer vergeleken. Want *Isidorus* seyt, de *Ingeligen van hette en vochte aert, zijn gelijk als die in de bloem des levens zijn: van heete en drooge aert, als de Somer, half koud en droogh als de Herfst. Maer de Oude zijn koud en vochtig als de winter; gelijk daer van Ovidius in zijn xv boeck *Metamorph.* verhaelt: Het Jaer komt over een met d'Ouder van ons leven, Dat vier gedeelten heeft, en steeds wort omgedreven.*

*De Lent' is als een kind, dat 's Moeders borsten trekt,
't Welck ook het teeder kruyd, tot een nieu leven streckt:
Dat oock den Landman voed door hoope van de vruchten,
Door 't bloeyfel van den stam, door 't groeyen der genuchten.
't Klimt tot de Somer aen, en krijgt noch meerder macht,
Een Jongling komter voort en stercker in sijn kracht,
Jaer in den meesten brand en 't rijpen van de tijden: (den,
Maer d'Herfst nu op der hand, doet weer de Jaeren glij-
Een Man in vaster stand, van leeden fier en frisch,
Dicn 't grijsse hayr vermaent, dat hy aen 't daelen is.
Dees Ouder tusschen twee, gematight door de krachten,
Den Winter rent te moct, en d'akelige nachten,
Daer d'Oude Man in trilt, die loom, nu klappertand,
En afgeslooft en dor' janckt nae een beter stand,
Alwaer dit swacke lijf, van al 't gerwoel ontslagen,
Keert weer in 's Moeders graf: dus rollen onse dagen.*

Ick wil naelaeten te seggen dat dese vier Ouderdommen by de vier deelen des Werrelts, als mede by de vier Elementen, wesende slechte lichaemen, uyt welke alle dingen gemaect zijn, werden vergeleken.

De derde meeninge stelt vijf Ouden, en darselve doet *Fernelius* in sijn vi r b. in 't x cap. dieselve aldus onderscheidende in kindsheit, Ionckheit, Manbaerheit, Ouderdom en afgeslooftheit; uyt welke meeninge wel schijnt datter eene by komt, doch zy brenghet niet nieuws aen, mer zy onderscheyt alleen de Ouderdom en de uyrgeleefde Ouderdom. Waer op men kan antwoorden dat de afgeslooftheit is het laefte deel des Ouderdoms, gaende met het eene been in 't graf, maer niet dat dees daerom een ander Ouder is.

Noch isser het gevoelen van *M. Terentius Varro*, diewelcke verstaet datter mede vijf zijn, maer hy deelt het eerste Ouder in meer deelen.

De vierde meeninge is van *Isidorus*, die stelt ses Ouden, te weten Onmondigheyt, Kindsheyt, Jongelinghschap, Ieughd, Manbaerheyt en Ouderdom. Maer dit moetmen weeten, dat het aensien van soo grooten Man, ons gevoelen niet tegen is, want hy stelt Onmondigheyt en Kindsheyt voor deelen van de Jongelinghschap.

De vijfde en laefte meeninge is van veele Philosophen en Sterrekenders als *P. Aponeusis* verhaelt, die den Mensch in seven Ouderdommen onderscheyden: te weten in Onmondigheyt, Kindsheyt, Jongelinghschap, Ieughd, Manbaerheyt, Ouderdom en afgeslooftheit; sulx dat gelijk daer zijn seven dagen, waer in alle den tijt belloten wert, dat de Mensch oock alfoo hadde seven Ouden, waer in al onse loop afgelopen en 't leven geendicht wierde. Ten tweeden, soo zijnder oock seven Planeten, waer door de voortteeling en verdervinge op der aerde geschier.

Het eerste Ouder dan is de Onmondigheyt, diewelcke van *Luna* of de Maene geregeert is, en geduyrt tot het sevende Jaer, hoewel andere seggen tot het vierde.

Het tweede is de Kindsheyt, die geregeert wort van *Mercurius*, een Planeet van Wetenschap en van Reeden, en als nu begintmen de kinderkens te brengen, onder de bestieringe van den Meester, want in dees Ouder beginnen zy allerleye kennisse te vatten, wesende gelijk een Leye of gladde taefel, alwaer de Meester het verstand in druckt; en dit Ouder duyr 14 Jaeren.

Het derde Ouder wort geregeert van *Venus*, een Planeet van allerleye playsier en wellusten deses Werrelts, als mede van gulsigheit en geylheit. Daerom schijnt het oock dat de Mensch sich in dees Ouder na alles schickt; en dees Heerschappye duyr 8 Jaeren.

Het vierde Ouder wort door de *Sonne* bestiert, als hebbende de vierde plaets in de Werlt, en om dat dese de aldervolmaectste Planeet is, en de aldermachtighste Liefhebber van 't eerlijcke en van alle deughdelijcke wercken, soo geduyrt zijne regeeringe 19 Jaeren.

De vijfde Ouder is van *Mars*: en dees tijd wort

wort genaemt het Ouder van Hovaerdigheyt, Hooghmoedigheyt en van kyverien. Want de Mensch tracht in dees Ouder, met alle geweld, nae Rijkdom en Eere, soeckende dieselve met alle vlijt, oock in d'uyterste gevaer des levens te verkrijgen, begerigh zijnde om sich een naeme naete laeten; geduyrende dees Ouder 15 Jaeren.

De seste Ouder is nae *Jupiter* genaemt, waer in de Mensch nae vrede en ruste begerigh is, berouw hebbende over zijne gebreucken en sonden, die in de vorige Ouden bedreven zijn, loopende tot God, oeffnende goede wercken; en dees tijd is van twaelf Jaeren.

Ten laesten komt *Saturnus* voor den dagh, wefende kout en droogh, een Planeete vol van droefheyt, van diepe gedachten, en van svaeremoedigheyt, vol moeylijke benaauwtheyt, en die stelt den Mensch in foodanigen staet, dat hem ontalijcke kranckheeden en ongemacken overvallen, geduyrende 't selve Ouder totte dood toe; 't welck van *Aristoteles* genaemt is, *het uysterste van alle sebricklijckheeden*.

Dit zijn dan de gevoelens ontrent d'Ouderdom; en alhoewel die van veel vermaerde Mannen en met groote reeden aldus gestelt zijn, soo kunnen dieselve nochtans, seer wel, tot viere getrocken worden: En daerom dient gewaershouwt, dat d'Ouder sich niet altijd in een seker getal van Jaeren laet sluypen: Maer als *Galenus* seyt, soo isse in het temperament, of in de temperinge van de Natuyre.

En om te keeren totte verklaringe van onse beeldnisse, seggen wy, dat de Wapenrock van veele verwen d'Ouder van de Jongelingschap bediet, uytdruckende de vluchtrigheyt en wispeltuyrigheyt desselven, gelijk *Pierius* seyt.

De weerschiyne verwe bediet de jeugdige Ouder, die snellijck haer voornemen en gedachten verandert, gelijk *Aristoteles* seyt, *de Jongelingen zijn seer wispeltuyrig, en 't geene waer nae zy hebben verlunght, daer van walgen zy haest*. *Plato* seyt, *der Jongelingen manieren worden alle daege dickwijls en menighmael verandert*. *Theoph.* seyt by *Stobeum*, *'t is svaerlijck iet van den Jongelingen te raemen, haer Ouder is wanckelbaer, sonder recht ooghemerck, en veel veranderingen onderworpen*.

Het deel van 't goude kleed bediet de volkomentheyt van de Manbaerheyt, die

bequaem is, om alle burgerlijcke saecken en handwercken uyt te voeren.

Het laeste deel van 't kleed, wefende van verslenste blaeders, druckt uyt, dat dees afgaende Ouder oock soo verslenst en verdort, gelijk de blaeders doen, wanneerse van den boom vallen, verliesende haer leven en kracht, door den Winter tijd, gelijcken de het Ouder van den ouden Man; gelijk *Aristo* verhaelt.

Datse de handen om hoogh houd, hebbende in d'eene hand de Sonne, en in d'ander de Maene, geschiet om veele oorsaecken, ten eersten, om dat, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, wanneer de Oude den Ouderdom wilden uytdrukken, soo maelden zy een Sonne en Maene, wefende dese beyde Planeeten, beginselen van d'Ouder: En om dat de Sonne in den Menschen de sinnen storte, sonder welcke zy anders niet ziellijck souden kunnen zijn, soo storte de Maene daer het waffen in, sonder welck men anders geen Ouder soude kunnen vinden.

Wijders om dat de Sonne en de Maene, de drie voornaemste leeden regeeren, waer uyt de drie voornaemste krachten vloeyen, als te weten de Ziellijcke, de Levendige en de Natuyrlijcke: regeerende de Sonne het hoofd, waer in de ziellijcke kracht sit, als mede het Hert, waer in de levende kracht woont: De Maene, daer nae, bekiert de Maege, en de Lever, waer in de natuyrlijcke kracht bestaet, sonder welcke drie krachten, de Mensch niet kost leven; gelijk *P. Crinitus* verhaelt.

Willende dan een geduyrigh en volmaekt Ouder afbeelden, hebben wy den Basilisc over einde staende afgemaelt, om dat oock de Egyptenaers mede voor d'Ouder een Basilisc stelden: Want hy is oock in haere spraeck *Vrecon*, dat is *Basilisc* geheeten, jae zy maecten die van goud, en stelden die haere Goden op 't hoofd. En hierom seyden dese Volcken dat het Ouder, hier door, bediet wierde. En om datter drie soorten van Slangen waeren, soo stierven alle de andere, blijvende de Basilisc alleen onsterflijck, die met zijnen aenblas alle andere doode; sulck dat het schieen dat dese Basilisc het leven en dood in zijne macht hadde: En om dese reeden, wierde hy op 't hoofd van haere Goden gestelt.

Van de beeldnisse deser Slange beufelen veele Schrijvers, dat hy een witte vlacke op 't hoofd heeft, met een seecker teycken van een Koninx kroone, waer van het oock de Konincklijke naeme van *Basilise* verkregen heeft. Want alle andere Slangen vreesen en eeren dienselven. 't Heeft vleugels, doch die seer kleyn zijn, bewegende 't lichaem met weynigh boghten, maer van 't midden af nae boven toe, staet het recht op; gelijk oock *Nicander* in zijne dichten te kennen geeft.

MEDITATIONE. *Overdenckinge.*

EEn Vrouwe van bedaeght Ouder, oock statigh en zeedigh van opsicht, die op een hoop boecken sit, hebbende de slincker hand onder 't hoofd, de rechter sijde nae de slincker buygende, sittende seer aendachtigh, hebbende op de rechter knie met de ander hand, een toegelooten boeck, waer tusschen zy eenige vingers houd.

Alsoo de Overdenckinge een vaste overweginge is, die op de eenvoudige Deughd van alle dingen siet, soo betaemen haer oock de bovengeseyde hoedanigheden: Want in dees Ouder, is het verstand bequaem; om het waerachtige te onderscheyden. De statigheyt en zeedigheyt scheyden sich niet, van 't geene d'Ouder en de oefningh betaenlijck is.

Her aendachtigh gesicht, bediet de wichtigheyt van haere gedachten, die de sinnen in die dingen hebben ingenomen, om niet by geval, maer om volmaecktelijck hare werkingen uyt te voeren. Waer over *Ausonius* in 't spel van de seven Wijfen aldus seght, *daer is niet dat meerder sorge vereyscht, als over te leggen wat men doen sal, want de onbedachte worden door het geluck, maer niet door raed of overlegginge bestiert.*

Datse op de boecken sit, kan de geduyrigheyt van haere eygen werkingen, verroonen, die in de boecken gegrondt zijn: die daer inhouden de eerste natuyrljcke beginfelen, door de welke men voornaemlijck komt tot naespeuringe van 't waerachtige.

Her gesloten boeck, daer eenige vingers tusschen zijn, bediet, datse een overpeinsinge of weerflagh maecten, over de kennisse der dingen, om een volmaeck en goed gevoelen vast te stellen, waer uyt dan eere en alle goed

sal kunnen volgen; gelijk dit bygaende gedicht uytdruckt:

*Wel hem! die van de sorgh des Werrelts is ontslagen,
En peinst in 't eel gemoed, naer 't Goddelijck behagen:
Dees kan d'aenstaende eeuw, wat seeckers doen verstaen,
Waer door de Mensch vermagh op Waerheids pad te gaen,*

*Dies wort hy wel te recht met eeuwigh lof verheven,
Soo dat zijn goede naem onsterffelijck sal leven.*

MEDITATIONE SPIRITUALE.

EEn Vrouwe leggende op haere knien ter aerden met gevouwen handen, en toegelooten oogen, daer een luchtigh kleed haer soedaenigh bedeckt, datmen daer door de gestalte van een Vrouwe kan bekennen.

De geestlijcke Overdenckinge, is niet anders als een inwendige werckinge, die de ziele, vereenicht zijnde door de Liefde Gods, die dingen doet overwegen, die haer soudien dienen tot haere volmaecktheyt en saligheyt: Daerom leytse geknielt en met de handen 't saemen gesloten, om het werck van aendacht en nedrigheyt uyt te drucken, 't welck die geene heeft, die sich gestaedigh in de geestlijcke Overdenckingen besigh houd.

De gestloten oogen, betoonen, de innerlijcke werkingen, die van de sienlijcke en Werreltsche dinghen afgescheyden zijn, 't welck oock door de Mantel, die haer bedeckt, wort uytgedruckt. Her selve decksel kan oock bedieden, dat de Overdencker of Aendachtige sich verbergh in een eenfaeme plaetse, vliedende alle gelegentheyt om de sinnen niet af te trecken.

Overdenckinge des Doods.

EEn onthulde Vrouwe met rouw-kleed-eren, leunende merten arm op eenich grafsteen of sepulture, houdende haere oogen op een dootshoofd gevest, dat op de grafsteen staet, hebbende voor haere voeten een Lam-meken, dat zijn hoofd om hoogh houd, gras in den mont hebbende, 't selve herkauwende.

PERSUASIONE. *Overredinge.*

EEn staetige Vrouwe in eerlijcke kleedinge, met een schoon hulsel op 't hoofd, alwaer

waer een tonge boven op staet, doch beneden aen de tonge sal een oogh wesen, zijnde gestrickt met veele touwen en goude banden. Met beyde handen false een koorde houden, alwaer een dier met drie hoofden aengebonden is, wesende 't eene een Hond, 't ander een Kat, het derde een Aep.



De Tonge is boven op 't hufsel gestelt, om dat dieselve het voornaemste wercktuigh is, om den Mensch te overreeden. 't Welck de oude Egyptenaers plachten te gebruycken, om de onkonstige Overredinge en woorden uyt te drucken, die alleen geschieden door de hulp van de Natuyre: Maer om te vertoonen het spreeken, dat door veele oefningen en konst geholpen was, maelden zy daer een oogh onder, wat uytren rooden: Want gelijk het bloed de sitplaats is van de ziele, gelijk eenige Philosophen seggen, alsoo is het konstigh spreken een sitplaats van haer werck en uytvoeringe, even gelijk het oogh het venster is, waer door de ziele siet, alsoo is oock de spraecke het venster, waer door zy van andere gesien wort.

De goude banden zijn de vereeniginge

van de ziele, en vertoonen dat de Overredinge niet anders is, als darmen van een ander gevangen en gebonden is, door een behendigheyt en soetigheyt van 't welspreken.

Het Dier met drie hoofden vertoont de noodwendigheit van drie dingen die iemant moet hebben om een ander te overreeden. Ten eersten moet hy seer vriendlijk zijn, 't welck door 't Hondshoofd wort bediet, die om zijn eygen profijt een yder liefkooft. Oock moet hy leerfaem zijn, te weten kloeck en bequaem om andere te overreeden, even als de Aep, diewelcke onder alle Dieren de meeninge van een Mensch, ten alderbesten kan vatten. Oock moet hy opmerckende zijn, 't welck door de Kat bediet wort, om dat die in haere handelingen wacker en opmerckende is. Zy houd de koorde van dit Dier met beyde handen, om dat, soo de Overredinge dese geseyde dienaers en boden niet heeft, of zy sal geen vrucht schaffen, of zy sal slaplijck voortgaen.

ADULTERIO. Overspel.

En sittende Jongelingh, die prachtigh gekleet is, en seer vet, mette rechter hand sal hy een *Murena* of Lamprey en eene Slangge houden, die aerdigh gekrult zijn, doch soo, of zy beyde te saemen vereenicht waeren; hebbende in de slincker hand een gulden trouw-ringh, die men aen de Bruyden plagh te vereeren, doch die sal gebroken zijn, aen die sijde waer in de handen zijn te saemen gevoeght.

Overspel is een ongeoorlofde byslaep van een getrouwt Man of Vrouw, gelijk *D. Thomas* seyt. Oock isse in 't boeck *Leuiticus* in 't xx cap. verboden totte straffe van de dood, gelijk oock *Deuteron. xxi* te sierris. lae 't is even strafbaer, 't zy dat het van een Man of van een Vrouwe begaen wort, alhoewel sich de Mannen ongelijck meerder vryheyd, als de Vrouwen, willen toeschrijven. Waer over *Ambrosius* seght, *Het betaemt den Man niet dat de Vrouwe niet soude betaemen.* *Aristoteles* seyt oock in zijne Huysbestieringe, dat de Man aen zijn Vrouwe geen ongelijck sal doen, alhoewel zy geen middel heeft, om 't selve, met gelijcke smaet, te vergelden.

Een prachtigh Jonghman wort hy geschildert, om dat de Jongelingh schoonder en wel-

welgeſtelder van weefen en leeden is, om de Minneluſt en 't Overſpel te pleegen, als wel ander Ouder doet.

Hy wort ſittende afgebeeld, om dat de Leedigheyt, waer uyt dit meerendeels voort komt, hier van de oorſaecke is, zijnde dieſelve een baer moeder van de quaede gedachten. Waer door *Tobias*, in zijn bedde, dat is, in Leedigheyt leggende, door den heeren dreck, van een Swaluwe, is blind geworden, dat is, door de heete genegenheden van de ongeoorloofde gedachten. En *David* is mede door de onmatigheyt derſelve in Overſpel gevallen. 2 *Regum* 2 cap.

Hy wort vet gemaelt, om dat de Leedigheyt de Braſſerie tot haer ſuſter heeft, doende gelijke werckinge als de Leedigheyt. Waer over oock *Ezechiel* ſeyt, de Braſſerie en Leedigheyt zijn geſuſters, die welcke gelijk twee houden het vier der Onkuisheyt ontſteecken. Welcke ſpreucke het Overſpel bediet, begrepen zijnde onder het geſlachte van geylheyt. Het middel dan, waer door wy deſe grove ſonde mogen vermijden, is, dat wy met alle vaerdigheyt, in alle eedele en deugdlijcke wercken beſigh zijn, en de quaede gedachten, die ons ſouden mogen voorkomen, van ons af drijven, zijnde dieſelve niet alleene ſchadelijk aen 't lichaam, maer oock, 't welck meeſt weeght, aen de ziele. En hierom behooren wy te volgen de ſchoone leeringen van *Auguſtinus*, alwaer hy ſeyt, *Wilt uwen buyck niet boven de noodruſt overlafen, want het overtollige is een oerſproncklijcke oorſaecke van deſe ſonde, en dat weet een yder, dat ſonder ſtoffe geen dingh wort voortgebracht.*

Hy houd de *Murena* mette Slange vereenight, in de rechter hand, om dat het ſchijnt dat *Baſilius* in de uytlegginge van 't Overſpel, den Overſpeelders waerſchouwt, dat zy ſich ſouden wâchren, deſe Dieren gelijk te zijn, overmits het ſchijnt dat deſe verſaeming van de Adderſlange en de *Murena* een ſeeker Overſpel is, van de natuyre. En dit is 't geene de Egyptenaers, hier door hebben willen te kennen geven.

De goude gebroken opene Trouwringh, als geſeyt is, bediet niet anders, dan dat ſelf de *H. Wer*, het Houwlijck, en de Trouwe, dieder behoort tuſſchen Man en Vrouw te weſen, geſchent en gebroken is. En hierom is deſe ſonde ſeer ſchandigh, om dat ſe tegens de trouwbeloſten ſtrijd, die door den ringh

wort uytgedrukt: en zy wort oock aen die Vinger geſteecken, die een Ader heeft, die nae 't herte loopt, vertoonende dat de Trouwe komt uyt het alderbeminde deel van 't lichaam, 't welck het hert is, ſich verpandende door de onderhoudinge van de beloofde trouwe. Daerom ſoo konnen alle andere miſgrepen verbeterd worden, maer deſe nimmermeer; gelijk *Q. Curtius* in 't leven van *Alexander de Grootte* verhaelt, te weten, dat deſe trouwloosheyt door geene verdienſten kan worden verſacht.

ABONDANZA. Overvloed.



En bevallijcke Vrouwe, hebbende een Ekrans om 't voorhoofd, die met verſcheiden ſchoone bloemen is geciert, in 't groen gekleet en met goud geborduirt, mette rechter hand houd zy een Overvloets-hooren vol vruchten, Druyven, Olyven, en verſcheyden andere, in de ſlinker arm een boſſel met Kooren-ayren, Geerſe, Rijs, Erten en andere diergelijcke: Waer van men ſiet veele ayren op der aerde vallen, die hier en daer geſtroeyt leggen.

Schoon en bevalligh iſſe gemaelt, om dat Over-

Overvloet een goed en seer behaeghlyk ding is en een yder aengenaem, gelijk daer en tegens de diere tijd leelijck en verwoecklyk is, strijdig tegens de Overvloet.

Zy heeft een bloeme-krans, om dat de Bloemen en Vruchten, die den Overvloet maecten, als Gefanten of Voorboden zijn: zy konnen oock bedieden, de vrolijkheyd en de geneughte van dit brave geselschap.

De groene verwe en de goude boorden van haer kleet, bedieden de verwen van de schoone bloeyrijcke Velden, die ons een overvloedige Ooght beloven, en de Saffranige boorden bedieden de rijpighyde van 't kooren en van de vruchten, die den Overvloet veroorsaecten.

De Overvloets hooren wordt genomen uyt de fabel van *Amalthea*, gelijk *Natalis Comes* en *Ovidius* in 't IX boeck van zijne Herscheppingh verhaelt, 't welck een blyklyk teycken is van Overvloet. Waer over dit van den Overvloets hooren gestelt is:

*Najaden hebben my, met appels, bloem en vruchten,
Geheylight en verrijckt, in weelden en genuchten.*

En vermits de Overvloed, een volheyt genaemt wort, om datse soo wel in de slincker als rechter hand geladen is, soo troystse haer Overvloed, hier en daer, op der aerde.

Dominicus Ancjanus heeft op den Overvloed Latijnsche dichten gemaect, die by ons zijn naegevolght:

*Siet aen 't Saffranigh Veld, en Ceres met haer vruchten,
Die duysentvout ons schenckt haer zeegen en genuchten:*

De taxkens van den boom met appels zijn gelaen,

En 't bolle Druysken swelt, en neemt het voetsel aen.

*Hier loeyt de Os in 't veld, hier gaen de Koeyjens grasen,
Hier schenckimen vette room uyt frissche Mellick-blasen.*

De Boffchen voeden 't wild, en 't visken spijsst de Zee,

En 't Vincken in de locht dat quincelcert in vree.

*„Segh nu eens dertel Mensch! wat soude van den Heere,
„Van Hemel, Aerd en Zee, noch eenighsms begeeren?*

ABONDANZA.

En staende Vrouwe, in 't goud gekleet, met open armen, houdende d' Overvloets hooren in d'eene, en d'andere hand op eenige bosselen kooren-ayren, diewelcke staen ter sijden van dese beeldenisse. En dese is genomen uyte Medaglie van *Antoninus Pius*.

ABONDANZA MARITIMA.

Op 't waeter te maecten.

Ceres die sich verdoont met kooren-ayren in de rechter hand, staende voor op den steven van een Schip, en voor haer voeten sal zy een kooren-maete hebben, daer kooren-ayren in en boven over leggen.

Anders.

En Vrouwe die in de rechter hand een Roer van 't Schip, en in de slincker kooren-ayren houd.

Overvloed.

En Vrouwe met een krans van kooren-ayren, houdende in de rechter hand een bossel Hennip mette blaederen, in de slincker de Overvloets hooren, en een tack van Brembeesen, of Pinxterbloemen, waer op veele bondelkens sijde hangen.

RACIOCINATIONE O DISCURSO.

Overweging of Verdoogh.

En bedaegde Vrouwe, in purper gekleet, sittende heel bedachtsaem, hebbende op haere knyen een boeck, waer in zy de voorste Vinger van de rechter hand, houd, doch een weynigh open, en mette ander hand een rolleken, waer in geschreven staet, in *perfecto quiescit*, dat is, *zy rust in 't volmaecte*.

De Reeden die wy discours of verdoogh noemen, wort van den Philosooph, in 't III boeck van de Ziele, het Verstand genaemt, en hy onderscheyt ditselve in tweederleye slagh, d'eene wort *passibile*, dat is het lijdelijcke, en d'ander *agente*, dat is, het werckende, geheeten: Het lijdelijcke verstand dan, is het geene, 't welck de gedaenten aenneemt, als mede de fantasien der dingen, en dat van de imaginatie of inbeeldinge: Het werckende verstand, is, dat de dingen toestelt en maect, die daer zijn *een mogentheyd van verstandige dingen, die alreede in der daed zijn verstaen*. Noch meer, het lijdelijck verstand heeft oock drie staeten of orden, d'eerste is, wanneer het alleen in de mogentheyd is, te weeten, wanneer het noch niets heeft van de verstandelijcke dingen, maer alleene haere natuure en weesen, Het tweede is, wanneer 't de

E e e

ver-

verftandelijke dingen alreede op een sekere maniere heeft, alhoewel wy daer mede noch niet wercken, en dat wort genaemt het verftand *in habitu*, dat is, in de bequacmheyt. De derde is, wanneer het werck is verftaen, en daer van geredeneert of verhaelt wort, en dat wort genaemt *in actu*, dat is in der daed: Waer uyt wy dan klaerlijck sien, wat faecke het overlegh of discours is, 't welck aen de inbeeldingē hanght: en gelijk *Aristoteles* op de verhaelde plaetse seyt, soo gebeurt datselve tusschen de inbeeldingē en tusschen de overwegingē, gelijk het gebeurt, tusschen de bevindelijke dingen, en den sin selve, behalven, dat de fantasien, die de inbeeldende kracht totte Raciocinatie of Overwegingē brengen, geene materie of stoffe hebben, want het zijn geen materiale dingen die in stoffe bestaen.

Sulx dat de Overwegingē niet anders is, als een oordeel en een discours of overlegh, datter geschiet over de fantasien, en de gedaenten, die door de inbeeldingē worden overgebracht: Welcke inbeeldingē, gelijk wy in haere beeldenisse hebben geseyt, wort gemaect in 't eerste velleken van de hersenen, en de overwegingē of overlegh in het tweede velleken, dat is in het midden, gelijk oock de memorie of het gedachte leyt in het derde velleken; nae het achterhoofd of nae den neck toe; gelijk *Galenus* seyt in 't VIII boeck *de usu partium*, en *Valius* in zijne *Anatomia* in 't VII boex XII cap.

Met purper en van bedaeghd Ouder wortsē gemaect, om de staetigheyt van de zeeden en manieren te vertoonē.

De spreucke *in perfecto quiescit*, vertoont ons niet alleene de volmaecktheyt van de Overwegingē, maer oock, dat dieselve geen plaets heeft, als in de aldervolmaeckste dieren, tot een onderscheyt van de inbeeldingē, die gelijk wy hebben geseyt, oock in de onvolmaeckte Dieren wort gevonden, wesende de Overwegingē een mogentheyt van de verftandelijke ziele, die de einden of uytkomst van de dingen overweeght, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen.

Zy wort sittende gemaelt en seer bedachtsaem, met een toegesloten boeck, om dat de Overwegingē of 't Overlegh, dat deel van 't snelle verstand is, dat de spreucken overweeght, en de dingen naedenckt.

V I T T O R I A. Overwinninge.

EN Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een Granaet-appel, en in de sincker een Helm; gelijk *Heliodorus* dieselve beschrijft.

Overmits daer twee dingen voor al noodigh zijn, om de Overwinninge te bekomen, te weten, Macht en Eendracht, d'eene om den wegh te vinden, diewelcke noch niet ontdeekt is, d'andere, om dieselve mer een Manlijck gemoed te openen, soo wōrt de kracht door den Helm uytgedrukt, die alle slagen tegenstaet, die op 't hoofd geschieden om 't selve te quetsen: en de vereenighde verftanden, worden door den Granaet-appel uytgedrukt, die mette vereeningē van zijne korrelen by een getrocken is, gelijk oock de dappere Mannen, alle de gedachten van veelderleye verftanden, tot eene meeningē weeten te brengen.

V I T T O R I A D E G L' A N T I C H I.

Overwinningh van de Oude.

EN Vrouwe met een Maeghdelijck aengesicht, die door de locht vliegh, hebbende in de rechter hand een Lauwer of Olijfkran, in de sincker een Palm tack met een Adelaer onder de voeten, die oock een Palm tack in zijne klauwe heeft, haer kleed sal wit zijn met een geele wapen- of krijgsrock.

De Lauwer, Olijf en Palm, zijn van de Oude gebruyckt voor een teyken van eere. 't Welck zy hebben goed gedacht, te vertoonē, aen die geene, die daer Overwinningē van de Vyanden, tot weldaet van zijn Vaederland, hadde te huys gebracht. De reedenen daer van zijn elders genoegh geseyt, om een faecke niet dickwijls te verhaelen.

Zy is seer dapper, want de Overwinninge is soo veel te aengenaemer, alse blijcklijcker in dapperheyt heerscht en uytmunt. Ditselve bediet de Adelaer mede: en daer over voersyden de oude Keyseren, door haere wapenen en banieren, die zy over al mede voerden, het goed geluck: laerende dieselve voor haer heene draegen, voedende, daer door, in de gemoederen der Soldaeten een hope van de aenstaende Overwinninge.

Her

Het witte kleebediet, dat de Victorie sonder smette van eygen schande behoort te geschieden, wetende dieselve, verkregen zijnde, met wijsheyt te gebruycken; 't welck door de geele rijdrock wort vertoon.

V I T T O R I A nae de Medaglie van *Domitianus*.

Voor de Overwinninge wort een Vrouwe met vleugels geschildert, houdende in de rechter hand een Overvloets hooren, en in de sincker een Palmtack.

En dit zijn de twee soorten van goederen, die welcke de Overwinninge met haer brengen, te weten, het goed gerucht ofte de eere, en de Rijckdommen: en 't eene soo wel als 't ander, wort om de reeden des Oorloghs, met gewapender hand, van de Vianden genomen.

V I T T O R I A nae de Medaglie van *Ottavius*.

Een Vrouwe geschildert met vleugels, staende over einde op een grondsteen, met een Palmtack in de hand, en in d'ander een kroone met twee Slangen, soo wel van d'een als van d'ander sijde, noch een ander Slange, die welcke leggende, sich rontom de twee andere heer slingert, mette woorden van *ASIA RECEPTA*. Aldus sietmen 't oock in de Medaglie van *Augustus*.

V I T T O R I A N A V A L E. *Scheeps-Overwinninge van Vespasianus*.

Een Vrouwe gevleugelt, staende op de steven van een Schip, houdende in de rechter hand een kran, en in de sincker een Palmtack, mette letteren *Victoria Navalis*: *Vittore navali come depinta da Romani*.

Wanneer de Victorie op de steven van des Viands Schip staet, of wanneer die ter sijden van een Trophée staet, of waer Scheeps-gereetschap, als Roers, Anckers, Riemen en anders gelegen is, dat selve noemden zy een Scheeps-overwinninge: Waer over als de Romeinen de Victorie, van die van *Antium* op den Tyber hadden verkregen, naemen zy alle de steevens van de Schepen, en stapelden die op malkanderen, die welcke *Rostri* genaemt wierden: Waer op zy alsdan een

verhael deden van de oorfaecke derselven. In de Medaglie van *Vespasianus* is een colomme die van stevens van Schepen is opgemaect. Sulx als iemant de Scheeps-overwinninge wilde afmaelen, kan men dieselve op d'eene of d'ander maniere doen.

V I T T O R I A nae de Medaglie van *Titus*.

Een Vrouwe sonder vleugels met een Palmtack en Lauwerkran. In dese maniere wilde *Titus* vertoon, om dat hy wilde dat die nimmermeer van hem soude scheiden. Alsoo maelden oock de Atheniensers dieselve af, gelijk *Pausanias* seyt, en dat om dieselve reeden als *Titus*.

V I T T O R I A nae de Medaglie van *Augustus*.

Een Vrouwe staende op een ronde klood met opgespreyde Vlercken om te vliegen, met een Lauwertack in d'eene, en in d'ander een *Labaro*, zijnde een waepen van den Keyser, dat de Francoisen een Corner noemen, 't welck men gewoon was voor den Prins te draegen, wanneer hy self in 't Leger was, mette letteren *Imperator Caesar*.

V I T T O R I A van de Ouden afgebeeld.

De Oude maelden de Overwinninge als een Engel af met vleugels, en dickwijls dat hy sat op den roof van zijne Vyanden, trophoen voor hem, hebbende voor de borst een Palmtack, met een Schild, waer in dese woorden staen *Victoria Augusti*; gelijk *Claudianus* dieselve beschrijft.

V I T T O R I A nae de Medaglie van *Severus*.

Een Vrouwe op een Schild, sittende met een Helm in de hand, welcke de Overwinnaer toebehoort. En *Lucius Verus* maelt een Vrouwe met een Helm op 't hoofd en een Spieffe in de hand, en mette sincker hadse een Trophée over de schouder met seker roof, tot teycken van Victorie. *Vespasianus* stelt een Vrouwe, die daer staet by een Palmboom, en schrijft aen een Schild *Judea Capta*.

Domitianus maelt de *Vitoria* aldus af.

EEn gevleugelde Vrouwe, ſertende d'ee-
ne voet op een Helm, ſchrijvende in een
ſchild, dat aen een boom gehangen is, en van
d'ander ſijde van den boom is het met een
Trophé geciert, en een ſittende Vrouwe, die-
welcke d'ee- ne hand onder de wange heeft,
zijnde treurigh in 't aengeſicht.

Deſe Medaglie is ter eeren van *Domitianus*
geſlagen, als hy Duytſlant hadde ingenomen.

P R O S P E T T I V A. *Deurſichtigheyt.*

EEn Vrouw van een ſchoon en bevalligh
Opſicht; hebbende aen den hals een gul-
den keeren, alwaer een Menſchen oog aen-
hanght, houdende in de rechter hand een
Paſſer, Liniael, Quadrant en een Paſloot, met
een Spiegel, en in de ſlinker twee boeden,
alwaer op het eene geſchreven is *Prolomæus*, en
op 't ander *Vuellio*, het klee-
de ſal van de voeten af duyſter weſen, en van langer hand, ſal
het allenskens lichter worden, alſoo dat het
hoofd het alderlichſte zy.

De *Perspective* is van de Grieken *Optica*
van 't geſicht geheeren, als een cedele we-
tenſchap van 't geſicht, gegrondveſt weſende
op wiſkonſtige en natuurlijke bewijsreeden-
nen; handelende van de natu-
re en de eygenſchap van 't licht en de ſienlijcke mogent-
heyt, waer van wy in 't Menſchlijcke leven,
en in de algemeenheyt van alle dingen, geen
heerlijcker noch wonderbaerlijcker hebben.
De *Perspective* dan, gelijk geſeyt, is ſeer lu-
ſtig en vermaecklijck, en daerom wort de
Vrouwe oock ſchoon en bevallig afgebeeld.
De keeten met het oog daer aen, bediet,
datſe van 't geſichte hare benaeminghe heeft,
als die gene, die over de ſienlijcke gedaenten
en ſichtlijcke handelinge geheel geſtelt is.

Door de instrumenten wort haere aert,
gelegentheyt, en werckinge uytgedrukt.

In de Spiegel geven de rechte beeldniſſen
haeren weerſlagh, en om dat deſe konſt van 't
rechte licht en van de weerſlagh haer die-
nen, ſoo ſietmen daer in een ſeer ſchoone
verwonderinge, en daerom is de Spiegel hier
geſtelt. En om dat deſe wetenſchap bewaert
wort in de ſchriften van vermaerde Man-
nen, ſoo is hier by gedaen het werck van
twee Schrijvers, diewelcke, om datſe daer

van ſeer treffelijck geſchreven hebben, ſoo
zijn dieſelve hier door ſeer vermaert, zijnde
deſe konſt door haer ſeer gevordert en aen-
den dagh gekomen.

De verwen van 't klee-
de, van 't duyſter nae 't
licht oprijſende, zijn om te bewijſen dat de
wercken van de *Perspective* gemaect worden
door de klaerigheyt van 't licht, en door de
duyſterheyt van de ſchaduwe, doch met een
ſeekere dalinge of verſchietinge, nae de di-
ſtantie of wijde, en de reflexie of weerſlagh.
En men magh in der waarheyt God danc-
ken, dat in de voorgaende, ſoo wel als in de-
ſe eeuwe, geen Mannen ontbroken hebben,
diewelcke in alle konſten en werenſchappen,
als mede in deſe konſt van *Perspective* door-
luchtigh geweeſt zijn: onder welke is
M. Giovan. Alberti dal Borgo, diewelcke, in wat
achtige men hem behoort te houden, beto-
nen zijne vermaerde wercken, en inſonder-
heyt zijne ſchilderie die hy gemaect heeft
in de Saele van 't nieuwe Paleys in *Vaticano*,
geheeten *Clementina*; in de maetſchappie van
M. Cherubin zijnen rechten broeder, met min
door de Natu-
re, als in gelijkheyt van de
konſt, uytſteekende.

P R O S P E T T I V A.

EEn Vrouw die in beyde handen een *Per-
spective* houd, hebbende een Quadrant,
Paſſer en andere instrumenten, die tot deſe
konſt noodigh zijn, voor hare voeten. Deſe
behoeft geen breeder verklaringe, aenge-
ſien daer van boven breeder geſproken is.

P E L L E G R I N A G G I O. *Pelgrimſchap.*

EEn Man in de kleedinge van een Pel-
grim, maer die 't halve hoofd geſchooren
is, gelijk oock de baerd, hebbende van de
rechter ſijde lange hoofdſhayren, die hem
over de ſchouderen hangen, inſgelijx mede
de halve lange ruwe baerd, om de Egypte-
naeren te volgen, diewelcke in deſer manie-
re de Pelgrimagie af beelden.

En dat om deſe reeden, want *Orivides* uyt-
getrocken zijnde tegens de Giganten of
Reuſen, hadde in thien Jaeren, nae dat hy
uytlandigh was, altijd met groote naerſtig-
heyt zijnen baerd en hoofd geſtreelt, maer
daer nae wederom in Egypten gekeert zyn-
de, liet hy ſich ſcheeren. De Egyptenaers
wil-

willende uytdrukken dat zijn Pelgrimſchap geluckigh was geweest, maelden hem uyt, gelijk boven in de afbeeldinge geſeyt is, en hebben voorts dieſelve maniere gebruyckt in alle ſoorten van Pelgrimſchap. Hy heeft in zijn rechter hand een Pelgrimſtaf, alwaer een Swaluken op ſit, om dat dat Vogelken, nae dat de Oude daer wel op hebben gemerckt, ſoo haest als het begint te vliegen, ſich ſcheyd, verlaetende Vaeder en Moeder, levende verre afgſcheiden, als in Pelgrimſmagie.

P E S T E. Peſt.

EEn Vrouwe gekleet met duyster taneyt, hebbende 't geſichte bleek en vreeslijk, 't hoofd verbonden, de armen en beenen naect. 't Kleed ſal ter ſijden open zijn, fiende, door de ſcheure, 't hembd bevrekt en bebloed, ſoo ſietmen oock de borſten vuyl en draegende, met een doorschijnende ſluyer-bedeckt, en ter ſijden haer ſal een Wolf ſtaen.

De Peſte is een beſmetlijke ſieckte, ten meefftendeel veroorſaect door de vervuylinge van de locht. Waer van niet anders te ſeggen valt, alſoo de beeldeniffe voor haer ſelven klaer is. Alleen ſullen wy God bidden dat wy daer van geen ander kenniffe mogen hebben, als door de Schrijvers, of van 't geene wy van de Oude mogen hooren ſeggen.

Door den Wolf wort de Peſte bediet, want gelijk *Philoſtratus* ſeyt, ſoo ſagh *Palamedes* datter over den bergh *Ideo* veele Wolven liepen, waer over hy aen *Apollo* offerhande dede, hopende daer door 't gevaer van de Peſte te ontgaen, 't welck hy vreesde hem te genaecken. En men weet oock datter ten tijde van de Peſte meer Wolven op 't Land geſien worden, als anders.

Peſte.

EEn oude magere en vreeslijke Vrouwe, duyster geel in 't geſicht, geheel onthult, hebbende om 't hoofd een krans van donckere Wolcken, in 't duyster blau gekleet, weſende hier en daer met quijl en vochtigheden beſpreyt, geelachtigh van verwe, ſittende op eenige Schaeps-Lammere- en andere vellen, houdende in d'eene hand een geeffel met bebloede knoopen.

Gelijk deſe beeldeniffe, door haere oud-

heyd en magerheyd, lelijk is aen te ſien, alſo is oock de Peſte door haere vreeslijke en ſchricklijke vertooninge oock in 't gemeen afſchouwelijk en yſelijk. De geelheyd bediet de ontſteeking des lichaems, weſende die verwe, in de geene, diewelcke ongefont zijn.

De Wolcken vertoonen, dat het een eygen werck van de Hemel en van de venijnige Locht is. In Peſt-tijden wordt oock de Locht veele met duyster blau geſien.

De vellen van verſcheyden beesten, bedieden de ſterflijkheyd, weſende de ontſteeking der Locht niet alleen de Menſchen, maer oock den beesten ſchaedelijk, om datſe uyt dieſelve haer leven ſcheppen.

De Geeffel betoont, datſe te gelijk op een yder ſlaet, verſchoonende noch Ouder noch geſlacht, Rijk noch Arm, noch Staet noch waerdigheyd, noch wat her oock ſoude mogen weſen, waer mede zy te rugge ſoude gehouden werden, om met haere ſtraffe eenigh Menſch aen te ſien.

P H I L O S O P H I A,

Nae de Beſchrijvinge van *Boëtius*, mette uytlegginge van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini*, die hy in de *Academie der Philoſofinen van Faenza*, opentlijk verhaelde den 14 *Octob. 1613*, in de tegenwoordigheit van den Doorluchtigen en Eerwaardigen *Cardinael Valens*, en de gantſche Vergaederinge van de E. Heeren *Magiſtraeten*.

Boëtius beſchrijft de *Philofophie*, door een ſeer ſchoone en geleerde Poëtische vindinge, op deſer maniere: Hy verſiert dat hem een Vrouwe met glinfterende oogen verſcheen, die boven 't gemeen vermogen der Menſchen ſnel en ſcherpſichtigh waeren, weſende van levender en ondoorgrondelicker wackerheyd, nochtans ſeer bedaegd van laeren, ſoo dat niemand ſoude geloofd hebben, of zy was van ons Ouderdom. De langhte haeres lichaems was twijfelachtigh, want als nu voegde zy haer nae de gemeene maete der Menſchen, korts daer nae ſcheent, dat zy met den top haeres hoofdes den Hemel geraeckte: Iae als zy 't hoofd noch hooger op hefte, drangh zy daer mede oock ſelve in den Hemel, en bedroogh alſoo 't geſichte der geener, dieder op oogden.

Haere kleederen waeren van seer sijne draeden met scherpsinnige konste, en van onverscheydelijcker stoffe geweeven, en nae dat zy selve seyde, soo hadde dieselve met haer eygen hand toegestelt, en dese scheenen als rookige beelden, die een veracht Ouderdom hadde verduystert. In de uysterste boorde van 't kleed was een Griexsche Π. P. geweven, en in de bovenste een Θ. Th. en tusschen dese beide letteren scheenender eenige trappen uytgesneden, waer mede men van de onderste totte bovenste letter moght klimmen. Dit selve kleed hadden de handen eeniger geweldenaers gescheurt, en yder hadde eenige lapkens, soo veele als elck konde mede krijgen, wegh genomen. In de rechter hand hadde zy eenige boexkens, maer in de sincker voerde zy eenen Scepter of Rijxstaf.



Wel te recht is zy van eerwaardigh opsicht, want de Philosophie is groote eere en eerbiedigheyt waardigh, om dat zy een Moeder is van alle vrye konsten, een Meestersche van alle zeeden en van alle tucht, een Wet van 't leven, een uytdeelsier van de grustheyt en een sonderlinge gave Godes. De Philosophie der goede konsten, is niet anders, soo Plato seyt, als een geschenck en vindinge der Goden; gelijk

M. T. Cicero en Augustinus in zijn Stad Godes in 't xii boeck en xxi cap. aldus daer van spreeckt: Naedien nu de Philosophie soo groot is, gelijk zy selve bekennen, datter geen hooger gave van God is gegeven, soo moeten oock gelooven, datse van niemand anders als van dien God gekomen is, dien zy selve, alhoewel zy veele Goden eeren, seggen, geen groeter God te wesen. Willende te kennen geven, dat de Philosophie zy een geschenck, van een waerachtigh en eenigh God: En om haere treffelijke aert, so wortse eerwaardigh genaemt. Daerom seyt oock Seneca de zeedige Philosoph in zijnen xiv brief aldus: Nimmermeer sal de snoothet soo veele Mans worden, zimmermeer salse sich tegens de Dughden soo te saemen rotten, dat de naem van de Philosophie niet soude eerwaardigh en heyligh blijven. Zy heeft glinsterende oogen, van veel doorsichtlijcker kracht, als wel 't vermogen is van andere Menschen, en door haere kennis, soo sien en bekennen de Menschen, door de oogen des Verstands, veele verborgene dingen der Natuyre, soo wel van 't Aerdriek als van den Hemel, gelijk Cicero in dieselve plaetse uytdruckt, seggende dat de Philosophie ten eersten in den Godsdienst onderwijft, en daer nae in de zeedigheyt en grootmoedigheyt, en datse, uyt ons gemoed, als van de oogen, de duysternisse verjaecht, ten einde wy kunnen sien alle Hemelsche, Aerdsche, eerste, laeste en middel dingen.

Zy is van levende verwe, alhoewel zy bedaegd is, en ons ouderdom verre overtreft: om dat de Wijsheyt is van de opperste en eeuwige Wijsheyt, te weten van God, aen onsen eersten Vaeder geschoncken, soo haest als hy geschaepen was, en gaf hem kracht om over alles te heerchen, gelijk in 't boek der Wijsheyt x cap. te leesen is. Van wiens groote Wijsheyt, die veel grooter is als Salomons, kondy by Pererium over Genesis nae sien. Dieselve is van den beginne des Werrelts geweest en sal altijd wesen, als Meestersche van alle Creatuyren, altijd levende en wacker, altijd op haere voeten staende, om door haer de duysternissen der onwetentheit, uyte gemoederen der Menschen te verdrijven. Soo is dan de Wijsheyt bestandigh en onbederfelijk, diewelcke aen ygelijck persoon, hoe oud van jaeren, dat hy oock magh wesen, macht en wackerheyt geeft, tegens alle ramp en verwarde ongelucken, en maectfe gelijk-

gelijkmoedigh tegens alle stoornissen en hertzochten des gemoeds; gelijk *S. Aug. de Civit. Dei lib. IX* in *III* en *IV* cap. daer van spreekt. Wy willen in dese plaetsē geen onderscheyt maecten van de Wijsheyt totte Philosophie, gelijk van *Seneca* in zijnen 89 brief gedaen is, tē weeten, dat de Wijsheyt een volmaeckt goed is van 't Menschlijk gemoed, maer dat de Philosophie zy een Liefde, begeerte en vlijt om dese Wijsheyt te bekomen. En dat is waerachtigh, soo veele de bereycknisse van haeren naem belanght, want de Philosophie bediet niet anders als een Liefde tot Wijsheyt en Deugd: oock is een Filosooph niet anders, als een Minnaer en Liefhebber van Deugd en van Wijsheyt: Maer soo 't geheele lichaem van de Philosophie wort aengemerckt, soo sulden wy seggen, nae de meeninge van *Boëtius*, dat zy dat selve is, dat de Wijsheyt is. Dies hy die oock in zijn derde Prose noemt, een *Meesterliche van alle deughden*. In 't 2 b. 4 Prose: *Een voedster aller deughden*. In 't 4 b. 1 Prose, *Een weghbereydfster van 't waerachtige licht*. Al te saemen bynaemen, die op de Wijsheyt passen, gelijk oock in der daed het geheele lichaem van de Philosophie is: dieder drie deelen in sich begrijpt, te weeten het wercklijcke deel, 't welck het gemoed bequaem maeckt in de goede manieren: Het spiegelnde deel, 't welck alle de geheymnissen, van de Natuyre, doorsnuffelt: Het reedelijcke deel, waer in de Reeden bestaet, door de welcke men onderfoeckende, het waerachtige van 't valsche onderscheyt. En dit vereyscht de 't saemenvoeringe en eygenschap van woorden en bewijs-reedenen. Deelen, die alle drye een volmaecte Wijsheyd maecten. Dit komt oock overeen mette andere bepaelinge van de Wijsheyt, diewelcke *Seneca* op die selve plaetsē invoert, tot een onderscheyt van de Philosophie, daer hy seyt: *Dit is Wijsheyd datmen kenne de Godlijcke en Menschlijcke dingen en haere oorsaccken*. Welcke beschrijvinge, nae mijn gevoelen, in sich begrijpt de drie deelen van de Philosophie. Des Wijsheys ampt is de Godlijcke dingen te kennen: siet daer op aen het *Contemplative* of spiegelnde deel, 't welck niet alleen door de *Physica* of Natuyrkennisse, alle natuyrlijcke dingen, doorsnuffelt, die van *Peterius* voor werckingen van een Godlijk gemoed werden gehouden,

maer oock door de *Metaphysica*, of boven Natuyr-kennisse, die van *Aristoteles* gehouden wort voor de aldergodlijkste: Want zy schouwt door de kennisse de afgescheyden substantien, wesentlijcke selfstandigheeden, en de Natuyre selve, te weeten God. Zy kent oock de Menschlijcke dingen. Siet aen de *morale activa*, het zeedige wercklijcke deel, dat kent de oorsaccken van alle beyde. Siet het *rationale* of het redelijcke onderfoeckende deel, daer door komt men in de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Dewijl dan de Philosophie, eenderleye bepaelinge als de Wijsheyt in sich begrijpt, soo komt het datse oock eenderleye saecke als de Wijsheyd is, insonderheyt in de kracht van de boven-natuyrlijcke kennisse, die zy in haer bevat: die, door 't aensien van *Aristoteles*, de eygen naeme van Wijsheyd verdient. *M. Tullius* redeneerende in zijne *Tusculaensche Vraegen* van de Oudheyt der Philosophie, seght dat die seer oud, maer haere naeme nieuw is, en acht die als de Wijsheyt selve. *Overfulx*, seyt hy, wie derf ontkennen dat de Wijsheyt niet oud van daed en van naeme zy? te weten de Philosophie, diewelcke door de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen, van de beginselen en van de oorsaken, by den Ouden, de seer heerlijcke naeme van Wijsheyt behiel. Iae de seven Wijsen van Griecken wierden *Sophi*, dat is Wijsse genaemt, en dat veele eeuwen voor haer. *Licurgus*, *Homerus*, *Vlyses* en *Nestor* zijn voor Wijsse gehouden geweest, van gelijcken mede *Atlas*, *Prometheus* en *Cepheus*, en door de kennisse die zy hadden van de Hemelsche dingen, zijn zy Wijsse genaemt geweest. En al die geene die haere vlijt, in de spiegelingen der dingen, hadden aangewent, zijn altijd Wijsse geheeten, totte tijd van *Pythagoras*, die desen naeme van Wijsse, al te hooghmoedigh schijnende, liefste *Philosophi* heeten, dat is, beminders van Wijsheyt. Sulx dat de Philosophie even 't selve is, dat de Oude, *Sophia*, dat is Wijsheyt, hebben geheeten. Waer over men by *Diog. Laertium* in 't leven van *Plato* leeft, dat hy de Wijsheyt en Philosophie noemt een *seeckere lust* en begeerte van Godlijcke Wijsheyt.

De twijfelachtige gedaente die nu kleyn dan groot was, bediet, datse als nu in de kennisse der dingen besigh is, soo wel die bene-

den op der aerden als die boven in den Hemel zijn, en dickwijls stijghte soo hoogh op, om de verborgene stoffen te ondersoeken, dat het Menschlijk vernuft niet machtigh is, dieselve te vatten. En daerom seyt *Boëtius* dat de Philosophie haer hoofd dickwijls soo hoogh opsteekt, den Hemel doordringende, dat het gesichte der aenschouwers niet machtigh was haer te beoogen, om dat de geheymnissen Godes, als oock sijn weefen dat in den Hemel verborgen is, door geen Menschlijke reeden of vernuft kan werden begrepen, gelijk de *H. Gregorius Nazianzenus* seght. Wat wonder is 't? Als wanneer *Simonides* de Heydensche Griexse Poet, van den Tyran *Gerion* wierde gevraeght, wat God was? dat hy een dagh of twee uystel hebbende verkregen om sich te beraeden, noch daer nae wederom driemaal soo veele tijd eyschte als van te voeren, hy noch ten laesten antwoorde, *hoe ick het weesen Gods meer aenmercke, hoe het my duysterder dunckt te wesen*; gelijk *Cicero* in de Natuyre der Goden verhaelt.

Het kleed van seer sijne draeden, bediet de scherpsinnigheyt van de voorstellen in 't disputeeren, van de onoploselijke stoffe, door de Philosophische stoffen, die door haer selve bondigh en vast zijn, insonderheyt in de wercklijckheyt ontrent de goede zeeden; het kleed is van haer hand gewezen, want het kleed der Wijsheyt is onoploselijk, onveranderlijk en vast uyt haer eygen wesen en hoedaenigheyt, en niet door Menschlijke konst.

Het is oock van gelijcken duyfter, voor soo veele de ondersoekinghe van de verborgen dingen van de Natuyre belanght, en dit schiejnt dat *M. T. Cicero* in zijnen *Redenaer* stelt; de Philosophie, seyt hy, *is in drye deelen gedeelt, in de duysterheyt van de Natuyre, in de spitsvindigheyt van 't redeneeren en in 't leven, en in de manieren.* En soo wy de Philosophische wijse willen aenmercken, soo sullen wy seggen, dat het kleed door de duysterheyt van een versloft ouderdom verdonckert is, om dat de Philosophen gemeenlijk stordigh en veracht gaen, op sijn Philosophen, dat is, mer oude beroyde en bemorfde kleederen. Arm en naeckt gaet de Philosophie, niet soo seer door nooddrufghigheyt, als door eygen wille, gelijk *Socrates* en *Spollonius*: die gekleet gingen met vuyle

facken, bloots hoofds en bloots beens. *Dio-genes* was gewonden in een doncker slaefs kleed, en morsigh, sittende in een tonne. Maer alhoewel dit waer is, soo sullen wy daer van een veel waerachtiger reeden geven. De kleederen van de Philosophie zijn bedeckt mer een oude duyfterheyt, want de Philosophen hebben van ouds af t gebruyck gehad, sich mer een spitsinnige donckerheyt te omschaduwten. De Egyptenaers verbergden de Philosophie onder duyftere deckfels van fabulen en verborgen heylige beelden. *Pythagoras* kleede dieselve mer een kleed van duyftere teyckenen. *Empedocles* mer raetselen. *Protagoras* mer ingewikkelde versierselen. *Plato* mer verborgen sinnen. *Gorgias* mer fantasien, mer valsche en tegenstrijdige voorstellingen, van dat alle dingen zijn en niet zijn. *Leonone* self mer mogelijke en onmogelijke onder-vindingen. *Aristoteles* mer duyftere setpaelen en een swaer geweeft van woorden: Waer over hy zijne gehoor-plaetse *Acroamatica* noemde, diewelcke des morgens geschiede, alwaer van de alderhoogste en spitsvindigste Philosophie, behoorende totte spieglinge van de natuyrlijke dingen en redenkavelinghsche disputen, gehandelt wierde. Dies hy oock eenige boecken *Acroamatici* geheeten, in 't licht gaf, die de verborgene konst van de Peripaterische secte inhielden, diewelcke *Alexander Magnus*, sijn discipel, terwijlen hy in Asien tegens *Darium* lagh, gesien hebbende, daer over aen *Aristoteles*, door brieven, klaegde, van dat hy de schoone geheymnissen der Natuyre, hadde ruchtbaer gemaect. Waer op *Aristoteles* aensiede de duyfterheyt, waer in hy dieselve gewickelt en in 't licht gegeven hadde, antwoorde dat hy dieselve alsoo hadde in 't licht gegeven, als offe niet uytgegeven waeren, gelijk men by *A. Gellium* in 't xx boex IV cap. kan naesien. Dese boecken wierden *Auscultatorii* of de *Physico auditu*, dat is van 't natuyrlijk gehoor genaemt, diewelcke, gelijk *Aristoteles* meende, niet konden werden verstaen, indien men dieselve, door de onderwijfinge des Meesters, niet hoorde uytleggen. Hier uyt blijckt het, waerom de oude Philosophen, mer opset, de Philosophische konste mer duyftere setpaelen, vermomden: wilstende aen 't volck vertoonen, datse van geen andere wilden verstaen zijn, dan die haer werck

werck daer van maecten, en vast in haer gemoed behielden: en dickwijls spraccken zy duystere dingen, en die buyten 't spoor liepen, om datse in te grooter geloof en aensien fouden komen, gelijk *Lucianus* in zijn 't saemen-spraeck van *Micillus* in zijn derde geschil van *Pithagoras* seyt, dat het genoeg was, dat de Philosophie, in de verborgen dingen der Natuyre, uyt haer selve duyster was, al wierder noch niet een meerder duysterheyte van een swaer-schaeckeling van woorden, en een verscheydenheyte van oubollige meeningen by gevoeght. Sulx dat *Boëtius* de Philosophie met een doncker kleet afbeelt, om de eygene swaerigheyte van hare stoffen, en de duysterheyte van de termen en setpaelen, daer de oude Philosophen haer in hadden gewickelt. In de uysterste soom van 't kleed leestmen dat een griexsche P. II. gewezen was, van waer men met seekere trappe, tot boven toe, klom, alwaer een griexsche Th. ©. en geen T. stont, tegens de meeninge van den Schrijver, gelijk veele boecken seer leelijck zijn bedorven. Want tusschen dese beyde letteren is een groot onderscheyt, streckende d'ene ten leven, d'ander ten doode. Want © is by de Griecken 't geene C by de Latijnen is, zijnde teyckens van condemnatie of veroordeling en de Dood; gelijk T by de Griecken, en A by de Latijnen teyckens waeren van absolutie of quijtschelding. De Delta wierde voor uytstel van tijd genomen, om de saecke wel over te sien; gelijk by de Latijnen N L. *non liquet*, genomen wierde, dat het niet geoorloft was, om als nu te oordeelen. Waer over *S. Hieronymus* over *S. Marcus* de T voor een teycken van saligheyte en voor 't Cruys stelt, om dat *I. Christus*, onse leven selve, daer aen heeft gehangen, om de saligheyte en het leven aen het Menschlijck geslacht te verleenen: En is die van de oude Egyptenaeren altijd genomen geweest voor een beeld van het leven: 't welck oock van veelen, ten tijde des Keyfers *Theodosii* geoordeelt is, als wanneer door zijn bevel, alle de Tempelen der Afgoden in Alexandrien, waren te gronde geworpen, alwaer, onder andere, het beeld van *Serapis*, als mede andere steenen gevonden wierden, alwaer de letter T was op gehouwen; gelijk men op veele plaetsen kan sien. Waer over de Schrijver een seer

breed bewijs doet, om te beweerden, dat dese zijne meeninge oprecht zy, daer toe aentreckende verscheyden Schrijvers en Hieroglyphische beelden, waer mede hy zijn voorstel bevestigt. Doch alsoo dit totte verklaringe van de beeldnisse weynigh voordereelijck is, sullen wy dit alleene seggen, dat de griexsche ©, een teycken was van de Dood. En dit heeft hy alleene gedaen om de dolinghe der geener te openbaeren, diewelcke *Boëtium* qualijck hebben verstaen, want in dese beeldnisse bediet de Π *Practica*, dat is daedwerckinge, en © *Theorica*, dat is spiegelinge, in welke twee deelen de Philosophie bestaet. Waer over de Koning *Theodoricus* schrijvende aen *Boëtium*, aldus seyt: *Ghy hebt geleert met wat diepsinnigheyte de spiegelnde Philosophie, met alle haere deelen, moet overdacht worden, en door wat reeden de wercklijcke, met haere onderscheyden, wordt geleert. Welcke deelinghe Augustinus in zijne Stad Godes in't VII boeck bevestigt, seggende, de konst der Wijsheyde bestaet in 't werck en in de spiegelinge: Waer over het eene deel wercklijck, en 't ander spiegelnde magh worden genaemt. Het spiegelnde deel dient daer toe, datmen de oorsaeken der Natuyre, en de oprechte waerheyde door sie. En van dese twee deelen, is de drierleye onderscheydinge, die wy hier boven hebben aengeroert, niet verscheyden, niet soo seer om dat de derde, (die rationale genoemt wort, of die in reeden bestaet, en die de oorsaeken ondersoect, van Plato, gelijk *Augustinus* verhaelt, daer by soude gevoeght zijn) soude overtolligh wesen, gelijk *Seneca* in sijnen xxviii brief seyt, eenige hebbent aldus bepaelt, de Wijsheyde bestaet daer in, datmen de Godlijcke en Menschlijcke dingen kenne: eenige laeten uyt, en haere oorsaeken. Wesende de rationale disputeerlijck, ontrent de oorsaeken van beyde gemeene deelen, te weeten van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Want soo veele *Augustinus*, als vooeren, bevestigt, soo is 't hier niet tegenstrijdigh, dat alle oefninge der Wijsheyde in de werckinge en in de spiegelinge soude bestaen: En niet min, is de tweede, tegen de derde stellinghe, strijdigh.*

In 't kort: de Philosophie bestaet in de Practijcke en in de Theorie. De Practijcke is de daedwerckinge van de Zeeden- of Wellevens-konst, en de Theorie is de spiegel-konst, diewelcke hoogh is, en houd den eersten trap in waerdigheyte, maer den laesten door haere swaerigheyte in 't verkrijgen; En daer-

om is zy van *Boëtius* boven op den trap gestelt, en de *Practijck*, onder aen den voet desselven. Wefende alderlichst te beginnen en zijnen voet om laegh te stellen, om alsoo van trap tot trap hooger te klimmen: Aengesehen 't beginfel van te Philosopheren, gelijk *Aristoteles*, in zijne *Metaphysica*, seght, zijn oorsprong neemt van sich te verwonderen, in kleyne dingen, die eenige twijfinge aenbrengen, en allenskens verder gaende, soo begintmen oock van groote dingen te twijfelen, en door de kennisse die door de kleyne dingen verkregen wort, soo opent zy, door haere daedwerkinge het verstand, om van trap tot trap, totte kennisse van grooter dingen, op te klimmen, die totte alderswaerste spiegelingen behooren: want die raectt geen lichaemlijke dingen, gelijk de daedwerkende, die mette handen en oogen bewerckt werden: Maer de spiegelende openbaert sich aen de verstandige sinnen, en overweeght met het verstand de oorsaecke en de waerheyt van de natuyrlijke *Physica*, en van de boven-natuyrlijke *Metaphysica*, waer in de *Theoria* bestaet. Een woort dat van het Griexsche *Theoos* heerkomt: 't welck soo veel bediet als insien of opmercken; waer van de *Theatra* of schouplaetsen oock haeren naeme hebben. En die geene die alle dingen siet, te weeten *God*, wort by haer *Theos* geheeten. En wefende *Theta* de eerste letter van 't woord *Theos* of *God*, soo kan men oock seggen, dat dieselve in 't bovenste van den trap gestelt zijnde, gelijk als het wit, merckpael en einde is, van op te klimmen en tot hem te komen: En soo men wil letten op de ronde spherische beeldnisse van dese letter Θ , soo vertoontse een ronde, met een dwers-lijne, als een pijl, in 't midden: een teycken dat wy onse gemoed tot *God* moeten stieren, en vast in hem houden, als het opperste wit: Want het eynde van de Wijsheyt en Philosophie, is, het hooghste goed, 't welck *God* is. De Philosophie leert den Mensche zijnen Schepper kennen, seyt *Aristoteles*. En *Augustinus* seyt in zijne *Stad Godes* in 't *viii* boex *ix* cap. dat het Philosophereen is *God* lief hebben. *Plato* houdt dat *God* het opperste en waerachtige goed zy, en hy wil dat een *Philosophus* een liefhebber en naevolger *Godes* wesen sal: Voorder seyt hy, dat in de zeedelijke Philosophie van het opperste goed gehandelt wort, son-

der het welcke men niet kan saligh worden. Dese zeedelijke Philosophie is de *Practica* of wercklijke, alwaer de Π beneden aen den ladder staet, bediedende datmen door de trappen van de zeedelijke Deughd, als van Gerechtigheyt, Sterckheyt, Wijsheyt, Maetigheyt, Grootmoedigheyt, Heerlijckheyt, Mildigheyt, Goeddadigheyt, Goedertierentheyt en andere Deughden, opklimt totte opperste trap, dat is tot het uysterste eynde, en het hooghste goed, 't welck *God* is, onse Schepper en hoofd van alle deughden. En in 't *xviii* boex *xxxix* c. beweert *Augustinus*, dat de spiegelende Philosophie bequaemer is om de verstanden te oeffenen, als om 't verstand met de waere Wijsheyt te verlichten: want de wercklijke Philosophie is die geene, die door 't middel van de goede zeeden, doet, datmen de waere Wijsheyt verkrijght, en dat met reeden: Want de *Theorica*, dat is de spiegelende of beschoulijke, die overleyt en ondersoeckt de waerheyt van de dingen, maer de zeedelijke *Practijck* of daedwerkinge, die stelt de Waerheyt in 't werck, als mede het wellevende en alle andere deughden, die ons dienen om totte hooghste trappe tot *God* te klimmen, die onse ruste, beleyder, wegh, eynde en merckpael van het salige leven sal zijn; gelijk *Boëtius* in 't *iii* boex *ix* Profa verhaelt: Dat het volmaecte opperste goed de waere gelucksaligheyt is, en *God* het opperste goed.

En gelijk nu *God* het begin, wegh, wit en eynde is van onse gelucksaligheyt, alsoo behooren wy oock in dit leven, onse voeten te stellen op de trappen van de goede zeeden en deughden, soo haest als wy beginnen te wandelen, en dieselve, totten eynde toe, vervolgen, ter tijd wy het opperste goed hebben verkregen, en daerom moeten wy noyt van klimmen ophouden. Zijt altijd naerstigh, want gelijk die den ladder op klimmen, niet rusten voor zy tot haere hoophte gekomen zijn, soo weest ghy oock alsoo genegen, om in 't goede altijd hooger en hooger te klimmen, seyde *Agapetus* de Griek. En 't is seecker datmen door de oefningen van de zeedelijke deughd, en door nedrige dingen kan klimmen en opstijgen totte Hemelsche en Godlijke; en dat door de gelijknisse en over een kominge van de dingen, gelijk *Petrarcha* fulx uytdruckt. Iae in alles watter in dese Werreld geschaepen is, hoe kleyne her
oock

oock zy, daer in openbaert sich de Majesteit, voorsienigheyt en alderhoogste goedheyt Godes; gelijk oock *Mercurius Triſmegiſtus* in zijne *Pimander* aen 't 5 cap. seyt: Voorwaer God, die sonder alle Nijdigheyt is, blinckt over al uyt, door alle deelen van de Wereld. En *Theodoretus* in 't III boeck van de Engelen, seyt: uyt de sienlijke dingen wort de onsielike God gekent, en die wel by sinen zijn, worden door de aerde en door de wassende spruytjens, als door seckeren middel en geleyt, om de Aerde en den Maecker der gewassen te aenschouwen.

Om dit volkomen te besluyten, soo willen wy de peerle volkomentlijk uytrecken, diewelcke in *Paulo*, het vat der verkieſinge, *Rom. 1 cap.* bewaert wort, alwaer hy de onrechtveerdige Heydenen niet verontschuldigt, diewelcke alleen voor hare Godden hielden de beeldnisse van hout, steen, vogelen, en andere ontallijcke dieren, en die geene kennisse van den waeren God begeerden te hebben: want hy is haer vertoont. Daerom dat het geene dat kenlijk is van God, openbaert in 't lied: want God heeft het hun geopenbaert, want dat in hem onsielick is, namentlijk zijne eeuwige Mogentheyd en Godheyt, wort uyt de Scheppinge der Wereld doorsien, dewijle het door de geschapene Creaturen verstaen wort, op dat zy niet zijn te verontschuldigen.

Haer kleed is van eniger geweldenaers handen gescheurt, waer van een yder eenige stukken of lapken heeft wegh gedraegen, soo groot als hy konde krijgen. Dese zijn, gelijk *Boëtius* in de derde Profa van 't eerste boeck verhaelt, de verscheyden naevolgers of seften der Philosophen, die, door de verscheydenheit van de verkeerde meeningen, die een yder staende houd, veroorsaecten, dat de Philosophie in verscheyden stukken, gepluckt en gestroopt wert, die nochtans door haer selve vast en secker is. *Pithagoras* heeft zijn deel in de spiegelinge. *Socrates* in de werkinge: die oock de eerste geweest is, die de Zeedekunst in de Stad gebracht heeft, gelijk *Cicero* en *Anzulinus* verhaelen: hoewel *Anzulinus* seyt, dat de Philosophie der Zeeden, al by de tijden van *Mercurius Triſmegiſtus* uytblonck, die al lange voor de Wijſen van Grieken heeft geleeft. *Plato* daer nae discipel van *Socrates*, hadde de *Active* en *Contemplative* Philosophie; daer hy meest de *Rationale* byvoeghde, diewelcke niet anders is als de *Dialectica* of Redenkavelinge. Van *Plato*

zijn veele hoofden van verscheyden Seften heer gekomen, die tegens malkanderen streeden, al om te betoonen datse een spiegelender verstand hadden, verscheyden van anderen, jae oock dickwijls van haer eygen Meester, vindende nieuwe gevoelens en reddenen; gelijk als *Aristoteles Peripateicus*, en waer tegen *Xenocrates Academicus* strijdig was, wessende beyde discipulen van *Plato*. *Xenocrates* hadde *Zeno* tot zijn discipel, die een Overste was van de Stoische sekte of naevolgers. De Overste van de Epicurische sekte was *Epicurus*, die van zijn 18 Jaeren af te *Athenen* quam, terwijl *Aristoteles* in *Calchide* en *Xenocrates* in de *Academie* laesen, en veele andere seften die de Philosophie geweldelijck verscheurden. *Pithagoras* verscheurde de Philosophie met zijn gevoelen van de belachlijcke verhuysinge der ziele, en dat zy was geweest, eerste in *Pithagoras* quam, in *Ethalides*, *Euphorbus*, *Hermotinus*, in *Pirrus* den Visscher, en datse eens, nae zijn dood, in eenen Haen soude verkeeren, waer over hy den Haen tot een beeldnisse van de ziele heeft genomen, en verboot daerom in zijn leven, datmen geen Haen mocht dooden. Waer over de Philosoph *Lucianus* in zijne tsaemenspraeck van *Micillus*, *Pithagoras* invoert in de gedaente van eenen Haen, en doet hem sprecken, dat hy is geweest de Hoere *Aspasia*, *Crates*, *Ciniscus*, een Koning, een Bedelaer, een Drost, een Ridder, een Kraye, een Kickvorsch, en andere ontallijcke Dieren, aler hy een Haen was geworden. Op dese wijze verscheurde oock *Empedocles* een naevolger van *Pithagoras* dieselve mede, als hy seyt, doen waer ick een Jonghsken, doen waer ick somtijts een Maeghdeken. *Socrates* scheurde dit kleed op een reys midden in twee, want hy nam de spiegelende Philosophie van de natuyrlijcke saeken der Wereld wegh, noemende haer Sorten, die daer mede besigh waeren, gelijk zijn beminde *Xenophon* in 't I boeck van 't leven *Socratis* verhaelt. Waer uyt dit spreekwoord zijn oorsprongh heeft, *Quae supra nos nihil ad nos*, dat is, dingen die ons te hoogh zijn, gaen ons niet aen. Ick wil oock niet ondersoeken of hy selve op de zeedelijcke Philosophie veel paste, en of hy was een verachter van de Religie en van de Werten van *Athenen*, en of hy oock een bederver van de leughd was: maer dit weet ick wel, dat hy nieuws-

gierigh was, om het schoone al te ongebonden te sien, en al te vierigh te beminnen, en dat boven de ernsthaftige en statige manieren der Philosophen: Soo dat *Athaneus* in 't XIII boeck van hem verhaelt: Als *Socrates* alle dingen verachte, soo wierde hy nochtans van de schoonheyt *Alcibiadis* gevangen, en van zijne gewoonlijke grootheyt en standvastigheyt des gemoeds afgetrocken: alhoewel hy anderen ried, dat zy haer van den ommegangh der schoonen, souden wachten, want, seyde hy, het valt swaer, als men dieselve raecht, dat men hen zeedigh blijven; gelijk zijn leerlingh *Xenophon* geruyght. En aen d'ander sijde, als hem voorgesteld wierde, dat hy de seer schoone Hof-luffer *Theodora* soude besoecken, soo liep hy al te vrywilligh daer heen, en zy deeden niet anders te saemen, als jocken en boerten, leerende hoemen den Vryers in hare netten soude verstricken. *Plato* roeyde oock seer dapper dieselve uyt in veele dingen, houdende mede de verhuysinghe der zielen oock in de beesten: Maer zijne *Porphirius Platonius* hielde, datse haer alleen vernieuwden in de Menschen. Waer van *Augustinus de Civit. Dei* x boeck cap. xxx, een recht bestraffer is. Noch roeyde hy die meerder uyt, houdende dat de ziele gelijkeeuwigh met God was. Een meeninge die van *Augustinus* in 't x boeck xxxi cap. van de Stad Godes verworpen wort. Hy roeyde die uyt in de wercklijcke of active met zijn ongeoorlofde Platonische spotlijcke liefde, die van den Philosoph *Dicearchus* vervloecht is, als mede van *Cicero* in 't iv boeck van de Tusculaensche vraegen, hoewel hy *Plato* mede volght. Hy verscheurde her ten vijfden, in zijne ongemanierde Republique, alwaer hy de Vrouwen vermaent, datse in de openbaere worstelplaetsen sich naect mette onbeschaemde Mannen souden oeffenen. Een fotte raed en die van den Poet *Ennius* verworpen is, seggende, dat het een begin van schande is, als men zijn lichaem onder den burgeren naect ontbloot.

Aristoteles scheurde het kleed van de Philosophie, beweerende dat de Wereld eeuwigh was, en dat God over de Wereldsche dingen geen forge droegh, en dat hy nergens als op sich selfs dochte, en dat her goed ons elders van daen komt, gelijk hy dat listelijck in zijn xii boeck van de *Metaphysica* en zijne moralen van de *Eudemii* vii boex xv c.

beweert. Ongeluckige *Aristoteles!* geluckige *Boëtius*, diewelcke den Schepper des Werrelts en zijne Godlijcke voorsienigheyt seer wel gekent heeft; gelijk in zijn i boeck iii Rijn, in 't iii boeck ix Rijn te sien is, daer hy 't al te saemen de regeeringe Godes toeschrijft, seggende in de xii Prosa van 't iii boeck: Soo beschickt hy dan alle dingen, dien wy toegestemt hebben goed te wesen, en dese is gelijk een Stuur of Rier, waer door dit gebouw des Werrelts vast en ongeschent wort onderhouden. Een gevoelen, dat regelrecht tegen de onbeschofte meeninge van *Aristoteles* strijft. De Stoiken hebben niet min, als d'andere, haer kleed in veele lappen gescheurt, seggende dat de Wereld een ziellijck Dier is, redelijck en verstandelijck, van een ziellijcke, sinnelijcke selfstandigheyt. Dat de vrye konsten onnut zijn, dat alle doringen en sonden even gelijk zijn, dat de Vrouwen behooren gemeen te wesen: Wessende hier van de vinders *Diogenes Cinicus*, en *Plato*, gelijk *Diog. Laertius* in 't leven van *Zeno* verhaelt, die daer geweest is het hoofd van de Stoische secte. Dieselve scheurde in der waerheyt het kleed in de wercklijcke Philosophie, geheel aen stucken, door 't quaed gebruyck van de zeeden, toelatende de vryheyt in 't spreekken, noemende een yder dingh, hoe oneerbaer het oock was, by zijn eygen naeme, lossende over al zijnen wind waer hy was, sonder dat hy op plaets of persoon eenige acht nam; gelijk *Tullius* aen *Papirium* schrijft, *Ich hebbe dese dingen met bedeckte woorden aen u geschreven, die de Stoici met vollen monde uytspreekken, want zy seggen dat de veeften soo vry behooren te zijn, als het opruspen.* Zy dan beweeght zijnde door dusdanige oneerbaerheyt, is 't geen wonder, dat de Philosophie soo seer met *Boëtius* in de iii Prosa klaeght over de Stoiken en Epicureen: in 't besonder soo heeft her hoofd der selver secte her kleed van de Philosophie gescheurt, stellende her einde van 't opperste goed in de wellust en in de ruste, gelijk *Aristippus*, die, alhoewel hy een discipel van *Socrates* was, soo stelde hy 't opperste goed, in de wellust des lichaems. *Antisthenes* zijn medediscipel, stelde dat in 't gemoed. Maer *Epicurus* in 't lichaem en in 't gemoed, gelijk *Seneca* seyt: Alhoewel *Epicurus* sich beklaeght, dat hy van den onwetenden seer qualijck was verstaen, verklaerende dat hy 't niet verstonde van een

oneerbaere, dertele of geyle wellust, maer van een ruste des lichaems en van een gemoed, dat vry was van alle ontroeringe, begaeft mer de eenvoudige reeden, gelijk *Laertius* van hem verhaelt. Doch daer mede lapte hy her kleed niet, aengesien zijn einde onvolmaeckt en quaed was, niet wefende in de deughd en goedheyd des gemoeds gestelt, om tot God onse opperste eynde en goed te komen: Maer hy stelde het eynde in 't vluchtige en broofse goed, ontkennde de onsterflijckheyd der zielen, beweerende mede dat God geen forge droegh over de vuyle, leelijcke en misnaeckte dingen der Menschen. Noch hebben de *Epicureen* het kleed meerder gescheurt, weghnemende het reedelijcke deel. De *Cireniaci* hebben dubbelt, beyde het reedelijcke en het natuurlijcke deel wegh genomen, behoudende het zeedelijcke gelijk *Socrates*. *Aristochius* roeyde niet alleene het reedelijcke en natuurlijcke uyt, maer scheurde oock het zeedelijcke deel, dat hy alleene hadde overgelaeten, weghnemende de verbeteringen, achrende dat dit ten deele van een Pedant of botterick heer quam, maer niet van een Philosophooph: alleens of een Philosophooph iet anders was als een onderwijfer van 't Menschlijcke geslachte, gelijk *Seneca* in sijnen LXXXIX brief verhaelt. Maer dese scheuren en reeten zijn veel geringer als de verkeerde gevoelens van de Werreld, Hemel, Ziele en van God, onse eeuwige goed, by 't welke de Wijse deses Werrelts Sotten zijn. Laet de Sotten en trouwloofse Menschen vaeren met haer gevoelen, door 't welke zy het kleed van de Wijsheyd hebben gescheurt, waer door zy niet den naem van Wijsen, maer van Sotten verdienen: gelijk *Paulus* haer in 't I cap. totten Rom. uytdruckt, haere gedachten, seyt hy, *zijn ydel, en haer onverstandigh herte is verduyfster geworden: daer zy hen selven voor wijs hielden, zijn zy dwaes geworden.* Welckers sorte en bedrieglijcke Wijsheydt ten laesten van de waere Wijsheyd wort versfroyt en verwart, gelijk *S. Hieron.* tot *Paulinum* over de spreucke *Abdia* verhaelt, en *Isais* seyt aen 't xxxix cap. *Ick sal zijner wijsen Wijsheyd te niet doen, en het verstand zijnder kloecken sal ick verwerpen, de waere Wijsheyd sal de valsche te niete doen.*

Zy houd metten rechter hand eenighe boecken, en metten slinker den Rijksstaf.

De boecken bedieden de naerstigheyd, die die geene doen moer, dieder wijs wil wesen. Dies moet hy besigh zijn in 't opsoecken van nutte en profijtlijcke boecken, om de Wijsheyd te verkrijgen, en hy moet sich opheffen uyt den slaep van luyheyd en leedighgangh, die anders niet als geyle Minne, haet en snoode werckingen plachten voort te brengen, en die den wegh, om totte Wijsheyd te komen, toesluyten. En dit is 't geene *Horatius* waerschouwt:

Eysch voor den dagh een boeck en licht,

En stier dan dijn gemoed en plicht,

Nae 't geen dat eerbaer diem betracht,

Of anders, Min en Nijd houd wacht.

't Selve seyt hy breeder van 't naerstigh lesen der Socratische boecken, om de Wijsheyd te begrijpen. *Persius* de schimpdichter weckt den traegen sluymers mede op, en noodight hun totte Philosophie: roepende op 't laeste tegens de traeghe en sloffe, datse de Wijsheyd sullen versorgen, en vermaentse totte kennisse van 't onderfoeck der dingen, dat is, totte natuurlijcke spieglende Philosophie. En laeger vermaent hysse totte wercklijcke zeedelijcke Philosophie, seggende: *Ellendige Mensch! sie d'oorfaecke der dingen en leer die verstaen.* Voorts seyt hy, *Wat zijn wy? of waerom worden wy tot het leven geboren? waer toe is d'ordre gestelt? van wien de merckpaete en de soete beweginge? hoe wy maecte in Rijkdom sullen houden, wat behoerlijck is te wenschen. Wat nuttigheyd dat harde geld in sich heeft. Hoe veele wy het Vaederland en de lieve vrienden schuldigh zijn. Hoedanigh God bevolen heeft, dat ghy wesen sult, en hoedanigh ghy in de Menschlijcke dingen geseit zijt. Alle dese saecken, seyt hy, moet ghy leeren.*

Soo isset dan van noode, dat ghy den slaep en ledighgangh verjaeght, als vyanden van de konst, en schadelijck om Wijsheyd te verkrijgen, diewelcke door 't keeren en leesen der boecken verkregen wordt, zijnde daer van wercktuuygen en gereetschappen. *Isidorus* seght, dat alle de nuttigheyd heer komt van 't leesen der boecken, en van 't overwegen: en 't geene wy niet weeten, dat leeren wy door 't leesen; en dat wy hebben geleert, bewaeren wy door de overweginge: waer over oock de boecken *somme Meesters* genaemt zijn.

De Scepter bediet, dat de Wijsheyd, die in dit werck van *Boëtius* voor de Philosophie wort genomen, een Koninginne is van alle vrye konsten, die van haer worden toegestelt. Overfulx alsoo de Wijsheyd en Philo-

sophie kennisse hebben van de Godlijke en Menschlijke saeken, die zy in haer begrijpt in de spieglinge en in de werckinge, soo worden van haer gemaect alle de geleertheden en konsten, die daer sijn of in de spieglinge of in de werckinge. En zy stelt als de werckende oock de Burgerlijke Wet toe, dieder onder de zeedelijke Philosophie of *Ethica* behoort. En gelijk de Zeedekunst in 't gemeen handelt van de manieren, soo leeren wy daer ons in 't besonder om Wetten te geven aen ons selve, en dat door de *Oeconomia* of Huysbestieringe aen Huys en Huysgesin, door de *Politica* of Staetbestieringe aen de Volckeren: wesen de *Wet* een kennisse van 't Godlijke en Menschlijke recht, gelijk de Wijsheyt mede is. Als *Seneca*, *Plutarchus*, *Petrus* en andere verhaelen. Het is dan geen wonder dat *M. Tullius* totte Philosophie seyt, datse is een vinder van de Wetten, een Meesterse van de zeden en van de konsten. Zy is 't buyten twijfel: Want zy is een voortreelster der konsten, en als een Moeder die de Grieken Philosophie noemen. *Seneca* seyt in zijnen 95 brief, dat de Philosophie niet anders is als een Wet van 't leven, en een Koninginne van de wetenschappen en van de vrye konsten. *Cicero* roept haer in zijnen Redenaer en *Tusculanische* vraegen aldus uyt: O ghy Philosophie! gelyyfter des levens, ondersoekster der deughd, uydrijffster der gebreucken, wat souden niet alleene wy, maer wat soude het gantsche Menschlijke leven konnen zijn, sonder u? Ghy hebt de steeden gebouwt, en hebt de verstroyde Menschen in de vereeninge des levens te samen geroepen. In welke woorden de Philosophie Koninghlijke werckingen en certijtelen van Koninginne, werden toegeschreven. *Aristippus* willende te verstaen geven dat de vrye konsten de zeedelijke Philosophie moften volgen, als door de welke alle andere moften geleert worden, en dat zy was Koninginne van alle, soo seyde hy, dat die geene, die merte vrye konsten geciert zijn, en de konsten verachten, de Vryers van *Penelope* gelijk waeren, diewelcke altijd veel werk maeckten van de dienstmaeghden *Melanthone* en *Polidora*, doch waeren niet eens bekommert om de bruyloft van *Penelope*, diewelcke Vrouwe, Heerscherinne en Koninginne van *Ithaca* was. *Aristoteles* verhaelt gelijcke saecke mede van *Vlysses*, diewelcke als hy nae de Helle gingh, sprack hy met alle hellsche scha-

duwen, behalven met *Proserpina* de Koninginne. De eerste spreuke van *Aristippus* houd *Plutarchus* in zijne opvoedinge der kinderen, dat van *Bion* komt, daer hy de Philosophie een kort begrijp noemt en 't opperste van alle konsten, als hy seyt, de spreuke van *Bion* is kluchtigh, die daer seyde, gelijk als de Vryers van *Penelope*, wameer zy met haer geen spraek kosten houden, soo bleven zy by de dienstmaeghden sitten: alsoo zijn oock die geene, wameer zy de Philosophie niet konnen vatten, dan brengen zy haeren tijd over in slechte beuselingen. Waer over de Philosophie 't hoofd en 't kort begrijp van alle konsten, ja te recht een Koninginne magh werden genaemt. Voor soo veele als de Philosophie in d'eene hand de Boecken, en in d'ander hand den Scepter houd, soo kan men oock dese bediedenisse geven, dat een Koningh die den Scepter over 't Volck voert, oock noodigh heeft de boecken te houden van de goede Zeden en burgerlijke Wetten, om wel te regeeren, en het Krijgsgebiet wel te bestieren: Hy moet oock de Boecken dickwijls keeren en overfien, ten eynde hy daer in magh geschreven vinden, 't geene de vrienden en de mindere, haere onderdaenen, hem niet behoeven te vermaenen noch te onderwijfen. *Demetrius Phalaricus* vermaende den Koningh *Ptolomaeum*, dat hy niet min den Scepter soude in handen houden als nutte boecken, die totte goede bedieninge noodigh en bequaem waeren. Als wy overwegen dat de Philosophie de Boecken in de rechter hand houd, en den Scepter in de slincker, daer op is te verstaen, dat de Wijsheyt moet boven de Heerschappie en boven 't Koninghrijk gestelt worden: Want sonder wijsheyt of wijse raed, kan men niet wel regeeren of gebieden: Waer over als in de gulden Eeuwe, gelijk *Possidonius* in den xc brief van *Seneca* seyt, de wijse Philosophen alleene regeerden, en dat die daer Vorsten en Wetgevers waeren. *Solon* is geweest een Prins en Wergever van Athenen, *Licurgus* van Lacedemonien, *Zaleucus* van de Locrensen. *Plutarchus* verhaelt in zijn *Isis* en *Osirides*, dat de Egyptenaers haere Koningen sochten uyte Priesters of uyte Krijgs-Helden: want dese wieden in waerde gehouden om hare dapperheyt, en die om hare wijsheyt. Maer wat Krijghsman tot Koningh wierde gekoren, dieselve gaf sich onder de onderwijfsinge der Priesters, op dat hy de Philosophie

en Wijsheyt mocht deelachtigh worden, en overfulk bequaem zijn totte regeringe des Rijx. Waer over *Aristoteles* in zijn *Rhetorica* seght, dat de *Wijse bequaem is om te regeeren*. *Attalus*, de Meester van *Seneca*, beweert, dat hy een Koningh is: Maer aen *Seneca* scheen het, dat die meer was als een Koningh, want hy kost den Koningen Wetten voorschrijven, om wel te regeeren: *Want my dunckt, seyt hy, dat die meer regeert, die 't geoorloft is, den Regeerders te bestraffen*, gelijk *Seneca* in zijnen **CVIII** brief getuyght. Wy sullen wijders seggen, dat de Koningen met wijse Mannen te raede gaende, het geene doen, dat van een wijse raed is voorgestelt: En daerom als *Vespasianus* eens vol groote vruhghe en blijdschap, tusschen twee Philosophen stont, riep hy uyt: *O goede God! geef dat ick over den Wijzen magh gebieden, en zy wederom over my*. En om het voordeel dat hy uyt haer ommevang trock, seyde de Koningh, dat hy niet wilde dat voor den Wijzen, de deure soude zijn gesloten, gelijk *Philostratus* in 't vijfde boeck verhaelt.

Daer is oock niet aen te twifelen, of der Wijzen raed, het Philosopheren en de Philosophie, zijn groote hulpmiddelen om wel te regeeren, gelijk *Plutarchus* wijtloopigh verhaelt. *M. Antonius* de Keyser, wort oock geprefen, dat hy de Philosophie in zijn borst, tonge en mond hadde, die oock dickwijls dese peerle van *Plato* plagh te verhaelen, dat dan de steeden gelukkig souden zijn, soo de Philosophen mochten regeeren, of dat de Keyfers mochten Philosopheren, gelijk *Julius Capitolinus* in zijn leven verhaelt. 't Welck oock de Keyser *Theodosius* aenmerckende, dede zijne beyde soonen *Honorius* en *Arcadius*, by eenen wijzen Man *Artemius* te leeren, diewelcke, siende dat de Meester, terwijl hy haer onderwees, voor haer stont, en dat sijne kinderen hooghmoedigh saeten, wierde de Keyser over haer vergrant, doende haer van de Koninghlijcke cieraeden berooven, haer vermaenende dat het beter waere, dat zy op haer self leefden, dan dat zy met gevaer en sonder geleertheit of wijsheyt souden regeeren. Een spreucke die van *Nicephorus* seer wort geprefen. Met rechte reeden wort dan de Philosophie met een Scepter afgemaelt, die seer wel by de Wijsheyt past; want zy maect dat de Princen seker en sonder gevaer regeeren, waer van de Wijsheyt in **VIII** cap. der spreuken

selve sal getuygen, dat door haer de Koningen regeeren, en de Wegevers het recht onderscheyden. *Hugo* seyt, de Philosophie leert oprecht en wel regeeren. Ditselve verftont *Philippus* de Koningh van Macedonien seer wel, en daerom vermaende hy sijnen soon *Alexander de Groot*, dat hy de Philosophie, door de onderwijfinge van een Philosoph soude leeren, ten einde hy geen groote mislagen, in 't regeeren, soude begaen, gelijk ick, seyde hy, gedaen hebbe, 't welck my noch berouwt.

De Koningen draegen, door de Philosophie, een goede naem en geruchte, niet soo seer om de Volckeren met Wijsheyt te regeeren, als om wijs te zijn, en sich selve te bestieren. Genomen wanneer een Koningh sich selve wel bestiert, soo sal hy oock de onderdaenen met vernoegen en algemeene toeyuchinge wel regeeren: Maer gelijk het swaer valt een eedel en moedigh Paerd in zijnen loop te breydelen, ten zy datter iemand op sit, die 't kort inbind, alsoo swaer valt het oock een vry Vorst, die niemant boven hem kent, dat hy sich selve bestiere, en de ongeregelde hertzochten van zijn gemoed breydele: niet te min maect de Wijsheyt en de Philosophie alles lichter. Want de Philosophie, nae de meeninge van *Aristippus* en andere, betoomt de tochten van 't gemoed. 't Valt swaer aen een jongh Prins, dat hy sich kan onthouden: niet te min is *Alexander Magnus* door de Philosophie en de goede manieren, seer kuyfch en ingebonden geweest: want hy toonde groote eerbiedigheyt aen de Huysvrouwe en de Dochteren van *Darius*, die met sonderlinge schoonheyt begaeft waeren, en hy hielt haer niet als slavinnen, maer hy eerde haer als zijn Moeder en Susters. Iae hy toonde oock ontfagh aen *Rofanna* zijn seer schoone slavinne, die hy trouwde, om haer geen geweld noch overlafst te doen. Tot beschaemttheyt van foodanige Heeren, diewelcke niet ongeschent laeten, ick wil niet seggen hare slaven of dienstvaeghden, maer spaeren oock niet haere onderdaenen, alhoewel die eedel en eerbare zijn.

't Valt swaer dat ygelijck zijnen vyand vergeve, insonderheyt aen Princen; niet te min heeft *Cesar Dictator*, meester geworden zijnde van de Republique en van de Regeeringe, de hertzochten der gramfchap, door zijne Wijsheyt, afgebroken, en vergaf eenen yge-

ygelijcken. De gemoederen worden door de laiteringen en quaedsprekingen soo ontstelt, datmen daer door een dootlijke haet tegens den lasteraers aanneemt, niet te min hebben *Augustus*, *Vespasianus* en andere goede Keyfers, geen ondersoek tegens de quaedspreckers willen doen, noch wreedheyt gebruycken, 't zy met woorden of boexkens, en dat door haere Wijsheyt: Want de tonge der quaedspreckers heeft geen macht om het goed gerucht van een groot Prins, die met wijsheyt en gerechticheyt regeert, te verminderen; want haere goede daeden en wercken, doen den quaedwilligen selve liegen. En hierom vergaf Paus *Pius II* seer mannelijcken die geene, die met sinnedwoorden en schampere stecken hem hadden uytgeroepen, maeckende daer van seer weynigh werx, en hy wilde dat in een vrye stad, als *Romen* was, oock vry soude werden gesproken. Dit is oock het seggen geweest van den Keyser *Tiberius*, als men hem quam klaegen, waer in hy betoonde, dat hy niet veel paste op de klappernie van Ian Rap en van 't heeromnes. Want als iemant seyde, datmen qualijck van hem sprack, soo antwoorde hy, *Indien ick in een veld vol schoone bloemen moght wandelen, soo soude ick evenwel veele hooren, die qualijck van my souden spreken.* Dit voordeel trock oock *Antonius* de Filosooph en Keyser (danck moet hebben de Philosophie, die 't hem hadde geleert) van de quaedspreckentheyt en lasteringe, dat hy nieuwsgerigh zijnde, om te weeten wat van hem geseyt wierde, verbeterde al 't geene wat hy in hem dacht berispelijck te zijn; gelijk *Zul. Capitolinus* verhaelt. Alle dese dingen zijn vruchten van de Philosophie, die de gemoederen regeert, en bestiert dieselve meten Scepter van Wijsheyt: Waer door alle verstandige, oock in alle voorvallen, soo wel in voorspoet als tegenspoet kunnen heerschen over de tochten des gemoeds: vast staende tegens alle bespringingen en aenvallen der fortuynne. *Diogenes* gevraeght zijnde, wat hy doch met de Philosophie al hadde gewonnen? *Indien*, antwoorde hy, *ick niet anders hadde gewonnen, als dit alleen, dat ick onverschrickt staet tegens alle aenvallen der fortuynne.* En *Dionysius* de Tyran, nae dat hy uyt zijn Rijck verdreyen was, en van eener gevraegt zijnde, wat hem doch *Plato* en de Philosophie hadde geleert?

antwoorde, *dat ick dese swaere veranderinge der fortuynne kan geduldigh draegen.* Hy bracht sich selve niet om 't leven gelijk andere hadden gedaen, maer hy bleef vast en bestandigh heerschende over de tochten of quellingen des gemoeds. Zy draeght den Scepter of Rijstaf om veele oorsaken: Want de Philosophie is een Koninginne van alle geleerticheyt en vrye konsten, om dat zy den Princen noodigh is om wel te regeeren, oock om dat zy den geenen tot Koningen maect, die haer besitten, raedende met haere Philosophische vryheyt, een saecke te doen of nae te laeren. En om dat wy door 't middel van de Philosophie en van de Wijsheyt, in 't vreedsaem Rijck van de gerustheyt leven, alsoo kunnen wy daer nae, tot allen tijden, plaets en veranderinge der fortuynne, heerschen over de genegtheden, hertzochten en ontseltenissen des gemoeds, en ons selve bestieren en regeeren met voorsichtigheyt en wijsheyt. Waer over *Zeno* beweert, dat de wijse Philosophen, niet alleene waeren Vrye, maer oock Koningen.

P H I L O S O P H I A .

EEn jonge en schoone Vrouwe, die door chooge gedachten is opgetrocken, en die met een kleeid is bedeckt dat in veele lappen is gescheurt: alsoo datter op veele plaetsen het naeckte vlees doorschijnt, nae 't versjen van *Petrarcha*, dat de Philosophie *arm en beroyt daer heene gaet.* Zy vertoont datse eenen steylen en klippigen bergh wil opklimmen, houdende een gessloten Boeck onder den arm.

De Philosophie is nae 't seggen van *Plato*, een kennisse van alle Godlijcke, Natuyrlijcke en Menschlijcke dingen.

Dese Philosophie wort Moeder en Dochter van de Deughd geheeren. Een Moeder: Want door de kennisse van 't goede, komt Liefde desselven voort, als mede de begeerte, om in de hoogste volmaecktheyt loflijcke en deughdlijcke saecken te wercken: Een Dochter wortse oock genaemt: Want indien het een soodanigh gemoed niet is, dat met veele loflijcke wercken, wel toegestelt zy, en in de deughd gegrondest, soo placht het de Philosophie niet veel te achten, noch op haere naevolgers veel te passen. Maer alsoo het veel gemeender en natuyrlijker schijnt,

schijnt, dat de Deughd, die een geschicktheit van de wille is, kennisse baert, welke kennisse een bequaemheyt des verstands is, (wesende daerom infonderheyt de Deughd van Cicero en van Macrobius, voor oud afge-maelt, diewelcke wandelende door klipach-rige plaetsen, noch ten laesten een plaetse van ruste hoopt te vinden) soo behoortmen de Philosophie jongh te maken, als een Doch-ter, die buyten 's weeghs, en in onbewoonde plaetsen wandelt: om te vertoonen de me-dedeelinghe van haere geest of aert, en van een moederlijke genegentheyt.

Voorts geeftmen door haere Iongheyd te verstaen, de nieuwsgerigheyt van haere vraegen, die niet onaengenaemer aen de deughdzaeme verstanden zijn, als een dertel en poefeligh aengesicht is aen de oogen van de verwijfde Mannen. Zy vertoont mede, dat of zy wel door haer lieflijck en jeughdigh Ouder aenloekt, soo deinsen veele, door de swaerigheyt van den wegh, en door de bedelachtige beroytheyt van haere kleederen, wederom te rugheyt.

Zy staet bedachtsaem, om dat zy eenfaem is: eenfaem om haer selve te soecken in de ruste, vliedende de slovernie, dieder onder de Werreldsche omnegangh gevonden wort.

Zy is qualijck en beroyt gekleet, om dat een Mensch, die buyten de bewoonde plaetsen leeft, weynigh werx daer van maect, hoe hy zijn lichaem sal cieren en opproncken.

Zy is oock misfchien daerom qualijck gekleet, om dat zy weynigh voordeels by de hoofche Vossenswantlers der Princen doet, alwaer sich de deughtsaeme Menschen en Philosophen niet konnen kleeden: also dar-men wel kan gelooven, dat van die tijd af, als haer Petrarcha arm en beroyt afmaelde, dat zy sedert dien tijd, haer staet weynigh heeft verbeteret, noch haere kleederen niet seer heeft verlappt.

Het gesloten Boeck datse onder den arm heeft, vertoont ons de verborgentheyt van de Natuyre, die, met haere oorfaecken, seer swaer, en niet lichtlijck zijn te vatten, ten zy datse dieselve mette gedachten overweege, bespieglende op 't scherpfte de natuyre van de vaste en natte lichaemen, van de slechte en gemaeckte, duyftre en schaduachtige,

van die open of dicht zijn, die selden of dickwijls zijn. De wesentlijcke en toevallige, en in alle dingen soo van planten, steenen, kruyden, vloeden, als allerleye aerd-mijnen: van de werckingen der Sterren, van de gestaltenisse des Hemels, van de maniere der beweginge, van de tegenstellingen en instor-tingen der Menschlijcker ziele, van haer be-gin, van haer weesen, en van haere deelen, van haer eedeleheit en gelucksaligheyt, van haere werckinge en bevindinge, met seer veele andere dingen, die dese niet ongelijck zijn.

De Philosophie konde in verscheyden manieren vertoont worden, doch 't is ons genoegh, dat wy dit hebben gedaen om de lichtigheyt van die het leesen, en om dat wy die niet willen verwarren, met raedfels buyten de klaerheyt van die dingen, die verwar-ringe mede brengen, oock in de schriften van de beste Schrijvers; en daerom kan men veele dingen, met lichtigheyt maecken en verklaren. Oordeelende van dese alleen, dat de Philosophie is eene eedele kennisse, die altyt door het verstand, in den Mensch, sich volkomen maeckende, van 't gemeen volcken weynigh geacht, en van Heer On-verstand, mispresen zijnde, haer besigh houd in swaerwichtige dingen, en die ten laesten de gerustheyt des gemoeds en de ruste des verstands geniet en deelachtigh wort.

I A T T A N Z A. Poccherie, Roemgierigheit.

EEN Vrouwe van een hovaerdigh weesen, E gekleet met Pauwe veeren, hebbende in de sincker hand een Schalmeye, en de rechter om hoogh gekeert.

Inconstancia of Poccherie is een ondeughd, van die geene, die sich veel meer laeten duncken alse in der daed zijn, of als de Menschen selve gelooven, pocchende met haere roemrijcke woorden, en derhalven wortse een Vrouwe met Pauwe veederen afgebeeldt, want de Poccherie is medegefellinne, of gelijk cenige Godgeleerde seggen, een Doch-ter van de hovaerdie, 't welck door de Pauw bediet wort: Want gelijk dat Dier, door de schoone veranderinge van zijne veede-ren, sich veel laet duncken, daer 't selve geen nuttigheyt van heeft, alsoo voeden de Ho-vaerdige haere eygen eersucht, met een be-

fondere genade van God, diefe, fonder datfe die waerdigh zijn, befiten: En gelijk de Pauw haere hovaerdigheyt vertoont door eens anders lof, die haer daer toe oprockent, alfoo doet oock de Poccherie 't felve door haer eygen lof, 't welck door de Schalmeye wort uytgebeeld, die haer geluyt en klanck door haer eygen mond uytblaest. De opgehevene hand, bewijft oock daer van een valte en seeckere getuyghnisse.

POLITICA. Staet-befieringe.

EN Vrouwe die merte rechter hand een Waeghschaele houd. Want de *Politica* ver-effent den staet van 't gemeene beste, alfoo dat d'eene door d'ander op dese aerde wort verheven en onderstut: En dat met soodaenigen gelucksaeligheyt, als onse swackheyt en brose Natuyre, midden in dese ellendigheden, machtigh is te begripen.

PLANIMETRIA.

Vlack-meetinge.

EN Vrouwe in een schoone en lustige Landouwe, diewelcke door een luchtige vertooninge met beyde handen een graetboge houd, toonende door de konst en behulp van dit instrument de langhte en breedde van dit veld te nemen: als mede om alle vlackten te vinden, en aen de voet van dese beeldenisse sal een Waterpas staen.

De Vlack-meetinge is een Geometrische konst, diewelcke de breedde en langhte van alle Landen meet, hoedanigh die oock mogen wesen. Oock wortse voor een krijghskonst verstaen, om de wijde, langhte en verheyte te meeren, alwaer een Mensch niet en kan by komen. Zy meet oock alle platte gronden, soo wel groote als kleyne, en daerom heeftse het Waterpas.

De Graetboge of S. Jacobs staf heeftse, om dat dit instrument werckt door het kruys, datmen voorwaerts en achterwaerts schuyft, alleene om twee dingen in 't gesicht te krijgen, waer mede het dieselve haere werckinge doet. En dit zy genoeg ten aensien dese beeldenisse, waer van in de Geometrie wijder is gesproken.

PRATTICA of Werckdaed, van den Heere Fulvio Mariotelli.

Prattica luyt by ons als 't geene by de Grieken *Πραξις* genaemt is: een woort dat tegens de *Theorie* gestelt wort. Want gelijk sich de *Theorie* keert nae de reeden en nae de beweginge van het verstand, alfoo keert sich de *Prattica* ontrent de werckinge en aen de bewegingen van de sinnen, sulx dat dese siende op de overpeinsende ruste, die daer voornaemlijck is de beweginge van de ziele, soo siet de *Prattica* op de wercklijcke ruste, die voornaemlijck is de beweginge van de sinnen of bevindinge: betrachtende de *Theoria* de beschouwinge van de alderhooghte saecken, maer de *Prattica* onderfoeckt de benedenste werckingen, te weeten d'eene d'alderopperste, d'ander den grond van het geheele gebouw van de Menschlijcke overweginge.

Zy wort *Prattica* geheeten, van 't geene alreede in 't werck gestelt is: Om dat zy in eeniger maete, gemeen is aen alle Menschen, want dese hebbende de beweginge, gelijk een noodwendige eygenschap des reedelijken levens, soo kan 't niet zijn, of zy moeten onder dieselve beweginge enige *habitus* of bequaemheyt vatten. En dese bequaemheyt die door een geoeffende eervarentheyt gedaen wort, wort *Prattica* of Werck-daed geheeten. Sulx datmen door de Practijck de konst en kloeckheyt, alreede geseyt, kan verkrijgen, maer niet de Wijsheyt en het verstand, die daer moeten wesen in de kennisse van de beginselen. Wesende dan de *Theoria* en de *Prattica* als twee uysterste einden, soo worden zy nochtans in een punt en midden te saemen gevoeght, 't welck is, in de kennisse van het goede, het waere, en niet waere, in het groote en kleyne, onder de gedaente van schoon of oprecht, van nutlijck of van eerlijck. Welck punt by mickinge niet altijd recht van beyden wort getrof-fen, maer wel, als zy t saemen en neffens malkanderen gevoeght zijn. Waer over dan het goedduncken van Waerheyt, onder den geleerden en ongeleerden, eedelen en gemeen volckjen, slaven en vryen, rijcken en armen, ouden en jongen, Mannen en Vrouwen verscheyden is, geloovende aen d'eene sijde de spreucken der Wijsen, aen d'ander sijde

sijde de spreekwoorden van 't gemeene volckjen, staende dan dese bepaelinge, en voornaemlijk om dat de Practijck geseyt wort, in seeckere maniere, tegens de *Theorie* te strijden, soo wortse lichtlijck afgebeelt met dingen die van gelijcken onder mal-kanderen verschillen. Waer over wy dan de *Theorie* een jonge Vrouwe maecken, adelijck gekleet, in Hemels blaeu, met het hoofd en handen om hoogh, en de beenen vanden Passer na den Hemel, op 't opperste van een trappe: Maer de *Prattica* kan men maecken datse oud is, met het hoofd en de handen ter aerden gekeert, slechtlijck in taneyt gekleet, met een groote opene Passer, waer van 't eene been vast op der aerde staet, leunende daer op met de eene hand, met de ander hand houdse een liniael of lootlijne, sulx dat het eene been van den Passer aen 't bovenste van 't Liniael raect, om alsoo te gelijck, de Griexsche letter Π te vertoonē, door de welke men de *Prattica* plagh uyt te drucken, als mede door de Θ de *Theorie*. En gelijck wy sullen seggen, dat de leughd raf-figheyt, vaerdigheyt, vlijtigheyt, bedachtfaemheyt, moedigheyt, dapperheyt, langh leven, hope, liefde en alles goeds bediet; alsoo maghmen in 't tegendeel seggen, dat de Ouderdoom langhsaemheyt, slaeprighheyt, luyheyt, slappigheyt, bloedigheyt, kort leven, dood, vreesse, haet, arghwaen en alle quaed soude te kennen geven. En dat dit de *Prattica* zy, is lichtlijck te gelooven, want zy is een naevolghster van de verouderde gewoonte, die lichtlijck bedrieght, zy let weynigh op de reeden, zy is vol twijflingh, struyckelt dickwijls, en haet bitterlijck, die geene, die in de Wetenenschappen andere manieren soeckt, als de haere, in te voeren.

Her aengesicht om leegh gekeert, bediet dat de *Prattica* alleen om leegh siet, nae dat deel van het aerdrijck, datse mette voeten betreet: 't welck oock door de verwe van 't dienstbaere kleet wort te kennen gegeven, brengende een ander nut en profijt aen. En de *Prattica* is niet anders als het gebruyck en de nuttigheydt die tegens de *Theorie* gestelt wort: die niet soeckt het gebruyck van de dingen, maer alleen de kennisse, in de welke zy haer, als adelijck, gerust houd. Dit selve bedieden oock de handen, diewelcke op twee metelijcke gereetschappen, als daer

zijn de Passer en het Liniael; het geheele gewichte van het hoofd en het lichaem, draegen.

De Passer, gelijck wy sullen seggen, bediet de Reeden, die daer noodigh is in alle Menschlijcke handelingen: Maer door de *Theoria* gaet het punt om hoogh, en door de *Prattica*, om leegh, want de *Theorie* besluyt door de algemeene dingen de besondere, 't welck is een waerachtigh bewijssijck besluyt: Maer de *Prattica* maect uyt de besondere dingen, algemeene, 't welck een bedrieghlijck besluyt is, ten meestendeel in de tweede en derde figure van de reednkavelinge, het zy datmen 't wil beweeren of ontkenen. En is de aerde ten aensien den Hemel, als een besonder dingh, die de Hemel evenwel in sich begrijpt.

Het Liniael, aengeraect zijnde van 't eene been van de opene Passer, tot een gebroken hoeck; vertoont, dat gelijck de *Theoria* sich voeght nae de eeuwige Hemelsche dingen, endie op haere maniere altijd vast zijn, alsoo heeft de *Prattica* haer vastigheyt op der aerde en in de aerdsche dingen, diewelcke veranderende en verdervende, van noode hebben, datse in eenige gedaente; by den Mensch vast geset worden: Welcke forme of gedaente in 't gemeen aengenomen en in 't werck gestelt zijnde, als een regel van de maete, plagh een maerstock genaemt te worden, waer op *Protagoras* sal gesien hebben, als hy den Mensch een maete noemde van alle dingen.

De *Theorie* wordt maer een instrument alleen, maer aen de *Prattijck* worden twee gegeven, 't welck zijn de Passer en het Liniael, om te betoonen, dat de *Theorie* is een eenigh alleen, en een onverdeelige sake, als in haer selve volmaect zijnde. De *Prattica* is van tweederleye slagh, te weeten van een Vrye, en van een *Mechanique*, of die in wichtige handgrepen bestaet. De Vrye siet rontom 't gebruyck van den ommegangh, en 't burgerlijcke leven, welckers lof voortkomt uyte zeedelijcke deughden, om dat dieselve door de oeffeninge verkregen worden, en dese worden door den Passer, die in der aerde staet, nytgedruckt, hebbende geene gelijkmatige einden, maer haere kracht is sich te voegen nae de hoeveelheyt van de saecken: Alsoo schijnt oock dat de Zeedekonst geen

ander merckpael heeft, als de gewoonte en het verouderde en geprefene gebruyck. Het Handwerkige of Mechanique wort door 't Linael uytgedrukt, 't welck door gemeene toefstemminge, haere vaste en seeckere maete heeft. Hier uyt komt het, datmen met een vaste maete koopt en verkoopt, 't zy in de begrootinge van geld of van waere. En om dat wy geseyt hebben, dat het gebruyck van de reeden haer wir heeft, om de handelinge by te wonen, alleen om de Gerechtigheyt: alsoo kan men oock seggen dat de Passier een regel is aen de *Practica*, die soo wel d'eene als d'ander, de verwisselende en mededeelende Gerechtigheyt vertoont, en dat soo wel de Geometrische als de Arithmetische: waer van d'eene door den Passier, die geen valte maete heeft, d'ander door het Linael wort uytgedrukt.

FURORE POETICO.

Poëtische drift of geest.



EEn Jonghman levendigh van verwe en eroot, met vleugels aen 't hoofd, en met Lauwer gekroont, zijnde met veyl of klimops-blaederen omgort, staende vaerdigh om

te schrijven, hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert.

De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelheyt van het Poëtisch verstand, dat sich niet om laegh, maer om hoogh geest, seer adelijck met sich voerende den roem of het goed geruchte der Menschen, dat sich altijd groen en schoon voor veele eeuwen vertoont, gelijk sich oock de Laurier en klimop lange groen behouden.

Levendigh en root wort hy gemaect, overmits de Poëtische drift, eene overvloer van wackerheyt der geesten is, diewelcke de ziele verrijckt van getaelen, en wonderlijcke vindingen, die onmogelijck schijnen, datmen die alleene kan hebben, door de gaeve der Natuyre, maer worden als sonderlinge gaeven geacht, die door een uytnemende gunste van den Hemel worden geschoncken. En *Plato* seyt, dat de gemoederen der Poëten door eene Godlijcke drift worden beweegt, door de welke zy dickwijls in haere geest, beeldenissen van bovennatuurlijke dingen begrijpen, diewelcke daer nae van haer op 't papier gestelt en herlesen zijnde, nauwlijx worden verstaen of gekent. Derhalven worden de Poëten by de Heydenen, door een oude gewoonte, Heyligen genaemt, en een Hemels geslacht, Soonen van *Jupiter*, uytleggers van de Sangh-Goddinnen, en Priesters van *Apollo*. En door 't schrijven wordt vertoont, dat dese geest gebooren wordt door veel oeffeningen, en dat de Natuyre niet genoegh is, ten zy dieselve door de konst worde geholpen en onderstut. Daerom seyt *Horatius*:

Segh vvaerom ick die kan noch vveet,

Den naem moet dragen van Poet ?

Siende op 't werck van de konst, om dat hy niet kan, en door de Natuyre, op 't verstand, dat niet weet.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt,*
Heerlijckheyt, Grootsheyt.

EEn Vrouwe in lijfverwe of incarnaet gekleet, met goude brooskens, hebbende in de rechter hand de beeldenisse van *Pallas*, en sal sitten op eene kostelijcke stoel, 'of sooghy dieselve te paerde wilt vertoonen, soo salse dieselve stoel aen haere sijde hebben.

De brooskens waeren van d'oude Koningen

gen gebruyckt tot een teycken van een Koninglijck ontwerp, en wierden oock door de Tragische Poëten, in haere personagen gebruyckt, om hier mede uyt te drucken, onder wat slag van Menschen de heerlijke Prachtigheyt bestont, als hebbende de kracht van veele Rijkdommen noodigh.

Het beeld van *Pallas*, is tot een teycken gestelt, om dat groote wercken behooren dese Liefde by sich te dragen, datmen alles eerlijck en behoorlijck uyt voere, andersins sullen 't maer ydele wercken en sotheyt wesen. De beelden nochtans diewelcke met groote kosten en weynigh nuttigheyt, door den grooten arbeyd en naerstigheyt der Onderdaenen, gebracht werden tot een eedel eynde, zijn werkingen van de heerlijkheyt der Princen, en dese dingen worden alleen met wijfen en wencken gedaen, gebiedende slechts, sonder dat zy selve eenige arbeyd of moeyte, daer toe doen. En daerom is de Zeerel by haer gestelt, wefende eertijts gebruyckt, voor een beeld van 't Gebieden.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt,*
Grootsheyt.

EEn Vrouwe in goud gekleedt en gekroont, siende gelijk de Grootmoedigheyt wort afgemaelt, houdende de rechter hand op een Ovael, alwaer midden in geschildert is een ontwerp van een prachtigh Palley.

De Grootsheyt is een Deughd, bestaende in iets groots en gewichtighs te doen, en daerom isse in goud gekleert.

Het Ovael of Ronde waer op zy de sincker hand houd, geeft ons te verstaen, dat de werckinge van de heerlijkheyt is, om Tempelen, Palleyfen en andere wonderlijke dingen te bouwen, 't zy ten aensien het Gemeene beste, of tot eere van den Staet, of van 't Rijk, of veel meer totten Godsdienst: en alsoo dese kleedinge weynigh plaets heeft als by de groote Princen, soo wordtsē een Heldische Deughd geheeten: waer van sich *Augustus* roemde, als wanneer hy seyde, dat hy *Romen* gevonden hadde van Tichelsteenen gebouwt, maer dat hy 't soude naelaeten van *Marmor*.

PRELATURA. *Prelaetschap.*

DE Egyptenaers beelden een Prelaet af met een seer eedel Hieroglyphisch beelt: Want zy maelden hem met een slaend' uyrwerck in zijn rechter hand, en met een Sonne die eclipsceert of swijmt, in de sincker, met dese spreuck: *Non nisi cum deficit speculatorum habet*, dat is, *zy heeft geen beschouwers, dan alse in 't gebreck is*. Waer door zy te verstaen gaven, dat of wel de Sonne seer klaer scheen, soo waerender geene die daer op letteden, maer alleen, wanneer dieselve eclipsceerde: Dat oock alsoo een Prelaet, hoe deughdigh hy oock mocht wesen, weynig navolgers noch aenschouwers hadde: maer wanneer hy eclipsceerde of in eenigh gebreck of sonde verviel, soo waeren terstont alle oogen met morringe en ergernisse op hem gekeert, als of zy een Son sagen die eclipsceerde, of een misgeboort van de Werlt.

Ditselve gaven zy oock, met het uyrwerck in de rechter hand, te kennen, en misschien hebben de 70 Oversetters, op dit Hieroglyphisch beeld, van de Egyptenaeren, gesien in dese plaetsē *Esaïæ*, hoe heerlijk zijn de voeten op de bergen die het goede verkondigen, alwaer zy hebben overgeset, gelijk de wyre of het uyrwerck op de bergen. Om uyt te drucken, dat de Prelaten zijn uyrwercken van de Wereld, die de Menschen dienen tot een maete van alle bewegingen. En daerom is 't noodigh dat zy in alle haere bewegingen en manieren welgeschickt en oprecht mogen zijn: Want men siet dickwijls dat in eene stad veele klokken zijn, die alle daegen slaen, daer niemant op let offē wel of qualijck slaen, of datter iets anders aen hapert; maer indien daer nae maer een verheven uyrwerck misfelt is, of buyten zijn tijd wijft, sulx dat het viere slaer, daer 't maer twee slagen slaen soude, terstont sullen se daer op sien en morren, dat de Meester, en die de bestieringe daer van heeft, geen sorge draeght, en dat het verwarringe maect in alle handelingen: De reeden hier van is, om dat dese klokke niet slaer als de andere gemeene klokken: maer dat het uyrwerck dient tot een regel en maete van alle bewegingen. Want de tijd is een maete van de beweginge. *Tempus est mensura motus*. Alsoo zijn oock de Prelaten als uyrwercken van de Wereld, gestelt op de

bergen van waerdigheyt en heerlijkheyt, ten eynde zy van een yder mogen gesien en gehoort werden: En also moetense dan wel voor haer sien, datse recht slaen en vroom wandelen in haere beroeping: Want alle oogen zijn op haer geveft, en dienen tot een regel en voordaet van andere. Waer over *Claudians* spreekende van den Prelaet, aldus seyt:

k Vermaen u dit gestadigh aen,
Om hier u oogh wat op te slaen,
Dat ghy in 't midden van dit rond,
Soo wijselijcken leven kont,
Op dat het Vólek u mocht bespíen,
En openbaer u daeden sien.

COMPUNCTIONE of Prickelinge
in 't gemoed.



EEn Vrouwe met een hayren kleed, vol bekommerninge en mistroostigheyt, houdende den mond open, als of zy wilde spreken, mette oogen die overvloedige traenen uytstorten, ten Hemel gekeert, en een krans van steeckende Doornen om 't hoofd, houdende in haer slinker hand een Hert, dat oock met Doornen gekroont is, en de rech-

ter hand om hoogh, steeckende de voorste Vinger recht nae den Hemel.

Met een hayren kleed en schreyendé wortse gestelt, om dat *S. Chrysostomus* seyt: *Alleen de prickelinge in 't gemoed doet voor 't kostele purper schricken, en nae 't hayren kleed verlangen, be-
minnende de traenen, vliedende de lachernien, want zy is Moeder van het weenen.*

Twee Doorne kroonen worden haer gegeven, om dat *David* seyt, *terwijl zy van de doorne wort gedrukt, soo wort daer door verstaen de schuld, die door de sonde is begaen, en die gestaedigh onse conscientien prickelt en steekt: 't welck door de Doorne kroon, die zy op 't hoofd heeft, wort uytgedrukt, wesende evenwel dese prickelinge, als onvruchtbaer, niet genoegh, om dat dieselve gemeenlijck voortkomt, door vreesse van de straffe en kennisse van 't quaed: Daerom wort haer oock een kroone om 't Hert gedaen, om door de andere, de waerachtige prickelinge van 't Hert uyt te drucken, die welke voortkomt, door de onafmetelijcke smerte en rechte kennisse, van dat zy God, onse opperste Goed, heeft vertoornt, en zijne gunste verloren. En om dat de volmaecte prickelinge of berou behoort vier leeden te hebben, te weten:*

I De alderhooghste droefheyt, gelijk alreede geseyt is, en daeromme wortse vol rouwe en schreyende gemaect.

II Dat zy een vast voornemen moet hebben van niet meer te sondigen, 't welck door 't opteken van de voorste Vinger wort aangewesen.

III Dat zy een vast voornemen hebbe, om God haere sonde te belijden, daerom wortse met de opene mond gestelt.

IV Ten laesten, dat zy gereet moet zijn om de belofte uyt te voeren, 't welck zy door de opgesteecten rechter hand bevestight, en datse te gelijk vaerdigh zy, om goed te doen naer haer goed en heyligh voornemen.

MALVAGITA. *Quaed-aerdigheyt,
Schelmerie.*

EEn oude Moorinne en seer leelijke Vrouwe, gekleet in 't geel, wiens kleed beset is met Spinnen, doch soo groot datmen dieselve wel sien kan; en in plaets van de

de hoofdhayren falsē mer een dicke nevel of roock omschaduw't zijn.

Zy houd mette rechter hand een Mes, en mette slinker een Beurſe, die stijf is toegebonden, en op d'aerde aen de rechter sijde, sal een Pauw staen met zijn staert in 't ronde opgesteken, en van de slinker sijde sal een Beer staen, die gram en verstoort schijnt te wesen.

Oud wort zy ver'toont, om dat veele oude perſoonen van quaeder aert zijn. En streckt sich de quaedaerdigheyt in alle dingen, altijd ten arghten; gelijk *Aristoteles* seght.

Zy wort een Moorinne geschildert, om dat het swart of duyſter, gelijk *Pierius* verhaelt, by den Romeinen, voor een schandlijcke en schaedlijcke gewoonte was gereekent, waer uyt mede dit spreekwoort is gekomen, voor 't swart moet sich een Romeyn wachten.

Van seer groote leelijckheyt isse gemaelt, om dat de leelijckheyt een mijmaecktheyt is, van eenige daed die schandigh en lasterlijck is.

Het geele kleed bediet quaedaerdigheyt, verraet, listigheyt en veranderinge van gedachten: in 't kort, dese verwe kan niet tot eenige Deughd gepast worden, om dat zy geen vaste noch bestandige grond in sich heeft.

De Spinnen op 't kleed, bedieden quaedaerdigheyt, en de quaedheyt van ons leven is den Spinnen gelijk, diewelcke, hoewel zy swack en teeder zijn, soo breyden zy nochtans sekere bedrieghlijcke netten voor den Vliegen, die daer in worden gevangen, alsoo zijn oock de quaedaerdige en schelmachtige Menschen, die altijd besigh zijn, om valsche dingen te versieren, waer toe zy gantsch zijn genegen; gelijk *Cassiodorus* seyt.

De dicke en groote roock die uyt haer hoofd gaet, bediet, gelijk de roock voor de oogen schadelijck is, dat alsoo oock de snoode schelmerie schadelijck is aen die dieſelve ter hand neemt: waer uyt lichtlijck is te vergelijcken, wat een leelijcke sonde of roock de schelmerye is, wesende als een duyſtere nevel, die 't gesichte des gemoeds verdonckert.

Zy houd het Mes mette rechter hand, om dat de aert van de quaedwillige, boos en wreed is: Waer over het Mes by de Oude voor een voornaeme beteycknisse van de

wreedheyt wierde genomen, want de Egyptenaers waeren gewoon *Ocho* den Koningh van de Perſen, met desen naem te noemen, alsoo hy boven alle andere, de wreedste was, diewijl hy, waer hy oock aen quam, alles met moorden en dooden vervulde, gelijk *Pierius* in 't XLII boeck van zijne Hieroglyph. verhaelt.

In de slinker hand houd zy een Beurſe, die vast is toegebonden, om dat de quaedaerdigheyt niet alleen wreed, maer oock gierigh is, heerschende daer in een ongemaetigde begeerlijckheyt en geld-dorst, 't welck in den Mensch wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondankbaerheyt en verraderye baert, weghnemende in 't geheel de Gerechtigheyt, Liefde, Geloof en Trouwe, Godsaligheyt en alle zeedelijcke en Christelijcke deughden.

De Pauw isſer ter eender sijde by gedaen, om de natuyre van de quaedaerdigheyt af te beelden, waer in oock de Hovaerdie heerscht, 't welck een opgeblasentheyt en stoutigheyt des gemoeds is, waer door de Mensch sich laet voorstaen, dat hy alles, door zijn eygen macht, kan uytvoeren, passende op God noch Mensch. Een saecke voorwaer die boos en ongerechtigh is. En om dat de sonde nimmermeer alleene gaet, maer dat d'eene sonde de andere treckt: en om te betoonen dat eene boosheyt veele sonden in haer bevat, soo isſer de Beer, aen d'ander sijde, voor de Gramschap, daer by gedaen. De dichten hier van, siet in 't beeld van de Gramschap.

MALEDICENZA. Quaedspreeckinge.

EEN Vrouwe met ingevallen oogen, en in kopperroeste verwe gekleet, houdende in yder hand een ontfteecken kaerſſe, de tonge als eens Adders tonge uytsteekende, en op den rugge van 't kleet sal een huyl van een ysere Vercken wesen.

De verwe van 't kleed en de uytgehoalde oogen, bedieden quaedspreekentheyt, als *Aristoteles* seght, en 't quaedsprecken van eens anders goede werken, komt nergens anders van daen, als van de boosheyt, die alleen nae oneere verlanght, sonder dat hy daer van eenigh profijt treckt, geloovende dat eens anders lof, het zijne sal hinderlijck zijn.

De twee kaerften betoonen, dat de quaedsprekinge het Vier ontsteekt, den haet seer lichtlijk voedende. En de tonge, hoewel dieselve vocht is, is veeltijts een wercktuigh, om een Vier aen te steecken, dat niet is te blusschen.

De steecklige huyl van 't yfere Vercken bediet, dat het de quaedspreekentheyt eygen is te steecken, niet alleene het leven, gelijk het yfere Vercken, maer oock de eere en achtbaerheyt, die door veel moeyte en sloverie is verkreegen.

MALEVOLENZA. *Quaedwilligheyt.*

En oude Vrouwe met ingevallen oogen, leelijck, onthult en mager, met een hoop barnende netels in de hand, en een Basilisc ter sijden.

Dese kömt uyt de selve aert als de genegentheyt, waer uyt de haet komt: Maer om datse soo aenmercklijk niet is, en meer ingetrocken, soo isse een oude Vrouwe in dese plaets afgemaelt, om dat de Ouderdom dieselve voortbrenght: En om dat de Jongelingen, als van nieuws, in de Werlt komen kijcken, soo dunckt haer oock, dat alle dingen nieuw zijn, en daerom beminnen zy dieselve: Maer de oude lieden, als wars zijnde van alle dingen te sien, hebben lichtlijk van alles de walge.

Zy is onthult, om te betoonen dat de quaedwillige geen behagen scheppen in de goedwilligheyt, jae zy schricken daer voor als voor de Pest, die den soeten omnegangh besmet; 't welck de Basilisc te kennen geeft, die alleen met het gesichte den Menschen vergifticht. De magerheyt is een werck van gestaedige hertseer, diese draeght over het bekende goed en 't welvaeren van haeren even-naesten.

De Netel, gelijkse tot dese beeldenisse wel past, alsoo pastse oock aen de quaedsprekentheyt, want gelijk de Netel steekt, naelaerende een sinerte sonder wonde, alsoo tast oock de quaedspreecker wel het lijf of goed niet aen, maer quetst de eere, die hy naulijx weet, watsse is; gelijk eenige Philosophen seggen. Nochtans so quetst en mishaeght het een yder, wanneer hy sich vind geraeckt, jae zy openbaert sich in 't minste, wat eenighins de eigen eere magh aengaan.

ACQUISTO CATTIVO.

Qualijk verkreegen goed.

En Man van verwe, gelijk de blaederen die afvallen, staende gereet om te wandelen, en de doorne in zijn kleed gehecht zijnde, rijt daer een groot stuck af: waer nae hy sich drayende, toont het misnoegen dat hy daer over heeft: en in zijn rechter hand, heeft hy een Kuyckendief, die spouwt.

Hy is met dese verwe afgemaelt, om dat, gelijk de blaederen van de boomen lichtlijk afvallen, dat oock de goederen, die qualijk gewonnen en verkreegen zijn, alsoo lichtlijk afvallen en verdwijnen. Het selve druckt de Dooren mede uyt, want als de Mensche weynigh denckt, om 't goed dat qualijk verkreegen is, alsdan verkrijght hy schaede en schande.

Hy houd in de rechter hand den Kuycken-dief, om te vertoonen 't geene *Aciatus* tot ons voorstel van den Kuycken-dief seyt:

*Ghy Kuycken-dief, ghy groote Vraet,
Van 't grouwlijck schocken onversaet,
Die swelght en gulpt weer uyt u keel,
't Gestoolen goed, 't geroofde deel:
Ghy klaeght u Moeder, al u leet,
V' bange nood, u pijn en sweet,
En dat door 't braecken en 't bedrijf,
V' darmen barsten in u lijf:
V' Moeder seyt, Soon weest te vreen,
Ghy hebt, van 't uw', geen schae geleen,
Al spoudy schoon u vlees en bloed,
Dat is doch maer eens anders goed.*

PASSIONE d' AMORE.

Quellinge of siechte der Liefde.

En Vrouwe die met d'eene hand een roede, en met d'ander een schaele houd: alwaer aen d'eene sijde Leeuwen, Beeren, Wolven, wilde Swijnen, Honden en andere gedierten fullen wesen, van d'ander sijde falsse veele steenen hebben.

Circe wort hier voor de Passie of quellinge der Liefde genomen, gelijk *Ovidius* verhaelt. En seyden de oude Schrijvers, dat zy een machtige Toveresse was, die den Menschen, naer haer welgevallen, konde herscheppen: willende daer mede de kranckheydt of quellinge der Liefde te kennen geven.

De Roede isfer gestelt, om dat *Homerus* verhaelt, dat, wanneer dese Vrouwe den Mede-gesellen *Vlyffis* haere toverdrancken hadde ingeschoncken, zy dieselve daer nae mette Roede aen 't hoofd racckte, waer door zy in wilde beesten wierden herschept.

De schale wil uytdrucken, dat zy daer in het sap van die kruyden en van dien dranck deede, waer mede men seyt datse den Menschen van haer self dede vallen, herscheppende dieselve in steenen en onrodelijcke beesten; gelijk daer van *Ovidius* in 't XIV boeck van zijne *Metamorphosis* en *Virgilius* in 't VII boeck van *Aeneas* gedenckt.

Dit geven oock de verscheyden steenen en menighe van beesten te kennen, die in dese beeldenisse voor een afmaelinge van de quellinge of hertztocht der Liefde zijn genomen, om dat zy heerschappie voert in die Menschen, die haeren tijd leedigh laeten doorslippen, en die met groote smaect, die dingen omhelsen, die voor de sinnen lieflijk en aengenaem zijn: waer door 't verstand verdonckert, en de reeden geheel wort wegh genomen, haer scheppende gelijk in verscheyden en menigerhande slaghe van beesten, daer in volgende yders natuurlijcke treck, die mette natuure van dit of dat dier, over een komt: alsoo seymen dat de toornige, Leeuwen en Beeren worden; de gulfige, Verckens; de nijdige, Honden; de slockoppen of vraeten, Wolven of ander slaghe, &c.

TRIBULATIONE. Quellinge.

En Vrouwe in 't swart gekleet, zijnde onthult, houdende in de rechter hand drie Haemers, en in de sincker een Hert.

Met swart isse gekleet, om dat zy swarte en duystere gedachten heeft, die 't hert en de ziele gestadigh uyt droogen, niet anders dan of het Haemers waeren, diewelcke met geduyrigh te slaen, haer plaegen en pijnigen.

De gespreyde hoofdhayren zijn de gedachten die sich onderlinge verwarren en verspreyen, tot verdubbellinge van de moeylijkheden en quellingen, ofte aldus.

Anders.

En Vrouwe die droevigh en bekommert is, zijnde aen handen en voeten gebon-

den, hebbende ter sijden eenen verhongerden Wolf, die daer staet als of hy iemand wilde aenranden en verflinden.

RAMARICO DEL BEN ALTRUI.

Quellingh over 's anders welvaeren.

En magere Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, mette rechter hand het hayr uyttreckende, hebbende aen de sincker borst een Slange, en voor haere voeten een magere Kuycken-dief.

Met swart is zy gekleet, overmits de gedachten, diewelcke sich neygen tot schaede van zijn evennaesten, zijn treurigh en doodlijck, wesende gestadigh vol rouwe en duyternisse, die de ziele verdonckeren en 't lichaem plaegen. En daerom treckt zy de hoofdhayren uyt, overmits haere gedachten bot zijn, en bedrieghlijcken gekeert met finerte en herten-leet.

't Welck noch klaerder door de Slange, die aen haere borst hanght, is uytgedruckt; diewelcke, gelijkste seer kout venijn naer 't herte schiet, verdovende de natuurlijcke herte, waer door de Mensch by 't leven gehouden wort, alsoo plaeght dit herten-leet oock de ziele, en doodse, stortende haer venijn in de sinnen, diewelcke in eeniger wijse benijden eens anders welvaeren, en daerom wort zy oock mager gemaelt.

De Kuyckendief heeft sulcken droefheyte over eens anders welvaeren, datse sich oock uytstrekt over zijn eygen jongen, gelijk elders geseyt is.

CONSIGLIO. Raedslaghe.

En oud Man met lange roode kleederen, hebbende een gulde keeten aen den hals, alwaer eens Menschen hert aen hanght, en in de rechter hand een gestoten Boeck, met een uyl daer boven op. In de sincker hand sal hy drie hoofden op eenen romp hebben, te weeten een Hondskop, die aen de rechter sijde uyt siet, een Wolfskop nae de sincker sijde, en in 't midden een Leeuwskop: Onder zijn rechter voet sal hy een kop van een Beer, en van een Dolphijn hebben. Dees beeldnis, kan oock anders nae dese beschrijvinge van den Schilder werden geteyckent,

H h h

. Een

Een goede Raedslagb, seght *Aristoteles* in zijne Zeedekonst, schijnt een rechtigheyt te wesen, die beneffens de nuttigheyt op seker eynde fiet, waer van de Keur-meestersche de Voorichtigheyt is.



De Raedslagb, voor soo veel dieselve Philosophooph verhaelt, is geen weetenschap: want diese weet die soeckte niet. Zy is oock geen giffinge, om dat de giffinge, haestigh en sonder overlegh geschiedt: Maer een Raedslagb geschiet met rijpen raede en langheyt van tijde. Zy is oock geen opinie of waen, om dat die geene, die 't door de waen of opinie heeft, datselfe heeft door een bepaeling doch sonder raedslagb. Laet ons dan ordentlijck sien, wat voor een sake de Raedslagb zy.

De Raedslagb dan is een overweging en overlegh, dieder gedaen wort, ontrent onsekere en twijfelachtige dingen, dieder zijn by der hand te nemen: alwaer men met reeden verkieft en bevesticht het geene men alderbequaemst acht, en waer door men tot het deughdlijxte, nutste en beste eynde soude geraecken. Soo veel als tot het gemeen belangt, soo zijnder, nae de onderwijfinge

van *Aristoteles*, vijfderleye Raedslagen, die in 't besonder uytmunten, en die door Raedslagen behandelt worden. Als te weeten van Tollen, Schattingen, en gemeene inkomsten, van Oorlogh en Vreede, van bewaeringe van Landen en Steeden, van voorraet en leefochten, van inkomende en uytgaende goederen, van de gelegentheyt en instellingen der Wetten en Privilegien, en fulx nae de onderwijfinge van *Aristoteles* in 't begin van zijne *Rhetorica*.

Oud wort hy geschildert, om dat de oude Man de Raed bediet, gelijk *Ambrosius* seyt, de Oude zijn alderbequaemst om te raedslagen. Want haer aert is foodaenigh datse rijp is, en datse de volmaecktheyt der kennisse en des verstands heeft, van 't geene zy gesien en gedaen heeft, konnende de Ionckheyt, door de korte tijd, geen eervaringe noch rijp oordeel hebben, en daerom behooren sich de Jonge te voegen nae den Raed der Ouden. De Raedsheer van den Keyser *Agamemnon*, wort in den perfoon van *Nestor* afgebeeld, dat hy drie hondert Iaeren oud was: alwaer dieselve *Nestor* de Griexsche Jongelingen, en in 't besonder *Agamemnon* en *Achilles*, die op malkanderen vergramt waeren, vermaent, datse nae zijnen raed als nae eens ouden Mans souden luysteren: *Hoort my, seyt hy, ghy beyde die jonger zijt als ick ben. Ick heb voorrijts met al veel dapperder Mannen, als ghy zijt, gemeinschap gehadt: En noyt hebben zy mijn raed veracht, noyt heb ick sulcke gesien, noch salse niet sien.* En voorder bied hy den Griexschen Ridders zijnen raed aen; seyt voorder, *En nochtans volghden zy mijne Raedslagen, en deden 't geene ick haer ried, daarom volghr ghy oock mijne Raedslagen, want het is beter te gehoorsaemen.* Iae hy bied den Griexschen Ridders aen, dat hy die met zijnen raed wilde helpen, doch konnende 't selve met macht niet uytvoeren, soo paste macht en de wapenen den Jongelingen best, die daer veel op vertrouwen. Hier uyt komt 't geene *Plutarchus* seght, dat die stad seecker behouden is, die der Ouden raed en der Jongen wapenen gebruyckt: *Want de Jeughd is gewent te gehoorsaemen, en de Oude te gebieden.* Oock wort, boven al, gepresen, 't geene *Homerus* in zijn 2 *Iliade* verhaelt, alwaer de Keyser *Agamemnon* een Scheeps-raed dede vergaderen, voor al, van oude Mannen.

Die van *Sparta* gaven aen haeren Koningh eedle oude Raeds-Heeren, die van *Licurgus*, *Gerontes*

Gerontes wierden genaemt, dat is, eerwaardige oude Mannen. En de Raed van *Romen*, wierde daerom de Raed geheeten, om dat de Raedsheeren oude Mannen waeren; gelijk *Ovidius* mede verhaelt. Met groote voorsichtigheyt maeckte de Keyser *Agamemnon* groot werck van den Raed van *Nestor*, en verlangde om tien Raedsheeren te mogen hebben, die *Nestor* mochten gelijk zijn, noemende diefelve de *Oude*, die in den Raed alle de andere Grieken fouden overtreffen.

Het langhe kleed paff totte Raedslagb, want soo wel in d'oude als in onse tijden, waeren de Raedsheeren, om meerder staetigheyt wille, met een tabbaert en een lang kleed geciert. Root is het gemaect, om dat het purper den Raedsheeren, en den Raedsheeren het purper best betaemt. Want die verwe bediet Liefde, door de welke een Wijse, met een brandenden yver, den twijfelachtigen behoort goeden raed te geven, 't welck een werck van Geestlijcke barmhertigheyt is. Het Hert wort hem om den hals gehangen, om dat *Pierius* in 't xxxiv boeck van zijne Hieroglyph. seyt, dat de Egyptenaers, tot een teycken van een Raed besluyt, een Herte afmaelden: om dat de waerachtige en volmaecte Raedslagb uyt het herte komt, 't welck oock moet suyper en oprecht wesen, om een goede raed te geven, als zijnde een heylige saecke. *Suidas* seyt: De Raedgevinge is een heylige saecke; gelijk oock de Raedgevinge heyligh wort genoemt, dieder aandachtigh wort beraedslaecht. 't Welck *Zenodatus* van *Epicharmo* en *Plata*, door 't aensien van *Demodoces*, verhaelt, dat een Raedgevinge een heylige saecke is. Tot vergelijckinge van de Egyptenaers, lieten de Romeynen aen den hals van de eedele kinderkens, een gulden balleken op de maniere als een Hert op de borst dragen, niet alleen daerom, gelijk *Macrobius* meent, datse Menschen waeren die een Hert hadden, maer oock om uyt te drucken, dat foodaenigh Ouder door raed van andere luyden most werden bestiert; gelijk *S. Pompejus* seyt, want *bullus* wort in 't Griex *bule*, dat is Raedslagb, geheeten; of om dat dat balleken op de borst hanght, alwaer de natuurlijcke Raedslagb is. 't Is dan geen wonder dat *Horatius* acht, dat *Tibullus* geen lichaem is sonder borst, maer dat hy een Man was van Wijsheyt en Raedslagb, die in de borst sit.

Dese goude ballekens, die de eedele kinderkens waeren toegelaten, plaghten de Triumpheerders in haere triumphen, oock voor haere borst te draegen, gelijk *Macrobius* verhaelt: sonder twijfel om te vertoonen, dat dese triumpheerden door hare dapperheyt, wijsheyt, voorsichtigheyt en goede raed.

Het Boeck in de rechter hand bediet, dat de Raedslagb door de oefninge der Wijsheyt, voort komt, en tot meerder kracht, wort de uyl by gedaen, die van den Heydenen voor een beeld van de Wijsheyt en Raedslagb wierde gehouden: wefende *Minerva* toegewijt. Dit dier vlieght meest by nacht, om zijn kost te soecken, en heeft dan een scherp gesicht, gelijk veele Natuurschrijvers, als mede *B. Anglicus* verhalen. Door welke beeldnisse vertoont wert, de Naerstigheyt en de Nachtwaecken, waer in 't gemoed van een Prins of Raedsheer moet besigh zijn, van die daer Steeden en Volckeren hebben te versorgen, soo in 't bedencken en mette sinnen te arbeeyden, als om 's nachts te overwegen, wat men 's daeghs moet uytvoeren, wefende de inbeeldende kracht van 't gemoed in de stille duysterheyt des nachts veel scherper en in meerder kracht: waer van de uyl een voorbeeld is, die den nacht meer als den dagh onderscheyt. Waer over *Homerus* seghet, *het betaemt geen Raedsheer, die de last en forge des Volx bevolen is, gantsche nachten te slaepen*: Want dieder Raedslaecht, behoort het licht te sien, al is 't schoon dat het, voor anderen, duyster is, om het goede van het quaede, en 't wit van het swart te schiften, en dat sonder vooroordeel of sucht. Want door een Raedslagb, die vry van sucht is, worden dingen gesien, hoe swaer en duyster die oock fouden mogen wesen: En wanneer slechts het duystere decksel des logens van 't gemoed heeft afgelicht, soo siet men de waerheyd, door 't gesichte van 't verstand, klaerlijck doorbreecken. Met het afdrucksel van den Nacht-uyl, die ter eeren van den Keyser *Domitianus* gellagen is, wilde de Raed van *Romen* te kennen geven, dat diefelve Keyser een Prins van seer goede Raed en van Wijsheyt was, gelijk hy in 't begin van zijne Regeeringe bewees, alhoewel hy daer nae, van foodaenigen goeden begin, en van 't gemoed van zijn Vaeder en Broeder, zijnde voorgangers in 't Rijk, ontaerdé.

Boven dat fietmen den uyl, by nachte en in 't doncker alles doorsnuffelen, wat haer noodigh is: En als die op 't gelloren Boeck gestelt wort, wil men daer door te kennen geven, dat de Raedslag, diemen met Nachtwaecken en in 't doncker hadde overleyt, oock most doncker, dat is, verborgen blijven, en datmen de geheymnissen die geraedslaeght waeren, niet most openbaeren: En daerom heylighden de oude Romeynen aen *Confus*, den God der Raedslagen, by de groote *Circus* of *Worstelplaets* aen den grond van den *Palatijnschen* bergh, een *Tempel* onder de aerde, om te betoonen, dat de Raedslagen behooren bedeckt en verborgen te blijven; waer van *Lilius Giraldu*s breeder verhaelt.

De drie hoofden die hy in de slincker hand houd, als van den *Hond*, *Leeuw* en *Wolf*, als boven geseyt is, zijn beeldnissen van de drie voornaemste tijden, te weeten van de verledene, tegenwoordige en toekomstende tijd, gelijk *Macrobius* verhaelt. Want de *Leeuw*s kop in 't midden gestelt zijnde, bediet den tegenwoordigen tijd, wefende zijne natuyre en aert vast en sterck in de tegenwoordige werckinge, diewelcke gestelt is, tusschen den verleden en tegenwoordigen tijd. Het *Wolfs* hoofd bediet den verstrecken tijd, om dat dit dier kort van onthoud en memorie is, 't welck totten verleden tijd gepast wordt. Het *Honds* hoofd druckt den toekomstenden tijd uyt, alsoo dat dit *Dier* quispelsteert en lief kooft, uyt hope dat het wat verkrijgen sal: welcke hope altijd fiet op den toekomstenden tijd. Wy sulen dese drie hoofden tot een beeld van de drie tijden stellen, om dat alle Raedslagen in drie deelen bestaen, gelijk *D. Laertius* seyt. Een ander Raedslagh wort genomen van den verleden, een ander van den tegenwoordigen tijd. De verleden tijd kan ons tot een voordaeld dienen, om met zijn gemoed te letten, wat natie, volck of persoon al heeft geleden, en om wat oorsaecke: op datmen sich wachte, en door eens anders val leere, watmen heeft te vlieden, en datmen van de verledene toevallen een regel en richtsnoer neme, om de dingen eerst wel te overwegen eermense in 't werck stelle: sich te gemoed voerende hoe dat andere haere saecken met wijsheyt en voorsichtigheyt hebben uytge-

voert, ten eynde wy dat selve mede plegen en uytvoeren. De tegenwoordige tijd dient om te overwegen, wat wy onderhanden hebben, om daer uyt te besluyten, dat wy niet sulen voornemen 't geene ons behaeght en de sinnen vermaeckt; maer het geene, dat wy nae de reeden sulen oordeelen, daer ons, door den tijd, goed, en geen quaed van sal komen. Daerom segh *Demosthenes*: *Men moct daer op niet sien, wat u voor tegenwoordigh aenlucht, maer wat metter tijd, daer uyt gebeuren mochte.* Waer in hy raed het toekomstende te voorsien, op datmen door reuckloosheyt, niets ter hand neme, maer datmen alles doe met rijpen en welbedachten raede, ten eynde wy onse cere, goede naem en faem, niet verliefen. Hier uyt komt het dat dese drie hoofden van *Pierio* voor de Wijsheyt worden genomen, diewelcke op dese drie tijden fiet. Waer over *Seneca* segh, een wijs *Man* moet op dese drie tijden letten, te weeten, om de tegenwoordige tijd te beschicken en uyt te deelen, den toekomstenden tijd te voorsien, en de verledene tijd te overdencken: want wie op de verledene tijd geen acht slaet, die verliest zijn leven, en wie den toekomstenden tijd niet te vooren overweeght, sal in alle dingen onvoorsichtig in 't gevaer loopen. Welck alles door de drie hoofden, als door de drie tijden, wort uytgebeeld. Een teycken van Wijsheyt, sonder welcke geen Raedslagh kan volmaeckt gehouden worden; gelijk *Bernardus* segh. En *Aristoteles* segh in zijne *Welspreeckenskonst*, dat de voorsichtigheyt een kracht van 't gemoed is, diewelcke doet datmen van goede en quade saecken wel kan raed plegen, als die tot een geluckigh en saligh leven behooren, sulx dat totte Raedslagh, boven de Wijsheyt, die door een uyl op het boeck is afgebeeld, de voorsichtigheyt noodigh is, die door dese drie hoofden is afgeschildert.

Door het *Beere* en *Dolphijns* hoofd, dat hy onder de voeten heeft, wort uytgedrukt, datmen in de Raedslagen de gramschap en haestigheyt moet ter sijden stellen, naedien het een leelijke saecke is, in gramschap en olopentheit te vervallen, wanneermen een saeke sal raedslagen en besluyten: Maer men moet raedslaen sonder olopentheit, toornigheyt of haestigheyt.

De *Beer* is een beeld van gramschap en dolligheyt, wefende een dolkopt en toornigh *Dier*:

*De Beer met beek en klauwen bijt,
En doet een vreesfelijke strijd.*

seyt de Cardinael *Agidius*; doch hier van suldy in 't beeld van de Gramschap breeder verhael vinden. De Dolphijn als een bekende snelle Visch, wort voor de oploopende snelligheyt genomen: gebreecken diemen soo wel in gemeene als in besondere Raedslaegen moet schouwen en vlieden; gelijk *Bias* eenen van de 7 Wijsen van Griecken, en *Gregorius* in zijnen 5 brief verhaelt, datmen in swaere saecken niet haestigh noch voorbaerigh moet zijn. De reeden is klaer: Want de schelmerien krijgen met dolligheyt en geweld, haere wackerheyt en kracht; maer de goede Raedslagen, gaen met langhsaeme rijpighen van beraede voort; gelijk *Tacitus* seyt. Men magh wel met vaerlijghen en raffigheyt de Raedslagen uytvoeren, seght *Aristoteles*, maer men moet die met langsaemheyt besluyten, op datmen die met een gefont oordeel magh overwegen. En die spreuke is heerlijck, *deliberandum est diu, quod faciendum est semel*, dat is, men moet sich langh beraeden, wamen eenmael sal doen. *Parroclus* gevraeght zijnde van *Demetrius* zijnen Koningh, waerom dat hy soo langhsaem draelde, en geen aenval noch geweld tegens zijnen Viand dede, die als nu veel swacker was, soo antwoorde hy, *In welke saecke het berou geen plaats sal hebben, daer moetmen met loode schoenen gaen*. Want nae de daed soo helpt het berou niet. Een spreuke die soo een wijs Capiteyn betaemde. Niet min wijs was *Agstilaus* de Capiteyn van *Licaon*, diewelcke van de Ambassadeurs van *Theben* versocht zijnde, om op staende voet te antwoorden, seyde tot haer, *Weet ghy niet dat om nutte en noodige saecken te beraedslagen het uytsel alderseeckerst is*. Als of hy wilde seggen, o ghy *Thebaners*, weet ghy niet, wat om wichtige saecken te onderscheyden, en te overwegen, nut en vorderlijck is, en dat het uytsel en de langhsaemheyt het alderseeckerste is? Hier uyt kan men dan oordeelen, hoe die geene doolen, die 't gevoelen van *Aristo* derven prijfen, daer hy de Raedslag der Vrouwen roemt, die op een sprongh is genomen; alwaer hy seyt:

*Eens Vrouw wijes raed langh overdacht,
Slaet daer op niet te groeten acht:
Maer water op een sprongh schiet heen,
Daer schrylt wat in, let op haer re en.*

*'t Schijnt of haer dit is ingestort,
En als een gaef geschoncken wort.
Maer van een Man, is 't nut noch goed,
Die moet den Raed eerst in 't gemeed,
Herklauwen, met seer wijs beleyt:
Met overlegh en naersigheyt.*

En dese doolen tweefins, voor eerst prijfen de Raed die haest genomen wort, ten tweeden, om dat zy hier mede den Raedslag der Vrouwen te hoog verheffen: want in geene Vrouwe is eenige Raedslag van kracht of naedruck, maer is slap en swack: Waer over oock *Aristoteles* den Raedslag der Vrouwen veracht, seggende in zijne Staetbestieringe, *der Vrouwen Raedslag heeft weynigh om 't lijf en is krachtloos, maer der kinders is onvolmaeckt*. Daer uyt komt de spreuke *Terentii*, *de Vrouwen zijn by nae als de kinders, licht van woorden*. De Romeinsche Raed heeft door een Wet verboden, dat geen Vrouwe, om eenige saecke, in den Raed mocht komen. 't Welck *Heliogabalus* voor een onbetaemlijcke saecke achtende, liet zijn Moeder daer in komen, om haere stemme te geven; gelijk *L. Lamprius* verhaelt. En het wierde qualijck genomen dat *Nero*, zijn Moeder *Agrippina* mede in den Raed voerde: Waer over oock de Raed wilde, dat zy te rugge soude staen, afgefondert, zijnde met een kleed bedeckt: En hier uyt bleek klaerlijck haere onbeschaemtheydt, datter een Vrouwe gesien wierde, onder soo veele Vaederen, die 't saemen geroepen waeren om te Raedslagen.

F U R O R E I M P L A C A B I L E .

Rasernie die onversoenlijck is.

EEN gewapent Man met veelerley slagh Evan wapenen, en op veele plaetsen gewont, toonende in zijn weesen eene Dolligheyt en Rasernie, wesende met gebroken kerens vast gemaeckt, die hem aen de handen en beenen hangen, hy sal in de rechter hand de Slange *Asps* houden, die in veele krullen gellingert is, metten mond open, daer een drievoudige tonge ten monde uytsteekt, spouwende veel venijn op den Man, vaerdigh staende om een ander aen te vallen, en voor de voeten van dit beeld sal een *Crocodil* staen, die sich selve schijnt door te booren. Gewapent en over al gewont wort hy vertoont, tot bewijs van Dolligheyt en

Rasernie, om dat dit de Rasernie eygen is oplopend en toornig van gemoede te zijn, 't welck den Mensch vervoert om tegens sich selve, tegens God, de Natuyre, Menschen, dingen en plaetsen aen te wercken.

De gebroken keerens hangende aen armen en beenen, vertoonen dat de Rasernie ongetemt is, en datter weynigh dingen zijn die dieselve kunnen tegenstaen.

In de rechter hand houd hy een Slange als geseyt is, om dat de H. Schrift uytdrukkelijk de onverfoenlijke Rasernie door een Slange uytbeeld, die in veele krullen geslingert is, en die een drievoudige tonge uytsteekt. En men seyt datter geen Rasernie te gelijcken is, by die van den *Aspis*, die welcke soo haest hy voelt, dat hy geraeckt wort, wort hy soo beestlijk dol, dat hy niet wort versadicht, ten zy hy met zijn venijn, die geene gesteken heeft, die hem heeft gequetst, of dat hy van dolligheyt sterft.

De Cocodril als of hy sich selve wilde dooden, daer door wilden de Egyptenaers de Dolligheyt uytbeelden, want als dit Dier bedrogen wort, wanneer het buyt meent te vinden, soo sal 't tegen sich selve in dolligheyt en toornigheyt ontfleecken.

F U R O R E. *Rasernie, Dolligheyt.*

EEn Man van schricklijk opsicht, sittende op veel Krijghs-wapenen te grimmen en te brullen, wiens handen achter over den rugge met veel keerens gebonden zijn, waer tegens hy groot geweld doet om die te breken, en sich met een barst op ter vlucht te begeven. Dolligheyt is een dienaar van den Krijgh, gelijk *Virgilius* singht:

*Daer wort slechts vier en vlam geboort,
Want dolheyt drijft de wapens voort.*

En daerom wort hy op een hoop wapens geset, om dat de Dolligheyt in den Krijgh groote plaetse heeft, hebbende een gemoed dat tot wraecke ontfleecken is.

Hy wort gebonden om dat de Dolligheyt een Sotheit is, die door Reeden moet gebonden en overwonnen worden.

Wreed is hy van opsicht, om dat een oplopend Man, door de snelle kracht van de gramschap, de Natuyre en het wesen van een wild gediert, of iet, dat noch verschrlicklijcker is, aanneemt.

F U R O R E.

F U R O R E. *Rasernie, Dolligheyt.*



EEn Man dienmen de Dolligheyt in 't gesicht sien kan, wiens oogen met een doeck zijn verbonden, staende in een vaste en wackere stand, om een bossel Pijcken en Waepenen verre van sich te werpen, die hy in zijn armen gevat heeft, hebbende een kort kleed.

De gebonden doeck voor d'oogen, vertoont, dat het verstand verborgen is, als de Dolligheyt heerschappie in de ziele neemt: wesende de Dolligheyt niet anders, als een blindheyt des verstands, die 't verstandelijke licht geheel verdooft, voerende den Mensch daer toe, dat hy alles doet, buyten de reeden.

De Waepenen die hy onder den arm houd, zijn kenteyckens, dat de Dolligheyt van haer selve Waepenen aenbrenght, om sich te wreecken en sich selve te voeden.

Het korte kleed vertoont, dat hy niet past op achtbaerheydt noch betaemlijckheydt.

F U R O R E.

EEn schricklijke Vrouwe met seer verwarde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een groote ontsteken Fackel, en in de sincker het hoofd van *Medusa*.

F U R O R E.

EEn gewapende Vrouwe met een schricklijck en wreed gesicht, wiens verwe van't gesicht root is, met een bloot swaerd in de rechter hand, dreygendor wijse, hebbende in de sincker arm een schild, alwaer in't midden een Leeuw geschildert is; aldus maeltse *Alciatus* af.

F U R I E N. Rasernien.

DAnte schildert in zijne Helle voor de *Furien* of *Rasernien* Vrouwen, van een seer leelijck opzicht, in een swart kleed van bloed beswaddert, met Slangen omslingert, en de hayren van Slangen, hebbende een *Cypresse* tack in d'eene, en een trompet in d'ander hand, waer uyt vlam en swarte roock vlieght; zy zijn van de oude Poëten versiert, datse Vrouwen souden zijn, en daer toe geschickt, om de zielen van de misdadige in de Helle te pijnigen.

Statius schildert dieselve aldus af:

De schadu van haer boos gesicht,
Was duyster en weer schemer licht,
Met Slangen in't verwarde hayr,
Wiens ooggen uytgehoolt en naer,
Vertoonden een seer wreed gespuys,
Gantsch vreeslijck uyt een donckre kluyt:
Al even als een loofse kol,
De Maen betovert uyt haer hól,
Soo datse swijmt, gelijk een roock,
Vol gramschap, schaemt en vol gespoock.
Haer kleed was vol vergif gespreyt,
En't aengesicht, als bruyn taneyt,
Waer door zy dan de rust verstoort,
En't Volck van dorst en honger moort:
Het kleed dat van haer schoulers swaeyt,
Seer schricklijck om haer borsten draeyt,
En weckt de Suster, die den draed,
Van's Menschen loop afscheeren gaet:
Die met *Proserpina* den brand,
Een fackel stoockt door't gantsche land,
Soo dat een adder uyt dien gloet,
De locht vervult met bresyn en bloet,

Waer mee dat zy een yder slaet,
't Zy waer zy keert of beene gaet.

F U R O R E I N D O M I T O & S U P E R B O.

Dolligheyt, Rasernie die trots en ongetemt is.

EEn Man met een Couras en Helm, hebbende een wreed en bloedigh aengesicht, met een Swaerd in de rechter hand, en een Schild in de sincker, alwaer een Leeuw is ingemaelt, die door dolligheyt en gramschap haer eygen jongen verscheurt; hebbende op den top van sijnen Helm een Slang die sich in veele krullen kronckelt.

De Leeuw, die ongetemt is, gelijk boven geseyt is, is het eygen beeld van Dolligheyt, gelijk de *Egyptenaers* die afmaelen.

De Slang die met haere drie tongen steeckt, is by de *H. Schriftuyre* gehouden voor een onversoenlijcke Dolligheyt, om dat de Slang, wanneer hy sich in eeniger maniere gequetst vind, terstond opvlieght met sulck een Rasernie en Dolligheyt, dat hy oock nimmermeer ophout, voor dat hy alle zijn venijn, op dien heeft uytgespogen, die hy meent dat hem heeft te kort gedaen. Iae mea verhaelt, dat het dickwijls gesien is, dat wanneer hy zijne Rasernie niet kan wreecken, dat hy alleene van Dolligheyt gestorven is.

A G I L I T A. Raffigheyt, Vluchtigheyt.

EEn Vrouwe die met opgesteken armen vlieght, als offe door de locht sweefde.

A G I L I T A. Raffigheyt.

EEn naeckte en gefwinde Vrouwe, met twee vleugels op de schouderen, doch niet seer groot, alsoo datse meer schijnen de raffigheyt te hulp te komen, als te vliegen. Zy sal over einde staen op de spitse van een Velse, die zy naulijx metten tip van haer sincker voet raect, en mette rechter voet wortse om hoogh geheven, als offe luchtigh van d'eene op d'ander klip, wilde springen, en daerom is zy mette vleugels uytgestrekt. Naeckt is zy, om dat haer niers soude verhinderen, om te vertoonen haer goede gestaltnisse totte beweginge, in een swaere en gevaerlijcke plaetse: want daer openbaert sich

sich de Raffigheyt. Zy roert naulijx de Velse, als onderstut zijnde door de vleugels, om dat de Menschlijke Raffigheyt, die wy hier by verstaen, opgesicht wort, door de kracht van de Geesten, die door de vleugels uytgedruckt zijn. En dese Raffigheyt wordt een groot deel in ons vermindert, door het iwaer gewichte van de aerdsche schatten of goederen.

GIUSTITIA. *Recht, Gerechtigheyt.*

EN Vrouwe in 't wit gekleert, hebbende de oogen verbonden, en in de rechter hand een bossel Roeden, met een Bijl te saemen gebonden; in de sincker een vlamme Viers, hebbende ter sijden een Struys: of zy sal houden een bloot Swaerd met een Waeghschael.

Dese is die Gerechtigheyt, diewelcke gebruyckt wert by den Rechters en Werreltlijke Heeren in haere Rechterstoelen.

In 't wit is zy gekleert, overmits de Rechter behoort te wesen sonder eenige vlacke van eygen baet, of van andere sucht, die het Recht kan schenden. Daerom houdse de oogen oock verbonden; te weten, op geene saecke siende, waer door des Rechters gemoed van de Reeden soude afgevoert werden.

De bossel met Roeden mette Bijl, worde van ouds, van den Scherprechters voor den Burgemeesteren en opperste Rechters gedragen: om te vertoonen, dat de straffe niet moet naeblijven, alwaer 't Recht diesselve vereischt: Men moet niet voorbarigh zijn, maer tijd geven om 't oordeel met rijpen raede te overwegen, 't welck by 't binden van de Roede wort te kennen gegeven.

De vlamme Viers vertoont, dat het gemoed des Rechters, altijd moet ten Hemel gekeert zijn.

Door de Struys wort geleert, datmen de dingen, die voor 't gerechte komen, hoe duyfter of verwart diesselve zijn, niet moet naelaten te ontgloopen en te binden, sonder datmen sich de moeyte moet ontfien, en dat met een geduldigh gemoed: even als de Struys het yser verteert, hoewel het een harde stoffe is; gelijk veele Schrijvers verhaelen.

GIUSTITIA. *Nae Pausanias, nae de Eliaci.*

EN Vrouwe met een schoon opsicht en wel geciert, diewelcke mette sincker hand een leelijke oude Vrouwe den krop toe douwt, slaende diesselve met eenen stock.

De oude Vrouwe seyt *Pausanias*, is de ongerechtigheyt, diewelcke altijd van rechtvaerdige Rechters moet onderdruckt werden: ten einde de waerheyd niet blijve verborgen, en zy sullen lijdsaelmijck hooren, al 't geene een ygelijck tot zijne verdedinge sal weten voort te brengen.

IUSTITIA. *Gerechtigheyt, Recht.*
Nae 't gevoelen van Aulus Gellius.

EN Vrouwe als een schoone Maeghd, gekroont en in 't goud gekleert, diewelcke met een eerbare staetigheyt betoont, datse oock eerbiedinge waardigh is. Hebbende oogen van scharp gesicht, met een gulden halsband, alwaer een oogh is ingesnaeden.

Plato seght dat de Iustitie of Gerechtigheyt alles siet, en datse van de oude Priesters genaemt was siendersche van alle dingen. Daerom swoer *Apulejus* te gelijk by 't oogh van de Sonne, en by de Gerechtigheyt, om datmen d'een sonder d'ander niet sien konde.

Op welke dingen wy wel acht sullen nemen, hoe dat die geene, die daer zijn Dienaers van de Iustitie of Recht, behooren te wesen: want het is noodigh dat zy met een scharp gesicht doordringen totte verborgen en verholen waerheyd, en wesen als suyvere Maegdekens, vry van alle sucht en gebreck, sulx datse noch door kostlijcke giften, noch valsche vleyingen, noch andere saken, konnen werden ongekocht; maer moeten vast, rijp, staetigh en suyver wesen, als het goud is, dat d'andere metallens, in dobbel gewicht en waarde, overtreft.

En daerom kan men seggen, dat de Gerechtigheyt dese geschicktheyt is, waer nae een Man, die oprecht is, door eygen verkiefsinge, een wercker en uytdeelder is, soewel van 't goede als van 't quaede, tusschen hem en andere, of tusschen vreemden en vreemden, nae de gelegentheyt of Geometrische en Arithmetische proportie of evenreeden-

reedenheyt : ten opfichte van het heerlijcke en nutte, 't welck gefchickt is, totte algemeene geluckfalgheyt.

Om de Iustitie of het Recht, en de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, plachten de Oude te vertoonen een Waterkruyck, een Becken en een Pijlaer : gelijk men in de uytgedruckte getuyghniffen van veele Marmore begraefniffen en andere oudheeden, die men over al vind, kan sien. Derhalven feyt *Alciatus* :

Dees beelden drucken uyt de fuyverheyt van 't Recht, Waer in een oprecht Man, met fuyvre handen legh.

GIUSTITIA RETTA. 't Recht dat fich noch door vriendfchap noch door haet laet buygen.

EEn Vrouwe met het fwaerd om hoogh, dat in 't midden een Koninghs kroone heeft, met een Waeghschaele, aen d'eeene fijde fal een Hond staen, het beeld van de Vriendfchap uytdruckende, van d'ander fijde fal een Slange staen, die den Haet uytbeeld.

Het verheven fwaerd bediet, dat het Recht fich niet nae eenige fijde, 't zy door Haet of Vriendfchap, van eenigh Perfoon, hoedanigh die oock magh wesen, laet buygen. Wefende dit felve loffijck en een steunfel van Rijcken en Landen.

De Waeghschaele dient tot verklaeringe, als wy in de vierde faligheyt gefeyt hebben.

GIUSTITIA RIGOROSA.
Het strenge Recht.

EEn geraemte, gelijk men den Dood fchildert, met een witte Mantel bedeckt, doch also, datmen het geficht, de handen en voeten sien kan, met een bloot Swaerd, en een Waeghschaele, als gefeyt is. En dese beeldeniffe vertoont, dat een strengh Recher geene quijtscheldinge aen iemant doer, onder wat schijn van onfchuld het soude mogen wesen, om de straffe eenighfins te verfoeten; gelijk de Dood, diewelcke noch ouder, staet, geflacht, noch hoedanigheyt van perfoon aensiet, om zijne straffe uyt te voeren.

Het vreeslijck geficht van dese beeldeniffe vertoont, hoe fchricklijck oock dese slaggh van 't Recht den Menfchen is, die oock niet

weet, hoemen de Wet ten gevoeghlijckften of op 't fachtste fal uytleggen.

GIUSTITIA nae de Medaglie van *Adrianus, Antoninus Pius, en Alexander.*

EEn sittende Vrouwe met Arm-ringen, en een Scepter in de hand, houdende in d'ander een deekfel van een Kelck.

Zy fit, om dat de staetigheyt den Wijfen palt, en hierom mosten de Rechters het Recht al sittende uyt spreekken.

De Scepter is een teycken van gebieden en de Werreld te bestieren.

De Armringh wort voor de maete genomen, en de Kelck bediet, dat de Gerechtigheyt een Godlijke faecke is.

GIUSTITIA DIVINA.

Godlijke Rechtvaardigheyt.

EEn Vrouwe van sonderlinge schoonheyt, in 't goud gekleet, met een goude kroone op 't hoofd, lawaer een Duyve boven staet, met een glans rontom, hangende hare hoofdhayren over de fchouderen, staerende op de Werreld, als op een nietigh dingh, hebbende in de rechter hand een bloot Swaerd, en in de flinker een Waeghschaele.

Dese beeldeniffe behoorde met reeden wel aerdigh uytgedrukt te worden, om dat die geene die in God is, datfelve weesen met God heeft, gelijk het de Godgeleerde uytleggen. Want God is de volkomentheyt en de vereeninge van alle schoonheyt.

Zy wort met goud gekleet, om door de eedelheyt en den glans van dit metael, de hoogheyt en de voortreffijckheyt van de Iustitie te vertoonen.

De gulde kroone, beeld af, dat zy heerschet boven alle machten der Werreld.

De schaele is de Godlijke Rechtvaardigheyt, een fcheydinge die yder het zijne geeft, wefende het Swaerd een straffe voor den Overtreeders.

De Duyve bediet de Heylige Geest, de derde Perfoon in de H. Drye-eenigheyt, en de band der Liefde tuffchen Vaeder en Soone, door welckers Geest hy zijne heylige Iustitie of Rechtvaardigheyt aen alle Princen des Werrelts mededeelt. De Duyve wort wit gemaect en uytblinckende, als wefende

dese, onder de sienlijcke en eedelfte hoedanigheeden.

De lange uytgestreckte hayrvlechten, bedieden de gunste, die van de goedheyt Godes komt afdaelen, en dat sonder quetsinge van de Godlijke Rechtvaerdigheyt, wesende dit haere eygen werckingen.

Zy sit op de Werreld, als op het nedrige en slechte, zijnde haer dieselve onderworpen, also daer geen dingh is boven de Godlijke Gerechtigheyt.

GIUDICE. Rechter.

En oud Man, dieder sit, met een staetigh kleed, houdende in de rechter hand een Roede, alwaer een Slang omflingert is, van d'eenen sijde leggen eenige Boecken in de Rechten opgeslaegen en een Adelaer: van d'ander sijde een uyrwerck met een toetssteen, alwaer goude en kopere Munte op gestreken is, sulx datmen de toetsen van beyde sijden sien kan.

Een Rechter wort gefeyt van het Rechten, Oordeelen en de Gerechtigheyt uyt te voeren: en 't is een naeme, die gepast wort op Mannen die in de Gerechtigheyt, en in de Wetten, 't zy datse van Princen of Burgerlijke Regierungen zijn ingestelt, geoeffent zijn om dieselve te bestieren.

Oud, sittende en staetigh gekleet wort hy gemaelt, om datmen, gelijk *Aristoteles* seyt, geen jonge Rechters sal verkiesen, vermits die weynige eervaerentheyten hadden, noch haere tochten niet konnen maetigen.

De Roede in de rechter hand bediet de heerschappie, die de Rechter heeft over de Misdadige.

De Slang die om de Roede heen slingert, bediet de voorsichtigheit, die van den Rechters vereyscht wort, nae de spreucke, *Waeft voorsichtig als de Slangen*.

De opgeslagen Boecken betoonen, dat een waer en oprecht Rechter, moet wesen seer eervaeren, omsichtig, vroom, en wacker, en daerom wort het uyrwerck aen zijn sijde gestelt, om dat hy nimmermeer zijne oogen van 't Recht en de billijckheyt soude afkeeren: Maer nae de maniere van den Adelaer, die van de Oude van een seer scherp gesicht is geoordeelt, soo moet oock de Rechter sien en scherp door dringen nae

de verholen en verborgen waerheydt, die door de toetssteen vertoon is, wesende een kennisse van 't waere en valsche.

DIALECTICA. Reden-kavelingh.

En jonge Vrouwe, die eenen Helm met twee Pluymen, waer van d'eenen wit en d'ander swart is, op 't hoofd draeght, en in plaets van de Helm-kam false een Maene hebben, met een Rapier of Streckade, in de rechter hand, die van alle beyde sijden snijft en steeckt, houdende dieselve met de hand in 't midden tusschen 't een en 't ander punt. Hebbende de rechter hand gestooten, de vuylt vertoonende, staende met groote vaerdigheyt en stoutigheyt over einde.

De Helm bediet de kracht des Verstands, die insonderheyt in de Redenkavelinge vereyscht wort.

De twee Pluymen vertoon, dat soo wel 't waerachtige als het valsche met bewijslijcke reedenen door dese konst verdedicht wort, die 't eenen en 't ander lichtlijk oploft, even gelijk de wind de pluymen opwaeyt: En de reedenen die een werckinge van een dapper verstand zijn, zijn als de pluymen, die door de hardigheyt van den Helm beschut worden, en die sich in dese gelegentheyt recht, schoon en gelijkmaetigh vertoon.

De Maene die zy op 't hoofd heeft, als een Helm, bediet het selve, want *Pivius Valerianus*, in zijne Hieroglyphica, verhaelt, dat *Clitomacus* de Redenkavelinge by de Maene vergeleek, om de verscheyden gedaenten die zy aennam.

't Selve bewijst oock 't Rapier mette twee punten: De slincker hand, op de maniere, als gefeyt is, vertoon, dat als *Zeno* de Redenkavelinge wilde vertoon, was hy gewoon de hand af te maelen mette vingers dicht toegeslooten: Willende daer door te verstaen geven, de enge wegen, en de kortheyt van de voorstellingen, door de welke zy bestiert wort.

RETTORICA. Reeden-ryck-konst.

En schoone Vrouwe, kostelijck gekleet, met een eedel hulsel op 't hoofd, vertoonende sich vrolijck en bevalligh, houdende de

de rechter hand om hoogh en open, en in de sliicker eenen Scepter met een Boeck, hebbende op de boord van 't kleet dese woorden geschreven, *Ornatus & Persuasio*, dat is *Vercieringe* en *Overredinge*. Zy sal rootachtigh van gesicht zijn, en voor haere voeten sal zy een monster *Chimera* hebben, als elders is afgemaelt.

Daer is geen Mensch soo Boers of grof, die niet soude konnen smaecten de soetigheyt van een konstige verhaelinge, die daer vloeit uytten monde, van een welspreckent Man, en die sich pijn om iemant eenige sake te overreeden. Daerom is zy schoon, eedel en bevalligh geschildert. Zy houdt de rechter hand om hoogh en oopen, overmits de *Rhetorica* of Welsprekens-konst, door een breede wegh handelt, en met openbaere bewijsredenen. Waer over *Zeno* door 't bewijs van de vingeren, dan dus, dan soo, te stellen, en door de opene en uytgespreyde handen en gebeerden, de *Rhetorica* heeft willen uyt-drukken. En *Quintilianus* bestraft die geene, die voor 't Volck geredeneert hebbende, den hand onder den Mantel hiel, als of hy al te traegh en slaperigh zijne handelingen hadde uytgevoert.

De Scepter is een teycken, dat de Welsprekens-konst een Heerscherinne is van de gemoederen, en datse dieselve steekt, dwingt en buygt nae zy 't liefst wil hebben.

Het Boeck vertoont dat dese konst door naerstigheyt wort geleert, en dat niemand door de gaeve van de natuyre, dieselve volmaect kan hebben.

De woorden *Ornatus* *Vercieringe*, en *Persuasio* *Overredinge*, bedieden het ampt van de *Rhetorica*, of Welsprekenskonst, 't welck is, een ander te onderwijfen, en bequaemlijck te sprecken, waer door men iemand magh overreeden.

Door het monster *Chimera*, als elders geseft is, willen *Nazianzenus* en de uytlegger van *Hesiodus*, dat daer door uytgeleyt worden, de drie deelen van de *Rhetorica*. Te weeten de *Judiciale* of Rechtlijcke, door den Leeuwe, uyt oorsaecke van den schrick, die hy aen den Misdadigen geeft. De *demonstrative* of bewijlijcke, door het Geytjen, overmits in dat gellacht het sprecken of het blaeten, wijd en breed, oock dertelijck plagh te gaen weyden: en ten laesten de *deliberative*, of over-

wegende, door den Draeck, uyt oorsaecke van de veranderinge der argumenten of bewijs-gronden, en door de lange swieren en omweegen, die dese konst noodigh heeft, om andere te overreeden.

R A G I O N E. Reeden.

EEn gewaepende Jongvrou, met een gouden kroone op 't hoofd, en met bloote armen, houdende in de rechter hand een swaerd, en in de sliicker een toom, mette welcke zy eenen Leeuw breydelt, zijnde omgort met een witte band of sluyer, die welcke vol Cypher-letters is.

De Deughd is van den Godgeleerden een kracht van de ziele genaemt, om dat zy is een Koninginne, dieder aen de Menschen wettige en oprechte wetten stelt.

Een gewapende Jongvrou isse gemaelt, om datse beschermt en onderhouden is van de kracht der Wijsheyt. Zy wort dickwijls by de Oude, voor de uyerlijcke wapenen genomen, gelijk in de beteyknisse van *Pallas* en in andere voorstellingen.

De gouden kroone, die zy op 't hoofd heeft, vertoont, dat de Reeden, alleene Mans genoegh is, om dappere Mannen voor den dagh te brengen; en dieselve haeren luyfter, glans, goede naem en doorlichtigheyt te geven: Iae het goud, is soo uytsteekende niet onder de metallén, alhoewel dat selve meest in waerdie is, als wel de Reeden is, onder de mogentheden van onse ziele, die wy een Koninginne noemen, diewelcke haer sitplaetse heeft in het eedelste deel van 't lichaem, alwaer de ziele haer grootste kracht heeft, om te wercken.

Door de naecte armen, worden verstaen de wercken, diewelcke alse haer begin hebben van de waerachtige Reeden, als hebbende noch smette, noch eenigh quaed vermoeden, die dieselve overstulpt of omschaduwet, sulx hoemen dieselve aensiet, soo blinckt doch de Deughd altijd van self uyt.

Het swaerd, is de straffigheyt, die men noodigh is by de Reeden te gebruycken, om het veld der Deughd, van de Sonden, diewelcke roovers zijn van de goederen der ziele, suyver en reyn te behouden, en tot dit voorstel seyt onse Heere *Christus*, *Ick ben niet gekomen om vrede op der aerde te senden, maer het swaerd.*

swaerd. Want zijn geheele leere is nergens anders toe gerecht geweest, als om een scheidinge van de sonden te maecten, die alreede in onse ziele veroudt en van de Deughd vervreemt waeren, en dat geschied door 't middel van de Reeden, diewelcke, door zijne genaede, verlicht is.

De toom in den mond van den Leeuwe, bediet den sin of het gemoed, dat alreede bedwongen en door de Reeden is 't ondergebracht, 't welck nochtans door sich selve, seer wreed en ongetemt is.

De Cypher-letters zijnder gestelt: want daer door wort de Reeden of rekeninge, in dese konst gemaectt, en men kan daer door ondersoecken, hoe de dingen, in der daed, zijn: Even gelijk men door de Reeden, die in onse ziele bestaer, al het geene kent en toetst, wat tot onsen beste dient.

R A G I O N E. *Reeden.*

EEn Jongvrouw in Hemels blaue gekleer, met een gulden Waepenrock, hebbende in de rechter hand een Spieffe, en met de sincker een Lauwerboom omvattende, waer aen een Schild hanght, daer in 't midden het hoofd van *Medusa* geschildert is, hebbende een Helm op 't hoofd, met een viervlamme daer boven op.

Alreede isser boven reeden gegeven van 't kleed en van de gouden Waepenrock, en overmits de Spieffe de Regeeringe bediet, soo geeft ons die te verstaen, dat de Reeden is een Koninginne: diewelcke het Rijke, van het maeckfel des Menschen, geheel en al bestiert.

De Lauwerboom, daer het hoofd van *Medusa* aen hanght, bediet de Overwinninge, die de Reeden heeft over haere Vianden, diewelcke de Deughd tegen streven, welke deughd stom en verbaest doet maecten, gelijk oock het hoofd van *Medusa* deede, aen alle die geene die 't selve aensagen; en men leest dat de Keyser *Domitianus* 't selve altijd hadde gehouwen in zijne Waepen-rustinge, als mede in zijn segel, ten einde hy sich *Victorieux* of zegghbaer soude vertooneni.

De Helm bediet de dapperheyt en de wijsheyt van de Reeden, wesende dieselve de wijsheyt in de verstandelijcke ziele, die daer overweegt de einden van alle dingen,

volgens 't geene zy goed oordeelt, vliedende 't geene daer tegen strijd.

De Viervlamme vertoont, dat dit de cygenschap van de Reeden is, sich tot den Hemel toe te verheffen, en sich God gelijk te maecten, van wien alle Eedelheyt komt afdaelen.

R A G I O N E.

EEn Vrouwe van seer schoon opficht, diewelcke in de rechter hand een Geesfel of Roede, en in de sincker een toom houd: want gelijk het Paerd mette teugel wort getoomt, en de kinders mette Roede, alsoo bestiert en betemt de Reeden, de snoode genegentheeden van den Mensch.

Reeden.

EEn Vrouwe in 't Hemels blaue gekleer, staende mette voeten op eenige gevleugelde en monstreuse Slangen, diewelcke zy met een toom sal gebonden houden.

De Reeden is een kracht van de ziele, waer mede haere mogentheeden geregeert en bestiert werden, diewelcke door de oorspronkelijke sonden, en door de voedinge desselven, in ons zijn bedorven en ten quade geneght.

Van Hemelsche verwe is haer kleed, om dat de Reeden haer altijd metten Hemel moet versellen, hebbende daer van haere glans en klaerheyt.

De toom is een kenteycken van de overweginge en van de Reeden, door de welke al de benedenste genegentheeden zijn geteugelt en betoomt, diewelcke onder de beeldenisse van de Slangen worden vertoont, om dat zy de ziele bijten, opstookende dieselve tot sondigen, ontreckende ons de hoope, en dat tot onse ondergangh, en dit geschiet door de eerste aenval die hy aen *Adam* gedaen heeft.

R A G I O N E D I S T A T O.

Reeden van Staet.

EEn gewaepende Vrouwe, met Couras, Helmet en Zabel. Onder haer Waepenrock salse een keurs hebben van Hemels blaue, vol oogen en ooren, en sal mette rechter hand eenen stock houden, alwaer zy van achteren nae de rechter sijde een teycken geeft,

geeft, alwaer eenige Maenkoppen staen, daer zy metten stock naer wijft, waer van de grootste zijn gebroocken, en haere hoofden ter aerden gevallen, siende datter alleen de bloote stam, en eenige kleyne Maenkoppen overgebleven zijn. Zy sal den rechter hand op een Leeuwskop houden, hebbende onder haer een Boeck, waer op geschreven staet *Jus of 't Recht*.

Gewapent wortse gestelt, om dat de Mensche, diewelcke sich niet foodanige Reeden behelpt, magh, als hy maer wil, alles met geweld of andere middelen bestieren en regeren.



Mer blauwe kleederen, en die vol ooren en oogen zijn geweven, is zy gemaelt, om de jaloufie te vertoonen, die zy over haere Regeeringe heeft, die over al oogen en ooren van Spions wil hebben, om te beter hare aenlagen in 't werck te stellen, en de andere verbreecken.

De stock wort haer gegeven, om te vertoonen, dat dese Reeden van Staet, eygentlijk is, die geene, die daer Regeeringe en Heerschappie heeft: daer door oock de Mensche gebiedende wort: overmits yder een,

hoewel hy geen Prins is, nochtans oneygentlijk, kan hebben een seeckere Reeden van Staet, mette welcke hy de Regeeringe van zijne dingen magh bestieren en schicken nae zijn voorgesette einde.

De Maenkoppen, die ter aerde geworpen zijn, gelijk wy sullen seggen, dienen tot een reycken van de Reeden van Staet, want die laet nimmermeer een persoon, soo hoogh steygeren, dat hy den Staet kan hinderlijk zijn, nae de vergelijkinge van de stilswijgende antwoorde, van *Tarquinius*, die hy gaf aen den boode van zijnen Soone: *De Koningh gingh, sich beraedende, door den Hof, daer de Bode zijns Soons hem naevolghde, alwaer hy stilswijgende de hoogste bollen van de Maenkoppen heeft nedergeslagen; gelijk men by Livium in 't I boeck kan lesen. Maer hondert Jaer te vooren eer Tarquinius regeerde, heeft Trasibulus, met een stock, door het kooren loopende, de hooghste ayren afgehouden, gevende raed, aen den Tyran Perriander, dat hy de voornaemste van de Stad sou van kant helpen. Al 't welck onderhouden is geweest door de strengigheyt van de Reeden van Staet, om sich ernstachtigh en gestreng te toonen. Maer door de billijckheyt, soo moet een Prins sich meer bemint als gevreesst maecken, en dat tot zijn eygen voordeel: want de vreesse baert haet, en haet oproer: Daeromme behoort hy, veel liever zijne Onderdaenen, nae de billickeheyt, te beminnen en lief te hebben, insonderheyt die daer geweldige Rijckdommen besittten, en dat nae 't voorschrift van 't geene *Vespasianus* geraeden is, van *Apollonius* in zijnen *Philostrius* in 't 5 boeck 13 cap. *Den Rijcken* (seyt hy) suldy toelaeten, op dat zy haere middelen meger seecker gebruycken; de uytsstekende ayren, diewelcke boven andere uytsstecken, suldy niet affnoeyen: Want in dese saecke is de Reeden van Aristoteles onbillick. Maer men moet raeden om die uyt te roeyen, diewelcke oprerigh zijn, en die altijd nieuwe aenlagen tegen de Witten in 't hoofd hebben, en op dese manere, moet ghy de verdrietige en lastige Menschen, als de doornen uyt het kooren wegh doen: u daer tegens schricklijk vertoonende, nochtans meer met dreygen als met straffen.*

Den Leeuw wort ter sijden gestelt, om dat dieselve van Natuyre die geene gelijk is, diewelcke door de Regeeringe van de Staet altijd soecken Meesters boven andere te zijn: als mede om te vertoonen de wackere bewaeringe, die men door de sterck-

heytt, om zijnen Staet te onderhouden, moet hebben.

Het Boeck met het woort *Jus*, vertoont, datmen dickwijls de Burgerlijcke Reeden, om der regceringe en om het gemeene profijts wille, moet te rugge setten: En om een voordaet te stellen, soo kan een Prins dickwijls aen veele perfoonnen het leven schencken, dat zy door haere misdæd, nae de Burgerlijcke Werten, hadden verbeurt, om hem daer mede te dienen in een rechtvaardige oorloge, overmits het verre klinckt, als men dappere en moedige Mannen heeft. Maer het Boeck, waer op *Jus* geschreven is, daer mede wordt meest gemeent her spreekwoord, 't welck *Cæsar Dictator* in zijn mond plagh te hebben, uyt *Euripides*, 't welck oock van *Cicero* en *Suctonius* in 't leven van *Cæsar* wort aengetrocken, daer hy feyt, *Want soo 't Recht moet geschent worden, soo moet het, om de Regeeringe, geschent worden: maer in andere dingen weest Godvruchtigh*. Dese spreucke, hoe Godloos dieselve zy, kan een yder Godfaeligh Mensch oordeelen: Aengesien een yder Prins, doch insonderheyt een Christen, alle eygen baet behoort te sijden te stellen: en in plaets van dese vervloecte Reeden van Staet, nemen de rechtvaardige Reeden die in 't Recht bestaet, diewelcke, soo iemand met voeten treet, dieselve wort noch op 't laefte van de Rechtvaardigheyt Godes gestraft.

GOVERNO DELLA REPUBLICA.

Regeringe van 't gemeene beste.

En Vrouwe, diewelcke *Minerva* gelijk is, houdende in de rechter hand een Olijftack, in de slinker arm een Schild, en in de selve hand een Spieffe, met een Helm op 't hoofd.

Het kleed dat *Minerva* gelijk is, bediet, dat de Wijsheyt het begin is van een goede Regeeringe. De Helm, druckt uyt, dat een gemeene staet, moet gesterckt en seker zijn van 't geweld dat van buyten komt.

De Olijftack en de Spies geven te kennen, dat Vreede en Oorlogh, den gemeenen staet noodigh zijn: d'eene om datse brengt cervaerentheyt, stoutigheyt en dapperheyt, d'ander om datse leedigen tijd verleent, door welck middel men komt tot kennisse

en wijsheyt in 't regeeren: en de Olijftack wort haer in de rechter hand gegeven, om dat de Vreede veel waerdiger is als de oorlogh, als weseñde het einde daer van, en een groot deel van de algemeene geluckfeligheyt.

ARITHMETICA. Rekenkonst.

En sonderlinge schoone bedaegde Vrouwe, met veele verscheyden verwen bekleet, waer op veele Musijck-noten geborduyrt zijn, aen de soom van 't kleed sal *par* en *impar* staen: In de slinker false seer aerdigh een tafel vol getallen houden, wijfende daer op mette voorste Vinger van de rechter hand.

Arithmetica komt van *Arithmos*, 't welck in 't Griex bediet de konst van tellen.

Zy wort seer schoon gemaelt, om dat eenige Philosophen geloofden, dat door de schoonheyt en volmaecktheyt van de getallen, alle dingen waeren gemaect, onder de welcke *Pythagoras* seyde, dat de natuyre van de getallen liep over door alle dingen, en dat de kennisse desselven, was de waere Wijsheyt, diewelcke sich onverderflijck keerde rontom de eerste Godlijcke schoonheeden, die altijt souden duyren: door wiens mede-deeling alle dingen gemaect zijn. En God van wien geen dingh voort komt, ten zy het rechtmaetigh zy, heeft alles gemaect in getal, maete en gewichte.

Zy wort bedaeghd gemaelt, om dat gelijk in dees Ouder de volmaecktheyt is, alsoo is oock de *Arithmetica* volmaect nae haere hoedanigheyt. En de verscheydenheyt van verwen vertoonen, dat dese de beginnelen leyt totte *Mathematica* of *Wiskonste*, om datse oock den wegh opent totte Musijckkonst, Geometrie en alle andere diergelijcke. Daerom zijn tot haer verciersel Musijcknoten op 't kleed gestelt, want de Arithmetische proportien, komen van alle gelijcke luydende gesfangen voort.

De spreuck, die op den boord van 't kleed staet *Par & Impar*, dat is *even* en *oneven*, verklaert, wat faecke die geene zy, die de verscheydenheyt van de toevallen, en de demonstratien of bewijsingen, in dese konst, doet. Zy houd mer de slinker de taefel, wijfende met de voorste vinger van de rechter

ter hand, op de Cyphers, om haere kracht uyt te drucken. Waer van *Proclus* over de *Timæus* van *Plato*, tot dit voorstel verhaelt, dat de Pythagoristen vierderleye redenen van de getallen aenwysen. De eerste naemden zy *Vocalen*, 't welck het geluyt is in de Musijk en in de Dichten der Poëten. De tweede *Naturalen*, diemen vind in de t'faemenstellinge van alle dingen. De derde *Rationale*, welcke gevonden worden in de ziele en in haere deelen. De vierde *Divine* of Godlijcke, die welcke in God en in zijne H. Engelen gevonden wort. En dit sal genoegh zijn van dese stoffe, om niet al te verdrietigh te wesen.

O P U L E N Z A. *Rijckdom.*

Een oude en blinde Vrouwe, in goude laecken gekleert.

Aristophanes maeltse in zijn spel van *Pluto* blind, om dat zy weynigh in de Huysen gaet van die 't waerdigh zijn, aen de welke soo zy ooggen hadde, die haer dienden, zy soude aldaer nimmermeer komen. Ofte, om datse de Menschen in de kennisse van 't goed blind maect, door een verferde schaduwe, die haer, de nuttigheeden en de Werreltsche lusten vertoont, sonder datse haer dat heerlijke licht der Deughd laet sien, ten zy dat haer genegentheyt door een sonderlinge gunste wort verlicht.

Oud wortse gemaelt, om datse eenige, door 't staedigh dencken van Rijckdom te verkrijgen, oud maect, en andere wederom met vreesse bevanght, om 't verkregen goed niet wederom te verliefen.

Her goude kleed vertoont, dat de Rijckdommen, uytwendige goederen zijn, die den Menschen geen inwendige ruste noch gerustheyt kunnen aenbrengen.

R I C H E Z Z A. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

Een Vrouwe met Koninghlijcke kleederen, verciert met veele kostle eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Keyserlijcke kroone, in de sincker een Scepter, en een goude Var voor haere voeren.

Rijckdom is een besittinge van goud, silver, eedelgesteenten, staeten, trehijcke gebouwen, velden, beesten, dienaers, kostlijcke kleeders, &c.

De kroone in de hand, als mede de Scepter, en 't goud voor hare voeren, bedieden, dat de eerste en voornaemste Rijckdom is, de goede gunste en wille van de Menschen te besitten, gelijk de Koningen doen. De tweede is het Geld.

O P U L E N Z A. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

Een Vrouwe die rijcklijck gekleert is, sitende op een gulden Zeetel, met veel silvere en goude vaeten omset, met kassen vol eedelgesteenten, sacken met geld, &c. In de rechter hand houdse een Keyfers kroone, en in de sincker een Scepter, en ter sijden sal een Schaep leggen.

Het eedele kleet, goude zeetel, goud en silver, edelgesteenten, kroonen en scepter, zijn dingen die niet door bequaemheyt of eedelheyt van den Mensch verkregen worden, maer alleen door de Rijckdom. Daerom zijn dieselve alleen als werkingen, om daer door den Rijckdom uyt te drucken, voorgaende in de kennisse van de werckinge totte oorfaecke, gelijkmen doet in 't begin van al onse kennisse.

De Schaepen zijn oock een teycken van Rijckdom, om datmen van al 't geene by haer gevonden wert, geld en Rijckdom kan verkrijgen: Want haer vlees, huid, hayr en melck, &c. zijn seer goede middelen tot profijt des Menschen, gelijk oock haer mond doet, waer mede zy het jonge kooren afknabbelen, waer door datselve met meerder wackerheyt voort komt: En met haer mist, maectmen het land vet. Daerom telden de Oude haere Rijckdommen, nae 't getal van haere Schaepen, in plaetse van 't geld. En daerom wort geseyt, dat de Schaepen, by ouds, hadden gulde Vliesen. En *Hercules* wederkeerende uyt de Africaensche oorloge, bracht groote menichte van Schapen mede. Waer over geseyt wierde, dat hy de gulden Appelen uyt de hoven *Hesperidis*, mede brachtede, gelijk sulx *Pierius* verhaelt.

F L A G E L L O D I D I O. *Roede of Geessel Godes.*

Een Man in roode kleedinge, houdende in zijne rechter hand een Geessel, en in de sincker een Blixem, zijnde de locht seer dny-

duyster: 't aerdrijck sal vol Keevers en Sprinckhaenen wesen. Dit alles wort genomen voor de kracht en mogentheyd Godes over de schuldige en boose Menschen.



Het roede kled bediet de toorn en wrake, de Roede is de straffe, die de Menschen waerdigh zijn, om haer te beteren en op den rechten wegh te brengen, nae 't spreekwoord, *dien ick lief heb, straf ick*. De Blixem is oock een Geessel der straffe, van die geene die hartneckigh in de sonden voortvacren, geloovende, datse noch lichtlijck in 't eynde des levens van God vergifnisse sullen verkrijgen.

De Blixem bediet mede den val van eenige, die door kromme en ongerechte wegen totte hoogste trappen der eere geklommen zijn, diewelcke, als zy al te hovaerdigh sitten, soo vallen zy niet anders als een Blixem, in armoede en ellende van boven neer.

Door de Sprinckhaenen, die de aerde en locht vervullen, wort verstaen de algemeene kastijdinge die God sant over de Volckeren, siende op de Historie van den Geessel over de Egyptenaeren, die van wegen de hartneckigheyt en quaerwilligheyt *Pharaonis*, haer over den hals was gesonden.

RAPINA. Roof.

En gewaepende Vrouw hebbende een Kuycken-dief voor een kam op den Helm, met een bloot Swaerd in de rechter hand, en in de sincker een Schild, alwaer *Pluto* in 't midden is geschildert, die *Proserpina* roof; ter sijden staet een Wolf.

De Roof is niet anders als een weghneming van andere luyden goederen, en dat door geweld, en daerom wortse gewaepent met een bloot Swaerd in de hand, afgemaelt.

De Kuyckendief is een roofachtige Vogel, gelijk oock zijn naeme mede brenght, levende altijd van eens anders goed. Overfulx wort de Roof hier door verstaen.

Datse *Proserpina* in 't Schild heeft gemaelt en de Wolf ter sijden, bediet even het selfde. Waer over oock *Tibullus* van den Wolf seyt:

*Ghy Dieven, Wolven, snood gespuys,
Verschoont doch 's armen schaepkens huys:
Doch benje 't rooven soo gesmt,
Siet datje grooter kudd' verslmt.*

GLORIA DI PRINCIPI.

*Roem, Eere of Heerlijckheyt der Princen.
Nae de Medaglie van Adrianus.*

En schoone Vrouwe, die 't hoofd met een goude Circkel omgort heeft, te saemen geset van kostelijcke eedele steenen. De hoofdhayren zijn gekrult en blond, en bedieden de grootmoedige en lofsijcke gedachten der Princen, waer mede zy, door haere treffijcke wercken, doorluchtrigh zijn. Zy houd met den sincker hand een Piramide, 't welck bediet een hooge en treffijcke Eere van een Prins, die met groote heerlijckheyt en kosten, dieselve heeft doen opbouwen, om daer door Eere te verkrijgen. De Oude stelden oock de spitzen voor de Eere. *Plinius* seght datter een Piramide in Egypten opgerecht wierde, waer aen dat twintigh laeren langh, drie hondert en seftigh duysent Menschen arbeeyden. En alhoewel dese dingen, in der waerheyt, waerdigh zijn der gedachtnisse, nochtans zijn dese in meerder eere en achtinge te houden, dieder opzicht hebben, ter eere Godes: als het bouwen van Kercken, Autaeren en Collegien, tot onderwijfinge der Jongelingen.

foo in de goede zeeden als Godsdienst. Waer van wy een klaer voorbeeld hebben in 't gebouw van den Doorluchtighen Cardinael *Salviati*, goeder gedachte, dieder gebouwt heeft een schoone Tempel van *S. Jacob*, voor ongeneeslijcke Menschen, en in dieselve heeft hy gemaect groote en wijde plaetsen, tot gerijf der krancken en haere bedienaers. En dat tot geen ander einde, als om deugdige en prijswaardige wercken te doen: En hy zijnde voorstander der Weesen, heeft oock een eedel Collegie voor den Weesen toegestelt, nae sijnen naeme *Salviato* genoemt, en heeft dat met groote mildadigheyt vereert, om aldaer veele jonge Weesen, van treffelijk verstand, die door armoede nedergedruckt en onmachtigh zijn, voort te setten, alwaer hy seer treffijcke Meesters heeft over gestelt, om die in alle goede konsten en in den Godsdienst, te onderwijfen. Heeft oock gemaect een heerlijcke Capelle, en dieselve onse *L. Vrouwe* toegewijt, in de Kercke van *S. Joris te Rom*, afbreeckende de trappen des Tempels, en daer voor gemaect een breet pleyn, tot gerijf van 't Volck, die met groote menichte, op den dagh der instellinge, aldaer verschijnen, als mede in andere Tempelen, in dieselve Kercke: boven dit, heeft hy noch andere gebouwen gemaect, tot vercieringe der stad en wooninge van zijn huysgesin, als het nieuwe Paleys, datmen siet in de plaetse van *Arco di Camigliano*, en noch een ander, datmen siet in zijn Casteel *Giuliano* in *Latio*, alwaer niet min de heerlijckheit van desen Prince uytblinkt: hebbende 't selve met muynen ontrocken, voor den inval van boose Menschen: Alwaer teghenwoordigh veele Volk metter woone treckt, bewogen soo door zijne goedertierenthey, als zijn onkreuckbaer Recht, oock mede door zijn waere Christlijcke Godvruchtigheyt, die altijd is gekeert, tot onderstant der geener die noodruftigh zijn. Iae hy heeft oock in zijne uyerste wille belast, datmen uyt zijne eygene midlen, niet alleene den grond van een Gasthuys sal toestellen van arme en behoefte Vrouwen in *S. Rochus*, ten einde zy in haere kranckheyt souden werden geholpen, van al 't geene haer noodigh is, maer heeft daer boven noch ingestelt, dat in zijn Casteel van *Juliano*, eenige arme steedelingen souden werden ten

houwlijck bestedicht, die hy aenwijst sekere plaetsen van bergen, die niet ledigh zijn. Iae hy heeft oock aengeleyt de gronden van een seer schoone Bouwkonst tot een Kercke van *S. Maria* in *Aquiro*, en heeft die met soodaenige vaerdigheyt en yver ten einde bevordert, als men wercken, ten dienst en eere Godes, toegewijt, plagh te bevorderen: Maer terwijl hy hier mede besigh was, is hy van hier groepen tot een beter leven: laetende tot zijn erfgenaem den Doorluchtighen Heere *Lorenzo Salviati*, een Heere niet alleen erfgenaem zijnder goederen, maer oock van 't dierbaer en mild gemoed van desen Cardinael, die oock met seer groote vaerdigheyt heeft belast, dese Kercke tot zijnen koste te volvoeren, betoonende alsoo te gelijck zijne danckbaerheyt ter gedachtnisse van den Overleeden, en zijne Christlijcke Godvruchtigheyt, om soodaenigen heyligen werck niet onvolmaect te laeten stecken. En hier over zijn tot deser eere verscheden lofdichten in 't licht gekomen.

G L O R I A. Roem, Eere.



EEn Vrouwe, die haere borst en armen
naeck vertoont, houdende in de rechter
K k k hand

hand een beeldeken, dat beknopt gekleert, en in de rechter hand een kransken, en in de ander een Palmack heeft, in haere sincker hand heeft zy een Sphere mette teyckenen van den Zodiac. En in dees vier manieren wortse in veel Munten en andere Oudheden gesien.

GLORIA. *Roem, Eere.*

EEn Vrouwe met een goude kroon op 't hoofd, en in de rechter hand een Tromper.

De Eere of Roem, gelijk Cicero seght, is een goed gerucht van veele en uytneimende weldaeden, aen de zijne bewesen, als aen Vrienden, aen 't Vaderland, en aen alderley personen.

Met een Trompet wort zy geschildert, want daer door wort aen de Volckeren het verlangen der Princen verkondight.

De kroone is een kenteycken van de be- looninge, die een yder vermaert Man verdient, als mede de heerschappie die een yge- lijk weldoender over sich selve heeft, van wegen de ontfangene weldaeden, blijvende door dieselve verbonden om in eeniger ma- niere wederom vergeldinge te doen.

GLORIA. *Anders.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleedt, geheel blinkende, hebbende in de sincker een Overvloets Hooren, en in de rechter hand een goude beeldeken, dat de Waerheyt uyt- beeld.

Anders.

EEn Vrouwe kostelijk gekleert, houdende veele goude kroonen, en een krans in de hand, als een belooninge van veel deughde- lijcke wercken.

Anders.

EEn Vrouwe, houdende met hare rechter hand een Engeltjen, en onder de rechter voet leyt een Overvloets Hooren, met bla- ders, bloemen en vruchten.

QUIETE. *Ruste.*

EEn Vrouwe van een statig en eerwaardig opgesicht, in 't swart gekleert, die eenige

heyliche teyckens by sich draecht: hebbende op 't hulsel haeres hoofds een nest, waer in een Oyevaer is die door den Ouderdom gantsch naeckt en kael is, rustende in 't nest, gevoet zijnde door de Godsdienstigheyt van haere Jongen.

De waerachtige Ruste is onmogelijk, gelijk geseyt is, in dese Werlt, volmaeckt te vinden: Evenwel noemmen dit de ruste wannermen sich ontslaet van alle wichtige handelingen, om 't leven sonder gepeinen door te brengen, die het gemoed met be- kommeringe besich houden: Maer dit is slechts een ander te verlaeten, en alleen op sich selve te passen: en daeromme is dit in 't geselschap en in 't Burgerlijck leven seer be- straffelijck, wannermen van dese gelucksa- ligheyt berooft is, die van de behulpsaem- heyt heerkomt, welke de Ouderen en Vrienden proeven, door den arbeyd van een- en Burger, die zijn Vaderland nut en profij- tigh is; 't welck hy niet doet, ten zy uyt oor- saecke van Godsdienstigheyt, diewelcke al- leen waardigh is, dat zy alle schade en ver- hinderingen ter sijden stelt: en daerom is dit beeld met een Godsdienstigh kleed ge- maelt, dat achtbaer en eerwaardigh is, we- sende niet yder Mensch bequaem, om met lof, foodaenigen maniere van leven te vol- gen, 't welck een oprecht oordeel en een vast opmercken, van noode heeft, 't welck uytge- druckt is door 't gesichte en door 't maeck- sel van 't lichaem; gelijk *Aristoteles* ver- haelt.

Het swarte kleed betoont de vastigheyt van de gedachten, en de ruste van de sinnen, wesende dese verwe niet bequaem een an- der verwe aen te nemen, gelijk elders ge- seyts is. Oock is 't om te betoonen, dat een Mensch die voor sich selve de ruste soeckr, duyfter, dat is, onbequaem is, voor de Wer- reld, sich niet vermaert maeckende, om de beswaernissen van dit leven te overwinnen, tot voordeel van zijn even-naesten.

Door de Oyevaer leertmen, datmen in d'Ouder voornaemlijck dese ruste moet ver- sorgen, als zijnde sat en moede van dese aerdsche en vergancklijcke dingen, om alsoo met meerder vierigheyt en vaster hope, de Hemelsche en eeuwigduyrende ruste en goederen te omhelsen.

QUIE-

QUIETE. *Ruste.*

EEn Vrouwe staende op een Vierkant of Cubic, hebbende in de rechter hand een Pasloot.

De Cubische figure, naer dat *Plato* verhaelt, volgens het goedduncken van *Timæus Locrensis*, wesende discipel van *Pythagoras*, die welcke meerendeels de wetenschap van de Egyptenaers hadde geleert, bediet de **A E R P E**, diewelcke sich feer swaerlijck beweegt, vermits zy in haer self bestaet, even als het centrum of middelpunt van 't geheele **A L**, en soetelijck rustende, soo vertoont zy sich ter oorsaecke van haere rust. En werdende dieselve voornaemlijck, en sonder middel, vertoont, soo kanmen daerom niet reeden seggen, dat een Cubus of Vierkant ruste en verposinge beteyckent, staende op alle manieren gelijk: wordende oock niet beweeght, ten zy feer swaerlijck.

Het Pasloot betoont ons, dat de ruste en de verposinge van alle dingen, is het einde en de volmaecktheit desselven. Doch daerom kunnen oock de slechte Elementen of hoofdstoffen, die geen vermenginge hebben, niet in ruste werden behouden: al eer die geteelt of bedorven worden, door de onderhoudinge van de t'faemenmenginge, die sich oock van gelijcken gestadigh te faemen mengen en verteeren. En in de Hemelen die onverderlijck zijn, sullen wy klaerlijck sien een eeuwige beweginge: Waer door her geschiedt, dat wy in der daed de ruste niet kennende, sullen wy seggen, datse is een ophoudinge van de beweginge. 't Welck wy door de sinnen niet konnende goed doen noch beweeren, soo gaen wy ons 't selve door 't verstand inbeelden. En gemerckt wy van de ruste spreecken, ten aensien van den Mensch, soo sullen wy seggen dat dieselve dan rust, wanneer zijne gedachten en handelingen geschickt en gerecht zijn, in voegen dat hy bescheidenlijck gaet treffen de plaetse van zijne eeuwige ruste, 't welck is het roekomende leven, dat voor den Saligen bereyt is, om eeuwiglijck te rusten; gelijk het Pasloot, 't welck swaer is en buyten zijn natuurlijcke plaetse zijnde, pooght, door zijne beweginge, om natuurlijcker wijze, te raecken op het ingebeeld punt, van den Horisont, alwaer zijne ruste is.

Saligheeden van Iesu Christo aengewesen.

BEATITUDINE PRIMA.

*De eerste Saligheyt.**Saligh zijns die arm van geeste zijn. Mathæi 5.*

EEn Maeghdeken in korte kleeders, met het aengesicht, dat een weynigh gebogen is, ten Hemel siende, met dese spreucke *Augustini*, het Koningbriick der Hemelen is door Armoede te koop.

Zy is een Maeghdeken gemaelt, wesende een gellacht dat meest totten Godsdienst is genegen, zijnde aldervreemst van de grootsheyt des gemoeds, die in de Mannen heerschet, en daer by oock buyghsaemer, om de leeringe der Deughd, die van *I. Christus* is aengewesen, geloof te geven, die weynigh geacht wort van die geene, die in de Werreltsche Wijsheyt haer vertrouwen stellen, wilende geene Deughd plaets geven, dan die, in eeniger maniere, ten minsten van de vier Morale of Zeedelijcke Deughden, die oock van de Philosophen verstaen en bekend zijn, komt heer vloeyen. En 't is een Vroulijcke eygenschap sich te buygen, totte dingen, die van een ander geseyt zijn: en die zeedigheyt en medelijden met sich brengen, en dat sonder veele toerustingen van sluytredenen.

In korte kleedren is zy gemaect, om te vertoonen, hoe kleyn zy van haer selve is, en hoe weynigh werck datse maect van de aerdsche dingen: want het lange kleed betoont altijd een waerdigheyt en hoogheyt boven andere: En daerom wilden de Romeynen niet toelaeten, dat haere Burgeren met lange kleedren mochten gaen, ter tijd toe, dat dit kleed, door de Iaeren, getuyghnis gaf van de dapperheyt des gemoeds, en van de gedachten, die bequaem waeren, om 't gemeene best te regeeren. En hierom heeftse het korte kleed, om dat die arm van geeste zijn, weynigh werx maecten van de eere en Werreltsche grootheden, die dickwijls de gedachten te rugge setten, even gelijk de lange kleedren, de beenen verwarren, en oorsaecke zijn, datmen swaerlijck tot *Christum* heeft kunnen komen, also 't noodigh is, veerdigh uyt de Wereld te loopen, om

den wegh des Hemels te volgen. Men seght gemeenlijck dat *eerampten lasten zijn*, niet anders als de lange kleederen lasten zijn, van die geene, die zy totter aerde toe draegen.

Het gescheurde kleed en 't gebogen aengesicht, bedieden Nedrigheyt, die eygentlijck de bepaeling is, van die arm van geeftē zijn, en vry een trappe nedriger, als de Philosophen de beleeftheit en courtoisie van de zeeden, heeten.

Zy siet nae den Hemel, om dat de belooningē van dese Deughd op der aerde niet wort gegeven, maer alleene van God onsen Schepper, *wiens wegen*, gelijk de Propheet seyt, *niet zijn als der Menschen wegen*.

BEATITUDINE SECONDA.

De tweede Saligheyt.

Saligh zijns die sacht van gemoed zijn, want zy sullen 't Aerdrijck besiten. Bediet damen sachtmoedigh en beleefst sal zijn, en een ander in 't geene goed en eerlijck is, sal ten dienste staen.

En Maeghdeken dat een kleyn en sachtmoedigh Lammeken onder haer arm foeckt te streelen, met dit opschrift uyt den Psalm, *de sachtmoedige sullen het aerdrijck beerven*. Een Maeghdeken isse gemaelt om reeden boven geseyt.

Het Lammeken bediet suyverheyt, eenvoudighēy en sachtmoedighēy, niet alleen in de Heydensche Egyptische boecken, maer oock in de heyligheyt van de Christlijcke Religie. En de Heydensche Wichlaers gebruyckten het Lammeken in haere offerhanden, alleen tot bewijs van een suyver en sacht gemoed. Oock seyt de H. *Joannes* de Dooper, een besonder getuyghnis van de Hemelsche verborgentheden, om onder een eenvoudigh kleed, de sachtmoedighēy onses Heeren *I. Christi* te openbaeren, dat hy is een Lammeken, 't welck voor ons, door zijn eygen geoffert bloed, de gramschap Godes versoent. En de spreucke verklaert dat de belooningē van dese Deughd, de ernisse is van 't Aerdrijck, niet van dat Aerdrijck, waer in wy met moeyte en slavernie leven, maer van 't Aerdrijck of Land der beloften, alwaer de eeuwige ruste sal wesen.

BEATITUDINE TERZA.

De derde Saligheyt.

Saligh zijns die daer treuren, want sy sullen vertroost werden. En dit brengh ons tot traenen over onse en onses Evemaestens sonden, en dat mede over onses en een 's anders ellendigheyt.

En knielend Maeghdeken met gevouwen handen, jammerende seer overvloedigh, voerende dese spreucke *Augustini*, de tegenwoordige droefheyt baert eeuwige blijdschap.

Het klagen, gelijkmen 't gemeenlijck neemt, is een mishagen, datmen uyt Liefde kan hebben, soo wel van zijn eygen, als van eens anders droefheyt en ellende. En hierom is 't een Maeghdeken, als minst misdaen hebbende, afgemaelt. En daer is geen twijfel aen, of men kan lichtlijck, door teyckens die noodigh zijn, of met woorden het ontwerp van dese saligheyt uytdrukken, die door de spreucke beteyckent wort, te weten, dat de belooningē van dese maniere van treurigheyt, sal wesen een eeuwige blijdschap in 't andere leven.

Datse geknielt en met gevouwen handen sit, vertoon dat dese treurigheyt en sinerte uyt een Godsdienstige en Godsalige oorfake heerkomt, alsoo; datse een werck van de waere Deughd magh geseyt worden, niet als de traenen van *Heraclius*, die voortquaemen uyt eersucht en begeerte, om de alderwijste en waerdighste van alle andere te schijnen.

BEATITUDINE QUARTA.

De vierde Saligheyt.

Saligh zijns die hongeren en dorsten nae de Gerechtigheyt. Te weten die begeerigh zijn, om deughdigh te leven, goed te doen, en Gerechtigheyt aen yder te oeffnen, maekende dat de quade gestraft en de goede verheven worden.

En Maeghdeken dat tweeschaelen houd, die gelijk wegen, daer de Duyvel schijnt nae te grijpen, die zy, met een bloot Rapiet, daer af jaeght. De spreucke van *Marias* Lof-fangh falder by staen, *Hy heeft den hongrigen met goederen vervult*.

De Gerechtigheyt is een geduyrige en bestan-

bestandige wille, om een yder te geven datmen schuldigh is. Daerom behoort soo wel tot dese saligheyt de dorst van de Gerechtigheyt des Wets, die alle andere goederen omarmt, als het verlangen om te sien uytvoeren, t'geene van den Wettelijcken Rechterstoel verwacht wordt. Alsoo druckt het Christus onse Heere self uyt, voor een deughd die der eeuwige gelucksaeligheyt waerdigh is.

De schaelen worden, by gelijknisse, voor de Gerechtigheyt genomen, om dat dieselve de swaere, en alle dingen, gelijk wegen, alsoo maectt oock dese, die een deughd is, de goederen des gemoeds effen, en stelt regulen voor de daeden der Menschen. Door het Maeghdecken wort oock de hoedaenigheyt verstaen, van die Gerechtigheyt, waer nae wy honger en dorst moeten hebben.

Zy moet lough gemaectt zijn, om datmen dieselve niet moet opschorten noch langh vertrecken, maer, als seer noodigh zijnde, terstont in 't werck stellen. De Duyvel wort voor de sonde daer by gedaen, om dat die ons gestadigh prickelt, om ons van den wegh der Gerechtigheyt af te leyden, maer hy wordt lichtlijck met het blancke swaerd, van den yver Godes, wegh gedreven: En de belooninge desselven, gelijk de spreucke uytdruckt, als dat zy met spijsen sullen versaedicht worden, moetmen verstaen, dat dieselve veel beter is, als de spijsen van dese Werreld.

BEATITUDINE QUINTA.

De vijfde Saligheyt.

Saligh zijnsē, die reyn van herten zijn, want zy sullen God sien. Dit is de suiverheyt des herten, dat het herte vry is, van de quellingen en onbehoorlijcke hertstoshten.

EEN Vrouwe die over een Hert, dat zy in de hand heeft, traenen stort.

De suiverheyt van 't hert is van I. Christo, voor de onnosselheyt genomen, diewelcke een suivering is van de ziele: en dieselve wort geseyt in de ziele te wesen, als wanneer dieselve met quaede gedachten, of met negentheden, die tegens de deughd strijdigh zijn, niet is ingenomen. En wort alhier vertoont, datmen dit niet moet verstaen van de

uytwendige suivering der traenen, diewelcke wel zijn de waerachtige genesinge van de sweeren der ziele, gelijkmen veelē in de H. Schrift vint.



De belooninge van de suivering des herten, sal zijn, dat wy den onsenlijcken God, met onse lichaemlijcke oogen sullen sien, diewelcke alse wel gesuyvert zijn, soo siense alleen de sienlijke dingen, die haer voorkomen, waer in sich dan de oogen des gemoeds verneederen, ghelijck door de spreuck, beduyt wort.

BEATITUDINE SESTA.

De seste Saligheyt.

Saligh zijn de Barmhertige.

EEN Vrouwe die een brood breeckende, 't selve uytdaelt aen twee of drie kinderen, die daer rontomme loopen; met de spreucke van Hieronymus, 't is onmogelijck dat een barmhertigh Mensch, de gramschap Godes niet soude verfoeten.

Barmhertigheyt is een Deughd, waer door wy de smerte van eens anders ellende gevoelen, haer te hulpe komende, soo veel mogelijck is, in haere nood-drufsigheyt. God wert Barmhertigh geheeten, overmits

hy, door de boetvaardigheyt, onse sonden niet gedenckt. Die Mensch wort barmhertigh geheeten, diewelcke feer lichtlijck medelijden heeft over een 's anders ellende, en is als een selfde faecke mette Godvruchtigheyt. Zy wort niet geoeffent als by nooddruftrige, bekommerde Menschen, of die door eenigh misnoegen wanhopigh zijn, of door eenige dolingen, die door eygen schuld zijn bedreven, waer van hy berouw en leetwefen voelt. Soodaenigh was de Barmhertigheyt Christi met den Moordenaer, die nochtans ongeloovig was, hem schenckende den Hemel. Mettet Samaritaensche Vrouwten, dat in alle wellust versopen was, haer maeckende reyn. Met die, diewelcke een Overspeeldersche was, haer weder in eere stellende. Met *Magdalena*, die een Sondaresse was, haer maeckende heyligh. Met *S. Petrus*, die, alhoewel hy *Christum* verfaeckt hadde, soo gaf hy hem de sleutelen des Hemelrijx, hem rechtvaardigh maeckende. Boven dat konnen noch veele voorbeelden, uyt de H. Schrifuyre, werden getrocken, alwaer *Christus* voor de waerachtige fonteyne der Barmhertigheyt genomen wort: tot wiens naevolginge, wy oock also eens anders quaeden behooren te dragen, en willigh onse eygen kruys op ons te nemen, 't zy dat het door ons eygen schult, of door Gods wille, ons magh overkomen.

Daer zijn veerthien werckingen deser Deughd onderscheydelijck van den Godgeleerden aangemerckt, waer van 't besonderste is, iemant door spijs en dranck by 't leven te onderhouden. En daerom isser een Vrouwe gemaelt, die de jonge onvermogene kinderkens broodt uydeelt. En door dit middel, gelijk de spreuck seyt, wordt de gramschap Godes lichtlijck verfoet.

BEATITUDINE SEPTIMA.

De sevende Saligheyt.

Saligh zijn de vreedsaeme, want zy sullen kinderen Godes genaemt werden.

EEn Vrouwe die eenige Rapiere, Helmen, Schilden, en andere gebrokene wapenen onder hare voeten houd. Met d'een hand houdse een Olijftack, met dese spreuke, *Zy heeft den booge, schild, swaerd en den krijg verbroken.*

Op hooger trappe van Saligheyt, zijn die geene, diewelcke niet alleene haer vermaeck scheppen om in rust en vrede te leven; (daer alle Menschen schijnen toe genegen te zijn, waer over oock de Oorlogh mispresen en veracht wort,) maer die oock midden in verdruckingen, dieselve Vrede weeten te verkrijgen, wanneerse alreede verloren is, soo wel voor haer als voor andere: Niet alleen voor 't lichaem met de uyerlijcke vianden, maer oock voor de ziele, daer meest aengelegen is, met de machten der Helle.

De Vrede wort mette krijgswaepenen onder de voeten gemaect, om te betoonen datse moet verkregen en door onse kracht en deughd worden bewaert, om datse soo veel te loslijcker en prijslijcker soude zijn.

De Olijftack is een teycken van Vrede, door de eenparige getuyghnisse van de oude en nieuwe Schrijvers: gelijkmen leeft dat *Aneas*, willende in Italien afreyfen naer het land van *Evandrus*, om de soone des Konings te versceekeren: en als hem dese feer mistrouwigh, en vol verdacht, tegen quam, stack hy hem een Olijftack in de hand, waer door de Jongelingh terstont gerust wierde. Hier van zijn noch ontallijcke andere voorbeelden. De belooninge van dese Deughd is, datse sullen in 't getal van de kinderen Gods, die totte eeuwige saligheyt verkooren zijn, gestelt worden.

BEATITUDINE OTTAVA.

De achtste Saligheyt.

Saligh zijns die vervolginge lijdens.

EEn Vrouwe die met treurigheyt de wreede tyrannie van haere drie Soonen, die voor haere voeten staen, aensiet, en die in veelderleye maniere tyrannigh om hals worden gebracht, met de spreucke des Apostels, *gelijk ghy medegesellen des lijdens geweest zijt, alsoo suldy oock der vertroostinghe zijn.* Zy houd in d'een hand een kruys, om dat God de eedelste is boven alle dingen. Daerom is dit de alder-eedelste aert van gerechticheyt boven anderen, die daer plaets heeft, om aen God eere van lof en offerhande te geven, hoewel het met openbaer gevaer of met een seeckere onderganch zijns selfs of zijns levens magh geweest zijn. En dat wort door de Vrouwe

ver-

vertoont, die 't kruys in de hand heeft, waer door de vervolginge, voor den yver der Religie, wort te kennen gegeven, 't welck is het eedelste deel van de Gerechtigheyt, gelijk geseyt is.

Een Vrouwe wort zy gemaelt, en d'andere als kinderkens, als verre van de schadelijcke gedachten afgescheyden zijnde, waer uyt haere onnosselheyt kan blijcken, en datse foodanige straffe, door haere eygene misdaden, niet hebben verdient.

BEATITUDINE A GUIA D'EM-
BLEMA. *Saligheeden op de maniere
als een Sinnebeeld.*

ALhoewel daer maer eene saligheyt en eene gelucksaligheyt is, by ontwerp, om datse is een volmaecte stand met ophopinge van alle goed, nae dat *Boëtius lib. 3 Prosa 3* verhaelt, en een ontwerp, dat in der daed Godlijk is, waer in alle de begrijplijcke en redelijcke verstanden sich geluckigh achten en te vreden stellen, gelijk her de Godgeleerde gemeenlijk begrijpen, niet te min feyt onse Salighmaker *I. Christus* by *Matthæum* aen 't 5 capit. datter acht Saligheeden zijn, te weeten, Armoede van geeste, sachtmoedigheyt, treurigheyt, honger en dorst nae Gerechtigheyt, Reynigheyt des herten, Barmhertigheyt, Vreede en vervolginge: diewelcke niet eygentlijk Saligheeden zijn by ontwerp, maer veel eerder middelen en wegen om daer toe te komen. Overfulx is onse Heere *Christus* by maniere van gelijknisse, gegaen, stellende de eene saecke voor de ander: te weten het uysterste middel en wit, om daer toe te geraecken. En om dese beeldenisse toe te stellen, seggen wy datse is:

Een jonge Maeghd met een kort kleed, hebbende een krom aengesicht ten Hemel gekeert, met een Lammeken ter sijden, dat met een Rapier dwers doorsteeken is, met schreyende en klagende oogen, met een lang en mager aengesicht, houdende met d'eene hand een Olijftack en een Menschen hert, 't welck vlam en vier uytwerpt, waer mede zy de traenen vergadert. Voor haere voeten staen twee kinderkens, aen dewelcke zy ver-
toont een stuck broods dat in tweek gedeelt is, sulx datmen sien kan, dat yder zijn deel hebben sal. Daer leggen oock veele andere kinderkens voor haer op der aerde, diewel-

ke gequetst, gedoot, vertreden en qualijck gehandelt zijn. En ten laesten heeftse op 't hoofd twee tacken in malkanderen gevlochten, d'eene van Palm, en d'ander van Olyven, die aen een kruys zijn gehecht, dat van drie verscheyden dingen te saemen gellingert is, als van *Lilien*, *Mirten* en *Roosen*. Met dese drie spreucken: Om de Laurier-tack sal staen, *de Volstandigheyt wort alleen gekroont*. By de Olijftack sal staen, *de Heylige zijn met Palmacken tot het Rijk gekomen*. By de krans sal men stellen, *Niemand wort gekroont dan die wetlijck heeft gestreden*. Of anders, nae dat de Oude seggen, moet by de Lauwertack *Eeuwighheyt*, by de Olijftack *Lijdeloosheyt*, en by de krans *Ernstsaligheyt* staen.

Een Vrouwe wordtse gemaelt, om een Godsdienstigh en aendachtigh geslacht te vertoonen, gelijk 't selve *Ambrosius* bewijst: Oock om te kennen te geven, dat die geene die tot dese saligheyt sich wil schicken en bereyden, moet aendachtigh zijn, om de heylige en geestelijcke dingen te omhelsen, 't welck een klaer-blijcklijck teycken is van een waerachtige Godsdienst en Religie.

Iongh wortse gemaelt, om datmen van kinds beenen aen, sich moet gewennen, om dese Saligheyt te verkrijgen. Want gelijk de eerste bloemkens dese zijn, die in de Lente den Mensch meest toelacchen, riecken en behaegen, alsoo is onse eerste jonge leven, God aldermeest behaeghlijck: De bewegende oorfaecke wort genomen van *Johannes* den Dooper, diewelcke van zijne drie Jaeren en een half af, sich in de Woestijne heeft begeben tot Godlijcke dingen, gelijk *Ambrosius* getuyght.

Een Maeghdken wort zy gemaelt, van wegen de uytwendige en inwendige suyverheyt, te weeten van ziel en van lichaem, wesende noch besmet noch bedorven, noch door wercken noch gedachten: om te bewijzen, dat die geene die tot het saligh leven wil ingaen, suyverheyt en klarheyt van alle sterflijcke gebreecken, van noode heeft, nae de spreucke *Joannis* in zijn *Apocalyps. xxi* met dese woorden, *daer sal niet onweyns ingaen; 't welck Esais* in 't xxxvi cap. oock bevestigt. Met korte slechte en beroyde kleederen wortse ver-
toont, om de armoede van geeste te vertoonen, nae dien daer geseyt wort, *Saligh zijtse die arm van Geeste zijn*, en dat om te kennen te geven, dat wie dese saligheyt wil verkrijgen,
van

van noode heeft, dat hy sich berove van alle overtollige aerdsche gemacken en dertelheden, en datse sich willighlijck over al van haere eygene behoeftheden en goederen laeten plucken: En wort insonderheyt van de Armoede van Geeste en niet alleen van goederen geseyt, om te vertoonen, en oock hope te geven, dat oock self de Rijcken, (waer aen het schijnt, dat over het verkrijgen deser Saligheyt, van den Heere, swarigheyt wordt gemaect) en dat dese, soo zy maer willen, dieselve konnen bekomen, als zy maer wel geschickt en spaersaem zijn, en regens den Armen groodaedigh en mild, maeckende weynigh werx van haere Rijckdommen: Oock wat de arme belanght, dieselve al is 't schoon datse geen uytdeeling aen andere behoeftheden konnen doen, soo konnen nochtans dieselve dese saligheit verkrijgen, door de macht van den goeden wille. Van de Rijcke seyde *Maria*, *hy heeft den hongerigen met spijse vervult, en den Rijcken heeft hy leedigh laeten gaen.*

Zy wordt met een krom aengesicht gemaect, om de Needrigheyt te vertoonen, diewelcke alhoewel sich dieselve nae der aerde neyght, soo rechtse en verheftse sich doch ten Hemel. 't Welck bediet, dat die geene, die daer wil saligh wesen, zijne eygene Overheeren hier op der aerde moet onderdaenigh zijn, en in den Hemel, aen God en aen zijne heylige Wetten, gehoorsaemheyt betoonen, op dat alsoo magh vervult werden 't geene *Petrus* seyt *1* brief *5*, *Verdemoechtigt u onder de geweldige hand Godes, op dat hy u in den tijd der besoeckinge verhooge.*

Met een Lamneken, dat met een spieffe doorsteeken is, wort zy gemaect, om de onnossele en lijdsame sachtmoedighheyt uyt te drucken. En daerom wort geseyt, *Saligh zijn de sachtmoedige.* Sulx dat die daer wil saligh worden, weynigh werx moet maecken, van de schaede die hy door de goederen des Werrelts heeft verkregen, als van Staet en groote Naeme of Eere. En hier op past de spreucke, *Saligh zijn de sachtmoedige, want zy sullen het aerdrick beerven.*

Met schreyende en klaegende oogen wortsse gestelt, om de geestlijcke rouwe en droefheyt te vertoonen: Want de spreucke seyt, *Saligh zijns die daer treuren, want zy sullen vertroost worden.* Oock om te bewijfen dat dese

saligh sullen zijn, die daer treuren over haeren qualijck doorgebrachten tijd, over de natuyrlijcke en genadige gaeven Godes, om dat de vruchten van de zedelijcke deughden zijn versuymt, het leven schandigh versleten, en over de bedrevene sonden, en dat door 't middel van de volmaecte droefheyt ofte gebroektheyt des herren: die daer zijn een nootwendigh deel van berouw en leetwefen. Want het Berouw heeft in sich de verledene quaeden te beschreyen, en die beschreyt zijn niet wederom te doen. Zy wort oock met schreyende en klagende oogen gemaect, om dat datselve moet gedaen zijn uyt medelijden van *I. Christus* onsen Lijder, hebbende door zijne smerte, bitter Lijden en wreede dood deernis met hem. Waer over *Jeremias* *vi* spreekende van den eengebooren Soone Godes, met dese woorden aldus, *maecht over de rouwe des eengeboorenen een bittere klachte.*

Zy wort met een smal en mager aengesicht vertoont, om de geestlijcke behoeftheden uyt te drucken, die dickwijls van de verkeerde Menschen ontkenst wort. Daerom wort geseyt, *Saligh die daer honger en dorsten nae de Gerechtigheyt.* Om te doen verstaen, dat die daer wil saligh zijn, altijd moet soecken 't geene ter saligheyt nut en noodigh is, en moet oock dorst hebben, te weten, een vaerdigh gemoed, om een yder te geven, in 't geen hy is gehouden. Met een Menschlijck hert isse gestelt, dat vlam en vier uytwerpt, en haer eygen traenen verfaemelt, om haer reyn hert uyt te drucken, door de spreucke, *Saligh zijns die reyn van herten zijn.* Om te doen verstaen, dat die gesalight zijnde, God in den Hemel wil sien, moet een reyn hert hebben, dat verre van alle snoode genegentheeden en verkeerde Werreltsche handelingen afgescheyden is. Waer over de Propheet seyt, *Wascht u en weest reyn.* 't Hert werpt vier en vlam uyt: Want gelijk 't vier het goud suyvert en reynicht, alsoo reynicht de genaede Godes, dat verbroken en verslagen herte: en gelijk het waeter de vaeten suyvert, alsoo suyveren de traenen de ziele van de doodlijcke sonden. Waer over *David* seyt: *Besprengh my Heere! met ysop, en ick sal gereynicht worden, wascht my en ick sal sneewit werden.* En met het voorgaende: *O God schep een reyn hert in my.*

Daer

Daer worden twee kinderkes voor hare voeten gestelt, aen de welcke zy een brood uytdeelt, om de barmhertigheyt uyt te drucken, want *Saligh zijn de Barmhertige*, wesende dese saligh, die met Godvruchtigheyt, de arme ellendige personen, uyt zijne goederen, te hulpe komt, gelijk *Isaias* seghet cap. 2. *breeckt den hongerigen u brood*. Met een Olijftack wortse gemaelt, om de vrede, gerustheyt, en oprechtigheyt van 't hert uyt te drucken, waer over geseyt wort, *Saligh zijn de Vreedsaeme*, om te kennen te geven, dat men om saligh te wesen dese drierleye vrede en geestlijke gerustheyt moet hebben, te weten de Hemelsche met God, de inwendige met zijne Conscientie, de uytwendige met zijn evennachten, gelijk 't selve nae 't boeck der Wijsheyt, wort uytgedrukt: *Vrede, den verkorenen Godes*. Zy wordt met veel gequetste, vertreedene, gedooede, en qualijck mishandelde kinderkes vertoont, om de onrechtvaerdige vervolgingen der Tyrannen, en der wrevelmoedige vianden uyt te beelden. Daerom worder geseyt, *Saligh zijns die vervolginge lijden*: 't welck bedier, dat die saligh wil worden, sich moet tot Lijdsaemheyt schikken, en swack en onvermogen zijn om sich te wreecken, schoon hy daer toe gelegentheyt hadde, vaerdigh om alle smaet en leet te vergeven, gedenkende dat de vervolginge tot zijnen besten dient, tot oefninge der deughde: Daerom seyt de Heere *Christus*, in de kibbelinge tusschen zijne discipulen, *ten zy ghy wort als kinderkes soo koudy in 't Rijke Godes niet komen*. De twee Palmen die kruyslinghs in een gevlochten zijn, en in een krans gebonden, die van Lelien, Mirthen en Roosen boven haer hoofd, voor een wapen, gestrengelt is, bedieden de drie Godlijke deughden, als *Geloof*, *Hoop* en *Liefde*: 't Geloof by de Lely, de Hoop by de Mirth, de Roose by de Liefde, sonder welcke deughden, niemand immermeer sal saligh wesen. En dit zy hier van, voor dees tijd, genoegh.

MANSUETUDINE. Sachtmoedigheyt.

EEn Vrouwe met Olijftacken gekroont, hebbende ter sijden eenen Olyphant, waer op zy met de rechter hand leunt.

Sachtmoedigheyt is nae de stelling van *Aristoteles* een middelmaetigheyt, diewelcke met een seckere reeden bepaelt is, ontrent

de ontsteltenisse van de Gramschap, voornaemlijck om die te vlieden, en oock somtijts te volgen, in die dingen, en met die personen, hoedaenigh, wanneer, en waer het betaemlijck is, en dat uyt Liefde van een deughdlijck en vreedsaem leven.

De Elephant is by de oude Egyptenaeren hier van een afbeeldsel, om dat hy, uytter natuyre, niet wil strijden, noch met kleynder noch met grooter Dieren, dan hy is, ten zy dat hy dapper geterghet zy: Oock als hy in 't midden van een kudde schaepen raect, die hem gemoeten, soo sal hy ter sijden af slaen, op dat hy die niet onverhoets soude beschaedigen: Iae hy heeft oock soodaenigen gewoonte by de kleynere Dieren, dat wanneer hy gestoort is, soo wort hy door haere tegenwoordigheyt wederom verlicht en gestilt. Boven dat verhaelt oock *Plutarchus*, dat soo wanneer een wandelaer in de Woestijne zijnen wegh heeft gemist, en de Elephant hem ontmoet, soo toont hy hem die niet alleen sachtmoedigh, maer hy sal oock den verdoolden wandelaer weder op den rechten wegh brengen.

De Olijf is een beeld van vrede en sachtmoedigheyt, en daarom wilden de oude Priesters in 't begin, dat alle de beelden van hare Goden souden van Olijfboomen hout gemaect worden: 't selve uytleggende dat God een mild gever was van zijne weldaeden aen den Menschen, willende met goedigheyt en sachtmoedigheyt alle haere misdaden vergeven, en haer den overvloed aller goederen schencken. En 't blijkt aen dit schoon Hieroglyphisch beeld, dat de Goden toelieten, gelijk *Herodotus* verhaelt, wanneer zy van de *Spedauricensen* wierden gebeden, dat zy doch de onvruchtbaerheyt van haer land, wilden wegh nemen, dat zy tot antwoord kregen, dat die genaede haer soude gewerden, soo zy de beelden van *Damia* en *Aurelia* maeckten van Olijfboomen hout. En her schijnt dat hier door, en tot dien eynde, tot sekere tijd by de *Milcsu* een block van Olijfhout brande, sonder hulp van ander vier, daer by te hebben.

Oock seytmen, voor een wonder, dat de Oly soodanige kracht heeft regens de ongestuymigheden der Zee, dat dieselve, daer in gestort zijnde, het onweer doet stillen. Doch dit laeten wy elck gelooven, die wil.

CONGIUNTIONE DELLE COSE
HUMANÆ. t' Saemenvoegingh van de
Menschlycke dingen.

EEn knielend Man, die de oogen ten Hemel heeft opgeslaegen, en seer ootmoedigh een keeten houd met beyde handen, die van den Hemel en van een sterre komt afdaelen.

Daer is geen twijfel aen, of nae het getuyghnis van *Macrobius* en *Lucianus*, wort dese bovengeseyde keeten genoemt een t'famenvoeging van de Menschlycke mette Godlycke saecken; en een sekere gemeene band; mette welcke, als het God belieft, hy ons tot sich treckt, en heft onse verstanden, opwaerts, nae den Hemel, alwaer wy door onse eygene kracht en al onse vermogen niet kunnen opklimmen: Also datmen hier door heeft willen uytdrucken, dat, wiens gemoed door een Godlyck welbehaegen bestiert wordt, bequaemlyck dese keeten kan uytbeelden, die uyt den Hemel en van de Sterre nederdaelt: Overmits dese de kracht is van een Godlycke inblaefinge, en van foodanigh vier, als *Plato* gewilt heeft dat alle Menschen fouden deelachtigh wesen, ten eynde zy hare zielen tot haeren Schepper en ten Hemel fouden oprechten. Daerom is t' betaemlyck dat wy onse wille, in den wille Gods, oock in alle dingen gelyckmatigh en gelaeten stellen, en God bidden dat hy daer in met ons handele nae zijne heylige genaede.

D A N N O. Schaede.

EEn leelijck Man, wiens kleed is van roestlachte verwe, die Ratten en Muysen in sijne handen houd, doch soo groot datmen se wel sien kan, op d'aerde sal een Gans in de Weyde gaen. En van den Hemel sal een geweldige slaghegen, met groote hagelsteenen nedervallen, die de bloeyende en vruchtbaere Wijnrancken sal vermorselen en te gronde slaen, als mede kooren-ayren, die in een schoon veld ter sijden dese beeldnisse staen.

Dat her-roestige kleed geheel schadelijck is, is elders genoegh geseyt. De Ratten en Muysen houd hy, om te vertoonen, dat dese Dieren t' rechte beeld van de schaede en

van t' verderf zijn. En men vindt by *Cicero*, gelyck *Pierius* mede verhaelt, dat de Muysen en Ratten, de dingen nacht en dagh soo seer knaegen en beknablen, datse, by nae, nergens toe duchtigh zijn. De Gans wort ter sijden gestelt, om dat dit Dier seer schadelijck is, want waer de Gans zijn vuyligheyt laer vallen, daer wort de gront terstont verbrant. En daer is niet schadelijcker op t' gras en op t' gesaeyde Land, dan als dit Dier daer op komt weyden. Oock haere vuylnis in pekkel geroert zijnde, en op de velden en kruiden gesprenght, sal alles doen verwelcken en verderven.

Het vallen van den slaghegen en hagel, die uyt den Hemel komt nederstorten, daer van is de schaede seer blijcklijck en openbaer, wanneer die aen de Wijnrancken, kooren en andere vruchten, geschiet, sulx dat die geene die't beproeft hebben, wel weeten wat schade dat het is: Insonderheyt weten t' de Arme in diere tijden.

N O C U M E N T O. Schaede, Naedeels.

EEn leelijck Man, die zijn rechter hand op een Varcken set, dat met zijn snuyt in de aerde leyt te wroeten, houdende mette slincker een bosch Netels.

Leelijck wort de Schaede geschildert, alsoo daer geen leelijker noch verfoeylijcker ding is, als t' geene tot schade van t' Menschlyck leven streckt.

Dat hy de hand op t' Varcken houd, is by den Egyptenaers voor een schadelijck Mensch genomen, alsoo dit Dier de lichaemen der Menschen, van die haer melck drincken, besmet, haer maeckende melaets, schurft en vol etter-buylen. En die veele spex eeten, maect het een bot verstand. Boven dat, soo is t' een schadelijck beest, doende aen de besaeyde Landen en aen de armen luyden, groote schade, en terwijl her teedere graen opschiet, soo verslint her datselve niet alleen, maer vertreet her noch daer boven, en wroet alles om.

De Netels, die hy in de slincker hand heeft, bedieden de schaede, diemen van dit kruid verkrijght, want soo haest roertmen t' selve niet of het steeckt, en men gevoelt daer van groote schaede.

NO CUMENTO. *Schaede in alle dingen.*

EEn leelijck Man in roeftverwe gekleert, houdende in beyde handen een *Salamander*, en aen de voeten leyt een *Wolf* met den mond oopen.

Van de roeftverwe is elders dickwijls geseft, dat zy alles verteert.

Metten *Salamander* wort hy gefchildert, om hier door een fchaedlijck Man af te maelen, die een yder befchadicht en quaed doet: en by wien hy verkeert, die wrijft hy eenigh quaed aen: En men feyt dat de *Natuyre* aen den *Salamander*, soo grooten kracht om te befchadigen, heeft gegeven, dat oock haer venijn alle vruchten en boomen befmet, en dat wie van dese befmette vruchten eet, sterft door de koude kracht van 't venijn, niet anders als of het *aconit* of *ratte-kruyd* waere.

De *Wolf* mette opgefparde kaecken, is als de verfcheurende *Dieren*, ftellende den *Leeuw*, *Beer*, *Tyger* en andere ter fijden, want zy hebben al te faemen kracht om andere te befchadigen.

SCORNO. *Schande, Oneere, Spott.*

EEn Man met een *Nacht-uyt* op 't hoofd met een flordigh kleed omgort.

Schande is een snelle krenckinge in de eere. Zy wort met een *Nacht-uyt* afgemaelt, om dat diefelve voor een *Vogel* van quaed geluck gehouden wort, vliegende by nacht, waer door de *Menfchen* lichtlijck tot fnoode gedachten verweckt worden.

SCIAGURATAGGINE. *Schelmstuk.*

EEn leelijcke flordigh gekleede en onthulde *Vrouwe*, met de hoofdhayren in 't wilde en verwart, houdende eenen *Aep* onder den arm.

De *felmerye* wordt feer leelijck vertoont, om datter geen leelijcker noch verfoeylijcker faecke kan bedacht worden als een *Menfch* die ondeughdige wercken doet, en om de reeden, die van de *Natuyre* hem gegeven is, soo is hy van de onredelijcke beesten onderfcheyden. De hoofdhayren als geseft, zijn de gedachten die daer gekeert zijn, om quaed te wercken.

Zy houd den *Aep* onder den arm: om

dat het een gemeen dingh is, en tot alle tijden voor goed gekent, dat door de *Simm'* of *Aep*, een Man verftaan wort, die van anderen veracht is, en gehouden wort voor een rampfalige, jae beul. 't Welck in 't vertoogh van *Demosthenes* aen *Ctesiphon* geseft wort, dat *Aeschines* een ellendige *Bavieren* was, om dat hy altijd door seeckere maniere en met een statigheyt van gemaecte en vermomde woorden, ommegeing, wefende veeltijts een boeve. En *Dion* de *Historyfchrijver* feyt, Ick maeck van mijne quaedspreekers niet meer werck, als men plagh te seggen, van een *Aep*. *Cicero* stelt oock in zijne brieven, dat de *Aep* is als een Man daer niet op fit, en die ondeugende is. *Plautus* feyt oock feer boertlijck in zijne speelen, dat de *Aep* van geen waerde is, en elders, datse *felmachtigh* is: elders gelijckt hy die by een *Roffiaen*, waer van men oock een geflacht van *Menfchen* vindt, dat *felmachtiger* en meer bedorven is, als de *Roffiaenen*, wefende, gelijck hy verhaelt, in de ongunfte van *God*, en een walge voor de *Menfchen*.

SOTTILITA. *Scherpsinnigheyt.*

DE *Scherpsinnigheyt* heeft gelijckheyt mette *Wijsheyt*, want gelijck de *Wijfe* alle dingen doorsiet, soo doet oock de *Scherpsinnigheyt*, en zy dringht in 't lichaem der *Gelucksaeligen*, door alle de deelen: Daerom wortse een *Vrouwe* afgebeeld, die een *muyre* van d'ene tot d'ander fide doorboort; en by gelijckenisse, soo worden die gedachten hoogh en swaer genoemt, en van een eedel verftand, die *subtijl* of *scherpfinnigh* zijn.

ACUTEZZA DEL INGEGNO.

Scherpsinnigheyt des Verftands.

DE *Sphinx*, gelijck *Pierius Valerianus* uytleyt, die onder by de punt van de spieffe van *Pallas* leyt, gelijck men sien kan, in een oud stand-beeld van *Minerva*, 't welck *Plinius* feyt, dat te *Athenen* was opgerecht, kan men paffen op de *scherpigheyt* des verftands: Want daer is ter *Werld*, geene faecke bedeckt en verborgen, die de *kloekheyt* van 's *Menfchen* verftand, niet soude konnen ontdekken en verbreyden. Waer van wy breeder in de

beeldenisse van't verstand gehandelt hebben. Daerom maghmen, om dit uyt te drucken, *Minerva* met haer gewoonlijcke maniere afmaelen, doch datse op den grond, by de spieffe, een *Sphinx* hebbe, gelijk boven gebeeft is.

P I T T U R A. *Schilderkonst.*

EEn schoone Vrouwe, met swarte, grove en verspreyde hoofdhayren in verscheiden strengels gebonden, met ronde winckbrauwen, die de fantastique gedachten uytbeelden, zy sal haer mond decken met een band die tot achter de ooren is toegebonden, met een goude keeten aen den hals, alwaer een Momaensicht aen hanght, op haer voorhoofd sal geschreven zijn *Imitatio*, dat is, *Navolginge*. Zy sal in d'eene hand een Pinceel houden, en in d'ander een Pallet, niet een kleed van weerschijn dat haere voeten bedeckt, en voor haere voeten kan men eenige instrumenten maecten, die totte Schilderkonst bequaem zijn: om te betoonen dat de Schilderkonst een eedele oefninge is, die niet kan gemaect worden dan met groote opmerckinge des Verstands, nae welcke opmerckinge by ons worden veroorsaect en afgemeten alle konsten en wetenschappen, hoedanigh die oock mogen wesen, makende geene wercken, die by geluck of geval geschieden, alhoewel die seer volmaectt zijn, tot lof des maeckers, anders, offe de zijne niet waeren, maer de natuyre selve.

Dese beeldenisse wort seer schoon geschildert, om dat de schoonheyt de Eedelheyt uytdruckt, en om dat d'een en d'ander volmaectt is, en dat d'een soo wel als d'ander waerdigh is om te heerschen. En nae 't seggen van *Homerus*, soo zijns beyde behaeghlijck, en verheughlijck, jae doen ons verbaesen en daer op verlieven. Maer d'eene die lichaemlijck is, wordt door de uyerlijcke finnen, en d'ander die verstandelijck is, wort door 't verstand gevat. Doch zy zijn oock niet in alles gelijk, maer zijn van veele Philosophen in grooter waerde gehouden: En men plagh gemeenlijck te gelooven, dat, waer schoone hoedanigheeden des lichaems zijn, datter oock dieselve hoedanigheeden van't gemoed mosten zijn. En waer schoonheyt is, daer is oock edelheyt.

De hoofdhayren zijn swart en grof gemaelt, om dat een goed Schilder altijt in gestadige gedancken is, om soo wel de Natuyre, als de Konst, en voor soo veele de Perspective en 't voorwerp van 't oogh belangt, te volgen: En daer toe is 't noodigh, dat hy gestaedigh de fantasien van de sichtlijcke wercken in 't hoofd hebbe. En hier door verkrijght hy veel forge en swaermoedigheyt, 't welck daer nae eene aenbrandinge veroorsaectt, gelijk de Medicijns verhaelen, waer uyt dat natuylijcker wijse in den Menschen, neffens veele andere toevallen, dese befondere voortkomt.

De steyle en over-eindstaende hayren, en over al gekrult met knoopen, schijnen door slossigheyt heer te komen, wantse wassen buyten 't hoofd, gelijk de gedachten en fantasien inwendigh doen, die als middelen zijn, soo wel in de spiegelinge als in de werckinge.

De gekromde winckbrauwen, vertoonen verwonderinge, en in der waerheyt, soo geeft sich de Schilder tot sulcke nauwe en scherpsinnige doorsnuffingen van de alderminste dingen in sich self, en dat door de hulpe van de konst, dat hy daer lichtlijck verbaestheydt en swaermoedigheyt verkrijght.

De toegesloten mond is een kenteycken, datter geen dingh is dat hem voordelijcker is, als stilswijgentheyt en eenfaemheyt: daerom geven sich oock de Schilders in afgesonderde plaerssen, niet datse daerom de berispinge van haer onvolmaectt werck vreesen, gelijk men gemeenlijck oordeelt.

De goude keeten waer aen het Momaensicht hanght, vertoont, dat de Navolginge onscheydelijck aen de Schilderkonst is gebonden.

De schakels aen de keeten, vertoonen, de gelijkheyt van d'eene saecke met d'ander, en de 't saemenvoeginge desselven, om dat de Schilder niet alle dingh, gelijk *Cicero* seyt, van de Meester leert, maer hy leert met eene onderwijfinge veele te gelijk, komende door de gelijkmaetigheyt en gelijknisse vereenight en als te saemen geketent.

De hoedaenigheyt van 't goud vertoont, dat als de Schilderkonst door d'eedeldom niet wort gehandhaeft, datse alsdan lichtlijck vergaet. En het Momaensicht bedier-

de Nabootsinge, die de Schilderkonst wel past.

De Oude naemden de Nabootsinge die overweginge, die hoewelfe valsch was, soo deden zy die nochtans met een beleyt van eenige volgende waerheyd, en daerom wilden zy dat de Poëten die ditselve gebrack, voor geen Poëten souden geacht worden: alsoo souden dese oock geen Schilders mogen genaemt worden, die dese Nabootsinge en dat overlegh niet hadden: wefende dit gemeen spruckjen waerachtigh, dat de Poësie in de Schilderkonst swijght, maer dat de Schilderkonst in de Poësie of Dichtkonst, spreekt. 't Is wel waer datse in de maniere van Navolginge verscheyden zijn, als voortkomende door tegenstellinge: Want de sienlijke toevallen van den Poet, die hy, als door 't verstand doet, en dat door middel van de verstandlijcke toevallen, door wiens middel hy d'iefelwe doet, zijn al eerst van den Schilder aengemerckt, want het gemoed let op de beteyckende dingen. En is de genueghte die d'een of d'ander van dese konste treckt, niet anders, als datmen door kracht van de konst, gelijk als door een bedrogh van de Natuyre, 't ene doet vatten door de uyerlijcke sinnen, en d'ander laet hooren door 't verstand.

Soo heeft dan de Schilderkonst de Navolginge noodigh, van dingen, die in der daed bestaen, 't welck het Momaensicht te kennen geeft, wefende 't selve een afstrecksel van eens Menschén aengesicht.

Het weerschijne kleed vertoont, dat de veranderinge voor alle dingen vermaeklijck is, gelijk de bedeckte voeten te kennen geven: en dat dese proportien of evenredenheden, die het fundament of de grond van de Schilderkonst zijn, in de teykninge moeten zijn, aleer men de handen aen de verwen leyt, want zy moeten eerst bedeckt en in een volmaect werck, verborgen zijn. En gelijk het een groote konst is by de Orateurs of Redenaers, haer werck alsoo te maken datter geen konst in blijcke, alsoo is 't mede by den Schilders, datse alsoo weeten te schilderen, dat haer konst niet blijcke, ten zy aen de verstandige: en dat lof, dat een kloecksinigh Schilder van een goed gerucht verwacht, is van de Deughd voortgekomen.

DE SCHILDERKONST

van Sig. *Martius Milesius.*

BEnijdster der Natuyr, op't Goddelijck Pennel,
Die 't wesen en 't gemoed treckt met u rijck Finceel:
En kont door verw' alleen, en mette lust wydrucken,
Door een geleerde hand, soo wonderlijcke stucken.
*Wat konsten datter zijn, die buygen voor u neer,
En sonder u alleen, behaelmen lof noch eer,
Meestersche van de konst! hoe heft ghy u verstanden,
Die naedren aen u sy, en kraust de braeve handen,
Met wonderlijck bedrogh, doch aangenaem en soet,
Dat yder een verbaest, wie dat u slechts ontmoet.*
Die nu in onse Eeuw, met u volmaecte leeden,
Derst als een Koningin, voor alle Vorsten treden,
En maecten haer geslacht, door uwv hand vermaect,
Doorluchtigh in den tijd, onsterffelijck van aert.

NAVIGATTOENE. Schipvaert.

EEn Vrouwe die met groote bevalligheyt
Een Seyl houd, waer van 't einde over een
Roer van een Schip hanght, siende met op-
mercken nae een Wouwe of Kuyckendief,
die in de locht vliegt, en van verre een Schip
in Zee, dat met volle Seylen comt aenlopen.

Het Seyl, Touw, Roer en Schip, zijn genoegh bekennt, en drucken klaerlijck uyt watter mede gemeent wort. De Wouwe of Kuyckendief is een roofachtige en gulfige Vogel, en wort van de Oude, gelijk *Plinius* verhaelt, geloofd, darmen daer van het stieren van 't Roer heeft geleert, om dat d'iefelwe in de ruyme velden, door zijn swayen en drayen, nu hier en daer vliegende, met een groote aerdigheyt sijnen steert weet te wenden en te keeren, even gelijk een Schip, dat door behulp van de Seylen, nu voorwaerts dan achterwaerts of sijdwaerts, seylt en laveert, hoe verbolgen de Zee oock is, doende even als dese Vogel. En hier van een klaere proeve hebbende genomen, soo wilden zy dat dese Vogel voor een Hieroglyphisch beeld, van de Schipvaert, soude worden gestelt.

Schipvaert.

EEn naecte Vrouwe, die uytgestreckt op
Eder aerde leit, hebbende seer lange hoofthayren,
die op der aerde gespreyt zijnde,
schijnen in Zeebaeren te veranderen,
houdende met d'ene hand een Riem, met d'ander
een Paskaert en een Zee-Kompas.



EEn Vrouwe die haer hoofd in de Wolcken bedeckt heeft, alleen dat de rest een weinig magh worden gesien, door de glans, dieder rontom is; steeckende d'eene hand metter Menschlijck verstand kan vatten. Soo veel de Schoonheyt belanght, dieder is in de geschapene dingen, om by gelijknis te spreekken, is niet anders als een glans dieder door 't licht van't aenschijn Godes komt afdaelen, gelijk de Platonisten beweerden: om dat de eerste Schoonheyt een sake met God is, welke Schoonheyt daer nae het beeld of patroon, in eeniger maniere, door zijne goedertierenthey, aen zijne Schepsels mede-gedeelt zijnde, is oorfaecke dat wy eenighins verstaen wat Schoonheyt is. Maer gelijk die geene, die sich in den Spiegel beschouwen, terstont haere gedaente vergeten, gelijk S. Iacobus seyt: Alsoo wy oock, staende

op de Schoonheyt der sterflijcke dingen, soo konnen wy ons oock niet seer ophellen ten Hemel, om die suyvere en eenvoudige klaerheydt aen te schouwen, van waer alle klaerheyt haer oorsprongh heeft, gelijk oock Dante verhaelt:

*'t Geen niet sterft, en 't geen sterven kan,
Is als de glans en 't beeld hier van,
Vyt God soo komt het al van daen.*

Zy wort dan in deser maniere afgeschildert, bediedende door de hand, die zy met de Lely uytsteekt, de Schoonheyt van den omtreck, en van de verwen van een Vrouwlijck beeld; waer in schijnt, dat een groot deel van die kleyne maete van Schoonheyt gestelt is, die de Wereld is mede-gedeelt, en waer in die sich verheught.

In d'ander hand salse een Kloort met een Passer houden, om te vertoonen dat alle schoonheyt bestaet in maete en proportie of evenreedenthey, diewelcke mette tijd en mette plaets over een komen. De plaets, bepaelt de Schoonheyt in de stelling of schikkinge van de Landschappen, van de Steden, van de Tempelen, Markten, van den Mensch, en van alle dingen die 't gesicht van't oog sijn onderworpen, als mede de verwen die wel onderscheyden zijn, met een gelijkmaetige veelheyt en maete, en met andere gelijcke dingen. Door den Tijd worden bepaelt de eenstemmighet, het geluyt, de spraecke, de vertoogen, de woordenstrijd en veel andere dingen, diewelcke door de maete geeffent zijnde, en ons vermaeckende, billijck schoon zijn geheeten. En gelijk de Lelybloem, door de scherpigheyt van haere reuck, de sinnen beweeght, en de Geesten opweckt, alsoo beweeght haer de Schoonheyt van gelijcken mede, en weckt de gemoederen op om te minnen, en met verlangen die te omhelsen, (om de volmaecktheyt aen sich selve te geven) die door hare seer groote Schoonheyt bekend zijnde, waardigh en van gewichte is om daer op te letten. Hier van heeft een eedel verstand, dese dichten ontworpen, die aldus zijn naegevolght:

*De Schoonheyt is een licht, dat in veel duysent stralen,
Komt uyt een grooter glans op dese Wereld daelen.*

*Terwijl het sich verspreyt en schittert uyte locht,
Soo wort dit aldereerst van 't eeuwigh voortgebrocht.
Nu is 't een helder licht, nu droef, dan min en meerder,
En nae het rijst of daelt, is 't d'eene beind of veder.*

Dit kan geen schrandre pen' afmaelen op 't Penneel,
Want kloekhey noch gedacht vertoonen 't minste deel.
't Geen ons, en d' ander Pool, verlicht, zijn als de kercken,
Waer in de wijse Man Gods yver kan bemerken.

Want als hy slechts verklaert een voncken van zijn
licht,

O dan bedwelmt ons hert, de sinnen en 't gesicht.
d' Inbeeldingh druckt die uyt, op veelerley manieren,
De Sterren nooten zijn, en d' Hemelen papieren.

B E L L E Z Z A F E M I N I L E .

Schoonhey in een Vrouwe.

EEn naeckte Vrouwe met een krans van
Ligustrum en Lelien op 't hoofd, hebbende
in d' eene hand een Pijl, in d' ander een Spie-
gel, houdende dienselven nae buyten ge-
keert, sonder daer in te sien: sittende op een
seer wreede Draecke.

De Lely is een oud Hieroglyphisch beeld
van de Schoonhey, gelijk *Pierius* verhaelt.
Want de Lely heeft, onder de andere bloe-
men, drie eedele aardigheeden: gelijk een
Florentijnse Eedel Iuffer te verstaen gaf,
aen een beeld, dat van een lumpe Beeldhou-
wer gemaect was: Want als haer gevraegt
wierde, wat zy daer van oordeelde? ant-
woorde zy met groote kloekhey, voor-
stellende de Schoonhey van een volmaeck-
te Iuffer, en stilwijgende de bottighey van 't
beeld, berispende seyde: dat een Iuffer most
wesen wit, sacht, en vast: En dat oock dese
hoedanighey van 't Marmor, nootfaecklyck
mede most wesen in een schoone Vrouwe;
gelijk *Vaxarius* dese drie hoedanigheden, on-
der alle bloemen, insonderhey de Lely toe-
schrijft.

De Pijl geeft een wonde, die men metten
eersten weynigh voelt, maer hoe langhs soo
dieper indringende, soo is zy daer ten laesten
suaerlyck weder uyt te krijgen: 't welck
ons te kennen geeft, dat wanneer men een
schoone Iuffrou begint te beminnen, dat men
dan soo terstont de doodlycke wonde, niet
gewaer wort, maer de Liefde hoe langhs soo
meer toenemende, soo voelmen die op 't
laeste seer wel: sulx, of men schoon daer
nae den boge wat wilde versoeten, soo wort
evenwel de wonde daer door niet genesen.

De Spiegel vertoont, dat de Vroulycke
Schoonhey, oock te gelijk een Spiegel is,
in de welke een yder sich selve in beter vol-

komenhey siende, soo wort de Liefde door
de gedaente opgeweckt, om in die faecke
Liefde te setten, waer in zy volmaect is ge-
sien, om daer nae met verlangen dieselve te
genieten.

De Draeck bewijst, dat waer Schoonhey
is, men dieselve niet magh vertrouwen, ver-
mits het een venijn is van quellinge en ja-
lousie.

Naect wort zy gemaelt, want zy wil
met geen blancketsel overdeekt zijn. Men
kan oock seggen dat zy broos en swack is,
en daerom steeckt het *Ligustrum* of keelkruid
in haere krans. Daer van *Virgilius* singht:
Vertrou o schoone kind, u schoonhey niet te seer,
't Swart bloemken wort geplukt, maer 't witte valter neer.

Of anders:

Het witte bloemken valter heen,
Maer 't swarte pluckmen in 't gemeen.

En *Ovidius* singht in zijn Minnekonst:

De Schoonhey is te broos en goet,
Die met de Jaeren slijten moet:
De Lely-bloem, de Violet,
Het bloeyen schielijck wort beliet,
Het Roosken dat in Doorens staet,
Valt eerder als de Doorn vergaet.

S P A V E N T O . Schrick,
Verschrickinge.

ZY wort gemaelt van gesicht en kleedin-
ge als een Vrouwe, maer seer ontstelt
en schricklyck: en soodanige beeldnisse van
de Schrick vereerden de Corinthers aen de
kinderen van *Medea*, die van haer waeren
verslaegen: en dat voor een gifte, die zy
hadden gegeven aen de Dochter van *Creon*,
diewelcke t'ondergingh met haer geheele
Koninghlycke Huys.

S P A V E N T O . Schrick,
Grouwlyckhey.

EEn Man seer vreeslyck van opsicht, en
gewapent, die mette rechter hand een
bloot Swaerd houd, schricklyck dreygende,
mette sliicker hand het hoofd van *Medusa*,
en aen zijne voeten sal een seer wreede en
yfelijcke Leeuwe staen.

Van leelijck opsicht wort de Vreeslyck-
hey gewapent, om alsoo wel met dreygen
als metter daed te doen verschricken.

Het

Het hoofd van *Medusa* houd hy, nae de gelijknisse van *Domitianus*, diewelcke voor een devijs plagh te voeren 't hoofd van *Medusa*, tot een Schrick, die hy, daer door, in de gemoederen der Menschē socht te brengen:



De schricklijcke en seer wreede Leeuwe isfer by gestelt, om dat, wanneer de Egyptenaers een schricklijck Mensch wilden vertoonen, die alleene met het gesicht een ander koste Schrick aenjaegen, soo druckten zy 't selve uyt, door een Leeuw. Waer over *Azammmon*, willende vertoonen dat hy schricklijck was, plagh den Leeuw in zijn Waepen te voeren, wesende dit de Natuyre van 't beest, hoe geteent dat het oock magh wesen, dat het niet te min vreeselijck is, voor die 't aensiet; soo groot is de kracht en de uytmuntentheydt van zijne oogen: Waer over de Poëten, soo wel Griëcken als Latijnen, wanneer zy den Schrick wilden afbeelden, soo naemen zy dit Dier, om de vreedheyt daer door te vergelijcken.

SICUREZZA. Seeckerheyt.

En Vrouwe die daer leunt aen een Pijlaer, houdende in haer hand een Spiesse

of een Rijcksstaf, en voor haer is een Altaer.

Men kan hier by verstaen, dat die geene die wel met God staet, aen wien men behoort offerhande te doen, kan seecker en gerust zijn.

SICURTA O SICUREZZA.

Seeckerheyt.

En Vrouwe die met haer rechter hand op een Spiesse leunt, en met haer slinker op een Columne, gelijk men in de Medaglie van *Macrinus* sien magh.

De Seeckerheyt wort gefeyt foodaenige vastigheyt te zijn, als de Mensch in zijnen stand gevoelt, gelijk oock in alle andere saken, sonder dat hy vreesst daer van ontfet te worden, en daerom leuntse aen een Pijlaer, die daer vastigheyt bediet, en aen een Spiesse, die de Heerschappye en Hoogheyt uyt-druckt, waer van het sorgelijck is, om ter aerden neder te storten, gelijk het daer-entegen een Deughd is, datmen weet sich in eere op te houden.

Men soude haer oock mogen maecken, datse een krans van Felce of Reynvaeren droegh, waer door de Seeckerheyt beduyt wort, om alsoo de Slangen verre van sich af te drijven, zijnde Dieren, die boven alle andere, seer gevaerlijck en schaedelijck zijn: en dit is de voornaemste oorfaecke waerom de Boeren 't selve gebruycken, om in haere bedden te stoppen, gelijk 't selve de uytleggers van *Theocritus* verhaelen.

SICURTA. Verseeckertheyt.

En Vrouwe met een krans van Olyven op 't hoofd, en staepende, houdende in de rechter hand een Spiesse, en haer slinker onder de wange, rustende met den selven elleboge op een Columne of Pylaer.

SICURTA.

In de Medaglie van *Oto* staet een Vrouwe, die mette rechter hand een kroone houd, en in de slinker een Spiesse mette letteren *Securitas*, P. R.

Anders.

IN de Medaglie van *Macrinus* wordt een Vrouwe geschildert, die mette slincker hand op een kofse leunt, en met d'ander op een Columne, mette letteren *Securitas temporum*.

SIMONIA. Verkoopinge van Geestlycke Gaven.

EN Vrouwe, die geheel met een swart kleed bedeckt is, maer alsoo, datmen de bloote armen en beenen kan sien, die beyde melaets zijn. Houdende mette slincker hand een Tempelken, waer op een witte Duyve met opgeslagen vleugels staet, rontom met straeltjens, gelijkmen de Heylige Geest plagh te vertoonen, en mette rechter hand, die zy om hoogh houd, heeftse een beurse, die boven de Duyve verheven is, met de spreucke *Intuitu pretii*: dat is, *ten opsicht van't loon*.

De *Simonie*, nae dat de Godgeleerde verhaelen, is een voorbedacht opfer en wille, om de heylyge dingen (of die daer aen vast zijn,) te koopen of te verkoopen. En heeft de *Simonie* haere naem van *Simon Magus*, diewelcke in 't Nieuwe Testament de eerste vinder van dese schelmerie was, willende van den heylygen Apostel *Petro* de Gaven des H. Geests, om geld koopen, en wederom aen andere verkoopen: seggende geeft my oock dese macht, op dat wie ick raecke met mijne hand, de Heylige Geest magh ontfangen, gelijkse dieselve van u verkrijgen: Waer op *Petrus* antwoorde, *u geld zy u ten verderve, om dat ghy meent dat u de gaven Gods om geld te koop zijn*: gelijk men *Act. VIII* lesen kan. Zy wort vertoont met swart bedeckt te wesen, overmits de *Simonie* dickwijls onder een *Simoniasche* schijn plagh te bedecken, die dingen, die zy voorheeft te doen, om tot haere quaede meeninge te komen: Waer over de Godgeleerde haer bedeckt gemaekt hebben, gelijk het oock bediet een beroovinge van't licht en van de genade Godes, diewelcke de gaven Gods om geld koopt of verkoopt: boven dat, alsoo zy haere handelinge niet klaer noch openbaer doet, soo verdonckert zy haere ziele in de verderfnisse. Waerom de vloeck, *Anathema*, van *Gregorius*

soo wel over de koper als verkooper wort uytgesproken. De armen en naeckte melaetsche beenen vertoont zy, tot een teyken van *Gehasi*, de Dienaer van *Elifus* de Propheet, diewelcke melaets gemaekt wierde, met alle zijne nakomelingen, om dat hy twee Talenten van den Koninck *Naman* van Syrien genomen hadde: diewelcke, om niet, van den Propheet *Elisa* van de melaetsheyt was verlost, verachtende alle geschencken: en dese knecht eischte van't Geestlycke goed, dat door *Elifus* gedaen was, belooninge, gelijkmen in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 lesen kan. Waer over die geene, die de geestlycke goederen verkoopen, *Simoniaci* en *Gehasien* genaemt zijn.

Met een Tempeltjen isse gemaekt, en een Duyve daer boven, om uyt te drucken dat de H. Kercke bestiert en geregeert wort van den H. Geest, van den welken in 't gemeen alle de geestlycke gaven en goederen heerkomen, gelijk *Jacobus* seyt. Om dan dese beeldnisse klaer te vertoonen, hebben wy boven het Duyfken een beurse met geld gemaelt, waer mede *Simon Magus* de geestlycke gaven van den Apostel *Petrus* socht aen hem te koopen. Konnende 't selve niet doen sonder bewijs van de gaven met geld te betaelen, gelijk wy door de spreucke *Intuitu pretii* klaerlijck uyt drucken.

SIMONIA van Sr. Zaratino Castellini.

EN jonge Viisschersche, hebbende melaetsche handen, houdende in de rechter een lange dicke gouden Roede, aen wiens top gebonden is een draed, waer aen een gulde en silvere Angel hanght: In de slincker houdse een *Crasse*, zijnde een witte Slange, hebbende vier hoornen op 't hoofd. Voor haere voeten heeftse vier Viisschen. Van eene sijde een Zeevorsch, en d'ander de *Rhombus* of Visch, en van d'ander de *Squatina*, en de *Raggia*.

De *Simonie* is een opfette wille, om eenigh geestlyck goed te koopen en te verkoopen, of 't geene aen 't geestlycke vast is; gelijk *Thomas* en andere seggen.

Simonia, heeft den naeme van *Simon Magus*, om reeden, die in de andere beeldnisse is verhaelt: alwaer men sien kan dat de *Simonie* overloopt van twee schandige gebreecken,

M m m als

als van Staet-sucht en van Gierigheyt, die beyde in *Simon Magus* geweest zijn: Want hy was staetgierig om wonderwercken te doen, en om macht te hebben, van den H. Geest te geven, seggende, *geeft my dese macht*: en dat door staetgierigheyt, met soodanigh opsicht, om geld daer uyt te trecken. Alsoo doen oock de staetgierige, en om boven andere uyt te steecken, soo soeckense nae hoogheyt, waer van eenige 't selve meenen te verkrijgen door 't middel van Simonie, door verbintenissen, beloften, geschencken en geld. Het einde is de Gierigheyt, om middelen te verkrijgen, en haer Huys groot te maecten, door een rente van weldaden: en om dat *Simon Magus* de gave des H. Geestes sochte te koopē, van meeninge om dieselve weder te verkoopen, en winninge daer mede te doen, daerom is 't, dat die geene, die de geestlijke dingen verkoopen, sich gelijk stellen met *Simon Magus*, voor soo veele het opmerck belanght, maer dese doen 't in der daed, die de selve willen koopē. Maer die geene, diese in der daed verkoopen, volgen nae *Gehasi*, den discipel des Propheten *Elisei*, waer van in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 cap. te lesen is, diewelcke hem dede van *Naman* van Syrien twee talenten betaelen, &c. gelijk in de voorige beeldenisse geseit is. Waer over zy niet alleen *Simoniaci*, maer oock *Gehasiten* mogen genaemt werden.

De Simonie is een Visscherfche, want de *Simoniaci* hebben wonderlijke greepen om beneficien of eerampten, maer niet om zielen en Menschen te visschen, waer van zy nochrans van God voor waerachtige Visschers verklaert zijn, en dese heylsamen Visschers moerender wesen in 't scheepken *Petri*. Vergiftrigh is de Visscherie van de *Simoniaci*, en melaets zijn haere werckingen, en tot een vervloekingē van den Propheet *Eliseus* aen *Gehasi* en zijne naekomelingen overgeset, op den welcken hy vergramt zijnde, tot hem seyde, dat hy 't geld ontfangen hadde, om Olijfbergen, Wijnbergen, en beesten aen te koopē: Maer de melaetsheyt van *Naman* (seyde hy) sal u en alle uwe Naekomelingen by blijven. Melaetsheyt, die soo wel wort genomen, voor die de ampten en waerdigheden verkoopt, als diese koopt. 't Is een melaetsheyt, die de ziele besmet, en 't lichaem dickwijs met duyfent geesselen en

pijnningen, quelt en afmat. Laet gevreesst worden de rechtvaerdige verdoeminge van *Simon Magus*, die daer meende te koopē, den gever van alle volheyt, seyde *Cassiodorus*. Daerom hebben de *Simoniaci* melaetsche handen, want zy zijn niet gewaetschen met de vreesse Gods, maer met goud en silver, 't welck de melaetsheyt dede komen op *Gehasi*.

Balaam hadde de vreesse Gods, diewelcke, hoe hem *Balac* de Koningh der Moabiten meerder met silver en goud socht om te koopē, ten einde hy het volck Israel soude vloecken, te meerder seggende hy 't selve, en antwoorde aen de Gesanten, en aen *Balac* selve: *Soo my Balac oock wilde geven zijn huys vol goud en silver, soo kan ick het woord des Heeren, mijns Gods, niet veranderen*, Num. 22, 24. Met soodaenige waerdige woorden kan men oock affetten, die staetgierige, die door middel van de Simonie de ampten en waerdigheden soecken. Dit mogen alleen, in der waerheyt, winningen geheeten werden, diewelcke door 't Godlijk oordeel niet worden gestraft, seyde *Cassiodorus*. De goede Religieusen moeten van de schadelijke winste van Simonie een afkeer hebben, als van de melaetsheyt selve. De Abt *Stephanus* van Cisterciē doende ondersoeckinge door de Dorpen, berispte zijnen Leeckebroer van dat hy een groot deel brood hadde genomen van een Simonisch Priester, jae hy wilde oock niet dat het tot het Klooster gebracht, maer gedeelt soude werden onder den Herders dieder in 't Dorp waeren. De Abt versuchende, seyde, *Waerom hebby dit ontfangen? wist ghy niet dat dit een Simonisch Priester was? wat hy van de Kercke heeft ontfangen, is Melaetsheyt en Roof, verre van daer, dat wy zijne sonde souden eeten*.

Maer waer mede vischt doch dese Visscherfche? De Visschers plaghten te visschen met een riet daer een sijne draed of hayt aen is, want als het dick is, soo schricken de Visschen, die uytter natuyren schrickigh zijn voor de schadu van 't riet, gelijk *Plutarchus* verhaelt: Maer dese Visscherfche vischt met een goude Roede, diewelcke, hoe dieselve dicker is, hoe dese visch daer voor te minder vreesst, maer schept moet om dieselve, naer wensch, in zijne kaecken te krijgen. My komt te vooren van de goude Roede, diewelcke *Homerus* gaf in de hand van *Mercurius*, een voorfitter van de winninge en van koopmanschap, waer mede hy de oogen

oogen kost doen slaepen en weder ontwaeken, van die hy wilde. En voorder seyt hy in de x *Odyssea*, *Mercurius* gebruykte een gulde stock of roede: Alfoo doet de *Simonie* mede, diewelcke een Voedster van de winninge en een loos koop-wijf is: En met dese goude Roede sluytse de oogen, om dat die t niet waerdigh zijn, fouden totte eerampten worden getrocken: En zy opent de oogen, van die te seer in den slaep begraven zijn, en niet verstaen willen. Met de goude Angel of hoeck te visschen, was het spreekwoort van *Augustus*: doch dat seyde hy van een saecke daer niet veel aen gelegen was. Want mette goude Angel te visschen in een saecke, van kleyn profijt, is overtolligh, en heeft oock veel gevaer, wanneer de Visc h u ontsnapt, als dick wijls plagh te gebeuren, gelijk de Zeevos sulx infonderheyt doet. Maer de *Simonie* vischt seecker, mette gulde en silvere angel. Dies *Dante* in zijne Helle haer dapper overhaelt. Dit verstonden de oude Romeinen seer wel, dat de geschencken van goud en silver, om nae hooge Staeten en Magistraets Ampten, te kuypen, waeren middelen om metter tijd het gemeene beste te onderdrucken: Waer over men oock niet vind, datse elders meer sorge voor gedragen hebben, als om dit schadelijck misbruyck wegh te nemen: Want zy hebben in verscheyden tijden, meer als doemaels, hier tegens Wetten gemaect, onder andere oock de Wet *Acisia de Ambitum*, dat is van t kuypen door giften en gaven, om in t Magistraet te komen: en wie daer in schuldigh wierde bevonden, worde niet waerdigh geacht Magistraet te wesen noch Raetsheer, en wierde daer boven in groote geltboete gellagen. *Marcus Tul. Cicero* was meestendeels oorsaecke, dat zy tien laeren langh mosten ballingh wesen, en stelde eer-prijns op die geene, die haer aenklaeghden. *Cajus Carbo*, die, alhoewel hy maer *Tribunus* of beschermmer van t Volck was, beschuldighde *Marcus Cotta*: en om dese beschuldiginghe soo wierde hy Burgemeester gemaect. *Quintus Scipio*, de Schoonvaeder van *Pompejus*, wierde schuldigh bevonden, en *Q. Coponius* wierde veroordeelt in de straffe van *Practica*, om dat hy een vat Wijns aen iemant vereert hadde, van dat hy hem de stemme soude geven, om in t Magistraet te komen: en om dieswille verboden zy de

gaftebooden of maeltijden, die tot dien einde wierden ingestelt; gelijk *Dion*, *Plutarchus* en andere verhaelen: *Polibius* schrijft, dat die van *Carthago* met openbaere giften en geschencken tot het Magistraets Ampt quamen, maer dat de Romeinen sulx aen den hals straffen.

De *Cerafte* soo veele *Pansanits* daer van verelt, gaet scheef gelijk de kreeft doet, alfoo gaen oock de *Simoniasche* scheeve en kromme gangen, onweerdigh zijnde om tot staet en hoogheyt te geraecken. Dit is de Slange diewelcke den reysigers heymelijck aenvalt, waer van *Genes*. in t 49 staet, dat *Dan* een Slange sal worden op der aerde, en een *Alder* op den paede, en t *Paerd* in de verssenen bijten, dat zijne *Ruyter* te rugge valt. *Alianus* seyt in t 1 boek *LVIIC.* dat hy wit is en twee hoornen om t hoofd heeft, hoewel *Plinius* schrijft van vier hoorens. *Nicander* de Griexsche Poet segh, dat eenige twee, en eenige vier hoorens hebben; en dit bevestigen oock *Isidorus* en *Barthol. Anglicus*: Welcke loofe *Cerafte* of Slange, de reste van zijn lichaem onder het sand verbergende, beweeght sich soetjens, om de Vogels te locken, diewelcke meenende eenigh gewornte te sien, tot haer aes, soo vliegen zy daer nae, en daer by komende om t selve te vatten, worden zy van dese loofe Slangen verslonden. Alfoo doen oock eenige *Simonische* Menschen, diewelcke janckende nae hooge Staet, verbergen al haere wreedheyt, verlockende andere door groote geschencken en beloften, en daer nae tot haer wit gekomen zijnde, soo onderdrucken zy gemeenlijck die geene, die wel tot haer gegengen zijn; gelijkmen in t leven van *S. Anronius* en *Panninus* kan lesen. Misschien om dat die geene die verneedert zijn, seer onbeschieldelijck hare hoorens willen opsteeken, daer *Pierius* de hoorens tot een teycken van waerdigheyt stelt, en willen alsdan onvoorsichtigh heerschen, en die geene nae haer hand stellen, die haer hebben opgehopen, en die slechts kennen als voor een bulleback. Maer die door een behoorlijck en eerlijck middel wert verheven, die bedient het nae zijn goedduncken en oordeel, en die laet alles in zijn weesen soo als t gestelt is; gelijk *Remig. Florentin* daer van wijlslyck verhaelt, in zijne Burgerlijcke bedenkingen.

Men kan oock de *Cerafte* nemen voor een

beeld van de oude Slange, Viand van 't Menschlijke gellachte, diewelcke door de Simonie alle de Simonische Menschen verscheurt, die versopen zijn in de tijdlijcke en aerdsche goederen. Waer over *Dante de Poët*, de Simoniasche Menschen in de Helle stelt, in een put, met het hoofd om laegh, en mette beenen om hoogh, en een vlammeend Vier op het plat van hare voeten: een straffe seyt *Landinus*, die haer past. Want God heeft den Mensch geschapen, met het aengesicht om hoogh, en ten Hemel gekeert, om God en de Hemelsche dingen aen te schouwen, maer de Simoniasche Menschen, die door Gierigheyt de geestlijke dingen om goud en silver koopen en verkoopen, die onder de aerde wassen, verkeeren de plicht van den beschoulijcken Mensch. En om dat zy versopen zijn in de Aerdsche dingen, soo vergeten zy de Hemelsche, diewelcke zy de voeten toekeeren: gelyck de Poet met het gestadigh bewegen der voeten wil uytdrukken, diewelcke, allegorischer wijze, de begeerlijckheyt der aerdsche dingen, te kennen geven: en het snel beroeren van de voeten, die daer beweeght worden door de natuurlijcke pijn, drucken uyt, de groore genegentheyt, van de begeerlijckheyt, die haer drijft, als mede het vier, 't welck de brand is van haere begeerlijckheyt. *Dante* konde oock wel boven de voeten, buyten de putte acht genomen hebben op de schandige straffe en dood van den toestelder der Simonie: Naer dien *Simon Magus*, om als een wonder te wesen voor 't Volck, vloogh, door de hulpe der Duyvelen, om hoogh; maer overwonnen zijnde, door de regenwoordigheyt van *Simon Petrus*, die zijne Simonie vervloecte, viel van boven neer, op de aerde by 't *Campidoglio*, en brack zijne beenen, en stierf eenige dagen daer nae aen de kramp of treckinge, te *Riccia*, gelyck *Nicephorus* verhaelt.

De Visschen, die daer voor de voeten van dese Visschersche staen, hebben dieselve listigheyt als de *Ceraste*. *Plinius* seyt in 't *ix* boeck *xlii* cap. dat de Zeevorsch, genaemt Visschersche, eerst het waeter ontfelt en beroert maect, daer nae steect zy de hoornen buyten 't waeter, tot aen de oogen toe, de Visschens aenlockende, diewelcke alse daer by komen, soo springht zy dieselve op den rugge. De *Squatine*, de *Rhombus*, bewegen

haere vinnen bedecktelijck, en werpen van sich een slagh, als wormkens, waer mede zy de andere bedriegen, en dat doet de *Raggia* mede.

SIMMETRIA. Gelyckmaetigheyt.

EEN bedaeghde Vrouwe, die naect en Evan sonderlinge schoonheyt is, alwaer alle de deelen des lichaems met een gelyckmaetige schoonheyt over een komen, hebbende dwers over de schouderen seer aerdigh een blauw kleed vol sterren, de seven Planeeten daer in, ter sijden haer sal een werck staen, van een konstigh en welgemaect gebouw, en in de slincker hand een Lijne met een Waterpas of Schietloot, mette rechter een Passer, waer mede zy alle de deelen van een gehouwen beeld, van een seer schoone *Venus*, schijnt te meeten.

Simmetria is een Griex woord, dat in onse spraecke bediet, een over-een-stemmende en gelyckmaetige meetinge van alle dingen: en alhoewel 't selve, nae de rechte kracht van 't woord, anders niet wort verstaen als van de maeten, diewelcke drierleye zijn, te weten de langhte, breedte en diepte: soo streckt zy sich oock in veele dingen, alwaer een aengenaeme matigheyt vereyscht wort. Daerom sullen wy de meetinge die dese drie onderworpen zijn, ter sijden stellen, en een gemeene naeme nemen, die tot alle proportien of evenreedtheden dient. Want soo wy die aenmercken ten aensien de beeldenisse en nae de bevalligheyt en de werve des lichaems, so isse Schoonheyt genaemt; maer nae haer temperament of aert van de vier hoedanigheden der Elementen, soo wortse *Eucrasia* geheeten, en nae de lieflijckheyt der stemme, *Melodia*. En gelyck de lichaemlijke gelyckstemmigheyt, in de drie bovengeseyde deelen bestaet, alsoo bestaet de overeenstemminge van de ziele in een gelyckmaetige ordre van haere genegentheeden, diewelcke zijn *Irascibile*, dat is de toornige, *Concupiscibile*, de begeerlijcke, en *Rationale*, die in Reeden bestaet: En dese wordt de Matigheyt genaemt. Waer uyt te mercken is, datse in de bloote lichaemen geen *Simmetrie* wort geheeten, wesende een proportie of evenreedthentheyt, die heerkomt van de over-een-stemminge van alle de deelen, die mette Passer
zijn

ziju te faemen getrocken : Wy sullen dan seggen dat de *Simmetrie*, een rechte proportie of evenveedentheyt is van meetelijcke dingen, soo wel van natuurlijcke, als van gemaecte : die, alsoo die de maete en middelwegh houden, soo kanmen daer, noch afdoen noch toedoen.

De konst van wel en recht te meeten, was by den Egyptenaers in foodanigen achtbaerheyt, dat zy vastlijck verforghden, dat haere Jongelingen soo wel in dese, als in de Rekenkonst molten geoeffent wesen : en door dese beyde konsten, worden alle dingen, die in des Menschen leven voorvallen, geeffent. Hier door maeckten de Egyptenaers vrede onder den Burgeren, wanneer de Nijl de Landen onderliep en de scheydpaelen verdorf. Maer door middel van de Meetkonst, stelden zy alles wederom te rechte. En dit is 't geene *Pythagoras* seyt, *de Maete is 't beste van alle dingen*: gelijck wy oock sien, dat de Wijsheyt Godes gedaen heeft, *die alles heeft gestelt in getal, maete en gewichte*. Sap. 2. God seyt oock door *Job*, xxxviii cap. *Waer waert ghy doen ick de aerde bevestighe, weet ghy wie de maete gestelt heeft? en wie 't richtsnoer over haer getrocken heeft? op dat alles behoorlijck wierde uytgestreckt*. Maer waer anders spreekt de H. Schriftuyre van, als van de wonderlijcke *Simmetrie* en gelijckmaetigheyt, die God in de scheppinge der Werrelt gebreyckt heeft? Want soo wy oock aensien de vier seer slechte lichaemen der Elementen, wy sullen bevinden datse soo een gematighde tegenstrijdigheyt hebben, datse daer door nochtans malkanderen niet inet alle quetsen of beschadigen. Waer over *Boëtius* aldus seyt :

*Ghy bind de Elementen vast,
Dat koude niet op hette past,
Noch dat het drooge, door het vocht,
En 't licht door 't swaer', wert onderbrocht.*

Dit is een groote *Simmetrie*. Maer laet ons op yder maecksel in 't besonder acht nemen, en hoe datter een seer soete toegestelde melodie wordt in gevonden : En hoe 't werck eedelder en volmaeckter is, te grooter *Simmetrie* sal men vinden. Wat isser schoonder *Harmonie*, als de Natuyre des Menschen, die *Protagoras*, gelijck *Plato* verhaelt, staende hiel, dat de Mensch was de Maete van alle dingen? Van bedaegt Ouder wortse dan gestelt, om een welgestelt lichaem te vertoonen,

vermits een welgestelt lichaem niet soo ras in de ellende van d'Ouderdom vervalt, en oock om dat het noch veele laeren kan voorspoedigh en krachtigh blijven : Want d'Ouder moet niet nae de laeren gereeckent zijn, maer nae het goede temperament of de gematighde aert. Oock wort zy bedaeghd gestelt, om dat dees Ouder nu haer rechte wasdom, maete en proportie heeft, maer de Jongelingen niet, en de Oude wijckt daer oock, al daelende, wijder af. De Schoonheyt vergeselschapt de *Simmetrie*, want men kander, met reeden, af noch toe voegen, en daerom wortse oock schoon geheeten, gelijck *Plato* seyt, *het schoone kan sonder maete niet wesen, daerom eenigh Dier dat foodanigh sal worden, behoort met een bequaerne maete gemaetigh te wesen*. Wijders seyt hy : *De Maete moet doorgaens schoon en een Deughd zijn*. Want gelijck de schoonheyt des lichaems, om datse een hooge en betaemlijcke welgesteltheit van de leeden, van soete bevalligheyt en van prijslijcke verwen is, die seer bequaemlijck verspreyt zijn, soo trecktsse de oogen van andere luyden, met een verwonderinge tot sich : also doet oock de Deughd en infonderheyt de gematighde *Simmetrie* van de ziele, diewelcke, soo *Pythagoras* seyt, *een rechtsnoer is, van al 't geene dat betaemlijck is*, en maeckt dat haere metelijcke werkingen, met gemeene toestemmingen, worden gepresen, die zy dan oock met haere heerlijkheyt en glans vergeselschapt. Voorder soo bereyt oock de schoonheyt des lichaems den wegh om totte kennisse des gemoeds te kunnen ingaen, vermits het uytwendige dickwijls getuyghnis geeft, van 't geene inwendigh is verholn; gelijck oock *Galenus* daer van een besonder verhael doet, dat de zeeden des gemoeds de temperatuyre of aert des lichaems volgen. Andere Philosophen verhaelen 't selve. 't Is genoegh van de schoonheyt des lichaems gesproken, waer mede wy onse beeldnisse hebben afgemaelt, alhoewel de Natuyre, seer selden, alle de schoone deelen in een lichaem, alleen, besluyt, gelijck *Petrarcha* seer wel seyt :

*Dit goed, soo ydel, broos en licht,
Een wind, een schadu voor 't gesicht :
Dat beeld ons noch de schoonheyt af.
Noyt was die in een Vrouw alleen,
Als in mijn Nymph en anders geen,
En die gedijt my tot een straf.*

Alhoewel de schoonheyt, nae veele flo-
vernien, d'Ouderdom, Landen en aert plagh
te veranderen, om dat een Mensch wel in
een dingh kan schoon wesen, een ander we-
derom in een ander, waer over de schoon-
heyt van een Vrouwe, die tot onse voorstel
van de beeldenisse dient, aldus van *Tasso*, in
zijn *Armida*, is beschreven:

Argus sagh noyt Venus aen,
Met sulck kleet noch schoonheyt gaen,
S'had een Pruyck van louter goud,
Vvaer in 't licht haer keurs beschout,
Als de sluyter open sruveyt,
Strax de Son daer onder streyft,
Vvant de glans soo helder scheen,
Schittrend' door de wvolcken heen,
En verlichten 't beeld soo klaer,
Of de dagh verdubbelt vvaer.
't Vvinden kruld' haer kroese hayr,
Als de Zee doet haer' op haer':
't Geerigh oogh vast op haer staert,
En sagh Minn' by een vergaert,
Rooskens in haer wangh gesprenght,
Daer 't yvoir sich onder menght,
't Mondsen in een purpre sael,
Vvas gedoopt als een corael,
Vvaer een lieve lucht uyt schoot.
Maer haer borst vertoond' zy bloot,
Die soo vvit vvas als een snee,
Daer sich 't Minne-vier maect ree,
V'o ende daer haer vuyr en vlam,
Somtijts saghm' haer bloote Mam,
Die vvel rouwv vvas streng en vvreed,
't Ander dect het nijdigh kleet.

Naect wortse gemaelt, om te vertoonen
dat alle de deelen des lichaems met haere
gelijckheyt, ordre en proportie moeten over
een komen, gelijk mede de schoonheyt des
lichaems oock schoon schijnt, sonder datse
met eenigh kleet bedeckt is. En daerom als
Paris soude oordeelen, wie van *Venus*, *Juno* en
Pallas de schoonste was, soo wilde hy die
naect sien, om soo veel te beter de propor-
tie, gelijkmatigheyt en *Simmetrie* van alle de
leeden des lichaems, te mogen onderkennen.
En *Aristo*, om een uytnemende schoonheyt
in *Angelica*, uyt te beelden, schildert dieselve
naect af:

Dat wilde, wreed' en ruw' gespuys,
Dat set' aen d'oever met gedruys,
Dat Meysje met haer naecte le'en,
Waer in *Naturas* konst verscheen.

Zy had noch kleet noch sluyter aen,
Waer mee' zy kon 't albast beslaen,
Dat vol van rooskens was besaeyt,
Die noch de kourw' noch hette maeyt.

Het blauwe gesterde kleet bediet de He-
mel, in wiens beweginge men vind, nae 't
over een stemmen van de alderwijfste Man-
nen, een Harmonische gelijkmaetigheyt.
Wat meer is, soo wort door de bewegingé
des Hemels de genaetigheyt van de Ele-
menten onderhouden en bewaert, waer aen
het geschapene werck hanght, en door haere
beweginge wort de kracht van de sterren op
ons nedergeftort: gelijk de *E. Vaeder Alexan-
der*, nae dat hy veele gevoelens der Astro-
logen hadde door snuffelt, seer wel bevestigt.
Boven dat, om dat door de beweginge des Hemels de hette
van de locht en des vyer wort gevoet en onderhouden,
soo wort niet onbequaemlijck geseyt, dat door de bewa-
ginge des Hemels, de locht en het vyer worden warm ge-
maect. En dat daer nae door de beweginge des Hemels,
de kracht der sterren tot ons wert uytgestreckt, staen wy
toe. Wat fullen wy van de Sonne seggen, die-
welcke ons met foodanige gelijkmatigheyt
den dagh en nacht onderscheyt, en brenghet
tot ons de vier onderscheydene tijden, die
door de *Simmetrie* zijn afgedeelt: Als wan-
neer dagh en nacht in de Lente en Herbst
even langh zijn, en wanneer de Sonne des
Somers op 't hooghste, en des Winters op 't
laeghste is; gelijk *Cicero* in de *Natuyre* der
Goden seer wel seyt: De *Somme* die het opperge-
biet heeft over de andere sterren, wort alsoo beweeght, dat
alffe de Landen met haer ruyme licht heeft vervult, dan
verduyftert zy nu 't eene dan 't ander deel, want de schadu
van 't aerdrich, maect door 't ondergaen der Sonne, den
nacht. En by nachte doetse even dieselve gelijkheyt diese
by daegh doet, soo van 't op en ondergaen, als van de
maetigheyt van koude en hette, en bygengende haeren loop
soo nae 't Noorden als Zyuden, maectse den Soomer en
Winter: En alsoo van dese twee tijden, den Winter die
den Ouden toegevoeght is, d'ander den Soomer, soo wor-
den uyt dese vier veranderingen der tijden, aller dingen
beginselen en oorsacken genomen, die der soo op 't aerdrich
als in de Zee werden voortgebracht. Heeft dan de
Maene mede geen *Simmetrie* in haeren loop?
voorfeker is, en daerover is de Sonne niet
afgontstigh: 't selve seyt *Cicero* niet alleen als
een Redenaer, maer als een groot Philo-
sooph. In de loop van de Maene is oock eenige gelijk-
nisse van den kortsten dagh en van de Somestand, en uyt
haer vlieten en komen veele dingen voort, waer door de
Dieren

Dieren worden gevoet en sich vermeerderen , en die haer wasdom in rijpheyf verkrijgen , van dingen die yster aerde voortkomen . Siet dan om wat oorfaecke wy de seven Planeeten , op 't kleeft hebben gestelt . Oock om dat de Planeeten eenige kracht en gelyckmaetigheyt hebben , ick segge niet in de gemoederen , gelyck de Sterraeders valschlijck beweeren , noch oock niet in de gematigheyt van 't lichaem ; gelyck 't selve de Vaeder *Alexander* seer wel uytdruckt , seggende 1 boek 2 cap. *Het aldergrootste , waer de kracht der sterren kan toe geraecken , is het temperament des lichaems , waer uyt dan veele genentheeden des gemoeds voort komen , want het lichaem plagh het gemoed en 't gemoed het lichaem te bewegen .* Dit beveelticht oock *Ptolomæus* . En *Cicero* feyt oock in 't 2 b. de *Divinar* . dat dit een oud gevoelen was van de *Chaldeen* ; dat de manieren der gemoederen , van de gematigheyt des lichaems uyt den Hemel getrocken worden . En hy voeghter by : *Derwijle de tijden des faers , de drayinge des Hemels en des onweeters , soo veele veranderingen mede brengen , soo wel door 't opgaen als ondergaen der sterren , en dat dit alles door kracht der Sonne wort te wege gebracht , gelyck wy sien , soo soud alleene niet waerschijnlijck , maer oock niet waerachtigh zijn , dat gelyck als de locht gematight is , oock alsoo de gebooren kinderkens de ziele wort ingestort en geveesticht , en dat daer uyt de verstanden , de manieren , het gemoed , het lichaem , de handelinge des levens , en allerleye voorvallen en uytkomsten soudē kunnen werden versiert en bedacht .*

Ick sal nu naelaeten 't geene *Aristoteles* in zijne *Physiogn* . verhaelt : maer 't is ons genoegh datmen aenwijse , dat al het geene wy van de Planeten geseyt hebben , niet soo lichtlijck soude vervolgen , ten waere datse met ordre en gelyckmaetigheyt beweeght en stadigh gedrayt werden , door welke ordre , ons al het goede voorkomt , gelyck in 't tegendeel , foeder geen ordre in de beweginge waere , alle dingen soudē te gronde gaen .

Zy wort gemaect datter een konstigh , welgemaect , gelyckmaetigh gehouwen beeld aen haer sijde staet , om dat onder alle konsten geene is , waer in meerder *Simmetrie* of gelyckmaetigheyt is als in het gewrochte werck vereischt word . Waer van oock de *Architecture* of Bouwkonst haren naeme heeft verkregen , gevende haer vaste regulen van de *Columnne* , *Pedestalen* , *Basen* , *Capitellen* , *Architraven* , *Hooghten* , *Brede* , *Ronde* , *Ovaelen* , *Vierkanten* , halve circulen , drie-

hoecken , holligheeden , en duyfent andere dingen , die op dese konst sien . Oock mede om dat de *Architecture* boven drijft , en geeft aen veele andere konsten een regel en maete , om datse haer meesterstuck , door de *Simmetrie* moeten oefnen : en met de aengenaeme proportie van de konst , soo vermaecktsē en voldoetsē de oogen van de verstandige Mannen .

Mette flincker hand sal zy de Rije houden en het Pasloot , zijnde werckruygen om de langhte en breede van de lichaemen te meeten , vindende door de Rije alle de vlackten , en door het Pasloot alle de lijnen , die op 't loot vallen . En om veele redenen , houd zy den Passer in de flincker hand , want hoe noodigh die selve is , om de gelycke gedeelten af te meeten , daer van behoefmen geen breeder proeve ; dienende oock om het midden te vinden , om dat de Maeten aen de punten hangen , en alle de getallen aen het eentjen , om alsoo een volkomen Rond te maecken , als mede de *Ovaelen* , half-ronden , scheve lijnen , en andere ontallijcke dingen diemen door de *Simmetrie* wil opwercken .

Zy vertoont als of zy dat seer schoone beeld van *Venus* wilde meeten , want soo *Vitruvius* feyt , hebben de Maeten haeren oorsprongh van de Menschlijcke leeden , gelyck van de hand de *Palm* , van den arm de elleboogh , en de treede van de voet , &c. gelyck mede om datter van God niets met meerder *Simmetrie* , onder alle geschapene dingen , gemaect is , als de Mensch , hebbende hem geschapen nae zijn beeld en gelycknisse , diewelcke is , een waerachtige proportie , een waerachtige Harmonie , een waere ordre , een waere kracht , en de waerachtigste en volmaectste meetinge en gelyckmaetigheyt of *Simmetrie* van alle dingen . Waer over oock *Marsilius Ficinus* , over 't boeck *Platonis* van de Maetigheyt , seer wel feyt , *de schoonheyt des lichaems is voor haer selve niet te beminnen , maer zy moet by ons geacht werden als een beeld van de Godlijcke schoonheyt .* En soo wy 't selve wel overwegen , sullen wy bevinden dat de Mensch , de *Kleyne Wereld* genaemt , in sich begrijpt , alle de Maete , gewicht , hoedanigheyt en beweginge , die de groote Wereld in sich heeft . En daerom segh *Mercurius Trismegistus* , dat de Mensch is eenigh *Al* , en eenigh geheel in allen . En ten eersten gelyck *Sol* en *Mars* over een komen met

met het Vier, *Venus* en *Jupiter* mette Locht, *Mercurius* en *Saturnus* met het Waeter, en *Luna* met het Aerdrijck, alfoo komt oock de Mensch met zijne *Simmetrie* of gelijkmaetigheyt, mette hoedanigheeden van de Elementen over een. Willen wy de *Maene* sien, fiet de *Leever*. Wilje de Sterren, fiet de ooghappels. De regen komt met het schreyen over een. De Wind met het fuchten en blaesen. De Blixem met den lach, en het donderen met het kijken en dreygementen.

De Metallen hebben oock gelijkheydt mette vier humeuren of vochtigheden, te weeten haer *Chilus*, gijl of heffe, haer wey, en haer faet.

De Mensch komt oock op veelerhande manieren mette seven Planeeten over een. Ten eersten mette *Sonne* door de levende kracht. Mette voedende kracht aen de *Maene*, mette aendringende kracht aen *Mars*, mette fantasien of invallen aen *Mercurius*, mette natuurlijke kracht aen *Jupiter*, mette welluftige aen *Venus*, en mette aenneemlijke kracht aen *Saturnus*. Maer laet ons verder gaen en vergelijcken den Mensch by de *Sonne*, door de klaerigheyt van de sinnen. Mette vruchtbaerheyt van voort te teelen by de *Maene*, mette dapperheyt des gemoeds by *Mars*, mette hebljckheyt van 't seggen en uytspreecken by *Mercurius*, mette kracht van te heerschen en gebieden by *Jupiter*, mette brand der Minne by *Venus*, mette subtiylheyt van 't gesicht by *Saturnus*: en door alle dese reedenen sullen wy met *Francisco Puteo* seggen, dat aen *Jupiter* de goedwilligheyt, aen *Saturnus* de vastigheyt, aen *Mars* de mogentheyt, aen *Mercurius* de loosheyt, aen *Venus* de geneughete en welluft, en aen de *Sonne* en *Maene* de voortteelinge en verdervinge worden toegeschreven.

Wy konnen noch meerder van dese wonderlijke *Kleyne Werreld* seggen, datse alle Dieren gelijckt mette gevoelijke sinnen, de Planeten mette levende kracht, hebbende de opperste Werckmeester aen yder wassende aert, wortels als seeckere grondvesten gegeven, alwaer zy haer, op de maniere van voeten onderhouden, gelijck *Plinius* verhaelt. De stam gelijckt die niet den romp van 't lichaem, en de tacken de armen? Wilje de handen, de vingers? fiet aen verscheyden

spruyten, die sich uyt de tacken verspreyden. Wilje de huyd? fiet aen de schorffe, alwaer een vochtigheyt tusschen leyt, dat gelijck het bloed, den boom, door alle deelen, onderhoud en verquickt. Noch verder: zijnder oock geen anders door de tacken en spruyten, jae oock totte blaeders toe, doordringende? Wy sullen anders niet seggen, dan dat het yder een bekent is, dat alle deelen dieder in den Mensch zijn; oock zijn in de boomen; gelijck *Mixaldus* wijdloopigh verhaelt.

Zy wordt gemaelt, dat zy 't gehouwen beeld van *Venus* meet, want ten eersten vindmen niets, waer in grooter *Simmetrie* en beter proportie is, als in het Menschlijck lichaem, wesende gelijckstemmigh en van d'allervolmaeckste maete. Ten eersten is 't noodigh te overwegen, dat de Natuyre het aengesicht veel hooger heeft gestelt als het lichaem, om dat alle de andere deelen, van 't lichaem, daer uyt worden gemeeten. Het aengesicht wort dan in drie maeten of deelen gedeelt: d'eene is van den top van 't hoofd, tot aen de winckbrauwen, het tweede deel is van de winckbrauwen tot aen den tip van den neuse, en het derde van den neuse totte kinne toe: welcke maeten negenmael verdubbelt zijnde, beelden den gantschen stand van den Mensch af, die in negen deelen gedeelt wort. Het eerste deel is het aengesicht, het tweede de borst, te weeten van het kropbeen af, tottet begin van de maege toe, het derde totten naevel, het vierde van den naevel af tottet opperste van de heupe. Het vijfde en sesste van de heupe, tot het buygen der knye, het sevende en achte totte koot of encklauwe toe. Het laetste de geheele langhte van den voet; verstaende dit altijd van een Man die volmaekt van leeden is. Doch wijder hier van te handelen is onnoodigh, alfoo sulx van *Pomponius Gauricus* en van dien vermaerden *Mathematicus Anton. Mixaldus*, in zijn boeck van de *Simmetrie* des Menschen, gedaen is.

De Goddinne *Venus* wort voor een volmaekte schoonheyt genomen, alfoo dieselve, van veele Schrijvers, voor een Goddinne, van de schoonheyt selve, wort gehouden. Want zy was oock in den strijd, die tusschen *Pallas*, *Iuno* en *Venus* was over den gulden Appel, alwaer geleyt wierde, zy sal de schoonste werden

werden gegeven. En soo wierde *Venus* van *Paris*, die als sicheydfinan van *Jupiter* daer toe gestelt was, voor de alderschoonste geoordeelt, hebbende sonder twijfel, *Paris* eerst en te vooren de gelijkmactige proportie en *Symmetrie* van de uytnemende schoonheit, van *Venus* lichaem, wel overwogen; waer over zy daer nae den gulden Appel ontfingh, die haer, als die de schoonste van allen was, toebehoorde.

S E N T I M E N T I. De Sinnen.

V I S O. 't Gesicht.

Een Jongelingh, die op zijn rechter hand een Gier of Sperwer houd, gelijk de Egyptenaers dieselve vertoonden: in de sincker hand sal hy een Spiegel houden, en ter sijden onder den arm salmen een Schild sien, waer op een Adelaer met twee of drie Jongen, die in de Sonne staeren, geschildert is, met dese woorden, *Cognitionis via*, dat is, door den wegh der beproevinge.

De Spiegel vertoont, dat dese eedele hoedanigheyt niet anders is als een begrijpelijkheid van onse oogh, 't welck blinckende is, gelijk de Spiegel, of doorluchtigh, gelijk het waeter door de toevallige sichtlichijke gedaenten van de natuurlijke lichaemen, nemende die in sich selve niet anders aen, als de Spiegel dieselve doet, brengende die totte gemeene sin, en van daer totte fantasien, die de begrijpelijkheid maecten, hoewel die dickwijls valsch zijn: En hier uyt komt de swaerigheyt in de wetenschappen en kennissen voort, dieder behooren totte veranderinge van de dingen. Waer uyt *Aristoteles*, de Eedelheyt van dese sin, te weeten het Gesichte, oordeelt, en dat die veel snelder als d'andere sinnen, een baene maect totte verborgen geheymnissen van de Natuyre, die in 't wesen, van de dingen selve, zijn begraven, die daer nae door dese middelen van 't verstand worden in 't licht gebracht.

De Adelaer heeft voor een gebruyck, gelijk de naerftige opmerckers verklaeren, dat hy zijne Jongen tegen de Sonne stelt, uyt vrees of die hem oock mochten zijn verwisselt, en als hy dan siet dat dieselve onbeweeghlijk staen, en de kracht van de stralen der Sonne konnen verdragen, soo brengt

hy dieselve op, en voedse: Maer als hy die, als een balsaert vrucht bevint, soo jaeght hy die van hem wegh. Waer uyt geleert wort, dat als dese sonderlinge mogentheyt, niet wort bestiert tot een eedele uytkomst, en tot oefninge van lofsijcke daeden, datse alsdan streckt tot schaede en schande van die 't gebruyckt. En misschien wierde oock tot dien einde, in Italien en *Europa*, terwijlen de oproeren van de Wandalen geduyrden, veele Jaeren gebruyckt, dat de voornaemste Heeren, die sich aen Gode en den Menschen hadden misgrepen, de oogen wierden uytgesteken, ten einde zy in dese ellende fouden leven.

Men kander oock een *Linx* of Iosch by stellen, om de scherpigheyt van 't Gesicht uyt te drucken.

V D I T O. 't Gehoor.

DE Egyptenaers wanneer zy 't Gehoor wilden uytbeelden, soo maelden zy het oor van den Stier, want als de Koe tochtigh is, dan loeyt zy dapper, geduyrende dit alleene den tijd van drie uyren, gelijk *Orus Apollo* verhaelt: en als in soodanigen tijd de Stier niet komt, 't welck nochtans selden gebeurt, soo plagh zy haer tot dat werck niet te voegen, dan op seeckere gestelde tijd. Daerom staet de Stier stadigh met opgerechte ooren, om hier nae te luyfteren, mogelijk hier mede te kennen gevende, dat hy dieselve in 't besonder moet vlijtiger hooren, als andere dingen, om dat het streckt tot onderhoud en geduyrigheyt van ons selve, en dat op de beste maniere, als mogelijk is. En op datmen 't te beter magh kennen, kanmen dit beeld een oor van een Stier in de hand geven.

V D I T O. 't Gehoor.

Een Vrouwe die op de Luyte slaet, en ter sijden haer leyt een Rhec.

O D O R A T O. De Reuck.

Een Jonghskan dat in de sincker hand een Wierooock-vat houd, en in de rechter een Ruycker met bloemen, met een Brackjen aen de voeten, wesende groen gekleert, gemact met Roosen en andere Bloemen.

Het Vat bediet de konstige reuck , en de Ruyccker met bloemen de natuurlijcke.

Het Brackjen worter gestelt, want of wel de kracit van de reuck in de honden seer groot is, soo isse nochtans aldermeest in de Bracken, diewelcke alleen door haren reuck 't wild opdoen, hoe seer 't selve sich heeft verfteken: en door den reuck sietmen haer dickwijls vriendschap doen aen haere naeste gebuyren, die zy anders niet gesien hebben.

Met groen is hy gekleedr, want van de groenigheyt der blaeden worden de jonge en welriekende bloemkens gepluckt.

G U S T O. De Smaeck.

EEN Vrouwe, die mette rechter hand een korf houd, vol van verscheyden vruchten, en in de sincker hand een Persic.

De Smaeck is eene van de vijf sinnen des lichaems, of eene van de vijf deelen, door de welke de Ideen en voorbeeldingen totte ziele gaen, waer uyt zy dickwijls hare raetstaegen ten nutten voortbrengen, en noch meerder tot haer eygen verderf, bedrogen zijnde door het valsche beeld van de ooghschijnlijke dingen, die dickwijls zijn valsche aenbrengers en bespieders, en daerom veroorsaken dieselve haer veel quaets. In 't besonder hebben de *Epicurei* valsche Spions gehad, die daer meenden, dat het een heerlijke sake was, sich tot leckernie en gulsigheyt te begeeven, sonder op eere of Werreltsche glory te sien.

Zy wordt mette verscheydentheyt van vruchten afgemaelt, want dieselve worden sonder eenige konst verscheydentlyck gesmaeck: en de Persick wort dickwijls, tot een gelijk voorstel, van de Oude alsoo gebruyckt.

T A T T O. Het Gevoel.

EEN Vrouwe, die de sincker arm bloot vertoont, waer op zy een Valck houd, die met zijn klauwen daer vast in nijpt, en op der aerde sal een Schildpadde zijn.

SENTIMENTI DEL CORPO. De vijf
Sinnen des Lichaems, in een schilderje afge-
beelt, door den Heer *Giov. Zarantino*
Castellini.

EEN Man, die met d'eene hand dese Die-
ren met vijf snoeren slaplijck aen een an-

der gebonden houd, te weten, een Sperwer, een Haes, een Hond, een Valck en een Aep. En op 't midden van 't eerste snoer moet een oogh uytgebeeld zijn, op 't tweede een oor, op 't derde een neuse, op 't vierde een tonge, op 't vijfde een hand.

Vijf zijn de Sinnen, gelijk een yder weet, het *Gesicht*, *Geoor*, *Reuck*, *Smaeck* en 't *Gevoel*. En soo veele *Organa* of Sinne-pijpen zijnder, waer door de Sinnen dit van de ziele ontfangen, welke instrumenten wy op de snoeren, op yder Sin, hebben afgebeeld, daerom willen wy hier mede uytseyden; doch die lust heeft, kan daer van *Aristotelem*, *Avicennam*, *Galenum*, andere *Physicos* en *Philosophen*, als mede *Plinium*, *Gellium*, *Lactantium*, *Damascenum* en *Caelium Rhodiginum* leesen.

Wy fouden het Gesicht door den Losch, diemen seyt dat een scherp gesicht heeft, wel uytgebeeld hebben, niet te min vertoonen wy hier den Sperwer, een Vogel van seer groote scherpzichtige kracht, die oock zijn gesicht altijd nae de Sonne went, en wiens galle het gesichte verklaert, nemende de vlacken en de duysterheyt van de oogen wegh, gelijk oock de Adelaer doet. Maer wy hebben veel liever, dese als die, genomen, om dat de Adelaer veeltijts voor een beeld van den Hemel genomen wert, en van den glans en van het licht zijn zy de Sonne toegewijt, als zijnde het blinkende licht en de lampe van de geheele Wereld. Zy is by den Egyptenaers voor *Osiris* genomen, waer van dese Vogel een beeld was, van een scherp gesicht, gelijk *Plutarchus* seyt in 't verhael van *Isis* en *Osiris*. Dat het Gesichte gemeenschap heeft met het Licht, den glans en den Hemel, wordt van *Plutarchus* in zijne zeedige wercken bevestight, alwaer hy seyt, 't is waer de Wereld is wel een eenigh deel, niet te min, soo bestaetse in een seckere maniere uyt vijf lichaemen: te weten uyt het lichaem der Aerde, des Waeters, des Lochts, des Viers, en des Hemels, die van *Aristoteles* de vijfde essentia of *Selstandigheyt*, of van anderen het Licht, van anderen den Hemel, wort geheeten; ja daer gebreken geene die de faculteyt of mogentheyt van de Sinnen, met het geral van de vijf Elementen vergelijken. Het Gevoel by de aerde, om datse de kracht tegen staet; de Smaeck by 't waeter, om dat de hoedanigheyt van de Smaeck, door de vochtigheyt van de spongieuse en vochtige tonge genomen

men wert. 't Gehoor by de locht, om dat daer door de galm en weerflagh van de stemme en 't geluyt gemaect wert. De Reuck die uyter natuyre vierigh is, wort by 't Vier vergeleucken. En de Hemel by 't licht, het oogh een klaer instrument van 't gesicht zijnde, heeft een suyvere cristallijne vochtighey. En *Timæus* seyt dat de oogen des Hemels licht en de stralen deelachtigh worden. *Het Gesicht, de glans, de Hemel en 't licht, worden als dingen, die malkanderen verwant zijn, gematigh, en maecten den sin, door de eendrachtige beweginge, verbaest, seyt Plutarchus.*

't Gehoor wort door de Haes verstaen; gelijk de Egyptenaers als mede *Plutarchus* verhaelen. Van de snellighey van 't Gehoor seggen zy, dat de Haese meest alle andere door de snellighey desselven overtreft: tot welckers verwonderinge de Egyptenaers, in haere heylige boecken, een Haese voor 't Gehoor asmaelden.

De Reuck wort, door den Hond, by de Egyptenaers uytgebeelt, als die de verborgen dingen alleene door den Reuck, ontdeekt; hy kent de komste van het onbekent volck, en oock van zijnen Heere, schoon dat hy lange van huys zy geweest. Hy ruyckt op der jaght, waer het wild is heen geloopt, en vervolght het selve ter tijd hy 't op doet: Daerom plagh men tot een spreekwoord te seggen, *hy heeft een brax neuse*. Als tot eene, die wel scherp riecken konde. Van de loosheit en reuck der Honden vindy by *Xenophon* breeder in sijn schoon boekjen van de Iaght. Dese drie Sinnen, die wy nu laest uytgeleyt hebben, die zijn niet gemeen aen alle andere Dieren. Want eenige zijn blind geboren en hebben geen oogen, andere zijn doof sonder ooren, andere sonder neusgaeten of reuck. 't Is wel waer dat de Visschen geen leeden of gaeten hebben, om te hooren of riecken, niet te min zy riecken en zy hooren. De twee volgende sinnen, zijn alle volmaecte Dieren deelachtigh, gelijk *Aristoteles* verhaelt, en in 't boeck van het slaepen en waecken seyt hy, *Alle Dieren hebben gevoel en smaack, behalven de onvolmaecte Dieren*. De Mensch overtreft alle Dieren in 't Gevoel en in de Smaack, maer in d'andere sinnen, wort hy van andere Dieren overwonnen. De Adelaer, seyt *Plinius*, siet veel klaerder als de Mensch; voorts seyt hy, de Gier heeft een veel scherper Reuck: De Møl hoort veel snelder, alhoewel hy

met sulcken dicken stof van aerde bedeckt is. De Oester, seyt hy, heeft alleen het gevoel, berooft zijnde van alle andere sinnen. Maer men soude mogen seggen, dat zy den smaack oock heeft, om dat zy door den dau wort gevoet.

Van de Smaack geloofmen, dat die is in alle Dieren, want yder wort door eenige spijs of vochtighey gevoed, als *Plinius* seyt, alhoewel hy oock seer beuselachtigh schrijft van eenigh volck, *Astoni* geheeten, die haer in *Indien*, ontrent de Reviere *Ganges* onthouden, sonder Mond, die noch eeten noch drincken, levende alleene by de locht, en by den reuck, die zy alleene door de neusgaeten intrecken, waer over zy altijd wortelen, bloemen en wilde appelen in de hand hebben, oock op lange reysen, ten einde zy geen reuck souden gebreck hebben, maer dit souden Monsters van de Natuyre moeten wesen. Het Vercken heeft smaack in alle dingen, jae totten dreck en vuylichy tot, daer het sich oock in wentelt, en om dat dit een laster is van gulfighey, hebben wy 't nagelaeten, gelijk mede de langh-hallen, als de Kraenen en Swaenen, diewijl dieselve beeldniffen zijn van de flocklust, want *Philoxenus* klaegde over de Natuyre, dat zy hem niet soo langen hals, als de Kraen, hadde gegeven, op dat de wellust der smaack te langer, in dien langen hals, mochte blijven; gelijk oock *Athaneus*, van eene *Melanthius*, en *Martialis* van eenen *Oenocratulus*, verhaelen. En om dat wy geen lasterlijck beeld van de smaack souden vertoonen, hebben wy den Valck gemaect, als een Vogel, die dun van tonge en smaack is. Want hoe grooten honger hy oock heeft, seyt *Gregorius*, soo wil hy nochtans geen vuyt aen nuttigen, maer hy lijdt hem, ter tijd toe, dat hy een smaacklijcker buyt vind.

't Sal noodigh zijn een weynigh van de Tonge, die op 't snoer gemaect is, te spreken; want alle Schrijvers laeten niet toe, dat het gevoel van de smaack, in de tonge gelegen is. Eenige seggen aen 't verhemelte, andere aen de tonge, andere seggen, beyde aen 't verhemelt desmonds en in de tonge. *M. T. Cicero* schrijft dieselve het verhemelt toe: Waer over hy van *Epicurus* aldus spreekt, *terwijlen Epicurus oordeelt, wat voor 't gehemelt best zy, soo heeft hy het verhemelt van den Hemel, gelijck*

Ennius seyt, niet waergenomen. Voorts seyt hy, datter een Wellust is, die door 't gehemelt en door de ooren wort gevoelt, verstaende de smaeck en de lust van 't Hooren. Waer over oock *Quintilianus* klaeght, van dat de kinders eerder onderwisen wierden in de Rijckdommen en lekkerheeden, als in 't spreken. *Het kind kan qualijck een woord wydrucken, seyt hy, of het wyscht wat leckers, jae wy leeren het verhemelt eerder de lekkerheyt, als de mond het spreekken.* *Horatius* verhaelende van drie gasten, seyt:

*Drie Gasten duncken my 't verhemelt soo versche'en,
Dat naulijx yders smaeck kan komen over een.*

Andere schrijvent soo wel de tonge als 't verhemelt des monds toe, seggende dat de smaeck is een sin of bevindinge, die de vochtigheyt op de tonge of aen 't verhemelt neemt. Waer over *Plinius* seght: *De kennisse van de smaeck is anderen in de tonge, maer den Mensch is zy oock in 't verhemelt.* Andere die 't alleen met de tonge houden, waer onder *Lactantius* oock is, metten welken wy toestemmen, seggen, dat de smaeck niet aen 't verhemelt, maer aen de tonge geproeft wert: niet aen de geheele tonge, maer alleen aen de randen deszelfden: En alsoo die feer dun-velligh zijn, soo trekken zy den smaeck tot haer door een trefrijke gevoelijckheyt. *Aristoteles* seght in 't 1 boeck van de Dieren, dat de kracht van de smaeck besonderlijck in 't voorste deel van de tonge gelegen is. Daer zijn oock *Philosophen*, die het begin en de oorsprongh van de smaeck, in een velleken onder de tonge, en onder aen 't spongieuse en holle vlees op 't platte van de tonge stellen, en daerom seggen zy, datter oock diergelijcke velleken aen 't verhemelt van de mond is. Waer uyt het komt dat veele den smaeck aen 't verhemelt en aen de tonge stellen. Waer over *Aristoteles* seght, datter eenige *Visschen* zijn, die geen tongen hebbende, den smaeck aen 't vleeftige verhemelt krijgen. De keele is oock den smaeck deelachtigh, want *Cicero* seyt, dat de smaeck is in de holligheyt van de keele: Maer daerom maghmen geen ander beeld setten als van de tonge, want daer in bestaet het begin van de smaeck, en die beweeght den sin van de smaeck. De aengenaemheyt en de lust van de dingen die men eet, bestaet in het inswelgen van de foete spijsen, die door het daelen in de keele raecken, Daer over seyt *Aristoteles* voorder,

dat *Philoxenus Erixius* eenen hals, langer als een Kraen, begeerde, op dat hy 't gevoel te langer in zijnen hals mocht hebben. Sulx dat de tonge den smaeck verweckt, dien zy het verhemelt mede deelt, en die wort dan daer nae door de keel van de smaeck verteert. Waer over wy in *Aristoteles*, van de Natuyre der Dieren, vinden, dat de tonge een dienaarresse van den smaeck is. En daerom schrijven wy den smaeck, met redden, de tonge toe, en stellen die op het snoer, tot een beeld van de smaeck.

Het gevoel is, buyten twijfel, allen Dieren gemeen, hoewelfe van andere sinnen berooft zijn. *Aristoteles* seght, *de gemeene sin van 't gevoel is in een yder: en die is oock door het geheele lichaem verspreyt, die zy door middel van 't gevoel verkrijght, en zy gevoelen de kracht van de dingen, die zy aenraecken.* Het object of voorwerp van 't gevoel, zijn de eerste hoedanigheden, als het koude, het vochte, de hette, en de drooghte. Daerom seyt *Cicero* in 't 2 boeck van de Natuyre der Goden, *Het gevoel is door 't gantsche lichaem gelijkmaetigh verspreyt, alsoo dat wy alle slagen en acivallen van koude en hette, kunnen voelen.* De tweede hoedanigheyt is, het sachte, het harde, het lichte, het swaere, het weecke, het dunne en het scherpe: en hoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, soo bestaet het nochtans, voornaemlijck, in de handen, waer mede wy alle dingen tasten, voelen en aenraecken. En daerom hebben wy den Aep daer by gestelt, diewelcke den Mensch geheelijck naeboost, voornaemlijck mette handen, vingers en nagels tastende, en alle dingen bevattende. Waer over *Miniscus Callipedem* den pluymstrijcker een Aep noemde, en *Demosthenes* en *Eschines* wierden door haere lichte bewegingen en gebeerden, die zy mette handen en voeten deden, *Bavianen* of Aepen geheeten. Maer wy beelden den Aep af, van wegen de gelijkheyt die hy heeft metten Mensch, die van *Ennius*, *Ovidius* en *Martialis* daer by oock werden vergeleken.

Wy hebben nu de vijf Sinnen des lichaems, in eene beeldnisse gebonden, en met zijn besonder snoer afgescheyden, want het is noodigh, dat zy in een lichaem gehecht blijven, overmits wanneer daer een sin komt te ontbrecken, soo blijft de rest on-

volmaect en ontstelt , even als een Luyte sonder eenige snaeren.

Men konde , by alle gelegenthey , yder Sin wel alleene vertoonē , met zijn snoor en gedierte daer aen , voegende in sulcken val , by 't *Gefichte* , een bosfel venckel in de slincker hand , om dat haer sap de duysterhey van de oogē wegh neemt , en 't gefichte versterckt. *Plinius* seyt dat de Venckel van de Slangen geadelt wort , om dat zy door haer sap 't gefichte weder verkrijgen , waer uyt naederhand bevonden is , dat het den Mensch mede daer toe voordierlijk is. Tot het *Geoor* kan men een tack van witte Populieren of van Mirthe gebruycken : En soo *Plinius* seyt , verdriift het warme sap van witte Populierblaeden , de snerte der ooren. En de Mirthe , gebruyckt men , om dat de Oly , die uyt haere vruchten en blaeders wort getrocken , de ooren suyvert. Tot den *Reuck* kan de Roose gebruyckt werden , diewelcke een soete reuck van sich geeft , meer als andere bloemen doen. Totte *Smaeck* kan men een Appel nemen , alhoewel dieselve seer genueghlijk is om te sien en te riecken , soo is doch haer laetste gerecht , de Smaeck. Het *Gevoel* kan men maecten dat hy aen de slincker borst een Armelijntjen of een yser-vercken heeft , om de twee verscheyden hoedanigheden van 't gevoel uyt te drucken , te weten het scherpe en het sachte : wefende 't eene scherp en stekende , 't ander daer en regen , sacht en saertjens van gevoel.

S E N S O. De Sinne-lusten.

Een naect en ver Jongelingh , staende in een loopende Bēeck totte halve beenē toe , zijnde aen den Oever verscheyden planten , waer van hy uyt eene der selver de vruchten versamelt , houdende in de slincker een Bloenruycker.

De Sin of bevindinge , wort naect geschildert , om dat zy den Mensch in de goederen des Lichaems en der Ziele , doet naect en bloor gaen , terwijl zy vast genegen zijn totte tegenwoordige lusten en begeerlijkheden , sich niet voorsende noch versorgende , tegens de aenstaende ellendigheden.

De vertigheyt is een teycken van een *sensitiva* of sinlijke ziele , die vol slechte ge-

dachten en kleyne overweginge is in swaere faecken , diewelcke insonderhey het lichaem maeger maecten , en de ledemaeten verzwacken , gelijk de *Physiognomici* seggen.

Hy staet mette voeten in een vlietend waeter , om te vertoonē , dat sich de lusten van de Sinnen gestadigh laeten bewegen , en metter tijd verloopē , sonder datse nur of profijt aenbrengen : En 't is swaer dieselve op te houden , gelijk het oock gevaerlijk is door de lusten te wandelen.

Het Waeter wort somtijts , voor de sonde , verstaen , en de Mensch die daer in staet voor den Sondaer , gelijk *David* singht , *de Waeteren zijn tot aen mijne ziele gekomen*. En ten dien aensien wort vertoonē , dat de Mensch zijne eygene sinnen volgende , in groot gevaer staet , om daer door doodlijk te vallen.

De vruchten en bloemen , drucken de vier werckingen van de Sinnen , wat naerder uyt , als het *Geficht* , de *Smaeck* , de *Reuck* en 't *Gevoel* , die sich in de bloemen en kruyden openbaeren , ontdeckende 't ander , te weten het *Geoor* , door 't ruyfchen van de Bēecke , en van daer komt het lichtlijk in de sinnen.

De *Sinnen* , gelijkmen die in een beeld kan vertoonē.

Een Jongelingh met veelderley verwen gekleer , hebbende een krans van verscheyden bloemen en vruchten op 't hoofd , als mede een Vederbos of Pluym , die sich , door den Wind , schijnt te bewegen , hebbende in de slincker hand een *Cyther* , Luyt of Fluyt , en aen de rechter een Handschoe.

Hy wort Jongh gemaelt , om hier door aen de Jongheyt de vluchtigheyt van de sinnen te vertoonē : En de verscheyden verwen drucken uyt den sin van 't geficht , die te gelijk met het licht , een voorwerp sel zijn , als mede de bloemen en vruchten voor den *Reuck* , de snaeren en de instrumenten voor 't *Geoor*.

Het gevoel wort door de Handschoe uytgedrukt , alsoo zy de hand voor de koude , of voor de Sonne en herte bewaert , en voor diergelijcke dingen die 't gevoel aengaen.

De Vederbos op 't hoofd, bediet dat de Sinnen sich soo licht bewegen, als de pluymen, door een kleyn windeken.

De vijf Simen.

OM alle de vijf Sinnen des lichaems in eene beeldenisse te vertoonen, kan men een Ionghman afmaelen, in 't wit gekleer, die een Spinneweb op 't hoofd heeft, en sal ter sijden hem hebben een Aep, een Gier, een wild Vercken, en een Losch of wilde Kat. Men geloof dat yder van dese Dieren, in 't befonder, scherpe Sinnen hebben, waer in zy den Mensch te boven gaen. Daerom seggen dese Dichten:

*Nos Aper auditu, præcellit Aranea tactu,
Vultur odoratu, Linx visu, Simia gustu.*

Dat is:

't Wild Swijn wint door 't gehoor, de Spin door 't teeder raacken,

De Gier door reuck, de Losch door 't sien, en d'Aep door 't smaacken.

S O N N O. *Slaep.*

EEN swaerlijvigh vet Man, gekleet met dasse-vellen, leggende op een bedde van Maenekops bollen, die een Wijnstock, met rijpe Druyven gelaeden, sal beschaduwten, hebbende ter sijden een kuyl daer een Waeter-fonteyn, komt uyt springen.

S O N N O.

De Slaep, soo die van Philostratus geschildert is over het beeld van Amphiarao.

EEN Man met een slaprigh en bol gesicht, hebbende een wit kleed over een swart, als of men daer door den dagh en de nacht wilde af beelden, houdende in de hand een fuyver, dun en geschaeft Hooren, uyt het welke waerachtige droomen voortkomen, om dat her hooren dui geschaeft zijnde, wort licht en doorluchtigh: Want de waerachtige droomen worden by de Latijnen, *Cornea*, dat is Hoornige, geheeten, gelijk *Silius Italicus* en *Statius* verhaelen. Over welke plaetsen van *Lactantius Grammaticus*, seyt *Statius*, het leedige Hooren, want hy hadde 's nachts het Hooren leedigh gestort: Overfulx sal de Slaep van den Schilders alsoo vertoon

worden, dat hy schijnt de vochtige droomen daer in te gieten, en weder daer uyt te storten, op die geene die daer droomen. Derhalven kan de Slaep aldus afgeschildert worden, datter iets uyt den Hooren, als een roock opvlieght, 't welck vertoon dat de oorfaecke van den Slaep de dampen zijn, diewelcke in 't hoofd opklimmende, haer veranderen, en door middel van dieselve, wederom versmelten.

En boven 't geene *Philostratus* heeft geschreven, sullen wy door 't aensien van *Tibullus* maecken, datse vleugels heeft, seggende in seecker Dicht, *de Slaep streyde haer swarte vleugels uyt*. Vyt welck Dicht kan verstaen worden, datmen de Slaep met swarte vleugels kan affchilderen, om hier door de snelligheyt van den Slaep, en de aengenaemheyt van de uyren, die al slaepende doorslippen, af te beelden.

Men kan oock maecken, dat hy mette ander hand een roede houd, om de Heerschappe uyt te beelden, die de Slaep over den Menschen heeft. En *Virgilius* in zijn 5 boeck van *Aeneas* den Slaep beschrijvende, doet *Palinurum* van 't Schip in Zee vallen, seggende dat hy een tack by hem droegh, die gedoopt en nat gemaect was, in de reviere *Styx*. En om my niet al te langh op te houden, sal ick alleene seggen, dat dese bovengeseyde dingen geen ander verklaringe van noode hebben, om datse een breede Poëtische beschrijvinge zijn, getrocken van de werckingen, diemen van den Slaep siet en bevint.

S O N N O. *De Slaep.*

DOnus versiert voor den Slaep een Man, die daer slaept tusschen twee Dassen, en daer by eenige Ratten: als Dieren, die totten Slaep seer zijn genegen.

I N G O R D I G I A. *Overfaedlijcke Slocklust, Vraetigheyt.*

EEN Vrouwe in roestige kleederen gekleet, houdende met haer rechter hand een Vos, en ter sijden haer staet een Struus. Slocklust is eygentlijck gefeyt, een ongemanierte genegentheyt van een saecke die rotte onderhoudinge des levens behoort, en is noch schandelijcker als diemen Gulsigheyt of

of Overdadigheyt noemt. En zy wort met roestige verwe geschildert, om dat zy het yser verteert, sonder dat de roest selve daer van eenige nuttigheyt geniet: even gelijk de Slockop, die alles opswelght, sonder dat hy daer van eenige smaect heeft: Waerom de Struus hier by gestelt wort, als die het yser opfloekt en verteert.

De Vos bediet by *Orus Apollo* even dat-selve, want als hem spijsje ontbreekt, soo voed hy sich met zijn eygen vlees.

INGORDIGIA. *Slocklust.*

EN Vrouwe van een leelijck opsicht, en gekleet in roestige verwe, die de spijsje ten monde weder uyt spouwt, houdende in de rechter hand den Visch *Scarus* geheeten, en in de slinker een *Lamprey* of *Negen-oogh*.

De Visch *Scarus* is ons onbekent, en die wort nergens als in de *Carpatische Zee* gevonden, en is van de oude Schrijvers, voor eenen gulsigen en inslockenden Visch gehouden, als *Aristoteles* seght: Want dese Visch alleen, onder alle Visschen, gaet op de maniere van de viervoetige Dieren, en eet kruid of gras op 't veld, en verslindt uyt groote gierigheyt alle andere kleyne Visschen, die hem ontmoeten, en spouwt dieselve door al te groote satheyt en gulsigheyt weder uyt. Dese Visch *Scarus*, gelijkcr een groot deel den Visch *Orata*.

De *Lamprey*, seyt *Orus*, baert door den mond, en soo haest zy gebaert heeft, schiet zy nae haere Iongen, en wie 't niet kan ontvluchten, slockt zy weder op.

Anders.

EN Vrouwe met een dicke buyk: 't welck bediet een pluymstrijckende Slocklust, houdende een doorschijnend glas in de hand, waer in veele bloedsuygers leggen: Want gelijk de bloedsuygers, suygende eens anders bloed, uyt haeren aert, niet sullen ophouden voor datse tot barstens toe vol zijn gesopen, alsoo mede sullen de gulsige Vraeten niet ophouden, ten zy de gulsigheyt selve haer mochte versticken.

INGORDIGLIA. *Slocklust, Vraetigheyt.*

EN Vrouwe, hebbende in de hand een track vol Eekelen, daer van zy met haer rechter hand eene aen 't Vercken heeft gegeven, die d'Eyckel in den mond houdende, met opgerechten hoofde en oogen, op de tacke loert. Dese beeldenisse vertoont de gulsigheyt, door het Vercken uytgebeeld, 't welck d'eene Eyckel niet heeft, of het siet wederom nae d'ander. Volgende daer in de maniere der gulsigaerts, gelijk *Alceus* seght: *Het Swijn met d'Eyckel in den mond,*
Nae d'ander Eyckel janckt verston.

Het Swijn wort voor d'inswelgende Slocklust genomen, om dat dit Dier den gantschen dagh niet anders doet als eten en slocken, van 't geene hem voorkomt. Waer van dit spreekwoord is gekomen: hy slockt en scheert als een Vercken. *Horatius* willende *Album Tibullium* raeden, hoe hy lustigh soude leven en vet worden, seyt op 't einde van zijnen brief aldus:

Wanneer u't lachen lust, my sulky glat van leen,
Een Epicuri Swijn, sien als een Pampfack vreen.
Daerom worden dese Verckens van de kudde *Epicuri* geheeten. En de *Beotiers* in *Arcadien* wierden Swijnen genaemt, om datse sulcke slemers en balgers waeren: want men leeft in de spreekwoorden, *Hy leeft een Verckens leven*, dat is een gulsigh en swelgers leven: en die geene die alsoo sordigh leven, worden plompers, grovers en bottè Menschen, als Verckens, geheeten. Maer alhoewel in dese beeldenisse alleen de Slocklust der *Pampfacken* en *Slampampers* vertoont wordt, soo kan men dieselve oock trecken tot alle andere saecken diemen begeert, oock tot het inslocken der goederen. Want gelijk het Vercken gedreven wordt, door de onversaedlijcke Slocklust, wroetende altijd met zijne snuyt en pooten in der aerde om vet te worden, alsoo worden de Menschen mede getrocken, door een onversaedlijcke gierigheyt van de aerdsche dingen, soeckende geld en goed, op en onder de aerde, stekende dickwijls haere hoofden in eens anders kasse, en mengen 't een onder 't ander, werckende alsoo met handen en voeten, alleene om haere onversaedlijcke geldlust te blusschen, en dat door allerleiye schelmische en ongeoorloofde wegen:

gen: Iae naulijx hebben zy de rijpe vruchten van haere woekerije getrocken, of zy janccken terstont nae de onrijpe: soo seer zijns totte Stocklust genegen. *Alceus* vergeleek de begeerige tocht-lust, die hy over een Maeghdeken hadde, by een Vraet of Slemper: *Want*, seyt hy, *de Sogh heeft wel d'eene Eyckel in den mond, maer strax gacpse nae een ander, alsoo heb' ick oock wel een schoon Maeghdeken, maer ick verlange terstont wederom nae een ander.*

NEGLIGENZA. *Sloffigheyt, Onachtsaemheyt, Sorghloosheyt.*

EEN Vrouwe met heel gebroken en gescheurde kleederen, en gantsch onthult, leggende gestreckt op der aerde, met een Sandlooper in de hand, of die ter sijden over dwers leyt.

De Sloffigheyt wort onthult en qualijk gekleet geschildert, tot bewijs dat de sloffe onvolmaect is in alle zijne handelingen, zijnde, in 't gemeen, van elck mispresen.

Dat zy ter aerden leyt, bediet de begeerte die zy heeft in 't rusten, waer nyt dit gebreck zijn oorfaeck neemt.

De Sandlooper die over dwars leyt, sonder datter sand nyt loopt, bediet den tijd, die verlooren is: wesende dit gebreck een soone van de vadfigheyt en traegheyt, of ten minsten op een tijd met haer gebooren. Daerom kan men haer oock met een Schildpadder afmaelen, die boven op haere kleeders kruypt, om datse traegh en onachtsaem is in al haer doen, en dat door den last van de snoodigheyt des gemoeds, die haer niet toelaet, datse van haer ingeboorene vadfigheyt soude werden ontlast.

* * * *

Sorghloosheyt wort als strijdigh gestelt tegen de *Voorfigheyt*: want *Sorghloosheyt* verwaerlooft alles, en is onachtsaem in de voorforge, om sich van noodruft en alle behoefte middelen tot onderhoud des levens te voorsien. Waer over als de *Sorghloosheyt* by *Voorfigheyt* quam, en versocht dat zy haer in den barren Winter onderstant wilde doen, vraeghde haer de *Voorfigheyt*, wat zy doch in den Somer, terwijl men op 't infaemlen most bedacht zijn, al hadde bedreven? antwoorde, zy hadde den Somer in wellustig-

heyt en vrolijk singen overgebracht. Soo antwoorde *Voorfigheyt*, wel aen! hebt ghy die met singen doorgebracht, soo mooghdy nu in den Winter, u tijd, met danssen oock overbrengen. Tot beschaemtheyt der gener, die haere jonge jaeren met brassen, slempen en sorghloosheyt doorbrengen, en daer na in den barren Winter haers Ouderdoms, den poot moeten suygen, en op eens anders genaede leven.

Vrou Sorghloos kael en bloot, door 's Winters bange nood,

Bad om wat onderstant, tot reddingh voor de dood, Voorfigheyt heeft haer dees antwoort weer gegeven,

Hec bracht ghy 's Somers dert, u jongh en dertel leven? Ick speeld' en songh in weeld', in blijfschap en vel vreughd,

Wel danst nu in de koud' en weest daer in verbeughd.

F A T I C A. *Sloverie.*

EEN qualijk gekleede Vrouwe in 't groen, houdende een open Boeck in haer hand als of zy las, ter sijden staet een Kalf of jonge Os.

De Arbeyt of Slovernye, is, nae 't seggen van *Cicero*, een seeckere werckinge van de besigheyt des gemoeds of des lichaems. In 't groen wortse gemaelt, om dat haer de Hope voed en onderhoud.

Zy is Iongh geschildert, om dat de Ieugd bequaemer is totten Arbeyd, als wel eenigh ander Ouder. Daerom als *Ovidius*, in zijne Minnekonst wilde bewijsen, datmen de Sloverie in de Ieughd most verdragen, seyt hy:

Den arbeyd draeght in uwe Ieughd, Want d'Ouder daer toe weymigh deughd.

Door 't Boeck wort de Sloverie van de Sinnen verstaen, als die voornaemlijck door de oogen gevat worden, zijnde een heerbaene die licht is, om te geraecken, in alle voorvallen totte kennisse van 't verstand. De Sloverie des lichaems, wort door de beteycknisse van den jonge Osse verstaen; gelijk *Ovidius* mede verhaelt.

F A T I C A. *Sloverie.*

EEN stercke Vrouwe met een Eefels-huyd bekleet, sulx dat de Eefels-kop verstreckt tot een hulsel op de hoofdhayren, wesende dit

dit Dier gebooren totte Sloverie, en om swaerwichtige dingen te draegen. Men kan oock by dit hullfel noch twee Kraens vleugels voegen, 't welck dienen sal ter gedachtenisse van de Sloverie of Arbeyt. Want het is een oud gevoelen, dat de vleugels als mede de voeten van den Kraen, by sich gedraegen, lichtlijck alle swaere arbeyt verlichten, en dat sonder eenigh misnoegen; gelijk *Pierius* in 't xvii boeck verhaelt.

D O L O R E. Smerte, Hertknaginge.



En half naeckt Man, die aen handen en voeten gekluyftert, en met een Slange is omslingert, die hem seer wreedlijck in zijn sincker sijde bijt, siende met het hoofd seer duyfster en mismoeidigh.

De handen en voeten die geketent zijn, zijn het verstand, met het welck men alle werken gaet overwegen, die de uytvoeringe en 't overlegh van noode hebben: En zijn dieselve alhier gebonden mette bitterheyt der Smerte, alsoo zy geen acht kunnen nemen op haere gewoonlijcke werckinge, ten zy seer swaerlijck.

De Slange die sich in veele manieren ront-

om den Man slingert, bediet in 't gemeen altijd quaed, en het quaed, 't welck oorfake is van verwoestinge, is het beginsel van de Smerte, in die dingen, die eenigh wesen hebben.

In de H. Schriftuyre, wordt de Slange dickwijls voor den Helschen Duyvel genomen: En nae de uytlegginge *S. Hieronymi* en *Cypriani*, alwaer zy de woorden van 't *Pater Noster*, *Verlost ons van den quaeden*, verklaeren, seggen zy, dat hy onse aldergrootste quaed is, als zijnde de oorfake van alle onvolmaecktheit, soo wel in den inwendigen als uytwendigen Mensche.

D O L O R E D E Z E U Z I. Smerte, nae de afbeelding van *Zeuxis*.

En treurigh en bleeck Man in 't swart gekleert, met een uytgebluste Fackel in de hand, die noch een weinigh roock geeft.

De kenteyckens van de finerte, worden noodsaeckelijck uyt eenige teyckens van 't voorhoofd, als in een toonplaets van de ziele, ontdeckt: alwaer zy, gelijk de Poet feyt, haere waere of koopmanschap te voorschijn brengt, als daer zijn de rimpelen, de traenen, de droefheyt, de bleekheyt en andere dingen, die door foodaenige werckingen, sich in 't aengesicht vertoonen.

Het swarte kleed is alrijt een teycken van droefheyt en finerte, alsoo dieselve verwe de duyfsterheyt gelijckt, die daer is een be-roovinge van 't licht, welck licht de oorfake en beginsel is van onse vrolijckheyt, gelijk de blinde *Tobias* seyde, verhaelende zijn ongeluck aen zijnen Soone.

De uytgebluste Fackel, nae 't gevoelen van eenige Philosophen, vertoont, dat de ziele niet anders is als een Vier, 't welck of door gestaedige finerte en moeylijckheyt wort uytgeblust, of zy heeft soo veele lichts niet, dat zy in haere handelingen, 't geene nut en oorbaer is, kan onderscheyden: en dat een bedroeft Man, een Fackel gelijckt, die eerst is uytgebluscht, en geen vlamme van sich geeft, maer heeft alleene soo veel herte, datse den roock (soo veel zy magh) kan uytwerpen; passende ditselve op een bedroeft leven, om daer door dieselve droefheyt te voeden. De vindinge van dese beeldnisse wordt dien seer ouden Schilder *Zeuxis* toegeschreven.

INGIURIA. Smaed, Ongelyck.

EEn jonge Deerne, vreeslijck van opsicht, met brandende oogen, in 't root gekleer, met de Tonge uytten mond, als een Slangetongh, daer rontom veel seever en quijl is, houdende een Doornbosch in de hand, en onder haere voeten een Waeghschaele.

Aristoteles seyt in zijne *Rhetorica*, dat het smaeden en schelden den longen eygen is, want door de overvloedighey des bloeds en door haere natuyrlijke hette, soo zijnsf stout en vermetelijck, om een ander te lasteren: En oin dat de Jongelingen de hooghey beminnen, willen zy altijd boven een ander drijven, 't zy door wat middel zy kunnen, en hierom wordt de Smaed by een jonge Deerne afgemaelt.

Door het leelijck gesicht en de vlammen- de oogen wort te kennen gegeven, dat de Smaet voortkomt door de ontstellinge des gemoeds, die meest door 't gesichte gespeurt wort.

De Tonge, die eens Slangen-tonge geli- jckt, is een teycken dat de Lasteringe en Smaet, een groot deel in de woorden be- staet, die niet anders steecken, dan oft scherpe doornen waeren.

De Schaelen onder haere voeten, zijn teyckens, dat de Smaedinge een werck is van ongerechtighey, lasterende andere on- schuldige luyden, en die 't niet hebben ver- dient, met Smaet- en scheltwoorden.

VELOCITA DELLA VITA
HUMANA.

OM de snellighey van 's Menschen leven uyt te drucken, wort de *Centaurus* af- gemaelt, welck Dier totte uysterste deelen van den buyck, een Menschlijcke gedaente heeft, en de rest van 't lichaem is als een Paerd.

Pierius verhaelt dat het eynde van ons le- ven, den Mensche met een snellen loop overkomt, om dat wy door een wonder- baerlijcke slibberachigheydt komende te vallen, schielijck van de dood worden wegh- genomen.

VELOCITA. Snellighey,
Vluchtighey.

EEn Vrouwe met vleugels aen de schou- deren, als of zy wilde loopen, hebbende op 't hoofd een Sperwer met opgeslaegen vleugels. Een gelijknis nae de spreucke van *Homerus*, daer hy de groote Snellighey, door den vlucht van den Sperwer uytdruckt.

VELOCITA.

EEn Vrouwe met vleugels aen de schou- deren, draegende Brooskens op de ma- niere van *Mercurius*, en in de rechter hand een Pijle.

De Brooskens zijn een teycken van Snel- lighey, gelijk oock de Pijle is. Zy magh oock wel ter sijden een Dolphijn met een Seyl hebben, want het laeste doet het Schip snel voort loopen, en 't ander drijft sich sel- ve seer snellijck voort.

CELE-

C E L E R I T A. *Snelligheyt.*



EEn Vrouwe die in de rechter hand een Blixem houdt, gelijk *Pierius* verhaelt; ter sijden een Dolphijn, en in de locht een Sperwer: 't welck alles voor de raffigheyt genomen is, wesende yder in zijne beweginge snel en rasch. Door kennisse van dese kan men lichtlijck afmeten, wat saecke de Snelligheyt zy.

L A S S I T U D I N E. *Somersche moedigheyt.*

EEn magere Vrouwe luchtjes en dun gekleert, toonende haere bloote borst, leunende mette slincker hand op eenen stock, houdende mette rechter eenen Waeyer, waer mede zy eenige wind of verkoelinge maect.

Door de vermoeytheyt, verstaen wy die swackheyt, die daer uytwendigh op 't lichaem valt en schaedelijck is.

Wy noement Somersche moedigheyt, om die te onderscheyden van een ander vermoeytheyt, die door de sieckte, of anders veroorsaectt zy, maer alleene, die natuyr-

lijck door te grooten Somerschen hette heerkomt.

Mager wort zy gemaelt, om dat de onderhoudinge des lichaems, door 't middel van de hette uytwaesemende, sich ontsuyt, en daer door wordt men noodsaecklijck mager.

Het kleed en de bloote borst, zijn oock teyckens van het saysoen des tijds, gebruyckende de Mensch daerom lichte kleederen, om de hette min te gevoelen. 't Zijn oock teyckens van de hette, die in der daed in dese vermaethyit gevonden wort.

Met het leunen op den stock, wort ver- toont, datter ondersteuninge van noode is. En wie die van noode heeft, die heeft niet krachts genoegh van sich selve; 't welck het eigen is dat wy in dese beeldenisse afmaelen.

De Waeyer druckt uyt, dat als men diesel- ve beweeght, soo wort de locht daer door verkoelt, en 't lichaem dapper verfrischt. Want men soeckt door den Waeyer te ont- gaen het verdriet en de moeylijckheyt van de hette.

S O B R I E T A. *Soberheyt.*

EEn Vrouwe die slechtlijck gekleedt is, houdende in de rechter hand een Sleutel, de slincker op de borst, en onder haere voeten false een Visch hebben, aen d'ander sijde van dese beeldenisse sal een Fonteyne staen, alwaer klaer waeter uyt springht.

F A T I C A E S T I V A. *Somersche sloverie of arbeyt.*

EEn jonge stercke Vrouwe, met een be- knopt en luchtig kleed en bloote armen, houdende in de rechter hand een Seyssen, en in de slincker een Vlegel om 't kooren te dorschen, staende een Osse aen haer sijde.

Iongh en sterck wort zy gemaectt, om dat de Jeughd stercker is als d'Ouderdom.

De korte en luchtige kleederen, mette bloote armen, bedieden de gestalte en vaer- digheyt die zy by den arbeyt doet, wegh- nemende alle veranderingen, want de swaere kleederen zijn des Somers by het werck verdrietigh.

De Seyssen en de Vlegel zijn wercktuyn- gen van grooter arbeyd, insonderheyt wan-

neer men 't selve doet in 't heetste van den Somer. En de Olfie wort van veelen voor een beeld van de sloverie gestelt.

SOLSTITIO ESTIVO. Somer-
Sonne-stand.



En Ionghman van vijf en twintigh Iaeren, geheel naect, uytgenomen de beschaemde deelen, die bedeckt sullen zijn met een purpre Sluyer, staende op de maniere als of hy te rugge wilde treden, hebbende om 't hoofd een krans van kooren-ayren. Op 't hoofd sal hy een blauwe cirkel hebben, op de maniere als een kroone, en soo breed als de schouder is, in welke cirkel negen sterren gesneden sullen zijn, en in 't midden het teycken van *Cancer* of Kreeft. Mette rechter hand sal hy een Globe of kloot houden, waer van alleen het viereendeel duyfter is, 't welck dat deel sal wesen dat nae de aerde gekeert is, en de rest, te wesen de drie vierde parten nae boven, sullen klaer en licht zijn. Met d'ander hand sal hy een Kreeft houden, en aen de voeten vier vleugels, aen de rechter voet twee witte, en aen de sincker een witte en een swarte,

Het *Solstitium* is in die tijd als de Sonne ons aldernaest, en in die tijd, wanneer se alderverst van ons is. En die wordt Somer-Sonnestand geheeten, 't welck geschied den *xxi Junii*, en d'ander is des Winters den *xxi Decembris*. En wort daerom Sonnestand geheeten, om dat de Sonne alsdan niet verder gaet, en in dese zijne reyse worden twee Circkels beschreven, die zijnen loop bepaelen: d'eeene nae de *Polus Arcticus*, en d'ander nae den *Polus Antarcticus*, wesende yder van zijnen Poolen 66 graeden afgescheyden, en van den *Aequinoctiael-line* 24 graeden, deellende een yder de *Sphaere* in twee ongelijke deelen, en die worden genaemt de Tropische of wederkeerende Circulen, want de Sonne staende in den eersten punt van *Cancer*, soo maectse dien Circkel in de beweginge van 't firmament, en dat is 't laetste datse doet in 't Noorderdeel: en is 't geene dat genoemt wort des Circkel van des Somers-Sonnestand, waer door zy passerende ons naedert, en daer nae weder tot ons keerende, soo vertreckt die, tot dat die komt tot het punt van *Capricornus*, maeckende den anderen laesten Circkel aen 't firmament van d'ander sijde, nae den *Polus Antarcticus*. En dat is die circkel die genaemt wort des Winters Sonnestand, die altijd verst van ons is afgescheyden, en die wederkeerende ons komt naederen: wesende 't ampt van de gefeyde Circkelen, de Sonne-standen te onderscheyden in de grootte afwijkingen van de Sonne, gelijk gefeyt is in den eersten graed van *Cancer* en van *Capricornus*. En dan wortse de Somerstand geheeten, als zy is in den eersten graed van *Cancer*, want by ons soo nae wesende als zy kan, soo brenghetse den Somer, en in dese tijd is de langhste dagh van 't geheele Iaer, en de kortste nacht.

En als die is in 't punt van *Capricornus*, soo wortse genaemt de Winter Sonne-stand, en die is als de Sonne soo verre van ons is, als hy kan, brenghende ons den Winter: en in dese tijd is de langhste nacht van 't geheele Iaer, en de kortste dagh. En is dan de dagh van des Somers Sonnestand soo langh, als de nacht van des Winters Sonnestand.

Hy wort jongh van vijf en twintigh Iaeren geschildert, om dat de Sonne uyt het eerste punt van *Aries* gegaen zijnde, en in het eerste punt van *Cancer* gekomen wesende,

de, het viereendeel van zijnen loop gepafseert is.

Naeckt en met een Sluyer van purper wort hy gemaelt, tot een teycken van de grootste hette van 't Iaer. Hy staet als of hy te rugge wilde treden, want de Sonne raekkende de line *Æquinoctiael*, blijft daer niet vast staen, maer keert weder te rugge.

De Circkel met het teycken van *Cancer* en de negen sterren, wort *Tropicus Canceri* geheeten, en daer in zijn de negen sterren, om dat dit de aldaermercklijckste sterren in dees Circkel zijn, die hem oock op 't hoofd worden geset, om dat de Sonne in die tijd ons aldernaest komt, en desen Circkel rakende, soo maect zy den Sonne-stand.

De Globe of kloot moet hy in de rechter hand houden, om dat de Sonne in dees tijd in 't Noorden is, zijnde 't selve het rechter deel des Werrelts.

De drie vierendeelen lichts, bedieden de langheyt van de dagen deses tijds, en 't vierendeel duyfter bediet de kortheyt van den nacht, doende de Sonne dese werckinge.

Hy houd in de slincker hand den Kreeft, wesende 't selve eene van de teycken van den *Zodiac* of Hemels-gordel, en dit teycken heeft eygenschap met dit Dier, 't welck te rugge kruypt, doende de Sonne, in dees tijd, van gelijcken, foodaenige werckinge, als weder te rugge keerende.

De vleugels aen de voeten, bedieden de bewegingen van den tijd, want gelijk eenige Philosophen seggen, soo is de tijd niet anders als een achter-een-volgende circkelbeweginge, brengende 't eene saysoen nae 't ander, de Somer nae de Lente, de Winter nae den Herbst; en van nieuws in een yder saysoen wederkeerende, by maniere van successie of vervolgh, soo doet dieselve zijne werckinge.

De drie witte vlercken bedieden, dat de dagh soo veel te langer is, als de nacht te kort is, 't welck door d'eene swarte vleugel wort uytgebeeld, die soo wel d'een als d'ander voortgaen.

De krans met kooren-ayren wil seggen dat de Somer foodaenige teyckens medebrengt, tot een onderscheyt van des Winters Sonne-stand, die de Winter draeght,

SOLSTITIO HIEMALE.

Winters Sonne-stand.



EEn bedaeghd en by nae oud Man, heel met vellen bekleet, met een Circkel aen de voeten, op de maniere als een kroone, van blauwe verwe, alwaer in 't midden het teycken van *Capricornus* sal wesen, en rontom dieselve Circkel sullen twaelf sterren gefneden zijn.

Mette slincker hand sal hy een Globe houden, waer van het viereendeel sal wit zijn, en de rest duyfter. Onder den rechter arm, sal hy met een aerdigheyt een Geytebock houden.

Aen de voeten sal hy vier vleugels hebben, aen de rechter voet sal d'eene wit en d'ander swart zijn, en aen de slincker voet beyde swart.

Men moet hem als oud schilderen, om dat de Sonne geloopt zijnde van 't punt van *Aries*, en *Capricornus* naederende, gedaen heeft drie deelen van zijne reyfe.

Met vellen wort hy gemaect, om dat in die tijd de meeste koude is van 't geheele Iaer,

Aen de voeten sal hy een Circkel hebben, en het teycken van *Capricornus* met de twaelf sterren: Naedien de Sonne alsdan soo verre van ons is, als hy kan komen, naest aen den *Polus Antarcticus*, en wort geheeten de Circkel van den *Tropicus Capricorni*.

Hy houd met de slincker hand de Globe, gelijk als de voorgaende, doch de drie vierendeelen om leegh moeten duyfter, en het eene vierendeel boven moet licht zijn.

Hy houd de Globe in de slincker hand, om dat de Sonne sich in die tijd laet vinden aen de slincker sijde nae den *Polus Antarcticus*.

Onder de rechter arm houd hy den Geytebock, een Dier dat tot dit teycken gepast is, want also dit Dier sich op hooge en steyle Rotfen onthoud, alsoo onthoud sich de Sonne in dese tijd in den hooghten graed ontrent den Middagh of 't Zuyden, of om dat de Geytebock of *Capricornus* plagh te klimmen op de geberghen, alsoo begint oock de Sonne, om dees tijd, na ons toe te klimmen.

De vleugels aen de voeten, bedieden, gelijk geseyt is, de beweginge des tijds, te weeten de drie vierendeelen swart voor de nacht, en het wit voor den dagh. En om te doen verstaen de ongelijckheit die daer is tusschen d'een en d'ander, soo sal het wit aen de rechter voet zijn, want het licht gaet voor de duyfternisse.



P E C C A T O. Sonde.

EEn naeck, blind en swart Ionghman, die men siet dat hy op kromme en steyle wegen gaet, zijnde van achteren met een Slange en een Worm omflingert, die de slincker sijde door geboort hebbende, nu alreede aen 't herte knaeght.

De Sonde wort afgemaelt door een Ionghelingh, die door onvoorsichtigheyt blind is: Want de Sonde is mede een blindheyt in die geene, die dieselve begaet: wefende de Sonde voor haer selve, niet anders als een overtreedinge van de Wet, en een afwijkinge van 't goede, gelijk geseyt wort:

*De Sond is al zijn will' en lust,
Die sonder maet noch reeden rust,
Maer stemt het toe met ziel en moed,
Wat snoode wercken hy oock doet.*

Naeckt en swart wort hy gemaelt, om dat de Sonde den Mensch geheel van de gena-

de berooft, als mede van de suyverheyt der Deughd, staende in groot gevaer om van boven needer, in de onsekerheyt des Doods gestort te worden, die hem oock ter Hellen treckt, indien hy niet door berouw en leetwesen werde ondersteut.

Hy is van een Slange omflingert, want de Sonde is een Staet-luffer van den Duyvel onsen erf-viand, diewelcke altijd soeckt te bedriegen om een gemaecte schijn van 't goede, hopende altijd een goede uytkomst, gelijk hy met onse eerste ongeluckige Moeder gehad heeft.

De Worm aen 't hert, is de Worm van de Conscientie of van 't Gewisse selve, die als de Godgeleerde seggen, de sondige ziele knaeght en prickelt, staende altijd wacker en sterck, ter tijd hy in de Sonde vlees en bloed verteert, en sich daer in voed en versterckt.

Sorge. Besiet in de beeldnissen van de Gedachten, *Hertseer*, en op verscheyden plaetsen, van die stoffe.

P A Z Z I A. *Sotheyt*, gelijkse vertoont is in de krooninge van *Petrarcha*.

EEn onthult Maeghdeken, bloots beens, met een Beirevel voor een Halskraegh, 't kleed

't kleed fal van weerschijn wesen, in de rechter een ontsteeken kaerlse by de klaerschijnende Sonne.

Sotheyt is een gemeene naeme van alle ontstellige dieder in 's Menschen gemoed valt, 't zy datse komt uyt swaermoedigheid, gramschap, droefheyt, vreesse of andere natuurlijke onvolmaecktheden.

Een Maeghdeken dat onthult en bloots beens is, wort zy gemaect, om dat de Sotte noch sich selve, noch andere acht, en verre afgescheyden van alle burgerlijke ommevangh, om dat hy de soetigheid van 't goede niet kent, noch oock van wegen de spieglinge in 't gemoed of verachtinge des Werrelts, en dat om de Liefde Gods. En dit segh ick, ter eere van die geene, diewelcke alreede haere genegentheden, door de ommevangh of gewoonte, geremt hebbende, sich tot een eenlaem leven begeven.

Het weerfschijne kleed bediet ongeftadigheid, die in de Sotheyt heerscht.

Het Beirevel betoont, dat de Sotten sich meerendeels door de gramschap laten regeren, om dat zy by nae altijd sijde-gangen en quade sprongen doen.

Dat hy in de slincker hand de Sonne een kaerlse ontsteekt, is een waerachtigh teycken van Sotheyt, datmen sich inbeeld, meer door een kleyn licht te sien, als door de groote kracht van de Sonne, die soo wonderlijk en heerlijk uytblinckt.

SCIOCCHENZA. Sotheyt, Malligheyt.

Een Vrouwe die stordigh gekleet is, lachende om een Meulentjen, dat iemand in de hand heeft, daer mede de kinderkens ommeloopen, en dat door den Wind gedraeyt wort, met een stuck loots op 't hoofd, spelende op 't spreekwoord *Plumbeum ingenium*, dat is, een looden verstand: Want gelijk het lood swaer en uyt zijn natuyre om laegh valt, alsoo doet oock de Sotte, die nimmermeer zijn verstand of gemoed om hoogheft, om met eenige reeden te sprecken, maer is als het lood, 't welck wel glad gemaect zijnde, een sekere glans verkrijght, maer strax datselfe wederom verliest: alsoo doet oock de Sot, diewelcke of hy wel een wijs woord spreekt, soo valt hy doch terstont daer van wederom af.

Het lachen sonder oorfake, is een werkinge van de Sotheyt: Daerom feyt oock *Salomon*, de overvloedige lach is in den mond der Sotten.

Het Meulentjen vertoont, dat gelijk hare gedachten zijn, soo zijn oock haere werkingen van geener waerde, gestadigh omme draeyende.

P A Z Z I A. *Sotheyt, Geckheyt, Dwaesheyt.*

Een bedaegt Man met lange swarte kleederen, lachende, en op een Rierstock te Paerde rijdende, houdende in zijn rechter hand een Meulentjen, een vermaeck daer de kinderkens mede speelen, 't welck hy met groote naerstigheid in den Wind doet ommeloopen.

De Sotheyt kan bequaemlijck, op dese wijze, uytgebeeld worden, want Sot te zijn, is, nae onse maniere van sprecken, anders niet, als onbetaemlijcke dingen doen, die buyten de gemeene gewoonte der Menschen zijn: Om dat zy berooft zijn van overlegh, sonder datse eenige schijnbaere reedenen of treck van Gods-dienst hebben. Hier door komt het, datmen gemeenlijck seyt, dat het beter is sot te wesen met veele, als wijs te zijn met weynige: Want onse wijsheyt met onse kennisse afmetende, en kennende die selfe gemeenlijck meer in veele als in weynige, soo schijnt het datmen meer de menighe als de weynige behoort te volgen, om dat het meestendeel der Menschen, de deughd van ander luyden wercken, by de haere, afmetende, prijsen die manieren, die mette haere over een komen. Daerom is 't noodigh datmen eens anders goedduncken by 't zijne voege, om alsoo zijn goed voorstel te verkrijgen. Hier door geschiet het, dat iemand sich door de eere sal geluckigh achten, om dat die selfe van den meesten hoop daer voor gehouden wort: En door de Armoede sal sich een yder ellendigh achten, om dat het van den meesten hoop oock alsoo geschiet. En van dese Sotheyt en van dese Wijsheyt daer van sprecken zy altijd by de Menschen, wesende nochtans de vleugelen van onse Wijsheyt niet sterck genoegh te kennen, 't geene van dese toevallen reyn en suyer is. Daerom wort Wijsheyt in een Stad, gehouden by een Man van een bedaegd Ouder,

Ouder, die het gemeene beste en zijn Huysgefin regeert. Maer Sotheyt seghen dat te rechte vreemd is van dese handelingen, om dat alle sorte en slechte kinderspeelen van haer, werden bedreven. Waer mede wel over een komt 't geene *Horatius* seghet 2 boek Sermon. Satyr. 3.

*Wie huysjes maeckt en Poppegoed,
En Muisen voor de Karre doet,
En speelt met koot of kinderspel,
En op een stock rijt vol gerel;
Soo dit een langh gebaerde doet,
Die is voorwaer te mal gebroet.*

Maer voor soo veel, als het gemeen gevoelen van de Menschen aengaet, moeten men sich wachten, datmen sich niet laet bedriegen, door het valsche gevoelen des gemeenen volx, dat mette waere Deughd strijdigh is, alhoewel 't slechte volck het grootste getal is, waer van de schaere der Sorten oock on-eindlijck is.

De lach is een klaer teycken van Sotheyt, naer 't seggen van *Salomon*, om dat luyden van verstand en wijsheyd weynigh fullen lachen, jae men leeft niet, dat onse Heere *Christus*, die de waere Wijsheyte was, oyt heeft gelacht.

STOLTITIA. Sotheyt, Narrery, Dombeyt.

Een naeckte en lachende Vrouwe, die seer onbeschaemdelijck haere naeckte leeden, die zy behoorde te bedecken, sien laet, hebbende ter sijden een Schaep. En om dat de Sorten haer gebreck aen yder een vertoonen, maer de Wijsse sulx verbergen, daerom wort zy naeckte en sonder eenige schaemte geschildert.

Het Schaep is van de Oude veeltijts voor een teycken van de Sotheyt genomen, gelijk oock *Dante* seyt: *Weest Menschen en geen domme Schaepen.*

Zy houd een Maene in de hand, want het schijnt dat de Sorten de Maene meest zijn onderworpen, als voelende lichtlijck haere veranderingen.

PARSIMONIA. Spaersaemheyte.

Een bedaeghde Vrouwe, die slecht sonder eenigh vercierfel gekleet is, houdende in de rechter hand een Passer, en in de sincker

een toe-gebonden Beurisse die vol geld is, met een letter-rol, daer op geschreven staet in *melius servat*, dat is, zy spaert het tot een beter.



Spaersaemheyte is eene van de twee voornaemste deelen van de Mildigheyte, diewelcke bestaet, om onkosten te schouwen die de reeden niet gelijk zijn, en die de middelmatigheyte overtreden. Waer over oock *Horatius* seyt: *Laet u teeringe niet boven u inkomen gaen.* 't Welck alles gedaen wordt door de Spaersaemheyte, diewelcke is eene van de vier deelen van de Wijsheyte, diewelcke bestaet ontrent de goederen van de fortuyne, die men besit: Want de Wijsheyte schickt sich op vierderleye maniere ontrent de goederen. 1. als zy dieselve ontfanght. 2. als zy die bewaert. 3. als zy die vermeerdert. 4. als zy die wijslijck gebruyckt. Dese zijn door de Wijsheyte oock regulen van andere deughden. En voorwaer wie de goederen wijslijck gebruyckt door de Spaersaemheyte, die salse vermeederen en bewaeren. *Aeschines* de Socratische Philosooph plagh te seggen, datmen sich selve wat most besnijden, om de onkosten torte onderhoudinge des levens te verminderen, nae 't spreckwoord *Parsimonia magnum vestigal*, Spaersaemheyte is een groote

groote tol of rente: Want het is 't beste op-
set om de inkomsten te vermeerderen, dat-
men de kosten vermijde en afsnijde: En der-
halven geeft *Aristoteles* aen het gemeen desen
raed, datmen Spaerfaemheyt sal gebruycken,
in deser maniere, gelijk het *Muretus* vertaelt.
*Men moet weten wat inkomen een yder Stad heeft, en
wat die yst yder dingh treckt. Daerentegen moeten de
kosten overwegen die zy heeft te betaalen, op dat het over-
tollige opgeheven, en wat meer, als behoorlijk is, werde
vermindert. Want dese worden, door dit middel, niet al-
leen rijcker, die welke tot haere Rijckdommen wat toe
doen, maer oock die geene die van haere groote onkosten,
wat afsrecken. Alsoo behooren de Vaeders
des Huysgesins voor allen dingen over te
leggen wat inkomen dat se hebben, en op de
onkosten letten die tot het Huys behooren,
wegnemende de overtollige, verminderen-
de die geene, die meer als behoorlijk zijn.
Want die worden niet alleen rijcker die tot-
te Rijckdommen iet toe doen, maer oock
die geene die haer van noodelose onkosten
verlichten. Seneca seyt in de ruste des ge-
moeds cap. 1 x dese feer aerdtige spreucke,
Want, seyt hy, dese Maete sal ons behagen, soo ons de
spaarfaemheyt behaeght, sonder welke oock geene Rijck-
dommen genoegh zijn, noch geene ons genoegh sullen
strecken.*

Van een bedaeghd Ouder wordt zy ge-
maelt, want in die staet is de Mensch be-
quaem om de Reeden te begrijpen, wer-
kende wat nut en eerlijk is.

Het slechte kleed sonder ciersel of konst
gemaect, bediet dat de Spaerfaemheyt van
alle ydele en overtollige onkosten is afge-
scheyden, waer over *Ambrosius* tot *Vercellum*
aldus seyt, daer is geen dingh soo noodigh te kennen als
't geene noodwendigh is.

De Passer druckt de maete en ordre uyt,
die in alle dingen is. Want gelijk de Passer
met haer punt den ommetreck van haeren
Circkel niet overtreet, alsoo treet oock de
Spaarfaemheyt de maniere van 't geene eer-
lijk en redelijk is, niet over.

De Beurffe met het opschrift *in melius ser-
vat*, geeft te kennen, dat de Spaerfaemheyt
haeren penningh bewaert tot een beter of
noodiger gelegentheyt: Want het is meer-
der eere en naerstigheydt, het gewonnen
goed te bewaeren, als het geene, ons ont-
breeckt, te verkrijgen; gelijk *Claudiamus*
seyt:

't Bewaeren van 't verkeygen goed,
Is meer als 't geen men soecken moet.
En *Ovidius* seyt in zijn Minnekonst:
Het is geen minder Dughd 't verkeygen te bewaeren:
Mits 't een komt door geval, en dit door konst van spaeren.

S P I A. Spion.



En Man rijcklijck gekleed, houdende zijn
Laengesicht metten Hoed en metten lan-
gen Mantel by nae bedeckt, die geheel met
oogen, ooren en tongen beset is, houdende
in de slincker hand een Lanteerne, de voeten
sullen gevleugelt zijn, alwaer ter sijden een
Brack mette muyl nae der aerde sal staen,
als of hy eenigh Wild wilde op speuren.

Het treffelijk kleed bediet, dat een heerlijk
entreffelijk kleed den Spion feer wel past, ten
einde hy bequaem zy, niet alleene onder het
gemeen, maer oock onder Mannen van aen-
sien, te verkeeren, daer hy anders uyt haer
geselschap soude werden gejaeght, en geen
gelegentheyt vinden om wat gewichtighs,
aen 't Hof, over te draegen.

Dit gefeyde kleed past hem feer wel, om
dat onder de Eedele oock foodaenige zijn,
die voor Spiens gaen: En op dat ick van

P p p haere

haere grootsheyt geen verwijt, smaet noch lasteringe soude ophoopen, so swijge en verheele ick dieselve te noemen. Maer dit segh ick wel, dat de Romeinsche Republieque, nimmermeer toeliet, dat een Raetsheer, behoudens de Wetten, den Spion soude maecken, gelijk *Ascan. Pedianus* seyt. Een schande voor onsen tijd, van datter meer Eedele als gemeen Volck, sich voor Spions laeten gebruycken. Hy houd het gesichte bedeckt, want die sich daer in laet gebruycken, gaet onbekent, en laet sich van niemant kennen, om te beter zijnen dienst uyt te voeren. En om te vertoonen dat die van meerder opmerckinge zijn, die in de Hoven en in andere, soo opentlijcke als besondere plaetsen verkeerden, diewelcke om datse by haere Meesters in meerder gunste fouden komen, soo maecken zy bedecktelijck den Spion, en passen noch vraegen niet nae haere cere, en letten daer niet eens op, om wat vriend dat het oock zy, te verraeden of te vermoorden, hoe lief haer oock dieselve magh wesen: gelijk men oock kan seggen, dat het hoofd bedeckt te houden, bediet, dat wesende de Spion een schandigh en veracht Mensch, soo kan hy zijn hoofd by Mannen van eeren niet ontdekken: en daerom plaghmen van die geene te seggen, die van een eerlijcke en goede naeme zijn, datse met ontdekten hoofde gaen. Het bedeckte aengesicht kan noch wijder bedieden, dat de Spions in den ommegangh altijd bedeckt gaen, nimmermeer haer hert noch gedachten ontdekken, maer verbergende, vertoonende 't eene gesicht voor 't ander, verbergende haere boosheyt door een soete en lieflijcke groenisse, spreekende met groote zeedigheyt, om een ander de schoe uyt den voet te trekken, en uyt een ander te visschen, en uyt den hals te haelen eenigh geheym, dat hy terstont aen zijne Meesters magh overbrieven: Iae daer gebreken nimmermeer geene, diewelcke door den Straetsucht aengeprickelt zijnde, alle dage om haer te onderrechten, in haer gemeenschap komen, hopende door middel van de Spie gunste en staet te verkrijgen. Diergelijcke maniere beschrijft *Philoponus* de Academist op deser wijze, seer geestigh:

*De Spye op alles let en hoort,
En overbriefft het minste woord:*

*Hy gaet in 't Hof, gelijk een Lam,
Maer binnen schuyt een Vos en Ram,
Die's Naesten eer te vinnigh steelt,
Waer van 't venijn ten mond uyt speelt.
Hy berghet voor elck zijn aengesicht,
Waer door hy alle loosheyt slicht.
Door konst, bedrogh en schelmery,
Soo staen hem alle dingen vry:
Ey set hem vleugels op zijn Hoed.
Waerom? ey neen, dat is niet goed:
Om dat de loofse Spye die draeght,
Van bimen, daer hem Staetsucht knaeght.*

De oogen en ooren bedieden de wercktuigen, waer door de Spion zijne konst gebruyckt, en dat om zijne Heeren en Meesters te believeen, nae het spreekwoord, *Multa Regum aures atque oculi*, dat is, de Koningen hebben veele oogen en ooren. Welcke spreuke voor de Spions wert genomen: Want de Prince, door 't middel van 's anders oogen en ooren, soo siet en hoort hy alles watter gedaen en geseyt wort: en foodanige Menschen worden van de Griecken *Ocatuste* genaemt. Van *Dioniso* van *Siracusa* zijns geheeten *Protagogide*, die yders woorden en wercken overbrieffden; gelijk *Alexand.* in zijne Geboortdagen in 't iv boek xxiv cap. verhaelt: aen dienwelcken door de Wet *Papia* tot belooninge deses, de helft van de boete wierde gegeven: En door dese verleckeringe en slocklust der sotter vergeldinge, zijnde daer nae in grooter getal gevonden, opgestoockt door de groote winninge: Want de Keyser *Tiberius* liet den Verklickers soo veele toe, dat hy oock een yder geloofde offse hem waerheyt of logen aenbrachten: waer over die soo aenwiesden, dat de Raed dieselve willende verminderen en het loon besnijden, *Tiberius* sulx niet wilde toelaeten, seggende, tot verdedinge van de Spions, datmen de Wetten soude vernietigen, indien men den bewaerders der Wet afschafte. *Domitianus* de Keyser, willende in 't begin van zijne regeeringe een proeve toonen en sachtmoedigh schijnen, om de gonste van 't volck te verkrijgen, soo wilde hy der Fiscalen aenklachte van de Spions geheel onderdrukken, seggende dickwijls, wat Vorst den Aenbrengers of Spions niet straft, die voedsse. Maer kortst daer nae, leerde het tegendeel wel te recht, hoe *Domitianus* zijne oogen en ooren aen de Spions heeft geleent, om anderer luyden goederen te rooven, en levende noch doode te verschoo-

schoonen : Iae alles was soo onseecker, dat oock self de eene Spion den anderen wantroude. En de Spions waeren oock in foodanigh aensien by den Keyser, dat oock Procureurs en Advocaeten hunne pleytsacken verlieten, en wierden Spions. Een schande voor foodaenige Princen, die haere ooren openen voor den aenbrengers, en die terstont geloof toe stellen. *Ammianus Marcellinus* lastert den Keyser *Constantinum*, dat hy alle overbrengingen van de Spions voor waerachtigh en voor een klaere faecke hiel. En dat het hem alleene genoegh was, wanneer zijn Spion *Sarimichus* iemand noemde, dien hy eenige kladder aenwreef. En hier door geschied her, datmen de moeylijkheyt van 't Hof, seer qualijck kan ontvlieden, hoe onschuldigh hy oock zy, alsoo alles hangt aen 't woord van een Spion. *Antoninus* de Keyser, die billick de Godvruchtige genaemt wierde, had voor een gewoonte de Spions ten doode te veroordeelen, wanneer de misdact niet bleeck, en alsoe al bekend was, soo betaelde hy hun, doch verjoeghe daer nae als oneerlijcke luyden van hem af. En dit behoortmen voornaemlijck te onderhouden, datmen de valsche Spions straffe, op datse geen eerlijcke noch vrome luyden in 't lijden brengen. *Pertinax* de Keyser, alhoewel hy sachter mette Spions ommegingh, niet te min belaste hy datse souden gebonden en gestraft worden, stellende een besondere straffe, op yders waerdye, die door de Spion was aengebracht. *Septimus Severus*, zijnde Onder-Burgemeester in *Sicilien*, wierde beschuldigh, dat hy aen den Chaldeen en Waerfeggers soude raed gevraecht hebben, of hy oock Keyser soude werden: doch de faecke ondertaft, en daer van vry gekent zijnde, wierde de Beschuldigher gekruyft. *Theodoricus* Koningh der Gothen in *Italien*, hoewel hy een Barbaer was, nochtans als een rechtvaerdigh Prince, soo vervloecte hy den Spions, en wilde dat de beschuldighers souden werden verbrant, indien se de misdact niet bewesen: gelijk hy daer van een gebodt uytgaf, dat van zijnen Raedsheer *Cassiodorus* is te boeck gestelt.

De Tongen vertoonen ons het voorwerp en de werckinge van de Spions, die soo haelt de minste faecke niet hebben gesien, alhoewel die geene berispinge waerdigh is, nochtans diewijle zy van snooder aert zijn, soo

dragen zy die terstont over, en dat meerendeels valsche en ongerechtigh. En hier over slaense geen acht op eenige staet, maer stellen al haer forge te wercke, hoese des volx praet mogen bespieden, en roemen sich daer van, die te willen ontdekken. *De heerlijckheyt der Koningen is de woorden te ondersoecken*, seyt *Salom.* in zijne Spreucken xxv cap. Maer 't gebeurt dickwijls datse haere oogen aen de loogen van den Lasteraer verleenen, en in foodanigen val, zijne onbeleeft, datse licht geloven. *Apelles* maelde eenen Koningh af met Eefels ooren: een ontwerp van de alderoudste, die der versierden, dat *Midas* Koningh van *Phrigien*, Eefels ooren hadde, om de menichte van Spions die hy hadde, en die hy zijne Eefels ooren mildelijck toereickte: want dit Dier heeft seer groote ooren, en is, behalven den Muys, van 't alderscherpste gehoor, gelijk *Suidas* verhaelt. En 't gebeurt daer over, datmen met vrede aen de Hoven niet kan verblijven: Want waer de Princen hunne ooren gewilligh verleenen aen valsche en loogenachtige overbrengingen, daer zijn al hunne Dienaers Godloos en schelms. En dit zy van my niet geseyt, maer van *Salomon* in 't xxix cap. van zijne Spreucken: *Een Prince die gaerne leugenen hoort, heeft Godloose dienaers.*

De Lantaerne die hy in de slinkker hand houd, bediet, dat de Spion niet alleene by dage, maer oock by nachte alles bespriet. *Dio-genes* droegh by daege een Lantaerne, om Menschen te soecken, maer de Spion, soeckt by nachte de Menschen met een Lantaerne in de hand. En *Lucianus* yoert in zijne t'saemenspraeck van *Tirannus*, een Lantaerne in, om by *Radamantus* den Hellschen Rechter, de boeverien en schelmstucken van *Megapantus*, te bespieden.

De gevleugelde voeten bedieden, dat de Spion moet naerstigh en wacker zijn, andersins soude hy geen voordeel doen, soo hy niet besorghet en vaerdigh was, en gelijk als *Mercurius* gevleugelt: diewelcke nae de versieringe der Poëten en van *Lucianus*, in zijne t'saemenspraeck van *Mercurius*, de verdoemde zielen nae de Hellsche straffe geleyde, door zijne woorden. *Homerus* noemt 't *gefleugelde woorden*. En derhalven *Mercurius* een overbriever van de beufelachtige Goden, wort van de Oude gevleugelt afgemaelt; daer door willende uyt drucken, dat gelijk

de Vogelen, in de locht haere stemme verroonden, dat daerom oock *Mercurius* de Bode wierde genaemt, alsoo hy door zijne spraecke alles uytdruckte.

De Brack, die nae 't Wild schijnt te snuffelen, is hier voor de Spion gestelt, welckers dienst bestaet in dagelijcx de woorden en handelingen van andere Menschen te onderlasten, gelijk *Plato* seyt; aengesien de Brack altijd zijn kost en het wild, door den reuck, gaet op soecken; alsoo gaet oock de Spion, met naerstigheyt eens anders saecke en met heimlicke forghvuldigheyt door snuffelen. Waer van God wil dat ghy u sult wachten.

C O S T A N Z A. *Stantvastigheyt.*



EEn Vrouwe die mette rechter arm een Pijlaer omvat, en met de sincker hand een bloote Deegen, boven een groote vlamme viers houd, toonende sich vrywilligh om den hand en arm te willen verbranden.

C O S T A N Z A. *Stantvastigheyt.*

EEn Vrouwe die de rechter hand om hoogh houd, en in de sincker hand een Spieesse, staende op eenen vierkantten steen,

Stantvastigheyt is een vast voornemen om door lichaemlijcke pijn niet af te wijcken, noch sich door droefheyt, moeylijckheyt of eenige beswaernis te laeten overwinnen, om in alle zijne handelingen van den wegh der Deughd niet af te treden.

De hand die zy om hoogh houd, is een teycken van Stantvastigheyt in haer voornemen.

Het vierkant bediet vastigheyt, want hoe ghy dat keert of wend, het blijft altijd op alle sijden vast staen, 't welck andere lichamen, soo volmaeckt niet kunnen doen.

De Spieesse is, als het gemeen spreekwoordt seyt, *Wie sich wel stut, valt seldom*. En stantvastigh te zijn, is niet anders als gestut en vast te staen in de Reeden, diewelcke het verstand tot eenige sake soeckt te bewegen.

G R A V I T A. *Staitigheyt, Deftigheyt.*

EEn Vrouwe diewelcke Adelijcken in purper gekleet is, hebbende aen den hals een toegesegelt schrift, tor op de borst hangende. Op 't hulsel van 't hoofd sal een Pijlaer staen met een kleyn beeldeken daer boven. 't Kleed sal met Pauws oogen bespreyt zijn, met een ontfleecken Lantaerne in de rechter hand, die op zijn antics of nae de oude maniere gemaect is.

Het purper wordt gemeenlijck hier toe gebruyckt, als tot eere van Koninghlijcke en Adelijcke waerdigheyt. Het schrift aen den hals was een teycken van Eedeldom, diewelcke een waerachtige Voedster is van staetigheyt, hoogheyt, eere en gelucksaeligheyt.

De Pijlaer false tot een ciersel op haer hoofd hebben, soo men die in Mascarade te voet of te paerde wil gebruycken. Maer voor een statue, gesneden beeld, of schildery kan men dielselve ter sijden stellen, datse daer metten sincker arm op rust, ter gedachtenisse van haere trefsijcke wercken, die den staetigheyt of aensienlijckheyt voeden.

De Pauw oogen bedieden dat de aensienlijckheyt oock pracht mede brenght, en dielselve komt voort door de eersuchtigheyt: en de Lantaern betoont, dat de aensienlijke Mannen, het licht van 't volck zijn.

G R A V I T A N E L H U O M O .

Statigheyt in een Man.

EEn statige Vrouwe, houdende met beyde handen eenen steen, die aen een koorde is gebonden en opgehagen.

† Kleed van de Vrouwe vertoont, dat aen een rijp Ouder de Statigheyt beter past als aen de Ionckheyt: want in haer wort meerder eere gefpeurt: en zy bewaert de staetigheyt en gemaetigheyt van de zeeden, met meerder forghvuldigheyt.

De steen vertoont, dat de Statigheyt in de zeeden, van den Mensche, gefeyt wort, nae de gelijknisse van de iwaerwichtige lichaemen. En † is dese Statigheyt die de Mensch weet te houden, in zijne handelingen, sonder sich nae de lichtvaerdigheyt, ydelheyt, sotternen of diergelijcke, te neygen, diewelcke niet bequaem zijn om de ernsthaftigheyt van † voorhoofd, en van † hert te bewegen, noch van de Statigheyt af te leyden; gelijk men oock de swaerwichtige dingen niet kan door eenigh toeval van haere natuyre veranderen noch buygen, datse van haere behoorlijcke plaetse fouden wijcken.

Stact-Regearinge. Soeckt Politica.

G A G L I A R D E Z Z A .

Sterckheyt, Wackerheyt, Frifcheyt.

EEn Man van een rijp opsicht, doch eschoon, van een welgemaect aengesicht en wacker, wesende luchtigh gekleet en met Amarant gekroont, houdende met beyde handen een Olijftack met vruchten, en boven op dien tack Honighraeten, met eenige Byen daerom.

De Amarant is een geduyrige struyck, die buyten † gebruyck van andere bloemen, vastigheyt, sterckheyt en onderhoudinge bediet: en door haere besondere aert, soo verdort zy nimmermeer, maer staet altijd schoon: En alster in de Winter geen bloemen zijn, soo worden dese alleene in † watter gesteecken, waer doorse haere groente weder verkrijgen. Waer over de volckeren van Theffalien, wanneerse jaerlijx aen † graf van *Achilles*, gelijk geschreven wort, offerhande deden, soo droegen zy den Amarant om haere hoofden, om dat wanneer d'an-

dere bloemen gebraken, dese terfont frisch waeren. En daerom is dese bloem onsterflijck, en d'onsterflijckheyt toegewijd, gelijk mede de Olijftack en de Honighraeten zijn: passende hier op † geene *Diogenes Cinicus* antwoorde aen eenige die hem vracghden, op wat wijze men het leven konde verlengen? seyde, *soo men de inwendige deelen met honigh, en d'uytwendige deelen met oly smeerde.* Willende door dese duysterheyt te verstaen geven, gelijk hy gewoon was, duyster te spreekken, datmen om gefont en wacker te leven, een vrolijk gemoed van nooden hadde, en dat stadigh vol was van soete en aengenaeme overleggingen: En het lichaem aengående, datselve most hebben noodigh onderhoud en gemak met goede oefningen, ten einde het niet wierde verteert en door den ledighganch vervuylt, maer dat het most geholpen en aen een gehecht worden. Boven dit, seght *Athameus*, dat het gebruyck van de spijsse die in Honigh ingeleyt was, den Mensche veel langer dede leven, als wel stercke spijsse doer. En ten dien aensien, voert hy † exempel in van eenige volckeren in † eyland van *Corfica*, *Cirnei* geheeten, diewelcke lange tijd leefden, om dat zy haer onderhielden met soere spijsse van Honigh gemaect. En *Diaphanes* schrijvende van de Landbouwinge, seyt, dat spijsse van Honigh gestadelijck gebruyckt, niet alleene grootelijx † verstand vorderlijck is, maer zy onderhoud oock de sinnen frisch en wacker.

S T E R O M E T R I A .

Meeetinge van vaste lichaemen.

EEn Vrouwe, die met beyde handen een Maetriet of Maetstock houd, waer mede zy met vlijt een vast lichaem of steen meet, die langh, breed en hoogh is, en aen de sijde daer van sal een *Radius Latinus* leggen.

Sterometria is † geene daer meer de langhte, de breete, en diepte, verstaende dit in † besonder van vaste lichaemen, die langhte, bréede en hooghte hebben. Waer over wy haer vertoonen, datse mette Maetstock de vaste lichaemen meet, als gefeyt is. Vindende door de konst, alle de deelen die mette Maetē over een komen: en om datse oock meet het onderscheyt van de wijde, breede, diepte en hooghte, oock alle slag van gele-

gentheyt, ſoo wort haer dit in de hand gegeven: Want de *Radius Latinus* gaet alle Inſtrumenten te boven, door de veranderinge van zijne werkinge: aengeſien ghy die, 't zy geheel open of geſloten of half toegeloten houd, of in wat maniere ghy wilt, ſoo doerſe verſcheiden werkingen. Want ſtaende op 't plat, 't zy om hoogh of leegh gebogen en aen 't loot gehangen, ſoo meet ghy daer mede alle hooghte en breede, oock alle hooghte en diepte.

ASTROLOGIA. Sterre-gifſinge.

EEN Vrouwe in 't blaue gekleet met een krans van ſterren om 't hoofd, dragende vleugels aen de ſchouderen, in de rechter hand een Scepter, en de ſlinker een Hemelſche Sphare; ter ſijden een Adelaer.

Astrologia komt heer van 't Griex, bediende in onſe ſpraeck, Reedeneeringh van de ſterren, die door deſe konſte worden aengemerckt, als oorſaecken van de gebeurlijke werkingen van den Menſch, of van de Natyure.

Met Hemels blaue is zy gekleet, om dat de ſterren in den Hemel ſtaen, en van daer haere werkinge doen: en om te vertoonen de ſwaerigheyt, in de begrijpelijkheid van haere verrhey, ſoo worden haer vleugels gegeven, diewelcke oock dickwijls niet beſtandigh genoegh zijnde, ſoo wort er dan noch de Adelaer by gevoeght.

De Scepter bediet, dat de Sterren in eene ſeekere maniere heerſchappie voeren over de aerdsche lichaemen. En ten dien aenſien, zijne van de Sterreraders aengemerckt.

Anders.

EEN Vrouwe in Hemels blaue gekleet, met een *Aſtrolabium*, en een boeck vol ſterren, met een Quadrant en andere Inſtrumenten, behoorende totte *Astrologie*, aen de ſchouderen gevleugelt, om datſe altijd mette gedachten om hoogh ſtijght, en let op de Hemelſche dingen.

Anders.

EEN Vrouwe gekleet met Hemels blaue, met vleugels aen de ſchouderen, houdende in de rechter hand een *Paſſer*, ende in de ſlinker een Hemelſche Sphare. Datſe blaue

gekleet is, bediet, datſe altijd in den Hemel beſigh is met haere gedachten. De *Paſſer* en de *Sphare* zijn inſtrumenten, gepaſt tot meeſtinge van den Hemel en haere bewegingen.

ASTRONOMIA. Sterre-konſt.



EEN Vrouwe in 't blaue gekleet, geheel vol ſterren, 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende in de rechter hand een *Aſtrolabium*, en in de ſlinker een tafel, waer op de Hemels teyckenen geſchildert ſtaen.

Her kleed van *Pavonazzo* of duyſter Violer, vol ſterren, bediet de Nacht, waer in men lichtlijck de Sterren ſiet, hebbende geen weerſchijn van de Sonne: en daerom komt men ſeer lichtlijcken totter bewijs van het op en ondergaen, en van de maniere der Sterren.

Her aengeſicht heeftſe ten Hemel gekeert, weſende dit deſe beeldniſſe eygen, datſe altijd mette gedachten opgeheven is, om de Hemelſche dingen te weeten en te verſtaen. Het *Aſtrolabium* wort haer gegeven, om datmen daer door in vaſte kenniſſe komt van de maete, wijde en aſtand van alle Hemels-teyckenen.

De taefel houdtſe in de ſlinker hand, die met

met verscheyden Hemelsche figuren geteykent is. Wefende de Astronomie, naer t goetduncken van *Isidorus*, en eenige andere, seer verscheyden van de Astrologie, overmits zy als *Theorica* of Spiegelster, handelt van de Wereld in t gemeen, en van de *Sphere* en Werlden in t besonder, van de gelegentheyd, beweginge, en loop desselven, &c. van de spieglen der Planeten, Eclipsen, Polen, Assen, Circulen, &c. en duysent andere dingen die totte Hemel en Sterren behooren.

SECRETEZZA. Stilswijgentheyt.

EN Vrouwe die niet alleene den mond met een band heeft toegebonden, maer oock toegesegelt, en t overige des lichaems sal geheel met een lange swarte Mantel zijn gedeckt.

De Oude plachten door den gesflooten en toegesegelden mond, *Angerona*, de Goddinne van de Stilswijgentheyt, te vertoonen: En dat om haer eygen en eens anders stilswijgentheyt en geheimnissen uyt te drucken.

Zy wort met den Mantel, op de maniere, als geseyt is, afgemaelt, om dat gelijk zy alle de deelen des lichaems bedeckt, zy oock alsoo de verborgentheden moet verheelen, en alle dingen bedeckt houden, die haer zijn toe vertrouwt.

SECRETEZZA OVERO TACITURNITA. Stilswijgentheyt.

EN statige Vrouwe, met swarte kleeders, die haer selve, mette rechter hand eenen Ringh op den mond houd, als of zy die daer op wilde drucken: En voor haere voeten sal een Kickvorsch staen.

Zy moet staetigh zijn, want de geheimnissen te ontdecken, is een teyken van lichtvaerdigheyt, om dat geen ernsthafte noch staetige luyden sulx doen.

Het swarte kleed druckt uyt het goed vertrouwen en de standvastigheyt: om dat de swarte verwe geen andere verwe aenneemt. En soo set oock geen ernstachtigh en bestandigh Man het geheim een ander over, maer behoud dat in goed vertrouwen.

Zy houd den Ringh, als of zy daer mede den mond wilde toefegelen, tot bewijs van t geheim te bewaeren. Want:

Ten einde ghy t geheim niet uyt,
V mond eerst met een zegel sluyt.

Dit seyt *Lucianus* de Grieck. Andere seggen door gelijknisse, de Sleutel in de tonge, willende uyt drucken, dat de geheimnissen in den mond moeten gesflooten zijn. *Ick hebbe een bewaerende sleutel in mijne tonge*, seyt *Aeschilus* de Griexsche Poeet, die alsoo van *Gentianus* in *Clemente Alexandrino* is overgeset: oock in de *Oedipus Coloneus* van *Sophocles*, daer hy op defer wijse in de Reye seyt, wanneer de Priesters, de eerwaerdige Godsdiensdienst van *Ceres* t volck uytdeelden, dat een gulde sleutel haere tongen sloot. En dit seyt hy, om te beroonen, dat dese t geheim van *Ceres* verborgen hielden, als offe haere tonge met een sleutel in den mond hadden toegesflooten. Waer in dese Schrijvers gesien hebben op de kleyne oude sleutels, nae de maniere van een Ringh, bequaem zijnde om te sluyten, openen en toe te segelen, op darfe bewaert bleven, en van den Dienaers niet kosten weghgedragen werden, sonder bekend te zijn. Van dese Ringen handelt *I. Lipsius* over t tweede boeck van *C. Tacitus*. En hy sluyt uyt de Oude Schrijvers, dat dese kleyne sleutels; Ringen wierden genaemt, doch insonderheit uyt *Plantus*, wanneer hy de Huys-Moeder aanspreeckt, seggende, *sluyt de kelders op, en brenghet den Ringh tot my*. Van dese slagh vintmen veele die by den Liefhebbers zijn vergaedert. D'oude gebruyckten oock dese Ringen, gelijk als noch, om hunne brieven te segelen aen hunne vingers, op dat hunne handlingen niet ruchtbaer souden werden. Waer door het eens gebeurde, datter een brief aen *Alexander Magnus* wierde vertoont, in tegenwoordigheit van sijnen lieven vriend *Ephestion*, die zijn Moeder tegens *Antipater* hadde ingestelt, en sonder hem ier te verbergen, liet hy hem oock dienselven lesen. Maer t selve naulijx gedaen zijnde, nam hy zijnen Ringh, waer mede hy gewoon was zijne brieven toe te segelen, van der hand, en druckte dien op den mond van *Ephestion*, om hem de Stilswijgentheyt in te drucken, ten einde hy den inhoud desselven aen niemand soude openbaeren. t Is oock geen wonder dat de Keyser *Augustus*, gelijk *Suetonius* verhaelt, eenen Ringh droegh, waer op een *Sphinx* gesneden was, want dieselve was een beeld om de geheimnissen te bewaeren. Andere gebruyckten het beeld van *Harpocrates*, die,

die, van de bygeloovige Heidenen, gehouden wierde voor een God van de Stilſwijgenheyt, om door ſoodanigh teycken te doen verſtaen, datmen ſtilſwijgende moſt zijn en de geheimniſſen bedecken.

De Kickvorſch was de Sinſpreuck van *Mecenas*, tot een teycken van Stilſwijgenheyt. Men vind, ſeyt *Plinius*, een ſekere ſlagh van Kickvorſchen in 't ried, en op kruyden die ſtom en ſonder geluyt zijn, en deſe vintmen in *Africa*, *Macedonien* en elders, &c. Waer over een ſpreeckwoord is gekomen, een *Seriphische Kickvorſch*, voor een perſoon die ſtom en ſtilſwijgende is, om dat deſe Vorſchen niet quaecten, ſchoon zy wierden in de plaſſen by de andere Vorſchen geſet. 't Sal niet buyten ons voorſtel weſen, gelijk *Paradinus* in zijne Heldiſche uytbeeldingen gebruyckt, dat *Mecenas* in zijnen Ringh deſe Kickvorſche gebruyckte, door welck middel hy oock *Augustus* ſeer aengenaem was, gelijk *Eutropius* verhaelt, alhoewel *Suetonius* ſeght, dat hy weinigh treck tot hem hadde, om dat hy de geheimniſſe van de t'ſaemenſweeringe van *Murena* aen *Terentia* zijne Huysvrouwe geopenbaert hadde, een gebreck dat in der waarheyd groot is: want de geheimniſſen van Princen, moetmen aen geene Mannen openbaeren, veel min aen Vrouwen, die welcke van natyuren ſoo klapachtigh zijn als de Exters: die al naeklappen, watſe hooren ſpreken: En alhoewel de Stilſwijgenheyt en de geheymeniſſe door een Vrouwe wort uytgebeeld, nochtans konnen dieſelve niet in een Vroulijcke borſt geſloten werden. Daerom ſeyde *Eſopus* ſeer wel, *Vertrouwt den Vrouwen u geheimniſſe niet*. En van *Cato* wort geſeyt, dat t'elckens als hy zijn Vrouwe iets hadde geopenbaert, dat hy daer van berouw hadde. Soodanigh berouw hadde *Fulvius* mede, diewelcke een vriend van *Augustus* was, hebbende op eenen dagh den Keyſer ſeer hooren klagen en jammeren over de eenſaemheyt van zijn Huys, en van zijn twee Neven van zijns Dochters wegen, die geſtorven waeren, en van *Posthumius* die alleen was overgebleven, en die door ſchandige laſteringe van zijne Huysvrouwe *Livia*, in ballinghſchap moſt leven: overmits hy was gedwongen zijn Stieffone tot een Naevolger in 't Rijk te ſtellen; hebbende in alles medelijden met zijnen Neve, en verlangende

derhalven dat hy hem, uyt zijn ballingſchap, mocht weder te huys roepen: *Fulvius* verhaelt deſe klachten aen zijn Huysvrouwe, de Vrouwe verhaelt die wederom aen de Keyſerinne, waer over zy bitterlijck aen *Augustus* klaeghde: *Fulvius* gaende 's morgens, nae zijne gewoonte, ont *Augustus* te groeten en goeden dagh te wenſchen, antwoorde *Augustus*: *Fulvi*, God geve u goede ſinnen; gevende daer door te verſtaen, dat hy weinigh breins hadde, om dat hy zijne geheimniſſe aen zijn Huysvrouwe hadde geopenbaert: deſe zijn Huysvrouwe daer over heftigh bekijvende, ſeyde, *Augustus* is 't geene ick u geſeyt hebbe, gewaer geworden, want ick hebt uyt hem verſtaen, daerom wil ick my ſelve van 't leven helpen: En dat met recht antwoorde de Vrouwe; Hebt ghy, ſeyde zy, ſoo lange tijd met my omgegaen, en hebt mijne lichrigheyt niet gemerckt, daer van ghy u had behooren te wachten? Maer toeft en laet my voor u ſterven: Mits nam zy een Mes en doortack haer ſelve, voor haer Mans ooggen. Waer uyt men moet verſtaen, datmen de geheimniſſen aen de Vrouwen niet moet openbaeren: noch geene woorden uyten hals laeten trecken, het zy door geſtaedigh bidden, geweldige ſmeekinge of liefkoſinge: als die dieſelve wel dickwijls, als nieusgierige van eens anders werck, met voordacht doen. Maer in ſoodaenigh geval is 't noodigh datmen met haer boerte, en ter ſijden af leyde, door eenige kloecke vindinge, gelijk de looſe Jongeling *Papirius Prætextatus* deede, diewelcke de geheimniſſen van den Raed verholen hiel, oock aen zijne Moeder, die, met ſterck aenhouden, van hem verſocht te weeten, watter doch in den Raed mocht zijn beſloren: doch hy antwoorde, nae lange tegenſtand, datter gehandelt was, of het beerer waere voor het gemeene beſte, of een Man twee Vrouwen, dan of een Vrouwe twee Mannen ſoude hebben: Doch zy had het ſelve niet ſoo haest verſtaen, of zy ſeyde het tegens andere Vrouwen, diewelcke te ſamen in eenen hoop, vol benauwtheyt, voor den Raed traeden, biddende met bekreeten ooggen, datſe liever een beſluit wilden ſtellen, dat een Vrouwe mocht twee Mannen hebben, als een Man twee Vrouwen. De Raed verwondert zijnde van dit ſelſaem voorſtel: oock de ſaecke ondertaſt hebbende, hoeda-

nigh

nigh dieselve geschiet was , maecte daer nae groot werck van *Papirius*, hem omhelsende over zijne getrouwigheyt en stilswijgentheyt , gevende hem dese vryheyt, dat hy alleene van alle de kinderen mocht in den Raed komen ; gelijk *Macrobius* in 't *xi* boeck *vi* cap. verhaelt. 't Is geen minder kluchte die *Plutarchus* in 't boeck van de klappernie verhaelt , noodigh tot dese stoffe, van eenen Raedsheer die heel versuft staende over sekere heymelijcke beraedslaeginge van den Raed, met duysent quellingen van zijn Vrouwe wierde gebeden , dat hy doch aen haer den Raedslag wilde ontdekken , sweerende daer op dat zy 't nimmermeer soude openbaeren : de Man sich veinsende , als of hy door haer bidden overwonnen was , seyde, weet ghy wel datter tijdinge is gekomen, datter een gewapende Leeuwerck is komen vliegen , met een Spieffe, en een gulde Helm op 't hoofd? Nu zijn wy met den Wichlaers of Priesters in beraet , of het een goed of quaed voorteecken zy : Maer , by lijve, swijght , noch wiltet niemand openbaeren : Dese stilswijgende Vrouwe , begint, nae dat haer Man was uytgegaen, te jammeren, vreesende een quaed voorspooock : waer over de dienstmaeghd stoffe kreegh haer te vragen, watter doch mocht in den wegh zijn? De Vrouwe vertelt al 't geene haer toebetrouwt was , doch met desen bedinge , dat zy 't aen niemand most weder verhalen. Zy versweeg het wel voor haere Vrouwe , maer soo haelt quam haer Vryer daer niet, of zy openbaerde het dien selven : De Vryer wederom aen een ander , en in korter tijd was dit over de Marckt van *Romen* verspreyt. Als dit nu totte ooren van den Vinder deser uytgestroyder maere was gekomen, gingh hy na zijn huys, seggende tot zijne Vrouwe : ghy hebt my bedorven : want alreede is de geheimnis, die ick u toeyertrouwt hadde , op de Marckt. Ick weer dat de Raed over my sal klagen, daerom is 't noodigh dat ick door uwe lofmondigheyt het Land ruyme : Zy antwoorde, 't is niet waer, want ick heb 't niet geseyt. Weet ghy niet , dat ghy de driehonderste Raedsheer in den Raed zijt? Waerom sal dan de schuld u meer als andere gegeven worden? Hoe, seyde hy, de driehonderste? Dit selve weet niet cene van al den Raed, als ick , die dese yindinge bedacht hebbe , om u

Stilswijgentheyt te beproeven. Maer in 't toekomende, sal't niet van noode wesen datmen van de Vrouwen een proeve neme offe stilswijgende zijn, daer zy doch gemeenlijck al te saemen van self gaerne wat te vry uyt praeten. 't Is dan beter datmen hier in voorlichtigh gae en inhoudende zy, als den Mannen betaemt , en vertrouwe zijne geheymnisse aen niemand : En als hy die dan andere vertrouwt, en die daer nae werden verbreyt, daer over moet hy over andere niet klagen, maer over hem selve , die de eerste oorfsake daer van geweest is. Overfulx moetmen onderhouden de gestaedige Stilswijgentheyt van de Seriphische Kickvorfch , die wel van den Egyptenaeren voor een gebrecklijcke en overtollige Stilswijgentheydt in andere dingen genomen is , niet te min soo isse in 't besonder over de verborgene saecken prijfelijck , en derhalven behooren de geheymnissen in den mond toegesegelt en bestoten te zijn.

SILENTIO nae *Apulejus*.
Stilligheyt.

EEn Man sonder aengesicht , met een Bonetjen op 't bloote hoofd, en een Wolfshuyd over de schouderen , en zijn gantsche lijf sal vol oogen en ooren wesen.

Dese Man sonder aengesicht, betoont, dat hy spreeckt met zijn gantsche gesicht , en snellijck mette tonge , stilswijgende mette oogen, met het voorhoofd en met de winckbrauwen : en om de Stilligheyt uyt te drucken, maelt *Apulejus* dese beeldenisse af.

't Bonet op 't hoofd , bediet de Vryheyt, die de Mensch heeft om te spreecken en te swijgen. Maer 't Bonet op 't hoofd, sonder tonge , bediet dat het beter is te swijgen als te spreecken, wanneer 't niet noodsaecklijck is : Want de oogen en ooren op 't kleed, geven te kennen , datmen moet veele sien en hooren, maer weynigh spreecken, gelijk de Wolfshuyd uytdruckt; want de Wolf, als hy iemand voor hem siet loopen, en dese als te rugge siende, den Wolf gewaar wort, soo sal den Wolf strax de sprake worden benomen, fulx dat hy naulijx, met groot geweld, eenig kleyn geluyt van sich kan geven, maer al stilswijgende , soo gaet hy met groote stappen en sprongen voort , en vlucht met zijn ge-

roofde buyt. Hierom oordeelden de Oude, datmen dit bequaemlijk konde gebruycken, ter gedachtenisse van de Stilswijgentheyt.

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

EEn Vrouwe met een band dwers voor 't aengesicht gebonden, die den mond bedeckt.

't Is de spreucke van *Macrobius*, dat de beeldenisse van *Angerona* met den mond toegelonden en versegelt, bediet, dat die geene die daer kan lijden en swijgen, zijne benaetheyt veinfende, sal op 't laeste de swarigheyt lichtlijcken overwinnen, en daer na een vrolijk en vermaecklijck leven genieten.

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

EEn Ionghman, gelijk gefeyt is, met den vinger aen den mond, en swarte vleugels aen de schouders, en al sittende, verthoont hy, als of hy op zijne voeten niet konde staen, door de swackheyt van zijne beenen: hy houdt in zijn hand een Overvloets Hooren, alwaer rontom eenige vaetjens vol Linsen, en ander gewas van Boonen, Erten en Persicken staen, diewelcke eerstlingen zijn, die aen de Stilswijgentheyt, uyt groote Godsdiensstigheid, wierden geoffert.

Daer wort een Cocodril by gemaelt, hebbende gantfch geene tonge om eenig geluyt te slaen, en daerom kan die oock tot een beeld van de Stilligheyt genomen worden.

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

EEn Iongelingh, die de voorste Vinger voor den mond houdt, op de maniere als of hy een teycken gaf om te swijgen, houdende in de sincker hand een Persic mette blaederen.

De Persic was *Harpocrates* den God der Stilswijgentheyt toegewijd, om dat zy blaederen heeft die eens Menschen tonge gelijk zijn, en de vrucht heeft oock gelijknis nae 't hert, willende mogelijk daer mede seggen, dat het swijgen, op zijn tijd, een deughd is: daerom betaemt het een wijs Man niet, dat hy zijnen tijd, met veele sotte klap sonder vrucht of stichtinge doorbrenge, maer al swijgende, sal hy eerst die dingen overleggen, die hy sal sprecken,

Een Iongelingh wort hy gemaect, om dat de Stilswijgentheyt voor alle dingen, in den Iongelingen, een teycken is van Zeedigheyt en Deughd, volgende hier in 't gebruyck van de Oude, diewelcke *Harpocrates* maelden als een Iongelingh met vleugels, en met een swart aengesicht, om dat de Poëten seggen, dat de Stilligheyt, een vriend van de Nacht is. My dunckt dat ick de dichten van *Aristo* niet behoore na te laeten, daer hy aldus seyt:

*De Stilligheyt die doet de rond',
En kiest de duystre avond-stond,
Een bruyne Mantel is zijn kleed,
Met vilte schoen' by sachtjens treet,
En wie dat hy van verre siet,
Die wenckt hy dat hy van hem vliet.*

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

EEn oud Man, diewelcke zijn eene Vinger op de lippen, voor zijn mond houdt, ter sijden sal een Gans staen, met een steen in den nebbe.

Om dat de Ouderdom lichtlijck gebieden kan te swijgen, als die geene, die veel meer op de verdiensten en op de verkregen goede naem vertrouwen, als op de woorden, daerom wort de Stilswijgentheyt, van sommigen, van dees Ouder afgemaelt.

De Gans is seer genegen om altijd te klappen en te taeten, en dat met veel geschreeuws, sonder dat zy eenigh foet geluyt over haer heeft. Derhalven houdt zy den steen in den mond, om te betoonen, soo wy geen gelegentheyten sien om met eere of lof te mogen spreken, soo sullen wy veel liever swijgen, want indien 't goed gevoelen, van onse werenschap, hier door niet vermeerdert, ten minsten sal 't niet worden vermindert; want de Stilswijgentheyt evenaert de verstandige en onverstandige, even gelijk: En daerom seyde een wijs Man, datmen de Menschen seer wel konde gelijkigen by de potten, diewelcke men niet kent ofse heel of gebroken zijn, ten zy datmen 't aen 't geluyt hoore. En *Socrates* sultende zijn oordeel geven, over eene van zijne Scholieren, seyde, *hy wilde hem eerst hooren eer hy hem wilde sien.* *Ammianus* schrijft van de Gansen, dat alle om den grooten brand van de Sonne te ontgaen, met hoopen van 't Oosten nae 't Westen vliegen, en also zy nootsaeklijck den bergh

Taurus moeten passeeren, alwaer een groote menichte van Arenden is, vreesende voor haer geweld, en om dan door haere kakelachtigheyt niet bekent te worden, soo neemt yder van haer een steen in den nebbe, houdende dieselve daer in, soo lange, tot zy, buyten alle gevaer, zijn.

O S T I N A T I O N E. *Stijffinnigheyt, Hartneckigheyt.*

EEn Vrouwe in't swart gekleet, die't hoofd met een Nevel omtrocken is, houdende met beide handen een Eefelskop om hoogh.

Het swarte kleed past wel op de Hartneckigheyt, want gelijk het swart laecken, geen ander verwe kan aennemen, alsoo kan oock een stijffinnigh Mensch in zijn gevoelen, sich niet door eenige reeden keeren tot het licht der waarheyt, dat hem vertoont wert.

Hy sal't hoofd met een Nevel omtrocken hebben, om dat de stijffinnige niet verre sien-de zijn, en daerom blijven zy vast op haer voornemen staen: Want het is gewis een teycken van een wijs Man, dat hy zijn gevoelen wat toe geve, om dat ons verstand soo gestelt is, dat wy of door de volmaecktheyt, en door't groot getal van de volmaeckte dingen, of door't kleyne licht, en de duyfterheyt van ons verstand, nimmermeer in die paelen blijven, of dat wy geen plaets souden hebben om verder te gaen, en den roem van onse kennisse, ons selve, souden toeschrijven, met het vervolg, dieder van tijd tot tijd gedaen wort.

Het Eefelshoofd druckt de onwetentheynt uyt, diemen eertijts seyde Moeder van de Hartneckigheyt te wesen. En de Stijffinnigheyt wort door een Eefelskop afgebeeld, om dat dit Dier even bot is in alle dingen, sich vernoegende soo wel in't goede als in't quaede, sich even gevoeligh houdende in't sloven of hertenleet, tot een groot onderscheyd van d'andere Dieren.

A U D A C I A. *Stoutigheyt.*

EEn Maeghdeken in't root en groen gekleet, met een ontselt voorhoofd, schrap staende om een Marmore pijlaer om verr'te werpen, alwaer een gebouwsel op rust.

Stoutigheyt is het tegendeel van de vreesse, en een gebreck in die geene, die de swaerigheyt in eenige groote sake weinigh overleggen, en sich te veel in haere sterckheyt laetende voorstaen, soo willense haer stuck met een barst ten einde brengen. Hierom isse Iongh gemaeckt, als die sich onderwint een pilaer, die wel vast staet, met kracht te grond te werpen.

Het roode en groene kleed, bediet Stoutigheyt, als mede het korfele hoofd, gelijk *Aristoteles* verhaelt.

A R D I R E M A G N A N I M O & G E N E R O S O. *Stoutmoedigh bestaen.*



EEn Ionghman van een stoute en stercke stand en wreed van gesicht, hebbende de rechter arm gewapent, waer mede hy met een wackere dapperheyt, eenen Leeuw, die hy tusschen zijne knyen heeft, de tonge uyt den halse ruckt. De reste van't lichaem is ongewapent en ten meestendeel bloot. 't Welck speelt op de moedige stoutigheyt van *Lysimachus* de soone van den eedelen *Agathocles* van Macedonien, eene van de Naevolgers van *Alexander* de Groote, diewelcke aen

zijnen Meester, den Filosooph *Callisthenes*, venijn gegeven hebbende, dat hy van hem hadde verlost, om eenmael uyt de gevangenis, daer hem *Alexander* hadde ingeworpen, verlost te worden, wierde overgegeven om van een Leeuw verscheurt te werden. Maer hy overwon de wreedheyt door eene listigheyt, en op zijne sterckheyt steunende, soo stack hy zijn rechter hand, die hy stilswijgens hadde gewapent, in den muyl der Leeuwe, en trock hem de tonge uyten keel, sulx dat de Leeuw strax dood bleef. Over welke daed hy daer nae gestelt is onder de beste vrienden van *Alexander*, wefende hem dit een trappe om tot alle staeten van regieringe en tot een eeuwige eere op te klimmen. En als men dese beeldenisse te paerde, of in eenige Masqueraden of anders, soude willen vertoonen, soo kan men hem de tonge in de hand, en een doode Leeuw voor een Helm op 't hoofd stellen.

ARDIRE ULTIMO & NECES-
SARIO. *'t Vyterste waegen.*

En gewapent Man, t'zy dat hy te paerde of te voet is, met een Swaerd in de rechter hand, alwaer rontom geschreven is, *per zela, per hostes*, dat is, door pijlen en door vianden, of door waeter en vier. In de slincker hand sal hy een Schild hebben, alwaer in gesneden of gemaelt is een Ridder, die met een volle ren, op de wapenen loopt, die de Vianden op hem schieten; gehart zijnde, om al vechtende sich te beschermen, en onder de Vianden zijn leven kloeckmoedigh te waegen. Rontom 't Schild sal het veerfken van *Virgilius* geschreven zijn:

Via salus victis nullam sperare salutem,
dat is:

Dit 's 't heyl en 's overwonnen Lied,

Dat hy geen heyl voor oogzen siet.

't Geene wy de uysterste en noodsaeklijkste Stoutigheyt noemen, is een sekere maniere van oneygentlijcke sterckheyt, alsoo van *Aristoteles* geheeten, om dat dieselve gemeenlijk kan en plagh gestelt te worden in eenig dingh, om eere te behaalen, of uyt vreesse van quaede bejegeninge, of door gramschap, of door hoope, of door weinigh overlegh van het aenstaende gevaer, maer niet uyt liefde van dat waerachtige en schoone goed,

't welck het einde van de deughde is. De Waepenrustingh en 't Swaerd met het opschrift, betoonen, dat in alle gevaer, groote tegenstand noodigh is. En 't Schild metten Ridder, die op de Spiessen van de Vianden rent, druckt uyt, het geene wy hebben geseft, te weeten, dat de wanhope dickwijls oorfaecke is van de behoudinge, maer die is de waerachtige en volmaeckte sterckheyt niet, als geseft is.

PUNITIONE. *Straffinge, Castijdinge.*

En uytblinckende Vrouwe, die op een Rad staet, met een Roer van een Schip ter sijden, houdende in de rechter hand een elle-stock, en in de slincker een toom.

PUNITIONE. *Straffinge.*

En Vrouwe in 't wit gekleet, zijnde gevleugelt, houdende in de rechter hand een Maerstock, en in de slincker een toom.

Dese beeldnisse wort voor de Goddinne *Nemesis* vertoont, waer door zy geseft wort een Dochter van de Justitie of Rechtvaerdigheyt te wesen, en daerom wort se in 't wit gekleet.

De vleugels bedieden de snelligheyt en vaerdigheyt, die zy gebruyckt in den quaedwilligen te straffen, en die 't waerdigh zijn te beloonen.

De Toom en de Maerstock geven te kennen, dat zy de tonge breydelt, als mede de snoode daeden, de maerigheyt afinerende, dat de straffe niet te verre boven de schult gae, maer dat se te gelijk mette maete en met de gelijkmaetigheyt over een kome. 't Welck in de Oude Wet is onderhouden geweest, vergeldende een yder oogh om oogh, voet om voet, en leven om leven.

PENAE. *Straffe die geleden is.*

En Vrouwe metten mond open als offe kreet, leelijck van opsicht, met een slecht en swaermoedigh kleet, dat op veele plaetsen gescheurt is, hebbende een geessel in de hand, hinckende aen d'eeene voet, gaende op een houte stelte, verdraegende met groote moeylijckheyt alle de pijn en quellingen.

Tusschen de straffe en de boetvaardigheyt,

is dit onderscheyt in 't besonder, dat de boetvaerdigheyt geschiet met wille en toestemminge van den Mensch, die alreede berouw heeft over de mishandelingen by hem begaen: Maer de straffe is foodanigh, dat het oordeel van Mensch of van God den Sondars de straffe opleyt, sonder datse eenige pricklinge of begeerte van berouw hebben, om de sonde door goede wercken uyt te wiffchen.

Om dan dese omstandigheyt, die soo aenmercklijck is, by de straffe te vertoonen, wortse seer leelijck geschildert, datse staet te schreeuwen, om uyt te drucken het verlangen datse heeft om sich over 't geweld van 't Recht te wrecken, dat over haer is uytgesproken.

Met een geessel en met een stelte isse gemaelt, om datse niet kan gaen door haer eygen wille noch door 't geweld van een ander, of het oordeel Godes verselt dickwijls den Mensch op 't hoogste van zijnen val, en totte rechtvaardige straffe van zijne verdienste: waer toe hy wel ongaerne met suchten en krijten gaet, verliedende daerom terstont de kracht niet, maar het licht des Verstands en de worm der Conscientie doen, dat hy gedwongen wort zijn schult te bekennen, over zijne verdiende straffe, die hy lijdt.

CASTIGO. *Straffe, die een ander wort aengedaen.*

Voor de Straffe sullen wy een strenght en wreed Mensch afschilderen, die met een Bijl in beyde handen gevat, een vreeslijcke slaghe dreyght te geven. Ter sijden is een Leeuw, die eenen Beer schricklijck aenvalt en verscheurt.

De Bijl is een Hieroglyphisch beeld van de straffe, want soo wel de Romeynen als Griecten gebruyckten dese strenge straffe; gelijk men sien kan in de Medaglien van den Koninck van Tenedo, gelijk *I. Pollux* verhaelt: Want de Koningh van Tenedo had eene Wet gemaect, dat wat Man of Vrou in Overspel soude werden bevonden, dat die mette Bijl soude werden gedood, hebbende oock zijn eygen Soone daer in niet verschoont. En op dat ditselve altijd in de gedachtenisse soude blijven, stelde hy op

d'eene sijde van dese Medaglie eene Bijl, en op d'ander twee hoofden.



De Leeuw wordt op diergelijcke wijze mede voor de straffe genomen, gelijk *Alianus* daer van de Historie verhaelt, dat *Eudomius* een Leeuw, Hond en Beer te gelijk hadde opgebracht, en op eene maniere doen leeren, levende lange tijd met malkanderen in goeden vrede, sonder d'een den anderen te misdoen, wesende te saemen Huysgenoten en als Dieren van eender Natuyre. De Beer door sekere korfelheyt overwonnen zijnde, verscheurt den Hond, met den welcken hy leefde en ommevingh. De Leeuw over den Beer roornigh zijnde, en door dit schelmstuk bewogen, als gebroken hebbende de gemeene Wet des levens, valt den Beer wederom aen, en strafte hem met gelijcke straffe, als hy den Hond gedaen hadde.

RIGORE. *Straffigheyt, Hardigheyt.*

En hart en vreeslijck Man, die in zijn Erechter hand een ysere Roede houdt, en ter sijden sal een Struys staen.

Dese Man wort hart en vreeslijck geschildert,

dert, om dat de strengigheyt altijd vreeslijk en onaengenaem is, met voornemen, om in de herten der Onderdaenen vrees te brengen.

Daerom wort de yfere Roede genomen voor de Hardigheyt van de Straffe, t zy van woorden of daeden. Waerom oock *Paulus* den Colossensen dreygende, vraeght of hy wil tot haer komen met Vriendlijckheyt of met een yferen Roede?

De Struys worter by gedaen, om te be-
toonen, dat de Hardigheyt een Dienaer is
van de Straffe of Iustitie, die door haer sel-
ve, alle twist vertoont.

CONTRASTO. Strijd, tegenstand.



En gewapent Ionghman met een roode
Rock onder het Harnas, hebbende een
bloor Rapier, staende vaerdigh om zijnen
Viand een steek te geven, op der aerde sal
een Katte met een Hond staen, vaerdigh
om te vechten.

Tegenstand is geweld van twistige Men-
schen, waer van d' eene boven d' ander soeck
uyt te steken, en daerom wort hy gewapent
gemaelt, oock te gelijk vaerdigh om sich

selve te beschermen, en zijnen Viand aen te
vallen.

De roode verwe bediet de ontfelrenisse
van t gemoed, en de heerschappie van siecke-
te of passien die sich bewegen en het bloed
beroeren.

Hy wort tusschen een Katte en een Hond
gestelt, om dat de Strijd, door de ongelijke
en strijdige Natuyren, hier uyt zijnen oor-
sprong neemt.

CONTRASTO. Strijd, tegenstand.

En Iongelingh die onder zijn Waepen-
rock een kleed heeft van roode verwe,
houdende in de rechter hand een bloote
Poignaert met een feer wreed gesicht, heb-
bende in zijn sincker hand een Stekade, die
hy te rugge houd, als of hy wilde toe steken.

COMBATIMENTO del RAGIONE
& APPETITO. Strijd van de Reeden
tegen de lust des vleeschs.

Van de beeldnisse van *Hercules*, daer hy
Anteum doodslaet, gelijkmen in veele
Medaglien vint, daer van maecten sommige
dese uytlegginge: als dat *Hercules* soude we-
sen een gelijknis of ontwerp van de ziele
en van den geest des Menschen, die door de
Reeden geleyt wort, en *Anteus* soude het lich-
chaem wesen. De borst van *Hercules* is de
Zeetel van de Wijsheyt en Voorichtigheyt,
die een gestadige strijd voeren met de wille
en de genegentheyt, sulx dat de genegent-
heyt altijd tegen sprceekt en tegens de Ree-
den streeft. Soo kan oock de Reeden geen
overhand hebben noch het veld behouden,
ten zy datse t lichaem om hoogh heft, en
verre uyt het gesichte voert van dese aerd-
sche dingen, sulx dat de voeten, te weten de
genegentheden, geen meer opstokinge of
voedfel van dese aerde ontfangen, voor en
al eer alle de begeerlijckheden en hertz-
tochten, die daer kinderen van der aerde
zijn, te gelijk werden gedoot.

STUDIO. Soeck Oefningen in de konsten, of
geleertheyt.

SOSPIRI. Suchten.

Veele beeldnissen kunnen over het Such-
ten gemaect worden, want daer zijn
veele

veele bewegingen en genegentheden des gemoeds, waer door dieselve gevoet werden. De Suchten spruyten uyt de gedachtenisse van de quellingen van gelede ne ongevallen door 't berouwe van de bedrevene sonden, door 't missen van den tijd en gelegenthey, die voorby is, door 't overdencken van her verledene geluck, door de tegenwoordige bekommernisse, door de finerte en 't verlangen nae eenige saeke, gelijk als daer zijn de Suchten van de Minnaers, die daer suchten om 't verlangen datse hebben, nae 't geene zy beininnen, 't zy uyt begeerte van eere, en om een tresijck verstant te mogen vinden als *Homerus*, dat zijnen lof soude mogen uytbreyden: Waerover de groote Macedonier hertlijck suchtede:

*Als Alexander quam gegaen,
En sach het graf Achillis aen:
Doen borst een diepe Sucht daer uyt,
En riep, geluckigh! overluyt,
Geluckigh zydy moedigh Held,
Dat urve naem klinckte door het veld,
Dat ghy gevonden hebt dien Man,
Die u soo hoogh verheffen kan.*

De Suchten komen niet alleen van de verledene en tegenwoordige, maer oock van de toekomstende dingen, want uyt her gevoelen en de vreesse van 't aenstaende quaed, dat iemand boven den hoofde hanght, soo suchten: en de Suchten zijn niet altijd waerachtigh, maer dickwijls zijns geveinst, als daer zijn de Suchten der Hoeren en valsche verdrersche vrienden. Dickwijls komen se door toevallen van kranckheyt, veeltijts zijns natuyrlijck, als door een sekere gewoonte, die in die geene plagh te wesen, die dickwijls suchten, als zy dencken om haere handeligen en studien, gelijk *Virgilius*, die dickwijls plagh te suchten. En hier uyt is dat geneughlijck spreuckjen van *Augustus* heer gekomen, 't welck *Sabellius* verhaelt; want als hy sat tusschen *Virgilius*, diewelcke dickwijls suchte, en tusschen *Horatium*, die als een leepoogige, de traenen van de oogen wischte, wierde hem gevraeght, wat hy deede? soo antwoorde *Augustus*, *ick sit zusschen weenen en suchten.* 't Is wel waer, dat de Suchten van de traenen zijn afgescheyden, niet te min zijn de traenen altijd met de Suchten vergeselschapt, gelijk de Minne-dichters dieselve altijd te saemen voegen:

*Duyfent traenen, duyfent suchten,
Stort ick, als ick sit te duchten.*

En *Petrarcha* seyt:

*Dit vrolijck Meysken in my doet,
Dat sucht en traenen my zijn soet.*

Men kan wel suchten sonder traenen, maer men kan niet schreyen sonder suchten, de traenen komen strax met de suchten, gelijk de regen en de wind te saemen komen. Alle Suchten, oock hoedanigh die zijn, worden aen den slaep des hoofds gevleugelt afgebeeld, en draegen ter rechter nae de borst, oock twee vleugels, alwaer in 't midden een Hert staet: waer van wy de reeden hier nae fullen verhaelen. In de slincker hand wort gestelt de saecke die bequaem is, om de genegenthey uyt te drucken, waerom dat gesucht wort. Waer van men oock elck breeder op zijn plaetse kan nae sien.

Totte Suchten van swackheyt neemtmen in de slincker hand een tack van *Anemone*, om dat *Orus* schrijft, dat de Oude door dit kruid de kranckheyt uytbeelden: 't heeft wel een schoone purpere bloeme, maer zy duyrt, gelijk oock her kruid, al te korten tijd. En hier mede drucken zy de swackheyt uyt.

De Suchten die als natuyrlijck, uyt een seeckere gewoonte, heerkomen, zijn soorten van melancolie of swaeremoedigheyt, en daerom false een krans van Aelst op 't hoofd hebben, speelede op 't geene *Petrarcha* seyt:

*Het stadigh schreyen is mijn vreughd,
En 't lachen is mijn ongeneughd:
Mijn spijs is alst en snoed venijn,
En dit sal al mijn vreughde zijn.*

Overfulx dat die persoon, 't zy dat hy om zijne studie of handelinge altijd swaeremoedigh staet te suchten, tot een hulp-middel hem sal vertoont werden, dat zijn slincker hand sal gevoeght zijn aen de rechter van *Bacchus*, die in de ander hand zijne gewoonlycke kroes houd: Want hier is geen ander temperament noch gematigheit noodig, dan een verlustinge, waer van *Bacchus* by de Poëten en Philosofen voor een afbeeldsel, en voor een bedietsel is van een Godlijcke geest en een hoog verstant. En *Diphilus* seit by *Athanasium*, dat *Bacchus* is de alderwijste, en aldergeneughlijxste, die door zijne vochtigheyt, het hert vervrolijckt: die een vriend is van wijfen en grootmoedigen, die den bloock en verachten 't hert opweckt, den stuyren den lach aenbrengh, den tragen wacker maect, en den verslegden sterck.
Ghy

Ghy maeckt o Bacche, door u aert,
 Dat yder u houd lief en waert:
 Van wijfen zydy seer bemind,
 Vlaeckers maeckt ghy wel gesint,
 Den stueren maeckt ghy soet en vroom,
 Den blooden stout, den stouten bloom.

Cerberon de Treurspeelder, bevestigt, dat door den Wijn de lach, de wijsheyt, de leersaemheyt, en den goeden raed vereenight wort. Soo is 't dan geen wonder, dat *Homerus* dappere personagien van groot bewind, op den Rijxdagh van den Keyser *Agamemnon* invoert, aldermen raedslaegde en van krijgsfaecken handelde, datter groote schroeven ommegingen: te meer schijnt het den Studenten, en insonderheyt den Poëten geoorloft, alwaer *Bacchus* de Voorfitter is. *Philocorus* seyt, dat de oude Poëten niet altijd haere deuntjes songen, maer als zy wel hadden gedroncken, dan riepen zy *Bacchus* of *Apollo* aen. *Demetrius Halicarnassicus* seghet, dat de Wijn der Poëten Postpaerd is, sonder welck zy op den bergh *Parnassus*, niet kosten klimmen; want soose waeter mosten drincken, soo quaemer niet aerdighs voor den dagh. En *Torquatus Tassus* heeft metten Wijn dickwijls zijnen Geest, met goede vrienden, vermaeckt, want hy was seer swaermoedigh, bedachtsaem en vol suchten.

Totte gemaecte Suchten van de Hoeren en van valsche verradersche vrienden, kan men maken datse onder de slincker arm een beck van een Crocodil heeft. Want de Suchten der Hoeren zijn, als de traenen der Crocodillen, die eerst schreyen, maer kortst daer nae den Menschen vermoorden. Dit zijn gemaecte Hoeresuchten, die zy doen in tegenwoordigheit van de Vryers, om haer in 't net te verstricken, spreekende seer vriendlijk, daerse terstont anders om lachen en hem haeten, even gelijk als de Vos aen den Hond deede. Maer alsoo dit al gemaekt werck was, soo is 't billijck dat wy van 't waere Suchten der Liefde spreken: De Sucht der Liefde sal boven de vleugels aen 't hoofd, noch een kroone van Mirten hebben, als mede eenne in de rechter hand, voor de borst. 't Hert sal tusschen twee vleugels staen, en aen de slincker sijde een ontfteken Fackel. De vleugels zijn de snelligheit van 't Suchten, die door de sinnen en gedachten vliegende, het hert doordringen en snellijk ter vlucht gaen,

Cor het Hert, heeft nae dat *Isidorus* verhaelt, zijne benaeming van *Cura*, dat is, van hertfeer ofte forge, want alle forge en gedachte dringht in 't herte, 't welck zijnen levendigen Geest uyte locht scheppende, dieselve tot sich treckt, en dat door de gesette beweginge van de Lochr, en indien dieselve, door eenigh toeval, wordt overstulpt, soo verdrucktse de aesemhalinge en het uytblasen: waer over de Mensch alle geweld doet om dese perffinge te breecken, door de aessemhalinge der Suchten, om verkoelinge van een gemaetighde locht te verkrijgen. Maer gelijk het dickwijls plagh te geschieden, door al te heeten locht, en door aenwas van de herte aen de natuyrljcke warmte, soo beswaertse het herte, niet konnende verkoelt werden, om dat de locht-gaeten, daer door worden verhindert: Want door te grooten kouden locht en door de koudigheyt, die de senuwen van de borst te saemen treckt, soo wort het hert te saemen getrocken en bevriest. Aldus gebeurt het dat de Vryers, of door te grooten jalouse, die haer geest te saemen treckt, of door te grooten brand van Minne-Liefde, die 't herte overstulpt, foodaenige quellingen krijgen, datse dickwijls gedwongen zijn, duysent en duysent Suchten, uyt haeren boesem te haelen, door de welke de Vryers werden gevoert, gelijk *Petrarcha* seyt, en die plachten dan soet, en dan lieflijk genaemt te werden. En om dat het Suchten een voedsel en verkoelinge is voor der Minne-janckers herten, en om dat de Suchten uytet herte opvliegen, daerom hebben wy 't hert tusschen twee vleugels, in de rechter hand, voor de borst gestelt. Waer over *Petrarcha* singht, *de suchten komen uyt de borst en uyt de oogen.*

De kroone van scherpe Mirten, die zy op 't hoofd draeght, is een beeld van scherpe Minne-gedachten en vaste inbeeldingen, die den Vryers dwingen tot suchten, en *Virgilius* maelt den Vryers af, datse staen in een bosch van groene Mirthen en in bedeckte wegen, alwaer haer de sorgen oock in den dood niet verlaeten.

Maer wat straf is dit, te staen in een bosch van schoone en bloeyende Mirten? sonder twijfel, soo heeft de Poet daer mede den Hel gemeent, die de Vryers moeten lijden door de gestadige prickel van de gedachten,
 door

door het herdencken en verlangen van haere Liefde. Want door de gelegenthey, van den Mirt aen te sien, die *Venus* de Moeder van de Liefde aengenaem is, soo herdencken zy de scherpe straffe van haere Minnelusten. Diergelijke straffe verkreegh *Megapentus* in de t'samenspraeck van *Lucianus*, die *Tyrannus* genoemt wort, uyte vindinge van den Philosoph *Ciniscus*, alwaer *Rhadamantus* raed, datmen hem niet soude laeten drincken uyt *Lethes*, den vloet der vergetenhey: Want het is een lastige en swaere straffe, voor die in ellende is gevallen, te gedencken aen de mogenthey en de verledene gelucksaeligheyt. Alsoo oock de Vryers, die berooft zijn van haere lust en vermaecklijkheyt, en van de beminde voorwerfels, door 't verlangen dat zy nae haer hebben, als zy daer om denken, soo klagen en suchten zy gestadigh, tusschen de bosschen van Mirt, die de Poet noemt de *Treurige Velden*, en by gevolg oock, door de Suchten, die uyt het gedacht heerkomen, gelijk hy voorder seyt, dat de forgen haer, oock in den dood, niet verlaeten. *Petrarcha* druckt defen sin mede uyt:

*Indien ick kost den dood aengaen,
En my van Minnesucht ontslaen,
Ick had mijn schadelijcke le'en,
Al langh met mijne hand doorsne'en.*

In welke dichten, doch insonderhey in die van *Virgilius*, de hartneckige aert, de stijfsinnigé manieren, en ongeruste gelegenthey der Vryers, wort te kennen gegeven, te weeten, dat die, hoe zy meer versmelten en versterven om haer beminde saecke, te meer draegen zy 't gemoed met scherpe Mirten omcingelt, als van de Minne-gedachten, die haer als bosschen omsetten, en door welke zy klagende en suchtende altijd in dit leven een gestaedige Hel komen te proeven. De Minne-gedachten, die zy in 't hoofd hebben, geven haer stoffe van suchten, die oock van de minste saecke door de herdenckinge van een dingh alleen, haer doet verteeren en versmelten, gelijk veele Minne-dichters klagen. En *Petrarcha* singht: *Ick brande en versmelte, en soo weet Laura my te verstellen; jae ick ben hier demoedigh, als ick haer daer verstoort sie, nu scharp, nu sacht, nu wreect, nu Godvruchtigh.* En 't geene daer kort op volght: *Nu spreekste een woord, en lacht, nu verandertse haer gesicht en wesen, en in dese gedachten houd my onse heerschap; de Liefde, dagh en nacht*

gevangen. De plaetse alleen te beschouwen, daer wy, met vermaeck, slechts eenmaal onse Vrijster hebben gesien, doet ons versuchten. Want als *Petrarcha* wederom sagh de genueglijcke plaetse *Sorga*, en de waeteren waer in hy zijn Liefste naeckt hadde gesien, borst hy uyt met suchten:

*O heldre, frissche en soete beeck,
Waer in mijn schoone Beeld sich baede:
Dat voor my een Goddin geleeck.
O taxken hoe waert ghy gelaeden?
Als ghy haer streckte tot een slut,
't Herpeinsen maectt my dat ick dut.*

Als hy nae de dood, van zijn beminde *Laura*, van de hooge bergen af, 't huys aensagh, daer zy was geboren, jammerde en versuchte hy:

*Ick sagh daer van de bergen neer,
Op 't huys daer zy was in geboren:
De suchten borsten heind en veer,
Als zy my in 't gedacht quam vooren,
Die mijne ziel had in haer hand.
O vrucht en bloeyfel van 't verstand!*

De Mirtenkrans is een beeld van de Minnegedachten, van gelijcken zijn oock de hoofdhayren, die doorvlochten zijn met peerlen, frissche en drooge bloemen, en tuyltjes van sijde, die de Iuffrouwen met andere faeurtjes en bevalligheytjes in hare vlechten en tuyten, en onder haere sluyers op 't hoofd draegen: die niet anders zijn, als Minne-zeegh-teeckens: Waer van de gedachtnisse alleen 't hert, 't gemoed, en de ziele van de ellendige Vryers, met oneindlijke suchten, plaeght en pijnigh.

De ontfstecken Fackel, die zy in haere slincker hand houd, bediet de brand en hette der suchten. Waer over de Minne-dichter aen de Suchten baede, dat zy wilden heene gaen, en het koude herte, van zijne beminde, verwarmen:

*Verbreecht dit ys, dat deughd en vreughd verwart:
Ghy suchten gaet verwarmt dit kille hert.*

Op een ander plaetse worden de Suchten by den vlam vergeleken, en de traenen by het cristal. Diefelwe seyt over de dood van zijn beminde *Laura*, dat zijn diepe en heete suchten, plachten haer nest op den levendigen Lauwerboom te maecten. En wy sullen op 't laeste besuyten, met het geene *Ariosto* singht, dat van soo veele oneindlijke Suchten de locht wort ontfstecken. Krachten van de Fackel der Liefde, waer door de ontfstekene versuchtingen ontfoncken.

PURGATIONE DE PECCATI.
Suyveringe van Sonde.

EEn magere Vrouwe, uyt wiens oogen stroomen van traenen vloeyen, houdende mette rechter hand een Geessel, en mette slinker een tack van Ysop, hebbende een krans van 't selve kruid om 't hoofd.

Mager wortse geschildert, stortende veele traenen uyt haere oogen, en met een Geessel in de rechter hand, om te betoonen haere ongeveinsde conscientie of gewisse, maer die suyver is door veele waerachtige teyckenen, om de sonden af te wasschen en te reynigen, over diewelcke wy met suchten, traenen en klaegen, treurigh zijn, en dat om dingen die droevigh en leelijck zijn bedreven: waer uyt ten laesten uyt het diepste van 't hert een klachte voortkomende, soo wort het vlees mager, en door 't vasten verfwackt, en d'onthoude maect het dun en ranck en verteert sich, om door dit middel vergifnis der Sonden van God te verkrijgen.

De tack en krans van Ysop verthoont, dat dieselve by den Hebreen plagh gebruyckt te worden, om het bloed der Dieren over het volck te sprengen, tot vergevinge van de Sonden: en bediet dese de Godlijcke trappe en dien band, waer mede wy met God vereenicht en verbonden, en van de Sonden gereynicht zijn. Hierom seght David, *Heere ghy sult my met ysop besprengen, en ick sal wit worden, ghy sult my wasschen, en ick sal witter als sneeu worden.*

PURGATIONE DELL'ARIA FATTA
DA MERCURIO. *Suyveringe van
de Locht.*

BY de *Tanagrei*, wanneer zy haere gesontheyt hadden weder gekregen, plagh *Mercurius* geschildert te worden op de maniere als hem alle Poëten plachten te verthoonen. Maer boven dat alles droegh hy noch eenen Ram op zijne schouders: en *Pausanias* verhaelt dat hy Ramdraeger wierde geheeten. En dit was een Hierogliphisch beeld van de wedergekregene gesontheyt. Waer over geseyt wort dat *Mercurius* 't land weder suyverde of genas van de Peste, die door de Stadt *Tanagra* verspreyt was, door de suyveringe van den Ram, die hy rontom de Stad op zijnen hals hadde gedraegen. En ter ge-

dachtnisse van dese daed, was men gewoon, dat op zijn Feestdagh eene van de schoonste Jongelingen van *Tanagra* eenen Ram op zijne schouders, rontom des Stads muiren droeg, en dese wierde van den gantschen Adel en Burgeren seer prachtighlijck in den omme-gangh of processe gevolght.

PURITA. *Suyverheyt, Onnooselheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet met een Duyfken in de hand.

De Suyverheyt wort als een Maeghdeken geschildert, want zy woont in de teere herten, alwaer de boosheyt noch geene wortelen heeft geschoten, en het witte kleed is foodaenige gestaltenisse van het reedelijcke gemoed, gelijk de wittigheyt is, diewelcke van 't licht meer als andere verwen is medegedeelt, van welck licht, geen ander sinnelijck toeval reynder en volmaeckter is: en wort voorts in deser maniere getoont, dat de Suyverheyt, boven alle andere deughden meest mette Godheyt is te vergelijken.

De witte Duyve betoont ons de eenvoudighheyt en suyverheyt des levens, en door de verwe wort verthoont, dat zy dieselve in alle reynigheyt, door een natuyrljcke gewoonte onderhoud: 't welck is, om met een besondere suyverheyt haer wederpaer of geselschap te vermaecken, sonder nae een ander te verlangen, of te begeeren: en dat door de natuyrljcke treck van de Liefde.

PURITA & SINCERITA d'ANIMO.
Suyverheyt en Oprechtigheyt des Gemoeds.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om redenen die elders zijn geseyt, die met groote aerdigheit een witte Lely in de slinker hand houd, hebbende een Sonne op de borst, mette rechter hand stroytse eenigh saet op der aerde, daer een witte Haene nae pickt. Van het kleed en de witte Lely is in 't beeld van de Kuysheyt gesproken, want dese spruyt uyt de Suyverheyt en oprechtigheyt des gemoeds: waer van de Prediker seyt aen 't 1x cap. *uwe kleederen sullen alle tijd wit zijn.* *Pythagoras* seyt, datmen God met Loffangen sal offeren, in een wit kleed: aengesien het witte totte natuyre van 't goede behoort, en het swart ten quaede. De Sonne op de borst bediet,

bediet, dat gelijk de Sonne, door haere tegenwoordigheit, de Werlt verlicht, dat oock alsoo de Suyverheydt den Mensch, zijnde de Kleyne Werlt, verlichtede. En gelijk dese, door haer ondergaen, de duysterheydt van den nacht veroorsaecte, alsoo veroorsaecte het ondergaen van de Suyverheydt, in de Kleyne Wereld of Mensch, een duysternisse in de ziele en in 't gemoed.

De Haene, gelijk *Pierius Valerianus* verhaelt, wort by de Oude, voor de Suyverheydt en oprechtigheydt des gemoeds genomen: Waer over *Pythagoras* zijne Scholieren beval, datse den Haen souden voeden, dat is, de Suyverheydt en oprechtigheydt van haere gemoederen. En *Socrates*, wanneer hy nu soude sterfen, liet hy by uiterste wille aen *Aesculapius* eenen Haen nae, gelijk *Plato* verhaelt. Waer mede dese wijze *Philosooph* wilde betoonen, dat hy aen de Godlijcke goedigheydt, dieder was besorghter tegen alle quaeden, zijne ziele soo suyver weder gaf, als hys eerste had ontfangen. Waer over *I. Camillus* singht :

By u, o Aesculaep! dees Vogel lof behaelt,

Die heyligh u gewijst, den blijden daegbraet kraelt.

't Was oock de raed van *Pythagoras*, datmen sich most onthouden van den witten Haen, verstaende verborgender wijze, datmen most acht nemen, op de Suyverheit van 't gemoed.

De Haene, doch insonderheydt de witte, die verschriekt en brenght den Leeuw op ter vlucht, gelijk *S. Ambrosius* seyt; alsoo betemt de oprechte Suyverheydt, het geweld van 't oproerige gemoed, en de ongebreydde geylheydt der Liefde, uytgedrukt door het voorste deel van de Leeuwe; gelijk *Pierius* seyt.

INFERMITA. Swackheydt.

En bleecke en magere Vrouwe, met een tack van *Anemone* in de hand, en een krans van 't selve kruyd. Want *Orus* de Egyptenaer verhaelt, dat de Oude, door dit kruyd de kranckheydt verstonde. En dit is 't geene de Poëten versierden, waer in *Adonis* de Vryer van *Venus* soude herschept zijn, wesende van 't wild Swijn omgebracht, gelijk *Theocritus* verhaelt. 't Heeft een purpre bloeme en schoon, maer de bloeme en 't kruyt duyren een korte tijd, en misschien wordt hier door de swackheydt uytgedrukt.

MALINCONIA. Swaermoedigheydt.

En oude treurige en droeve Vrouwe, met leelijck laecken gekleet, en dat sonder eenigh cieraet, sittende op eenen steen, mette ellebogen op de knyen, en beyde handen onder de kinne, ter sijden haer staet een boom sonder blaeders, die tusschen twee rotfen is uytgewassen.

De Melancolie doet in den Mensch even 't selve dat de Winter doet in de boomen en kruyden, diewelcke van verscheyden buyen en winden gedreven, van de koude geplaeget, en van de sneeu bedeckt zijnde, onvruchtbaer, dor, verdrooght en van kleynder waerde schijnen. Derhalven isser naulijx eene, die niet soude vlieden het geselschap van de swaermoedige Menschen, als een verachte faecke, om dat zy altijd met swaere en diepe gedachten besigh zijn, die zy haer, als voor oogen, en offe in der daed alsoo waeren, inbeelden, 't welck de teyckens van droefheydt en treurigheydt te kennen geven.

Oud wort zy gemaelt, om dat het den Jongelingen eygen is, vrolijck te zijn, en de Oude daer en tegens zijn swaermoedigh, gelijk *Virgilius* seyt :

De bleecke kranckheydt, my geloofst,

Hanght 't droevigh Ouder boven 't hoofd.

Zy is slecht, sonder ciersel gekleet, nae de gelijkheydt van de boomen sonder blaeders en vruchten, om dat zy door haere swaermoedigheydt nimmermeer 't gemoed soo verheft, datse om haer eygen gemack eenigfins denckt, levende in gestadige sorge van quaeden, die zy haer inbeelt, dat haer boven 't hoofd hangen.

De steen, daer zy op sit, bediet, dat het swaermoedigh hert dor is van woorden en van wercken, soo wel voor haer selve, als voor andere: in gelijck doet oock de steen, diewelcke geen kruyd voortbrenght, noch laet oock niet toe, dat het de aerde doet, daer zy op leyt. Doch alhoewel het schijnt dat zy by zijne Wintertijd ledigh is in Burgerlijcke handelingen, niet te min wort zy in de Lentetijd ontdeekt, als wannemen wijze Mannen van noode heeft, want dan zijn de swaermoedige bevonden en beproeft datse seer wijze en verstandige Mannen zijn.

* * * *

MALINCONIA, soo die van *Albert Durer* is afgemaelt.

Melancolie is eygentlijk een gestadige droefheyt, die alreede in de Natuyre een ploye heeft geset. *Albert Durer* maelt voor de Melancolie een sittende Vrouwe af, die de rechter elleboge op de knie houd, onderstuttende die rechter sijde van 't hoofd, en neffens haere sijde leggen verscheyden Mathematische instrumenten. Men soude oock een Vrouwe kunnen afmaelen, die op der aerde neder sit, leunende met het hoofd aen een colomme, hebbende beyde handen boven 't hoofd, als of zy van haere hertzrochten geheel was gevangen en t'ondergebracht, gelijk 't selve in de oude Medaglien wort vertoont. Of een oude Vrouwe, die een deel Geometrische figuren, in het sand afreckt, of die Casteelen in de locht bouwt. Doch de Melancolie is in dese plaetse verscheyden van de *Capriccio* of fantasie, want die fantastique sijn niet altijd treurig, 't welck nochtans den Melancolicken eygen is.

TEMPERAMENTO of Gematigheyt van de Aerdse met de Hemelsche dingen.

En Man die statigh gekleet is, houdende in de hand een *Heliotropium* of Sonnebloem, en in de ander hand een *Selinotropium* of Maenebloem.

Willende de Egyptenaers, gelijk *Pierius Valerianus* verhaelt, de vereeninge, eendracht en gelijkmaetigheyt vertoonen, die dese aerdse dingen hebben mette Hemelsche, gelijk als dese, die door een verborgene kracht te saemen gebonden sijn, soo gebruyckten zy geene andere klaerder uytbeeldfels als dese bovensyde twee bloemen, waer van d'eene sich nae de Sonne, en d'ander nae de Maene keert. En wordt geseyt dat oock andere bloemen, boomen en kruyden het selve doen, soo zijnder nochtans geene die dit selve soo klaar vertoonen. Waer uyt te verstaen is, dat de Egyptenaers hielden, dat alle dingen een selve ordre en maniere hielden, sulx datse eenige gemeenschap hebben mette bovensde Hemelsche dingen, en datse daer mede waeren verbond-

den: d'eene door de kracht van 't verstand, d'ander door de reeden, d'andere door de natuyre, d'ander door de sinnen; en alsoo volghde een yder het zijne, waer mede hy ten besten over een quam.

THEORIA of Spieglinge, van den Heere *Fulvio Mariotelli*.

Theoria by den Grieken een bediedlijk woord van beschouwinge of spieglinge, is tot ons gekomen, om daer door alle beleydinge van de reeden, te geven, gegront zijnde in de oorsaeken van de dingen, nae haere ordre, mette aenmerckinge van de beginselen, die niet van de sinnen, maer veel eer aen 't verstand hangen. En dese maecten de *Practijck*, die tegen de *Theorie* gestelt wort: En dat ten aensien de beginselen, die alleen daer nae sijn gestiert, om door de konste wel te wercken, te weeten, nae een maere en perck, gelijk *Aristoteles* dat in 't begin van zijne geheele *Metaphysica* getuyght: Waer over dan de *Theorie* sal wesen een kennisse en leydunge van de beginselen, die soo wel sonder middel, als door middel van het verstand afdaelen. En om dat de beginselen, die uyt het begriip van de sinnen spruyten, soo veel te sekerder worden gehouden, hoe se meer sonder middel, daer aen vast sijn, alsoo sal men oock in 't tegendeel van 't verstand mogen seggen, dat haere beginselen daerom te waerachtiger sijn, hoe zy verder van de sinnen, sijn afgescheyden. Soo sullen wy dan seggen, dat een vast, oprecht en eerste beginfel van de geheele *Theorie* of Spieglinge, niet anders is, als God. Want geen dingh kan begrepen worden, dat te verre met de sinnen van hem is afgescheyden, en van gelijcken dat meer met het verstand vereenigt is, als hy alleene; wesende de eerste en on-eindelijke aldermachtigste van sich selve, en de alderkrachtigste oorsaecke van ons verstand; sulx dat het veel meer met het Menschlijk weesen strijd, een verstand te hebben, dat vreemt is van de kennisse Godes, als een sin te hebben, die verre afgescheyden is van de kennisse, van de beweginge, van de koude, hette en andere gelijcke toevallen. Want, gelijk dese dingen, die geheel aen de sinnen hangen, geloofst worden sonder eenige hulpe des verstands: alsoo hanght-

hanghtmen oock God, die in alles verstandelijck is, met het verstand haeltigh aen, sonder eenige uyerlijcke werckinge, die van den inwendigen en vast gestelden sin der ziele, weinigh geacht wordt. En hierom hebben misschien de Grieccken *God, Theon* van het eygene woord *Theoria* genoemt: als of God in al onse overwegingen niet anders was als het begin en de eerste forme of gedaente. En aldus bekent zijnde, dat de *Theoria* van de *Practica*, in dier voegen onderscheyden wert, als het verstand van den sin, of de begrijplijcke sake van de sinnelijcke: soo kan men lichtlijck seggen, dat van de vijf inwendige *habiti* of bequaemheden, die van *Aristoteles* in zijne *Ethica* gestelt zijn, de weetenschap, de konst en de kloekheit, totte *Practijck* behooren, en totte *Theoria* wijsheyt en verstand, en dat de kennisse, die van beide sijden afkomt, door het Menschelijck begriip, de middelplaats houd. Ten opficht van dese omstandigheden oordeele ick, dat de *Theorie* seer bequaemlijck in de gedaente van een jonge Vrouwe, die om hoogh sier, kan vertoont werden. Houdende de beide handen te samen gevoeght: hebbende op 't hoofd een opene Passer, die mette beyde beenen om hoogh gekeert is, wesende adelijck in Hemels blaue gekleer, sich gelaetende om boven van een trap af te gaen, bediedende door alle dese omstandigheit, eenige uytmuntenheyt, edelheyt en hoogheyt.

De Iongheyt bediet, snelligheyt, vaerdigheyt, hertigheyt, leven, hope, en vrolijkheyt: al te saemen dingen die totte *Theorie* seer wel passen. Want de kennisse van de ordre der oorsaecken, houd het gemoed wacker, stoutmoedigh, vast, vrolijk, vaerdigh, gereet, vast van voorneimen en krachtigh.

De verwe van 't kleet betoont, dat, gelijk het laeste uyteinde van ons gesicht, door middel van 't licht, dese verwe is, die in den Hemel verschijnt, dat also het uyerste einde van ons verstand, door 't middel van de overweginge, *God self* is: wiens eygene plaats en zetel, geproportioneert met zijne Natuyre, (wesende de Natuyre van alles) is de Hemel self.

Het aengesicht om hooge gekeert, verroont ons, dat gelijk onse oogen gelijknijse hebben met den Hemel, met het Licht en met de Sonne, alsoo is ons verstand, mette

Hemelsche dingen en met God. En gelijk in 't oog, door het gesichte, een nabootsin-ge is van den Hemel, die dien ronden oog-appel omvangen heeft met seven vellekens, die de seven Planetische ronden des Hemels vertoonen: soo staeter in 't midden een hart klootjen, dat zijn licht van de groote en kleyne circfels ontfanght, doch met verscheyden weerschijnningen, tot een onderscheyt van de aerde: Daerom soo kan men oock seggen, dat in het verstand zy een naevolginge van God of der Godheyt. Maer dit wort soo kort en nauw vertoont, als sich de geheele Hemel laet sien, in de draeyinge of ronde van onse oogen.

De trappe heeft haere besondere gelijcke onderscheydlijcke treden, die na des Menschen tret gematight zijn, om met een selfde beweginge opwaerts en nederwaerts, op een selve tijd, te gaen: Waer in vertoont wert, dat alsoo van gelijcken, de verstandelijcke dingen hare ordre en gelijkmatigheyt hebben, om van trap tot trap van de saecken die verre en nae by zijn, door den tijd, die daer is een maete van het voortgaende, en van alle beweginge, alles te overpeinsen: konnende het Menschlijck verstand, sonder den tijd, de overweginge van het meer of min, niet vast inbeelden noch verseeckeren.

De handen en armen die als in een circkel gehouden worden, en het hoofd in 't midden, vertoonen eeniger maete een Griexsche \odot : En daer mede plaghtmen, om kortheytswille, de *Theorie* uyt te drucken, sonder datmen andere letters schreef. En datse de handen op 't hoofd houd, bewijst, datse de *Theorie* en kennisse van de oorsaecken, heeft verheven boven de ervaerentheyt, en datse die selve in de grootste verheventheyt van den Mensche, staende houd, door de werckingen, die daer zijn gereetschappen om te onderstutten, alwaer de *Theorie* of Spieglinge des gemoeds niet is.

De Passer mette punten om hoogh gekeert, vertoont even 't selve, als het aengesicht doet, siende nae hooge dingen. En de Passer bediet door sich selve altijd, een maete: want die is het alderbequaemste werck tuygh datter in 't gebruyck is, om de dingere te meeten, hebbende in sich geene vaste merck-paelen noch teyckenen, konnende nochtans tot alle teyckenen en mercken

waer toe dieselve met haere punten streckt, gebruyckt werden. 't Is een eygen instrument om den circkel te trecken, wesende de eerste irrationale figure, waer van de redenen van alle de andere hangen, als van haer eerste en eygen beginfel: Waer over *Euclides* in de stelling van de eerste beginfels in 't eerste van alle stelt den gelijkzijdigen Driehoek, die sonder middel door den circkel bewesen wort, en door de werckinge van den Passer. En hier uyt spruyt de swaerigheyt, die de Mathematici of Wiskonsteners altijt gehad hebben en noch hebben, over de quadrature of vierkante metinge des circkels, met d'andere figuren. De Passer bediet oock de oneindelijckheyt, om dat dieselve in haere beweginge geen einde heeft, en om datse tot oneindelijcke einden kan gebruykt worden, en overmits zy al werckende sich rust en beweeght, soo isse een, en geen een, 't samen gevoeght en gescheyden, scherp en stomp: scherp waer zy sich scheyd, stomp alsse de beenen by een doet, gelijk de voeten van een Mensch: waer door zy (met beurten het eene been bewegende, terwijl het ander rust) de treden of passen maect: Waer over haer den naem van Passer gegeven is. De Latinen naemdent door de omtreckinge, een circkel, en de Griecken *Αἰβητης*, dat is soo veel als Passer, en de Italiaenen heetense *sesto*, dat van *assestare*, dat is van justeren of vereffenen heer komt, nae de waere maete van den sextant, wesende 't minste in de waerdie van 't geld, by ons een penningh. Van de Griecken isse in twee letteren vertoont, γ λ die beyde dat geheel vertoonen, 't welck *Pythagoras* in een alleen aenmerckte.

En om 't gerijf van dit gereetschap, soo is noch de Vinder desselven in levendiger gedachtenisse, diewelcke geweest is *Tales* van *Athenen*, de Neef van *Dedalus*: sonder welck men seer swaerlijck soude kunnen hebben de langhte of breede, van Hemel of Aerde: jaec oock van den Mensche selve, soude men de rechte gelijkmatigheyt, sonder den Passer, niet kunnen aenwijzen; gelijk ick 't selve in mijne nieuwe *Encyclopadia* of Konst-keetingh, die ick ten eersten, met Gods hulpe, hoop aen den dagh te brengen, heb bewesen. Om alle dese redenen wort de Passer, op de *Theorie*, wel gepast, staende mette beenen om hoogh, nae den Hemel gekeert, wesende

dieselve een Circkel of Spherische figure. En boven alle dese redenen past oock de Passer wel totte *Theoria*, want zy bediet de waere maniere van onse wetenschap, om dat de Menschlijcke kennisse niet anders is, ais alle dingen op zijn maete te passen, effenen en schicken. Ten welcken aensien, gelijk *Diog. Laertius* seyt, zijn de Philosophen, eerst Analogisten, dat is, Passers of Overeenschickers genaemt geweest.

De Passer is gemaectt als van twee leeden, die ten deele gelijk, en ten deele ongelijk zijn: gelijk, voor soo veele de langhte, maer ongelijk, voor soo veele de ronde drayinge en de mededeeling van 't midden, aengaet. Want het eene deel raectt aen 't midden, alwaer het te gelijk maer eens vast is, en 't ander raectt het mer haeren arm, tweemaal. Waer uyt oock de bedienisse van de reeden lichtlijck blijkt, waer aen alle onse kennisse hanght, wesende dieselve, wanneer die met reeden wort toegestelt, mede van twee leeden: Waer van d'eene algemeender is als d'ander, maer van een gelijcke macht, ten aensien het besluyt. En het middel-perck bind te gelijk de beyde uysterste omtrecken: waer door zy gelijklijck algemeen, of ten minsten niet gelijklijck bekent zijn. Soo goed en rechtvaerdigh als de Passer is, om een circkel te maecten, en de grootheyt van de dingen te meeten, soo oprecht en waerachtigh is oock van gelijken de reeden, om door dieselve een bewijs van den circkel of lijne toe te stellen. En overmits de nuttigheyt van de reeden, tot haer wit heeft, datse haere wercken of handelingen ten laesten effene, soo komt het hier uyt, dat door de gelijknisse van den Passer, onse wercken, of recht of onrecht, worden geheeten, nae datse sich met de Reeden, of nae de Wetten, over een schicken en passen. Welcke gerechtigheyt der Wer, om datse is de band van het Burgerlijcke leven, alsdan volmaectt is: even als de circkel van de lijne gemaectt wort, te weeten, dat het leven God diene, die 't selve heeft gegeven. Aldus treckten onberispelijck van de linie af, tot de vereeninge van zijn begin. En dit Begin is 't alleene, dat de eertijtelen van Wijsheyt geeft, want het is een saecke, die de Menschlijcke kracht te boven gaet, hebbende een Hemels kracht van nooden, die de ziele geheel

heel ſuyvert van alle aerdfche genegentheeden. Gelijk dit onder andere Platoniften, *Iamblichus* bewijft, tot wien dit behoudende licht noch niet was gekomen, maer was alleene, om 't ſelve den Naevolgers van *Chriſto*, die de eeuwige Wijsheyt des Vaeders is, te openbaeren.

CONTRARIETA. Tegenſtrijdigheyt.

En leelijcke onthulde Vrouwe, die de Hayren in 't wilde over de ſchouderen geſpreyt zijn, zijnde gekleet aen de rechter ſijde, van boven nae beneden, in 't wit, en van de ſlinker ſijde in 't ſwart, daerom ſal het ſtordigh gemaect en ontgort zijn, om te toonen dat het ſelve in alle deelen des lichaems tegens malkander verſchilt.

Zy houdt in de rechter hand een vat vol Waeter wat neerhellende, en in de ſlinker houdſe een vat vol vlammend Vier. Op der aerde ſtaen twee Raeders, d'eenegens d'ander gekeert, diewelcke gedraeyt zijnde, elx een beſondere en tegenſtrijdige keere doen.

Leelijk wortſe gemaelt, om dat het een leelijcke ſake is, altijd de waerheyt, de goede meeninge en 't klaer bewijs, van andere luyden, tegen te ſtreven.

De hayren in 't wilde geſpreyt, als geſeyt is, geven te kennen de wilde en quade gedachten, diewelcke den wegh aen het verſtand, aen de memorie, en aen den wille openen, ten einde zy al te ſaemen tot tegen te ſpreecken, inſpannen.

Het ſwarte, witte, miſmaecte en ontgortde kleet, bediet de Tegenſtrijdigheyt, dieder is tuſſchen het licht en de duyſterniſſe, daer by die geene vergelijkende, die het geſelſchap van andere luyden vlieden, om ſich niet te vereenigen mette natuurlijcke en blijcklijcke reeden.

Zy houdt mette rechter hand een vat met Waeter, en in de ſlinker een vat met Vier, want deſe twee hoofdſtoffen hebben gantſch tegenſtrijdige werckingen, als zijnde heet en koud, en derhalven wat d'eenegens werckt, dat kan d'ander niet doen, en hier door ſtaenſe in geſtadige Tegenſtrijdigheyt, tweedracht en oorlogh.

Men ſchildert twee Raeders aen haer ſijde, op de maniere als geſeyt is, want *Pierius*

verhaelt in zijn xxxi boeck, dat de natuure van de beweginge aengemerckt zijnde, dieder is in de circkelen, veroorſaect dat de Wiſkonſtenaers, willende Hieroglyphiſcher wiſſe, de Tegenſtrijdigheyt uytdrukken, twee circkels ſtelden, diewelcke als zy malkanderen raecten, gelijkmen dat ſiet geſchieden in de Meulenwercken en andere, dat door 't draeyen van 't eene Rad, ſich 't ander keert in een tegenſtrijdige beweginge. En hier door kan men de Tegenſtrijdigheyt ſeer wel vertoonen.

TEMPO. Tijd.

En oud Man in weerſchijn, van verſcheyden vreemde verwen gekleet, en ſal dit kleet koſtlijck gemaect zijn vol ſterren, om dat dieſelve van tijd tot tijd heerſchappye voeren over de verderflijke dingen: Hy ſal gekroont zijn met Roofen, koorenayren, vruchten en verdrooghde tacken, als een Koningh en Heere van 't Iaer, en van het ſayſoen des tijds, ſtaende op den Zodiac: want zijn kracht is om hoogh in den Hemel geſtelt, ons de beweginge van de Son en andere Planeeten toemeetende, onderscheydende en vernielende de Maenden, Iaeren en Tijden. Hy ſal een Spiegel in der hand hebben, diewelcke ons te verſtaen geeft, dat van den Tijd alleen de teghenwoordige Tijd wort geſien die haer welen heeft, en die daer en boven noch ſoo kort en onſeker is, datſe de valsche beeldeniffe van den Spiegel daer in overtreft. Ter ſijden heeft hy een mager en dor kindeken, en van d'ander ſijde een ſchoon en vet, beyde met een Spiegel, weſende dit de voor by gepaſſeerde Tijd, die ſich in de gedachten der Menſchen verſlijt, en de toekomende Tijd, waſt geſtadigh, door de Hope, aen.

Voor de voeten ſal een groot Boeck weſen, waer in twee andere kinderkens ſchrijven, houdende 't eene de Son op 't hoofd voor den Dagh, en 't ander de Maene voor den Nacht.

TEMPO. Tijd.

En oud Man in verſcheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Slange, die als een Circkel gekromt is, vertoonende

toonende dat de Tijd seer langhsaem en gemaklijk gaet, hebbende 't hoofd met een groene sluyer bedeckt. Boven op de kuyf sal hy grijs wesen, want de koude en de sneeu, die door de grijsigheyt zijn afgebeeld, zijn oorfaecke dat de aerde sich niet bekleet met kruyden en bloemen.

De Slange, als boven geseyt is, bediet het Iaer, nae 't gevoelen van de Oude, dat door den Tijd wort gemeten en onderscheyden, zijnde onscheydelijck met sich selve t'samen gevoeght.

TEMPO. Tijd.

EEn oud Man met vleugels, die een Circkel in de hand houdt, staende tusschen een vervallen huys, hebbende den mond open, de tanden vertoonende, die als yfere tanden uyt sien.

Hy is gevleugelt, nae 't spreekwoord, *de tijd vlieghet onwederverloeplyck*; 't welck door de eervaertheyt soo klaer is, en om ons de plaegen van onse ellenden niet bitterder te maecken, sullen wy daer van geen langh verhael doen.

De Circkel, is een teycken, dat de Tijd altyd draeyt, hebbende uyt haer Natuyre noch begin noch einde, maer is haer begin en eynde alleen aen aerdsche dingen en aen de Elementen die Spherisch zijn.

Het neergevallen huys, de opene mond en yferige tanden, betoonen, dat de Tijd bouwt, verwoest, verteert, en alle dingen sonder koften en moeyten te gronde werpt.

TEMPO. Tijd.

EEn oud Man, die aen de rechter voet gevleugelt zijnde, op een Rad staet, met een Waeghschaele of met een Geometrisch gewicht in de hand.

De rechter voet op 't Rad, die met zijn ommerreck, nergens anders als op een punt raect, dat oock nimmermeer stille of vast staet, doet ons begripen, dat de Tijd niet in sich heeft, als de verledene en toekomende Tijd, zijnde de tegenwoordige in een oogeblick ondeylbaer.

De Waeghschael of Geometrisch gewicht vertoont, dat de Tijd die geene is, die alle dingen vereffent en gelijk maect.

ÆQUINOTTIO della PRIMAVERA.

Lentes Evenaer, maeckende Dag en Nacht even langh.



EEn Ionghman van rechter gestalte, die van de rechter sijde van boven af, tot beneden toe, wit, en van d'ander sijde swart sal wesen, met een gordriem in 't midden, die wat breed is, wesende van blauwe verwe sonder knoopen, daer eenige sterren in komen, nae de maniere van een Circkel, onder den rechter arm sal hy seer aerdighlijck eenen Ram houden, mette sijncker een ruycker van verscheyden bloemen, aen de voeten sal hy twee vleugels hebben, die als de verwe van 't kleed sullen zijn, te weten wit aen de witte, en swart aen de swarte sijde.

Æquinoctium is die Tijd, wanneer Dag en Nacht even langh is, en datselve geschied tweemaal des Iaers, d'eerste den **xxi Martii**, als wanneer de Sonne in het teycken van *Aries* gaet, ons den Lente toebrengeende, en de tweede den **xxiii Septembris**, maekende den Herbst, door de rijpighet van de vruchten.

't Wort *Æquinoctium* genoemt, om dat die

die den evenaer der Waeghschaele gelijk is, die alles gelijk weeght, en dagh en nacht even lang maect. En gelijk *Sacrobosco* seght, is het *Æquinoctium* een circkel, die de Sphere in 't midden doorsnijt, omringende het *primum mobile*, dienselven deelende in twee deelen, als mede de Polen der Werreld.

Longh wort hy gemaect, om dat het *Æquinoctium*, komende in 't beginsel van de Lente, in de Maend van Maert, van de Oude geseft wierde, dat in dese Maend het begin van 't Iaer was, als mede, dat de Werreld in dese tijd geschapen soude zijn, en dat het Iaer van onse verlossinge en des H. Lijdens *I. Christi*, daer in geschiet was, mede dat de Sonne, die het *Æquinoctium* maect, in den eersten graed van *Aries* soude geschaepen zijn. Waer uyt de Oude, niet buyten reeden, stelden, dat in dese Maend het begin van 't Iaer was, en datse boven d'andere was begenadight, niet alleen om reeden, die boven geseft is, maer oock om dat hier uyt de Epacten, de Sondaghs-letteren, en andere Hemels rekeningen werden genomen. Van rechter gestalte wort hy gemaect, om dat dagh en nacht, als de Evenaer, aen alle sijden gelijk zijn.

De witte verwe bediet den dagh, en de swarte den nacht, door 't middel van de gelijkheyt: Daerom is het witte oock aen de rechter sijde, om dat de dagh voor den nacht gaet, wesende de alderreedelste.

Het gordel van Hemels blaeu, waer op eenige sterren staen, vertoont de circkel, die het *Æquinoctium* maect, en het *primum mobile* omcingt. 't Gordel heeft oock geen knopen, om dat de circulen noch begin noch einde hebben, maer over al gelijk zijn.

De Ram, die hy onder den rechter arm heeft, vertoont, dat de Sonne, gaende in dit reyken, het *Æquinoctium* van de Lente maect: Waer over hy, tot foodaenigh bewijs, in de slincker hand een ruycker van bloemen heeft, gelijk mede vertoont wert, dat de *Ram* den Winter laet aen de slincker, en de Lente aen de rechter sijde: gelijk oock de Sonne des Winters aen de slincker sijde van 't firmament staet, en in de *Æquinoctie* begintse aen de rechter sijde te staen.

De vleugels aen de voeten, bedieden de snelligheyt des tijds en den loop van dese teykenen. 't Wit aen de rechter voet voor

de snelligheyt van den dagh, en 't swart aen de slincker, voor den nacht.

ÆQUINOCTIO del AUTUNNO.
Herffts Evenaer.



En bedaeghd Man, gekleet als de voorgaende, en gegordet met een circkel van sterren, oock blaeu. Houdende in de rechter hand het teycken van de Wage of *Libra*, also dat beyde schaelen in den Evenaer hangen, met twee Globen, waer van d'ene in de schaele half wit, en d'ander half swart is; keerende d'ene verkeert van d'ander, houdende mette slincker hand een korfken of eenige tacken met vruchten en druyven, en vleugels aen de voeten, gelijk voor geseft is.

Om dat wy geseft hebben wat het *Æquinoctium* is, en de verwe van 't kleet, als mede van den circkel, en vleugels aen de voeten, dunckt my datter genoegh van dese beeldnisse gesproken is, bediedende even 't selve als de voorgaende: alleen fullen wy dit seggen, dat hy bedaeght gemaect is, om daer door de volmaecktheyt van desen Tijd uyt te drucken, overmits daer veele zijn, die

daer seggen, dat God almachtigh, in desen tijd, de Wereld geschapen heeft. Doch 't is ons genoeg, dat wy weeten dat de *xxiii* dagh van *September* het *Aequinoctium* of *Evenaer* maect, van dagh en nacht. En draeght oock de *Herbst*, met haere rijpigheyt en volmaecktheyt, de vruchten die zy in haere slincker hand van verscheyden slagh by haer heeft.

De *Waeghschaele* of *Libra*, is eene van de *twalf* teyckenen van den *Zodiac*, waer in de *Sonne* in *September* gaet, en maect daer in den *Evenaer* van dagh en nacht even langh. Beroonende 't selve door de twee *Globen*, half wit voor den dagh, en half swart voor den nacht, doch d'een tegens den anderen even gelijklijck gekeert, door de gelijkheyt van den dagh en van den nacht.

STAGIONI dell' ANNO.

't Sayfoen van 't laer.

Dese beeldnisse van 't Sayfoen des laers is genomen van de vier *Dichtèn* die *Iosephus Scaliger* heeft gestelt. En hadden oock de *Heydenen* yder in 't besonder, haere eygene *Goden* daer toe. De *Lente* was *Venus* toegewijd, de *Somer* *Ceres*, de *Herbst* *Bacchus*, de *Winter* aen de *Winden*. Men kan by *Virgilium* en andere *Poëten* haere sonderlinge werckinge verstaen:

Vrou Venus in de Lent met bloemkes sich verheugt,
En Ceres heeft in't graen des Somers hare vreught,
De Herfst u Bacche Wijn in volle kroesen giet,
De Winter hart en strength, den Winden geefsi gebiet.

De Lente. Sayfoen des Jaers.

En kindeken met *Mirthe* gekroont, hebbende de handen vol van verscheyden bloemen, en neffens haer eenige jonge beesjens, die daer speelen en boerten.

Jongh wortse gemaect, om dat de *Lente* de kindsheyt van 't laer genaemt wort, wesende alsdan het *Aerdrijck*, vol voorttelende vochtigheyt, waer uyt men siet wassen bladen, bloemen en vruchten op de boomen en in de kruyden.

Met een *Mirtenkrans* isse gekroont, om dat *Horatius* seght, dat het nu wel past het hoofd met *Mirten* en bloemen te vercierem. De *Bloemen* en de *Dierkens* die daer spee-

len, zijn 't geene *Ovidius* in 't *i* boeck van de *Faflis* singht: *Ommia nunc florent &c.*

Het groeyt en bloeyt nu al, 't is nu een nieuwe stand,
De swangre Wjngaert swelt en bot weer op het land,
De Boomkens spreiden uyt haer telgen, en bedecken,
Het weelderige saet, dat sich nu op komt wecken.

't *Gevogelt* in de locht seer lieflijck tiereliert,
 't *Gediert* springt in de *Wey*, dat frisch en dertel tiert.
 Het *Sometjen* verheugt, de *Swalu* welft haer wooning,
 En bouwt haer huys van *kley*, gelijk een machtig koning.
 Het *aerdrijck* wort geheegt en door den ploeg gepraemt.
 En hierom wort dees tijd, een nieuwe tijd genaemt.

Oock wort de *Lente* by *Flora*, die met bloemen rontom besteecken is, afgebeeld, hebbende oock de handen vol. Waer van *Ovidius* in 't *2* boeck *Metamorph.* gewagh maect, 't welck van *Anguillare* aldus is uytgebreyt:

Ter tijden staet een jonge Maeghd,
Die dickwijls danst, of speelt, of jaeght.
Dees is 't Sayfoen, in 't groen gekleet,
Met root, wit, geel gebloemt bespreekt.
Van Melck en Roosen blooft haer wangh,
Haer tanden zijn als peerlen blanck.
 't *Korael* rontom haer lippen sviert:
 S' is met een bloeme-krans geciert.
 En boert self om de danielheyt,
 Waer geyle *Min* haer in vermyct.

E S T A T E. Somer.

En jongh *Maeghdeken* van stout opsicht, met *kooren-ayren* gekroont, en in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ontsteecken *Fackel*.

En *Maeghdeken* en van stout opsicht wortse gemaect, om dat de *Somer* de *Ieughd* van 't laer wort genaemt, vermits de hette van 't *Aerdrijck* alsdan op zijn sterckste en krachtigste is, om de bloemen te doen rijpen, die door de *Lente* zijn voortgebracht. Welcke tijd *Ovidius* in sijn *xv* boek *Metamorph.* beschrijft:

Na't scheidem van de Lent, so krijgt de Somer kracht,
Dees wort een Jongeligh van frisch' en sterke macht,
En merder in zijn tier, en voller in zijn stand,
Als die in heeter vier en seller vlamme brand.

De *krans* van *kooren-ayren*, bediet de voornaemste vrucht, die dit Sayfoen uytgeeft. En daarom wort haer een geel kleet gegeven, nae de gelijknisse van 't rijpe *kooren*.

In de rechter hand houdse een ontsteken *Fackel*,

Fackel, om te vertoonen de groote hette die de Sonne in dees tijd doet, gelijk *Manilius* verhaelt :

Wanneer de Son nu op het hoogste stijgt,
Dan rijst de Hond en blaft uyt vlamvend licht :
Waer door de Son weer dobbel fackels krijcht,
Die 't Land doordringht en grooter hette sicht.

En *Ovidius* schildert haer oock in 't 2 boeck van zijne *Metamorph.* seer aerdigh af, door d'uytbreydinge van *Anguillare* :

Een Vrouw wiens aensicht blinckt, als door de Son gebraen,
Wiens slapen zijn omkranst met ayren van het graen :
Diens brand door 't Spiegelglas der Sonnen is onsteken,
Daer straelen allefins de ruyme locht doorbreken.
Wiens weerslag dick verschrooekt, en maekt het alles dor,
Jaec smelt het en verbrant, en maekt de Velden schor.
Jaec kooft de vrucht en 't kruyd, de bosschen en de boomen,
En drooght de plassen uyt, revieren en de stroomen.

De Oude plaghten voor den Somer, geelijck *Pierius* verhaelt, *Ceres* af te maelen, in 't wesen van een deftige Vrouwe, met een schoof-koorens, en van Maenekoppen of slaepbollen, en met andere dingen die daer toe behooren.

A U T U N N O. Herbst.

EEn vette bedaeghde Vrouwe en prach-tigh gekleet : op 't hoofd false een krans van Druyven met blaeders hebben, en met de rechter hand een Overvloets Hooren met verscheyden vruchten.

Van bedaeghd Ouder isse gemaelt, want het Saysoen van den Herbst wort de Manbaerheyt van 't Iaer geheeten, om dat het Land als nu bequaem is om vruchten te leveren, die alreede door de Somersche hette zijn rijp geworden, haere saeden en blaeden afleggende, als nu moede zijnde van te baeren; geelijck *Ovidius* in zijn xv boeck *Metamorphos.* verhaelt.

Vet en kostelijck gekleet isse gestelt, om dat zy de rijckste is van de andere Saysoenen.

De Wijngaertkrans met Druyven, en de Overvloets Hooren, vol van verscheyden vruchten, bedieden dat de Herbst seer overvloedigh is van Wijnen, vruchten en andere dingen, die tot het gebruyck der Menschchen noodigh zijn; geelijck *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorphos.* dieselve affschildert :

Een Man van ros gesicht, en nu bedaeght van Jaeren,
Wiens haert aen 't grijsen was, door 't wilsen van de hairen,

En stordigh, vet en grof door 't swelgen van den Wijn,
Want nieuwwe Most onstelt en blaest bedeckt venijn.
Hy had een Druyve tros, oock vijgen en veel oost,
En eykels, tot een krans, gewonden om zijn hoofd.

Men kan oock voor den Herbst *Bacchus* vertoonen, die met Druyven geladen zijnde, een Tyger by hem heeft, diewelcke opspringende, hem de Druyven uyster hand neemt : of men kan een Nymph of Bacchante vertoonen, op de maniere als men plagh *Pomona* te schilderen.

I N V E R N O. Winter.

EEn Man of oude Vrouwe die grau en vol rimpels is, met laecken en vellen bekleet, diewelcke by een wel opgedischte tafel, staende by 't vier, vertoont dat hy eet en sich warmt.

Oud, grijs en vol rimpels wort zy gemaelt, om dat de Winter de Ouderdom van 't Iaer genaemt wort, om dat als nu het Aerdrijck moede is van haere natuyrljcke sloverie en jaerlijxen arbeyt, haer makende koud, swaermoedigh en van alle schoonheyt berooft, welke tijd *Ovidius* in 't xv boeck *Metamorph.* beschrijft.

Het lakens en bonte kleet mette wel toe-geruste tafel, by 't vier, bediet, geelijck *Pierius* verhaelt, om dat de koude, een ruste en verposinge is, na foo veele Somersche sloverien, en 't schijnt, als of de Rijckdommen die ons 't Aerdrijck geeft, ons noodigen om wat lekkerder te leven en beter te kleeden, als in de voorgaende saysoenen gedaen is, geelijck *Horatius* in zijn i boeck ix Ode verhaelt: *Vides ut alta stet nive candidum, Soracte.*

Ghy siet den bergh Soracte aen,
Seer hoogh en wit met sneeuw gelaen,
De bosschen dor, door rijp, belet,
De stroomen hart door 't ys beset.
Stoock nu het vier, verdrijf de Vorst,
En drinck eens lustigh uyte borst :
Tap nu van urwen ouden Wijn,
En laet ons 't saemen vrolijck zijn.

Dese bergh *Soracte*, wordt nu genaemt de bergh van *S. Silvester*. En *Ovidius* seyt oock van den Winter in zijn 2 boeck van de *Metamorphos.*

Een trillend Bestevaer, verkleumt door alle leeden,
Die klappert and en schud, met heel beschroomde treden,
Die in zijn ruuge Mutz gedoken, als verwaert,
Den neuse druypet en stoockt de koolen aen den haert.

Die van de kou benart, te stampen staet en beven,
Met kegels in den baerd, en wenscht nae beter leven.

Daer hy de stroomen siet gestolt als spiegelglas:
Ellendigh die geloof noch mint heeft in den tasch.
Vulcanus wort oock voor den Winter geschildert, staende by de Smisse, als oock *Aeolus* mette Winden. Want dese veroorfsaken het onweder, dat sich meer in den Winter, als op andere tijden, openbaert.

De vier tijden van 't Jaer, nae de Medaglie van
Antoninus Caracalla.

DEse vier tijden worden door vier schoone kinderkins afgebeeld, daer d'ene wat grooter is als d'ander. 't Eene sal op de schouder een korfken met bloemen hebben, het tweede sal in de rechter hand een Seyffen hebben, het derde sal een korfken vol allerley vruchten in de sincker hand houden, in de rechter sal het een dood beestjen hebben. Dese drie kinderkins sullen naeckt zijn. Het vierde sal gekleet zijn en 't hoofd gedeckt hebben, met een stock over de schouder, waer aen een doode Vogel hanght: en in de sincker hand sal hy van gelijcken een doode Vogel hebben, doch d'ene sal verscheyden zijn, en van ander aert wesen als d'ander.

De vier tijden van 't Jaer, gelijk die te Florence
van den Grooten Hertogh van *Toscana*
zijn vertoont.

PRIMAVERA. Lente.

Drie kinderkins met blonde en gekrulde locken, waer op schoone vercierfels van peerlen gespreyt zijn met andere kostle steenen. Zy sullen gekranst zijn met verscheydene en seer schoone bloemen, sulx dat dese cierfels sullen getrocken zijn nae de beeldnisse van de Hemelsche teyckenen. Het eerste kindeken sal *Martius* vertoon, en gelijk wy hebben geseyt, soo sal tusschen de bloemen en eedelsteenen, boven op 't hoofd, het teyken van *Aries* staen. Het tweede is *April*, en sal hebben het teyken van *Taurus*. Het derde is *Majus* met het teyken *Gemini*, yders kleed sal groen wesen, geheel geciert van verscheyden bloemen, gelijckse die oock in haere beyde handen sullen houden, hebbende goudse brooskens aen haere voeten.

ESTATE. De Somer.

Drie Maeghdekens die met koorenayren gekranst zijn. 't Eerste sal *Iunius* wesen, en sal op 't hoofd het teyken van den *Kreeft* hebben. Het tweede sal *Iulius* zijn, met het teyken van den *Leeuw*. Het derde is *Augustus*, en sal het teyken van *Virgo* hebben. De verwe van 't kleed sal geel zijn, met Lelyen gevlochten, aen de voeten sullen zy goude leerskens draegen.

AUTUNNO. Herfst.

Drie bedaeghde Vrouwen die tot haer hulsel op 't hoofd sullen hebben een cieraet van eedelgesteenten, en sullen gekranst wesen met Wijngaert blaeden, met Druyven en andere vruchten.

De eerste Vrouwe is *September*, die sal het teyken *Libra* of de Waeghe hebben.

De tweede Vrouwe is *October*, hebbende het teyken van *Scorpio*.

De derde Vrouwe is *November*, die 't teyken heeft van *Sagittarius* of den Schutter. Het kleed sal van weerschijn uyt den blauewen en rossen wesen, met franien beset als de krans is, en met dieselve vruchten, hebbende goude brooskens aen de voeten.

INVERNO. Winter.

Drie oude Vrouwen met hulfels op 't hoofd, die van purpere vellen sullen zijn, waer op men de rijp en sneeu siet, met doorluchtigh cristal het ys gelijckende.

De eerste Vrouwe is *December*, en sal hebben het teyken van *Capricornus* of de Steenbock.

De tweede Vrouwe is *Ianuarus*, met het teyken van *Aquarius* of de Waterman.

De derde Vrouwe is *Februarius*, hebbende het teyken *Pisces* of de Visschen. 't Kleed sal van doncker purper zijn, maer vol sneeu, ys en rijp, en soo sullen haer leerskens aen de voeten oock zijn.

INVERNO. Winter.

Zy schilderden dien seer schoonen *Adonis*, voor den Winter, als een Jongelingh in de kleedinge van een Iager. Dit opgerechte beeld

beeld was gefelt op den bergh *Libano*, met een toegedeckt hoofd, en met een treurigh weefen, houdende de fliicker hand onder 't aengeficht, en met de rechter hand hielt hy de flippe van 't kleed op, jae 't fcheen dat de traenen langhs zijne kaecken afrolde. En defe beeldniffe fchrijvenfe alle den Winter toe. En dit verhaelt *Picrius Valerianus* in 't 1 x boeck.

De *Winter* van *Macrobius*, gelijk die van den Heere *Giov. Zarantino Castellini* is uitgeleyt.

HY maelde een Vrouwe met een lange Mantel, het hoofd bedeckt, en treurigh van weefen, die de fliicker hand onder 't kleed hiel, daer zy 't hoofd mede onderfutte. Dit beeld wierde gefien op den bergh *Libano*, by wiens voeten een wild Vercken ftond. De lange Mantel was van duyster bruyn.

Defe beeldniffe is getrocken uyt *Macrobius*, een oud Schrijver, doch niet foo oud als *Blondus* dienfelven befchrijft in 't 2 boeck van 't triumpheerende *Romen*: alwaer hy hem ftelt onder de regeeringe van *Adrianus*, die gewis lange tijden daer nae, onder de regeeringe van *Valentinianus* de tweede, van *Theodofius* en van *Arcadius* leefde, aengefien hy was van een ouder als *Servius Grammaticus* en *Aurelius Symmachus*, vermaerde Sendbriefffchrijvers, die van hem in 't 5 boeck van zijne *Saturnalia* VII cap. gefelt zijn. Welke *Symmachus* Burgemeefter was in 't Iaer *Christi* 394, gelijk *Proffper Aquitanicus* en *Gregor. Alexander* verhaelen. Wy fullen niet naelaeten de woorden te ftellen, die *Macrobius* daer van in 't 1 boeck van zijne *Saturnalia* in 't XXI cap. befchrijft: Het verheven beeld van defe Goddinne op den bergh *Libano*, wort verfert met een gedeckt hoofd, treurigh van weefen, onderftutende 't aengeficht, mette fliicker hand, onder 't kleed, en van aen aenftenders wort geloof, datter traenen van afrollen. Welcke beeldniffe defer treuender Goddinne, is oock een beeld van 't *Wintersche* aerdrijck. Vyt welke woorden, wy klaerlijck tot kenniffe komen, hoe feer *Macrobius* doolt, wanneer hy *Adonis* ftelt voor den *Winter*, en dat hy foudede fchreyen op den bergh *Libano*. *Adonis* wierde gehouden voor de Sonne, foo dat hy veel beter, voor een Hieroglyphifch beeld van den *Somer* foudede mogen werden gefelt. Want daer in heeft die op onfe *clima* of ftreck, de meefte kracht, glans en hette,

Onder den Schrijvers vintmen niet, datter cenigh beeld van *Adonis* op den bergh *Libano* is geweeft, maer gelijk *Paulinus* verhaelt, fooftelde de Keyfer *Adrianus* een verheven beeld van *Adonis* te *Bethlehem*, welke *Adonis* van *Venus* befchreyt wierde, als zijnde onder dit beeld begrepen: Maer om wat oorfaek fou *Venus*, die een beeld van de Lente is, op den bergh *Libano* den *Winter* vertoonen? Doch totte volle verklaeringe van 't beeld van den *Winter* van *Adonis*, en van 't wild *Vercken*, is 't noodigh, dat wy het geheele verhael van *Macrobius* uytftrecken. Buyten twijfel, feyt hy, is *Adonis* gehouden voor de Sonne, zijn oogh flaende, op de manieren der *Assyriers*, by de welke, als oock by die van *Phenicien*, *Venus*, *Archiides* en *Adonis* in grooter waarde wierde gehouden, en derhalven eerden de *Natuyrkondigers*, het *Hemifpharium* of het half ront, van het bovenfte *Aerdrijck*, dat wy bewoonen, met den naem van *Venus*, maer het ander benedenfte half rond, naemden zy *Profferpina*. By den *Assyriers* en *Pheniciers*, wierde *Venus* fchreyende gemaect, want de Sonne in zijnen Iaerlijxen ommevang, door de XII teykenen van den *Zodiac* loopende, worden de fes teykenen de bovenfte, en d'andere fes de benedenfte genaemt. Wanneer de Sonne in de benedenfte teykenen is, foo maectfe ons de kortfte dagen: En derhalven *Venus*, te weeten het *Aerdrijck* van onfe bovenfte *Hemifpharium*, klaeght, om datfe nu de Sonne heeft verlooren, door 't weghnemen van de tijdljcke dood van *Profferpina*, die haer behoud, en defe is een beeldniffe van den onderften circkel der *Antipoden* of die tegen onfe voeten gaen. En *Adonis* wort aen *Venus* weder gegeven, wanneer de Sonne, de jaerlijxe teykenen van de benedenfte deelen te boven gekomen zijnde, nu begint het half rond van onfen circkel te verlichten, met het aenwas van licht en dagen. Of anders, wort gefeyt, dat *Adonis* van 't wild *Vercken* gedoot zijnde, door dit fchricklijck *Dier*, de *Winter* foudede zijn afgebeelt. Want het is een rouw en fteeckelijch vriend des *Winters*, zijnde het alderheerfte, boven alle viervoetige gedierten: zijn humeur of aert verkout niet, waerover op zijn heet lichaem de borftels altijd over einde ftanen, en 't verliest diefelve hette niet door den *Winter*, gelijk *Aristoteles* in 't gemeen van de *Vercken*

kens spreekt: 't welck hy te meer van 't wild Vercken feyt, wiens bloet heel vol is van veefelkens, en dat rontom hart is, soo wel opstijgende als moedigh, toornigh en raefende van aert, aengestooct zijnde, door een geweldige drift, van zijne natuyrlijke hette: het tiert seer wel in plaetsen, daer 't koud is, weshalven in *Africa*, alwaer de Sonne met haere heete straelen heerscht, oock geen wild Swijn wert gevonden. In 't kort, soo heeft het vermaeck in vochte, koude, slickige plaetsen, die van sneeuw en rijpe bedeckt zijn, en eygentlijk voed het sich met eykels als een kost van den Winter. De Winter dan, waer van 't wild Vercken een beeld is, is als een groote slag of doodlijcke wonde voor de Sonne, die nu aen ons haer licht en haere hette vermindert, als een werckinge van de dood, die dan d'ene, dan d'andere Dieren wegh neemt. Het verheven beeld van *Venus* op den *Libano*, wort versiert met een bedeckt hoofd, en een treurigh weesen, en datse met de slincker hand, onder den langen rock, het aengesicht onderstut, alwaer de traenen schijnen af te rollen: Welck beeld oock is een Winters beeld: in welcke tijd de Hemel over al duyster en bedeckt is van Wolcken, en van de Sonne berooft zijnde, daerom staet het beeld als verstuft. En de fonteynen, zijnde als de oogen van 't Aerdrijck, vloeyen nu overvloedigh, en de Velden als nu bloot van haere bouwerie, staen met een treurigh weesen en aengesicht. Maer wanneer de Sonne uyte onderste deelen des Aerdrijx opklimt, en den *Æquinoctiael* passeert, dan wassen de dagen aen, en *Venus* staet, als dan, vrolijk, te weeten het bovenste deel des Aerdrijx. De velden staen als dan met gras geladen, de beemden met kruyderen, en de boomkens krijgen bladeren en bloeyen. Waerover de Oude, den Maend *Aprilis*, *Venus* roehelighden: die alsdan genomen wierde voor de voortteeling en voortbrenginge van alle dingen. Hier uyt komt het, dat de *Platonici*, *Saturnus*, *Iupiter* en *Venus* naemden de ziele van de Werlt. Voor soo veele als zy de opperste dingen wilden uytdrucken, naemden zy *Saturnus*, voor soo veele als sich de Hemelen beweeghden *Iupiter*, en voor soo veele de benedenste dingen voortteelden, naemden zy 't *Venus*: want de kracht van 't voortteelen wierde de ziele der Werlt, on-

der de beeldnisse van *Venus*, toegeschreven. En gelijk dese genomen wierde voor de voortteeling der dingen, soo wierde *Proserpina* gehouden voor de verdervinge en voor de dood. *Horatius* feyt tot *Arctiam*, geen harde bol kan de wreede *Proserpina* ontwijken: en de gebiedende *Proserpina* treckt my. En *Martialis* feyt tot *Lentimum*, die haere hayren verwe, om jongh te schijnen. *Proserpina* kent u grijse hayren wel, en zy sal den *Mom* van u aensicht afrucken. *Venus* selve wijckt voor de macht van *Proserpina*, in de dood van *Adonis*, dien zy wegh nam, hoe schoon hy oock was. *Bion* feyt in 't 1 boeck van zijn *Idillium*: *Proserpina* neem mijn Man wegh, want ghy zijt veel machtiger als ick ben, en watter schoons is, dat wentelt na u toe. Vyte woorden van *Macrobius* schijnt dat by zijnen tijde, dit beeld stont op den bergh *Libano*, en was van eenigen in *Phenicia*, en van anderen in *Arabien* gestelt. Maer meer als 1600 Jaeren voor *Macrobius*, waeren die van den bergh *Libano* nieuws-gierigh totte feestdagen van *Adonis*, gelijk men kan sien uyt de oude Griexsche Poet *Museus*, die als *Eusebius* in zijne Tijdsbeschrijvinge feyt, geleest heeft, 600 Jaeren voor de inneming van *Troyen*. *Museus* feyt dan in zijn gedicht van *Eros* en *Leander*, dat op 't feest van *Adonis* en *Venus*, dat in *Sesto* wierde geviert, niet alleene te saemen liepen, de naegebuynen van *Abido*, maer oock die op de uysterste eylanden woonden, jae zy quamen van *Phrygien*, van *Cyprus*, van *Hermonia* en van *Libano*: Want daer bleef niet eene Vrouwe in de steeden van *Cytherea*, die niet op de hooghte van den welriekenden bergh *Libano* dansten. Oock quam van den bergh *Libano*, die een roode aerde hadde, een reviere afdaelen, die *Adonis* wierde geheeten, en placht alle Iaer, en op seeckere tijd, een seer stercke wind, dit sand, dat root was gelijk *Menie*, uyt te werpen, waer door de reviere als bloet wierde, en in dat deel, waerse metten mond in de Zee storte, soo wierde dieselve purper-root, en passeerde door 't land van *Biblis*, andersins *Geta*, een stad in *Phenicien*, die als noch vermaert is, door de beroemde Tempel van *Adonis*, soo gaffe oorfaeke aen die van *Biblien* te seggen, dat op die dagh als *Adonis* op den bergh *Libano* van 't wild Swijn wierde gedoot, dat zijn bloet door de reviere in de Zee was geloopen. Hier uyt naemen zy oorfaecke om alle Jaeren den dood *Adonis* te be-

beschreyen , gelijk *Lucianus* de Griek verhaelt in zijne fabelachtige Syrische Goddine , dieder was een voorspraek in Syrien , geleeft hebbende 250 Jaeren voor *Macrobius* , en dat ten tijde van den Keyser *Trajanus* . De Ioden als naegebuyren aen Syrien , gelijk die een snoode aert over sich hadden , en tot slavernie scheenen gebooren , gelijk de Romeinsche Reedenaer oordeelt , lieten oock niet nae , dese quade gewoonte te onderhouden , om *Adonis* op den bergh *Libano* , te beschreyen , insonderheyt door de Vrouwen , gelijk *Ezechiel* in zijn VIII cap. XIV vers. 600 Jaeren voor de geboorte *Christi* , geruygt : *Hy leyde my* , seyt hy , *in ter poorte aen 't Huys des Heeren* , die tegen 't Noorden staet , en siet daer saeten de Vrouwen en weenden over *Adonis* , andere stellen *Thammus* . Alsoo is dan verbeterd de plaetse , daer *Adonis* , door den Ridder *Ripa* , voor den Winter wort gestelt , als verleyt zijnde , door het aensien van *Pierius* . En in allen geval moerten die beeldnisse naelaeten , en gebruycken dese als de waerachtige en rechte . 't Is niet waerschijnlijk noch waerachtigh , dat *Adonis* sich selve , nae zijn dood , soude hebben beschreyt , maer wel , dat het andere kosten doen . Dat zy 't aengesicht mette hand , onderstut , is een teycken van droefheyt . De swaermoedige of bekommerde , 't zy datse sitten of staen , plegen altijd den elleboge op den stoel , taefel of andersins te leggen , om 't hangende hoofd te onderstutten . *Heliodorus* in zijne Moorsche geschiednisse , vertoont *Chariclea* een Jonghvrouw , die met sonderlinge schoonheyt was begaeft , die alhoewel zy met groote smerte ontstelt was , soo sat zy op een rotse , mette rechter hand op de knie , en onderstutte 't hoofd , en de vingers aen de winckbrauwen houdende , staerde zy vast , sonder sich te bewegen , op *Theagenes* haeren Vryer en Bruydegom , die ter dood gewont , op der aerde nederlagh . Maer alhier is in dese beeldnisse beschreven , een treurige Vrouwe , die daer staet , sonder sich te leunen , en die haer rechter hand voor het hert houd , waer op zy met haer sincker elleboogh rust , met een treurig en schreyend gesicht . Dat de Mantel of lange rock van *Cyaneus* , of blauwe soude geweest zijn , verstaen wy van duyfter en swart , alhoewel de Grieken *Cyaneus* gebruyckten voor Hemels blaen en azuyr , niet te min dientse oock

voor enkel swart , en niet gemengt . En om dit te bewijfen , dat *Cyaneus* oock voor swart wort genomen , soo treckt de Schrijver uyt *Theocritus* en *Bion* , dat *Venus* met een purper kleet plagh te gaen , en datse over den dood van haeren Bruydegom *Adonis* , een kleed van *Cyane* of een swart rouw kleed droegh . Want het kleed moet droevigh zijn , maer het Hemels blaen is blijde . Andere seggen dat het blauwe past over Jongelingen en doode kinderen . Jong was *Iphigenia* , de dochter van *Clitemnestra* , niet te min , bidse haer Moeder , dat zy haer de locken , in haer dood , niet wilde afsnijden , en datse aen haer suster soude gebieden , dat zy haer lichaem met geen swart kleed soude bedecken . Jongh was *Achilles* , en als zijn Moeder , *Thetis* , voorsagh , dat haer soone in korter tijd voor *Troyen* soude sterven , soo bewende zy hem in een sluyer van *Cyaneus* , dat is van swart , gelijk oock de Griexsche text seyt *μαδρόντρον* , geheel swart . En bewijst voort de Schrijver langh en breed , dat de verwe *Cyaneus* , niet voor azuyr of Hemels blaen magh werden genomen : Maer dat de swarte verwe voor de rouw plagh uytgebeelt te werden ; gelijk dan *Homerus* in zijne Dichten , *Neptunus* dickwijls afmaelt met swarte hoofdhayren : Andere seggen , waer toe geen Hemels blaen , naedien *Neptunus* van de beuselachtige Poëten , voor een God van de Zee wierde geacht ? Ick segge datter onderscheyt is tusschen de Zee en den Heere der Zee : Men vind geen Man met natuyrlijke Hemels blauwe hoofdhayren . In de kloeckste Schrijvers vind ghy *Neptunum* met swarte hayren . Wat fullen wy van *Heclor* seggen , die met de Zeebaeren niet gemeens hadde ? want , nae dat de dood hem hadde wegh genomen , waeren zijne swarte hoofdhayren , vol stof . Andere stellen oock *Bacchus* met swarte oogen . Doch de Poëten hebben altijd gepooght de Goden jeughdigh en schoon te schilderen , als *Mercurius* dat die seer aengenaem was , *Apollo* van hupscher gedaente , *Bacchus* seer schoon , maer de schoonste van allen , was *Cupido* . Doch blauwe oogen staen leelijck , maer de bruyne schoon , en derhalven geeft *Homerus* aen *Bacchus* swarte oogen ; en voorts bewijst de Schrijver , dat de Oude rouwe hebben gedragen met swarte kleeden , Alhoewel *Lucilius* en *Plantus* verhaelen dat

dat de *Granus* of de sluyer van Meenyverwe was, en de *Ricinus*, dat is de korte Mantel van purper. En of de *Ricinus* in de begraefnissen van foodanige verwe was, druckt hy niet uyt. 't Kan wesen datse een ander purper in de begraefnissen gebruyckten, en dat van de sijde der dooden, die nae haere staeter begraefnisse wierden gedraegen, en dat nae 't purper, 't welck de Magistraten in haer leven oock plachten te draegen: En van de sijde der levende, die 't lijck volghden, so gingen die van der Ridders ordre, met purper, alhoewel zy die oock wel droegen, op vrolijke feesten. Daer is nu geen twijfel aen, of die worden nu gebruyckt tot treurigheid, gelijk in de Lijckspeelen der Ridders, alwaer de Reedenaers verschijnen in purper, daer komt de Muijck by, en by de uytvaert worden 's nachts ontallijcke lichten aengesteecken, en die branden in openbaere feesten van vrolijkheit, en by daege in de catafalaen op houte Piramiden, die vol lampen zijnde ontsteken, men over 't lijck heene stelde. En tegenwoordigh in 't Hof van *Romen*, soo rijden de Kamerlingen van 't Paleys, achter de baeren van den afgestorvenen Prince, te paerde, met een langh purperen kleed, 't welck, in dit geval, te gelijk droefheyt en hoogheyt aenwijst. Maer om totte Oude te keeren, soo gebruyckten de Vrouwen, terwijl de doode boven d'aerde stont, het *Ricinium*, dat zijn korte swarte Mantels, of als andere seggen, sluyers, die zy op 't hoofd droegen. Doch *Lipsius* laetse alleene, tot een teycken van de rouwe, maer niet voor 't lijck. Soo geven oock de oude Historien den bedaegden en Jongelingen, geen Hemels blaue, maer swarte kleederen. *Crassus* ten tijde van de Romeinsche Republique, droegh rouwe over zijne beminde *Murana* of *Lampreye*, die in zijnen Vijver was gestorven, waer over hy in 't swart gekleet, die selve, als zijn Dochter betreurde. *Apulejus* seyt: *De Moeder beschreyde met een swart kleed haer kind.* En de Poëten gebruycken *Ceruleus* na de maniere der Griecten, veele voor 't swart, gelijk met veele voorbeelden wort aengewesen.

Dese beschrijvinge, gelijk oock andere, hebben wy tot vernaeck der geen, die lust hebben tot spitsinnige onderfoeckinge der oude Schrijvers, uyt den alderlaesten druck, van de *Iconologia*, hier by gevoeght.

TYRANNIDE. Tyrannye.

EN gewaepende Vrouwe, een weynigh bleeck, hovaerdigh en wreed in 't gesicht, staende over einde, hebbende onder haer waepentuygh een purpere onderkleed, op 't hoofd een yfere kroone, in de rechter hand een bloot Swaerd, in de slinker false een Iock houden.

Gewapent en recht op staende wortse gemaelt, om de wackerheyt uyt te drucken, die een Tyran noodigh is, om de grootsheyt van zijne overlastige heerschappie uyt te drucken: Waer over een Tyran, altijd met gemoed en met geweld moet vaerdigh staen, om sich selve te beschermen en een ander te beschadigen.

Bleek is zy, van wegen de gestaedige vreesse en benauwtheyt, die haer geduyrigh onrust en verdriet aendoet.

Zy vertoont wreedheit en hovaerdie in 't gesicht, want d'eene van dese twee Pesten, maect haer een opene baene tot ongerechtighe grootsheyt, en d'ander doertse daer in volherden.

Zy is met purper gekleet, en met een yfere kroone, om haere heerschappie, maer die Barbarisch en wreed is, te vertoonen.

In plaets van den Scepter, een teycken van de Heerschappie en van wettige Regieringe, houdse een bloot Swaerd, als die geene, die de Onderdaenen, door schrick en vreesse tot gehoorsaemheyt brengt, haer weydende, niet tot haeren besten, gelijk een goed Herder doet, maer om haer totten ploegh te brengen en haer te villen: even gelijk de gehuyrde Ossedrijver, die alleen op zijn eigen voordeel siet, en daerom houd zy 't Iock in der hand.

REFUGIO. Toevlucht.

EN Man die voor 't Autaer nederknielt, Emette armen opgeslagen.

't Is een klaere saecke, dat de Autaeren by de Oude, gelijckse oock noch heeden ten daege, als heylige en ongeschende toevluchten zijn gehouden. En hierom is 't dat *Priamus* van alle hulpe berooft zijnde, nae den Autaer vluchte,

DATIO. Tol, Schattinge.



EEn sterck Ionghman, die als *Hercules* gemaelt wort, mer Musculen en Senuwen uytsteekende, zijnde gekroont met Eycken loof, hebbende in de rechter hand een scheere, om wolle te scheeren, voor zijne voeten sal een Schaepken staen, in de sincker hand sal hy kooren-ayren, Olijftacken en Druyftrossen hebben, die nederwaerts hangen. Met bloote armen en beenen, net en schoon, totte planten van de voeten toe, oock vol van vlees en sterck van beenen.

Herodotus, *Turnebus* en andere verhaelen dat *Sesoftris* de eerste geweest is die in Egypten op de aerdgewassen Schattinge heeft gebracht, en dat de Romeinen over het graen de tienden hebben ingestelt. *Caligula* is daer nae de eerste Vinder van de vuyle en ongehoorde Schattingen geweest, die op alle Mondkoff Tol gestelt heeft, van die in Rome werden gebracht, en oock stelde hy op alle Processen en Vonnissen den veertighsten penningh, op 't arbeysloon en op de daghuynen den achtsten penningh, en van de Hoeren nam hy de eerste winste, gelijk *Suctonius* verhaelt.

Van Mannelijcke sterckte is hy gemaelt, om dat de Tol den Princen sterck maect, en gelijk *Cicero* voor *Pompejo* seyt, *Wy hebben geoordeelt dat de Tollen de sentwen van den oorlogh zijn.* Dese sterckte wort breeder door de Eycken kroone uytgedrukt, wesende de Eycke een stercke, harde en vaste boom. En dese krans past den Tol alderbest, alsoo dit een Burgerkroone is, van *A. Gellius* alsoo genaemt, om dat die gegeven wierde aen die geene, die eenen Burger hadde verloft. Van gelijcken is oock de vrucht van den Tol, allen Burgeren te beschermen. En gelijk de Eyckeboom *Iupiter* was toegewijt, om dat de Heydenen geloofden, dat hy de steeden in zijne bewaeringe hadde: soo geven wy nu dese aen den Tol of Schattinge, als die geene waer door der Princen macht aenwast, onder wiens bescherminge de steeden staen.

De Scheere, om de wolle van de Schapen te scheeren, slaet op 't geene *Tiberius* de Keyser, in 't begin van zijne Regeeringe deede: veinfende nochtans zijne staetsucht en gierigheyt, daer hy naemaels wel dede blijken, dat hy geheel daer in was versopen. Want hy vertoonde een goed proeffstuck, wanneer zijne Raedsheeren hem rieden een nieuwe Schattinge op de Landen te stellen, dat hy daer op antwoorde, *Het betaemde een goed Herder, dat hy zijne Schapen most scheeren en niet villen.* En dit komt over een mette spreucke van *Alcamenes*, de soone van *Teleucus*, die gevraeght zijnde, op wat wijze, iemand het Rijk wel kost onderhouden? antwoorde, *Indien hy niet al te gewinsuchtigh is, een Laconische spreucke van Plutarchus.* In d'ander hand worden hem kooren-ayren, Olijftacken en Druyvetrossen gegeven, om datmen op het Graen, Oly en Wijn insonderheyt pacht stelt. Ick segge insonderheyt, zijnde seecker, datter oock op andere dingen pacht is geset. Onder andere schrijft *Vopiscus*, dat de Keyser *Aurelianus* pacht stelde op Glas, Linnen, Vlas, &c. En wy weeten oock door 't verhael van *Boterus*, dat de Koningh van *China* jaerlijx 180 duysent kroonen treckt uyt de pacht van 't sout, van de stad *Canton*, en noch 100 duysent kroonen, voor de tiende van den Rijs van 't Land, ontrent dieselve stad. Daer worde te Rome 1606 een pacht van 't sout, soo wel voor Rijcken als Armen opgestelt, als mede een geheel nieuwe op de sneeuw, 't welck

niemand beswaerde als die boven al in de gulfigheit wilden uytsteken, om de woorden van *Plinius* te gebruycken in zijn XIX boeck IV cap. tot wiens tijde soo veele aen de sneeuw, als tegenwoordigh, niet wierd te kost geleyt. Want nae zijn seggen, oock in 't XXXI boeck III cap. gebruyckten zy die nergens toe als om 't waeter te verkoelen, en eenige kooecten 't nae de vindinge van *Nero*, om seecker te nemen het vermaeck van 't versche, sonder gebreck van de sneeu. Tegenwoordigh dient het niet alleene om het waeter, maer oock om den Wijn te verkoelen, de vruchten in te fouten, en andere dingen van den Somer en Winter. En die tot dese verkoelinge zijn gewent, ververschen daer mede, als zy willen purgeren, hare Syropen en Medicinen. Sulx datmen daer van laerlijx uyten pacht te *Romen* treckt fes duyfent kroonen.

De naeckte armen en beenen, die gaef en glat zijn, (om dat dese leden, door de kracht van handen en voeten, zijn Dienaers van den arbeyd en van de Menschlijke handlingen en gangen, en uytvoerders van onse gedachten,) bedieden, dat de Schattinge moet opgestelt zijn van den Prins met een ernsthaftig en suyver gemoed, behoudelijck om dat de behoefteghheit, de tijd en gelegentheyt sulx vereischt, en dat met een oprecht en getrou voornemen, niet soo seer om sich selve te verrijcken, als om 't gemeene beste daer mede vorderlijck te zijn, en niet uyt loutere gierigheyt en gedancken van eygen baet: Iae sullen oock niet gedoogen, dat haere Dienaers dagelijx (gelijck gemeenlijck geschiet) nieuwe beswaernissen en pachten bedencken op dingen die veracht, vuyl en oneerbaer zijn, gelijck *Vespasianus* deede, die nae 't geld soo begeerigh was, dat hy oock Tol op de pisse stelde. Waer over hy oock van zijnen oudsten Soone *Titus* wierde berispt: en alhoewel hem de Vader antwoorde, dat het geld, 't welck hy van de pisse trock, niet eens daer nae roock: Soo was daerom zijn gemoed niet vry, dat het niet een snoode reuck van sich gaf van zijne vuyligheyt en snodigheyt, en dat tegen de aert en 't gemoed van een oprecht Prince, dieder behoort eedel en grootmoedigh te zijn. Maer de winninge verblinde hem, soo dat hy vergat, 't geene *Apollonius* van *Alexandrien* te kennen gaf, dat

om 't gemeene beste te bestieren, hy niet achten soude op de Rijkdommen, die door de schattingen en 't suchten van 't Volck, waeren by een gebracht; gelijck *Philostatus* in 't 5 boeck 13 cap. verhaelt, dat het goud most leelijck en vuyl werden geacht, dat uyt de traenen der onderdaenen wierde te saemen gebaelt. Waer over van gelijcken *Domitianus*, de tweede soone van *Vespasianus*, wierde gelaftert, van dat hy al te ondraeghlijcke Schattingen op den Ioden stelde, met bevel, dat wie sich veinsde geen Iode te wesen, moste zijne heimlijke leeden laeten sien, of hy besneden was of niet. Een schandige en verachte Schattinge. *Suetonius* verhaelt in 't leven van *Domitianus*, dat hy jongh zijnde, een oud Man van negentigh laeren hadde sien besichtigten of hy oock besneden was, en dat in tegenwoordigheyt van veele Volx.

Dese Schattinge hoe lasterlijck die was, salmen door de schaemte klaerlijck begrijpen, want alle braeve Mannen koften nae 't goedduncken van den Fiscael beschuldigh worden, die nochtans ontschuldigh waeren van de Ioodsche seste, soo mosten zy evenwel haer Manlijck lit vertoonen, indien zy sonder tegenseggen de Schattinge niet wilden betaelen. Maer van d'ander sijde quam zijn Navolger de loslijcke Keyfer *Nerva Coccius*, die foodaenigen schandigen Schattinge te niet dede: Waer over tot zijnder eere uyt het bevel van den Romeinschen Raed, een silvere penningh gellagen wierde, met zijne beeldenisse en naeme van d'eenen sijde, en van d'ander sijde een Palmboom, alwaer in 't midden dese twee letteren SC stonden, en rontom *Fisci Iudaici calumnia sublata*, als, dat de lasteringe van den Fiscael over de Ioden was weggenomen. Van welcke lasteringen, beschuldigingen en onrechtveerdige Schattingen, die van den Keyfer *Nerva* te niet gedaen en verboden zijn, kondy *Dion Cassius* in 't leven van *Nerva* lesen. Nae de voordaet van desen seer goeden Keyfer, behooren dan de Princen den Volckeren te ontlasten van alle onbehoorlijcke opstellingen, en haer met harde en nieuwe lasten niet te beswaeren.

TRAGEDIA. Treurspel.

EEN Vrouwe in 't swart gekleet, houdende in de rechter hand een bloote bebloede Poignaert, met leerskens aen de voeten, en een goude kleet van achter over de schou-

schouderen totter aerde toe, geciert met kostelijke gesteenten.



De Tragedie of het Treurspel wort met swarte kleederen afgemaelt, om dat dit kleed treurigh en swaermoedigh is, oock bequaem in dese slagh van Poësie of Dichten, niet anders in sich begrijpende als ellende en onderganch der Princen, met een geweldige en wreede dood, 't welck door de bloedige Poignaert vertoont wort.

En wierde dese maniere van dichten, van d'Oude, om veele reedenen, gevonden, doch insonderheyt om de gemoederen der Burgeren te verlustigen en te verstercken, diewelcke souden mogen dencken, door 't goed vertrouwen datse van sich selve hebben, dat zy oock souden mogen komen totte Tyrannye en totte Regeeringe van andere Menschē: Soo hebben zy dan door de Treurspeelen alle hope van een goede uytkomst wegh genomen, door het voorbeeld van anderer luyden dood en ongeluck, diewelcke tot dese wreedheyt gekomen zijnde, haer selven seer groote ellende, over den hals hebben gehaelt.

Waer uyt dan beslooten wort, dat het seer

goed is sich te vernoegen met een eerlijke staet, en sonder andere groote pracht vrolijk te leven, en dat mer die kleyne middelen, die de krancke Fortune, den slechten Burgeren, heeft verleent.

Zy leert oock den Princen en Heeren, datse soo geweldigh met den voortganch van haere grootsheyt en trotsigheyt, niet fullen doordringen, tot schaede der Burgeren, op datse niet souden gedencken, dat al haer geluck, jae lijf en leven niet soude staen in de handen van zijne slechte onderdaenen.

De bebloede Poignaert vertoont, dat niet slechtlijck de dood, maer de geweldige dood en d'onderganch van onrechtverdighe Princen, zijn het ontwerp van de Tragedie of het Treurspel. En alhoewel *Aristoteles*, in zijne Dichtkonst, seyt, datter Treurspeelen konnen zijn, sonder overkominge van de dood of stortinge van bloed: soo is 't boven dit, nochtans beter, in dees voorval, de maniere van de Poëten te volgen, die diefelve van tijd tot tijd toe, aldus gemaect hebben, als de geboden en stellingen van een Philosooph, hoe geleert die oock magh wesen.

De brooskens wierden van de Princen gedragen, om haere uytmuntenheyt aen 't volck te vertoonen, en aen de gemeene slagh van Mannen: Endaerom wierden dese vertoonders ingevoert, tot navolginge van diefelve geschoende, en met dese schoenen dieder *Cothurni* wierden geheeten: Om uyt te drücken dat dese slagh van dichten moet hebben, dappere en deftige manieren van spreekken en voorstellen, die niet te slecht noch al te gemeen zijn. Daer seght *Horatius*:

*Wis datter slechte verssen dicht,
Die zijn in 't Treurspel al te licht.*

DAPOCAGGINE. Traegheyt, Domheyt.

En Vrouwe met verwarde hoofdhayren in licht blaue gekleet, en seer gescheurt, sittende mette handen op de knie, en 't hoofd om leegh, hebbende ter sijden haer een Schaep.

De Traegheyt wort met verwarde hayren geschildert, om te betoonen, hare Traegheyt en luyheyt in den arbeyt: 't welck een gebreck is dat veroorsaect wort uyt haer selven, wesende de slechte luyden luy en

langhsaem in haere handelingen : en derhalven onbequaem tot alle oefningen der naerstigheyt, sittende mette handen op de knyde.

Het gebroken kleet bediet de armoede en behoefstige die foodanigen overkomt, die haer selve door haere Traegheyt, niet weeten te bestieren.

Zy sit met het hoofd gebogen, om dat een slecht Mensch zijn hoofd niet derf opsteken, gelijk andere luyden doen, om te treden op den wegh van eere, diewelcke bestaet in de uytvoeringe van swaerwichtige handelingen.

Het Schaepken is geheel dom, en kan gantsch niet uytvoeren van 't geene hem voorkomt. Daerom seyt *Dante* in zijne *Helle*, *Weest Menschen en geen domme Schapen.*

PERFIDIA. Trouwloosheyt.

EEN Vrouwe met koper-roestige verwe gekleer, houdende met beyde handen een Slange, waer mede *Aristoteles* de uysterste Trouwloosheyt uytbeeld.

DISCORDIA. Tweedracht.

EEN Vrouwe als de naevolgende gekleer Emer hairen van verscheiden verwen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en mette sincker een rest vol Vier.

De verscheydenheyt van verwen, bediet de verscheidenheyt der gemoederen, gelijk geseyt is. Waer over *Ariosto* aldus schrijft :

*Ick kend' haer aen het bonte kleed,
Met slimme boorden, smal en breed,
Die haer nu deckten, dan ontle' en,
De wind blies door haer kleeders heen.
En 't hayr was silver en van gold,
De locken swart en grijs gekvolt,
Ten deel gevlochten en verspreyt,
Op borst en schouders heen gesweyt.*

De Blaesbalck en de Vierrest, diese hond, vertoonen, dat de twist door het opblaesen van quade tongen heerkomt, als mede door de siedende gramschap, die in des Menschen hert gevoet wort.

Tweedracht.

DE sterke woorden Mij en Dijn,
Die doen dat wy tweedrachtigh zijn,
En 't vast besluyt van Iae en Neen,
Brengh in de Werelt veel geweest.

DISCORDIA. Tweedracht.

EEN Vrouwe met het hoofd opgesteken, de lippen vael en by nae verstorven, de oogen scheel, bedorven en vol traenen, met bevende handen, waer in zy een Mes houd, datse by haer borst verborgen heeft : met dunne beenen en kleine voeren. Voorts isse in een dicke mist omtrocken, die haer als een net omcingelt. En aldus maeltse *Aristides* af.

DISCORDIA. Tweedracht, gelijk die van *Petronius* is afgeschildert.

DE Tweedracht helsch en dol, stak haren helschen kop,
Met yselijck gekrijt ten hoogen Hemel op,
In wiens besuyde balgh, lagh sabbrygh bloed gestollen,
Met seever en met schuym, met traenen opgeswollen :
Zy kwarsten 'met haer beck en tanden ruygh beroest,
Haer tong in etter swom, en 't voorhoofd gants verwoest,
Met draecken vvas beset : in 't drayen van haer leeden,
Soo seepet quijligh bloed op haer verstenste kleeden :
En in haer rechter hand, met siddren en gespooch,
Soo voerde zy een toorts, vol solpher-vier en roock.

DISCORDIA. Tweedracht.

EEN Vrouwe in de gedaente van een Helische Goddinne, met verscheyden verwen gekleer, zijnde onthult, en de hoofdhayren mede van verscheyden verwen, gemenght met veele Slangen, wiens voorhoofd met eenige bloedige banden is verbonden, hebbende een Vierlagh om Vier te ontstecken, met een Viersteen in de rechter hand. In de sincker hand een bondel met brieven, waer op geteyckent staen, Citatien, Examinatien, Procuratien en foodanige dingen.

Tweedracht is een ontstellende beweginge van 't gemoed en van de sinnen, diewelcke voortkomt van de verscheyden handelingen der Menschen: en dese brengt viandschap in. De oorfake daer van, zijn eergierigheit, geltgierigheit, verscheydenheit van natuyre, van staet, ampt, en aert van landen en volckeren. De verscheyden verwen van 't kleed, zijn de verscheiden gesinthen van Menschen, waer uyt de Tweedracht spruyt, want gelijkmen naulijx twee perfoonen vind, die in alle dingen, gelijk over een komen, alsoo soudemen oock niet in seer eenfaeme plaetsen, hoewel die van weinige Menschen bewoont zijn, bevinden, of de Tweedracht sal oock 't hoofd, onder dese weinige, opstecken. Derhalven seggen

seggen eenige Philosophen, dat dese was het beginfel van alle natuurlijcke dingen. 't Is een klare sake, dat soo onder de Menschen een volkomen eendracht waere, en dat de Elementen of hoofdstoffen den selven gangh volghden, wy souden berooft zijn van al het goede en al het schoone dat de Werelt en de natuure heeft. Maer dese Tweedracht, die daer streckt tot verwoestinge en niet tot behoudinge van het gemeene goed, moet als een groulijcke en vervloecte saecke geacht worden. Daerom worden de slangen by dese beeldenisse gemaelt, want dat zijn de quade gedachten, diewelcke voortkomende van de Tweedracht, zijn altijd omringht en omset mette dood der Menschen, met de verwoestinge van geslachten, door middel van bloetvergieten en wonden, en daerom soo is haer het hoofd omwonden: Waer van *Virgil.* segt:

Haer bloedigh hayr vol Slangen vlecht,

En die met roode banden becht.

Ariosto sprekende van de Tweedracht over 't Vierflagh, singht aldus:

Segh datse 't Vierflagh grijp en tonder 't in haer hand,

En steek het groote Rijk der Mooren in den brand, &c.

† Tonder is de stoffe diemen in 't Vierflagh gebruykt, en dat de geslagen voncke aenneemt, die dan door den swavel wort ontsteken.

Men seght oock dat Tweedracht een Vier is dat alle goede zeeden verbrant, want gelijk het Vierflagh en de steen tegens malkanderen geslagen, vuur geven, alsoo kijven en raesen oock de hartneckige gemoederen, en steecken den toorn en gramschap aen.

De brieven op de maniere als geseyt is, bedieden de tweedrachtige gemoederen van die geene, die daer twisten en kijven, sulx datse daer door haere middelen verliefen en haer leven te kort doen.

L I T E. *Twist.*

Een Vrouwe met veele verwen gekleet, hebbende in de rechter hand een Vat met waeter, dat zy over een groot Vier giet, dat op de aerdebrand, 't welck een teyken is van regenstrijdigheyt; waer tegens d'ander tegenstrijdigheyt gestelt zijnde, als sich soekende meester te maken van de stoffe en van het weesen van d'ander, so geeftse door een barst een teyken van twist en viandschap: welcke werkinge, de twistige gemoederen naevolgende, soo rusten zy niet, noch voor haer selve, noch geven oock geene ruste aen andere,

D U B B I O. *Twijfinge.*

Een Jonghman sonder baerd, in 't midden van een duysternisse, in weerschijn gekleet, houdende in d'ene hand een stock, en in d'ander een Lantaerne, staende mette slincker nae buyten, tot een teycken of hy wildo wandelen.

Twijfinge is een dubbinge of onsekerheyt des gemoeds, ontrent de kennisse, en by gevolg oock van 't lichaem, ontrent de werkinge.

Jongh is hy gemaelt, om dat de Mensch, in dees Ouder, noch niet in de eenvoudige en suyvere waerheit aengewent zijnde, lichtlijck alle dingen in twijfel treckt, en oock alles lichtlijck gelooft.

Door den stock en de Lantaerne wort de eervaerentheyt en de Reeden uytgedrukt, door welckers hulpe beide de twijfelachtige dingen of voortgaen of bevestight worden.

De duysternissen zijn de velden van de Menschlijcke overleggingen, waer over die geene, die niet kan leedigh zijn, altijd op een nieuwe maniere treer, en daerom wort hy met den voet nae buyten gestelt.

D U B B I O. *Twijfinge.*

Een Man die een Wolf by de ooren heeft; Om datmen by de Oude een spreekwoort hadde, wanneer zy niet wisten, watmen in een twijfelachtige sake besluyten soude, seyden, *Hy heeft den Wolf by de ooren*, gelijkmen in *Terentii Phormio* leeft. En de reeden is soo klaer, datmen daer over geen uytlegginge van noode heeft.

D U B B I O.

Een naect Man die geheel bedachtsaem is, staende op een twee- of drie-sprongh, verbaest zijnde, wat wegh hy sal verkielen. En dit is een twijfinge, op hope van 't goede, gelijk d'ander een twijfinge is van een ongeluckige uytkomst. En hy is daerom naect, om dat hy twijfelberaedigh of onvast van besluyt is.

I R R E S O L U T I O N E. *Twijfel-
of Wanckelberadigheyt.*

Een oude sittende Vrouwe, in weerschijn gekleet, met een swart laken om 't hoofd gewonden, houdende op yder hand een Rave als of zy klaptten,

Irrefoluti worden die geene genaemt, die de verscheydenheyt en swarigheyt der dingen kennende, niet kunnen belluyten, om by der hand te nemen, 't geene tot haeren besten dient, en daerom isse sittende gemaect.

Met weerschijn isse gekleet, als zijnde van verscheyden verwen: vertoonende eenige beuselachtige dingen, die van de onvaste of twijfelberaedige Menschen worden begaen.

Oud wort zy gemaelt, om dat d'Ouderdom door te veele eervaertheyt, den Mensche in zijne handelingen onvast maect: Waer over om dat zy veel meer, in dees Ouder weeten als wel in d'ander Ouder, soo twijflen zy met reeden, van alle dingen, en gaen in haer doen niet soo resolut of gehart aen, als wel de Ieughd doet.

De Raevens heeft zy op der hand, als of zy klaptten, wiens sangh altijd is, *Cras, cras*. Alsoo doen oock de twijfelberaedige Menschen, die haer faecke altijd van *Cras* tot *cras*, dat is van dagh tot dagh opschorten, gelijk *Martialis* seght:

Pleun seyt Morgen sal hy leven,
Maer wanneer sal 't Morgen zijn?
Morgen is al wegh gedreven,
By de Parth of Armenijn.
Morgen raeckt tot Nestors laeren:
Waer is Morgen doch te koop?
Morgen Pleun wilt u bedaaeren,
Morgen is steeds op ter loop.
Maer wie 't Heeden wel besteet,
Die is wijs en vry van leet.

Het swart laecken om 't hoofd gewonden, vertoont duysternisse en verwarringen in 't verstand, door de veranderinge van de gedachten, die haer wanckelberaedigh maken.

ACCIDIA. Vadfigheyt.

EEN oude leelijcke en qualijck gekleede Vrouwe, diewelcke sittende, den hand onder de slincker wange houd, waer in zy een letterrol heeft, met het opschrift *Torpet iners*. De traeghe Mensch is vadfigh. Hebbende d'el-leboogh op de knye, 't hoofd scheef, en met swart laecken gehult, hebbende in den rechter den Visch *Torpedo*.

Vadfigheyt, nae dat *Damascenus* verhaelt, is een moeylijckheyt, die 't gemoed beswaert, en die niet toelaet, datmen eenigh goed werck ter handen neemt.

Zy wort oud gemaect, om dat de kracht in d'oude Iaeren ophoud, en de macht om te arbeeyden ontbreekt, gelijk *David* in den 71 Psalm seyt, *Heere verwerpt my niet in mijn Ouderdom; als my mijn kracht beswijckt, soo wilt my niet verlaeten*.



Slordigh is zy gekleet, om dat de Vadfigheyt zijnde gantsch niet wercklijck, armoede en ellende aenbrenght, gelijk *Salomon* Proverb. 28 seyt: *Die zijn Land bouwvt, sal met brood versadicht werden, en wie de leedighheyt volghet, sal met armoede vervult worden*. En *Seneca* seght: *De luyheyt is een voedster van gebreck en armoede*.

Het sitten op de maniere als geseft is, bediet dat de Vadfigheyt en traegheyt den Mensche leedigh houd; gelijk de spreuck seer wel seyt. En *Bernardus* bestrafft de traeghe in zijne Sendbrieven, aldus, seggende: *O onverstandige Mensch! Duyssentmael duyssent dienen hem, en tien hondert duyssent staen by hem, en ghy neemt u voor te sitten?*

Het hoofd met swart laken bedeckt, vertoont, dat het gemoed van de vadfige met luyheyt omset is, maeckende den Mensche dof en sonder verstant, gelijk *Isidorus* verhaelt, *door de traegheyt beswijckt het verstand en de krachten*.

De Vifch *Torpedo* in de rechter hand , bediet , gelijk verſcheyden Natuurfchrijvers verhaelen , de Vadfigheyt ; want zy is uyt natuure foodanigh , dat wiefe maer aenroert met zijne handen , 't zy touw , net of iet anders , dien falſe dom en bot maecken , dat hy gantſch niet doen kan. Aldus heeft oock de Vadfigheyt haere quaede parten , dat wiefe maer vanght , die verwintſe , en wie haer tot fulcke gebreken begeven , maectſe dof , onverſtandigh en onbequaem , om iet loſlijx en deughdlijx uyt te voeren.

ACCIDIA. Vadfigheyt.

En oude leelijcke ſittende Vrouwe , die in de rechter hand een touw houd , en in de ſlinker een Slack of Schildpadde. Het rouw druckt uyt , dat de luyheyt den Menſche bind en onbequaem maect , om iets by der hand te vatten. En de Slacke beeld de eygenſchap der luye Menſchen af , die ledigh en traegh zijn.

ACCIDIA. Vadfigheyt, Traegheyt.

En Vrouwe die op der aerde leyt met een Eefel by haer. Dit Dier plaghten de Egyptenaers te gebruycken , om de afweefigheyt van des Menſchen gedachten , tot Godlijcke en heylige ſaeken uyt te drucken , zijnde ſteets beſigh met vuyle en ſchandige gepeinfen , gelijk *Pierius* verhaelt. (*Bruegel!*)

PRONTEZZA. Vaerdigheyt.

En naeckte Vrouwe met vleugels , houdende in de rechter hand een Viervlamme , en in de ſlinker een *Schirattolo*.

Naect is zy gemaect , om dat zy vry moet wesen van alle veranderinge in 't wercken , gevleugelt van wegen de raſſigheyt en ſnelligheyt , uyt druckende de vaerdigheyt.

De vlamme die zy in de hand heeft , bediet wackerheyt van 't verſtand , die ſich in de werckinge openbaert van eens Menſchen vaerdige Natuure , waer in d'eenen ſoo veel vaerdiger is als d'ander , nae dat hem deſe Geest meerder is medegedeelt.

De *Schirattolo* worter by gemaelt , wefende een ſeer ſnel Dier.

DIGIUNO. Vasten.

En Man in 't beſte van zijn leven , wefende mager en bleeck , gekleet nae de antique of oude maniere in 't wit , en tot een halsband fal hy een groen laken hebben , de mond fal met een band gebonden zijn , en 't hoofd ten Hemel gekeert , houdende de rechter hand open en uytgeſtreckt , waer dat in 't midden een Viſken is *Cephalus* geheeten , met een letter-rolle , waer in geſchreven is *Pauca Veſcor* , dat is , ick eete weynigh. Hebbende eenen Haes onder den arm met open oogen , vertredende mette voeren een *Crocodil* , die den mond open houd.

Hy word een Man op 't beſte van zijn leven gemaelt , om dat dees Ouder alderbequaemſt is tot vaſten , en daerom ſeght men , dat Jongelingen totte 21 Jaeren toe , aen 't Vaſten niet gehouden zijn , als 't ſelve niet konnende verdragen , overmits zy te veele brands hebbende , zy haere ſpijſe al te licht verteeren ; gelijk mede *Hippocrates* verhaelt , dat die geene die noch in 't waſſen zijn , veel hette by haer hebben , en daerom behoeven zy veel voetſel , andersins wort het lichaam verteert. En om gewagh te maken van een gelijk Ouder , moet men weeten , dat het niet genoegh is Oud te zijn , om niet te vaſten , want hy zijnde van een goede complexie of aert , ſoo behoort de conſcientie dapper in hem te wercken , op dat hy niet in 't gebreck van gulſigheyt vervalle , gelijk *Navarrus* ſeer wel bewijſt.

Dat hy bleeck en maeger is , bediet de werckinge en eygen aert van 't Vaſten , die gantſch ſtrijdigh is tegens de Overdaedigheyt en Gulſigheyt , want die maect den Menſche vet en lijvigh. *Galenus* ſeyt , het Vaſten maect het lichaam hert en drooge.

Het kleed op zijn antics , bediet dat het Vaſten een ſeer oud gebruyck is , want van de oude Wet af , wierde het Vaſten ſeer onderhouden. En tot meerder aenmerckinge ſoo heeft de Heere *Chriſtus* , die 't volmaecte Vaſten is , ſelve gevaſt , gelijk de H. Schrift ſulx verklaert.

Het witte kleed bediet , dat het Vaſten in alle volmaecktheyt behoort te geſchieden : Overfulx betaemt het dattet ſuyver , reyn en ſonder eenige ſinette zy , niet alleen door

de onthoudinge van spijs, maer oock van de fonden, gelijk *Chrysoftomus* seght.

Het groene laecken om den hals, bediet de Hoëpe, diewelcke het vasten eygen is, om op God over haere saligheyt te hoopen, nae 't geene *David* singht, *die op den Heere hoopt, sal saligh zijn.*

De band, voor den Mond, wil seggen, dat die daer vast of andere goede wercken doet, betaemt te swijgen, nae 't *Euangelium*, *als ghy vast, soo laet daer over geen basuyne blaesen.*

Hy houd den Mond om hoogh, siende nae den Hemel, om uyt te drucken de krachten en werckingen die 't vasten doet, dat de macht van de ziele niet worde verdonckert, door de dampen en optijgingen der spijs, maer datse opklimmen met suiverheyt der geesten tot aenschouwinge van de grootheit des eeuwigen Gods. Daerom seght *Augustinus* in zijn Predicatie over 't Vasten, *Het vasten suyvert het gemoed, treckt de sinnen om hoegh, 't onderwerpt het vleesch den geest, het maect een nedrigh en ver-slagen herte, 't verdrijs de nevelen der begeerlijckheyt, 't bluscht uyt den brand der wellusten, en steeckt aen het licht der kuysheyt en suiverheyt.*

Het Visken *Cephalus* dat hy in de rechter hand houd, daer van verhaelt *Pierius*, dat het uytter natuyre meer door zijn vochtigheyt, als door eenige spijs gevoet wordt, en daerom is de letter-rol met het opschrift *Pauca Vescor*, dat is, *ick eete weynigh*, daer by gedaen.

Hy houd den Haes onder zijn slincker arm, om dat de Egyptische Priesters door dit Dier de wackerheyt uytbeelden: want het houd de oogen op terwijlen het slaept. En daer door verstaen wy de wackerheyt van eene, diewelcke wel schijnt te slaepen, nochtans laet hy daerom niet nae, om met de oogen des gemoeds te sien, al 't geene wat tot zijnen besten noodigh is. Overfulk wesende de inwendige werckinge van 't Vasten, uyt haere Natuyre, wacker, soo blijft hy met het verstant gesuyvert totte spiegelinge van de Godlijcke dingen, 't welck het eygen wit is van 't vasten.

Tot verklaringe van den Crocodil, die hy onder zijne voeten houd, sullen wy ons dienen met het aensien van *Orus Apollo*, 't welck is, wanneer de Egyptenaers eenen Gulsigaert die altijd at, en die altijd totten slimp gene-gen was, wilden vertoonen, soo maelden zy

eenen Crocodil met een opene mond: wessende het Vasten een gantsch strijdende saeke en Viand van brassen en slempen, en door sijne onthoudinge, soo vertreet hy dese schadelijcke en schandelijcke sonde.

C O N F I D E N Z A.

Vast betrouwen.



EEn Vrouwe met uytgespreyde hayren, die met beyde handen een Schip op-houd.

Het vast betrouwen draeght met sich de kennis van een aenstaende gevaer, en een vaste hoope om 't gevaer seeckerlijck te ontgaen: want sonder dese twee hoedaenigheden, soude dese haere naem veranderen en haer weesen verwisselen. Daerom wortse geschildert met een Schip, 't welck is een teycken van goed vertrouwen. Want met een Schip derven sich de Matroosen en Schippers in de dolle baeren der Zee begeven, diewelcke schijnen door haere lichtigheyt en gestadige beweginge, den Mensche, den dood en onderganch te dreymen. Want als de Mensche van 't Land scheyt, soo scheyt hy te gelijk,

lijk, uyt zijne gefette bepaelinge, en ten dien aensien seght *Horatius*:

*Hy had voorwaer een slaelen hert,
Die eerst de dolle baeren teri':
En waeghde 't leven in een Schip,
En swierfder mee door banck en klip*

S T A B I L I M E N T O.

Vastigheyt.

EEn Man met een lange Philosophische Tabbaert, sittende tusschen twee Anckers die kruyslinghs leggen, hebbende de rechter als mede de slinker hand op yder ringh van den Ancker.

Het lange Philosophische kleed is van *Socrates* beter totte Vastigheyt gepast, als het korte kleed, om dat het statiger en bedaegder is.

De Egyptenaers plaghten door dese beyde Anckers een vergelijkinge van een Schip af te beelden, 't welck alsdan het wellen van de Zeebaren en het bulderen van den wind, veracht, wanneer 't vast aen zijn Anckers blijft leggen. *Aristides* en *Pindarus* gebruycken het Ancker voor de Vastigheyt, seggende dat het Ancker is gestelt voor een gelucksaligh en gerust leven.

S T A B I L I T A. Vastigheyt.

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, houdende de rechte hand en de voorste Vinger om hoogh, staende op eenen vierkanten hoeksteen, leunende mette slinker op een Spieffe, die op 't beeld van *Saturnus* op der aerde staet.

Met swart wort zy gekleet, om dat dese verwe Vastigheyt bediet, want dese verwe kan niet veranderen, noch oock geen andere verwe aennemen, en daerom is die voor de Vastigheyt gestelt.

Datse op eenen vierkanten grondsteen staet, bediet dat de Vastigheyt een standvastigh en vast blijck is van dingen, die wy in 't eerst beproeven, en kennen dieselve in lichamen, die in stoffe bestaen, en dat van de Vastigheyt die wy daer nae maken, en die nae den Regel, van materiele dingen voortkomen. En wy sullen seggen, dat de Vastigheyt is in 't verstand, in de werckinge van 't overleggh of de reeden, en in God selve, die welck-

ke uyt zijn eygen mond seyt, *Ik ben God en worde niet verandert.*

De rechter hand en de opgesteeken Vinger, wort door naevolginge van die geene gedaen, die daer mijnen maecten, om te be- toonen, dat zy vast op haer voornemen wil- len staen blijven.

De Spieffe is een teycken van Vastigheyt, gelijk het Riet in 't tegendeel is, van swack- heyt, als elders geseyt is, of gelijk wy seg- gen, *hy leunt op een kranck riet.* De Italiaenen seggen, *Chi male si appoggia presto cade, die sich qua- lijk leunt, valt haest.*

Het beeld van *Saturnus*, waer op de Spieffe staet, is een teycken, datter geen waerachtige Vastigheyt kan wesen, waer de tijd is, om dat alle dingen, waer in de tijd werckt, on- vermijdelijk de veranderinge zijn onder- worpen. Waer over *Petrarcha* willende een wonderwerck van de saligheit, in de triumph van de Godheyt beschrijven, seyt, *Wanneer heb ick op zijn voeten sien staen, die welcke nimmermeer staet.*

En waer de Tijd is, daer is de verande- ringe soo aengehecht, datmen 't oock voor een werck van een wijs Man acht, dat hy kan van zijn oordeel en meeninge verande- ren. Dies oock dieselve *Pocet* seyt, *door het dick- wijs veranderen is de Nature schoon.* Nochtans seyt de *Apostel*, dat die geene, die in de Deughd staet gevestight, daer tegen noch de Tijd, noch de beweginge niet vermagh, hoewel hy sich wel naerstigh moet wachten, dat hy niet in eenige sonde kome te vervallen, op datmen niet segge, *de Sot wort, als de Maene, verandert.*

S T A B I L I T A. Vastigheyt.

EEn Vrouwe sittende op een hooge pede- stal of voetsteen, houdende onder haere voeten een ronde pijlaer, en in haer schoot veele Medaglien.

F E R M E Z Z A.

Vastigheyt.

EEn Vrouwe met grove leeden en van sterck gesicht, in 't blaen gekleet, en rijck- lijk met silver geborduyrt, houdende met beyde handen eenen Stier.

Dese beeldnisse is gemaect, datmen die-
V u u selve,

selve, sonder groote verklaringe, wel kan verstaen: alleen seggen wy, dat de verwe van 't kleed, mette vaste sterren, daer op gemaelt, Vastigheyt beduyden, door de gelijknisse van de Vastigheyt des Hemels, diewelcke, door haere volkomentheyt, soo veel het geheel belangt, niet is eenige plaetselijke veranderinge noch bedervinge onderworpen, noch kan oock niet, op eeniger wijze, noch in eenigh deel, waggelen.

FERMEZZA & GRAVITA DELL' ORATIONE. *Vastigheyt en staetigheyt van een vertoogh.*

Plerius verhaelt, dat wanneer de Egyptische Priesters, door een schilderye de Vastigheyt wilden bewijsen, en de statigheyt en deftigheyt van de reedenen, soo maelden zy *Mercurium* op eenen vasten vierkanten steen, en dat sonder voeten.

Hier mede wilden zy de Vastigheyt bewijsen, en de kracht van de uytgesproken reeden, die sonder behulp van handen of voeten, door haer selve, haere dienst kost uytvoeren, die men daer van verwachtte.

FERMEZZA d' AMORE. *Vastigheyt van de Liefde.*

EEn Vrouwe op 't aldercierlijxt gekleet, hebbende tot een hoofdhulsel twee Anckers, daer in 't midden, met seer schoone banden, een Menschen hert aen vast is gemaect, met een fraye swier, die daer omgessingert is met dit opschrift *Mens est firmissima*, dat is, 't gemoed staet seer vast.

TENACITA. *Vasthoudentheyt.*

EEn Vrouwe die van alle sijden met klimop omslingert is, houdende de spruyten van dieselve plante in haere handen.

De toe-eigeninge van Vasthoudentheyt, is den klimop toegeeygent, als een bereyckende faecke, van binden en van omarmen. Diewelcke eertijts onder den Romeinen, by den Priester van *Jupiter*, niet alleene een droeve voorsegginge was dieselve aen te

roeren, maer oock om die te noemen: ten opsicht, het niet mocht blijcken, dat de Priesters in eeniger maniere waeren verbonden, 't zy met woorden, wercken of gedachten.



Om dese reeden waft haer oock niet geoorloft eenen ringh te dragen, willende dat den Priesteren alle dingen vry soude zijn. Daerom leestmen by *Virgilium*, wanneer *Dido* wilde offerhande doen, deede zy de banden van haere voeten wegh, en sneet die oock rontom van haere kleederen.

DISPREZZO & DISTRUZIONE di i Piaceri & Cattivi affetti. *Verachtinge en verstooringe van de wellust en van de boose hertzochten.*

EEn gewapent Man, die met een Lauwerkrans geciert is, staende schrap om met een Slange te vechten, ter sijden staet een Oyevaer, en voor zijn voeten verscheyden Slangen, die oock gereet zijn om met den Oyevaer te vechten, maer men siet, datse van haer mette voeten vertreden en metten beck vernielt worden.

Hy

Hy wort gewapent en met Slangen afgemaelt, om dat die geene, die des Werrelts geneugte en de boofse hertzochten sal overwinnen, moet weesen van een Manlijck en dapper gemoed.



De Oyevaer wort neffens gemaelt, vermits die een gestaedige krijgh voert mette Slangen, welcke Dieren soo gantsch aerdsch zijn, datse altijd met haer lichaem, op der aerde kruypen, en blijven daer, als ingetrocken, of kruypen in verborgen hoolen der aerden. Waer over door 't beeld van dese Vogel, die de Slangen vernielt, vertoont wert, dat een ziele die de Wellusten des Werrelts versmaet, en sich van dieselve afhoud, neemt oock te gelijk, de ongebondene hertzochten wegh, die door de venijnige Slangen worden afgebeeld.

DISPREGGIO DELLA VIRTU.

Verachttinge der Deughd.

Een Man in koperroeste verwe gekleet, die in de slincker hand eenen Reyger houd, dienstelven mette rechter hand liefkoscende, ter sijden hem sal een Vercken

staen, 't welck met zijne pooten veele Roofen en Bloemen vertreer.

De verwe van 't kleed, bediet quaedwillingheyt van 't gemoed, 't welck een wortel is van de verachttinge der Deughd, en een liefde tortte ondeughd: en dit wort klaerlijck bewesen door de liefkoserie, die hy den Reyger doet, wesende een Vogel vol van schelmerie, bedrogh en ontallijcke gebreucken, gelijk *Alciatus* in zijne Sinnebeelden verhaelt, die dickwijls van ons is aengeroert, om de naerftigheyt deses Schrijvers, en uyt-nementheyt der dingen, die tot onse voornemen dienen. By den Egyptenaers was een gebruyck, wanneer zy iemand van snoode manieren wilden vertoonen, soo maelden zy een Vercken af, dat Roofen en Bloemen mette pooten vertrat. Waer mede oock de H. Schrift, in veele plaetsen, toestemt: stellende de Roofen en andere schoone reucken, voor de oprechtigheyt des levens en der zeeden. Waer over oock de Bruyt, in 't Hooge Lied *Salomonis* seyde, dat de reuck van den Bruydegom, te weeten, van een deughdelijck Mensch, die in de weegen Godes leeft, den reuck van een Veld vol schoone bloemen, gelijk was.

DISPREGGIO del MONDO.

Verachttinge des Werrelts.

Een bedaeght en gewapent Man, met een Palm tack in de slincker hand, en een Spies in de rechter. Hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert, zijnde met Lauwer gekroont, vertredende onder zijne voeten een goude kroone met een Scepter.

De verachttinge des Werrelts is anders niet, als daer in een weerfin of verdriet te hebben, en de Rijckdommen weinigh te achten, als mede de eere en hoogheyt van dit sterflijcke leven, om de goederen van 't eeuwige leven te verkrijgen, 't welck door den gewapenden krijghsman, en de vertreden kroone en scepter, wort vertoont.

Hy houd het hoofd ten Hemel, overmits dese verachttinge spruyt uyt heylige pricelingen en gedachten, die alleen tot God gericht zijn.

Gewapent is hy gestelt, om datmen sonder strijd of tegenstand, tot dese volmaectheyt niet kan komen, diewelcke hy doet

door de Reeden, alsoo de sinnen van de
Helsche Machten, en van de boose Men-
schen, die haer Dienaers zijn, onderstut zijn:



Waer van hy ten laesten Overwinner blij-
vende, seer waerdighlijck een Lauwerkrans
verkrijght, verre te rugge stellende die gee-
ne, die door kromme en verkeerde wegen,
vermeenen tot dese gelucksaeligheyt te ge-
raecken, en daer by valschlijck gelooven, dat
dieselve gestelt is, in een korte en broose
vertooninge van aengenaeme dingen, die
haer smaecklijck zijn. Waer over de Apostel
seer wel seyt: *Niemand wort gekroont, ten zy dat
by wettelijck heeft gestreeden.*

OBLIGO. *Verplichtinge, Gehoudenthey.*

EEn gewaepent Man met twee hoofden,
vier armen en vier handen, om te vertoo-
nen, dat een Man die verplicht was, twee
personen moest verstrecken, d'eene om op
hem selve te passen, en d'andere om een an-
der te vernoegen.

Met vier armen en twee hoofden wort
hy gemaelt, om daer door de verstroyde ge-
dachten van 't gemoed uyt te drucken, en
door de handen de verscheyden werkingen,

* * * *

Dese beeldnisse van *Obligo*, Gehoudent-
heit of Verplichtinge, schijnt, mijns oor-
deels, wat te wanschappen, of ten minsten te-
gen de betaemlijckheyt: Men soude liever
iemant met een kort en beknopt kleet kon-
nen afbeelden, dat van twee verwen was te
samen gestelt, waer van 't eerste de vaerdig-
heyt uytdruckt, om zijnen Heere ten dienst
te staen, en onverhindert op sijn bevel te pas-
sen. Het tweede wort door de verwe te
kennen gegeven, waer door yder zijn plicht
wort aengeweesen, gelijkmen in Nederland
de Weeskinderen toestelt, op dat zy 't kleed
aensende, gedachtig souden zijn, dat zy niet
sich selve, maer door een anders midlen leef-
den, en derselven gebiet waeren onderwor-
pen; doch hier in kan de Schilder zijn eigen
vindinge volgen.

CORRETTIONE. *Verbeteringe, Bestraffinge*

EEn oude Vrouwe vol rimpels, die sitten-
de, in de slincker hand een Roede houd,
en met d'ander hand verbeterse een Schrift
mette penne, verscheyden woorden afne-
mende, en daer weder by doende,

Oud en vol rimpels isse gemaelt, want ge-
lijck de Correctie of Verbeteringe, voor die
het doet, een werck van Wijsheyt is, also isse
in 't tegendeel in andere een quellinge die
daer toe oorfake geeft, dat haer werck moet
verbetert worden: Want het plagh veele
lynden niet te behagen, alsoe hooren dat an-
dere haere wercken berispen en verbeteren.
En oock om dat de Verbeteringe goeffent
wort by het gebreck of by de mistellingen,
't zy dat wy die begaen in onse onneming,
of in onse handlingen, of in onse spieglingen.

Mette penne en mette geessel wortse ge-
maelt. Met de penne verbetert zy de schrif-
ten en boecken, door de geessel verfort zy,
hoewel met misnoegen des lichaems, 't gee-
ne totte Burgerlijcke onneming behoort.
't Ander verfortse, in de bepaelinge van de
kennisse, die totte Philosophische gelucksa-
ligheyt van noode is.

CORRETTIONE. *Verbeteringe.*

EEn bedaeghe Vrouwe, die in de rechter
Ehand een Waerseggers Roede houd, met
een

een pakken brieven, hebbende de slincker hand opgeheven, als offe iemand wat wilde beduyden.

Alhier wort by de Verbeteringe verstaen het werck, om de verkeerde en verwarde handlingen der Menschen, op den rechten wegh te brengen, die alreede verre van den wegh der Reeden zijn afgeleyt. 't Welck van perfoonen van aensien behoort gedaen te worden, en van foodanige die daer gebiet en heerschappye hebben, over die geene, die daer behooren gestraft en geberert te worden, en daerom gaeven haer de Oude een Waerfeggers Roede in der hand, tot een teycken van heerschappye, als by de oude Latijnsche Koningen en Romeinsche Keyseren gebruycklijck was.

Her bondelken met brieven, bediet het krakeel, zijnde een stoffe die verbererens waardigh is.

L E G A. Verbond.



Twee Vrouwen die malkanderen omarmen, en op gelijcke maniere gewapent zijn, met een Helm en Corfalet, en elck een

Spieffe in de hand, boven op d'eenen Spieffe sit een Arion, op d'ander een Kraeye, en onder de voeten van dese Vrouwen leyt een Vos uytgestreckt.

Thefeus, voor soo veele *Plinius* 't selve verhaelt, is Vinder geweest van 't Verbond, 't welck van de Latijnen *Fœdus*, en van de alderoudste, door 't aensien van *Ennius*, *Ennius* geheeten wierde, en die daer verforgers waren van 't Verbond, wierden *Fœdiciales* genaemt. En dieselve besorghden, gelijk *Varro* getuyght, datter een rechtvaerdigh Oorlogh wierde aengenomen, en datselve geëindicht zijnde, wierde dieselve, door het Verbond en door vertrouwlijckheyt, in een vrede verandert. *Menalippus* de Gesante van den Koningh *Antiochus*, geeft te kennen, datter drierley slagh van Verbonden zijn in 't boeck van *Titus Livius*. D'eenen als men vrede maect met overwonnen Vianden, haer Schattinge, Werten, en andere beswaernissen opleggende, nae 't wel believen van den Overwinner: d'ander wanneer de Vianden, blijvende gelijck in de wapenen, met gelijcke deel wederom geven, die plaetsen die qualijck genomen en beseten zijn, maeckende vrede. De derde, wanneer men Vriendschap en Verbond mette Volckeren maect, die noyt onse Vianden geweest zijn. Maer het alderoudste Verbond, dat *Livius* in 't I boeck verhaelt, 't welck tusschen de Albanen en Romeinen gemaeckt is, kan tot geene van dese drierleye slagh getrocken worden, om dat zy het Verbond met desen voorbedingh maecten: dat wie de Overwinninge soude hebben van de *Horatii* of *Curiatii*, dat d'eenen met goeden vrede over den anderen Burger soude heerschen. En om dit verdragh wierde het van *Livius*, *Fœdus* genaemt, seggende, *aleer zy aen 't strijden quamen, maecten de Albanen en Romeinen een Verbond, dat welckers Burgers, de Overwinninge hadden, die souden de andere in goeden ruste onderdaenigh zijn.* De maniere dieder van de Romeinen gebruyckt wierde, over de gewoonte van foodaenige handelingen en verbonden te sweeren, is van *Blondus* verhaelt, als mede van *Briffonius* en *Sigornius*. Eene van 't geselschap der Verbond Priesters, die overwonnen waeren, seyde nae veele ceremonien, *Indien 't Romeinsche Volck met opgesette Raed, de eerste is, die dit Verbond en dese Werten komt te verbreecken, soo sult ghy*

Iupiter! dit Volck, gelijk ick heeden dese Sogh slaen, noch harder straffen en slaen. En dit geseyt hebbende, sloegh hy den Sogh, met een keysteen in den kop, dat zy stierf, 't welck van *Paradin* in dese korte Dichten gestelt is:

*Wat aen dees Sogh geschiet, soo ick mijn trouwe schen,
Dat moet my oock geschien, soo ick bedrieger ben.*

Men leeft noch van een andere maniere, die by den Grieken gebruyckt is, gelijk *Homerus* in zijn III *Ilias* verhaelt, alwaer zy verdraegen zijn in een Verbond en Vriendschap, stellende eerst den geheelen Oorlogh, in het twee-gevecht tusschen *Alexander* en *Menelaus*, om de Liefde van *Helena*, die met lange Spieffen om de Vrouwe souden vechten, in deser maniere, dat de Overwinner de Rijckdommen en de schoonheyt van *Helena* soude genieten, en d'andere souden in verferke vrede en vriendschap blijven. En dit alles geschiede op deser wijze: De Keyser, zijne handen eerst met water gewasschen hebbende, nam een Mes en schoor daer mede de hoofdhayren van eenige Lammerkens af, en deelde die onder den Vorsten uyt, too wel van d'eene als van d'ander sijde: verhaelende voorts de verbintenissen van 't verdragh, stekende den Lammerkens den strot af, gietende daer Wijn op, seggende: *O ghy verheven Iupiter! en ghy andere onsterfijcke Goden! geeft, dat, wie van beyden dese verbonden breeckt, zijn breyen magh ter aerden vloeyen, gelijk dese Wijn doet.*

Maer wy hebben door dese beeldenisse, geene van alle dese slagh van Verbonden vertoont, om dat die onder het beeld van de Vrede en Vriendschap behooren. Want het woord *Fœdus* bediet niet anders, als het sal Vriendschap zijn, tusschen dees en die, en dat onder die en dese voorwaerden, met dese woorden, *Amicitia esto*. Waer van *Briffonius*, in 't I boeck een besonder aenmercker is, uyt het xxxviii boeck van *T. Livius*, en beweert dat het Verbond, met *Antiocho* in dese maniere beschreven is, datter sal vriendschap zijn tusschen den Konigh *Antiocho*, en 't Roomsche Volck, op dese Wet en Voorwaerden. Sulx dat wy een ander slagh van Verbond sullen stellen, 't welck soodaenigh is, als wanneer sich twee of meer Volckeren te saemen tegen eenen algemeenen Viand verbinden: soodaenigh was het Verbond van *Pius v*, metten Catholijcken Koning en mette Republique van *Venctien*, tegens den Turck, 't welck het Heylig Verbond geheeten wier-

de: En de Bergh, waer op dit Verbond gemaect wierde, is altijd den Bergh des Heyligen Verbonds genaemt geweest. En men siet dit Verbond in de Koninghlijcke saele afgemaelt, in de beeldnisse van drie Vrouwen, die malkanderen omarmen: eene van dieselve vertoont de Heylige Kercke, d'ander *Hispanien*, de derde *Venctien*, zijnde dieselve met haere gewoonlijcke waepenen en devijfsen onderscheyden.

Wy hebben twee gewaepende Vrouwen, die malkanderen omarmen, afgebeeld, om het verdragh en de eendracht van de hulpe mette wapenen, tegens den Vianden, te vertoonen.

Ardeola of *Reyger* en de *Kray* zijn beeldenissen van 't Verbond, tegens eenen gemeenen Viand, want dese twee Vogels zijn vianden van den Vos, die haer oock altijd belaeght, waer over zy oock vereenicht zijn om gelijckerhand den Vos te bespringen, te verscheuren en met haeren beck te picken, soo veel als zy kunnen. Daerom hebben wy den Vos onder de voeten, van dese beeldenisse, als tot een beeld, in dese plaetse, van een algemeen Viand, geleyt, die van de verbondene door middel van den Oorlogh, moet onder de voeten gehouden werden, waer van de spieffe, die yder van dese Vrouwen in de hand heeft, een Hieroglyphisch beeld is.

Dat de *Reyger* en de *Kray* die boven op de Spieffen staen, vrienden zijn, dat seyt *Aristoteles* in 't ix boeck I cap. van de Dieren, en datse een Verbond maecten tegen den Vos, dat verhaelt *Plinius* in zijn x boeck lxxii capittel.

M E R I T O. Verdienst, Belooningh,
Waerdigheyt.

EEN Man staende op een steyle en scherpe plaetse, met kostelijcke en rijcke kleedren, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende mette rechter hand, wiens arm gewapent is, eenen Scepter, en mette bloote sincker hand, sal hy een boeck houden.

De Verdienste is, nae 't seggen van *S. Thomas*, een deughdlijcke werckinge, waer toe alles behoort, wat erkenenisse van vergeldinge waerdigh geacht wort.

Hy wort op een hooghte gestelt, om de swae-

swaerwichtigheyt's wille, waer door een Mensch waerdigh wort geacht om wat te verdienen. Daerom wort gefeyt, dat *Hercules* afgebeelt zijnde voor een Man van een goede naem, en van eere, de breede en wellustige wegh verliet, verstaende hier door de wellusten en geneughten, verkiefende daer voor den anderen swaeren wegh, die steyl als een bergh was, verstaende hier door de Deughd: Waer over hy, door foodanige en foo vermaerde moeylijckheden, verdient heeft, getelt te worden onder de alderwaerdighste Helden.

Het rijklijcke kleet, bediet de gefaltrenisse en bequaemheyt van de Deughd, waer door de Menschinge dingen doet, die lof en eere waerdigh zijn.

Hebbende dan de verdiensten een wedervergeldinge aen eenige saecke, soo is hem oock gegeven de kroone en den Scepter, om te doen 't geen alderaensienlijckst is, wefende dese belooningen in 't besonder geschoncken aen die 't verdient, en daerom seyt *Paulus* van de kroone aldus, *niemand wort gekroont dan die Wetlijck heeft gestreeden.*

De rechter hand, en de gewapende arm, en de slincker hand met het Boeck, betoonen de tweederley aert van Burgerlijcke verdiensten, d'eene door de dapperheyt van waepen, d'ander door de konsten en geleertheyt. En door eene van dese beyde, kan sich een Man bequaem maecten. Door den Scepter, wort verstaen de macht, om andere luyden te bestieren. Door de Lauwerkroone, beeldmen af een belooninge, die niet min is door de goede konsten en geleertheyt, als aen de onwinbaere Krijghs-Oversten: bediedende beyde de waerachtige eere en een eeuwig lof.

P R E M I O. Verdiensf,
Belooninge.

Een Man in 't wit gekleet met een goud Sluyer, houdende in de rechter hand een Palm-tack, en een struyck met Eyckelen, in de slincker een kroone met verscheyden kranffen.

Twee dingen zijn de voornaemste deelen van de belooningen, te weeten eere en profijt. Daerom wort hem in d'eene hand de Palm en de Eyckelen tack gedaen, bedie-

dende dese, het profijt, en de kroone mette kranffen, de Eere.



Het witte kleet mette goud Sluyer omgort, bediet de waerheyt die mette Deughd is vergefelschapt: Want de Belooninge bestaet daer niet in, datse gegeven soude worden aen foodanigen persoon, die 't niet waerdigh is, noch die 't niet heeft verdient.

T O L E R A N Z A. Verdraeghsaemheyt.

Een Vrouwe in 't blau gekleet, oud van opficht, als die daer arbeyt, om eenen steen, met groote moeylijckheyt, op haere schouderen te willen draegen, met een opschrift, *rebus me servo secundis*, dat is, *ick diene my van geluckige dingen.*

Verdraeghsaemheyt is, of men eenigh swaer gewicht wilde dragen, waer van men de swaerte verheelt, en dat ten goeden einde. En dit zijn lasten der ziele, waer van men de moeylijckheden en aenvechtingen behoort te verdragen, en dat uyt oorsaecke en hiefde der Deughd: diewelcke door de steen worden aangewesen, alsoo dieselve, door zijn swaerte, die geene onderdruckt, die dieselve op zijne schouderen heeft.

Zy is oud van opzicht, om dat de verdraeghsaemheyt, door rijpigheyt van Raede voortkomt, die ten meesten deel in oude luyden onderhouden en gehandhaeft wort.

Het opschrift geeft te kennen, het einde van de verdraeghsaemheyt, 't welck is ruste en stilte, want de hope alleen van een goede uytkomst, leert gewilligh alle de moeylijckheden op hem nemen en verdraegen.

M E R I T O. *Verdienst*, gelijk die geschildert is in de Zaele van de Cancellerie van *Romen*.



EEn naeckt Man, met een Koninghlike Mantel, hebbende een kroone op 't hoofd, en met de rechter hand een Scepter, en in de sincker een Boeck.

Maer om dat de Verdienste of Belooninge een fake is, die onse lof verre overtreft, soo willen wy, dat die met meerder kracht, van haer selve sal spreken.

REPULSA DE PENSIERI CATTIVI,
Verdrÿvinge van quaede gedachten.

EEn Man die een kindeken by de voeten houdt, en met geweld tegens eenen vier-

kanten steen slaet, voor zijne voeten fullen oock eenige dood ter aerden leggen, die alreede op dienselven steen zijn verflagen.

Alle de Godgeleerde, stemmen hier in eendrachtigh over-een, dat *Christus* dese steen is. Wy fullen aendachtigh letten op den 137 Psalm, alwaer geseyt wort, *Wel dien die urve jonge kinderen neemt en vergruytse aen den steen.* De uytleggers seggen, Saligh is hy die daer ver-treet zijne gebreecken, en verplet de kleyne Ionghskens, dat is de eerste bewegende hertztochten, aen den steen *Jesum Christum*, diewelcke een vast steunfel en de grondsteen is van onse ziele. Derhalven behooren wy, al te faemen onse snoode hertztochten, terwijl die noch jongh zijn, te verbreken, aleer dieselve aenwassen, dieselve aentastende en slaend, als geseyt is, op den hoeck-steen *Christo*, dat is, keerende onse hert en sinnen tot *Christum*, in dien selven, alle onse gedachten stellende. En dit is 't gevoelen van *Eubimius*. 't Selve heeft *Adamantius* mede geleert. En *Ovidius* alhoewel hy een Heydens Poet was, geeft nochtans den Christenen een goede lesse, wanneer hy in zijne Minneraed waerschouwt, dat zy de eerste bewegingen, fullen tegen staen. Waer van hy aldus seyt:

*Als u de tochten in 't gemoed
Bespringen, set dan schrap u voet,
Belet het onkruid en het quaed,
En 't paerd al eer 't op 't hollen slaet:
Want draelen heeft soo groote kracht,
Sulx dat de tijd een druyve bracht.
De Boom die nu haer lommer spreyt,
En breet en wijt haer blaeders leyt,
Die kostmen eerst, gelijk een spruyt,
Met teere handen roeyen wyt:
Dus let wel naerw op 't geen u vleyt,
Eer 't jock op urve schoulers leyt:
Werslae 't begin: als 't wortels schiet,
Dan helpen al de kruyden niet.*

RICONCILIATIONE d'AMORE,
Vereeniginge der Liefde.

EEn jonge wackere Vrouwe, gekroont emet een krans van *Anacamperos*, dragende om haeren hals eenen schoonen Zaphyr, en in de rechter hand eenen kop of schaele, houdende aen de sincker hand twee Cupidoortjes of Minnewichtjes.

De Vereeniginge is een vernieuwinge van Liefde, dienen doet om wederom in de gunst

gunst van zijn beminde te geraecken. Over-
 sulx soo spruyten uyte Liefde, tusschen de
 Minnaers gestaedigh quaed vermoeden en
 arghwaen: Waer uyt dan volgen gramschap,
 haet en openbare strijd, gelijk *Terentius* 't sel-
 ve seer schoon uytdruckt, seggende in de
 Liefde zijn al dese gebreecken: ongelijk,
 quaed vermoeden, viandschap, stillestand,
 oorlogh en wederom vrede. Waer over
Horatius mede seyt: Sat. 3, b. 2.

*De Liefd' heeft een te vreemden sin,
 Nu isser vree, dan oorlogh in.*

Welcke verschillen te meerder voortkomen,
 nae datter meerder gemint wort, en hoe
 meerder dat iemand mint, te meer is hem de
 minste sake in den weg, sich inbeeldende dat
 hy, van die hy bemint, veracht wort, en dat
 alles nae zijne ongemeetighde liefde: Oock
 om dat hem, nae zijne waardigheyt, onge-
 gelijk wort aengedaen, waer uyt de Minnaer
 lichtlijck, by sich selve, eenige verfoornisse
 of gramschap var, sulx dat hy denckt dat de
 Liefde geheel wegh is. Oock wort hy door
 den haet verhart: Maer als hy de gramschap
 wegh gejaeght heeft, die hy tot verachtinge
 van zijn beminde gedraegen hadde, dan be-
 rouwt hem zijne haet, en niet konnende lan-
 ger in de gramschap en oorlogh leven, soo
 janckt en verlanght hy nae den vrede, die-
 welcke hy nu verkregen hebbende, soo ver-
 blijt hy sich in de vereeniginge van de Lief-
 de, waer in hy als nu vernieuwt is. 't Spreuk-
 jen van *Terentius* is bekent, daer hy seyt, *Aman-
 tium in a amoris redintegratio est*, dat is, *der Minnaers
 gramschap, is een vernieuwinge van de Liefde.*

Het kruyd *Anacamperos* sal een beeld van
 de vernieuwinge wesen, want de Oude hiel-
 dent daer voor, dat het aenraecken van dit
 kruyd, de Liefdekens dede wederkeeren,
 alwaert schoon darfe, door den haet, waer-
 ren wegh gedreven, gelijk *Plinius* in 't xxiv
 boeck xvii cap. verhaelt.

De Zaphyr, die van lichtblauwe verwe is,
 als de Hemel, sal ons tot een beeld van ver-
 eeniginge dienen, die een vrolijke ziele in den
 stand der gerustheyt magh bereycken: want
 zy heeft een vereenigende kracht; en die seer
 voorderlijck is om den vrede of peys te
 maecken, gelijk *B. Anglicus* door 't aensien
 van *Dioscorides* verhaelt in 't xvi b. lxxxiii c.
 Maer laet dit geseyt zijn uyt kloecksinnig-
 heyt van de Schrijvers, maer niet uyt kracht

van 't kruyd *Anacamperos* of den Zaphyr.
 't Kan wel wesen, dat de Zaphyr een ver-
 soenende kracht over sich heeft, als men een
 schoone Zaphyr aen een verstoorde Iufvrou
 vereert, diewelcke, ten aensien van de gifte,
 lichtlijck wederom in de vorige gunste kan
 werden gebracht, want de giften en gaev-
 ven hebben een groote kracht, gelijk dese
 spreucke klaerlijck uytdruckt, *Overwinninge en
 eere sal hy verkrijgen, die geschencken uytdeelt, want hy
 sal de ziele, van diese ontsanght, wegh dragen, en in zijne
 handen hebben.*



De schaele hebben wy tot een beeldenisse
 van een vereeringe gestelt, want daer in doet
 men de geschencken, diemen wil vereeren.
 De geschencken vermogen seer veele in 't
 versoenen, en in de Liefde wederom te vrede
 te stellen, en de verstoorde gemoederen
 te versachten, en die gramschap van de per-
 soonen te stillen. Waer *Ovidius* in zijn Minne-
 konst aldus singht:

De Goden en de Mensch, door giften zijn versoet,

En Iupiter wort self door gaeven meest geboet.

Dese spreucke is genomen uyt het derde
 boeck der Republ. van *Plato*, die van *Suidas* is
 aengetrocken, en voortgekomen van *Hesiodus*,

maer by de Grieken was dit een loopend praetjen, gelijk oock *Euripides* feyt in zijne *Medea*:

*Door giften worden Mensch en Goden self versacht,
Goud heeft alleen geweld, en geene woorden kracht.*

Hier over feyt oock *Seneca*, *Alle Menschen willen gaern aen 't vatten zijn.* Iae de geschencken zijn 100 soet, dat oock *Nestor* de opperste Raeds-Heer, den Keyser *Agamemnon* overried, dat hy soude beproeven of hy *Achilles* niet door giften en schoone woorden, konde versoenen. Waer op *Agamemnon* seyde, jae gaerne wil ick hem ongelooflijcke geschencken vereeren, en stelde daer van een lijste toe: te weeten van seven dryftallen, 10 talenten gouts, 20 kopere ketels of potten, 12 paerden, seven de alderschoonste Vrouwen, onder welke de dochter van *Brietas* soude zijn. De geschencken dan hebben groote kracht, om het beminde tot versoeninge te bewegen, soo wel aen een behoefte, als aen eene Eedele Iuffer, en die oopenhartigh is. De behoefte sal sich tot versoeninge laten bewegen door 't voordeel van eenigh geschenck, de Eedele en die gul van gemoed is, sal sich laeten bewegen door de geestige courtesie of beleefte van den Schencker. Wefende dit geschenck als een kenteycken en onderpand van zijne Liefde.

De twee Minnewichtjes bedieden, de dubbele Liefde, die na de gramschap voortkomt, want die verdubbelt sich nae dat dieselve vernieuwt is, en dat met veel meerder verheuginge en smaect van den Minnaers. Dit alles heeft *Plautus* in zijne *Amphitruo* seer wel verstaen, als hy feyt:

Wat heeft de Mensch al strijden wederspoet te lijden?

Nu is hy vol verdriets, dan scheidt hy weer verblijden:

Dan komter gramschap by, dan worter gunst gebouwt,

Maer soo 't gebeuren mocht, waar vriendschap is verkout,

Dat wederom een Vier van gonste quam 't ontvoncken,

De Liefde sal dan meer, als oyt te vooren, sloncken.

Soo dat de Liefde, door de versoeninge, versterckt wordt, en meer wast als oyt te vooren. Daer gebreecken geene Vryers en Vrienden, die niet dickwijls, met opset, oorsaect soecken, op dat de nieuwe gunste mocht werden verdubbelt, en de soetigheyt van de Minne vernieuwt, om de soete vruchten van de Vereeniging dickwijls te proeven. *Mimus Publius* seyde, *Tweedracht is aengenaemer als Eendracht.* En daerom was de Poet *Agatho*,

eene van die geene, die daer oorfake gaf aen *Pausanias*, zijnen hertlieven vriend om gram te werden, op dat hy dubbele vreughe in de versoeninge soude genieten: Waer van *Alianus* in zijn 2 boeck gedenckt. *Ick bevinde, dat dit den Minnaers seer aengenaem is, soose door kijven en twist wederom mette Vrijsters in vriendschap komen, en my dunckt, dat haer niet vermaecklijckers kan gebueren.* Dese wellijst deel ick hem dickwijls mede, dickwijls met hem twistende: *Want hy scheidt hier in een seer groote blijdschap, dat ick mijn krakeel, terstont nederlegge, en met hem wederom versoene.*

O B L I V I O N E. *Vergetenheyt*, van den Heer *Giov. Zarafino Castellini*.

EEN oude Vrouwe met *Mandragora* gekroont, houdende met de rechter hand een Linx of Losch, en met de slinker een tack vol Geneverbeefien.

Daer wort by *Eusebium* in 't III boeck I c. in zijne Euangelische Voorbereydinge gevonden, dat de Vergetenheyt hare beteyknisse neemt van *Latona*, maer hoedanigh dieselve by de Ouden is afgebeeld, dat is, tot noch toe, by geene Schrijvers gevonden: evenwel was 't noodigh, datse by haer waere vertoont geweest. En gelijk *Plutarchus* in zijn IX Gastmael in de VI Vraege verhaelt, soo verdroegh *Neptunus*, wanneer hy van *Minerva* overwonnen was, zijn verlies met groote bescheydenheyt des gemoeds, en zy hadden oock een gemeene Tempel te saemen, waer in een Autaer stont, dat de Vergetenheyt was toegewijt, wefende dieselve een Dochter, na dat *Higinus* feyt, van de Locht en van de Aerde. *Plutarchus* feyt in 't VII Gastmael in de 5 Vraege, Dat *Bacchus* Vader is van de Vergetenheyt, tegen 't gevoelen van de alderoudste, die seyden dat de Vergetenheyt Moeder was van *Bacchus*, aen diewelcke de Vergetenheyt was toegewijt, en de geessel diende daer toe, datmen niet most gedencen noch wederom ophaelen, 't geene men, uyt liefde van den Wijn, hadde bedreven, of datmen 't selve met een soete kinderlijcke straffe most verbeteren. De reeden druckt *Plutarchus* in zijn eerste Gastmael uyt, die ick liever wil ter sijden stellen, en seggen dat de Geessel en de Vergetenheyt, die aen *Bacchus* is toegewijt, bediet, dat de Wijn Vergetenheyt van de Eerbaerheyt en Matigheyt aenbrenghet:

brenghet : En dat hy derhalven groote straffe waerdigh is , die 't eerbaere vergeet , en sich onmatelijck in dronckenschap verloop , die een Moeder is van de Vergetenheyt , een rechte Dochter van *Bacchus*. Van dese Geesfel verhaelt *Eusebius* in zijne Voorbereydinge in 't 2 boeck 2 cap. dat *Bacchus* daerom de Geesfel heeft in handen , om dat de Menschen den Wijn , sonder waeter , drinckende , daer van als dol worden , en worden met foodanige stocken geslagen , daer van zy dickwijls sterven. En daerom overreedet hy haer , datse in plaets van stocken sullen geesfels gebuycken , wefende een gemaetighe straffe van haere onmaetigheyt. De Vergetenheyt is eenigen uyter natuyre , gelijk in de soone van *Herodes Atticus* , die zijn A B C niet kost leeren : En in *Corebus* , *Margita* en in *Melides* , die niet boven vijf kosten tellen. In anderen isse door vreesse , in anderen door 't vallen , door wonden of door quetsingen in 't hoofd , gelijk de geleterde Athenienser , die met een steen op 't hoofd geworpen zijnde , alle de letteren vergat , daer hy nochtans alle andere dingen onthiel , gelijk *V. Maximus* in 't I boek VIII cap. en *Plinius* VII boek xxxiv c. verhaelen. Door kranckheyt vergat *Messala Corvinus* zijn eygen naem. Te *Athenen* quam een Peste , alwaer veele van die in 't leven bleven , haer memorie also verloren , dat zy noch haere Ouders noch haer selve kenden. Door Ouderdom gebeurt het gemeenlijck dat de gedachtenis vergaet. Ten tijde van *M. Tullius Cicero* , verloor *Orbilius Pupillus* van *Benevento* de vermaerde Letter-konstenaer , oud zijnde , zijne memorie. Iae men vind , dat eenige haere gedachtenis verlooren hebben sonder eenigh toeval , terwijl datse welgestelt en gesont waren , soo aen lichaem als aen gemoed. *Hermogenes* de Sophistische Redenaer , als *Suidas* verhaelt , verloor in 't 24 Iaer zijns Ouderdoms de memorie , sonder dat hy kranck was of eenige andere oorsaecke , soo dat hy in zijn Ouder , soo veel te verachter leefde , als hy te voren van yder was bemint , oock self van den Keyser *Marcus Antonius* , die hem mede plagh te hooren. *Caracalla* de soone van den Keyser *Severus* , dede soo groote voortgang in de Philosophie , dat hy oock onder den geleerden getelt wierde , niet te min , soo overviel hem de Vergetenheyt , in zijne geleertheyt , soo seer ,

als of hy die noyt hadde gehat. *Albertus Magnus* , leerende op zijnen stoel , wierde soo haestigh en onverfien van de Vergetenheyt overvallen , dat hy uytriep , *Ghy sult hier nae Albertum niet meer hooren reedeneeren*. De Vergetenheyt komt oock door den tijd voort , die haer als een Vader plagh voort te brengen , 't is , seyt *Cassiodorus* , een groote weldaet geen gebreck aen de memorie te hebben: En het is , in der daed , eenige Hemelsche gelijckheyt , datmen de dingen , die verleden zijn , als tegenwoordigh voor oogen heeft. De Tijd doet dickwijls datmen veele dingen vergeet , diemen met naerftigheyt heeft geleert. De Tijd doet soo wel de vrolijkheyt als de droefheyt , de ontsteltenissen , de Minnebeloften , en alle andere tochten des gemoeds , vergeten. Metter Tijd vergetmen de vrienden , soo men daer mede niet ommeget , of datmen 't niet door brieven , doet ; gelijk *Aristoteles* seght. Andere zijnder , die haer selve vrywilligh vergetel maecten , als die geene dieder staen , in 't bosch van 't Orakel *Triphonii* , by een reviere in *Beotia* , waer van *Plinius* en *Pausanias* gedencken : te weten , hoe datter twee fonteynen zijn , waer van als men uyt d'een drinckt , soo brenghetse de memorie of gedachte weder voor den dagh : en d'andere fonteyne , brenghet de Vergetenheit aen. En uyt dese drincken die geene , die tot hoogheyt opgeklommen zijnde , als nu hare slechte vrienden , niet willen kennen , jae willen niet , datse haer in 't gedachte komen. 't Welck de alderfnootste Vergetenheyt is , die vrywilligh geschiet. En gelijk daer oock geen snooder doofheyt is , als niet te willen hooren , alsoo isser oock geen lelijcker Vergetenheyt , als niet te willen gedencken : gelijk onder andere de onweetende en ondanckbaere Menschen doen , die geene weldaet willen gedencken : Onder welke men dese drierleye slagh van Menschen vint , te weten kinderen , oude lieden en vrouwen : Waer van men plagh te seggen , dat dese de weldaet haet vergaeten. En nac 't spreckwoord van *Diogenes* , soo warender vijfderleye slagh daer aen men geen weldaet behoorde te doen , als aen Kinderen , Ouden , Vrouwen , Gecken , noch aen eenen vreemden Hond : alhoewel *Tiraquellus* in plaets van den Geck , seyt , noch aen eenigen klastichtigen *Galyboeve*. Wy hebben de Vergetenheyt alderlieft , door een oude Vrouwe afgemaelt , om dat die hier door als dobbel.

te weten door een Vrouwe, en te gelijk door oud; wort uytgebeelt. Men weet dat d'ouderdom vergetiger is als d'ander ouder, en van de Vrouwen feytmen, datse soo veel te vergetiger zijn, alsfe luchtigh en rap zijn van sinnen:

*Wat 's lichter als de roock of vlam, en sachter als de zee?
Een Vrouw is lichter als de roock, als vlam of waeter mee.*

Of anders:

*De blixen lichter is als roock, noch lichter is de wind,
Een Vrouw die overtreffe al, en niets men lichter vind.*

't Schijnt evenwel dat zy met opset vergetigh zijn, en naerstigheyt en vlijt gebruyken, om haer beloften en eed niet te houden, die zy aen haere Vryers doen, waer van Catullus klaeght:

*Mijn Vrouwen, seyt hy, wil na my geen ander trouwen,
Schoon Jupiter oock self om haer verlegen was:*

*Zy seyt het, maer daer is soo weynigh op te bouwen,
Als of menschrees in 't sand of in een waeterplas.*

Maer Xenarchus seyt by *Atheneum*, datmen de eeden der Vrouwen niet in 't waeter, maer in den Wijn moet schrijven, om dat de Wijn de Vergetentheyt voed.

*Een Vrouwen eed moet zijn,
Geschreven in den Wijn.*

Plautus seyt in zijnen Krijghsman, dat een Vrouwe seer wel kan onthouden 't quaed datmen haer heeft aengedaen, maer dat zy 's goede seer haest vergeet.

De *Mandragora* of Alruyn, wort van *Pythagoras* Mensch-schepsel genaemt, om dat haer wortel de Menschlijke gedaente nabootst, en 't is een slaperige plante, gelijk *Theophrastus*, *Dioscorides*, *Plinius* en andere verhaelen. Want als men die icmant te drincken geeft, soo baertse Vergetentheyt, baloorigheyt en slaep: sulx dat die haeren handel en plicht sullen uytvoeren, daerover slaperigh en vergetel worden, naelaetende 't geene zy hadden voorgenomen te doen. Waer door het schijnt, datse nae het spreekwoord luyt, te veel *Mandragora* gedroncken hebben. Wy kroonen de Vergetentheyt voor een beeldenis, die 't hoofd wel past, want de *Mandragora* gefoden, en 't sop gedroncken, brenghet roock, slaperige dampen, en de slaepsucht in 't hoofd; alwaer de schuytplaets van de Memorie is, die welcke door de Vergetentheyt bedorven wort.

De *Lynx* of Losch heeft zy aen de rechter hand, om datter onder allen geen vergetiger Dier is: 't heeft een seer gespikkelde huyd

als een Panther. En hier uyt blijkt zijn Vergetentheyt, dat wanneer 't onder 't eeten; hie verhongert het oock is, sijn hoofd maer eens opbeurt en elders siet, soo vergeet het strax waer zijn voeder en roof gelegen is, soeckende terstont nae ander; waer van *Plinius* en andere seggen dat dit dier *Bacchus* was toegewijt. De Vergetentheyt dan was dese vergetele Losch tot een beeld opgerecht: om dat *Bacchus* in een koetsje, die met *Wijn* gaertsbladeren bedeckt was, nu van *Panthers*, dan van *Tygers*, dan van *Lynxen* of *Loschen*, gelijk *Lilius Giraldus* seyd, wierde voortgedrocken.

De Geneverboom, diewijl die voor desen gestelt is tot een gedachtnisse van de ontfangene weldaeden, waerom wort dieselve doch nu de Vergetentheyt in handen gegeven? Dese verscheydenheyt belet niet datse oock niet tot beyde soude kunnen werden gebruyckt: gelijk een Dier, door de verscheyden aert die 't over hem heeft, kan wesen niet alleen een beeld van verscheyden, maer oock van regenstrijdige dingen, als by gelijknisse: een Leeuw is soo wel een goedertieren als een rasend Dier, alsoo is oock een plante, door de verscheyden kracht die in en buyten is, en door de inbeeldingen, diemen daer van neemt, soo kanse oock wel wesen een beeld van regenstrijdige dingen.

De *Cypres* is een teycken van de Dood en van de Geduyrighheit. De Amandelboom is een beeld van de Jeugd en van d' Ouderdom: boven dat, soo sal dese boom jeugdigh aen de schorsse en bedorven aen de wortel wesen: alsoo sietmen in de vruchten, bladeren en tacken verscheyden werckingen: en daer uyt kan men dan oock verscheyden beelden maecken. Wy noemen dan stoutlijck, den tack van de Geneverboom, een tack van de Vergetentheyt, die oock by de Latijnsche Poeten voor sulx genomen is, als een tack, die nae den vloet *Lethe*, dat is, nae de Vergetentheyt genaemt was. Met dese tack verweckte *Medea* den slaep en de Vergetentheit in den wackeren Draeck. Wat dit voor een plante van het vergetigh sap geweest is, is van niemant, die *Ovidium* uytgeleyt heeft, uytgedruckt. Eenige meenen dat het Maenkop geweest zy, maer zy doolen. Want de Priestersche van de Hesperische Hoven, gelijk *Vergilius*

Virgilius in 't *iv* boeck van *Aeneas* verhaelt, gaf de Maenkoppen met honigh gemengt voor spijse aen den Draeck, die een naerstigh wachter was van de gulde appelen, ten einde hy dieselve mochte befcherinen. 't Is dan niet te verwonderen, dat zy den Draeck, die tot schildwacht van de Wackerheyt gestelt was, Maenkoppen heeft gegeven, die ons wel den slaep aenbrengen, maer niet den Draeck: Want een selfde kruid heeft niet een selfde kracht van voedsel in alle Dieren: foodanige plante kan dan wesen een schadelijck voetsel aen de Menschen: gelijk de Willige boom, die bitter is voor de Menschen en Ossen, maer voor den Geyten isse foet. De *Cicuta* of Scheerlinck is den Menschen doodlijck, en zy maect den Geyten vet en welvaerende, of nae *Lucretii* seggen, is de wilde Olijfboom den Geyten soo foet als *Nectar* en *Ambrosia*, maer in den Menschen seer bitter. Doch *Aelianus* segt dat de Scheerlinck of *Cicuta* den Menschen doodlijck is, soo hy die indrinckt, maer laet een Vercken 't selve eeten, soo veel het magh, het sal hem gantsch geen hinder doen. Also werckt oock wel de Maenkop den slaep in den Mensch, maer datselve doetsē daerom oock niet in den Draeck, alsoo dieselve van seer heeter natuyre is. Aen den welcke *Virgilius* het geeft tot een ander werckinge, en sonder twijfel tot een verkoelende spijse, naedemael de Draeck boven maeren heet is, want hy ontfleeckt de locht met zijn brand, sulx dat het schijnt datter een vlam uyt zijn keel gaet: En om sijn groote hette soo is hy een hoofdviand van den Oliphant, die uyer natuyren kout is, die hy soeckt om hals te brengen, om hem met zijn koud bloed te verkoelen: Iae hy is soo heet, dat hy sich mette open keel nae de wind stelt, waer nae hy soo begerigh is, dat wanneer hy een seyl sier dat vol wind is, soo vlieght hy daer nae met sulcken kracht, dat hy dickwijls de Schepen op der vlucht brengt: Maer de Schippers wanneer die hem sien, om haer niet te verreckeloofen, soo trecken zy de seylen in. Sier *Hieronymum* over *Jeremiam* in 't *xiv* cap. daer hy seyt, zy hebben den wind getrocken als de Draecken. Sulx dat *Virgilius* haer seer wijslijck den Maenkop met honigh heeft gegeven, want de honigh is verkoelende en vocht. *Plinius* seyt, datse de hette verkoelt, Waer-

over de Oude den honigh stelden in 't begin en in 't midden van hare Gastmaelen. 't Selve seyt *Varro* mede, nergens anders om, dan om de heete dampen te verkoelen, die van den Wijn en spijse waeren veroorsaect. Want de honig maticht de dampen van den Wijn, gelijk *Plutarchus* in zijn Gastmael getuyght, seggende dat eenige Medicijns, om de dronckenchap neer te setten, gaeven aen den dronckaerts, alear zy sliepen, brood, dat in honigh gedoopt was: Welcke honigh by den Poëten, de gewoonlijcke spijse van den Draeck was.

De Maenkop dan, is kout in den vierden graed, gelijk de Natuyrkundigers seggen, die den Draeck gegeven is om sich te verfrisschen tegen de hette, niet om hem een lichte en korte slaep aen te brengen, ten einde hy wat soude rusten van de gestaedige wacht, om dat hy, daer nae, te beter soude waecken, gelijk *Turnebus* meent, 't welck ick nochtans niet toestaē, om dat de wacht in den Draeck natuyrlijck, en hem niet schadelijck is noch verfwackt, maer eerder foud hem schaeden, soo men hem den slaep aenbrachte, en hem, tegens zijne natuyre, geweld dede. Noch meer: genomen dat de Maenkop de kracht hadde om den Draeck te doen slaepen, die seer wacker is, soo is 't niet gelooflijck dat hem soo weinigh gegeven wierde voor een korte slaep: Want dan soude anderen gelegentheyt gegeven worden, om de gulde Appelen te rooven, en ondertusschen den Draeck te dooden of vast te binden: en 't was niet noodigh, dat *Medea* haere toversche besweeringen gebruyckte, om hem te doen slaepen, want zy kost alleen op die uyre gepast hebben, waer in de Draeck sliet, en dan soude *Jason*, sonder hulpe van *Medea*, de gulden Appels wel gekregen hebben, diewijl hem door de Priesterche voor dagelijxche spijse Maenkoppen, met Honigh, gegeven wierde; soo dat het klaerlijck blijkt, dat *Ovidius* by dat vergetel sap, niet verstaet 't geene, waer door *Medea* den Draeck deede slaepen, dat het Maenkop soude zijn: Maer andere sonderlinge dingen, als daer is de tack van Genever-besien, die van den Poëten voor een *ramus Lethus*, of vergetel tack gehouden wort, en die de Helliche Vergetentheyt was toegewijt. *Virgilius* voert in zijn *Aeneas* in, dat de slaep aen *Palimurus*, beyde

zijn hoofdslaepen raecte, mette Genevertack, wefende een tack van de Vergetentheyte. Sulx dat de plante van het Leteefche fap, gelijk *Ovidius* en *Val. Flaccus* seggen, nat gemaect zijnde in de Leteefche dauw, als *Virgilius* feyt, den Mensch metten slaep befwaert, en dat die door een Heltefche macht wesen foude, de Geneverboom. Sulx datmen klaerlijk in *Apollonius Rhodius* fiet, dat in de berooveringe, die *Medea* gebruyckte, om den Draeck in den slaep van de Vergetentheyte te krijgen, uytgedrukt wort, de tack van de Geneverboom, die *Medea* in der hand hadde.

Soo dient dan de Genevertack veel bequaemer tegens de venijnige Draeck: Want foo de Geneverbeefien krachtigh zijn tegens het venijn, soo reynight haer faet des Menschlichen lichaem, van de vreesfe der Slangen, diewelcke schricken voor dese ontfteecken plante, gelijk *Plinius* verhaelt. Sulx dat foo veel de Vergetentheyte en de slaep belanght, de fchaduwe van den Geneverboom fwaer is, en de finnen verdooft, van die daer onder rusten, en dat niet sonder balorigheyte of pijn des hoofds, gelijk andere boomen mede doen, die een fwaere fchadu hebben, waer over *Virgilius* den Geneverboom in 't befonder uytdukt. Wefende dan dese boom van een fwaere fchaduwe, foo iffe uytter natuure bequaem, om den Slaep en Vergetentheyte in die te veroorfacken, die onder hare fchaduwe rusten: want de tack van den Geneverboom, is van de Poëten, voor een tack van de Vergetentheyte gehouden.

OBLIVIONE d'AMORE.

Vergetenisse der Liefde, van den Heere

Giov. Zaratino Castellini.

EEn gevleugelt en slaepende Ionghskén, met Maenekoppen gekroont, sittende by een Fonteyne, aen wiens voet gefchreven staet **FONS CYSICI**, houdende in de flincker hand een boffel *Orego* of grove *Mariolèyn*, waer onder de *Visch Polipus* hanght, hebbende den hand onder 't hoofd, leunende op eene tronck ofte steen.

Het gevleugelt kindeken wort voor een beeldenisse van de Vergetentheyte, der verdwijnende Liefde, en voor een vluchtigh gemoed gefelt. Het behaeghte *Eubulus* noch

Aratus niet, gelijk *Athenæus* verhaelt, dat de Liefde gevleugelt gefchildert wierde, meenende dat dit eerst van een onverftandigh en oneervaeren Schilder was gevonden, en die weinigh den aert en eigenschap der Liefde bekennt was, want die was niet foo geheel luchtigh en vluchtigh, maer wel boven maeten fwaer, aengesien hy niet lichtlijck, uyt die borst wederkeert, alwaer hy eenmael zijne schuyl-plaets hadde ingenomen: Waer door het gefchiet dat niemand, foo op een fprongh, van de ongeneeslijcke Minnefiekte, verloft wort.

Alexides feyt oock, dat onder perfoonen, die de Liefde kennen, dickwijls praet is, van dat de Liefde niet vlieghet, maer dat die geene die minnen, met hare gedachten vliegen, door ongestaendigheyte en verscheydene driftten des gemoeds: en niet te min, foo schilderen hem de oneervaeren Schilders af, met vleugels, sulx dat het den Griexschen Poëten onbetaemlijck dachte, dat hy mer vleugels wierde vertoont: maer zy stelden diefelve vast en fwaer. Gewis foo sich de Liefde in de Vergetentheyte luchtigh en veranderlijck afbeelden, te meer, nae dat de Liefde, of te licht, of te haestigh, of te langhsaem was. 't Is genoegh als hy maer ten laesten vlieghet: en foo de Vryers met hare gedachten, door hare onbestaendigheyte, vliegen, foo geven zy buyten twijfel de vlucht aen de Liefde, die van haer verjaeght zijnde, verdwijnt, en overfulx foo fietmen door de eervaerentheyte, dat by veelen de Liefde in vergetentheyte komt, en dat de Minnegedachten, dickwijls, buyten de borst, van de Vryers vliegen. En daerom beelden wy de Vergetentheyte der Liefde met vleugels af.

De Vergetenisse der Liefde slaept, want de Vryers haere Liefde in Vergetenisse gefelt hebbende, rusten dagh en nacht met de finnen, 't welck zy niet konnen doen, wanneerfe door de buyen der Liefde, hier en gins geworpen worden, besprongen zijnde door de aenvallen der Minne, want de Liefde is een Hoofdman van een ongeruste krijgh: Dus,

Vertreckt ghy traeghe ver' van hier,

Want du is 's Liefdes Oorlegghs-vier:

Het is geen krijgh eens blooden Mans,

Want hier valt al te snooden kans.

By daegh en nacht vol rou en smert,
Soo pranght dit sachte Leger 't hert,
In hagel, sneeu, in mist en doerw,
Soo leyt men naecht en trilt van konw.

Dit selve seght Ovidius dickwijls. En Petrarcha
singht doorgaens, dus klagende :

Den gantschen dagh ben ick vol klacht,
Jae mijner oock den gantschen nacht,
Mijn tijd slijt door een droevigh Lied,
En maecht noch dubbel mijn verdriet.

Dus staende in den oorlogh der Liefde,
foo isser nimmer ruste, maer de Liefde in
Vergetentheytt zijnde, denckense niet meer,
om 't geene haer ontstelt heeft.

De slaepbollen zijn teyckens van de ruste,
waerover men in de Vergetentheytt der Lief-
de sich verblijdt, want de Maenkoppen bae-
ren den slaep en brengen Vergetentheit aen,
foo men die te veel gebruyckt, gelijk Ruellius
seght, en niet sonder reeden singht Ariosto
aldus, als hy het huys en de speloncke van den
slaep beschrijft, en daer hy de Vergetentheytt
aen den ingangh der deure stelt :

In 't doncker bosch daer was een kuyl,
Een bol afwaer de slaep ter schuyl,
Had' om haer voorhoofd klimops bla'en,
En quam met kromme treden aen,
Vergetentheytt die hiel de wacht,
Liet yder in en sloegh geen acht.

Door dieselve gelijcknisse, diewelcke de
slaep mette Vergetentheytt heeft, maect Eu-
ripides, dat Orestes, een weinigh van de raser-
nie rustende, beyde de slaep en de Verge-
tentheytt danckte, seggende :

O soete slaep! o heyl in smert!
Hoe soet verschijndy in mijn hert:
Vergetentheytt wischet uyt het quaet:
Goddin die my te wenschen staet.

Waer by te verstaen is, dat Euripides, de Ver-
getentheytt van 't quaed, wijs en eerwaerdigh
noemt. Want dese zijn eerwaerdigh en wijs
geacht, diewelcke de tochten van 't gemoed,
en de pricklingen van de Minnejanckingen
in Vergetenisse brengen, tot tegenstellinge,
van die geene, die sich selve aen de droef-
heytt en aen de schaedelijcke gevoelijckheytt
van de Minne, ten roof geven.

De Fonteyne Cyzica, is een beeldenisse van
de Vergetenisse der Liefde, want in Cyzico,
een stad in kleyn Asien, was een Fonteyne
Cupido geheeten, van welckers waeter als ic-
mant dronck, foo wierde de Liefde in Ver-

getentheytt gestelt. Plinius in 't xxxij b. i cap.
seyt, xy wort genoemt de fonteyne van de Cyzische Cu-
pido, waer uyt iemant drinckende, Mutianus gelooft,
datmen de Liefde afleyde 'en vergat.

Men soude oock, tot een Vryer, die Min-
nesieck is, uyt boerterye, mogen seggen, dat
hy gaen soude en drincken uyt de Fonteyne
Cyzica, en dat hy alsdan sal genesen: en aen
eene, die de Liefde in vergetenisse gestelt
heeft, om by gelijcknisse te spreken, kan men
seggen, dat hy uyt de Fonteyne Cyzica heeft
gedroncken, dat is, dat hy niet meer verliest
is. Pausanias seyt dat de Mannen en Vrouwen,
die sich wieschen uyte reviere Selenus, haere
Liefde vergaeten. Soo dit waer is, magh
men wel betaelen voor een once van dit
waeter Selenus, en van de Fonteyne Cyzica,
een pond gouds.

De Visch Polipus met het kruyd Orego, wort
voor een beeld genomen, van die het bemin-
de heeft verlaeten: en alhoewel dese Visch
Polipus seer vast daer aen gehecht is, niet te
min, soo haest hy den reuck van den Orego
ruyckt, soo geeft hy sich terstont van zijne
plaetse, daer hy was vast gemaect: Sulx
datmen die kan nemen, voor een beeld, van
die de Minne verlaeten en uytter sin gestelt
heeft; want men kan niet seggen, dat die in
der waarheydt de Minne heeft verjaeght,
die daer t'elckens om denckt, als zijnde in
zijn gemoed, gewortelt, alhoewel hy voor
't geliefde vlucht: Maer dieselve heeft, in der
daed, de Minne verjaeght, en weghgedre-
ven, diewelcke heel en al dieselve in Verge-
tentheytt heeft gestelt.

OBLIVIONE d'AMORE VERSO
i figliuoli. Vergetenis der Liefde tegens
haere kinderen.

EEN Vrouwe, die een snoer van Galattite
of witte steentjes, aen den hals draeght,
hebbende in de rechter hand een Struys ey,
staende ter sijden haer een Struys.

De Galattite is een wit gesteepte als melck,
alhoewel daer oock gevonden worden met
roode aderkens, heerkomende uyte reviere
Achelus, die den fogenden Vrouwen haer
melck vermeerdt, en haer te gelijck Ver-
getentheytt aenbrenght, de memorie wegh-
nemende, gelijck Plinius verhaelt. Wy sullen
dan seggen figuyrlijcker wijse, dat de Moe-
ders

ders die de forge en plicht vergeten, die zy over haere kinders moeten hebben, een snoer van Galatite om den hals sullen dragen, om datse geen memorie of geheugh hebben, overmits zy de forge, die zy over haere kinders behooren te hebben, vergeten, en in den wind slaen.

Het Ey datse in haer hand heeft metten Struys ter sijden, bediet, dat de Vaeders en Moeders, die geen forge dragen over haere kinderen, de Struysen gelijk zijn, diewelcke als haer tijd van broeden aen komt, 't welck in *Junius* plagh te geschieden, als de *Plejades* of *Wachters* voortkomen: soo decken zy hare Eyers in 't sand, en vergeten strax waer zy die hebben geleyt, als gantsch geene forge daer over hebbende. Waer over *Job xxxix* uytroept, *de Struys leyt haere eyeren op 't land, en vergeet strax waer zy die gelaeten heeft, erse van eenigh dier mochten werden vertreden.*

R E N U M E R A T I O N E. *Vergeldinge.*

EEn bedaeghde Vrouwe, met een goude kroone gekroont, gekleet met een prachtigh en eedel kleed, diewelcke sittende een Maerstock in haere schoot heeft, die zy met een seer groote vaerdigheyt een ander overlevert, hebbende in de rechter hand een Lauwerkrans en een goude keeren, in de slinker houdse een bossel kooren-ayren, met een beurse vol gelds.

Gelijk daer verscheyden moeylijckheden en sloverien zijn, die de Menschen begaen, alsoo oock wy, willende de vergeldinge desselven, in een beeld, vertoonen, souden wy dieselve noodsaecklijck in verscheyden gedaenten moeten vertoonen. Maer wy willen afmaelen de vergeldinge van de sloverie en van de deughdlijcke dienstbaerheyt, om dat dese de eygene en betaemlijcke vergeldinge is. Van d'eene en van d'ander, sullen wy spreken, ter sijden stellende het gemeen Volckjen, die den nacht voor den dagh aensien.

Wy seggen dan, dat de Vergeldinge een werck is, en een uytdeeling van mildigheyt, doch met bepaeling en met maete, sich uytstreckende in twee voornaemste hoofdstucken, d'eene is het nutte, d'ander is de eere.

Bedaeght van ouder wortse verdoont, om

dat het overlegh en 't oordeel in dees Ouder bestaet, te weeten, als wetende wat recht en betaemlijck is. Zy houd een goude kroone op 't hoofd, want het is Princelijck aen andere vergeldinge te doen, alhoewel daer tegenwoordigh weinige zijn, die 't in 't werck stellen. Doch dit zy geseft buyten naedeel van die geene, die dese eedele deughd betrachten.

Het eedele, kostle en prachtige kleed, be- toont niet alleene de eedelheyt en grootsheyt van 't gemoed, des geenen, die een voornemen heeft aen andere weldaet te doen, maer betoont oock, dat die geene die vergeldinge doet, oock macht moet hebben om te kunnen vergelden.

Zy wort gemaelt datse sit, houdende den Maerstock in den schoot, om te vertoonen, dat de Vergeldinge een deel van de Gerechtigheyt is, vermits die geene, die daer oordeelt en de hoedanigheyt van de personen afmeet nae haere verdiensten, die geeft niet aen de onwetende, het geene, dat door de gerechticheit eenen deughdsamen toekomt. Datse mette rechter hand en met vaerdigheyt een Lauwerkrans en goude keetens uytdeelt, en mette slinker kooren-ayren en de beurse vol gelds, bediet, dat gelijk de staet en de gelegentheyt der Menschen verscheyden is, alsoo doerse erkennenisse aen die geene, die 't waerdigh zijn: dese met het profijtlijcke, en die mette eere. Die mette eere, wort door den Lauwerkrans afgebeelt, en mette goude keeten worden beyde belooningen uytgedrukt, die aen luyden van staet, en die waerdigh zijn verheven te worden, gegeven worden. Hier over seyt *Cicero* in 't 2 boeck van zijne Burgerplichten: *Ich houde dat het beter is aen de goede, als aen de geveinsde weldaet te doen.* En ten aensien van 't nutte en profijtlijcke, zijn de kooren-ayren, en de beurse vol geld, daer by gevoeght, die daerom worden gegeven aen die geene, die 't waerdigh zijn, maer voor die van veel minder staet, zijn de kooren-ayren gestelt.

P E R D O N O. *Vergifnisse.*
Quijtscheldinge.

EEn Man, die de borst gewont hebbende, 't aengesicht en d'oogen ten Hemel heeft gessagen, houdende in de rechter hand een bloot

bloot Swaerd, met het punt ter aerden gekeert, als of hy 't Rapiër wilde breken.

De gewonde borst bediet de misdaed, die hem voor de vergifnisse wort voorgestelt. Het breken van het Swaerd, bereyckent, dat by de vergifnisse, wort afgeleyt de wille en de gelegenthey, om eenige wrake te doen.

Het aengesicht ten Hemel gekeert, bediet het opsicht dat God heeft, om te vergeven, nae 't geene Christus seght, *Vergeeft, en u sal vergeven worden.* En elders, *My is de wraecke, ick sal 't vergelden.*

ELECTIONE. Verkiefinge.

EEn oude Vrouwe van eerwaardigh opsicht, in purper verwe gekleet, met een goude keeten aen den hals, daer een hert aen hanght, sitende aendachtigh vol diepe en eedele gepeinsen, voor haer staen twee wegen, waer op aen de rechter sijde een boom sal staen, *Elce* of Eyce geheeten, aen de slincker hand sal een leelijcke Slange staen. Zy houd haer rechter arm om hoogh, wijsende metten voorsten Vinger nae dien boom, en in de slincker heeftse een letter-rol, daer op staet *Virtutem eligo*, dat is, *ick verkiefe de Deughd.*

Verkiefinge is een genegenthey, dieder wort veroorfaeckt door 't geene met rijpen raede wort overwogen, 't zy tot onsen profijte of der vrienden, over haere middelen, of nieuwe bedachte vindingen, en dat in mogelijcke, doch swaere en twijfelachtige saecken, om tot dat wit te geraecken, 't welck wy ons hebben voorgestelt.

Oud en van een eerwaardigh opsicht wortse verdoont, om dat het rijpe Ouder foodanigh is, dat door de volmaecktheit van kennisse, en door de eervaerenthey van de dingen, die 't heeft gesien en uytgevoert, een waere en volmaeckte Verkiefinge doen kan.

De purper roode verwe, waer mede zy geciert is, bediet staetigheyt, passende seer wel tot onse voorstellinge.

Zy draeght een goude keeten met een Hert daer aen, want *Pierius* verhaelt in 't xxxiv boeck, dat de Egyptenaers het Hert, voor een uytbeeldsel van den Raedslagh stelden, overmits de waere en volmaeckte raedslagh uyt het Hert komt. Een saecke die in der waarheyt de Verkiefinge eygen is, wesende

dieselve een voorstel en toefstel van reeden en van den raedslagh.

Zy sit of zy hooge en eedele gedachten hadde, want het past de Verkiefinge seer wel, datse gedaen worde niet by geval, maer met overlegh en een goede grond.

De twee wegen, d'een waer de *Elce* of Eyce op staet, bediet de Deughd, en daerom behoortmen, daer toe, zijne Verkiefinge te doen, en hier in vast en bestandigh te blijven, tot gelijknisse van de *Elce*, diewelcke een boom is, voor soo veel de stoffe belangt, hart en vast, diep van wortels, breed van bladders en groote tacken, seer bloeyende, en hoe die meer besneden wort, te meerder borst zy uyt, en krijgt te grooter kracht. Hierom wierde zy van de Oude voor een beeld van de Deughd gehouden, als wesende vast, wel gewortelt en bloeyende, en van dese tacken, maectremen kroonen, aen Manhafte Capiteynen, tot een teycken van haere dapperheyt en kloeckmoedigheyt.

De andere wegh van de Slange, bediet de Sonde, diewelcke altijd strijdigh is tegen de eerlijcke en deughdlijcke voorstellen. Zy wijst mette Vinger, van de rechter hand, nae den boom, en mette slincker nae de letter-rol, waer op staet *Virtutem eligo*, *ick verkiefe de Deughd*, want het schijnt niet anders, dan dat dese naeme van Verkiefinge, een seeckere vatinge en aengrijpinge van twee saecken verdoont, waer van de raedslagh en de reeden uytwijst, welck van beyden het eene voor 't ander, best is. 't Welck niet kan geschieden, ten zy saeke, dat een Man dieselve eerst overwege, en met goeden raed overlegge, wat hem best dient gedaen of gelaren.

DESIDERIO VERSO IDDIO.

Verlangen tot God.

EEn Jongelingh in root en geel gekleet, bereyckenende dese verwen het verlan- gen en de begeerte. Hy sal gevleugelt wesen, om de vaerdigheyt uyt te drucken, waer door het brandende gemoed, seer snellijck totte Hemelsche gedachten opvliegh: uyte borst sal een vlamme opschieten, want het is die vlamme die *Christus* onse Heere, op der aerde heeft gedragen.

Hy sal de slincker hand aen de borst en de rechter arm recht uyt houden, 't gesichte

Y y

ten

ten Hemel gekeert, hebbende een Hert ter sijden, dat waeter uyt een beecke komt drincken, nae 't seggen van *David* in zijnen XLII Psalm. Alwaer hy het verlangen van zijn ziele, nae God, by een dorstigh Hert vergelijckt, dat na een klaere waeterfonteyn komt loopen.

De slincker hand voor de borst en de rechter voor uyt, en 't gesicht ten Hemel gekeert, is om te vertoonen, dat wy onse wercken, oogen en hert, en alles wat wy vermogen, tot God sullen keeren.

DESIDERIO. *Verlangen.*

EEN Vrouwe, die totten hals toe een kleed heeft van verscheyden verwen, wesende gevleugelt, uyt wiens hert een slonckrende vlamme opgaet.

Het verlangen is een hertlijcke begeerte nae eenige saecke, die aen 't verstand voor goed wort opgedraegen, en daerom heeft sodanige werckinge seer veele onvolmaektheyt: en zy wort aen 't verstand by de eerste stoffe geleecken, waer van *Aristoteles* seght dat de forme of gedaente nae de *modus* of het maeksel verlanght, gelijk de Vrouwe nae den Man, en dat met reeden: wesende de genegentheit begeerigh nae toekomende dingen, die wy noch niet hebben verkregen: Daerom wort het Verlangen onder de gedaente van een Vrouwe vertoont.

Men kan oock seggen, dat het Verlangen een geestlijcke beweginge van 't gemoed is, die oock nimmermeer rust, ren zy saecke; dat het geene de treckinge of begeerte veroorsaekt, wort verkregen, en dieselve swerft altijd rontom 't geene ons ontbreect, en de begeerte verkregen hebbende, wort het Verlangen uytgebluscht.

De Sluyer van veele verwen bediet, dat het voorwerp van het verlangen is het goede te beoogen, en gelijk daer veele soorten van goed gevonden werden, alsoo vindmen oock veelderleye slag van Verlangen.

De vleugels bedieden de snellicheyt, die haestigh komt en wederom ras verdwijnt.

De vlam druckt uyt, dat het Verlangen een vlam is, die uyt het herte en uyt het gemoed komt, diewelcke, als droge stoffe zijnde, soo neemtse terstont aen, wat saecke men haer aenbietet, wanneer se maer een schijn van 't goede heeft.

DILETTO. *Vermaeck, Lustigheyt.*

EEN schoon Ionghman van ontrent seltien Iaeren van een fraey opsicht, lachende en vrolijk, gekleet in 't groen, met een ciersel van verscheyden verwen, hebbende op 't hoofd een Rooskrans en andere welriekende bloemen, met een gulden keeten aen den hals, daer eens Menschen tongh aen hanght, houdende in de slincker hand een Viole, die op zijn slincker sijde rust, mette rechte hand sal hy een strijck-stock om hoogh houden, hebbende een Rapier aen zijn sijde, ter aerden sal een boeck leggen daer *Aristoteles* op geschreven staet, met een opgeslaegen Musijckboeck: Aen de slincker sijde sullen twee Duyfkens staen, met ontslagen wiecken, die met malkanderen trecke-becken.

't Vermaeck nae de bepaelinge van *D. Thomas* is een ruste of vernoeginge, die bekend wort uyt dingen die de Natuyre betaemlijck zijn. En *Plato* in zijn *Respubl.* of Land-bestieringe, onderscheyt dieselve op drierleye maniere, gelijk hy oock onse ziele in drie deelen afdeelt, te weeten in drie mogentheden, als in reedenweeghster, toornige, en begerlijcke, waer mede oock de drie manieren van leven over een komen, te weeten het wijsgerige, staetgerige en geldgerige: dienende hem 't geld alleen daer toe, om alles nae zijnen wille uyt te voeren. De eerste oeffent sich met oordeel, eervaerentheyt, wijsheyt, reeden en waerheyt. De tweede met macht, overwinninge en eere: de derde of de begerlijcke, werckt met de vijf sinnen des lichaems. En hier uyt spruyt het dat *Xenophon* in de daeden en spreucken van den Philosoph *Socrates*, (aenwijfende den wegh van playstier of vermaeck) stelt de vijf sinnen in 't midden, als door de welcke men het vermaeck van alle dingen heeft, seggende: ten eersten suldy letten, wat aemgenaeme spijse of dranck ghy sout mogen vinden, die u door 't gesicht, of door den reuck of door 't gevoel behaeghlijck is: en door wiens wellustigbedens gebruyck ghy het hooghste vermaeck sult genieten, hoe ghy alderfachst sult mogen slaepen, en alles sonder moeyte of arbeyt uytvoeren. En *Cicero* seyt in de *Tusculaanse* vragen: 't Vermaeck is een lust, die door de genuechte van 't oor heer komt, het gemoed, door de andere sinnen, versoetende. Doch om dese beeldenisse uyt te drucken, maecten wy een Ionghman van seltien Iaeren, om dat de

Egyptenaers, het Vermaeck in sekere tijd bepaelden, gelijk *Pierius* verhaelt.

Een Jongelingh wort hy geschildert, om dat de jonge luyden meest tot Vermaeck genegen zijn, gelijk *Horatius* 't selve oock in zijne Dichtkonst verhaelt :

*De Melckmuyt wyt zijns Meesters dwangh,
Die gaet nu zijne vrye gangh,
Hy rijdt te paerd, en rent ter jacht,
En neemt slechts op de Wellust acht:
Verkiest seer licht een wilde baen,
En neemt verkeert zijns Vooghds vermaen,
Verslint en quist zijn geld en goet,
Dat hy te los en wulps verdoet,
Sulx dat hy trots en onbedacht,
Al wat hy mint, terstont veracht.*

Seer schoon en bevalligh van opzicht wort hy geschildert, om dat het Vermaeck een seer aengenaeme en genoeghlijke saecke is, gelijk in 't tegendeel de droefheyd, voor moeylijk, leelijck en van allen haetlijk, wort gehouden.

Het groene kleed past de Ionckheyt, door de hope diemen daer van heeft, en beteyckent oock de wackerheydt en vastigheydt van 't altijd bloeyende vermaek, en de groenigheyt van haere lusten. Oock bediet het groen, de Lente, zijnde een beeld van de Ionckheyt, om dat dese tijd des Iaers tot veele vermaeck en wellust bequaem is.

Ten laesten, soo bediet oock het groen, de Sin van 't Gesichte, om darrer geen dingh voor de oogen vermaecklijcker is als het groen, oock isser niet genoeghlijcker als de bloeyende beemden, weyden, de blaedrijcke boomen, de beecken en fonteynen, die met haere tengere kruydekens en levendige struyvellen, niet wijcken voor de Esmerauden: Daerom worden de Maenden April en May, de aldervrolijkste en lieflijkste Maenden gehouden, diewelcke mer haere geneughte en aengenaemheyd, oock den Vogelkens tot haere Musicale stemmekens en gesangh opwecken, ja meer als op eenige andere tijden geschiet.

En om alle dese redenen worden de verwen, voor den sin van 't Gesichte genomen, komende met haer voorwerp seer wel over een: de locht is het middel, en het sinlijcke is de Cristallijne vochtigheyt, dieder is besloten mette waeterige vochtigheyt tusschen het Vliesken *tunica uvea* of het druylken ge-

naemt. Ick hebbe geseyt dat de locht het midden is van 't Gesicht, want nae dat de Philosophen seggen, *Sensibile positum supra sensorium, non facit sensationem*, dat is, wanneer het sinlijcke gestelt wort boven het sinwerckende deel, soo maect het geen weerflagh, of wanneer het sienlijcke gestelt wort boven dat deel daer het gesicht van daen komt, soo heeft het geen gesichte. Maer hier wort sulck midden vereyscht, dat de locht, of het waeter, of eenigh ander doorluchtigh lichaem, het selve seer wel kan wesen, gelijk alle de Philosophen wel weten. Waer over *Alexander Aphrodisicus* onder andere over de verklaringe van de ziele, seyt, *het Gesichte geschiet daer door, dat de sinplaets van 't gesicht de verwen aenneemt, en stelt sich de verwen gelijk*. Willende seggen dat het Gesichte de gedaenten van de verwen aenneemt, die door de locht vernemighvuldicht zijn, dar is, tusschen het sienlijcke en de sinplaets van 't gesichte. De sin van het gesichte is boven alle andere dingen het eedellste en geachtste: En daerom heeft God de oogen in de uytstekentste plaets gestelt, te weeten in 't hoofd, en in de voorste deelen, alwaer sich de Mensche beweeght, en heeft tot verseeckeringe derselven, die met ooghscheelen en winckbrauwen gewaepent, en 't gebeente rontom met een huyl omcینگelt. Het Oogh is gemaect van drie vochtigheden, als van cristallijne, glasige en waetrige, of als 't eywt, en van drie Vlieskens overtogen. Het buytenste wort geheeten *adnata*, dat is aengeboorne. Het tweede *Cornea*, dat is, nae 't hooren gelijkende. Het derde *uvea*, dat is met een korlken van een Druyl over een komende. Het vierde *Arenoides*, dat is een netteken, nae de gelijknisse van een Spinnewebbe, 't welck geheelijck de drie vochtigheden begrijpt. Maer, boven dat, heeft de kloecke Natuyre, om dat het oogh alle dingen soude sien, en sich aen alle sijden bewegen, daer voor seven musculen of spieren gemaect, dat is seven gereetschappen tot verscheyden bewegingen noodig, de eerste viere, bewegen sich opwaerts, nederwaerts, nae de neuse, en nae de ooren: de andere twee bewegen sich scheef en rond nae de winckbrauwen, maeckende een ronden drayinge, gelijk *Vesalius*, oock *Vassius* en *Galenus* seggen. En dese musculen ofte spieren hebben yder haere besondere naemen,

nae yders werckingen, die wy om de kort-
heyt naelaeten.

De Sin of bevindinge van den Reuck, waer door seer groot Vermaeck geschept wort, vertoonen wy door den Roosenkrans, en andere welriekende bloemen, zijnde de Roosen, onder andere bloemen, van een seer lieflijke reuck, diewelcke door 't middel van de locht, door de neusgaeten, als door twee sluysskens, komt doordringen, wesende tot dien eynde, van de Natuyre aldus voortgebracht: En opklimmende tot het voorste deel van de hersenen, soo maectse aldaer den Reuck, gelijk dat selve *Ludovic. Vassens* in zijn derde tafel van de Anatomie, en *Galenus* in zijn VIII boeck de *usu partium* verhaelt.

De goude keeten die hy aen den hals draeght, bediet het seer groot Vermaeck dat dit Metael aenbrenght, als zijnde van een yder begeert: en gelijk de Poet singht, *O heylige Goudhonger*, zijnde het edelste van alle Metallen. Waer over de Oude in haere offerhanden de hoorens van de Beesten plachten te vergulden, laetende haer voorstaen, datse een aengename dienst deden aen haere valsche Goden, gelijk *Plinius* seght in't XXXIII boeck VIII cap. soo is oock dit Metael uytter natuyre helder, luchtigh, krachtigh, en versterckende, gelijk mede de Natuyrkenners 't selve gebruycken tot versterckinge van 't hert, en aen den stervenden, om de levendige geesten wacker te maecten, als het laefte hulpmiddel. Boven dat, wort de Sonne verroont, als het eedelfte licht, als wetende datter geen dingh ter Werrelt schooner, aengenaemer en behaeghlijcker is: Daerom seyt de H. Schriftuyre, dat de rechtvaerdige en heylige Mensch, by het goud en het licht vergeleken wort: Boven alle andere voordeelen seyt *Plinius*, soo wort het goud door 't Vier niet verteert, gelijk de andere Metallen, jae hoe meerder 't selve van 't Vier omset is, soo veel te reinder en sijnder wort het, en dit is de proeve van de deughd des gouds, dat het oock, midden in 't Vier, de werve des Viers aen sich neemt: en daerom seyt de H. Schriftuyre in den persoone van de vrome Martelaeren, *ghy hebt ons met Vier beproeft, gelijk het goud en silver geproeft wert.* Noch isser een ander oorsaecke van haere deughd, dat het soo lichtlijck niet verteert wort; als

de andere Metallen, en men verdeelt en verspreyt het oneyndlijck, sonder dat het daerom van zijne deughde verliest. En dewijl nu het goud in foodaenigen waerdie by den Menschen is, soo sal 't geen wonder zijn, dat wy het Vermaeck van de Gierige, hier door hebben veroot, want de Rijckdommen dienen hem alleene, om, daer door, al zijn Vermaeck te verkrijgen, en gelijk *Plato* in zijn Gemeene beste seyt, sprekende van de derde slaghe van 't Vermaeck, begint hy aldus, *Wy hebben dat in een woord niet komen wyspreecken, maer om dat het seer groot en geweldighe is, hebben wy het concupiscibile of 't begeerlijke genoemt, om de krachtige begeerte 't zy nae eeten, drincken, Venus lusten en tot die dingen die dieselve volgen. Gierige hebben wy die oock genaemt, want dese dingen worden seer door geld vervult. En soo wy dese geld en gewingierige souden noemen, wy souden wel doen, oock soo wy de wellust een gewinsucht naemden.*

De Tonge die hy aen den keeten van den hals draeght, bediet de smaeck, die oock alle Dieren gemeen hebben: De tonge des Menschen, alhoewel dieselve vereenicht en tsaemen gebonden is, soo is zy nochtans verdubbelt, als alle de andere instrumenten van de sinnen zijn, gelijk *Galenus* seyt, en zy heeft drie soorten van Musculen of spieren, waer van eenige nae 't verhemelt strecken, d'ander om laegh, en d'ander die aen beyde sijden rontom gaen. Zy heeft oock twee soorten van senuwen, d'eene, dieder komt van de sevende tsaemenvoeginge van de hersenen, en geeft de vrywillige beweginge aen de selve Musculen, de andere van de derde tsaemenvoeginge, diewelcke verspreyt worden door het eerste Vliesken van de tonge, dienende om den smaeck te onderscheyden, die haer wort voortgebracht: En dese senuwen zijn de gevoelickheyt van de smaeck, waer van zy oock door 't gehemelt worden verspreyt: Het middel dan, 't welck noodigh is, in alle sinnen, is het eygen vlees van de Tonge, en tot dien eynde, heeftse de Natuyre soo weeck en spongieus voortgebracht, op dat zy alle sappigheden kan aennemen, die haer in de eetbaere dingen van de eerste en tweede hoedaenigheyt, die daer in bevonden worden, wort voorgestelt, 't welck hoedaenigh datselve geschiet, sullen wy naelaeten, om dat het by *Plato*, in zijne *Timaeus*, gedaen is. 't Is ons genoegh,

noegh, dat wy te kennen hebben gegeven, dat de smaek in de tonge, door dese senuwen geschiet, als geseyt is; gelijk *Lactantius Firmianus* mede verhaelt: *Want wat, om de smaek te vatten, belangt, soo wort die bedrogen, die daer meent, dat dit gevoel in 't gehemelt soude zijn. De Tonge is 't, waer door de vochtigheden worden gevoelt, noch oock niet geheel de Tonge, maer oock de randen desselven, om datse, op beyde syden, sacht zijn, soo trecken dieselve de subtiële en dunne vochtigheden nae sich.*

De Liere is een beeld van 't Gehoor, hebbende twee gaeten booghs-wijse, die de ooren en 't geluyt bedieden. Want soo men op de Liere de peefe en de snaeren treckt, soo wort de naeste locht beweeght, en over een komende merre beyde gaeten, slaende in de holligheyt desselven, waer in de locht besloten is, soo brenghetse het geluyt voor den dagh: Ingelijx doet oock onse stemme, diewelcke, gelijkse de locht beweeght, buyten onse ooren, soo ontfanghtse oock door de gaeten het slaen van onse stemme: Want onse stemme of geluyt is anders niet, als een slagh in de locht, en nae dat *Aristoteles* seght, soo drijftse dieselve krachtigh door de gaeten van de ooren, alwaer, nae by, een seer dun velleken gespannen is als een tromme, alwaer dat, nae 't getuygen van alle de *Anatomici*, twee beentjens zijn, waer van 't eene een aenbeeld gelijckt, en 't ander een haemer, slaende, door de uytwendige kracht van de locht, het Vliesken van 't gehoor, weerklinckende in een seeckere natuyrlijke locht die daer binnen is gesloten, soo haest wy ter Wereld zijn gekomen, en dat door 't middel van een senuwtjen van de derde verbindege, dat nae de hersenen gaet, alwaer alle de ziellijcke krachten zijn, daer maectse het Gehoor, gelijk sulx *Galenus* in zijn 2 boeck van de nuttigheyt van de Menschlijke deelen, getuyghet. Het Gehoor is een seer eedele Sin, en komt over een met het Gesichte, dringende de beeldnissen der dingen, door het gesichte in ons gemoed, en door de ooren vatmen eens anders meeninge, en brenghetse door de stemme, voor den dagh, en door dese twee sinen, helpen soo veel meer de ooren, om dat daer door, de reedenen en spreucken, soo wel van 't eene als 't ander gemoed, doordringen. En gelijk de dingen die door 't oogh begrepen worden, gelijk als stonme

woorden zijn, alsoo hooren de ooren daer en tegen de levendige stemme: en daerom seyde *Xerxes*, dat de ziele in de ooren woonde, want die verheughde sich in 't wel spreucken, en bedroefde sich in 't vuyt of qualijck spreucken. Waer over oock de Oude, aenmerckende wat nuttigheyt de ooren aenbrachten, geloofden datse de wijsheyt en voorsichtigheyt waeren toegeeygent, dies zy oock, soo dickwijls zy haere kinderen tegen quamen, haer voor de ooren kusten, als willende voornaemlijck lief kofen, dat deel waer door by haere kinderen de Wijsheyt wierde gevat. Waer over wy oock geen meerder lust behooren te hebben, als in 't oefnen en hooren van Godes H. Woord, en in God te gehoorfaemen, nae de woorden *I. Christi*, *Math. 2*, *Zaligh zijtse die 't Woord Gods hooren en dat bewaeren*: of gelijk *Bernardus* in seeckeren brief seyt, dat is een goed oor, dat gaerne mitte dingen hoort, en 't gehoorte wijslijck onderscheyt, en 't geene verstaen is, gehoorsaemlijck uytvoert. Wesende dan 't oor soo eedel, soo is 't geen wonder, dat de Oude datse door de Liere afbeelden: zijnde dieselve in grooter achtinge, als waer door zy de geleerde dichteren, alleen voor treflijcke Mannen plaghten te speelen.

Den hand metten strijckstock heeft hy verheven, om den sin van 't gevoel uyt te drucken, want de Mensch voert hier in den prijs en heerschappie, boven alle andere Dieeren, wesende oock aldergemeestighst, welck temperament of gemaetigheyt noodigh is in 't gevoel, moete onderscheyden alle de hoedanigheden, soo wel van de eerste als van de tweede. De eerste hoedaenigheyt is, hette, koude, drooghte en vochtigheyt, en d'andere hoedaenigheyt sacht, hart, weeck en steeckende, en andere meer. En daerom seyt *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Godden, 't gevoel is gelijkmatigh door het geheele lichaem verspreyt, sulx dat wy alle harde slaegen, en alle sterke aandrijvingen van hette en koude komen gevoelen. Maer alhoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, so isser nochtans voornaemlijck in de handen, wesende de handen geschapen, tot al het geene te tasten en te voelen, wat tot maetigheyt van des Menschens handelinge noodigh is, en voornaemlijck de voorste Vinger. En daerom is 't geen wonder, dat wannermen iet aentaft, dat ons mishaeht, wy daer over moeylijck zijn, en

in 't tegendeel, wanneer wy iet voelen, dat dees sin aengenaem en behaeghlijk is, soo baert het in ons vermaeck en lust.

Het boeck daer de tijtel van *Aristoteles* op staet, bediet het vermaeck van te Philosophieren, of overwegen, wesende gegrond op het leeren, dat door vijfderleye middelen, als boven gefeyt is, geoeffent wort, als door Oordeel, Eerverentheyt, Wijsheyt, Reeden en Waerheyt. Waer over *Petrarcha* seyt, dat hy geen ander Vermaeck, als de Leeringe, heeft gevonden.

Het Swaerd aen zijn sijde, bediet het Vermaeck van de eergierige of toornige, die de Mogentheyt, Eere en Overwinninge tot zijn wit heeft, die al te saemen door de wapenen worden verkregen.

Het Musijk-boeck bediet niet alleen den sin van 't Gehoor, maer oock het groot Vermaeck dat de Musijk geeft. Waer over oock *Socrates* vragende aen 't Orakel van *Apollo*, wat hy doen soude, om geluckigh te zijn? voor antwoorde kreegh, dat hy soude de Musijk leeren: die *Aristoteles* oock stelt onder de vermaerde konsten. Waer over *Beroaldus* seyt, dat de Musijk soo vermaecklijk is, dat oock door haere soetigheyt, alle dingen worden verkregen: En tot meerder opmerckinge vertelt de geestige *Philostratus*, haere volgende werkingen en wonderen. De Musijk, seyt hy, beneemt den treurigen haer treurigheyt, den vrolijcken maectse vrolijcker, den Minnaer vieriger, den Godsdienstigen, om God te dienen yveriger, en treckt de gemoederen, als zy door verscheyden manieren is toegestelt, verwaerts zy wil.

De Duyfkens, als gefeyt is, bedieden het Minne-vermaeck, 't welck van *Plato*, boven alle vermaecken gestelt wort, gelijk hy in zijn Gastmael seyt, datter geen Vermaeck krachtiger is als de Liefde, dies heeft een braef verstand, de Liefde ter eeren, dees Dichten ingestelt:

Goud, Topaesen, Pervl, Robijn,
En der wrecken hooge schijn,
Moet verdwijnen voor dees schat,
Waer van d'aerd' geen schoonder vat:
Of schoon Rijkdom heerlijk schijnt,
Strax zy by de Liefd' verdwijnt,
Die my 't herte soo verkracht,
Dat ick 't al, om haer, veracht.

ARROGANZA. Vermetelheyt,
Verwaentheyt.



EN Vrouwe in verwe, als koperroeft, gekleert, met Eefels ooren, houdende onder haer sincker arm een Pauw, en mette rechter hand steeckte haer voorste Vinger om hoogh,

Verwaentheyt is een gebreck van die geene, die alhoewel zy haer kennen van weinigh vermogen te zijn, niet te min, om by andere wat meer te schijnen, soo nemense swaerwichtige aenslagen en lasten op haeren halse. Waer over *D. Thomas* seyt, hy is wel sot en verwaent, die sich toeschrijft dat hy niet heeft. Daerom wort zy oock met Eefels ooren gemaect, komende dit gebreck voort door onwrentheyt en dommigheyt, die niet toelaet dat de uytkomsten van haer voornemen gelucken, alsoo dieselve met kleyn oordeel genomen zijn.

De Pauw bediet, dat de Verwaentheyt een gedaente van hovaerdigheyt is, en 't opsteken van de Vinger hartneckigheyt, om haer eygen meeninge, hoewel die valschen van 't gemeene gevoelen verschillende is, staende te houden, haer selven hoogh achtende

tende en andere verachtende. En aldus maelden de Oude de Hartneckigheyt mede af, wefende by nae eene gelijcke faecke met de Onwetentheyt.

AMPIEZZA DELLA GLORIA.

Vermeerderingh van eere.

TOt bewijs van dit voorstel wordt de beeldnisse van *Alexander de Groot*e, met een blixem in de hand afgemaelt, en een kroone op 't hoofd.

De oude Egyptenaers verstonden door den blixem de verbreydinge van de eere en van de faeme, die door de geheele Werld verspreyt is, om datter geen dingh grooter geluyt geeft, als de locht, daer de blixem van daen komt. Waer over de Historyschrijvers verhaelen, dat als *Apelles*, die overtreffelijke Schilder, willende de beeldnisse van *Alexander de Groot*e afmaelen, gaf hem den blixem in der hand, om daer door, de doorluchtigheyt van zijnen naem te kennen te geven; wegen zijne heerlijcke daden die het goed gerucht in verre Landen hadde overgedragen, en die een eeuwige gedachtnisse waerdigh waeren. Men seght dat aen *Olimpia*, de Moeder van *Alexander*, in den droom een blixem verscheen, die haer tot een kenreyycken was, van de uytbreydinge en de goede naeme, en van 't aenstaende geluck, van haeren Soone.

SOSPITIONE. Quaed Vermoeden, Arghwaen.

EEn oude gewapende magere Vrouwe, Edraegende eenen Haen boven op den Helm, wefende gekleert, boven haere wapenrustinge, met een dwers kleed van blaeu en geel. In de slincker arm sal zy een Schild houden, alwaer een Tyger in geschildert is, steeckende den arm voor uyt, als of zy den slagh wilde versetten, en metre rechter hand houd zy een bloot Sweerd, als of zy daer mede wilde slaen.

Zy wort oud gemaect, en dat door de lange eervarentheyt, waer uyt dieselve plagh voort te komen. En hierom sietmen dat weinige jonge luyden, maer veel oude luyden seer vol suspitie of arghwaen zijn.

De Helm en 't Schild met het Swaerd om te slaen, bedieden de Vreesse, waer mede de suspitieuse of arghwaenige gewoon is, sich

selve te voorsien. Waer over *Ariosto* in het tweede van zijne laeste vijf gefangen, aldus van de suspitie singht:

Zy krijt seer luyd en houd de wacht,

En slaept by dage noch by nacht,

Maer rust sich met een ysen kleed:

Hoe meer geforgh, hoe meerder leed.

Nu isser dit, nu isser dat:

Voor poorten, schanssen, graft of stad,

Soo waerschouwt 'yder die zy siet,

Het schijnt wel wat, maer voordert niet.

De Haen op den Helm, bediet de wackerheyt van de achterkoufge Menschen, wefende de Haen, gelijk *Appianus* seyt, te gelijk wacker en vol arghwaen.

De Tyger in 't Schild, nae dat *Aristoteles* in zijn Dierboeck verhaelt, bediet Arghwaen, misschien om dat de achterkoufge, altijd een faecke, die gedaen wort, ten quaetsten vat: gelijk de Tyger, diewelcke hoorende de foete Mufijck en 't gefangh, die door haer selve aengenaem is, soo neemt hy daer in verdriet en moeylijkheyt.

PRODIGALITA. Verquistinge.



EEn Vrouwe die de oogen bedeckt zijn, Lachende van gesicht, houdende met beyde

beyde handen den Overvloets hooren, waer uyt zy goud en andere kostlijcke dingen stroyt.

Verquisters zijn die geene, diewelcke haere middelen en goederen, sonder eenige bestieringe van de reeden verschencken en vermallen. En daerom zijn haer de oogen verbonden, om datse, sonder oordeel, uytgeeft, aen die 't niet verdient, naelaetende te geven die 't waerdigh is. En 't is lasterlijck darmen sich niet weet te maetigen in zija eygen goederen en rijckdommen, die ons souden een deure of venster wesen, om geluckigh en wel van te leven,

PRODIGALITA. *Verquistinge.*

EEn dertle Vrouwe, kostlijck gekleet, met een schoon vercierfel, vol gesteenten op 't hoofd, en van sachre hayren, gelijk *Dame* dielselve beschrijft, dragende ter sijden twee groote beursen met geld, daer van zy een groot deel wegh werpt. Men sieter oock twee Harpien of Roofvogels, die 't geld bedeckelijck wegh steelen: om te betoonen, dat die geene die by de verquisters verkeerren, terwijlen zy besigh zijn, om haer geld wegh te werpen, haer alle eere bewijsen en schoone woorden geven: 't welck het Vrouwen aengesicht, van de Harpie, uytwijft, maer in der daed, soo verachtense haer, als Menschen, die voor haer self, niet dogen: Vergelijckende haer doen by 't overige deel van 't lichaem des Monsters, 't welck vuyl en stinckende is.

TRADIMENTI. *Verraed.*

EEn Man in 't geel gekleet, met twee hoofden, 't eene als een schoone Jonge Dochter, 't ander als een hovaerdigh oud Man: hy sal in de rechter hand een vat met Vier houden, en in de slincker een ander vat met Waeter, stekende den hand voor uyt.

Verraderie is een boosheyt des gemoeds, van die geene, die daer tegens iemant boosheyt wil versieren, en dat onder den deckmantel van goerwilligheyt en genegentheyt, het zy dan dat her geschiet, door woorden of werken, en daerom is hy in 't geel gekleet, 't welck Verraderie bedier.

Met twee hoofden wort hy gemaelt, om

de twee onderscheydene genegentheden uyt te drucken: d'eene die sich neight nae de gemaecte goedgunstigheyt, en d'ander tot gewisse quaedheyt, die hy in 't hert verborgen houd, om die ter gelegender tijd, tot eens anders verderf, aen den dag te brengen.

De twee vaeten, d'een met Vier, en d'ander met Waeter, bereyckenen, dat de Verrader sich laet dienen van tegenstrijdige dingen, want hoe grooter de Verraderie sal wesen, soo veel te grooter schijnt oock zijne genegentheyt en goetgunstigheyt.

Het Water en Vier zijn genomen voor 't goed en voor 't quaed, nae de spreuke *Ecclesi.* *Hy heeft u Water en Vier voorgestelt, steeckt u hand uyt, waer toe ghy wilt.*

TRADIMENTO. *Verraed.*

EEn gewaepent Man, leelijck van opsicht, die daer staet als of hy een schoon ongewaepent Man wilde kussen, houdende zijn rechter hand op een Poignaert, die aen zijn sijde hanght.

Met een vervaerlijck gesicht is hy gemaelt, om dat dit gebreck een schandige en leelijke mismaecktheyt is in 't Menschlijck leven. De kus is een teycken van vriendschap en goedwilligheyt, als de kus *Ioabs*: Maer den hand op den Poignaert te hebben om te dooden, is een werck van haer, hertknaginge en verraderie. De ongewaepende Man bediet onnooselheyt, waer in sich de vlack van de Verraderie meest openbaert, zijnde de Verraders, sielen in 't gebruyck van haere wapenen, niet passende of zy hare eere verliefen, om seecker te zijn, in 't hafarderen van haer leven.

TRADIMENTO. *Verraderie.*

EEn Helsche Goddinne, cierlijck gekleet, met een grijs voor 't gesichte, die zy met eene hand een weinigh oplicht, ontdeckende ten deele haer leelijck en mager aengesicht. De grijs sal blonde en verwarde hoofdharen hebben, op 't hoofd false een seer dunne en sijne sluyer dragen, alwaer haere Slangehayren door schijnen.

De Poeten versieren, dat de Furien eenige Helsche Vrouwen sijn, die daer toe geschickt zijn om andere te plaegen, tot ondergangh der

der Menschen, zijnde leelijk, schricklijck, en stinckende, mer Slangen hayr en vlammente oogen, en oversulx zijn dese dienareffen van sulcken grooten quaed: En bedeckt zijnde met een Momaensicht, soo bedienste her Verraed, 't welck is een schadelijck werck en een droevige deckmantel onder schijn van goed, en daerom heeft de grijns blonde en gekrulde hayren, 't welck zijn de valsche gedachten, om haere eigene schelmerie te bedecken, en de ellende die zy andere aendoen, te verheelen, 't welck alles door de Slangen, die vol venijn zijn, en door de Slangge hayren, die boven den sluyer uytstecken, bewesen wort, betoonende dat alle Verraderie ten laesten sal ontdeckt worden, nae de Lesse Christi, daer is niet soo verborgen, dat niet sal ontdeckt worden.

RESURRECTIONE.

Verrijfenisse.

EN naeckte Vrouwe, die een kleet over edwers heeft, houdende mette slincker hand een Phœnix, die als eenige schrijven, een nest in Arabien maekt, dat van de Sonne wort aangesteken, en sich aldaer verbrant, uyt wiens affche, daer nae, een jongh voortkomt, als *Lactantius* seght. Andere stellen een naeckte Vrouwe, die uyt het graf komt oprijfen. Andere maelen een Doods hoofd af, uyt wiens scheidel kooren-ayren komen opwassen, om te vertoonen, dat, gelijk uyt een verror graen, een nieuwe spruyt wederom komt opwassen, dat oock alsoo onse lichaemen, wederom uyer aerde, sullen opstaen en verrijfen, met de spreucke *Moriens ravisiscit*, dat is, al stervende, wort het wederom levendigh.

TERRORE. Verschrickinge,
Schrick.

EN Man met een Leeuws kop, in 't weerschijs gekleet, houdende in de hand een geessel, om dat het den Leeuw eygen is, den geenen te verschricken, die hem aensiet. Daerom gebruyckten de Oude het hoofd van dit Dier voor den Schrick.

De geessel is een kenteycken, dat de Schrick 't gemoed geweld aendoet, en dat nae haere wijse voortdrijft. De verwe bediet oock de verscheyden quellinge, waer

toe het gemoed den Mensch buyght, wanneer 't sich door de vreesse laet verschricken.

Drie oorfaecken zijnder oock, die den Mensch ontstellen, te weeten her schricklijcke opsicht, de schadelijcke uytvallen, en de haestige veranderinge der dingen. 't Eene is door 't gesicht, en 't ander door de geessel, het derde door de weerschijsne kleederen, afgebeelt.

Pausanias verhaelt, dat wanneer *Jupiter* aen *Mars* bevel gaf om den krijgh te stooken tusschen de *Argiven* en *Thebaners*, seyde hy tot hem, dat hy de Vreesse en de Schrick mede soude nemen, en laetense voor hem heene gaen, beschrijvende haere werckinge van stuck tot stuck:

Mars koos de Schrick dat hy sou gaen,
En trecken voor het leger aen,
Voor Ruyters en voor 't wreed gespruyt,
En brengen schrick in al 't gedruyt.
En hier door schijnt dat yder man,
De waerheyt niet bemercken kan,
Wameerder in 't versaght verstand,
Dit schricklijck Dier heeft d'overhand:
Dat stemmen bootst, nae al 't fatsoen,
En klaurwen heeft om quaed te doen.
Zijn aengesicht staet wispeltuyt,
En keert sich om van uyt tot uyt:
Want hy uyt lust en vals gerucht,
Der Menschen hert brengh op't vlucht:
Sulx dat hy al 't vertrouwen rooft,
En elx geloof en hoop verdooft:
En vliegh dees schrick, op 't snoode spoor,
Seer dickwijls stad en landen door.

Pausanias verhaelt mede, dat hy de Schrick, met een Leeuwskop, gesien heeft, die by de *Elei* gesneden was, in 't schild van *Agamemnon*. Maer datse in andere verscheyden dingen, was afgeschildert als een raesende en verschriklijcke Vrouwe: mischien ter gedachtenisse van *Medusa*, wiens hoofd van *Domitianus*, voor in de borst van zijne waepenrustinge was gestelt, om schrick en vreesse aen te jaegen, die 't selve soude aensien.

INTELLETO. Verstand.

EN stout Iongelingh in 't goud gekleet, hebbende een goude kroone op 't hoofd, ofte een krans van Mostaert-saet, wefende zijne hoofdhayren blond, en verciert met schoone krullen, boven uyt zijn hoofd stijgh

een vlamme Vier, houdende in de rechter hand een Scepter, wijfende met den sincker hand nae eenen Adelaer, die neffens hem staer.



Het Verstand is van natuyren onbederflijk, en wort nimmermeer oud, en daerom wort het jongh gemaect.

Het gulden kleed, bediet de fuyverheyt en eenvoudighheyt des verstands, wefende 't goud het fuyverste onder alle metallē. De hoofdhayren zijn de schoonheyt van zijne werckinge gelijk. De Kroone en Scepter zijn teyckenen van Heerschappye, die 't Verstand voert over de gebreeken van onse ziele, en van onsen wille, die geen dingh aen neemt, ten zy datfelve eerst in 't Verstand is voorgestelt geweest.

De vlamme is de natuyrlijke begeerte om wijs te wesen, heerkomende door de begrijpelijkheid van de verstandelijcke kracht die daer altijd nae Godlijcke en hooge dingen tracht: ten zy datfelve sich van de sinnen, die daer willigh gehoorsaemen, laet verleyden, om slechte en verachte dingen te betrachten en aen te mercken.

De Adelaer daer hy metten sincker Vinger op wijft, bediet het werck van 't Ver-

stand: wefende dit haer eygen, dat zy het werck, in sich selve, buyght en schickt, overwinnende daer in den Adelaer in 't vliēgen, die nochtans alle andere Vogelen en Dieren, daer in overtreft, als mede in 't scherp sien.

Het Moftaert-faet verwarmt den mond, en fuyvert de harffen, en hier door wort verstaen, de groote werckinge, van een Verstand, dat door den tijd gefuyvert is, 't welck door de wolcken der hertztochten of door de duysternissen der onwetentheyt, niet is verdonckert.

INTELLETO. *Verstand.*

EEn Man met een Couras gewapent, in 't goud gekleet, hebbende op 't hoofd eenen gulden Helm, en in de sincker een Spieffe.

De Man, aldus beschreven, geeft te verstaen, de volmaecktheyt des Verstands, die gewapent zijnde, met wijsē raed, sich lichtlijck beschermt, tegens al 't geene hem schadelijck is, uytblinckende aldus in alle loslijcke en prijselijcke daeden, die hy magh ter handen nemen en hem noodigh zijn, soo wel in oorlogh als in vrede.

De gulden Helm op 't hoofd, druckt uyt, dat het Verstand den Menschē vast en wijs maect, alsoo dattet aen andere aengenaen en prijslijck is, kennende desselven waerdigheyt, als de waerdigheyt van 't goud, 't welck vast als stael is. De Spieffe worter gestelt: om dat van 't Verstand alle de kracht heerkomt, die totte bescherminge van den Mensch kan strecken: welck Verstand (zijnde als een Koning) soo sit het in de eedelfte deelen des lichaems, en voert het ampt uyt van te gebieden en wetten te stellen, aen een ongerustigh volck, dat in ons, sonder het Verstand, oproerigh soude zijn, door een gestadige opstant.

INGEGNO. *Vernuft, Verstand.*

EEn Ionghman van een wreed opsicht, wefende naeck, hebbende eenen Helm op 't hoofd, en op de kam desselven een Adelaer, op de schouderen sal hy vleugels hebben van verscheiden verwen; houdende in de sincker hand een boge, en in de rechter een pijle, als vaerdigh staende om te schieten.

't Ver-

't Vernuft is foodanige kracht des geefts, die den Mensch uyster natuyre vaerdigh en bequaem maect tot alle weetenschappen, waer toe hy zijnen wille en arbeyt wil voegen en schicken.

Iongh wort hy gefchildert, om dat de verftandelijcke mogentheynt nimmermeer oud wort.

't Hoofd is hem gewapent, hebbende een wreed en stout geficht, om zijne sterckheynt en kracht uyt te drucken.

De Adelaer op 't hoofd, bediet de eedleheynt en hoogheynt: waer over oock *Pindarus* de Menschen van een hoogh Verftand, by desen Vogel vergelijckt, wefende van een feer fcherp geficht, en veel hooger boven alle andere Vogelen vliegende.

Naect en met vleugels van verfcheyden verwen wort hy gemaelt, om zijne fnelligheynt en vaerdigheynt in zijne overwegingen, en om de verfcheydentheynt van zijne vindingen uyt te drucken.

De Boogh metten Pijl, bedieden zijne onderfoeckinge, naefpeuringe en fcherpfinnigheynt.

De Egyptenaers en Griecten, maelden tot een Hieroglyphifch beeld van 't Vernuft en van de kracht van 't Verftand en de kennis, *Hercules* af, met een Boogh in d'eene, en met een Pijl van drie punten, in d'ander hand: om te vertoonen, dat een Man door de kloekheynt en fcherpheynt van zijn Vernuft, de Hemelfche, Aerdfche, en onderaerdfche dingen kan doorfnuffen, of de Godlijcke, Natuyrlijcke en Wiskonftige faecken doorfoecken, gelijk *Pierius* verhaelt.

S D E G N O. Verftoorniffe.

Een gewapent Man in 't root gekleet, met eenige Viervlammnen, hebbende de beenen ontdeekt, met twee vellen van Leeuwspooten, gemaect op de wijfe als een schoe. Op den Helm heeft hy een Beerekop, die vier en vlam uytblaest, en dan fal zijn geficht root en verftoort staen, hebbende eenige keetens in de hand, die gebroken zijn.

Het roode kleet en de vlamme, geven te kennen, dat de toorn een haestige opfiedinge van 't bloed is.

De knyen en armen, op de maniere als gefeyt is, zijn teyckens, dat dese leelijcke fleck-

te, foo machtigh kan wesen in de Menschen, datfe haer oock den wilden en woesten dieren, gelijk maect. En hierom is hy oock met het Beyre-vel gefchildert, om dat dit Dier feer oploopende en haest verftoort is.

De gebroken keetens drucken uyt, dat de Verftoortheynt alle haere kracht en sterckheynt gebruyckt, om haere swaerigheynt en wat haer ontftelt, te overwinnen.

D I G E S T I O N E. Verteeringe van Spijs.

Een Vrouwe van stercker Natuyre, houdende de rechter hand op een Vogel Struys, wefende met Puleye gekroont, dragende in de flincker hand een taxken van Condriilo.

't Is buyten twijfel, of de stercke Natuyren kunnen de spijsfe veel lichter verteeren als de teedere doen, waer over oock de Struys om zijne sterckheynt en hittigheynt, het yfer verdouwt en verteert. Het *Pulegium* of Puley feyt *Isidorus*, is van de Indiaenen meer geacht als de Peper, om dat het verwarmt, fuyvert en een goede koockinge maect. De Condriil is een plante, die een knobbel of bulte heeft, wat min als een voet, waer van de blaeders van binnen schijnen rontom afgebeeten, en heeft een wortel als een Boone, en dese wort oock totte koockinge of verteeringe van de spijsfe gepaft, gelijk *Plinius* verhaelt, door het aenftien van den Poet *Dorotheus*, die dieselve in sijne dichtten, oock daer toe gebruyckt.

P E R S E C U T I O N E. Vervolginge.

Een Vrouwe, met de verwe van koperroeft gekleet, daer root mede onderloopt, hebbende vleugels aen de fchouders, en in de flincker hand heeft zy een Booge, gereet staende om te fchieten, hebbende voor haere voeten een Cocodril.

De koper-roefte verwe, bediet het einde van de vervolginge: 't welck is een ander te verteeren, beschadigende dieselve, of aen eere, of aen goederen.

De vleugels bedieden, dat de vervolginge altijd gereet staet en snel is, om andere luyden te beschadigen, houdende de Booge gespannen, oock wanneerse noch verre daer af zijn, dat is, met lasteringe en qualijk spreken.

De Cocodril worter by gestelt, wantse vervolghet, en wil alleene oorlogh met die geene, die voor aen loopt, en foodaenigh magh de vervolginge in desen sin niet genomen werden, ten zy die, by geval, geschiet aen foodaenigen persoon, die door zijn eygen macht niet kan of wil wederstant doen. Daerom is de vervolginge der Martelaeren foodanigh geweest, datse sich in den dood hebben overgegeven, sonder de minste gedachte, van andere te beschadigen, en wort dese vervolginge gedaen van Nijdige en Verleyders, die altijd het goed gerucht, van een Man met eeren, soecken wegh te rooven, niet meer om eens anders, maer alleen op haer eygen voordeel denckende.

DELITIOSO. Een Verwijft
of leecker Man.

Wanneer men een verwijft Man wil afbeelden, soo wort gemaect, dat hy seer gemaklijk sit, leunende metten elleboge op een kussen.

Adamantius seght dat het een teycken van wellust en dertelheyt is, als men den elleboge op een kussen onder 't hoofd heeft: en dit is genomen uyt *Exechiel*, diewelke Wee roept over den geenen, die den elleboge onder de wange houden, verstaende daer door die geene, die van een Manlijcke dapperheyt ontaert zijnde, door lomicheyt van lichaem en van gemoed, seer schandelijck verwijven.

GRASSEZZA. Vertigheyt.

Een swaerlijvige Vrouwe, die in de rechter hand een Olijstack houd, doch alleen mette vruchten sonder blaeders, in de slincke houdse een Zeekrabbe: diewelke een groot ontwerp is van de Vertigheyt, wanneer de Maene wast: of door een besondere welgeschicktheyt, die getrocken wort uyt de hoedaenigheyt van de Maene: Of om dat de Maene, wanneer zy vol en klaer is, de krabbe gelegentheyt geeft om lichtlijcker haeren kost te soecken.

De Olijf is een oprecht beeld van de Vertigheyt, en dat niet alleene by de Poëten en Historyschrijvers, maer oock in de H. Schriftyre, gelijk men in veele plaetsen kan naelēsen. En 't is de eygen bynaem van den Olijf, datse vet is,

CONFUSIONE. Verwarringe.

Een jonge Vrouwe, wiens kleet, in 't wilde, met verscheyden verwen geschakeert is, hebbende wilde en verwarde hoofdhayren: houdende de rechter hand op de vier Elementen, die seer verwart onder malkanderen sweven, en de slincker hand houdse op den tooren van *Babel*, met dese spreuke, *Babilonia undique*, dat is, over al Verwarringe.

Zy wort jongh geschildert, om dat de jonge luyden seer totte Verwarringe gedreven zijn, en dat van wegen de kleyne eervaertheyt die zy hebben, sonder welcke men zijne saecken niet kan bestieren, wordende lichtlijck door haere genegentheeden verleyt, die alsdan de Verwarringe medebrenge.

De verwarde, lange en korte hoofdhayren, bedieden de wilde en vliegende gedachten, die het Verstand verwarren.

De verscheyde verwen van 't kleet, drucken uyt de ydele, ongemanierde en verwarde handelingen: want waer te veel is, daer is Verwarringe.

De tooren van *Babel*, *Genesis xi*, wort gestelt als een teyken van Verwarringe, 't welck een yder beken is. En daerom als God den Bouwlieden wilde verstooren, soo verwarde hy haere spraecke, alsoo dat een yder in 't wilde riep, sonder datse malkanderen verstonden: en hier door wierden de hovaerdige en Godloose Heydenen, diewelcke sich vermaeten, dat zy, tegen Godes Almachtigheyt, wilden aen wercken, gestraft, sulx dat zy het werck mosten staecken. En tot meerder klaerheyt maelt *Ovidius* het *Chaos* of de verwarde ruwe klomp, aldus af:

*Daer was een eenigh beeld, een Chaos over al,
Een rouwe woeste klomp, en een verwarde bal.*

Aguilara seyt in zijne Naevolginge over *Ovidium*, van dese Verwarringe, dien wy aldus hebben naegevolght:

Alcer de Hemel was, de Zee, de Aerd' en 't Vier,

*Soo was het Vier, de Aerd, de Hemel, Zee,
oock hier:*

*De Zee den Hemel heeft, de Aerd' en 't Vier om-
geven,*

*Doch rouw most Vier en Zee, in Aerd en Hemel
sweven:*

't Geen d'Aerde was, was 't Vier, de Hemel en de Zee,

En d'Hemel, was als d'Aerd, als Vier en Wa-
ter mee,

De Aerde, Vier en Zee, den Hemel hiel gesloten,
En d'Hemel was met Vier, Aerd, Waeter over-
goten.

Naerder Overfettinge van Ovidii
Chaos uyten Latijne :

Alwaer het Aerdrijck was, daer was de Locht en Zee,
En 't Aerdrijck dreef gantsch los, en 't ondiep Water mee:
De Locht die had geen Licht, geen stoffe hield haer we-
Dies isser in haer romp een groote rwijs geseen, (sen,
Want koude stree met hett, en 's drooge met het vocht,
Het harde met het sacht, en 't swaere mette Locht.

MARAVIGLIA. Verwonderingh.

Een jonge Dochter, die de rechter arm een weynigh om hoogh houd, met den hand open, de sincker om leegh, en het vlacke naer de aerde gekeert, het eene been wat wijder als 't ander uytstekende, 't hoofd wat gebogen nae de sincker schouder, hebbende de ooggen ten Hemel gekeert.

Verwonderinge is een seekere ontfelrenisse van 't gemoed, dieder gebeurt wanneder iet nieuws in de sinnen komt, houdende den Mensche in verbaestheyte en verwonderingh, waerover zy de armen en 't gantsche lichaem, daer nae voeght.

Zy is jongh gemaelt, om dat de jonge luyden, sich meest verwonderen, als hebbende weynigh eervaerentheyte.

INIMICITIA. Vyandschap.

Een Vrouwe in 't swart gekleet, vol vlammen Viers, staende met de rechter hand opgeheven, als of zy iemand dreyghde, in de sincker hand houdse een Ael, en op der aerde staet een Hond en Katte, die malkanderen krabben en bijten.

Het swarte kleet mette vlamme, beteyckent gramschap, die mette melancholie of swaermoedigheyt vereenicht is, en die te gelijk de Viandschap geduyrigh maect, 't welck niet alleen die gramschap is, dieder in 't diepste des herten is gewortelt, maer die oock mette wraeck-lust is vermenght, tor nadeel van zijn eyennaesten, en dat wort alles door 't Vier uytgebeeld, Haere bepae-

linge wort daer in bekent, alwaer geseft wort, dat de gramschap een brand van 't bloed is, dat rontom 't herte leyt, uyt lust tot wraecke. En de melancholie wort van de Medicinen genaemt *atra bilis*, of swarte galle, en daerom wortse door 't swart uytgedrukt, als maeckende den Menschen de geledene smaet indachtigh.

De Ael, Hond en Katte, betoonen dieselve werckinge, want de Ael scheyt sich uyt Viandschap van andere Visschen af, gelijk Orus Apollo verhaelt, en de Hond en Katte staen oock altijd onder malkanderen, in een gestadige strijd.

INIMICITIA MORTALE.

Doodlycke Vyandschap.



Een gewapende Vrouwe, met een wreed en schricklijck opsicht, in 't root gekleet, die in de rechter hand twee Pijlen vat, die even wijt van malkanderen zijn, waer van d'eene 't scherp nae boven, d'ander 't scherp na beneden houd, in de sincker hand heeftse een Ried met blaederen, en een tack van Felce of Wildvaeren.

Gewapent en wreed wortse gemaelt, om

dat de Viandschap altijd met haere wapenen gereet staet, om haeren Viand te bespringen en aen te vallen.

De roode verwe beteyckent de eygen werckinge van de Viandschap, diewelcke in den Mensche toornigheyt, oploophentheyt en wraeckgierigheyt baert.

Van de Pijlen op de maniere, als geseyt is, verstonden de Egyptenaeren, dat die het rechte beeld waeren van tegenstrijd, alsoo in de tegenstrijdige dingen geene eendracht, maer staedigh een doodlijcke Viandschap most wesen.

Het Ried en de Wildvaeren, beteyckenen de quade en verkeerde Natuyre der geener, diewelcke van de geboden des Heeren, ontrent het lasteren, verre afgescheyden zijn, overtredende sulcken hoogen gebod, waer van by *Math.* staet, *Maer ick segg u, bemint uwe vyanden, doet wel die u haeten, bid voor die u vervolgen en lasteren.* Voorders seyt hy, *alsoo sal oock mijn Hemelsche Vaeder u lieden doen, ten zy ghy uwes broeders mislaet van herten vergeeft.* Dit zijn de woorden des Heeren, en die zijn vriend wil wesen, is 't noodigh dat hy dien volge: Want hy seyt, *ghyliden zijt mijne vrienden, soo ghy doet wat ick u gebiede: en derhalven betaemt het, tot behoudenisse onser ziele, niet wraeckgierigh noch hartheekigh te wesen, noch viandschap te draegen, als het Ried en de Wildvaeren doen, die soo tegenstrijdigh zijn, dat d'een den anderen doet vergaen, gelijk *Dioscorides* en *Pierius* verhaelen, want de Wildvaeren sal vergaen, sooder Riet wort rontom geleyt, en in 't tegendeel sal het Riet vergaen, wanneer veel Wildvaeren wort rontom geplamt, en *Pierius* seght, dat het sulcke vianden zijn, dat de Wildvaeren met het Ried afgesneden zijnde, of als het land geploeght, en op den ploeghkouter wort geworpen, soo sal 't niet wassen: en van gelijcken soo men het Riet werpt en de Wildvaeren daer op, soo doerse eenderleye werckinge als het Riet, soo groote Viandschap hebben dese planten met malkanderen. Hier toe dient 't geene *Alexander Magnus*, hoewel Heyden zijnde, gedaen heeft, tot een voordaet van dat wy onsen viand sullen vergeven, en niet ter dood toe vervolgen. Want *Bessus*, nae dat hy *Darium* drie maelen gesslagen, gevangen en gebonden zijnde, doodgeslagen hadde, liet *Alexander* twee boomen met kracht te samen*

binden, en maeckte aen yder boom een been van *Bessus* vast, die hy daer nae, los laetende, het lichaem van *Bessus* liet van den anderen scheuren, ter gedachtnisse van zijne viandlijcke en schandige daed.

INVENTIONE. Vindinge.



En jonge Vrouwe met prachtige kleding, in 't wit, waer op sal geschreven staen, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*; hebbende 't hoofd rontom de sluyer, met verscheyden verwen geciert, alwaer, door aerdige krullen en drayen, de konst en de schoonheyt vertoont wert. Hebbende aen de slaepen van 't hoofd, twee vleugeltjes, en in de sincker hand false houden het beelden van de *Natuyre*: de rechter arm wat hoogh en recht uytstekende, de hand open, en met bloote armen, doch beyde mergulde Braçeletten geciert, en op de Braçelet aen de rechter arm sal geschreven staen, *ad operam*, dat is, *aen 't werck*.

Longh wort zy vertoont, om dat de geesten in de Ionckheyt, door de herte des bloets, sich verheffen, en tot het verstand opstijgen, waer door geschiet, dat het verhael der dingen een overweginge maeckt, en

uyt

uyt diefelve overweginge, worden alle Vindingen toegeftelt.

Haer kleding is wit, om dat de Vindinge behoort fuyver te wesen, en fich niet te behelpen met eens anders arbeyt, en daerom worter gefeyt, *facile est inventis addere*, dat is, *men kan licht by eens anders Vindinge wat toe doen*, gelijk de spreucke oock uytdruckt, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*, maer men sal 't by fich felve foecken. De ciersels en fluyers van verfcheydene verwen, bedieden dat de Vindinge niet in een dingh alleene beftaet, maer dat zy verfcheyden is en oneyndlijck, want de verfcheydentheyd der verftanden, brengh foewel goede als quaede Vindingen voor den dagh. De vleugels aen 't hoofd, bedieden de opheffinge van alle de verftandelijcke deelen, diewelcke opgeweckt zijnde door de finnen; om te verkrijgen, daer men nae verlanght, fo wecken zy te gelijk de finnen op, om al het geene te foecken en te vinden, wat haer, daer door, wort voorgestelt.

Dat zy het beeld van de Natuyre in de flincker hand houd, is om te betoonen, dat de Natuyre de Vindster is van alle dingen. En daerom iets nieuws te vinden, en niet in 't licht te geven, is een faecke die niemant vorderlijck is, en dat nae de spreucke van de Wetgevers, *die zijn voornemen of konst verbergh*, seggen zy, *daer van kan geen nut komen*, en hierom is 't geen wonder, want de Philosophen seggen, *Virtus in actione consistit*, dat is, *de Deughd beftaet in de daed*: Hier over behoortmen zijne Vindingen in 't licht te stellen en uyt te voeren, om by een yder lof te behaelen. En daerom is dese beeldniffe gemaelt datse de opene hand een weinigh verheven uytftrekt. Want by den Egyptenaers was een gemaelde of gefneden hand, een bewijs van een vlijtigh Man totte Bouwkonst, welcke hand ons veelmaels tot het werck heeft gediend, en door wiens weldaet, de konst van alle dingen, wort gevonden, om de beeldniffen, die in de gedachten ontworpen zijn, fichtbaerlijck voor de oogen te vertoonen, en daerom hebben wy het woord *ad operam*, aen de rechter arm gefchreven. De twee bloote armen mette goude armrings, bedieden het loon, dat de Oude plachten te geven, aen die geene die iet loslijx en treflijx, tot vorderinge der konsten, hadden gevonden. En dit verhaelt *Picrius Valerianus* in 't XL boeck,

INVENTIONE. *Vindinge*, gelijk die te Florencon aen H. Ferdinand vertoont is.

EN schoone Vrouwe, die aen 't hoofd twee vleugels heeft als *Mercurius*, met een Beyrinne aen hare voeten, die eene van hare jongen leckt, waer door geroont wert, dat het Beyre-jongh, al leckende, metter tijd, tot zijne volkomentheyd sal werden gebracht.

De N I L U S, alsoo diefelve in een Marmore beeld, staende te *Romen in Vaticano*, vertoont is.

DE *Nijl* leyt met lange locken en baerd, wiens hoofd met bloemen, blaeders en vruchten omkranst is, leunende met zijnen flincker arm op een *Sphinx*, hebbende het aengesicht totte borsten toe, als een Maeghdenken, en de rest van 't lichaam als een Leeuwe: tusschen den *Sphinx* en 't beeld van de *Nijl*, stroomt groote menighte waters uyt: Hy houd in de flincker hand een Overvloets hooren, vol blaeders, bloemen en vruchten, en boven op dit beeld, als mede ter fijden op den *Crocodil*, staen festien kleyne kinderkes, die met groote vrolijckheyd met een ander speelen.

De *Nijl* is een fuydlijcke Reviere, gelijk *Bocadius* seyt, die Egypten van *Aethiopen* afscheyt, en nae 't gemeen gevoelen, heeftse haer oorsprong uyt de geberghen van *Mauritania*, by de groote Zee.

De oude Man met den langen baerd, den *Nijl* uytdrukkende, is boven op 't *Sphinx* gestelt, als een vermaert Monsterdier in Egypten, gelijk de *Crocodil* mede is, die veele aen den oever van dese Reviere wort gevonden.

De menighte van waeter, bediet de overloopinge van dese Reviere in 't Rijk van Egypten, als mede in andere Landen daerse passeert.

De festien kinderkes bedieden de festien cubiten of ellebogen, die de *Nijl* overvloeyt, 't welck oock het hooghste is datse waft. En de vrolijckheyd der kinderkes, bediet de nuttigheyd, die de Menschen aldaer uyt dese overvloeyinge trecken, daer andersins haere Landen droogh en van de Sonne souden verbrant blijven. En hier door worden de Landen

Landen overvloedigh en vruchtbaer : Waer over dieselve oock den krans en den hooren vol vruchten wort gegeven.

I N D U S.

EEn Man dapper van gesicht en jeugdigh, met een bloemekrans en vruchten op 't hoofd, leunende aen d'eene sijde op een Waeter-kruyck, en aen d'ander staet een Kameel.

Indus is een seer groote Reviere, daer wel festigh Revieren inloopen, en meer als hondert stortende beecken.

Met vruchten en bloemen wort hy gekroont, om de vruchtbaerheyt uyt te drucken, want het Land wel bebouwt zijnde, is boven maeten vruchtbaer, waer van d'Inwoonders seer burgerlijck leven.

De Kameel staeter ter sijden, om dat dit Land, alwaer dese Reviere doorloopt, veele Kameelen heeft.

A C I S,

EEn Reviere daer *Ovidius* in 't XIII boeck *Metamorphosis* aen gedenckt, waer op *Galathea* verlief was, dese is een Reviere in Sicilien, komende uyten bergh *Aetna*.

A C H E R O N. De Helsche Vloet.

SAl geschildert zijn in doncker taneyt, giestende waeter en sand uyt haer kruycke, die met een wijde gorgel al 't sand van *Cocitus*, opslorpt.

C O C I T U S,

SAl gantsch swart en vuyl zijn, soo sal oock 't waeter zijn datse uyt haere kruycke giet.

S T I X. Een Helsche Mocras.

EEn Nimphe van duyfter taneyt, met een omgekeerde kruyck, en 't waeter van dieselve verwe.

P H L E G E T O N. Een Helsche Reviere :

SAl geheel root zijn met een waterkruyck op de schouder, waer uyt root waeter komt bortelen, nae 't seggen van *Dante*,

FIUMI. De Vloeden of Revieren, beschreven van *Aelianus*.

A*Lianus* de Historyschrijver in 't tweede boeck van de beeldnissen der Revieren seyt, hoewel de Natuyre en de inham der Revieren ons voor de oogen wort vertoont, dat niet te min eenige, die haer in eerbiedinge houden, haer hebben afgebeeld, ten deele door een Menschlijck beeld, en ten deele van een Osse. De *Stinphalii* in Arcadien, maekten den Vloet *Erasinus* en de *Metopa* als Ossen, gelijk mede deden de *Lacedemoniers* de *Eurota*, de *Sicioniers* volckeren in *Peloponeso*, niet wijt van *Corinthen*, en de *Philiafi* haere gebuyren den *Asoopo*, en de *Argiven*, haeren *Cephissus*. In Menschlijcke gedaente maecten de *Psophili*, volckeren in Arcadien, den *Erimant*, die nae *Plinius* seggen, in de Reviere *Alseus* loopt, en die van de *Hercense* Arcadiers oock in Menschlijcke gedaente wierde vertoont, de *Cheronefen* deden 't selve. De *Atheniensen* vereerden den vloet *Cephissus*, als een Man met hoorens. Die van *Siracusa* in Sicilien, vergelijckten den *Anopus* by een Man, maer eerden de *Fonteyne Ciana* als een Vrouwe. De *Egisters* in Sicilien vereerden dese drie Revieren als de *Propax*, *Crimissus* en de *Telmistus* in Menschlijcke gedaenten. De *Agrigentinen* offerden haere Reviere, die nae haere Stad genaemt was, verzierende dat het was een schoon kindeken : en dese heylighden oock een beeld in *Delphos*, van *Yvoir*, schrijvende daer boven de naeme van de Reviere, dat mede door een kindeken wierde vertoont. En tot meerder aerdigheyt van ons verhael, fullen wy hier by voegen het schoone raetsel van *Giov. Castell. Zaratino*, alwaer, onder een geheel verbloemde maniere, verscheyden werckingen en hoedanigheden van de Vloeden en Revieren worden beschreven :

Mijn Moeder heeft my noyt gebaert,
Maer steets in 't lichaem opgesloten :
Daer ick nochtans ben oud bejaert,
En koom dan hier dan gins gevloten.
'k Legh stil, een loop veel duysent mijlen,
'k Ben sacht, en hart, en draegh veel last,
Daer Atlas met zijn stercke stijlen,
Most onder leggen, als vermast :
Ick heb geen mond, maer schreeuw in nood,
Dees schenck ick 't leven, die den dood.

A D I G E.

EEn oud Man, die als d'ander op een waerkruyck leunt, waer uyt menichte van water loopt, zijnde gekroont met verscheyden bloemen en kruyden, houdende mette rechter hand een Riem van een Schip.

De *Adige* heeft zijn oorsprongh in de Alpes van *Trenten*, als *Plinius* seyt, en stort sich ten laetsten in de Adriatische Zee by de *Fossom*, alwaer een goede Haven is.

Een schoone krans van verscheyden vruchten en bloemen wort hem gegeven, om te vertoonen dat her over al lieflijk en vruchtbaer is, waer hy passeert, gelijk *Virgilius* seyt.

De Riem die hy in de rechter hand houdt, vertoont dat dese Reviere seylbaer is, want daer wort veele goeds, tot nut der Menschen, door gebracht.

P O.

DE *Po* is van verscheyden en in 't besonder van *Probus* afgemaelt, niet alleene dat die sich als d'andere Revieren op een Waerkruyck leunt, en 't hoofd met een krans van Riet omwonden heeft, maer oock dat hy 't hoofd van een Stier heeft met hoorens.

Op dese maniere wort hy geschildert, om dat gelijk *Servius* en *Probus* seggen, dieselve een geluyt maectt gelijk de *Ossen* balcken, oock isse gekromt gelijk de hoorens.

Door de verklaringe van de Rietkrans, sullen wy ons behelpen met het aensien van de Oude, die hare Revieren met Riet kroonden, want gelijk wy in de beschrijvinge van den *Tyber* geseyt hebben, soo waft het Riet beter in waeterige als in dorre plaetsen.

Men sou dese Reviere oud konnen maelen, met hayren en een lange grauwe baerd, op een Waerkruyck leunende, daer menichte van waeter uyt loopt, makende seven armen, alwaer een Swane in swemt, houdende in d'ene hand den Overvloets hooren, en in d'ander een tack van een boom, alwaer een geele vochtigheyt komt afdruppen.

Op 't hoofd sal hy een krans van Populier hebben, om te vertoonen dat dese Reviere niet alleene van dese boomen oincingelt is, maer ter gedachtnisse van 't geene beuselachtigh verhaelt wort, van de Suster van *Phaeton*, die van *Jupiters* blixem gellagen

zijnde, in de *Po* is verdroncken, en aldaer in Populieren, aen de Reviere is verandert. Als mede van *Cignus* Koningh van *Ligurien*, die in een Swane herschept is. Oock wort dese Vogel alhier geschildert, om dat in dese Reviere groote menichte gevonden worden.

Dese Reviere is in *Lombardien* seer bekent, voortkomende uyten boesem van de seer hooge bergh *Vesalus*, en met een klaer en kort beginsel valtse door de Alpes, en al daelende onder de aerde, rijstse wederom, en gaet met seven monden in de Adriatische Zee, alwaer geseyt wort, datse seven Zeen maectt.

Door d'Overvloets hooren verhaelt *Plinius*, dat de *Po* in 't begin van de Hondsdagen begint groot te worden, als wanneer de sneeu begint te smelten, en is felder door de velden, als daerse seylbaer is: maer daerom wort haer niet van 't geene zy wegh neemt, toe-geeygent, en waer die passeert, daer maecttse het vetter en overloediger.

Tot verklaringe van de tack daer de vochtigheyt afdruypt, seyt *Bocaius* in zijne afkomst der Goden, dat rontóm de *Po* verscheiden slagh van boomen wassen, waer uyt door de kracht van de Sonne, sonder datse geplant zijn, een seeckere geele vochtigheyt als traenen komt druypen, 't welck door de konst versamelt zijnde, soo worter de Amber uyt gemaectt. En dit geschiet als de Sommer nu begint te eindigen, en de Sonne alreede is aen 't daelen.

G A N G E S.

EEn Man van rouw gesicht, met een Palmkrans om 't hoofd, leunende van d'ene sijde als de andere Revieren op een Waerkruyck, en op d'ander sijde sal een *Rinoceros* staen.

De groote Reviere *Ganges* in *Indien* neemt uyte fonteyne van 't *Paradijs* haer beginsel.

Hart en rouw wort hy vertoont, om dat haere inwoonders niet wel gemaniert noch opgetogen zijn, en by gevolgh seer Boers.

De *Rinoceros* staeter by, als een Dier dat in die Landen bekent is, waer dese Reviere passeert.

De Reviere *Ganges*, van *Mischiel Angelo*.

EEn oud Man die gekroont is met eedelgesteenten, en als de andere Revieren

met een Waeterkruyck, en ter sijden met een Vogel-grijp.

A R N O.

Een oud Man met een lange baerd en hoofdhayren, die met een elleboge op een Waeter-kruyck leyt, daer veel waeters uyt stroomt, hebbende om 't hoofd een krans van Beucken-blaeders, en ter sijden leyt een Leeuw, die met zijne poot een roode Lely houdt, bediedende beyde de oude waepenen van *Florenzen*, de oudste stad van *Toscana*, alwaer de *Arne* midden door loopt.

Men seght dat de Florentijnen eertijts uyt alle bloemen haer Waepen naemen van de witte Lely in een root Veld, maer daer nae, door eenige twist, die onder haer ontfont, gelijk *Landinus* verhaelt, verkoren zy een roode Lely in een wit Veld.

Zy naemen oock van gelijcken onder de Dieren den Leeuwe, als een Koningh van alle Dieren, en onder de dappere Mannen, naemen zy *Hercules* tot haer groot zegel.

De krans van Beucke-boomen wort haer gegeven, om dat de *Arne*, gelijk *Strabo* verhaelt, haer oorsprongh neemt van de *Appenijnsche* geberghten, van een plaetse *Falterona* genaemt, alwaer menighte van Beuckenboomen zijn.

Deze Reviere komt van de bovengeseyde plaetse afdalen, gelijk een beekken, loopende door struyvelen, ruyghten en laeghten, nae 't Westen toe, nemende zijnen gangh door veele Waeter-wellen, stortende plassen en vloeden, soo wortse allenskens grooter, en laetende aen de slincker sijde de *Arezzo*, komtse in 't Florentijnsche gebiet, en loopt door *Florenzen*, scheydende 't selve in twee deelen, en van daer door *Pisa*, en datselve mede deelende, neemt voorts haeren loop nae de Zee, alwaer zy eyndight.

Deze beeldnisse soude men oock met een Overvloets hooren kunnen afmaelen, om dat, waer dieselve Reviere passeert, het over al een vruchtbaer Land is.

A C H E L O U S.

Dese is van *Ovidius* in 't ix boek *Metamorph.* gemaelt met een lange baerd en hoofdhayren, hebbende aen d'een sijde van 't voorhoofd een hooren, en van d'ander is het hooren meest afgebroken, gekroont zijnde

met een krans van Willigen en van Riet. En *Ovidius* maekt hier van gewagh, wanneer dese Reviere uyt sich selve klaeght, nae datse van *Hercules* was bestreden:

*Ik vind' my seer bespot, berooft van mijne Vrouwe,
Beset met dobbel schand, en dobbel angst en rouwe:*

*Schoon datmen my nu kroont, met biesen, riet en blaen,
En 't hoofd met Wilgen ciert, ick moet alleene gaen.*

Hy houd twee Waeter-kruycken onder zijnen arm, waer van d'eene veel waeters uytgeeft, en d'ander niet.

Achelous is een Reviere, die in Grieken seer vermaert is, komende uyt den bergh *Pindus*, deelende *Etolien* van *Arcadien*, vallende eindlijck mette Zee in *Malia*.

Na dat de Pöcten daer beufeligh af spreken, hadde *Oenoe*, aen *Hercules* haer Dochter *Dianira* tot een Vrouwe beloofd, die seer schoon was, met desen bedinge, dat hy al het water van *Achelous* in eene plaetse soude brengen, want alsoo die met twee armen liep, so verdroncken alle vruchten en 't kooeren gewas van de Landen, doende over al groote schaede: Daerom seytmen dat *Hercules* nae veele moeylijke sloverie, strijdende met *Achelous*, die in een Stier veranderde, hem overwan, breeckende hem een hoorn van 't hoofd, 't welck was, wanneer hy 't water in eene plaetse leyde, waer door 't Land vruchtbaer en overvloedig wierde, en daerom wort hy met twee kruycken gestelt, waer van d'eene water geeft, en d'ander niet.

T E V E R E. Tiber.

Men vind den *Tiber* in veele plaetsen in een Marmore beeld, 't welck al leggende onder zijn rechter arm, een Wolvinne houd, waer onder twee kleyne kinderkens leggen, die dit Dier met haere mond suygen, onder dieselve arm houd hy een Waeter-kruyck, daer veel waeters uytloopt. Onder de slincker heeft hy een Overvloets hooren, vol van verscheyden vruchten, en in de rechter hand eenen Riem, met een lange baerd en hoofdhayren, zijnde met een krans van verscheyden vruchten en bloemen gekroont.

De *Tiber* is een Reviere in Italien, die haeren oorsprongh neemt aen de rechter sijde van den bergh *Appenninus*, scheydende *Toscana* van *Vinbria* en *Campagnien*, gelijk oock de stad

Rome.

Romen. De Revieren worden leggende gemaect, om dat haer eygenschap is, vlack over 't Land te loopen.

De twee kinderkins die een Wolvinne suygen, staen ter gedachtnisse van *Romulus* en *Remus* gebroeders, opbouwers van *Romen*, die aen den oever van dese Reviere, fouden gevonden zijn, een Wolvinne suygende.

't Beeld wort gekroont ter gedachtnisse van de Romeinsche Overwinningen, waer af men de beeldnissen in veele plaetsen vind, niet alleene met bloemen en vruchten, maer oock met Lauwer afgemaelt. De Overvloets hooren bediet de vruchtbaerheyt der Landen daer zy door loopt. De Riem druckt uyt datse Schipbaer en bequaem is totte koophandlinge.

T I B E R.

DE *Tiber* is van *Virgilius* in zijn vii boeck van *Aeneas* beschreven. Het kleeft sal Hemels blaau zijn, om de klaerigheyt van 't waeter, 't welck dan op 't klaerste is, wanneer 't de verwe des Hemels alderbest aenneemt. En daerom is de *Tiber* aldereerst *Albula* geheeten: en daer nae isse nae den Koningh van Albanien, *Tiberinus*, die in dese Reviere verdronck; *Tiberinus* geheeten, gelijk veele Poëten en Historien getuygen, als mede uyt seecker opschrift, dat aen den Oever van den *Tiber* te vinden is. Met een geele sluyer is hy gemaelt, om dat *Virgilius* en *Horatius* dieselve Reviere geel noemen.

De krans van Riet, gelijk *Virgilius* seyt, past op alle Vloeden, om dat die in alle waeterige stroomen seer willigh wassen.

T I G E R.

EEN oud Man, die op een Waeter-kruyck leunende, van d'ander sijde een *Tiger* heeft.

Dese Reviere spruyt in groot Armenien, in 't vlacke van een plaetsje geheeten *Elongesine*, en sich met tien monden krommende, looptse in de Persische Zee. De *Tiger* wortse genoemt, of om haer snelligheyt, of datter veele *Tigers* zijn, waer zy passeert.

D O N A U, nae de Medaglie van *Adrianus*.

EEN oud Man, die op een Waeter-kruyck leyt, daer 't waeter uyt loopt, houdende

't hoofd met een sluyer bedeckt. Dat hy 't hoofd bedeckt, geschiet, om datmen de seeckerheyt van zijn oorsprongh niet wel weet, alhoewel zy in Duytslant ontrent *Donawert* ontspringht, en sich Oostwaert op in de swarte Zee stort.

N I G E R.

EEN swarte Moriaen met sraelen rontom zijn hoofd, leunende op een Waeter-kruyck, alwaer van d'een sijde een Leeuwe staet.

Vermidts dese Reviere onder de Lijne leyt, wortse een Moriaen gemaect, om dat die aldaer wonen, seer van de Sonne worden verbrant. De Leeuw isser by gestelt, om dat dese Reviere door 't Land loopt, daer de meeste Leeuwen zijn.

A D U L A T I O N E. Vleyinge, Plumstryckerie.

EEN vrolijkke Vrouwe met een gekreucht aengesicht in weerfschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Blaesbalck om 't Vier op te blaesen, in de slincker een rouw, en voor hare voeten sal een *Chameleon* staen.

De Vleyinge, na dat *Cicero* dieselve in zijne *Tusculaensche Vragen* beschrijft, is een sonde, dieder geschiet uyt loftuyterie, met soodaenigen ooghwit en gemoed, om iemant daer door te behagen: of het is een valsche overredinge of loogenachtige bewilliginge, die de geveinsde Vriend gebruyckt, door iemants ommegangh, om sich selve by hem in 't geloof te brengen, oock om van zijn eygen dingen, te doen verstaen, 't geene dat in der daed niet is, doende 't selve uyt lust of door gierigheyt.

Met weerfschijn wort zy gekleet, overmits de Vleyer seer vaerdigh is om zijn aengesicht in alle voorval, te veranderen, oock zijne woorden, met *Ja* en *Nee*, te draeyen, nae dat het een yder smaect; gelijk *Terentius* 't selve in zijne *Eunuchus* uyt druckt, *Al wat zy seggen (seght hy) prijs ick, en wat zy verachten, veracht ick mede, &c.*

Het *Chameleon* wort gestelt, om datmen de genegentheeden en meeningen van andere luyden al te seer volghet: Waer over *Aristoteles* seght, dat datselve Dier sich schickt nae de veranderinge der tijden, gelijk de Vleyer,

diewelcke hem acht volmaectt in sijne konste te wesen, wanneer hy sich best weet te voegen, om eens anders manieren (alwaert oock datse schandigh waren,) tot zijn eygen profijt, met verwonderingh aen te nemen. Wort oock geseft, om dat het *Chameleon* seer vreesachtigh zijnde, by sich weinigh bloeds heeft, en dat insonderheyt rontom 't hert, soo schrickt het voor alle slechte beuselingen, en verandert sich. Waer uyt men sien kan dat de Vleyinge, een kenteicken van een kleyn geest en van een veracht gemoed is, waer in dat dieselve heerscht en gewilligh gehoorfaemt. Dies *Aristoteles* seght, alle *Vleyers* zijn slaefs, en oock verachte *Menschen*.

De *Blaesbalck* (die een bequaem wercktuigh is om 't Vier te ontvoncken, en 't ontfleecken licht uyt te blaesen, alleen door den wind,) geeft ons te verstaen, dat de Vleyers, met den wind van ydele woorden, het Vier van haere hertzochten en genegentheden, waer na zy gewilligh luysteren, of ontfeken, of dat zy het licht der waerheyt, dat haer anders, door de kennisse van haer self, behoorde te ondersteuten, uytblusschen.

Het touw dat zy in de slincker hand heeft, bediet, gelijk *Augustinus* verhaelt over den ix Psalm, dat de Vleyinge den Menschen in de sonde verbint: seggende, de tonge der Vleyers bint den Mensche aen de sonde, want hy heeft vermaeck, niet alleen in die dingen te doen, waer in hy niet alleene niet sal gevreesst worden een bestraffer te zijn, maer wort oock geseft een wercker daer van te wesen. En voorts seft hy, in den strick die zy verborgen hadden, is haer voet gevangen.

Het gekreuckte voorhoofd, nae dat *Aristoteles* in zijne Menschekenninge seft, bediet Vleyinge.

ADULATIONE. Vleyinge,
Plumstrijckerie.

EN Vrouwe met twee aengesichten, 't een van een schoon jongh Maeghdeken, 't ander van een mager oud Wif; uyt hare handen vliegen verscheyden Byen, die hier en daer swerven, hebbende ter sijden eenen Hond.

Het schoon aengesicht is een kenteicken van 't eerste bejegenen van de vleyige woorden, en dat leelijke aengesicht, vertoont de gebreecken, diemen veinst en achter den rugge houd.

De Byen zijn het eygen beeld van den Vleyer, want zy draegen Honigh in haeren mond, en houden verborgen dien stekenden Angel, waer mede zy veeltijts oock den Mensch praemen, eer hy 't vermoed.

De Hond quispelsteert en bewijst vriendschap aen die geene die hem brood geeft, sonder eenigh onderscheyd of hy 't waerdig is of niet, en dickwijls bijt hy oock die geene, die 't niet verdient heeft, jae 't gebeurt oock dat hy dienselven, die hem 't brood heeft gegeven, verlaet. Daerom wort den Vleyer ditselve seer wel toegepast.

ADULATIONE. Vleyinge,
Plumstrijckerie.



EN Vrouwe seer konstelijck en schoon gekleert, spelende op de Schalmeye of Fluyte, met een Hert dat voor haere voeten slaept. Aldus wort zy van *Orus Apollo* en *Petrius* afgeschildert. Eenige schrijven dat het Hert uytter natuyre, door 't geluyt van de Fluyte, alsoo wort aengelockt, dat het als betoovert zijnde, sich selve vergeet, en alsoo laet vangen. Tot bevestinge van dit seggen komt dese beeldenisse over een, in de welke mette

mette lieflijkheyt van 't geluyt, wort uytgebeeld de soetigheyt van de woorden: En die geene die sich gaerne hoort Vleyen, dat wort, door de natuyrlijke drift van 't Hert, uytgebeeld. 't Welck oock vertoont dat hy vreesachtigh en van een swack gemoed is, die zijne ooren aen den Vleyers goedwiligh verleent.

Op dese maniere schildert *M. Ant. Cataldus* Romeyn, de *Vleyinge* af, en dat zy is:

Een vyandin van 't waer' gemoed,
Een schenaster van het aerdsche goed,
Een blindheyt voor een eel verstand,
Een spijs en dranck vol gift en brand,
Die aen geen sobre ziele smaect,
Maer is een herbergh die volmaect,
In vleyen en lofuyten swelt:
Een nest tot in de locht gestelt,
Een breed verblijf van logen-tael,
In 't aensien sietmen 't altemael:
Nu isset een Chameleon,
Een Circe of Sphinx die toveren kon,
Een Hond die vinnigh bijt en steect,
Waer uyt een doodsche wonde breeckt,
Een tongh' is 't die seer soetjes vleyt,
Doch is met bitter gal verspreyt.
In 't kort, het is een snoode lust,
Een kleynoot daer de dood in rust,
Een soet venijn, een bitter soet,
Een krankheyt die den Hoovlingh voed,
En dit is 't geen 't Heeromnes weet,
Oock dat eenyder Vleyen heet.

FUGA. Vlucht.

Een onthulde Vrouwe met een beknopt kleed en vleugels aen de schouders, met een kindeken in den arm, staende vaerdigh om te vluchten.

FUGA. Vlucht.

Een Vrouwe die seer licht gekleet, gevleugelt en vaerdigh staet, om te vluchten, hebbende de vlechten uytgespreyt, en den rugge toegekeert.

Gevleugelt isse gemaelt, om dat het vluchten geen vlucht is, ten zy dat die vaerdigh geschiede. De gespreyde hayr-vlechten bedieden, de kleyne forge die men over sich selve heeft, wanneermen genootsaect is te

vluchten. Zy is luchtigh gekleet, om dat zy niet moet hebben 't geene haer magh beleten. Den rugge heeftse toegekeert, om dat in de Latijnsche tael het toekeeren van den rugge, voor het vluchten wort genomen.

FUGA POPOLARE.

De gemeene Vlucht.

Een Vrouwe, die oock vlucht, en met beyde handen een swarm Byen houd, waer onder een seer groote roock is.

Dit hebben wy, tot foodanigh bedietsel, van den Egyptenaers: en dit siet men oock door de eervaerentheyt, dat de Byen haer door geen dingh, meer laeten verjaegen als door den roock, waer door zy snellijck en in 't wilde sich in de vlucht geven: Alsoo sietmen, oock onder 't gemeene Volck, datse dickwijls, door den roock, van een lichte en kleyne oorfaecke, vluchten.

FUGACITA DELLE GRANDEZZE
& DELLA GLORIA MONDANA.

Vluchtigheyt van de grootsheyt en eere
des Werrelts.

Een Vrouwe, die gevleugelt en met groen gekleet is, doch licht, uyt den geelen, wesfende cierlijck geborduirt met peerlen en andere kostelijcke steenen, hebbende op 't hoofd een goude kroone, houdende met groote bevalligheyt, in de rechter hand een ontsteeken en flickrende Vier-pijle, met de spreucke *Egrediens ut fulgur, uytbarstende als een blixem*, mette sliicker hand een ruycker van Roosen, omgekeert, waer van een deel bleek en verwelckt ter aerden vallen.

Zy wort gevleugelt vertoont, om de Vluchtigheyt van 't ontwerp van dit beeld, af te maelen.

Licht groen wortse gekleet, om te betoonen, datmen geene hoope sal stellen in de sterfijcke goederen, want dese komen seer haest te gebreecken, en insonderheyt als de Mensch sich bedrogen vindt, om tot zijn voornemen te komen, soo roept hy uyt: *O hoope! o verlangen! dat altijd bedriegblijck is.* En *Petrarcha* seght in zijn triomph van de Dood: *O ellendige, die u hoope in sterfijcke dingen selt.* En *Silius Italicus* singht:

*Wy sien op 's Werrelts goed, 't gedacht is op ter loop,
Wy bouwen onsen grond, op al te lossen hoop.*

Aaaa 3

De

De verscheydenheyt van de eedele steenen op 't kleed, en de goude kroone, bedieden de hoogheyt en grootsheyt, waer mede sich de Werreltsche eere op pronckt: en d'ontsteken en slonckerende Vier-pijle, met het opschrift, geeft te kennen, dat onse grootsheyt en Werreltsche eere, een Vier-pijle gelijk is, die soo haest niet is aengestecken, of zy vlamt, stijght op en vergaet. Waer over ons by dese gelijcknisse wort vertoont, dat de Mensch niet trotsigh noch opgeblafen sal zijn, schoon dat hy rijcker, of in hooger eere en staet, magh gestelt zijn boven andere: En men doet by de verkiesinge van eenen oppersten Paus, voor zijne ooggen, in S. Pieter, een Spieffe, die met werck of vlas bewoelt is, aensteecken, waer by uytgeroepen wort, *Heylige Vader! aldus vergaet oock de eere deses Werrelts.* Hier by dunckt my niet qualijck te passen, 't gene *Petrarcha* seght:

*Ons leven vlieght en moet vergaen,
Geen wyre blijft langer staen.*

Van de *Roose*, als geseyt is, vertelt *Pierius*, dat die altijdt, by de Oude, voor een beeld van de Menschelijcke broosheyt is genomen, en voor een teycken van het vluchtigh goed, en van de korthheit onses levens: Want in dieselve dagh alsse voortkomt en bloeyt, haer bevalligheyt toonende, wordtse verwelckt, verslenft, en sterft, gelijk *Job* in 't *xiv* feyt, *zy gaet op als een bloeme, en valt af.* Wy konden hier van veele dingen verhaelen, ten waere de korthheit betracht wierde, als hebbende alreede daer van overvloedigh in dese *Iconologia* gesproken, insonderheyt in de uytbeeldinge van 't korte leven. En tot dien einde dunckt my niet onbequaem, dese veerskens hier by te voegen:

*O Mensch u hoop is los en licht,
Ghy schemert door een valsch gesicht,
Om dat ghy stapelt schat en goed,
Dat op der aerde blijven moet:
De tijd die vluchtigh rent en schiet,
Brenghet u en al u goed te niet,
Vermits ghy dwaes en onbedacht,
Op tijd, op eer, noch leven acht,
Doch soo ghy janckt nae eer en staet,
Nae roem, die door geen dood vergaet,
Nae 't leven dat geen weedom erst,
Omhelt de Deughd, die nimmer sterft.
Want Deughd den Mensch ter eeren leyt,
En voert hem tot d'onsterlijckheyt.*

T U T E L A. *Vooghdyschap*, van den
Heer *Giov. Zaratino Castellini.*

EEN Vrouwe met een Duyve op 't hoofd, die de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken houd, en de sincker op 't hoofd van een Meysken, hebbende op yder hand een Musch.

Vooghdyschap is een gegeven macht en gebiet, dat door de Burgerlijcke Werten toegelaten is over een vry perfoon, om dieselve te beschermen, die door gebreck van Ouderdom, sich selve niet kan bestieren: daerom wort zy gemaelt datse de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken heeft, wiens Vooghdyschap eindicht nae 14 volle Iaeren, en d'ander op een Meysken, wiens Vooghdyschap ten 12 Iaeren uytgaet.

De macht om Vooghden te stellen, komt eygentlijck van den Romeynen, waer van dit een teycken was, dat soo de Vooghden of Weesen, geen meer Burgers van *Romen* waeren, dan hielt oock de Vooghdyschap op. Den Vaeders was het oock toegelaten, by Testamente of uysterste Wille, Vooghden over haere kinderen te stellen, die in haer macht souden staen. Want her is nae de Natuyre waerschiynlijck, dat niemand beter Vooghden over zijne kinderen kan stellen, als de Vaeder selve. Door een Wet of gewoonte vindmen dat het Vooghdyschap geweest is, van 't begin van *Romen* af, want men vind in *Titus Livius* en *Dion. Historicus*, dat *Ancus Martius*, de vierde Koningh der Romeynen, die in 't Iaer 138 nae de opbouwingh van *Romen* gestorven is, *Lucium Tarquinius* tot Vooghd over zijne kinderen stelde. In 't Iaer 302 zijn afgelesen de Wetten van de twaelf tafelen, waer in den Huysvader volle macht was gegeven, om een Testament over zijn geld en midlen te maken, nae zijn believen, en om Vooghden over zijne kinderen te stellen. Zy versorghden oock door veele Wetten van de 12 taefelen over de Weesen, wiens Vaders sonder Testament waeren gestorven, datse Vooghden souden hebben, waer toe de naefte van 't Vaederlijcke Huys wierden geroepen, *Plpianus l. i. ff. de leg. iii.* indiender geen Vaeder tot Wetlijck Vooghd waere, noch oock by Testamente: Soo heeft de Wet *Atilia*, daer *Enius* van schrijft, in 't

in 't xix boeck bestelt, dat sooder Vooghden aen de Weesen, dieder geene hadden, wierden gegeven, die wierden van den Burger-Schout, of door het meeste deel der Gemeents-luyden, verkoren. Welcke Wet *Sigonius* oordeelt, dat al voor 't Borgemeesterschap van *Posthumius Albinus* &c. in 't Iaer der stad *Romen* 567 geweest is: Waer over dese spreuke van den Schout *Vettes* van *Cicero* verhaelt is, dat de Weese en Weesen, waeren een secker roof van de Schouten. Diefelve Wet *Atilia* stelde oock Vooghden over de Vrouwen, die door de swackheyt van beleyt, geduytigh onder Vooghdyschap bleven; gelijkmen by *Cicero* kan lesen in 't *Vertoogh* voor *Murena*. *Claudius* stelde daer nae dat de Vooghden van den Borgemeesteren souden werden gestelt. Maer de Keyser *Antoninus* de Philosooph, nam dese moeyte den Borgemeesteren af, en stelde daer toe een Wees-Schout, ten einde de Vooghden meerder naerstigheyt souden aen wenden, gelijk *I. Capitolinus* is: welcke plaetse *Baptista Ignatius* verstaet, dat de Wees-Schouten tegens den Vooghden mochten vonnis strijcken, indiens bedrogh, in de bedieninge van haer Vooghdyschap, hadden begaen.

Het Vooghdyschap moet met oprechtheyt en vromigheyt worden bedient, waer van de Duyf een voorbeeld is, diewelcke sonder galle wefende, de Jongen van andere vogelen voed. Siet daer over de glossé, waer *Solomon* seyt in zijn Hooge-Lied, *u oogen zijn als Duyfs oogen*. Mer Duyfs oogen dan, moetmen de Weesen en haere goederen bewaeren, en niet met grijpende Wolfs oogen, gelijk *Gildo*, *Ruffinus*, en *Stelico*, die van *Theodosius* den Keyser tot Vooghden waeren gelaeten over zijne soonen *Arcadius* en *Honorius*, wiens gemoed was om 't Rijk, van dese kinderen aen sich te trekken: welcke Weesen, ten laesten, het verkeerde gedacht van alle dese haere Vooghden, met groote swaerigheyt in verscheyden tijden hebben t'ondergebracht en overwonnen. Want God wil datmen over den Weesen rechte forge sal draegen. *Esaias* seyt, *Komt den benauden te hulpe, oordeelt den Weesen, recht beschermt de Weduwen, en komt dan en laet ons i'sacmen rechten*, seyt de Heere. *David* singht: *Ghy sult een hulper zijn van u Weese*.

Alle de Wetten krijten en dreygen die geene die den Weesen onderdruckt. *Constan-*

tinus wilde den Vooghden seer strenglijck hebben gestraft, in 't xix boeck van zijn *Codex tit. x*, gelijk noch breeder in 't *Codex Theodosianus* in 't ix b. tit. viii, van die hare Weesen hadden geschent of onteert, 't zy met ontfettinge van haeren staet en verbeurte van alle haere goederen, jae oock selve mette dood. De Keyser *Galba* wort van *Suetonius* geprefen, om dat hy eenen Vooghd veroordeelt hadde te cruycigen, die zijne Weese hadde vergeven, wiens erfgenaem hy soude wesen na zijn dood: En om dat dese Voogd de straffe wel wilde uytstaen, doch dat de dood mocht eerlijcker wesen, voorstellende dat hy een Romeyns Burger was, soe geboort *Galba*, datmen hem aen een wit kruys soude vast maken, dat verr' boven d'andere was verheven, op dat hy van verre te beter moght werden gesien. Mer groot oordeel, verboot de Atheniaensche Wergever *Solon*, dat die geen Vooghd over Weesen mocht zijn, die de ernisse, nae haer dood, soude genieten: want hy konde door duysent heymlijcke middelen, de Weese van kant helpen: die hy oock door versuymnis, koste beschaedigen en verwaerloosen, om die in kranckheyt te brengen, en datse sterve door achtloosheyt: en om dit gevaer van't leven, is 't niet genoegh, datmen de goederen van de Weesen verzekert en bewaert. Die geene die overwonnen was, dat hy zijne Weese bedrogen of bestolen hadde, dat wierde een schandvleck van oneerlijckheyt geacht, en wierde, volgens 't besluyt, gehouden 't selve dobbel te vergoeden, en dat nae de Wetten van de twaelf taefelen, en van *Triphonius* in *l. tres tutores ff.* en *Cicero* voor *Cecinna* en *Q. Roscio*.

Maer de Voogd sal oock boven het goed, forge dragen voor het leven van de Weesen, jae hy sal de Weesen beminnen als kinderen van andere luyden, gelijk de Musch doet aen de jonge Swaluwen, diewelcke als zy van hare Moeders, uyt misnoegen, werden verlaeten, soo brenghr de Musch diefelve, als zijn eygen jongen, op. Soo een Musch fiet dat een Wefelken 't nest van de Swaluwen soeckt te belaeen, soo openbaert hy 't selve met krijten en tijlpen, en stelt sich daer tegens met zijnen nebbe, om de Swaluwen te beschermen.

TUTELA. Vooghdschap, Momberschap.

EEn Vrouwe van bedaecht Ouder, in 't root gekleedt, houdende in de slinker hand een Rekenboeck, waer op geschreven is *Computa*, en daer boven op een Weeghschaele. Van de slinker sijde sal een Haene staen. En 't beeld vertoont, als of het mette rechter hand een jongh kindeken, onder de slippe van haer kleed, wilde bedecken, dat ter aerden aen haere voeten slaept, en ter sijden sal een Hagedisse staen.

Daer is tweederleye slagh van Vooghdschap, d'eenne algemeener als d'ander: die de Egyptenaers afmaelden, nae de maniere als die van *Orus Apollo* is beschreven. D'ander was meer besonder, en bekender aen de Rechtsgelerde, die oock *Servius* bepaelt, en by *Paulus* verhaelt wort in de eerste Wet, in 't opschrift *de Tutelis in dig.* als oock van *Iustinianus Parag. I. Institut.* De Vooghdschap is een macht of gebiedt over een vry persoon, als die van wegen zijne minderjaerigheyt, sich niet kan beschermen, en dese is van de Burgerlijcke Wet gegeven en toegelaeten. En offte wel wort geseyt, datse van de Burgerlijcke Wet is gegeven en toe-gelaeten, niet te min isse oock van de Wet der Natuyre ingevoert, gelijk *Cicero* in zijne Officien of Plichten getuyght; en *Iustinianus* seyt oock 't selve *tit. xx, I boeck.*

Men maeltse van middelbaer Ouder, want *Aristoteles* seyt in zijn *Rhetorica*, dat dees Ouder alle het goed heeft, dat van de Jongheyt en van de Ouderdom is afgescheyden, als mede van alle overtolligheyt en gebreken, dieder in d'andere Ouderdommen schuylen: Maer hier in schuylt het midden, en dat bequaem is alle lasten, dienften en handlingen uyt te voeren.

Zy is in 't root gekleet, om dat door dese verwe, in de H. Schrift, de kracht van de Liefde wort aengemerckt, en die seer wel past by die geene, dieder forge draegen over de Weesjes.

Zy houd in de slinker hand een Boeck, waer op geschreven is *Computa*, dat is, *Rekent*, en daer boven leggen de Weeghschaelen, om uyt te drucken, dat een Vooghd verbonden is de goederen der Weesen met alle gerechtigheyt te bedienen, en daer van te gelijk nauwe rekeninge te doen.

De Haene die zy aen haere sijde heeft, betoont de wackerheyt, die die geene behooren te hebben, die dese bedieninge aenvaerden.

Het bewijs, van dat zy 't slapende kindeken met een slippe van haer kleed bedeckt, betoont de yver en de goede bestieringe, die een Vooghd moet hebben.

De Hagedisse aen haer sijde, is, door het gemeen geroep, een bekent Dier, van de bescherminge en Vooghdye, dieder geseyt wort, dat dit Dier heeft over den Mensch, wanneer hy in 't veld slaept.

TUTELA. Vooghdschap, na de Medaglie van den Heere *Giov. Zaratino Casbellini.*

A*Dolphus Occo*, in eene Medaglie van *Vespaasianus*, die daer geslaegen is, onder zijn derde Burgemeesterschap in 't Iaer Christi 74, stelt den tijtel *Tutela Augusta*, maer hy beschrijftse niet.

In eene Medaglie onder *Nerva*, in zijn tweede Burgemeesterschap in 't Iaer Christi 97, wierde een Vrouwe met twee kindkens uytgebeeld, die voor den Keyser stonden, terwijl hy sat, waer op stont *Tutela Italiae*. In 't derde Burgemeesterschap in 't Iaer 98, stonter een beeldenisse met kinderen, en met den Keyser *Nerva*; en in 't selve Iaer een ander met verscheiden kinderen, sonder eenigh ander beeld. *Tutela Italiae Cos. III. P P S C.*

Italien en in 't besonder *Romen*, zijn lange tijd onder de Regieringe van den Keyser *Dominianus* geplaecht geweest, met gestadige roverie, doodslagen en valsche spions: waer door dagelijc de schatkiste van den Fiscael, met onbehoorlijcke verbeurtmaeckingen en veroordeelen van machtige, rijke en eedele personagien vermeerdert wierde, overfulx ondraeghlijck zijnde, wierde hy noch op 't laeste, als 't selve wel verdient hebbende, vermoort. In zijne plaats is de Keyser *Nerva* verkooren, diewelcke swoer, dat hy aen geen Raedsheer, door zijn bevel, eenige geweldige dood soude laeren geschieden, vergevende alle, die gebannen waren, en dempte de boosheyt der Spions, en dede, onder andere, *Sura* dooden, diewelcke onder 't Philosophisch kleed den Spion, en te gelijk den Philosophooph naebootste. *Nerva* gaf aen den armen Burgers een Veld, dat ses hondert duysent

dayfent goude kroonen weert was, hebben-
de daer toe Raeds-Heeren gekooren om
't selve te deelen, gelijk Dion en *Sextus Aure-
lius* verhaelen: *Hy heeft de benaude Steeden verlicht,*
de Meyskens en kinderens wyf arme Ouderen gebooren,
heeft hy met gemeene kosten, in de Italiacsche Steeden, ge-
boden te onderhouden. Waer over de Romeinsche
Raed dese Medaglie dede uytdrukken, ter
eeren van den Keyfer *Nerva*, met het op-
schrift *Vooghdye van Italien.* En voorwaer foo-
danigh is oock een goed Prince tegens zijne
Staet en Onderdaenen, gelijk een trouw
Vooghd is over zijne Weeskinderen, die-
welcke hy in zijne bescherminge houd, haer
leven en goederen vlijtigh bewaerende.

Het selfde lof van goede Vooghdyschap
gaf de Raed aen den Keyfer *Vespasianus*, als
wanneer hy de Werlt van haere beestige,
fnoode en schadelijcke misbruycken fuyver-
de, en in korter tijd de moede Werlt de ruste gaf, als
S. Aurelius seyt. En *Suetonius* schrijft, dat hy
aen den Raeds-Heeren de waerdie vervul-
de, die een yder behoorde te hebben. Hy
onderhiel der arme vervallene Burgemees-
ters geslachten, yder met vijf hondert
seftertien jaerlijx. Hy verbeterde door de
Werrelt veele steeden, die door aerdbve-
vinge en brand waeren bedorven. En hy
was tegen yder slagh van volck seer milde.
Al te faemen wercken van een Keyferlijcke
Vooghdye.

Vooghdye, nae de maniere der Egyptenaeren.

ZY maelden twee hoofden, waer van
't eene van een Man nae binnen, en 't an-
der van een Vrouwe nae buyten sagh. *Orus*
Apollo stelt dit onder den tijtel van Vooghd-
yschap; maer *Pierius* onder de bewaeringe.
Men soude dit beeld een staetige Vrouwe
van opficht, kunnen in de hand geven.

**PRECEDENZA & PREMINENZA
DE TITOLI.** Voorbarigheyt en wyftekent-

heyt van eere-titelen, van den Heere

Giov. Zaratino Castellini.

EEN Vrouwe van een statigh opficht, die
op 't hoofd het Koningsken der Voge-
len heeft, *Trochilus* geheeten, en die mette
rechter hand reyckt nae een Adelaer, die

moedigh en recht over einde staet, om dat
Vogeltjen van haer hoofd af te rucken.



Dit Vogeltjen is van verscheyden Schrij-
vers alsoo geheeten, en wort daer voor als
tot een Sinne-beeld gestelt: gelijk oock
Suetonius in 't leven van *Cesar* gedenckt, alwaer
hy seyt, dat het een seer kleyn Koningsken
is, want op den 14 dach *Martii* quam een
Koningsken met een Lauwertack, en sette
sich op 't Hof van *Pompejus*, alwaer allerhan-
de slagh van Vogelen, uyt het naefgelegen
bosch, dat selve vervolgende, aldaer ver-
scheurden. Op welke plaetse *Suetonius* ver-
haelt, dat onder de wonderen van de t'fae-
mensweeringe van *Cesar* gebeurde, dat een
dach voor *Casars* dood, die geschiede op den
15 *Martii*, dit Koningsken der Vogelen wier-
de verscheurt: Vliegende met een Lauwer-
taxken nae 't *Theatrum* van *Pompejus*, datter
stont in 't veld van *Flora*, alwaer nu tegen-
woordigh staet het Paleis van *Virginus Vestinus*,
en dat *Cesar* oock aldaer zy gedoor, 's daeghs
nae dat dit was geschiet. En hier uyt siet-
men, dat de *Trochilus* wort genomen, voor
een beeld en 't hoofd van de Regeeringe en
van een Koningh, zijnde gestelt boven alle
Bbbb andere

andere Vogelen: en wordt gefeyt, dat de Adelaer met dit Vogeltjen dickwijls kampt, gelijk *Aristoteles* seght in 't verhael der Dieren. De *Trochilus*, wort geheeten de Raedshoer en de Koningh, waer over men feyt, dat de Adelaer daer mede kampt, gelijk het oock *Sabellius*, over de plaetsen *Suetonii* uyt-druckt. En gelijk de Adelaer, die van grooter mogentheyten en hoogheyt is, dit seer qualick neemt, dat dese *Trochilus* boven hem gestelt wort, om dat hem den tijtel van een Koningh wort gegeven: Alsoo doen oock veele Heeren en Princen, die om datse machtiger zijn, soo lijdense niet, dat de eedeler gellachten, haer souden voorgetogen werden, om datse van kleinder macht zijn. Maer de uytstekentheyten moet niet wegh genomen worden, van diese heeft, alhoewel zy van minder macht zijn. En daerom sullen wy den Koning der Vogelen, alhoewel hy kleyn is, stellen op 't hoofd van de uytstekentheyten der eer-tijtelen, alhoewel nochtans de Adelaer daer onder staet, die in grootheyt en macht uytblinckt.

PERSEVERANZA. *Volhardinge.*

En Jonge, die met zijne beyde handen van der aerden om hoogh getrocken zijnde, aen een Palm-tack blijft hangen.

Door de kindsheyt wort de eerste neyginge des gemoeds, ten goede, uytgedrukt, sich houdende aen den Palmboom, 't welck de Deughd bediet, die door de swaerte niet kan onderdruckt worden, gelijk elders gefeyt is: Maer zy geeft sich om hoogh, als haer de swaerwichtigheyt, van boven, begint te drucken. Aldus doet de Deughd mede, diewelcke gekent wort, wanneer 't quaed haer oorsaecke geeft, om 't selve tegen te staen: En de Volhardinge selve wort verlooren, wanneer men 't goede werck nalaet: Even als de Jonge, die aangedreven zijnde, den Palmrack, daer hy aen hanght, niet magh verlaeten, ten zy hy door den val zijn leven wil verliefen. Daerom is de Volhardinge, gelijk *Cicero* in zijne Welsprekenskonst feyt, het tegendeel van de hartneckigheyt, wesende eene vastigheyt en geduyrige sekerheyt van onsen wille, die door de reeden bestiert wort, voor soo veele totte eerlijcke handelingen der Menschen noodigh is,

PERSEVERANZA.

Alsoo dieselve in 't Paleis van den Cardin. *Vrsino a Pasquino* gemaelt is.

En Vrouwe, die in de rechter hand een Slange houd, zijnde als een circkel gekruyt, hebbende den steert in den mond, en in de slincker hand een bossel met ontfteken lonten.

PERFECTION. *Volmaecktheyt.*



En Vrouwe in goud gekleet, toonende hare Mammen en de geheele borst bloot, staende in den circkel van den Zodiaek, teykenende metten Passer eenen Circkel, diewelcke zy, by nae, ten einde treckt.

Het goude kleet bediet Volkomentheyten, want goud is het volmaecktfte onder alle de Metallen.

De Mammen en bloote borst, beteykenen eene van de voornaemste Volmaecktheden, 't welck is om andere te voeden, en zijn eygen goederen vaerdigh mede te deelen, wesende het geven volmaeckter, als weldaeden te ontfangen. Daerom oock God, die de oneyn-

oneyndelijcke Volmaecktheyt is, geeft alles, en krijgt van zijne schepfels niet wederom.

De Passer, daer mede zy den Circkel treckt, is by den Wiskonstenaers een volmaeckte figure, en de Oude onderhielden dit, wanneer zy offerden, dat zy een Circkel nat maecten in 't bloed van de offerhande, dat met groote Godsdienstigheyt in een vat vergadert was, en dat was het geheylighde woord, dat de Grieken naemden *Telestha*, dat is, dat het nu was geeindigh. 't Welck zy seyden, een teycken te zijn van volkomenheyt, wefende de Circkel de volmaeckste van alle andere beelden: en de Circkel van den Zodiaeck is een teycken van de reeden, en een behoerlijcke en bequaeme maete van de volmaeckte wercken.

P E R S E V E R A N Z A .

Volhardinge.

EEN Vrouwe in 't wit en swart gekleet, welcke verwen, om datse de uyttekenste onder alle verwen zijn, een vast opser bedieden. Op 't hoofd falsche hebben een krans van fluweele bloemen, anders *Amarant* geheeten, welcke bloeme, wanneer se gepluckt is, bewaert wort: en nae dat alle andere bloemen vergaen zijn, soo wort dese, met waeter besprenght zijnde, weder levendigh en frisch, waer uyt dan kransken in den Winter gemaect worden, door welckers volmaeckte Natuyre, dieselve den naem *Nimmer-dor* verkregen hebben. Op dusdanige maniere wort oock de Volhardinge onderhouden en in haer weesen bewaert. Zy omarmt een Lauwer, een boom die *Ruscillus* en *Donus* voor de Volhardinge stellen, siende op haere werkinge, om datse de blaeders en de schorsse van den boom altijd groen houd.

Men kanse oock met Hemels blauwe kleederen maecten, om dat die verwe, in sich selve, nimmermeer verandert wort.

P R E D E S T I N A T .

Voorbeschickingh.

EEN jongh Maeghdeken van uytnemende schoonheyt, wefende naeck, hebbende een silvere sluyer op 't hoofd, die met aerdige krullen alle de beschaemde deelen bedeckt; staende met de oogen ten Hemel ge-

keert, en geheel opgetrocken om dieselve te besien: houdende haer rechter hand voor de borst, en in de sincker een wit Arme-lijntjen.

Een jongh Maeghdeken word de *Prædestinatie* of *Voorbeschickinge* gemaect, om haere eeuwigheyt uyt te drucken, gelijk *Paulus* totten Ephesen 1 cap. seght, *Hy heeft ons gepredeseineert of uytverkooren voor de grondlegginge des Werelts, om dat wy voor hem heyligh souden zijn.*

Zy is schoon, om datse is de maete en de *Idea* van alle schoonheyt, waer over *S. Augustinus* en *D. Thomas* seggen, de *Prædestinatie* is een voorbereydinge van genaede in den tegenwoordigen, en van heerlijkheyt, in den toekomenden tijd. Naeck isse, om datse mede is een gaeve Godes. *S. Augustinus* seyt, de *Prædestinatie* is een voorbereydinge, van genaede, dat uyt genaede gegeven wort. De sluyer van silver, die haer bedeckt, is de geheime verborgentheit derselve, niet alleen aen de Menschen, maer oock aen den Engelen, als mede aen de *H. Kercke* self. Waer over *Paulus* uytroept: *O diepte der Rijkdommen! hoe ondoorvindelijck zijn uwe wegen.*

Het bewijs van datse de oogen ten Hemel slaet, bediet, dat de verkoorene onfeylbaer sal gaen, door de middelen van God in de *Prædestinatie* geschickt: gelijk *Christus* seyt, zy sullen in der eeuwigheyt niet vergaen. En niemand falsche uyt mijne handt trecken. Verstaende van de uytverkorene. En *Paulus* seyt *Rom. viii. Wy weten, dat die God lief hebben, alles ten goede geschiet, namelijk den geenen die na zijn voornemen heyligh geroepen zijn.* Het houden van de hand voor de borst, bediet dat de *Prædestinatie* seer krachtigh is, niet alleen in de voorwetenschap, maer oock in de middelen, gelijk by *Ezechiël* in 't xxxvi te lesen is, *Ik sal maecten, dat ghy in mijne wegen sult wandelen, en mijne rechten bewaeren en daer nae doen.* Zy houd het witte Armelijntjen: want gelijk dat diertjen veel liever wil sterven, dan dat het immermeer zijne witte huid in den slijck en dreck soude bemorsen: alsoo sien wy dat God de uytverkorene veel liever uyt dit leven weg neemt, eer hy soude toelaeten, dat hy sich in het slijck der hartneckigheyt, soude befoedelen: En daerom seyt het boeck der *Wijsheyd* iv cap. *Hy is van der aerden wegh genomen, om dat de boosheyt zijn verstand niet soude veranderen.*

DIVINATIONE. *Voorsegginge, Wichlerie.*
Nae 't gevoelen der Heydenen.

EEN Vrouwe met een *Titus* of Waerseggers roede, een wercktuygh dat de Waerseggers gebruycken, hebbende op 't hoofd vericheyden Vogelkens en een Sterre.

Aldus isse geschildert van *Gio. Baptiſt. Giralduſ*: om dat *Cicero* gewagh maect van tweederleye *Wichlerie*, d'eene door de *Natuyre*, d'ander door de konſt. Totte eerſte behooren de droomen en de bewegingen des gemoeds: 't welck beteykenen de Vogelkens, die rontom haer hoofd zijn: totte andere worden gepaſt de verklaeringen van de uytſpraken of *Oraculen* der *Wichleren*, ſoo van *blixemen*, *ſterren*, *ingewanden* der beeſten en *wonderspoocken*, welcke dingen door de *Roede* en *Sterre* uytgedrukt werden. De *Waerſeggerie* wierde *Apollo* toegepaſt, want de *Sonne* verlicht de geesten, en maectſe bequaem om toekomstende dingen te voorsien, door de *beſchouwinge* van de *onbederflijke* dingen, gelijk de *Heydenen* haer *inbeelden*. Maer wy *Chriſtenen* behooren ons, met alle *naerſtigheyd*, van deſe *bygelooigheyd* te wachten.

PROVIDENZA. *Voorsichtigheyd, Voorſorge.*

EEN Vrouwe met twee hoofden, op de *Emaniere* als *Ianus*: 't eene hoofd ſal gekroont zijn met *kooren-ayren*, en 't ander met *Wijnrancken* en *Druyven*: in d'eene hand *ſaſe* twee *ſleutels* houden, en in d'ander een *Roer* van een *Schip*: want daer kan geen *Menſche* *voorsichtig* weſen *ſonder* *kenniſſe* van den *verleeden* en *toekomenden* *tijd*, en daerom wort deſe *beeldenisse* met twee *aengeſichten* *gemaelt*, om datſe bequaem zijn tot ons *voornemen*.

De *ſleutels* *bedieden*, dat her niet *genoegh* is de *dingen* te *voorsien*, maer dattet *noodigh* is datmen daer door *arbeyde*, om *volmaect* te weſen in *deughdlijcke* *wercken*: en de *ſleutels* *vertoon*en oock al de *wercktuygen*, die tot *bouwinge* van de *aerde* behooren, en die ons de *toegeſtelde* *doolhoven* *openen*, over de *ſwaerigheyd* van 't *Menſchelijk* *leven*.

Het *Roer* toont oock, datmen 't ſelve op de *Zee*, in veele *gelegentheden* *voorsichtig*

moet *gebruycken*, om *Rijckdom* en een *goede* *naeme* te *verkrijgen*, en oock *dickwijls* *alleen* om 't *lijf* daer van te *brenghen*. En de *Voorsichtigheyd* *beſtiert* het *Roer* van ons *ſelve*, en *geeft* *hoope* van de *behoudenisse* *onſes* *levens*: welck *leven* *gelijk* een *Schip* in 't *diepſte* van de *Zee*, wort *gehobbelt* en *gedreven*, en van alle *ſijden* door de *Winden* van de *Fortuyne* *geſolt* en *omgeworpen*.

PROVIDENZA. *Voorsien.*

IN de *Medaglie* van *Titus* wort een *Vrouwe* *geſien*, met een *Scheeps-roer* en een *kloote*, *gelijk* zy in die van *Florianus* met een *kloot* en een *ſpieſſe* *geſtel* is.

PROVIDENZA. *Voorsienigheyd.*

EEN *Vrouwe* die *beyde* *handen* om *hoogh* *houd* nae den *Hemel*, als of zy haer, met *gevouwen* *handen*, na een *ſterre* *keerde*, met het *opſchrift*, *Providentia Deorum*. 't Welck *Aelius Pertinax* aldus *afbeelde*.

Het *ſchijnt*, onder de *ſechte* *luyden*, als of de *Voorsienigheyd*, *alleen* aen den *Prince* *ſtonde*, daer *nochtans* *dieſelve* den *Prince* *ſonder* *middel* van *God* *alleene* *heer* *komt*, als die een *gever* is van alle *goederen*, en een *kenn*er van alle *dingen*, *gelijk* de *Apoſtel* *ſeght*, *alle onſe* *macht* *is* *van* *God*. En ſoo hy ons niet *verforghde* van de *nootſakelijcke* *dingen*, *onſe* *voorſorge* *ſoude* *gewiffelijck* *weinig* of niet *helpen*, want zy is als de *wille* van de *kleyne* *kinderkens*, die *begeerigh* zijn om te *gaen*, maer *ſtrax* daer *heene* *vallen*, *indien* de *hand* der *Ammer* of *Voedſters* *dieſelve* niet *onderſtutte*.

PROVIDENZA. *Voorsienigheyd.*

MEEN *Vrouwe*, metten *hoorn* der *Rijckdommen*, en mette *rechter* *hand* een *ſleutel*, en de *Werlt* aen de *voeten*, met het *opſchrift* *Providentia Deorum*.

PROVIDENZA. *Voorsienigheyd.*

MEEN *Vrouwe* met *lange* *banden* over de *ſchouderen*, die in de *rechter* een *Scepter*, en in

in de ſlinker een Overvloets hooren, en een klood, voor hare voeten, heeft : Beroonende dat den Overheeden de Voorſichtigheyt beſonderlijk paſt en toebehoort. *Maximicus* beeldſe af, met een boffel koorenayren, en in de ſlinker een Spieſſe, die met verſcheyden andere uytdrukt, 't geene alreede van andere gefeyt is.

PROVIDENZA. *Voorſienigheyt, Weerwijsheyt.*

En Vrouwe met twee hoofden, in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ſeecker Vogeljtjen *Schiratto*, en in de ſlinker een Paſſer.

Het geele kleebediet Wijsheyt, ſonder welke men geen Voorſichtigheit hebben kan.

Het *Schirattus* is by *Plinium* voor de Voorſienigheit genomen, overmits het onder andere gaven, die 't van natuyren heeft, wanneer het in de lucht wil ruſten, ſich weet met zijnen ſtaert te bedecken, tegens den brant der Sonne, en 't geweld der winden en plasregen: voorſiende alſoo, door natuurlijke inſtoringen, de veranderinge van den tijd.

De twee hoofden bedieden, dat om toekomstende dingen te voorſien, noodigh is de kenniſſe van de verleden dingen, en daerom ſietmen dat de eervaerentheit is oorſaecke van de wijsheyt in den Menſche, en een wijs Man kan lichtlijck iets voorſien, weſende de Voorſienigheyt een eygen werckinge van de wijsheyt. Daerom ſeytmen, dat de kenniſſe der Hiſtorien, noodigh is tot des Menſchen leven, en van dingen die van lange tijden zijn voorgevallen, werckende in ons Wijsheyt, om toekomstende dingen te onderscheiden, diewelcke andersins, ſonder dit oogmerk, niet ſouden zijn, als nieuwsgierigheit en tijdverlies.

De Paſſer betoont, datmen om de dingen te voorſien, moet meeten de hoedanigheit, de ordre, de geſtalteniſſe, de tijden, en alle toevallen, en dat met een wijs oordeel en overlegh, en met beſcheydene ſinnen.

PROVIDENZA. *Voorſorge van leeftocht, nae de Medaglie van Alexander Severus.*

En Vrouwe, die een boffel koorenayren in de hand houd, en in de ſlinker een Overvloets hooren, en daer by een aerden pot vol van dieſelve ayren.

Deſe beeldniſſe gelijckt die van den Overvloet, die alreede is beſchreven. Daerom ſullen wy daer over geen wijder verhael doen. 't Is genoegh datmen weet, dat het een deughd is, die van de Voorſichtigheit heerkomt. En datſe ſich bind in beſondere merkpaelen van voorſieninge van noodwendige dingen, om 't leven te onderhouden, 't zy voor ſich ſelve, of voor veelen. En hierom ſchrijft men oock God dit lof toe, als die geene, die onberijpelijk, alle onſe noodſakeelijke dingen verſorgh.

PROSPERITA della VITA. *Voorſpoet des levens, van den Heere Gio. Zarattino Castellini.*



En Vrouwe die rijcklijck gekleet is, hebende in d'eene hand den Hooren van *Hercules* vol geld, in d'ander een eycken tack met blaeders en eykels, doch ſoo groot datmen de eykels gemaklijck ſien kan, om 't hoofd falſe een krans van ſwarte Violetten hebben, daer geene taxkens aen zijn, maer totte wortel toe, vol blaeders.

Ick weet dat eenige, om 't beeld van de voorſpoet des levens uyt te drucken, een Kraeye afmaelden, en dat om geen ander

oorfaecke, dan om dat hy lange leeft. Maer om de waerheyt te seggen, soo is die wel een beeld van het lange leven, maer niet van de voorspoet desselven, om dat veele Menschen wel een langh, maer geen voorspoedigh leven hebben. Want veele oude lieden worden seer gebrecklijck gequelt met lammigheyt, jicht in handen en voeten, en boven dat noch met malligheyt. Ick kan het leven van *Cajus Mecenas* niet voorspoedigh noemen, om dat hy gestaedigh mette koortse geplaeght was, en hy koste in zijne laeste drie laeren, niet een ure slaepen. Wat voorspoedigh leven hadde de Philosooph *Heraclitus*, die altijd aen de Waerfucht cranck lagh? En de Poet *Ennius*, diewelcke door alle zijne leeden pijnlijck was? En wat voorspoet hadde de Poet *Sidonius*, om langh te leven en oud te worden, die alle laeren op den dagh van zijn geboorte, de koortse kreegh? waer door hy oock ten laesten is t'onder gebracht. Soo datmen in der waerheyt haer leven, hoewel het rijp en langh was, niet voorspoedigh magh noemen, alhoewel andere daer en tegen, een korte tijd, voorspoedigh hebben geleeft, gelijk *Alexander Magnus*, *Marcellus Nepos*, en de aengenomene Soone van *Augustus*, als mede andere, die jongh, in voorspoet, zijn gestorven. En daerom zijns ook niet geheel voorspoedigh te achten, om dat haer leven soo kort was: want tot het voorspoedige leven, loopen veele dingen, die soo wel totte welvaert des lichaems, als totte goederen van de fortunye behooren. Daerom wort vereischt langheyt des levens, gesontheyt en goede middelen om 't leven wel te onderhouden: is 't niet in overvloed, soo is 't ten minsten in noodruft, want iemant kan sich seer wel vernoegen, die soo veele heeft dat hy genoegh heeft. Waer over *Horatius* seer wel seyt in 't beginfel van zijne brieven:

*Dit is voorwaer geen arrem Man,
Die kleyntjes sich behelpen kan.*

De middelen vertoonen wy door 't rijcklijcke klee, en door den hooren van *Hercules*, die in 't gemeen den hooren der Rijckdommen, nae *Amalthea*, geheeten wort. Men schildert gemeenlijck dieselve vol vruchten, maer wy volgen *Palephatus*, diewelcke verhaelt, dat *Hercules* in 't kasteel van *Tespis* in *Boetia*, dickwijls ter herberge lagh by een braeve Vrouwe *Amalthea* geheeten, die haer

geld in een Buffels hoorn bewaerde, waer over zijne Mackers, op de reyse seyden, dat *Hercules* het hoorn van *Amalthea* hadde, waer uyt hy soo veele nam, als hy noodigh hadde. 't Welck *Iola*, de Neef van *Amalthea*, siende, dat het hoorn soo ledigh wierde, om *Hercules* daer uyt te onderhouden, datselve langer niet koste verdraegen. Andere willen dat *Amalthea* een rijck oud Wijf was, diewelcke haer geld, dat zy uyt de kramerie ontfingh, in den hooren opstapelde, 't welck van *Hercules* wegh gestolen zijnde, hy daer van seer heerlijk leefde. Waer uyt een spreekwoord quam, dat *Hercules* uyt het hoorn van *Amalthea*, al 't geluck ontfingh. Waer uyt, door schertserye, van den Poet *Philemon* gefeyt is, dat het hooren van *Amalthea* en van de Rijckdommen, niet anders is, als veelgelds te hebben. Daerom is het oock vol geld gemaelt, tot een beeld van den Rijckdom, diewelcke daer toe dient, om 't leven voorspoedelijck te onderhouden, om dat iemand geen goed hebbende, om rijcklijck van te leven, hoe gesont en wel gestelt hy zy, daerom niet kan gefeyt worden voorspoedigh te zijn. Alsoo leeft oock die gene niet voorspoedigh, die hoe rijck hy oock zy, nochtans niet gesont is: sulx dat de voorspoet des levens niet toe laet, dat iemant beladen zy met behoefthigheyt, noch met eenigh ander quaed. De goede welgesteltheyt in dese voorspoet, zijn de uytwendige goederen, maer de inwendige zijn de gesontheyt, die aldermeest te wegen is: want de gesontheyt is de grootste schar, diemen soude konnen wenschen. *Pirrus* de Koningh der *Epiroten*, bad God niet om aenwas van Heerschappie, noch van Rijckdom, maer alleen om gesontheyt, want alser gesontheyt is, seyt *Cel. Rhodiginus*, soo schijnen alle dingen voorspoediger te gaen. En *Horatius* schrijft tot *Leccium*: Soo de buyck, de sijden en de voeten wel vaeren en gesont zijn, soo konnen de Koninghlijcke schatten niet heerlijkers geven. Wat smaeck heeftmen doch van de Rijckdommen, soo men niet gesont is? Dese Besitter moet wel vaeren, seyt dieselve Poet, tot *Lollum* en tot *Torquatium*, want:

*Waer toe Fortuyn, met haer gejagh,
Als ick 't goed niet gebruycken magh?*

Waer toe dient my dan de Fortuyn en de Rijckdommen, soo 't my niet is geoorloft, die te gebruycken?

Soo past het dan wel, dat die dieselve gebruyckt,

bruyckt , gefont zy, ſoo wel aen lichaam als aen ziele. En dat hy ſich door de begeerlijckheyt niet late ontroeren, als door gramſchap, vreeſe, hoope, vrolijkheyt, ſinerte, of van wat hertztochten het zijn , 't zy bewegingen of ontſtelteniffen des gemoeds : en gelijk *Horatius*, aen dienſelven *Lollium* daer by voeght, *Wat baet die geene, ſeyt hy, die altijd meer begeert, of die altijd vreeſt, huys of ſchatten? jae even alleens als de leepoogh een ſchoone ſchilderie, of als eene die 't podagra of voeteuvel heeft, de ſtovingen.* En dit is 't geene *Juvenalis* in zijn x Schimpdicht heeft willen invoeren :

Bid God, tot aller tijd, in bandel en bedrijs,

Om een gefonde ziel in u gefonde lijf.

Wy ſullen God bidden dat hy ons een gefonde ziele in een gefont lichaam wil verleenen, want door de ontſteltheyt des gemoeds, en door de ſwackheit, als mede door de verſtooreniffen en quellingen der ziele, wort het lichaam ongefont, die ons het voorſpoedige leven wegh nemen.

De Eycken tronck, als voor geſeyt is, ver- toont ons de voorſpoet, voor ſoo veel de gefontheyt en 't lange leven aengaet: Want de Eykeboom, die een hart en onbederſijck houd heeft, en dat veele eeuwen geduyrt, wort voor een beeld van ſterckheyt gehou- den, en de dappere ſtercke Mannen, worden geſeyt *robusti*, van *robur* of van de eycke. En *Festus* ſeyt, *Robur komt van Rubro en van roode verwe, waer van oock de ſtoffe, die veele aederen van die verwe heeft, genaemt is Robur.* Hier van worden de welgeſtelde Mannen, en die hoogh van verwe zijn, *Robusti* genaemt. En daerom voerde *Hercules*, die robuſt en ſterck was, een kofſe van Eyc- ken houd. Zy is oock een beeld van geduy- righeyt en van een langh leven, want de Ey- keboom leeft lange, en in haere laeſte Iaeren verlanghtſe haer leven, ſoo men die voor eenige tijd in d'aerde begraeft, en met wae- ter beſprenght. En daerom voorſeyden de Wichlaers of Prieſters aen den Grootvaeder van *Galba*, als wanneer de Adelaer hem de ingewanden van de offerhande uyter hand nam, en daer mede op een Eycken boom vloogh, dat de hooghſte Regieringe, metter tijd, op zijn geflacht en naekomelingen, doch langhaem, ſoude komen, gelijk het oock naemaels gebeurde.

De krans van ſwarte Violen bediet een langh voorſpoedigh leven, want foodanige

Violen bloeyen altijt, en brengen geſtadigh bloemen voort, al hebben die oock geene blaeders, gelijk *Theophrastus* ſeyt in 't vi boeck van de planten, alſoo kan oock eener, die in voorſpoet leeft, tot allen tijden 't hoofd op ſteken, niet om bloemen voort te brengen, maer vruchten van eerlijke werckingen, ſoo hy dieſelve maer wel bewaert en onder- houd, gelijk het behoort, en dat hy, door het ongregelt misbruyck, zijne voorſpoet des levens, niet ſchende noch querte.

AUGURIO BUONO. Goede Voorſegginge,
nae de meeninge der Heydenen.

En Iongelingh, die een Sterre boven op 't hoofd heeft, hebbende een Swaen onder den arm, en in 't groen gekleet, 't welk Wichelerye of Voorſegginge bediet. Want als de kruyden groen worden, beloven zy ons goede hope van de vruchten.

Pierius Valerianus verhaelt, dat die geene wiens ampt was de Wichelerye te oeffenen, verklaerden, dat de Sterre altijt was een teycken van voorſpoet en van gelukkige uytkomst.

Van de Swaenen ſeyt *Virgilius*, dat de Oude niet vergeefs de Voorſegginge van haer hebben geleert, en ſiet dit, ſey hy, maer aen twaelf Swaenen, die by een ander vrolijk zijn. Maer 't is ons Christenen niet geoor- loft de ydelheyt van de Wichelerye te ge- looven.

AUGURIO MALO. Quaed Voorſpoock,
nae derſelven meeninge.

En oud Man, van verwe als de bladeren, E wanneer zy op den boom beginnen te verdroogen, in de hand ſal hy een Wefelken houden, en aen de ſlinker ſijde in de locht, ſal een Kraeye vliegen.

De verwe van 't kleed vertoont, dat dat voor een quade Voorſegginge geacht wort, die daer heerkomt van eenigh aenſtaende quaed, dat ons ſchijnt over den hoofde te hangen, even als de blaederen van de boomen haere verwe verlieſen, wanneer de kracht van de ſtamme vergaet. En van 't Wefelken ſeght *Alcinius*:

Wanneer de Wefel u ontmoet,

Laet af, 't is quaed, al watje doet.

't Selve

't Selve feyt *Virgilius* van de Kraeye; en *Ovidius* stelt een uyl of Schavuyt voor een quaed Voorfpoock.

AUGURIO. *Voorfegginge, Wicchelerie,*
nae de Gedenck-penningh van den
Keyfer *Adrianus*.

EN Man, die over einde staet, en nae een Vogel fiet, die in de locht vlieght, houdende in d'een hand een Wicchel-roede. Waer van *Gellius* feyt: *De Lituus is een korte roede, maer aen 't einde, waer zy dickst is, isse gekromt, en die gebruycken de Wicchelaers.* En door dese gaven de Wicchelaers, al sittende, de tijden te kennen door 't gevogelte, waer van *Cicero* in 't eerste boeck van de Voorfegginge gewagh maect. *Wat is uwe Wicchelroede, die een heerlijk wapen is van Voorfegginge? waer toe is dieselve u overgelevert? Hier door heeft Romulus de Godsdiensten bestiert, als wanneer hy de Stad bouwde.*

De Vogel, die by nachte door de locht vlieght, daer van hebben de Wicchelaers, als mede 't ampt van het Wicchelaerschap, by den Romeinen, haere naemen gekregen, als mede van de bewegingen der Vogelen, sulx datse op den sang en 't drayen in 't vliegen, acht naemen, wanneerse op die en dees maniere vlogen. En die tot dit Priesterschap wierden verkoren, waren gewoon te wicken en voorfeggen, te weten aen die geene die voorbereedinge maecten, om een gemeene faecke te bedienen, of die uytter stad wilden reysen, of die een Overigheys ampt, waer roe zy waeren verkoren, wel en oprechtelijck wilden bedienen.

VORACITA. *Vraetigheyt.*

EN Vrouwe in roestige verwe gekleert, streelende met d'een hand eenen Wolf, houdende d'ander op een Struys.

Vraetigheyt komt uyt d'overvloedige begeerte, die de gulfige voelt door 't inschocken van de leckere spijs, berooft zijnde van dieselve geneugte, die van haer wert verwacht: Want altijd janckende nae nieuwe smaacklijke spijs, soo verhaest zy sich om in te flocken, 't geene zy in den mond heeft, sonder dieselve recht te smaecken, en altijd gestaedigh inswelgende, verteert zy alles en proeft geene spijs te rechte, doende als de

Hond, die uyt al te grooten yver van jaegen, 't gedierte wel vervolght, maer niet dood noch nuttigh. Daerom wort zy in roestverwe geschildert, die het yser verteert: De Wolf en Struys isser by gestelt, om dat d'een ne het yser verteert, en d'ander verslint alles wat hy heeft, en dat op een reys, sonder dat hy op de nooddruftigheyt van den toekomenden tijd denckt.

PACE. *Vreede, nae de Medaglie*
van *Augustus*.

EN Vrouwe, die in haer slinker hand houdt een Overvloets hooren, met veel vruchten, bloemen, blaeders, oock een Olijftack, in de rechter een Fackel, waer mede zy eenen bergh van Waepenen in den brand steeckt.

Het Overvloets hooren bediet overvloet, Moeder en Dochter van de Vreede, want de dierte wort niet gevoet dan door den oorlogh, noch de overvloed des levens, sonder overvloet van Vreede, gelijk *David* feyt, *Laet Vreede zijn in uwe sterckte, en overvloed in uwe muren.*

De Olijftack beteyckent de versoetinge van de vergramde gemoederen, gelijk elders breeder geseyt is.

En de Fackel, die den bergh met wapenen verbrant, bediet de algemeene en onderlinge Liefde tusschen de Volckeren, die alle de overblijffelen van haer, verbranden en vernielen, die oock, nae des Menschen dood, plagh over te blijven. Van d'Overvloets hooren is genoegh in de beeldenisse van d'Overvloet geseyt.

PACE. *Vreede.*

EN Vrouwe met een Olijftack om 't hoofd, houdende in de rechter hand de beeldenisse van *Pluto*, en in de slinker een schoof kooren, gelijk 't uyt de schriften van *Pausanias* wort getrocken.

De Olijft kranen en de schoof kooren, zijn teyckens van Vreede, wesende dese vruchten in overvloet, alleen wanneer de Menschen in Vreede sitten en gelegentheyt hebben om 't land te bouwen, 't welck, door den krijgh, woest en onvruchtbaer leyt.

Dit heeft de Poet willen uytdrukken,
wan-

wanneer hy van den Offe seyde, dat het werck van de Vreede, daer door wierde te kennen gegeven. En *Minerva*, wierde in de fabel van *Jupiter* gepresen, datse den Olijf hadde gevonden, zijnde een oprechte vrucht, die op haer hoofd wel paste: gelijk oock *Neptunus* de vinder was van het paerd: wesen- de d'Olijf tot behulp van Vreede, en 't paerd voor het geweld van den oorlogh: Want een Prins behoort veel meer genegen te zijn rotten Vreede der Volckeren, als tot den Oorlogh; als die geene, die de Vreede alrijt tot zijn ooghwit behoort te hebben, waer door hy den Welstand en Rijckdom ver- meerdert en bewaert. Daerom maelden zy *Pluto* af, als een versierder en beschermmer des Rijckdoms.

P A C E. *Vreede.*

EEn Vrouwe in lijfverwe gekleet, houdende een beeldeken in de rechter hand, en de slincker sette zy op eenen voetstal, alwaer een Kelck op stont, en met dieselve hand een Olijftack.

Het beeldeken vertoont, dat de Vreede een Dienaeresse is van de Menschlijcke kon- sten, diewelcke niet kunnen worden geleert, dan met langhey van tijde, sonder datmen op den krijgh bedacht zy, want dieselve den Mensche gemeenlijck afeyt om deughdigh te worden, en het uyerlijcke beeld van den Mensche, geeft oorfaecke van veele konsten, diewelcke al te saemen zijn werkingen van Vreede.

De voetstal vertoont, dat sich de Volckeren in Vreede vast maecken, en sich in de vereeninge verheugen: wassende daer door de gemeene rijcke inkomsten, waer uyt nae- derhand Kercken, Schouplaetsen, en andere heerlijcke wercken genaect worden.

Oock wort door den Kelck verstaen, dat door den Vreede, het Geloove en de eere Gods, wort onderhouden.

De Olijftack, om eene saecke niet dick- wijs te herhaelen, wort geseyt dat van *Pallas*, de Goddinne van de Vreede en ruste, gevon- den zy. En daerom wierden by de Hebreen, in de oude Wet, onder andere oorfaecken, de Koningen oock daer mede gesalft, die daer vreedsaemlijck waeren verkooren, ten einde zy souden gedencken, om in Vreede

en stillighey te leven: houdende dit selve voor het hooghste lof, die zy in haeren tijd kosten hebben, nae de spreucke, *de vreedsaeme Koningh is heerlijck genaect en verheven.*

P A C E.

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een ontsteecken Fackel om leegh houd, waer onder eenen bergh van allerleye slag van waepenen leyt, en ter sijden een Leeuw met een Lammeken, die by malkanderen leggen.

Vreede wort van veelen geseyt een ver- gelijkkinge van goeden wille, die door de uytwendige teyckenen wort te kennen ge- geven, 't welck vertoont wort, door dat de Leeuw en 't Schaepken by malkanderen staen, zijnde nochtans verscheyden van na- tuyre en zeeden. En soo wort het van *Virgi- lius* genomen, diewelcke willende den Vree- de voorleggen ten tijde van *Pollio*, seyde dat de Leeuw en 't Schaepken te saemen souden woonen.

P A C E. *Vreede.*

EEn Vrouwe, die in haere schoot het Vo- gelken *Alcion* houd, en op der aerde sal het dier *Castor* staen, dat hem selve de balle- kens schijnt af te bijten.

Het *Alcion* is een kleyn Vogelken, 't welck zijn nest maeckt op den oever van de Zee, en in die weinigh dagen, als het sich aldaer onthoud, soo is de wind geheel stille, en het onweeder houd op, blijvende de Hemel en Zee helder en soet: en derhalven is 't een kenteyken van gerusthey en Vreede: daer- om worden dieselve, by gelijknisse, Alcyo- nische dagen, by de Oude, geheeten, waer in de Rechtbancken rusteden, en de Twisters van pleyten ophielden.

De *Castor* of Bever, van den Jaegers ver- volgt zijnde, gelijk eenige schrijven, bijt zijn ballekens uyt, wetende dat hy daerom van haer vervolgt wort: 't welck een aen- wijsinge is van een groot verlangen nae den Vreede, en een vermaeninge om zijn oogen te sluyten, over 't verlies van eenige nuttig- heyt of goederen, en dat door liefde van zijn eygen behoudinge. En men leest tot dit voorstel, eenen brief van *Sapor* geschreven aen *Constantinum*, dewelcke hem vermaent,

Cccc

het

het eene deel van 't Rijk van Afien te verlaeten, om in Vreede te leven, nemende daer toe de voordaet van dit onvernunftigh Dier, 't welck om vredelijck te leven sich selve berooft van die leeden, waerom hy van de Iaegers vervolght wert.

P A C E.

EEn jonge sittende Vrouwe, houdende mette rechter hand een Lammeken met een Wolf onder een selfde jock te saemen gebonden, dragende in de slincker hand een Olijftack.

Dese beeldenisse vertoont, dat de Vreede veroorsaect wort door de goede Regieringe der Princen, diewelcke de verwaentheyte der hovaerdigen weeten te verneederen, en maecten datse mette needrige en mindere, onder een jock, te saemen moeten leven: om te vertoonen dat het een eenige en eigen deughd van de Princen is, datse den Vreede in haere Rijcken en Steeden weeten te doen wassen en onderhouden, diewelcke dickwijls door de opgeblasentheyte der Hovaerdigen, verstoort wort. En daerom als *Ilonæus* hier over aen *Dido* zijne reeden voerde, prees hy den Vreede, in 't besonder, over dat stuck; gelijk by *Virgil*. aen 't 1 boeck, van zijn *Aeneas*, te lesen is. En die Vreede in ons selve, die onder dese beeldenisse oock kan verstaen worden, is niet anders, als de overeenstemminge van de sinnen des lichaems, mette machten der ziele, gevende gelijcke gehoorsaemheyte aen de reeden, die over haer heerschet, en Wetten stelt, soo wel over d'eene als over d'ander. En om de Regieringe van een Prince uyt te drucken, soo wort zy sittende gemaelt: als niet konnende een gemeen oordeel strijcken, sonder te sitten, siende misschien op de gelijkheyte van de spreuke *Aristotelis*, daer hy seyt, dat de *Wijsheyte*, in de ziele wort gebracht, door middel van 't sitten en door de ruste.

P A C E, nae de Medaglie van *Philippus*.

EEn Vrouwe houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de slincker een Spiesse. Door dese beeldenisse wort de Vreede, die door eygen deughd en dapperheyte verkregen is, uytgedrukt, en dat door de spiesse die zy in de hand heeft,

P A C E, in eene Medaglie van *Vespasianus*.

EEn Vrouwe die in d'eene hand een Olijftack, en in d'ander het *Caduceum* van *Mercurius* heeft. Men vindse oock met een Overvloets hooren, met een schoof kooren, en 't voorhoofd met een Olijftack omkranft.

P A C E, nae de Medaglie van *Titus*.

EEn Vrouwe diewelcke in de rechter hand een Palmtack, en in de slincker een Spiesse heeft.

De Palmtack belooft belooninge, aen die geene, die 't waerdigh is. En de Spiesse dreight straffe aen die de Wetten overtreet, en dese twee als hope en vreesse, houden de Menschen in ruste en Vreede.

P A C E, nae de Medaglie van *Sergius Galba*, metten naeme P A X.

EEn sittende Vrouwe, met een schoon opsicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de slincker een kolve of kodse mette letteren, *Pax Augusti. & S G.* Merckt: Dese beeldenisse vertoont de verkregen Vreede, door de kracht des lichaems en de wackerheyte des gemoeds. 't Gemoed siernen door de schoonheit en door 't sitten vande Vrouwe. Het lichaam door de kracht van de kodse, waer mede *Hercules* zijne vianden plagh te straffen, door het onderdrucken van de stoutigheyte der overtreeders.

P A C E, nae de Medaglie van *Trajanus*.

EEn Vrouwe, die in haer rechter hand een Olijftack houd, en met de slincker een Overvloets hooren.

P A C E. *Vreede*.

IN een ander beeldenisse van *Philippus*, sieten eene Vrouwe, die met de rechter hand een Olijftack om hoogh houd, en met de slincker een Spiesse, met het opschrift: *Pax fundata cum Persis*, dat is, de *Vreede is met den Persianen vast*. En van alle dese dingen kan een geestigh Schilder verkiesen, 't geene hem tot zijn voornemen bequaemst dunct.

P A C E , nae de Medaglie van
Claudius.

EEn Vrouwe, die een Overvloets hooren nae der aerde keert, alwaer een Slange komt opschieten met wreede krullen, vertoonende de verscheydenheit der verwen, en 't venijn datse by haer heeft; en mette andere hand bedeckt zy met een sluyer de oogen van de Slange, om datmen dieselve niet soude sien. Met dese letteren *Pax orb. terr.*
Aug.

De Latijnen noemden het *Caduceum*, want als dat voor den dagh quam, soo verdweenen strax alle twisten en tweedrachten, en worde daer door de Vreede te kennen gegeven, zijnde een teycken van den Vreede.

Het bedecken van de oogen met een sluyer, is, om den Slange niet te sien. Daer door te kennen gevende, dat de krijgh, die door de venijnige Slange wordt afgebeelt, verderflijck was, en van ongelooftijcke schade. Waer over *Virgilius* seyt:

*De krijgh brengt heyl noch welvaert mee,
Wy wenschen alle nae de Vree.*

P A C I F I C O . *Vreedsaem.* Siet onder de sevende Saligheyt.

T I M I D I T A O T I M O R E .
Vreesē, Bloodigheyt.

EEn oud Man in 't geel gekleedt, en gekromt van lichaem, 't aengesicht een weinigh bleeck, van kleyne en witte oogen, met lange en dunne handen, de voeten gevleugelt, staende treurigh, houdende onder den slincker arm een Haese. 't Is wel waer dat tusschen Bloodigheyt en Vreesē een weinigh onderscheyd is, nochtans isse niet soo, of zy konnen, door een beeld wel werden afgemaelt, daerom sullen wy seggen, dat de Vreesē en ontstellinge van 't gemoed is heerkomende van twijfelachtige Menschen, die haer inbeelden, dat zy te swack zijn, om hare saecken genoegh te verdedigen.

Oud is hy gemaelt, om dat de Vreesē voortkomt door mangel van 't bloed, en wackerheyt van geest, dat den Ouden meest ontbreeckt, en alsoo zy te gelijk met de Iaeren haere kracht verliezen, soo vreesense oock lichtelijck voor alle ongevallen.

Het geel, daer hy mede gekleedt is, is een

onvolmaecte verwe, gelijk oock de bloodigheyt een onvolmaectheyt in den Mensch verthoont, die anders nergens heerkomt, dan door de kennisse van haere eygene onwaardigheyt.

De bovengeseyde teykenen van 't lichaem, zijn van alle Natuyrkenners, in de vreesachtige aengemerckt, en in 't besonder van *Aristoteles* in zijn VI, IX, en X cap.

De Haese onder de slincker arm, gelijk dieselve Schrijver verhaelt, is het vreesachtigste Dier van haere aert, waer van wy klaare teykenen en werkingen sien.

De gevleugelde voeten, bedieden de vlucht, die door overtollige Vreesē wordt veroorsaect, gelijk wy elders hebben geseyt.

T I M O R E . *Vreesē, Versaeghtheyt.*

EEn oud bleeck Man, met Harte-vellen bekleet, alsoo dat het Hartshoofd, boven op des Mans hoofd, sal als een ciersel staen, en voor de Harts-oogen, sullen veele roode veeren zijn.

De Vreesē wort bleeck gemaect, om dat zy, die daer vreesē, bleeckheyt aenbrenght.

Met een Herts-vell is hy gemaect, om dat het Hert een seer vreesachtigh Dier is, vliedende voor de minste beweginge, en soo het in 't rennen eenige roode veeren siet, soo sal 't zijnen loop breecken, en sal sich herwaerts en derwaerts drayen, en daer door dickwijls worden gevangen; 't welck *Virgilius* toestemt in 't XII boeck van *Aeneas*:

*Hy is, gelijk een Hert, beset in eene stroom,
Dat voor roo-veeren vlucht, uyt ingebeeldē schroom.*

P A U R A . *Vreesē.*

EEn Vrouwe met een seer kleyn aengesicht, en bleeck. De kleynheyt, gelijk eenige Philosophen verhaelen, bediet kleynmoedigheyt, staende gereet om met Vreesē te vluchten, met de handen om hoogh, hebbende de hayren uytgestrekt, door de kracht van de Vreesē: en op haere schouderen sal een vreeslijck monster staen. Voorts kondy sien, watter van de bloodigheyt en van de versaeghtheyt geseyt is, die mede zijn diergelijcke dingen, of ten minsten, met weinigh of meer verskil.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Wellust.*

EEn Ionghman van ontrent seftien Jaeren, schoon van opficht en lachende, met een krans van Roofen op 't hoofd, met veele ciersels, in 't groen gekleet, hebbende een Regenboge rontom 't hoofd, houdende in de rechter hand een groen snoer, met veele angels daer aen gebonden, in de sincker een ruycker met bloemen.

De Ionckheyt van dees Ouder, is meer als d'ander Ouder, torren Wellust genegen, om datse is als een nieuw en suyver Cristal, waer door alle de werreltsche Wellustigheden haer schoon en klaer vertoonen. Door het schoon en lachend opficht, wort vertoont, dat de lusten van de schoonheyt haer oorsprongh hebben.

De Roofen waeren *Venus* toegewijt, wessende Vooghdesse van de Vreughde, en om dat dieselve een schoone reuck hebben, soo vertoonen zy de soetigheyt van de Minne-Vreughde, als mede haere korte en teedere geduyrigheyt.

Het groene kleet past de Ionckheyt en de Vreughde wel, om dat het groen boven andere aldergematighst is, tusschen het wit en swart, of tusschen het duyfter en licht, zijnde in haer self een volmaeckte maete van 't voorwerp totte kracht van 't welgemaetighstien, die oock 't gesicht meer versterckt en vervrolijckt als eenige van d'andere verwen, die de maete te buyten gaen.

De Angels zijn de veelerhande aenlockfels, die in de werreltsche vermaecklijckheden worden gevonden, hangende aen de groene draed van de swacke hoope, gevoelende op 't laeste de pricklinge van de Conscientie, sonder dat de Mensch sich van dat soet bedrogh kan af keerep.

De Regenboge is een kenteycken van de schijnende schoonheyt der sterflijcke dingen, diewelcke mit datse sich vertoont, strax weder vergaet en verdwijnt.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Wellust.*

EEn Ionghingh met een goude kuyf met ringen beset, waer tusschen veele schoone bloemen seer aerdigh gevoeght zijn, met een Perlen snoer, en een krans van bloeyende Mirthe: hy sal niet gekleet, maer naeckt en

geveulegt zijn: de vleugels sullen wesen van verscheyden verwen, houdende in den hand een Harpe, en gulden brooskens aen zijne beenen.

De opgepronckte konstelijcke welruyckende Paruyck, is een kenteycken van broodronckenheyt, dertelheyt, en van verwijfde manieren. Hier van zijn veele voorbeelden by de Poëten, diewelcke om te vertoonen, datse de dertelheit verlaten hadden, haer ongeciert van hayren hebben uytgebeelt, latende dieselve in 't wilde hangen, sonder eenige konst, maer aen de Wellusten maektmen dat die konstigh gestrengelt en met ringen beset zijn. De eedelsteenen en bloemen zijn dienaers en aenlockfels van de Wellust.

De Mirten-kroone is *Venus* toegewijt, en men seyt, als dieselve sich stelde in 't oordeel van *Paris*, datse hier mede ook gekroont was.

De vleugels bedieden, dat de Wellust seer haest eyndight, vliet en vlucht, en daarom isse van de oude Latijnen *Voluptas*, snel-lust of vliegh-lust geheeten.

De Harpe, wort om de lieflijckheyt van haeren toon geseyt, datse gelijkheyt heeft met *Venus* en de *Gratiën* of Bevallijckheeden, en gelijk dese, de gemoederen verheught, alsoo verlusticht die oock de geesten.

De goude brooskens passen aen de Wellust, om te vertoonen, dat zy het goud weynigh acht, en dat het haer anders nergens toe dient, dan om haere lusten en genegentheden te voldoen: ofte, om dat de voeten dikwijls voor de onstant vastigheyt worden genomen, nae de spreucke *Dauids*: *Mijne voeten hadden bynae gestruyckelt*; soo wort, daer door ontdeckt, datse sich licht tot nieuwigheyt keeren, en altijd van 't een op 't ander willen.

PIACERE. *Vreughde, Wellust.*

EEn Ionghingh van seftien Jaeren, in 't groen gekleet, en vol bloemen gestickt, het Corsalet of Borstwaepen sal met veel verwen afgemaelt zijn: op den kam van den Helm sal een Meerminne sitten, houdende in de rechter hand veele Angels aen sijde snoeren, hebbende aen de sincker een rond en vergult Schild, waer in een merck-pael van gemenght Marmor sal geschildert zijn, met dese spreuck *Huc omnia*, dat is, *hier alles toe*. Mer het getal van *xvi*, bedieden de Egyptenaers de

de Wellust, om dat de Ieughd in 't 16 Iaer de Wellust begoft te sijn.

Het beschilderde Borstwaepen vertoont, dat een Mensch die tot Wellust genegen is, alle zijne saecken daer nae aen leyt, gelijk die geene doet, die 't Borstwaepen draeght, 't welck hem alleene behoort te dienen om 't leven te beschermen, en aldus afgeschildert, dient het hem alleene, tot een cieraet en dertelheyt. Aldus wilde een wellustigh Man gaerne, dat alle swaere handelingen in wellusten en in een dertel leven mochten eindigen.

De Meerminne bediet, dat gelijk dieselve, door hare sangh, den Schippers bedroog, dat alsoo de Wellust door de schijnbaere Werreltsche soetigheyt den geenen ten val brenght, die haer volgen. Het Devijs in 't Schild, bediet, dat de Wellusten de merckpael en 't wit zijn van de ydele Menschen.

PIACERE HONESTO.

Eerbaere Vreughde.

EEN *Venus* die seer eerbaer in 't swart gekleet is, met een goude gordel vol eedelsteenen, houdende in de rechter hand eenen room, en in de sincker een Maetstock.

Om de eerbaere Wellust uyt te beelden, soo wierde *Venus*, by d'Oude, *Nera* geheeten, nergens anders om, gelijk *Pausanias* seyt, om dat de duyternisse en de nacht de eerbaerheyt der Menschen overdeekt, tot een onderscheyt van andere dieren, die 't tot allen tijden en plaetsen geoorloft is.

Met een gordel wortse gemaelt, gelijkse van *Homerus* op veele plaetsen van zijne *Iliade* gestelt is, om te kennen te geven, dat *Venus* als nu eerbaer en prijslijck is, wanneer zy haer houd binnen de paelen van de Wer; 't welck van de Oude door het gordel wierde uytgedrukt.

Daerom wort haer de Maetstock en den room oock gegeven, om dat de Wellust, nae de bepaelinge der Wetten, moet gemaetigh en befrist zijn.

PIACERE VANO.

Vreughde die ydel is.

EEN Jongeligh cielijck gekleet, die een schaale of beken, met een hert daer in, op 't hoofd draeght: om dat het een ydele eygenschap des Menschen is, zijn hert en

daeden aen yder te vertoonen. Maer wie zijne Vreughde buyten God soeckt, moet nootsaeklijck zijn hert aen anderen openbaeren. Daerom seytmen gemeenlijck, dat men noch het Vier noch de Liefde kan verborgen houden: Want het hert is de fonteyne, waer uyt nootsaeklijck, alle de broosse Wellusten heervloeyen en sich toestellen.

LIBERTA. Vryheyt.



EEN Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de sincker een Hoed, en op de aerde staet een Katte.

De Scepter bediet het aensien of ontsagh van de Vryheyt en van de Heerschappie, die zy van haer selve houd: Wefende de Vryheyt een volkomene of vrye besittinge van 't gemoed, van 't lichaem en van goederen, die door verscheyden manieren, ten goede werden beweeght. Het gemoed door de genaede Godes, het lichaem door de kracht desselven, en de goederen met voorsichtigheyt en wijsheyt.

De Hoed wort haer gegeven, gelijk wy sullen seggen, om dat wanneer de Romeinen

eenen Slave wilden in Vryheyt stellen, nae dat hem 't hoofd gefchooren was, soo gaven zy hem een Hoed op 't hoofd: en dese Ceremonie wierde gedaen in den Tempel van seeckere Goddinne *Feroma* geheeten, die zy geloofden, dat beschermster was van de Slaven, en die dese Vryheyt verkregen hadde. En daerom wierde hy bilijck met een Hoed afgemaelt.

De Katte bemint de Vryheyt boven maeten, en daerom voerden de Oude *Alanen*, *Burgundiers* en *Swaben*, dieselve, gelijk *Metodius Macrobius* verhaelt, in haere Vaendelen, om te betoonen, dat, gelijk dit Dier niet magh lijden, dat het in eens anders geweld opgeslooten is, alsoo achteden zy oock onlijdelijck de slavernie te verdraegen.

LIBERT A.

EEN Vrouwe die in de sincker hand een Kodse houd, op de maniere als *Hercules*, en in de rechter hand een Hoed, waer op geschreven staet,

LIBERTAS AUGUSTI. Ex S. C.

't welck de Vryheit beteykent, die door eygene kracht en dapperheyt verkregen wort, gelijk boven geseyt is. En aldus vintmen dieselve in de Medaglien van *Anton. Heliogabalus* uytgesneden.

LIBERT A.

EEN Vrouwe die in de rechter hand een Hoed houd, en op der aerde leyt een gebroken Iock.

LIBERO ARBITRIO.

Vrye Wille.

EEN jeugdigh Man, met een Koninghlijck kleed van verscheiden verwen, hebbende op 't hoofd een goude kroon, houdende in de rechter hand eenen Scepter, alwaer een Griexsche Y boven op staet.

De Vrye Wille, is, nae de bepaeling van *D. Thomas*, een vrye macht, die de verstandige Natuyre is toegeeygent, tot grooter eere Godes, om onder veele dingen, die tot ons ooghwit vorderlijck zijn, 't eene liever als 't ander te verkiesen. Of het is om een voorgestelde saecke, nae zijn believen, of aen te nemen, of te verwerpen. En *Aristoteles* in zijn derde boeck van de Zeede-konst, verschilt

niet van dese bepaeling, seggende, dat het een macht is, om veele dingen te verkiesen, die tot ons voornemen strecken: Want daer is geen twijfel aen, of van een yder wort het opperste goed, te weeten de eeuwige gelucksaligheyt, begeert en geweld, diewelcke het uysterste einde is van alle Menschlijcke handelingen. Maer de Menschen zijn seer twijfelberaedigh, vreemd en verscheyden ontrent de maniere van verkiesing, en van den wegh om tot dit perck te geraecken.

Hy wort jongh geschildert, om dat by de Vrye Wille, oock het gebruyck van de verscheydenheyt vereischt wort, diewelcke soo haest zy tot den Mensch is gekeert, brenghet zy te wege, dat hy sich daer nae voege, om zijn ooghwit door die midlen, die met zinnen staet en gelegentheyt over een komen, te bereycken.

Her Koninghlijcke kleed, de Scepter en Kroone, drucken zijne macht uyt, om volkomen te willen, 't geene hem volkomenlijck belieft.

De verscheyden verwen aen 't kleed, zijn zijne onbepaeltheeden, konnende, gelijk geseyd is, door verscheyden middelen werken.

De Griexsche letter Y wort op den Scepter gestelt, om de spreucke van dien vermaerden Filosooph *Pythagoras* uyt te drucken: die daer mede te kennen gaf, dat het Menschlijck leven twee wegen hadde, gelijk oock de letter twee streecken, waer van d'ene ter rechter sijde, de wegh ter deughd was, die in 't begin final en steil, maer boven op breed en gemaklijck was. Op de sincker sijde was de wegh ter ondeughd, die wel breed en gemaklijck, maer boven op smal en steyl was, gelijk men uyte Dichten, die *Virgilio* werden toegeschreven, kan sien. En hierom eygenen wy den Vrye Wille dese letter toe, met reeden uyt druckende, dat het in haer macht is, de goede, de quaede, de seeckere en onseeckere wegh te verkiesen, om tot de voorgestelde gelucksaligheyt te geraecken:

Pythagras letter en besluyt,

Wil 's Menschen leven drucken uyt:

Waer van de Deughd ten rechten gaet,

Een steyle wegh, een smalle straet,

Een wegh die sich eerst moeylijck toont,

Waer boven op de ruste woon.

De breede wegh ter ſijden aen,
Daer kan men met gemak toe gaen,
Daer klimt de pracht en welluſt op:
Maer boven valſe van den top.
Doch wie, om deugd, op bergh en dal,
Op ſteyle rotſen klimmen ſal,
Die ſal verkrijgen lof en eer:
Maer wie den traegen wegh veel meer,
De overdaed en welluſt mint,
Die valt, al eer hy 't oock verſint,
In ſchand, in armoë, ſpot en ſmaet,
En leeft in een ſeer droeve ſtaet.

F E D E N E L A M I C I T I A .

Vrienden-Trouw.

EEn oude grauwe Vrouwe, met een wit kleet, hebbende den rechter arm recht uyt, en met een ander kleed dectſe haere rechter hand.

Zy bedeckt de rechter hand, nae de inſtelling van *Numa Pompilius*, Koningh der Romeinen, in de offerhande, als men in de Trouwe bevestighe, om te doen verſtaen, datmen de Trouwe met alle oprechtigheyt, aen zijnen vriend moſt houden, want gelijk *Pythagoras* ſeyt, ſoo is de Trouwe, de grondveſt der Liefde, en dieſelwe wegh genomen zijnde, ſal alle Wet der vriendſchap, recht, reeden en macht vervallen en te gronde gaen.

Oud en grijs iſſe gemaect, gelijk *Virgilius* ſeyt, en d'uytlegger 't ſelwe verklaert, dat de meeſte Trouwe by oude luyden is te vinden, hebbende door lange Jaeren meer eervarentheyt. Hy voeghter noch by, datmen niet trouw moet weſen voor een tijd, maer voor alle tijd.

Acron verhaelt noch wijder, dat wanneer de Prieſter voor de Trouwe ſoude offeren, ſoo deckte hy niet alleene zijne rechter hand, met een wit kleed, maer oock het hoofd, en by nae 't geheele lichaem, om daer door, de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, die een mede-geſellin moet weſen by der Vrienden Trouwe.

A M I C I T I A . Vriendſchap.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haer ſlinker ſchouder en haer naeckte borſt wat boerachtigh vertoont: wiſſende mette rechter hand op 't herte, waer uyt een ſpreuk

komt *Longe & prope*, dat is, van verre en nae by. Op den boord van 't kleed, ſal ſtaen *Mors & Vita*, dat is, Dood en Leven. Weſende onthult, hebbende een krans van Mirten om't hoofd, daer bloemen van Granaet-appelen tuſſchen gevlochten zijn, voor 't voorhoofd ſal geſchreven ſtaen, *Hyems, Aestas*, dat is, *Winter en Somer*. Zy ſal bloots beens weſen, houdende in hare ſlinker arm een drooge Olmboom, daer een groene Wijngaert omgellingert is.



Vriendſchap, nae de bepaelinge van *Aristoteles*, is een ingedruckte, onderlinge, wederlievende goedwilligheyt, die door ſeekere deugd en door de reeden, wert beſtiert, tuſſchen die van eenerleye aert, natuyre en inſtoringe zijn. Het witte en ſlechte kleed, is de eenvoudige oprechtigheyt van 't gemoed, waer uyt men oock van verre, de waerachtige Liefde, ſonder eenige gemaektheyt of konſtige ſtreecken kan ſien. Zy vertoont de ſlinker ſchouder en de naeckte borſt, wiſſende op 't hert, en nae de ſpreuke, *longe & prope*: Want een waerachtigh vriend, 't zy dat hy verre of nae by is, van die hy bemint, ſoo ſal dieſelwe, doch nimmer uytgerherten zijn: En hoewel ſich de tijd en 't geluck

luck veranderen, ſoo blijft hy oock alletijd, ter liefde van zijne Vriendſchap, bereyt, te leven en te ſterven. En diſſelve bediet oock de ſpreucke, die zy op den boord van 't kleet en aen 't voorhoofd heeft. Maer ſoo deſe Vriendſchap geveint of gemaekt is, ſoo ſiermen dieſelve, ſeer ſnellijk, door de alderminſte drayinge van de fortuynne, gelijk als een dunne nevel voor de Sonne, verdwijnen. Datſe onthult, en met een Mirtenkrans, daer bloemen van Granaet-appels ingevlochten zijn, gekroont is, betoont, dat de vrucht der eendrachtiger en innerlijcker Liefde, een ſeer ſoete reuck, van eerbaere handelingen en voordaeden, van ſich geeft: en datſelve fonder eenige lichtvaerdigheyt van werreltſche pracht: waer onder ſich dickwijls de vleyinge, die een viandinne van deſe deughd is, verberghet, waer van men *Democritum* kan nie leſen; gelijk *Pierius* in zijn LXV boeck verhaelt. Zy wort van gelijken barrevoets geſtelt, om haere bekommeringe en vaerdigheyt uyt te drucken, en datmen totten dienſt van zijnen vriend, al de ongemacken moet ter ſijden ſtellen, gelijk *Ovidius* in zijne *Minnekonſt* ſinght:

*Indien geen wagen u ontmoet,
Neem aen de reys, en gae te voet.*

Zy omarmt oock ten laeſten den droogen Olinboom, die van een Wijngaert is omſlingert, ten einde zy ſoude kennen dat de Vriendſchap, die in voorſpoet gemaekt is, altijd behoort te duyren, en datſe in de aldermeelte ſvarigheden meer als anders behoort uyt te blincken: gedenckende dat nimmermeer een Vriend ſoo onbequaem is, of hy weet elders eenen wegh te vinden, om eeniger maeten, de verbinteniffe van de Vriendſchap te vergelden.

A M I C I T I A. *Vriendſchap.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om reeden, als boven is geſeyt, zy ſal de hoofdhairen over de ſchouderen geſpreyt hebben, houdende onder haer ſlincker arm een kleyn wit Hondenken heel vaſt, en in de rechter falſe een Bloeme-krans, en onder haer rechter voet een Doods-hoofd hebben.

De geſpreyde hayren zijn geſtelt om reeden alreede geſeyt. Het wit Hondenken ver-
toont, datmen de getrouwigheyt moet reyn

en fuyver houden: door de bloemen, wort de reuck van goede ordre verſtaen, die de Vriendſchap door den onnemeangh en 't gemeen gebruyck der Menſchen, veroorſaect. Het Doods-hoofd onder de rechter voet, bediet, dat dickwijls de waere Vriendſchap, willigh is oock voor zijnen Vriend in den dood te gaen. Waer over *Ovidius* van zijne twee lieve vrienden ſinght:

*Oreſtes wil den dood voor Pylades beſtaen,
Maer Pylades wil ſelf voor hem ten doode gaen.*

A M I C I T I A. *Vriendſchap.*

DE drie naecte Gratien of Danck-Goddinnen, waer van men van d'eene de ſchouder, en van d'ander twee, het geſichte ſiet, voegende de armen in malkanderen, Eene van deſe heeft een Rooſe in de hand, d'ander een Dobbel-ſteen, en de derde een Mirthe-tack. Nae de beeldeniffen van deſe drie gratien voeght ſich buyten twijfel de goede en volmaecte Vriendſchap, gelijk het de Oude bedacht hebben. Overſulx heeft de Vriendſchap geen ander ooghwit, als om te helpen een ander weldaet te doen, ſich niet laetende in goeddaedigheyt overwinnen: en gelijk de drie Gratien van de Oude zijn afgebeeld, alſoo houdmen oock drie trappen in Vriendſchap. De eerſte trappe is, weldaet te doen. De tweede trappe is, die van andere te ontfangen. De derde is, weldaet wederom te bewijzen. En deſe drie Goddinnen, vlechten d'eene des anderen armen, door malkanderen: Want dit is de ordre van weldaet te doen, dat zy moet van hand over hand gaen, en wederom tot nut en voordeel ſtrecken, van die geene, die eerſt de weldaet heeft bewezen, en door foodanige maniere wort de knoop der Vriendſchap onder de Menſchen vaſtlijk onderhouden.

Deſe drie Gratien worden naeckt ver-
toont, om dat tuſſchen den Menſchen oock een oopen en een vry gemoed behoort te zijn, vreemt van alle bedrog. De eene keert alleene den rugge, en twee 't geſichte, om te kennen te geven, datmen altijd aen zijnen Vriend de weldaet moet verdubbelen.

Vrolijk van opſicht zijne ver-
toont, om dat iemant die daer weldaet aen andere doet, ſich oock vrolijk moet ver-
toonen, als mede die geene, dieſe ontfanght. Zy ſchijnen
Maegh-

Maeghdekens , om dat de Vriendſchap niet wil beſmet zijn , door de ſnoodigheyt van eenige eygenbaet of voordeel.

De Roofſe bedier de aengenaeemheyt , die der altijd onder den Vrienden behoort te weſen , zijnde onder haer een geſtadige vereeniging van den wille.

De Dobbelſteen bereyckent , het keeren en wederkeeren van de Weldaeden , gelijk de Dobbelſteenen doen , als men daer mede ſpeelt.

De Mirtentack , die altijd groen is , is een reycken dat de Vriendſchap , altijd moet vaſt bewaert , en door geen toeval vermindert worden.

A M I C I T I A . *Vriendſchap.*

En blinde , die eenen kreupelen Man die niet gaen kan op de ſchouderen draeght : gelijk de Dichten van *Alciatus* te kennen geven :

*De blinde draeght den kreupelen Man,
Die hem wijſt rechte wegen an :
Dees leent beenen , d' ander oogen :
Dit is 's Vriendſchaps groot vermogen.*

Vriendſchap ſonder hulp of nuttigheyt.

En Vrouwe ſlordigh gekleet , hebbende in de hand een neſt mer eenige Swaluwen , alwaer , buyten om , twee of drie Swaluwen vliegen.

Deſe Vogel is den Menſche ſoo gemeen , als een Huysgenoot , en ſoeckt , meer als andere , ſeeckerheyt om aen de Huysen , doch ſonder eenige nuttigheyt , te neſtelen , maer niet om aldaer te verblijven . Maer als de Lente aenkomt , ſoo vliegheyt hy wederom nae 't huys om zijn eigen gemack en profijt . Aldus doen oock de gemaecte Vrienden , die in de Lente der Voorspoet , haere Vrienden beſoecken : Maer als de Winter van onſpoet en ramp haer over den halſe komt , dan verlaetſe hare eygene Vrienden , ſoeckende haer cygen ruſt en voordeel . Hierom als *Pythagoras* , ſoodanige gelijkniſſe wilde vertoonon , hoemen de gemaecte en ondankbaere Vrienden , ſoude van hem afwijſen , ſoo deede hy alle de Swaluwe neſten van 't dack en van zijn huys wegh .

Vriendſchaps beveſtinge . Soeck Beveſtinge van Vriendſchap , fol. 58.

ALLEGREZZA . *Vrolijkheyt.*



En Maeghdeken met een blooſigh geblancket en breed voorhoofd , in 't wit gekleet , geciert met groene blaeders en met geele en roode bloemen , met een krans om 't hoofd van veelderleye bloemen . In de rechter hand , falſe een criftallijne glas vol roode Wijn hebben , en in de ſlinker hand een groote goude ſchael , weſende van een ſeer bevalligh en ſchoon opſicht , danſende in een ſchoone beemde vol bloemen .

Vrolijkheyt is een genegentheyt van 't gemoed , dat gekeert is tot Welluſt , om die dingen te beminnen , diemen inwendigh , als boven natuyrlijk , beſchouwt , of die uytwendigh , door de ſinnen , uyt natuyre , of door een toeval worden aengebracht .

Zy ſal een groot , vleeſſigh en geblancket voorhoofd hebben , nae 't ſeggen van *Ariſtoteles* in zijne *Phyſiogn.* vi boeck i cap .

De bloemen bedieden , door haer ſelf , de Vrolijkheyt , en men plagh te ſeggen dat de Velden lachen , wanneerſe met bloemen bedeckt zijn , gelijk *Virgilius* in zijn iv *Ecloga* ſeyt .

't Cristallijne glas vol roode Wijn, mette goude sphael, beroonen, dat de Vrolijkheyt meerendeels sich niet laet bedecken, maer datse sich een yder vrywillig mededeelt, gelijk *S. Gregorius* geruyght, in zijne Zeede-leeringe, *De Vrolijkheyt plagh de gebeymissen van 't gemoed te openbaeren.* En de Propheet seyt, *de Wijn verheught het herte des Menschen*, en 't goud heeft oock de kracht om de geesten te versterken. En dese versterkinge is oorsaecke van de Vrolijkheyt. De gestaltenis van 't lichaem, en 't bewijs van den dans, zijn openbaere kenteycken van de Vrolijkheyt.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

EN Maeghdeken met een bloeme-krans om 't hoofd, houdende in de rechter hand een *Tirsis*, die geheel met veele krullen van blaeders gekroont is, als mede met kranssen van verscheyden bloemen. In de slincker hand salse een Overvloets hooren houden, en men kansse in 't groen kleeden.

ALLEGREZZA.

EN Maeghdeken met verscheyden aengenamen verwen gekleet, met een struyck van de bloemen van *Borago* op de hoofdhayren, houdende in de hand gulde en loode pijlen. Oft zy sal op de Harpe speelen.

ALLEGREZZA GIUBILO O LETITIA. *Vrolijkheyt, Iuychen, Blijdschap.*

EN Maeghdeken dat aen een Olmboom onslingert, die met veele Wijngaert-rancken onslingert is, tredende sachtjens op eenen dichten Buysssekool, stekende den hand mildelijck uyt, als of zy iemant een vereeringe wilde doen, hebbende voor de borst een open Musijk-boeck.

De Olmboom mette Wijngaertranck onslingert, bediet vrolijkheydt des herten, meerendeels door den Wijn veroorsaecht, gelijk *David* seght: En wort de vereeninge van sich selve, en van de eygen gedaente, en van de genegentheden, door den Buysssekool, aangewesen, en de soete Melodie, van aengenaeme dingen, voor de ooren: gelijk het Musijk, een oorsaecke is van de Vrolijkheyt, die welcke haere soetigheyt mede-

deelt, aen die 't van noode heeft, om te geraecken totte aldervolmaeckste trappe van 't genoegen.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

EN kindeken met een bloemekrans op 't hoofd, om dat de kinderkrans altijd vrolijk zijn, en daerom wierdense alle in de oude openbaere feestdaegen gekranst, als oock de deuren van de Huysen en Tempelen, jae oock de beesten; gelijk *Tertullianus* in zijne Ridderkrans gewagh maect. Mette rechter hand sal het een Palm of Olijfrack houden, ter gedachtenis der Vrolijkheyt van den Palm-Sondagh, waer op *Christus* onse Salighmaecker, met veele Palm en Olijfracken, blijdelijck is ontfangen.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

IN de Medaglie van *Fausima*, is eene beeldenisse, die mette rechter hand een Overvloets hooren vol bloemen, blaeders en vruchten houd, en in de slincker een spieffe, die van beneden tot boven toe, met blaeders en kranssens is omslingert, tot dien einde isser op geschreven HYLARITAS.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

EN seer schoon Maeghdeken in 't groen gekleet, dat een schoone en fraeye krans van Roosen en andere bloemen op 't hoofd heeft, 't sal mette rechter hand seer aerdigh en bevalligh een Mirtentack houden, die zy een ander schijnt toe te reycken. Zy wort een seer schoon Maeghdeken en in 't groen geschildert, afgemaect, vermits de Vrolijkheyt den Mensch jongh en wacker houd: Met Roosen en andere bloemen wort zy gekroont, want dit was by oude tijden een kenteycken van een feest of Vrolijkheyt: want als de Oude in hunne gastmaelen vrolijk waeren, soo plachten zy sich soo met Roosenkranssens als met andere bloemen te verciere. Van dese kranssen vindy overvloedigh by *Athaneum* in 't I boek. Zy houd de Mirtentack in de rechter hand, want die was oock by de Oude een kenteycken van Vrolijkheyt: En 't was een gewoonte onder den gasten, dat dese Mirtentack, aen alle die ten disch saeten, wierde omgedragen, en

noodighden daer door een ander tot singen. En die nu den tack hadde aengevaert, hief den fangh op. Waer van *Plutarchus* in't breede verhael doet in zijn gastaemal, seggende: *Nae dat de Mirtentack was ontfangen, hief yder zijn eygen liedeken op, die zy daerom Asaron naemden, om dat die opbiefte singen, die 't was overgelevert.* En *Horatius* singht, dat als de Lente naeckte, in welke tijd *Venus* allerwegen Vrolijkheyt aenrechte met haere dansserien, soo omvlocht zy haer hoofd met groene Mirten, terwijl men de Vrolijkheyt pleegde.

ALLEGREZZA de le Medaglie.
Vrolijkheyt nae de Gedenckpenningen.

En staende Vrouwe, houdende in de rechter hand twee koorenayren, ofte een kleyn kroontjen, in de sincker een Roer van 't Schip, met het opschrift *LÆTITIA*. Dit is de Medaglie of Gedenckpenningh van *Julia Augusta*, de Vrouwe van *Severus*, die by *A. Occo* is beschreven in 't Jaer der stad *Romen* 903, alhoewel de Gerustheyt in de Medaglie van *Antoninus Pius* oock wort gemaelt, en dat is geen wonder, want de Gerustheyt des volx, is de waerachtige Vrolijkheyt des volx. Noch isser een ander Medaglie, alwaer de Vrolijkheyt met twee langhgerockte beeldekens geciert is, houdende in de rechter hand twee koorenayren, en in de ander een globe of kloor: oock in een ander Medaglie van de bovengeseyde *Julia*, Medegesellinne van *Severus*, met het woord *Hylaritas*, daer een Vrouwe is geschildert, die in de rechter hand een tack, en in de sincker een Overvloets hooren heeft, alwaer twee kinderens by staen. In de Medaglie van *Adrianus* staet een Maeghdeken, dat in de rechter hand een Palmtack en in de sincker een Overvloets hooren heeft, met een kindeken voor haere voeten: rontom *Hylaritas P. R. Cos. III. S. C.* geschreven, diewelcke in 't Jaer *Christi* 120 geslagen is. In een ander Medaglie van *Adrianus*, nae de opbouwinge van *Romen* 874, mettet opschrift *Hylaritas populi Romani*, beelden zy de Vrolijkheyt af, by een staende Vrouwe, die beyde handen aen de ooren heeft.

FECUNDITA. Vruchtbaerheyt.



En Vrouwe met Mostaertsaet gekroont, houdende met beyde handen voor haer schoot een nestjen met jonge Vogeljtens *Acanti* of *Cardelli* geheeten, van d'eene sijde voor haere voeten heeftse een Henne met haere kixkens, die naulix nyt den dop zijn, twee uyt een broed. Van d'ander sijde sal een Haese staen met haer jongen, die eerst zijn voor den dagh gekomen.

De Vruchtbaerheyt is de meeste gelucksaligheyt die een getroude Vrouwe magh hebben, want daer door verkrijght zy de vruchten, die van haer, door 't Houlijck, met verlangen, verwacht zijn: aengesien door een oude instortinge der Natuyre, den Menschen de voortteeling der kinderen is noodigh: 't welck oock een bekende saecke is in de onreedelijcke dieren. Alle gedierten foecken uyt natuyre jongen en naekomelingen voort te brengen, alhoewelse daer van geen nuttigheyt verhoppen. Maer waer isser grooter nuttigheyt en grooter rijkdom als kinderen?

O Moeder dit is 't grootst' en heereijxte goed,
 Indien ghy kinders hebt van een oprecht gemoed,
 seyde *Euripides* in zijn *Meleagro*. Dese Ouders
 worden geluckigh geacht, die veele goede
 kinderen hebben, t zy dat het knechtjes of
 Maeghdekens zijn, seyt *Aristoteles*. Want ge-
 lijk een Man die veele vrienden heeft, meer
 machts door dieselve verkrijght, als of hy
 geene hadde, alsoo is oock een Burger meer-
 der, die veele kinderen heeft, als die geene of
 weynige kinderen heeft. Onder de seldene
 gebeurlijckheden van't Menschlijck geluck,
 verhaelt *Plinius* in 't VII boeck XLIV cap. dat
Cecilius Metellus van Macedonien vier Soonen
 hadde, waer van d'een Schout, en d'ander
 drie Burgemeesters geweest zijn, en twee
 die *Triumphales* waeren, en ene Rentmeester.
 In 't I boeck in 't XIII cap. verhaelt hy, dat
 hy nae zijn dood, naeliet ses Soonen, elf Ne-
 ven, en datter onder waeren, soo Swagers
 als Snaeren, die hem, als Vaeder groeteden,
 seven en rwintigh. Hy seyt oock dat hy vint
 in de handlingen ten tijde van *Augustus* on-
 der 't 12 Iaer van 't Burgemeesterschap, dat
Cajus Crispinus Hilaris van *Fiesole*, met seven
 Soonen en twee Dochters met 27 Neven,
 negen Nichten, en 29 Naevenen, in 't *Capito-*
lium met een groote en statige pompe, ge-
 offert heeft. Tot uyerste gelucksaligheyt en
 de hooghste eere wert genoemt, *Anucia Falco-*
nia, Moeder van verscheyden Burgemeesters,
 in een oude opschrijvinge, datse is geweest
 een Burgemeesters Vrouwe, een Burgemees-
 ters Dochter, en Moeder van verscheyden
 Burgemeesteren, wiens kinderen haer een
 heerlijck graf hadden toegestelt. *Valerius Ma-*
ximus seyt in 't IV boeck IV cap. dat het een
 groot vercierfel in de Vrouwen is, kinderen
 te hebben, derhalven verhaelt hy van een
 Vrouwe uyt *Campagnen*, die seer met haere
 kostelheyt pronckte, ten huys van *Cornelia*,
 de Moeder van *Gracchus*, die 12 Soonen had-
 de, en nae dat zy alles hadde gesien, hielt zy
 haer soo lange op, tot haere kinderen uyer
 schoole quamen, en als dieselve voor haer
 quaemen, soo seyde zy, wijfende op haere
 kinderen, *siet dit zijn al mijne tapijten en cieraeden*.
 Fruchtbaer, magh die andere *Cornelia*, uyt het
 geslacht van *Scipio*, oock wel genaemt wer-
 den, die in 't LXII Iaer, *Volusium Saturninum* baer-
 de, die daer nae met den Keyser *Domitianus*
 Burgemeester wierde. Dese gelucksaligheyt

is niet soo seer besonder, alffe is algemeen,
 want dit is de gelucksaligheyt van een Vae-
 derland, datmen verrijckt zy met veele goe-
 de, deughdhaeme, en treflijcke kinderen.
 Daerom maectense in de stad van *Romen* een
 besluyt, dat aen die de eerste plaetse en
 grootste eere gegeven soude werden, niet
 wie de meeste Iaeren, maer die de meeste
 kinderen hadde, jae hy wierde, boven die
 geene, die min kinderen hadde, voortge-
 trocken, schoon datse ouder waeren, om de
 Burgemeesters Roede aen den Burgemeester
 over te leveren. En dit staet in de Wet *Julia*,
 die by *A. Gellium* in 't 2 b. xv c. te lesen is.

Met Mostaertfaet is zy gekroont, om dat
 dit kleynste faet soo vruchtbaer is, dat het
 oock, sonder eenige arbeyt, boven alle kruy-
 den, soo overvloedigh voortspruyt, dat oock
 de Vogelen des Hemels daer in rusten en
 haere nesten maecken. Van de vruchtbaer-
 heyt van 't Vogelstjen *Acantus* seyt *Plinius*,
 x boeck LXIII cap. dat alle Dieren, hoe groo-
 ter die van lichaem zijn, dat zy oock te on-
 vruchtbaerder zijn: Want de Elephanten,
 Paerden, Leeuwen, Cameelen brengen maer
 een jongh tot een dracht voort. De Henne
 aen d'een sijde met haer gebroetfel, voor
 haere voeten, waer van uyt een ey, twee jon-
 gen voortkomen, vertoont de vruchtbaer-
 heyt van dese Huysvogel. Van gelijcken ver-
 haelt *Pierius*, binnen *Padua* gesien te hebben, en
Albertus Magnus schrijft, dat in sekere plaetse
 van Macedonien, een Henne uyt 22 eyren
 44 kuyckens gebroet heeft. De Oude ge-
 bruyckten in dese gelegentheyt een Schaepe
 met twee Lammekens te famen gebonden:
 Want als de oude Moeders twee kinderen,
 tot eender draght, hadden ter Werreld ge-
 bracht, soo plaghten zy een Schaepe met twee
 Lammerkens, aen *Juno* de Goddinne, die een
 Voorstiter der Rijckdommen, en een help-
 ster der baerende Vrouwen was, tot een danck-
 baerheydt op te offeren. Want dese
 Dieren niet alleen op veele plaetsen, gelijk
 in Egypten, twee voortbrengen, maer, gelijk
Aristoteles verhaelt in 't VII boeck IV cap. van
 de Dieren, wel dickwijls drie, viere en vijf.
 Een Vrouwe heeft alleen in vier drachten
 20 kinderen voortgebracht, yder reyse vijf,
 en de meeste derselven kostse alleene voeden
 en opbrengen. *A. Gellius* verhaelt in 't x b. 2 c.
 dat een dienstmaeghd ten tijde van *Augustus*

in't veld van *Lavente* vijf kinderen baerde, die weinigh dagen leefden, en de Moeder stierf oock kortſ daer nae. Waer over oock door laſt van *Augustus*, deſe vruchtbaerheyt ter eeren, een graſſchrift op den *Laurentiaenſchen* weg wierde geſtelt. En *Iulius Capitolinus* ſchrijft dat onder de regeeringe van *Antoninus Pius*, een Vrouwe vijf kinderen baerde: en hoe-wel *Ariſtoteles* houd, dat dit het grootſte getal van kinderen is; dat tot eender dracht kan geboren worden, ſoo leeftmen doch van *Margareta* een Gravinne van Holland, die te *Loofduynen* in 't Jaer 1276, 365 kinderen ſoude hebben gebaert, en die aldaer ſouden gedoopt zijn: de knechtjes met den naeme *Ioannes*, de Meysjes *Elifabet*, 't welck noch te *Loofduinen* ontrent den Hage, wert ver-toont, als mede de beckens waer uyt zy ſouden zijn gedoopt, zijnde alſo doen een Monnickekloof-ter van *S. Bernard*: En wort de geſchiedeniſſe aldus verhaelt, dat ſekere arme Vrouwe van de Gravinne een aelmoefſe verſochte, die twee kinderen, van eender dracht, by haer hadde, en in plaetſe van haer onderſtant te doen, beſchrobde zy dieſelve, ſeggende dat ſe geen twee kinderen koſte voortbrengen, of daer moſten oock twee Vaeders toe zijn ge-weeſt: Waer over deſe arme Vrouwe ſeer droevigh zijnde, bad God, om hare kuysheyt te ontdekken, dat de Gravinne, die alreede ſwanger was, ſoo veele kinderen mocht ter Werlt brengen, alſer dagen in't Jaer waeren. Dit vintmen in de oude *Hollandiſche* Chronijcken. En *Martinus Cramerus*, een waerachtigh Schrijver, ſeyt, dat de Vrouwe van de Grave *Virboſlaus* 36 Soonen te *Cracou* heeft ter Wer-*relt* gebracht. Van de Haefen ſeytmen, dat ſe ſoo vruchtbaer zijn, dat ter wijlen zy ſoogen, zy oock baren, en dat d'eeene vrucht ſtrax op d'ander volgt. *Valerius Maximus* verhaelt, datter een eyland was, waer uyt d'Inwoonders ge-dwongen waeren te vluchten, om het groot vermenigvuldigen van de Haſen. Derhalven gebreken daer geene, die daer ſeggen, dat de Haefe Rammelaers ſelve haer eygen vrucht moeten ontfangen, baeren en voeden, gelijk de Wijſkens doen, om dat zy ſoo ſeer vermenighvuldigen.

HORAGRAPHA. Vyrbeschrÿvinge.

En jongh gevleugelt Maeghdecken, met een beknopt kleed van Hemelsblaeu, die

op 't hoofd een Sandlooper heeft, en mette rechte hand, houdſe een *Liniael*, *Paſſer* en een *Compas*, en in de ſlinker een *Sonnewijfer*: en aen eene ſijde boven 't hoofd, ſal een *Sonne* ſtaen, die met haere ſtraelen, de ſcha-duwe van de loopende uyre, aenwijſt.

De uyren of *Hora*, met het getal van 24, waer van den dagh en nacht worden ge-maekt, hebben haren naem gekregen, gelijk *Macrobius* verhaelt, van *Apollo*, dat is, van de *Sonne*, die in de *Egyptiſche* taele *Horus* ge-naemt is. En om de uyren van den dagh te beſchrijven, van dat de *Sonne* op en onder gaet, ſo dienen wy ons, door de vindinge van den *Sonne-wijfer*, die van *Anaximenes* van *Mileſien* is gevonden: en voor den *Nachtwijfer* nemen wy den *Sandlooper*, die oock van ſeer hooge verſtanden is bedacht. En om te komen totte verklaringe van de bovengeseyde beeldniſſe, ſullen wy ſeggen, datmen dieſelve jongh maect, tot navolginge van de uyren, om dat die geſtadigh, haere loop en beweginge vernieuwen, dieſe noodſaecklijck, d'ee-ne nae den anderen doen: en dat nochtans yder in zijn weefen blijft.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de ſchouderen, bedieden de ſnelle loop der uyren, van wiens ſnelle loop, *Petrarcha* in zijne triumph, van den *Tijd*, ſinght, dat de uyren, dagen en maenden vliegen. Het Hemels blauwe kleed bediet, den helderen Hemel, die door geene wolcken beler zijnde, dient tot bewijs van de uyren, terwyl de *Sonne* in haren loop is.

De *Paſſer*, *Liniael*, en het *Compas* wort haer gegeven, om datmen, door den *Paſſer* of het *Compas*, en door de ſpieglinge, de deelinge maect van den *Meridionael*, *Verticael*, *Equinoctiael* en de uyr-linien, die ver-geselſchap zijn, met de *Tropici* van *Cancer* en *Capricornus*, en andere, dieder tot onſe voorſtel paſſen: en met de lijne wort de hoedaenig-*heyt* deſſelven toe-geſtelt. En gelijkmen door 't *Compas* en door 't middel van den *Seylſteen*, komt totte kenniſſe, niet alleene van de vier voornaemſte winden, als *Ooſt*, *West*, *Zuyden* en *Noorden*, ſoo komtmen oock totte ſtellingen en afwijkingen van de muiren, die daer door werden toegeſtelt, oock de veranderinge van de *Sonnewijfers*: En daarom vertoon en wy die, dat zy dit boven-geseyde, in de ſlinker hand houd, en dat die van de ſtraelen der *Sonne* wort geraect;

waer door de schaduwe, door den navel der Sonne, die *Gnomon* genaemt is, seer oprechtlyk wort vertoon, te weren de loop van de uyren des daeghs, en door den Sandloper, de uyren des nachts, die oock dese beeldnisse op 't hoofd heeft.

HORE del GIORNO. *Vyren van den dagh.*

DAer kan dickwijls gelegentheyte voorvallen, om de uyren af te maelen, en alhoewel men daer toe een ontwerp kan nemen, van andere die alreede beschreven zijn, soo heb ick nochtans eenige willen stellen, die daer van zijn verscheyden, om dat de verscheydenheit den leergierigen plagh te verlustigen.

Soo segh ick dan, dat de uyren dienaeressen zijn van de Sonne, gedeelt in 24 strecken, waer van yder geleytster is, en 't roer van de Sonnekoets, voor soo veel elck haer wijde heeft, gelijk *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* seyt.

En *Boccatius* in 't iv boeck van de af komst der Goden, seyt, dat de uyren dochters zijn van de Sonne, en van de Tijd. En hier van nemen oock de Grieken den Tijd. Om dat door den loop der Sonne, en door seeckere tuffchenkominge des tijds, zy sich selve toestellen, en d'een achter d'ander volgende, doen, dat de nacht voorby gaer en de dagh naedert, waer in dan de Sonne gaet, door naevolginge desselven. Want door de uyren van den dagh, werden de poorten des Hemels geopent, te weeten door 't opgaen van 't licht. Van welke plicht der uyren, *Homerus* oock gedenckt, datse boven de poorte des Hemels staen, en aldaer forge dragen. *Ovidius* desen naevolgende, seyt, dat de uyren, te gelijk met *Lanus*, over de poorten des Hemels forge draegen.

Nonnus Panopolitanus, een Griex Poeet, seyt dat de uyren Dochters zijn van het Iaer, en Dienstmaeghden van de Sonne. Versierende, datse den Hemel doorwanderen, en loopen regen *Tipheus* in 't huys van de Sonne. Willende dan een begin van dese uyren toestellen, maecten wy dieselve, met het opkomen van de Sonne.

HORA PRIMA. *De eerste uyre.*

Een schoon lachend Maeghdeken met een kuyf en blonde hoofdhayren, als

goud, spreynende dieselve in den wind met het voorste deel, van achteren staen die steil over einde, zijnde grijs, met beknopte kleedinge en lijfverwigh, en met vleugels aen de schouderen, staende met groote bevalligheit, als oft wilde vliegen.

Het sal in zijn rechter hand, of waer in 't een verstandigh Schilder geraden dunckt, het teyken van de Sonne houden, recht op en blinkende, maer soo groot datse wel sichtbaer is. In de slincker hand sal 't een *Ruycker* hebben, met geele en roode bloemen, die eerst beginnen op te gaen.

Iongh, schoon en lachende, met bloemen, wort het geschildert, om dat door 't opgaen van de heldere en klaerblickende Sonnestraelen, sich de geheele natuyre verheught, de velden verlustigen sich en lachen, de bloemkens doen sich oopen, en de vrolijcke *Vogeltjes*, met haer lieflijck gesangh, schatieren in de blaederrijcke taxkens, en alle andere Dierkens scheppen daer in vrolijckheit en vermaeck. 't Welck *Seneca* in zijnen raesenden *Hercules* aldus beschrijft:

Tiran had het blauw gespan,

Nu alree geslagen an,

En sagh op nae Oërans top,

Dien de dagh schoon toyden op,

Daer de doorens als korael,

Bloncken in een ruyme sael:

't Maentjen school, maer d'arbeyd rijst,

Die de deur van sorgen wijst;

d'Herder wit van rijp gedost,

Laet het Vee'tjen gaen om kost,

Dat nu vry en weeldigh danst,

En geen blad noch heeft geschranst.

't Oude Vee, dat scheert het veld,

Daer van 't Melck-fonteynse swelt.

't Dertie Geytjen springht in 't gras,

Of het uytgelueten was.

't Nachtezaeljen op den tack,

Slaet zijn wiekxens met gemack,

Midden in een bly gesangh,

Daer het met zijn hel geklangh,

In een wild en soet gesuyt,

Kraelt den blijden daeghbraet uyt.

De blinde hoofdhayren van vooren in den wind gespreyt, en die van achteren over einde staende en grijs zijn, bedieden, dat de uren in korte tijd beginnen en eindigen, keerende wederom nae den gewoonlijcken loop.

Het lijfverwige kleed, bereyckent de roodigheit,

digheyt, die de straelen veroorsaecten, wanneer de Sonne in 't Oosten op onse hooghte opkomt. Dit seyt oock *Virgilius*, dat de Zee root was door de straelen, en de bleecke *Mergenstond* blonck in de roofachtige koetse; gelijk sulx mede *Ovidius* seght, *siet, de Wachter Aurora heeft van den klaeren opgangh, de purpre poorten geopent. en 't paleys vol Roosen*; dit vindy over al by veele Poëten, soo oude als nieuwe.

Het beknopte kleeed en de vleugels aen de schouderen, als of het wilde vliegen, bedieden de snelligheyt van de vyren. 't Heeft het reycken van de Sonne, om dat de Oude den dagh 12 uren, en den nacht oock 12 uren plachten te geven, diewelcke Planetische genaemt zijn, en die worden alsoo geheeten, om dat een ygelick van dieselve, wort bestiert, door eene van de reyckens van de Planeten, gelijk *Giraldus* seght in zijn 2 boeck van de laeren en Maenden, met dese woorden: *Derhalven soo de Planeten in alle vyren, nae dat de Sterregiffers seggen, bestieren, en datse heerschappie hebben over de sterflijcke dingen, soo zijn daerom de Planeten, dat is, de vyren der doolende sterren, die van haer Planetische genaemt zijn, oock ingeselt.* En die hier van breeder uytlegginge begeert, lese *Plolomeum* en *Theonem*. *Ioan. Sacrobosco* seyt in zijn *Computus Ecclesiasticus*, Dit is oock aen te merken, dat de dagen van de Weeke, nae dat verscheyden schrijven, oock verscheyden naemen hebben. *Want de Heydensche Philosophen naemden yder dagh van de Weeke, nae die Planeete, dieder heerschte, in de eerste uyre van dieselven dagh, want zy seyden, dat de Planeeten achtereenvolgende herschten, door de vyren des daeghs.* En alhoewel een yder dagh van de Weeke, en een yder ure, zijn besonder eygen teycken heeft, verscheyden van d'andere dagen, soo vertoonen wy doch alleen de twaelf uren van den dagh en soo veele van den nacht, sonder acht te nemen op de besondere dagen of haer vervolgh in den circkel van de Weeke; sulx dat ick tot bewijs sal stellen 't begin van de eerste uyre van den dagh met de Sonne, als die geene die de uren onderscheyt, en een maete van de tijd is. En dit sal genoegh zijn tot verklaringe van de teyckens, soo voor de eerste uyre, die van ons beschreven is, als mede voor de volgende uren.

HORA SECONDA. Tweede uyre.

Oock een jongh Maeghdeken met op-geslagen vleugels, als oft wilde vliegen,

hebbende de hoofdhayren; van dien aert en verwe als het eerste, doch van vooren sullen die niet soo blond zijn, 't kleeed sal kort en gout-geel zijn, maer met eenige Wolxkens en Nevelen omtrocken, om dat de Sonne in dese ure de dampen des aerdriyx tot haer treckt, min of meer, nae de vochtigheyt van den verleden tijd. En hier op speelen *Lucanus*, *Silius Italicus*, *Claudianus*, en *Statius* op deser wijze:

*Ter tijd de paerden uytter Zee,
De vierge koetse maectten ree,
En blaecten op der beygen top,
Als Titan toogh de dampen op:
Het duyster door het licht verdween,
Tot dat de klaere dagh verscheen. &c.*

Het houd met schoone aerdigheyt het reycken van *Venus*, en mette slincker een bosfel van *Helitropia* of *Cicorey* mette bloemen, die door een oude *Wet* den ommeloop kennen, die de Sonne doet. En om dat in de eerste uyre, de verklaringe van de vleugels en de hoofdhayren gedaen is, soude het over-tolligh zijn, 't selve wederom te herhaelen, en 't kan 't selve oock dienen voor de volgende uren.

HORA TERZA. Derde uyre.

Oock een Maeghdeken met de hoofdhayren, als gefeyt is, maer die van vooren tusschen het blond en swart zijn. Wesende gevleugelt als de andere, met een bevalige maniere om te vliezen, met korte en lichte kleederen van weerschijn, te weten, twee deelen wit en een deel root: Want hoe de Son hooger uyt het Oosten rijft, hoe het licht te grooter wort, en van dese ure verstaet het *Ovidius*, als hy seyt:

*In 't kriecken van den dagh, plagh d' Hemel paers te schijnen,
Maer door der Sonnen glans, soo moet al 't root verdwijnen.*

Het houd, mette rechter hand, seer aerdigh, het reycken van *Mercurius*, en met de slincker een Sonne-wijfer, waer van de schaduwe de derde ure aenwijft. De vinder hier van is *Anaximenes Milesius*, discipel van *Thales*, waer van *Gellius* dit uyt *Plautus* verhaelt:

*God geef dat hy vol rampen leeft,
Die d'uren eerst gevonden heeft:
En die lees Wijfer heeft gesmeet,
Die my den dagh by stucken meet.*

HORA QUARTA. Vierde uyre.

EN Maegdeken als d'andere, mette vleugelen en hoofdhayren, gelijk voor geseyt is, 't kleet sal kort en wit wesen, om dat gelijk *Boccatius* seyt in 't iv boeck der Goden, de Sonne nu alreede is verspreyt, en de dampen heeft verjaeght, de dagh veel klaerder zijnde. En van dese uyre verstaet het *Ovidius* vi boeck *Metamorph.* 't sal in de rechter hand het teycken van *Luna* houden. Doch hier op sal een vlijtigh Schilder mercken, datmen ter eerster opsicht, het teycken magh bekennen.

Het sal seer aerdigh in de slincker hand een *Hiacintbloeme* houden, diewelcke foo *Ovidius* verhaelt x b. een kind was, dat van *Apollo* seer was bemint, doch hy hadde 't selve, door ongunste, gedood, en in een bloeme verandert.

't Welck betoont dat de kracht van de Morgen-Sonne in de kruyden de overtollige vochtigheyt van den nacht suyvert. Waer over dieselve, in dese uyre zijnde ontslooten, soo is 't de rechte tijd om de kruyden te plucken, overmits dieselve dan niet al te weeck zijn, door te veele vochtigheyt, noch niet te droogh, door de overvloedige herte der Sonne-straelen.

HORA QUINTA. De vijfde uyre.

EN gevluegelt Maeghdeken, als oft wilde vliegen, en de hoofdhayren, op de maniere als d'andere, met een beknopt kleet, doch van weerschijn tusschen wit en saffraen, om dat de Sonne, hoe zy den middagh naerder komt, te meerder blinckt, houdende met d'een of d'ander hand, het teycken van *Saturnus*, en met d'ander houd het de bloeme *Heliotropium*, waer van *Plinius* seght in 't 2 boeck 41 cap. Het sal sich iemant verwonderen, die daer op door daeghlijcx eervaerentheyt, niet let, hoe dat kruyd *Heliotropium*, de weghgaende Sonne alle uren aensiet, en met haer keert, schoon dat dieselve met wolcken bedeckt is. *Varro* seyt van gelijcken.

Ovidius verhaelt in 't vierde boeck van de herscheppinge, van dit kruyd, datter een Nymph *Clitia* van de Sonne wierde gemint, die door eenige smaet (diese van de Sonne hadde verkregen) soo ontstelt en moeylijck wierde, dat zy in dese bloeme veranderde,

HORA SESTA. De sesste uyre.

EN Maeghdeken: dese ure sal wat wreeder van opsicht zijn, toonende haer bloote armen en beenen, hebbende daerom aen de beenen aerdige en schoone brooskens, het kleet sal gevlamt root zijn, want *Boccatius* seght in 't iv boeck van de afkomst der Goden, dat de Sonne sich vindende in 't midden van den Hemel, meerder schijnsel en grooter brand van sich geeft, en daerom wortfemette armen en beenen naeckt geschildert, 't welck *Virgilius* in 't viii boeck *Aeneiad.* uyt-druckt, de vlammeende Sonne was het middel rond opgestegen. *Marialis* bevestight het selve, als mede *Lucanus*.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Jupiter*, en mette slincker een bossel van het bloeyende kruyd *Lotum* geheeren, 't welck, nae dat *Plinius* en *Theophrastus* verhaelen, seer wonderlijck van kracht is, om dat dit kruyd in den grond van de vloer *Euphrates* gevonden zijnde, met het opgaen van de Sonne begint boven 't water te komen, en wanneer de Sonne hooger rijst, alsdan rijstet oock, en als de Sonne op 't hooghste geklommen is, dan staet het in zijn volle bloeme recht over einde, maer de Sonne wederom na 't Westen daelende, soo daelt oock het kruyd, naevolgende daer in de Sonne, geduyrende foo lange tot dieselve onder gaet, alsdan duyckt het oock weder in 't waeter, en ter middernacht foo leyt het weder aen de grond. De gestaltenisse van dit kruyd en bloemen, nae dat *Plinius* verhaelt in 't xiiii b. c. xvii, xviii, zijn gelijk als de Boonen, en is dick van steel en bladers, maer wat korter en dunner, de bloemen zijn wit en gelijcken de Maenkoppen.

HORA SEPTIMA. De sevende ure.

IS gekleet in 't Saffraen, betoonende het beuginsel der afdaelinge van de voorgaende uyre, houdende in d'een hand het teycken van *Mars*, en in d'ander een tack van *Luperi* met de besien, om dat dieselve sich nae de Sonne keert, hoe betrocken die oock is: en is een wijser om den boeren de uyren aen te wijsen, schoon dat het betrocken weeder is, gelijk *Plinius* schrijft in zijn xviii boeck xiv cap.

HORA OTTAVA. De achtste uyre.

En Maeghdeken met weerschijn gekleert, van saffraen en wit, houdende het teyken van de Sonne, en een Sonne-wijser: Maer met een verscheiden handelingh van de derde ure, niet om die daer door te bedieden, maer om de handelinghe en stant wat veranderinghs te geven, en de schilderye schoon te vertoonen, en dat de schaduwe desselven wijfsen sal op acht uren. En overmits de eerste ure oock het teyken van de Sonne heeft, foo beteyckent dese Sonnewijser het onderscheyd tusschen de uren des daeghs en des nachts.

De verwe van 't kleed bewijst, dat hoe meerder de uyren wassen, te meerder gaet de dagh ten einde en verliest het licht. En dit zy genoegh tot verklaringe van de verwen van 't kleed, die de volgende beelden gebreecken.

HORA NONA. De negende uyre.

En gevleugelt Maeghdeken, de eygen verwe van 't kleed sal als geel stroo wesen.

Het houd in de rechter hand het teycken van Venus, en met d'ander een tack van Olyven, overmits dese plante haer bladers keert nae der Sonnen stand, gelijk van veelen is waergenomen, en Plinius oock getuyght.

HORA DECIMA. De thiende uyre.

En gevleugelt Maeghdeken in 't geel, treckende een weinigh nae 't swart, houdende mette rechter hand het teycken van Mercurius, en mette sincker een tack van Populier. Hebbende dese plante datselve bedietfel mette Olyve: Waerover Pontanus die selve noemt in zijne Dichten, de boom van de Sonne.

HORA VNDECIMA. De elfde uyre.

En gevleugelt Maeghdeken, in 't weerschijn gekleert, van geel en swart, houdende met groote bevalligheyt het teycken van Luna, en een uyrwerck van een Waeterlooper. Waer van Cicero gedenckt, in de natuyre der Goden, Maer, seyt hy, wat is be-

ter, of ghy een getrocken Sonne-wijser of een Waeterlooper aensiet. Want hier mede deylden de Reedenaers, by Ouds, den Tijd af. En alhoewel dit geen Sonnewijser is, niet te min deelde Scipio Nasica 595 nae de bouwinghe der stad *Romen*, met de Waeterloopers, de even-gelijcke uyren van dagh en nacht af. Want de Sonnewijfers, wanneer de locht is berocken, geven geen schijnfel van sich. Hier van getuyght Plinius in 't VII boeck. De vindinge van dese Waeterlooper, seyt Vitruvius in 't IX boeck van zijn *Archit.* dat gevonden is van *Ctesibius Alexandrinus*, zijnde de soone van een Chirurgijn.

HORA DUODECIMA. De twaelfde uyre.

En gevleugelt Maeghdeken beknopt gekleert, met violette verwe, als mede van hoofdhayren, gelijk by d'andere geseft is.

't Houd in de rechter hand het teycken van Saturnus, en met d'ander een tack van Willigen, om dat de Populier, Olijf en Willige met haere blaederen sich nae den Sonnestand keeren, gelijk Plinius schrijft.

De uyren van de Nacht.

HORA PRIMA. De eerste uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, mette hoofdhayren, als d'ander uyren van den dagh, maer de verwe van vooren sal swart zijn. 't Kleed sal kort zijn en van verscheyden verwen, om dat de Sonne in 't Westen ondergegaen zijnde, zy sich alsoo, door den weerflagh van haere straelen, met veele verwen, vertoont; gelijk Statius en Seneca verhaelen.

't Houd mette rechter hand het teycken van Iupiter, en mette sincker een Nacht-uyt of een Vleermuus: gelijk Beroaldus, *Apulejum* uytleggende, seyt, dat dit beest altijd in den avond begint te vliegen, gelijk oock Ovidius dit seer geleerdelijck in de fabel van dit Dier, in 't vierde boeck van de Herschepinghe verhaelt.

De tweede uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken in 't grauwegkleert, om dat, hoe verder de Sonne
E e e e van

van onsen cirkel afwijckt en naer 't Westen passeert, wort te meerder door het vervolg van de uyren de locht duyfterder. En dit sal genoegh zijn om de verwen van de uyren uyt te beelden, van die daer fullen volgen.

Her sal met de rechter hand het teycken van *Mars* houden, en mette slincker een Nacht-uyt, zijnde een Iuffer van de Nacht, gelijk *Petrus* in 't xx boeck seyt; gelijk oock de naeme *Noctua*, van de Nacht haer oorsprongh heeft.

De derde uyre van de Nacht.

En Maeghdeken gevleugelt, in 't grauwegkleet, doch duyfterer als het voorgaende, houdende in de rechter hand het reyken van de *Sonne*, maer alsoo dat het de hand soo leegh houde, als het kan, betoonende, door foodanigen wijze, dat de *Sonne* is ondergegaen, en met de slincker houd het een Schavuyt of Nacht-uyt. De fabel hier van vindy in 't vijfde boeck van *Ovidii* herscheppinge, waer van de inhoud foodanigh is. *Iupiter* hebbende toegelaeten aen *Ceres*, dat zy *Proserpina*, haer Dochter, uyte helle soude voeren, met desen bedinge, dat zy in die plaetse gantsch niets soude proeven: soo seyde *Ascalaphus* terfont, dat hy haer hadde Granaetappels sien eeten, en belerte alsoo haer wederkeeren: Waer op *Ceres* verstoort zijnde, veranderde haer in een Nacht-uyt, die altijd voor een quaed voorteecken wort gehouden. De Nacht-uyt, seyt *Plinius* x boeck xxii c. een Vogel van rouwe, en van de dood, en door de gemeene voorteeckens, grouwlijck, houd sich in de woeste plaetsen, en is niet alleen verlaeten en ensaem, maer wreed en qualijck by te komen, een monster des nachts, zy heeft geen luyd gesanzh, maer een versuchtende stemme.

De vierde uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, als of het Evloogh, wesende het kleet kastanybruyn. Het houd mette rechter hand het teycken van *Venus*, en met den slincker een Sandlooper.

De vijfde uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken als d'andere, de kleederen van kastanybruyn, dat nae den swarten treckt, houdende in d'eene hand het teycken van *Mercurius*, en met d'ander

een deel Maenkoppen, om dat de Nacht met dese plante gekroont wert; hebbende oock dese eygenschap om te doen slapen, als een werck dat by nachte gefchiet; gelijk *Virgilius*, *Ovidius* en andere uytdrucken.

De sesste uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken in 't swart gekleet, hebbende in de rechter hand het teycken van *Luna*, en in de slincker een Katt. Om dat zy *Luna* aldus uytbeelden: want als de Goden voor de gramschap van *Tesebone* waeren vluchtigh, en dat zy noch in *Egypten*, noch elders kosten seecker zijn, ten waere dat zy de gedaente van 't een en 't ander Dier aennaemen, soo veranderde sich *Luna* in een Katte; gelijk *Ovidius* in 't vijfde boeck van de Herscheppinge verfiert, dat *Phaebi* suster, dat is de Maene, in een Katte, *Saurnus* in een witte Koe, en *Venus* in een Visch verborgen was. Want de Katte verandert sich seer, en zy siet by nachte, en het licht van haere oogen wast aen en neemt af, nae dat de Maene wast en afgaet.

De sevende uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, wiens kleed van weerschijn, te weeten van blaen en swart sal wesen. Houdende mette rechter hand het teycken van *Saturnus*, en mette slincker hand eenen Das, om te vertoonen dat dese uyre het diepste van de nacht is, daer men anders niet denckt als om te slapen, gelijk dit Dier doet. Daer uyt dit spreekwoord is voortgekomen, *Hy slaapt als een Das*; gelijk *Virgilius*, *Silius Italicus*, *Ovidius* en andere geleerdelijck verhaelen, daer van oock elders wort gesproken.

De achtste uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, als of het wilde vliegen, wiens kleed sal duyfter blaen wesen. Houdende met d'eene hand het teycken van *Iupiter*, om dat dese is tusschen de uyren van den diepen slaep: Met d'ander houd het met groote bevalligheyt een Ratte, wesende een slaperigh Dier. Waer van *Martialis* oock getuyghnis geeft, dat de Ratten van 't slaepen den Winter over vet worden.

De negende uyre van de Nacht.

* * * *

De deelen des Daeghs en des Nachts.

EEn Maeghdeken in 't purper gekleer, gevleugelt als d'andere, als oft wilde vliegen, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars* en een Nacht-uyt, als een eygen Nachtvogel.

De thiende uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt kindeken, wiens kleet een weynigh klaerder sal wesen als de andere bovengeseyde uyren.

't Sal houden het teycken van de *Sonne*, gelijk wy hebben geseyt in de eerste uyre van de nacht, om dieselve reden: en met de ander hand een uyrwerck daer de klokke op thiene staet, en boven het slagwerck, de uyren, sulx dat het slaen dieselve uyre aenwijst, roepende een yder tot zijn werck; gelijk *Beroaldus* de uytlegger van *Apulejus* seyt, en in 't besofder daerom ten thien uyren, om dat de rijt van slapen nu alreede verstreken is.

De elfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't blaue gekleer, houdende in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander hand een Sandlooper, waer op men fiet de verdeeling van de uyren, met het teycken dat men sien kan dat het tot elf uyren verloopen is.

De twaelfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, dat als d'andere vaerdigh staet te vliegen, wiens kleet sal van Hemels blaue zijn: en om dat de dagh naedert, soo is de duysterheit aen 't daelen; gelijk oock *Virgilius*, *Silius* en *Statius* verhaelen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Mercurius*, en onder den slinker arm seer aerdigh, een Swaene, om te betoonen de eerste wittigheit van den Morgen, aler de Sonne opkomt, gelijkende daer in de wittigheit van den Swaene, wanneer zy rijft: en wanneer zy wegh gaet, soo maect zy oock den nacht swart, gelijk een Raeve.

OM den konstbeminders, de afdeelingen van dagh en nacht te vertoonen, heeft het ons geraeden gedacht, dieselve hier by te voegen, beginnende van *Midnacht*, *Haengefchrey*, *Dageraet*, *Morgenstont*, *Morgen*, *Voormiddagh*, *Middagh*, *Naemiddagh*, *Avond*, *Avondstond*, *Scheemeringe*, *Voornacht*, *eerste slaep*, *Nacht*. De vier deelen des daeghs zijn, *Morgen*, *Dagh*, *Avont*, *Nacht*. Dit kan den Dichters tot opmerckinge dienen, om haere tijden wat nauw af te deelen.

AURORA. Soeckt *Morgenstond*.GUARDIA. De *Wacht*.

EEn gewapende Vrouwe, met een Kraen op den Helm, hebbende in de rechter hand een Swaerd, en in de slinker een onsteecken Fackel, of met een Gans ter sijden.

De Fackel mette Kraen bedieden *Wackerheit*, om reedenen die alreede elders zijn gebruyckt. 't Selve bediet oock de Gans, die sich selven twaelf reysen, in den geheelen nacht, opweckt: Daer over eenige geloven, dat hy de uren des nachts, afmeent, waer door de tijd gerekent wort: In 't wecken maect dit Dier veel gekakels metten beck, en dat foodanigh, gelijk *Titus Livius* vertelt, dat als de Roomsche Soldaten, die by 't *Capitolium* de wacht fouden houden, sliepen, soo ontwaecten zy, alleene, door 't gekakel van eene Gans, en daer door beletten zy den Françoysen den intocht: Dese twee Dieren, bedieden, dat de *Wackerheit* en de *getrouwigheit*, op 't hoogste, totte *Wacht* noodigh zijn, verselschapt mette macht om tegenstand te doen, 't welck door 't *Wapentuigh* en 't *Swaerd* wort te kennē gegeven.

GUIDA SICURA DE VERI HONORI.

Geruste *Wacht* van de waerachtige eere.

EEn Vrouwe nae de maniere, gelijk wy de *Deughd* op haere plaetse hebben beschreven, met een Schild aen den arm, waer in de twee Templen van *Marcellus* zijn gesneden, d'eene van de *Eere*, d'ander van de *Deughd*, Sittende dese Vrouwe op een *Bykeboom*,

E e e e 2

boom,

boom, en mette rechter hand, diefe om hoogh geheven heeft, toontfe eenige krijgskroonen, met Scepters, Keyferlijke Waepens, Hoeden, Mijters, en andere ciersels van grooter waerdigheyt, die aen de tacken van defen boom gefelt zijn. Waer aen een rolle fal hangen met het opfchrift *Hinc omnia, et komt hier al vandaen*. En boven 't hoofd, *Me duce, door mijn beleyt*.

Dit alles vertoont, dat wy van *Jupiter*, den gever aller genade, aen wien defe boom was zoegheylight, of om wel te seggen, dat wy van God felve, alle eere en werreltsche waerdigheyt konnen verkrijgen, door 't geleyt en de wacht der deughd: 't welck oock de twee Tempelen te kennen gaven, die van *Marcus Marcellus* tot een verborgen fin waren gebouwt: Want d'eene Tempel die de Eere was toegewijt, die hadde geen ander ingangh, dan datmen door de deure der deughd, daer most ingaen.

VIGILANZA. Wackerheyt.



EEn Vrouwe met een Boeck in de rechter hand, in d'ander een Roede met een ontfteken Lampe, ter fijden staet een Kraen, die een steen in de klauw heeft.

't Is soo seer in de gewoonte, dat defe vlijtigh en wacker genaemt wort, die slechts een levendige of wackere geest heeft, alhoewel defe naem verkregen is, door de wackerheyt die men mette lichaemlijke oogen sien kan, niet te min wort de gestadige oefninge, gelijk als in de Natuyre verandert, en sich eygen gemaeckt, en wort soo wel de Wackerheyt des lichaems, als des geefts, door dit beeld uytgedrukt, te weten, de Wackerheyt des Geefts door 't Boeck, waer in men de wetenschappen leerende, den Mensch wacker en vaerdigh maeckt, om de ongevallen der fortunne tegen te staen, en de driften des gemoeds te beschouwen.

De Roede maeckt het slaeperige lichaem wacker, gelijk het Boeck en de spieglinge of contemplatie de droomige geeften opwecken. Daerom seght *Salomon* in zijn Hooge Lied, soo wel tot het lichaem als totte ziele, *Ik slaep, maer mijn herte waeckt*.

De *Kraene* leert ons datmen gestadigh op zijn eygen hoede moet wesen, en voor zijn eygen leven, want gelijk veele Natuyrschrijvers verhaelen, wanneer defe Kraenen komen om te rusten, soo verposen zy makanderen op deser maniere, dat die daer op den Schildwacht staet, eenen steen tusschen zijn klauwen vat; en soo langh de steen niet neder valt, zijns seker datse beschermt zijn door de Wackerheyt van haeren medegesel: en als die valt, 't welck niet kan geschieden, dan door den slaep van den schildwacht, soo worden zy van 't geluyt wacker en vliegen wegh.

De *Lampe* bediet, dat de Wackerheyt eygentlijk verstaen wert in dien tijd, die daer bequaemst is totte ruste en slaep. Daerom stelden de Oude hare schaerwachten eenige seeckere uyren des nachts, waer in de Soldaten mosten wacker zijn tot versekerunge van het Heyrleger: en wierde de geheele nacht gedeelt in vier wachten, gelijk *I. Cesar* 't selve verhaelt in 't eerste van zijne Commentarien.

VIGILANZA. Wackerheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met eenen Haen, hebbende een Lantaerne in der hand, om dat ons de Haen des nachts door zijn gewoonlijk gekray opweckt, en nimmermeer

mermeer naelct de verborgene onderwij-
finge van de natuyre, te gehoorfaemen, lee-
rende alfood den Menfche de Wackerheyt.

De Lantaerne vertoont even het felve, om
dat de duyfterniffe de loflijke wercken niet
hinderlijk foude zijn. Hier over leeftmen,
dat *Demofthenes* gevraeght zijnde, wat middel
hy gebruyckt hadde, om een goed Reede-
naer te worden, voor antwoorde gaf, dat hy
meer Oly als Wijn gebruyckt hadde, verftaende by
de Oly de Naerftigheyt, en by den Wijn de
dertelheyt.

VIGILANZA. Om te befchermen
en andere te bevechten.

EEN Vrouwe die in de rechter hand een
Slange, en in de fincker een Pijle houd.

VIGILANZA. Wackerheyt.

EEN Vrouwe met een klokken in der hand,
ter fijden een Leeuw, als of hy met open
oogen fleep.

De kloek, een heyligh instrument, is ge-
vonden, om de gemoederen op te wecken,
niet alleene van den fleep der fonden, door
een waer berouw, waer toe zy haer noo-
dicht, luydende ter Kercken, maer oock de
lichaemen van de rustplaets en 't gemak
van 't flaepen.

De Leenwe was by de Egyptenaers een
teycken van Wackerheyt, want *Pierius* feyt
dat de Leeuw nimmermeer zijn oogen ge-
heel open houd, dan als hy flaept: en daer-
om fteden zy dienselven voor de portaelen
van haere Kercken, vertoonende datmen in
de Kercke met het gemoed moet waecken,
en op het gebedt acht nemen, alhoewel
het lichaam, in de woelerie defes Werrelts,
fchijnt te flaepen.

VERITA. Waerheyt.

EEN feer fchoone naeckte Vrouwe, hou-
dende in de rechter hand om hoogh een
ftraelende Sonne, daerfe op fiet, en met de
ander hand een open Boeck en een Palm-
tack, onder de rechter voet falfse een Hemel-
fche globe hebben.

Waerheyt is een gefchicktheyt van een
welgeftelt gemoed, om de tonge niet van 't

oprechte af te leyden, noch van het eygen
wefen dier dingen, waer van men fchrijft
of fpreect: bewecrende alleen 't geene dat
waer is, en ontkennde 't geene niet waer
is, fonder datfe van haere gedachten ver-
andert.



Naeckt wort zy vertoont, om dat zy uy-
ter natuyre eenvoudigh is, waer over *Euripi-
des* in zijne *Phaeniffis* feyt, 't is feer eenvoudigh
van de Waerheyt te fpreecken, als niet van
noode hebbende ydele en op-gepronckte
uytleggingen, om datfe door haer felve ge-
fchick en bequaem is. 't Selve feyt *Afchius*
en *Seneca* in zijn vijfden brief, dat de *Waerheyt*
een eenvoudige reede is. Daerom iffe naeckte ge-
ftelt, fonder datfe eenigh cieraet noodigh
heeft.

Zy houd de Sonne, om uyt te drucken,
dat de Waerheyt een Vriendinne van 't licht
is, jae zy is een klaer licht, en vertoont alles
foo 't in der daed is. Men kan oock feggen
datfe op de Sonne, dat is op God fiet, fonder
wiens licht geene Waerheyt is, want hy is de
Waerheyt felve, feggende *Christus* onfe Hee-
re, *Ich ben de wegh, de waerheyt, en het leven.*

Het opene Boeck bediet, dat in de Boeck-
Eeee 3. kam

ken de Waerheydt der dingen gevonden wort, en daerom is het Boeck een oeffeninge van de kennissen of wetenschappen.

De Palmtock kan haere kracht uytdrukken, want, gelijk bekend is, soo wijckt de Palmboom voor geene swaerte, alsoo wijckt oock de Waerheyt voor geene tegenstrijdige dingen: en alhoewel zy van veelen wort aengevochten, soo steeckt zy 't hoofd noch ten Hemel, en wast om hooge. Boven dat beteyckentse de sterckheyt en de overwinninge. *Aeschines* seyt tegens *Timarchum*, dat de Waerheyt foodanige kracht heeft, datse oock alle de gedachten der Menschen overwint. *Bacchilides* noemt de Waerheyt een almachtige wijsheyt in *Esra* IV cap. en de uyt spraeck van *Zerobabel* de Iode is, dat de Waerheyd het aldersterckste is van alle dingen, en die 't meest vermoght by den Koningh *Darius*.

Maer wat segh ick van dese spreucke? Nae dien de daeden van onse Christenen overvloedigh zijn ter proef gestelt, zijnde veel duyfent Menschen van alle Ouder en geslacht, en gelijk als uyt alle Landen uytgevoert, om haer bloed en leven te storten, en de Waerheyt van de Christlijcke Religie voor te staen. Waer van zy oock wegh dragen de heerlijcke triumphe van de alderwreestse Tyrannen, van datse met ontallijcke palmen en kranssen de Christlijcke Waerheyt hebben verciert.

De Werld onder haer voet, bediet, dat zy hooger en waerdiger is, als alle de goederen des Werelds, overmits zy een geestlijcke saecke is. Waer over *Menander* seyt, dat de Waerheyt een Burgerinne van den Hemel is, en die sich allene verblijt, om neffens God te staen.

Waerheyt.

EEN naeckt Maeghdeken met eenige witer sluyers rontom, om te betoonen datse behoort bedeckt en foodaenigh met woorden verciert te wesen, datse oock de schoonheyt van haer suyver en schoon lichaem niet wegh neme, en datse meer van haer selve, als van alle andere dingen, sich verciere en opsinnucke.

V E R I T A. Waerheyt.

EEN blinkende Vrouwe, van een eedel opsicht, met een goude Paruyck, cierlijk in 't wit gekleet, houdende in de rech-

ter hand een Spiegel, die met eedelsteenen verciert is, en in de ander hand een gulden Balance of Weeghschael.

De gelijkheyt, die 't verstand heeft met te verstandelijcke dingen, wort van de Philosophen door dit woord *Waerheyt* verstaen, en om dat het geene dat waer is, oock goed is, en 't geene goed is, oock onbevleekt en onbesoedelt is, daerom is de Waerheyt in 't wit gekleet, daer by voegende dat zy is gelijk het licht, en de logen als de duyfsternisse: En hier op speelen de woorden *I. Christi*, wanneer hy seyt, 't geene ick u segge in de duyfsternisse, vertelt dat in 't licht, dat is, 't geene ick u liever segge aen de effenheyt des tijds, waer in de Waerheyt ontdeekt is, van de Prophetien, bediet dat op my, wanneer ick sal ten Hemel zijn opgevaren, want dan sal alles ontdeekt en geopenbaert zijn, en daerom is hy oock het Licht en de Waerheyt geheeren, waer over oock de glans van dese beeldenisse en de kleedinge kan geseyt worden, dat zy met dese selfde beteykenisse over een komen.

En de Spiegel bediet, dat de Waerheyt, als nu, in haere Volkomentheyt is, als wanneer, gelijk geseyt is, het verstand sich vast maect mette verstandelijcke dingen: gelijk de Spiegel goed is, wanneer zy de waerachtige gestaltenisse van de saecke verdoont, die aldaer uytblinckt, en de Waeghschaele is een kenteycken van dese gelijkheyt.

V E R I T A. Waerheyt.

EEN naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand de Sonne, en in de slinker hand een uyrwerck of Sonnewijfer.

Zy heeft de Sonne in de rechter hand, om de selve reeden, als boven van de glans geseyt is, en de Sonnewijfer in de slinker hand, bediet, dat de Waerheyt, van langer hand, noodsaeckelijck moet te voorschijn komen: en daerom isse oock een Dochter van den Tijd genaemt; en in de Griexsche taete, heeftse de beteykenisse van een saecke, die altijd openbaer is, en niet kan verborgen blijven.

V E R I T A. Waerheyt.

EEN naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand, nae by 't hert, een Persijck-mer

met een blad alleen, en in de sincker hand een Sandlooper.

De Persijck is een oud Hieroglyphisch beeld van 't hert, gelijk haer blad oock van de tonge is, en 't selve is altijd, in gelijke voorstellen, de gelijcknisse, die d'eene mette ander heeft: ons leerende, dat het hert met de tonge moet vereenicht wesen, gelijk de Persijck met het blad, ten einde 't selve, gelijk geseft is, een gestaltenisse en blijck van de Waerheyt hebbe.

De Sandlooper is in plaets van den Tijd, gelijckt hier boven gestelt is.

DIGNITA. *Waerdigheyt.*

EEn Vrouwe, die schoon is opgepronckt, hebbende eenen grooten steen op de schouderen, die met loofwerck, goude lijsten en eedele steenen geciert is, staende metten hoofde en schouderen een weinigh gekromt. Waer by verstaen wort, dat die geene die 't beproeft, alderklaerst sien kan, dat de Eeramp-ten en Waerdigheyden niet anders en zijn als lasten en packen. En daerom seytmen dickwijls in onse taele, dat de Eeramp-ten swaere lasten zijn, en dat die geluckigh is diese kan draegen, sonder den rugge te quetsen, en zijne beenen te vermorselen en breecken.

DISPERATIONE.

Wanhoop, Verwijfinge.

EEn Vrouwe in't grauwe gekleet, nae 't wit treckende, hebbende in de sincker hand een Cypressen tack, met een Mes of Poignaert op de borst, als of zy wilde neder vallen, en op de aerde leyt een gebroken Passer.

Het blauwe kleed bediet de Desperatie of Wanhoop. De Cypressen tack beroont, dat gelijk dese boom eens afgehouden zijnde, niet weder opwaest, noch geene spruyten uyt schiet, alsoo bluscht de Mensch, die de Wanhoop tot een roof is overgegeven, mede al het saet der deughde in hem uyt, als mede alle vermaerde en aengenaeme werkingen.

De gebroken Passer, die op der aerde leyt, betoont, dat de reeden in de Wanhopige gebroken en vermindert is, niet heb-

bende het waerachtige en oprechte gebruik desselven, en daerom wortse met het Mes op de borst vertoon.

ARME. *Wapenen.*

EEn Man van schricklijck opsicht, met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiesse, die hy op der aerde stelt, en in de sincker hand een Schild, alwaer in 't midden een Wolfskop gemaelt is.

Dese beeldenisse is, gelijk die van *Mars*.

RESTITUTIONE. *Wederleveringe.*

EEn Vrouwe die met haer rechter hand gelt telt, in haer sincker, en ter sijden, is een kasse en een sack vol geds.

Het tellen van 't geld van d'eene hand in d'ander, druckt uyt, dat iemant die een ander zijn goed weder geeft, dieselve berooft hem niet van eenige dingen, maer hy vermeerdert in sich selve zijne middelen, en maect den ontfanger mildaedigh tegens hem. Ofte zy betoont dat de Wedergevinge moet vry zijn, en dat ygelijck dit schuldigh is, en uyt sich selve moet doen, sonder eenigh bedrogh of snoodigheyt.

De kasse en de sack, zijn teyckens, datmen soo wel het groote als het kleyne, aen zijnen eygen Heere, moet wedergeven.

BENEFICIO. *Weldaed.*

EEn Jongelingh van sonderlinge schoonheyt, met een vrolijck gesicht en lachende. Hy sal naect zijn, hebbende voor een kleed over de schouderen een blaue Laeken vol sterren, 't welck de beschaemde leeden bedeckt, komende een straele uyten Hemel die hem omschijnt, hy sal de rechter arm om hoogh houden, en in 't vlacke van de hand sal hy de drie Gratien of Danck-Goddinneken hebben, op de maniere als zy plachten vertoon te werden, te weten, d'eene den rugge ons toekeerende, en d'ander twee ons aensienende, met de handen 't samen gevlochten, als of zy dansten. Hy staet mette sincker hand, als of hy iemant wilde omarmen, hebbende aen de hand twee vleugels, en in dieselve hand heeft hy een goude keren, als of hy die aen iemant wilde schencken, Op d'aerde aen de rechter sijde sal een Ade-

Adelaer staen, die een Haese hebbende gevangen, dieselve in sijn rechter klauwe houd, en geeftse verscheyden slagh van Vogelen te eeten.

Longh wort hy geschildert, om dat de geheughnisse van de ontfangene Weldaeden nimmermeer out behoort te wesen, gelijk *Seneca* seyt. Van sonderlinge schoonheyt is hy gemaelt, om dat de Weldaed, boven alle andere dingen, onuytspreecklijck aengenaem en yder behaeghlijck is. Vrolijk en lachende van gesichte is hy gestelt, om dat iemant die een ander Weldaed doet, hy sich oock alsoo moet vertoonen. Daerom bepaelt *Augustinus* de Weldaed aldus: *Weldaed is een goetgunstigh werck, mededeelende en vreuighd scheppende door 't uytdelen, dat zy selver doet; gelijkmen oock soude kunnen seggen, dat die de Weldaed ontfanght oock gelijcke vrolijkheyt en vriendijckheyt behoort te bewijfen. 't Is wel waer dat Weldaet geen Weldaet kan zijn, wanneer men boose boeven en guyten Weldaet bewijft, waer van wy wel veele souden kunnen seggen: Maer wy sullen swijgen, om die niet beschaemt te maecken, die daer Weldaed doen aen die geene, die niet waardigh zijn datse in de Werrelt leven: En hier toe passen wy 't geene *Phocilides* de Griexsche Poeet seyt:*

*Deelt ghy den boosen Weldaed mee,
't Is of ghy saet wierpt in de Zee.*

Naeckt is hy gemaect, om dat de Weldaed niet alleene, van alle bedrogh, moet los en vry zijn, maer oock wijt van die afgescheyden, die onder 't veinsen van datse mild zijn, en aen andere Weldaed doen, meer teykens van ydele eere en eygenbaet, als haer suyver en oprecht gemoed vertoonen. Waer over *Cicero* in zijne Burgerplichten seyt, *Daer zijn veele die niet mild van natuyren zijn, maer die door eenige eere worden aengedreven, op datse veele dingen doen, waer door zy voor weldoenders mochten worden aengesien; 't welck meer uyt een grootsheyt, als uyt een goede wille schijnt voort te komen.*

Men soude oock kunnen seggen, dat die de Weldaed ontfanght, dieselve niet behoort te verbergen, maer dieselve aen een yder te vertoonen, om dat dit een teycken is van danckbaerheyt, vermits de luyden dieselve niet kennende vergelden mette wercken, behoorden ten minsten met woorden de Weldaed des gevers te prijsen.

Het blauwe gesterde klead, beteyckent de Hemel, waer uyt alle de Weldaeden en alle genaede, haere oorsprongh nemen, en daerom wort de straele vertoont, die foodanigen ontwerp verlicht. *Jacobus* seyt in 't I C. *alle goede gaven komen van boven van den Vaeder der lichten.* *Persius* vertoont, dat dese verwe den geenen wel past, die na groote dingen staen. Veel te meer mogen die alsoo gekleet wesen, en met dese verwe geciert, die de Hemelsche dingen aenschouwen, en nae veel grooter dingen verlangen. Waer over *Petrarcha* in zijn LXXXIII Klinck-dicht aldus seyt: *Hy vlieght mette vleugelen der gedachten ten Hemel.*

Hy houd zijn rechter arm om hoogh, en in 't vlacke van die hand heeft hy de drie Danck-Goddinneken, op datmen verstaen soude, de drie manieren van Weldaeden, te weten van die geene die geven, en van die geene die wedergeven, en van die geene die her te gelijk geven en wedergeven. Daer wort vertoont dat d'ene mette rugge nae ons toe staet, en dat d'andere beyde ons aensien: Want soo men wel aenmerckt, soo behoortmen in't wedervergelden aen den weldoenders, soo veel te milder te wesen, als of wy de eerste geweest waeren, om een ander Weldaed te doen. *Indien wy, seyt Cicero, die dingen die wy tot onsen gebruyck ontfangen, met overvloediger maete wederom vergelden, wat sullen wy dan doen als wy door de Weldaed zijn uytgedaeght? sullen wy de velden niet naevolgen, die veel meer wederom geven als zy hebben ontfangen?*

Zy staen mette armen in een gevlochten als of zy dansten, om te betoonen de ordre van de Weldaeden, welke ordre passeert van de eene hand in d'ander, en keert sooten laesten wederom tot nut van die geene diese heeft gegeven.

Het staen mette slincker arm, als of hy iemant wilde omarmen, bediet de vaerdigheit en de goede mijnen, die hy voor een ooghwit heeft, om sich in soo eedelen deughd te oeffenen, van een ander wel te doen.

De vleugels die aen't buygen van den arm, en aen de handen zijn, betoonen, dat die geene die Weldaed doet, moet met alle snelligheyt vaerdigh zijn, en gereet om wel te doen, want de snelle danckbaerheeden zijn de soetste en aengenaemste: maer soo men daer mede te traegh is, alle de Weldaed is vergeeft, en 't wort geen Weldaed geheeten, seyt *Lucianus*. En *Publius Minus* seyt: *Bis dat,*

dat, *qui cito dat*, dat is, by geeft tweemaal, die haestigh geeft.

Hy langht den goude keren, tot een bewijs van een geschenck te doen: om uyt te drucken, dat de Weldaed, alle die geene kluyftert en bind, die van haer Weldaed hebben genooten, nae *P. Mimi* seyyen: *Beneficium dignis ubi das, omnes obligas*, dat is, als ghy weldaed doet aen die 't waerdigh is, soo verplicht ghy een yder.

De Adelaer op de maniere als gefeyt is, gedragen wy ons nae 't geene *Pierius Valerianus* in zijn xix boeck verhaelt, alwaer hy seyt, dat als de Egyptenaers een goedertieren, weldaedigh en mild Man wilden uytdrukken, soo maelden zy eenen Adelaer af, van wiens roof allerley slagh van Vogelen, die hy self gevangen hadde, sich quamen aesen.

VOLUTTA. Wellust die haest vergaet.

En schoone en dertele Vrouwe, houdende in de hand een klood met twee vleugels, wandelende door een wegh vol bloemen en Roosen, hebbende ter sijden een heuvel of steylen bergh.

Ick weer niet of ick te rechte, met een woord, in onse taele kan uytdrukken of uytspreecken, al 't geene dat de Latijnen willen seggen met het woord *Voluptas* of Wellust, 't welck een geneughte is van een korte tijd, die haestigh voorby gaet, en die te recht in onse sprake mocht *snel-lust* geheeten worden. En daerom wortse schoon en dertel geschildert, met een klood met vleugels, die daer vlieght en keert: en alsoo krijght zy door eene naeme twee beteyckenissen, beyde van eene werckinge, die mette gevleugelde kloote over een komen.

Dit selve bediet mede de wegh, die vol bloemen ley, als oock de steylte, die ter sijden is.

LIBIDINE. Wellust des vleesches, Geylhey.

En schoone Vrouwe, blanck van aengesicht, met grove en swarte hayren, die om hoogh zijn gekrult, en dick van locken, met vette slonckrige oogen, die dertel drijven: vertoonende dese teyckenen de overtollighey van 't bloed, 't welck in een goede

welstand wesende, oorfaeke is van geylhey: en de verheven neuse is oock een teycken van 't selve, nae de gelijknis van een kromme snuyte van een dier, dat seer totte Wellust is genegen; gelijk *Aristoteles* verhaelt. Op 't hoofd sal zy een krans hebben van klimop, wesende dertelijck gekleet, hebbende over de schouderen een vel van een Pardel dier, en ter sijden op der aerde sal een Panther-dier staen, sulx dat de Vrouwe haer slincker hand, op 's diers hoofd sal leggen.

De klimop heeft in 't Griex haeren naeme van *Cisso*, en *Cissa* bediet eene die tot geylhey is genegen. *Eustachius* seyt, dat *Bacchus* den klimop was gegeven, tot een teycken van geylhey, die door den Wijn wierde veroorfaeckt.

Het vel van den Pardel, datse over de schouderen heeft, op de maniere als een band, bediet, gelijk *Landinus* seyt, Geylhey, alsoo dit Dier seer totte Wellust is genegen, sich niet alleene met Dieren van zijne aert, maer oock, gelijk *Plinius* seyt, met den Leeuw vermengende. En gelijk het vel van her Pardel gepleckt is, alsoo is oock 't gemoed van een wellustigh Mensch besmet met snoode gedachten en begeerten, die een yder verboden zijn. En dit is oock dit Dier eygen, dat wanneer het gaet weyden, soo verschuylt het sich soo veel her kan, om niet gesien te werden, en al weydende suyght het zijn eygen bloed: En dit is oock den Wellustigen eygen, om dat dieselve, boven alle andere dingen, zijne begeerte bedeckelijck soeckt uyt te voeren, sulx dat het niemand gewaer wort, uytstortende, om zijn lust te versadigen, zijn eygen bloed, waer door hy zijn kracht komt te verliefen.

Tot verklaeringe van 't Panther-dier, seyt oock dieselve *Landinus*, dat veele alleen een onderscheyt in de verwen van 't Pardel maken, en om dat de Panther witter is, willen zy dat de Panther 't Wijfken van de Pardel is: en gelijkmen dit gelooft waer te zijn, soo kunnen oock lichtlijck verstaen dat de Wellust mer meerder kracht by de Vrouwen als by de Mannen heerscht, gelijkmen oock in yder aert van Dieren kan speuren. *Plinius* seght, om dat het Panther-dier soo schoon is, soo verlangen daer veele Dieren nae, maer zy vreesen desselven wreedhey, die in 't hoofd gesien wort, waer over zy het hoofd

verbergende, alleen den rugge vertoonen, lockende alsoo den Dieren tot sich, die zy daer nae in haest aenvallen en verslinden: t welck alles de Wellust seer gelijk is, die welcke den Mensch met haere schoonhey aenlockt en tot haer treckt, maer strax daer nae soo verslindt zy dienselven: want zy verquist den tijd, het geld, de eere, het lichaem, en selve de ziele besmettende, verontreynghtse dieselve, en maectse tot een slavinnē van de Sonde, en van den Duyvel.

LIBIDINE. Wellust, Geylhey.



EEn Vrouwe dertelijck gekleert, leunende op de slincker knie, houdende in de rechter hand een Scorpioen, aen de slincker sijde staet een Bock die seer geyl is, met een Wijnranck en eenige Druyven in den mond.

Plinius verhaelt, dat door de Scorpioen de Wellust is afgebeeld, om dat by de Sterre- raeders de heimlijcke leeden des Menschen, dit Dier zijn toegewijt: alsoo wort oock de Bock daer voor genomen, die seer totte Minnelusten is genegen. Zy sit en leunt, om dat de leedigheid het voedsel is van de Wellust, nae de meeninge der Poëten:

*Werpt ghy de ledighey om veer,
Cupidoos pijlen leggen neer.*

De Druyf is een klaer teycken van de Wellust, want:

*Wanck Ceres niet met Bacchus Wijn,
Vrouw Venus trilt van koud' en pijn.*

Daerom seytmen dat de Wijnranck geyl en weeldrigh is, wanneer se dapper uytfschiet, gelijk de Menschen die in de Wellust verblind zijn, oock nimmermeer rusten.

ELOQUENZA. Welsprekenhey.

EEn Vrouwe met verscheyden, verwen gekleert, hebbende op 't hoofd een kransen van 't kruyd *Iris*, houdende in de rechter hand eenen Blixem, en in de slincker een open Boeck.

Het geseyde kleed vertoont, dat gelijk de verwen verscheyden zijn, alsoo behooren oock de Oratien, of de Vertooghreedenen gekleert en geciert te wesen, met verscheyden vindingen.

De krans van 't bovengeseyde kruyd, seyt *Pierius* in 't LX boeck, dat een beeld is van de Welspreekenthey. Want *Homerus* verhaelt, dat de Trojaensche Orateuren, gelijk dieselve seer welspreekende waeren, gegeten hadden van den bloeyenden *Iris*; gevende de Poet daer mede te verstaen, datse met alle vlijt en naerstighey de gronden van cierlijck te spreeken, hadden geleert. En dit is de oorsaecke, waerom de bloeme van dit kruyd door haere veranderinge, en ciersel van hare verwe, een groote gelijknisse heeft metten *Iris* ofte den Regenbooge, diewelcke oock by haer alleene gehouden was, voor Goddinne van de Welsprekenhey.

Door 't Boeck wort verstaen, wat voor een saecke de Welspreekenthey zy, en dat het een kracht is van veele woorden, die door de konst zijn te saemen gestelt: en die ten meestendeel beschreven, en voor de naekomelingen bewaert worden: Door den Blixem wort verstaen, gelijk 't *Pierius* in 't XLIII boeck uytleyt, dat de Welsprekenhey van een bespraect en wijs Man, met minder moeyte, de gemaecte hertneckighey, die in de gemoederen der onweerende en hooghmoedige Sotten heerscht, te gronde stort, als de Blixem de hooge torens en gebouwen, te needer werpt, van die sich boven andere gemeene huysen verheffen,

ELOQUENZA. Welspreckenthey.

EEn Vrouwe in 't root gekleet, houdende in de rechter hand een Boeck, en de slincker hand verheven, en de voorste Vinger uytstekende. Dicht by haere voeten, sal een Boeck leggen, waer op een Sandlooper sal staen, en daer neffens een Vogelkouw, alwaer een Papegay sal boven op sitten.

Het Boeck en de Sandlooper, zijn kenteyckens dat de woorden zijn gereetschapen van de Welspreckenthey, en dese fullen werden gebruyckt, op haere ordre, tijd en maete. Zijnde alleene de Reeden door den tijd afgemeeten, krijgende daer van de getallen, den stijl, de aerdigheyt en een deel van de bequaemheyt, om te overreeden.

De Papegay is een beeld van de Welspreckenthey, want zy doet een groot wonder mette tonge en spraecke, naebroofsende daer in den Mensche, in wiens tonge alleene de oefninge van de Welspreckenthey bestaet. En de Papegay wordt boven op de kouwe gestelt, om dat de Welspreckenthey aen geen perck of plaetsse is gebonden, zijnde haer ampt datse van alle stoffe, die haer magh voorkomen, wijslijck en wel weet te sprecken; gelijk Cicero en andere 't selve verklaeren.

Het roode kleed vertoont, dat de reeden soo beweeghlijck en doordringende moet zijn, datse de roodigheyt en beschaemtheyt ten aengesichte kan uytperffen: en derhalven moet de Welspreckenthey bequaem wesen totte overreedinge: nae 't seggen van Horatius, daer hy aldus spreeckt, *Indien ghy wilt dat ick sal schreyen, soo moet de treurigheyt en rouwe eerst van u beginnen.* En dese opgeweckte verkeeringe, geeftse mer de hand en mer den verheven vinger te kennen, want een groot deel van de Welspreckenthey, bestaet in de gesten of bewegingen van de Oratien of Reeden.

ELOQUENZA. Welspreckenthey.

ORpheus was van de Oude gestelt voor de Welspreckenthey, kleedende hem als een Philosooph, met een Persiaensche Tuyliband, slaende op de Harpe of Liere, en voor hem stonden Leeuwen, Wolven, Bee-

ren, Slangen, en verscheyden andere Dieren, die hem de voeten lekten, en daer waeren niet alleen verscheiden Vogelen, die rontom hem vlogen, maer oock boomen en bergen, die sich voor hem nederbogen, als oock steenen, die door het lieflijck Musijck wierden beweeght en getrocken.

Tot verklaeringe van dese schoone beeldenisse, sal ons dienen 't geene *Anguilla* tot dien einde uytgedruckt heeft, uyt het x b. van *Ovidii Metamorph.* seggende, dat *Orpheus* ons vertoont hoe grooten kracht en wackerheyt de Welspreckenthey heeft, als die daer is een Dochter van *Apollo*, 't welck niet anders is als de Wijsheyt.

De Liere, is eygentlijck de konst van 't spreken, als hebbende daer mede gelijckenisse, die als nu den toon hoogh, dan leegh laet gaen, de stemme daer in naebroofsende.

De bosschen en bergen die sich bewegen, zijn anders niet als de stijfhoofdige en harde Menschen, die vast op haere meeninge staen blijven, en die sich nochtans ten laesten, met groote moeyte, door de soetigheyt van de stemme, en de kracht van 't lieflijck spreken, laeten overwinnen: Maer by de boomen die hare diepe en vaste wortels hebben, daer by worden die Menschen verstaen, die hertneckigh, en als de dief by den bast, by het haere, blijven.

Hy houd mede de Revieren op, zijnde 't selve niet anders als de dertele en oneerbare Menschen, diewelcke wanneer dieselve door de kracht van de tonge, niet werden opgehouden, en in haer Godloos leven gestuyt, soo loopen zy sonder ophouden, ten laesten in de Zee, dat is in 't berouw, en in de bitterheyt, die daer schielijck, nae de vleeschlijcke lusten, plagh te volgen.

Hy maect de wilde Dieren sachtmoedigh en goeddadigh: waer door te verstaen wort gegeven, dat de wreede en bloeddorstige Menschen, door welbedachte Welspreckentheit gebracht worden tot een seer prijslijck en eerlijck leven.

ELOQUENZA. Welspreckenthey.

VOOR de beeldenisse van de Welspreckenthey wort *Amphion* gemaect, die door den klanck van den *Cyther*, en door zijnen sangh, de steenen, die hier en daer, in verschey-

scheyden plaetsen, verstroyt leggen, tot sich treckt. 't Welck bediet, dat de overeenstemminge van de Welspreeckentheyt, de harde, onwetende en botte Menschen tot sich treckt, 't zy oock waer dieselve souden mogen wesen, dieselve vereenigende, sulx datse Burgerlijck en eendrachtigh onder malkanderen leven.

FORZA SOTTOPOSTA AL' ELOQUENZA. *Kracht door de Welspreeckentheyt t' ondergebracht.*



EEn oude Vrouwe seer staetigh gekleet, hebbende den Slangen-staf van *Mercurius* in de rechter hand, en een Leeuwe onder haere voeten. Waer door wort te verstaen gegeven, dat het geweld, door de Welspreeckentheyt, is t' ondergebracht.

ELOQUENZA. *Welspreeckentheyt.*

EEn schoon Maeghdeken, met bloote armen, en de borst gewaepent, hebbende eenen Helm op 't hoofd, met een goude kroone, zy heeft een Rapier op haere sijde, in de rechter een Geessel, en in de sincker een Blixem, zijnde in 't purper gekleet.

Zy wort een schoon en gewapent Maegdeken afgemaelt, om dat de Welspreeckentheyt geen ander wit noch ooghmerck heeft, als om andere te overreeden, en also zy dat niet kan doen sonder aen te locken en te bewegen, soo is 't noodigh datse seer schoon zy van opsicht: wesende dit het cieraet en de schoonheyt van de reedenen, datse moeten overvloeyen, om daer door andere te overreeden. Hierom maelden oock de Egyptenaers *Mercurium*, als eenen Jongeligh af, die schoon en bevalligh was, sonder baert. Want de manieren van dit Ouder, zijn de maniere van de Welspreeckentheyt gelijk, als die daer is bevalligh, vrypostigh, moedigh, dertel en onverfaeght.

De lieflijckheyt van de woorden, wort door de naeckte armen uytgedrukt, alsoo die onder de gewaepende borst heerkomen, om dat de Welspreeckentheit, sonder gronden der vaster geleertheit en der krachtiger reedenen, ongewapent en krachteloos is, om tot haer einde en wit te komen. Daerom seghtmen, dat de geleertheit, Moeder is van de Welspreeckentheyt en overreedinge. Maer vermits de reeden van de geleertheit, om haere swaerigheyt, qualijck wil verstaen en gehooft zijn, daerom wortse, door de reedenen geciert, om datmen die te beter soude verstaen, jae baeren oock dickwijls krachten van overreedinge, en komen alsoo tot het begriip, om in een ruw gemoed beter te wercken. En daerom siemen, dat om sware en twijfelachtige reedenen te verlichten, en 't gemoed totte beweginge van de tochten en neygingen aen te prickelen, of om 't selve in de toom te houden en te breydelen, van nooden zijn veele cierlijcke en konstige omwegen, van den Reedenaer, waer onder hy zijn konst weet te verbergen, om alsoo den stouten te bewegen en aen te stoocken, of om de slaeprige gemoederen, van de traeghe en luye Menschen, op te wecken: de slechte, door den geessel en door een gemeene en slechte maniere van spreecken, of door het rapier van middelbare en meerdere begriiplijcke vercierselen, of ten laesten, door den donder en blixem van hooge en dringende reedenen, die kracht hebben, om yder te verschriicken en vreesse aen te jaegen.

Het purpere kleet mette goude kroone op 't hoofd, is een klaer teecken, dat dese

reedenen in't gemoed van diese hooren uytblincken, en houden te gelijk, heerschappie in de Menschlijke gemoederen. *Plato* seyt, *der Redenaers waerdigheyt is met de Koninglijke waerdigheyt vereenicht, want zy overreedet wat billick is, en daer door bestiertse het gemeene beste.*

ELOQUENZA. Welspreckenthey.

EEn defrige Vrouwe, eerbaer gekleet, hebbende een Papegay op't hoofd, de opene rechter hand uytsteekende, en de sincker houdende geslooten, als of zy die onder het klood wilde verbergen.

Dese beeldenisse is gestelt nae 't gevoelen van de Stoische Filosooph *Zeno*, die daer seyde, dat de *Dialectica* of Redenkavelinge, was als een geslooten hand, want zy quam listelijk voor den dagh, maer de Welsprekenskonst, was als een opene hand, die sich mildelick en breet uytspreyde. Wegen de verklaringe van den Papegay, is te vooren alreede gefeyt.

SALUTE. Welvaeren, Heyl, Behoudenisse.

EEn Vrouwe sittende op een hooge Zee-tel, met een Beecker in de hand, hebbende een Autaer ter sijden, waer op een Slange leyt, die met het hoofd om hoogh gebogen is.

Dese beeldenisse is gemaect na de alderoudste kennisse, waer door men lichtelijck leert wat de behoudenisse zy, en waer in die selfe bestaet. *Lilius Giraldus* heeftse, ten deele, uyt een Medaglie van *Nero* en van *M. Crassus*, doch geheel nae 't voorbeeld van den Keyser *Probus* genomen, die van *Adolph Occo* aldus is beschreven, *Het heyl of welvaeren, sit op een zee-tel, daerse mette sincker hand op leunt, maer met de rechter reychtse een Kelck van den Autaer, daer een Slange komt uyt springen.*

Voor eerst was het Autaer by de Oude, de uyerste toelucht van die geene, die anders geen middel hadden, om de gramschap van hunne vyanden te ontwijken, en soo wanneer iemant daer toe naderde, soo wierder geen Mensch soo vermetel noch ongodsdienstigh gevonden, die alsdan iemand soude beschaedigen. En daerom voert *Virgilius*, *Priamum* in, van dat hy in zijn uyerste nood, alle Menschlijke hulpe ten einde zijn-

de, van *Creusa* vermaent wierde, dat hy soude staen naest den Autaer, met een vast vertrouwen dat hy 't leven soude behouden, door middel van den Godsdienst. Want behouden te zijn, hoemen 't oock neemt, is anders niet als verlost te worden, van een groot en dreigend gevaer, 't zy door hulp van sich selve, of door een ander.

De Zetel en 't sitten betoont dat de behoudenisse ruste baert, 't welck is het wit desselven, of van die 't verkrijght. Daerom wilde *Numa Pompilius*, de eerste instelder, van de heylige Ceremonien, te *Romen*, dat, na dat de offerhande volbracht was, de Priester soude sitten, gevende aen 't Volck een vast vertrouwen, van datse de gunst en genaede souden verkrijgen, die in 't offeren verfocht was.

De Beecker of Kelck beroont, datmen door't drincken dickwijls onse behoudenisse verkrijght, als door de medicine en geneesdrancken, die wy totten monde innemen.

De Slange is oock een beeld van de behoudenisse, want zy vernieuwt haer jaerlijcx en wort jongh, is hart van leven, sterck, gefont, en seer goet tot veele medicinen. Men schrijft, datse een kruyd weet te vinden, dat haer het gesichte versterckt, en noch een ander, dat noch krachtiger is, om sich, schier dood zijnde, weder gefont te maecken. En 't is in de *H. Schriftuyre* van God, op een verborgene wijze, door *Mosen* ingestelt, dat hy een metaelen Slange op een hond maekte, waer op een yder die gewont was, siende, alleene, door 't gesicht, wierde genesen.

Men vind in dese beeldenisse vier oorsaeken, waer uyt de behoudenisse komt, waer van d'eerste God is, van wien alle goed moet heervloeyen, en dit wort door het Autaer verstaen. Daer nae de medicine, en de noodige onderhoudinge des levens, wort door de Schaele afgebeeld: en d'andere uytwerpinge van de oertollige vochtigheeden, is door de Slange vertoon, die sich van zijn eygen huyl berooft, om wederom jongh te worden. De vierde oorsaecke is, de gebeurlijcke toeval, diewelcke iemant van self, sonder iemants hulpe, en sonder 't minste vermoeden overkomt. 't Welck bediet wort door 't stil of ledigh sitten, gelijck die geene gebeurde die daer genas door een vuyt-slagh, die hem zijnen viand gaf, waer door

zijne onrijpe sweeringe opborfte. En om dat de behoudenisse van de Godgeleerden onderscheyden wort in de behoudenisse van lichaem en ziele, soo seggen wy dat de behoudenisse der ziele beseten wort, wanneer sich de Menscherooft van zijn eygen sucht of passie, en soeckt sich in alles, den wille Godes te ondergeven: en de behoudenisse van 't lichaem is, wanneer men gelegentheit heeft om in ruste en sonder verdriet sich te onderhouden; 't welck alles door de Zetel en Kerck wort te kennen gegeven.

SALUTE. *Welvaeren, Heyl.*

IN een ander Medaglie, sietmen een Vrouwe gemaelt, die mette slincker hand een Spieffe houdt, en in d'ander een Schaele, gevende een Slange te drincken, die om een voetsleen gellingert is.

De Spieffe en Pedestal, betoonen de sterckheit en vastigheit, in plaets van de Zeetel, als bovengeseyt is. Want men kan dat geene behoudenisse heeten, waer datmen niet vast en seecker is, of waer men gevaer heeft van een quade roeval. 't Welck oock de Spieffe verseeckert, waer op dese beeldenisse rust. In de Medaglie van *Antoninus Pius* wordt de behoudenisse afgemaelt, dat zy in de rechter hand een Schaele houdt, waer uyt zy een Slange te drincken geeft, hebbende in de slincker een roede, met het opschrift *Salus publica Aug.*

SALVEZZA. *Behoudenisse van 't Menschelijck geslacht, gelijk diefelve in de Vaticansche Boeck-kamer afgebeeld is.*

EEN staende Vrouwe met een groot kruys, hebbende ter sijden een longhsken, dat op zijne schouderen de Arke *Noachs* draeght.

OPERA VANA. *Vergeeffsche of ydele Wercken.*

EEN Vrouwe, die als met opmercken, een Spinneweb besiet, dat zy in beyde handen heeft: om uyt te drucken, dat gelijk dese webben met groote vlijt zijn geweven, en met groote scherpsinnigheit te saemen gestelt, zy nochtans, door de minste aenroeringen, worden gequetst en verbroomen.

Soo zijn oock de ydele wercken, en dewijle die geen vaste grond hebben, in de waerachtige en volmaecte reeden, soo verdwijnen diefelve, door de alderminste tegenstant, en gaen verlooren.

OPERA VANA. *Vergeeffsche Arbeyd.*

EEN Moriaen die naect is, en mette eene hand een kanne waters over zijne schouder giet, zijnde met de ander hand besigh, om zijne swarte huyl wit te maecten. En dit kan oock een beeld wesen van Vergeeffsche Arbeyd, overmits het selve een bespotlijke uytkomst heeft, als hebbende geen bequaeme middelen noch behoorlijke geschicktheit.

Anders.

EEN Vrouwe die met een scherp Sward een groote Vier-vlam wil uyt slaen of blusschen, of, als men seyt, *het waeter in een mortier stooten*. Dit of diergelijcke kan men afschilderen.

OPERA MANIFESTA. *Openbaere Werckinge.*

EEN Vrouwe die beyde handen openhoud, alwaer in 't midden, van yder hand, een oogh staet.

Dit was een seer schoone beeldenisse van de Oude, en de handen druckten lichtlijck de werckinge uyt, wesende het voornaemste gereetschap, tot onse voornaeme en noodige wercken. Door de oogen wierde de hoedanigheit van 't werck afgemaelt, 't welk openbaer en dooluchtigh behoort te zijn, gelijkende een Lanterne, die een ander wel voorlicht, maer selve niet siet: Maer het oogh, 't welck door haer eygen licht haer selven verciert en verrijckt, daer door wort bewesen, dat de werckinge niet door ydele eere, noch gemaecte schijn, moet heerkomen, maer alleen om sich selve en andere ten dienste te staen.

OPERATIONE PERFETTA. *Volmaecte Werckinge.*

EEN Vrouwe, die in de rechter hand een Spiegel houdt, en met de slincker een Winckelhaeck en een Passer.

De

De Spiegel, waer in men de beelden siet, dieder in der daed niet in zijn, kan wesen een gelijknisse van ons verstand, waer door, nae ons believen, door de natuyrlijcke bequaenheyt onderstut zijnde, veele Ideen of eerste gedaenten van dingen, in onse herffenen verschijnen, die niet kunnen werden gesien; maer die door 't middel van de wercklijcke konst, en van gevoelijcke dingen, door gereetschappen, die in stoffe bestaen, kunnen werden uytgevoert. Boven dit aelermen 't werck, tot zijne volmaecktheyt brenght, isser van noode, datmen de hoedanigheeden deffelven seer grondigh verstaet, en watter noodsaecklijck is: 't welck door den Passer en den Winckelhaeck wort verstaen, waer door men de macht met de onkosten, moet wicken en over een brengen, en het werck met het voornemen, en de ingebeelde fake, met die in der daed, bestaet. Want anders kan 't niet zijn, soo men 't werck, sonder dit overlegh begint, datmen 't selve tot een loflijck einde sal uytvoeren. Of anders geeft hy, die 't werck begint, oorsaecke, dat veele, over zijn kleyn oordeel, sullen lachen, nae de spreucke *Christi* van den Toorenbouwer. *Lucæ xiv, 18.*

oorsprongh heeft van 't begin der scheppinge des Werreks.



COSMOGRAPHIA.

Wereltbeschrijvinge.

EEn oude Vrouwe, gekleet met een lange sluyer van Hemels blaue vol sterren, en daer onder een kleed, gelijkende de verwe van 't aerdrick, staende in 't midden, tusschen twee Globen, waer van de Hemelsche ter rechter hand, en ter slincker hand de Aerdse staet, houdende mette rechter hand, het *Astrolabium* van *Ptolomæus*, en met de slincker de *Radius Latinus*.

Cosmographia, is een konst, die de deelen des Aerdrickx aenmerckt, en dat ten opzicht van den Hemel, en die des eenen gelegentheyte, met des anderen over een brenght: alsoo dat door de naeme *Cosmographia*, by den Grieken, de Werelt, geheeten *Cosmos*, en *Graphia*, de beschrijvinge deffelven, verstaen wordt. Niet van de Aerdse Globe alleene, maer oock van de Hemelsche, als zijnde te saemen het maecksel van de geheele Werelt.

Zy wort oud gemaect, om dat zy haer

Met Hemels blaue, vol sterren, is zy gekleet, om dat dese beeldenisse soo wel de verwe des Hemels, als des Aerdrickx, deelachtigh is, daerom wortse oock gestelt, datse tusschen twee Globen staet: vertoonende alsoo haere werckinge metter *Astrolabium*, dat zy in de rechter hand houd, waer mede zy de wijde, breedte, en grootheyt tusschen d'eene sterre en d'ander neemt; en met de *Radius*, die zy in de slincker hand houd, doet zy de werkinge, die men op der aerde doet.

M O N D O. De *VVerelt*, gelijk dieselve in 't I boeck van de Hierogliph. van *Pierius Valerianus* is afgemaelt.

EEn Man die met zijn beyde voeten vast en schrap staet, met een langh kleed van veele verwen, draegende op 't hoofd een groote kloot of een goude *Sphæra*.

Aldus wort hy gestelt, om de vastigheyt en kracht van 't Aerdrick uyt te drucken. Het kleed met veele verwen, zijn de vier Elementen of hoofdstoffen, en die dingen, die

die door haer werden voortgebracht, en door wiens veranderinge sich de aerde bekleet. De goude Hemels-kloot, bediet den Hemel en zijn ronde beweginge. 't Is seker, dat *Eusebius* Ioodaenigen Egyptischen beeld, door 't aensien van *Porphirus*, beschrijft, te weeten met kromme beenen: om dat het van geen plaets verandert, met een langh en gemenght kleeft, dat verscheyden is uytter natuyre, en verscheyden door de aert der sterren, met een gouden kloot, want de Werrelt selve is rond. Wy seggen van goud, als een beeld van de volmaecktheyt, door de volmaeckte bouw-konst, die daer is in de wonderbaere roestellinge van de geheele Werrelt, gemaect zijnde door den volmaecksten Bouwmeester, Schepper van Hemel en Aerde.

Willende de Egyptenaers, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, de Werrelt beschrijven, soo maelden zy een Slange af die haeren steert op at, en dieselve was afgemaelt met verscheyden schobben, waer door zy de sterren des Werrelts verftonden: en oock om dat dit Dier swaer was van wegen zijne grootheit, soo verftonden zy daer door de Aerde, en om dat die te gelijk vocht en slijbrigh was, soo naemen zy die voor het waeter. Zy veranderde oock alle Iaeren, met haer ouderdom, te gelijk, haeren huyl: Om dat de tijd alle Iaeren veranderinge in de Werrelt brachte, en hier door bleef zy jongh.

Zy wort vertoont, als dat zy haren steert of lichaem, voor haere spijs gebruyckt: En dit bediet dat alle dingen door de Godlijcke voorsienigheyt, in de Werld, worden bestiert en geregeert.

M O N D O. *Werreld*, gelijk die van *Bocadius* in de afkomst der Goden is afgemaelt, met haere vier deelen.

Voor de *Werreld* maelt *Bocadius* af, gelijk oock *Pierius Valerianus* doet, *Pan* met een Geyten kop, van rosse of verbrande verwe, met twee hoorens aen 't hoofd, die om hoog staen, met eenen langen baerd, die hem op de borst hanght, en heeft in plaets van kleedderen een vel van een Panther-dier, dat hem de borst en de schouderen besluyt, houdende in d'eene hand een stock, die boven gekrukt is, als een Harderstaff, en met d'ander

een Pijpken met seven rieten. Van 't midden af om leegh, is hy op de maniere als een hayrige en ruyge Geyte, daer van *Silius Italicus* aldus singht:

*Pan vrolijck uyt zijn Eeeste keert,
En quispelt met zijn quispelsteert,
Zijn slaepen zijn met pijn omkoort,
Zijn rosse kop brengh hoorens voort,
De ooren langh en uytgespreyt,
Zijn hart van hayr, gelijk een geyt,
Zijn ruyge baerd seer langh gestreckt,
Hem van de kin, de borst bedeckt,
Dees God, voert steeds een Harder-staf,
En speelt op 't riet daer deuntjes af:
Een kakeel-bonte Dassen huyl,
Zijn sijden, rugh en borst besluyt.*



Pan is een Griex woort, en bediet *A L*, of het Geheel: waer door de Oude de *Werreld* wilden afbeelden, door de hoorens, als geseyt is, wierde de Sonne en Maene verstaen, en *Bocadius* wil dat de hoorens, ten Hemel gekeert, bedieden de Hemelsche lichaemen en haere werkingen, hier beneden. Het roode en verbrande aengesicht bediet, dat suyvre vier, 't welck boven alle Elementen sweeft, naest by de Hemelsche Sphaeren. De lange baerd,

baerd, die over de borst hanght, betoont, dat de twee bovenste Elementen, te weeten de Locht en het Vier, van natuyre en kracht manbaer zijn, en stieren haere instortingen uyt, van de Vroulijcke natuyre.

Hy wort met een geplackt vel vertoont, dat hem de schouderen en borst bedeckt, zijnde de achtste Sphæra, die geheel met seer heldere sterren is bemaelt, diewelcke van gelijcken overdeekt, al het geene dat totte nature der dingen behoort. *Eusebius* in 't III boeck III cap. van zijne Euangelische voorbereidinge, uyt wien het alle andere hebben getrocken, neemt de geplackte Panthers huid, voor de veranderinge van de Hemelsche dingen: en hy houd van gelijcken, dat het beeld van *Pan*, zijnde een afbeeldsel van de geheele Werrelt, een vindinge is van de Griecken, die zy hoorens hadden gegeven, uyt oorfaecke van de Sonne en Maene.

De Roede, bediet de bestieringe der Natuyre, waer door alle dingen, insonderheyt daer de reeden ontbreeckt, worden bestiert, en die in hare werckinge tot een seker einde zijn bepaelt. Door de gekrulde Roede wort het Iaer bediet, 't welck in sich selve altijd wederom keert. In de ander hand heeft hy zijnen sluyt met seven rieten, overmits *Pan* de eerste is geweest die veele rieten met Wasch te saemen gehecht heeft, en daer op eerst heeft gespeelt, gelijk *Virgilius* seght in zijn 2 *Ecloga*.

Hy wort van 't midden af, nae beneden toe, als een ruyge en hayrige Geyte afge-maelt, waer door de Aerde verstaen wort, diewelcke is hart, steyl en gantsch oneffen, bedeckt met boomen en ontalijcke planten en kruiden.

E U R O P A, nae de Medaglien van den Heer *Giov. Zaratino Castellini*.

Europa de dochter van *Agenorus*, Koning van Phenicien, wierde van *Jupiter* in 't Eyland van Candien, in de gedaente van een Stier overgevoert: gelijk de Poëten versieren, doch insonderheyt *Ovidius*; en daerom isse in de Medaglie van *Lucius Voltejus Strabo* alsoo afgebeeld.

Een Maeghdeken rijdende op een Stier, mette beenen gelijckmen te paerde sit, en dat over 't land, niet door 't waeter, alhoe-

welse 't aengesicht ter sijden nae den steert keert, als siende nae de plaetse, waer zy van daen komt, met de verheven rechter hand false een seyl boven 't hoofd houden, dat haer van achteren, totten gordel toe, sal omslingeren, alwaerse mette slinker hand, die op den rugge rust, het einde van 't seyl sal houden. Onder de beenen van den Stier, staet een stamboom, die wat hoogh is, daer een blad aen vast is.

In de Hierogliphische beelden, die van *Celius Augustus* daer by gevoeght zijn, bediet dit, de ziele van den Mensch, diewelcke in den loop van dit broose leven, of in de Zee van dese Werreld gedraegen wort, en niet te min dieselve alse dit Vaederland verlaeten heeft, sietse met vierige oogen te rugge, op God haeren Schepper. En dit is de Platonische circkel van de ziele, en dieselve beweginge van de reeden, wanneer onse gemoed gekeert is van de Godlijcke dingen totte bepeinsinge van de Menschlijcke en geschapene, en dat het dan ten laesten wederkeert totte beschouwinge van God.

Het blad op de verheven stam of tronck van den Boom, onder de beenen van den Stier, is de beeldnisse van Italien, die in de sijden van *Europa* staet, zijnde haer voornaemste cieraet en grondsteen: Waer over Italien de naeme van den Stier gekregen heeft, vermits de oude Griecken, de Italianen *Vitelli*, of Kalveren plachten te heeren, gelijk *Varro* en *Sextus Pompejus* verhaelen. *Plinius* seyt in 't 3 b. 5 cap. dat Italien een eyken blad seer gelijk is, meer langh als breed, gelijk oock het blad in dieselve Medaglie is afgeschildert. De verheven stam, is een beeldenisse van de Alpes of bergen; alwaer Italien begint, en *Solinus* seyt VIII cap. *Italien is een eyken blad gelijk, eer schotiger als breeder*. *Polybius* laet niet nae, *Italien* te prijsen van de overvloet der eykelen, die't op veele plaetsen, in de eycken-boschen voortbrengh, tot onderhoud van de Vercakens, om te slachten tot besondere nuttigheyt, en tot een nootwendige toerustinge van de heyrlegers, aengesien het getal van de gewapende krijghs-luyden 't van gantsch Italien was, seven hondert duysent voetknechten, en seventigh duysent paerderuyters, ten tijde van *Polybius*. Andere vergelijcken Italien by een tonge, andere by een naelde, diewelcke van de Alpes in 't lange

by de aerde sich uytstreckt: doch het is noodigh datse een halve Maene op 't hoofd hebbe: Want *Plinius* seyt, dat Italien op het spitse eindight, als een schild van een *Amezone*, dat Maenswijse was, alhoewel 't eenige oock vergelijcken by eenen langen visch met een gekloofde steert.

't Hoofd van den Visch, gelijkende by de Alpische geberghen, het lichaem van gelijcken langh, en breed in 't begin, 't welck op 't laefte finaller uytloopt: de gekloofde steert, is als een beeld van de twee hoorens, door de Maene-kromten. *Leucopetra*, 't hoofd van de wapenen sal staen aen de rechter, en *Lacinio*, het hoofd van de Colommen aen de sincker hand: 't eene horen streckt si h nae het Ionische Meer, en 't ander nae de Zee van *Sicilien*, de rugge-graet, die van 't hoofd totte staert gaet, gelijckt den *Appenin*, zijnde een feer hooge bergh, die van de *Alpes* komende, gantsch *Italien* door loopt; gelijk de *Paus Pius* in 't 2 boeck van zijne verklarungen te kennen geeft. Dit zy geseyt tot volle verklarunge van het blad dat tusschen de beenen van den Stier is, zijnde Italien het hoofd van *Europa*.

E U R O P A in de Medaglie van *Lucius Valerius*, wort aldus gestelt.

EEN Maeghdeken sittende op een Stier, die op der aerde, met passen gaet, hebbende 't aengesicht nae 't Stiers hoofd gekeert, mette sincker over den hals van 't beest, uytgestreckt, en met de rechter hand van achteren houd zy een seyl, dat haer boven 't hoofd waeyt, en van vooren ook eene, dat tegen 't ander uyt waeyt.

De Stier, na dat eenige seggen, is de beeldenisse van 't Schip, 't welck voor een wapen hadde een witte Stier, waer mede *Europa* in *Candien* was overgevoert, die met *Jupiter*, of met *Asterius* of den Koning *Xantus* trouwde, gelijk andere schrijven. Het seyl dat van den wind is opgeswollen, is het teycken van 't seyl des Schips, waer mede *Europa* is overgevoert.

E U R O P A. Eene van de treflijxste deelen des Werrelts.

EEN Vrouwe rijcklijck gekleet met een Koninglijcke kleedinge van verscheyden

verwen, met een kroone op 't hoofd, sittende in 't midden van twee over een gekruyfte Overvloets hoorens, 't eene vol van allerleye slag van vruchten, kooren, heerse, garst, rijns, &c. en 't ander van witte en blauwe druyven, houdende op haer rechter hand een schoone Tempel, en met de voorste vinger van de sincker hand toont zy Koninckrijcken, kroonen, scepters, bloemekranskes en andere dingen, die aen haer eene sijde staen, en aen d'ander sijde staet een Paerd met eenige Zeege-vaenen, schilden, en alderhande Waepen-tuygh, met een Boeck waer op een Nacht-uyt staet, en ter sijden staen verscheyden Musijck-instrumenten, oock een Winckel-haeck, en graef-yfers, en een pallet met verscheyden verwen, 't welck de Schilders gebruycken, met een deel Pinceelen.



Europa is het eerste en voornaemste deel des Werrelts, gelijk *Plinius* in 't III b. I cap. verhaelt. En zy neemt dese naem *Europa* van de dochter van *Agenorus*, Koningh van *Phenicien*, die van *Jupiter* gerooft, en in 't eyland van *Candien* was wegh-gevoert.

Zy wort Koninghlijck en cierlijck met veele

veele verwen uytgedrukt, door de Rijkdom die zy in haer befluyt, en gelijk *Strabo* feyt in zijn 2 boeck, om dat zy is de alderuytnemenste van alle de andere deelen des Werrelts.

De kroone voertse op 't hoofd, om te be- toonen, dat *Europa* altijd is gehouden voor het overhoofd en een Koninginne van de gantsche Wereld. Zy fit in 't midden van twee Overvloets hoorens, vol van allerley vruchten, om dat dit deel boven alle andere vruchtbaer en overvloedigh is van alles, van 't geene de natuyre heeft weeten voort te brengen, gelijkmen in de besondere beschrijvingen kan sien. De Tempel die zy op de hand houdt, bediet, dat aldaer is de waere en Christelijcke volmaeckte Religie, en dat zy met haere gebouwen boven de geheele Wereld uytblinkt. Zy toont met haer slincker vinger op de kroonen, scepters, kranfsen en andere dingen, om te bewijfen dat in *Europa* zijn de machtighste Potentaten en Vorsten van de geheele Wereld; gelijk de Keyserlijcke Majesteyt en den alderop- persten Roomschen Paus, wiens aensien sich over al streckt, alwaer het heylige Catho- lijcke Geloof plaers heeft, 't welck door de genade Godes ten laesten totte nieuwe Wer- relt, is over gekomen. Het Paerd met veel- derhande Waepen-tuygh, de Nacht-uyt op het Boeck, en de Musijck-instrumenten, be- toonen, dat zy verheven is, boven alle ande- re deelen des Werrelts, in de waepenen, in geleertheit en in alle vrye konsten. De winc- kelhaeck, pinceelen, beytels &c. bedieden, dat het heeft gehad en heeft als noch, ver- maerde Mannen en uytnemende verstanden, soo wel Griecken, Romeinen als andere Volckeren, die in de Schilder-konst, Beeld- houwery en Bouwkonst uytmunteden. Men soudert oock, met groote reeden, de Schip- vaert wel mogen by stellen, als allen ande- ren daer in overtreffende, oock mede de Konst der Boeckdruckerie, die geensins de minste is.

A S I A.

Een Vrouwe met een schoone bloeme- kranen geciert, en met verscheiden vruch- ten doorvlochten, wefende seer rijcklijck gekleet, geheel met goud, perlen en andere kostelijcke steenen, geciert, hebbende in de

rechter hand eenige taxkens met blaederen en vruchten van Cassie, Peper, Nagelen, Muscaet-nooten &c. in de slincker heefse een konstigh Wierooock-var, waer uyt een seer groote roock optijght. By dese Vrou- we leyt een Cameel op zijne knyen, of op een andere maniere, soo 't den Schilder belt dunckt geraeden.



Asien is de helfte van de Wereld, voor soo veel de uytstreckinge der Landen be- langht, die het in sich begrijpt, maer voor soo veel de deeling van de Werlt, en de beschrijvinge desselven aengaet, soo isstet maer het derde deel van de Wereld.

Asia krijght haer naem, van de Nimphe *ASIA*, dochter van *Thetis* en van den *Ocean*, die men seght, dat de Heerschappie gehad heeft, soo wel van groot als van kleyn *Asien*.

De bloemekranen en de vruchten, is, gelijk *Joan. Boernus* feyt, om te kennen te geven, dat *Asia* heeft een seer gematighde en goedertierene locht, waer door het niet alleene voort- brenght al 't geene dat tot onderhoud van 's Menschen leven van noode is, maer oock allerley aert van vermaeckelijcke lieflijkhe- den, gelijk *Bembus* feyt.

Het kostelijcke goude kleed met gesteent-

ten befert, betoont niet alleen de groote overvloed, daer dit geluckigh deel des Werrelts mede voorsien is, maer oock de manieren der Volckeren: waer over *Bembus* seght, dat niet alleen de Mannen, maer oock de Vrouwen, allerhande kostelijcke versierfelen draegen van goude keetens, braseletten, oorpeerlen, en ander sierlijcke oppronckfelen. Met de rechter hand houdse allerleye tacken van speceryen en welruykende kruiden, om dat *Asia* vruchtbaer is, en die de Werreld van haere weldaeden, mildelijck mededeelt.

Het roockende Wierock-vat, betoont de lieflijke reuck van verscheyden vochtigheden, gommen en droogeryen die *Asien* voortbrenght, en insonderheyt brenght het foodanigen overvloed van reukwerck voort, dat het genoegh is, om daer mede door de geheele Werreld offerhande te doen. Het Cameel is een Dier dat aldaer seer in 't gebruyck is, en daer van wordense meer gediend, als van eenige andere Dieren.

A S I A.

EEn staende Vrouwe, houdende in de slincker hand drie Pijlen, gelijkse in de Medaglie van *Adrianus* gestelt is.

Anders.

EEn staende Vrouwe, hebbende in de rechter hand een Slange, en in de slincker een Roer van een Schip, en onder haer voeten een Voorsteeven, met het woord **A S I A.**

A F R I C A.

EEn swarte Vrouwe, by nae naeckt, hebbende gekrulde en uytgespreyde hayren, houdende op haer hoofd in plaets van een Helm, een snuyt van een Elephant, aen den hals een snoer met korallen, gelijk oock twee aen de ooren, houd mette rechter hand een Scorpioen, en mette slincker een Overvloets hooren vol van koorenvruchten. Ter sijden staet een seer wreede Leeuwe, en van d'ander sijde staen eenige Adders en venijnige Slangen.

Africa is eene van de vier deelen des Werrelts, en wort genoemt *Aprica* of de schoonheyt der Sonne, want het heeft geen koude,

Of men seyt, dat het heerkomt van *Afer*, eene van de nakomelingen van *Abraham*, gelijk *Isophus* verhaelt.



En *Moriaen* wortse vertoont, vermits *Africa*, leggende onder het Zuyden, en oock een deel nae de *Zona torrida*, soo geschiet het hier door, dat de Africanen, uytter natuyre, bruyn en Mooren zijn.

Zy wort naeckt gestelt, om dat dit deel niet van sonderlingen rijkdom overvloeyt. De Elephants snuyt staeter, om dat de *Keyser Adrianus*, dieselve in zijne Medaglie stelt, zijnde een Dier dat in *Africa* seer gemeen is, want als dieselve in den krijgh wierden gevoert, soo waeren zy niet alleen een wonder, maer zy joegen oock den Romeinen, haere vianden, een groote schrick en vreesse aen.

De swarte gekrulde hayren, korallen aen de hals en ooren, zijn eygen sierfelen van de *Moriken*.

De wreede Leeuw, Scorpioenen en andere venijnige beesten, beoonen dat in *Africa* van dit goed, veel te vinden is, zijnde boven maeten venijnigh.

De Overvloets hooren, vol van koorenvruchten, beteyckent de overvloed en vruchtbaer-

baerheit van 't kooren, waer over oock *Io. Boemus* feyt, dat in *Africa* tweemaal des Iaers het kooren gemaeyt wort, hebbende tweemaal des Iaers Soomer.

A F R I C A.

Een Vrouwe die mette sincker hand eenen Leeuw aen een touw heeft gebonden, gelijk in de Medaglie van *Severus*. In de Medaglie van *Adrianus* houdt een Scorpioen in de rechter hand, sittende ter aerden, en een Overvloets hooren in de sincker. *Africa* met een Olyphants snuyt op 't hoofd, vindy in verscheyden oude Medaglien.

A M E R I C A.



Een naeckte Vrouwe, vleeffigh bruin, met gemengde geeligheit, van vervaerlijk opgesicht, hebbende een kleed van verscheiden verwen, dat haer van d'eenen schouder, dwars over het lichaam hanght, bedeckende de beschaemde leeden.

De Pruyck sal gespreyt zijn, en daer rontom sal een schoon en konstigh vercierfel wesen van allerley veeren van verscheyden verwen,

Zy houd in de sincker hand een Booge, en in de rechter een Pijle, en ter sijden haer Pijlkoocker, vol Pijlen, onder d'eenen voer heeftse een Menschen hoofd met een Pijle doorschooten, en achter haer op der aerde sal een Haegedisse zijn, van ongemeene grootheyt.

Om dat dit deel by onse tijden ontdeekt is, soo hebben de oude Schrijvers hier van geene kennisse gehad, dies sullen wy de nieuwe schrijvers volgen, te weeten den Vaeder *Giorol. Giuglio*, *Ferrante Gonzales*, *Boterus*, de Vaeders *Iesuiten*, en *Faustus Rumphese del Monte*, die onlanx de Historie en Weritbeschrijvinge, in 't licht heeft gegeven.

Sonder kleed wortse gemaelt, om dat het gebruyck van die volckeren is, naeck te gaen, hoewel zy nochtans de beschaemde leeden decken, met verscheyden sluyers van Catoen-doeck en anders.

De krans van verscheyden veeren, is het vercierfel, dat zy gewoonlijk zijn te gebruycken, jae eenige plachten wel 't geheele lijf met pennen te besseecken, wanneer 't op haer Feest-tijden is, gelijk veele Schrijvers verhaelen.

De Boogh en Pijlen, zijn de eygen wapenen die zy altijd gebruycken, gelijk oock de Vrouwen in verscheyden Provintien doen.

Het Menschen hoofd tusschen de beenen, betoont opentlijk, dat dese wreede Menschen, ten meestendeel gewent zijn, om sich met Menschen vlees te spijfsigen: want de Menschen, die van haer in den krijgh overwonnen worden, die eetense op, gelijk zy oock doen haere gekofte slaven.

De Hagedissen zijn Dieren, die seer aenmercklijk zijn in dese Landen, want zy zijn soo groot en wreed, datse niet alleene d'andere Dieren, maer oock de Menschen vernielen.

Men kan by dit beelt, om beter de vruchtbaerheit deses Lands uyt te drucken, daer by stellen, datse een bos Suycker-riet, en eenige rollen Toback by haer heeft; 't welck de geestige Schilder, uyt veel bekender dieren en vruchten, kan tot zijne vercieringe toestellen.

MONARCHIA MUNDANA.

Werreltsche Opperhoofdigheyt.

En jonge Maeghd, van een moedigh en hovaerdigh opficht, wesende gewapent, en onder de Waepen een kostlijcke Rock van root schaerlaecken, en midden op de borst een kostlijcke Bagge met een Diamant, en in plaets van de kroone, sal haer hoofd, op de maniere als een Sonne, omstraelt zijn, hebbende brooskens aen de beenen, kostlijck geborduyrt en beperelt, van grooter waarde.

Zy sit op een aerdsche kloot, houdende vier Scepters in de rechter hand, steeckende de slinker voorste vinger recht uyt, als of zy iet wilde gebieden, met een Letter-rolle *Omnibus unus, Ick ben allen, eene.*

Van de rechter sijde staet een seer wreede Leeuw, en een Slange van uytnemende groote: aen d'ander slinker sijde, sullen eenige gevangenen met kroonen op 't hoofd, geboeyt ter aerden leggen, neffens enige Krijghs-gereetschappen, als Trompetten, Trommels, Vaendels, Standaerts, en kroonen van verscheyden Rijcken: oock geld, eedelgesteenten, goude keetens, en andere rijckdommen.

De Monarchie is niet anders, als de opperhoofdigheyt van een persoon alleene, want de naem *Monos* bediet alleene, en *Archi* bediet hoogheyt. Iongh wort zy geschildert, om dat alle Philosophen seggen, dat het den Jongelingen eygen is, eergierigh en hoogmoedigh te wesen, en boven andere te heerschen, waer over *Homerus* seyt 2 *Iliade*, daer sal zijn een Heere, en een Koningh. *Hugo* seyt, de hovaerdie is een schandige verheffinge, die haer mindere verachtende, pooght over haer meerder, en die haer gelijck zijn, te heerschen. Het bewijs van 't hoogmoedigh en opgeblasen opficht, is een teycken van een ongematigde genegentheyt totte eygen hoogheyt, die meest in hovaerdige en trotse gemoederen, plagh te vallen.

Gewapent sitse, om datse een ander soude schrick en vrees aenjaegen, oock om datse sou vaerdigh zijn, om die geene op 't lijf te vallen, die haer soude derven tegenspreken en met haer twisten.

De roode korte onder-rock of fardigalijn bediet de hoogmoet, die door de stoutig-

heyt aenwaft, om met een vast en onversaegt gemoed boven te drijven.

Zy draeght een Bagge met een Diamant op haer borst: want gelijck dese steen vermaert is van een onquetselijcke hardigheyt en onverwinnelijcke kracht, wederstaende vijle, mes, als mede de kracht van 't vier, alsoo foeckt van gelijcken een Opperhoofd met onverwinnelijcke hartneckigheyt tegenstand te doen, alles wat sich tegens hem wil verheffen.

Zy draeght in plaets van de kroone, stralen als de Sonne, om te vertoonen, dat gelijck de Sonne eenigh en alleen is, dat dese sich oock van gelijcken, alsoo waent te wesen, als die sich laet voorstaen, dat hy meer is als een ander, door dien hy sich ontsaghtelijck maect, dat niemant hem naulix, met het gesicht, noch min met zijn persoon, derf naederen. Waerover *Stobaeus*, in zijn 45 Sermoon, door den mond van *Antoninus* verhaelt, dat seecker Man van Lydien by *Craesus* quam, en tot hem seyde, *Indiender twee Sonnen aen den Hemel waeren, dat het groot gevaer liep, of niet alles soude verbranden, en dat die van Lydien daerom oock maer eenen Koningh aennaemen, om datse twee, te gelijck, niet kosten verdragen.* En daerom vertoonen wy 't ontwerp van dese beeldenisse, datse sit op de aerdsche globe, als die alleene en de opperste verheven is, boven alle andere.

De brooskens plachten de Helden, Vorsten en groote Personagien te dragen, en om meerder hoogheyt en aensienlijkheys wille, zijnsē met goud en kostlijcke steenen, van grooter waardie beset. Zy houd mette rechter hand de vier Scepters, om de heerschappij van de vier deelen des Werrelts, uyt te drucken.

Het wijfen van de slinker voorste vinger mette letter-rol *Omnibus unus*, is van uytmuntentheyt en gebiet een klaer teycken.

Dat 'er een seer wreede Leeuw, en een boven maeten groore Slange ter sijden staet, bediet, nae *Pierii* seggen in 't xv boeck, dat de Slangen metten Leeuwen vergefelschapt, diemen oock by de beeldenisse van de Goddinne *Ops* plagh te setten, bedieden de heerschappij van de geheele Werrelt.

Zy houd de Tropheen en Zeeghteyckens aen de slinker sijde, alwaer de Koningen, die geboeyt ter aerden verslaegen leggen, met alle den buyt en rijckdom, als mede andere kroo-

kroonen van verscheyden heerschappien, om haere overwinninge te vertoonen, en datse een Monarche en Dwinghlandinne is van de geheele Werld.

MISERIA MONDANA.

Werrelts Ellende.

EEN Vrouwe die 't hoofd in een doorschijnende glaefen klood houdt, hebbende een omgekeerde beurse, daer zy al 't geld en kostelheyt uytstort.

Dat zy 't hoofd in een glafen klood houdt, daer by kanmen door de dagelijxe eervarentheyt licht verstaen, wat de ydelheyt deses levens zy, en yder weet genoegh van sich selve, hoe kort en broos de dagen zijn van ons Pelgrimfchap, terwijl wy op deser aerde leven: oock hoe ydel onse begeerten, en hoe kort dat onse hoope is.

Het hoofd wort genomen voor de gedachten, als werckingen van de ziele in 't selve. Het glas, door zijne broosheyt, bediet de ydelheyt van des Werrelts handlingen, of om dat de Menschlijke ellendigheyt in dat deel bestaet, waer in hy nae hooger dingen fiet, van hoedaenige slaghe die oock souden mogen zijn: schattende seer hooghe de eere, roem en rijckdommen, en andere dingen des Werrelts, die men kortse daer nae, oock sonder glas wel fiet en bevint, datse maer zijn ydelheit en ellendigheit. Of gelijk het glas het gesicht van die geene, die daer door fiet, niet bepaelt, om dat het een doorluchtigh lichaem is, alsoo konnen oock de aerdsche rijckdommen en des Werrelts goederen, onse gedachten niet bepaelen, want onse begeerlijckheyt wast gestadigh aen, om al verder en verder te gaen. En met dese geduyrige prickel worden wy seer ellendigh nae den dood gevoert.

De omgekeerde beurse vertoont, datmen gemeenlijck houdt, dat die geluckigh is, die veele goederen en midlen heeft, en dat die in 't tegendeel wederom van veele gemack en voordeel berooft is, die arm is en geene midlen heeft, 't welck door de onbestandigheyt des Werrelts, een ygelijck licht kan overkomen.

LEGG E. *Wet*, van den Heere
Giov. Zaratino Castellini, Roman.

EEN bedaeghe Vrouwe, van een seer eerwaardigh opsicht, sittende in een Rechterstoel met groote aensienlijckheyt, hebbende op 't hoofd een Koningskroone, en in de rechter hand eenen Scepter, waer aen een letter-rolle hanght, met dese spreucke, *Jubet & prohibet*, dat is, *zy gebiet en zy verbiet*. Op de slincker knye houdse een recht en open Boeck, waer in geschreven staet, *in legibus salus*, dat is, *in de Wetten staet de behoudenisse*. Haer slincke hand leunt op 't Boeck, waer mede zy houdt het Paulijck Rijck en de Keyserlijcke kroone.

Dese beeldnisse was voornaemlijck ge-gront, op de bepaelinge, die van de Grieken is genomen; te weten, *de Wet is een heylige band, gebiedende wat eerlijck is, verbiedende wat daer tegen is strijdigh*. En hierom wort de Wet een deftige Vrouwe vergeleken: want gelijk een deftige Vrouwe haer huysgesin bestiert, alsoo regeert en onderhoud de Wet het gemeene beste. Zy wort bedaeght gemaect, om datse al in 't begin des Werlds gemaect is, ten tijde van onse voorouderen, want so haest zy gebooren waeren, verboot God aen *Adam en Eva*, datse van de vrucht des booms niet souden eeten. Daer na volghde de *Wet Moysis*, die oock van God was geschreven, en de *Wet des Euangeliums*, die van zijnen lieven Soone, waerachtigh God en Mensche, is gegeven: ter sijden stellende de Oudheyt des Wers, door *Minoe*, aen den Cretensen, van *Draco en Solon*, aen den Atheniensen, van *Licurgus*, aen die van *Lacedemon*, van *Nama Pompilius*, aen den Romeinen, en van den Romeinschen Burgerstand in haere twaelf tafelen, die zy getrocken hadden, uyt de welgeschickte Republike van *Athenen*. Zy sit in den Rechterstoel, om dat, nae de Wet der geleertste Wetgevers, zy sittende moet werden vertoont. Zy heeft een Koninx kroone op 't hoofd, om datse een heylige bepaelinge is: oock maghmen haer met reeden heyligh noemen, want zy is oorsaecke dat het goede geoeffent en het quaede geschouwt word. Waerover *Demosthenes* seyt, een yder behoort de Wet te gehoorfaemen, om veele en verscheyden reedenen, insonderheyt om datse is een *vindinge en geschenck Godes*. Waerover haer de

Ro-

Romeinsche Redenaer noemt, *heylige Wetten*, *heylige Verbonden*, die men sonder waerdige straffe niet magh overtreeden.

Den Scepter houdse in de rechter hand, om datse eerlijcke en oprechte saecken gebiedt, en de tegenstrijdige verbiet. En gelijk een Koninginne van alle Volckeren, loo wortse oock van den Koning gevreesd, oock van alle, die onder haeren Rijxstaf zijn begrepen.

Het Boeck bediet, de geschreven Wet, die men niet moet overtreden, want in haer, gelijk de Philosophen seggen, is de behoudnisse der steeden gelegen: Want sooder geene Wet was, die de ongebondene dertelheyt breydeldde, de Werrelt raecte op 't hollen, en was vol schelmerie, moord, overlast, bedrogh, en duyfent boosheden, en de geheele ruste soude werden verstoort, en alle welvaert soude te gronde gaen. Daerom seyt de Philosoph: *'t Is wenschlijck dat de stadt door de Wetten werde beschermt.*

Het Pauelijck Rijck en de Keyserlijcke kroone, die zy mette slincker hand op het Boeck houd, zijn beeldnissen van de Wetten of Rechten, te weeten van de Pauelijcke of Canonike, en de Burgerlijcke of Keyserlijcke. En hier in is begrepen de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke Wetten.

LEGGE della GRATIA.
De Wet der Genaede.

EEN sittende Vrouwe, die mette rechter hand de segeninge geeft, en boven dieselve hand, is een Duyve den H. Geest uytbeeldende; zy sit op een groot Vat, daer menigthe van waeter uytloopt, en boven 't Vat zijn veele Overvloets hoorens, daer de vier Dieren van de vier Euangelisten, boven op zijn geschildert. In de slincke hand houdse een open Boeck, waer in staet geschreven, *In 't begin was het Woord.*

* * * * *

OM den Lesers, doch insonderheyt den Schilders te voldoen, om van hunne toestellinge der vier Euangelisten, eenige reeden te geven, waerom die alsoo zijn uytgebeelt, salmen weeten, dat dese Dieren uyt *Exechiel* en den *Apocalypsis Ioannis*, van de oude Vaders daer op sijn gepast, om de vier hooge

Amptwercken *I. Christi* uyt te beelden. Daerom hebbense by *Mathan*, eenen *Engel* gestelt, als die den Menschen de blijde boodschap van de Menschwordinge *I. Christi* had aengedighd. By *Lucas* eenen *Osse*, waer by zijne dierbaere offerhande, voor 't Menschlijcke gellachte, wierde uytgedrukt. By *Marcus*, een *Leeuwe*, om dat hy als een Leeuwe, uyt den stamme *Juda*, den dood, door zijne opstandinge, had overwonnen. By *Iohannes* wierde eenen *Adelaer* gevoeght, om dat *Christus*, als een *Adelaer* in der hooghte, door zijne Hemelvaert, de hooge Hemelen was doorgedrongen. Dit zy dan den Leser tot een korte naerichtinge.

LEGGE VECCHIA. De Oude Wet.

EEN oude Vrouwe, op de Ioodsche wijze gekleed, in 't blaue, doch helder en blinckende, staende aen den voet van eenen seer hoogen bergh, houdende mette slincker hand de taefelen van de Oude Wet, alwaer de tien geboden zijn in geschreven. In de rechter falsse eene ysere roede houden, en van d'eene sijde sal een groote looden kloot leggen, met de spreuck *Pondus grave*, dat is, *een svaere last*.

Zy wort oud geschildert, om de oudheyt van den tijd te vertoonen, waer in de Wet, van God den Heere, is gegeven, en 't kleed op de Hebreusche wijze bediet, aen wien dese Wet is gegeven. De blauwe verwe van dit kleed, die helder en blinckende is, bediet, dat *Moyfes* weder van den bergh *Sinai* keerde, op de vertooninge die hy den Heeren dede, daer de locht, die eerst duyfter, ontstelt en vol wolcken was, zy sich als nu suyver, blinckende en van Hemels blaue, vertoonde.

Dat hy aen den voet van eenen seer hoogen bergh staet, is om te vertoonen, dat op dienselven bergh, de Tien Geboden van God den Heere aen *Moyfes* zijn gegeven, die wy door dit bewijs, haer in de slincker hand hebben gestelt.

Mette rechter hand houdse de ysere roede, gelijk geseyt is, om de heerschappie te vertoonen, die de Wetten hebben over de sterflijcke Menschen, als mede de hardigheyt en straffe van dese Wet, die met de H. Schrift wel over een komt, als die daer seyt, *ghy sult hier regeeren met een ysere roede.*

De klomp loot worter ter sijden gestelt, mette spreucke, *Pondus grave*, een swaere last, om te kennen te geven, dat de Wetten seer swaer zijn om draegen, en derhalven is dit de eygenschap van de Natuyre, datse wil vry wesen, en geene last noch gewicht, hoedanigh het zy, zijn onderworpen.

LEGGE NOVA. De nieuwe Wet.

En jonge Vrouwe van uytmuntende Eschoonheyt, die 't hoofd met heldere en blinckende stralen heeft omglanst, en 't voorhoofd falsc met een witte band omwoelt hebben.

In 't wit, en in 't alderfijnste linnen, als of al de leeden daer door scheenen, falsc gekleert sijn, leunende op een kruys, en de rechter arm om hoogh, gietende uyt een schaele seer suyver waeter, en aen de slincker sijde falsc een vierkante steen hebben, op de maniere als een voetsjal, waer op een Boeck leyt, daer op geschreven is *Euangelium*, daer zy haer slincker hand op leyt: en daer by sal een steen leggen met twee vleugels, waer by dese spreuck staen sal, *Onus leve*, dat is, een licht jock.

Zy wort jongh geschildert, tot een onderscheydt van de Oude Wet. De hooghste schoonheyt en de klaere en blinckende stralen, die 't hoofd omvangen, bedieden dat de nieuwe Wet door geheel Christenrijk, uytblinckt, en datse met haer verhevenste Majesteyt, alle die geene verschrickt en verbaest maect, als kettens en scheurmaeckers, en alle die 't Christen geloof wederstreeven: want in de komste van onsen Heere *I. Christus* isse klaer geworden, om de prophetien te vervullen, gelijckse te vooren bedeckt was.

Het kleed van seer wit en sijn linnen, bediet, dat gelijckmen her linnen wasschende, 't selve suyver en reyn wort, alsoo wort oock een Sondaer, door de H. biechte en 't berou, suyver en reyn van de sonde, doende werken der bekeeringe, vermenght met traenen en leetwesen, die haer de Priester opleyt, waer door onse ziele reyn en suyver wordt. Waer over de H. *Bernardus* seght, *de traenen zijn aenwijfers van 't berouw*, en gelijck de H. *David* in den *cx* Psalm singht, *Ich menghde mijnen dranch met traenen*.

Datse op 't H. kruys leunt, druckt uyt, dat

gelijck de Oude Wet op den bergh *Sinai* gegeven is, alsoo is oock daerentegen de nieuwe Wet gegeven, en dat, door het lijden en sterven onses Heeren *I. Christi*, 't welck hy aen 't kruyce heeft geleden, tot saligheyt en verlossinge van 't Menschlijcke geslachte.

Het uytgieten van 't klaere waeter, ver-toont ons, dat in de Oude Wet, de besnijdinge gebruycklijck was, tot onderscheyt van de nieuwe Wet, waer in men den heyligen Doop gebruyckt, waer door de Mensch een kind Godes wort van onsen Verlosser, en een erfgenaem van 't Paradijs, vernietigende niet alleen de erfsonde, waer in alle Menschen worden geboren, maer oock alle andere sonden, vervullende onse zielen door zijne genade en geestlijcke gaven. Sulx dat dit H. Sacrament, van soodaenigen gewicht is, dat oock de Heere *I. Christus* antwoordende, seyt, *Voorwaer, voorwaer ick seggh u, ten zy dat iemand herboren worde uyt Waeter en Geest, soo sal hy in 't Rijk der Hemelen niet komen*. Ioan. 3 c.

Dat zy den witten band om 't voorhoofd heeft, bediet de bevestinge of *Chrisma* van den Doop, om den Mensch stantvastigh te maeken en kracht te geven, om den naem *Iesus Christi*, wanneer het te passc komt, sonder vreesse, te belijden, en sich te verstercken in den geestlijcken strijd.

De steen alwaer 't geseyde Boeck op rust, en daer zy de slincker hand op houd, ver-toont klaerlijck, dat dese Wet sich rust, en tot een grond heeft *Christum* onsen Saligmaecker en sijn H. *Euangelium*; waer over *Paulus* totte *Corinthen* seyt, *En Christus was die Petra of hoeck-steen*. De steen die neffens haer staet, met het opschrift *Onus leve*, bediet de aengenaemheyt van de nieuwe Wet. Want God, die gelooft moet zijn, preeckt uyt zijn eygen mond, *Mijn jock is licht*. Math. xi.

LEGGE NATURALE.

De natuurljcke Wet.

En seer schoone Vrouwe, wesende half enaect, met neerhangende vlechten, uytter natuyre, doch niet door konst gestreelt, hebbende haere beschaemde leeden met een Lams velleken bedeckt, sittende in een schoon Hof, met een Passer in de hand, daer zy een parallel of evenwijdige linie mede treckt, met de spreucke *Aqua lance*, dat is, met gelijcke maect. Dese beeldnisse sal een schadu

H h h h

van

van haer selve maken, daer zy mette voorste vinger, van de sliicker hand, op wijst. Zy wort een schoone Vrouwe geschildert, om dat God haer in 't begin heeft gemaect: want hy maect zijne wercken altijt schoon en volkomen, gelijk *Deuteronom. xxxii capit.* verhaelt staet, *des Heeren wercken zijn volmaect.* Zy wort half naekt vertoont, en met hoofdhayren die uytter natuyre nederhangen, en niet door konst, om dat dese Wet eenvoudigh is, als van den aldereenvoudigsten God gemaect. Zy heeft de beschaemde leeden bedeckt met een Lammeren velken, om dat de Mensch, in den stand der onnooselheyt lagh onder de Godlycke Wet, en dieselve tegenstrevende, soo verliet hy de Wet. Daer uyt komt het, dat hy de genaede Godes, door de sonde, verlooren hebbende, bedeckt is, door de barmhertigheyt Gods, met het vel des Lammekeens, 't welck is *Christus*, dat van den beginne des Werrelts is geslacht, als *Apocalyps. xiiii* getuyght. Maer nu heeft haer God gemaect rocken van velleken, *Genes. iii.* Zy wort in een seer schoon Hof vertoont, want zy was in een Aerdich Paradijs gestelt, waer uyt zy naederhand verdreven zijnde, met haer eygen sweet en arbeyt, 't land heeft moeren bouwen, ten einde alle dit schoone, dat wy voor onse oogen sien, soude voor den dagh komen. Zy houd dat den Passier treckende een evenwijdige lijne mette spreucke *Aqua lance*, verstaende de gelijkheyt van dese gerechticheyt, nae de spreucke *Mathei vii*, *Wat ghy wilt datmen u doe, dat doet oock een ander. Doet oock geen en anderen, dat ghy niet wilt datmen u doen soude.* De schaduwe die van haer gaet, en daer zy metten vinger op wijst, vertoont, dat om de Wet der Natuyre beter te ontdekken, soo handelt dieselve op dese maniere met haere evennaesten, als met haer selve: en daerom seyden de oude Philosophen, dat de *eene Vriend was des anderen tweede Ick.*

LEGGE del TIMORE. *Wet der Vreesfe.*

EEN Vrouwe met het aengesicht opgestreckt, houdende in de rechter hand de raelen van de Oude Wet, en in de sliicker een twee-snijndend swaerd,

LEGGE CIVILE. *Burgerlycke Wet.*

EEN sittende Vrouwe, die in de rechter hand een schaele houd en een swaerd, en boven d'ene sijde van de schaele is gestelt een bossel roeden, gelijk de oude Romeinen gebruyckten: En boven d'ander sijde een Koninx kroone: Mette sliicker houdse een open Boeck, waer op een Keyfers kroone staet met dese beschrijvinge, *de Keyserlycke Majesteit moet niet alleen met Waepenen geciert, maer oock met Wetten gewapent zijn.*

LEGGE CANONICA. *De Geestlycke Wet, in de Vaticaensche Boek-kamer afgebeeld.*

EEN sittende Vrouwe, die mette rechter hand een Waeghschaele houd, daer aen d'ene sijde een goude kroone, met een glans omvangen, is ingeleyt, in d'ander schaele sal leggen een Kelck, die van gelijcken met een licht is omtraelt, waer inghy siet eenen beestem, in de sliicker houdse een open Boeck, daer een Bisschops Mijter sal op staen, en aen de rechter sijde van 't hoofd, een Duyf ken den H. Geest uytbeeldende.

SCIENZA. *Wetenschap.*

EEN Vrouwe met vleugels op 't hoofd, Ehoudende in de rechter hand een Spiegel, en in de sliicker een klood, waer op een driehoek staet.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spiegelende verstand, om de dingen, door haere oorsaken, te kennen en te overwegen.

Zy wort met vleugels gemaelt, om datter geen Wetenschap is, wanneer het verstand sich niet verheft totte overweginge en spiegelinge der dingen, waer over *Lucretius* in 't *iv* boeck van de Natuyre der dingen seyt: *Niet schoonders als de saeck der dingen 'onderscheyden, Den Suffers drijsse wegh en wilser niet toe leyden.*

De Spiegel vertoont het geene de Philosophen seggen, dat *scientia fit abstrahendo*, dat de Wetenschap geschiet aftreckende. Want de sinnen, in de toevallen te vatten, brengen aen 't verstand de kennisse van wesentlycke Ideaelche voorbeeldingen: gelijk men in den Spiegel de toevallige gedaente siet van de wesentlycke dingen, en daer uyt haer wesen aenmerckt.

De klood vertoont, dat de Wetenschap geene tegenstrijdigheyt heeft van meeningen, gelijk de Werrelt geene tegenstrijdigheyt heeft van beweginge.



De Triangel of Driehoek vertoont, dat gelijk de Driehoek, drie sijden heeft, die alleen eene figure maecten, alsoo veroorsaken de drie *termini* of setpaelen in de voorstellingen, het Bewijs en de Wetenschap. Op de Wetenschap by dienselven:

*De Keyser maeld' een Vrouwen beelt,
Voor Wetenschap: wiens hayr gestreelt
Met vlercken aerdigh was geciert.
In d'eene hand een spiegel sviert.
De sincker hield' een Werrelts klood,
Waer op dat eene driehoek sloot.
En siedy 't beeld wat nauwer aen,
Het schijnt nae's Keyfers beeld gedaen.*

S C I E N Z A. *Wetenschap.*

En jonge Vrouwe met een Boeck in de hand, en op 't hoofd een goude tafelken met drie voeren, om datmen sonder Boeken, alleene door de stemme des Meesters, swaerlijk veele dingen kan onthouden, die der Wetenschap en kennisse in ons baeren.

Het tafelken of driestaf is een kenteycken van de Wetenschap, door de eedelhейt van dit Metael, waer mede men kostelijke dingen verciert, en die daerom worden geeert: als mede door het getal der voeten, wesen de het drietjen een volmaeck getal, gelijk *Aristoteles* verhaelt in 't 1 boeck van den Hemel, om dat dit het eerste getal is, aen 't welke de naeme van 't geheel paff: gelijk oock de Wetenschap volmaeck is, en een volmaecktheyt van onse ziele: en daerom verhaelt *Plutarchus* in 't leven van *Solon*, dat eenige *Milesiers* een tocht Visschen, op hafart van eenige Visschers in de stad *Coo* hadden gekocht, die in plaets van Visschen, eene gulde tafel optrocken: hier over waeren zy in twijfel, wie dese Visschtucht toebehoorde: En alsof, door de stad veel beroerte quam, soo beslooten zy ten laesten, datmen soude gaen tot het Orakel van *Apollo Pithius*, en daer van bescheyt verwachten, alwaer een antwoorde quam, datmen dieselve soude vereeren, aen de alderwijfste van Griekenland. Waerover dieselve met gemeene toe-stemminge gebracht wierde aen *Socrates*: dese kennisse hebbende van het bediersel, fant dieselven terstont wederom na 't Orakel, seggende, datse buyten 't Orakel aen niemant toebehoorde, overmits God alleene kost doordringen en alle dingen weeten en kennen.

S C I E N Z A. *Wetenschap.*

En oude Vrouwe in 't blaeu gekleet en met goud geboort, met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de sincker een klood met een driehoek, boven haer sal een strale schieten of een glans die uyten Hemel komt.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spieglende verstant, dat daer kent en overweeght, de Godlijcke, Natuurlijcke, en noodwendige dingen, door haere waerachtige oorsaken en beginselen. *Plato* stelt een seer korte bepaelinge van, seggende, *de Wetenschap is een gevoelen, dat door de waerachtige reeden beslaet.* Of het is nae desselvs gevoelen, en waerachtige heerbarne en mogentheyt totte geluckfulgheyt; 't welck hare drierleye benaemingen uytwijfen, nae dat de Oude Grieken die stellen, te weeten *Eudemonia*, *Eutichia* en *Euphrasia*. D'eerste bediet de kennisse van 't goed, de

tweede de verkrijginge deffelven, de derde het gebruyck, 't welck geheel hanght aen de Wetenschap: welcke Wetenschap, voor soo veele die ten goede streckt, is, in een sekere maniere, allerleye slaggh van deughde: daerom seyt dieselve Philosoph, dat de Wetenschap van 't Godlijke goed, de volkomene Wijsheyt geheeten wort.

De Wetenschap van goed en quaed, ten opzicht van den Mensch, wort kloekheyt geheeten: de Wetenschap, om het goed en quaed uyt te deelen, aen die 't verdient hebben, is gerechticheyt; om het goed te doen, en voor 't quaed te schricken, is dapperheyt. En de matigheyt is een kennisse, om datselfe goed en quaed, te omhelsen of te vlieden. Door 't middel dan van de voorsichtigheyt, soo geraeckten tot een rechte meeninge, diewelcke niet anders is, als een Wetenschap, en een oprechte wegh totte gelucksaligheit. De Godlijke Philosoph seyt, *De voorsichtigheyt is een seekere deughd, die tot een rechte meeninge behoort.* Gelijkker nu drierleye slaggh van gelucksaligheden gevonden worden, als geseyt is, soo is 't oock noorwendigh, datter mede drie soorten van Wetenschap moeten wesen, gelijk dieselve Plato seyt: *Daer zijn, seght hy, drierleye aert van Wetenschappen, de eerste bestaet in de kennisse, als de Rekenkonst en Wiskonst. De tweede in het gebieden, als in de bouwkonst. De derde in het werck selve, als in 't timmeren, smeeden en andere werckshyden.* Soo is 't dan van noode, dat de Mensch, aeer hy kan seggen Wetenschap te hebben, dat hy oock hebbe een goede geschicktheyt in 't verstand, en dat hy 't wel besitte. En daerom seyt hy in zijn *Alcibiades*, *dat is de beste raeminge van die 't weet, dat hy, 't geene hy weet, oock wel kan vertoonen en bewijzen.*

Wy hebben als nu, nae de leere van Plato vertoont, wat wy in dese beeldnisse alleen gevolght hebben, naerlaetende de Periparethische onderscheidingen, van die daer willen, alsoo daer drierleye slaggh van gelucksaligheden zijn, datter alsoo oock drie soorten van Wetenschap souden wesen.

Om dan dese beeldenisse te verklaeren, segh ick, datse Oud behoort te zijn, want *Ovidius* seyt, *door veele dingen te weten, maect het Ouder swaer.* En 't eerste daer van, seyt *Plautus* niet sonder reeden, *dat d'Ouder is een constiture van Wetenschap.* En *Plato* seyt in 't *I b. de Scientia*, dat het waerschijnlijk is, dat de Oude wijfer

zijn, door de groote slovernie en tijd-verslijtinge, die zy in de studie en geleertheyt hebben toegebracht. *In den Ouden is wijsheyt en kloekheyt door veele laeren, seyt Iob I cap.* en *Plato* in zijn *I boeck Liigiosus* genaemt, gebiet ons, datmen om Deughd en Wijsheyt te verkrijgen, van noode heeft, niet alleen ongemack, schade, verdriet en slavernie te lijden, maer oock soo men ons, om beter te worden, mishandelde, wy mostent verdraegen, jae al soumen ons villen en braeden, jae geheel om 't leven brengen: Hier uyt blijktt, hoe veel de oprechticheyt van 't gemoed is te achten, en hoe lofwaardigh de oude dappere Christen Martelaers zijn geweest, waer op dese heylige spreuke wel past, *Wie zijn leven in dese Welt bemint, die sal 't verliesen, maer wie 't hier verliest, sal 't selve in 't eeuwige leven weder verkrijgen.*

Het blauwe kleet bediet de Wetenschap van de natuyrlijke dingen, en de gulden boorden daer aen, bedieden Wijsheyt van de Godlijke dingen. En hierom voert onse voorseyde Philosoph, in 't boeck van de Schoonheyt, *Socrates* in, die God op deser wijze bad: *O vriend PAN, en ghy andere Goden, geest bid ick u, dat ick invendigh magh schoon werden, en dat het geene my van buyten magh overkomen, my van binnen magh behagen. Dat ick de wijse magh alleene rijk achten. Verleent my oock maer soo veele gouds, als een gemaecticht Man behoeft en noodigh is.* Siet dan wat voor goed *Socrates* begeert. Wat goed? De Wijsheyt, te weeten de kennisse van Godlijke dingen, die God alleene kan geven: en dat hy een reyn gemoet mocht verkrijgen, te weeten, dat gemaecticht, suyver en oprecht zy. Om wat sake bad *Socrates*? dat hy der Wijsheyt mocht waerdigh geacht werden. Maer wie is waerdigh der Wijsheyt? Die is dan der Wijsheyt waerdigh, dieder vaerdigh en bereyt is, zijn licht te ontfangen door 't middel van de onthoudentheyt, matigheyt en door de deught of kracht van een gemoed, dat gesuyvert, schoon en helder is, en dat een treck en verlangen heeft om dese Wijsheyt te verkrijgen, als een schatkiste van alle rijckdommen: En hierom versochte *Socrates* dit blinkende goud van de Godlijke Wijsheyt, dat met de geseide voorwaarden was voorbereyt. En hy versocht dat oock niet al te hovaerdelyck noch al te verslagen. Maer weinig wetenschap daer van te hebben, past op een ongemaa-

gematight Man. De volmaeckte en oneindelijke kennisse, wort alleen in God gevonden: Maer een groote en breede kennisse verkrijght oock een gematight Man. En dit overweeghe *M. Ficinus* oock, over den inhoud van 't bovengeseyde Boeck, wat het gelouterde goud zy, dat hy begeert, dat hy sal koopen, gelijk *S. Ioan.* in 't III c. 18 verl. van zijne *Openbaeringe* seyt.

Met vleugels wort zy gemaelt, want daer is geen Wetenschap, alwaer sich het verstand niet verheft, tote beschouwinge der dingen, gelijk oock *Lucretius* seyt. De Spiegel verroont, 't geene de Philosophen seggen, *scientia fit abstrahendo*, de Wetenschap komt van 't af-trecken, want de sinnen in 't vatten van de voorvallende dingen, die brengen aen 't verstand de kennisse van de wesentlijke Ideen ofte eerste voorbeeldingen, gelijkmen in een spiegel de toegevallige gedaente siet van 't geene daer in uytterlijk wert verroont, en alsoo wort haer wesen oock aengemerckt.

De kloot verroont, dat de Wetenschap geen tegenstrijdigheit heeft van meeningen, wesende hier de Wetenschap seecker, en nae *Plato* seyt, heeft de Werrelt geen tegenstrijdigheit van de beweginge.

De drie-hoek bewijst, dat gelijk de drie sijden alleen een beeldnisse maecken, alsoo maecken oock de drie termini of setpaelen, in de propositie of voorstellinge, het bewijs en de Wetenschap.

De traele of de Hemelsche glants bediet, dat of de Mensche schoon soo veele moeyte doet, als hy wil of kan, soo sal hy doch de Wijsheyt, sonder de Godlijke hulpe, niet verkrijgen. En daerom seyt *Plato*, dat de *Wijsheyt niet soo seer door Menschelijke vlijt plagh verkyegen, als van God in de gercynghde gemocderen, ingestert te worden.* Want de ziele met het lichaam vereenicht, is soo bequaem niet, om die dingen te overpeinsē, die geheel en al van 't lichaam zijn afgeschēyden, even gelijk een Vleermuys die vol duyternisse is, soude swerven om den helderen glants van de Godlijke dingen, gelijk *Ficinus* in zijne bewijsreeden seyt.

VOLONTA. Wille.

EEn Maeghdeken qualijk gekleet, in root en geel, met vleugels aen de voeten en schouders, zijnde blind, streckende beyde

handen, d'eene voor d'ander uyt, alleens of zy wat wilde aengrijpen.

Eenige schrijven, dat de wille is als een Koninginne, diewelcke sittende in de alder-eeddelste deelen van den Mensch, haere Wetten uytdeelt, nae de voorvallen, 't zy datse voordelrijk of schadelijk zijn, dese brengt zy of aen de sinnen, of zy overstemt de reeden: En wanneer dan dees of die, qualijk onderrecht zijn, soo bedrieght zy haer selven in 't gebieden, en verstoort alsoo de ruste of eendracht, van den inwendigen Mensche, jae men soude haer oock mischien wel een dienaeressē van 't verstand mogen noemen, vermits zy sich 't selve willigh onderwerpt, om dat zy 't vermoeden van halsstarrigheyt soude ontgaen, als mede van de sinnen, die zy gaet onderstutten, op datse geen oorfsake tot oproer souden geven: En hierom is die selve van desen Schrijver, met een beroyt kleed afgemaelt, alhoewel *Xenophon*, de andere meeninge bevestigt, en schildertse met een kostlijck kleet af, gelijk wy hier nae sulen verhaelen.

By de roode en geele verwe, die door de Sonne en door de overvloed van 't licht veroorfsaecht is, soudemen in dese plaetse, en nae dese overeenstemminge, de waarheyt mogen uytdrucken, die daer is een helder licht en de glants des verstands.

Met vleugels wortse geschildert, want zy gebiet nyten naeme van Wille, en om datse door een geduyrige vlucht swerft, so maecktse sich selve onrustigh, om de ruste te foecken, diewelcke zy met haere gewoonlycke vlucht, langs der aerde, niet konnende vinden, soo wortse wacker in hare vlucht en beweginge, en stijght ten Hemel en tot God, en daerom heeftse oock vleugels aen de voeten, die haer behulpigh zijn, verminderende de bloodigheyt en stoutigheyt.

De blindheyt past haer seer wel, en om dat zy van haer selve niet met al siet, soo gaet zy al tastende te rugge, nae de sinnen, soose swack en oneedel is: Maer indiensē wacker en krachtigh is, soo volghetse de reeden.

VOLONTA. Wille.

EEn Vrouwe in weerschijne kleederen, wesende gevleugelt, houdende in beyde handen een balle van veelerleye verwen.

H h h h 3

De

De Wille is een mogenthey, waer door de dingen begeert worden, die voor goed worden gekent, 't zy met waerhey of door schijn van waerheyd: En om dat, in haer, geene vastighey is, soo houdse de balle van verscheyden verwen, als mede 't kleed van weerfschijn, en hierom isse met vleugels afgemaakt.

VOLONTA. Wille.

EEn jonge Vrouwe met een Koninglijcke kroone, en met vleugels, als geseyt is, en in d'eene hand houdse een spriet met een vol seyl, en in d'ander een Sonnebloem of Heliotropium.

Met een Koninglijcke kroone wortse gestelt, om reeden, als boven geseyd is. 't Spriet met het volle seyl, vertoont, dat de winden van onse gedachten, wanneer se den Wille opstoocken en prickelen, even in ons wercken, 't geene de seylen doen aen de Scheepen: om dat de geheele inwendige en uytwendige Mensche daer door wort beweeght, en zy treckse werwaerts zy wil.

De Sonne-bloem, die sich altijd nae de Sonne keert, is een teycken, dat het werck van de Wille niet kan geoordeelt werden, dan door 't bekende goed, 't welk den Wille noodsaecklijck treckt om te willen en in ons selve te gebieden, alhoewel het dickwijls gebeurt, datse sich bedrieght, en datse een verfiert en valsch goed volghet, in plaets van een oprecht en volmaect goed.

PROFETIA. Wijssegginge, Voorsegginge.

EEn Vrouwe die haer gesichte bedeckt heeft, houdende in de rechter hand een bloot Swaerd, met een Trompet, en mette slijcker een keeren, die uyt een Sonne, die boven haer staet, komt nederdaelen. Aen de slijcker sijde en op 't hoofd, sal een Duyfken staen.

MATHEMATICA. Wiskonst.

EEn Vrouwe van middelbaet Ouder, gekleet met een wit en doorschijnent kleet, mer vleugels aen 't hoofd, de vlechten sullen in 't wild over de schouder hangen, met een Passer in de rechter hand, daer mede zy ee-

nige figuren die op een tafereel getrocken zijn, sal meeten, vertoonende offe, al onderwijfende, sprack. Op de slijcke hand false een groote kloor houden, de Aerde afbeeldende met d'af beeldinge der uyren en Hemelsche teyckenen, en op de boorde van 't kleed sullen eenige Wiskonstige figuren zijn geweven. Mette bloote voeten false op een grond-steen staen.



Her doorschijnent kleed bediet, datse is gegrond op opene en klaere bewijsreden, waer doorsel lichtlijck in andere wetenschappen toeneemt. De vleugels aen 't hoofd, drucken uyt, datse met haer verstand op ter vlucht stijght totte beschouwinge van afwesige dingen. Her dertele gesicht van een jonge Vrouwe, past wel totte Poësie of Dicht en tot andere konsten, die haer kracht uyt en in de jeughd, en alsoo vrolijckhey aenbrengen: Maer in de Wiskonst past het opsicht van een statige en eedele Vrouwe, die geene rimpels noch grinsfen mismaken, noch geene wyterlijcke ciersels opproncken. Want de rimpels voegen niet wel in een bevallijck Adeldom; noch oock de jonge laeren, noch de kleyne Wijshey, of te groote doortelhey, die

die in dese konste niet is, en nochtans van alle geleerden wort bemint, die sich niet gronden in de ydelheyt van woorden, noch in de beuselingen van 't gemeene volck, die alleen de ooren der verwijfde en slechte Menschen ketelen. Dit geven de vlechten, die sonder konst over de schouderen verspreyt zijn, te kennen, want die uyt haer self een ciersel aen haer selve vertoonen. De Passer is het eygen wercktuigh dat gelijkmatigh is in dese konste, en vertoont dat die aen yder dingh zijn evenreedentheyt, maete en regel geeft. Zy staet of zy eenen circkel treckt, want alhoewel de Mathematica een spieglende Wetenschap is, genaemt van haer waerachtigh en eedel eynde, niet te min is het gebruyck her einde, soo niet van de Wetenschap, ten minsten van die dieselve besit: wefende dit nootwendigh, dat nae datmen een ploy in de konst heeft genomen, men 't selve in eeniger maniere door andere hulpe moet voor den dagh brengen. En hier uyt zijn heergekomen de vindinge van de Musijck, van Perspective, Bouwkonst, Meetkonst, Reeckenkonst en andere, die alle in den druck zijn gegeven, en getrocken uyt de beginfelen van dese Wetenschap, die geduyrigh een smaek brengen aen de konstbeminners, met veruoeginge van de schrijvers, die door dese midlen, als door een breede ladder opklimmen tot een goede naeme en totte onsterflijckheyt.

Van dese slagh zijnder veele by de Oude, en niet weinigh, dieder leven, totte eere van onse eeuwte, onder de welcke zijn *Christ. Clavius*, *Vernaliene*, *I. Batt*, *Raimundo*, *Luca Valerio*, *Fred. Metio*, *P. Maillardi*, *Ces. Ruuda*, *Camil. Agrippa* en andere, de geleerde Wereld over verspreyt; die met een uytnemende wetenschap en vaste grond, diese in der daed hadden, tot belooninge van haere sloverie, en tot een gifte van haere konst, zijn verciert geweest. Maer oock is 't geruchte van dese eedle konst verdweenen, danck moeten eenige daer van hebben, die door 't toelachen van de Fortuyne, opgeblaesen zijnde, willen gehouden zijn, voor seer eervaerene Mannen in dese konst, daerse noch tusschen de steen en kalk in staen, niet wetende dat de deugd haere liefhebbers bemint, die geen slavinne is van de fortuyne. 't Sal ons dozh betaelen, om niet verre buyten spoor te loo-

pen, weder te keeren, tot het geene wy sulen seggen.

De Passer totte Wiskonst, en de boorde mette driehoeken om 't kleed, vertoonen dat gelijk in de boorde dese ciersels van de hoecken en van schanssen zijn, alsoo zijn dit in de Wiskonst de beginfelen en de gronden.

De kloot mette beschrijvinge van de Aerde, en mette Hemelsche Zodiac, geeft te kennen, dat de aerde, in 't meeten van dese circulen, dieder rontomme gaen, geen proef kan hebben, ten minsten van kleyner waerde, wanneerse niet wert onderstut en beweert, met Mathematische reedenen.

Het kindeken dat de tafel houd en op de bewijs-reedenen luyfert, leert ons, datmen de kennisse van dese konst niet moet uytstellen tot een ander Ouder, als in de jonge tijd: want anders zijn de verstanden te bot en niet soo bequaem, vermits in dees Ouder, de poorte wort geopent van een schoon Paleys of Lusthof, waer door men in de volgende Jaeren, van d'Ouder, veyligh magh intreden: want in de jonge tijd wort een afbeeldinge in ons verstand gemaelt, welck verstand alsdan is als een glatte tafel of wit papier, waer in bykans alle dingen, 't zy datse van dappere Mannen, of uyte Boecken, ons souden mogen voor-komen, ons werden voor oogen gestelt. En hierom hebben mischien de Grieken, dien tijd, die wy in 't leeren van de uytheemse taelen besteeden, haere jonge tijd, sich dienende van haere eygen en moederlijcke taele, in dese Mathematische konst, versleten. En hier door schijnen tegenwoordigh veele, dese voorstellingen, die tot verklaringe van dese konste zijn uytgegeven, duyster.

De naeckte voeten, die op de aerde vast staen, zijn teyckens van hare uytstekentheyt en vastigheyt, tot bevestinge van 't geene alreede is geseyt.

I N S T A B I L I T A.

Wisseluyghigheyt.

EEn Vrouwe met veele verwen gekleed, leunende met haer rechter hand op een ried mer blaederen, en onder haere voeten heeftse een balle of kloot.

De onstant vastigheyt wort met veele verwen afgemaelt, door de veelvoudige veranderinge

deringe van de gedachten der wispeltuyrige Menschen.

Zy leunt aen een broos Ried boven op een kloor, vermits daer geen stand noch eenige gelegentheyt en is, alwaer een wispeltuyrigh gemoed sich kan verseeckeren, en daerom staet zy op dingen, die seer beweeghlyck en onvast zijn.

INSTABILITA. *Wispeltuyrighheyt.*

EEN Vrouwe met veelderleye verwen bekleet, door reeden als gefeyt is, sittende schrijlinc te paerde op de Slange *Hiena*, of men magh die maelen op de beste maniere die men kan vertoonen.

Dieselve worden wispeltuyrigh geheeten, die in korter tijd haer gevoelen veranderen, en dat sonder oorfaecke en sonder eenige grond, en daerom worter de *Hiena* by gedaen: een Dier dat nimmermeer vast en bestandigh blijft in zijn eygen wesen: Maer nu isst sterck, nu swack, nu stout, nu bloode, nu verstoont het sich in een Mans gedaente, en dan in een Vrouwe, alsoo datmen met reeden magh seggen, dat in dit Dier de waerachtige Wispeltuyrighheyt wort gevonden, gelijk 't selve *Orus Apollo* verhaelt.

SAPIENZA DIVINA. *Godlijke Wijsheyt,*
van den Heer *Giorgio Zarafino Castellini.*

De Liefde of Vreesse Gods is de waerdige Wijsheyt.
Ecclesiast. 1.

OM dat op een ander plaets van de Wereltliche Wijsheyt, en dat onder de beeldenisse van *Pallas*, is gesproken, dunckt my noodigh dat wy een beeldenisse voorstellen, die de Godlijke Wijsheyt vertoon, en dat op deser maniere.

Een Vrouwe van een schoon en heyligh opsicht, staende op eenen vierkanten steen, met een wit Borst-stuck of Harnas voor de borst, en een Helm op 't hoofd, daer een Haene op staet: uyt wiens hoofdslapen rafschen het Helmer eenige straelen, van de Godheyt, komen uyrghinsteren: in de rechter hand sal zy een rond schild houden, daer de H. Geest in 't midden is, in de slinker het Boeck der Wijsheyt, met seven segelen toegeslooten, waer op het Paesch-Lammeken staet,

Op een vierkante steen staet zy, om te betoonen, dat zy op een vast geloof is gegrondvest, van waer men noch ter eender noch ander sijde struyckelen kan. Zy wort wit gemaelt, om dat de witte verwe Gode aengenaem is, gelijk oock de Heydenen sulx hebben verstaen. *Cicero* seyt, de witte verwe is voor al Gode aengenaem. De Wijfen van Persien seyden, dat God niets aengenaem was als in witte kleederen; 't welck *Pierius* gelooft, datse uyt *Salomon* hebben getrocken, daer hy seyt, laet uwe kleederen altijd wit zijn.

Soo veele het Waepentuygh belanght, 't zijn geestlijke wapenen, waer mede de Wijsheyt selve van God in zijnen dagh, sich sal wapenen, gelijk 't Boeck der Wijsheyt uytdruckt, *Hy sal voor het Pantfier aentrecken de Gerechtigheyt, en voor den Helm sal hy een gewis oordeel ontfangen, en sal de billijkheyt aennemen voor een onverwinnelijck schild.* Het Borst-stuck of Pantfier wort voor de bewaeringe of voor de sekerheyt genomen, om dat het alle de levende deelen in 't lichaem beschermt, en wort oock voor een beeld van de Deughd gebruyckt, die niet is wegh te nemen, want het Swaerd en den Helm kan men ter aerden werpen en verliesen, maer de wapenen van de Wijsheit, waer mede iemant omgort is, zijn vast en bestandigh. Daerom houdmen dat de borst de woonplaets van de Wijsheyt is, en dickwijls wort de borst selve, voor de Wijsheyt genomen, gelijk *Horatius* seyt, waert ghy niet een lichaem sonder borst? dat is, sonder Wijsheyt.

De Haen op den Helm wort genomen voor de kennisse en 't reedlijcke licht, dat op den Helm of op 't hoofd sit, nae 't gevoelen van *Plato*, dat de Haen voor de kennisse wort genomen, is niet ongerijmt. Van *Pythagoras* en *Socrates* is de Haen, door een verborgen maniere van sprecken, voor de ziele genomen, waer in de waere kennisse alleen verborgen is: Want de Haen heeft groote kennisse, hy kent de sterren, en is een Sonne-wijs dier, 't let op den Hemel en den loop der Sonne, en van zijn gekray wordt de grootheyt van den dagh en de veranderinge van den tijd aengemerckt: en om dese kennisse en Wijsheyt is hy *Apollo* en *Mercurius* toegewijt, die daer boven de Wijsheyt, oock de Wetenschap van veele kennissen en vrye konsten, wierden toegeeschreven. Boven dat seyt God, door

Job, xxviii cap. Wie heeft den Haene kennisse gegeven? welcke plaetse van den uytleggers, door den Haen de kercklijcke Prediger en Leeraer verstaen wort, die in de H. Kercke, de Wijsheyte Godes singht en verkondicht. In de Rotse of Casteel van *Helides* was een statue of beeld van *Minerva*, van goud en yvoir, met een Haen op 't Helmet, niet soo seer om dat het een Vogel was, boven andere strijdbaar, gelijk *Pausanias* meent, als om dat hy de alderverstandighste was, passende aen *Minerva* die voor de Wijsheyte wierde gehouden.

De hoornen of straelen tusschen den Helmet, en de ooren en hoofdschapen, worden genomen voor een seer heylige waerdigheit: Hier door wierde geseyt, dat *Moyse*s hoornen hadde, seyt *Pierius*, en worden gemaelt als straelen en vlammen van de Godheyte.

Her schild sal den Heyligen Geest in 't midden hebben, want de Geest Godes leert Wijsheyte, seyt *Job xxxii cap.* en in *Ecclesiast.* sprekende van de Wijsheyte, seyt, *Hy heeft die geschapen in der H. Geest.* En daarom vereischt het schild rond te wesen, gelijk *Pierius* seyt, om daer door de Wereld te vertoonen, die onder de ronde beeldenisse van 't schild, van de Wijsheyte geregeert wort, daarom diemet aller macht behooren nae te trachten, die de regeeringe des Werelds is bevolen, nae de maniere van dese dappere en sijnrijcke woorden der Wijsheyte in 't vi capit. *Maer soo ghy thronen en scepters bemind, o ghy Koningen des Volx! bemind de Wijsheyte, op dat ghy in eeuwigheyte mooght regeeren, bemind het licht der Wijsheyte, ghy alle die hoofden des Volx zijt.* En daarom wort de Heylige Geest in 't midden van het ronde schild gestelt, de Wereld daer door uytdruckende. Om dat de hooghste Wijsheyte Godes volkomentlijck de geheele Wereld, door dieselve Wijsheyte, bestiert: oock om dat hy zijn volmaect licht en volmaecte Wijsheyte, kan instorten op alle Princen, om de Wereld, nae de Wijsheyte, te regeeren, want gelijk geseyt is, *soo leert de Geest Godes wijsheyte.*

Her Boeck der Wijsheyte mette seven segelen, bediet ten eersten, dat de oordeelen van de Wijsheyte Godes beslooren zijn, 't welck de Heydenen te kennen gaven, door het Monster *Sphinx*, dat zy voor haere Tempels stelden: 't welck wy noch by onsen tijde hebben gesien voor het *Pantheon*, of de ronde Tempel geheeten, om uyt te drucken,

dat de Godlijcke leeringen en geboden, moeten ongeschent bewaert worden, verre afgescheyden zijnde van den ydelen hoop der Menschen. Her Boeck mette seven segels geslooten, is een beeld van de Wijsheyte, en bediet ten eersten, dat de oordeelen, van de Wijsheyte Godes, behooren verborgen te zijn, 't is Gods roem het woord te bedecken, 't is der Koningen roem het woord te ondersoeken: Derhalven behoort het totte eere van den oppersten Rechter, de reedenen van zijne oordelen te verbergen, gelijk de *Cardinael Cajetanus* over het xxv capit. *Salom.* seyt. Iae seer verborgen zijn ons de reedenen van de Godlijcke oordelen, die God dickwijls doet. Tusschen God en den Koningen, is het heel verscheyden: voor den Koningen is 't een schande de reedenen van haere oordelen te verbergen, om dat zy de reedenen moeten openbaeren, waer door zy 't Volck oordelen, want zy verwijzen den eenen in ballingschap, d'ander tot de dood. Maer dit is de eere Godes, dat hy de reedenen van zijn oordeel verberghet, om dat hy geene heeft die hooger, noch die hem gelijk is, want zijne heerschappie, hanght alleene aen zijnen wille en aen zijn oprecht oordeel.

Ten tweeden bediet her geslooten Boeck mette seven segelen, de verborgen sin van de Wijsheyte Godes, ten opsicht van de toekomstige dingen, ter tijde toe dat God dieselve openbaert, gelijk *Pererius* die over de Openbaeringh *Ioannis* aen 't 5 capit. uytleyt, *Het getal van de seven zegelen bediet de algemeenheyte, de duysterheyte en swaerigheyte, die daer schuyt in de Godlijcke voorwetentheyte, van de toekomstige dingen.* In dieselve plaetse, seyt hy, *de segelen zijn niet anders als de wille Godes, die de verborgene dingen door zijne voorwetentheyte sluyt en opent, soo langh hy wil, gelijk hy wil, en wien hy wil.*

Ten derden, bediet her Boeck de duysterheyte, waer in de Wijsheyte gewickelt, en waer door dieselve swaerlijck is te verkrijgen. Daerom vergelijckt *Salomon* dieselve by een verborgen schat, in 't 2 cap. van zijne spreucken, *Soo ghy die als goud en silver sult soeken, en gelijk als schatten uytgraven, dan sult ghy de vrees des Heeren verstaen, en de kennisse des Heeren vinden.* De Wijsheyte staet by God geseget en verborgen, niet dat de Menschen daer van souden berooft zijn, maer om datse dieselve van God bidden, en met alle naerstigheyte en moeyte

fouden soecken te verkrijgen, ten einde zy in haer selve sich niet fouden verhoerdingen, maer soodaenigen gave van de hoogste Wijsheyt fouden erkennen. *S. Augustinus* sprekende van de duysterheyt der Schrifture, seyt, ick twijfle niet of dieselve is geheel Godlijck, om door den arbeyd en naerstigheyt, onse hovaerdie te betoemen. Voorts seyt hy in 't boeck van de Drie-eenigheyt, Maer gelijk sich het Godlijck woord niet laet gebruycken in dingen, die men ter eerster opsicht moet weten, maer die men in 't verborgen moet ondersoeken, soo heeft hy gewilt, datse met meerder naerstigheyt, daer wy fouden werden getrocken. En in de *LIII* vrage, seyt hy aldus, Onse God heeft totte saligheyt der Menschen, de Godlijcke boecken, door zijnen Heyligen Geest alsoo gematight, dat hy haer niet alleene door de bekende plaetsen heeft willen voeden, maer oock door de duystere haer heeft willen oeffenen. Dese spreucke is waerdigh te verhaelen, die hy in 't derde boeck van zijne Spreuken stelt, de duysterheeden der verborgentheeden, in de *H. Schrift*, zijn seer goed, want zy worden daerom bedeckt, om datse niet fouden werden verworpen noch veracht: Hierom werden die gesocht, op datmen ons daer in soude oeffenen, hierom werden die geopent, op datse ons fouden voeden. *Francisc. Petrarcha* versamelt veele reedenen, waer onder hy oock de uytlegginge *Augustini*, over den *cxxvi* Psalm aentreckt. Hierom, seyt hy, is de *H. Schrift* te duysterder gestelt, op datse veele goede verstanden soude baeren, en dat de Menschen daer *riicker* fouden afscheyden: die dieselve toegeslooten hebben gevonden, dat door veele manieren soude werden geopent, als ofmen 't door eenerleye maniere hadde open gevonden.

De duysterheyt, om Godlijck te spreken, is nut, om datse veele spreucken van waerheyt voortbrenght, en veele kennissen in 't licht stelt, terwijl het de eene dus, en d'ander soo, verstaet. Op 't laeste brenght hy *Gregorium* over *Ezechielem* voort. De duysterheyt der uytbraken Gods, seyt hy, brenght groote nuttigheyt aen, want zy oeffent de sinnen, datse door de vermoeyinge vverden uytgebreyt, en dat een vvelgeoeffende verkrijght, dat eene die luy en traegh is, niet kan vatten. Noch heeftse wat anders in, want soo de kennisse der *H. Schriftzure*, voor een yder open stont, men soude niet achten: want in seekere duystere plaetsen, soo vermaecken ons die dingen die dan gevonden zijn, met noch veel meerder setigheyt, alsoe met meerder arbeyt 't gemoed hebben afgemat. En dit zijn de oorsaken, waerom de Godlijcke Wijsheyt, veele van haere geheimnissen, onder een donckere Wolcke van woorden, heeft bedeckt, Ick segge een

Wolcke, nae 't seggen van *Augustinus*, tegen de *Manicheen*, alwaer hy de duysterheyt der Schrifture een Wolcke noemt, daer hy seyt: Hy doet die wyte de *VVolcken* invloeyen, dat is wyte de *Schriften der Propheten en Apostelen*: te rechte vvoor-den die *VVolcken* genaemt, want de vvoor-den gelijkse luyden, breecken door een gesplet en geslagen locht, alffer de duysterheyt der allegorien by komt, als of die met eenige donckerheydt betoogen *VVolcken* vvicrden. Soo groot is de duysterheyt der Schriftuyre in eenige plaetsen, dat *S. Augustinus*, diewelcke oock, sonder Meester, vvele konften hadde geleert, en oock 't geene de *Philosophen* handelen over de tien *Categorien*, selve bekent, dat hy niet heeft konnen verstaen het begin van den *Prophete Isaias*. 't Is dan geen wonder, dat *Tostatus* in zijne *Vvoorreden* over *Genesis* seyt: De *H. Schriftuyre* is soo duyster, dat oock in verscheyden plaetsen, tot noch toe, geene deure voor 't verstand oopen is. De *Egyptenaers* vertoonden de duysterheyt van de Wijsheyt en van haere ydele leeringe, daer door dat zy voor haere Tempels de *Sphinges* stelden, 't welck wy by onse tijden, met duystere characteren in de basis voor het *Pantheon*, of de *Ronde Tempel*, hebben gesien: die door last van *Sixtus* de *v*, gebracht is by de *Fonteyne Terminus*, gelijk van dese *Sphinxen*, *Plutarchus* in zijne *Isis* en *Osiris* verhaelt. Zy stelden, seyt hy, gemeenlijck voor haere Tempels de *Sphinxen*, waer mede zy te kennen gaven, dat de leeringe van haere heylige dingen bestont in een verhoelen en ingewikkelde *Wijsheyt*. Maer wy hebben de duysterheyt en swaerigheyt van de Godlijcke Wijsheyt, afgebeeld met het boeck van de seven segelen, waer van de *Apocalypsis* gewagh maect, willende seggen, dat in de verborgene Godlijcke Wijsheyt, soodanige duystere dingen zijn, alffer zijn die kostelijck, en van vaster waerheyt en aensien zijn: welcke seven segelen lichtlijck voor die geene open staen, die de vensteren van haer gemoed, voor de seven dood-fonden sluyten, en dat door de seven deughden, die haer tegenstrijdigh zijn, en die de Wijsheyt en kennisse, die daer gaven van den *H. Geest* zijn, soecken te verkrijgen door *Godvruchtigheyt* en vreesse Godes.

Het *Paesch-Lammeken* wort op 't Boeck gestelt, om dat het *Lammeken* dat gedoot is, waerdigh is aen te nemen, *Kracht*, *Rijckdoom*, *Godlijckheyt* en *Wijsheyt*, *Apocal. 5*. Een ander reeden kander noch

noch by gebracht werden, ten aensien van de Menschlycke aert der schepselen, diewelcke om de Wyshey te verkrijgen, niet moeten hovaerdigh noch ongerechtigh zijn, want in een quaedwillige ziele en sal de Wysheydt niet ingaen: Maer zy moeten needrigh en suyver wesen: en op dese maniere wordt het Lammeken voor de sachtmoedighey of voor de vreesse Gods genomen, die een ygelijck behoort te hebben: want de vreesse Godes is het beginsel der Wyshey, Eccles. 1. Willende door 't Lammeken verstaen een vreesachtigh, onnoofel, suyver en sachtmoedigh Dier, konnende de Menschen oock geene Wyshey verkrijgen, ten zy door de vreesse Gods en door sachtmoedighey: Door welck middel wy deelachtigh gemaect zijn der Hemelsche scharren, gelijck Syrach 1 te kennen geeft: *Mijn Soone, seyt hy, wildy wijs worden, soo leert de geboden, en God salse u verleenen, want de vreesse des Heeren is de rechte Wyshey, en tucht, en 't geloove, en de sachtmoedighey behagen Gode veel: en hy sal zijne schatten ophoopen, die God de Heere, door zijne oneindlijcke goedhey, in de eeuwige heerlijkhey bewaert.*

* * * *

ICk moet hier evenwel noch byvoegen, 'tgeene de Keyser *Maximilianus I*, onder andere vragen, den seer geleerden *Abt Ioan. Trithemio* heeft voorgestelt: te weeten, *vaerom God de Heere de H. Schriftuyre, die de verborgentheden des Geloofs bevat, niet op alle plaetsen, klaer om te verstaen heeft gegeven, maer veel eer diepsinnigh en vol duystere reedenen?* Hier op antwoorde *Trithemius*: dat de Godlycke Schriftuyre, nae de bloote letter, den geenen diese niet verstaet, verwart en vol duysterhey schijnt te wesen: maer diese verstaet, schijntse klaer en openbaer. Want soo die mer dien Geest niet wort gelesen, waer mede men geloof, dat zy den Menschen is ingestort, soo kan niemant tot het verstand desselven geraken. *Hierom seyde hy, soo leeft een Geleerde, die noch met het vleesch omfchaduw is, en van de ydele lusten brand, dieselve heel anders: Doch op een ander wijze verstaetse die geene, die de ydele lusten heeft uytgerogen, en die door de Liefde Gods, in der waerhey, wort ontfteken. En hierom is 't geen wonder, dat die geene verblint zijn, die de soetighey van den Geest Godes noyt hebben*

gemaect. *Voerende daer op in, het aensien S. Gregorii, alvaer hy seyt: Gelijck de H. Schrifture den eenvoudigen mette uytwendige letter vermaect, alsoo oeffent zy den Wijfen met haere verborgenthey. Want zy heeft in 't openbaer, waermede zy den kinderkens kan voeden, en behoud in 't verborgen, waermede zy der hooghdravender verstanden, tot verwonderinge der soetigheit ophoud: even als een wonderlijcke reviere, die te gelijck diep en ondiep is, soo datter een Lam kan in waeden, en een Elephant in swimmen. Daer nae bracht hy D. Augustinum voort, die aldus seyt: De H. Schriftuyre spreekt alsoo, dat zy met haere hoogheit den hovaerdigen belacht, den Grooten, door haere diepsinnighey verschrickt, den aendachtigen weydet, en voert den kleynen met haere lieflijcke aanspraecke. Dat wy die niet begrijpen, dat doet de traeghey van ons verstant; want daer blijft een deksel op ons herte, indien 't selve niet werde wegh genomen, van die geene die den sleutel *Dauids* heeft, en datter een licht in onse herte werde gestort. Tot zijne derde getuyge bracht hy D. Ambrosium voor den dagh, die daer seyt: Dat de H. Schriftuyre is een Zee, hebbende in sich diepe verstanden, en de hooghey der Prophetische duyster reedenen, in welcke Zee, seer veele rivieren waeren ingelooopen.*

S A P I E N Z A H U M A N A.
Menschlycke Wyshey.

EEn naect *Ionghman*, met vier handen en vier ooren, hebbende de rechter hand uytgestreckt, mer een Fluyte, zijnde een Musicael instrument, die *Apollo* was toegewijd, en een Pijlkoocker op de sijde.

Dit was de vindinge van de *Lacedemoniers*, diewelcke willende betoonen, dat het niet genoegh was, door de spiegelinge waenwijs te wesen, maer datter een lang gebruyk en oefninge van daeden, noodigh was, soo druckten zy datselve door de handen uyt. En om eens anders Raedslagen te weeten en aen te hooren, dat druckten zy door de ooren uyt. En aldus versterckt en aengelockt zijnde, door 't geluyt van eygen lof, gelijck door de Musicale instrumenten wort uytgedruckt, en door den Pijlkoocker soo verstonden zy, dat de naeme van *Wijse* daer door wierde behouden en verkregen.

SAPIENZA VERA.
Oprechte Wijsheyt.

EEn Vrouwe die bynae naeck is, houden-
de haere handen en gesicht om hoogh,
siende een licht dat boven haer staet, heb-
bende haere voeten van der aerde opgehe-
ven, betoonende dat zy in God is opgenom-
men, en van alle aerdsche goederen berooft.

Dit is de Wijsheyt niet, dieer getelt
wordt onder de deughdlijcke *habitu* of ge-
schicktheden, die door de gewoonte en eer-
vaerentheyt verkregen worden; maer zy is
een besondere gave des H. Geests, diewelcke
blaest waer hy wil, en dat sonder aensien van
persoonen. En de Oude die gehandelt en ge-
sproken hebben, sonder licht van de ken-
nisse onses Heeren *Christi*, die de waere Wijs-
heyt des Vaders is, spraecken niet te min
veele dingen met seer groote eerbiedigheyt
en voorsichtigheyt, en wilden niet dat de
naeme van Wijs aen eenigh sterflijck Mensch
mocht worden gegeven, ten waere dat die
volmaect en onberispelijck ware. Hier door
is, dat in geheel Grieken, zijnde de Moe-
der van alle Wetenschappen en Deughd, zy
maer seven Wijfen wisten te verkiefen, die
zy daer van den naeme gaven, achtende dat
het of een grooter Deughd most zijn, of ten
minsten een sulcke deughd, waer uyt al d'an-
dere deughden haeren oorsprongh hadden,
wesende van eeuwigheyt, al voor Hemel en
Aerde voortgebracht, gelijk *Salomon* seyt,
sich verheugende in den schoot des eeuwi-
gen Gods, van waer hy, nae zijn rechtvaer-
digh oordeel in 't besonder, dienselven in de
borst van weynige sterflijcke Menschen, uyt-
deelt.

Hierom wortse gemaelt, als of zy van der
aerde was opgeheven, met een licht, dat haer
in 't aengesicht schijnt: vertoonende, dat de
Wijse metter herren van alle aerdsche herts-
tochten is ontbonden, en van de Godlijcke
genaede verlicht: En dat wie dieselve vint,
sonder datse onder de versierde Wijsheyt
der dwaesen is ingewickelt, die verkrijght
eindlijck het leven en de saligheyt.

SAPIENZA. Wijsheyt.

EEn Maeghden staende in een doncke-
re nacht, in 't blauw gekleet, dragende in

haer rechter hand een ontfteken Lampe vol
Oly, en in de slincker een Boeck.

Zy wort jongh gemaelt, om dat zy de
heerschappie voert boven de sterren, die niet
verouderen, noch de kennisse van de ge-
heimnissen Godes wegh nemen, want die
zijn levendigh, en in der daed eeuwigh.



De ontfteecken Lampe is het licht des
verstands, 't welck door een besondere gave
Godes, in onse ziele brand, sonder dat het
verteert of vermindert wert: Maer 't komt
alleene door onse besondere achteloosheyt
toe, dat het dickwijls, een groot deel, wert
verdonckert, en door de gebreecken is be-
deekt: en dese zijn de duysternissen, die in
onse ziele overvloeyen, en 't licht van 't ge-
sichte besetten en innemen, waer door zy
dan de Wijsheyt uytblusschen, en voeren, in
haere plaerse, de onwerentheyt en snoode
gedachten. Waer door het dan geschiet, dat
wy niet genoegh geoeffent zijnde in de we-
gen des Hemels, die scherp en swaer zijn, te
gelijck mette vijf dwaese en onvoorsichtige
Maeghden, van de bruylofts-feeste, blijven
uytgeslooten.

Her Boeck wort gestelt voor den *Bibel*,
't welck geseyt is, *het Boeck der Boecken*. Want
daer

daer in wert alle de Wijsheytt geleert, die daer noodigh is, om saligh te worden.

S A P I E N Z A. *Wysheytt.*

EEn naeckte en schoone Vrouwe, deckende alleene met een kleed, hare beschaemde leeden, staende mette voeten op eenen Scepter, stende een strael uyten Hemel, die haer aengesicht verlicht, hebbende de handen vry van alle beletselen.

Hier wort de Wijsheytt gemaelt, die met het Geloove over een komt, en die alleene bestaet in de beschouwinge van God en verachtinge van de aerdsche dingen. Waer van geseft wort, *die my vint, sal't leven vinden, en sal heyl putten van den Heere.* En daerom wordte naeckt gemaelt, als die voor haer selve, niet veele ciersels noch rijkdom van noode heeft, konnende met reeden seggen, dat wie haer besit, dat die alle de goederen by sich heeft, doch niet met de verwaentheytt van den Filosooph *Bias*, maer met een Christlijcke ootmoedigheytt, gelijk de Apostelen *Christi*: Want wie door de kennisse en Liefde God besit, besit het beginsel, waer in alle geschapene dingen, veel volmaeckter, als in haer eygen weefen selve, werden gevonden.

Dese beeldnisse vertreet den Scepter, tot een teycken der verachtinge van de eere deses Werrelts, die de staetsucht in eere houdende, doen dat de Mensch de Wijsheytt niet kan naederen: Want dit is haer eygen, datse ons verlicht: maer de staet en eersucht doen, dat de sinnen en gemoederen werden verdonckert.

Zy siet met vrolijkheytt op de Hemelsche strael, met handen, die vry zijn van alle veranderingen: Om dat haer eygen is, de Godheytt aen te schouwen, waer toe de uytwendige handlingen, en Werreltsche bescheeden, als hinderpaelen zijn.

S A P I E N Z A. *Wysheytt.*

HEr is een gemeen gevoelen, dat de Oude door het beeld van *Minerva* mette Olyve daer by, de Wijsheytt hebben willen uyt drucken, en dat nae de maniere alse van haer bekent was, en hierom versierden zy datse was gebooren uyt her hoofd van *Jupiter*, als dieselve kennende voor de aldervol-

maeckste, die in geene saecke kost doolen; van't geene in de macht des Menschen was: jae zy versierden, dat zy drie hoofden hadde, 1. om een ander raed te geven, 2. om voor sich selve alles wel te verstaen, 3. om deughdelijck te wercken: 't welck noch klaerder door de Waepenrustinge en door de Spieffe wort uytgedruckt, waer door zy lichtlijck de uysterlijcke macht van andere tegen staet: wefende dan de Mensch in sich selve versterckt, soo komt hy te hulpe die swack en onmachtigh is, gelijk in een ander voorstel geseft is.

Her schild met het hoofd van *Medusa* betoont, dat de Wijse alle de snoode aenwensten en genegentheeden moet affnijden, en datselve oock bewijzen, leerende den onwetenden, dat zy dieselve moeten vlieden, en daer door werden gebeterrt.

De Olyve vertoont, dat de innerlijcke en uysterlijcke Vreede, van de Wijsheytt heerkomt, en derhalven soo leggen het veele aldus uyt, dat de tacke, die *Aeneas* hadde om te gaen na de *Aelysische* velden, en die nootfaecklijck van *Virgilius* was versiert, niet anders is, als de Wijsheytt, diewelcke den Mensch uyt alle swarigheytt geleert, en voert die tot een geluckigh einde.

Eenige hebben die met een Seeve afgemaelt, om uyt te drucken, dat het een eygen werck van de Wijsheytt is, het goede kooren van het kaf, insgelijx het goede saet dat in den ommegangh en handelinge der Menschen is, van het snoode te schiften en uyt te monsteren.

P R U D E N Z A. *Wysheytt, Wetenschap van goed en quaed.*

EEn Vrouwe, die in de slincker hand een Doods-hoofd, en in de rechter een Slange heeft.

Het Doodshoofd betoont, dat om Wijsheytt te verkrijgen, seer veele helpt, datmen op het einde, en de uytkomst van alle dingen verdacht zy, en om dat de Wijsheytt een groot deel van de werckinge der Philosophie is, die nae 't gevoelen van de beste Philosophen, een gestadige overdenckinge des Doods is, soo leertse ons, dat het overwegen van onse ellendigheytt, de Koninghlijcke heerbaene is, om dieselve te verkrijgen. Van de Slange is genoegh geseft.

PRUDENZA. *Wysheyt, Voorsichtigheyt.*

EEn Vrouwe als *Janus*, met twee hoofden, die sich spiegelt, hebbende een Slangē om de eene arm gelsingert.

De twee aengesichten bedieden, dat de Voorsichtigheyt een waerachtige en sekere kennisse is, die daer beschickt watmen behoort te doen, en zy komt voort door de overweginge van de verledene en toekomende dingen. De heerlijkheyt van dese deughd, is van sulcken gewichte, als datmen daer door de verledene dingen sich wederom in 't gemoed voert, de tegenwoordige beschickt, en de toekomende voorfiet: waer door een Man, die hier van berooft is, geene middelen sal weten, om wederom te winnen 't geen hy heeft verlooren, noch oock te bevaeren, 't geene hy besit, noch te soecken, 't geene hy verwacht:

Het spieglen bediet de kennisse zijns selven, konnende niemand zijne eygene faecken rechten, soo hy zijne eygene gebreken niet kent.

De Slangē, wanneer dieselve geslagen is, stelt het geheele lichaem tegen den slag,

wapenende het hoofd met veele krullen: en dat geeft ons te verstaen, dat wy door onse kracht, die daer is als onse hoofd, en onse volmaectheyt, ons sullen stellen tegens de aenvallen der fortuynē, en alle andere dingen, hoe lief dieselve ons mogen wesen. En dit is de waerachtige Voorsichtigheyt; daerom seyt de H. Schriftuyre, *Vveest voorsichtigheyt gelijk de Slangen.*

PRUDENZA. *Wysheyt, VVeenschap van goed en quaed.*

EEn Vrouwe met een vergulden Helm op 't hoofd, omwoelt met een krans van Moerbefien bladeren, hebbende twee hoofden, gelijk voor geseyt is, houdende in de rechter hand een Pijle, alwaer het Visken *Ecneides* of *Remora* omgellingert is, 't welck van de Larijnen alsoo is geheeten, om dat het een Schip kan verletten en ophouden, gelijk *Plinius* seyt, en hierom is het gestelt voor de verlettinge, en in de slincker hand false een Spiegel hebben, waer in zy haer selve besiet, voor haere voeten sal een Hart met lange hoorens leggen dat herkauwt.

De kloekheyt of Voorsichtigheyt, nae 't seggen van *Aristoteles*, is een wercklijcke geschicktheyt, mette waerachtige reeden ontrent de mogelijcke dingen, om het goede te volgen en 't quaedē te vlieden, om tot het wit van een gelucksaeligh leven te komen. Maer door het saligh leven moet verstaen worden, 't geene nae de Pelgrimagie van dit tegenwoordige leven verwacht wort, gelijk de Godgeleerde seggen: en na de meeninge eeniger Philosophen, soo is het dat geene, datmen in de tijd der vereenigingē met lichaem en ziele kan hebben en mede-deelen, door welke beyde wegen de kloekheyt moet werden geoeffent, gelijk het schijnt dat *Christus* in den Euangelio seght, *dat de kinderen deser vverelt voorsichtiger zijn als de kinderen des lichtis.* En wort de hoedanigheyt van dese werckinge, door de einden onderscheyden, wanneer te saemen gevoeght zijn, gelijk daer is de Burgerlijcke gelucksaligheyt, waer door men geschicktlijck levende, kan klimmen op de trappe van de gelucksaligheyt, die in den Hemel voorbereyt is, diewelcke meer of min bekend is, nae dat de gaven van de natuyre of der genade, meer of min in den

den Mensch zijn. Tot verklarings van beyde insichten, is genoeg, 't geene te voordien is geseyt.

Den gulden Helm op 't hoofd, bediet dat het Verstand van een kloeck en voorsichtigh Man, gewapent zijnde met wijse raedslagen, sich lichtlijck beschermt tegens 't geene hem soude mogen schaedelijck wesen, uytblinckende in goede en deughdelijcke wercken.

De krans van Moerbefien blaeders, bediet, dat een wijs en voorsichtigh Man, geen faecke voor den tijd moet doen, maer moet dieselve met oordeel bestieren; en daerom seght *Alciatus*:

*De traeghe Moor bloeyt selden eer,
Voor dat de koude leyt ter neer,
Een wijs Man doet niet voor den tijt,
Maer schicket al door maet en vlijt.*

Het Vischjen *Remora*, dat rontom den Pijl gelsingert is, is een kenteycken van 't selve: en vermaent ons ter overvloet, datmen niet al te traegh moet zijn, om 't bekende goed by der hand te vatten, 't welck van *Alciatus*, niet buyten ons voorstel, hier wort bygevoeght:

*Niet al te haest, maer soetjes aen:
Legh over wat best is gedaen:
Niet al te traegh, niet al te snel,
Dat past een defigh Man seer wel.
De Visch gelsingert om den pijl,
Leert dat ghy doch geen dingh ter ij,
Maer langhsaem, met rijp onderscheyt,
Moet maetigh zijn, in u beleyt.*

De Spiegel bediet, de kennisse van de Wijse, die oock zijne handlingen niet kan rechten, indien hy zijne gebreecken niet kent noch verbetert. En dit verstont *Socrates* wanneer hy zijne Scholieren beval, datse alle morgen souden in den Spiegel sien.

Het Hert, of de maniere, als geseyt is, vertoont het selve dat de Pijl en de Visch doet: Want soo veele als hem zijne lange en rappe beenen, totten loop opstoocken, soo verletten hem, in 't tegendeel, het swaer gewicht van de hoorens, dat hy daer door, 't gevaer van de bosschen en struyvellen, kan ontrennen. En oock 't voorstel van 't herkauwen van dit dier, past tute overweging, dieder voorgaet, totte uitvoeringe van onse goede gedachten. 't Sal oock niet overtolligh zijn, dat hier 't klinckdicht wierde gestelt, van den Eedelman *Giov. Buonelmonte*, van desen inhoud:

*O heerelijcke deughd! die ons den vreegh vrijst aen,
Vvaer door vuy lof by 't wrome Volck behaelen:
Ghy stut en onderhoud, ons leven, dat vuy gaen,
Op d'eeren trap in deughdelijcke paelen.
Ghy vweet den tijd en plaats en 't onderscheyt te gissen,
Vvat is voorby, of nu, of vatter komen sal:
De reeder vvelgeschickt, die kan niet lichtlijck missen,
Vvant door u wijs beleyt soo schickt ghy 't over al.
Verlicht ons met u licht, ten minsten met u straelen,
O Vwijsheyt vvel geliefte! een dochter van lupijn,
Op dat d'onvrentheyt magh uyt mijn ziele daelen,
En ick magh, door u licht en geest, begonsticht zijn.*

En om dese beeldnisse wat verscheyden te maecken, soo kanse in plaats, van datse den Pijl houd, op de maniere, als geseyt is, met de eene hand op een Ancker leunen, alwaer een Dolphin rontom is gelsingert; 't welck deselve beteyknisse heeft, als de Pijle, alwaer 't Visken *Remora* is omgelsingert. En dit Ancker met den Dolphin, was het deijvs van *Augustus*, om de voorsichtighheyt of kloekheyt uyt te drucken, gelijk 't selve *Sebastian Erixus* verklaert in zijne Medaglien.

Afbeelding van VVissel.

DE Wissel kan afgebeeldt werden in gestalte van een Vrouwe, met twee aensichten, d'een nae de rechter hand, d'ander nae de slincker hand siende. 't Aengensicht nae de rechter hand, als oock die geheele sijde is schoon en volmaect, d'uytsicht jeughdigh en wacker, dat nae de slincker hand, is oud, mager en bleeck, hebbende de slincker voet veel korter dan de rechter, waerover zy met de slincker arm op een kruck steunt, als die sonder dieselve niet sou konnen gaen. Op haer hoofd rust een Cameloen, of de Visch *Polipus*, welck van beyden het aerdighst kan afgemaelt worden. Op den kop van een van de voornoemde beesten, staet nae de rechter hand gekeert een kleyn beeldeken, hebbende een letter-rol in de hand, alwaer *Credit* opgeschreven staet, en in d'ander hand een kettingh, daer een ander beeldeken nae de slincker hand uyt siende, en staende op de steert van een van de voorseyde beesten, mede aen den hals geboeit is, die oock een klein letter-rol in de hand heeft, daer *Debet* opgeschreven staet. Om haer bloote hals heeft zy een kettingh, of halsband van verscheyde gemunte penningen aen den anderen gehecht, daer onder een groote penningh (in plaats van een bagge) aen hanght, met dese woorden

den daer op geschreven, *Permutatio pecunie*, dat is, *verwisseling van geld*. Aen haer rechter arm heeft zy een stock-beurs met geld hangen, en in haer hand een bondel brieven: met haer sincker hand toont zy een Wisselbrief, daer op geschreven staet *CAMBIO*. Aen haer schouderen heeftse twee groote uytgespreyde vleugels, haer Cangjante kleet is licht en kort, meestendeel groen, van tweederley koleuren, de helft na de rechter sijde is gras-groen, en d'ander helft nae de sincker hand is vael of bleeck-groen. Zy heeft vier ooren aen haer hoofd, aen elcke zijde twee.

't Aengesicht nae de rechter hand, beteykent de remisse van 't geld, hebbende *Credit* boven haer hoofd. Haer wackere oogen bedieden de gefwindigheit van haer overlegh, haer volmaecktheit is het geld en de winst.

't Aengesicht nae de sincker hand, beteykent de *trates*, hebbende de schult boven haer hoofd, die haer oud, bekommert, en wanschapen maectt, door de behoefdigheit.

Het *Chameloen* of *Polypus* de ongeltadigheit van 't veranderen.

De kettingh daer zy *Credit* en *Debet* mede geboeyt houd, d'Interest van de Wissel.

Den halsband van de goude penningen, de verscheyde Munten, waer uyt de Wissel haer oorsprongh heeft.

De vleugelen beteyckenent overvloet van geld, en de brieven de buytenlandsche correspondentien of gemeenschappen.

Dat op de Wisselbrief *Cambio* geschreven staet, wil seggen, dat de Wissel eerst of meest van de Italiaenen is gevonden, om de verscheydenheit van haer Munte.

De vleugelen beteyckenent haere vaerdigheit in 't overmaecken en trecken van 't geld, van verre en wijtgelegen plaetsen.

Haer Cangjante kleet de verscheydenheit van de Wissel, het gras-groen, de hoope van toe-baet, het bleeck-groen d'afgaende hoope.

Haer korte en hincende been beteykent haer ongelijckigheit, want selden of nimmermeer de Wissel recht en gaet, ten zy met een kruck of stutsel, dat *Paxi* genoemd wort.

De vier ooren beteyckenent datse in de Wissel scherp moeten toeluysteren, en wel nae de cours vernemen.



Een Maegdeken van sonderlinge schoonheit, bloesende van kaecken, met een blonde Paruyck als goud, tot over de schouderen toe, hebbende op 't hoofd een klaere en heldere sterre. Wesende seer schoon in 't root gekleet, en rontom het kleet sal een lijste van schoone en blinkende peerlen wesen, met een blauw gordel, alwaer de teykens van den Ram, Leeuw en Schutter rontom in ordre staen, houdende den rechter arm en 't aengesicht om hoogh. In de rechter hand sal het een schoone ruycker met bloemen, van allerleye verwen hebben, die in 't opgaen zijn, en van dieselve sijde sietmen dat de Sonne met heldere en seer blinkende straelen, is opgegaen: Van alle sijden sietmen het kruyd en de boomen groenen, en de Vogeltjens met haere lieflijke keeltjens, neffens andere dierkens, een uytnemende vrolijkheit betoonen.

Mette sincker hand sal het een seer schoon vat, als oft een Wieroockvat waere, houden, alwaer vyer in is, en de roock komt uytvliegen, en de schadu van dit beeld sal veel langer zijn als 't lichaam selver.

Het

Het wort als een kindeken vertoont, om dat wy, willende den dagh in vier deelen afdeelen, soo is 't reeden dat het eerste een kind zy. Het tweede een Jongelingh, het derde een Man, en het vierde een oud Man. En daerom als de Sonne uyt den Oosten komt, 't welck 't beginsel van de dagh is, begint de Hemel klaer te worden, om het Aerdrijck te verlichten. *Petrarcha* seyt, *naulijx schootse een' Israel uyt en Oosten.*

Van sonderlinge schoonheyt wort het geschildert, om dat de Sonne in 't Oosten opgaet, 't welck gebeurt, dat in iemands geboorte de Sonne in 't opklimmen zijnde boven andere Hemelsche lichaemen, brenghetse dieselve, door een besondere kracht, seer schoon van aengesicht voor den dagh, lieflijk, snel, heerlijk, van opmercklijcke zeeden en uytmuntende eedeleheyt. Van roode en bloosende kaecken, en met een blonde kuyl als goud, wort het geschildert, als geseyt is, om dat *Pamphilus Saxo* daer van aldus spreekt:

*Aurora Tithans koets ontslyt,
En broemt met gulde locken uyt,
En rijst met een doorluchte glans,
Geciert als met een Roosjenkrans:
En Phaëtons gespan op 't spoor,
Vlamt d' Hemel met haer wielen door.*

Het houd op 't spits van 't hoofd de klare en schoone Morgensterre *Lucifer* of Lichtdraeger geheeten. Het kleed wort root gemaect, om dat *Bocatius* seyt, dat de dampen den Morgenstond belettende, te gelijk met het rijzen van de Sonne worden opgeroken en den Morgenstond maecken.

Het ciersel van schoone en blinkende perlen, bediet, dat de perlen uyt en Oosten komen, die de Wereld over in grooten prijs en waerde zijn, om dat het een eedele steen is van wittigheyt en deughd.

Het blauwe gordel, alwaer het teycken van den Rain, Leeuw en Schutter op staet, zijn voor den Sterrekunders of Astrologen Oostlijcke teycken. 't Houd de rechter arm om hoogh, om te betoonen dat het Oost aen de rechter sijde des Werrelts is, en daerom is oock 't aengesicht daer nae toe gekeert, of oock, om dat men zijn oogen in 't Oosten plagh op te slaen, om God te bidden en aen te roepen.

De schoone bloemruycker van verschey-

den bloemen in de rechter hand, die nu beginnen op te gaen, en de Sonne, gelijk wy hebben geseyt, vertoont, dat in 't opgaen van de klaerblinkende en heldere straelen van de Sonne in 't Oosten, de velden lachen, de bloemen sich openen, en een yder sich verfrischet en vervrolijckt.

Mette sliicker hand houd het een Wierroockvat, waer van een reuck opgaet, om te vertoonen, dat in de Oostersche Landen verscheyden reuckwerck, speceryen, balsaemen en andere aerdigheeden van daen komen, die dese goeddadige climaet voortbrenghet, gelijk *Petrarcha* seyt, en zy maeckt oock de grootste schadu van 't lichaem. Waer over *Silius Italicus* seyt:

*In 't opgaen van den dageraet,
De schadu grooter plaets beslaet.*

Waer van verscheyden Dichters hebben geschreven, doch infonderheyt de Heer *Gio. Camillus* de eedle Romeyn, die wy alhier hebben gevolght:

*Auroor in 't Oost, aen Ganges vloet,
Daer 't vriendlijk licht sich open doct,
Met Rooskens, en met silvre voeten,
Komt nu den frisschen dagh begroeten.
Maer 't Sonnetjen noch swack en teer,
Schiet nauwelijx zijn straelen neer,
Of strax soo gaet de nacht verschuylen,
En berghet sich in de duystre kuylen.
Door 's gulde sackels bly gesicht,
Soo wort de Hemel klaer en licht:
Meeedogend met zijn soete straelen,
Komt Phœbus op het krydyden daelen,
En leckt den dauw van bloem en plant,
En streelt en kust het vochtigh Land.
De windkens vol soete suchtijens,
Bedrijven door 't gecruys veel kluchtijens,
Maer 't Vogelijen, door 't stucken, bly,
Dat queelt een soete vrycry.*

M E Z O D I. Middagh of Zyden.

En jonge Moore, die eer kleyn als groot is, die een Sonne op 't hoofd sal hebben, die hem het geheele hoofd sal omschijnen, sal in gevlamt root gekleet wesen, dat uyt en geelen siet, sal een blaeu gordel hebben, alwaer de teycken van *Taurus*, *Virgo* en *Capricornus* rontom staen. In de rechter hand sal hy Pijlen houden, en in de sliicker een racke van *Lotum*, met blaeders en bloemen, die de

K k k k boo-

boonen gelijk zijn, als *Plinius* getuyghet, doch dicht van steelen en blaeders, maer korter en dunner, met witte bloemen, de *Lelyen* gelijkende. De schaduw van alles sal recht op en neer gaen, en op der aerde sullen eenige drooge kryden en bloemen leggen.



Iongh wort hy gemaelt, om reeden als in de beeldnisse van 't Oosten geseyt is. Een *Moriaen* met kroese hairen is hy gemaect, om dat de *Sonne*, in de *Zuydlijcke* deelen soo grooten kracht hebbende, den *Menschen* swart en 't hayr kroes maect. Hy wort met een *Sonne* op 't hoofd vertoont, die 't geheele lichaem met haere heete straelen omfchaduwet, om dat de *Sonne* wesende in 't midden van den *Hemel*, seer heet en fel met haere straelen brand, gelijk oock *Virgilius* singht.

Het kleet van vlamnigh root, uyt en geelen treckende, bediet den alderklaersten en krachtighsten stand van de *Sonne*. Het gordel waer op de teyckens staen, dat zijn de *Zuydlijcke* teyckens. Hy houdt de pijlen in de rechter hand, om dat de *Sonne* door haere kracht en pijlen, de ingewanden van het *Aerdrijck* doordringht. De tacke van de

wonderlijcke plante *Lotum*, die is by *Theophrastus* beschreven, en is oock in de beschrijvinge van de seste uyre van den dagh, in 't lange verhandelt, daer u *E.* 't selve kan naefoecken.

De *Sonne* is nu midden in den *Hemel*, en recht boven 't hoofd, maeckend' een rechte schaduwe. En voorts wordender rontom verdroogde bloemen en kryden vertoont, om dat door de groote kracht en overvloed van den brand der *Sonne*, de kryden en bloemen geen macht hebben, om dien stercken brand tegen te staen, en blijven daerom verdort en droogh.

SETTENTRIONE. Noorden.

En Man van wreed opsicht, en groot van persoon, wit van vleys, met blond hayr, blauwe oogen, met een wit *Harnas* gewaepent, als of hy den *Deegen* wilde uyttrekken, die alreede een groot deel uyt is. Over de schouderen heeft hy een blauwe sluyer, waer in de drie *Noordlijcke* teyckenen gesneden zijn, te weten *Cancer*, *Scorpio* en *Pisces*, 't hoofd sal hy ten *Hemel* keeren, en letten op dien tijd op den grooten en kleynen *Beer*, wesende de *Hemel* met een wolckige en donckere locht betrocken, waer uyt ys en hagel valt.

Manlijck wort hy gemaelt, om reeden die in de beeldnisse van 't Oosten is geseyt. Wreed van opsicht is hy, en seer sterck van stant, blanck en bol van vleys, en vol van bloed, een aert, die dit koude land geeft, maeckende dat de maege seer wel koockt. Hoedanigheden die daer strijden tegens die in 't *Zuyden* geboren worden, want die hebben weinigh bloeds, en zijn kleyn van persoon, swart van verwe, gekrult, verbrant, luchtigh en spaersaem om bloed te laeten, gaende d'andere in de konst van loosheyte en argheyte te boven.

Hy wort met een wit *Harnas* gewaepent, als of hy al een deel van 't *Rapier* uyt hadde, om de stoutigheyte en ongetoomde wreedheyte van dit *Noordersche* volck te vertoonen, wesende seer strijdbaar, doch altijd tot schaede van *Italien* en 't meeste deel des *Werrelts*. Een *Volck*; segh ick, dat vaerdigh is totte *Waepenen*, door te grooten overvloed van 't bloed, en van den toorn, waer

waer door het lichtlijk wort opgestoockt, uytter natuure vyanden van Vreede, en die voor den dood niet vreesen.



Hy heeft een blauw gordel, waer op de teyckens van *Cancer*, *Scorpio* en *Pisces* staen, zijnde Noordlijcke teyckens. Hy siet nae den Hemel, om in een selve tijd, twee sterren te sien, te weeten de groote en kleyne Beer, als vaste Noordersterren, die nimmermeer ondergaen. Daerom wordt getoont dat de Hemel wolckachtigh en duyfster is, en dat daer uyt ys en hagel valt, daer van *Petrarcha* van 't Noorden, aldus spreekt:

*De koude kille Noorder ree,
Bedeckt van hagel, ys en snee,
En van de Son wijt afgescheen,
Heeft duyfste wolcken in 't gemeen.*

Occidente. Westen.

En oud Man in 't purper gekleet, met een blauw gordel, waer op de teyckens *Gemini*, *Libra* en *Aquarius* staen: hebbende den mond mer een band toegebonden, en op 't hoofd een sterre, staende als met den rugge gekeert, houdende de rechter arm recht uyt nae der aerde, mette voorste vinger van die-

selve hand wijft hy nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, in de slincker hand sal hy een bos met Maenekoppen hebben, de lucht sal bruyn wesen, alwaer een Vleermuys in vlieght, de schaduwe van dese Man sal seer langh wesen.

Oud wort hy gemaelt, om dat de dagh nu alreede zijn reyse gedaen hebbende, en de Sonne in 't Westen vindende, nu in hare dactlinge is.

Van purper wort hy gekleet, om dat dese verwe als van alle lustigheyt berooft is, en die tijd is, die in 't ondergaen van de Sonne komt, beginnende de locht doncker te worden.

Hy is met een gordel gegort, alwaer de drie bovengeseyde teyckens staen, zijnde Westlijcke teyckens.



Hy wort met een band voor den mond gebonden, om te kennen te geven, dat nu alles in stilte en ruste is, gelijk *Ovidius* 't selve seer wel seyt in zijn x boeck *Metamorphos*. *Tempus erat quo cuncta silent*. En *Virgilius* seyt mede in 't iv boeck van *Aeneas*, dien wy aldus naebootsen:

*De moede leden door 't gegaept,
Omvingh een aengenaeme slaep:*

Kkkk 2

Het

*Het bosch en 't aerdrijck had haer rust,
De Zee was oock in slaep gesuft,
De dierkens, en 't gevogelt mee,
De Vischjes sliepen in de Zee,
De stille nacht, van sorgen vry,
Dreef d'arbeyt wegh en slaverny.*

Hy houd de *Hesperus* of d'Avondsterre op 't hoofd, om dat die in 't begin van de nacht in 't Westen verschijnt. Dat hy metten rugge gekeert staet, houdende de rechter arm, recht uyt nae de aerde, wijfende metten Vinger nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, is om te vertoonen, dat de dagh wegh gaende, ons haere schouders roekeert, en ons van haer licht berooft. Wijfende oock metten Vinger nae 't Westen, tot een onderscheydt van 't Oosten, als die zijn rechter arm nae 't Oosten uytsteekt.

Mette slincker hand houd hy een bos Maenekoppen, wefende dieselve een beeld van de Slaep, als een eygen werck van de nacht.

De locht wort bruyn gemaect met een uyl of Vleermuys, om dat in 't begin van den Avond de locht bruyn wort, en dese dieren sich dan vertoonen.

De schaduwe van dese beeldnisse wordt seer langh gemaect, jae veel langer als 't lichaem, want soo veele meer als de Sonne van ons afaet, soo veel te grooter worden de schaduwen van alle lichaemen, gelijk daer van oock in 't beeld van 't Oosten gefeyt is.

V E N T I.

Hoewel men van de twee en dertigh streecken op 't Compas, en van by-winden spreeckt, soo zijnder nochtans niet meer als vier hoofd-winden, waer van wy hier vooren de beeldnisse hebben afgemaect, die uyt yder hoeck, van de vier deelen des Werrelts, afblaesen. Diewelcke van *Ovidius* elck op zijne plaetse in 't I boeck gestelt zijn.

A U R A. Een soet Windeken.

Een Maeghdeken met blonde hoofdhayren, die in den Wind zijn uytgespreyt, met een schoon hulfel van allerleye bloemen op 't hoofd, 't gesicht sal een weinigh bol wesen, met opgeblasen wangen, als men den

Wind maelt, doch datse niet mistfelt zy. Zy sal vleugels aen de schouderen hebben, die van vericheyden verwen zijn, maer meest van verwe als de locht is, stroyende met beide handen verscheyden bloemen.

Daer zijn drie lieflijcke Windekens, d'eerste in 't opkomen van den dagh, de tweede op den Middagh, de derde op den Avond.

Van de Poëten zijnder seer aengenaeme kinderens van gemaect, die haere bloenkens fayen door de gelegentheydt van dese soele Windekens, die in de tijd van de Lente, haeren soeten en lieflijcken reuck der bloemkens verspreyden, ghelijck *Petrarcha* singht:

Aurora in de Lent met Aura lieflijck speelt,

Die ons den nieuwen tijd en soete bloemkens deelt.

En in zijn *CLXII* klinckdicht seyt hy aldus:

De geestige Aura doet den regen-buy vergaen,

En weckt de bloemkens op, in schadu van de blaen,

Soo dat haer soete geest, haer schenkt een vrolijk leven.

Iongh en met vleugels isse gemaect, om de snelheyt van hare bewegingen te vertoonen.

V E N T I. Winden.

Æ O L U S. Koningh van de Winden.

Een Man met een Koninghlijcke Mantel, en vleugels aen de schouderen, met seer wilde hoofdhayren, met een kroone daer boven op, hebbende ronde en opgeblasen wangen, houdende met beyde handen en strenge grepen, eenen breydel of toom.

Hy wort gemaect eenen breydel of toom te dragen, om dat de Poëten hem Koningh der Winden noemen; gelijk *Boccatius* 't selve in zijn *XIII* boeck verhaelt: *Hy quam in Æolia tot de stad van de Winden, alwaer met groot geraes de plaetsen waeren opgehoopt, van de gestoorde Zuydwinden. En Æolus sittende in een groot hol, druckte daer de moeylijcke Winden uyt met de luytruchtijsse Tempe. En aldaer, als een groot Koningh, sluyt by die wederom met teugels, en als die dan wederom verstoort zijn, dan blasense met een groote weerslagh, rontom de hooge bergen. En Virgilius in zijn I boeck van Æneas, beschrijft die ten naesten by mede op deser wijze: De Godinne Thalia, by haer selve met een brandende hert, en over de slinckende plaetsen omswerende, quam met de rasende Zuydwinden en een slaghregen, in 't Vaederland: hier was de Koningh Æolus in een diep hol, daer de stuyfende Winden een geweldigh geluyt maeckten. Maer door zijn gebied, soo knelt by die*

met

met teugels, en boeyt haer in de gevangenisse. Maer als die dan verstoort worden, en op 't hollen raecken, dan raefense met een groot gedreun des berghs, ontrent haere gevangenisse. En als dan Aëolus op zijn verheven Burgh sit, houdende zijnen Rijksstaf, soo versacht hy de geoederen, en maectighe haere verstoortheyt.

Aëolus, gelijkmen die op een ander maniere kan afmaelen.

Een Man met een Koninghlijk kleed, en een viervlamme op 't hoofd, houdende met d'ene hand een seyl van een Schip, en met d'ander een Scepter.

Op dese wijse wort hy vertoon, om dat *Diodorus Siculus* in 't vi boeck van zijne Historien seyt, dat *Aëolus* geregeert heeft in 't eyland van *Aëolien*, dat nae sijn naeme genoemt is, leggende in de Siciliaensche Zee, wesende een seer beleeft, réchtvaardig en Godvruchtigh Man, hebbende den Schippers geleert het gebruyck van de seylen, en door de naerftige opmerckinge, leerde hy aen den roock van de vlam, de Winden onderscheyden, waer die heene trocken. En wist haer te voorseggen, wat Wind het soude wesen. En hier uyt komt dese fabel, dat hy geweest is Koningh van de Winden.

Eurus. Oost.

Een Man met opgeblafen wangen, en vleugels aen de schouderen, wesende bruyen op zijn Moeriaens, met een Sonne op het hoofd.

Swart wort hy geschildert, door de gelijknisse van de Moeriaenen, die in 't Oosten zijn, daer dese Wind van daen komt, en daerom is hy aldus van de oude geschildert.

De vleugels zijn teyckens van de snelligheyt der Winden. En dit zy genoegh geseyt, tot verklaringe van de anderé Winden.

Hy wort met een rōode Sonne op den rop van 't hoofd vertoon, dat wanneer de Sonne root en vierigh ondergaet, dat alsdan die volgende dagh, dieselve Wind oock also sal wayen, gelijk *Virgilius* in zijne *Georgica*, beschrijvende de teykenen van de Sonne, seyt: *Ceruleus pluuiam, &c.* en dattet dan sal regenen.

Favonius. Zepirus. Weste-Wind.

Een Jongelingh van een luchtigh opsicht, met vleugels en opgeblafen wangen, ge-

lijkmen de Winden gemeenlijk schildert, houdende met groote bevalligheyt enen Swaen met opgeblafen vlercken, als of zy wilde singen. Hy sal een krans met veele bloemen op 't hoofd hebben, die door een gevlochten zijn. Aldus isse van *Philostratus* gemaect in 't boeck van zijne beeldenissen: alwaer hy seyt, wanneer dese Wind komt, dat dan de Swaenen veel lieffijcker singen, als zy gewoon zijn. *Boccius* verhaelt in 't geslachtenregister der Goden, dat *Zepirus* van koude en vochtige aert is, niet te min gemaetigh, die den Winter ontsluit, en brengt ons allerleye bloemen en kruyden voor den dagh: daerom wort die met een bloemkrans op 't hoofd geschildert.

't Woord *Zepirus* komt van *Zeps*, 't welck in 't gemeen het Leven bediet, en is daer na *Favonius*, dat is Westewind geheeten, om datse alle planten gunstigh is, blaefende lieffijck en geneughlijck door alle boomen en kruyden, van den Middagh af totten Nacht toe, en van 't begin van den Lenten tot het eynde van den Somer.

Boreas of Aquilo. Noorde-Wind.

Een vreeslijck Man om aen te sien, hebbende den baerd vol kegels, en de hoofdhayren en vleugels vol sneeuw bedeckt, met voeten als Slangesteerten. Aldus wortse van *Pausanias* afgebeeld, en *Ovidius* heeft in 't vi b. van zijne herscheppinge daer van wijtlooppigh geschreven.

Auster of Zuyde-Wind.

Hier van wort by *Ovidium* in zijn eerste boeck van de herscheppinge gewagh gemaect.

Voor soo veel *Boccius* in de afkomst der Goden verhaelt, seyt hy, dat dese Wind uytter natuyre koud en droogh is, niet te min, terwijlden zy tot ons komt, passerende door de *Zona torrida*, soo neemtse de herte aen, en de overvloed van 't waeter, dat in 't Zuyden haere plaerse heeft, neemtse dese vochtigheyt aen: En als van haere natuyre veranderende, soo komtse tot ons heet en vocht, en door haere warmte, soo opentse het Aerdrijck, verspreyt de Wolcken, en brengt ons den regen aen. Waer over *Ovidius* in 't i

boeck van zijne klagh-dichten van de Winden gewagh maect: *Nam modo purpureo &c.*
Nu krijgt de Eurus eerst van't purpre Oosten lucht,
En Zephirus die blaest van't Westen d'avond wacht:
Van't Noorden, Boreas met perlen komt bevrooren,
Dien Notus nyt het Zuyd, blaest lustig om zijn ooren.

VSURA. Woecker.

EEn oude, magere en leelijke Vrouwe, houdende onder haer slincker voet een silvere becken, en in de hand een kanne met eenige gulde ketens, mette ander uytstekingende hand, telte eenige kleyne munte: Hier door wort te kennen gegeven, waer in de Woecker bestaet, te weeten in 't geld leenen met seeckerheyt van groot profijt, en meer winninge als betaemlijck is, en sonder vreesse van schaede. Daerom houdse het groot geld onder den arm, en betaelt met snood geld tot naedeel van de nuttigheyt voor zijn even-naesten, en tot schande van sich selve, wesende dese slaghe van Menscher: als eerloos en vervloecht van de Wet Godes en der Menschen.

VENDETTA. Wraecke.

EEn gewapende Vrouwe in 't root gekleet, hebbende in de rechter hand een bloote Poignaert, bijtende op den duym, ter sijden leyt een Leeuw, die met een Swaerd gewont is, staende seer vreeslijck te grimmen.

De Wraecke wort met een Poignaert in de hand gestelt, om te betoonen, dat dese een vrywillige daed van de Wille is, sich haestende, om haer smaet, oock mer stortinghe van bloed te wrecken. En hierom soo wortse root geschildert.

Zy wort gewapent gemaect, om dat een Mensch door middel van zijn eygen kracht, sich lichtlijck kan wrecken, over die hem vertoornt heeft.

Zy bijt op haer eygen duym, want die daer genegen is sich te wrecken, en om vaster geheughnisse daer van te hebben, soo dient hy sich van een vrywilligh quaed, dat hy sich selve aen doet, ter gedachtnisse van het krachtigh geweld, dat hem, door eens anders macht is aengedaen.

De Leeuw gewont zijnde, onthoud seer wel wie hem heeft geslaegen, niet naelaten-

Wraecke. VENDETTA.

de om gelegentheydt te vinden van sich te wrecken. Waer over *Pierius* verhaelt, dat een Iongelingh, die in 't geselschap van *Juba* den Koningh der Moren, terwijlen hy door de Woestijne van Africa reysde, eenen Leeuw bejegende, den welcken hy metten Deegen op den huyd sloegh; en 's jaers daer nae, als hy wederkeerde, verscheen de Leeuw wederom ter plaetsen, en greep onder alle den hoop Soldaten, dienselven Ionghingh aen, hem deerlijck verscheurende, sonder dat hy iemant anders quetste, sich alleen vernoegende, dat hy zijn oude leet mocht wrecken. Daerom stelden de Egyptenaers den Leeuw mede voor een beeldnisse van de Wraecke.

VENDETTA. Wraecke.

EEn gewaepende Vrouwe met een brandend vier op den Helm, hebbende den slincker hand afgehouden, staerende vast op den afgehouden stomp, toonende een vergramt, ontstelt en dol wesen. Zy sal in d'ander hand een Poignaert houden, als of zy wilde steken: Zy sal in 't root gekleet zijn, en ter sijden een Rave hebben, die een Scorpioen in den mond heeft, die met haeren steert in des Raeven hals steekt.

Her Waepentuogh bediet, dat de kracht en sterckte van 't lichaem, noodigh is om de Wraecke wederom te vergelden.

Het vier is een kenteycken van de beweginge en brand in 't bloed, dat ontrent het hert is, door den toorn en lust totte Wraecke, 't welck het ontstelde gesicht te kennen geeft. Zy siet oock op den stomp van den arm, om datter geen ding den Mensch meerder tot wraecke aenport, als de versche gedachtnisse van de gelede schade. En daerom is datselve hier afgebeeld door den Raeven, die van een Scorpioen is gesteecken, waerover *Alciatus* in zijne Sinnebeelden aldus seyt:

De Raeve rooft een Scorpioen,
Om met dit Dier zijn will' te doen:
Maer 't Dier vol doodelijck venijn,
Vergift den Raef vol smert en pijn.
O sothey! wie een ander pranght,
De Wraeck hy tot zijn straf ontfanght.

FEROCITA. *Wreedheyt, Stoutmoedigheyt.*

EEn jonge gewapende Vrouwe, van een ontstelt wesen, dieder blaest, raest en dreyght, houdende haer slincker hand op 't hoofd van eenen seer wreeden Tyger, staende vaerdigh om aen te vallen, in de rechter hand sal zy een eycken stock met loof en eyckels hebben, die zy als dreygende houd, om daer mede te slaen.

Long wortse gemaelt, om dat in den meestendeel der jonge luyden, de hettigheyt van 't bloed heerscht, 't welck in haer een stoutmoedigheyt verweckt, oock een vaerdigheyt en begeerte om alles te vermeesteren, te rugge settende al het gevaer, datter voor oogen staet, hoe swaer 't selve oock soude mogen wesen, en om dat selve in 't werck te stellen, soo leggense al haer kracht en verstand daer aen te koste: van welke eigenschap Cicero in sijn *Cato Major* aldus seyt, daer is swackheyt in den kinderen, wreedheyt in den Jongelingen, en dapperheyt in een stantvastigh gemoed. Noch *Virgilius* verswijght dit in den Jongelingh *Turnus* niet, invoerende den Koningh *Latinus*, die hem aldus aanspreect:

O jonger Man! hoe meer u doet,
De wreedheyt stout zijn in 't gemoed:
Te meer past my een goede raed.

Doch daer nae volgen de Waepenen, want onder den Soldaeten heerscht de Wreedheyt boven al. Waerover de Prince der Poëten *Homerus*, die niet onbequaems voortbrenght, niet vernoecht soude wesen om zijnen *Achilles* alsoo te prijfen, gelijk hem *Horatius* in dese woorden uytdruckt, seggende, soo ghy misschien *Achilles* eerwaerdigh stelt, wacker, toornigh, onverbiddelijck, streng, of dat de Wetten niet voor hem gemaect zijn, die moct sulx de wapenen toeschrijven. *Homerus* maelt hem af, dat hy van kinds-beenen aen, by *Chiron*, den *Centaurus*, in de geberghen van *Theffalieu*, was opgevoet, alwaer hy daeghlijx met Leeuwen, Beeren en wilde Verckens, most strijden, nergens anders om, dan te doen gelooven, wanneer wy sien op den Meester zijnen voorganger, op de plaetse alwaer hy is opgebracht, en op zijne oefningen, die hy gewent was, soo konde het niet zijn, of hy most van strijdbare wreedheyt wesen. Welcke voetstappen *Virgilius* navolgende, beschrijft hy zijne Krijghs-Heldinne, datse soude ge-

sooght en opgebracht zijn mette melck van een wilde Merry. En *Ariosto* seyt dat zijn *Rugier*, by 't mergh van een Leeuwe en Beyr is opgevoet. By welke dieren de wreedheyt blijckelijck uytsteekt. 't Past oock wel datmen dese Vrouwe wapent, want dit is de wreede niet alleen eygen, dat zy is gewaepent, maer zy toont oock in dese hettigheyt, dat zy sich wil beschermen. Wessende de Wreedheyt het overtollige van de stoutigheyt, die soo wel 't eene als 't ander omhelst.

Zy houd haer slincker hand op eenen wreeden Tyger, om dat veele Poëten, door de Natuyre van dit Dier, oorfaecke hebben genomen, om de gemoederen, die wreeden hart zijn, en die door bidden noch medelijden zijn te vermorwen, aldus af te malen, seggende, datse melck van de *Hircaensche* Tygers hebben gedroncken. Ick vernoege my met *Virgilius* in zijn iv boeck van *Aeneas*, daer hy van desen sin verhael doet:

Geen Moeder noch geen vroom geslacht,
Heeft u ter Werrelt voortgebracht:
Maer hier een Rots of steyle ree,
Of daer de wilde woeste Zee:
Of ghy zijt door u wreed gemoed,
By eenen Tyger opgevoet.

En *Tasso*, die hier in *Virgilius* geluckigh naevolght, voert in plaets van *Dido*, zijne *Armidia* in, die tot *Rinaldo*, oock op deser wijze spreekt: *Sophia* of de *Wijsheyt*, heeft u niet voortgebracht, noch ghy zijt niet van 't *Attische* bloed geboren, maer de dolle Zee, of de bevrofen *Caucasus*, of de borsten van een *Hircaensche* Tyger, hebben u opgevoet.

Dat zy den stock, dreygender wijze, in de rechter hand' houd, is om de wreedheyt des gemoeds uyt te drucken. Want *Pierius Valer.* seyt, datter geen vermaerde Poëten ontbreken, die daer seggen dat de wilde, wreede, en bloetdorftige Menschen, berooft zijnde van alle Menschlijcke manieren en aardigheden, van een harde eycke zijn voortgekomen; 't welck over een komt met het gene *Virgilius* seyt:

Het volck moet van een quast, of wreed geboren zijn.

CRUDELT A. *Wreedheyt.*

EEn Vrouwe die root van verwe in 't gesicht en in de kleederen is, met een schricklijck opsicht, hebbende een Nachtegael op 't hoofd, verstickende mette handen een kindeken in de luyers, tot reycken van

grou-

groulijke wreedheyt, als datmen iemand om hals brengt, die u noyt oock in de minste feylen, heeft beschadicht, zijnde in alles onnoosel. Daerom seymten dat de Wreedheyt een, onversaeldijcke lust is, ten quade, om de onschuldige te straffen, en eens anders goederen te rooven, 't Recht alle inbreuck te doen, en alle vromen te beledigen, en niet te beschermen.

Het roode kleed bediet, dat alle haere gedachten bloedorstig zijn, en door de Nachtegael verstaetmen de fabel van *Progne* en *Philomele*, wefende een waerachtigh beeld van de Wreedheyt.

C R U E L T A. *Wreedheyt.*

EEn Vrouwe in yser-roefte verwe gekleert, met een groote Diamant in 't midden voor de borst, die al lachende over einde staet, mette handen in de zijden, siende een huys in den brand, en een doodinge van kinderkins, die in haer eygen bloed worden gewentelt.

De Wreedheyt is een hardigheyt van 't gemoed, dat sich verheught in de ellendigheden van andere, en daerom wort haer een Diamant gegeven, wefende een seer harde steen; en om haere hardigheyt, isse van de Poëten veeltijts genomen, ten opsicht van de hardigheyt der Vrouwen.

Den brand en de doodinge met een lachend gesicht aen te sien, is het grootste kenteycken van wreedheyt boven alle andere. En van dese slagh van Menschen en andere heeft de voorgaende eeuwewillen roemen in den persoon van *Nero* en van veel *Herodeffen*, aengesien daer geen slagh van schelmerie is, die niet ter eeuwiger gedachtnisse voor 't algemeene wort bewaert, en dat door de Historien, om te dienen als spieglingen voor de naekomelingen.

E T H I C A. *Zeevorminge.*

EEn Vrouwe van een staetigh opsicht, die in haer sincker hand een Waterpas houd, hebbende aen haer rechter sijde eenen getoomden Leeuw.

Ethica, bediet een leeringe van zeeden en manieren, waer door de begeerlijcke en toornige hertzocht binnen de middelpaelen

wort gehouden, waer in oock de Dughd bestaet: om dat de Ondeughd nae de buytenwegen leyt, waer nae sich dan de hertzocht of genegentheyt voeght, soo menighmael, als zy, of ter eender of ter ander sijde, afwijckt.

Den Leeuwe houdse by haer, wefende dieselve een eedel en wreet gedierte, doch hy is getoomt, om daer door te kennen te geven, dat zy het dierlijke gedeelte, dat is de toornige en begeerlijcke hertzocht des Menschen, breydelt en intoomt.

Het Waterpas geeft ons, by gelijknisse, te verstaen, dat alsdan een dingh in 't plat, wel en effen geleyt is, wanneer de draet recht hanght tusschen de twee beenen van het Waeterpas, en dat die niet helt, noch nae d'eene of d'ander buyten-kant, maer slaet juyft op de bovengeseyde lijne, waer van her loor komt afdaelen. Alsoo onderwijft oock dese leeringe van de Zeevorminge den Mensch, dat de sinlijke lust en hertzocht sich voeght, nae het rechtinoer en de overeenkominge van de reeden, wanneer zy niet buyten 't spoor loopt, noch helt nae de buytenkant, maer houd sich in de middelpaelen.

M O D E S T I A. *Zeedigheyt.*

EEn Maeghdeken dat in de rechter hand een Scepter houd, alwaer boven op een oogh sal staen, zijnde in 't wit gekleert, en met een gouden gordel omgort, het hoofd sal een weinigh gebogen staen, sonder kuyf of ander hoofdvercierfel.

S. Augustinus seyt, dat Zeedigheyt komt van de Zeeden of manieren: en de manieren worden gehouden als Vaeder van d'Ordre: sulx dat de Zeedigheyt bestaet in 't schicken en bestieren van de Menschlijke handlingen. En om dit te doen is van noode, dat het wit van onse voornemen zy, datmen de paelen van te veel of te weinigh niet overtreede, noch buyten schreef gae in onse handelingen, maer datmen alles in den wegh van de middelmaet sal rechten, nae de matigheyt, waer van het oogh op den Scepter een beeld is: om dat de Priesters wanneer zy de manierlijckheyt of bestieringe wilden uyt drucken, soo plachten zy een oogh en een Scepter uyt te beelden, die beyde met de Zeedigheyt wel over een komen. Want
wic

wie de Zeedigheyt heeft, die heeft oogen om niet in eenigh gebreck te vervallen. En wie sich met den Scepter van Zeedigheyt laet bestieren, die kan oock zijne gedachten breydelen, alsoo datse niet te verre buyten 't spoor loopen. Want Zeedigheyt, seyt *Hugo*, is, dat wy onse kleedinge en beweginge, alsoo moeten bestieren datter noch te weynigh noch te veele gedaen zy. Zeedigheyt dan vereischt, dat sich een Mensch selve weet te manieren, zijnde dit een sonderlinge gave Godes; gelijk *Sotades* die seer oude Griexsche Poeet vertoon: Zydy zeedigh? acht dat Gods werck. De Zeedigheyt sal strax by u zijn, indien ghy u selve wel weet te bestieren.



Het witte kled, is een teycken van Zeedigheyt en van 't gemoed, dat met het tegenwoordige te vreden zijnde, schijnt niet meer te soecken, gelijk *Pierius* in 't IV boeck seyt. Met een goude gordel wortse omgort, om dat de H. Schrift, daer door oock de Maerigheyt en Zeedigheyt wil uytdrukken, waer mede men de dertele en wilde begeerlijkheden en hertztochten sal breyden en betoemen, en de suyvre Zeedigheyt in 't gemoed bevestigen; gelijk *David* in zijnen Psalm verhaelt, alle roem des Konings dochter is binnen in de gulde boorden, rontom geciert met verande-

ringen. En *Paulus* seyt, houd u lendenen omgort met een goude gordel, 't welck eenige uytleggen by de Zeedigheyt en suyvverheyte des herten, waer mede de begeerlijke deelen des gemoeds werden gebreydelt.

Datse haer hoofd gebogen houd, is een teycken van Zeedigheyt, gelijk de eerbaere Dochters en de Godsdienstige Minnaers der Zeedigheyt doen, die hier door in haere gangh en in haere vrolijkheyt vertoonen, datse in alles het gebod des Apostels *Pauli* willen gehoorfaemen: Weest vrolijk, en laet uwe Zeedigheyt den Menschen blijcken.

En overmits die gene, die met dese Deughd begaeft is, niet hooghmoedigh treet, noch het hoofd hooghmoedigh opsteekt, maer hy gaet geheel sonder kuyf: Want de Zeedigheyt laet geen overtollige dingen toe, gelijk geseyt is. En de kuyf of Parruyck is, in der daed, overtolligh, en een teycken van ydele opgeblasentheyt: Want door dese uytwendige grootsheit openbaert men de grootsheyt die in 't gemoed is verborgen: Hier van geven eenige Dieren blijdelijcke teyckenen, diewelcke een kuyf of kam op 't hoofd draegen, wesende uytter natuyren onheus, en daarom neemt *Plautus*, niet sonder reeden, de Weehoppe, die onbeschaemt is, en een kuyffe draeght, voor een Hoere. En gelijk de Haene, die in plaets van een kuyf, den kam draeght, altijd stout is, maer als hem de kam is afgebeten, dan wort hy needrigh en zeedigh. Daerom seyt *Petrarcha* tegens *Gallus* (de Haen) daer hy tegens schreef, Laet *Gallus* de Haen nu zijne ooren openen, en de onbeschofte kam van zijne dertelheyt, afdoen. Een spreucke die van *Pius II* is naegevolght, spreekende van een opgeblaesen Philosooph en Theologant, die in sijn disputeren bleef stom staen, waer van hy seyde, dat de kam van dese troefte was afgefallen. Want het spreekwoort luyt tollere cristas, dat is, den kam wegh nemen, of gelijk wy spreken, datmen hem den kam sal afbijten, een spreekwoort dat genomen is van de gekamde Vogels, waer van de kammen kenteyckens zijn, van de opstookingen der gemoederen en van hooghmoet, sulx dat de kuyf of kam een beel is van een opgeblasen gemoet: hierom soo draeght de Zeedigheyt dieselve niet, maer verwerpt al het gepronck en de op-toyfselen des hoofds.

HYDROGRAPHIA.

Zee-befchrijvinge.

En oude Vrouwe, met silver verwe gekleet, doch alfoo gemaect, als de Zeebaeren, boven haer hoofd staen eenige sterren, mette rechter hand houdse een Paskaert en een Passer, mette lincker een Schip, en ter sijden op der aerde een Compas, Graedboge en Astrolabium.

Oud wortse gemaect, om de reeden die in de *Hydrographia* geseyt is. De verwe en het maeksel van 't kleed bedieden het water en hare beweginge, 't welck zy betoont door 't ontwerp, datse by haer heeft, om in de Zee haere hooghen van de Landen te nemen, en alfoo seeckerlijck, daer door, als door een bekende wegh te passeeren; als door 't opmercken van de naelde van 't Compas, door 't nemen van de hooghte der sterren, door hare Paskaerten en meetingen, om met gunstige winden de Zee spoedigh door te loopen, of met tegenwinden de Zee met groote omme-wegen te kruysen, altijd door behulp van 't Compas, den rechten kours houdende. Een konst die by de Oude niet soo volkomen is bekent geweest, maer nu by onse eeuw tot een beter volmaektheit gebracht. *Polidorus Virgilius* seyt dat de Phœniciers d'eerste geweest zijn, die de sterren in de Zeevaert aenmerckten: en dat over al op de Oevers van de Zee vier-baekens waeren, diese oock op de roorens stelden.

ANIMA BEATA & RAGIONEVOLE.

Ziele die faligh is en reedelyck.

En seer aengenaem Maeghdeken, die 't hoofd met floers of doorschijnend linnen bedeckt is, met heldere en doorluchtige kleederen, aen de schouderen falsse twee vleugels hebben, en op de spitse van 't hoofd een sterre.

Alhoewel de ziele, gelijk de Godgeleerde seggen, een onlichaemlijcke en onsterflijcke selfstandigheyt is, soo vertoonen wy nochtans dieselve, op de beste maniere als een Mensch, die aen de lichaemlijcke sinnen gebonden is, en dat door de inbeeldinge, gelijk wy die konnen begrijspen, niet anders, als men God en de Engelen af beelt, schoon die van een suyvere en onlichaemlijcke selfstandigheyt zijn.

Een seer bevalligh Maeghdeken is zy gemaelt, om dat zy van den Schepper, die de fonteine van alle schoonheyt en volmaektheyt is, nae zijne gelijcknisse is gemaect. Haer aengesicht is bedeckt, om uyt te drucken; 't geene *Augustinus* in 't 2 b. de *definit.* seyt: *De ziele is een onsenlijcke selfstandigheyt voor de oogen der Menschen, en een selfstandige gedaente van 't lichaem, die voor dieselve niet blycklijck is, alleene datse door seckerere uytwendige hoedanigheeden wort begrepen.*

Het heldere en doorluchtige kleed, bediet de suyverheyt en volmaektheyt van haer wesen. Door de sterre op 't hoofd, wierde by den Egyptenaers, de onsterflijckheyt der zielen uytgedrukt, gelijk *Pierius* in 't XLIV boeck seyt. De vleugels aen de schouderen, bedieden soo wel haere snelligheyt, als haere twee mogentheeden, soo van verstand als wille.

ANIMA DANNATA.

Ziele die verdoemt is.

Naedien het dickwijls, in de Treurspeelen, voorvalt, en in de vertooningen van vervolgende dingen, van die soo wel versiert, Geestlijck als Werrelts zijn, datmen de ziele van eenigh Mensch, op een Tooneel moet vertoonen: soo is 't van noode, datmen eenigh licht hebbe, hoemen dieselve sichtbaerlijck sal invoeren. En derhalven sal men die vertoonen, datmen behoude de gedaente van een Menschlijck beelt, als mede de gedaente van 't lichaem. Zy sal naeckt staen, en mer een seer fijne en doorluchtige sluyer bedeckt zijn, als mede met ontwonden hayren. De verwe van de vleesachtigheyt, sal duyfter bruyen zijn, en de sluyer van swart. De ziele van 't lichaem afgescheiden zijnde, is geestelijck en onlichaemlijck, en daer is geen twijfel aen, of dieselve past, voor sich selve, dese beeldnisse, de toestellinge en andere hoedanigheeden, die de stoffe alleene raecken. Doch altijt, wannermen dese vertooninge sal toestellen, soo moetment doen, door 't ontwerp van de lichaemlijcke sinnen, zijnde verbonden, om sulx onder dieselve lichaemlijcke gedaente, af te beelden, en dat om de saecke, die alreede verstaen is, tot ons opset te passen.

Soo geven wy haer dan de lichaemlijcke gedaente, met dese vryheyt, waer door men

in 't gemeen, oock de Engelen afbeeld. En om dat de ziele de gedaente aen 't lichaem geeft, soo kan ick my niet inbeelden, datse dan van een ander beeld soude zijn: alhoewel wy weten, dat dieselve, als boven geseyt is, van de bepaelingen, die in stoffe bestaen, niet kan zijn omschreven. Laet dan de beeldnisse, om dat die bekent is, weder in zijn lichaem keeren, en dieselve voegen, nae 't geene verscheyden Poëten, en onder andere, gelijk die *Virgilius* in 't vi boek beschrijft, dat wanneer *Aeneas* in de helle gingh, soo had hy groote kennisse aen veelen, met wien hy in 't leven hadde verkeert. *Dante* seyt in 't iii cap. van de Helle: *Nae dat ick enige sal hebben gekent.* Doch men sal die beter kennen, wanneer men eenige merckteekens heeft van haere gelegenthey: Want het kan veeltijts voorkomen, datmen die met verscheyden gebreecken moet vertoonen, als gewont zijnde, of in grooter eere, of als eene die

gepijnicht wordt, of nae dat een yder best dunckt, om die nae haere aert en gelegenthey te vertoonen. Naectt wortse derhalven gemaect, om datse uyt haere natuyre vry is van alle lichaemlijcke veranderingen. *Petrarcha* maectse naect en bloot. De hoofdhayren, die over haere schouderen zijn verspreyt, vertoonen niet alleene de ongelucksaligheyt van de verdoemde zielen, maer oock 't verlies van reeden en verstant, gelijk oock *Dante* seyt: *Wy zijn gekomen totte plaetse, daer van ick u heb hooren seggen, hier zijn de bedroefde Menschen, die 't verstant hebben verloren.* De vleessige bruynte en de verwe van den sluyer, bedieden de beroovinge van 't licht en van de genade Godes. Daerom *Dante*, spreekende van de maniere en gelegenthey der Helle, seyt, dat voor de poorte desselven geschreven stont, *Ghy die hier in gaet, geeft vry alle hoope verloren.*

FINE. Ende.



DE verklaeringe van dit beeld, gelieve de Leser nae te soecken op fol. 113, alwaer de Schrijver, alle reedenen desselven in 't lange, heeft uytgebreyt.

NAEREEDE DES OVERSETTERS,
over het Einde van dit Werck.

NAedien in alle aengevangene wercken, het ooghwit tot een eerlyck Einde behoort te strecken, alsoo het Einde een voltreckinge is van alle dingen, en gelyck Eccl. v II seyt, is 't Einde beter als 't Begin: soo danck ick derhalven God, dat hy my lust en kracht heeft verleent, dat ick dit werck, tot nut mijnes Naesten, en vorderinge der Deughde, konsten en eerlycke weetenschappen, totten Einde toe, hebbe voltrocken: En bidde hem, dat hy woort aen myne gangen alsoo wil bestieren, dat ick tot dat volmaeckte wit, te weten, tot dat Begin en Einde, 't welck God is in Christo Iesu, door zyne genaede, magh geraecken. En alsoo onse Begin aen 't Einde hanght, en 't Einde aen 't Begin vast is, soo behoort een yder zyn Einde of uysterste wel te overwegen, op dat een saligh Einde onse Geloofen Wercken magh bekroonen: want het Einde des Geloofs, als de H. Petrus I, IX seyt, is de saligheyt der zielen. En gelyck de Dood het Einde is, en een affsonderinge van alle Werreltsche moeylyckheden, en een duystere kercker, soo is een saligh Einde, een overvoeringe tot een heerlyck begin aller hemelscher en volmaeckter gelucksaeligheyt. Dit saligh Einde, wil God de Heere, die daer is de Alpha en Omega, het Begin en Einde, allen den geenen verleenen, die op de verschyninge Iesu Christi hopen: En dit Einde wenscht de Oversetter allen Menschen.

Verfchooninge des Oversetters.

WIe altyt meent seecker te gaen, slibbert dickwijls. Die oock een Boeck sonder feilen wil uytgeven, doolt gemeenlyck: alles is onvolmaeckt, hoe men oock met Havix oogen toefiet: veeltijts sluy-pender eenige ter sijden deur, jae oock wel, datmen 't met oopen oogen aensiet. Nu schort het aen den Schrijver, die de Copie toefstelt, dan aen den Drucker, die de Copie naeleest: In 't kort soo gebeurrt oock sulx wel alse door veele handen en oogen gaet, ick wil gewijgen, alse van eene alleen wort gelefen. Evenwel, wil ick dit vertrouwen, dat den Leefser weinige mislaegen, van belangh, sullen ontmoeten: En soo hy al eenige, soo in de Latijnsche woorden als stellingen, mocht bemercken, soo sullen de Verstandige dieselve, nae hunne bescheidenheyt, wel verbeteren en verfchoonen: d'andere, sullen die, nae haere goedaerdigheyt, lichtlijck over 't hoofd sien.

D. P. PERS.

BLAD-

B L A D W Y S E R

Van alle Opschriften en Tijtelen die in dese I C O N O -
L O G I A werden verklaert en uytgebreyt.

A.			
A CADEMIA, Oeffenplaats der Geleert- heyt. Fol. I	4	Beeldhouwerie, <i>Scoltura.</i>	37
Achtbaerheyt, <i>Decoro.</i>	11	Beleeftheyt in 't spreekken, <i>Affabilita.</i>	38
Achterdocht, <i>Scropolo.</i>	13	Belofte, <i>Promissione.</i>	38
Achterklap, <i>Detrattione.</i>	14	Bekooringe, <i>Tentatione.</i>	39
Aendacht, <i>Devoie.</i>	14	Berispinge, <i>Riprensione.</i>	39
Aenneminge tot een kind, <i>Adottione.</i>	17	Berispinge die behulpzaam is.	39
Aenneminge, <i>Adottione.</i>	17	Berouw. Berouw van fonden, Berou, Boete, <i>Pentimento, Penitenza.</i>	40. 41
Aengenaemheyt, <i>Gratia.</i>	17	Bescheydenheyt, <i>Discretione.</i>	41
Aelmoeffe, <i>Elemosina.</i>	17	Beschut tegen verraet.	42
Aenbreecken van den dagh, <i>Crepusculo della matina.</i>	18	. . . tegen vianden en venijngevers.	42
Aenbreecken van den nacht, <i>Crepusculo della sera.</i>	19	. . . tegen verraet.	43
Aenroepinge, <i>Invocacione.</i>	19	Besmettinge, <i>Contagione.</i>	43
Aensien, <i>Autorita, Potesta.</i>	19	Bestant des oorloghs, <i>Tregua.</i>	46
Aerdbevinge, <i>Terra moto.</i>	20	Bevalligheyt, <i>Venusta.</i>	49
Afgoderie, <i>Idololatria.</i>	21	Bewijs-konst, <i>Logica.</i>	57
Afgonst, prikkel tot eere, <i>Emulatione.</i>	21	Bevestinge van vriendschap.	58
Afgonst, yver, <i>Emulatione.</i>	22	Biechte, <i>Confessione Sacramentale.</i>	59
Afsaet, <i>Indulgentia.</i>	23	Bygeloovigheyt, <i>Superstitione.</i>	60
Aenrandinge, <i>Offesa.</i>	23	Billickheyt, <i>Equita.</i>	63
Adelregeeringe, <i>Aristocratia.</i>	24	Bystant, <i>Soccorso.</i>	64
Armoede, <i>Povverta.</i> Armoede in een treffijck verstant.	25	Bitterheyt, <i>Amaritudine.</i>	64
Armoede van Gaeven.	26	Blindheyt des Verstants, <i>Cecita del mente.</i>	64
Arghlistigheyt, <i>Astuta.</i>	26	Blodigheyt, <i>Vilta.</i>	65
Asia, Africa, America. 603, 604, 605		Boeverie, <i>Sceleratezza.</i>	65
		Boeckdruckerie, <i>Stampa.</i>	66
		. . . Aenmerckingen daer op.	67
		Boosheyt, <i>Malignita.</i>	68
		Bottigheyt, <i>Stupidita.</i>	68
		Bottigheyt, onleersaemheyt, <i>Indocilita.</i>	69
		Bouwkonst, <i>Architettura.</i>	70
		. . . in den krijgh.	70
		Brasserie, <i>Crapula.</i>	71
		Broosheyt, <i>Fragilita.</i>	72
		Broosheyt der Menschen.	72
		Burgerlijck oproer, <i>Seditione Civile.</i>	72
		Burgerlijcke eendracht, <i>Unione Civile.</i>	73
		C.	
		<i>Complexien of acnten der Menschen.</i>	
		C olerico, de korsle. 74. <i>Sanguigno</i> , bly- geestige. 75. <i>Flegmatico</i> , de doffe. 76.	74.
		<i>Malenconico</i> , swaermoedige.	77
		Comedia, blygeestigh spel.	77
		. . . nae de aert der Ouden.	78
		Corografia, Land- of plaatsbeschrijvingh.	79

B L A D W Y S E R .

D.

Dagh nae de natuyre , dagh nae de konft.	79
Danckbaerheyt, <i>Gratitudine.</i>	80
Danck-Goddinnen, <i>Gratien.</i>	80
Dapperheyt des lichaems. Dapperheyt.	81
Deughd, <i>Virtu.</i>	83, 84, 85, 86
Deughdelijck bestaen, <i>Actione Virtuosa.</i>	87
Dichtkonft, <i>Poesia.</i>	88, 89
Lierdichten, <i>Lyrica.</i> Heldendichten, <i>Heroica.</i>	
Harderdichten, <i>Pastoralia.</i> Schempdichten, <i>Satyrica.</i>	89
Dieverie, <i>Furto.</i>	90
Dienstbaerheyt, <i>Servitiu.</i>	91, 92
Diere tijd, <i>Carestia.</i>	92
Dood, <i>Morte.</i>	92, 93
Doodslagh, <i>Homicidio.</i>	94
Doolinge, <i>Errore.</i>	94
Doorluchtigheyt, <i>Chiarezza.</i>	95
Dreigement, <i>Minaccia.</i>	95
Dronckenschap, <i>Phrachiezza.</i>	96

E.

EYgenbaet, <i>Interesse proprio.</i>	96
Eendracht, <i>Concordia.</i>	97, 98, 99
... des Houwlijx.	99
Eedelheyt, <i>Nobilita.</i>	99, 100
Eensaemheyt, <i>Solitudine.</i>	100
Eensijdigheyt, <i>Partialita.</i>	101
Eenvoudigheyt, <i>Simplicita.</i>	101
Eere of roem die ydel is, <i>Vana Gloria.</i>	102
Eerbaere schaemte, <i>Verzogna honesta.</i>	111
Einde, <i>Fine.</i>	113
Eere, <i>Honore.</i>	116, 117
Elementen. Hoofdstoffen, Vier, Locht, Waeter. 117. Aerde.	118
Elementen.	119, 120
Elementen nae <i>Empedocles.</i>	120
Equinoctie van Lente en Herfst.	104
Ellende, <i>Calamita.</i>	121
Ergernisse, <i>Scandolo.</i>	121
Ernsthaftigheyt, <i>Severita.</i>	122
Eersucht, Staetsucht, <i>Ambitione.</i>	123
Eervaerentheyt, <i>Esperienza.</i>	124
Euwe. Gulden Euwe, silvere Euwe, kopere Euwe.	125
yfere Euwe.	126
Euwigheyt, <i>Eternita.</i>	127
Euwe, <i>Secolo.</i>	127
Euwigheyt, <i>Eternita.</i>	128, 129
Europa. Sier onder Werrelt.	601

F.

Fantasiën, Invallen.	129
Fortuna, Avontuyr.	130, 131

G.

Gastmael, <i>Convito.</i>	131
Gastvryheyt, <i>Hospitalita.</i>	132
Gebet, <i>Oratione.</i>	132, 133, 134
Gebou, <i>Edificio.</i>	134
Gebiet, <i>Giurisdictione.</i>	135
Gebrokenheyt des herten, <i>Contritione.</i>	135
Gebou des Werrelts, <i>Machina del Mondo.</i>	136
Gedachten, <i>Pensiero.</i>	136, 137
Gedienstigheyt, <i>Ossequio.</i>	137
Geest, Engel, <i>Genius.</i>	137, 138
Geheughnisse, <i>Memoria.</i>	139
Geheughnisse die danckbaer is.	139, 140
Geduyrigheyt, <i>Affiduita.</i>	141
Gehoorlaemheyt, <i>Obedienza.</i>	142, 143
Geylheyt, <i>Lussuria.</i>	143
Geld, <i>Pecunia.</i>	144
Gelijckheyt, <i>Vgualita.</i>	144, 145
Gelegentheyt en Berou, <i>Occasione.</i>	146
Geloof, <i>Fede Catholica.</i>	147
Geloof Christlijck, Catholijck.	148, 149
Geloof, goed vertrouwen, <i>Credito.</i>	150
Gelucksaligheyt, <i>Felicita Eterna.</i>	151
Gelucksaligheyt die kort is.	151
Gelucksaligheyt die algemeen is.	151, 152
Gemeen gevoelen, <i>Opinio,</i> nae 't gevoelen van <i>Hippocrates.</i>	152
Gemeenschap van 's Menschen leven.	153
Gemeen volck, <i>Vulgo.</i>	153
Gemeen volx regeeringe, <i>Democratia.</i>	156
Getier, gerucht, <i>Rumore.</i>	157
Gemoed dat minlijck is, <i>Anima piacevole.</i>	157
Godlijcke genade, <i>Gratia Divina.</i>	156
Godlijcke gunste, <i>Gratia di Dio.</i>	156
Genegentheyt, <i>Inclinatione.</i>	157
Geneeskonft, <i>Medicina.</i>	158
Genoegen, <i>Contento.</i>	159
Genoegen dat minlijck is, <i>Contento Amorofo.</i>	159
Gerustheyt, <i>Tranquillita.</i>	160
Geruchte, <i>Fama.</i>	160
Gerucht, dat goed, dat quaed, dat doorluchtigh is.	161
Gesontheyt, <i>Sanita.</i>	162
Getrouwigheyt, <i>Fedelta.</i>	163
Gevaer, <i>Pericolo.</i>	163, 164
Geveinstheyt, <i>Simulatione.</i>	165
Geveinstheit, Schijnheiligkeit, <i>Hippocresia.</i>	165
Geweld,	

Overrechtigheyt - see Recht

B L A D W Y S E R.

Geweld, <i>Violenza</i> .	166	Oude.	205
Geweld, drift, <i>Impeto</i> .	166	Hoope die Godlijck is. Van arbeyr. Hoope die valsch is.	206
Geweld met bedrogh, <i>Forza con inganno</i> .	167	Hovaerdie, <i>Superbia</i> .	207
Geweeten, <i>Coscienza</i> .	167	Houlijck, <i>Matrimonio</i> .	207
Gewoonte, <i>Consuetudine</i> .	168	Houlijx eendracht, soeckt Eendracht	99
Gierigheyt, <i>Avaritia</i> .	168, 169, 170	Houlijx vereenige.	209, 210
Gifte, offer, <i>Oblatione</i> .	171	Hulpe, <i>Ajuto</i> .	211
Godsdienst, <i>Religione</i> .	171, 172, 173	Huysbestieringe, <i>Oeconomia</i> .	211, 212
Godheyt, <i>Divinita</i> .	174		
Godvruchtigheyt, <i>Pieta</i> .	174		
Godgeleertheyt, <i>Theologia</i> .	175	I.	
Godvruchtigheyt tegen Ouders.	176	I Aer, <i>Anno</i> .	212, 213
Godvruchtigheyt, <i>Pieta</i> .	176	<i>Ichnographia</i> , platte grondbeschrijvinge.	213
Godloosheyt, <i>Impieta</i> .	177, 178	Ydelheyt, <i>Vanita</i> .	213
Goedertierentheyt, <i>Clemenza</i> .	179	Ieughd, <i>Gioventu</i> .	213, 214
Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt, <i>Benignita</i> .	179	Ieloursheyt, <i>Gelosia</i> .	214, 215
Goedertierentheyt, <i>Benignita</i> .	183	Inblaefinge, <i>Inspirazione</i> .	215
Goede uytkomst, <i>Evento bono</i> .	184	Inbeeldinge, <i>Imaginatione</i> .	216
Goedigheyt, <i>Bonta</i> .	184	<i>Idea</i> , Voorbeeldlijck ontwerp.	217
Goedwilligheyt, <i>Benevolenza</i> .	185	Indruckinge in 't gemoed, <i>Impressione</i> .	221
Gramschap, toorn, <i>Ira</i> .	185, 186	lock, boerterie, <i>Giucoco</i> .	222
Grootmoedigheyt, <i>Generosita</i> .	186	Ionckheyt, <i>Adolescenza</i> .	222
Grootmoedigheyt aen den Hertogh van Savoyen.	187	Ionghvrouwschap, <i>Virginita</i> .	223
Grootmoedigheyt, <i>Magnanimita</i> .	188	Yver, <i>Zelo</i> .	223
Grootheyt en sterckheyt des gemoeds.	189	ITALIEN met al haere Landschappen, nae de Medaglien van <i>Commodus</i> , <i>Titus</i> en <i>Antoninus</i> .	224
Gulfigheyt, <i>Gola</i> .	190	ITALIEN van <i>Zaratino Castellini</i> .	225
Gunste, <i>Favore</i> .	191	ITALIEN nae den Keyser <i>Adrianus</i> .	228
Gunste nae <i>Apellis</i> beschrijvinge.	191	ITALIEN en ROMEN.	228
		ROMEN.	228
		ROMEN overwinnende.	229
		ROMEN eeuwich.	229
		ROMEN van <i>Theodosius</i> .	236
		ROMEN heyligh.	237
		Deelen van <i>Italien</i> .	
H.		Liguria.	238
H Andgrepen, <i>Mechanica</i> .	191	Toscana.	240, 241
Haet die doodlijck is, <i>Odio Capitale</i> .	192	Vmbria.	241
Halsstarrigheyt, <i>Pertinacia</i> .	192	Latio.	243
Hemel, <i>Cielo</i> .	193	Campagna Felice.	244
Heyligheyt, <i>Sanita</i> .	193	Puglia.	245
Heerlijckheyt van een goede naeme, <i>Splendor del Nome</i> .	194	Abruzzo.	246
Heerschappie zijns selfs, <i>Domino di se stesso</i> .	196	Marca.	246
Heerschappie, <i>Domino</i> .	196	Romagna.	247
Helderheit, gesont weder, <i>Salubrita del aria</i> .	197	Lombardia.	248
Herten-leet, <i>Cordoglio</i> .	198	Marca <i>Trevisana</i> .	249
Hertseer, <i>Sorge</i> , <i>Affanno</i> .	198, 199	Friuli.	250
Herstellinge, <i>Riforma</i> .	199	Corfica.	251
<i>Historia</i> , Geschiedenisse.	200	Sardegna.	251
Honger, <i>Fame</i> .	201	Sicilia.	252
't Hof, <i>Corte</i> .	201, 202		
Hooghten-meetinge, <i>Altimetria</i> .	203		
Hooghmoedigheyt, <i>Altezza</i> .	203		
Hoogheyt van eere, <i>Sublimita della gloria</i> .	204		
Hoope, <i>Speranza</i> , nae de beschrijvinge der			

B L A D W Y S E R.

	K.		Landbeschrijvinge, <i>Geographia.</i>	279
K	Erckroof, <i>Sacrilegio.</i>	253	Landbouwerie, <i>Agricoltura.</i>	279
	Ketterie, <i>Heresia.</i>	253	Landbouwerie.	280
	Kennisse, <i>Intelligenza.</i>	254	Langhmoedigheyt, <i>Longanimita.</i>	280
	Kindsheyt, <i>Pucritia.</i>	254	Langhfaemheyt, <i>Tardita.</i>	281
	Klacht, <i>Pianto.</i>	255	Lastering die schandigh is, <i>Biasmo vitioso.</i>	281
	Klapachtigheyt, <i>Loquacita.</i>	255	Lasteringe, <i>Calumnia.</i>	281
	Koninglijcke Mildigheyt en Hoogheyt.	256	Leedigheyt, <i>Otio.</i>	282, 283
	Konst, <i>Art.</i>	256	Leerfaemheyt, <i>Docilita.</i>	283
	Konst-stuck, <i>Artificio.</i>	259	Leeringe, <i>Dotrina.</i>	284, 285
	Kracht van 't gemoed, en die onverwinlijck is.	260	Letterkonst, <i>Grammatica.</i>	285
	Koortse, <i>Febre.</i>	261	Leven dat langh is, <i>Vita longa.</i>	286
	Kuysheyt, <i>Castita.</i>	263	Leven dat besigh en wercklijck is.	286, 287
	Kuysheyt des Houlijx.	263	Leven dat kort is, <i>Vita breve.</i>	287
	Kuysheyt, reynigheyt, <i>Pudicitia.</i>	264, 265	Leven dat aendachtigh is.	289, 290
	Kracht der Liefde over al.		Leven en gemoed.	290
	Kracht der Liefde, door minder t'ondergebracht.	266	Leven dat Menschlijck is.	290, 291
	Kracht door 't recht t'ondergebracht.	267	Leven dat ongerust is.	292
	Koerse van <i>Vulcanus</i> voor 't Vier.	274	Liefde, <i>Carita.</i>	292, 293
	Koerse van de Locht.	267	Lief koserie, <i>Cavexze amatorie.</i>	293
..	van 't Waeter.	267	Liefdes pijnige, <i>Tormento d' Amore.</i>	294
..	van de Aerde.	268	Liefde des Naesten, <i>Amor del prossimo.</i>	294
..	van de Nacht.	268	Liefde zijns selfs, <i>Amor di stesso.</i>	294, 295
..	van <i>Jupiter.</i>	268	Liefdes quellinge, <i>Passione d' Amore.</i>	424
..	van <i>Saturnus.</i>	269	Liefdes vernoegen, <i>Contento Amoroso.</i>	331
..	van <i>Minerva.</i>	269	Liefdes kracht, <i>Virtu d' Amore.</i>	266
..	van <i>Luna.</i>	270	Liefde tot God, <i>Amore verso Iddio.</i>	295
..	van <i>Mercurius.</i>	271	Liefdes bekoringe, <i>Tentatione d' Amore.</i>	297
..	van <i>Venus.</i>	271	Liefde die getent is, <i>Amor domato.</i>	297
..	van de <i>Sonne.</i>	272	Liefde van een goed gerucht, <i>Amor di fama.</i>	299
..	van <i>Mars.</i>	272	Liefdes vereenige, <i>Reconciliatione.</i>	528
..	van <i>Pluto.</i>	275	Liefdes kenteycken der Oude.	375
..	van <i>Bacchus.</i>	275	Liefde van 't Vaderland, <i>Amor della Patria.</i>	299
..	van den natuyrlijcken en konstigen dagh, en van 't Iaer.	277	Liefdes vergetentheyt, <i>Oblivione d' Amore.</i>	534
..	van <i>Ceres.</i>	277	Liefdes vastigheyt, <i>Fermezza d' Amore.</i>	522
..	van de Zee.	277	Liefdes vergetentheyt tegens zijne kinderen.	535
..	van de Liefde nae <i>Petrarcha.</i>	277	Liefde nae <i>Seneca</i> in zijne <i>Octavia.</i>	303
..	van de Kuysheyt, van de Dood, van <i>Fama</i> , van de Tijd, en van de Godheyt.	278	Lijdeloosheyt, <i>Impassibilita.</i>	304
Waerom de Evangelisten, met haren teykenen alsoo zijn uygebeelt. Sier in 't beeld van de Wijsheyt.		608	Lichaem des Menschen, <i>Corpo humano.</i>	304
Kennisse der dingen, <i>Cognitione.</i>		273	Lijdfaemheyt na <i>Tertulliani</i> beschrijvinge.	304
Kennisse boven natuyre, <i>Metaphysica.</i>		273	Lijdfaemheyt, <i>Patienza.</i>	305
	L.		Lof, <i>Lode.</i>	306, 307
L	Agh, <i>Rifo.</i>	278	't Lot, geval, <i>Sorte.</i>	307, 308
	Listige laegen, <i>Insidia.</i>	279	Logen, <i>Bugia.</i>	308, 309
			Luchtigheyt, <i>Legierexza.</i>	310
			Luyigheyt, <i>Pigritia.</i>	310
			Luft, genegentheyt, <i>Appetito.</i>	310
			M.	
			M Aete, <i>Misura</i> van <i>Giov. Zarat. Castell.</i>	311
			Maete, <i>Misura.</i>	313
			Maetigheyt, <i>Temperanza.</i>	316, 317
			Maenden	

Handwritten note: Inwendig (laure) p. 117

B L A D W Y S E R.

Maenden nac de Oude.

I Martius.	317.	2 April.	318
3 Maggio.	319.	4 Giugno.	319
5 Iuglio.	320.	6 Augufto.	320
7 September.	320.	8 Oótober.	320
9 November.	321.	10 December.	321
11 Ianuarius.	321.	12 Februarius.	322

Maenden nac den Ackerbouw.

I Ianuarius.	2 Februarius.	3 Martius.
4 Aprilis.	5 Majus.	6 Ianius.
7 Iulius.		323
8 Augustus.	9 September.	10 Oótober.
11 November.	12 December.	324

Maenden nae de afbeeldinge van den Philo-
fooph Eustachius.

Martius, Aprilis, Majus, Iunius, Iulius, Augustus, September, Oótober,	325
November, December, Ianuarius, Fe- bruarius.	326

Maenden in 't gemeen.	326
Manhaftigheyt, <i>Valore.</i>	326, 327

Manlijke Iaeren, <i>Vivilita.</i>	327
-----------------------------------	-----

Martelaerschap, <i>Martirio.</i>	327
----------------------------------	-----

Medeboefschap, <i>Rivalta.</i>	328
--------------------------------	-----

Medicine, foeckt Geneeskonft.	158
-------------------------------	-----

Meerkonft, <i>Geometria.</i>	328
------------------------------	-----

Medelijden, <i>Compassione.</i>	328
---------------------------------	-----

Midden, <i>Mezzo.</i>	329
-----------------------	-----

Minne-vernoegen, <i>Contento Amorofo.</i>	331
---	-----

Middelmatigheyt, <i>Mediocrita.</i>	331
-------------------------------------	-----

Morgenfont, <i>Aurora.</i>	331
----------------------------	-----

Mildigheyt, <i>Liberalita.</i>	332
--------------------------------	-----

Moedigheyt, <i>Generofita.</i>	333
--------------------------------	-----

<i>Monfren.</i>	334
-----------------	-----

Scilla, Charibdis, Chimera.	334
-----------------------------	-----

Griffoen, Sphinx, Harpia, Hidra, Cer- berus.	335
---	-----

<i>Mufica.</i>	336, 337
----------------	----------

Mufen, gefchildert in 't Hof van <i>Monteca- vallo.</i>	337
---	-----

Mufen in een oude Medaglie.	338
-----------------------------	-----

Mufen van een Edelman van Florencen.	338
--------------------------------------	-----

Muficael gelayt, <i>Harmonia.</i>	341
-----------------------------------	-----

N.

N Acht, <i>Notte.</i>	341
-----------------------	-----

Naeftigheyt, <i>Diligenza.</i>	344
--------------------------------	-----

Naespeuringe, <i>Investigazione.</i>	347
--------------------------------------	-----

Natuyrlijke inftoringe, <i>Infinto naturale.</i>	348
--	-----

Natuyr-kenniffe, <i>Physica.</i>	348
----------------------------------	-----

Natuyre, <i>Natura.</i>	349
-------------------------	-----

Naevolginge, <i>Imitatione.</i>	350
---------------------------------	-----

Nijdigheyt, <i>Invidia.</i>	350, 351
-----------------------------	----------

<i>Nimphen in 't gemeen.</i>	351
------------------------------	-----

Hinnedi en Napeen. Nimphen van <i>Diana.</i>	
--	--

<i>Driadi en Hamadriadi.</i> Nimphen van de	
---	--

Vloeden. Najaden.	352
-------------------	-----

De Zee, <i>Mare.</i>	353
----------------------	-----

<i>Thetis</i> Nimphe van de Zee.	353
----------------------------------	-----

<i>Galathea</i> , Nimphe van de Zee.	353
--------------------------------------	-----

Nimphe van de Locht of Dagh, van de	
-------------------------------------	--

Nacht.	354
--------	-----

Nimphe van de Regen, en Locht, <i>Cometa.</i>	355
---	-----

Nieuwsgierigheyt, <i>Curiofita.</i>	355
-------------------------------------	-----

Noodwendigheyt, <i>Necessita.</i>	356
-----------------------------------	-----

Nootlot, <i>Fato.</i>	356
-----------------------	-----

Nuttigheyt, <i>Vilita.</i>	357
----------------------------	-----

O.

O Mkoopinge der Rechters, <i>Corrutela di</i>	
---	--

<i>Giudici.</i>	357
-----------------	-----

Oefninge in konften, <i>Studio.</i>	358
-------------------------------------	-----

Oefninge, <i>Effertio.</i>	358
----------------------------	-----

Ommegangh, <i>Conversazione.</i>	359
----------------------------------	-----

Onbedachtfaemheyt, <i>Inconfideratione.</i>	361
---	-----

Ondanckbaerheyt, <i>Ingratitudine.</i>	361
--	-----

Onderwijfinge, <i>Inftitutions.</i>	362
-------------------------------------	-----

Onderwijfinge, leeringe, <i>Annuoframento.</i>	362
--	-----

Onderhoudinge, <i>Confervatione, Sofianza.</i>	363
--	-----

Oneere, fchande, <i>Infamia.</i>	363
----------------------------------	-----

Ongebondenheyt, <i>Licenza.</i>	364
---------------------------------	-----

Ongeluck, ramp, <i>Infortunio.</i>	364
------------------------------------	-----

Ongeluckfaligheyt, <i>Infelicitia.</i>	364
--	-----

Onderfcheyd van goed of quaed, <i>Diffinitione</i>	
--	--

<i>del bene & male.</i>	365
-----------------------------	-----

Ongehoorfaemheyt, <i>Inubediencia.</i>	365
--	-----

Ongerechtigheyt, <i>Ingiuftitia.</i>	366
--------------------------------------	-----

Ongeruftheyt, <i>Inquietudine.</i>	367
------------------------------------	-----

Onnoofelheyt, <i>Innocenza.</i>	367
---------------------------------	-----

Onftantvastigheyt, <i>Incoftanza.</i>	367
---------------------------------------	-----

Ontfteltheyt, verftoornis, <i>Perturbacione.</i>	368
--	-----

Onfterflijckheyt, <i>Immortalita.</i>	368
---------------------------------------	-----

Onthoudinge van fpijfe, <i>Aftinenza.</i>	368
---	-----

Onthoudinge van quaede wercken, Tem- luft, <i>Continenza.</i>	369
--	-----

Onveranderlijckheyt, <i>Immutacione, Parca.</i>	369
---	-----

Onverfaeghtheyt, <i>Intrepidita & Coftanza.</i>	370
---	-----

Onvolmaecktheyt, <i>Imperfetione.</i>	370
---------------------------------------	-----

Onwetenheyt, <i>Ignoranza.</i>	370, 371
--------------------------------	----------

Onvruchtbaerheyt, <i>Sterilita.</i>	371
-------------------------------------	-----

Ontwerp, teyckenkonft, <i>Diffegno.</i>	374
---	-----

Openhertigheyt, <i>Lealta.</i>	375
--------------------------------	-----

B L A D W Y S E R.

Oordeel, oordeel der Liefde, oprecht oordeel, <i>Giuditio.</i>	375, 376	Rafernie, <i>Furore.</i>	430
Oorlogh, <i>Guerra.</i>	376	Rafernien, <i>Furien.</i>	431
Oorloghs-treck, <i>Stratagema militare.</i>	376	Rafligheyt, <i>Agilita.</i>	431
Oorsprongh der Liefde, <i>Origine d'Amore.</i>	381	Recht. Gerechtigheyt. Bestandigh Recht, Strenght Recht. Godlijck Recht.	433
tot	390	Rechter, <i>Giudice.</i>	434
Ootmoedigheyt, <i>Humilita.</i>	390, 391	Redenkavelingh, <i>Dialectica.</i>	434
Ootmoedigh verfoeck, <i>Supplicatione.</i>	391	Redenrijck-konst, <i>Rhetorica.</i>	435
Openhertigheyt, <i>Realt;</i> Opmerckinge, <i>Consideratione.</i>	391	Reeden, <i>Ragione.</i>	435, 436
Oprechtigheyt, <i>Sincerita.</i> Ordine dritto.	392	Reeden van Staet, <i>Ragione di Stato.</i>	437
Oproer, <i>Rebellione.</i>	393	Regeering van't gemeene beste, <i>Republica.</i>	438
Opvoedinge, <i>Educatione.</i>	394	Reeckenkonst, <i>Aritmetica.</i>	438
Ouderdom, <i>Vecchiezza.</i>	394, 395	Rijckdom, <i>Opulenza, Ricchezza.</i>	439
Ouder in 't gemeen, <i>Eta in generale.</i>	395	Roede Godes, <i>Flagello di Dio.</i>	440
Overdenckinge, <i>Meditatione.</i>	398	Roof, <i>Rapina.</i>	440
Overdenckinge Geestlijcke, <i>Meditatione spirituale.</i>	398	Roem-of heerlijckheit der Princen, <i>Gloria.</i>	440
Overdenckinge des doots.	398	Ruste, <i>Quiete.</i>	443
Overredinge, <i>Persuasione.</i>	399		S.
Overfpeel, <i>Adulterio.</i>	399	Saligheeden. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, saligheeden.	443, 444, 445
Overvloed, <i>Abondanza.</i>	400, 401	Saligheeden op de maniere van een Sinnebeeld.	447
Overweginge, <i>Ratiocinatione.</i>	401	Sachtmoedigheyt, <i>Mansuetudine.</i>	449
Overwinninge, <i>Vitoria.</i>	402	't Saemenvoeginge der Menschlijcke ding.	450
Overwinnige te scheep.	403	Schaede, <i>Danno.</i>	450
	P.	Schande, onecere, <i>Scorno.</i>	451
P erspectiva, doorsichtigheyt.	404	Schelmstuck, <i>Sciaguragine.</i>	451
Pelgrimfchap, <i>Pellegrinaggio.</i>	404	Scherpsinnigheyt des Verstands.	451
Pefte, <i>Peste.</i>	405	Schilderkonst, <i>Pittura.</i>	452
Philosophia, Wijsgeerigheyt.	405, &c.	Schipvaert, <i>Navigatione.</i>	453
Philosophia.	416	Schoonheyt, <i>Bellezza.</i>	454
Pocherie, <i>Iattanza.</i>	417	Schoonheit in een Vrouwe, <i>Bellezza femminile.</i>	455
Politica, Staetbestieringe.	418	Schrick, <i>Spavento.</i>	455
Planimetria, Vlactkenmeetinge.	418	Seeckerheyt, <i>Sicurezza.</i>	456
Practica, Werckdaed.	419	Simonis, verkoopinge van Geestlijcke gaven.	457
Poëtische drift, <i>Furore Poëtico.</i>	420	Simonis, van Zaratino Castel. Romano.	457, &c.
Prachtigheyt, <i>Magnificenza.</i>	421	Simmetria, Gelijkmatigheit in alle dingen.	460
Prelaerfchap, <i>Prelatura.</i>	421		Vijf Sinnen.
Pricklinge des gemoeds, <i>Compunctione.</i>	422	't Geficht, 't Gehoor, de Reuck, Smaeck, 't Gevoel.	465, 466
	Q.	Vijf Sinnen, in een schilderie vertoont van G. Batt. Zaratino.	466
Q vaedaerdigheyt, <i>Malvagita.</i>	423	Sin, <i>Sensu.</i>	469
Quaedsprekentheyt, <i>Maledicenza.</i>	423	Vijf Sinnen, om die in een beeld te vertoonnen, van Zarat. Castell. Romano.	469
Quaedwilligheyt, <i>Malevolenza.</i>	424	Slaep, <i>Somo.</i>	470
Quulick verkregen goed, <i>Acquisto Cattivo.</i>	424	Slock-lust, <i>Inordinigia.</i>	471
Quellinge der Liefde, <i>Passione d'Amore.</i>	424	Sloffigheyt, <i>Negligenza.</i>	472
Quellinge, <i>Tribulatione.</i>	425	Sloverie, <i>Fatica.</i>	472
Quellinge over 's anders welvaert, <i>Ramavico.</i>	425	Smerte, <i>Dolore,</i> nae Zeuxis.	473
	R.		Smaed,
R aedslag, <i>Consiglio.</i>	425		
Rafernie, <i>Furore implacabile.</i>	429		

B L A D W Y S E R.

Smaed, <i>Ingiuria.</i>	474	Vier tijden, te <i>Florenzen</i> vertoont.	508
Snelligheyt, <i>Velocita, Celerita.</i>	474	Winter, <i>Inverno.</i>	508
Somerfche moedigheyt, <i>Lassitudine.</i>	475	Winter van <i>Macrobius</i> breed uytgebreyt, en	
Soberheyt, <i>Sobrieta.</i>	475	't gevoelen van <i>Pierius</i> wederleyt, door	
Somers-Sonneftand, <i>Solstitio Estivo.</i>		<i>Giov. Zarat. Castellini.</i>	509
. . . Winters . . . <i>Hiemale.</i>	476	Tyrannie, <i>Tyrannide.</i>	512
Sonde, <i>Peccato.</i>	478	Toevlucht, <i>Refugio.</i>	512
Sotheyt, <i>Paxia, Sciocchezza, Stoltitia.</i>	480	Tol, fchattinge, <i>Datio.</i>	513
Spaerfaemheyt, <i>Parsimonia.</i>	480	Treurspel, <i>Tragadia.</i>	514
Spion, <i>Spia.</i>	481	Traegheyt, d' <i>Apocaggine.</i>	515
Stantvastigheyt, <i>Constanza.</i>	484	Trouloosheyt, <i>Perfidia.</i>	515
Staetigheyt, <i>Gravita.</i>	484	Tweedracht, <i>Discordia.</i>	515, 516
Staetigheyt in een Man.	485	Twift, <i>Lite.</i>	517
Staetregearinge, foeekt <i>Politica.</i>	418	Twijffinge, <i>dubio.</i>	517
Sterckheyt, wackerheyt, <i>Gaghardexxa.</i>	485	Twijfelberaedigheyt, <i>Irresolutione.</i>	517
<i>Stereometria</i> , meetinge van vaste lichaemen.	485		
		V.	
Sterregiffinge, <i>Astrologia.</i>	486	V Adfigheyt, <i>Accidia.</i>	518
Sterre-konft, <i>Astronomia.</i>	486	Vaerdigheyt, <i>Promexxa.</i>	519
Stilfwijgentheyt, <i>Secretexxa.</i>	487	Vaften, <i>Digiuno.</i>	519
Stilligheyt, <i>Silentio.</i>	489	Vaft betrouwen, <i>Confidenza.</i>	520
Stijffinnigheyt, <i>Ostinatione.</i>	491	Vaftigheyt, <i>Stabilimento.</i>	521
Stourmoedigh beftaen, <i>Ardire magnanimo.</i>	491	Vaftigheyt, <i>Fermexxa.</i>	521
Straffinge, <i>Punitioe.</i>	492	. . . der Liefde.	522
Straffe die geleden is, <i>Pena.</i>	492	Vafhoudentheyt, <i>Tenacita.</i>	522
Straffe, <i>Castigo.</i>	493	Verachtinge der Welluft, der Deughd, en des	
Straffigheyt, <i>Rigore.</i>	493	Werrelts.	523
Strijd, <i>Contrafto.</i>	494	Verplichtinge, <i>Obligo.</i>	524
Strijd van Reeden tegen de luft des vlee-		Verbeteringe, <i>Correftione.</i>	524
fches.	494	Verbont, <i>Lega.</i>	525
Suchten, <i>Sospiri.</i>	495	Verdiensft, <i>Merito.</i>	526, 527
Suyvringe van fonde, van de locht.	498	Verdraeghsaemheyt.	527
Suyverheyt, <i>Purita.</i> Suyverheyt des ge-		Verdrijvinge van quade gedachten.	528
moeds.	498	Vereeninge van Liefde.	529
Swackheyt, <i>Infermita.</i>	499	Vergetenheyt, <i>Oblivione</i> van <i>Castellini.</i>	530
Swaermoedigheyt, <i>Melanconia.</i>	499	Vergetenheyt der Liefde, <i>Castellini.</i>	534
		Vergetenheyt tegens de kinderen.	535
T.		Vergeldinge, <i>Remuneracione.</i>	536
T emperamento, gematigheyt van Hemelsche		Vergifniffe, <i>Perdano.</i>	536
en Aerdifche dingen.	500	Verkiefinge, <i>Elettione.</i>	537
<i>Theoria</i> , Spieglinge der dingen.	500	Verlangen nae God, <i>Defiderio verso Iddio.</i>	537
Tegenftrijdigheyt, <i>Contrarieta.</i>	503	Verlangen, <i>Defiderio.</i>	538
		Vermaeck, <i>Diletto.</i>	538
<i>Tijden en deelen des Jaers.</i>		Vermetelheyt, <i>Arroganza.</i>	542
Tijd, <i>Tempo.</i>	503	Vermeerderinge van eere, <i>Ampiezxa della glo-</i>	
<i>Aequinoctium</i> van de Lente.	504	ria.	543
<i>Aequinoctium</i> van den Herfft.	505	Vermoeden, arghwaen, <i>Suspitione.</i>	543
Saifoen des Jaers.	506	Verquiftinge, <i>Prodigalita.</i>	543, 544
't Jaer, foeckt	212	Verraet, <i>Tradimento.</i>	544
Lente, <i>Primavera.</i> Somer, <i>Estate.</i>	506	Verrijseniffe, <i>Refurrectione.</i>	545
Herfft, <i>Autumno.</i> Winter, <i>Inverno.</i>	507	Verschrickinge, fchrick, <i>Terrore.</i>	545
Vier tijden na de Medaglie van <i>Caracalla.</i>	508	Verftand, <i>Intellecto.</i>	546
		Ver-	

B L A D W Y S E R.

Verstoornisse, <i>Sdegno</i> .	547	Wapenen, <i>Arme</i> .	591
Verteeringe van spijsse, <i>Digestione</i> .	542	Wederleveringe, <i>Restitutio</i> .	591
Vervolginge, <i>Persecutio</i> .	547	Weldaed, <i>Beneficio</i> .	591
Verwijftheyt, <i>Delitioso</i> .	548	Welluft, <i>Volutta</i> .	593
Vertigheyt, <i>Grassezza</i> .	548	Welluft des vleeschs, <i>Libilinc</i> .	593, 594
Verwarringe, <i>Confusio</i> .	548	Welsprekentheyt, <i>Eloquenza</i> .	595
Verwonderinge, <i>Maraviglia</i> .	549	brenght de macht r'onder.	596
Viandschap, <i>Inimicitia</i> .	549	Welvaeren, heyl, <i>Salute</i> .	597
Viandschap die doodlijck is.	549	Wercken die ydel zijn, <i>Opera vana</i> .	vergeefs-
Vindinge, <i>Inventio</i> .	550	sche Wercken, openbaere Wercken, vol-	
Vijf Sinnen, Sier Sinnen.	465	maecte Wercken.	598
<i>Vloeden, Revieren.</i>		<i>Werrelt.</i>	
Nijl, Indus, Acis, Acheron, Cocitus,		Wertbeschrijvinge, <i>Cosmographia</i> .	599
Stix, <i>Phlegeton</i> .	551, 552	Wert, <i>Mondo</i> .	600
Vloeden, Revieren van <i>Elianus</i> .	552	Europa nae de Medaglie van <i>Giov. Zaratino</i>	
Adige, Po, Ganges.	553	<i>Castellini</i> .	601
Arno, Achelous, Tiber.	554	Europa. 602. Asia. 603. Africa. 604.	
Tiger, Donau, Niger.	555	America. 605.	
Vleyinge, <i>Adulatio</i> .	555, 556	Wereltsche opperhoofdigheyt, <i>Monarchia</i>	
Vlucht, <i>Fuga</i> . Vluchtigheyt van des Werelts		<i>Mondana</i> .	606
eere.	557	Werrelts ellende, <i>Miseria Mondana</i> .	607
Vooghdyfchap, <i>Tutela</i> .	558, 560	<i>Wet</i> .	
Voorbaerigheyt en uyftekentheyt van eer-		Wet, <i>Legge</i> , van <i>Giov. Zarat. Castell</i> .	607
tijtelen.	561	Wet der genade. 608. Oude Wet. 608.	
Volhardinge, <i>Perseveranza</i> .	562, 563	Nieuwe Wet. 609. Natuyrlijcke Wet. 608	
Volmaecktheyt, <i>Perfettione</i> .	562	Wet der vreesse. Burgerlijcke Wer. Geest-	
Voorbeschickinge, <i>Predestinatione</i> .	563	lijcke Wer.	610
Voorfegginge, <i>Divinatio</i> .	564	Wetenschap, <i>Scienza</i> .	610, 612
Voorfieninge, <i>Providenza</i> .	564, 565	Wille, <i>Volunta</i> .	613, 614
Voorspoer des levens, <i>Prosperita della vita</i> .	565	Wijsfegginge, <i>Prophetia</i> .	614
Voorfegginge goede en quade.	567, 568	Wiskonst, <i>Mathematica</i> .	615
Vratigheyt, <i>Voracita</i> .	568	Wispeltuyrigheyt, <i>Instabilita</i> .	616
Vreede, <i>Pace</i> .	568, 570	Wijsheyt Godlijcke, <i>Sapienza Divina</i> .	617
Vreese, bloodigheyt, <i>Timor. Paura</i> .	571	. . . Menschlijcke, <i>Sapienza humana</i> .	619
Vreughde, <i>Piacere</i> . Eerbaere vreughde.	572	Wijsheyt die oprecht is.	620
Vryheyt, <i>Liberta</i> .	573	Wijsheyt, <i>Prudenza</i> .	621, 622
Vrye wille, <i>Libero arbitrio</i> .	574	Wissel, <i>Cambio</i> .	623
Vrienden trouwe, <i>Fede nel amicitia</i> .	575	Winden. Oost. 624. Suyden.	625.
Vriendfchap, <i>Amicitia</i> .	575, 576	Noorden. 626. Westen.	627
Vrolijkheyt, <i>Allegrezza</i> .	577, 578	<i>Aelus</i> , Koningh van de Winden.	628
Vruchtbaerheyt, <i>Fecondita</i> .	579	Oost- Weste- Noorde- Zuydewind.	629
Vyrbeschrijvinge, <i>Hovographia</i> .	581	Woecker, <i>Vjura</i> . Wraecke, <i>Vendetta</i> .	630
Vyren van den dagh.	182	Wreedheyt, stoutmoedigheyt, <i>Ferocita</i> .	631
Vyren van den nacht.	585, 586	<i>Z.</i>	
<i>W.</i>		Zeedevorminge, <i>Ethica</i> .	632
Wacht, <i>Guardia</i> .	587	Zeedigheyt, <i>Modestia</i> .	633
Wackerheyt, <i>Vigilanza</i> .	588	Zee-beschrijvinge, <i>Hydrographia</i> .	634
Waerheyt, <i>Verita</i> .	589	Ziele die verdoemt is, <i>Anima damnata</i> .	634
Waerdigheyt, <i>Dignita</i> .	591	Einde, <i>Fine</i> . Soeckt fol.	113
Wanhoop, <i>Desperatio</i> .	591	Naereede des Oversetters.	636

